Utrecht University Library
Partner in Science
Universiteit Utrecht

Polybiu megalopolitu, historio?n biblia 5

https://hdl.handle.net/1874/456767

Dit boek hoort bij de Collectie Van Buchell

Huybert van Buchell (1513-1599)

Meer informatie over de collectie is beschikbaar op:
http://repertorium.library.uu.nl/node/2732

Wegens onderzoek aan deze collectie is bij deze boeken ook de volledige buitenkant gescand. De hierna volgende scans zijn in volgorde waarop ze getoond worden:

- de rug van het boek
- de kopsnede
- de frontsnede
- de staartsnede
- het achterplat

This book is part of the Van Buchell Collection

Huybert van Buchell (1513-1599)

More information on this collection is available at:
http://repertorium.library.uu.nl/node/2732

Due to research concerning this collection the outside of these books has been scanned in full. The following scans are, in order of appearance:

- the spine
- the head edge
- the fore edge
- the bottom edge
- the back board

W. fol.
146

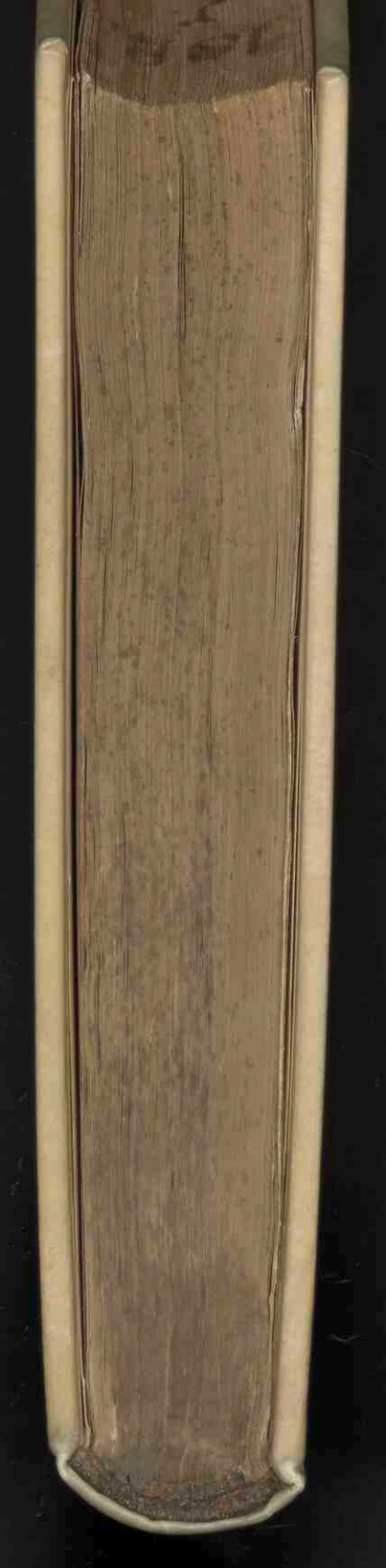

108.
7.
Folio

am debet. xvi. q. i. cū puritate. ¶ Nullm
tpāle ad nūli sit honestū sutuū exoslōe
uł g̃suetudīe debitū. xvuj. q. ij. sutuū. i.
q. iij. quesitū. ¶ Ad aut hūt pplm tūc moal
tia sub sūt epō. tōne ppli. tquo. ad. l. dyoce
sanā. ar. xvuj. q. ij. eleuthius. dī hj no. g. d
of. ord. q̃ frente. t. c. dilectis. t de mato. to.
qd supbus. dic ut ibi no. t. j. e. c. insi. disa
pline. i. pē ultiatōes. qm facere pōt quoa
ens expedit. xvm. q. ij. nō semł ꝑ. d. n. ¶ ut
discipline ī uisitando. t corrigendo negligē
te abbe. q. pa correctō spectat ad abbē. ut
no. g. de of. ord. qñto. ꝑ ord. dic ut ibi.
no. in fīnib. ī hac solū qd canōes uolēt. x
xuj. q. ij. hoc tantū. t. c. q̃ sit. t. c. ēmodo.
accessit. iuta g̃fessū. ¶ Al aī si cā mortis
uł sepulē aliqd monachūs ofectū hēt ī
de epē canonicam potēs. ¶ nec nō. t proch
alis eccia de hūs que ecclīe sepulē ob
uenīt. g. de sepul. de hūs. t. c. relatū. ¶ Ex
hac ītellē qm monasteria eccia hj sūt pulsanda.
¶ Ut tereluctas adduūnū tuitū. g. d testis
officij insi. t. c. si. existentes ītonū nā prem
canchā qm ex inde detrubens ut inpē. glo.
cū mōachis. qcp ꝑ g̃ fugit talē offm mōasti
gūrendū ē tulus monachoz ibi defuctuū
uo hic pz. ¶ Sūt tqcp obuenīt. j. lumites cui
ꝑ ꝓchialis ecte cede oz tulis usibz mi
stroz. qd dic ut leg̃ t no. g. de hūs q si. ap
la. pastōalis. offm g̃fugit. sit hj mīno de
duct̃ lege. s. dyocesana t uirdōnus. q oms
dyocē. adepdā spectant. g. d of. ord. q
q̃ frē. ¶ Ex hoc aliq̃ pcipiā tuidē ut
uid esse telegē dyocesana qd intelligendo

c. si. g. de maio. to. qd supbus. ¶ ad legē
aut uirdōnus sptat. ¶ causas audīe et
dīa q̃ agit̃ arta iudiciū expedite uisi
tare corrigere. inq̃rē tam de uita clioz qm
officiis. t statu eccīaz. t aliis silibz. mstruē
destruē ofirmāe suesture collatō sacīmētoz.
oīuz. t alia oīa q̃lia cīt accessoziis. g. xij. di
d hj. t. c. illa. lj. di. c. i. g. d q̃site. cū q̃ie
tudis. g. de of. ord. q̃frente. t. c. dilect̃ huc
ibidem hec ꝓmyti poīnt. ¶ Ꝓ hj tū statui
tū nīq̃ monachi ad altiqd qd sit q̃ regulaz
obligāt. g. de of. archid. c. si. ꝑ. v. t ex ma
dati. ubi. t silua regla tē. ¶ Vñ hz pōdūz
declatōem dicendo ē telegē uirdōtis de oīa
illa aq̃bz monasteria ꝓcanōes nō reputāt exē
pta. ¶ Illa cī aq̃bz exepta sūt. t sūt. t si
sint d̃ uir epālu nō tū dicenda sūt telegē
uirdōtis. sz tel. tū dyocesana. cū canōes
dicant monasteria al. dyocesana exepta. x.
q. i. cū cū puritate. ¶ t ab illis q. g. dyoc
numerādo dē te. l. dyocesana dicāt cano
nes mōasteria dē exepta ut pz. xvi. q. i. cū
puritate. xvuj. q. ij. q̃ sit. t. c. lūoso. xij.
dī. d hūs. x. q. iij. relatū. xvuj. q. si. g. si. ij.
¶ ad aī nō q̃ de. l. uirdōtis sūt tenēnt
monasteria. t multo forcius alie ecte ōs. x. q. i.
c. i. t v. sep̃. t q. iij. relatū. t xxuj. q. ij. hoc tan
tū. t. c. monasteria. t. c. abbes. t. c. nō sol̃ nullā
dī. ¶ Est tū no. qd licet monasteria. al. dy
ocesana sit exempta tū si hūt pplm tene
ant q̃ al. dyocesanā ꝓmitt. t adq̃ alit̃ ecte
sint tēe pplo obligte. ¶ Idcp si hūt pplm te
neāt ut ad synod. qd dic ut leg̃ t no. g. d ma
iore. qd supbus. ¶ quīmo q̃ūcūq; exēpt

110

ar. ⁊ de mr. pa. illius. ix. q. iij. nĩ uõ. viij. q. iij. arrald' ꝙ gof. ¶ Nõe tñ. ⁊ alij. ⁊ alij quidã magri qr ſcm ignorabãt hic alios ẽminos posuerũt. Intelligebat ei qd iste due eccie essẽt monialia monachoꝝ. ⁊ qd iste eligis eet malliem monasterij debeñ. ¶ Sz mihi ſi placuit nob qr ſcm nouum ⁊ traditões eccarũ ſcimus. ⁊ dic ut. s. no. nota tua. ſi. s. e. magne. g. i. ꝙ. ſane. ⁊. s. e. g. impñ. qr dns exigit oblatũ qd exigeꝛ ostend. xxvij. q. i. mipaaz mihi. ¶ qd ſi capitulũ. ꝙ. nõ dic quẽcul ⁊ pl̃ ſanus patrũ magrũ itelligẽ qd nõ loquebat hic de eccia quemadmodũ ſz de cathedrali ſz ⁊ qm̃ pñas capln̄ pruiẽtiũ. ⁊. ⁊. i. monachi. g. pores. eligere debẽt. ſtatũ postq̃ pfessus ſuis nam pſolam gfessionem ſolus uotorũ qñ oiõ ꝓmiſit. uitã mutãre ut pz meo q. leg. s. de regla. glosa. g. i. ¶ nam ⁊ ibi a mihi data ſunt cũ effectũ. s. de cri. nõ reſi. relatũ mihi. ¶ et i hac cauſa tenet pfessio facta ſcm ut no. g. e. g. ſup illo eccie. ꝙ. ⁊ ent ſpiale. eligend. ho ſuũ ritum poſſit religiões mitiꝰ ut uoluas. est g hic expſſiũ qd religiosus eligi pot. ¶ Sz pot tyndeꝛ uel ẽ mouend. ut leg. ⁊ no. g. d' remũ. post mic lone. ¶ Ad idem. ⁊. i. qd di tamen ꝙ dñi ossiasli ⁊c. pfessis loqr duobꝰ ꝓpositis duab eccis canonicoꝝ regularũ puellã q qd fiat ordinatũ mgrali grã qd mapit adulãda. ¶ ⁊ debuit ihac q. pl̃. poi qr de ipõ i iuris q emadat de causa pcute. pdicãda fit mẽcio tacta dic. ⁊ ꝙ forma ⁊ rigore iuris possim. ⁊. d' mgis adulãda. qd ẽ ps ille ut hic no. ¶ Quicũ

qd alcũm ledẽ. xiij. q. v. de mq̃ xcij. q. ij. p mũ. ff. d' odi. inde nã hi ña. ad idem ideo qd leg. ⁊ no. s. d' donat. aplice. ij. l. adfi. ⁊. g. i. impñ. ¶ Sz nõ. qd ꝓ enorme lesionẽ dat resilõ. ar. hi. ⁊. ff. de min. restit. sao. q. et resciditur ẽptũ. s. de grẽpen. epc. cũ dilcã. c. de resci. uen. l. ij. ¶ Item no. qd puatus si feiat hic pu. si. ff. d' iudic. si longius. ⁊ hoc ideo qr puiata nõ meludebat ẽptũ alio qñ ꝺ. vij. q. i. saas. c. de mr. rei. p. ij. l. fi. d' hoc no. s. e. nõ ẽ. g. si. ideo. l. pdicatoꝛis ¶ ⁊ sic qrus inhibes sit adpugnãdũ ⁊ ẽ pauper es sit tñ ꝓ ostiũ pdicatoꝛis utiles ut hic ⁊. s. e. pr̃. g. de clicis. g. Sz ⁊ alios hortati poterit adpugnãdũ. xxij. q. fi. oi. ⁊c. horta ⁊c. ut ꝓdem ꝙ ja. ⁊ exẽplo hoc ute. ¶ na ex. ⁊ ope ordinã pdicãe. xlij. di. sit rector ꝙ ja. ⁊ uthor ẽ pdicato ex qr ibi ut pz. xl. di. multi. ⁊. s. e. magne. g. i. ꝙ. ꝓtea. ⁊ leg. ostãe iiie. ecce qd ds relinqt ꝓpe. ostãe sic xxxij. q. iij. vir cũ ꝓpa. s. de remi. luis. ⁊c. misi. xxxij. di. hui ille. s. de ecta. tqũ. ad aug. j. de hõic. figuratiũ adfi. iij. di. denq̃ v. q. vij. c. i. ¶ qr ⁊ de nelue ꝓsumẽdũ ẽ qd sit sue salutis ĩmemor. ⁊ q. vij. scm. s. d' uxo. mulier. ¶ Omissis. ij. ꝓs. ecclys. ihu emit ꝓpoſitu sic exta. appet. d. n. ¶ Job. ⁊ dic qd gñales ptas dimittat ydeos. q. pot ⁊ dz fide plas quilz postq̃ excusta cã nocẽ hñt abcẽ. ff. d' iudic. si longius. c. d' peda. ij. l. placet. s. de pact. pacto. teneri. l. ille qui iam aduc assignat. dquo nelua dubiũ ẽ. ¶ ⁊ ille qui iam ꝙdã ꝓmisit ꝓdicabit cũ sit hoc iam debitũ. ⁊ hoc ĩmmo facit ꝓ

5.6.
№ 205. ÿ
W fol 146

ΠΟΛΥΒΙΟΥ
ΜΕΓΑΛΟΠΟΛΙΤΟΥ,
ΙΣΤΟΡΙΩΝ ΒΙ
ΒΛΙΑ Ε.

POLYBII HI-
STORIARVM LIBRI
quinq;, opera Vincentii Ob
sopœi in lucem editi.

IIDEM LA-
tini Nicolao Perotto Episco
po Sipontino Interprete.

M 91 23

Haganoæ, per Iohannem Secerium
Anno M. D. XXX. Mense
Martio.

IOHANNES SAPIDVS AD LECTOREM.

SI quod scriptorum genus est, quod debeat acri
Cura & ab æterna posteritate legi,
Quis neget historiam monumentis anteferendam
Omnibus humanum quæ dedit ingenium?
Temporis hæc testis simul & fidissima custos
Publica consiliis priuaq; forma bonis.
Hæc hominum uitas, mores & facta reseruat,
Et rerum euentus, fortuitasq; uices,
Hæc quoq; laude probos merita commendat & ornat,
Carpit & infames improbitate uiros.
Hac igitur tersus ratione Polybius exit,
Sumptu & Iohannis munere Secerii.
Proinde tibi Lector studiose parare memento
Hunc fœtum tanta commoditate librum.

AMPLISSIMO ATQVE ILLVSTRISSIMO PRINCIPI DOMINO, Domino Georgio, Marchioni Brandenburgensi, Stetinæ, Pomeraniæ, Cassuborum, Schlauorum, necp̃ non Silesiæ, Ratibarensi Duci, Burgrauio Norimbergensi, ac Rugiæ Principi &c. Domino suo clementissimo, Vincentius Obsopœus. S.

Vlta sunt, Georgi Princeps Illustrissime, quę ui tam mortalium emendant & erudiũt. Cum primis tamen duas res esse tradit Polybius, quibus quisq; in melius facile mutari potest, quarũ una est proprii cuiusq; infortunii experimentum, altera alienæ calamitatis exemplũ. Harum equidẽ priorẽ nemo inficiabitur, multo quã secundam ad docendum esse efficaciorem. Verum hæc sine detrimẽto eius cui accidit, sapientiæ magistra esse nõ potest. Sed enim sapientia quæ calamitosis experimẽtis perdiscitur, ut nimio constat, ita semper dura & acerba rudimenta discenti exhibet. Neq; uero admodum fœliciter sapit, qui accepto malo (ueluti stultos sapientes fieri testãtur prouerbia) primum sapere incipit. Cæterum secunda, et si nõ tantum in docendo habet uirium, hoc tamen nomine potior habenda est, quod & omni detrimẽto careat, & tuta colligendę sapientiæ pręcepta tradat omnibus. Inde quoq; fieri uidemus, ut priorem quidem sapiendi modũ, nemo sit, qui sponte discendũ, aut experiendum eligat, propterea quod absq; acerbitate, dolore, & periculis accidere queat nemini. Quis em̃ non malit tuto quam periculose sapiendi rationem inuestigare? Quis non præoptaret potius alterius dolore discere suo carere posse, q̃ aliis sapiendi documentum exhibere? Hunc uero, hoc est secundum cognoscendæ sapientię modũ libenter omnes amplectimur, quod eius adminiculo sine omni difficultate atq; dispendio id quod melius est, & factu atq; omissu pręstabilius, unicuiq; cernere liceat. Quapropter humanæ uitæ actiones recte & penitius consyderanti, optima ad uitam bene & sapienter instituendam magistra uidetur esse experientia, quæ rerum ab aliis gestarũ com-

memoratione facile deprehenditur. Hęc enim sola sine noxa, sine labore, sine periculis, sine dispendio, optimos rerum iudices facit, format, & constituit. Quorsum nam ista fortasse, inquit, tua Magnitudo Princeps Illustrissime? Horsum scilicet, ut indicarem ueterum historiarum cognitionem rerum omnium esse utilissimam & præstantissimam. Ex hac enim tanq̃ optima uitæ magistra, saluberrima rerum humanarum exempla, sapientissima consilia, optima monita petuntur & hauriuntur: quibus informati, quid recte, quid praue fieri, quid prudenter, quid temere institui, quid grauiter & sapiẽter, quidq̃ secus dici possit. Præterea, quid tentandum, quid omittendũ, quid quoq̃ consilio adgrediendum aut deuitandum sit, uidentes maioribus nostris hoc aut illud fœliciter aut male cessisse, haud difficulter deprehẽdimus. Et quod alii suo periculo & discrimine experti sunt, uariis multiplicium rerum euentis exagitati, illud nos extra teli iactum, extra omnem fortunæ aleam constituti, securi sub tecto, sub umbra, maiorum exempla repetentes animo, discere possumus. Haud quaq̃ uero uulgaria ἢ ἀκαταφόνητα documenta legenti proponit Historia, an autem aliquid hac aut moneat efficatius, aut dehortetur prudentius, aut suadeat & dissuadeat amicius, aut erudiat fœlicius, nemo fortasse affirmabit. Neq̃ unum aut alterum docet historiarum cognitio, sed omnium ordinum, omnium ętatum, omnis conditionis ac fortunæ homines, summos & infimos, priuatos & publicos, principes & subditos. Neminem non docet, neminẽ non doctiorem & rerum multarum prudentiorẽ a se dimittit, qui quidem non oscitanter, sed attento animo in ueterum historiarum monumentis uersatus fuerit. Et quia uita humana plena est cæcitate & erroribus, plena stultitia, ignorantia & inconsulta temeritate, neq̃ quisq̃ est mortalium cuiuscunq̃ tandem ordinis fuerit, qui non frequentissime hallucinetur, peccet, erret, deliret, interdum etiam ob consilii & sapientiæ inopiam grauiter lapsus impingat (quanq̃ nulli mortalium omnibus horis sapere concessum esse uidemus) sequitur omnibus quoq̃ necessariam esse accuratam historiarum cognitionem. Consentaneum ergo est, ut ab omnibus non segni studio perdiscatur: potissimum uero a magnæ fortunæ & amplę conditionis hominibus, cuiusmodi sunt Summi Magistratus & Principes, quorũ uita & opes in excelso sunt, & officii administratio ad plurimos pertinet. Siquidem illi, aut summo omnium bono prudentes sunt, aut summo omnium malo desipiunt. Neq̃ labi possunt sine multorũ calamitate & exitio. Quid autem Reipublicæ accidere potest cato & cordato Principe utilius? contra, quid

quid temerario & ſtolido luctuoſius? Et quia ſapientiam natura nemini nato inſeuit, ut editus in lucem iam inde a cunabulis, aut mox decurſo pueritiæ & iuuentutis ſpatio, pleno pectore ſaperet (nihil enim hominem ſcire ſine doctrina affirmat grauiſſimus author Plinius) ſed multo rerum uſu, multis annis paranda & colligenda eſt ſapientia: ea uero non aliunde compendioſiore diuerticulo quam ex hiſtoriis perdiſcitur: quando nuſq; diuerſarum rerum uſus & euentus accuratiore diligentia depictus & adumbratus cernatur, magnorum Principū primum & unicum ſtudium eſſe debebat, noſſe & inueſtigaſſe hiſtorias: ſecundum, ſumma diligentia curare, ut ueterum ſcriptorum et hiſtoriographorum lucubrationes & monumenta conſeruarentur. Hæc enim plane res eſſet Principum cogitationibus digniſſima, quibus olim ſtudio fuit optimorum librorum copiam in cōmunem ſtudioſorū uſum ingentibus etiam impenſis conquirere. Nec deſunt, qui hac ratione immortalem gloriam conſequuti ſunt. Hæc enim, niſi ſalua ſint, tot populorum geſta, tot maiorum noſtrorum fortia facta, tantas rerum uiciſſitudines, adeo uarias & multiplices temporū mutationes, tam diuerſos gentiū mores & ritus, tot regnorū euerſiones, cędes, ſtrages, clades, cōſilia, caſus, pericula, tot bonorum Principum uirtutes, & improborum uitia, tot anteactorum ſeculorum uiuendi rationem nullo modo ſcire poſſumus. Planeq; de ſapientiæ officina & uitæ magiſtra, uirtutiſq; parente Hiſtoria actum eſſe uidemus, niſi eius generis authores ſedulo conſeruentur & cuſtodiantur, qui res antiquas poſteris prodiderunt, & ueterem hiſtoriæ memoriā, literis renouare ſtuduerunt. Quorum ex numero fuit & hic Polybius Megalopolitanus, hiſtorię tam grę cæ q̄ latinæ facile principatum obtinens, ſi om̄ia eius ſcripta ad memoriam noſtram ſalua perueniſſent. Vtitur huius teſtimoniis non raro apud Græcos, prę ſertim Plutarchus, apud Latinos uero frequentiſſime Liuius, crebro etiam Plinius, adiecta fere ſemper honorifica nominis eius mentione. Ex quo non obeſę naris lector facile ęſtimare poteſt, quantæ authoritatis apud doctos ſemper habitus ſit Polybius. Verum quæ eius fuerit eruditio, & in ſcribenda hiſtoria elegantia, fides & diligentia, abunde probabunt eius libri, quos adhuc a ruina & interitu habemus ſuperſtites. At enim quantum iacturæ cæteris huius libris amiſſis fecerimus, ex eiuſdem uita, quam ex Suida libuit in hoc ipſum adſcribere, clare patebit. His em̄ uerbis author ille noſtri Polybii cōmeminit, inquiens, Πολύβιος Λύκου υἱός. ἀπὸ μεγάλης πόλεως τῆς Ἀρκαδίας. καθηγησάμενος ἱππέων τῶν Ἀχαιῶν ὅτε καὶ παναύπιος ὁ Φιλόσοφος γεγονὼς κατὰ πολεμαίου ἐνίκα

θέντα Φωκίτλωνι. ὄντως ἔγραψε τὴν μακρὰν ἱστορίαν ῥωμαϊκὴν, ἐν βιβλίοις μ. ἄρχεται δὲ ἀπὸ τῆς φυγῆς κλεομένους τοῦ σπαρτιάτου. καὶ φιλίππου τοῦ περσέως υἱοῦ τῆς διαδοχῆς τῶν μακεδόνων τὰ ἑξῆς ἐπισυνάπτων ῥωμαίοις. Et quę sequuntur. Quis uero siccis oculis tot tantorum librorũ cladem & iacturam potest saltẽ reminiscí animo? Necꝫ tantum interiit ingenium, & labor nequicq̃ exhaustus Polybii, uerũ innumeræ gẽtes & populi, amplissima regna, potentissimi Reges & Principes e memoria hominũ aboliti & exterminati una perierunt, ἀλλὰ τὰ μὲν πρότερον ἐάσωμεν ἀχνύμενοι περ. Nam de his multa quocꝫ in sua epistola Perottus Sipontinus Episcopus, huius interpres commemorat. Cæterum cum nuper fœlici quadam fortuna atcꝫ equidem, ut opinor, non sine mente, non sine numine diuum, opera ornatissimi uiri Iacobi Ottonis Aezelii, causſarum oratoris optimi, Polybii reliquiæ grę cæ, ad manus meas peruenissent, exilui sane gaudio, uel gustum aliquẽ tanti authoris adhuc supereſſe in ea lingua, qua ipse historiam composuisset. Venit uero mihi in mentem ilico hosce libros & luce & tua amplitudine muneris loco esse dignissimos, mecꝫ apud omnes φιλολόγους καὶ φιλέλληνας & studiosos immortalem gratiam initurum, si istæ lautissimæ græci sermonis & historiarũ reliquiæ meo studio inuulgarentur. Ego itacꝫ cum alias grę cis scriptoribus propter summã eruditionem & dictionis elegantiam impense faueam, & hoc authore propter innumerabiles eius uirtutes mirifice delecter, quantum ad excribendi operam pertinebat, non passus totũ interire, sic ducens animo, satius esse de tanto thesauro maiore ex parte cum temporum iniquitate, tum hominum incuria deperdito, uel exiguum quiddam habere, quam prorsus omni carere. Eas itacꝫ doctissimi Polybii reliquias tuo amplissimo nomini Georgi Principũ decus dedicamus, ut hoc commendatior exiret in manus hominum, minima sui parte renatus Polybius, tui clarissimi nominis accessione cohonestatus. Addet uero celsitudinis tuæ titulus huic libro non mediocrem gratiam apud omnes elegãtiorum discipli narum studiosos, uel hoc solo nomine, quod in eorum Principum numero, qui & pietati & literis bene consultum uolunt, tu facile primas obtineas. In hoc enim omne tuum incumbit studium, Princeps optime, ut cõstituta per Verbũ Dei pietate, ueroꝫ Dei cultu erecto, bonis etiam literis apud tuos locus concedatur. Intelligis enim acute citra harum adminiculum Verbi diuini functionẽ syncere administrare non posse. Quinetiam alias externæ Reipublicæ partes sine harum cultu & tractatione mancas & squalidas esse non ignoras. Vtinam uero plures tui similes per Germaniam Principes πιοὺς ἐκλησιάρχους καὶ συμφάλμονας haberemus ea pietate, iustitia, prudẽtia, comitate, clementia, liberalitate

animi

animi magnitudine & ingenii prestantia præditos. Sperarem profecto breui futurum, ut omnis superstitio, impietas & barbaries e patria nostra exterminaretur. Sed metus est, ne hoc meum uotum frustra sit, in tanta tamq; ferali & funesta horum temporum feritate. Nobis tamẽ interim gratulari nõ cessabimus, quibus tam pius, cordatus, iustus, mitis & benignus Princeps ac pater cõtigerit, Deum precaturi, ut hoc uiuo quãdiutissime frui liceat. Porro autem quo pleniori obsequio omnes Atticæ linguæ studiosos, quibus nondum omnino concessum est in amplissimo Græcorum scriptorum pelago, sine cortice (quod aiunt) natare, demererer, impetraui ab ornatissimo uiro Iohanne Secerio, Haganoënsi Typographo, quo iam multos annos utor familiarissime, ut interpretationem latinam Nicolai Perotti, uiri doctissimi, ad calcem adiungeret, ut esset, quo nonnunquam in authoris sensu hærentes & hæsitãtes respicerent. In ea tamen hoc unum Lectores admonitos esse uolo, non paucos locos per hosce quinq; libros a Perotto non esse expressos. Quid autem causæ fuerit, quod intactos reliquerit, scire non possum. Hoc tamen facile coniecto, non esse credibile, Perotto ita per omnia exemplar fuisse lacerum & mutilum. Interdum enim totas subtersilit paginas. Hoc uerum esse mox deprehendet, qui posteriores tres præsertim libros cum sua translatione contulerit. Suppleuissem uero perlibenter hosce defectus, nisi negasset quidam pulchrum esse, in alieno libro ingeniosum uideri uelle. Itaq; Perotto uersionem suam intactam reliquimus, non grauatim hanc lampada alteri tradituri, hoc laboris subire, eamq; inuidiam in se accipere uolenti. Non tam multos magistros habet, qui in publico ædificat, quam ille iniquos calumniatores & iudices, qui hoc sæculo aliquid communis utilitatis gratia edit & scribit in publicum. Verum enimuero, ut tandem finem faciam, eius generis authores priscos solidæ eruditiõis refertissimos, debebant nostri quoq; Typographi tandem per Germaniam excudere, ut optimi codices iterum in lucem reducerentur, haberentq; etiam inopes, unde mediocri impendio bonorum librorum copiam sibi parare possint. Nullo uero modo ferendum est ipsis, ut suæ officinę omnibus pateant asinis, & chartarum carnificibus. Videmus hodie ineptissimas quasq; nugas potissimum excudi. Et quo tandem hęc libellorum uernacula lingua quotidie in lucem prodeũtium inundatio euasura sit, incertum est. Non solum enim, ut mea fert opinio, elegantiores literas obscurabũt, uerum ipsam quoq; Theologiam panolethria quadã extinguent. Sophistæ quondam cum suo Thoma loquacissimis quęstionibus literis

ſacris tenebras induxerũt, quibus diſcutiendis occupatis omnium animis, nemo ad ipſos fontes recurrebat, omnibus in Thoma, & aliis eius farinæ authoribus tempus conterentibus. Non alia moliuntur hodie iſtorum libellorum Scriptorculi, eoq; rem deductam eſſe uidemus, ut nunc ἐκ τῶν δημαγωγῶν, hoc eſt, ex Parrochis & Cõcionatoribus is fere habeatur doctiſſimus, cui harum chartarum q̃plurimum coaceruatũ, deuoratum, & in lucem editum ſit. Atq; ii libelli iam certatim rapiuntur ab omnibus, omnium teruntur manibus, ex iis populus inſtituitur, ex iis iam tãtum ſapiunt οἱ τοῦ θείου λόγου κήρυκες. Non loquor de omnibus, notum eſt iam doctis, qui cum aliqua laude & legẽtium fructu editis libellis in luce uerſari poſſunt. De iis quibus ambitio ademit ſilentium, mihi ſermo eſt, qui omnes angulos complent ineptis καὶ ἐφημερίοις paginis, & omnibus prelorum officinis faceſſunt negotium. Quin potius iis authoribus excudendis locent operam Chalcotypi, unde non tantũ quęſtum corradere, ſed nominis quoq; immortalitatem conſequi, & apud omnes literarum ſtudioſos laudem et gratiam impetrare queunt. Moueat eos, ac moneat exemplum Aldi Manutii, uiri dariſſimi, cuius nomen non niſi una cum bonis authoribus ex hominum memoria abolebitur, quod ego nunq̃ futurum ſpero. Nullus e Doctorum & literarum candidatorum numero ullum libellum ex illius officina inuulgatum intuetur, legit, & aperit, qui non illi ingentes agat gratias, illius etiam cineri non bene precetur, bene ominetur, bene optet, bene de eo cogitet. Quod quidem qui non fecerit, merito ingratiſſimus habendus eſt, literarũ parenti optime merito debitas gratias denegans. Nonne uero extreme pudendum eſt flagitium, hoc diuinum Germaniæ noſtræ inuentum, hoc nobile artificium, hanc prędariſſimã artem tranſfundendorum in mille exemplaria codicum, quorumlibet etiam rudiſſimorum aſinorum abuſui & libidini eſſe expoſitam. Diſcant ergo tandem uel communi lureconſultorum prouerbio Typographi, neq; omnia, neq; paſſim, neq; ab omnibus oblata imprimenda eſſe. Atqui uereor, ne mortuis uerba faciam, quare ne epiſtolaris anguſtiæ terminos tranſgrediar, receptui canendum duxi, ne quis illud Vergilii in aurem mihi inſuſurret, Dii Iouis in tectis iram miſerantur inanem. Amplitudo tua ualeat in Chriſto domino noſtro fœliciſſime. Ex Onoltzpachio, decimo quarto kalendas Octobris, Anno M. D. XXIX.

NICOLAI PEROTTI, IN POLYBII HISTORIARVM libros Prooemion, ad Nicolaum V. Pontificem Maximum.

BSolui tandem aliquando delegatum mihi abs te munus, Pontifex Maxime, cõuersis in latinum sermonẽ quinq; libris Polybii, qui soli nobis superstites ex amplissima illius historia remansere: quare immortalem superis habeo gratiam, quorum maiestate suggerente mihi fauorẽ opus perfeci, ut optatum Sanctitati tuę, ita, nisi me animus fallit, gratissimum futurum: tibi uero ingẽtes ago gratias agamq; dum uiuam, quod me unum ex multis, cui hoc munus delegares, elegisti: nam per Immortalem Deum, quid mihi, uel in prẽsentiarũ gratius, uel ad posteritatis memoriam glorioſius iniungi potuit? quam ut ueterem atq; reconditam, sed tamen egregiam ac luculentam præstãtis, et synceri authoris historiam in lucem proferrem, & quasi de nouo scribens, nostris hominibus, tanquam per manus traderem. Mihi quidem ita iucũdus hic labor fuit, ut maiorem mihi fingere uoluptatem, ne uoto quidem potuissem: primum, quod morem gerebã uoluntati tuæ, cuius maxima semper, ac pene immortalia fuerunt erga me, & meos beneficia: deinde, quod tanta uarietate rerum, et copia mirum in modum oblectabar: quis enim suauior animi cibus offerri potest, q̃ lectio historiæ? huius prẽsertim, in qua cum magnitudine ac diuersitate rerum gestarum, splendor quoq; uerborum coniunctus est, & suauitas orationis quibus dã quasi luminibus sententiarũ respersa, ut mihi uideatur uno in ope Polybius & summus historicus, & Orator maximus, & optimus philosophus fuisse: postremo, q̃ nõ mediocrẽ me apud nostros hoies gloriã consecuturum sperabam, si mea opera tam prẽclarus author ex peregrino, aliquãdo Romanus factus esset, & omissa gentili lingua, latine loqui didicisset. Veruntamen õmem hanc meam uoluptatem, atq; hoc omne solatium non parum ad extremum conturbauit imperfectio operis, quod ex quadraginta ab illo editis uoluminibus, uix quinq; prima nobis superſunt, atq; hæc quidem ad adparatum cæterorum scripta, ut

mihi certe uideatur quasi de industria, huius authoris sermo interruptus, dum comparata, ueluti quodam exordio, auditorum beneuolentia, atq; omnium auribus sibi cõciliatis, rem ipsam aggressurus erat, de qua agebatur. O grauem, detestabilemq; iacturam, o cladem eo magis ab omnibus deplorandam, quo nemo non modo ex græcis, uerumetiã ex latinis historicis Romanorũ res gestas, uel uerius, uel copiosius, uel maiori cum diligẽtia complexus est: scripsit enim, ut facile ex his quinq; libris intelligi potest, quæcunq; a Romanis sunt gesta, a tempore quo primum extendere manus extra Latium cœperunt, quousq; totius orbis imperium adepti fuere: atq; hæc ita scripsit, ut Latini fere omnes eũ deinceps sint secuti: nam, ut de reliquis taceã, manifestissimis argumentis deprehendi potest Titum Liuium Patauinum, historicorum apud Latinos principem, hunc potius, q̃ Fabium pictorem, aut Pisonem, q̃s ipse memorat, secutum fuisse: quippe & in his, in quibus Polybius illos reprehendit, Polybĩ sententiam haud obscure sequitur, & ita nõnunq; illius uestigiis inhæret, ut mihi quidem uigesimus primus liber Liuĩ, ex tertio Polybii libro fere ad uerbũ tralatus esse uideatur: ac nihil sane inter eos interest, nisi q̃ Liuius aliquanto breuius res gestas refert, Polybius diffusius. Liuius portenta, ac prodigia plurima, et oracula, ac uisiones Deorum commemorat, Polybius his omĩbus dimissis, præcepta quędam inserit, ad uitę institutionem necessaria. Postremo Liuius contiones integras, atq; directas, Polybius obliquas exponit, quib. in reb. uter eorum magis sit probandus, non est mei uel ingenii, uel ætatis iudicare, quippe qui ne admirari quidẽ satis eorum uirorum doctrinã promerito possem, uerum equidem in Polybio breuitatem non desydero, in Liuio interdum fortasse aliquid latius: flosculi uero sententiarę quos operi suo Polybius inserit, magis profecto mihi mẽtem implent, q̃ portenta Liuii, atq; prodigia: quid enim dici minus credibile potest, q̃ aut apparuisse Deum Annibali? aut ingenuum infantẽ semestrem in foro Olitorio, triumphum damasse? aut bouem sua sponte in tertiam contignationem ascendisse? aut in agro Piceno lapidibus pluuisse? aut aliud quidpiam huiusmodi factum esse? quæ res ne ab eo quidem sunt creditæ, a quo scribuntur, nec dignæ sunt quæ in somniis uisæ referantur: nam de obliqua oratione manifestum est, quid Trogus Pompeius senserit: qui, ut Iustinus refert, in Liuio & Salustio reprehendere solebat, q̃ contiones directas, pro sua oratione, operi suo inserendo, Historiæ modũ excessissent. Sed quo magis in hoc uagatur oratio mea, eo magis augentur mihi luctus, et commiseratio quædam de tanta clade, iacturaq; librorum. O si reuiuisceret Polybius, atq; hanc deformitã operis sui fa-

sui faciem agnoscceret, uix octaua sui parte superstitis, q̃ molestę, q̃ grauiter, q̃ acerbe ferret platos a se incassum tot labores, tot frustra euigilatas noctes, tot a se susceptas, tam breui tempore euanituras, atq; occasuras cogitationes: quanq̃ eandem fortunam alii quoq; infiniti tam græci, q̃ latini authores sunt experti: quantum enim in utraq; lingua a doctissimis uiris relictum legimus? quantulum est, quod supersit librorum? quod uitio temporum accidisse manifestum est: nam, quia homines longo iam tempore, optimarum artium, ac disciplinarū rudes, atque ignari erant, nullo in precio habebãtur libri, & aut situ squaloreq; paulatim marcescebant: aut aromatibus, ac pensis muliebribus tegendis dilacerabantur: omnem huius rei culpam in principes eius seculi refundendam arbitror, neq; eñ idcirco illiteratos fuisse eos homines existimo, q̃, aut tardiori ingenio, aut imbecilliori memoria essent, quam uel præsentes sint, uel ueteres illi fuerint: sed quia ea tempestate ciuitatū principes nimio luxu ad segnitiem se, torporemq; conuerterunt, similes quoq; reliquos ciues euadere necesse fuit: est enim ita cõparatum, ut qualescunq; summi ciuitatis uiri fuerint, talis quoq; sit reliqua ciuitas: & quæcunq; morum immutatio in principibus extiterit, eadem semper in populo sequatur: quoniã ergo illiterati principes erant, cæteri quoq; rudes erant atq; indocti: q̃ si qui forte ad studia se contulissent, nullus honor, nullū præmium proponebatur: quæ res in primis accendere, atque inflammare homines ad studia consueuit: nam sicuti temperies, ac clementia aeris copiam, atq; ubertatem frugum: ita humanitas, & honor, & beneficentia principis bonas artes, excellẽtiaq; ingenia ꝓducit. Quid tandem causæ fuisse arbitramur, quod tempore Alexandri regis multa clarissimorum uiroꝝ ingenia floruerunt? nempe, quia & ipse doctus erat, & doctos maximo in honore pretioq; habebat: ferunt enim, cum interiecto post illius mortẽ tempore Archestratus nobilis poeta, præter modum inopia premeretur, dixisse ei quendã: tu uero, si Alexandri ætate fuisses, in præmium cuiuslibet carminis Cyprum, aut Phœnicem habuisses. Lycon uero Scarpensis comicus poeta Alexandri ęqualis, cum audiente illo comœdiam recitasset, in qua uersum quendam nescio quid æris petentem inseruerat, confestim decem talentis donatus est. Hac eadem ratione Athenienśium & Lacedæmoniorum, & Romanorũ tempore multi clarissimi uiri floruerunt: sed ne ueterum duntaxat exempla sectemur, quæ causa est, quod in præsentiarum ita uigeant studia literarum, & tot se ingenia hominum proferant, atq; ostẽtent? profecto quia te principẽ habẽt Nicolae Quinte Pontifex Maxime, qui, ut es in omni doctrinaꝝ genere excellens, ita doctos, & studiosos omnes sustẽtas,

ſuſcipis, foues, amplecteris: quando enim memoriæ proditũ eſt in tanta uenerationeliteras, ſeu literatos homines habitos fuiſſe, quanta hoc tempore habentur? quo uel primi abs te, uel ſoli honorantur: ſub quo Rege, ſiue Imperatore, ſiue Repub. tantã unquam liberalitatem ac beneficentiam ſunt experti? quantam ſub te optimo ac clemẽtiſſimo Pontifice experiuntur? teſtes huius rei poſſem afferre q̃plurimos: niſi excedere procœmii modum uererer: quis eſt enim nõ modo in Italia, uerum etiam in Græcia, atq; adeo omni orbe terrarũ, uel mediocriter doctus, qui hactenus liberalitatis tuæ periculum non fecerit? ut iam uulgatum apud omnes gentes ſit, munera tuæ Sanctitatis omnium ueterum principum & Imperatorũ, & regum munificentiam nõ modo q̃quare, uerũ etiam longo, ut aiunt, interuallo excedere. Quamobrem omes iam ſpe premii, gloriæq; erecti, ad ſtudia literarũ incumbunt, & pro ſua quiſq; facultate, aut cõponunt nouum aliquid, aut græcum transferunt: multi etiam uetera, & iam obſoleta, ac fere deperdita cõquirunt: ex quo fit, ut ego maximas immortali Deo habeam gratias, quod mihi datum ſit naſci temporibus uitæ tuæ, neq; deſperem aliquando futurum, ut ſicuti multa ante hac tuis auſpiciis reperta ſunt, quę prius abdita erant, ac prorſus ignota, ita reliqui quoq; Polybii libri in lucem redeant: quod ſi nobis Fata cõceſſerint, non recuſo quantulumcunq; mihi uitæ deinceps ſuperum uoluntate erit, quantumq; a cura, & ſeruitio Principis mei mihi dabitur ocii, ad eorum translationem conferre, tuum modo mihi numen adſit Summe Pontifex, tantumq; ingenii aſpiret quantũ eius operis magnitudo uidebitur poſtulare. Interea ſi quãdo te a gubernaculis Eccleſię Romanę ad ociũ tranſtuleris, horum quinq; uoluminum lectione animũ oblectabis. Vale.

POLYBII HISTORIARVM LIBER PRIMVS, E Græco in Latinum conuersus, Nicolao Perrotto Interprete.

I ab iis, qui res gestas ante nos scripserūnt, laudem historiæ prætermissam esse contingeret, fortasse necessarium uidetur, ut in nostri operis initio uniuersos ad suscipiendam, capessendamq; historiam hortaremur, cum nulla hominibus facilior ad uitæ institutionem uia sit, q̄ rerum antegestarum cognitio: uerum cum non aliqui, neq; aliquatenus, sed omēs, ut ita dicam, hoc principio, hocq; fine utātur, ut uera disciplinam, exercitationemq; ad res ciuiles historiæ cognitionem esse dicant, eamq; solam ob exempla alienorum incommodorū effectricem, & magistram: ut quis possit fortunæ uarietatem æquo animo ferre: profecto neminem puto iudicaturum necessariū fuisse, ut de iis, quæ recte, & a multis dicta sunt, denuo sermo haberetur, a nobis præsertim quibus nouitas ipsa rerū, de quibus scribere instituimus, satis superq; est, adhortandos alliciendosq; omnium, tum iuuenum, tum natu grandiorum, ad hanc nostram historiam animos: quis enim adeo est hominum, uel prauus uel ignauus, qui nosse refugiat, quo modo, quo uere gendi genere uniuersæ totius fere orbis natiōes domitæ, & intra triumēt quinquaginta annorum spatium, imperio populi Romani subiecta fuerint? id quod ante id tempus usum fuerat nunq̄: aut quis rursus ita cæteris spectaculis, ac disciplinis deditus atq; affectus est, ut aliquid huic cognitioni præponendū ducat? at, q̄ grande, quanq; excellens sit hoc nostrum opus, palam erit, si principatus, qui maxime, & dignitate, & gloria floruerunt, de quibus amplissime scripserunt historici, Romani imperij excellentię comparabimus: digni autem hi tandem sunt, qui comparentur. Persarum quibusdam temporibus magna potentia fuit, sed quotiēscunq; transgredi Asiæ terminos ausi fuere, non in principatus solum, uerumetiam in proprij capitis periculum inciderūt. Lacedæmonii cum diu de Græcorum imperio certauissent, tandē desyderij sui cōpotes facti, uix annos duodecim imperare libere potuerūt. Macedones in Europa quidem dominati sunt ab Adria ad flumen Istrum, quæ exigua quędam eius regionis pars est, postea debellatis Persis, Asiæ quoq; principatum habuerunt: sed tamen hi quoq;, & si complurium rerum

atq; locorum domini sunt uisi, magnam tamen orbis partem intactam reliquerunt: nam de Sicilia, Sardinia, Africa ne cõtendere quidẽ cœperunt: ferotiores uero Europæ nationes, & quę magis ad occidentẽ uergunt, uix, ut sic dixerim, cognouere. Romani non aliquam orbis partẽ, sed uniuersum fere orbem subiugarũt. Cæterum initium nostri operis erit, a temporibus quidem, olympias centesima & quadragesima: a rebus uero gestis, apud Græcos quidem, bellũ sociale appellatum, quod primum cum Achæis aduersus Aetolos Philippus incœpit, Demetrii filius, ac Persei pater: apud eos uero, qui Asiam colunt, bellum Syriacũ quod Antiochus & Ptolemęus Philopater inuicem gesserunt. In Italia uero & Africa bellum Romanorum, Carthaginensiumq;, quod complures bellum Annibalis appellant. Hæc autem ea sequentur, quæ sunt ultimo loco a Sycionio scripta. Ante hęc igitur tempora bella diuersis in locis sparsim gesta sunt. Postea uero euenit, ut in unum quasi corpus coaleſceret historia, & res Italicę, Libycæq; cum Græcis, atq; Asiaticis miscerentur, & ad unum finem omnia tenderent. Quapropter & exordiũ nostri operis ab eo tempore sumpsimus, etenim cum in eo bello Romani Carthaginenses superassent, maiorem a se partem iam gestam rati, quo uniuersum aggredi possent, eo primum tempore ausi fuerũt ad reliqua manus extendere, & cum potentia, ac uiribus in Græciã, Asiamq; traiicere: quod si eorũ mores atq; instituta, qui de principatu orbis inter se contenderunt, cognita perspectaq; haberemus, fortasse non esset opus altius repetere, quibus uiribus, quaue potentia freti tales tantasq; res aggressi fuerunt. Verum cum neq; Romani populi, neq; Carthaginensium instituta cõpluribus Græcorum nota sint, neq; eorum uires, neq; res gestę, necessarium arbitrati sumus hunc, & sequentem librum, anteq; historiam ingrederemur, præscribere: ne quis forte, cum ad lectionem nostri operis se cõtulerit, dubitare possit, quo consilio, quibusq; uiribus, aut facultatibus fretus Romanus populus eo animum induxerit, quo & orbe terrarum, & uniuerso mari nostro potiretur: cum potius ex his principiis, atq; hac nostra pręparatione manifeste omẽs intelligant necessarias Romanos facultates habuisse, quibus & rem talem tantamq; aggredi, & desyderii sui compotes fieri potuerunt: nam & huius nostri operis & rerũ hac tẽpestate gestarũ pulchritudo in primis hęc est: q;, quemadmodũ fortuna omẽs fere totius orbis terrarũ res, ad unã partem indinauit, & omnia ad unum, eũdemq; finẽ referri coegit: ita etiam per historiã uniuersa eo ordine, quo gesta sunt, facile scribi, & simul omnia cerni, atq; uideri possunt. Hoc aũt uel in primis nos animauit ad scribendam historiam: simul, q; tẽporibus nostris nemo adhuc fuit, qui in

uniuer

uniuersum res gestas scribere uoluerit: nam id multo minus nos feciſſe/
mus. Verum, cum plerosq; uideremus singillatim bella quędā particu/
laria, & res in illis gestas annotasse, uniuersalem uero, & dicam coniun
ctam rerum gestarę cōmemorationem, quando, aut unde incœperint,
quomodo gestæ sint, quem finem habuerint, neminem prorsus, quod
mihi notum esset, usq; in præsentem diem attigisse: operępretium fore
censuimus, si nostra opera daretur hominibus nostris facultas legendi,
id quod optimū simul, & utilissimū fortunæ opus fuit: nam cum multa
in uita hominū fecerit prædara illa quidem, & admiratione digna: nihil
tamen usq; in præsentem diem fecit, quod sit rebus nostri tēporis com
parandum: quę res quidem ex iis, qui priuatas scripserunt historias, mi
nime intelligi posset, nisi forte quis sit, qui, cum prędaram aliquam ciui/
tatem transierit, aut seorsum pictam uiderit, putet se propterea uniuersi
orbis situm, figuram, atq; ordinē intellexisse. Quod nullo modo uerisi
mile est, ac mihi quidē uidentur, qui per particularem historiam satis in
telligi posse uniuersa existimant, non minus a uero deflectere, quam si
quis, cum animati, atq; formosi corporis separatas inuicem partes con/
syderet, putet se propterea omnem eius animalis pulchritudinē atq; or/
natum intellexisse. Etenim si quis distinctas illas, ac separatas partes su
mat, cōiungatq; inuicem, & animal adhibita forma, atq; ornatu animi
perfectum efficiat, deinde id rursus illis ostendat, profecto fateantur se
longe antea aberrasse, similesq; somniantibus fuisse: quendā enim con/
ceptum totius uisis partibus facere certe licet, certam uero scientiam, ac
cognitionem eius habere impossibile est. Quapropter paululum cōfer/
re posse particularem historiam putandum est ad uniuersi notitiam, ac
cognitionem: ex cōmixtione uero rerę & similitudine, & differentia ac/
cidere, ut nemo sit, qui ea legens singularē non capiat ex historia fructū
ac uoluptatem. Faciemus autem principiū huius libri primā Romano/
rum ex Italia transfretationē, quę est iis continua, quę Timęus ultimo lo
co scripsit. Fuit autē olympiade centesima & uigesima nona: quāobrem
dicendum quidem est, quomodo, quoue tempore res Italicas cōposue/
rint, quibus facultatibus freti in Siciliam transfretauerint: nam in eam
terrā primo extra Italiam sunt ꝓfecti: & eius quidē transfretationis cau
sa simpliciter, &, ut ita dicam, nude dicenda est, ne causa causam quęrē
te, totius rei principiū & consyderatio perplexa sit: sumendū etiam tale
principiū, q̄d sit tēporibus ac rebus consentaneū, & uniuersis cognitū,
q̄dq; ipsum ex seipso cōsyderari possit: etiā si oportuerit tēporibus pau
lo altius repetitis, res interea loci gestas summatim cōmemorare: nam
principio quidē ignoto, uel per louē subobscuro, neq; ea quidem, quæ

sequuntur, persuadere, aut facere fidem possunt: quod si opinio de principio uera sit, tunc omnis quoq; consequens sermo facile auditorum auribus satisfacit. Annus erat post eam naualē pugnā, qua Cymon Atheniensis Xersen superauerat, decimusnonus: ante bellum uero in Leuctris gestum, quo Lacedęmonij pacem cum rege Persarum inierant, sextusdecimus: cum Dionysius senior Græcis, qui Italiæ oram incolebāt, circa Elleporum superatis, Rhegium Calabriæ ciuitatem obsidebat. Galli uero Romam Capitolio duntaxat excepto, occupabant: quo tempore Romani percusso cum Gallis fœdere, & prętersperem recuperata iterum patriæ libertate, gerere cum finitimis bella cœperunt. Et mox Latinis omnibus superatis, bellum Tyrrhenis, deinde Celtis, postmodū Samnitibus intulerūt. Nō multo interiecto tempore cum Tarentini ob ea, quæ in Romanorum legatos patrarant, se non satis tutos putantes, anno uno ante Gallorum in Italiam aduentum, Pyrrhum regem ad se uocassent, & simul ii, qui apud Delphos erant bello superati in Asiam confugissent. Romani deuictis iam Tyrrhenis, atq; Samnitibus, Celtis uero in Italia compluribus prælijs profligatis, tunc primum in reliquas Italiæ partes facere impetum cœperunt, ueluti iam nō de alienis, sed de proprijs, & ad se pertinentibus rebus contendētes, pugnandi artem ex bellis, quæ iam cum Celtis atq; Samnitibus gesserant, optime edocti: acriter igitur huic bello insistentes, Pyrrho eiusq; copijs tandem ex Italia expulsis, rursus eos quoq;, qui cum Pyrrho senserant, persequebantur: ac mox ueluti ex insperato omnium domini facti, & uniuersis, qui Italiam habitabant, præter Celtas subiugatis, deinceps Romanos qui Rhegium tenebant, obsidere cœperunt: proprij enim quiddam, ac par duabus ciuitatibus, quæ in freti illius angustijs sitæ sunt. Ea tempestate accidit Messanæ, & Rhegio: Messanam enim nō multo ante hæc tempora Campani sub Agathocle in Sicilia militantes urbis splendorem atq; opulētiam admirati, cum primum patrandæ rei oblatam sibi opportunitatem uiderūt, per amicitiam intra mœnia recepti, uiolata fœderis fide, in urbem impetum faciunt: ciues partim urbe ejciunt, partim trucidant: uxores, liberosq; eorum, prout cuiq; in ipso conflictu sors tulit, item postea fortunas, agrosq; inter se partiuntur: ita pulcherrimæ, opulentissimæque urbis compotes facti, confestim huius sui facinoris imitatores repererunt. Rhegini enim tempore, quo Pyrrhus Epyrotarum Rex in Italiam copias traiecit, aduentu eius deterriti, simul quod Carthaginenses tunc mari dominantes metuebant, populi Romani opem, atq; præsidium postularūt. Missi ab Romanis ad Rheginos milites aliquandiu urbem tutati fidem ciuitati seruauerūt: erant numero quatuor millia

millia hominum, quibus duces præerant Decius & Campanus, sed tandem Mamertinorum exemplo permoti, & eos tanti facinoris conspiratores habẽtes, ipsi quoq; Rheginis fidem uiolant, tum rei opportunitate, tum Rheginorum opulentia pellecti: ciues alios ex urbe depellunt, alios cędunt: denicq;, ut Mamertini fecerant, ciuitatem detinent. Romani, & si hanc Rheginorum calamitatem graui, & iniquo animo ferrent, superioribus tamen bellis occupati, subsidium ferre non poterant: confecto autẽ bello Rhegium, ut mox dicebamus, profecti, urbem obsederunt, ac tandem expugnarunt: interfectis compluribus, qui in ipsa etiã uictoria præscii, quę passuri forent, si superuiuerent, usq; ad extremum fortissime repugnarunt: trecenti solum uiui in potestatem redacti, quos Romam eucstigio missos Consules in forum produci, ac uirgis cædi, & tandem secundum patriæ morem, securi percuti fecerunt, quo, & illi scelerati facinoris pœnas darent, & ipsi suam erga socios fidem, quantum fieri posset, confirmarent, urbem & agros, cæteraq; quæ superfuerant Rheginis continuo restituerũt. Mamertini, sic enim Campani se, capta Messana nuncupabant, quandiu legio illa Romanorum Rhegium detinuit, præsidio eorum freti, non solum ciuitatem, & agrum suum tutabantur, uerumetiam finitimas plerasq; tum Carthaginensium, tum Syracusanorum ciuitates magnopere infestabant, nonnullas etiam Siciliæ urbes sibi tributarias fecerant: mox uero restituta Rheginis urbe, Romanæ legionis præsidio destituti, ipsi quoq; a Syracusanis obsidionẽ passi sunt ob causas, quas dicemus. Non multo ante tempore, Syracusanorũ copiæ, cum inter se, atq; eos qui Reipub. præerant, orta seditio foret, duces sibi creauere Artemidorũ, & eum, qui postea rex fuit, Hieronem admodum quidem adolescentem, sed ita uniuersis naturæ, atq; ingenii dotibus ornatum, ut nihil sibi regium, præter regnum, deesse uideret. Hic susceptο magistratu, cum tandem caterua amicorum stipatus in urbem introiisset, ac diuersæ factionis ciues superasset, adeo clemẽter, moderateq; uictoria usus fuit, ut cõsentiente unanimi Syracusanorum omnium, qui non facile in huiusmodi rebus conuenire consueuerant, fauore dux iterato crearetur. Hieron igitur cõfestim maiora se, quam ut dux esset, animo concipere manifestissimis argumentis ostendit. Principio enim cum Syracusanos animaduertisset, quotiens cunq; copias duceseq; eorum extra urbem mitterent, seditionibus inter se uexari consuetos; Leptinem autem intellexisset fide, atq; authoritate inter cæteros Syracusanos plurimum pollere, & multitudini gratissimum esse, non inutile futurum putauit, si affinitatem cum ipso contraheret, quo haberet, quem pro se in ciuitate posset relinquere, quotiens eum ad res gerẽdas

exire, copiasq; in expeditionem educere oporteret. Accepta itaq; in matrimoniū Leptinis filia, cum sciret ueteres Syracusanorum copias, quæ ex conductis militibus erant instabiles esse, rerumq; nouarum auidas, dedita opera exercitum in Barbaros, qui Messanam tenebant, educit, castrisq; iuxtā Centoripam positis, ac strictis circa Cyamosorum fluuium aciebus. Syracusanos equites, peditesq; secum tenet, quasi per aliud iter hostes aggressurus foret. Gregarium uero, ac conductitiū militem circumueniri ab hostibus ac profligari patitur. Ipse diuerso itinere cum Syracusanis omnibus profectus incolumis in ciuitatem reuertitur. Liberato per hunc modum ueteranis gregariisq; militibus exercitu, nouum ipse fidum militem iterato conducit. Itaq; rebus omnibus diligenter compositis, cum Barbaros cerneret superiori uictoria stulte nimium temerariecq; elatos, ipse cum armatorum, & iam satis a se exercitorum ciuium manu extra urbem profectus, citato itinere ad Mileum agrū peruenit, ibiq; iuxta Longani fluminis ripas ingens cum Barbaris prelium collatis uiribus commisit: quibus tandem superatis, ducibusq; eorum captis, cum Barbarorum petulantiam hac uictoria repressam cerneret, Syracusas cum copiis reuersus, consentiente omnium ciuium fauore, rex a sociis appellatur. Mamertini primum Romanæ legionis, ut supra diximus, presidio destituti, deinde hoc graui prælio affecti, cum iam fere animis cecidissent, plericq; ad Carthaginenses confugiunt, eisq; & sese & arcem dedunt: alii ad Romanos legatione missa, ciuitatē illis tradūt, præsidiumq; ueluti ab eiusdem generis hominibus postulant. Romani diu inter se, quid faciendum esset, dubitarunt, perabsurdum enim putabant se, qui paulo ante in proprios ciues ob occupatam contra fidē Rhegium tam grauiter animaduertissent, nunc Mamertinis, qui eiusdem sceleris rei essent, præsidium ferre. Veruntamen cum Carthaginenses cernerent iam non Africam modo, uerumetiam pleraq; Hispaniæ loca insulas præterea omēs Sardonii, ac Tyrrheni maris ui, atq; armis subegisse, periculosam sibi eorum uicinitatem fore suspicabantur, si Siciliæ quoq; domini fierent: hanc autem facile in Carthaginensium potestatē uenturam intelligebant, nisi Mamertinis suppetias mitterent: etenim Messana capta, quæ eis a nonnullis, ut supra diximus, offerebatur, confestim Syracusas quoq; recuperaturos haud dubium erat, presertim cū reliquum Siciliæ sub eorum ditione foret. Hæc cum Romani cogitarēt seruare Messanam omnino necessarium putabant, neq; pati, ut Carthaginenses, quasi pontem quendam sibi constituerent, per quem transire in Italiam pro libidine possent: diu tamen hęcres in Senatu agitata, tandemq;, cum iuuare Mamertinos turpius esse, q̄ cōmodius ob patrata

sceleria

scelera uideretur, rem infectam Senatus dimisit. At populus Romanus cum tot bellis defatigatus, atq; contritus, iam quiete aliqua egere uideretur, & simul ostendentibus ducibus utilitatem & commodum, quod ex ea re prouenire poterat, præstandum Mamertinis subsidium iudicauit, atq; ea sententia per plebem cõfirmata, confestim alterum ex Consulibus Appium Claudium traducere in Siciliam exercitum, & Mamertinis ferre suppetias iubent. Mamertini de Romanorum præsidio certiores facti, Carthaginensium præfectum, quem superius positum in arce diximus, partim terrore, partim dolo ex urbe eiiciunt, Appium Claudium ad se uocant, ciuitatẽ in eius manibus ponunt. Carthaginenses præfectum prę̃sidii, quod formidine simul atq; ignauia arcem amisisset, cruci affigunt, ac repente terra mariq; coactis copiis, classeq; circa Pelorum posita, terrestribus uero copiis circa Messanam castrametati, urbem diligentissime obsident. Interea temporis Hieron oblatam sibi opportunitatem ratus, ad expellendos, fugandosq; e Sicilia Barbaros, qui Messanam tenebant, percusso cum Carthaginensibus fœdere Syracusis profectus, positisq; ad aliam partem castris iuxta montem, quem Chalcidicum uocant, eum quoq; exitum Mamertinis abstulit. At consul per noctem non sine periculo traiecto freto Messanam peruenit, cunq; hostes cerneret acriter undiq; urbem prementes, quippe qui non modo terra, uerumetiam mari potentiores erant, obsidionem sibi partim turpem, partim periculosam ratus, primum legatis ad utrunq; missis, an bello liberare Mamertinos rebus pace compositis ualeret, experiri uoluit: sed cum neuter hostium Consuli prę̃beret aures, tandem coactus subire periculum, decernere primũ cum Syracusanis statuit, igitur copias aduersus Hieronem educit, hortatur milites, acies struit: nec Syracusanorum Rex certamini moram facit, diu, acriterq; pugnatur, tãdem uictoria penes Romanos fuit: quippe qui magna parte hostium cæsa, Regem usq; in castra persecuti sunt, consul interfectorum corporibus spoliatis, se cũ exercitu in urbem recipit. Hieron iam plane omnibus rebus suis metuens, proxima nocte Syracusas properat, postridie eius diei Appius cũ Syracusanorum fugam persensisset, auctis animis pę̃sequi eos decreuit, cõuocatis itaq; militibus iubet, ut curent corpa: dein cũ prima luce e castris, pficiscitur, collatisq; cũ hoste uiribus partim trucidat, alios cogit in proxima oppida se recipere. In hũc itaq; modũ soluta obsidione, per Syracusanorũ, atq; sociorũ agros intrepidus, nemine obuiam eunte incursiones facit, deuastat cũcta, tandemq; ipsas Syracusas obsidet: hęc prima populi Romani cũ exercitu extra Italiã pfectio fuit ob eas quas diximus causas, quã cũ iudicauissemus totius nostri propositi cõmodissimũ fore

principium: ab ea potissimum incœpimus, repetitis paulo altius, quæ necessaria uidebantur, ne quam in reddendis causis dubitationem relinqueremus: nam quo tempore, quoue modo Romani summo in discrimine fuerint, ipsam quoq; urbem Romam amittendi, & quãdo rursus superata Italia exteros subiugare cœperint, necessariũ existimauimus ante omnia exponere, quo magnitudo imperii eorum, quæ postea secuta est, intellectis eiusmodi principiis, similima ueri uideretur. Quod si insequentibus quoq;, cum de claris ciuitatibus loquamur, aliquid forte paulo altius repetimus, nemo sit, qui miretur: id enim eo consilio facimus, ut prĩcipia nostra talia sint, ex quibus aperte liceat intelligere, quo modo quibusue rationibus ad eum quisq; statim peruenerit, in quo in præsentia permanet, quod hoc loco de Romanis facimus. Verum, his omissis, tempus est, ut iam ad id, quod propositum erat, reuertamur, ea primo breuiter summatimq; exponentes, quæ ante ea tempora, de quibus scribere præcipue intendimus gesta sunt, quorum primum est bellum a Romanis Carthaginensibusq; in Sicilia gestum: proximum huic bellum Punicum, quod res gestas primo Amilcaris, deinde Asdrubalis cum iis, quæ sunt a Carthaginensibus gesta, coniungit: quo tempore prima Romanorum in Illyrium, atq; eas Europę partes transfretatio fuit: pręterea certamina Romanorum aduersus Gallos, qui ea tempestate in Italiam uenerant. Eodem tẽpore apud Græcos quoq; bellum gestũ quod Cleomenicum appellatur, ad quod nostra hęc omnis pręparatio tendit: nam singillatim res gestas omnes commemorare, neq; nobis necessarium uidetur, neq; audientibus utile: neq; enim historiam de illis scribere instituimus, sed summatim ea, quę ad futuram historiam necessaria uidebuntur, attingere. Quapropter, breuiter ea commemorãtes, quantum in nobis erit, enitemur finem eorum, quæ præparationis gratia referemus, cum principio nostræ historiæ coniungere: ita enim continuata narrationis serie, & nos recte existimabimur ea, quæ a cęteris historia conscripta sunt, tetigisse, & discendi cupidis apertam facilemq; ex omni parte uiam parauisse. Verum nobis uel in primis libuit primum hoc, Romanorum cum Carthaginensibus pro Sicilia bellum paulo diligentius conscribere, quod neq; diuturnius bellum reperire facile foret, neq; maiores apparatus, neq; frequentiora facinora, neq; plura certamina, neq; maiores utrinq; rerum uarietates: quandoquidem ea tempestate uterq; populus legibus suis integer erat, fortuna mediocris, uiribus par: unde si quis utriusq; ciuitatis uires, atq; imperium considerare uoluerit, non tam ex sequentibus bellis, q̃ ex hoc facere comparationem debebit. Illud quoq; nos ad hoc bellum scribendũ maxime impulit, quod

ii, qui

ii, qui optime uidentur de eo scripsisse Philinus & Fabius, non parum a uero deflexisse mihi uidentur. Quanquam illos quidē de industria mentitos esse non ausim dicere, sed eos puto, ut amantes consueuerunt, suorum beneuolentia deceptos. Nam & Philino quidē ex affectu, Carthaginenses omnia bene prudenter fortiterq; egisse uidentur, Romani contra. Fabius uero sententiæ est plane diuersæ, quam modestiam in cęteris uitæ partibus nemo fortassis sit, qui reprehendat. Siquidem bonum uirum amicorum patrięq; amicum esse decet, & amicorum amicos colere, inimicos odisse: at eum qui scribendæ historiæ munus susceperit, omia huiuscemodi moderari decet, & nonnunquam summis laudibus extollere inimicos, cum res gestæ eorum ita exigere uidentur. Interdum amicos necessariosq; reprehendere, cum errores eorum digni sunt qui reprehendantur. Ac ueluti si quis oculos animanti effoderit, quicquid superest corporis, inutile fit: ita dempta ex historia ueritate, narratio omnis inutilis est. Quamobrem neq; a reprehensione amicorum, neq; ab inimicorum laudibus, cum ita res ferat, abstinendum, neq; turpe putādum, si eosdem aliquando reprehendamus, interim laudemus. Siquidem eos, de quibus scribimus, neq; semper recte facere, neq; continue errare ueri simile est. Quod autem hæc ita sint, ex his, quæ Philinus scripsit, facile intueri licet. Is enim statim in principio secūdi libri ita scribit: Carthaginenses atq; Syracusani Messanam obsidebāt, quo cum Romani milites traiecto freto aduenissent, cōfestim aduersus Syracusanos exeuntes, & ab his uicti, ac profligati in urbem regressi sunt. Rursusq; aduersus Carthaginenses profecti, non solum fusi fuerunt, uerumetiā magna pars eorū uiui capti. Statimq; cum hęc dixisset, Hieronem, inquit, post id prælium adeo timore perculsum fuisse, ut non solum incensis castris, atq; tentoriis per noctem Syracusas fugerit, uerumetiam munitissima quæq; loca, quæ inter Messanā ac Syracusas erant, dereliquerit. Carthaginenses quoq; refert eo prælio pari modo pterritos, relictis castris, per Siciliæ oppida se diuisisse: neq; post eum diem educere exercitum fuisse ausos, quin Duces eorum, cum populorum animos adeo perculsos cernerent, suasisse, ne amplius res eorum fortunæ belli cōmittendas ducerent. Romanos autem Carthaginenses insecutos, non solum prouinciam deuastasse Carthaginensium & Syracusanorū, uerum ipsas quoq; Syracusas obsedisse, quæ res adeo omni ratione caret, ut eam refellere sit protinus superuacuum. Quos enim paulo ante Messanam obsidentes, collatis manibus uictores fecerat, eosdem mox in fugam cōuersos, castra reliquisse, & pculsis animis sese in ciuitatē recepisse, tandēq; obsidionē passus esse commemorat. Quos uero prælio superatos a Carthaginen-

ſibus obſideri dixerat, eos ſine mora uictores, factis per agros hoſtiũ incurſionibus, ad extremum Syracuſas obſidẽtes facit. Hæc uero inuicem cõuenire nequaquã poſſunt. Aut enim, quod primo poſuit, aut quod mox ſubiecit, falſum ſit neceſſe eſt. Conſtat autem hoc uerum eſſe, cũ neminem lateat Carthaginenſes atq; Syracuſanos, relictis caſtris, ſe in urbem recepiſſe: Romanos uero citato gradu oppugnatũ iſſe Syracuſas. Supereſt igitur, quod primo poſuerat falſum eſſe: & cum in eo prælio, quod prope Meſſanam geſtum eſt, uictoria penes Romanos fuerit, authorem tamen illos bello a Carthaginenſibus ſuperatos finxiſſe. Talem frequẽter reperias Philinum, neq; ſecus etiam Fabium, ut ſuis utrunq; locis oſtẽdimus. Quapropter, ut eo reuertamur unde diſceſſimus, nos pro uirili noſtra operã dabimus, ut ſtudioſis noſtri operis facile ueritas hiſtoriæ diluceſcat. Cum igitur fama rerum ab Appio, cæteriſq; Romanis militibus bene ſtrennueq; geſtarum, ex Sicilia Romam peruenıſſet, Conſules declarati M. Valerius, & C. Octacilius, uterq; cum omnibus copiis in Siciliam miſſus eſt: erant in Romanorũ exercitu legiones quatuor. Romani omnes, præter auxilia, quæ ſingulis annis a ſociis accerſebantur, harum ſingulæ continebant peditũ quatuor millia, equites trecentos. Igitur aduentu Conſulũ plęręq; ciuitates, tum Carthaginenſiũ, tum Syracuſanorum ad Romanos defecerunt. Hieron cum iam Siciliæ populos cecidiſſe animis cerneret, & ſimul Romani exercitus multitudinem, ac uires adauctas, tutius ſibi fore ratus Romanorũ, q̃ Carthaginẽſium partes ſectari, legatos ad Conſules mittit, qui de pace atq; amicitia tractarent. Romani, quod Carthaginenſes undiq; maria tenẽtes, cernebant: &, ne aliquando intercludi cõmeatus poſſent, uerebantur, cõmodiſſimam fore huic rei Hieronis amicitiam rati, pacem cum Syracuſanis his fere conditionibus firmauerunt. Vt rex captiuos, quos in uinculis habebat, Romanis ſine precio reſtitueret, argenti inſuper talenta centũ penderet, & ut deinceps Syracuſani ſocii atq; amici, populi Romani appellarentur. Hieron rex iam ſub Romanorũ tutela ſponte conſtitutus, auxiliis & commeatibus, quotiens neceſſarium fuit, populo Romano abunde ſubminiſtratis, reliquũ ætatis ſuę fœliciſſimus Græcorũ omnium fortunatiſſimuſq; peregit. Etenim hic mihi inter cęteros clariſſimus uidetur fuiſſe, & conſiliis ſuis omnibus diu fœliciter uſus, cum publicis tum priuatis in rebus. Verum, cum primum earum rerum fama Romam peruenit, populus Romanus approbatis conditionibus pacis, cum Hierone initæ, poſt eum diem haud neceſſarium putauit Romanos omnes copias extra Italiam mittere, duas tantummodo legiones ſatis ſuperque eſſe ratus, ſimul quod aſcito in ſocietatẽ Rege, leuius fore

bellum

bellum ēxiſtimabat, ſimul quod per eum modum māior futura erat co-
pia rerum exercitui neceſſariarū. Cæterum Carthaginenſes, ubi Hiero
nem uident hoſtem ſibi factū, Romanos uero maiorem Siciliæ partem
occupatam tenere, ualidiori ad reſiſtendum potentia opus eſſe rati, Ly-
gurum, atq; Gallorum multitudinem, prēterea etiam plēroſq; ex Hiſpa
nia milites in ſupplementū ſcribunt, quibus in Siciliam traductis, cum
Agrigentinorum urbem ad belli apparatum peropportunam eſſe cer-
nerent, quod in fronte aduerſus hoſtes munitiſſima erat, contractis in
eam undiq; copiis, & commeatu abundantiſſime parato, illa ueluti qua
dam arce belli aduerſus Romanos utuntur. Cōſules fœdere cum Hiero
ne percuſſo e prouincia deceſſere. Poſt eos uero Lucius Poſthumius,
& Q. Aemilius conſules creati in Siciliam cum exercitu ueniunt. Hi pri
mum Carthaginenſium rebus diligentiſſime conſyderatis, intellectoq;
apparatu, circa urbem Agrigentum facto audatius, quam ſuperiores fe
cerant, Siciliæ rebus incumbendum cenſuerunt. Quamobrem coactis
in unum omnibus copiis, ipſum Agrigētum inuadunt, & non longius
octo ab urbe ſtadiis caſtrametati, hoſtem mœnibus induſum tenent.
Erat iam meſſis tempus, & longam fore obſidionem omnes rebantur,
quamobrem milites relictis caſtris audatius, q̄ res poſtulabat, colligen-
dis frugibus intenti erant. Carthaginenſes cōſpicati hoſtem palantem,
& uagum per prouinciam ſecurum diſcurrere, magnā in ſpem adducti,
Romanorum exercitum eo die opprimi poſſe, magna ui pars in caſtra
hoſtium, pars in ipſos frumentatores impetum faciunt: ſed diuerſitas
morum, cum ſæpe alias, tum maxime eo die rem Romanam tutata eſt.
Nam apud Romanos mors pœna eſt iis, qui in bello locum, in quo con-
ſtituti ſunt, reliquerint, aut aliquo modo e caſtris fugerint. Quo factū
eſt, ut, cum Carthaginenſium longe maior numerus foret, Romani ta-
men fortiſſime reſiſtentes, multis quidem ex ſuis amiſſis, longe plures
ex Carthaginenſibus interfecerint: tandemq; non ſolum hoſtes a caſtris
auerterint, uerumetiam eos inſecuti, partem trucidarint, reliquos ouan
tes ipſi redire in mœnia præcipites coegerint. Cæterum tantus utroſq;
metus ex huius diei periculo inuaſit, ut deinceps, neq; Carthaginenſes
inconſultius impetum facere in caſtra Romanorum auderent, neq; Ro-
mani temere ſuos frumentatum abire paterentur. Cunq; Carthaginen
ſes iam nō amplius in Romanos exirent, ſagittis tantummodo eminus
pugnātes, Conſules in duas partes diuiſo exercitu, alterā ad Aeſculapii
templum poſuerunt, altera ad eam partē, quę ad Heraclam ſpectat, ca-
ſtrametati. Quod uero inter duo caſtra mediū erat, ex utraq; parte ur-
bis duplici cinxere uallo, & unam quidē foſſam inter ſe ac mœnia urbis

fecerunt, quo ab egredientibus tuti forent, alteram uero extrinsecus, ne aliunde uenire subsidia possent, quæ plerunq; a uicinis ciuitatibus præstari obsessis urbibus consueuerunt. Loca inter fossas, atq; exercitu media prę sidiis militum diligentissime firmarũt, commeatũ cæteraq; exercitui necessaria socii omnes in Erbesum oppidũ summo studio congerebant. Hęc postea ex eo oppido, haud enim ꝓcul aberat, milites Romani cõmodissime ferebant in castra. Quinq; in hunc modũ menses Carthaginenses Romanicq; manserunt, neutram fere in partem inclinantibus rebus. Tandem uero, cum fames premere Carthaginenses cœpisset, ob ingentem multitudinẽ, quæ inclusa mœnibus tenebaꝫ, erant enim ultra L. millia hominũ, Annibal penes quem summa imperii erat, iam rebus suis prorsus diffidẽs, cõfestim Carthaginẽ misit, q & circũuallationẽ urbis nunciarẽt, & opẽ atq; subsidiũ peterẽt: qbus rebus ꝓmoti Carthaginenses instructo exercitu, magnoq; Elephantorũ numero coacto, ac paratis nauibus, omẽs ad Annonẽ alterũ Carthaginensiũ ducẽ in Siciliam miserunt. Hic coactis oĩbus copiis, Heracleam ꝓfectus, principio rebus oĩbus diligentissime cõsideratis, Erbesum oppidũ, q̃d usq; in eũ diẽ horreũ populi Romani fuerat, ꝑ proditionẽ recepit, & facultatẽ cõmeatuũ, ac cęterarũ rerũ exercitui necessariarũ hostibus ademit, quo factũ est, ut Romani nõ minus obsiderẽtur, q̃ obsiderẽt. Eo eñ ob penuriã annonę & cæterarũ rerũ necessariarũ redacti sunt, ut sępenumero de dissoluẽda obsidione consiliũ cęperint, q̃d tandẽ ꝓculdubio fecissent, nisi Hieron Syracusanorũ rex summo studio cõmeatũ, & cętera necessaria exercitui suppeditasset. Post hęc Anno cum uideret Romanos morbo simul atq; inopia rerũ necessariarũ grauiter urgeri, ingens eñ exercitũ pestilentia inuaserat, & suos promptos paratosq; ad pręlium intelligeret, coactis ultra quinquaginta Elephãtis, & simul paratis oĩbus copiis, exercitũ oẽm ex Heraclea educit. Iubet equitibus Numidis, ut prędecẽt, & cõserendo cũ hostibus manus, eos irritẽt, & quantũ in eis sit, hostiũ eq̃tes ꝓuocare in pręliũ conẽtur: deinde insequẽtibus uertant terga, neq; prius desistãt fugere, q̃ ad se reuersi sint. Numidę mandata Ducis exequi collatisq; cũ altero exercituũ mãibus hostes irritare. Romani equites cõfestim in eos erũpere, Numidas temere insequi, Libes ꝓut eis mandatũ fuerat, q̃usq; ad Annonẽ redirẽt, fugere: tũ Romanis terga dãtibus, insequi, cõplures eorũ interficere, reliq̃s usq; in castra fugare. His rebus ita gestis, Carthaginẽses cũ exercitu ꝓfecti, collẽ occupant noĩe Torum non amplius decẽ stadiis a castris hostiũ remotũ. Hũc in modũ duobus mẽsibus cõmorati, nihil oĩno faciũt, prętereq̃ q̃d sagittis interdũ, telisq; eminus pugnant. Interea Annibal multis ac crebris ꝑ noctẽ ignibus, etiã plęrisq; nũciis ad

Annonem

Annonem missis, multitudinem amplius famem perpeti non posse significat, multos ex suis ob penuriam annonæ ad hostes defeciſſe: his tandem causis permotus Anno in aciem copias educit, nec segniores ad prȩlium Consules accedũt ob eas, quas diximus, difficultates, utrisq; copias in locum æquum deducunt, conferuntur uires, acriter inter se concurrunt, prælium diu atrox fuit: tandem Romani primam Carthaginensiũ aciem in fugam uertunt, fugientes in Elephantos præcipites eunt, quare conterritæ pecudes agmina conturbant, per earum stragem subsecuti Centuriones ad extremum terga uertere, Pœnos cogũt. Per hunc modum profligati Carthaginenses, pars in prȩlio occisi, reliqui Heracleam se recipiunt. Romani Elephantis fere omnibus, qui in prȩlio fuerant, cȩteris q; Carthaginensiũ rebus potiti in castra copias reduxerũt. Adueniente uero nocte, cum propter ingentem lætitiam, quæ ex bene gestis rebus euenire frequenter consueuit, necnon ob laborem superioris prælii, negligentius a Romanis custodiȩ fierent, Annibal desperatis rebus, commodissimum tempus ad suam, suorumq; salutem ob eas, quas diximus causas, adesse ratus, intempesta nocte cum copiis, quas Agrigenti habebat, egressus per medias hostium munitiones, manipulis palearũ ȩquatis aggeribus, nemine penitus sentiente, cum suis omnibus incolumis euasit. Romani uero sub primã lucem re intellecta insecuti parumper uestigia hostium, mox omnes ad urbem capiendam reuersi, nullo iam repugnante, in portas ciuitatis impetum faciunt, exercitum omnẽ intra mœnia inducunt, urbem locupletissimam diripiunt, multitudine seruorum uariisq; prȩdæ generibus potiti. Postquam Romæ nunciatũ est Agrigentum profligatis Carthaginensibus in populi Romani potestatem ueniſſe, Romani sublatis animis, maiora mente agitare cœperũt, neq; iam iis rationibus, quibus principio inducti fuerant, insistentes, aut Mamertinos Messanamq; seruasse, aut Carthaginensium opes contriuisse, in Sicilia cõtenti erant, sed longe maiorum rerum spe concepta Carthaginenses omnino e Sicilia expellere cupiebant, ea re patrata, maximum sperabant incrementum res suas habituras: huic igitur rei, atq; his de Sicilia cogitationibus omnes intenti erant, haud ignari pedestribus copiis Romanos sine dubio longe potentiores esse. Igitur expugnato Agrigento L. Valerius, & T. Octacilius consules creati, magno militum delectu habito, in Siciliam mittuntur. Ita Carthaginensibus mari sine controuersia dominantibus, quasi æquatum erat bellum, cuius rei argumentum est, quod post expugnatum Agrigentum, pleraq; Siciliæ mediterranea oppida, ob metum pedestrium copiarum, ad Romanos defecerant: post uero aduentum classis longe plures Maritimæ ciuitates

metu adductę potentię ſeſe Carthaginenſibus dediderãt: ſic par utrinq; ratio belli conſtabat, ſed Italia ſępenumero ob nauales copias uariis hoſtium incurſionibus uexabatur. Africa uero claſſis omnino expers erat. His rebus diligenter conſyderatis, populus Romanus mari quoq; cum hoſtibus congrediendum ſtatuit, quæ res me uel in primis hortata eſt, ut præſens bellũ pluribus uerbis conſcriberem, ne quis forte hoc quoq; principium ignoraret, quomodo, quando, & quibus cauſis adductus populus Romanus parandam ſibi claſſem, & naualibus quoq; copiis cum hoſtibus dimicandũ cenſuerit. Cum igitur bellum aliter nullum finem habiturum uideretur, Romani centum et uiginti nauium claſſem ædificari curant. Ex iis centum quinqueremes faciunt, reliquas uero triremes. In huius claſſis apparatu, perquam difficilis fuit quinqueremiũ ædificatio, quod nemo eiuſmodi nauigiis per id tempus in Italia utebatur. Quo magis admiranda eſt Romanorum excellentia, ac magnitudo animi, homines enim Maritimarum rerum prorſus ignari, quiq; nullam prorſus cogitationem maris ante eum diem habuerant, ita intrepide pelagus ingreſſi ſunt, ut prius nauali bello cum Carthaginẽſibus certarint, quam nullũ eius rei periculum feciſſent, cum per id tempus Carthaginenſes conceſſione omnium, principatum maris partum olim a maioribus ſuis, & quaſi hæreditario iure ſibi relictum tenerent. Quod ſingulare teſtimonium eſt, et rerum a nobis ſcriptarum, & audatiæ Romanorum. Nam ii cum primo Meſſanam traducere copias tentauerũt, non ſolum armatam nullam nauim habebant, ſed ne paulo quidẽ longiorem, & ne lembum quidem ullum: at Tarentinorũ, & Locrenſium & Neapolitanorum nauibus uſi, cũ exercitu in Siciliam transfretarũt. Erant eo tempore circa fretum Siciliæ complures Carthaginenſium naues, quarum una quinqueremis, cum longius a cæteris uagaretur, caſu fracta ad manus Romanorum peruenit. Hæc exemplar eius generis Romanis prębuit, eius inſtar omnis eorũ claſſis ędificata. Dum uero quinqueremes parabantur, interea multitudo omnis ad remigium exercebatur per hunc modum. Subſelliis in harena per ordinem diſpoſitis, remiges inſidentes ad uocem præcipientis, qui in medio eorum erat, omnes una protendere brachia, ac reducere, remoſq; per harenam mouere pariter docebantur, ad illius uocem ſimul omnes incipiebant, ſimul deſinebant, per hunc modũ nauigandi artem edocti, & pfectis interea nauibus mare ingreſſi, poſt paucos dies uerum in undis periculũ fecerũt. C. Cornelius cõſul, q paucis ante diebus claſſi præpoſitus fuerat, oĩbus nauibus ad fratrẽ perductis, ipſe cũ decem et ſeptẽ Meſſanã pficiſcit, reliquas iuxta Italię oram relinquit. Paratis Meſſanæ, quæ ad claſſis uſum

neceſſaria

neceſſaria erāt, cū res ita poſcere uideret, iiſdem cū nauibus Liparas nauigat. Per id tēpus Annibal dux Carthaginenſiū Panormi cū claſſe erat, is audito conſulis aduētu, Boodem quendā ex ſenatu Carthaginenſi ad ea loca cū xx. nauibus miſit, qui eo noctu ſuperueniēs, naues Romanorum in portu nactus incluſit. Conſul inopinato malo circumuētus, neſcius, qd conſilii caperet, tandē ſeſe hoſtibus dedit. Carthaginenſes nauibus, & duce earū potiti, confeſtim ad Annibalem reuertunt. Nō multis interiectis diebus, poſt adeo aptam recentemq; Cornelii cladē, Annibal cui arriſiſſe fortunę benignitas uidebat, nō diſſimili iactura affectus audierat Romanorum claſſem ſecus Italiæ littus nauigātem, haud procul a Sicilia eſſe, multitudinē hoſtiū, atq; ordinem, ſtructurāq; nauium cernere mirum in modū ardebat. Delectis igit quinquaginta nauibus, Italiam petit, ibi cū propter oram Italię contrario q̄ Romani curſu ferretur, in claſſem hoſtiū bene inſtructam paratamq; ex improuiſo incidit, ſubitaq;, atq; inopinata ui oppreſſus, naues fere omnes amiſit. Ipſe præter ſpem ſuā, atq; opinionem omniū cum paucis ſuorum diffugit. Romani poſt hæc Siciliæ magis appropinquantes, aduerſo caſu Conſulis per captiuos cognito, citato curſu, ad C. Duellium alterum conſulem, qui peditibus copiis prærat, mittunt. Hunc aliquandiu præſtolati, cum tandem ad eos perlatum foret claſſem hoſtium non longe abeſſe, omnes naualī prælio ſe parant. Sed quia eorum naues tardæ nimis, & ad celeritatem parū cōmodæ erant, ſingulis quibuſq; munimenta quædā aptant, quę poſtea coruos appellauere, ea fuit machina huiuſmodi, Lignea columna proris inerat longitudinis quatuor ulnarū, latitudinis palmorū trium, in eius apice rotā conſtituerāt, huic prterea tabulæ inhærentes ſcalas conficiebāt, quarū latitudo erat pedes quatuor, longitudo ſex ulnę. Foramen tabulati per longitudinē erat Scalę ab utroq; latere uſq; ad genu munitę. In ligni extremo ferrū erat inſtar mallei peracutū, prterea annulus fune alligatus, ita, ut hæc machina machinis frumētariis ſimilima uideret. Igit ſimul ac nauis hoſtiū aduētabat, laxato fune ſcalę dimittebant, ferrū pondere, ac ui ligni ſup hoſtiū nauim delapſum figebat: ſi aduerſa prora erat, bini milites p ſcalas deſcendebāt, duo primi prferētes ſcuta, reliq latera ſcutis ptecti: ſi uero obliqua erat hoſtiū nauis, in eā ex tota pariter naui deſiliebat. Facto igitur huiuſmodi apparatu, ad naualē prliū C. Duellius caſu alterius Cōſulis, qui naualibus copiis prerat, q̄ celerrime cognito pedeſtrem exercitū tribunis militū relinquit, ipſe ad claſſem maturat iter. Hic cum intellexiſſet Carthaginenſes non longe a Mylis ſtationē habere, eo cū omni claſſe proficiſcitur. Carthaginenſes ſimul ac aduentare hoſtem intellexerunt, magna ſpe adducti, quod Maritimarum rerum rudes eſſe Romanos arbitrabantur, centū

& triginta nauibus paratis, ōmnes aduersus hostes in altum feruntur, nullum prorsus periculum timētes, perinde ac si in manifestam prędam pergerent. Dux eorum erat Annibal, quem noctu Agrigento eduxisse copias, & per medias hostium munitiones effugisse memorauimus. Is septiremem habebat, quæ olim Pyrrhi Epirotarum regis fuerat: ut ergo appropinquare inter se classes cœperunt, corui in singulis quibusq; prioris prospecti, ancipites Pœnorum animos ob rei nouitatem, aliquandiu tenuerunt: tandem uero quicquid id foret, re contempta, infestis signis in hostes feruntur implicitis iam, ac simul colligatis nauibus, militibusq;, Romanis ex suis in hostium nauigia per machinas prorumpentibus, Carthaginenses plericq; trucidati, alii ob machinas hostilium nauium stupefacti, sese hostibus dediderunt: uisum est id certamen pedestri certamini q̄ simillimum, nec periculum impar fuit, triginta Carthaginensium naues quæ primæ aduersus Romanos impetum fecerant, captę, inter quas fuit nauis Prætoria, quam paulo ante Pyrrhi regis fuisse diximus. Annibal præter spem atq; opinionem suam aduersantibus rebus, in scapham prosiliens, fuga saluti suæ consuluit, reliqua Carthaginensium multitudo pari modo aduersum classem hostium cum impetu ferebantur. Vt uero hostilium nauium machinis primas suorum naues per artem captas intellexere, ad ludificandi artem conuersi, non iam contrario impetu, sed obliquo in Romanos ferebantur, freti celeritate nauium suarum. & per eum modum uiolentiā coruorum declinare se posse existimantes, uerum ita instructę paratęq; erant machinæ, ut undecūq; appropinquantes hostes facile colligare possent. Quamobrem Carthaginenses nouitate coruorum perterriti, tandē in fugam uertuntur, quin quaginta nauibus in prælio amissis. Romani iam præter spem in mari potentiam adepti, multo acrius bello insistere, factoq; in Segestanam oram itinere urbem obsidione liberare, mox inde profecti, Macellam urbem expugnauerunt. Post nauale bellum Amilcar Carthaginensium Dux, cui tum pedestribus copiis in Sicilia præerat, cum audisset in exercitu Romanorum inter milites Romanos, atq; auxilia sociorum uarias de uirtute ac gloria pugnandi cōtentiones agitari, ob eamq; rem socios a Romanis superatos per seipsos castrametari, citato itinere, ad socios profectus, eosq; ex improuiso aggressus, circiter quattuor millia hominum interfecit. His rebus ita gestis, Annibal cum paucis illis, quę a prælio superfuerant, nauibus Carthaginem rediit, inde non multis interiectis diebus, cum classe & quibusdam claris triremium ducibus in Sardiniam mittitur. Hic paucis post diebus, a Romanis in quodam portu inclusus classem fere omnem amisit. Ipse per hostium manus dilapsus, mox a Carthagi-

thaginenſibus captus, & crucifixus occiditur. Romani, utpote qui iam pelago dominari cœperant, omni ſtudio Sardiniam inuaſere. Proximo dehinc anno ab exercitu Romanorum, nihil ſane memoria dignum in Sicilia geſtum. Creati deinde Conſules C. Sulpitius, & A. Rutilius Panormum mittuntur, quod illic per id tempus Carthaginenſium copiæ erant. Hi confeſtim eo traiectis omnibus copiis ante urbem aciem ſtruere, Carthaginenſes mœnibus incluſi, pugnandi copiam hoſtibus non facere: quod cernentes Romani rurſus relicto Panormo, Hippanam oppidum petunt, & breui poſt tempore expugnant. Myſiſtratum quoq; interiecto tempore quod obſidionem opportunitate loci diutius toleraſſet, a conſulibus capitur. Super hæc in Camerinenſes, quæ ciuitas paulo ante a Romanis defecerat, ducto exercitu, ea quoq; urbs machinis atq; tormentis expugnatur. Capta eſt etiam ab iiſdem conſulibus Aetna, & alia pleraq; Carthaginenſium oppida. Liparæ quoq; ab eiſdem obſeſſę. Per id tempus Aulus Rutilius conſul, qui claſſi Romanorum præerat, apud Tyndaritanos ſtationem habebat. Hic Carthaginenſium claſſem non longe a littore conſpicatus mandat ſuis, ut ſeſe q̄ celerrime ſequantur. Ipſe cum decem tantummodo nauibus ante alteram claſſem in altum nauigat. Carthaginēſes, cum hoſtes cernerent, alios adhuc naues conſcendentes, alios mare intrantes, primos longe a ſocijs remotos ſibi ꝓpinquos eſſe, ſubito cōuerſi incredibili celeritate Romanorum naues circumſiſtunt, plæraſq; ſubmergunt, parumq; abfuit, quin nauis prætoria cum omnibus, qui in ea erant, Carthaginenſium poteſtatem ueniret, ui remorum, ac nimia celeritate freta tandem uix euaſit. Inter hæc reliqua Romanorum claſſis in altum delata obuia fit hoſtibus Carthaginenſium naues decem onuſtas capit, octo mari ſubmerſæ, reliquę arrepta fuga Liparas ſe recepere. Ex ea pugna hac opinione utriq; diſceſſerunt, ut primas uictoriæ partes ſibi aſcriberent: quare ardentius multo ſeſe ad nauale bellum parabant, Maritimis rebus longe magis intenti erant. Pedeſtres uero copię per id tempus nihil memoria dignū fecere, paruis quibuſdā, & nullius momenti rebus immorati, aduenięte uero ęſtate inſtructis paratiſq; rebus, ut ſupra oſtendimus, ad bellum exeunt. Romani quidē cū quinqueremibus trecentis & triginta Meſſanam conueniunt. Vnde poſtea mouentes præter dextrum Siciliæ latus ſuperato Pachini promontorio, Ecnomon nauigant, quo in loco pedeſtres copiæ claſſem præſtolabantur. Carthaginenſes uero cum trecentis & quinquaginta nauibus mare ingreſſi, Lylibei conſiſtunt. Romanorum conſilium erat nauigare in Africam, & eo omnem uim belli transferre, quo Carthaginenſes non in Sicilia ſolum, uerumetiam

in propria domo periclitarentur. Contra Carthaginenſes cum cernerẽt q̃ facilis eſſet in Libyam deſcenſus, q̃ imbelles populi, hoſtibus ſemel prouinciam ingreſſis pugnare protinus cum Romanis cupiebant, atq; ita eorum tranſitum in Africam impedire. Per hunc modum his ad reſiſtendum illis, ad inferendam uim paratis haud dubie ex utriuſq; obſtinatione futurum certamen apparebat. Igitur Romani iis, quæ ad nauale bellum, & ad transfretationem in Africam neceſſaria uidebantur, diligẽtiſſime paratis, delectos e pedeſtribus copiis præſtantiores milites in nauibus collocant, claſſem omnem quadripartito diuidunt. Partes ſingulas duplici appellatione uocitant. Prima quidem claſſis acies, & prima claſſis appellata, reliquæ eodem modo per ordinem præter quartam, quæ ut in pedeſtri exercitu Triarii uocati. Fuere in claſſe Romana ſupra centum & quadraginta millia hominũ, ſingulis quibuſq; nauibus trecenti remiges, & legionarii milites centum & uiginti imponebantur. Carthaginenſes duntaxat aptis ad nauale bellum hominibus, claſſem refertam habebant, eorum omnis multitudo erat ſupra centum & quinquaginta millia hominum, quo fit, ut non modo præſentes uidentesq; uerumetiam audientes magnitudinem periculi, potentiã partium utriuſq; exercitus præclara facinora uirorumq;, & nauium multitudinem obſtupeſcant. Romani cum animaduerterent neceſſarium fore, ut nauigatio obliqua fieret, ſimulq; intelligerent hoſtes peritia celeriter nauigandi plurimum pollere, firmum atq; inſuperabile perficere agmen conantur. Duas igitur ſexremes, in quibus M. Attilius, & L. Manlius uehebantur, æque diſtantes in fronte collocant, has prima, & ſecunda claſſis ab utroq; cornu, nauibus omnibus per ordinem ſingillatim diſpoſitis, ſequebantur: ita, ut continue diſtantia, quæ inter duas claſſes media erat, amplior fieret. Roſtrum unius cuiuſq; nauis extra reſpiciebat. Per hunc modũ protractis, dilatatiſq; per duas claſſes aciebus, duo triangu li latera reſultabãt: iis tertiã claſſem quaſi baſem pari modo addiderũt, ita, ut tres acies ſic diſpoſitæ, plenam trianguli figuram perficerent. Poſt tertiam claſſem ſingillatim ordinatæ erant naues, quibus equi uehebantur, hæ tertiæ claſſi funem præbebant. Poſt eas triarii ſequebantur per ordinem: ſingulæ quæq; naues diſpoſitæ adeo, ut ex utroq; latere antecedentes ſuperarent. Omnis Romanorum claſſis per hunc modum inſtructa: primæ partes, hoc eſt, duo latera trianguli in medio uacua erãt: poſteriores uero, id eſt, quæ baſim ſequebantur, ſolidiores, claſſis tota firma ac prorſus indiſſolubilis erat. At Carthaginenſium duces per idẽ tempus cõuocata multitudine, hortari milites, ut magno forticq; animo eſſent, ſi uincerent bellum, deinceps pro Sicilia futurum oſtendere: ſin

uictoria

uictoria penes Romanos foret, nõ iam se pro Sicilia, sed pro patria, pro laribus, pro liberis dimicaturos. In hunc modum hortati militum animos naues conscendere iubent, quod cum omnes alacri animo fecissent, per ea quæ a Ducibus cõmemorata fuerant, futura coniectantes, ad bellum audacissime exeunt. Duces interea ordinem Romanæ classis conspicati, in quatuor ipsi quoq; partes copias diuisere: harum tres in altũ delatæ, extenso longius dextro cornu, tanq; hostẽ circundaturæ consistũt, prioris omnibus in hostem conuersis. Quarta ad siniſtrum cornu propter littus firmatur. Duces Carthaginensium erant Anno, & Amilcar. Anno cum uelocioribus nauibus dextro cornu prẽerat. Siniſtri curam habebat Amilcar, quem apud Tyndaridas nauali bello profugisse diximus. Is tunc cũ omni robore in medio agmine uersatus, usus est huiusmodi consilio. Consules primo statim congressu, tenuem Carthaginensium aciem conspicati, facto in medium agmen impetu, in hostes prorũpunt. Illi sicuti eis ab Amilcare mãdatum fuerat, simulata fuga, quo Romanorum classem disiungerent, statim cedunt. Romani cupidius insequuntur. Igitur prima & secunda Romanorum classis post hostes audacius profecta, tertia uero quartaq; tardius sequebatur. Quamobrẽ duæ primæ classes statim a reliquis separantur: quod simul ac Carthaginenses senserunt, facto e naui Amilcaris, quemadmodum ante conuenerat, signo, repente simul omnes conuersi, insequentes Romanorum naues inuadunt. Fit atrox prælium, ac celeritate quidem, & arte ambiendi, eludendiq; longe præstabant Carthaginenses: robore uero ac uirtute militum postquam ad pugnam uentum, & collatæ simul uires erant, Romani plurimum excellebant. Tale itaq; naualis pugnæ principium fuit. Dehinc Anno, quem dextro Carthaginensium cornu præfuisse diximus, ubi pugnam cum prima Romanorum acie inceptam uidet, superato mari Triarios inuadit. Hinc quoq; ingens fit prælium, dubioq; euẽtu belli aliquandiu certatur. Interim quarta quoque Carthaginensium acies, quę propter littus constiterat, conuersi in hostem proris, classem, cui Hippagines alligatæ erant, a fronte aggreditur. Illi dimissis uinculis, cum hostibus acerrime dimicant. Tres totius certaminis partes, & tres pugnæ nauales, diuersis, longeque disiunctis locis uno tempore cernebantur. Et quoniam numerus nauium in singulis pugnis erat pene par, certamen quoque par erat. Vtrique enim fortissime dimicare, omnia inter certantes quam similima esse. Tandem superatus Amilcar, & qui cum eo erant, fugam arripiunt. Lucius Manlius reliquias hostium persequitur. At Marcus Attilius, ubi Triariorum atque Hippaginum certamen uidet, cum integris

ſecundæ claſſis nauibus, illis confeſtim ſuccurrit. Triarii, qui iampridē ab Annone oppreſſi, ſummo in diſcrimine uerſabantur, aduentu Conſulis inſtauratis uiribus, rurſus acerrime dimicant: ita ancipiti malo circunuenti Carthaginenſes, ꝙ a fronte ſimul & a tergo hoſtes haberent, freti celeritate nauium, in altum proficiſcuntur, atꝙ ita ſaluti ſuæ fuga conſulunt. Interea tertia claſſis Romanorum, quæ circa littus erat, a Carthaginenſibus grauiter opprimi, L. Manlius, & M. Attilius triariorū, atꝙ Hippaginū rebus in tuto relictis, diuerſo itinere laborantibus ſuccurrere. Illi iam ueluti obſidionem pati, res eorum in extremo ſitæ eſſe: quippe qui proculdubio iampridem periſſent, ni coruos ueriti Carthaginenſes adhærere hoſtili claſſi formidaſſent, tantum propellere hoſtes ad littus conati. Verum Conſules repente circumuentis Carthaginenſibus, quinquaginta eorū naues plenas capiunt. Paucæ ad littus adactæ fugiunt. Singillatim igitur tria prælia a Romanis, Carthaginenſibusꝙ uno die commiſſa huiuſcemodi fuere, tandem uero totius pugnæ uictoria penes Romanos fuit, fregerunt ipſorum naues quatuor & uiginti, Carthaginenſium amplius triginta, plena nulla Romanorum nauis, a Carthaginenſibus capta. Carthaginenſium quatuor & ſexaginta plenis Romani potiti. Non multo poſt id prælium interiecto tempore Romani inſtauratis, quas cœperant, nauibus, & ad claſſem adiunctis, commeatuꝙ, ac cæteris neceſſariis rebus paratis, ueluti in Libyam nauigaturi, diſcedunt. Eſt in Africa locus, quod Mercurii promontorium uocatur, longe in pelagus contra Siciliam protendens, eo primum Romani peruenere. Mox inde ſtructis ac reparatis nauibus, Clypeam nauigant, ibi non procul ab urbe expoſitis in terram copiis, naues ſubducūt, uallōꝙ & foſſa diligenter muniunt, ipſi obſidere urbem parant: niſi, qui urbem tenebant, ſponte ſeſe populo Romano dederent. Carthaginenſes, qui paulo ante periculum naualis pugnæ fugientes, Carthaginem peruenerant, rati claſſem Romanorum re bene geſta, recto itinere, Carthaginē nauigaturam, equeſtribus, pedeſtribusꝙ copiis, ac neceſſariis nauibus opportuna urbis loca muniuerant. Verum, poſtquam expoſitis in terram copiis, Clypeam urbem obſideri a Romanis intelligunt, depoſito domi metu, copias ad terreſtre, naualeꝙ bellum neceſſarias parare, domi foriſꝙ intenti eſſe, nihil quod ad urbis prouinciæꝙ cuſtodiam pertineat, prætermittere. Conſules inter hæc expugnata urbe Clypea, præſidioꝙ militum impoſito, miſſis prēterea Romam legatis, qui Senatum & de rebus geſtis certiorem facerent, & quid in poſterum agendum foret, conſulerēt. Poſtremo omnibus copiis in agrum Carthaginenſem adductis, impetum in prouinciam faciunt, ac nemine obuiam ꝓcedente, regionē

te, regionem populãtur. Pulcherrima, ornatiſſimaq; ędificia incendũt, prædam omnis generis rapiunt, nexorum ſupra uiginti millia ad naues adducunt. Interim nuncii Roma uenientes mandare Senatum dicũt, ut e duobus Conſulibus unus in Africa cum neceſſariis copiis maneret: alter cũ claſſe Romam reuerteretur. Cognita igitur Senatus uoluntate, M. Attilius Regulus cum quadraginta nauibus, & quindecim millibus peditum, equitibus uero quingentis in Africa remanet. Manlius cum reliqua claſſe, atq; omnibus aliis copiis, cumq; omni multitudine captiuorum, ex Africa ſoluens, Siciliam primo, mox Romam incolumis peruenit. Carthaginenſes diuturnum fore Romanorum apparatum ad bellum animaduertentes, primum duos exercitus Duces creant, Aſdrubalem, Annonis filium, & Boſtarum, præterea ex Heraclea Amilcarem, miſſis ad eũ nunciis, accerſunt. Is confeſtim Heraclea ſoluens, cũ quinq; millibus peditum, equitibus quingẽtis, Carthaginem traiicit, tertiuſq; ipſe dux additur. Curam belli una cum Aſdrubale & Boſtaro ſuſcipit. Ducibus igitur inter ſe de belli adminiſtratione conſultãtibus, placuit prouinciæ ſubſidiũ ferre, neq; tantam regionis ſtragem populationẽq; amplius pati. M. Attilius paucis interiectis diebus, ad urbem, quam Adim uocant, profectus, obſidere illam, atq; expugnare nititur. Quod ubi Carthaginenſes ſentiũt, ſummo ſtudio urbi ſuppetias ferre, eamq; obſidione liberare cupientes, aduerſus Romanos cum omnibus copiis profecti, proximum collem ad dexteram hoſtium poſitum occupauere, in eo, quoniã omni ex parte commodiſſimus uidebatur, caſtrametati, uictoriæ ſpem omnẽ in equitatu, atq; Elephãtis habebant. Relicta itaq; planicie, in altum, atq; præruptum locum exercitum ducunt, ueluti hoſtes, quid agendum eſſet, edocturi, quod procul dubio fecerunt. Nam Romani cum Elephantos, quibus maxime hoſtes confidebant, in prærupto monte prorſus inutiles eſſe ad bellum conſyderarent, minime expectandum cenſuerunt, donec hoſtium copiæ in planiciem deſcenderent. Verum opportunitate temporis uſi, ex utroq; latere montem cinxere, quo factum eſt, ut Equi, Elephãticq; Carthaginenſibus prorſus inutiles forent. Mercenarii tantũ milites ex ſuperiori loco egregie dimicabant. Iamq; legiones Romanas referre aliquanto pedem coegerant, cũ repente ex alia parte ſupato mõte, reliqui apparẽt. Carthaginenſes cinctos ſeſe undiq; ab hoſtibus animaduertentes, per abruptũ montẽ derelictis caſtris, præcipites fugiunt, beluę quoq; atq; equites poſtq; planiciẽ tetigere, tuto oẽs inuadũt. Romani aliquãtiſper pedeſtres copias pſecuti, ſpoliatis deinde caſtris, factiſq; per uniuerſam prouinciã incurſionibus, agros atq; urbes populãtur. Interiectis paucis diebus, Tunes oppi

dum circunsistunt atq; expugnant, ibiq;, quod peropportunum bello id oppidum uidebatur, eratq; Carthagini & prouinciæ oppositum, castra locant. Carthaginenses paulo ante mari, nunc etiam terra, diuersis præliis a Romanis superati, non quod multitudo hostium maior foret, sed & quod Duces illorum prudentia, & milites fortitudine præstarēt, maximis præterea cladibus afflicti, exiguam spem salutis trahebāt. Post nouissimum enim prælium, quo fusi, fugatiq; a Romanis fuerant, Numidarum ingens multitudo acta spe prædæ, contra eos aduenit, ab iis maiorē prope iacturam, q̄ a Romanis in dies pati, gens uaga, & rapax omnia populari. Carthaginenses metu Numidarum trepidantes, e prouincia ad urbem confugere, fame atq; mœrore cum propter multitudinem hominū, tum ꝓpter timorem diuturnę obsidionis pariter uexari. M. Attilius, tametsi Carthaginenses cerneret terra, mariq; grauiter oppressos, acproinde non multo interiecto tempore, urbem in eius potestatem uenturam speraret: tamen ueritus ne nouus Consul, qui prope diem uenturus in Africam credebatur, res a se egregie gestas, sibi tandē ascriberet, de fœdere agere cum Carthaginensibus cœpit. Carthaginenses eam rem lętissimo animo accepere, mittuntur igitur ad Consulem legati principes ciuitatis, qui de pace agant. Hi cum ad eum peruenissent, tantū abfuit, ne fœdus cum Romanis inirent, ut ne audire quidē responsum Consulis, æquo animo potuerint. Etenim M. Attilius, iam rerum omniū potitus, quicquid Carthaginensibus offerret, id eos loco beneficii, ac muneris accepturos sperabat. Contra uero Carthaginensibus uidebatur, nihil sibi etiam ad extremū uictis a Consule grauius, nihil acerbius responderi potuisse. Quapropter legati, non solū re infecta discordes discesserunt, uerumetiā responsum Consulis, ut nimis graue atq; superbum mirum in modū detestati sunt. Ea uero cum in Senatu Carthaginensium retulissent, tametsi Carthaginēses rebus suis iampridē prorsus desperauerāt, tantā tamē auditis Cōsulis petitionibus indignationē simul, atq; audatiā animo cōceperunt, ut subire potius extrema oīa, mortemq; ipsam prius experiri decreuerint, q̄ aliq̄d, aut noī suo ignominiosum, aut rebus a se antea prę̄clarissime gestis, indignū ꝓpeti. Redierat forte ea tēpestate Carthaginē quidā ex iis, qui prīcipio ad cōducendos mercenarios milites missi in Grę̄ciā a Carthaginensibus fuerant, hic secū magnū militum numerū adduxerat, inter q̄s fuit Xantippus quidā Lacedęmonius, uir rei militaris peritissimus, & in bello nō mediocriter exercitus. Is audito Carthaginensiū conflictu, & quēadmodū, quoue loco aut tpe id accidisset, cognito, cōsyderato prę̄terea Carthaginēsiū apparatu, equitūq; atq; Elephātorū multitudine, cōfestim ad aīcos cōuersus,

Minime

Minime, inquit, hanc a Romanis cladem acceperũt Carthaginenſes, uerum ipſi a ſeipſis ob ſuorũ Ducum imperitiam. Ea uoce ſtatim per uniuerſam urbem, ac principes ciuitatis ſparſa, Carthaginẽſes uocare uirũ, atque eius ſententiam experiri decreuerunt. Cum igitur ad eos ueniſſet Xantippus, rationem rerum a ſe dictarum, ante oculos eorum poſuit, cauſam cladis, quam a Romanis acceperãt, oſtendit: ſi ſibi audire uellẽt, & relictis montibus, deinceps per loca æqua graſſari, illicq; locare caſtra atq; acies ſtruere, ſe eos docturum, quo pacto, & res eorum in tuto eſſe, & hoſtes facile ſuperari queant. His Xantippi uerbis permoti Carthaginenſium Duces, confeſtim omnem totius rei bellicæ ſummã in eius manibus ponunt. Erat iam ob hanc Xantippi uocem per omnem exercitũ coortus rumor, & quidã in ore omnium ſpe atq; lætitia plenus ſermo: ubi uero eductis ex urbe copiis per ordinem cuncta diſpoſuit, tanta inter ipſum atq; ſuperiores duces, qui rei militaris rudes atq; imperiti fuerant, differẽtia apparuit, ut mox omnis multitudo clamore indicauerit, nihil ſe magis, q̃ prælium cupere, adeo nihil mali pati ſe poſſe exiſtimabant Duce Xantippo. His ita geſtis, Carthaginenſiũ duces cognito militum ardore, ac cohortatis pro tẽpore animis, paucis interiectis diebus, aduerſus hoſtem copias dimiſere. Erant in exercitu Carthaginenſium plus quam duodecim millia peditum, equitum quatuor millia, Elephãti prope centũ. M. Attilius cognito hoſtiũ aduentu, quanq; & Carthaginenſium iter per loca æqua, & caſtra in planicie poſita, præter conſuetudinem uerebatur, tamen dimicandi cupidus obuiam hoſtibus proceſſit, ſuaq; caſtra non amplius, mille ducentorũ paſſuum interuallo, longe a caſtris hoſtium collocauit. Poſtridie eius diei Duces Carthaginenſium quid, quoue modo agendum foret, inter ſeſe conſulere, multitudo omnis in Xantippũ conuerſa, nomine eum appellare, ſeſe ad maxima quæque pericula ſubeunda promptam paratamq; oſtendere, ut in prælium quamcelerrime copias educeret, hortari. Duces Carthaginenſium ſimul quod animatam, accenſamq; ad belligerandum multitudinem conſpiciebant, ſimul Xantippo adeſſe iam prælio commodiſſimũ tempus teſtãte, & multitudini, ut ſe pararet, & Xantippo, ut rebus omnibus pro arbitrio uteretur, permiſere. Xantippus accepta a Ducibus Carthaginenſium poteſtate, pugnandi copiam hoſtibus facit, in inſtruendaq; acie Elephantos ſingulos quoſq; per ordinem ante omnem exercitum in fronte diſponit. Poſt hos aliquo interuallo legionem Carthaginẽſium collocat. Dextro deinde, ac ſiniſtro cornu mercenariorũ multitudinem diſtribuit. Expeditiſſimum quenq; militem, inter alas equitum ab utroq; cornu pugnare iubet. Romani paratos iam, inſtructoſq;

ad pugnam hostes conspicati, nullam prælio moram faciunt. Aduersus Elephantos expeditissimum quenq; toto exercitu delectum militem opponunt. Post hos multiplici subsidio aciem firmant. Equitatum in utrūq; cornu distribuūt. Signa militaria non in fronte, sed intra aciem continēt. Fit tota acies in fronte angustior, multiplicique subsidio firmatur, ne prærumpi medium agmen ab Elephantis posset. Verum, ut ad uiolentiam Elephantorum optime id a Romanis prouisum, ita ad periculum circumuentionis inutiliter. Nam cum longe multitudine equorum præstarent Carthaginenses, coartatio ipsa aciei facilem hostibus circundandi facultatē præbitura erat. Structis itaq; utrinq; aciebus, uterq; initium prælii ab altero expectabat. Simul ac uero Xantippus Elephantos concitari in hostes iubet, equitatumq; ab utroq; cornu in hostes infestissime ruere. Romani quoq; more patrio, tubas canere, & in confertissimos hostes acerrime concurrere iubent, ingens initur prælium. Verum equites Romani, multitudine hostilium equitum perterriti, confestim ab utroq; cornu fugam arripiūt. Pedites uero in sinistro cornu positi, declinato Elephantorū impetu, & simul multitudine mercenariorū contēpta, in dextrū Carthaginensium cornu infestissime ruunt, conuersosq; in fugam usq; in castra persequunt. At ii, qui iuxta Elephantos cōstiterant, fœda beluorum strage, cateruatim conculcantur. Anceps aliquandiu ob resistentiū fortitudinē prælium fuit. Sed posteaq; extremæ Romanorum legiones ab equitibus undique circunuentæ, coactæ sunt Carthaginensibus resistere. Ii uero, quos in media acie Elephātis oppositos diximus, impetu ferarum in firmissimam hostiū cateruam acti, fusi ab illis, oppressiq; fuere: tunc omni ex parte laborātes Romani, partim fœda immanium pecudum strage, cōculcati atq; oppressi: alii eodem in loco, quo initio constituti fuerāt, ab equitibus occisi, pauci ad extremū, nullam amplius rebus suis spem relictam cernentes, celeritate pedum salutem quæsiuere, sed ii quoq;, quoniā in his locis ubiq; planicies erat: alii ab Elephantis equitibusq; profligati: alii numero quingēti cum M. Attilio fugientes, mox in hostium potestatē uenerūt. In exercitu Carthaginensiū octingēti mercenarii milites, qui aduersus sinistrū Romanorū cornu constiterāt, interfecti. E Romanis uero dūtaxat duo millia ąs pśecutos ad castra hostes paulo ante diximus, salui cū militaribus signis euasere, reliqui oēs trucidati, pręter M. Attiliū, atq; alios paucos, quos una cum eo fugę se cōmisisse diximus. Carthaginenses spoliatis hostiū cadaueribus, cū Consule, cęterisq; captiuis in urbē lęti atq; ouātes reuertuntur. Hic si quis recte consyderare uoluerit, multa inueniet ad humanæ uitę emendationem utilissima. Siquidem primo quam uanum, quanq;

ridiculum sit, ob res secundas, atq; ex animi sententia egregie gestas, ali quam in fortuna spem sitam habere. Singulare uniuersis exemplū præbuit M. Attilius, qui cum modo tot uictoriis glorioſiſſime partis, nulla erga Carthaginenſes ad extremū redactos, miſericordia moueretur, pacemq; ſuppliciter orantibus negaret, mox ipſe eo redactus eſt, ut eadē illa ſuppliciter a Carthaginēſibus petere cogeretur. Pręterea quod olim ab Euripide ſapientiſſime dictum fertur, unicum rectum conſiliū, magnam militum manum uincere, hoc tempore, ex iiſdem operibus fidem accepit. Siquidem unus homo, atq; una ſententia multitudinē, quæ antea inuicta ſemper atq; inſuperabilis fuerat, uicit, ſuperauitq;: ac profligatam urbem, & collapſos tot uirorum animos inſtaurauit atque erexit Equidem hæc libenter commemoraui, quod me non latet, quam utilia ſint ad humanæ uitæ emendationem. Nam cum duo hominibus modi propoſiti ſint, quibus facile mutari in melius queant: unus ob ſuam cuiuſq; calamitatem: alter ob alienæ calamitatis exemplum: proculdubio primus efficax quidem magis eſt, uerum non ſine detrimēto eius cui accidit. Secundus uero, etſi non habet in ſe tantū uirium, ideo tamen præſtat, q; omnis damni prorſus eſt expers, quo fit, ut priorem quidem modum nemo ſit, qui ſponte eligat, quandoquidē abſq; dolore atq; periculo accidere id nemini poteſt. Hunc uero libēter omnes uenant̄, quod p eū ſine aliq̄ ſuo detrimento id, quod melius eſt, cernere unicuiq; liceat. Iccirco recte cōſyderanti, optima ad ueram uitam inſtitutio uidetur eſſe experientia, quæ fit ex commemoratione rerum ab aliis geſtarum. Hæc enim duntaxat ſemoto prorſus omni detrimento, optimos ueri boni iudices perficit: ſed de his hactenus. Carthaginenſes rebus ex ſentētia feliciſſime geſtis, nullum lętitiæ genus prætermiſere, ſiue in agendis Deo gratiis, uictimiſq; patrio ritu immolādis, ſeu in faciēdis ludis, dandiſq;, atq; accipiendis muneribus. Xantippūs reſtitutis in priſtinum ſtatum Carthaginenſium rebus, non longe poſt in patriam reuertitur, optime rebus ſuis conſulens. Nam prędara facinora, & res a quoquam egregie geſtæ, magnam plęrunq; inuidiam, & graues calumnias cōflare ſolent, quibus ciues quidem affinium, atque amicorum multitudine freti, facile reſiſtunt: hoſpites uero omnis præſidii expertes, utroq; malo quā celerrime conteruntur. Afferunt & aliam diſceſſus Xantippi cauſam, quā ſuo loco latius referemus. Romani ubi profligatum in Africa exercitū, captumq; Conſulem, ac reliquas copias in urbe Clypea obſideri nunciatum eſt, confeſtim ad ſalutem eorum, qui relicti in Africa erant, cōuerſi, magnam daſſem parandam ſtatuunt, & in Africam dimittendā. Carthaginenſes interea Clypeam urbem obſidere, ac ſumma ui oppugnare

nitebãtur, ſperantes ſe propediem compotes fore eorum, qui prelio ſuperfuerant: ſed tanta erat propugnantium Romanorum uirtus, & magnitudo animi, ut omnes hoſtium conatus in irritum caderent. Quamobrem deſperata ad extremum expugnatione, obſidionem ſoluerunt. Nunciatur interea claſſem a Romanis parari, quæ rurſum in Africam mitteretur, quo rumore permoti Carthaginenſes, ad ueterem claſſem reficiendam, nouamq; parandam omni ſtudio incumbunt. Statim igitur inſtructis, armatiſq; ducentis nauibus, obſeruare atq; impedire Romanorum nauigationem in Africam conabantur. Romani facto apparatu trecentarum & quinquaginta nauium, M. Aemilium, & Seruium Fuluium Conſules, principio ueris, cum omnibus copiis traiicere in Africam iubent. Igitur Conſules, qui Siciliam primo, deinde in Africam nauigaturi oras ſoluunt, iamq; nõ longe diſtanta Mercurii promõtorio, cum ex improuiſo claſſem Carthaginenſium, quam obſeruare hoſtium aduentum diximus, obuiam habuere. Factoq; in eam repente impetu, centum & quatuordecim Carthaginẽſium naues plenas cepere: dehinc facto in Clypeam urbem itinere, ſuſceptaq; Romana iuuentute, paucis diebus in Africa commorati, Siciliam repetunt. Traiecto proſpere pelago, quod Africam, Siciliamq; interiacet, cum non procul a Camerina urbe conſtitiſſent, in tantam procellam calamitatemq; incidere, ut ne referri quidem ſatis, pro rei magnitudine poſſit. Ex quatuor enim & ſexaginta ſupra quadringentas nauibus, uix octuaginta incolumes a tempeſtate ſuperfuere. Reliquæ omnes, aut ſubmerſæ undis, aut ſcopulis infractæ, uniuerſum littus naufragiis, cadaueribuſq; complerũt. Maiorem iacturam uno tempore mari factam, nemo ante noſtram ætatem meminit, quę res non tam fortunæ culpa accidit, quam Conſulum temeritate. Nautis enim ſæpe monentibus, uitandum eſſe extremum Siciliæ latus, quod importuoſum atque infeſtum eſſet, præſertim eo anni tempore, inter Orionis enim & Canis ſigna nauigabant. Illi ſpretis, ac pro nihilo habitis nautarum uocibus, dum ſuperioris uictoriæ fiducia elati, urbes quaſdam hoſtium per id littus capere properant, exiguæ admodum ſpei gratia, in maximas calamitates inciderunt. Ita rebus a ſe paulo ante præclariſſime geſtis, turpi hoc naufragio fœdatis, temeritatis ſuæ pœnas luunt. Enimuero Romani cum uiribus in omni re utantur, & quod ſemel decreuerunt, omnino perfici neceſſarium ducant: nihilq; ſibi impoſſibile factu exiſtiment, quod ſemel eis uiſum fuerit, etſi plerunq; ob eam animi obſtinationem recte faciunt, interdum tamen in apertiſſimos errores dilabuntur, maximeq; in Maritimis rebus. Nam in terreſtri prælio, cum hominibus belligerantes, quia certamen

tamen inter pares est, non ab re sæpenumero victoria potiuntur: quanquam hic quoq; superantur aliquando. In mari uero, cum sese omnino fortunæ credant, nihil pensi habentes, in maxima nonnunquam pericula incidunt, quod, & nunc, & alias sæpenumero illis accidit: accidetq; post hac sæpius, quousq; eam animi temeritatem, qua sibi cuncta æque licere existimant, represserint, ac cohibuerint. Carthaginenses cognitis iis, quæ Romanæ classi acciderant, quoniam nec terra inferiores se esse Romanis putabant, propter profligatum M. Attilii exercitum, nec mari, propter ingentem iacturam, ex naufragio factam, maiori iam studio ad pedestres simul, atq; Maritimas copias parandas incumbunt, mox Asdrubalem cum omni ueterano exercitu, nouisq; insuper militibus, ac centum & quadraginta Elephantis, in Siciliam mittunt. Præterea ex ueteribus, nouisq; rostratis, classem ducentarum nauium efficiunt. Asdrubal igitur copiis omnibus tuto Lilybæi expositis, Elephantos militesq; continue exercere, Romanorum socios per Siciliam infestare, denicq; omnibus rebus intentus esse. Romani, etsi calamitas ex naufragio accepta, omnium animos fregerat: tamen, ne cedere Carthaginensibus uiderentur, nouam ducentarū & uiginti nauium classem ædificandam curant, quod tanta celeritate factum est, ut intra trium mensium spacium, ædificatæ naues fuerint, atque in mare deductæ, quod uix credibile cuiquam uideatur. Cum ea classe A. Aquilius, & C. Cornelius Consules petere Siciliam, bellumq; pœnis inferre iussi, repente traiecto freto, Messanam peruenerunt, ibi acceptis, quę ex naufragio superfuerant, nauibus, totam simul classem trecentarū nauium fecere. Hinc Panormum profecti, quæ præcipua Carthaginensium ciuitas erat, eam magna ui aggrediuntur, duobusq; e lateribus castrametati, paucorum dierum interuallo, machinis, ac ui tormentorum deposita arce, ingressisq; cum impetu militibus, eam partem urbis cęperunt, quæ Neapolis appellatur. Quo facto, reliqua pars urbis, quam urbem uetere uocant, metu exanimatis ciuibus, Consulibus deditur. Capto Panormo, Consules relicto in urbe præsidio, Romā reuertunt. Proximo dehinc anno C. Seruilius, & Cn. Sempronius Cōsules creati, accepta classe, in Siciliā traiiciūt, mox inde in Africā, pfecturi, simulac uero in, puinciam uentū, diuersis locis copias exponūt, magnasq; ibiq; inferūt clades: nihil tamē memoratu dignū faciētes: tandē in Lotophagorū insulā puenere, quę Mirmix dicit: nec longe abest a parua Syrte, ibi ignari locorū, p quę, pficiscebant, in arcta quędā loca deuenere, ubi refluxu maris in arido destituta classe, inopes consilii aliquādiu constiterūt, mox cū pene desperata iam salus foret, rediens unda eos recepit. Verum non nisi euacu

atis nauibus, omnicq; onere abiecto, euadere incolumes potuerũt. Post eum diem perterriti tot periculis Romani, continue per undas ita iter fecerunt, ut fugæ similis eorum nauigatio uideretur. Interiecto tempore rursus in Siciliam reuersi, superato Lilybęo, Panormi constiterunt. Hinc cum non longe post in Italiã nauigarent, tanta repente coorta tempestas fuit, ut supra centum & quinquaginta naues, ex ea classe, procella maris, per uaria loca, dissectæ tandẽ naufragio perierint. Tantis calamitatibus acceptis, populus Romanus, etsi honorem ac maiestatem imperii sui cæteris rebus anteponendam existimabat: tamen magnitudine miseriarum superatus, mari omnino abstinendũ decreuit. Paratis itaq; duntaxat pedestribus copiis, L. Cecilius, & C. Curius Consules, in Siciliam cum omni exercitu mittũtur. His naues duntaxat sexaginta importandi frumenti gratia datæ, quo facto, accidit Carthaginensium rem denuo superiorem esse: quippe qui, & mari sine cõtrouersia imperitabãt, sublata Romana classe, & in pedestribus copiis ingentem spem sitam habebant. Neq; id iniuria, perlata enim Romam fama, de bello in Africa gesto, profligatisq; Romanis, cum cognouissent id in primis ui atq; impetu Elephantorum accidisse, quod illi acies disiecissent, quod ordines perturbassent, quod maximam in exercitu stragem fecissent, tantus Elephãtorum terror post eum diem Romanos tenuit, ut proximo biennio cum sæpe in Africa sæpe etiam in aliis locis obuii hostibus fuissent: nunquam tamen, aut congredi cum Carthaginensibus, aut in locis æquis castrametari ausi sint: collibus semper ac montibus, nullo alio quam Elephantorum metu se tutãtes. Quamobrem Romani pauore exercitus cognito, parandæ classi rursus omni studio incumbunt. Habitis per id tempus Romę comitiis, C. Attilius, & L. Manlius Consules designati, nouas quinquaginta naues ædificant, ueterem præterea classem, & necessarias copias parant. Asdrubal Carthaginẽsium dux, cui nota Romanorum formido erat, cum ex perfugis intellexisset alterum consulum, cũ parte copiarum in Italiam reuersum, solumq; Metellum uix cum media exercitus parte Panormi relictum, instante iam tẽpore messis, Lilybęo profectus, exercitum in Panormitanũ agrum induxit. Metellus cognito hostium aduentu, cum Asdrubalem uoluntatem pugnandi habere intelligeret, intra mœnia exercitum continebat. Quibus rebus maiori fiducia elatus Asdrubal, quod Metellum cernebat paui dũ sese intra urbem continere, deuastato undiq;, atq; incenso agro, tandem exercitum uersus Panormum mouit. Consul tandiu in sententia non educendi exercitum permansit, quoad hostem traiicere flumen, quod iuxta mœnia urbis erat, coegit. Postquam igitur Elephantos, omnemq; exercitũ appropin-

propinquantes uidet Metellus, uelociſſimum quenq;, & maxime expe-
ditum militẽ exire, atq; irritare hoſtem iubet, quouſq; uenire ad manus
uniuerſi cogantur. Animaduertens itaq; non longe poſt, quę cogitaue
rat, ex ſententia ſucceſſiſſe, quoſdam ex iis, qui maxime leues atq; expe-
diti erant, pro mœnibus ſupra foſſam conſtituit, iubetq; ut contra Ele-
phantos teliſq; uerubuſq; eminus pugnent. Quod ſi quando iratæ pe
cudes cum impetu contra ipſos ferantur, in foſſas ſe dimittant, inde rur
ſus elephantos telis petant. Mandat præterea ingẽtem telorum multitu
dinem extra urbem ferri, & in foſſis collocari. Ipſe cũ ſignis militaribus
diuerſa regione urbis, quæ læuũ hoſtiũ cornu ſpectabat, cõſtitit. Simul
ac igitur pugnari cœptum, magiſtri Elephantorũ, qui cupidine gloriæ
ſibi attribui uictoriã cupiebant, non expectato Aſdrubalis mãdato, be
luas in expeditos concitãt. Illi ſicuti eis a Cõſule uiſum fuerat, ſtatim ter-
ga uertunt, infeſtiuſq; inſequẽtibus beluis, in foſſas ſe dimittunt. Beluę
cum primum ad aggerem foſſarũ peruenere, uno tempore, & a multitu
dine urbana ex mœnibus, & a militibus ex foſſis, ſagittis, teliſq; multifa
riam feriuntur. Cunq; ultra aggerem progredi non poſſent, neceſſario
terga uertentes, in ſuos ruunt, agmina perturbant, magnam ſuorũ ſtra
gem faciunt. Inter hæc Metellus alia urbis parte, eductis repente copiis,
in hoſtes impetum facit. Illi iampridem a beſtiis turbati, & tunc tumul-
tuario impetu a Conſule oppreſſi, facile profligantur. Pars eorum truci
datur, cæteri fuga ſalutem quærunt. Elephanti cum Indis decem capti,
reliqui, diſiectis Indis, finito prælio, omnes in poteſtatem conſulis per
uenere. His rebus fœliciter geſtis, magna fuit gloria Metelli Conſulis,
quippe qui confeſſione omnium, ſolus fuiſſe cauſa uidebatur, ut Roma
ni milites, non iam per ſaltus monteſq; diſcurrerẽt, ſed æquis locis dimi
care cum Carthaginenſibus auderent. Verum, cum fama eius uictoriæ
Romam peruenĩſſet, incredibili omnes lætitia affecti, non tam q; captis
Elephantis, longe iam inferiores eſſent hoſtium uires, q̃ q; ſui, quia po-
titi beluis fuerant, audatiores iam facti ad bellum uidebant. Igitur quẽ-
admodum ab initio decreuerant, parata rurſus claſſe, Conſules in Sici-
liam mittunt, cupiẽtes aliquãdo bello finẽ facere. Hi cõmeatu, cęteriſq;
neceſſariis rebus paratis, cum ducentis nauibus in Siciliam traiiciunt,
erat hic annus huius belli quartuſdecimus. Poſtq̃ igitur in Siciliã uen-
tum, Conſules acceptis pedeſtribus copiis, quæ in inſula erant obſi-
dere Lilybæum pergunt, quod ea urbe expugnata, facile ſe ſperabant
bellum in Africam traducere poſſe. Verum Carthaginenſes iiſdem
plane, quibus, Romani, rationibus, moti omni ſtudio Lilybæum
ſeruare conſtituerunt, haud ignari, amiſſo Lilybęo, nihil eis in Sicilia

reliquum fore. Nam præter Drepanum, reliqua fere omnis insula, sub Romanorum ditione erat. Cæterum ne cui forte, ob ignorationem locorum, quæ a nobis de Sicilia dicuntur, obscuriora uideantur, eius insulæ situm paucis referemus. Sicilia omnis eodem fere modo se ad Italiam atq; Italiæ terminos habet, quo Peloponnesus ad reliquam Græciam ac terminos eius. Verum hoc inuicem differūt, quod hæc paruo admodū freto, ab Italia diuiditur: illa exigua terra, cum reliqua Græcia coniungitur. Siquidem ex Peloponneso in Græciam pedibus iri, ex Sicilia in Italiam, non nisi nauibus traiici potest. Forma Siciliæ triquetra specie figuratur, quotq; eius anguli sunt, totidem promontoria ad extremum efficiunt. Horum, quod in meridianam plagam dirigitur, abluiturq; Siculo pelago, Pachinus uocatur. Quod uero ad Septentriones uergit, fretiq; terminus est, neq; amplius ab Italia distat mille & D. passibus, Pelorum appellatur. Tertium, quod in Africam, ac hyemalē occasum extenditur, in ipsamq; Carthaginem spectat, neq; amplius abest a littore Africæ, quam millia passuum C. & uiginti septem, Lilybęum incolæ uocāt, diuiditq; Sardonicum pelagus a Siculo. In hoc promontorio urbs est eiusdem nominis, quam Romani eo tempore obsederunt, mœnibus, fossisq; munitissima, præterea etiā stagnis, quibus nauigantibus in portum iter est, difficilisq; admodum ingressus: nec, nisi peritis, expertisq; obtinendus. Romani igitur Lilybęum obsidētes, binis castris ex utraq; parte urbem cingere, fossam & aggerem, & crebra castella per media loca excitare, machinas struere: nihil deniq; quod ad expugnationem urbis conducere uideretur, prætermittere. In primis turrim quandā, quæ in littore sita erat, Africanūq; pelagus spectabat, omnifariam machinis aggrediuntur, dehinc nouas quotidie addunt, disponūtq; per ordinē. Tandem sex turres ei, quam modo dixi propinquas, omēs uno tempore arietibus, muros ferientibus, euertunt. Itaque cū ardua, periculosaq; obsidio foret, turribus partim laborantibus, partim impetu tormentorum euersis, machinis præterea in dies magis, magisq; urbem infestantibus, ingens pauor atque formido obsessorum animos occupat. Erat eorum numerus, qui in urbe obsidebantur, pręter urbanam multitudinē ultra decem millia hominum. Inter hęc Imilcon, qui ea tempestate urbi pręerat, obsidionem Romanorum magnitudine animi & consilio sustinebat. Vbicunq; Romani mœnia arietibus conquassabant, noua ipse mœnia intra urbem sufficiebat. Sic ubi hostes cuniculos faciebant, ipse aliis cuniculis factis illis obuiabat. Ita semper operam atque laborem hostium frustrabatur. Interdum eruptiōes faciebat, opera hostium turbabat, si quo modo incendere machinas posset, experiebatur: sæpe etiam

uel in

uel interdiu, uel per noctem hostes inuadebat, adeo, ut plures eiusmodi certaminibus perirent, quam perire in ueris præliis cõsueuerint. Per id tempus quidam ex conductis militibus, qui ordinem præsidio Carthaginensium ducebant, de prodenda Romanis urbe cõsilium ineunt, consensuq; commilitonum freti, per noctem mœnia prosilientes, in castra Romanorum proficiscuntur, Consulibus rem omnem exponunt. Erat ea tempestate Lilybęi achęus quidam nomine Alexon, qui superioribus temporibus Syracusanis urbem tenẽtibus, Agrigentum a proditione liberauerat: hic cognitis iis, quę de proditione agitabantur, e uestigio rem omnem Imilconi pandit, ille celeriter omnibus, qui ordines in exercitu ducebant, conuocatis, præter eos, qui noctu mœnia transgressi fuerant, uniuersa, quæ de proditione intellexerat, eis aperit, rogat, obtestaturq;, ne per ignominiam dedere sese, atq; urbem hostibus uelint, magna insuper præmia, si in fide permãserint, pollicetur. Cũ respondissent omnes nihil sibi esse antiquius fide, confestim una cum ipsis, ad Gallorum quidem multitudinem placandam, Annibalem mittit, Annibalis filium eius, quem in Sardinia post amissam classem, crucia Carthaginensibus fixum diximus, gratissimum hunc fore uniuersis ratus, q; simul cum illis sub patre militauerat. Ad cæteros uero mercenarios milites Alexona ire iussit, quod magnam in eo uiro omnes fiduciam habebant. Confestim, uocata ad se multitudine, partim precibus, partim pollicitationibus tandem effecere, ut omnes unanimiter in fide atq; beneuolentia erga Carthaginenses permanerent. Quamobrem aduentantibus mox principibus, proditionis, rogareq; eos, & quæ cum Romanis egerant, aperire uolentibus, non modo nõ paruerunt eis, sed ne audire quidem eorum uoces uoluere, quin telis lapidibusq; eos insecuti, procul a mœnibus fugarunt. Ita Carthaginenses ex manifesto proditionis periculo summo in discrimine positi, parum abfuit, quin in hostium potestatem uenirent: sed Alexon, qui superiori tempore, ob suam in Agrigentinos fidem non solum urbem, uerumetiam patriam, leges, libertatem seruauerat, nunc quoq;, ne Carthaginenses ad extremam perniciem deuenirent, confessione omnium causa fuit. Carthaginenses, etsi nihil ex his, quæ Lilybęi agebantur, intelligere poterant, suspicati tamẽ difficultates eorum, qui iampridem obsidebantur, quinquagĩta nauibus ad hoc ipsum paratis, decem millia militũ imposuere. Classi præficiũt Annibalẽ, Amilcaris filium, eum paucis pro tempore hortati, omni conatu Lilybęũ penetrare, suisq; subsidiũ ferre iubẽt. Annibal cũ decem millibus militũ primo ad Egusam insulã, quæ media est inter Carthaginẽ ac Lilybęum, nauigat. Nactus deinde secundã auram,

passis uelis in ipsas fauces Lilybetani portus ferebatur, suos omnes instructos armis, & ad belligerandum paratos habebat. Consules partim repentino aduentu hostium perculsi, partim ueriti, ne, si congredi cum hostibus tentarent, nimia uentorũ ui, suæ quoq; naues in portum agerentur, nauigationem hostium nequaq; impedire decreuerunt, armati tantum ad littus, si forte hostem deterrere ab ingressu possent, concurrunt. Interea multitudo omnis, quæ in mœnibus erat, aduentum suorũ conspicata animos erigere, spe simul atq; lætitia trepidare, aduenientes plausu, sublatisq; in cœlum clamoribus hortari. Annibal incredibili audatia fretus, cum suis nauibus aduolat, portumq; præter spem, atq; expectationem omnium ingressus, incolumes copias Lilybæi exponit. Accepto mœnibus præsidio, incredibili omnes lætitia affecti, non tam aduentu nouarum copiarum, q̃ q̃ Romani impedire Carthaginensiũ naues non fuissent ausi. Imilcon Dux Carthaginensium, quoniam omnes suos promptos, animatosq; ad bellum cernebat, ueteres quidem milites ob aduentum noui supplementi: nouos uero, quia anteactorum malorum expertes erant, minime prætereundam esse eam opportunitatẽ ratus, omni studio ad incẽdia machinarũ incumbere decreuit. Igitur omnibus in contionẽ uocatis, longa oratione uniuersos hortatur, eorũ animos cõfirmat, præmia singulis quibusq;, qui se fortiter gesserint, pollicetur, Carthaginẽses uniuersis gratiã relaturos affirmat. Eiusmodi oratione cõmoti milites, paratos sese esse oms annuunt, uociferantes præterea rogãt, ne cunctetur amplius, iamiam exire in hostes iubeat. Dux exosculata militum fortitudine, cõfestim eos dimisit, mandãs omnibus ut corpora curarent: dein præsto essent facturi, quicquid ab eorum Ducibus sibi imperaretur. Paulo post conuocatis Ducibus, quid facturus sit indicat, partes distribuit, suum cuiq; locum designat, iubet, ut ipsi ante omnes alios in conticinio, locis sibi designatis, adsint. Illi mandata ducis exequuntur. Imilcon eductis cum prima luce copiis, pluribus simul locis in machinas impetum facit. Romani consilium hostium coniectura quadã facile suspicati, haud segniter se habere, arma capere, rebus omnibus q̃ maxime intenti esse. Igitur ubi primum egredi Carthaginenses cœperunt, a Romanis occurritur, ingens circa mœnia tumultus fit. Carthaginenses circiter uiginti millia hominũ erant, Romani etiam plures. Quoq; magis relicto omni ordine pugnabatur, eo apertiora pericula erant: in tanta enim multitudine militum, uir aduersus uirum, quasi singulari certamine congressus, depugnabat. Verum maxima pugna atq; ingens tumultus circa machinas erat. Nam qui ab utroq; exercitu in eo loco constituti fuerant, illi quidem ad expugnandum, hi uero ad propu

gnandum

gnandum omni ſtudio innixi, in tantū, tamq; atrox certamē deuenere, ut tandem in iiſdem, in quibus conſtituti fuerant, locis permanentes, in credibili animi magnitudine occiderint. Sed qui inter eos cōmixti inter certandum fuerant, tanta audatia contra Romanos ferri, eorum machinas ferro, igne, telis, cæteriſq; huiuſmodi rebus impetere, ut Romani eo die, cū nullo modo inceptis hoſtiū reſiſtere poſſent, res ſuas in extremo prope ſitas uiderint. Poſt longū certamen Imilcon, quoniā multas in exercitu cædes fieri, nihil tamen ſeſe proficere poſſe intelligebat, receptui canere iuſſit. Romani, etſi eo die in periculo fuerint, omnē belli apparatum amittendi, tamē incredibili fortitudine animi, hoſtibus reſiſtētes, tandē machinas, cunctaq; opera ſua tutati ſunt. Poſt hęc Annibal cū iis, quas ſecū adduxerat, nauibus intempeſta nocte, nihil ſentiētibus hoſtibus, Lilybæo ſoluens, Drepanū ad Adherbalem Carthaginenſium Ducem proficiſcitur. Quoniam, cum propter loci opportunitatē, tum ob ſpeciem ac pulchritudinē portus, præcipua ſemper cura Carthaginēſibus fuerat, eam urbem ſeruandi. Diſtat autē a Lilybęo millia paſſuum non amplius quindecim. Carthaginenſes interea, &ſi quid Lilybęi ageretur, ſcire magnopere cupiebant, tamen quia ita iam poſt diſceſſum Annibalis, preſſa obſidio erat, ut neq; ingredi quiſquam, nec egredi urbem ualeret, compotes deſyderii fieri nullo modo poterant. Per id tempus Rhodius quidam nomine Annibal, darus ſane uir, cognito Carthaginenſium deſyderio, pollicetur ſe naui, inuitis omnibus, Lilybæum aditurum, inſpectiſq; omnibus rebus, Carthaginenſibus renunciaturum. Id quanq; hilari animo audirent Carthaginenſes, tamē quia Romana claſſis, in ipſis prope faucibus portus erat, impoſſibile eſſe, eā rem omnes rebantur. Rhodius nihilominus intrepide deducta naui, proficiſcitur. Cunq; in proximam inſulam, quę contra Lilybæum eſt, applicuiſſet, nactus poſtridie ſecundam auram, Lilybęum nauigat, per diemq; ſpectantibus hoſtibus, atq; omni conatu profectionem eius impedire laborantibus, portum ingreditur, cuncta quæ animo conceperat, perfecit. Alter Conſulum tantam uiri audatiam admiratus, quo intercipere abeuntem poſſit, per noctem decem uelociſſimas naues, in faucibus portus continet, cum iis diſceſſum Rhodi ipſe q; diligentiſſime obſeruat, itidem reliquum exercitum factitare iubet. Naues igitur quæ in faucibus portus erant, ex utraq; parte proxime paludem extenſis remis, aduentum Rhodiæ ratis expectabant, hanc ueſtigio in eorum poteſtatem futuram arbitrantes. At Rhodius non per noctem, neq; ex abdito, ſed palam medio die, per medias hoſtium naues, adeo inſtructas ac paratas, audatia ſimul, atq; celeritate fretus, præteruectus eſt,

nec euaſiſſe contentus, ubi paulum hoſtes præterit, conuerſa prora eos reuocauit, nemine omnium, ob ſtupendam eius nauis celeritatem, adire eum auſo. Rhodius unica rate quaſi triumphatis hoſtibus, Carthaginē rediit, Senatui omnia quæ uiderat, narrauit. Eius exemplo moti poſtea complures, idem facere ſunt auſi: quibus ex rebus accidebat, nihil eorū, quæ Lilybęi agebantur, a Carthaginenſibus ignorari. Romani eam hoſtium ludificationem grauiter & iniquo animo ferentes, fauces portus obſtruere tentauerūt. Quamobrem primum onerarias naues q̄plures ſabulo onuſtas, in profundum mittunt. Hinc ſupra eas infinitam pene uim aggeris ingerunt, fruſtra tamen omnia factitātes. Nam & uaſta profunditas cūcta ſimul abſorbebat, & fluxus, refluxuſq; maris iniecta omnia paſſim diffundebat, ægre tandem ex una parte nonnihil aggeris conſtitit. Eo confeſtim uelociſſima quædam Carthaginenſium nauis, uaſto impetu prorupit, qua confeſtim potiti Romani, armatā, inſtructamq; in portu tenentes, aduentum cęterarum, & maxime illius Rhodiæ cupide expectabāt. Illa caſu per noctem adueniens, ſolita uelocitate portum ingreditur, ſed dum redire uellet, ſecuta ex improuiſo quadriremis premere fugientem cœpit. Rhodius principio uelocitatē nauis admiratus, ubi eam diligenter perſpexit, & quadriremem Carthaginenſium a Romanis captam agnouit, iam deſperata fuga, congredi cum hoſtibus ſtatuit. Poſtq; ad manus uentum, quia & numero nauium, & præſtantia militum, Romani longe ſuperiores erant, nauis Rhodia nullo negocio expugnatur, Rhodius ipſe capitur. Romani hac naue potiti, & ad quadriremem addita, ambas inſtructas, parataſq; continue in portu tenentes, facilem deinceps aditum in Lilybęum prohibuere: urbs interea acriter a Romanis oppugnari, mœnia plæriſq; in locis ui tormētorū euerti. Imilcon nouum continuo murum, pro euerſo ſufficere, in eruptionibus, & machinarum incendiis, nullam amplius ſpem habere. In hunc modum cum aliquandiu perſeueratum eſſet, tanta repente uentorum tempeſtas coorta eſt, ut machinas omnes, atq; opera ſtridore ac procella conflictaret, quarundam etiā turrium tabulata alta deiiceret. Tantum uentorum turbinem Græcus quidam miles, ex iis qui intus erant, aptiſſimum fore ad incendia machinarum ratus, cogitationem ſuam Duci aperit. Dux probata militis ſententia, neceſſariiſq; omnibus e ueſtigio paratis, confeſtim eruptionem facere ſuos, ac ignem machinis, tribus locis iniicere iubet. Quo confeſtim a militibus peracto, ignis ui uentorum facile in opera depellitur: quæ, quia arida erant, ac iam diu ad ſolem uſta, igni facilime abſumebanť, & dominante uento, nulla humana ope reſiſti poterat. Siquidē nouitate rei ita oēs perterriti

erant

erant, ut neq; uidere, quid agerent, nec consyderare quippiam possent: quin & cadentibus ex alto lignorum frustis percussi, & fumo obcæcati interdum cadebant, dum ferre prę sidium machinis nitebantur. Quoq; maiorem ob prædictas causas Romani difficultatem habebant, eo Carthaginensibus omnia commodiora erant. Siquidem & cernere hostes, & omnes eorum machinas conspicari facile poterant: & si quid aduersus Romanos iactabant, id uiolentia uenti facilime ferebat, maioremq; in machinas impetum faciebat. Tandem uero tanta uis ignis fuit, ut & bases, quibus stabilitæ turres erant, cremarentur, & arietū capita liquefierent. Post hæc Consules in reficiendis machinis, operam ponere destiterūt. Aggere tamen atq; fossa urbem undiq; cingentes, lenta obsidione superare hostes decreuere, nec prius cum castris abscedere, q̄ Lilybęo potirentur. Lilybetani refectis, quę conuenerant, mœnibus, ociose iam obsidionem tolerabant. Hæc cum Romæ nunciata essent, Senatus, quod multi in obsidione interierant, & pene uacuefacta classis erat, nouo delectu habito, in supplementum decem millia hominum in Siciliā mittit. Hi primo Messanam traducti, inde pedibus in Lilybetana castra iter fecere. Iam Appius Claudius consulatum inierat, prioribusq; cōsulibus Romam reuersis, ipse apud Lilybæū exercitui præerat. Hic simul ac aduenisse supplemētum uidet, uocatis ad se Centurionibus, tempus inquit sibi uideri, ut cum omni classe Drepanum nauigent, Adherbalē Carthaginensium ducem, qui illic erat, nihil tale suspicātem, ex improuiso aggrediātur, eum nouarum copiarum in Siciliam aduentum ignorare, neq; existimare classem Romanorum, quę tantā in obsidione Lilybæi iacturam hominum passa sit, aliquo modo nauigare posse. Post ea uerba Consulis, omnibus consilium eius approbantibus, ex ueteribus nouisq; copiis milites delegit, naues optimis quibusq; e toto exercitu delectis uiris cōpleuit. Nam quod & nauigatio propinqua erat, & prę miorum spes maxima, omnes id munus hilari animo suscipiebant. Paratis igitur omnibus, quæ necessaria uidebantur, nocte intempesta, nihil sentientibus hostibus, Drepanum uersus nauigat. Adueniente uero luce, cum iam nō longe a Drepano forent, nauibus Romanorum apparentibus, Adherbal, & si primum inopinato hostium aduentu perculsus fuit, statim tamen ad se reuersus, atq; animo confirmatus, tentare omnino fortunam prælii constituit, & omnia potius experiri, q̄ pati sese in portu, per ignominiam ab hostibus obsideri. Quamobrem euestigio turbam remigum ad littus cogit, Mercenarios milites ex urbe tuba conuocat, eos pro tēporis angustia cohortatur, si fortiter dimicarint, spem uictoriæ, sin subire periculū recusarint, acerbitatē obsidionis ante

oculos ponit. His dictis, omnibus præsto sese esse ostendentibus, uociferantibusq; , ne amplius tardare, sed iamiam in hostes classem immitteret. Adherbal laudata militum uirtute, confestim naues cõscendere iubet, admonet præterea omnes, ut in nauim suam oculos dirigant, eam alacri animo sequantur. Nihilo deinde commoratus ipse, uti pollicitus erat, primus nauigat diuersa regione portus, quã Romani aduentabãt. Consul hostes conspicatus, prçter opinionem suam, non solum non cedentes, neq; ad fugam paratos, sed potius summo studio manus conserere cupientes, naues suas, quarum alię iam intra portum erant, aliæ in ipsis faucibus, aliæ mox sequebãtur, omes referre gradum iussit. Hic cũ primæ naues iussu Consulis iter uertissent, aliis, quæ pone sequebãtur, adhuc properãtibus in portum, tanta conflictatio facta est, exeuntibus pariter, atq; intrãtibus nauibus, ut extremo in periculo Romanorũ res foret. Explicatis tãdem summo cum labore nauibus, præfecti singulas quasq; in ordinẽ iuxta littus collocabant, proris aduersus hostes cõuersis. At Consul, qui ab initio post omnem classem sequebatur, tum in altum profectus, lęuum cornu obtinuit. Inter hęc Adherbal cum quinq; nauibus supra lęuum Romanorũ cornu in altum progressus, nauis suæ prora in hostes conuersa, a pelago se firmauit, idem, ut aliæ quatuor naues, quę suam sequebãtur facerent, per nuncios imperauit. Ita omnibus a fronte consistentibus, sublatis signis, a pelago in Romanos defertur, quorum naues circa littus in ordinem dispositæ erant. Hoc enim ideo a Romanis prouisum fuerat, ut exeuntes e portu Carthaginensium, naues facilius opprimi possent. Verũ id postea magnam Romanis iacturã intulit, ob causas, quas dicemus. Nam ut primum appropinquare inter se classes cœperunt, signis e prętoriis nauibus, ab utraq; parte sublatis, inuicem concurrentibus hostibus, pugna committitur. Diu acriter certatum, ita, ut æquale esse periculum uideretur. Erant em̃ in utraq; parte ex omni exercitu delecti præstantissimi milites. Semper tamen Carthaginenses præualebant, tum q̃ naues eorum uelociores erant: tum q̃ peritiores ad nauigandum remiges: tum uel maxime, q̃ pelagus tenebãt, per quod longe lateq; pro eorum libidine discurrere poterãt: siue enim aliqui eorũ ab hostibus premebantur, cõfestim celeritate nauium freti, in altum euadebant: ac si forte insequebantur hostes in eos plurimæ simul conuersæ, eadem celeritate circumueniebant, maximasq; inferebant clades. Nonnullas interim naues submergebant. Siue aliqui ex sociis periclitabantur, confestim sine labore, atq; periculo præsidium ferebant aduersis puppibus in altum nauigantes. At Romanis magna proximum littus impedimenta afferebat. Siquidem in arcto

coacti

coacti, neq; refugere cum opus erat, neq; seipsos tutari, neq; laborantibus succurrere poterãt: & quod in bello nauali pręcipuum haberi solet, per medios hostes præterlabi, ac deinceps in pugnantes impetum facere, impossibile Romanis erat: tum, q; naues eorũ grauissimę erant: tum, q; remiges Maritimarum rudes, & ad nauigandum inepti. Consul igit cum rem in deterius labi cerneret, nauibus partim in littore confractis, nonnullis etiam submersis, desperatis ad extremum rebus, primus omnium fugam arripuit. Circiter triginta naues ex omni classe, quæ huic forte propinquæ erant, eum secutę, reliquę omnes tres & nonaginta numero, in Carthaginensium potestatem uenere. Præterea copiæ omẽs captæ, exceptis iis, quæ proiectis in terram nauibus, perierant. Adherbal magnam iis rebus gestis laudem apud Carthaginẽses meruit, ut qui singulari prudentia, ac magnitudine animi, omnia fœliciter peregisset. Appius uero Claudius a Romanis iurgiis contumeliisq; uehementer affectus, quod adeo imprudenter se gessisset, quod rem Romanam summũ in discrimen adduxisset, ipse tandẽ Cõsulatu abdicatus, summa cũ ignominia, in iudicio concidit. Romani, & si ingens se accepisse uulnus intelligebant, nihil tamen pristinæ magnanimitatis immemores, confestim reparata classe, nouisq; coactis copiis L. Iunium Consulem in Siciliam mittunt. Hunc iis, qui Lilybęum obsidebant, subsidium ferre, commeatumq;, & cætera exercitui necessaria subministrare iubent. Ille cum sexaginta rostratis Messanam nauigat, hic contractis ab omni Sicilia, præterq; a Lilybæo, nauibus, classem efficit centum & uiginti rostratarum, pręter onerarias, & quas frumentationis causa secum habebat, numero circiter octingentas, earum mediam fere partem, & quasdam ex rostratis quæstori tradit, ac ferre in castra commeatum iubet, ipse interea Syracusis manet: reliquas, quæ paulo post a Messana sequebantur, & frumẽtum ex mediterranea regione, a sociis imperatum, excepturus. Per idem tempus Adherbal captiuos Romanorum, & naues, quas prælio acceperat, Carthaginem misit. Hinc Carthalonem præfectũ triginta nauibus ei traditis, exire in hostem iubet. Ipse paulo post cum septuaginta nauibus eum sequitur. Carthalonem admonet, ut quascũq; naues hostium possit, integras capiat, reliquas incẽdat. Carthalo igitur per noctem impigre facta nauigatione, cum ex improuiso classi Romanorum, quæ in Lilybetano portu asseruabatur, superueniisset, maximo in periculo rem Romanam posuit. Nam cum inter eos, qui custodię gratia circa classem excubabant, magnus repente clamor, atq; ingens tumultus ortus foret. Imilcon intellecto strepitu, & iam diluescente die, aduentu hostium cognito, repente euocatis ex urbe militibus, hostes inuadit. Ita ex omi par-

te circumuentis Romanorum copiis, in non mediocre periculum deue nerunt. Præfectus Carthaginenſium, paucis Romanorum nauibus par tim captis, partim incenſis, non longe poſt Lilybæo ſoluens, uerſus He racleam nauigat, ut cõmeatum, qui ex ea parte in caſtra Romanorũ fere batur, intercluderet. Iter faciẽti ſpeculatoriæ naues Carthaloni nunciãt, magnũ nauium numerũ aduentare, quo nuncio accepto, Carthalo ne quaq; cunctatus, quod ob res paulo ante egregie geſtas, Romanos ſper nebat, aduerſus eas properauit. Eodẽ modo Romani quoq; adeſſe claſ ſem hoſtium, a ſpeculatoribus cognouere. Verũ ii, cum ſe longe impa res eſſe ad nauale bellum arbitrarentur, in proximum forte littus naues ſubduxere. Erant in iis locis receſſus quidã, atq; anfractus, quibus deſu per rupes imminebant. In iis conſiſtentes Romani lapidibus, fundiſq; naues hoſtium arcebant. Carthaginenſes, & ſi a principio tandiu obſide re illos, quoad eorum potirentur, decreuerãt: tamen, cum propter natu ram loci, nihil proficere ſe poſſe intelligerent, & Romanos acrius q̃ ſpe rabant, reſiſtere intuerẽtur, paucis tandem onerariis nauibus acceptis, ad propinquum flumen nauigarũt, ubi diſceſſum hoſtium obſeruarẽt. Interea loci Conſul peractis iis, quorum gratia Syracuſis remanſerat, ſu perato Pachyni promontorio, Lilybæum petebat, ignarus earum rerũ, quæ ſuperioribus diebus ſuis acciderant. Dux Carthaginenſium aduen tu Conſulis rurſus per exploratores cognito, confeſtim aduerſus eum properauit, cupiens procul a cæteris Romanorum nauibus, illi cõcurre re. At L. Iunius cum de lõge aduentum hoſtilis claſſis proſpexiſſet, ma gnitudine eius perterritus, committere pugnam nõ audebat, fugere ob propinquitatem hoſtium non licebat, quare ad loca difficilia atq; peri culoſa conuerſus, in proximo portu ſtationem fecit, decreuitq; potius extrema omnia experiri, q̃ pati, ut exercitus Romanorum in poteſtatem hoſtium ueniret. Id conſpicatus Carthalo præfectus Carthaginenſium proficiſci aduerſus hoſtes deſtitit, ſed medium quendam inter utranq; Romanorum claſſem, portum tenuit, ratus per eum modum utriq; claſ ſi abeundi facultatem ablatum iri. Interiectis diebus ingens procella in ſurgere cœpit, quam aliquandiu antea prouidentes Carthaginenſium nautæ, ut qui magnam Maritimarum rerum, locorũq;, in quibus erãt, peritiam habebant, Carthaloni ſuaſerunt, ut ſuperato confeſtim Pachy ni promontorio, uim tempeſtatis euitaret. Id cum ille feciſſet, cum om nibus ſuis incolumis euaſit. At Romanorum claſſis ui tempeſtatis agi tata, quoniam loca importuoſa erãt. Ita ad extremum fracta eſt, ut nihil ex tot nauibus, quod utile in poſterum foret, ſuperauerit. His Romano rum tot tantiſq; calamitatibus, rurſus accidit Carthaginenſium rem ſu

periorem fieri. Romani nuper ingenti clade apud Drepanū nauali præ lio affecti, tūc uero omnino amissa classe, mari protinus excessere, in ter ra duntaxat spem habentes. Contra uero Carthaginenses, & maris im perium sine controuersia tenebant, & in terra haud prorsus sine spe erant. Igitur, & qui Romæ erant, & qui in castris apud Lilybæum, quanq̃ utricꝫ ob prædictas clades maxime afflicti forent, tamen in obsi dione omnino persistendum esse censuere. Quare & illi quæ necessaria erant, suppeditabant: & hi, quantum pro uiribus licebat, durabant in obsidione. L. Iunius consul post amissam naufragio classem, curę, ac so licitudinis plenus Lilybæum peruenit, ibi omni cogitatione cꝫ maxime intentus, noui aliquid agere studet, quo acceptā ex superiore clade igno miniam minuat. Quocirca non longe post, tenui quadam oblata occasi one, Erycen per proditionē occupat, simulcꝫ & templo Veneris, & op pido potitur. Eryx est Siciliæ mons mari imminens ex ea parte, quæ ad Italiam spectat, inter Drepanum, ac Panormum, magis tamē Panormo coniunctus. Hic magnitudine omnes Siciliæ montes excedit, præter unum Aetnam. In eius uertice planicies est, ubi Erycianæ Veneris tem plum, quod sine controuersia omnium Siciliæ templorum opulentissi mum atcꝫ ornatissimum est. Paulo infra uerticem urbs est eiusdem no minis, longissimum ac difficilimum undicꝫ habens aditum. Hic Con sul uno in uertice, altero ad radices montis, qua aditus a Drepano erat, præsidio collocato, custodire utruncꝫ locum pergit, sperans se per eum modum, & urbem, & totum montem tuto tenere posse. Carthaginen ses capto Eryce, Amilcarem cognomento Barcam, classi præficiunt. Hic cum omnibus copiis in Italiam delatus, Maritimā oram populatus est. Erat autem annus eius belli decimus octauus. Hinc uastatis Locro rum, ac Brutianorum agris, cum omni classe in Panormitanum agrum reuertitur. Hic locum occupat bello gerendo aptissimum, inter Rhe gium, ac Panormum alte mari supereminentem, natura munitum, & ad tenendum exercitum tutissimum. Est enim mons, quem præ cise undicꝫ rupes cingunt, in summitate habens planiciem quandam non minori ambitu, q̃ duodecim millium passuum, peruiam, & cultu ræ aptissimam. Est præterea Maritimis auris præclare expositus, mor tiferarum ferarum omnino expers, a mari, & a mediterranea regione rupes habens inaccessas: eas uero, quæ inter has mediæ sunt, haud facile peruias. In eo tumulus insurgit, qui speculæ simul, atcꝫ arcis locum obtinet. Portum habet amœnissimum, & iis, qui a Drepano, uel Lilybæo Italiam petunt, commodissimum, aquarum præterea copia insignem. Aditus ad eum omnino tres sunt, & ii perdifficiles,

duo a mediterranea regione, tertius a mari. In eo loco Amilcar castra posuit, ut qui neq; propriam urbem, neq; spem ullam habebat, sed mediis sese obiiciebat hostibus: neq; tamen quiescere interea hostes permittebat. Nam & mari sæpe ab eo loco delatus, in Maritimam Italiæ oram omnia usq; ad regionem Cumarum uastauit, & postea pedestri itinere ducto exercitu, castris ante Panormum positis, non longius ab exercitu Romanorum octingentis passibus, ibiq; tres fere annos commoratus, multa & præclara facinora fecit, quæ particulatim commemorare difficilimum foret. Romanis igitur, quemadmodum supra diximus, nõ solum in uertice, uerumetiam in radicibus montis Erycen custodiẽtibus, Amilcar urbem Erycinam per fraudem capit, quæ media erat inter uerticem montis, & præsidia Romanorum, quæ in radicibus erant: quo facto accidit Romanos, qui in uertice erãt, a Carthaginensibus obsessos, summo in discrimine uersari: nec minus sane Carthaginenses ipsos in Erycina urbe premi, duobus Romanorum præsidiis, altero supra uerticem, altero a radicibus montis obsessos: nec nisi unicam, & eam perdifficilem ad importanda in urbem necessaria, habentes uiam. Ita inuicem & obsessi, & obsidentes summa obstinatione animorum utriq; perdurabant, extrema omnia tolerantes, & maximis quibusq; periculis sese obiicientes. Cum in hũc modum traheretur bellum, & Amilcar Romanos mari q̃maxime infestaret, q; illi iam annos fere quindecim mari abstinuissent, commoti maiorem in modum Romani, utpote qui bellum aliter finem nunq; habiturum uidebant, ad studium parandæ classis iterum cõuertuntur. Verum, quia exinanitum iam pridem ærarium fuerat, priuatim ciues pro suis quisq; facultatibus contribuentes, plures unam simul quinqueremem ædificabant, & necessarios ad eam sumptus submi nistrabant. Tantus erat uniuersi populi ardor ad res bellicas, imperiũq; Romanum propagandum. In hunc modum ducẽtas quinqueremes parauere, instar eius nauis Rhodiæ, quam apud Lilybæum captam supra ostendimus. Huic classi præficiunt L. Lutatium Cõsulem, eumq; adueniente iam uere, aduersus Carthaginenses mittunt. Hic igitur cum omni classe ex improuiso in Siciliam delatus, primo aduentu Drepani portum, cæteroq;, qui circa Lilybæum erant, occupauit, uniuersis Carthaginensium nauibus sese ad Ducem pauide recipientibus. Hinc Drepanum instructis machinis, cæteriq; ad obsidionem necessariis, expugnare nititur. Et quia nõ longe aberat Carthaginensium classis, memor præteritarum rerum, quantum momentum bello Maritimæ res afferrent, haud quaq; per ocium atq; socordiam tempus conterebat, sed remiges ac nautas assidue exercebat, neminemq; ex tota classe ocioſum esse patie-

batur

batur. Ita breui tempore factū est, ut Romani milites ad nauales pugnas aptissimi forent. Carthaginenses cognito aduentu Romanę classis, confestim ipsi quoq; naues parant, frumēto, ac cęteris necessariis rebus onerant, ne quid iis, qui apud Erycem obsidebātur, e necessariis rebus deesset. Classi Annonem pręficiunt, hic delatus ad insulam, quā uocant Hieronesum, inde nihil sentientibus hostibus, in castra ad Amilcarem nauigare, & euacuare naues, ac cōmeatum exponere properabat. At Lutatius aduentu hostium cognito, eorum consilium suspicatus, haud enim difficilis coniectura erat, optimis quibusq; e pedestri exercitu, militibus secum adductis, confestim ad Egusam insulam nauigat. Hæc insula non longe abest a Lilybæo: hic hortatus pro tempore militum animos, ut in sequentem diem omnes sese ad pugnam pararēt, edixit. Postridie cum iam dilucescere dies cœpisset, Consul prosperum quidem, ac secundum adesse hostibus uentum conspicatus, classi uero Romanæ plane aduersum, præterea mare turbidum esse ac procellosum, quid agēdum foret, aliquandiu dubitauit. Mox uero consyderans suos, si, durante procella maris, ad manus cum hostibus ueniant, prælium dūtaxat cum Annone & cum naualibus copiis, & cum impeditis, atq; onustis nauibus initu-ros. Si uero prorogato pugnę tempore, tranquillitatē maris expectent, iam necesse fore, ut cum euacuatis, ac maxime expeditis nauibus, cū optimo quoq; milite e pedestri exercitu, delecto: & quod maximum est, cū Amilcaris audatia, quo nihil terribilius per id tēpus audiebatur, in certamen descendant. Statuit tandem quamuis turbido, & aduersante mari cum hostibus congrediendum. Venientibus igitur plenis uelis Carthaginēsium nauibus, classem structam, atq; paratam opponit. Carthaginenses ubi interceptum classis suæ cursum ab hostibus uidēt, naueśq; illorum ad certamen paratas, dimissis uelis, ipsi quoq; se ad prælīū comparant. Hic confirmatis animis utrinq; cōfligitur, quo in loco cum omnia e diuerso forent, quam olim in pugna apud Drepanum fuerant, nō immerito diuersum quoq; res exitum habuere. Romani naues q̄ celerrimas habebāt, onera oīa, exceptis quę ad belligerandū necessaria uidebantur, deposuerant. Remiges eorum diu exerciti, & ob eam causam acres, ac ad certamen prompti erant. Optimi quiq; milites ex toto pedestri exercitu delecti fuerant. Carthaginensibus hæc omnia contra euenerant, eorum naues onustæ, & ob id ad res gerendas ineptæ erant, turba remigum ac nautarum, ut tumultuaria, ita ad res bellicas rudis, milites noui, nec dum periculis assueti. Nam quod Romanos nunquā amplius mari quicquam molituros existimabant, omnem protinus rei nauālis auram cogitationēq; deposuerant. Quamobrem simul ac pugnari

cœptum a Romanis ſuperantur. Naues eorũ quinquaginta uel fractę uel ſubmerſæ, ſeptuagĩta plenæ captæ, reliquæ ſublatis uelis, ſubita uenti mutatione, facta mirabili celeritate, ſeſe ad Hieroneſum ex fuga recepe runt. Conſul poſt prælium cum omni claſſe Lilybęum reuerſus, prædã & captiuorum corpora inter ſuos diuidit. Fuerunt enim e Carthaginenſibus uiui capti, præter eos, qui inter certandum perierant, ultra decem millia hominum. Carthaginenſes tali ac tanta clade perculſi, & ſi animo ad belligerandum promptiſſimi erant, diuerſis tamen rationibus impediebantur. Siquidem neq; iis, qui in Sicilia erant, ſubminiſtrare cõmeatum poterant, amiſſa claſſe, & hoſtibus mare undiq; tenentibus, & dere linquere Ducem, ac milites optime de Republica meritos, proditionis ſimile exiſtimabant, quibus uero copiis, aut quibus Ducibus contenderent, nõ habebant. Quapropter miſſo ad Amilcarem q̃ celerrime nuntio, poteſtatem illi tradũt, quicquid de republica uiſum fuerit, faciendi. Amilcar optimi ſimul, ac ſapientiſſimi Ducis officium fecit. Quandiu enim aliqua Carthaginenſium rebus ſpes ſuperfuit, nullũ unquã laborem, nullum periculum euitauit, ſed ſumma induſtria, atq; audatia fretus, omnia pro adipiſcenda uictoria haud ſecus, q̃ cęteri Duces, aſſidue ſubiit. Vbi uero Carthaginenſium rebus nullã amplius relictam ſpem uidet, prudẽter ac moderato animo cedens tẽpori, Legatos qui de fœdere agerent, ad Conſulem miſit. Enimuero optimi ducis officiũ exiſtimãdum eſt, poſſe non ſolum uincendi, uerumetiam cedendi tempora perſpicere. Lutatius quoq; conditionem fœderis nequaq; aſpernatus eſt, cõſcius difficultatum, quibus ex diuturno bello populus Romanus premebatur. Ita tandem de fœdere conuenit, huiuſmodi cõditionibus præſcriptis, amicitiam eſſe Romanis Carthaginenſibuſq;, ſi id populo Romano uideat, excedere prorſus omni Sicilia Carthaginenſes: neq; poſt hac Hieroni bellum inferre, neq; cõtra Syracuſanos Syracuſanorum ue ſocios mouere arma, Carthaginenſes ſine pretio captiuos omnes redde re, inſuper talenta argenti Euboica duo millia & ducenta Romanis, annos uiginti, pendere. Has conditiones Romam miſſas, populus Romanus comprobare noluit, uerum in Siciliam decem uiros cum authoritate publica legatos miſit. Hi in Siciliam delati, ſummam rei haud quaq; immutarunt, tempore pendẽdi argenti duntaxat coarctato, ac mille inſuꝑ talẽtis additis. Id prẽterea cõditionibus addidere, ut nõ ſolũ Sicilia, ſed etiam omnibus inſulis, quæ inter Siciliam, atq; Italiam medię ſunt, Carthaginenſes excederent. Per huncitaq; modum primo bello, quod Romani aduerſus Carthaginẽſes pro Sicilia geſſerunt, finis impoſitus. Durauit id bellum continuos quatuor & uiginti annos, omnium ſane,

quæ

quę nos audiuerimus, longissimum atq; maximũ. In quo, ut alia omittã memoratu digna, semel quinq; remibus ex utraq; parte amplius quingentis, iterum non multo minus, q; septingẽtis inuicem pugnatũ fuit. Amiserunt in eo bello Romani quinqueremes septingentas, pręter eas, quæ diuersis naufragiis perierunt. Carthaginenses uero circiter quingẽtas. Itaq;, qui ante eum diem admirati fuerant Antigoni & Ptolemęi, & Demetrii copias, & classem, & bella naualia, merito posthac magnitudine rerum a Romanis, Carthaginensibusq; gestarum, omnem admirationem deposuere. Quod siquis considerare uelit, quantum interfit inter quinq; remes, ac triremes, quibus Persæ aduersus Gręcos, rursusq; Athenienses & Lacedęmonii bello inter se usi fuere, pfecto nunq; maioribus copiis mari pugnatum intelliget. Quibus ex rebus clare cõstat id, quod principio a nobis propositum fuit, Romanos neq; fortuna, quidam ut Gręcorum putant, neq; casu, sed propria uirtute, audatia, magnitudine animi tantum imperium consecutos, ut tandem rerum omnium potiti fuerint: quanq; erunt fortasse, qui dubitent, quæ causa sit, q; cum longe magis polleãt hac tempestate terra, mariq; Romani, quippe qui uniuerso iam orbi dominantur, non tamen, aut tot simul naues ædificare, aut tantam uno tempore classem conficere ualeant. Verum eius rei causam facile licebit intelligere, cum ad expositionem Romanę Reipublicæ, morumq; atq; institutorum eius uentum erit. Nam de iis pręter propositũ facere mentionem, neq; nobis commodum, neq; lectoribus nostri operis utile foret. Siquidem res ipsæ amplissimæ sunt, sed tamen usq; in hũc diem, ut id, quod sentio, dicam, nemini notæ, culpa, eorum, qui historias scripserunt. Ii enim partim ignorarunt, quæ scriberent: alii, & si recte intellexerunt, obscure tamen, ac prorsus inutiliter scripsere. Enimuero in hoc bello, si quis diligenter animaduertat, pares sane utriusq; populi animos, resq; omnes duarum maximarum ciuitatum inter se similimas inueniet. Principio desiderium utriusq; simile fuit, magnitudo animi par, cupiditas gloriæ æqualis, uiri apud Romanos longe quidem præstantiores, sed Dux Carthaginensium Amilcar cognomento Barca Annibalis pater, qui postea bellum cum Romanis gessit, prudentia & fortitudine nemini secundus. Fœdere inter Romanos, Carthaginensesq; percusso, similes fere casus utrunq; populum excepere. Romani enim statim cum gente Falisco rum bellum gerere cœperunt, quod tamen intra paucos dies, ciuitate eorum potiti terminarunt. Carthaginenses uero per idem tempus finitimorum ac Numidarum, & aliorum Africæ populorum bello circumuenti, in extremum fere discrimen deuenere, tandemq; non modo pro prouincia, sed pro se ipsis, pro libertate, pro

liberis, pro solo natali, coacti sunt dimicare. Quod bellum, cum memoratu dignum sit, summatim, breuiterq; sicuti ab initio proposuimus, referemus. Nam quale, quanq; atrox sit id bellum, quod omnes cruentum uocant, facile quiuis ex rebus gestis eorum temporum suspicari poterit, quam uero multa prouidere ducem exercitus, & longe antea caue re oporteat, quidq; Barbari mores differant ab iis, qui sub disciplina & legibus educantur, ex iisdem plane rebus palam fiet: quodq; præcipuū est, ex cognitione earum rerum facile intelligentur causæ eius belli, quod postea, Annibal aduersus populum Romanum gessit. Quæ quoniam non modo apud eos, qui historias scripserunt, uerumetiam apud eos, qui in ipso bello fuere, interdum dubiæ sunt ac perobscuræ, operæ pretium erit, si ueritatem rei studiosis nostri operis apertam faciemus. Amilcar post percussum cū Romanis fœdus, copias ab Eryce in Lilybæum deduxit, hinc sese statim magistratu abdicauit, copias Gestoni Duci qui Lilybæi erat, transmittēdas in Africam tradidit. Gesto, q; res nouas in tanta multitudine hominum, si simul in Africam delatæ forent, uerebatur, præsertim cum magna militibus stipendia deberentur, quæ propter inopiam ærarii solui non poterant, prudentissime antea prouiderat, ne simul omnes, sed diuersis inter se temporibus, copiæ mitterētur. Factis etiam de industria interuallis, ut facilius per partes prouideri posset, primiq; ante domum abiissent, quam secundi superuenirēt. Carthaginenses partim negligentia, partim inopia ærarii, nō solum non dimittebant copias, sed ut in urbe aduentum cæterarum expectarēt, iubebāt, quo simul cum omnibus de stipendiis transigeretur. Cęterum cū multa in urbe, & per noctem. & interdiu a militibus maleficia committerētur, intolerabilisq; iam foret multitudinis intemperantia, Carthaginenses accersitis Ducibus, eos rogant, ut omnem multitudinem, quæ in urbē conuenerat, ad oppidū Siccam traducant, ibiq; tandiu expectēt, quoad reliquæ copiæ in Africam uehantur. Præterea nonnihil pecuniæ singulis quibusq; tradi iubēt, quo facilius tolerare morā possint. Duces dicto Carthaginensium obtemperātes, sine mora multitudinem educere cœperūt. Verum, cum singuli quiq;, quemadmodū superiori tempore fecerant, uellent impedimēta Carthagini relinquere, ueluti paulopost eo pro stipendiis reuersuri. Carthaginenses ueriti, ne, si id eis permitteret, alii amore liberorum, pars uxorum gratia, uel non abirent, uel mox in urbem reuerterentur, & ita cōditiones ciuitatis nihilo meliores fierent, tandem hostiliter cū omnibus rebus suis, exire inuitos coegere. Vt igit in Siccam traducti sunt milites, licentius iam per ocium atq; socordiam uitam agebāt, id quod in exercitu pernitiosissimū est, & fons atq; origo

seditionum

seditionum omnium. Quidam stipēdia insolentius, quam ante, ac longe maiora, quam prius postulabant, omnes memores munerū, quæ inter pericula duces, cum eos ad bellum hortarentur, sibi polliciti fuerant: etiam præter stipendia longe maiora expectabant. Verum spes sua eos frustrata est. Nam simul atq; omnes in Sicca oppido conuenere, missus ad eos Anno Carthaginensium Prętor, non solum non attulit munera quæ sperabant, sed de penuria ærarii multa locutus est, & aliquam stipēdiorum remissionē postulauit. Quibus rebus cōmota multitudo, confestim insurgere cœpit, ingēs tumultus, magnaq; in oppido seditio orta, utpote in tanta morum, atq; linguarum uarietate. Nam Carthaginēses quod ex uariis, diuersisq; hominum generibus, exercitum cōponerēt, partim quidē recte faciebant, siquidē neq; conspirare inter se facile adeo diuersa gens poterat, & mandatis Ducum facilius uniuersi obtemperabant. At si quādo tumultus, aut seditio in exercitu oriebātur, tunc neq; mulcere quenquam, neq; alicui modum imponere licebat. Gens ignara cum impetu ferebatur. Vbi semel ad iram uentum erat, more ferarū continue magis crudescebat, neq; ullus erat sæuitiæ modus. Quod ea tempestate in exercitu Carthaginensium euenit. Erāt enim Hispani alii, alii Galli, quidam Ligures, item Baleares, Græci etiam non pauci, Afri plurimi fugitiuorū, & transfugarum ingens numerus. Quamobrem neq; congregare omnes uno tempore cuiquā licebat, neq; alius ad eam rem modus inueniri poterat. Prętorem singulorum linguam nosse impossibile erat. Plures uno tempore ad conuocandam multitudinem, adhibere interpretes, stultissimum uidebatur. Reliquum erat, ut id per Duces eorum fieret, quod Anno euestigio expertus, frustra laborauit. Siquidem alii mandata Ducum nequaq; intelligebant, alii aliter referebant, q̄ dicerentur, pars id ignorantia, plęriq; uitio faciebāt. Quamobrem ira, impetu, tumultu, omnia plena erant. Inter cætera querebātur, a Carthaginensibus neminem ex iis, sub quibus in Siciliam militauerant, quicq; munera eis polliciti fuerant, Ducem ad se missum. Tandem uero raptis per iram armis, contempto Annone, & cęteris Ducibus, Carthaginem uersus, pfecti, apud oppidū Tunes, quindecim millibus passuū a Carthagine castra locant. Erant hi supra uiginti millia hominū. Carthaginēses tunc demū se circumspicere, tunc errata sua recognoscere cœperunt, cum nullum amplius rebus suis remedium erat. Ingens enim Carthaginensium error fuit, tantam cōductorum militum multitudinem, finito bello, in unum locum coegisse: nec eo minor liberos, uxoresq; eorum, aut certa impedimenta non retinuisse Carthagini, quibus, si res postularet, ueluti obsidibus uti possent. Tamen cum tātam multitudinem ho-

minũm haud parum formidarent: nihil, quo illorum iram leniri posse arbitrarentur, prætermittere: iubere, ut in castra eorum a suis frumentũ & cætera necessaria portarent, uenderẽturq; quo pretio illi uellent. Crebras præterea legationes ad eos ex Senatu Carthaginensi mittere. At mercenarii milites, singulis diebus noui aliq̃d cogitare, audatiores iam facti, q; timeri sese a Carthaginensibus sensẽrãt, quodq; bello Siculo exerciti erant, & Carthaginenses, nullas prorsus urbanas copias habere intelligebant. Quamobrem, ubi prius debita sibi stipendia petere consueuerant, nunc etiam interfectorum equorũ pretia exolui sibi postulabãt. Neq; iis contenti, rursus multorum annorum frumẽtum deberi sibi asserebant: pro eo, inauditum, ante eum diem, pretiũ flagitabant. Denicq; quotidie noui aliquid, quo bellũ mouerent, reperiebant. Pessimi quicq; & maxime seditiosi milites, in exercitu præualebant. Carthaginensibus omnia sese facturos pollicentibus, tandem inter eos conuenit, ut omnia quæ in dubio essent, unius arbitrio committerentur, quo duce, illi in Sicilia usi forent. Sed enim Amilcarem Barcam, sub quo in Sicilia militauerãt, non satis diligebãt: q;, neq; nunc in tanta dissensione ad eos iisset, & antea sponte sese magistratu abdicasset. Gestonem uero omnes unanimiter amabant, quoniam & Dux in Sicilia fuerãt, & erga eos perhumaniter se gesserat, cũ cæteris in rebus, tum uel maxime in traductione copiarum in Africã. Huic igit̃ summã rei cõmittendã omẽs censuere. Gesto eueſtigio cũ pecuniis mari ꝓfectus, simulac Tunes appulit, principio duces conuocat, deinde singulas quasq; nationes cõgregari iubet. Hic eos partim prꝫteritarũ rerũ increpat, partim præsentiũ admonet: in futurũ ut Carthaginenses, quorũ milites longo tempore fuerũt, colant, longa oratione hortatur. Tandẽ suadet, ut suum quisq; stipendiũ ꝫquo animo capiat: id uero ꝑ nationes diuidere cupiebat. Erat in exercitu Cãpanus quidã, qui nuper seruus e Sicilia a Romanis trãsfugerat, uiribus corꝑis atq; audatia in rebus bellicis insignis, nomine Spendius. Hic metuens, ne, si fœdus cũ Carthaginensibus fieret, in domini sui potestatem deueniret, ac secundum leges populi Romani cæderetur, summam audatiam uerbis, ac re ipsa quꝫcunq; moliri, quo omnia magis perturbarent, seditionem quam fœdus, bellum quam pacem, prꝫoptare. Præterea etiam Afer quidam nomine Matho, qui liber quidem erat: atq; in Sicilia pro Carthaginensibus dimicauerat: sed quia multa in dissensione seditiose fecerat, supplicii formidabat. Hic igitur conuocata Afrorum multitudine, admonet, ut prudenter rebus suis consulant, neq; dubitent Carthaginenses, cum primum cæteri milites, accepto stipendio, in prouincias reuersi fuerint, omnem suam iram in Libyes conuersuros: ita illos

ita illos ſibi perſuaſiſſe, omnem ſeditionem initium habuiſſe ab Africanis, proinde uideant quid agant. Quibus uerbis cõmota mirum in modum multitudo, ſimul q̃ mentionem duntaxat de ſtipendio a Mathoni factam intelligebant, nihil autem neq̃ de pretio interfectorum equorum, neq̃ de frumento tot annorum ab eo commemoratum: extemplo omnes ſimul in contionem, diliberandi cauſa uenere. Hic Spendio ac Mathone uehementer in Geſtonem, ac reliquos Carthaginenſes inuehentibus, omnes facilime aures præſtabant. Quod ſi quis præterea aliter conſulere nitebatur, non expectabant idem ne, quod Spendius, an diuerſum ſentiret, intelligere, ſed confeſtim iactis in eum lapidibus, interficiebant. Multi in hunc modum, nõ ſolum Duces, uerumetiam priuati homines cæſi, nihilq̃ aliud in tanto tumultu, per totum exercitum audiebatur, q̃ uerbum, iuiice, iniice, pariter omnes clamabant. Eoq̃ magis eorum animus ſæuiebat, quod paulo ante ebrii a cœna ſurrexerant. Itaq̃ ſi quis dicere, iniice. ſemel cœpiſſet, confeſtim ita undiq̃ lapides cõcurrebant, ut ne fugæ quidem locus ullus relinqueretur. Ita cum nemo amplius conſulere in contione quippiam auderet, Spendium & Mathonem unanimi conſenſu, Duces ſibi conſtituere. Geſto, & ſi tantũ in multitudine tumultum, ac ſeditionem cerneret, tamen utilitatem patriq̃ cæterisomnibus rebus prẽponendã exiſtimabat. Itaq̃ cũ intelligeret, crudeſcentibus in dies magis multitudinis animis, res Carthaginenſiũ ſummum in diſcrimen adduci, etiã cum ſui capitis periculo inſiſtere, atq̃ experiri omnia decreuit, & nunc uocatis ad ſe principibus coniurationis, nunc ſingulis ſeparatim natiõibus accerſitis, eorũ animos precibus, pollicitationibuſq̃ mulcere conabatur. At illis nondũ frumentũ quod petierant, conſecutis, & tamẽ deberi ſibi affirmãtibus, acriterq̃ petẽtibus, Geſto ſeſe id libenter daturũ reſpondit, ſi Mathonem in eius manibus ponerent. At eam uocẽ indignata multitudo, in tantã inſolentiã ꝓrupit ut cõfeſtim pecuniam omnem, quæ ad diſſoluẽda ſtipendia parata erat, diripuerint, Geſtonẽq̃ ipſum ac cæteros, qui cũ eo erant, Carthaginenſes cẽperint. Matho autem ac Spendius multitudinis Duces, ut celerius exardeſceret bellũ, immane aliquod patrare facinus ꝓperabant. Quamobrem inſolẽtia multitudinis collaudata, una cũ pecuniis etiam ſarcinas Carthaginenſes rapuere, Geſtonem, cæteroſq̃ qui cum eo erant, poſt multas contumelias duci in uincula iuſſerunt. Ipſi poſt hac crudeli, & ante eum diem inaudita inter ſe facta coniuratione, apertum cum Carthaginenſibus bellum geſſere. Ex huiuſmodi igit̃ cauſis natũ eſt, taleq̃ principium habuit bellũ, quod Africanũ dicit̃. Matho ac Spendius patratis iis, quæ ſupra memorauimus, cõfeſtim per om̃es Africę populos, lega-

tiones mittunt, ad libertatem eos prouocantes, &, ut sibi contra sæuum populi Carthaginensis, crudelecp imperium adiumento esse uelint, rogantes. Omnibus fere Africę populis inceptum comprobantibus, commeatucp, & copiis abunde subministratis, duces diuiso inter se exercitu, pars Vticam, alii Hipponem, cp hę ciuitates in cõspiratione dissenserãt, obsedere. Carthaginenses, qui rem quidem familiarẽ duntaxat agricultura sustentare, publicas uero pecunias ex tributis Africę colligere, præterea conductis tantummodo militibus bella gerere consueuerant, tunc iis non modo priuati, sed ea omnia in capitis sui pernitiem conuersa animaduertentes, multis uno tẽpore difficultatibus premebant, nec quo se uerterent satis sciebant, tantocp hęc grauiora eis uidebant, quanto præter spem acciderãt magis. Etẽ longo ac difficili in Sicilia bello fatigati, percusso ad extremũ cum Romanis fœdere, sperabant sese aliq̃diu quiescere, ac respirare posse. At id longe contra euenit, bellum eẽ subito exarsit infestius multo, ac periculosius q̃ antea. Siquidẽ primo de possessione Sicilię cũ Romanis certabant, nunc uero pro seipsis, pro liberis, pro patria, subire pericula cogebãtur. Adhæc nulla amplius arma, nullę nauales copiæ, nullius classis apparatus, apud eos erant, ut qui tot nauali bus prœliis uicti, ac ꝓfligati fuerant, nulla præterea in posterum tributa, nullum amicorum, aut sociorũ præsidium expectabant. Tunc demũ intelligentes, quantum inter externum, ciuilecp bellum interesset, cuius mali causa profecto ipsi sibiipsis fuere, etenim superiori bello, cp iustas se causas habere putarent, superbe nimium, atcp auare Africæ populis imperauerant, uniuersorum fructuũ medietatem abstulerãt, tributa duplicauerant: nullum etiam iis, qui per ignorantiam deliquerant, remittere crimẽ uoluerant. Magistratum eos duntaxat honestauerant, nõ, qui benigne ac clementer se gessissent, sed qui grandem ærario pecuniam cumulassent, quemlibet iniuste per eos in populum sæuitum foret, qualis fuit is, quem supra memorauimus Anno, quibus rebus factum est, ut populi Africæ non solum hortatu multorum, uerũmetiam unico nuntio, facile ad rebellionem induci posse uiderentur. Siquidem mulieres ipsæ, quod superiori tempore uiros, liberoscp earum, ob non soluta uectigalia, Duci in seruitutem uiderant, in singulis quibuscp ciuitatibus conspirauere, nihil relictorũ sibi bonorum occultantes, sed mundos etiam muliebres, quod dictu incredibile uidetur, ad soluenda stipendia sponte conferentes, quibus ex rebus tantum Mathoni, ac Spendio facultatum comparatum: ut non solum militibus, quæ principio coniurationis polliciti fuerant, abunde persoluerint, uerum etiam ad futuros belli apparatus, satis superque habuerint. Quamobrem

obrem, non præsentia solum, uerumetiam futura prospicere recte consulentem conuenit. Carthaginenses, & si tot undiq; calamitatibus circũuenti forent, nõ tamen omnino animi concidere, sed quantis pro angustia temporis licuit, paratis mercenariis militibus Ducem prẽficiũt Annonem, hinc urbanam iuuẽtutem armant, equites etiam urbanos exercent, reliquias nauium, triremesq; partim ueteres instaurant, partim nouas instruunt. Interea Matho & Spendius, cum iam septuaginta armatorum millia ad eos ex Africa conuenissent, diuisis, quemadmodum supra diximus, inter se copiis, Vticam atq; Hipponem obsidebãt, nondũ tamen desertis castris, quę apud Tunes oppidum ante constituerant, ex quo fiebat, ut Carthaginenses omni Africa excluderentur. Siquidem Carthago in promontorio sita est, in mare protendens, insulæq; speciẽ habet, nisi q; arctissima tellure Africæ coniungitur. Vrbs ipsa partim mari, partim stagnis coarctatur. Latitudo telluris, quæ eam cum Africa iungit, non amplius q; tria millia passuum continet. Huius ab una parte, quæ in mare protenditur, non longe abest Vtica ciuitas, in altera iuxta paludem Tunes est oppidũ. Hostes igitur castris hinc apud Tunes illinc apud Vticam positis, Carthaginenses ab reliqua Africa excludebant, ac modo noctu, modo interdiu, ad mœnia usq; Carthaginis prorumpentes, tumultu, & trepidatione urbem complebant. Inter hęc Anno, quę bello necessaria erant, diligẽtissime parauit, erat enim uir promptus, & ad huiusmodi res ingeniosissimus. At paulo post aduersus hostes, cum exercitu profectus, quod recte discernere tẽpora nesciret, magnam Ducis imperitiam præse tulit. Missus etenim in auxilium Vticensibus obsidione laborãtibus, primo impetu hostes Elephantorum multitudine perterritos, dissipauit: mox uero adeo imprudenter se gessit, ut ipsos obsessos, in quorum subsidium uenerat, maximũ in discrimen, & extremũ fere pernitiem adduxerit. Nam cum balistas, tormẽta, catapultas, ac omnifariam oppugnandarum urbium machinas, secum Carthagine detulisset, castris ante mœnia urbis positis, pugnam cum hostibus commisit. Illi cum Elephantorum uiolẽtiam sustinere non possent, desertis castris, pluribusq; ex suis interfectis, in proximum collem natura, & arborum frequentia munitissimum se recepere. Anno duntaxat aduersus Numidas bella gerere solitus, qui ubi semel fugam arripuere, uix ad tertiam diem consistere solent, quasi iam uictor foret, cura persequendi hostes abiecta, Vticam ingressus, tantummodo curãdo corpori operam dabat. Hostes uero sub Amilcare in Sicilia militare consueti, ac sæpe eodem die fugere hostem, & mox iterum insectari, simulatq; Annonem Vticam ingressum cognouere, exercitumq; fiducia uictoriæ se-

curum degere, repente castra hostium aggressi, eorum partem interfecere, reliquos cum ignominia sese in urbem recipere coegerunt, machinis & cætero belli apparatu, nemine iam contradicente potiti. Neq; hoc solum tempore Annonis imprudentia Carthaginensibus obfuit. Nam paucis interiectis diebus, cum castra hostium apud Sorzam oppidū forent, nactus opportunissimum tempus, quo hostes, bis structis de more aciebus, bis tumultuario impetu facto, superare facile potuisset, utrūq; tempus ignauia, atq; socordia prætermisit. Carthaginenses itaq; cū Annonem imperite uersari in eo bello cernerent, rursus Amilcarem unanimi consensu ducem creant, huic Elephantos septuaginta tradunt, omnē præterea conductum militem, & transfugas, item equites, peditesq; urbanos, ita, ut uniuersi essent circiter decem millia hominum. Hic euestigio cum exercitu profectus incredibili uirtute, uno tempore, & animos hostium fregit, & obsidionem Vticæ dissoluit, & dignus ea gloria, quā ex rebus gestis antea comparauerat, eaq; expectatione, quæ de eo apud omnes erat, apparuit. Fuit autem prima eius industria hunc in modum cognita. Promontorium in quo Carthago sita est, aspero admodū dorso, ac montuosis saltibus ad reliquam Africam cōiungitur. Viasq; habent ea loca perdifficiles atq; inaccessas, & magna ex parte manu factas. Igitur tumulos omnes, qui itineribus imminent, Matho occuparat, præsidiis ea loca diligentissime firmauerat. Fluit præterea per hæc loca Macheras fluuius, altis quidē ripis, ac prærapido gurgite, nec nisi unico pōte transmeabilis. Supra pōtem urbs est nomine Sephyra, hanc eodē modo Matho tenebat. Quibus ex rebus accidebat, ut nō modo exercitui Carthaginensium, sed & priuatis quibusq; hominibus præclusus in Africā transitus foret. Quæ cum animaduerteret Amilcar, nihil intentatum relinquens, quo exercitum in Africā traduceret, tandem hoc consilio usus fuit. Animaduerterat cursum eius fluminis, quod supra memorauimus interdum flante uento ita distineri, ut stagnarentur fere eius hostia, nec multum per id tempus in mare deflueret. Itaq; facilem fore per ea tempora secus mare trāsitum suspicatus, rem nemini pandit, duntaxat quæ exercitui ad pfectionem necessaria erāt, parat. Hinc opportunum ei rei tempus expectat, quod simulatq; aduenit, per noctem cū exercitu profectus, nemine id sentiente, prēter fluuii hostia copias omnes traducit. Orta uero luce, & hostibus, & his qui in urbe erant, tantæ rei miraculo obstupefactis, Amilcar aduersus eos, qui Sephyram custodiebāt, exercitū mouit. Spendius ubi traductas ab Amilcare copias intellexit, rapto confestim agmine in subsidiū suorum pficiscitur. Ita sibi inuicē utriq; exercitus opitulabantur. Erant autē Sephyrę ad decem millia hominū, Vticę

uero

uero circiter quindecim millia, hi facile a se circumueniri posse Carthaginenses arbitrati, si utrique aduersus eos proficiscerentur, & sub idem tempus alteri a fronte, alteri a tergo hostibus occurrerent, repente cum omnibus copiis profecti, confirmatis animis aduersus Amilcarem tendūt. At Amilcar nihilominus iter persequitur, prima fronte Elephantos habens, deinde equites, ac leuis armaturæ milites, postremo legionarios. Vbi uero hostes ardentius in suos irruentes cernit, subito mutari ordines, ac totum conuerti agmen iubet, ita, ut qui a fronte erant cōuerso itinere de industria, quasi fugam facerent: qui uero postremi incedebant, alia ex parte flectentes, in primā frontē properarent. Quo facto Libyes, qui utrinq; Carthaginensibus obuiabant, rati hostes eo tumultu perterritos fugam arripuisse, deserto ordine circa illos funduntur, statimq; ad manus ueniunt. Simulac uero equites sibi appropinquātes, ac reliquas copias cū impetu irruentes cernunt, nouitate rei perterriti, celeriter dissipantur, ac postremo se fugę cōmittunt. Alii a legionariis militibus, a latere inuadētibus magna cum cæde profligati, alii ab Elephantis, equitibusq;, qui post legionarios ruebant, pessundati. Ad sex millia hostiū in eo prælio cecidere, capti circiter duo millia, reliqui fuga accepta, partim ad Sephyrā urbem, nōnulli in castra, quę circa Vticam erāt, se recepere. Amilcar his rebus felicissime gestis, hostes, qui Sephyrā aufugerāt insecutus, urbē primo aduētu cępit, militibusq; in ea erant, ad oppidū Tunes euestigio fugiētibus, hincq; reliquā prouintiā grassatus, pleraq; oppida in potestatē redegit: alia tormētis ac manu militari expugnauit: ex quo factum est, ut Carthaginenses, qui paulo ante nullā rebus suis relictam spem cernebant, pristinū robur audatiāq; resumerent. Matho per id tēpus Hipponem obsidebat. Hic Spendio, & Autarico Gallorū Duci psuaserat, ut hostes insequerētur, & plana quidē loca, ob Elephātorū equitumq; hostiliū multitudinem euitarent: radices uero montium tenerent, neq; ab hostibus, ob multa quæ accidere poterant, longe secederent. Pręterea Numidas, Libyesq; frequentibus nuntiis solicitabat, monens atq; orans, ut sibi pręsidiū ferrent, neq; paterētur tam opportuna, ad libertatem Africæ tempora in irritum labi. Spendius igitur sex ueteranorum millibus ex omni multitudine, quæ apud Tunes erat, assumptis, per radices montium, non longe ab hostibus castrametabatur, habebat præterea una Gallos, qui sub Autarico militabant. Erant hi circiter duo millia hominum: nam reliqua Gallorum multitudo, bello Siculo, Romanis Eurycen obsidentibus, ad eos transfugerat. Cum interea Amilcar in quadā planitie undiq; montibus circūsepta, cū omni exercitu moraretur, auxilia Numidarum, Afrorumq; magna multitudine

Spendio superuenire. Quo factum est, ut exercitus Carthaginensium tribus undiq; hostium castris cingeretur, a fronte Afri, a tergo Numidæ, ab latere Spendius imminebat. In tam iniqua conditione, maxima diu Amilcarem dubitatio tenuit, quid sibi agendum foret. Erat per id tempus inter Numidas Narua quidã nobilitate generis clarus, ac in primis manu promptus, is semper Carthaginẽsibus affectus fuerat, & tũc in primis Amilcaris uirtutem admirabatur. Quamobrem opportunũ tempus adesse ratus, quo amicitiam cum Amilcare iniret. In eius castra proficiscitur, habens secum Numidas circiter centum. Cunq; iam prope foret, audacter constitit, colloquium manu petens. Amilcar eius uiri audatiam admiratus, unum ex equitibus ad eum mittit. Ille iccirco se uenisse dicit, ut Ducem alloquatur. Amilcare adhuc dubitãte, neq; id credente, Numida equum, atq; hastam iis, qui secũ erant, tradit, ipse intrepidus ad Amilcarem proficiscitur. Cuncti admirabãtur, obstupebãtq; tantam unius Numidæ audatiam. Tandem uero in colloquium uocatus, narrat sese omnibus Carthaginensibus mirifice affectum semper fuisse, Amilcaris uero amicitiã iampridem summopere õptasse, proinde adesse nunc sese nunquam Duci defuturum, sed omnibus in rebus sua oẽia cum illo sine fraude communicaturum. Ea re audita Amilcar, tantam animo lętitiam concepit, tum ob audatiam adolescentis, quod adeo intrepide ante eius conspectum profectus fuerat, tum ob simplicitatem qua inter loquendum fuerat usus, ut non modo eum rebus suis socium adiunxerit, sed & filiam se ei in uxorem traditurum iureiurando affirmarit, dummodo fidem Carthaginensibus seruaret. Post hæc Narua ad suos reuersus, postridie cum duobus millibus Numidarum, qui sub eo erant, ad Amilcarem transit. Ea manu militum Carthaginensibus addita, Amilcar iam cum hostibus dimicare ausus fuit. Spendius item auctis suorum uiribus, aduẽtu Afrorum ac Numidarum, exercitum in loca æqua deducit, ac sine mora cum hostibus congreditur, fit atrox prælium. Tandem Carthaginenses, & multitudine Elephantorum freti, & Narua egregie operam nauante, uictores in eo prælio fuere. Autoricus & Spendius desperatis rebus, fugam arripuerunt, ex reliquis ad decem millia hominum in prelio cęsi, capti uero circiter quatuor millia. Post id prælium, Amilcar captiuis omnibus, qui secum militare uellent, licentiam concedit, armaq; ex defunctorum hostium spoliis præbet. Cæteros uero ad se uocatos hortatur, ne post hac arma aduersus Carthaginenses moueant, se omnium, quę usq; in eum diem patrarant, impunitatem cõcedere, proinde si uelint, licere unicuiq; in patriam reuerti. Per idẽ tempus conducti milites, qui Sardiniam custodiebant, Mathonem ac Spendium

dium imitati, Carthaginenſes omnes, qui in inſula erant, inuadunt, Boſtarum Ducem, ac reliquos, qui cum eo erant, in arcem adductos, paulo poſt obtruncant. Annone rurſus duce in Sardiniam cum nouis copiis miſſo, conducti milites, confeſtim ſimul cum ueteranis, contra eum conſpirant, & mox excruciatum cruci affigunt. Poſt hæc dignam tam atroci ſcelere pœnam ueriti, Carthaginēſes oēs qui in inſula morabant. paſſim interfecere, oppidiſq; omnibus atq; arcibus potiti, ipſi poſt eū diem inſulam tenuere, donec orta inter ſe, ac Sardinię populos ſeditione, ab illis expulſi, in Italiam uenerūt. Per hūc modū Sardinia a Carthaginenſibus defecit inſula, & magnitudine & multitudine hominū, & omni fructuū genere excellēs. De qua quoniam multi ante nos ſcripſere, nō duximus neceſſarium ea repetere, quæ a multis tradita, omnibus notiſſima ſunt. Matho ac Spendius, & una Autoricus, Gallorū Dux, ueriti ne Amilcaris benignitas, in dimittēdis captiuis, pręſertim oblata impunitate apud Libyes, cæteroſq; cōductos milites prævaleret, crudele aliquod facinus machinari conabantur, quo multitudinis animos a Carthaginenſibus omnino alienos faceret. Igitur contionem aduocare iubēt, quo ſimulac omnis multitudo conuenit, tabellarius quidam cum literis adducitur, ueluti nuper ad eos, ex Sardinia miſſus. Tenor literarum fuit, ut Geſtonem, cæteroſq; captiuos diligenter cuſtodirent: eſſe enim in exercitu nō nullos, qui Carthaginenſium gratia, liberationem illorū quęrant. Spendius huiuſmodi occaſionē nactus, primo hortatur milites, ne ſimulatæ Amilcaris clementię, in dimittendis captiuis, fidem adhibeant: non em̄ iccirco eos dimiſiſſe, quo ſaluos eſſe cuperet, ſed ut per illorū dimiſſionē omnium ſimul potiretur: neq; de aliquibus, ſed de uniuerſis ſupplicīū ſumeret. Præterea admonet, ut Geſtonem, & cęteros Carthaginenſes diligenter obſeruent, neq; abire per negligentiam permittant. Nam ſi aliter fecerint, ſtatim ſeſe, & hoſtibus contemptui futuros, & in rebus gerendis maxima incōmoda ſubituros. Etenim quis dubitet, ſi tam egregius dux, tanq; præſtans in re militari ex eorum manibus per ſecordiam dilabatur, confeſtim uniuerſo exercitui ſuo eundem inimiciſſimum fore? Adhuc eo dicente, altera Tunete tabellarius aduenit, eiuſdem plane ſententiæ literas afferens, quibus in contione recitatis, Autoricus Dux Gallorū aſſurgens, Vnam, inquit, ſalutis uiam ſeſe rebus ſuis proſpicere, ſi omnis ſpes, quam in Carthaginenſibus habeant, præcedatur, quamdiu quis ad illorum benignitatem reſpexerit, fidum in bello ſocium eſſe non poſſe: itaq; illis maxime credere oportere, illos audire, illis mentē adhibere, qui acerbiſſima contra Carthaginenſes cōſulerent: qui uero aliter ſuaderent, ꝓditores atq; hoſtes iudicādos eſſe,

Hæc cum dixisset, hortatur, suadetq; ut Gestonem, ac cæteros, qui cum eo in uinculis erant, item Carthaginenses oẽs, qui postea capti forẽt, grauiter excruciatos necent. Erat hic maximæ in contionibus authoritatis, q; eius orationẽ plurimi intelligebãt. Nam homo longo tẽpore militiæ assuetus, Punica lingua utebatur, quæ iam ob diuturnitatẽ eius belli omnibus fere notissima erat, igitur oratio eius fauore militari excepta a multitudine laudatur. Verum multis, ex singulis quibusq; nationibus simul euntibus, consultantibusq; inter se optimum fore, ut duriora illa supplicia tollerentur, præsertim in Gestone, cuius multa erga se beneficia extabant, nihil prorsus quod ab illis diceretur, intelligi poterat, utpu ta multis simul, & singulis propria lingua consulẽtibus. Cum uero tandem constaret, eos supplicia Carthaginensium deprecaturos, seditiosus quidam, qui tum forte aderat, sublato clamore, iniice, inquit, quo uerbo, continuo omnes uno impetu a multitudine lapidibus obruuntur, adeo, ut paulo post eos, ueluti a feris laniatos propinqui eorum extulerint. Post hæc Gestonem, & reliquos captiuos, qui numero septingenti erant, extra uallum producunt, ibi a Gestone incipientes, quem paulo ante ex omnibus Carthaginensibus, ueluti de se optime meritũ, rerum suarum arbitrum elegerant, singulorum manus prẽcidunt, membra dilacerant, & ad extremũ fractis cruribus, adhuc uiuos in scrobem quandam coniiciunt. Carthaginenses supplicio suorũ ciuium cognito, quid agerent, non habebant, duntaxat quod in eis erat, supra modum afflige bantur, ac tantam urbis ignominiam, tantam suorum ciuium calamitatem deplorabant. Denicq; ad Amilcarem, atq; Annonem alterum Cartaginensium Ducem legatis missis rogant, obtestanturq;, ne tantã in cõ ciues suos crudelitatem inultam relinquãt. Caduceatores præterea, qui defunctorum corpora ad sepulturam petant, ad crudelissimos hostes transmittunt. Illi non solum cadauera eis negant, uerumetiam Carthaginenses admonent, ne post hac caduceatores ad se mittant, neq; etiã legatos: si secus fecerint, idem de illis, quod nuper de Gestone, supplicium sumptum iri: quod reliquum sit, sese unanimi consensu iam diu constituisse, fixumq; animis tenere, ut quicunq; e Carthaginensibus in potestatem suam ueniant, duris affecti suppliciis necẽtur: qui uero ex Carthaginensium sociis capiantur, eos præcisis duntaxat manibus Carthaginẽ remittant. Quam postea rem diligentissime obseruarunt, quo fit, ut si quis hæc recte intueatur, non dubitet affirmare, non modo corpora hominum, & quædam in illis ulcera ita interdum crudescere, ut sanari nullo modo possint, sed id longe magis humanis animis accidere. Vt enim in ulceribus euenit, ut si illis medicamẽtum curandi gratia adhibeas, ulcus ipsum

cus ipsum ui medicaminis refricatū augescit. Si uero curam eius negligas, longe magis sua ipsius natura extenditur: neq; prius desinit, quam omne subiectū corpus corruptū, labefactumq; sit. Ita animis quoq; consimiles interdum morbi ac tabes accidūt, ut nullum ex reliquis animalibus homine attrocius, atq; efferacius fiat: cui si interdū ueniam, aut impunitatem aliquam concesseris, aut aliter benignitate eum fueris prosecutus, id omne dolum, fraudemq; existimans deterior fit, & erga beneficum longe magis infidus: si uero te contra opposueris, nihil est adeo durum, crudele, nefarium, quod nō facile aggrediatur, laudem sibi eam temeritatem existimans, donec ad extremū omnino efferatus animus humanam naturam exuit. Quarum rerum initiū, ac sane maiorem partem mali mores afferunt, & deprauata a teneris annis educatio. Additamenta postea multa sunt, sed in primis auaritia Ducum, atq; crudelitas, quæ omnia ea tempestate & multitudini, & in primis ipsis Ducibus accidere. Inter hæc Amilcar Annonem, alterum Carthaginensium Ducem ad se uocat, ratus, congregato simul omni exercitu, facilius perduci ad finem res bellicas posse: hostium uero quoscunq;, aut tunc captiuos apud se habebat, aut postea in eius potestatem uenere, bestiis obiecit, unam tantum belli dissolutionem uidens, si aliquando posset hostes radicitus euertere. Per id tempus cum uiderētur Carthaginenses longe meliori spe bellum gerere, subito mutata fortuna, uerti in contrarium res ceperūt: simulac enim in unum Duces conuenere, tanta inter eos dissensio orta est, ut non solum curam persequendi hostes omiserint, sed potius opprimēdi se facultatem hostibus prębuerint. Quibus rebus permoti Carthaginenses iussere, ut e duobus Ducibus alter in urbem reuerteretur: alter, quē milites mallent, in exercitu maneret. Accesit adhæc, ꝙ onerariæ fere omnes, quibus ad ferendum in castra frumētum, cęteraq; necessaria importanda utebantur, aduersa tempestate correptę, naufragium fecerant. Præterea Sardinia ex qua plurimum subsidii, ad res bellicas habere semper consueuerant, a Carthaginensibus, uti supra diximus, defecerat: & ne quid eorum calamitati deesset, Hipponēses, atq; Vticenses, qui soli ex omnibus Aphricæ populis, non solum in eo bello, sed etiam Agathocle, Romanorumq; temporibus continue Carthaginensibus fidem seruauerant: tunc mutata uoluntate, ad hostes defecerunt, Carthaginenseſq; omnes qui præsidii causa apud illos erant, una cum eorum Ducibus crudelissime interfectos mœnibus præcipitauere: neq; eorum cadauera petentibus ad sepulturam ciuibus, reddere uoluerunt. His rebus elati Matho ac Spendius, ipsam Carthaginem obsidere aggrediūtur. Amilcar tunc Annibalem Cartha-

ginenſium Ducem collegam habebat, hunc enim miſerant Carthaginẽ ſes repulſo a cura belli Annone per milites, quibus in diſſenſione Ducũ data fuerat a populo poteſtas, quem uellent retinendi. Cum hoc igitur & Narua coniunctus per prouinciam diſcurrebat, præcidẽs undiq; ho ſtibus commeatum, maximam enim, cum in hac, tum in cæteris rebus preſentia, natura ue operã nauabat. Carthaginenſes undiq; ab hoſtibus circunuenti, cõfugere ad ſocias ciuitates cogebantur, quibus per ea tẽpo ra Hieron Syracuſanus magna ſubmiſit auxilia, ſuppeditatis omnibus quæ a Carthaginenſibus petebantur. Siquidem ſalutem illorum pluri/ mum rebus ſuis conducere ſibi perſuaſerat, & ad imperium in Sicilia, & ad amicitiam cum populo Romano conſeruandam, ne Carthaginen ſibus omnino oppreſſis, liceret Romanis omnia, quæ collibuiſſent, ne/ mine contradicente, perficere: prudẽter ſane atq; aſtute, nunq; enim hu iuſmodi res contemnendæ ſunt, neq; permittendum cuiuſquam prin/ cipatum in tantum creſcere, ut neq; de manifeſta iuſticia apud eum dubi tare liceat. Romani quoq; fœdere cum Carthaginenſibus aſtricti, nihil induſtriæ, quo minus omnẽ illis opem preſtarent, prętermiſere. A prin cipio enim orta inter utrunq; populum quædam diſſenſio fuerat ex hu iuſmodi cauſis. Carthaginenſes cum primum obſideri ciuitas cœpit, cir citer quingentos homines, qui ab Italia quęſtus gratia nauigãtes, frumẽ tum in caſtra hoſtium deferebant, capi, & in carcerem coniici fecerunt. Eam rem grauiter, & iniquo animo populus Romanus tulit. Verũ cum paucis interiectis diebus, ob eam rem legatos Carthaginem miſiſſent, Carthaginenſes benigniter omnes, qui in uinculis erant, dimiſere: quę res uſq; adeo grata Romanis fuit, ut confeſtim captiuos omnes Cartha/ ginenſium, qui ex bello Siculo apud eos remanſerant, ſine pretio libera uerint, ſemperq; poſt eum diem Carthaginenſibus ſubſidium petenti/ bus, dederint: mercatoribus, qui ſub eorum imperio erant, ut frumen/ tum Carthaginem exportarent, permiſerint: contra uero ferre in ca/ ſtra hoſtium commeatum omnibus prohibuerint. Præterea quo tem pore ueterani, qui in Sardinia erant, a Carthaginenſibus defecere, miſſos ad ſe legatos, qui inſulam populo Romano traderent, audire noluerunt. Vticenſes uero paulo poſt, ſe ac ſua pari modo illis dedentes reſpuere, nullaq; in re tranſgredi leges fœderis uoluerunt. Carthaginen ſes talibus amicorum præſidiis ſubleuati, obſidionem tolerabant. Ma/ tho uero ac Spendius non minus obſidebãtur, quam obſidebant: ſiqui dem in tãtam rerum neceſſariarum penuriam, eos Amilcar adduxerat, ut tandem coacti fuerint obſidionẽ diſſoluere. Interiecto tempore opti/ mis quibuſq; ex omnibus copiis, militibus delectis, & quinquaginta

millibus

millibus hominum, simul congregatis, confestim contra Amilcarē con tendunt. Cæterum planitiem ob Elephantorum atq; equitum, qui sub Narua erant, multitudinem semper uitabant, loca duntaxat edita, ac nō facile peruia præoccupare nitebantur. Quo tempore, & si uiribus atq; audatia haud quaquam inferiores erant hostibus, ob imperitiam tamē rei militaris sæpenumero a Carthaginensibus superabātur: tum denicq; recte discernere licuit, quātum inter peritiam Ducis, ac temeritatem im peritæ multitudinis interesset. Nam cum per singulos dies prelia cōmit terentur, Amilcar nil temere, nil imprudēter gerendo, Spendii audatiā domuit. Nōnunq; enim simulata fuga in insidias præcipitem traxit, in terdum ex improuiso hostes aggressus magnum eis terrorē iniecit. Qui cunq; uero uiui in eius potestatem uenere, feris laniandos obiecit: tan dem castris circum copias hostiū positis, in locis, hostibus quidē pror sus incommodis, Carthaginensibus uero commodissimis, eo difficulta tis eos adduxit, ut neq; pugnare cum hostibus metu equitum, atq; Ele phantorum auderent, neq; fugere tuto possent, fossa undiq; ac uallo cir cunsepti, & ad extremum fame coacti, suis inuicem corporibus uescerentur, Diis eam ultionē dignam sceleribus, quę in ꝓximos patrarant, infe rentibus. Igitur neq; ad manus cum hostibus ueniebant, cum & uicto ria Carthaginensium, & genus supplicii in aperto forent: neq; de fœ dere mentionem faciebant, cum nullum misericordię locum sibi relictū ob superiora scelera intelligerent. Præsidium duntaxat a Tunete singu lis diebus expectantes omnia tolerabant. Postquam uero & captiuorū, & ministrorum corpora crudelissime absumpta, hoc enim alimento di utius usi fuere, incerto consilio inter angorem famis, ac formidinem sup plicii fluctuabant, tandem uero adire hostes, ducemq; de fœdere allo qui decreuere. Misso igitur Caduceatore, petunt, ut liceat legatos ad Amilcarem mittere: cū id impetrassent, legati ad Ducem ueniunt, cum quibus Amilcar ita paciscitur, ut liceat Carthaginensibus decem ex ho stibus, quos uelint eligere, reliqui cum singulis tunicis abire impune possent. Id cum firmatū inter eos esset, Amilcar inquit, eos sese, qui prę sentes erant, secundum pactionem eligere. In hunc itaq; modum Spen dius & Autaricus, aliiq; exercitus primores Amilcari traduntur. Li byes, ubi captos eorum Duces intellexere, rati fidem a Carthaginensi bus fractam, quod eius pactionis ignari fuerant, captis armis in parte castrorum se tutabātur. Eos Amilcar Elephantis, ac reliquis copiis ad gressus continuo oppressit, omnesq; qui supra quadraginta millia ho minum erant, trucidauit, iuxta locum, quem Serram uocant, a simili tudine instrumenti, quod hac appellatione in prę sentia notatur, ita ap

pellatum. His rebus gestis, Carthaginenses, qui pauloante desperasse de salute uidebantur, confirmare animos, ac uires aliquantisper resumere cœperunt. Amilcar, & una cum eo Narua, atq; Annibal per prouintiam urbesq; discurrũt. Hinc magna Afrorum multitudine in Carthaginensium partes conuersa, multisq; receptis urbibus, Tunes exercitum ducunt, Mathonem, ac cæteros, qui cum eo erant, obsidere adgrediuntur. Ab eo latere oppidi, quod ad Carthaginem spectat, Annibal castrametabatur: Amilcar uero ad eam partem, quę huic oppo sita erat. Hic adducto Spendio, ęteriscp, qui in uinculis erant, omnes in conspectu hostium crucibus sustulerunt. Matho interea digressis hostibus, cum conspicaretur Annibalem temere nimium, atq; imprudenter in castra cum exercitu redeuntem, haud prætermittendam eiusmodi occasionem ratus, facto in Carthaginenses impetu, plærosq; eorum interficit, reliquos fugat, castra depopulat, impedimenta omnia diripit, Dux ipse Annibal uiuus capitur: hunc eueſtigio ad crucẽ Spendii tractum diuersis affectũ suppliciis, illius corpore deposito uiuũ eidem crucci affigũt. Triginta pręterea ex nobilitate Carthaginẽsi uiros circa Spendii corpus crudelissime trucidant, fortuna utrinq; uicissim facultatẽ ulciscendi se præbẽte. Amilcar nec satis propere eruptionẽ hostiũ intellexit, ob distantiã castrorũ: nec postq̃ intellexit, ferre auxiliũ potuit, ob locorum difficultatẽ. Quamobrem Tunete profectus, exercituq; ad Machęram fluuium ducto, iuxta fluminis ostia secus littus castrametatus est: Carthaginenses clade suorũ præter spem accepta, rursus rebus suis diffidere cœperũt, sed statim ad se reuersi, saluti ciuitatis omni conatu incumbunt. Triginta Senatores ad Amilcarẽ legatos mittũt, cum his Andonem priorem ducem, nouo delectu iuuentutis facto, proficisci iubent: Senatoribus mandant, ut priuatas Ducum simultates omnino dissoluant, cogantq; eos communi consilio bellum gerere, acerbitatem temporum, & præsentis rei necessitudinem ante oculos ponant. Senatores congregatis simul Ducibus, post multos uariosq; sermones, tandem Annonem, atq; Amilcarem ignoscere sibi inuicem, & parere Carthaginensibus cogunt. Ita posthac omnia communi duorum Ducum consilio administrabantur. Quapropter bellum aduersus Mathonem gerentes post multos casus, quos & apud Leptem oppidum, & aliis in locis habuere, tandem excomposito decernere cum hostibus statuerunt. Vtriq; ad hoc alacres ueniebant. Igitur socios omnes conuocant, copias undiq; contrahant, præsidia etiam ex ipsis urbibus educunt, tanq; de omnibus rebus uno tempore dimicaturi. Postquam ex utraq; parte omnia ad pugnam instructa, paratacp; erant, excomposito

se inuadunt

se inuadunt. Fit atrox prælium, ad extremum uictoria penes Carthaginenses fuit. Hostium magna pars inter certandū cæsi: reliqui ad propinquā quandā urbē confugiētes, nō longe post sese Carthaginensibus dedidere. Vticenses duntaxat, atq; Hipponēses conscii perpetrati a se sceleris, neque ullum ueniæ aut misericordiæ locum sibi relictum putantes, in pertinatia permanserunt. Vsque adeo omnibus in rebus plurimū mediocritas potest, præstatq; nihil sponte uideri affectasse, quod cuiq; intolerabile futurum sit. Ad extremū Amilcare, atq; Annone quam proxime eos castra mouētibus sublata omni spe, dedere sese, atq; ea paci sci, quæ Carthaginensibus uiderentur coacti fuere. Per hunc modū finis Africo bello impositus, ita prospero Carthaginensium euentu, ut non solum omnem Africam recuperarint, uerum uniuersos rebellionis principes meritis tandē supplicijs affecerint. Siquidē Matho, reliquiq; captiui in triumphū a iuuentute Carthaginensi per urbem ducti, dignas tandem sceleribus suis pœnas luere. Tribus fere annis, & quatuor mensibus id bellum durauit, omnium, quæ nos audiuerimus, crudelitate ac omni scelerum genere maximum. Romani ea tempestate suasionibus militum, qui e Sardinia ad eos transfugerant, pellecti, nauigare in insulam pergebant. Cæterum Carthaginensibus id ægre ferentibus, q̄d ad se potius spectare insulam dicebant, & iam copias, quas in Sardiniam mitterent, parantibus Romani, eam iam nacti occasionē, bellum illis indixere, querentes eum belli apparatum, non tam contra Sardiniam, q̄ contra seipsos fieri. At Carthaginenses, quod se per id tempus minime idoneos esse ad bellum denuo cum Romanis gerendū intelligebant, cedentes tempori, usque adeo omnes belli causas auertere conati sunt, ut non modo insulam reliquerint, uerumetiam mille & ducenta talenta, ne se in præsentia bello infestarent, Romanis miserint. Hæc igitur ita gesta fuere.

POLYBII HISTORIARVM LIBER SECVNDVS,

Nicolao Perotto Interprete.

VPeriori libro expoſuimus, quãdo Romani compoſitis Italię rebus exterarum nationum res aggredi cœperunt, quomodo in Siciliam nauigarũt, quas ob cauſas pro hac inſula bellum cum Carthaginenſibus geſſerũt, quo primum tẽpore nauales copias pararunt, & breuiter, quęcũq; in hoc bello utriq; ciuitati uſq; ad finem accidere, in quo Carthaginẽſes quidem prorſus Sicilia exceſſerũt, Romani uero omnẽ inſulam pręter ea loca, quę Hieron Syracuſanorũ Rex tenebat, imperio ſuo adiecere. Hinc a nobis commemoratum, quo pacto orta inter Carthaginenſes, & cõductos eorũ milites, ſeditione bellũ exarſit, quod Africanũ nominatur, & quo tandẽ inaudita hominũ crudelitas euaſit: poſtremo quẽ finẽ eiuſmodi res habuere. Nũc uero quę hęc ſecuta ſunt ſummatim conabimur deſcribere, ſingula quęq; quẽadmodũ initio ꝓpoſuimus, attingentes. Poſtquã Carthaginenſes Africę res cõpoſuere, cõfeſtim Amilcarẽ cũ exercitu in Hiſpaniã mittunt. Hic cũ omnibus copiis ꝓfectus Annibale filio comite, qui tum fere nonũ ętatis ſuę annum agebat, ſupatis columnis Herculis Hiſpaniæ partẽ Carthaginenſibus recuperauit. In iis locis annos circiter nouẽ cõmoratus, multis Hiſpanię ciuitatibus bello ſubactis, pleriſq; etiã pacta ſalute atq; impunitate bonorũ, in fidem Carthaginenſiũ receptis, dignam tandẽ rebus a ſe geſtis mortem obiit. Siquidem aduerſus atrociſſimos uiros, ac potentiſſimos populos bellum gerens, & maximis quibuſq; periculis, intrepide ſeſe, ac cum ſumma omnium admiratione ſubiiciens extremum uitę diem morte cõfecit. Carthaginenſes exercitui Aſdrubalem Amilcaris ſocium pręfecerũt. Romani per id tempus in Illyrium, atq; eas Europę partes cum exercitu transfretarunt: quæ res diligenter animaduertenda eſt ab iis, qui uere & propoſitum noſtrum, & originem atq; incremẽtum Romanæ potentiæ intelligere ſtudent. Eiuſmodi igitur transfretatio ob tales quaſdam cauſas facta eſt. Agron Illyriorum rex Pleurati filius fuit, hic equeſtres, pedeſtreſq; copias longe plures habuit, q; quiſpiam cæterorum regum, qui ante eũ in Illyrio regnauerant. Atqui mercede a Demetrio Philippi patre corruptus, Midioniis, q ab Aetolis obſidebant, ſubſidium

subsidium tulit. Aetoli ẽm cum nullo pacto persuadere Midioniis potuissent, ut suis institutis ac legibus uterẽtur, tandẽ uiribus aggredi eos cœperunt, positisq; circa urbem diuersis in locis castris, eam obsedere, omnem uim atq; machinam adhibẽtes, quo urbe potirentur. Cęterum cum interea comitiorum dies aduenisset, essetq; dux alter exercitui præficiendus, obsessorũ rebus adeo iam extenuatis, ut nihil aliud, q̃ de deditione cogitare uiderent. Asdrubal Aetolos adit, atq; æquum, inquit, esse sese, qui tot labores periculaq; in ea obsidione perpessus fuerat, fortunis quoq; hostium, si uincerentur, atq; armis potiri. Fuere ea tempestate complures, ex iis præsertim, ad quos peruenturus eiusmodi magistratus uidebatur, qui eam conditionem moleste ferentes, multitudinẽ rogarunt, ne quid noui decernerent, sed rem omnem integram ei, quẽ fortũna uellet, reseruarent. Tandem ab Aetolis decretum, ut quicunq; urbis potiretur, prædam omnẽ, fortunas atq; arma cum Asdrubale diuideret. Cum hæc ita se haberẽt, essetq; postridie comitiorum dies, quo pro consuetudine Aetolorum prior dux a magistratu remouendus, nouusq; creandus erat, per noctem circiter centum Lembi Midioniam, ad loca urbi uicina nauigarũt. In his erant Illyriorum decem millia, ubi ad portum uentum est, ac iam diluescere dies cœpit, clam maturato gressu in terrã descendunt, & more solito aduersus Aetolorum copias cohortes agunt. Aetoli aduentu eorum cognito, etsi nouitas rei, atq; audatia Illyriorum, omnium simul corda, mentesq; perstrinxerat, animis tamen iam longo tempore elati, & propriis confisi uiribus, maiorẽ equitum, atq; armatorũ partem ante castra in plano collocant: cũ alia quadã equitum atq; expeditorum militum parte loca quædam peropportuna non longe a castris præoccupant. Illyrii impetu repente in expeditos facto, tum ob multitudinem militum, tum quod agmen in medio densissimum erat, sine mora eos expulere: equites uero qui una erant, recipere sese ad reliquum exercitum turpi fuga coegerunt: hinc ex opportunis locis in eos, qui constituti in planitie fuerant, citato agmine irruentes, eueſtigio omnes in fugam uertunt. Midionii ex urbe profecti eos insequuntur, Aetolorum magnam partem cædunt, alios capiunt, armorum atq; impedimentorum omnium sine controuersia potiuntur. Illyrii peracto regis imperio, impedimentisq;, atq; omni præda nauibus impositis, solutis lembis eueſtigio domum redeunt. Midionii recuperata præter spem salute, aduocatoq; cõcilio, cũ de aliis rebus inter se cõsultant, tum in primis de diuisione prædę, armorumq; hostilium, fortuna quasi de industria uim suã ex iis, quæ illis acciderant, cæteris quoq; hominibus ostendente: nam quæ propediem passuros sese ab hostibus

uerebantur, eadem ipsi iubente fortuna intra paucorum dierum spatiũ hostibus intulerunt. Aetoli uero eo calamitatis redacti, omnibus documento extitere, nũquam futuris rebus ueluti iam factis confidendũ esse, neq; spem in iis collocandam, quæ euenire aliter possunt, sed continue partem aliquam iis, quæ præter spem accidere ualent, reseruandam, cũ omnibus in rebus, quãdoquidem homines sumus, tum uel maxime in bellicis. Agron rex, postq; Lembi uictores affuere, cognitis suorũ rebus gestis incredibili lætitia elatus, q; Aetolos tãtopere uiribus suis cõfidentes, a suis uictos intelligebat, intempestiuis conuiuiis, & perpotandi peruigilandiq; insanę dulcedini deditus, in ægritudinem incidit, qua paucos post dies consumptus diem suum obiit. Extincto Agrone in locum eius, Teucam uxorem suffecere, hæc regnum per fidem amicorum administrabat, atq; muliebri usa ingenio, & ad illam duntaxat prosperitatem respiciens, nihil autem exterarum rerum cogitans: primum omnibus suis concessit, ut q priuatim nauigare uellent, depredari quoscũq; impune possent. Post hęc parata ingenti classe, eam emisit, oppositã omnem prouinciam sibi inimicam esse Ducibus asserens. Hi primo impetu Elienses, Messenioscq; inuadunt. Quippe eas frequenter regionis Illyrii populabantur. Nam & propter longitudinem maris, & quod mediterraneæ erant præcipue earũ regionum ciuitates, nõ facile obuiare Illyriorum incursiõibus poterat. Intrepidi p oẽm prouinciã discurrebant, uastabant, diripiebantq; omnia. Per idẽ tẽpus cũ forte in Epirum ꝓficiscerẽtur, exportandi cõmeatus gratia, Phœnicem uenere. Erant tum in ea urbe Galli milites circiter octingenti, qui mercede ab Epirotis conducti, urbem tutabantur. Cum his habito sermone de proditiõe ciuitatis, haud reluctantibus Gallis in terrã descendũt, statimq; & urbe & omnibus, quę intus erãt, Gallis inuatibus potiunt. Epirotæ ea re cognita, extemplo cũ omni populo suppetias ferũt, & nõ longe ab urbe iuxta ꝓpinqui fluminis ripas castrametant: tabulas, ut ab iis, q in urbe erant, tuti forent, e ponte dirimũt. Interea cũ eis nunciaret, Scerdilaidũ cũ quinq; millibus Illyriorũ pedestri itinere p angusta Antigoniæ loca aduẽtare, exercitum diuidunt: partẽ in Antigoniã seruatũ ea loca transmittũt, reliqui ibidẽ securi ꝑmanent, perinde ac si nullũ ab hostibus periculũ metuerẽt. Illyrii, quos esse in ciuitate diximus, cognita & diuisione exercitus, & negligẽtia hostiũ, intempesta nocte urbẽ exeunt, ponti tabulas imponũt, flumen traiiciunt, & munitũ natura locum nacti, reliquũ noctis quieti ꝑagunt. Vix dies aduenerat, cũ instructis utrinq; aciebus pręliũ collatis uiribus capessunt: uictoria penes Illyrios fuit, hostiũ paucos fuga seruauit, cęteri aut occisi, aut capti. His tot tãtisq; obsessi calamitatibus Epirotæ

rotæ, desperata prorsus salute, legatos ad Aetolos atq; Achęos mittunt, ab iis opem precãtur. Illi miserati eorũ iacturam, prędiũq; afferre cupientes, Helicranum pficiscunt. Illyrii quoq;, quos Phœnicem cepisse supra memorauimus, cum Scerdilaido cõiuncti ad eundẽ locum uenere: neclonge ab illis castrametati, capessere prælio studebant: sed difficultas locorũ id phibebat, & allatæ interim a Regina literæ, quibus amputari moras, & reuerti ad se omnes iubebat, quod nonnullę Illyriorũ ciuitates ad Dardanos defecissent. Quamobrem depopulati omnẽ prouinciã, in ducias Epirotis concessere, in quibus libera quidẽ corpora, & ciuitatem eis reliquerunt, multitudinem uero seruorũ, & reliquam omnẽ prędam adduxerũt ad naues. Ita pars mari, alii terrestri itinere per angustias Antigoniæ domũ reuersi, non paruũ terrorem maritimis Græciæ ciuitatibus reliquerunt. Nam cum munitissimam, potentissimãq; Epirotarũ urbem præter fidem atq; expectationẽ omniũ deprędatam cernerent, non iam agris, ut antea, sed sibi ipsis, suisq; ciuitatibus timebant. Epirotę rebus suis pręter spem cõpositis, tantum abfuit, ut uel eos ulcisci conarẽtur, a quibus iniuriã acceperãt, uel iis referre gratiã, qui sibi opitulati fuerãt, ut statim missis ad Teucã legatis, societatẽ cũ Acarnanibus, atq; Illyriis inierint. Quapropter Illyrios deinceps secuti Achęis, atq; Aetolis hostes fuere, nõ solũ ingrati erga beneficos, uerũetiam imprudentissimi rerum suarũ ab initio cõsultores. Nam q̃d plęriq; interdũ cũ homines sint, ex insperato in grauissimas clades incidũt: nõ tam eorũ qui patiuntur, q̃ fortunę, & eorũ qui agunt, culpa euenit: quod uero spõte sese, & p̃ imprudẽtiam nõnulli calamitatibus obiiciũt, apertus eorũ qui patiunt, error est. Ideo si quos in grauiorem aliq uẽ casum fortunæ ęquitia deductos intelligemus, nõ solum misericordia pfequimur, sed quantum in nobis est, ueniam, opemq; præstamus. Quos uero per imprudentiam aut peruersitatem suorum sibi malorum authores cognoscimus extitisse, reprehẽdimus, culpamus, atq; odio habemus. Quod merito Epirotis ea tempestate a cæteris Græcis accidere debuisset. Nam quis adeo rerum expers, qui non ueritus communem apud omnes de leuitate atq; inconstantia Gallorum famam, urbem nobilissimam, & in qua totius rei summa constituta erat, fidei eorum credere ausus foret? & prę sertim eorum Gallorum, qui primo propriis laribus expulsi a suis fuerant, quod infidi fuissent erga cognatos atq; affines: hinc a Carthaginẽsibus recepti, quod bello a Romanis infestarent? Primo audita defectione conductorum militum, qui sibi deberi stipendia dicebant, deprędari Agrigentũ urbem fidei eorum cõmissam cœperunt, numero circiter mille hominum existentes. Dehinc rursus in Erycinam urbẽ a Cartha-

nensibus præsidii gratia inducti, obsidētibus eam Romanis de proden da hostibus ciuitate consilium cœperunt: quod cum eis non successisset ad Romanos trāsfugere, a qbus in fidē recepti, rursus Erycinę Veneris templū depopulati sunt. Romani scelere, ac perfidia Barbarorū cognita cum primum pacificati cum Carthaginensibus fuere, inermes nauibus impositos omni Italia expulerunt. Hos Epirotæ legum, & Reipublicæ suæ custodes fecere, eorum fidei pulcherrimam ac fœliciſſimam ciuitatē credidere. Quis igitur eos non reprehendat? ac omnium suorum malo rum causam ipsos sibiipsis fuisse asseueret? Magna quippe stultitia est, tale prędidium, præsertim Barbarorum hominum in urbem inducere, quod aut uiribus, aut multitudine magis, q̄ ciues polleat. Sed hæc de Epirotarum imprudentia satis. Illyrii, & anteactis temporibus sæpe ex Italia nauigātes infestarant, & ex Phœnice, cum eam nuper urbem, cole rent, plæriq; interdum a classe diuisi, Italici generis mercatores depreda ti erant. Id ante eum diem Romanis sępe ad eos relatum contempserant. Tunc uero cum plures simul de iniuria Illyriorum questum ad Senatū uenissent, legatos in Illyrium Caium, & Lucium Coruncanos misere. Teuca, cum Lembi e Phœnice incolumes reuertissent, speciē ac magni tudinem prædę admirata, siquidem ea urbs inter omnes Epiri ciuitates fœliciſſima erat, auxit contra Grę cos animum, ac longe magis belligerā di studio exarsit. Sed ne quid tum noui tentaret, domesticæ seditiones impediebant. Cæterum compositis in Illyrio rebus, cum Issam obside ret, quæ sola ciuitas usq; in eum diem in pertinatia durauerat, legati Ro manorum ad eam uenere. Quibus dato dicendi, quæ uellent, a Regina tempore, de iniuriis sibi illatis differebant, regina superbe nimiū, atq; insolenter eos audiebat. Cunq; illi dicendi finem feciſſent, effecturam inquit se, ne qua ab Illyriis iniuria publice Romanis hominibus infer retur: prohibere uero Illyriis, ne priuatim e mari quam quisq; possit uti litatem capiat, haud esse Regibus consuetum. Ad ea Reginæ uerba qui inter duos legatos iunior erat, intrepide quidem magnanimum respon sum, sed non satis pro tempore, respondit. At quoniam, inquit, Roma nis o Teuca optimus mos est, priuatas iniurias publice ulciscendi, iuuā diq; iniuria affectos, dabimus operā Diis uolentibus, ut nō longe post regias istas cōsuetudines cogaris emendare. Ad hæc regina temere sane ac muliebri ingenio eo iracūdiæ prorupit, ut neglecto iure gentium, cū legati reuerterentur, miserit post eos, qui iuniorem illum authorē eius modi uerborum obtruncarent. Romani, fama tanti facinoris in urbem perlata, extemplo ad belli apparatū intenti esse, milites scribere, classem ędificare, nihil deniq; prętermittere, quod ad ultionem tanti sceleris per

tineret

tineret. At regina aduenientē uere longe plures q̄ antea Lembos in Gręciam mittit, eorum pars Corcyram nauigant, alii Dyrrachienſium portum petunt: & dū ſe aquę, & cōmeatus gratia eo proficiſci ſimulant, conſiliū capiendæ urbis ineunt. Dyrrachienſes ſecuri, & nihil prorſus ſuſpicantes, intrare urbē inermes p̄mittunt, aquæ, & cōmeatus gratia uenire eos rati. At illi, ubi ſeſe intra urbem admiſſos cernunt, nudatis, quos in aquariis urceis abſconditos geſtauerant, gladiis, cuſtodes portę obtruncant, porta potiuntur. Hinc ex compoſito irruentibus a littore reliquis magnam mœniorum partem occupant. Ciues, & ſi tali, ac tam repētino caſu nōnihil perterriti fuere, acriter tamen ac forti animo propugnātes diu reſtiterūt, tandemq; Illyrii excedere mœnibus coacti. Itaq; ui per negligentiam in periculo fuerant & urbem, & patrios lares amittendi, per fortitudinem nihil mali perpeſſi, prudentius in poſterū rebus ſuis conſuluere. Duces Illyriorum ſolutis extemplo nauibus in altū profecti, & cum iis, quos nauigare Corcyram diximus, coniuncti, omnes ſimul maturato itinere obſidere urbem adgrediuntur. Corcyrenſes inſperato malo circunuenti, nec ſuis freti uiribus, legatos ad Achæos, atq; Aetolos mittunt: præterea ex Apollonia, & Dyrrachio petunt ſubſidium, rogantq;, ne expelli ſeſe per ſcelus natali ſolo a Barbaris patiantur. Ii caſum Corcyrenſium miſerati, decem Achæorū catafractas naues muniunt, ac paucis interiectis diebus Corcyram nauigant, ſperātes ſeſe primo aduentu obſidionem Barbarorū ſoluturos. At Illyrii ſeptē catafractis nauibus ab Acarnanibus, cum quibus ſocietatē inierant, acceptis, Achæis obuiā procedunt, nec longe ab inſulis, quas Paxos appellant, eos nacti, ineunt prælium. Acarnanes, & naues Achæorum, quæ aduerſus eos pugnabant, æquales erant in certamine, atq; integrę in cōgreſſibus permanebant, præterq; quod uiri ex ipſis pugnantes, uulnerabantur. Illyrii uero quaternis ſimul Lembis connexis naues hoſtiū implicabant, & undiq; circundatas impediebant. Hinc in eas cum impetu proſilientes, facile ob multitudinem ſuperabant. Per hunc modum quatuor Achæorum quadriremes ab Illyriis captæ, quinqueremis una ſubmerſa cum omnibus, qui intus erant, inter quos fuit Marcus Caryneus, uir maximæ apud Achæos authoritatis, & quandiu uixit, omni officio erga patriam functus. Verum, qui contra Acarnanes pugnabant, ſimul ac Illyriorum uictoriam proſpexere, freti celeritate nauium, uerterunt terga, & omiſſo prælio, domum incolumes remigrarunt. Illyriorum multitudo hac uictoria elata, facilius atq; audatius ſolito urbem obſidebat. Corcyrenſes iam omni ſpe deſtituti, tolerata aliquādiu obſidione ad extremum Illyriis ſeſe dederunt, præſidiumq; eorū & Ducem

præsidii Demetrium Pharium intra urbem accepere. His rebus gestis Illyriorum Duces iterato Dyrrachium reuersi urbem obsedere. Per idem tempus Consules Romani C. Fuluius cum classe ducentarum nauium, & A. Posthumius cũ terrestribus copiis Roma profecti. Fuluius Corcyram uenit, ratus adhuc durare eius loci obsidionem, sed cum sero uenisse se intelligeret, Illyriis iam urbem adeptis, nihilominus nauigare in insulam statuit, tum intelligendi gratia quid actum foret, tum ut ea, quę de Demetrio senserat, experiretur. Quippe Demetrius, quoniã exhibitum sibi ab æmulis apud reginam negocium intellexerat, mulieris iram ueritus, miserat Romam, qui & urbem, & cætera, quorum dominus erat, Romanis pollicerentur. Corcyrenses igitur aduentu Romanorum hilares facti, consentiẽte Demetrio, & præsidium Illyriorum, quod intus erat, tradidere Romanis, & urbem, ac postremo seipsos fidei eorũ commisere, ita demum se tutos fore contra scelera Illyriorum rati. Romani Corcyrensibus in amicitiam receptis, Demetrio duce itineris usi in Apolloniam nauigant. Eodem tempore A. quoq; Posthumius terrestres copias Brundusio transfretabat. Erant circiter uiginti millia peditum, equitũ duo millia. Hi simul omnes Apolloniam uenere, statimq; urbe in fidem recepta, Dyrrachium nauigarũt, q; obsideri ab Illyriis urbem intellexerant. Illyrii aduentu Romanorum cognito, præ timore soluta obsidione passim fugiunt. Romani Dyrrachio quoq; in amicitiam recepto ad loca magis intra Illyrium nauigant, multis in itinere receptis oppidis. Interea legati e Parthenia, obuiam Romanis ueniunt, sese, & ciuitatem suam dedentes. Quibus una cum iis, qui ab Atintanis mittebãtur, in fidem receptis, iter uersus Issam faciunt, quod eam quoq; urbem audiuerant ab Illyriis obsideri. Qua simili modo dissoluta mox obsidione, potiti, plæraq; in Illyrio oppida per uim expugnauere, in quibus non solum plærosq; milites, uerumetiam tribunos militum aliquos, & quęstorem amiserunt. Viginti quoq; Illyriorum Lembis potiti, qui cõmeatum uehebant in castra. Ex iis, qui Issam obsidebant, nonnulli, qui ex Pharo erant, Demetrii gratia salui permansere, cæteri omnes profligati Narbonem fugerunt. Teuca perquam paucis comitãtibus Rhizonem se recepit, oppidum sane munitissimũ, & procul a mari, in ipsa Rhizonis fluminis ripa situm. Post hæc Consules plærisq; Illyriorum ciuitatibus Demetrio traditis, cum classe, atq; omni pedestri exercitu Dyrrachium reuerterunt. Hinc C. Fuluius cũ magna naualium ac pedestrium copiarum parte Romam nauigat. Posthumius uero Dyrrachii commoratus, paratis quadraginta nauibus, & nouo delectu ex finitimis ciuitatibus habito, statiua faciebat, Ardienses, cæterosq;, qui se fidei Romanorum

norum tradiderant, secum habens. Adueniente uere, Teuca legatos ad populū Romanum misit, qui de fœdere agerent. Tandemq; his conditionibus initum fœdus fuit, ut Teuca quotannis tributum Romanis solueret, ut omni Illyrio excederet, paucissimis quibusdā locis exceptis: &, quod maxime ad Græcos attinebat, ut nauigare ei deinceps ultra Lyssum non liceret, nisi cum duobus Lembis, atq; iis inermibus. His peractis Posthumius ad Achęos atq; Aetolos legatos mittit, qui causam belli, & transfretationis Romanorum edoceant, res gestas referant, conditiones legant initi inter eos fœderis. Hi pacto cōsulis imperio, ab utroq; populo humanissime recepti, rursus Corcyram redierūt, magno metu liberatis Gręciæ ciuitatibus ob fœdus cum Illyriis pcussum. Quippe ea tempestate Illyrii nō aliquorum, sed communes omnium hostes erant. Prima igitur Romanorū cum exercitu transfretatio in Illyrium, atq; eas Europæ partes hæc, & ob huiusmodi causas fuit. Post id Romani legatos Corinthum quoq;, atq; Athenas misere, quo tempore Corinthii eius belli, quod aduersus Isthmios gerebant, participem esse populū Romanū uoluerunt. Asdrubal ea tēpestate, nam hic res Hispanas supra dimisimus, incredibili uirtute imperiū Carthaginensiū in Hispania adauxerat, urbē cōdiderat, quæ a quibusdā Carthago, ab aliis Noua ciuitas appellat, ob loci opportunitatem: non solū ad res Hispaniæ, uerūetiam Africæ cōmodissimam: de cuius situ, & quā præstare utriq; prouintiæ potest utilitate, alias opportuniorem nacti locū differemus. Romani, cum intelligerēt uires Carthaginensium usq;adeo in Hispania creuisse, ne ea quidē partem negligendā putauere, sed ignauiā suam accusantes, quod anteactis tēporibus per socordiam, quasi dormitantes adoleri in Hispania Carthaginensium nomen pmiserant, recuperare quod omissum fuerat, decreuerunt. Verum mouere in præsentia aduersus Carthaginenses bellum non audebant, ueriti imminentem Romanæ urbi Gallorum multitudinem, quorum impetum in dies magis formidabant. Quamobrem componere primum cum Asdrubale de rebus Hispanię, deinde aggredi Gallos, & utcunq; cessura res esset, subire periculum statuerunt, haud dubii, se non solum non dominari Italiæ, sed ne tuto quidem patriam, aut proprios penates tenere posse, nisi domitis Gallis. Missis igitur ad Asdrubalem in Hispaniam legatis, percussum cum Carthaginensibus fœdus fuit. In quo inter cætera cautūm, ne liceret Carthaginensibus Iberum fluuium cum armis traiicere, per reliquam Hispaniæ impune progredi ualerent. His compositis extemplo bellum in Italia contra Gallos mouerunt, quod summatim exponere operæprecium duximus, quo præparatio ad reliquam

hiſtoriam, quemadmodum ab initio propoſuimus, dilucidior fiat. Repetemus autem paulo altius ab eo tempore, quo primum Galli obtinuerunt Italiam. Quippe hanc hiſtoriam non ſolum iucundam, acſcitu & memoria dignam, uerumetiã neceſſariam putauimus, ad intelligendũ, quibus poſtea uiris, aut quibus locis fretus Annibal imperium Romanorum auſus ſit inuadere. Primum uero de prouincia dicemus, quis eius ſitus ſit, & quo modo ſe ad reliquã Italiã habeat. Quippe hoc pacto quæ ad rerum geſtarum cognitionem attinent, facilius poterunt intelligi, deſcriptis primo locorũ, aut regionis proprietatibus. Omnis igit Italia trianguli figurã habet. Latus, quod orientem ſpectat, Ionio mari, & ſinu Adriatico terminatur. Quod uero ad meridianam regionẽ atq; occaſum uergit, Siculo & Tyrrheno clauditur pelago. Hæc latera inuicem copulata, apicem trianguli faciũt propoſitum Italiæ promontoriũ, quod Cocynthum incolæ uocãt, & meridianam plagam ſpectans, Ionium ac Siculum diuidit mare. Tertium latus, quod ad gelidiſſimum Septentrionis axem, & mediterranea loca protenditur, terminat continuatio alpium, qua a Maſſilia, & locis ſupra Sardoum pelagus ſitis incipiẽtes, uſq; ad intimum Adriatici maris ſinum continue extenduntur, exiguo quodam ſpatio in medio relicto. Huic lateri, quod terminari alpibus dicimus, & quaſi trianguli baſem intelligimus, a meridiana regione uerſus Septentrionem ſubiacent campi extrema totius Italiæ, omnis Europæ maximi atq; uberrimi. Horum etiam forma triangularis eſt: apicẽ trianguli facit Apennini atq; alpium copulatio, non longe a mari Sardoo ſupra Maſſiliam. Latus, quod Septentrionem ſpectat, quemadmodum ſupra diximus, alpes faciunt, quæ ad duo millia & ducenta ſtadia protenduntur. Latus uero quod ad meridiem uergit, perficit Apennius, hic ad tria millia & ſexaginta ſtadia protendit. Baſigi locũ tenet littus ipſum maris Adriatici, eius magnitudo eſt a Sena urbe uſq; ad intimum eiuſdem maris ſinum. Hæc duorum millium, & quingentorum ſtadiorum ſpatio continetur. Ita omnis camporum circuitus decem millibus clauditur ſtadiis. De fertilitate huius regiõis haũd facile dixerim, ita enim in omnia frugum genera fœcunda eſt, ut ſæpenumero noſtra ætate modius frumenti ſiculus nõ amplius quatuor obolis uenum erit, ordei uero non amplius duobus, dolium uini tantundem. Milii præterea, & farris tanta copia eſt, ut opinionem hominum ſuperet. Quam uero glandibus abundet, quæ ex nemoribus eius regionis diuerſis in locis producuntur, uel id in primis teſtimonio eſt, quod, cum infinitam pene porcorum multitudinẽ Italici generis homines alant, & ad ſacrificia facienda, & ad priuatos uſus, & ad neceſſarium exercitibus apparatum:

iis omnibus

iis omnibus abunde hæc regio alimenta subministrat. Iam uero quanta particularium etiam rerum, quæ ad uictum hominũ spectant, in ea prouintia copia sit, ex hoc licet intelligere, quod uiatores, cũ in hospitia diuertunt, nunc̃ de rebus, quas sint accepturi, particulatim paciscuntur, quod cæteris in locis fieri consueuit, sed quãtum singuli quic̃ homines soluere debeant, cum hospitibus conueniunt. Hi uiatoribus honorifice acceptis, & omnibus ad uictum necessariis abunde subministratis, non amplius, c̃ siliquam capiunt, hæc oboli tertia pars est, id precium raro excedũt. Hominum uero tanta copia, ea proceritas, ac pulchritudo corporũ, tantum in rebus bellicis robur, ut facilius sit id ex eorum rebus gestis, c̃ ex cuiusquã oratione intelligere. In alpibus ab utroc̃ latere loca montuosa habitant, ad eam partem, quæ uersus Rhodanum & Septentrionem spectat, Galli, qui Transalpini appellantur: ad eam uero, quæ campis imminet, Tauriſci, Agones, & alia plæraq̃ Barbarorũ genera, a quibus Transalpini, non genere, sed differentia loci differunt: ideo Transalpini dicti, quod trans montes colant. Summa uero Alpium iuga, tum propter locorum asperitatem, tum quia altæ niues premunt terram gelu, & perpetuo pene rigore constrict̃: tantum abest, ut ab hominibus colãtur, ut nullum quidem uestigiũ extet humanum. Apenninũ uero a principio supra Massiliam, ubi cum alpibus coniungit̃, Lygures colunt: præterea omne id latus, quod mare Tyrrhenum, & campos spectat, uersus mare quidem usq̃ ad Pisanam urbem, quæ prima Tyrrheniç ciuitas ad occidentem uergit: uersus mediterraneam uero regionem Aretium usq̃. Post Lygures Tyrrheni habitant, mox utrunq̃ Apennini latus Vmbri. Dehinc Apenninus distans a mari Adriatico circiter quingenta stadia dimissis campis conuersis ad dexteram, & per mediam Italiam transiens protendit in Siculum pelagus. Campi uero, qui inter Apenninum & Adriaticum sinum medii sunt, usq̃ ad urbẽ Senam extenduntur. Padus fluuius, quem Poetæ Eridanum uocant, ortum habens in radicibus alpium, ubi quasi apicem trianguli esse supra memorauimus, in planiciem uersus meridiem defluit: hinc sese ad orientẽ flectẽs duobus hostiis prorumpit in Adriaticũ sinum. Aquarum multitudine præter cæteros Italiæ omnes abũdat. Quippe omẽs aquæ, quæ ab Apẽnino, alpibusq̃ descendunt, in unum coeunt Padi alueum. Aestiuo, c̃ hyemali tempore maior fluit, ob liquescẽtium niuium multitudinem. Nauigatur a loco, quem incolæ Volanam appellant, uersus alpes circiter duo millia stadiorum. Vbi primum oritur, simplex est: mox in duos alueos diuisus, binis in sinum Adriaticum hostiis erumpit, Padoam, Volanamq̃ incolæ uocant. Volana portum efficit inter omnes maris

Adriatici portus, tutissimũ. Padum, eius loci habitatores olim Boden cum uocauere. Multa præterea de hoc fluuio Græci scriptores referunt, utputa Phaetontem ex auriga patris præcipitem in eum decidisse, continuas Heliadum lachrymas, quas deinde arbor reseruat, incolas loci ex eo die pullatis uestibus, quas in signum mœstitiæ gestare inceperant, assidue usos, atq; alia plurima, quæ nos in præsentia omisimus, superuacua fore rati ad nostri operis præparationem: posthac cum se locus offeret, quãtum res postulare uidebitur, referemus: præsertim cũ Timæum constet ea, quæ ad hanc regionem attinent, ignorasse. Campos omnes, quos Apennino atq; Adriatico mari terminari diximus, olim habitauere Tyrrheni, quo tempore Phlegræos etiã campos, qui circa Capuam & Nolam sunt, tenebant. Cum iis ob uicinitatẽ loci frequẽtet Galli conuersabantur: hi specie ac fœcunditate regionis pellecti, exiguam quandã nacti occasionem exercitũ comparant, factoq; in Tyrrhenos impetu, finibus expellunt, campos deinceps ipsi tenent. Inter Padum, atq; alpes habitant Laii, mox Lebitii, dehinc ingens Insubrum natio: post nõ longe a ripa fluminis Cenomani. Loca uero mari Adriatico uicina antiquum ex Paphlagonia genus colit. Hi Veneti appellati, neq; moribus neq; ornatu corpis, sed tantũmodo lingua a Gallis differunt. Inter Apẽninum rursus, & Padũ primo Ananes, post Boii, inde Eganes, postremo Senones, qui iuxta Adriaticum mare extremi omniũ Gallorum incoluerũt. Præcipuę igitur authoritatis populi ex Gallis, qui in Italia morabantur, hi sunt: uillas habitabant, nullis septas mœnibus, apparatuum omnium prorsus expertes erãt. In terra super strato gramine dormiebant, uescebantur carne, bellicas solummodo res atq; agriculturam exercebant, & simplicem uitam uiuentes, neq; scientiis, neq; aliis artibus operam dabant, diuitias suas in auro & pecudibus habebant, q̃ hæc sola, cum ferret necessitas, quocunq; liberet, facilè transferri possent, amicitiis comparandis maximum quisq; studium adhibebat. Quippe is maxime pollẽs inter eos putabatur, qui factiosis abundaret. Principio duntaxat eam regionem tenebant, postea plærosq; ex uicinis audatia eorum deterritos, sibi asciuere. Interiectis temporibus, cum bellũ aduersus populum Romanum gererent, superatos prælio Romanos, ac turpiter in fugam conuersos persecuti, triduo post initam pugnam Roma, præter Capitolium, potiti sunt. Sed Venetis per id tempus, regionem eorum infestantibus, retrocedere coacti, fœdere cum Romanis percusso, ac restituta urbi libertate, domum remigrarunt. Hinc intestinis inter se bellis uexari cœpere. Nam qui Alpes incolebant, animaduertentes uires istorum, in dies summopere

augeri, plerunq; aduersus eos mouebāt. Interea Romani instauratis uiribus, res Latinorum cōposuere. Annus erat post captam urbem trigesimus, cum Galli ingenti exercitu comparato Albam reuertūtur. Romani, q̄ aduentus eorum repentinus fuit, & neq; exercitum cogere, neq; a sociis auxilia conuocare potuerunt, haud quaq; aduersati Gallis fuere. Cæterum post duodecimum annum cum iterum Galli eodem reuerterentur, euestigio Romani aduentu eorum cognito, obuiam alacres cum exercitu processere, nihil magis quam dari sibi ab hostibus pugnandi copiam cupiētes, qua de omni imperio uno tempore decerneretur. Galli audatia Romanorum perterriti, simul orta inter se seditiōe, per noctem terga uertentes, turpi fuga redierunt in patriā, atq; annos tredecim quieti permansere. Postea cum uires populi Romani in dies q̄ maxime augeri cernerent, de pace agere cœperunt, qua impetrata, ad trigesimum annum quieuere. Iam uero Trāsalpini iterato eos infestare: hi, ne utrinq; premerētur ueriti, per generis affinitatem precari, ne sibi inimici essent, munera præterea opima offerre, ut bellum in populum Romanum conuerterent, hortari, se oīmibus uiribus eis affuturos ostendere. Id ubi persuasum illis intelligunt, omnes unanimi consensu aduersus Romanos p̄ Tyrrheniam, p̄fecti (quippe magnus Tyrrhenorum numerus apud eos morabatur) facta ingenti præda domum incolumes reuertūtur. Hic orta inter eos pro diuisione prædæ seditio usq; adeo processit, ut non solū prædę, uerumetiam imperii magnam partem perdiderint, quod frequēter accidere Gallis consueuit, ob immoderatas eorū crapulas atq; ebrietates. Quarto dehinc anno cū Samnitibus coniuncti denuo Romanos inuadunt, plurimos eorū cædunt. Nō multis interiectis diebus eos iterato adgressi, iuxta Sentinatū regionē prælium ineunt, plurimos obtrūcant, reliquos ad suam quenq; domum fugere cōpellunt. Post decimū annum cōparato ingenti exercitu, in Hetruriā p̄fecti, Aretium obsidēt. Romani Aretinis auxiliū ferentes, nō longe ab urbis mœnibus dimicarunt. In qua pugna superati Lucio consule amisso M. Curium in eius locum suffecere. Hic statim legatos in Galliam ad redimendos captiuos mittit: qui cum eo peruenissent, uiolato iure gentium, a Gallis interficiuntur. Quo scelere indignati acriter Romani, nouo delectu habito penetrare in Galliam adgrediuntur. Sed parum processum erat, cum eis Senones occurrunt. Hos collatis signis euestigio adgressi superant, magnam partem interficiunt: siqui superfuerant, sedibus fugant, regione potiuntur, nouam ipsi in urbem coloniam inducunt, eam ueteri nomine, quod primo a Gallis habitata fuerat, Senam appellant. Est autem ea urbs, quemadmodum supra memorauimus, in littore Adriatici ma-

ris sita, ubi campi Italiæ terminãtur. Boii, cũ Senones propriis finibus fugatos a Romanis intelligerent: ueriti, ne ipsi quoq; idem paterentur, coacto exercitu, Tyrrhenisq; omnibus in subsidium uocatis, arma aduersus Romanos mouent: nec multis interiectis diebus prælio ineunt, in quo Tyrrhenorum magna pars cæsa, Boiorum ad extremum q̃ pauciſſimi fugere. Nec tamen ob eam stragem cecidere animis, quin proximo anno iterum aduocatis uiribus, collectaq; omni iuuentute, quæ ad usum armorum apta uidebatur, in Romanos exeunt, ubi adeo fusi, profligatiq; fuere, ut pene ad internitionẽ delerentur. Quamobrem mitigatis parumper animis, fœdus cum Romanis per legatos percutiũt. Erat, dum hęc gerebantur, tertius annus post traiectionem Pyrrhi in Italiam, & quintus post eam cladem, quam Galli apud Delphos passi fuere. Ita ea tempestate fortuna quasi pestis quædã hostilis in Gallos immissa passim omnes persequebatur. Verum enimuero ex iis pręliis, quæ supra memorauimus, duplicem utilitatem Romani cœpere. Nam & assuefacti dimicare cum Gallis, quorum nomine nihil apud eos tetrius, nihil horribilius esse consueuerat: pręstantissimi aduersus Pyrrhum certatores facti sunt, & ita Gallorum audatiam paulatim contriuerunt, ut non longe post securi primo cũ Pyrrho de Italia, deinde cũ Carthaginẽsibus de imperio Siciliæ dimicauerint. Galli superioribus pręliis uexati, quinq; & quadraginta annos quieuere, non uiolata pace, quam cum Romanis habebant. Postq̃ uero senes, qui & cõspexerant sæpe pericula, & uarias experti fuerant iacturas, naturæ concesserunt, insurrexere iuuenes ingenio prauo, rudes, & pręteritarũ rerum omnino inexperti. Hi, ut fert natura hominũ, confestim nouis rebus studere cœperũt, & quocunq; res ferret, infesti Romanis esse, a Transalpinis etiam auxiliũ aduocare. Verum id principio duces tantũ inconsulta plebe peragebãt, quo factũ est, ut uenientibus Ariminum cum exercitu Transalpinis, multitudo Boiorum, quæ cuiusmodi rerũ ignara erat, aduentũ Transalpinorum uerita, cum Ducibus suis in dissensionem uenerit, Gallorumq; sic regibus interfectis, prælium cum Transalpinis commiserit. Romani quoq; ea tempestate aduentu Transalpinorum deterriti, cõpias eduxerant, sed cum primũ Gallorum inter se conflictũ audiuere, domũ iter uerterunt. Quinto dehinc anno M. Lepido Consule, C. Flaminius legẽ ad populum tulit, ut ea regio Galliæ, quam Picenũ uocant, unde Senones fuerãt expulsi, militibus Romanis diuideret. Quæ res causa extitit, ut nouum bellum statim suscitatum fuerit. Nam plęriq; ex Gallis, ac pręcipue Boii qui proximi Romanis erant, eam rem grauissime indignabantur, rati Romanos iam non amplius de principatu, aut gloria, sed de præda

atq; inte-

atq; interitu suo certaturos. Boios igitur atq; Insubres in sententiam trahunt, communicq; consilio trans alpes legatione missa Congolitanum atq; Aneroestem Gallorum Reges, itemq; alios eius prouintiæ circa Rhodanum habitantes populos, ac præcipue Gessatas, qui ex eo, quod mercede militare soleant, ita appellantur, adgrediuntur. Hortantur, ut coacto exercitu in Italiam transeant, in præsentia utilitatem belli, in posterum magnitudinem Romanę felicitatis illis ostendunt. Quę sint parata commoda, si uicerint, ante oculos ponunt, simul dant illis fidem se socios belli futuros. Res gestas maiorum suorum in memoriam reuocant, eos non solum prælio fudisse olim Romanos iactant, uerumetiam post prælio incredibili celeritate urbem Romam cœpisse. Dehinc rebus omnibus, quarum ea urbs refertissima erat, potitos, cum in ea mensibus septem imperassent, sponte restituto Romanis imperio, integris omibus fortunis suis fœliciter in patriam reuersos. Hæc iactando monendoq;, ita reges ipsos, populosq; Galliæ ad bellum incenderunt, ut neq; maior unq; exercitus, neq; ex ualidioribus pugnatoribusq; militibus, neq; omni apparatu insignior ex iis Galliæ partibus descederit. Hæc ubi Romam delata fuere, tantus in urbe terror coortus est, ut confestim nouos delectus facere cœperint, commeatum parare, interdum copias ad fines suos educere, uelut iam præsentibus Gallis, qui tamen nondum propriis sedibus excesserant. Quæ res nō parum Carthaginensibus profuere ad imperium in Hispania propagandum. Siquidem Romani hæc, quemadmodum supra diximus, magis necessaria putantes, q hi populi eorū ceruicibus imminerēt, negligere res Hispanas coacti sunt, quoad res Italiæ componerentur. Itaq; renouato cum Asdrubale duce Carthaginensium, quemadmodum supra memorauimus, fœdere, totis iam animis in bellum Gallicum uersi, id unum per id tempus maxime cogitabant, quo pacto aduersus Gallorum impetum resistere possent. Galli coacto circa Rhodanum exercitu, & cum ingenti multitudine hominum superatis tandem alpibus, in campos qui sunt circa Padum, descenderunt. Cum his confestim Insubres, Boiiq; magna multitudine coniungūtur. Veneti uero & Cenomani legationibus Romanorum deliniti, amicitiā populi Romani societati Gallorum prætulerūt. Quamobrem reges ob suspitionem eorum partem copiarum Insubribus præsidii gratia relinquere coacti, ipsi cum reliquo exercitu castra uersus Hetruriam mouerunt, ducentes peditum circiter quinquaginta millia, equitum uero ac bigarum duo millia. Romani, cum primum superatas a Gallis alpes cognouere, L. Aemylium Consulem cum exercitu Ariminum miserunt, ut illic oppositus hostibus, transitū eorum prohiberet. Vnus uero præ

torum proficiſci in Hetruriam iuſſus, q̃ alter conſulum C. Atilius principio cõſulatus ſui in Sardiniam cũ claſſe nauigarat. Ciuitas tota mœſta, atq̃ ſolicita erat, nec ſine ingenti metu tanti Gallorum conatus expectabantur. Veniebat in mentem uetuſtæ cladis, & quaſi fatalem Romanæ urbi gentem omnes formidabant. Itaq̃ maximus iampridem exercitus paratus erat: noui inſuper delectus quotidie habebãtur, admonuerant ſocios, ut inſtructi, paratiq̃ forent. Præterea ut deſcriptiones omnium copiarum totius Italiæ ad Senatum referentur, mãdauerant, omnem ſimul multitudinem Italici exercitus noſſe cupientes. Frumenti inſuper, telorumq̃, ac cęterarum rerum bello neceſſariarum tantum apparatum fecerant, quantum nemo ante noſtram ætatem meminit. Nec ſane cæteri Italiæ populi ſegniores, adeo enim aduentu Gallorum perterrefacti omnes erant, ut non iam pro Romanis bella geri, neq̃ pro eorum imperio certari, ſed pro ſua ſinguli quiq̃ ſalute, pro ciuitate, pro patria exiſtimarent, propterea omnes Italiæ populi libenter Romanis in hoc bello paruerunt. Libet mihi hoc loco apparatum populi Romani, & magnitudinem copiarum, quas ea tempeſtate habebat, cõmemorare, quo manifeſte oĩes intelligant, quales, quantaſq̃ res, quibus tunc uiribus adgredi Annibal fuerit auſus, & quibus copiis potentiæ Romanorum oppoſitus, urbem Romam in tãtum diſcrimen adduxerit. Primum igitur cum Conſulibus quatuor legiones urbanæ in expeditionem exiuerant. Harum ſingulis quinq̃ millia, & ducenti pedites, equites uero trecenti inerant. Habebant etiam iidem conſules auxilia ſociorum, horum numerus erat triginta millia peditum, equitum uero duo millia. Erant prę terea tumultus Gallici cauſa hæ copiæ paratæ, a Tuſcis atq̃ Sabinis peditum circiter ſeptuaginta millia, equitum uero ad quatuor millia. Hi ſtatim ut Galli tranſire Apenninum nunciati ſunt, uerſus Hetruriã miſſi, atq̃ eis prætor urbanus præfectus eſt. Poſt hos Vmbri & Sarſenates Apennini accolę ad uiginti millia coacti. Veneti item atq̃ Cenomani circiter uiginti millia. Hi omnes in Apennino conſiſtere iuſſi erant, ac in Boiorum agros, cũ facultas daretur, irrumpere. Has aduerſus Gallos copias principio oppoſuerant. Erant pręterea in urbe Roma paratæ alię copiæ, quę præſidiorum gratia tenebantur, & ſi quid ſubitaneum accideret, iuſſa Senatus expectabant. Romanorum uiginti millia peditum, equites uero mille & quingenti, ſociorum autem triginta millia peditum, equitũ duo millia. In tabulis uero relatæ erant copiæ Latinorum octuaginta millia peditum, equitum quinq̃ millia, Samnitium ſeptuaginta millia peditum, equitum ſeptem millia. Lapigum ac Meſapiorum peditum quinquaginta, equitum uero ſexdecim millia.

Luca-

Lucanorum peditum triginta, equitum tria millia. Marsorum autem, & Marrucinorum, ac Ferentanorum, & præterea Vestinorum peditū uiginti, equitum quatuor millia. Erant quoq; per id tempus in Sicilia, & circa Tarentum legiones duę præsidii gratia cōstitutæ. Harum singulę habebant peditum quatuor millia, & ducentos, equites uero ducētos Insuper Romanorum ac Campanorū multitudo erat circiter ducenta & quinquaginta millia peditum, equitum uiginti tria millia. Ita omniū copiarum, quę Senatui, populoq; Romano subiectæ erant, numerus fuit peditum supra centū & quinquaginta millia, equitū uero circiter sex millia. Omnium autem simul ex tota Italia armatorum numerus septies centena millia peditum, equitū ad septuaginta millia. Aduersus quos Annibal uix uiginti millia hominum habēs in Italiam ausus est irrumpere. Sed de his alias latius. Galli tandem superato Apennini iugo, in Hetruriam descenderunt, omnia ferro igniq; uastantes. Cunq; iam circa urbem essent, quam Clusium appellant, distatq; ab urbe Roma non amplius trium dierum spatio, nunciatur eis, Romanorum copias, quas præsidii gratia in Hetruriam collocatas diximus, simul conuenisse, ac se insequi. Quo nuncio accepto Galli, euestigio iter in Romanos tumultuosius cōuerterunt. Cunq; in conspectu essent, iam occidente sole, sua utriq; castra muniuere. Obortis deinde tenebris Galli, erectis de more ignibus equitatum omnem in castris relinquunt, iubentes, ut cum prima luce postq; hostibus cōspicui fuerint, iter post eos arripiant. Ipsi occulta fuga cum omni multitudine peditum Fesulas uersus iter faciūt, eo consilio, ut simul equites suos reciperent, simul insequentes hostes circumuenirent. Romani sub prima luce Gallorum equites tumultuosius abire conspicati, fugam & trepidationem existimantes, rapto post eos agmine, incautius feruntur. Quos simulatq; nacti fuere, cōuersantibus undiq; excomposito Gallis, atrox initum est certamē. Tandem Gallis numero atq; ferotia animi longe prestantibus, Romanorum circiter sex millia in ea pugna cecidere, reliqua omnis multitudo salutem pedibus quęsiuit. Eorum magna pars recepit se in tumulū, situ atq; natura loci munitum. Hos principio Galli obsidere adgressi, sed quoniam & transactę noctis uigiliis, & eius diei labore cōfecti erant, ad curanda duntaxat corpora uertuntur, relicto ibidem præsidio equorum, qui diligenter tumulū custodirent, eo ppposito, ut nisi postridie se sponte dederent, totis uiribus eum locū expugnarent. Per idem tempus L. Aemylius Consul quem Arimini cum exercitu fuisse memorauimus, cognito Gallorum in Hetruriā transitu, & quod uersus urbem Romā cū exercitu properarent, presidiū ferre sociis maturat. Cunq; iam supatis Apēnini salubus

non longe ab hostibus castra posuisset, qui ad tumulū confugerant, cognito aduētu Consulis, id enim per nocturnos ignes intelligebatur, auctis confestim animis, quosdam e suis inermes per propinquam syluam ad eum mittunt, ac omnem rei gestæ seriem nunciant. Consul in tanto sociorum periculo minime cunctandum ratus, Tribunis militum mandat, ut cum prima luce pedestres copias educere maturent, ipse cū equitatu præcedēs, iter uersus tumulum facit. Gallorum quoq; Duces ex nocturnis ignibus, aduentum Consulis coniectati, contionem aduocarūt, ut quid agendum foret, communi consilio decerneretur. Tum rex Aneroestes, stultum esse, inquit, antequam tantum prædæ abigant, incredibilis enim multitudo hominum, ingensq; omnium rerum copia in Gallorum potestatem deuenerat, tempus cum hostibus terere, & res iam a se acquisitas in ambiguo ponere. Proinde primo in patriam reuertendum, relictisq; ibi sarcinis atq; impedimentis, Hetruriam denuo, si uideatur, repetendum, ut prelium aduersus hostes expediti committant. Id consilium Aneroestis cum oīnibus placuisset, Galli ante lucem signa mouentes, onusti omnis generis præda per littus inferi maris Galliam repetebant. L. Aemylius consul susceptis copiis, quæ in tumulum confugerant, Gallos cum exercitu persequebatur. Non enim pugnare excō posito cum tanta multitudine conducere rebus suis existimabat, sed cōmoditatem aliquā loci aut temporis opportunitatem censebat expectādam, qua uel hostes terere, uel abactam recipere prædam ualeret. Per idem tempus C. Atilius alter Consul, qui nuper ex Sardinia cum exercitu Pisas uenerat, expositis in terram copiis, contrario q̄ Galli itinere p̄ littus inferi maris Romam uersus ductabat exercitum. Atqui iam Galli non longe aberant a Telamone Tusciæ ciuitate, cum quidam ex eis, qui exercitum antecedebant, in Romanos ex improuiso incidentes, captiq; rem omnem Consuli exposuerunt, nō longe abesse Gallos nunciantes, Lucium uero Aemylium Cōsulem pone sequi. Quibus rebus auditis C. Atilius partim nouitatē rei admiratus, partim adductus in spem uictoriæ, quod obiecisse sibi medios inter duos exercitus hostes fortuna uidebatur, legiones Tribunis militum tradit, iubēs, ut aduersus hostes procedant quousq; locorum opportunitas sinat. Ipse interea imminentem uiæ collem conspicatus ad rem gerendam peropportunū, quo tendere iam Galli uidebantur, collectis equitibus, locum præoccupare constituit, & primum sese periculo obiicere, sperans per eum modum, si uictoria penes Romanos foret, summam totius rei sibi attributum iri. Galli principio aduentum Consulis ignorantes, coniectaticq; ex his, quę cernebant, L. Aemylium Consulem per noctem cū equitibus præcessisse,

quo loca

quo loca bello opportuna præoccuparet, confestim equitatum omnem ac partem expeditorum prȩmittunt ad eum collem occupandum. Cum uero captum iam ab Atilio collem ex captiuis intellexissent, cõfestim pedites iubent præcedere, a fronte simul atq; a tergo aciem struunt, quod hos quidem post tergum insequi uiderẽt: illos uero a fronte consistere, & ex captiuis, & ex iis, quæ in præsentia acciderant, scirent. Qui cum L. Aemylio erãt, & si aduenisse Pisas ex Sardinia copias dicebatur, nondũ tamẽ eam rem cõpertam habẽtes, tunc e certamine, quod in colle fiebat, plane cognouerunt, iam enim q̃proxime hostes accesserãt. Quamobrẽ ingenti lætitia profusi, equites Aemyliani p̃ proximũ collem in subsidiũ eorum, qui pro colle pugnabant, transiuere. Aemylius uero ipse cum legionibus solito ordine post Gallos iter maturabat. Galli, ubi se ab hostibus utrinq; circunuentos uidere, contra Aemylium, qui a tergo sequebatur, Gessatas, atq; Insubres constituerũt, a fronte autem aduersus C. Atilium Taurinos, & qui circa Padum habitãt, Boios, Carros, cẽteraq; impedimenta unum in locum extra utranq; aciem collocarunt: prȩdam uero omnem in proximũ tumulum, relictis qui eam custodirent equitibus, exposuerunt. Ita cum bifrontem aciem constituissent, accidit eam non modo terribilem aspectu, uerumetiam ad pugnandum efficacissimam esse. Boii quidam atq; Insubres auratis fulgebant sagulis. Gessatæ uero ob magnitudinem animi, & incredibilem gloriæ cupiditatem, huiusmodi ornamentis abiectis, nudi tantum cum armis ante omnes stabant, rati per eum modum aptiores sese, & magis expeditos ad bellum fore. Siquidem densę in iis locis sentes implicarent uestes, & armorum usum præpedirent. Principio certamen in colle erat omnibus conspicuum, simul hinc atq; illhinc cõcursantibus equitibus, & summa uirtute ab utroq; agmine pugnantibus. Hoc in loco C. Atilius Consul fortissime dimicans occiditur, caput eius ad Gallorum Reges delatum. Romanorum equites haud ob eam rem cecidere animis, sed longe atrocius prælio incumbentes, tandem nõ solum collem tutati sunt, uerumetiam Gallorum equitatum omnem fuderunt. Interea cum peditũ inter se acies appropinquassent, præliũ cõmissum nõ modo prȩsentibus uisu, uerumetiam cæteris auditu horrendũ, mirabileq; futurũ. Primo enim cũ ex tribus exercitibus pugna constaret, facile sibi quisq; p̃suadere potest, non solum aspectum, uerumetiam usum eius prælii nouum atq; horribilem aspicientibus fuisse. Deinde quis non ambigat, uel in præsentiarum, uel eo tempore, si interfuit, utrum Galli peiores partes in eo prælio habuerint, quod non solum a fronte, uerumetiam a tergo ab hostibus prȩmebantur: an meliores? simul q̃ cũ utroq; exercitu pugnabant;

simul quod utraq; pars impetum hostium ab altera propulsabat, ut sese inuicem uno tempore utriq; protegerent: &, quod præcipuū est, a fronte quidem prærumpere, a tergo uero fugam sperare minime possent: Habent enim hunc in primis bifrontes acies usum, quod nullam militibus uertendi terga spem præbent. Atqui Romani simul in spem uictoriæ ducebantur, quod medios hostes quasi de industria sibi oblatos cernebant, simul ordinem, strepitumq; Gallici exercitus formidabāt. Terribilis erat classicorum sonitus, cum quibus omnis simul Gallorū multitudo tantum clamorem ululatumq; attollebat, ut incredibilis uociferatio audiretur: nec tubæ solum, militesq;, uerumetiam circumstantia omnia loca uocem emittere uiderētur. Terribilis etiam præcedentium nudorum hominū aspectus. Magna enim ac nuda corpora, & bellici quidam motus sub clypeis, miraculo simul & formidini erant. His accedebat splendor, & pulchritudo ornamentorum. Quippe tota acies torquibus aureis, & uirgatis sagulis fulgebat, quę aspicientes Romani, partim obstupebant, partim spe prædæ uehementius incendebātur. Tandem uero sagittariis, qui aciem Romanam ex more præcedebant, tela passim emittentibus, qui posteriores erant, armis tecti facile se tutabantur. Qui uero ante alios nudi pugnabant, re longe aliter q̄ sperarant, procedēte, maxime infestabantur. Prægrandia enim, ac nuda corpora scuto gallico protegere omnino nequibāt, itaq; spicula intro adacta facile cohęrebāt. Denicq; cum infestius ferirentur, & sagittarios cum propter distantiam loci, tum propter multitudinem uolantium undiq; telorum ulcisci nequirent, in desperationem adducti, & quasi rabie furentes, alii in hostes temere ob dolorem ruentes opprimebantur, alii pedem ad suos referentes, fœdati sanguine terrebant cęterorum animos, atq; ordinem perturbabant. Per hunc modum iactantia Gessatarum, qui antesignani in prælio erant, domita, Insubres, & Boii, & Taurini prælium excepere. Neq; iam sagittis eminus, ut ante, sed cominus pilis & gladiis certabatur. Hic uero, quantum nunquam alias, atrox prælium fiebat, nec quicq̄ erat in tantis exercitibus segne. Sed & scuta ad tutelam corporum, & enses ad usum bellorum longe impares erant. Quippe Gallorum enses graues, & obtusa cuspide, scuta uero debilia erant. Romani autē & scutis ad protegenda corpora ualidioribus utebantur, & gladiis breuioribus, sed tamen acutis. Itaq; semper & in uniuerso certamine, & singulorum congressibus Galli superati passim cadebant. Stetit tamen immota eorū acies, donec equites Romani e colle cum ingenti impetu descēderūt. Tunc denicq; turbati Galli passim prosternuntur, pedites quidem in iisdem locis, in quibus constituti fuerant, cecidere, equites uero in fugam se uerterunt.

terunt. Perierunt in eo prelio quadraginta millia Gallorũ, decem millia duntaxat, inter quos & Cõgolitanus rex fuit, uiui in poteſtatẽ Romanorum peruenere. Alter uero Gallorum rex Aneroeſtes, cum in propinquum locum paucis quibuſdam comitantibns fugiſſet, non longe poſt omnes ſibi mortem conſciuere. His rebus geſtis, L. Aemylius Conſul ſpolia hoſtium Romam miſit, prædam uero his, quorum fuerat, reſtituit. Ipſe cum omnibus copiis per Liguriam in Boiorum agrum profectus, omnia uaſtat, populaturq; & intra paucorum dierum ſpatiũ omni genere prædæ ditato exercitu, Romam cum copiis reuertitur, armis, torquibuſq; (id genus ornamẽti eſt ex auro, quod Galli circa collum geſtare ſolent) Capitolium ornat, reliquam uero prædam, & captiuos omnes ante ſe in triumphum ducit. Per hunc modum tanti Gallorum conatus, quos non ſolum populus Romanus, uerumetiam tota Italia formidarat, in irritum deuenere. Quibus rebus Romani in ſpem adducti expellendi omnino ex Italia Gallos, Q. Fuluium, & T. Manlium, creatos nuper Conſules, in Galliam cũ ingenti exercitu tranſmittũt. Hi ſimul ac prouintiam ingreſſi fuere Boios in ditionem populi Romani uenire cõpulerunt. Deinde cum in reliquos Gallos graſſari cœpiſſent, multitudine hymbriũ, ac ſubinde peſtilentia impediti, deſiſtere coacti ſunt. Poſt hos creati Conſules P. Furius, & C. Flaminius rurſus in Galliam cũ exercitu profecti, receptiſq; in amicitiam Ananibus, qui non longe a Maſſilia habitant, mox in Inſubrum agros legiones traduxere, non longe ab eo loco, quo Adua fluuius in Padum influit. Inſubres magna multitudine ad prohibendũ hoſtem conuenerant, a quibus non modo in tranſmittendo amne, uerumetiam in muniendis caſtris, cum magna detrimẽta Romani ſuſcepiſſent, ſtatim ex eo loco diſceſſerunt, profectiq; in Cenomanorum regionem, & illorum copiis, erant enim ſocii Romanorũ, ad exercitum adiunctis, rurſus e ſuperiori loco, qui ad alpes ſpectat, in Inſubrũ agros deſcenderunt, totam regionem longe lateq; uaſtantes. Principes Inſubrum immutabile hoc Romanorum conſilium animaduertentes, tentare fortunã belli, & cũ Romanis decernere ſtatuerũt. Coacto itaq; exercitu & ſignis aureis, quę immobilia uocitãt, e templo Mineruę ſublatis, cęteriſq; neceſſariis rebus paratis, aduerſus Romanos intrepide profecti, nõ longe ab illorum copiis caſtrametati ſunt, numero circiter quinquaginta millia hominum exiſtentes. Romani, cum ſe numero longe inferiores eſſe perſpicerent, aduocare Gallorum, cum quibus ſocietate iuncti erant, auxilia cogitabant. Cæterum, quoniam cum eiuſdem generis hominibus dimicandũ illis eſſe intelligebant, periculoſum uidebat eiuſmodi hominibus in eo diſcrimine, atq; iis preſertim

locis salutem suam cõmittere. Ita ancipites consilii, tandem periculosum consilium capiunt. Castra erant apud Aduam amnem, ubi & pons erat ad ulteriorem fluminis ripam. Vocatos igitur ad se Cenomanos, transire amnem iubent. Cum omnis multitudo transisset, pontem rescindũt, uno tempore & illis facultatem coniungendi sese cum hostibus auferentes, & suis unam duntaxat spem salutis in uictoria relinquẽtes: quæ cum feciſſent, copias in aciem educunt, potestatemq; pugnandi Insubribus faciunt. Vicerunt id prælium Romani prouidẽtia Tribunorũ. Hi enim q; ex superioribus pugnis animaduerterant Gallorum gentẽ primo impetu acerrime dimicare, mox uero labascere animis atq; confringi: enses præterea illorum, quemadmodum supra memorauimus, unam duntaxat plagam uehementem habere: sed esse ad crebriores ictus prorsus inutiles. Cum structę iam acies essent, acceptas a Triariis hastas antesignanis tradidere, admonentes, ut Gallorũ impetũ tamdiu distinerẽt, quoad primis ille ardor animi efferuescceret: tum dimissis hastis, ensibus uterẽtur. Illi Tribunorum imperio parẽtes excompositio in Gallos irruũt, pectoraq; eorum hastis feriunt. Galli in præcidendis hastis omnem impetum effudere: tum denicq; Romani abiectis hastis, pedem pedi conferentes, Gallorum conatum omnino inutilem fecere: quippe auferentes iis spatium ex distantia pugnandi, quod proprium eius gentis est, propterea q; obtusi sunt gladii ipsorum: nec nisi ad demittendos ex distantia ictus, propter lõgitudinem utiles. Ipsi uero breuioribus ensibus freti, nec cæsim, ut illi, sed punctim ora pectoraq; Gallorum crebris ictibus ferientes, magnam partem hostiũ interfecere. Tantum in eo prælio ualuit prouidentia Tribunorum. Nam Consul haud sane prudenter locũ ad pugnam elegerat. Quippe structa acie iuxta ripam fluminis, abstulerat Romanis, quod proprium esse illorum uidetur, nihil loci eis relinquens ad referendos ex acie pedes. Quod si quid inter pugnãdum tantillum retrocedere coegisset, incidere omnes in profluentem oportebat, ob inscitiam Consulis. Præclaram tamen, ut diximus, uictoriã propria uirtute adepti fuere, & ingenti captiuorum multitudine, multisq; Gallorũ spoliis onusti, incolumem Romam exercitum reduxerũt. Proximo deinceanno, Galli tãtis cladibus afflicti, pacem a Romanis per legatos petiere, omnia illis pollicẽtes. At M. Claudius, & C. Cornelius Consules creati, ne id a Senatu impetrarent, educere omni celeritate in prouintiã exercitum maturant. Quamobrem Galli desperata pace, quasi extremũ periculum subituri iterato exercitum comparare, conductisq; triginta millibus Gessatarum, quos cis Rhenum habitare supra memorauimus, omnes instructos, paratosq; in armis habere, Romanorum aduentum

præstolari.

præstolari. Consules igitur aduenięte Vere copiis in Insubres ductis, Acerras urbem, quæ est inter Padum & Alpes, obsedere. Insubres, & si ferre auxilium obsessis nequibant, propterea quod media loca fuerant a Romanis præoccupata, ad dissoluendam tamen obsidionem toto animo intenti, partem copiarum trans Padum mittunt. Hos obsidere Clastidium oppidum sociorum populi Romani iubent, rati ea difficultate coactos Consules, urbem obsidione soluturos. Id simul ac Consulibus nunciatum fuit, M. Claudius cum equitatu, & parte expeditorum ferre obsessis auxilium properat. Galli postquam aduentum Consulis cognouerunt, soluta mox obsidione, aduersus Romanos intrepide fecerunt iter, structaq; acie in conspectu constitere. Sed principio quidem Galli, incidentibus eximprouiso in ipsorum equites Romanis, meliores partes habuerunt. Postea uero undiq; circunuenti ab equitibus Romanis fusi passim, profligatiq; fuere, multi in fluuium metu hostium precipitati, uorticibus absorpti periere. Magna pars ab hostibus cæsa, reliqui uiui capti. At Galli, qui apud Acerras obsidebãtur, simulac supatos apud Clastidium suos audiuere, fuga saluti suæ consulentes, Mediolanũ præcipuam Insubrum ciuitatem petierunt. Cornelius urbe, quæ & frumento, & omni genere commeatus refertissima erat, potitus, Gallos persequitur: nec longe a Mediolano exercitũ duxit. Cum uero obuiam Galli non prodirent, Mediolanensem agrum populatus, copias reducebat. Galli redeuntem insecuti, extremum lacessere agmen cœpere, plærisq; Romanorum obtruncatis, nonnullis & in fugam conuersis, donec Cornelius cum legionibus conuersus, omnes ad prælium cum hostibus capessendum cohortatus est. Qui mandatum Consulis alacri animo audientes, in Gallos audacissime irruunt. Galli maximis nuper detrimentis affecti, haud diu restitere, sed reuocato extẽplo gradu in proximas alpes aufugerunt. Hos persecutus Consul, simul quintiam omnẽ populatus est, simul Mediolanum profectus, urbem per uim in populi Romani dictionem redegit. Quibus rebus gestis Duces Gallorum nullam amplius salutis spem sibi relictam uidentes, sese resq; suas omnes in populi Romani potestate posuerunt. Hic tandem belli Gallici finis fuit, quo nullum usq; in hunc diem, uel obstinatione animorum, uel militum audatia, uel atrocitate præliorum, uel multitudine interfectorum, uel numero copiarum maius, aut audiuimus, aut legimus: quanq; & consiliis, & incœptis, & quotidianis deliberatiõibus prorsus inutile fuerit, propterea q; Galli ira potius atq; impetu mouẽtur, q; ratione. De quibus, cum consyderaremus, q; breui tempore e natali solo expulsi a Romanis fuerint, paucis quibusdam locis sibi intra Alpes relictis, cõsentaneum exi-

ſtimauimus, cum primos eorum conatus, tum omnẽ rerum ſucceſſum ac poſtremo ultimum interitum ipſorum breuiter cõmemorare: id maxime proprium hiſtoriæ exiſtimantes, huiuſmodi res caſuſq; fortuitos poſteris tradere, ne forte noſtri homines eiuſcemodi rerum ignari, uanas ac frequentes Barbarorum infeſtationes facile pertimeſcant, ſed certi q̃ leuiter, quanq; nullo negocio ea gens poſt primos ſtatim impetus, ſi quis eis obſtiterit, infringatur, & corruat, omnem potius fortunæ euẽtum experiri malint, q̃ aliquid neceſſarium, ut Barbaris cædant, prætermittere. Equidem, qui Perſarum aduerſus Græcos, Gallorumq; contra Delphos res geſtas ſcripſerant, plurimum profuiſſe arbitror ad certamina Græcorum, p cõmuni patriæ libertate. Et certe nemo, uel diuitiis alicuius, uel armis, uel multitudine hominum deterritus, a patrię & cõmunis ſoli defenſione deſiſtet, ſi ſibi ante oculos ponet res ea tempeſtate geſtas, conſiderabitq;, quot millia hominum, quas uires, quantos apparatus uirtus Romanorum cum ingenio & ratione pugnãtium ſuperarit, fregerit, pſligauerit. Sed enim Gallorum terror non ſolum priſcis temporibus, uerum & noſtra ætate ſæpenumero Græcorum animos inuaſit. Quæ res me uel in primis animauit, ut eorum res geſtas ſummatim quidem, ſed tamen ab origine referrem. Verum, ut aliquando eo reuertamur, unde diſceſſimus, Aſdrubal Dux Carthaginenſium annos octo in Hiſpania cõmoratus, tandem per inſidias, noctu a Gallo quodam priuatarum inimicitiarum cauſa domi occiditur, uir nõ modo bellicis artibus, uerũ & eloquentia, ad mouendos hominum animos adeo pollens potenſq;, ut magnam imperio Carthaginenſi * acceſſionem fecerit. Copiæ, quæ in Hiſpania erãt, Annibali filio eius adhuc ſatis adoleſcenti ob egregiam iuuenis indolem, & incredibilem in ea ætate magnitudinem animi tradũtur. Hic in ipſis ſtatim principiis hoſtem ſe populi Romani futurum declarauit, quod non longe poſt accidit. Ex eo tempore uariæ inter Romanos Carthaginenſeſq; ſuſpitiones oriri cœptę. Quippe Carthaginenſes, quod expulſi e Sicilia fuerãt, ſecreto Romanis inſidias machinabantur. Romani uero econtrario conſilia eorum intelligentes, nõ ſatis Carthaginenſibus fidebãt, quibus rebus facile intelligebaẽ, nõ poſt longum tempus bellum inter eos futurum. Per idem tempus Achæi, & Philippus Macedoniæ rex, cæteriq; eorum ſocii bellum aduerſus Aetolos gerebant, quod ſociale appellatur. Nos igitur, cum bellum a Romanis contra Carthaginenſes in Sicilia atq; Africa geſtum, cæteraq; quę id bellum ſecuta ſunt, cõmemorauerimus, ac deinde ſecundum ordinem noſtræ præparationis uentum ſit ad principium ſocialis belli, & ſecundi belli Carthaginenſis, quod Annibalis bellum appellant, atq; ex his

tempo-

temporibus nobis institutum sit nostræ narrationis initium facere, con sentaneum est, ut iam ad res in Græcia gestas ueniamus, quo per hunc modum simili undecunq; præparatione facta, cum ad eundem rerum omnium exitum uentum fueritis, institutam a nobis historiam inchoe mus. Cum enim nõ unius duntaxat, aut alterius gentis, quemadmodũ cæteri scriptores fecere, utputa Græcorum, siue Persarum, sed omnium simul totius orbis partium, quæ in nostram notitiam uenerunt, res ge stas scribere proposuerimus, non absurdum erit, notissimarum genti um, locorumq; totius orbis breuiter ante initium nostri operis memi nisse. De his igitur, quæ in Asia atq; Aegypto gesta sunt, satis erit a no stris inde temporibus referre, quod multi ante nostram ætatem res ge stas eorum scripsere, suntq; fere omnibus in promptu: nec quicquam ex eo tempore immutatum est, quod sit a scriptorum commentariis ali enum. Quę uero Achæi, Macedonesq; gessere, breuiter nobis ab initio repetenda sunt, q̃ earum rerum (quemadmodũ supra memorauimus) incredibilis mutatio fuerit nostris temporibus. Nam cum multi ante hæc tempora laborassent, ut Peloponnenses in unam uoluntatem redi gerent: neq; id perficere potuissent, quod omẽs suo potius commodo, q̃ libertati patriæ studerent: tanta hac nostra tempestate immutatio fa cta est, ut non solum amicitiam, societatemq; inter se inierunt, sed etiam iisdem legibus usi sunt, iisdem ponderibus, iisdem mensuris, iisdẽ num mis, præterea iisdem principibus, iisdem consultoribus, iisdem iudi cibus, ut nulla alia res Peloponneso deesset quin omnis una ciuitas foret, nisi quod nõ erant una mœnia habitantiũ, cætera omnia, uel eadem, uel q̃ simillima erant. Primum autem quomodo regnare inter Peloponnẽ ses cœperit Achæorum nomen, haud absurdum erit ostendere. Nam hanc qui appellationem ab initio sortiti fuere, neq; regione cæteris præ stant, neq; urbium multitudine, neq; diuitiis, neq; uirtute. Siquidem Arcades, atq; Lacedęmonii multitudine uirorum, urbiumq; non parũ cæteros antecellunt, uirtute ac rebus gestis nemini Gręcorum secundi. Quomodo igitur, aut quamobrem uel hi, quos modo memorauimus, uel cæteri Peloponnenses pati æquo animo possunt, se non solũ in Rem publicam, uerumetiam in nomen Achęorum transmutatos? Ac fortu na quidem hoc factum esse stultissimum esset asserere. Causa potius hu ius rei perquirenda est, sine qua nihil nec eorum, quæ ratione fiunt, nec eorum, quæ præter rationem agi uidentur, perfici potest. Est autem hæc, ut mea quidem fert opinio, æqualitas, & communis licentia, quę inter omnes seruabatur, & quoddam quasi exemplar uerę Reipublicæ. Quippe synceriora instituta in aliqua Gręciæ ciuitate reperta nunquam

fuere. Hæc causa plærosq; Pelopõnenses sponte sua æmulos, atq; imitatores eius Reipub. fecit, alios ad id rationibus, persuasionibusq; adduxit, nõnullos cum tempore paulatim coegit: ita tamen, ut statim postea animos eorum sedaret. Nam cum nemini quicq; supereſſe ab initio permisisset, sed omnia omnibus uoluisset æqualia fore, statim ad eam amplitudinem Achæos perduxit, duabus rebus ad id efficacissimis usa, æqualitate atq; clementia. Hęc igitur primaria causa fuisse dicẽdaest, quæ Peloponnenses unanimes inter se, atq; concordes ad eam fœlicitatẽ, in qua modo sunt, perduxit. Verum hic mos uiuendi, atq; hæc ratio administrandæ Reipublicæ longe ante hæc tempora apud Achęos fuit, quod infinitis pene testimoniis licet ostendere. Sed in præsentia unum duntaxat, uel ad summum duo proferamus. Nam quo tempore in ea regione Italiæ, quæ tunc magna Græcia appellabatur, cœtus Pythagoreorũ ob clandestinam coniurationem concrematus fuit, magna rerum publicarum mutatiõe facta, utpote principibus unicuiusq; ciuitatis temere interfectis, accidit, ea loca, easq; urbes maximis cędibus, seditionibusq; uexari. Quocirca uariq; ad eos undecunq; legationes componendarum rerum gratia confluxere. At illi cęteris posthabitis, Achęorum duntaxat fidei res suas cõmiserunt. Quinetiam non multo interiecto tempore, omnino instituta illorum imitari, atq; eam Rempublicã effingere decreuerunt. Siquidem Crodematę, Sybaritę, Caulonitę cõpositis inter se unanimiter rebus, primo Omarii Iouis templum publice constituerũt, ubi & contiones fieri, & cum populo agi posset. Pręterea acceptis ab Achęis institutis & legibus, iis duntaxat uti suamq; Rempublicam componere uolebãt. Sed a Dionysio Syracusarum tyranno, & uagantibus per id tempus circũ ea loca Gallis, desistere ab incœpto coacti. Præter hæc Lacedęmoniis ex insperato apud Leuctras profligatis, Thebanis uero iam imperium Græcorũ affectantibus, ingens per omnem Græciam tumultus, atq; incredibilis perturbatio orta, præsertim apud hos ipsos Lacedæmonios, atq; Thebanos, cum & illi superatos se arbitrarentur, & hi nondũ se uictoriã insecutos existimarent. Veruntamen uterq; populus cõmuni consilio solos ex omni Gręcia Achæos delegere, quibus rerum omniũ, quę in ambiguo erant, iudicium permitteret, non tam uires, aut potentiã eorum animaduertẽtes (erat quippe tunc ea regio cæteris omnibus Gręciæ prouinciis minor) cẽq; fidem atq; integritatẽ populorum, quę ea tempestate apud omẽs habebat insignis. Tunc igitur nuda apud eos uirtus erat, sed res gestæ nullæ, gloria dignæ forent. Itaq; Respub. eorũ parum augebatur, cp neminem uirtutibus suis dignũ principẽ haberent: semper autem uel Lacedæmoniorũ, uel Macedonum imperio

obscura-

obscurarentur. At postquam interiectis temporibus dignos eorũ prin-
cipatu præfectos inuenere, clari euestigio, atq; illustres facti sunt. Perfe-
cerunt, * quod optimum omnium erat, Pelopõnensium inter se cõcor
diam, cuius authorem, ac ducem fuisse nemo ambigit Aratum Sicyoni
um: qui uero rem cœptã cõfirmauit atq; perfecit, Philopœmenem Me-
galopolitanum. Tertium autẽ qui eam auxit amplificauitq;, Lycertam,
& cæteros eius sequaces. Quæ uero a singulis gesta fuerint, & quemad-
modum, quoue tempore, hinc ostẽdere conabimur, quantũ p materia
licebit. Sed Arati quidem res gestas & nunc, & rursus posthac summa
tim referemus, quod ipse in commentariis suis omnia fuerit nõ minus
uere, q̃ aperte copioseq; complexus. De cæteris uero paulo diligentior,
atq; prolixior sermo erit. Atqui & faciliorem nobis narrationem, & di-
scentibus apertiorem historiam futuram arbitramur, si ab his tempori-
bus repetemus, in quibus Achęorum populi, qui a principibus Mace-
doniæ per ciuitates diuisi fuerant, rursus in unum quasi corpus coalue-
runt: & ita aucta confestim ea gens fuit, ut ad hanc amplitudinem perue
nerit, de qua hactenus particulatim diximus, & quæ durat usq; in præ-
sentem diem. Olympias igitur erat centesima uigesima quarta, cum Pa-
trenses & Dymensorũa animis conuenere, tempore quo Ptolemæus
Lagi filius, & Lysimachus, & Seleucus, & Ptolemęus Ceraunus uitam
obiere. Omnes enim sub hac Olympiade diem functi sunt. Superiori-
bus itaq; temporibus hic erat Achæorum status. Regnari apud eos cœ-
ptum tempore quo Tisamenes Horestis filius post descensum Heracli-
darum Lacedæmone expulsus loca quę sunt circa Achaiam, occupauit.
Ab hoc cõtinue per successionem usq; ad Sygi tempora reges habuere.
Postea uero moleste ferre regnum cœperunt, q̃ filii Sygi iam non legi-
time, sed per tyrannidem prouintiam gubernarent. Igitur Rempub. a
Regibus ad populum transtulerũt, & reliquum quidem tempus usq;
ad Alexandri, Philippiq; ætatẽ uarie uariis temporibus se gessere: cona-
ti tamen, quãtum in se fuit Rempublicam publice administrare. Hæc au
tem ex duodecim ciuitatibus cõstabat, quę nostra quoq; ætate extant,
præter Olenum & Elicem, quas solidas ante certamen Leuctricum ter-
ræmotus absorbuit. Hæ sunt, Patræ, Dymæ, Pharæ, Tritea, Leontia,
Egira, Pellene, Bura, Ceraunia, Carinia. Post Alexandri uero ætatem,
& ante eam Olympiadem, de qua modo locuti sumus, tanta inter eos
maxime propter Reges Macedoniæ dissensio orta est, ut diuisæ inter
se ciuitates, id demum conducere sibi arbitrarentur, si arma aduersus se
inuicem hostiliter ferrent. Quibus ex rebus accidit, ut alias Achaiæ ciuita
tes præsidiũ Demetrii, Cassandriq;, & non longe post Antigoni intra

urbem recipere, pleraſq; a Tyrannis, qui tunc in Græcia cõplures erant, occupari. Cẽteſima uero & uigeſimaquarta Olympiade, quemadmodũ ſupra memorauimus, rurſus conuenire inter ſe ii populi cœperunt, tempore quo Pyrrhus Epirotarum rex in Italiam transfretauit. Principio conuenere Dymenſes, & Patrenſes, Tritenſes & Pharenſes. Poſtmodũ uix elapſo quinquennio, Egirenſes eiecto extra urbem præſidio illis adhęſerunt, quos Burii interfecto tyranno, ac nõ longe poſt Ceraunii ſecuti. Quippe Iſeas Cerauniorum ea tempeſtate tyrannus cum eiectum Egira præſidium, interfectumq; a Buriis tyrãnum, ſe uere bello undiq; circunuentum intelligeret, depoſito principatu, & pacta ab Achæis ſalute urbem adminiſtrationi eorum reliquit. Sed quam ob rem hęc tam alte a nobis repetita ſunt? Primo, ut palam omnibus fiat, quo pacto, quibuſue temporibus, qui primi Achæorum rurſus hanc Rempublicam, quam florere hac tempeſtate cernimus, inſtituerit: deinde, ut nõ ſolum hiſtoriæ noſtrę, uerumetiam rerum ab illis geſtarum, cognitis ipſorum inſtitutis, facilior apud omẽs fides ſit. Siquidem unus ſemper apud eos gubernandæ Reipublicæ mos, una ratio fuit, per quam ſeruata cõtinue erga ſuos omnes æquabilitate, & iis, qui uel per ſe, uel per reges occupare eorum patriam conabantur: frequenter bello profligatis, tandem opus hoc pulcherrimum perfecerunt, partim ſuis uiribus freti, partim auxilio ſociorum. Nam quæ ſunt ab his ſecutis poſtea temporibus in ea prouintia geſta, ad Achæos referenda ſunt, qui cum multis maximiſq; in rebus ſocii Romanorum fuiſſent, nunq; ſibi quicq; ex rebus geſtis aſcripſere, ad nullam protinus rem, niſi ad Peloponneſi libertatem atq; concordiam intenti. Verum hoc ex ipſis rebus geſtis manifeſtius apparebit. Quinq; igitur & uiginti annos cum his pariter Rempublicam adminiſtrarũt a principio hæ, quas modo memorauimus, ciuitates, quæſtorem unum, & duos duces uiciſſim creãtes: poſtea rurſus unum duntaxat ducem decernere ſtatuerunt, cui ſumma rerum omnium committeretur. Primus omniũ eum honorem adeptus fuit Marcus Gerineus, poſt quem perfectis quatuor annis dux creatus fuit Aratus Sicyonius, cum eſſet annorum uiginti. Hic ſtatim ſingulari uirtute, ac magnitudine animi patriam tyrannide liberauit, & Reipublicæ Achæorũ, cui iam inde ab initio affectiſſimus fuerat, adiunxit. Nec longe poſt cũ octo annis imperaſſet, dux denuo electus, ſi qua uia arcem Corinthi, quã tunc Antigonus tenebat, capere poſſet, animũ intendere cœpit, qua mox potitus, pterritis omnibus, qui Peloponneſum colebant. Corinthiis uero tyrannide liberatis, eam quoq; urbem Achæis addidit. Idem etiam de ciuitate Megarenſiũ paucis interiectis diebus effecit. Hæc geſta ſunt anno ante

no ante eum Carthaginenſium conflictum, quo Carthaginenſes omni Sicilia excedere, ac tributum populo Romano pendere ſunt coacti. Aratus huiuſcemodi rebus intra breue tempus ſtrenue peractis, reliquũ ętatis in adminiſtratione Reipub. conſumpſit, omnes conatus ac cogitationes ſuas ad unum finem dirigens, ut Macedones Peloponneſo eiiceret, tyrannides infringeret, cõmunemq́, ac patriam libertatẽ unicuiq́ conſeruaret. Ita quandiu Antigonus uixit, facile & conatui, ac omnifariam machinis ipſius, & cupiditati Aetolorum reſtitit, utriſq́ alioquin eo temeritatis atq́ audatiæ prolapſis, ut fœdus inter ſe inuicem de diuiſione ciuitatũ Achaiæ facere nõ erubuerint. Mortuo uero Antigono, initaq́ inter Achæos, atq́ Aetolos ſocietate, cum bello a Demetrio infeſtarentur, diſſenſiones atq́ diſcordiæ pauliſper ſedatæ, cõmuniſq́, & mutua quædã amicitia inter eos orta eſt. Poſtq̃ uero Demetrius, qui decem tantum regnauit annos, diem functus fuit, tempore quo primum Romani Illyrium transfretarunt, incredibile rebus Achęorum additamentũ acceſſit. Quippe omnes tyranni, qui in Peloponneſo regnabant, in deſperationem adducti ſunt, tum propter Demetrii mortem, quo Duce atq́ Imperatore uti conſueuerant, tum q́ Aratum cernebãt totis uiribus adniti, ut Tyrannides deponerẽtur, & iis quidem, qui ſeſe ſponte imperio abdicarent, ſummos honores, præmiaq́ proponere: iis uero, qui in pertinatia permanerent, metum terroremq́ iniicere: denicq́ uniuerſos hortari, ut Tyrannides dimitterent, patrias in libertatem uendicarent, & in Rempublicam Achæorum conuenirent. Lyſidas igitur Megalopolitanus, qui adhuc uiuo Demetrio ſingulari prudentia futura præuiderat, confeſtim depoſita tyrannide Reipub. Achæorũ aſcribi uoluit. Ariſtomachus quoq́ Argiuorum tyrannus, & Xenon Hermioniorũ, & Cleominus Phliaſiorum, depoſitis tyrãnidibus in eandem Rempub. cõfluxere. Quibus ex rebus cum ea gens mirum in modũ adoleuiſſet, Aetoli ob innatã eis cupiditatẽ Achæis inuidentes, ſperanteſq́ ſe ciuitates, quę una coaluerant, diſſoluere poſſe, quemadmodũ ab initio fecerãt, Acarnanũ ciuitates cũ Alexandro, Achęorũ uero cũ Antigono ſe diuiſuros pollicent̃. Ita ſimili ſpe in ſententiã trahũt Antigonũ, q́ per ea tpa Macedonibus prę́erat, relictus a Philippo filii Tutor, & Cleomenẽ, regẽ Lacedęmoniorũ. Nã cũ Antigonũ ea tẽpeſtate Macedonibus imperantẽ cernerent uirũ bellicoſum, & ob amiſſam Corinthi arcẽ Achęis maxime infeſtũ, facile ſibi p̃ſuadebãt, ſi Lacedęmonios quoq́ eo bello adiutores haberẽt, ſe haud dubie eam gentẽ armis undiq́ circunuentã opp̃ſſuros: q̊d, pculdubio eueniſſet, niſi, q́ illi minime conſiderauerant, Aratũ ſingulari uirtute, ac magnitudine animi uirũ, propugnatorem habuiſſent,

Totis itaq; uiribus iniquissimum bellum adgressi, nõ solum quod sperabant, perficere nequiuerunt, sed econtrario Aratum, qui ea tempestate Achæis præerat, & omnem illorum gentem robustiorem, audatioremq; fecere, duce callide omnia ac diligenter prouidẽte, quemadmodum ex sequentibus liquebit. Nam cum uir prouidus animaduerteret, pudere Aetolos palam Achæis bellũ indicere, ob recepta nuper ab illis in bello Demetriaco beneficia, propterea q; Lacedęmonios, ut id ipsi facilitarent, hortari: tanta deinde inuidia ob res Achæorum secundas premi, ut Cleomeni, qui Tegetam, Mantiniam, Orchomenumq;, amplissimas Aetoliæ ciuitates sibi per fraudem sustulerat, non solum irati nõ fuissent, sed eas regi lætissime confirmassent: præterea nulla ab Achæis iniuria lacessitos, duntaxat immani cupiditate regnandi, omnem bello occasionem quæritare: paticq; in presentia haud inuitos, ut fœdus sibi a Rege uiolaretur, auferrenturq; per fraudem amplissimæ ciuitates, ea tantũ fini, ut auctæ per eum modum Cleomenis uires facilius Achæorũ rem publicã labefactare possent. Cum inq; hæc oẽia Aratus, cæteriq; Achæorum duces animaduerterent, statuerunt inter se bellum quidem nemini indicendum, sed conatui Lacedæmoniorum totis uiribus resistendum esse. Principio igitur hęc inter se Duces decreuere. Interiectis uero temporibus cum animaduerterent Cleomenem oppidum quoddam, quod postea Athenense appellatum, in regione Megalopolitarum intrepide ædificantem, & iam sese apertum, atq; acerrimum Achęorum hostem indicantem, congregato concilio decernunt bellũ aduersus Lacedæmonios non iam ex abdito, sed palam esse suscipiendum. Bellum igitur, quod Cleomenicũ appellatur, per ea tempora huiusmodi initiũ habuit. Achæi primum per se ipsos sine cuiusquã subsidio resistere Lacedæmoniis cœperunt, simul q; gloriosius nomini eorum futurum arbitrabãtur, per seipsos, q; per alios, ciuitates, patriamq; tutari: simul q; seruare cum Ptolemæo amicitiam totis uiribus adnitebantur, ueriti ne forte is ægre ferret, si ab aliis potius, q; a se præsidia quæritarent. Iam uero procedente bello cum Cleomenes pessundata Republica legitimum imperium in tyrannidem uertisset, & bello alioquin fortiter, prudenterq; uteretur, Aratus quod futurum erat, longe prospiciens, quippe quem minime latebat consilium atq; audatia Aetolorum, sedulo irritandos esse illorum conatus iudicauit. Cum itaq; animaduerteret Antigonum industria atq; experientia rerum, præterea etiam fide prę ter cæteros præstantem, & Reges consideraret natura quidem neminem uel hostem, uel amicum habere, sed ex eorum commodo amicitias, inimicitiasq; metiri, conuertere se ad eum Regem decreuit, om-

nemq;

nemq; belli eũentum illi ante oculos ponere: postremo una belli societatem inire. Verum id palam facere, cõplures causæ prohibebant. Quippe ea re intellecta Cleomenes atq; Aetoli, diligẽtius se paraturi ad bellũ uidebãtur, & Achiui nouitate rei perterriti, q; Ducem ueluti in summa desperatione rerum ad hostem confugere existimarent, magna ex parte bellum deserturi. Quamobrem ne quid huiusmodi accideret, nõ modo nemini consilium aperiebat, sed multa præter sententiã faciebat, loquebaturq;, queis contrarium eius rei, quam moliebatur, ostẽderet. Cum itaq; Megalopolitanos cerneret ob uicinitatẽ, quam cum Lacedæmone habebant, bello præter cæteros q̃ maxime affligi, neq; ullum ab Achæis, qui eodem bello premebãtur, expectare præsidiũ, fœdere præterea atq; amicitia cum Macedonibus coniunctos esse, quorum singularia fuerãt erga Philippum Amynthæ filium beneficia, nõ dubitabat eos, q̃primũ infestari a Cleomene cœpissent, Antigoni atq; Macedonum præsidium imploraturos. Itaq; secrete consilium suum Nicophani & Cercidæ Megalopolitanis aperit. Hi ei paterni hospites erant, ac præter cæteros ad componendam rem aptissimi uidebãtur. Per eos itaq; Macedonas hortatur, legatos ad Achæos mittant, rogentq;, ut secum una præsidium ab Antigono postulent. Megalopolitani Nicophanem, atq; Cercidam legatos ad Achæos mittunt, & ut inde consentientibus Achæis ad Antigonum pficiscantur, iubent: Achæi id Megalopolitanis facile permiserũt. Profecti igitur ad Regem legati, quæ in mandatis habebant, referunt, & ex iis quidem, quæ ad patriam eorũ spectabant, duntaxat necessaria breuiter summatimq; exponunt. De uniuersa uero re plura, ut ab Arato edocti fuerant, uerba faciunt. Aetolorum, Cleomenisq; conatus quid possint, quo tendant, ante oculos ponunt. Esse id bellum in præsentia quidem Achæis periculosum, sed posthæc, si illi uoti compotes fuerint, ipsi Antigono longe pnitiosius futurũ. Neminẽ quippe dubitare, Achæos uno tẽpore amborũ uiribus oppressos, facile pessundatũ iri: at Cleomenem, Aetolosq;, si ea uictoria potiti fuerint, haud quaq; in iis finibus permansuros, longe minus dubiũ esse. Quippe Aetolorum cupiditatem credendũ non solũ nõ Peloponnensiũ, sed ne totius quidẽ Græciæ finibus contentã fore. Cleomenis uero ambitionẽ, tametsi in præsentia Peloponnesi tantũmodo principatũ appetere uideatur, tamen si uoti cõpos fuerit, non prius ab incepto destiturã, quã omnẽ Macedoniã subiugauerit. His atq; aliis huiusce modi rationibus Regẽ admonent, ut futura diligenter pspiciat, consyderetq;, quid rebus suis magis cõducere uideatur, uel una cũ Achæis atq; Bœotiis bellũ in Peloponneso pro imperio Græciæ contra Cleomenem gerere, uel derelicta maxima gente, nõ

longe post aduersus Aetolos, Bœotios, Achęos, atq; Lacedęmonios in Thessalia, p principatu Macedoniæ certare. Quod si Aetoli pudore ducti, ne concordiam tempore Demetriaci belli cum Achæis initam uiolare uiderentur, in amicitia, quemadmodum in pręsentia faciebant, persistere simularent, Achæos per se ipsos satis superq; esse ad Cleomenis iniurias propulsandas. Itaq; si fortuna secundis rebus secum ageret, nihil opus esse aliorum subsidio: sin uero rebus suis iniqua Aetolos potius respiceret, Regem, ut sibi adesset, obtestabãtur: neq; opportunum tempus prætermitteret, Peloponnenses, anteaq̃ ad internitionem delerentur, cõseruaret. De fide ac premiis, nullam in præsentia curam habendã dicebant, inuenturum esse Aratum in summa rerum necessitate modũ, quo utriq; rei satisfaceret. Hunc ipsum, tempus, quo opus præsidio foret, Regi indicaturum. Antigonus auditis, quæ relata per legatos fuere, Arati prudentiam summopere commendauit, secq; ad omnem rei euentum paratum respondit. Dedit præterea ad Megalopolitanos literas, quibus significauit, præsto fore a se subsidium, dummodo id uolentibus Achæis fieret. His peractis, Nicophanes, & Cercidas domũ reuertuntur: redditisq; Antigoni literis, beneuolentiam ac promptitudinem Regis ostendũt. Megalopolitani his rebus lætitia affecti, mittunt denuo ad Achæos legatos, rogantes, ut fœdus cum Antigono ineant, ac totius rei summam fidei illius credant. Aratus, intellectis particulatim a Nicophane rebus, & studio Regis erga Achæos, secq; impium cognito, incredibilem cœpit animo uoluptatem: simul q̃ haud frustratũ se spe sua esse intelligebat: simul quod Antigonus pręter spem Aetolorum haud aspernari amicitiam suam uidebatur. Stabat tamen in sententia a nemine petendi subsidium, nisi summa rerum necessitudine cogeret. Quod si accideret, nequaquam id per se solum, sed per omnes simul Achęos fieri cupiebat. Verebatur enim, ne, si forte Rex uictoria potitus, Cleomene ac Lacedęmoniis superatis, ad extremũ aliquid noui contra Rempublicam Achęorũ tentaret: causam cuius rei sibi ascriberent, quod Regem sibi ob captam Corinthi arcem infensum admittendũ intra patriæ limites per imprudentiã censuisset. Cum igitur legati Megalopolitanorũ ad consiliũ uenissent, & recitatis primo literis Regis, benignitatem atq; amicitiã ostendissent, ac postremo Achęos hortati forent ad res cũ Antigono cõponendas, atq; ad id prompta esse omnis multitudo uideretur, p̃cedens in mediũ Aratus regis benignitatẽ facile amplexus est, dehinc multitudinis studium summis laudibus extulit. Verum pluribus eos hortatus est, ut per seipsos seruare ciuitates, & patriã, conarẽtur. Si id fieret, nihil neq; præclarius, neq; utilius fore. Quod si rebus suis omnino

fortuna

fortuna aduersaretur, omnia prius experienda: & postq̃ nullam amplius intelligerent spem sibi relictam esse, tunc demum ad amicorum præsidia confugiendum. Id consilium facile multitudo omnis probauit, decretumq; a concilio fuit, ne quid in præsentia noui tentaretur, sed per se ipsos Achæi præsens bellum administrarent. Cum uero interea Ptolemæus Cleomeni auxilio esse, & necessaria ad bellum suppeditare cœpisset, cupiens eum per hunc modum Antigono infestum facere, q; Lacedæmoniorum potius, q̃ Achæorũ uiribus Macedoniæ regnũ consequi posse sperabat. Achæi autẽ primo iuxta Lyceum ex improuiso Cleomeni obuiam facti, cæsi ac profligati fuissent: dehinc rursus in Laodicea non longe ab urbe Megalopoli, cum excompositio ad manus ueniissent, ingẽtem iacturam passi: tertio prope Dymeam in loco, quod Hecatombeum appellatur, adeo fusi, dissipatiq;, ut pene in extremum periculum incidissent: tunc demum tot malis circunuentus Aratus, moram omnẽ amputãdam censuit, subsidiũq; ab Antigono, uti a principio statuerat, petendum. Filium itaq; legatum ad Regem mittit, ea confirmatum, quę de subsidio inter se conuenerant. Verum anceps consilii, ac non parũ solicitus erat, q; neq; Antigonum cum præsidio uenturũ sperabat, nisi arcem Corinthi, quam Acrocorinthium uocant, & ipsam Corinthiorum urbem fidei gratia accepisset: neq; intelligebat Achæos posse inuitis Corinthiis eam urbem Macedonibus tradere. Quamobrem dilatũ cõsiliũ fuit, ut de modo dandæ fidei cõsideraretur. Inter hæc Cleomenes rebus fœliciter a se gestis elatus, intrepide per oñem prouintiam discurrere, ciuitates partim p̃suasione, partim terrore sibi asciscere. Cum uero p̃ hunc modũ Caphyas, Pellenem, Pheneum, Argos, Phliantem, Cleonas, Epidaurum, Hermionem, Tryzenem, & ad extremum Corinthum cœpisset, castra nõ longe ab urbe Syciniorum posuit, pariterq; Achæos ab ea quam supra diximus, solicitudine animi liberauit. Quippe Aratus, simulatq; nunciatum est, eiectum a Corinthiis ex urbe præsidiũ Achæorum, missosq; ad Cleomenem legatos, qui urbem ei traderent, optimam ad eam rem occasionẽ nactus, arcem, quæ ab Achæis tenebatur, Antigono restituit, quæ res & offensam, quam apũd Regem contraxerat, purgauit: & fidem ac munimentum quoddam, & ueluti receptaculum futuri belli Regi breuiter * Cleomenes, postquam conuenisse cũ Antigono Achæos intellexit, arcemq; illi sponte tradidisse, cõfestim soluta obsidione castra non longe ab Isthmo traduxit, atq; eum locum, qui medius est inter arcem, & eos montes, quos incolæ Onios uocant uallo ac fossa diligẽtissime muniuit, ut qui iam animo spem cõceperat, totius se Pelopõnesi imperio potiturũ. Antigonus iampridẽ ad bellum

paratus, opportunitatē temporis præstolabatur. Cum uero ex his quæ acciderant, appropinquare protectionem Cleomenis in Thessaliam, sicuti ab Arato didicerat, cōiectaretur, missis ad Achæos de omni re nunciis, ipse cū exercitu uersus Isthmum per Eubœam iter facit. Nam Aetoli aduentum ipsius ægre ferentes, ei nunciarunt, ne intra Thermopylarum angustias exercitū duceret: quod si faceret, amotos inter se eius impedituros * Igitur Antigonus atq; Cleomenes aduersus se inuicem castra posuere: ille animo ingrediendi Peloponnesum: hic studio arcendi eum a finibus suis. Achæi, & si maximam in uniuersum iacturam passi erant, haud tamen prorsus cecidere animis: sed q̄ primum rebellasse contra Cleomenem, Aristotelem Argiuum senserūt, in eius auxilium profecti, Timoxeno duce, Argos cepere: quæ res non mediocre momentū attulit uiribus Achæorum. Siquidem & Cleomenis impetus ob eā rem non parum repressus, & animi militum prostrati fuere, ut res ipsæ facile ostenderunt. Nam cum & locorum opportunitate, & copia cōmeatus, & uiribus atq; audatia militū longe præstaret Cleomenis exercitus, tanta repente facta est immutatio rerum, capta Argiuorum ciuitate, ut Cleomenes dimissis iis omnibus, fugæ similem profectionem fecerit: ueritus, ne ab hostibus undiq; circumueniretur. Profectus autem est Argos, ubi facto in urbē impetu, expugnare eam totis uiribus nititur. Sed hinc Achęis fortissime resistentibus, illic Argiuis ob pœnitentiam commissi erroris acerrime propugnantibus, ea quoq; spe frustratus, facto p̄ Mantiniam itinere, copias Spartam traduxit. Antigonus Peloponnesum ingressus, Acrocorinthum capit. Hinc citato gradu, Argos contendit, Argiuos pluribus uerbis laudat, res ciuitatis cōponit. Dehinc rursus uersus Arcadiam ducto exercitu, ex munimentis a Cleomene extructis extrahit præsidia, eaq; per Aegyptanam regionē profectus Megalopolitanis tradit. Ipse Egium, ubi Achæorum conciliū erat, se transtulit. Hic multa de rebus præsentibus loquitur, futurorum etiam haud paucis admonet. Postremo omnium sociorum dux creatus, exercitum per hyemem in agro Corinthiorum detinet. Ineunte autē Vere copias educit, cōiungūtur una Achæi. Itaq; triduo Tegetam p̄fectus, obsidere urbem adgredit. Tegetā conspicati Macedones, fossis, cuniculis, atq; omnifariam machinis ad expugnationem urbis intentos, desperata prorsus salute, sese hostibus dedunt. Antigonus compositis in urbe rebus, confestim Laconicem traducit exercitum. Ita Cleomeni, qui se intra fines suos continebat, appropinquans, exiguis interdum certaminibus manus cum hoste conserit. Interea per exploratores nunciatur, milites ab Orchomeno in subsidium Cleomenis uenisse. Quamobrem, con-

uerso

uerſo itinere, Orchomenum contendit, urbemq; nullo negocio capit. Poſt hæc Mantiniam ciuitatem obſidet, qua mox potitus, uerſus Heream, & Telphuſam legiones ducit, & eas quoq; urbes per deditionē ſine interuallo accipit. Poſt hæc huiuſmodi ſunt tempeſtates inſecutæ, uti opus neceſſario intermitteretur. Itaq; Macedones domi in hybernis relinquit, ipſe cum mercenariis proficiſcitur Egium, ut interea cum conſilio de rebus neceſſariis diſputet. Per id tempus Cleomenes, cū animaduerteret Antigonum relictis domi copiis Egii moram trahere, diſtātem Megalopoli amplius trium dierum ſpatio: eam uero urbem, ut ſitu uaſtam, ita hominibus uacuam eſſe, multis præſertim pauloante in iis prę liis, quæ iuxta Lyceum & Laodiceam facta memorauimus, interfectis: præterea eo tempore propter præſentiam Antigoni negligentius obſeruari, facile eſt adductus in ſpem urbis capiūdæ. Eo itaq; repente profectus comitantibus quibuſdam Meſſeniis, qui patria exules, extorreſq; Megalopoli uitam trahebant, ab iis noctu intra mœnia admittitur. Facta uero luce parum abfuit, quin cum omni exercitu periditaretur, Megalopolitanis fortiſſime reſiſtentibus. Veruntamen ad extremū & multitudine militum, & quia opportuniſſima quæq; loca præoccupauerat, uoti cōpos fuit. Vrbem captam, ſpoliatāq; funditus euertit, ut nulla in poſterum ſpes ipſius denuo ædificandæ relinqueretur. Id mihi quidem eo conſilio uidetur feciſſe, ut Lionenſibus, Megalopolitanis, Stymphaliis, cęteriſq; propinquis populis oſtēderet, nihil proditoribus, aut iis, qui res nouas molirentur, tutum eſſe: nam Clitoriorum uirtutem, ac gloriam unius hominis peruerſitas fœdauerat. Is fuit Thearces, quē merito ob eam rem Clitorii genitum apud ſe eſſe negauerūt, dicētes eum aduenæ cuiuſdam militis filium ex Orchomeno adueniſſe. Cęterum cum non deſint, qui inter huius hiſtoriæ ſcriptores Philarchū cæteris omnibus præponant, cum tamen plærunq; contraria Arato & dicat & ſentiat: utile, immo potius neceſſarium iudicauimus, nobis præſertim, qui ſumus Aratū ſecuti, hanc partem nequaq; præterire ſilentio, ut facilius diſcerni a mēdatio ueritas poſſit. Hic igitur multa paſſim per uniuerſam hiſtoriam, prout libido animi tulit, locutus eſt, quę refutare in præſentia ſuprauacuum duximus, rati ea duntaxat penes hunc authorem diſcutienda nobis eſſe, quę iis temporibus, quo pios meminimus, id eſt in bello Cleomenico, geſta fuerunt. Hæc ſane, ſatis, ſuperq; erunt ad reliquos eius authoris errores intelligendos. Principio cum niteret oſtendere Antigoni, & Macedonum, præterea etiam Arati, atq; Achęorum crudelitatem: Mantinienſes, inquit, cum primum in eorum poteſtatem uenere, omnia ſæua, crudeliaq; ab hoſtibus paſſos: antiquiſſimā

nobiliſſimamq; Arcadię ciuitatem, in tot ærumnas, tot calamitates incidiſſe, ut uniuerſam Græciam ad lachrymas mouerit. Poſt hęc dum augere crudelitatem, & legentium animos mouere ad commiſerationē ſtudet, refert mulierū mutuos amplexus, crines paſſos, nudatas papillas, uirorum & fœminarum gemitus atq; ululatus, paruos liberos, & confectos ætate parentes circum ſe trahentium. Hoc uero homo in malis ambitioſus paſſim per uniuerſam hiſtoriam facit, ubiq; uulnera, gemitus, cruorem ante oculos ponens, ut nihil in operibus eius legi cōtingat nō muliebre atq; effœminatum. Atqui ſcriptorem rerum geſtarum decet, non mouere hominum affectus, neq; orationem ad id aptam perquirere, neq; calamitates mortalium inſectari, quod Tragœdiarū ſcriptores faciunt, ſed dicta factaq; hominum uere referre, etiam ſi mediocria fuerint. Neq; enim eſt idem hiſtoriæ atq; Tragœdiæ finis, ſed plane contrarius. Quippe in hac elaborandum, ut ueriſimili oratione audientiū animos in ſpem, metum, ſolicitudinem, uoluptatem, aut aliud huiuſcemodi affectum trahamus: illic autem totis uiribus adnitendum, ut ſtudioſis noſtrorum operum dicta, factaq; hominū uere referamus. Quā ob rem illic uere ſimilibus rebus opus eſt, ut ſpectatores facilius decipiā tur: hic ueris, quia in utilitatem legentiū ſcribuntur. Adde, q; idem author plærunq; inter ſcribendum, nullam neq; cauſam, neq; rationem earum rerum adducit, ſine quibus, neq; ad miſericordiam, neq; ad indignationem mouere quempiam iuſte poſſumus in rebus mortalibus. Nam quis eſt, qui non indignum putet, hominem liberum loro cædi? tamen ſi quis ob patratum a ſe delictum quid paſſus fuerit, iure eum id paſſum fatemur: porro ſi caſtigandi, emendandiq; gratia quiſpiam hominem liberum uerberarit, nonne honore, ac gratia dignus ab omnibus iudicabitur? Eodem modo ciuem interficere nefas eſt, idq; punitur acerrime. At ſi quis furem, aut adulterum interfecerit, nōne inſons eſt? Quod ſi proditorem patriæ, aut tyrannum quiſpiam obtruncarit, non ab oīibus laudabitur? commendabitur? extolletur? Ita in omni re finis & intentio hominis ſpectari debet. Mantinienſes igit primo relicta Republica Achæorū, Aetolis ſe patriāq; ſponte tradiderūt, nec longe poſt Cleomeni. Inter hæc, dum ſub re publica Lacedæmoniorum uiuerent, anno ante Antigoni ad eas partes aduentum quarto, iterum ab Achęis duce Arato capti fuere. Quo tempore tantum abfuit, ut ob contractam offenſam mali quidpiam paterētur, ut incredibile omnibus apparuerit, q; facile, quanq; celeriter uterq; populus in unam denuo Rempublicā coaluerit. Quippe Aratus, ſimul atq; potitus eſt urbe, mandauit ſuis, ne quid alienum tangerent: poſtea uocatos ad ſe ciues, hortatus eſt, ut

bono

bono animo essent, suisq; rebus frũerentur. Futuros enim saluos q̃diu sub republica Achæorum manerent. Mantinienses qui omni prorsus spe destituti uidebãtur, Arati uerbis summopere recreati, euestigio sententiã mutant, & quorum modo pernitiosissimi hostes erant, in ꝓprias domos admittũt, cum iis res, fortunasq; suas cõmunicant, nihil denicq; prętermittũt, quod ad ineundam firmissimã amicitiã pertinere uideat. Necq; id iniuria, nescio enim an aliqui unq̃ uel in manus mitiorum hostium uenerint, uel in maiores fortunæ casus lapsi cum minori detrimẽto surrexerint, quod Arati, atq; Achæorum humanitas fecit. Post hæc cum & futuras inter se seditiones, & Aetolorum ac Lacedæmoniorum machinas longe prospicerent, mittunt ad Achęos legatos, qui urbem fidei eorum tradant, ac subsidium postulent. Achæi sine mora trecentos uiros ex suis forte deligunt, hos proficisci Mantiniam iubent. Igitur trecenti uiri de gente Achæorum, relicta patria, fortunisq; suis omnibus, Mantiniæ moram trahebant, & libertatem, ac salutem urbis tutabãtur. Mercenarios præterea circiter ducentos secum habebãt. Non multo interiecto tempore seditio inter Mantinienses oritur. Quam ob rem aduocatis confestim Lacedæmoniis, urbem eis tradunt: &, ne quid sceleri desit, Achæos omnes obtruncant, quo nescio, an pernitiosius aliqd̃ facinus memorari possit. Nam si recedere omnino a fœdere atq; amicitia Achæorum statuerãt, fuerat saltem præsidium incolume in patriam remittendum. Quippe, hæc consuetudo etiam cum hostibus iure gentiũ seruari solet. Sed hi ut facilius facerent fidem sui erga Cleomenem & Lacedæmonios animi, eo immanitatis ac uęcordiæ processere, ut uiolato iure gentium ne amicis quidem parcerẽt. Quod igitur tantopere in eos sęuierint, qui etiam pauloante urbe eorum per uim potiti omnes ueluti insontes dimiserant, & in præsentia patriam ac libertatem eorum tutabãtur: qua pœna, quo cruciatu putabimus dignos? quod iudicium par tanto sceleri excogitari poterit? an ut una cum liberis, atq; uxoribus uęnum eant? at hoc iure belli etiã de his, q̃ nihil sęuum, nihil crudele cõmiserunt, fieri licet. Non igit̃ maiori pena & grauiori exemplo digni putabant̃? Quo circa si ea tantũ passi fuere, quę scribit Philarchus, nõ solũ nõ credendũ, Græcos ob eam rem miseratione affectos esse, sed potius laudasse iudiciũ Achęorũ, ꝙ tantã, tamq; inauditã crudelitatẽ censuissent, acerrime puniendã. Quam ob rem cum nihil aliud fuerint ea tempestate Mantinienses passi, q̃ quod spoliati fortunis suis, & uenundati ab hostibus fuere, quis non uideat hunc historiarũ scriptorẽ non modo fuisse mendacẽ, uerumetiã incredibilia dictu scripsisse: & ut ignorantię cumulus accederet, ne id quidẽ animaduertisse, ꝙ Achæi in Tegeatas eodem

tempore a se prælio captos nihil tale moliti sunt. Atqui, si eius rei causa crudelitas Achæorū fuisset, profecto Tegeatæ quoq; eandē crudelitatē forent experti. Sed cum hæc diuersitas duntaxat aduersus Mantinienses fuerit, manifestum, ipsam quoq; causam iracundiæ diuersam apud eos extitisse. Rursus hic ipse author Aristomachum Argiuum refert clarissima familia ortum, Argiuorum Tyrannum fuisse antiquā a tyrānis originem ducentem. Huncab Antigono atq; Achæis captum, ac Cenchream adductum, iniustissimam atq; iniquissimam omnium mortaliū necem tulisse. Facit præterea eum ubiq; sui similis per noctem uoces quasdam in uinculis emittentem, quibus uicinos partim crudelitate rei perterritos, partim ut rem certius intelligerent, nonnullos etiam grauiter indignatos ad eum locum cursitasse: & alia quędam muliebria atq; effœminata, quæ in præsentiarum omittimus, contenti iis, quę hactenus cōmemorata a nobis fuere. Ego uero Aristomachum arbitror, etiam si nihil aliud aduersus Achæos deliquisset, præterq; q̄ pessundata Republica libertatem patriæ in tyrannidem conuerterat, quamlibet magno cruciatu dignum extitisse. Quanq̄ præclarus author cupiens illius gloriam extollere, & cōmemoratione malorum, quę pertulerat, mendicare ab audientibus misericordiam, non solum tyrannū fuisse scribit, uerumetiam e tyrānis genitū, quo quid grauius, aut pernitiosius dici potest? hoc em̄ nomen quasi seminariū in se continet crudelitatis, & omnes hominū iniurias, sceleraq; cōplectit. Atqui Aristomachus, etiā si grauissimos cruciatus passus fuisset, ut Philarchus tradit, nō tamē dignas, uel unius diei pœnas luisset. In quo cū Aratus Argos cum Archęorum manu per insidias ingressus uindicare in libertatē Argiuos niteretur, tandem nemine ob metum tyranni se mouēte exire urbe coactus est, Quam ob rem Aristomachus occasione sumpta, quod conscii aduentus Achæorum fuissent, octuaginta ciues trucidari in conspectu necessariorum iussit, fœdum prorsus, miserandumq; spectaculum. Sed longum esset ipsius per omnem uitam crudelitatem referre. Quippe hāc a maioribus suis quasi hæreditario iure habuit. Igitur, si huiusmodi exemplis ac cruciatibus affectus fuit, haud est indignum censendum, siquidem longe indignius fuisset, sceleratissimum hominem post tot uirorum cædes, tot rapinas ueluti insontem impunitum mori. Necq; Antigoni atq; Arati sæuitiæ adscribēdum est, q̄ tyrannum, quo bello potiti legitime fuerant, interfici in uinculis iusserunt, quem etiam tempore pacis capere, & summis afficere cruciatibus optimum simul atq; honorificum fuisset. Quod uero præter hæc Achęos & prodiderit, quibus suppliciis dignus iudicabitur? Deposuerat non multis ante temporibus tyrannidem ob Demetrii mor-

trii mortẽ omni ſpe ſubſidii deſtitutus. Quo tempore Achęi eũ non modo ſaluum fecere, uerumetiam ita humaniter, ac benigne ſuſceperunt, ut & iniurias omnes quibus uſus in tyrannide fuerat, ei dimiſerũt, & in ſuam Rempublicam acceptam maximis honoribus affecerint, ac demũ Ducem Achæorum creauerint. At homo omnium ſceleratiſſimus oblitus tantæ humanitatis atq; clementiæ, ſtatim cogitare cœpit, quo pacto inire Cleomenis amicitiam poſſet: nec multis interiectis diebus, non ſine ingenti periculo Achæorum tempore maxime neceſſario ad hoſtes defecit. Quem poſt paucos dies in bello captum, non Cenchreis per noctem in uinculis interfici dignum erat, quemadmodum Philarchus ſcribit, ſed per omnem Peloponneſum circunductum poſt multa maximaq; ſupplicia tandem crudeliſſime trucidari: ueruntamen homo omni genere ſceleris præditus, nihil grauius pertulit, q̃ q̃ in uinculis ſtrangulatus eſt. Adde, q̃ idem author Mantinienſium calamitates pluribus uerbis proſequitur, quaſi decere ſcriptorem hiſtoriæ putet duntaxat res crudeles, atq; iniuſtas legentibus exponere. De Megalopolitanorũ uero uirtute, ac magnitudine animi, qua per id tẽpus uſi fuere, nullã prorſus mentionem facit: perinde, ac ſi magis proprium hiſtoriæ foret ſcelera atq; flagitia hominum, q̃ quæ iuſte honeſteq; facta ſunt commemorare, præclari uiri minus laudis ex rebus egregie geſtis aſſequi, q̃ ex ſæuitia ac crudelitate uiderentur. Præterea quo pacto Cleomenes ciuitatem ceperit, integrã ſeruauerit, tabellarios Meſſenem ad Megalopolitanos cum literis miſerit, ut in incolumem patriam reuerterentur, ſibiq; adeſſent, hortatus fuerit: quo deinde modo Megalopolitani literas, dum legerentur, abſolui non permiſerint, & uix a tabellariis manus abſtinuerint, cæteraq; huiuſmodi leuia atq; humilia conſectatur: quod uero ſequebatur, quodq; maxime proprium erat hiſtoriæ, prætermittit, laudem uidelicet, atq; memoriã rerum egregie geſtarum. At quid ei erat impedimento? nam ſi eos qui ſolummodo uerbis, ac uoluntate bellum pro ſociis ſuſtinent, bonos uiros putamus: qui uero populationem patriæ, incendia, obſidiones patiuntur, non ſolum laudamus atq; admiramur, uerumetiam gratiis muneribuſq; proſequimur: quibus laudibus Megalopolitanos efferemus? quibus ſtudiis complectemur? nonne maximis atq; ampliſſimis? Hi primo prouintiam Cleomeni reliquerunt: deinde omnino ſe patria abdicarunt, ne ab Achæorum ſocietate recederent. Poſtremo, cum præter ſpem atq; opinionem omnium reuerti incolumes in patriam poſſent, maluerunt uitam in exilio trahere, dimiſſis domibus, ſepulchris, templis, fortunis, omnibus deniq; rebus neceſſariis, quam aliquid uiolatæ ſociis fidei ſignũ præ ſe ferre.

Quo quid maius, aut prædarius factum est unquam? uel in posterum fiet? Cui igitur rei magis attentos reddere auditores scriptorē historiæ oportebat? aut quibus exemplis, melius poterat hortari homines ad fidem seruandam, resq; egregie gestas imitandas? Ac Philarchus nullam huiusmodi rerum mētionem fecit, cęcus (ut mihi quidem uidetur) ubi pulcherrimę res occurrunt, & inter cæteras maxime memoratu dignę. Addit non longe post cœpisse Lacedæmonios Megalopoli prędam sex millium talentorum, ex quibus duo millia Cleomeni ex consuetudine dedisse. Vbi quis non statim admiretur inscitiam, atq; ignorātiam hominis de diuitiis, & potentia Græcorum? quæ maxime nota esse historico debent. Equidem ita affirmo, non iis temporibus, quibus & a regibus Macedonibus oppressæ, & uariis inter se bellis exhaustæ erant Peloponnensium uires, sed ea tempestate, qua iunctæ una cunctę ciuitates secunda fortuna potiri uidebantur, haud tantum pecuniarum ex omni Pelopōneso colligi potuisse. Nam quis ignorat, Athenienses, quo tempore cum Thebanis bellum aduersus Lacedęmonios gessere, ut exercitum decem millium hominum, & classem triremium centum pararent, facto censu, non solum ærarium publicum, uerumetiam proprias domos, ciuitates, omnem denicq; prouintiam exhausisse, & uix tandem cōgregare potuisse sex millia talentorum, ducētis quinquaginta exceptis? Ex quo haud absurdū uideri debet, quod modo de Peloponneso affirmauimus. At iis temporibus in urbe Megalopoli nemo sit, qui audeat dicere amplius q̄ trecentorum talentorum prædam potuisse capi, præsertim cum clare apud oēs constet, homines tam liberos, q̄ seruos Messenem confugisse. Maximum uero huius rei argumentum est, q̄ cū per id tempus Mantinienses, qui neq; uiribus neq; fortunis inferiores Arcadibus erant, ut hic ipse author testatur, cincti undiq; obsidiōe ita in manu hostium ueniissent, ut neq; fugere quispiam, neq; surripere quicq̄ potuisset: ad extremum tamē præda omnis etiam cum corporibus nō amplius trecentis talentis æstimata ab omnibus fuit. Cæterum quod mox subiungit, quis nō magnopere admiretur? Venisse, inquit, decimo ante id prælium die a Ptolemæo oratorem, qui Cleomeni nunciaret, negare Ptolemęum se ad belli impensas suppeditare aliquid uelle, proinde eum hortari, ut pacem cum Antigono faceret. Qua re audita, Cleomenem statuisse de omni simul re confestim decernere, antequam id ad aures militum ueniret, ne forte indignarētur, nullam sibi amplius spem stipendii relictam intelligentes. At si nuper sex millia talentorum Megalopoli lucrifecerat, quid erat Ptolemæi præsidium necessarium? cui trecenta solūmodo talenta satis superq; fuissent ad uires Antigoni con-

fringen-

fringendas? Simul igitur asserere Cleomenem omnẽ spem stipendii in Ptolemæo collocatam habere, simul tantum pecuniarũ Megalopoli nactum affirmare, nõne summa insciti a est? Longa mihi suppeditaret oratio, si cætera uitia quibus egregius scriptor & hic, & ubiq; scatet, prosequi uellem, sed hæc in præsentia satis esse existimaui. Post Megalopolis captiuitatem Antigono in ciuitatem Argiuorum in hybernis commoranti, Cleomenes, cum primum per anni tempus licuit, copias cogere cœpit. Hinc militum animos pro tempore hortatus, exercitũ in Argiuorum regionem educit. Fuere plærique, qui eum ob hanc rem ueluti audacem nimis ac temerarium reprehenderunt. Propter situs locorum aspe ros, ac natura munitissimos. Alii id melius cõsyderantes, sapienter eum fecisse existimauere. Nam cum animaduerteretur Antigonum uictoriam in manibus, ut qui longe multitudine militũ præstaret, dimisso domi exercitu paruam admodum mercenariorum manum secum habere, huiusmodi quędam cogitare cœpit, facile sibi prouintiam sine discrimine ingredi. Quod si per eam ferro ignique uastatam usq; ad mœnia urbis pergeret, necessario Argiuos Antigonum, q; talia per desidiam paterentur, increpaturos: qui si murmure multitudinis cõmotus aduersus hostem exire cogeretur, quid ni esse sibi uictoriam in manibus? ut qui longe in multitudine militũ præstaret? sin uero fretus ratione in urbe permaneret, se factis per omnem agrum incursionibus, ac non paruo terrore hostibus relicto, suorum uero animis confirmatis, tuto ad proprias sedes reuersurum. Quæres ita plane, ut cogitauerat, euenit. Nam cum passim uastare prouintiam multitudo cerneret, Antigonum reprehendere. Ille nihilominus prudẽtissimi ducis officio fungi, sese intra urbem continere, Cleomenes per omnẽ regionem intrepide discurrere. Ita tandem rebus ex sententia gestis, deuastata prouintia, perterritis Argiuis, suis uero ad futura bella audatioribus factis, securus domũ reuersus est. Ineunte autẽ Vere, cum Macedones atq; Achæi reuersi ex hybernis forent, Antigonus cũ exercitu Laconicen proficiscitur, Macedonum intra phalangem habens circiter decem millia, sagittariorũ ad tria millia, equites trecentos: præterea ferendarios mille, Gallos totidem, mercenariorum tria millia peditũ, equites trecentos, Megalopolitanos circiter mille, instar Macedonum armatos, quibus Dux præerat Cercidas Megalopolitanus: ex sociis uero Boiorum duo millia peditum, equites ducentos. Epirotarum mille pedites, equites quinquaginta, Acarnanum totidem: præter hos etiam mille, & sexcentos Illyrios, quibus præerat Demetrius Pharensis, ita ut omnis summa copiarum esset octo & uiginti millia peditũ, equites mille & ducenti. Cleomenes aduẽtu hostiũ

per exploratores cognito, omnes aditus, qui in prouintiam pātebāt, militibus, fossis, ac sectis arboribus diligenter muniuit. Ipse aditum, quem Sellasiam uocant, cum exercitu occupauit, ratus (id quod euenit) hostes per ea loca iter facturos, erant eius copiæ circiter uiginti millia hominū. Duo colles huic loco imminebant, quorum alterum Euam incolæ uocant: Olympum alterū. Via inter hos media est, quę per ripā pfluentis flumīs ducit Spartā. Cleomenes igit occupatis collibus, uallocp & fossa diligētissime munitis, in Euā gregariū militem, ac socios posuit. Iis Ducem reliquit germanum suū Euclidem, ipse cum Lacedęmoniis & mercenariis in Olympo constitit. Equites autē in planitie supra utrancp fluminis ripam cum parte mercenariorum collocauit. Cum ad ea loca appropinquasset Antigonus, uno tempore & difficilem locorum situm, & miram Cleomenis in disponendo exercitu industriam conspicatus, quippe qui nullum optimi Ducis officium prætermiserat, abstinendum sibi prælio in præsens tempus existimauit. Itacp haud procul ab eo loco iuxta Gorgyli fluminis ripam castra posuit. Vbi paucis quibusdā diebus cōmoratus, loca omnia atcp exercitum hostiū lustrabatur. Post ea lacessere ad prælium hostes tentauit. Sed cum nullum prorsus uacuū custodia locum offenderet (siquidem Cleomenis prouidentia omnia diligentissime construxerat) ab incepto destitit. Veruntamen ad extremū cōmuni consensu prælio inimicitias dirimere statuerūt. Ita prorsus uno tempore duos Duces uirtute, consilio, ac sapiētia pares fortuna coniunxerat. Antigonus igitur iis, quos in Eua collocatos diximus, Macedones scutatos opponit. Item Illyrios, cohortesqp in plures partes diuisas alternatim disponit. His Alexandrum Ameti filiū, & Demetrium Pharensem Duces prefecit. Post hos Acarnanes & Cretēses collocat. Postremo duo millia Achæorū subsidii gratia subsequi iubet. Equites nō longe a ripa fluminis aduersus hostiū equitatū cōstituit, Alexandro Duce cū duobus millibus peditū illis relicto. Ipse cū mercenariorū ac Macedonum manu contra Olympū cōstitutus, inire cū Cleomene prælium decreuit. Deductis igitur in aciem mercenariis, Macedonum phalangem statim subsequi iussit. Quippe locorum angustiæ, ne secus fieret, impediebant. Signum erat Illyriis inchoandi certaminis, cum primum ostensum ex locis, quæ circa Olympum erant, linteum prospicerent. Nam hi per noctem sub ripa Gorgyli fluminis iuxta radicem collis constiterunt. Megalopolitanis quoqp atcp equitibus signum ineundi prę lii erat, cum primum a Rege purpuream uestem erectam aspexissent. Iam igitur certaminis tempus aduenerat, & Illyrii datum ab Antigono signum notauerunt. Hortantur pro tempore socios, ut forti,

magnoqp

magnoq; animo sint, uictoriam sibi in manibus esse non dubitent. Post hæc omnes incredibili audatia ad expugnationem collis irrumpunt. At leuis armaturæ milites, quos cum equitatu Cleomenis in planitie relictos supra memorauimus, ubi animaduertere cohortes Achæorum omni subsidio nudas esse, a tergo iam collem ascendentes, insecuti maximum in discrimen adduxerunt. Siquidem a dextra Euclidis cum gregariis militibus a frontibus prestabat, a leua uero mercenarii milites de tergo pertinacissime irruentes, impressionem faciebant. Quibus ex rebus accidebat, eos uno tempore ab utroq; hostium agmine circunueniri. Id ubi animaduertit Philopœmenes Megalopolitanus, statim quod optimum factu erat, excogitauit, idq; aperuit ducibus. Sed quia, & adolescēs admodum erat, nec Ducatum unquam fuerat assecutus, parum ei adhibitæ aures fuere. Qua propter ad cōciues suos conuersus: parta, inquit, nobis est uictoria fortissimi uiri, si me sequimini. Factoq; contra hostiū equitatum impetu, audacissime eos inuadit. Mercenarii, qui de tergo expugnantes, collem infestabant, audito ingenti strepitu, simulq; equorū certamen conspicati, retrahunt gressus, & ad equitum subsidiū, ubi constituti ab initio fuerant, reuertuntur. Per hunc modum turbatis hostiū ordinibus, Illyrii atq; Macedones, ceteriq; una ab Antigono constituti, magno impetu in hostes ferūtur. Ex quo post hęc clara apud omnes opinio fuit, Euclidem eo tempore Philopœmenis industria ac magnitudine animi superatū. Vnde & Antigonum tradunt, cum postea Alexandrū interrogasset, quam ob rem haud expectato, uti conuenerant, signo mouisset aduersus hostes equitatum? atq; ille respondisset, id a se minime, sed ab adolescente quodam Megalopolitano, se inscio, factum, dixisse, adolescentem quidem optimi Ducis, Alexandrum uero ignari adolescētis officio functū. Qui autē cum Euclide cacumen collis tenebāt, ascēdentes hostiū cohortes cōspicati, facile imperitiā suā ostendere, neq; em̄ cunctandum erat, quoad hostes ad uerticem collis integri peruenirent, sed fretos opportunitate locorum obuiam hostibus procedere, & ex superiori loco impetū in eos facere oportebat: postea, cum opus foret, ad dexteram conuersos, confestim sese ad tuta recipere, dehinc rursus in hostes ferri. Per hunc modū fractas tandem, dissipataq; Macedonum copias facile uertissent in fugam. At hi, tanquam uictoriam in manibus haberent, plane cōtrarium fecere. Siquidem immoti in loco, ubi collocati a Cleomene fuerant, aduentum hostium præstolantes constiterūt, rati eo maiorem fore hostiū conflictum, quo ex altiori loco, & prerupto magis colle proiecti, præcipitatiq; essent. Verū mox insciti æ suæ pœnas dedere. Quippe Macedones sine impedimento superato colle, postquam in

æquum locum uenerunt, pedem pedi conferentes, tanta audatia in medios hostes prorupere, ut eos statim in præcipitem ac pernitiosissimam fugam conuerterint. Atrox eodem tempore prælium etiam inter equites gerebatur, ubi operæpretium erat aspicere, quo ardore, quibus uiribus, qua animi alacritate Achæi concurrerent: quippe omnibus pro libertate patriæ dimicantibus. Præcipue tamen inter cæteros Philopœmenis uirtus clara atq; illustris habebatur. Hic, cum eius equus telo graui-ter cõfossus exanimis cecidisset, nihilo timidior factus, pedestri certamine diu atrocissime se exercuit. Ad extremum utrunq; crus sagitta transfixus cũ incredibili animi robore spirauit. Reges quoq; in Olympo cũ mercenariis, ac leuis armaturæ militibus prælium inierant. Erant hi circiter quinque millia hominum, qui interdum priuatis certaminibus inuicem congressi, nonnũquam uniuersi simul fortunam belli tentantes, diu uariam uictoriam experti fuerant, eratq; ad extremum æquo Marte discessum. At postq̃ Cleomenes relictum ab Euclide collem, socios-q; in fugam conuersos animaduertit, equites uero iam ad summam desperationem redactos, undiq; formidine circũstrepente, patefacere ꝓpinquũ aditũ, et fronte ꝓ unum ex lateribus aciei exercitũ educere decreuit. Iubet itaq; tubicines receptui canere, ac statim ꝓ eum modũ reuocatis leuis armaturæ militibus, phalanges ex utraq; parte conuersis hastis prælium capessunt. Fit atrox certamen, tantisq; animis utrinq; concurritur, ut modo cedentibus Lacedæmoniis, modo facta impressione Macedones cedere cõpellentibus, diu anceps uictoria fuerit, & cuius laus prima esset, difficile iudiciũ uideret. Ad postremũ Lacedæmonii superati, cũ se fugæ cõmisissent, passim instar pecudũ cæsi, trucidatiq; fuere. Cleomenes paucis quibusdã equis comitatus, Spartã incolumis ꝓuenit. Hinc proxima nocte Sythium profectus, naues, quæ iamdudum ad necessarios usus paratæ erant, conscendit, atq; Alexandriam cum amicis nauigat. Antigonus nemine iam resistente Sparta potitus, cum cæteris in rebus magnanimiter se, ac perhumaniter erga Lacedæmonios gessit: tum uel in primis, ut salua integraq; Republica patriis institutis uiuerent, permisit. Paucos deinde dies ibi commoratus, cum ei nunciatum esset, Illyrios Macedoniam ingressos, prouintiam deuastare, in patriam cum exercitu reuertitur. Ita semper maximas res pro libidine fortuna uersat. Nam si uel id prælium Cleomenes aliquando diutius distulisset, uel saltem post fugam Spartæ commoratus, spem aliquandiu protraxisset, proculdubio discedente Antigono, summa totius rei ad eum inclinatura erat. Profectus itaq; Tegetam Antigonus iis quoq; integram Rempublicam permisit. Postridie Argos aduenit, tempore eo quo

omnis

omnis populus ad celebrandos Nemeæ ludos conuenerat. Huic effusa omnis multitudo obuiam procedit, in hunc oculos ciuitas uniuersa, in hunc suspensa ora conuertit, hunc laudibus efferunt, huncomnibus nō humanis tantum, uerumetiam diuinis honoribus & commune Græcorum concilium, & per se singulæ quæq; ciuitates honorant. Demum Macedoniam properat, ubi cum uagantes offendisset Illyrios, structis utrinq; aciebus eos adortus, post longum certamen superauit. Verum tantis inter certandum clamoribus usus est, ut profluuio sanguinis paucos post dies interierit, ingenti spe fraudatis Græciæ populis, quam de eo non tam propter armorum usum, quam propter uirtutem atq; integritatem regiam cōceperant. Regnum Macedoniæ Philippo Demetrii filio reliquit. Verum, si quis forte a nobis quærat, cur præsens bellū tam longe repetitum tot uerbis scripserimus, sciat, nos illud consulto fecisse. Nam cum hoc tempus in ea potissimum tempora incideret, de quibus scripturi in præsentiarum sumus: dignum, immo potius necessariū iudicauimus, quemadmodum institutum ab initio fuerat, Macedonum, ac Græcorum statum, qualis ea tempestate extiterit, notum omnibus facere. Per idem tempus Ptolemæo etiam morbo consunpto, Ptolemæus Philopater regnum suscepit, Seleucusq; diē functus est Seleuci Callimaci & Pogonis filius. Huic Antiochus frater in regno Syriæ successit. Ita simile quiddam his accidit, atq; superioribus illis, qui post mortem Alexandri ea regna obtinuerant, id est Seleuco, Ptolemæo & Lysimacho. Illi enim centesima & uigesima quarta Olympiade, uti supra memorauimus: hi uero centesima & trigesima nona diem suum obierunt. Nos igitur, postquam totius nostræ historiæ præparationem exposuimus, satisq; abunde declaratū est, quo tempore, quo modo, quibus cau sis populus Romanus omni Italia potitus exterarum gentiū in regna ad ortus fuerit, quis eo tempore Græciæ ac Macedoniæ status, quis Carthaginensium extiterit, cōsentaneum arbitramur, cum ad ea uentum sit tempora, uti ab initio fuerat institutum, in quibus Græci Sociale, Romani Annibalis bellum gessere, Reges uero Asiæ inferioris, Syrio imperio contenderunt, præsentē librū una cū huiusmodi rerū commemoratione, & hac pmutatiōe regnorū terminare.

POLYBII HISTORIARVM LIBER TERTIVS,

Nicolao Perotto Interprete.

SAtis est a nobis in primo libro ostensum, & Sociale, Annibalisq;, & Syriacum bellum ueluti principia, ac fundamenta rerum a Romanis gestarum subiecimus: ubi etiam redditæ sunt causæ, quæ nos, ut repetitis altius principiis Secundi libri historiam connecteremus, impulere. Nūc uero ipsa bella, causasq;, a quibus & orta sunt, & tam longe lateq; diffusa, demonstrare conabimur, si prius conatū populi Romani q̄ breuius fieri poterit, exposuerimus. Nam cum unum opus, ac ueluti unum spectaculū sit, quod scribere adgressi sumus, quo pacto, quādo, aut quam ob rem uniuersæ orbis partes in populi Romani ditionem peruenere, idq; & principium cognitum habeat, & tempus definitum, & finem certum: profecto utile existimauimus res etiam quę intra principium ac finem huiusmodi bellorū gestæ sunt, duntaxat memoratu dignas, summatim commemorare, rati per hunc modum studiosos nostri operis totius historiæ cognitionem facilius adipisci posse. Multa siquidē animus noster ex uniuersalis historię cognitione ad particularium rerum historiam necessaria percipit, nec parum etiam particularium rerum peritia ad uniuersalis historiæ scientiam confert: quod si utrunq; inuicem iunctum ueluti unam ex ambobus faciem præbeat, incredibilem sane legentibus fructum affert. Verum, nos quidē de summa totius operis satis, superq; duobus superioribus libris diximus: particularium uero rerū, quæ medio tempore gestę fuerūt, principia quidē sunt hæc, quæ supra memorauimus, bella: finis uero Regū Macedoniæ interitus: tempus inter principium finemq; medium, anni quinquaginta. Intra quos tales ac tantæ res gestę sunt, quales, quātasq; superior ętas intra tam breue temporis spatiū nunq̄ tulit. De quibus nos a Centesima & quadragesima Olympiade scribere incipientes, hunc ordinem seruabimus. Principio ostendemus causas, unde id bellum, quod Annibalis appellatur, inter Romanos, ac Carthaginenses oriri cœpit, ut Carthaginenses Italiam ingressi, maximum in discrimen populum Romanū adduxerunt, ut repente inciderunt in spem, non solū reliqua Italia, sed ipsa etiam urbe Roma potiūdi. Post hæc exequi conabimur, quo pacto Philippus Rex Macedonię post bellum cum Aetolis gestum, compositis in

Græcia

Græcia rebus, in Carthaginẽſium quoq; ſpem deuenit. Antiochus uero & Ptolemæus Philopater poſt longam diſſenſionem, tandem pro inferiori Syria bellum inter ſe geſſere: Rhodii autem, & Pruſias illato Byzantiis bello, abſtinere eos Ponto coegerunt. Hic huiuſmodi narratione terminata, de inſtitutis atq; republica Romanorum dicere aggrediemur, quod hæc ueluti peculiaris populi Ro. in tantum uires eorum auxit, ut non ſolum Italia Siciliaq;, præterea & Galliis atq; Hiſpaniis incredibili celeritate potiti fuerint. Sed tandem ſuperatis bello Carthaginenſibus, totius orbis imperiũ affectarint. Hinc ueluti per tranſgreſſionem narrabimus, quo pacto Hieronis Syracuſani imperium dirutum, proſtratumq; ſit, item uarias turbationes, quæ in Aegypto fuere. Præterea quemadmodum poſt Ptolemæi regis interitum, Antiochus & Philippus iunctis inter ſe conſiliis de diuiſione regni puero relicti gerere bellũ cœperunt. Philippus aduerſus Aegyptum ac Samum, Antiochus aduerſus Syriam atq; Phœnicem. Poſt hæc receptis ſummatim Hiſpaniæ Libyæ atq; Siciliæ rebus, ſermonem protinus ſimul cum ipſarum rerũ mutatione ad loca Græcię transferemus. Expoſitis enim naualibus præliis, quæ Attalus & Rhodii aduerſus Philippum geſſere: item Romanorum ac Philippi bello commemorato, quo pacto, aut per quos geſtum ſit, quem finem habuerit: ſeruata ſerie rerum, ad indignationem Aetolorum ueniemus, qua indixere Romanis bellum, Antiocho ex Aſia aduocato, cuius belli cauſas una cum trãsfretatione Antiochi in Europam executi: primo oſtendemus, quomodo Antiochus e Græcia fugerit: deinc quo pacto bello ſuperatus, omni prouintia quæ eſt citra Taurum, Romanis ceſſerit. Tertio, quibus uiribus freti Romani poſt Gallorum, qui in ea prouintia uagabantur, excidium, totius Aſiæ imperium uindicauerint, omnesq; citra Taurum habitantes populos barbarorum timore, & Gallorum temeritate liberarint. Poſt hæc commemoratis Aetolorum ac Cophallinorũ rebus infeliciter geſtis, Eumenidis, Pruſiæq; & Gallorum bellum aggrediemur, item Ariarati bellum contra Pharnacem. Dehinc de cõcordia Peloponnenſium, & incremento Reipub. Rhodiorum breuiter locuti, narrationem noſtram pariter cum rebus geſtis concludemus, repetitis ultimo loco Antiochi, cui Epiphanes cognomen fuit, in Aegyptum expeditionibus, item bello Perſico & interitu regni macedonię. Quibus ex rebus facile intelligi poterit, quomodo Romani ſingula quæq; aggreſſi haud longo interuallo uniuerſum terrarum orbem ſubiugarunt. Quod ſi ex rebus proſpere ſiue infeliciter geſtis liceret uirtutem a uitio, aut laudatum hominem ab illaudato diſcernere, profecto hic finem facere oportuiſſet, narrationemq; ad ea

quæ nouissime explicare a principio proposueramus, conuertere. Nam & tempus trium ac quinquaginta annorum in hæc desit, & imperiũ Romanorum ita propagatum est, ut in posterum omnes dare intelligerẽt, id factu necessarium fore, quod populus Romanus iuberet. Verũ quoniam iudicari hæc ex euentu rerum non recte possunt, cum sæpenumero ea, quæ factu optima uidentur, nisi opportune fiant, ingẽtes afferant iacturas: & econtrario, qui in aduersum aliquem casum inciderunt, si id forti ac magno animo tolerent, plærunq; fortunam suam in melius uertant: dignum iudicauimus, his quæ scripta a nobis sunt, etiam illud addere, quæ conditio uictorum fuerit, quæ ratio administrandi imperii, quomodo reliquæ urbes, regiões, loca sponte ad eos desciuerint: præterea qui mores, quæ ue instituta apud omnes fuerint, cum uitæ priuatę, tum in uniuersum totius Reipublicæ. Sic enim & præsentibus palam fiet, fugiendumne, an potius sponte eligendum sit imperium populi Romani: & posteris, utrũ laude & memoria dignę, an ecõtrario uituperãdę omnino sint res gestę Romanorũ. In hoc enim cõsistet in primis nostræ historiæ utilitas, siue ad præsentes, seu ad posteros respexeris. Quippe nec qui bella gerunt, nec qui de bellis iudicant, finem bellorum statuunt ipsam uictoriam, nec ut imperio suo cuncta subiiciant. Neq; enim prudens quispiam iccirco cum finitimis bellũ gerit, ut fusos, profligatosq; inspiciat hostes, neq; multa maria nauigat duntaxat transfretãdi gratia, neq; artes & disciplinas illarum tantummodo causa sectatur, sed omnes ad hæc mouemur ob id, quod sequi exinde cernimus, uel iucũdum, uel utile, uel honestum. Quã ob rem & finis nostri operis merito dicetur: nosse, quę conditio omniũ fuerit post acquisitũ a Romanis imperiũ orbis terrarũ, quousq; rursus noua rerũ turbatio orta est. De qua, quoniã multæ maximęq; res memoratu dignę acciderunt, quibus ipse non solũ spectator magna ex parte, uerumetiam hortator, atq; adiutor interfui, haud inuitus facto quasi alio principio scribere decreui. Hæc turbatio fuit, in qua Romani quidem bellum aduersus Celtiberos mouerunt, Carthaginẽses uero aduersus Masanissam Libyę Regem: quo tempore in Asia quoq; Attalus & Prusias inuicem contendebant. Ariarathes autem Cappadotię rex a Roferne per Demetrium regno expulsus, nõ longe post per eundem in paternum imperiũ restitutus est. At Demetrius Seleuci filius, cũ annos duodecim regnũ Syriæ tenuisset, cęteris regibus aduersum se conspirantibus, uita simul ac regno spoliatus fuit. Romani Gręcos, quos bello Persico patrio solo extorres egerant, ciuitatibus suis restituerunt. Ipsi non longe post Carthaginensibus bellum intulere, ob causas quas dicemus. Ita cũ Macedones quidẽ ab amicitia Romanorũ,

Lacedę-

Lacedæmonii uero ab Achęorum Repub. desciuissent, secuta est cõmunis totius Græciæ calamitas, sed hæc de apparatu nostro satis. Vtinam mihi tantum uitæ deinceps Deorum uolũtate sit, quantum ad perficiendum inceptum opus sufficiat: quanq̃ mihi persuadeam, etiam si longiora uiuendi spatia nobis negarentur, non defuturos tamen in tanta eruditorum multitudine, qui opus nostrum ad finem perducerent, & qđ nobis repentina mors uetasset, exequi conarẽtur. Verum, cum res, quę memoratu digniores uidebantur, abunde cõmemorauerimus, cupidi ut lectoribus nostri operis omnia, & in uniuersum, et per species innotescant, tempus est, ut iam propositi nostri memores, ad narrationem ueniamus. Ex his, qui res gestas Annibalis scripserunt, plęriq; cupientes causam eius belli ostendere, quod inter Romanos, Carthaginenses q; exarsit: primam quidẽ asserunt, q; Carthaginenses Saguntum obsederũt: secundam, q; præter fœdus cum Romanis percussum, Iberum amnem transgressi sunt. Ego uero hæc quidem initium belli fuisse existimo, causas uero minime. Multum enim inter principia rerũ, ac causas interest. Nisi forte quispiam, aut Alexandri transitum in Asiam causam fuisse dicat eius belli, qđ aduersus Persas gessit: aut Antiochi descensum ad Demetriadem eius belli causam, quod est cum Romanis inceptum, quod neq; uerum est, neq; uerisimile. Nam quis adeo rerũ ignarus, eas belli causas uocet, quarum partem Alexander, partem etiam Philippus, cum adhuc uiueret, ad bellũ Persicum parauerat? siue Aetoli ante Antiochi aduentum ad bellum cum Romanis gerẽdum? Sed hæc hominum sunt non animaduertentium, quantum inter principium, causamq; intersit, & quod causæ omnibus in rebus primæ sunt, principia uero ultima causarum. Equidem ita existimo, principia dici primas hominum actiones in rebus, quæ iudicatæ, ac deliberatę sunt: causas uero quæ iudicium, deliberationem q; præcedunt: quæq; efficiunt, ut ita iudicemus, deliberemus ue, ut cogitatiões, consilia, ratiocinatiões, ceteraq; huiusmodi. Hoc autẽ ex sequẽtibus palã fiet. Nam quę causę belli Persici fuerĩt, aut unde id bellum ortum sit, facile erit cuiuis perspicere. Prima quidẽ fuit, Gręcorum cum Xenophonte per tot indomitas nationes, & Barbaras gentes in patriam reditus. In quo nemo Barbarorum per tanta itineris spatia, totq; hostilium terrarum anfractus Græcis se opponere ausus fuit. Secunda, transfretatio Agesilai Lacedæmoniorũ regis in Asiam, in qua cum nihil dignum, nihil uiribus suis aduersum comperisset, ucluti triumphatis Barbaris ob turbationes, quæ in Græcia exarserant, retrogredi coactus est. His enim rebus Philippus Rex Macedonum ignauiam, atq; segnitiem Persarum expertus, & simul fretus sua atq; Macedonum

in rebus bellicis promptitudine, grandi præterea ſpe præmii allectus, cum primum Græcorum ſibi beneuolentiam haud dubie conciliatam intellexit, ſumpta occaſione, q̃ Perſæ in Græcos aſperrime ſæuiſſent, omni conatu bellum contra eos mouit. Quapropter cauſæ quidem huius belli dicendæ ſunt, quas primo memorauimus: occaſiones, quas ſecundo loco diximus. Principium autẽ transfretatio Alexandri in Aſiã: eius uero belli, quod ſub Antiocho contra Romanos geſtum eſt, cauſa extitit indignatio Aetolorum. Hi enim, cum in bello Philippi, ſicuti ſupra memorauimus, ſpreti atq; cõtempti fuiſſe a Romanis uiderẽtur, nõ ſolum Antiochũ in ſubſidium adhibuerunt, ſed omnia & facere, & perpeti decreuere. Tanta eorũ animos ſuperioris temporis indignatio cœperat: occaſio uero fuit Græciæ libertas, ſub cuius ſpem finitimas ciuitates in ſententiam ſuam trahere conabãtur. Principium uero belli extitit nauigatio Antiochi ad Demetriadem. Verum, nos quidẽ huius rei plu ribus uerbis meminimus, non quo ueterum ſcriptorũ aliquem inſectaremur, ſed ut ſtudioſorum utilitati conſuleremus. Nam quemadmodũ
„ medici nihil prodeſſe ægrotantibus poſſunt, ſi morborum cauſas ignorant: ita qui circa res geſtas uerſantur, omni prorſus utilitate carent, niſi
„ & loci, & temporis, & cauſarum, & occaſionum omnium ratio conſtet. Nihil igitur uel magis neceſſarium, uel tantopere quærendum, q̃ cauſas rerum omnium, quæ accidunt, noſſe. Siquidem ex opportunitate maxi
„ mę interdum res oriri ſolent: facilimumq; eſt cuilibet rei in ipſo introitu obſiſtere. Atqui fabius Romanus hiſtoricus eius belli, quod Annibale Duce inter Carthaginenſes atq; Romanos exarſit, cauſam fuiſſe refert, ſę uitiam atq; crudelitatem Annibalis in Saguntinos & Aſdrubalis ambitionem, ac immanem regni cupiditatem. Hunc enim, inquit, cum imperium Carthaginenſium in Hiſpania mirifice auxiſſet, paulo poſt Carthaginem delatum, Rempublicam eorum peſſundatis legibus conuertere in tyrannidem tentaſſe. Quod cum principes eius Reipublicæ intellexiſſent, facto inter ſe concilio ab Aſdrubale diſſenſiſſe. Quare motum Aſdrubalem relicta Africa confeſtim eſſe in Hiſpaniam reuerſum, reſq; Hiſpanas in poſterum, uti propoſuerat, ſine authoritate Senatus Carthaginẽſium tractaſſe: Annibalem uero, quod ab ineunte ætate ſub eo imperatore meruerat, eiuſdem plane conſilii fuiſſe refert. Quocirca tunc Hiſpanienſium rebus potitũ, Aſdrubalis ueſtigiis plane inſtitiſſe. Ex quo id bellum uoluntate ipſius eſſe cum Romanis exortum, inuitis Carthaginenſibus. Siquidẽ neminem omni Carthagine fuiſſe, cui duntaxat ſalus Reipublicę cara foret, qui facta Annibalis in Saguntinos non maxime improbarit. Hæc locutus, addit poſt captiuitatem Sagunti ue-

niſſe

nisse Carthaginem legatos Romanos, qui Annibalem in pœnam rupti fœderis deposcerent. Quod si negaretur, bellum Carthaginensibus indicerent. Si quis uero Fabiū roget, quid nam uel opportunius, uel iustius, uel cōducibilius esset Carthaginensibus: quando quidē ab initio (ut idē inquit) factū Annibalis ægrę tulerant, q̄ ipsum authorē culpę & criminis reum poscentibus Romanis ad piaculum tradere? atq; ita cōmunem patrię hostem per alios ulcisci? statumq; ciuitatis suæ quietū facere, authore bellorum eiecto, cum id dūtaxat decreto fieri liceret? quid nam respōdere possit? profecto nihil. At hi tantū abfuit, ne quid tale agerēt, ut decem & septē annos in bello continue cū Romanis p̄seuerauerint: neq; prius destiterint, q̄ omni spe nudati, non solum in patrię, uerumetiam in capitum suorum discrimen deuenerint. Sed quorsum hæc de Fabio, & scriptis eius? Non quo fidem authori detrahamus, quandoquidem scriptorum ipsius uanitas facile per seipsam legentibus apparet, uerum, ut studiosos eius hortemur, ne tam authoris antiquitatem, q̄ ipsam rerum gestarum seriem animaduertant. Sunt enim nonnulli, qui nō tam scripta ab authore, q̄ ipsum amplectuntur authorem: &, quia ille tempore, quo hæc gerebantur, uixit, Senatuiq; Romano interfuit, nihil ab eo dici posse non uerum existimant. Ego uero adhibendam quidem in multis huic authori fidem existimo, haud tamē usq; quaq; credendū. Siquidem res ipsæ, quę, qualesq; fuerint, quomodo conueniant, considerandum. Cæterum, ut eo reuertamur, unde discessimus, causa quidē eius belli, quod Romani cum Carthaginensibus gesserunt, prima existimari debet indignatio Amilcaris, cui Barce cognomen erat. Fuit autem Annibalis pater. Hic em̄ in bello Siculo haudquaq; a Romanis uictus est. Nam exercitum omnem cui præerat, iuxta Erycen singulari uirtute seruauit incolumem. Sed cū Carthaginenses nauali prælio profligatos cerneret, tempori cōsulendum ratus, pacem cū Romanis iniit: nequaq̄ tamen indignatione deposita, quin continue opportunitatem aliquā præstolabatur, qua Romanos ulcisci posset: & nisi turbulento mercenariorum militum motu res Carthaginēsium uexari cœpissent, euestigio bellum renouasset, sed intestino malo impeditus, rem in aliud tempus distulit. Romani uero periculum Carthaginensium animaduertētes in mercenariorum dissensione, bellum eis minati sunt. Quod illi ut euitarent, nullam conditionem respuebant, sicuti superioribus libris ostendimus, sine quibus nec quæ in p̄sentia diximus, nec quæ relaturi post hac sumus, intelligi possunt. Tandemq; cum Romani desistere a proposito aliter non uiderentur consilii, atq; subsidii inopes Sardinia eis cesserunt, tributoq;, de quo primo conuenerant, mille & ducenta talenta

addiderunt, quæ res secūda, & maxima causa extitit eius belli, quod post ea ortum est. Amilcar enim cū ad indignatiōem eius, totius quoq; Carthaginensis populi indignatio accessisset, simul atq; extincto mercenariorum tumultu, res patriæ cōpositas, sedataſq; intellexit, bellum in Hispania adgressus est: studens hac ueluti præparatione uti ad bellū contra Romanos gerendum. Hæc uero tertia causa eius belli existimari debet, id est fœlix Carthaginensium in Hispania successus. His enim aucti Carthaginensiū animi, audatius postea huic bello incubuerunt. Quod autē Amilcar maxima causa extiterit secūdi belli punici, quanq; decennio ante mortuus, multis quidem testimoniis comprobari potest: sed satis in præsentia erit, quod sequit, referre, quo tempore uictus a Romanis Annibal relicta Africa cursum ad Antiochum direxerat. Romani conatum Aetolorum animaduertentes, Legatos ad Antiochum miserūt, qui uoluntatem regis explorarent, & sub specie legationis apparatum eius specularentur. Hi simul ac fauere Aetolis Antiochum intellexerunt, paratumq; inferre Romanis bellum, omnibus diebus assidui circa Annibalē fuere, studētes eum assiduo colloquio suspectum inuisumq; regi facere: neq; eos consilium suū fefellit, quippe Antiochus tanta familiaritate reconciliatam ei cum Romanis gratiā existimans, diu Annibalem suspectū habuit. Verū, interiecto tempore accidit, ut in cōsilium uocatus a rege, liberiorem loquendi locum nactus sit. Tunc cōmemoratis multis, tandem ueluti indignabundus in hæc uerba prorupit, Quo tempore, inquit, pater meus Amilcar exercitū in Hispaniā traiecturus erat, annum ætatis agebam fere nonū. Tunc patre Ioui sacrificante, altaribus adhærebam. At pater meus sacrificiis rite pactis, secedere parumper ab aris cæteros iussit: meq; solum ad se uocatū humaniter, & blandienti similis, an uellem in expeditionē duci, rogauit. Qui cum id non solum libēter acceptassem, uerumetiā pueriliter deprecatos forem: pater capta dextra mea, & altari admota, uoluit, ut tactis sacris iureiurando assererem: me, cum primū per ætatem liceret, hostem populi Romani futurum. Itaq; q̄diu hostis Romanis eris o Rex, licet in tuto credas omnia: nec quicq; de Annibale suspiceris, simul atq; uero uel fœdus cum Romanis percusseris, uel in amicitiam redieris, tunc noli expectare alium de me calumniatorem: sed statim ueluti hostem populi Romani cauendum puta. Semper enim quantum in me erit, illis aduersus ero. Hæc cum intellexisset Antiochus & uere, & præ dolore ex animo ab Annibale dici, cōfestim suspitionem omnem. * Hoc itaq; apertissimum testimonium est inimicitiarum Amilcaris, infestiq; aduersus Romanos animi, quanq; id ex ipsis rebus intueri liceat. Eiusmodi enim hostes populo Romano

reliquit

reliquit Asdrubalem filiæ suæ uirum, & Annibalem filium, ut nihil eis ad cumulum iniuriarum potuisset accedere. Verum, Asdrubal quidem morte interceptus, suum aduersus Romanos animum ostendere nõ potuit. Annibali uero tempora concesserũt, ut factus uoti compos paternum odium longe lateq; diffunderet. Idcirco eos, qui in publicarum rerum administratione uersantur, intueri hæc diligenter, & exactissimo studio examinare decet, ne eos lateat animus illorũ, cum quibus uel iungũtur fœdere, uel pace conciliantur, quãdo id cedentes tempori faciãt, quãdo animo nõ ulterius sæuiendi, quo ab iis quidẽ, qui opportunitatem malefaciendi præstolãtur, cauere assidue possint: iis uero, quos uel subiectos imperio suo, uel ueros amicos norint, quãdocunq; res ferat, secure ac fideliter utãtur. Causæ itaq; secundi belli punici hæ sunt, quas hactenus diximus, principia uero quæ mox referemus. Carthaginẽses grauiter, atq; iniquo animo ferebãt iacturã ablatę sibi a Romanis Sicilię Hanc eorũ indignationẽ, sicuti supra diximus, intercepta p fraudẽ inter motũ Africę Sardinia, & supimpositũ stipendiũ augebat, quas ob res simul atq; imperiũ in Hispania auxissent, ultro arma iniecturi Italiæ uidebãtur. Mortuo autẽ Asdrubale, cui post Amilcaris obitũ summa impii cõmissa fuerat, anteq; nouũ Ducẽ crearent expectare exercitus uoluntatẽ decreuerãt. Vt uero e castris nuncius aduenit, Annibalem ingenti oĩm clamore atq; assensu imperatorẽ appellatũ, aduocata eucstigio cõtione, unanimi consensu electionẽ exercitus confirmarunt. Annibal igitur accepto imperio nihil cunctãdum ratus, exercitũ in Olcadum fines, ueluti per transitum ducit. Hinc discedẽs Carteiam urbẽ, caput gentis eius obsidet, nec multis interiectis diebus expugnat. Quo metu pculsæ reliquę ciuitates, ultro se Carthaginensibus dederunt. Exercitus uictor præda onustus, Carthaginem nouã in hyberna deducitur. Ibi Annibal prædã omnẽ inter milites liberalissime partitus, mirifice oĩm beneuolentiã sibi conciliauit: nec paruã futurarũ rerũ militibus spem adiecit. Vere primo rursus in Vacceos exercitũ ducit. Ermandica mox potitur. Arbachalam uero ob magnitudinẽ ciuitatis, & multitudinẽ uirtutemq; oppidanorũ diu defensam, post longam tandem obsidionem non sine discrimine ui capit. Post hæc repente in maximum periculum præter opinionem incidit: Carpetanis eum ex Vacceis regressum, prædaq; onustum adortis, quæ gens & ferotia, & multitudine hominum, cæteros eius prouintiæ populos antecellit. Cum iis etiam se coniunxerant profugi ab Ermandica, quos Olcadum exules in eam sententiã adduxerant. Quod si Carthaginenses aperto prelio una cõcurrissent, profecto uicti, profligatiq; fuissent a Carpetanis. Verum, Annibal prelio abstinuit, & callide hostibus

cedens, castris supra ripam Tagi fluminis collocatis, equitibus præcipit, ut, cum hostem aquam ingressum uiderint, adoriantur peditum agmẽ. In ripa Elephantos, præterea quadraginta disponit, ita cum & flumen, & feras ueluti concretantes haberet, omnia ex sententia processerunt. Nam Barbari metu cessisse Carthaginenses rati, sublato clamore passim in amnem ruunt. Quare magna pars eorum iuxta exitum fluminis absumpta ab Elephantis per ripam grassantibus, & ad se delatos, inaniter conculcantibus obtriti: plærique autem ab equitibus in ipso flumine trucidati, q̃ eques corpore armisq; liber facilius per medios gurgites rem gereret, peditemq; uix uado fidẽtem infestaret. Posteriores, quibus regressus in suam ripam facilis erat, retrocedebant. Cum tandem Carthaginenses omnibus copiis amnem ingressi uniuersos in fugam uerterũt. Erant autem Carpetani una cum Olcadibus, atq; Vacceis ultra centum millia hominũ, quibus superatis, nemo trans Iberum fuit, qui postmodum resistere Carthaginensibus auderet, præter Saguntinos. Hos nondum bello infestare Annibal uoluerat, ne prius causam aliquã belli Romanis præberet, quam cætera omnia iuxta Amilcaris parentis admonitionem sibi constantissime asciuisset. Saguntini interea frequentes Romam nuncios mittebant, simul soliciti de rebus suis, & uelut præscii futurorum: simul, ne Romanos laterent fœlices Carthaginensiũ in Hispania successus. At Romani post multos, uariosq; de eadẽ re nuncios tandem Oratores in Hispaniam ad speculandos actus Annibalis mittunt. Annibal ea tempestate peractis quæ concupierat, rursus Carthaginem nouam in hyberna secesserat. Vt primũ uero aduenisse Legatos Romanorum nunciatum est, ad se admitti iussit, & loquendi quę uellent, potestatem fecit. Hi primo Annibali denunciant, ut a Saguntinis abstineat, esse enim socios populi Romani: deinde, ne Iberum transgrediatur, id enim in fœdere cum Asdrubale icto caueri. Quę cum audisset Annibal, ut iuuenis, & bellico ardore feruens, quiq; facilime omia per Principes factionis suę in Senatu Carthaginensi obtinebat, ac iamiam in bellũ aduersus Romanos exarserat, legatis quidẽ respondet ueluti amicus Sagũtinorum, increpans populum Romanum, q̃ nuper orta inter Saguntinos dissensione, cum ab iis literas accepissent, ut ad componendas res legatos Saguntum mitterent, per iniuriam quosdam e principibus ciuitatis interfecissent, quos ulcisci se uelle minatus est. Esse enim hunc ueterẽ Carthaginensibus morem, ne iniurias suorum inultas patiãtur. Ex alia parte nunciis Carthaginem missis, quid agere opus sit consulit, cum Saguntini societate Romanorum freti, plęriscq; Carthaginensium oppidis graues iniurias intulerint. Denicq; omnis incõstantiæ atq; indignatiõis

plenus, & ardore belli gerendi fluctuans, nullam ueram rationem adducit in medium, inanes tantummodo, ac ratione carentes causas sectat. Quod his accidit, qui uicti perturbationibus animi, officium deserunt. Nam quanto melius erat id dicere? Optimo quidem iure petere a Romanis Carthaginenses, ut Sardiniam, stipendiumq; quod iam tot annis in summa eorum necessitate per iniuriam abstulerant, restituerent, id ni facerēt, bellum se eis indicturos. At nunc prætermissa uera causa, falsam hanc de Saguntinis fingens, non solum præter rationem, uerumetiam per summam iniuriam moturus bellum uidetur. Legati Romanorum, & si necessario suscipiendum esse bellum intelligebant, Carthaginem tamen profecti, eadem illis quoq; denunciarunt. Verum Romani quidā non in Italia se, sed in Hispania dimicaturos, Saguntumq; uelut monumentum ac receptaculum belli habituros sperabāt. Quam ob rem ad id se parantes, componere primum res Illyricas nitebantur: quippe intelligentes maximum se, ac diuturnissimum bellum, & procul a finibus Italiæ habituros. Accidit per ea tēpora, ut Demetrius Illyriorū rex oblitus compluriū populi Romani erga se officiorū, cū eos cerneret hinc Gallorum, illinc Carthaginensiū terrore pculsos, oēmq; suā spem in regibus Macedonię haberet, q; particeps fuerat eius belli, q̄d aduersus Cleomenem Antigonus gesserat, oppida Illyrii, quæ ditioni Romanorū subiecta erant, uastaret, urbes expugnaret, terminos in fœdere nominatos transgrederet, plærasq; insulas e Cycladibus diriperet, & quasi tēpestas quædā cuncta psterneret. Quę ubi Romani intellexerunt, uidentes florentē ea tēpestate Macedonū principatum, cōponere omni studio res Illyricas in prēsentia nitebant, sperantes id facile factu fore, secq; paucis diebus & Illyriorū inscitiā castigaturos esse, & ulturos Demetrii ingratitudinem. Verū res longe aliter q̄ sperabant, euenit. Nam dū tēpus huiusmodi rebus teritur, Annibal omniū spe celerius Saguntū capit. Quo facto est, ut bellū iam nō in Hispania, sed ppe urbem Romā, & p omnē Italiā exardesceret. Romani tamē hoc cōsilio freti, L. Aemiliū in Illyriū cū exercitu misere, qui res eius puintiæ cōponeret. Anno primo centesimæ & quadragesimæ Olympiadis Annibal Carthagine Noua cū omnibus copiis profectus, Saguntum petit. Ciuitas ea ultra Iberum sita est radicibus montis, qui Hispanos a Celtiberis diuidit, circiter mille passus distans a mari. Cuius incolæ & copia terrestrium fructuum, & multitudinis incremento, & uirtute militari cæteris Hispanię populis prēstant. Huius fines infesto exercitu ingressus Annibal, quastatis passim agris, ad obsidionem urbis omnes machinas adhibet, cōmodissimum rebus suis fore ratus, si ea per uim potiretur. Primum enim ablaturū se Roma-

nis ſpem gerendi in Hiſpania belli animaduertebat. Præterea non parvum metum cæteris iniecturum, ex quo & ciuitates Hiſpaniæ, quę iam in eius poteſtatem deuenerant, fideliores futuræ: & quæ adhuc in libertate uiuebant, eueſtigio ſe dedituræ uidebantur. Tertio, cp ſe deinceps tuto ad reliqua progredi poſſe intelligebat, nullo hoſtili loco poſt ſe relicto. Prçter hęc, ſperabat ſe ingentem pecuniam comparaturū, qua poſtmodum in rebus agēdis uteretur: militum uero animos confirmaturū, ob ſummam utilitatem, quam quiſcp ex prçda urbis caperet. Poſtremo etiam beneuolentiam ciuium, qui Carthagini morabantur, ſibi conciliaturum, ob munera, quæ de manubiis ad eos miſſurus foret. His rationibus fretus, omi ſtudio obſidioni urbis inhęret, multitudinis animos nunc ira in hoſtes ſtimulando, nunc ſpe præmiorum accendit. Interim ſeipſum exemplum præbet, cum in conficiendis, admouendiſcp ad mœnia machinis, tum in adeundis locis, ubi magis imminens periculū oſtēdebatur. Omnia denicp nō ſecus agit, q̄ ſi nihil inter ſe, atcp militem intereſſet. Per hunc modum octo continuis menſibus animo & corpore fatigatus, tandem Sagūtum ui capit. Vbi maxima pecuniarū copia parta, multiſcp captiuis in poteſtatem redactis, illam quidem in neceſſarios belli uſus, uti ſtatuerat, ſeruauit: hos uero inter milites pro dignitate cuiuſcp partitus eſt, reliquam autem ſupellectilem dono Carthaginenſibus miſit. Quibus peractis, haud quaq̄ opinione ſua fruſtratus eſt, ſed omnia ei ex ſententia ſucceſſerunt. Siquidem & militum animos promptiores in poſterum reddidit ad ſubeunda pericula, & Carthaginenſes ſibi obſequioſiores fecit, & ipſe maiorem rerum gerēdarum facultatem ob partam pecuniæ ſummam adeptus eſt. Dum hæc agerentur, Demetrius Illyriorum rex cognito conſilio atcp apparatu Romanorum, conſeſtim Dimalam urbem præſidio, & commeatu diligentiſſime muniuit. In reliquis uero oppidis Illyrii, electis diuerſæ factionis homībus, ſuos tantum manere paſſus eſt. Ipſe electis ex omni exercitu ſex millibus ueteranorum, Pharum petiit. Inter hæc Aemilius Conſul in Illyriū appli cuit integris omnibus copiis: ubi cum animaduertiſſet, hoſtes forti ac conſtanti animo eſſe, cp ſitu ac munitionibus Dimalæ freti, irritum fore Romanorum aduentum opinabantur, eam primum urbem omni conatu cenſuit oppugnari debere, ratus, id quod euenit, ſi ea caperetur, facile reliquas perculſas timore in poteſtatem Romanorum uenturas. Hortatuſcp eſt diligēter milites, & admotis urbi machinis, Dimalam fortiter obſidet. Qua intra ſeptem dierum ſpatium ui capta, adeo animos hoſtium fregit, ut repente ex omnibus Illyricis ciuitatibus legati aduenerint, ſeſe fidei Romanorum dedentes. Quibus in amicitiam receptis,

ictiſcp

ictisq; cum singulis pro cuiusq; cõditione fœderibus, exercitũ uersus Pharum mouet, ubi Illyriorum Rex immorabatur. Hic, quoniam eam urbem & natura loci munitissimam esse intelligebat, & electorũ ex omni numero militum præsidio firmatam: commeatu præterea & cæteris rebus ad bellum necessariis abundantem, ne difficilis, & perq̃ diuturna futura esset eius obsidio, uerebatur. Quam ob rem diu consilii anceps, tandem hanc uiam ingreditur. Facto per noctem in insulam cursu, magnam partem copiarũ intra syluam, densissimis obsitam arboribus, collocat. Ipse orto iam die cum uiginti nauibus palam propinquũ urbi portum ingreditur. Illyrii naues hostium conspicati, ac earum numero contempto, denso agmine procurrunt ad portum, ut Romanos a littore arceant. Vbi inito cum illis certamine, acriter aliquandiu dimicatur, multis continue ex urbe in subsidium suorum exeũtibus, tandemq; omnis in eum locum ciuitas confluxerat. Tum Romani, qui in propinqua sylua noctu delituerãt, audito clamore, per loca abdyta tempestiue eodem concurrerunt, occupatoq; colle, qui intra urbem & portum natura munitissimus erat, reditum hostium in urbem prohibent. Quod animaduertentes Illyrii, inceptum arcendi hostes consilium deserunt, atq; omnes in unum congregati se inuicem hortantur, ueluti excomposito cum his qui collem occupauerant, conflicturi. Romani uero iam appropinquantes Illyrios conspicati, instructis aciebus eos adgrediuntur, atq; alacres capessunt prælium. Iam etiam pars altera a nauibus aderat, hostesq; premebat a tergo. Ita undiq; concurrentibus Romanis, Illyriis uero nõ solum a fronte, uerumetiam a tergo laborantibus, diu atrociter pugnatur. Tandem uictoria penes Romanos fuit, Illyriorũ maxima pars cæsa, pauci se intra urbem receperunt, reliqui in deserta insulæ profugere. Demetrius ad Lembos, quos fugæ gratia, si quid tale accideret, tribus in locis parauerat, clam perlatus, insequenti nocte præter opinionem omnium saluus euasit. Profectusq; ad Philippum Macedoniæ Regem, reliquum ætatis suæ apud eum egit, uir alioquin audax atq; robustus, sed temere, ac parum consyderate in rebus bellicis se gerens. Qua propter exitũ quoq; talem habuit, qualis anteacta eius uita fuerat. Nam cũ ex sententia Philippi Messeniorum urbem oppugnare cœpisset, nimia audatia profusus, turpissime ab hostibus interfectus est. Verum, quæ de his particulatim dicenda erunt, cũ ad ea tẽpora uentũ fuerit, differemus. Aemilius Pharo repẽte potitus, urbẽ fũditus euertit. Hinc reliqs Illyrii ciuitatibus intra paucos dies imperio Romanorum additis, rebusq; oĩbus, uti statuerat, in quintia cõpositis, ineũte iã Autumno Romã reuersus est, ubi cũ summa gloria receptus triũphauit, iudicatus ab

omnibus non ſolum prudenter, uerumetiam fortiſſime egiſſe. Cum interea nuncius de excidio Sagunti Romam peruenisſet, haud quaquã de bello inferendo eſt inter patres conſultum, ut quidam ſcripſere, addentes rationes & cauſas, quæ animos eorum in utrancꝫ partem impellebant: quo quid inconſtantius dici poteſt? quomodo enim incredibile eſt, ut qui proximo anno bellum Carthaginenſibus denunciarant, ni Saguntinorum finibus abſtinerent, iidem nũc capta per uim Sagunto, an ſit cum Carthaginenſibus belligerandum, an contra bello abſtinendum, inter ſe conſulant? quid uero minus credibile? cꝫ ex una parte ſenatum, perinde ac ſi de ſumma rerum dubitaret, triſtitia atcꝫ mœrore incredibili affectum? ex altera uero pueros omnes, qui duntaxat duodecimum annum tranſgreſſi eſſent, in ſenatum a parentibus perductos, & conſiliorum omnium participes, nihil unquam cuiquam ſecretum aperuiſſe? Hæc profecto necꝫ uera ſunt, necꝫ ueriſimilia. Sed de huiuſmodi ſcriptis, qualia ſunt Chereæ & Solyli, ſatis. Non tam enim hiſtoriæ, q̃ fabulæ anicularum uidentur, & iis ſimiles, quæ in tonſtrinis memorari ſolent. Romani nuncio capti Sagunti, ſociorumcꝫ indigne peremptorum accepto, extemplo legatos Carthaginem mittunt duo denunciaturos, quorum alterum ignominiam pariter ac detrimentum allaturum Carthaginenſibus uidebatur: alterum uero in ſummum diſcrimen imperium eorum adducturum. Petebant enim, ut uel Annibalem in pœnam rupti fœderis ſenatui traderent, uel bellum ſibi a populo Ro. indictum ſcirent. Legati poſtquam Carthaginem uenerunt, datuſcꝫ eis eſt ſenatus, non ſine Carthaginenſium indignatione iuſſa patrum expoſuere: quo peracto, Carthaginenſes elegerunt Annonem, qui de iure ſuorum diſſereret. Is primo fœdus Aſdrubalis ueluti nunquam cum Romanis ictum præteriret: deinde etiam ſi ictum fuerat, non teneri eo Carthaginenſes aſſerere, quod abſcꝫ authoritate ſenatus & populi iuſſu ab Aſdrubale priuato arbitrio ictum extitiſſet. Ad id adducere Romanorum exemplum, cꝫ fœdus a Luctatio conſule in Sicilia ictum, quia id ſine authoritate populi Romani factũ erat, infringi debere iudicauerint. Denicꝫ in hoc uno fœdere per totam orationem inſiſtere, id ſæpius lectitare, in eo nullam de Ibero factam eſſe mentionem, aſſerere, ſed tantummodo de ſociis utriuſcꝫ populi caueri. Hoc uero ad Saguntinos nihil attinere, quippe qui tempore icti fœderis nondum erãt ſocii Romanorum. Legati eam de iure fœderum diſceptationem ut alienam a dignitate populi Romani atroci oratione reſpuerunt, dicentes, eam facile tolerari poſſe, ſi res Saguntinorum integra foret. Nunc uero exciſa Sagunto, uiolatiſcꝫ iniquiſſime fœderibus, uel patratorem ſceleris Roma-

nis

nis dedant, quo manifestū omnibus sit, Saguntum publico Carthaginensium consilio minime oppugnatum: uel, si id nolint, consilioq; eorum expugnatam urbem fateantur, se ad bellum parent. Hic sermonū finis fuit. Verum, nobis quidē necessarium uisum est, haud tacitā hanc partem præterire, ne uel eos, qui in rebus gerendis uersantur, quorūq; interest, hæc exactissime consyderare, in rebus maxime necessariis lateat ueritas, uel discendi cupidi inscitia atq; errore scribentium decepti labā-tur, ignoratis fœderibus, quę ab initio primi belli punici usq; in nostrā ætatē inter Romanos, ac Carthaginenses acta sunt. Primū igitur fœdus inter utrunq; populū initum est statim post eiectū urbe regium nomē, L. Iunio Bruto, & M. Valerio Consulibus. Sub quibus etiam Iouí Capitolino templū dicatū, duodetrigínta annis ante primā Xersis in Græciam transfretationē, quod quanto diligentius fieri potuit, interpretati sumus. Tanta enim facta est mutatio Romanæ linguæ ab ea tempestate in hodiernū diem, ut etiam qui antiquitatis peritissimi sunt, plæraq; nō nisi difficulter intelligant. In fœdere igit hæc fere continētur, Amicitia esto populo Romano, Carthaginensiq;. Item, Romanorū Carthaginensiumq; sociis, Romani: socii ue Romanorū ultra promontoriū Pulchri non nauiganto, nisi uel ui tempestatis, uel hostili impetu coacti. Si quis ob huiusmodi causas eo applicuerit, nihil emito, nihil ue sumito, nisi quantū ad sacra uel ad nauigia opus sit. Intra diem quintum inde abito. Iis, qui mercimonii gratia aduenerint, immunitas esto, præter scribam, & preconē. Quotcūq; prę̄sentibus his in Africa, uel Sardinia uęnum ierint, de his publica fides esto. Si quis Romanorū in Siciliā uenerit, ubi Carthaginenses imperēt, ęqua oīa sunto. Carthaginenses iniuriā nō inferunto Ardeatibus, Antiatibus, Aricenis, Circeis, Terracinēsibus, aliisue Latinis, quotcunq; imperio populi Romani parent. Si qua ciuitas nō pareat, aliena esto. Si Carthaginēses cœperint, populo Romano integram reddūto. Prę̄sidiū in Latio nullum ædificanto: si perduelles prouintiam ingressi fuerint, nō pernoctanto. Huiusmodi fere primum fœdus fuit. Promontorium uero Pulchri Carthagini adiacens ad Aquilonem uergit. Vltra hoc Meridiem uersus nauigare Romanos, Carthaginenses non permiserunt, ea causa, ut mihi quidem uidetur, ne in eorū notitiam uenirent. Loca syrtibus propinqua, quę illi propter fertilitatē regionis Emporia appellant. Si quis uero ui tempestatis, uel impetu hostium huiusmodi locis applicuisset, nihil sumere licebat, præter ea tantummodo, quæ uel ad instaurandas naues, uel ad sacrificia opus forēt. Cæteris prorsus abstinebant, atq; intra quintum diem inde abire cogebantur. Carthaginem uero, & ad cætera Africæ loca, quę cis promon-

torium erant: item in Sardiniã atq; Siciliam, ubi Carthaginenſes imperabant, nauigare mercimonii gratia licebat: datacq; iis a Carthaginenſibus de ſeruando iure publica fides erat. Verum, in hoc quidem fœdere Carthaginenſes uidẽtur de Sardinia atq; Africa, ut de propriis prouintiis ſermonem facere, de Sicilia autem longe ſecus. Addũt enim, in eam Siciliæ partem, ubi Carthaginẽſes imperent. Eodem modo Romani de Latio fœdus ineunt: de reliqua uero Italia, nullam faciunt mentionem, quod nondum ſub imperio foret ipſorum. Poſt hæc aliud fœdus initũ eſt, in quo additi ſunt Tyrii, & Vticènſes. Cuius fœderis uerba hæc fuere. Amicitia eſto populo Romano, ſociiſq;, & Carthaginenſibus, Tyriis atq; Vticenſibus, eorumq; ſociis. Romani, ſocii ue Romanorum ultra Promontoriũ Pulchri, nec prædæ, nec mercaturæ gratia nauiganto. Si quod oppidũ in Latio Carthaginenſes cœperint, quod populo Romano non ſit ſubiectum, prædam omnem ipſi habento, oppidum Romanis reddunto. Si qui captiui abducti fuerint ex libero populo, qui cũ fœdus populo Romano ſit, in portum populi Romani nõ adducito. Si quis adductus fuerit, atq; a Romanis deprehendatur, dimittito. Idem Romani in locis, ubi Carthaginenſes imperant, faciunto. Si aquam uel commeatum ſumpſerit Romanus, iniuriam non inferto, quibus amicitia, fœduſue cum Carthaginenſibus fuerit. Si fecerit, publica iniuria eſto. In Sardinia atq; Africa nulli Romanorum, ſociorum ue negociator, ne ue oppidum poſſidento: nihil emunto, præter res ad ſacra, & ad nauigia neceſſarias. Si quas naues eo tempeſtas detulerit, intra quintum diem abeunto. In Sicilia, ubi Carthaginenſes imperent: item Carthagini, Romani omnia faciunto, negociantorq;, quæ facere, negociariq; ciuibus Carthaginenſibus licet. Idem Romæ Carthaginenſibus ius eſto. In hoc quoq; fœdere Carthaginenſes Sardiniam quidem atq; Africam ſuas prorſus oſtendere uidẽtur: Siciliæ uero duntaxat eam partem, quæ ipſorum imperio pareat. A Romanis etiam cautum, ne Carthaginenſes iniurias inferant Ardeatibus, Antiatibus, Circeis, Terracinenſibus, cæteriſq; Latii ciuitatibus. De reliqua uero Italia nulla mentio facta eſt. Poſt hæc tertium fœdus inter Romanos, ac Carthaginenſes ictum eſt, tempore quo Pyrrhus Epirotarum Rex in Italiam traiecit, ante initium primi belli punici. In eo fœdere eadem, quæ in ſuperioribus, comprehenduntur: deinde adiiciuntur hæc. Si cum Pyrrho fœdus percuſſerint, curato utercq; populus, ut auxilium ferre alterutri liceat iis, quibus bellum inferetur. Si Carthaginenſes, ſocii ue auxiliũ Romanorum implorabunt, nauigia præbento ad traiiciendum, belligerandumq;. Si Romani, ſocii ue Romanorũ poſtulabunt, mari Carthagi-

thaginenſes opitulantor. In terrã uero ut deſcendãt, nemo compellito. Suis quiſq; ſtipendia ſoluito. In primo fœdere iuſiurandum ita factum accepimus. Primum Carthaginenſes Deos patrios iurati ſunt. Deinde Romani per lapidem ſecundum uetuſtiſſimũ ritum, Martis, Quiriniq; numinibus additis iuſiurandũ præſtiterunt. Ritus uero lapidis fuit huiuſmodi. Fœcialis ſumpto in manibus lapide, poſtq̃ de fœdere inter partes conuenerat, hæc uerba dixit, Si recte ac ſine dolo malo hoc fœdus, atq; hoc iuſiurandum facio, Dii mihi cuncta fœlicia præſtant. Sin aliter aut ago, aut cogito, cæteris omnibus ſaluis, in propriis patriis, in ꝓpriis legibus, in propriis laribus, in propriis templis, in propriis ſepulchris, ſolus ego peream, ut hic lapis e manibus meis decidet. Nec plura locutus, manu lapidem deiecit. Hęc cum ita ſint, & in hodiernum diem tabulis æneis inſcripta cõſpiciantur in templo Capitolini Iouis, ubi ab ædilibus diligentiſſime cuſtodiuntur: quis non magnopere admiretur, Philinum hiſtoricum, non ꝙ hæc ignorauerit (nam multi noſtra quoq; ętate Romanorum, Carthaginenſiumq; antiquiſſimi, quiq; huiuſmodi rerum ſtudioſiſſimi ſemper fuerunt, hæc ignorant) ſed ꝙ his plane cõtraria ſcribere fuerit auſus? cõtineri enim in fœderibus ait, ut Romani omni Sicilia, Carthaginenſes uero omni Italia abſtinerent. Idcirco Romanos in prima transfretatione in Siciliam fœdus ac iuſiurandũ tranſgreſſos, cum nihil tale ſcriptũ extet. Hæc enim in ſecundo libro aperte Philinus ſcribit, quę nos breuiter in primo libro commemorata in hunc locum reſeruauimus, ut de his particulatim diſſeremus, ratii id uel maxime neceſſarium fore, ne quis errorem Philini ſecutus, a ueritate deflecteret. Quod ſi qui transfretationem Romanorum in Siciliam ideo reprehenſione dignam cenſuerint, ꝙ Mamertini ab iis in amicitiam recepti, præſidiumq; nõ longe poſt in ſummo diſcrimine laborantibus miſſum fuerit, cum paulo ante Meſſanam primo, deinde etiam Regium opulentiſſimas Siciliæ ciuitates crudeliſſime diripuiſſent, fortaſſe id non immerito fecerint. Quod uero præter fœdus ac iuſiurandum in Siciliam traiecerint, non niſi ignari hominis eſſet aſſerere. Finito in Sicilia bello, aliud fœdus ictum, cuius hęc fere ſumma fuit, Excedere Carthaginenſes non ſolum omni Sicilia, uerumetiam inſulis omnibus, quæ inter Siciliam atq; Italiam forent. Vtriuſq; ſocios apud utrunq; populum tutos eſſe, neutrum in alterius locis imperare, aut ullum munimentum ædificare, aut mercenariũ militem conducere, alterius ſocios neutrum in amicitiam recipere. Carthaginenſes duo millia & ducenta talenta in annos decem pendere, in præſentia mille: captiuos præterea omnes ſine pretio Romanis reddere. Rurſus cum bellis Africano acriter infeſtarentur,

Romani indicto eis bello, ut nouum fœdus inirent, coegerũt. In quo continebatur, ut Carthaginenſes Sardinia excederẽt, ſtipendioq; mille & ducenta talenta adderent. Poſt hæc omnia, ultimum fœdus in Hiſpania cũ Aſdrubale ictum, in quo cauebatur, ne liceret Carthaginenſibus Iberum flumen armatis tranſire. Hæc ſunt igitur fœdera, quæ inter Romanum & Carthaginenſem populũ inita ſunt ab initio uſq; ad ſecundũ bellum punicum, quod Annibale Carthaginenſium Duce geſſerunt. Verum enimuero quemadmodum in transfretatione Siciliæ non uiolatum a Romanis iuſiurandũ oſtendimus: ita poſt hęc per ſummam iniuriam indictum Carthaginenſibus a populo Romano bellum, facile quiſq; perſpexerit: tum, cum fœdus de Sardinia percuſſerunt. Siquidẽ nulla ratio eius belli aſſignari poteſt. Sed manifeſte deprehenditur, Carthaginenſes præter omniũ fœderũ iura, iniquitate temporum coactos, & Sardinia exceſſiſſe, & auxiſſe ſtipendia. Nam q̃d Romani diſſimulãt, ſe propterea id facere compulſos, q; mercatores ſuos mari infeſtaſſent, iam antea diſſolutũ erat, captiuis oĩbus a Carthaginenſibus ſine pretio reſtitutis. Quibus de rebus quãdo ea, quæ particulatim dicenda erant, ſuperiori libro memorauimus, nunc ad ſecundi belli punici cauſas ueniamus, atq; utri populo aſcribendæ ſint, perſcrutemur. Carthaginenſes igitur reddebant eas, quas ſupra retulimus, cauſas. Romani ob indignationem exciſi Sagunti, nullas in præſentia referebant. Hæ uero ſunt quæ apud eos & ſæpenumero, & a multis adduci ſolent. Primo quidem non fuit fœdus Amilcaris cum Luctatii fœdere comparandum, ut Carthaginenſes dicere auſi. Siquidem & in Luctatii fœdere additum, ita id ratum fore, ſi populus cenſuiſſet: in fœdere Aſdrubalis, nec exceptum tale quicquã fuit. Atqui in hoc cautum, ne liceret Carthaginenſibus Iberum tranſgredi: in illo, ut ſocii utriuſq; populi tuti forent: quibus uerbis non ii tantum comprehenſi, qui tunc eſſent. Additum em̃ in fœdere fuiſſet: uel, ut neutri liceret nouos ſocios aſciſcere: uel, ut nouiter in ſocietatem accíti, fœdere non comprehenderentur. Hoc uero nemo ſanę mentis affirmarit. Nam præterq; quod ante id tempus obſeruatum ſemper fuerat, ne qui eorum etiam, qui nouiter in ſocietatẽ recepti erant, iniuria afficerẽtur: quis credat, duos potentiſſimos populos priuari ſe uoluiſſe libertate, uel recipiendi in amicitiã, quos uellent, uel receptos in fidem defendendi? Enimuero intentionẽ eorũ in fœdere ineundo, hãc in primis fuiſſe reor, ut præſentes ſocii tuti forent, nec recipi in ſocietatem ab alterutro poſſent: nouorũ uero ſociorum gratia prouiſum, ne mercenariũ militem conducere, ne imperare quicq̃ in alterius prouintia liceret, omneſq; apud utrunq; populũ

tuti

tuti essent. Hæc cum ita sint, illud quoq; manifestū est, Saguntinos compluribus annis ante Annibalis ætatem fidei Romanorum commendatos fuisse. Cuius rei uel maximum argumētum, ne a Carthaginensibus quidem negari potest: q̄ Saguntini orta intra ciuitatem seditione, non ad Carthaginenses, quanq̄ finitimos, & iam summam in Hispania obtinentes, sed ad populum Romanum se uerterunt, quo authore ciuilis dissensio sedata atq; restincta est. Si quis igitur excidium Sagunti causam huius belli fuisse dixerit: idem Carthaginenses per iniuriam bellum gessisse cum Romanis, fateatur necesse est: cum ex fœdere Luctatii, in quo cōtinebatur, ne quis alterius sociis iniuriam inferret: tum ex fœdere cū Asdrubale icto, quo cautum, ne Carthaginenses Iberum flumen armati transirent. Si uero propter ablatam Sardiniam, auctumq; stipendium exarsisse eos in id bellum existimet, profecto non immerito id ab illis factum uidebit, qui expectata opportunitate tēporis, ulcisci se uoluerint. Sed non deerunt fortasse, qui hæc parum cōsyderantes, me superuacuo censeant huiusmodi rationes adeo diligēter inquirere. Ego uero ita sentio, si quis omnibus necessariis ita instructus sit, ut nulla re extrinsecus egeat, huic iucundam quidem, nō tamen fortassis necessariam fore præteritarum rerum cognitionem. Si quis autem id, neq; in priuatis, neq; in publicis rebus affirmare ausit, cum homo sit, ac p̄sentem felicitatē, ut sunt res humanæ, fluxæ atq; instabiles, labi posse intelligat, non modo iucundam, uerumetiam necessariam rerum gestarum peritiam dixerim. Etenim quo pacto quispiam uel illata sibi, aut patriæ iniuria, socios, atq; adiutores ad eam propulsandam inuenerit: uel nouis rebus studēs, alios in sententiam suam traxerit? uel prospere cedentibus cunctis suorum animos recte confirmauerit: nisi ut singula quæq; a maioribus nostris gesta sint, cognitū, perspectumq; habuerit? Ita enim in rebus præsentibus paratus semper atq; instructus ea loqui, atq; agere poterit, qui bus & consilia cunctorū intelligantur, & ueritas omnibus patefiat. Præteritæ quippe res optima gerendarum rerum documenta sunt, facileq; nobis ostendunt uniuscuiusq; rationes, consilia, machinas, quid nobis gratiam, opem, beneficium parere possit, quid quenq̄ aduersus nos mouere, quid ad misericordiam, quid ad indignationem, quid ad iustitiam atq; æquitatem impellere. Quę omnia, & publice, & priuatim plurimū in uita mortaliū momenti habent. Quapropter ego quidem ita censeo, scriptores historiarum, eosq;, qui in earum lectione uersantur, nō tam res gestas, q̄ quid eas sequatur, atq; antecedat, animaduertere oportere. Nam si quis ex historia tollat, quid, quomodo, cuius gratia actum sit, qui finis fuerit, quod supererit, ueluti contentio quędam, non doctrina

erit,& in pręsentia quidem iucunditatis fortasse aliquid,in posterum uero nullam prorsus ad uitam humanam utilitatem afferet. At enim dicēt aliqui,nec facile haberi huiusmodi historia,nec ullo modo perspici atq; uideri poterit,ob multitudinem,magnitudinemq; librorum. Verum, hi quidem ignorant,quanto facilius sit habere,atq; perdiscere quadraginta libros recte in ordinem digestos, ubi res Italiæ, Siciliæ, Africæ a transfretatione Pyrrhi in Italiam,usq; ad captiuitatem Carthaginis, cæterarum uero orbis partium a fuga Cleomenis usq; ad bellum Romanorum cum Achæis iuxta Isthmum comprehensæ sint, q̄ tot particulariū historiarum uolumina,uel tenere,uel legere. Nam pręterq; q̄ & numero,& magnitudine librorū nostra superant, difficile est quicq̄ apud eos certi comprehendere: primo,q̄ non idem omnes de iisdem rebus scribunt: tum,q̄ res simul gestas prætereunt, quæ si inuicem conferantur, longe darius discerni ueritas potest: denicq;, q̄ id,quod maxime ꝓpriū est historiæ,ne attingere quidem possunt,hoc est ea,qua res gestas præcesserunt,quæcq; secuta sunt,& præsertim,quæ ad causas attinent. Nos autem ita bellum Antiochi consyderamus,ut a Philippico causam sumpsit:philippicum,ut a punico:punicum,ut a Siculo. Vbi,quęcunq; interea rerum sunt gesta,& ad idem caput referri possunt,diligētissime rimantur. Quæ omnia apud eum quidem,qui uniuersalem historiā scribat,facile intelligere licet:apud eos uero,qui de particularibus bellis differunt,utputa Persico,aut Philippico, impossibile: nisi forte aliquis ex uno certamine totius belli summam se putet posse intelligere, quod fieri non potest. Itaq; quanto præstat didicisse aliquid perfecte, q̄ id tantūmodo audiuisse,tanto historia nostra particularibus bellorum descriptionibus præstantior existimanda est. Cæterum, ut ad id, unde in hoc digressionis diuerticulū excessi,reuertar,legati Romanorū ubi tergiuersantes Pœnos animaduertere,nullum amplius uerbū fecerunt. Sed qui inter eos natu grandior erat,sinū e toga factū Senatui ostendens:hic,inquit,uobis bellum,pacemq; portamus, utrum placet sumite. Sub hanc uocem nō minus ferociter,daret utrū uellet,succlamatū est. Cūq; is,excusso in media curia togæ gremio, nō sine horrore,quasi plane id in sinu ferret,bellum se effundere dixisset:accipere se,alacri uultu omnes responderunt. Interea Annibal Carthagini Nouę in hybernis erat,militibusq;,si qui forte suos inuisere uellent,redeundi in patriam potestatem fecerat, quo post tot labores exhaustos corpora, animosq; ad omnia deintegro patienda renouarent. Præterea fratrem Asdrubalem instruit,quo pacto Hispaniam,si eum decedere prouintia oporteret,regere,tuericq; ab omi populi Romani conatu debeat. Dehinc Africam quoq; ualido præsidio firmat,

aduocato

aduocato ex Hiſpania ſupplemento. Nam Afrum militem in Hiſpaniã acciuerat, callide nimirũ partitus copias, ut Afri in Hiſpania, Hiſpani in Aphrica ueluti mutuis pignoribus obligati meliores eſſent. In Aphricã mittit equites mixtos ex multis gẽtibus mille ducenos, pedites ad tredecim millia octingentos quinquaginta: præter hos etiã Baleares funditores octingentos ſeptuaginta. Horum maiorẽ partẽ diſtribui per Aphricam iubet, reliquos Carthagini præſidio eſſe, ſimul aduocari ex interioribus ciuitatibus delectæ iuuentutis peditũ quatuor millia: eos nõ tam præſidium, q̃ obſides Carthaginem duci. In Hiſpania uero Aſdrubali fratri quinqueremes quinquagĩta reliquit, quadriremes duas, triremes quinq̃, ſed aptas inſtructaſq̃ remigio duas, & triginta quinqueremes, triremes quinq̃. Addit deinde equites Libyphœnices, mixtũ punicũ Afris genus, circiter quadringentos quinquaginta: Ilergetes trecentos, Numidas, Mauroſq̃ accolas Oceani ad mille octingentos: Pedites autem ex Aphrica undecim millia octingentos quinquaginta. Ex Liguribus trecentos, ex Balearibus quingẽtos: &, ne quod terreſtris auxilii genus deeſſet, Elephantos unum & uiginti. Nec admirari quiſpiã debet, ſi non minori diligentia hæc a nobis memorant, q̃ ſi ab Imperatore exercitus cenſus militũ fieret: neq̃ nobis ſuccenſere, q̃ mendatiũ inſtar minuta quędã ac leuia ſectemur, quo facilius ſcriptis noſtris adhibeat fides. Non enim cũ apud Laciniũ tabulã æneam cõſpexiſſemus, in qua huiuſmodi deſcriptio erat: poſitã in eo loco ab Annibale, quo tempore q̃ Italiam graſſabat, adhibendam ei omni ex parte fidem duximus. Ideoq̃ hãc ſuimus in preſentia ſecuti. Annibal, cum rebus Aphricę atq̃ Hiſpaniæ prouidiſſet, reditum eorũ præſtolabat, quos ad ſciſcitandos Gallorũ animos, qua traducẽdus erat exercitus, miſerat. Nam quia & fertiliſſimam eſſe eam regionem intelligebat, & multitudine hominũ refertã, qui uirtute atq̃ experientia in rebus bellicis plurimũ pollerẽt, eſſentq̃ ob bellũ Gallicũ, quod ſuperiori libro huius rei gratia memorauimus, populo Romano infenſiſſimi, præmiſerat eo, qui illorũ animos donis conciliarent, & tranſitũ alpium ſpecularẽtur: ſperabat enim bellũ ſibi duntaxat in Italia gerendum, ſi per anguſtos Alpium ſaltus fauentibus Gallis in columem traducere exercitũ poſſet. Reuerſis itaq̃ nunciis, ubi expectationem, ac deſyderium Gallorum intelligit, tranſitumq̃ Alpium difficilem ſane ac laborioſum, nõ tamen uſquequaq̃ inacceſſum eſſe, inſtante iam Vere, copias ex hybernis aduocat. Allatum per idem tẽpus de his, quæ Carthagini geſta erant, ad eum nuncius indignationẽ eius aduerſus Romanos auxerat: ſpem uero de fide ac beneuolentia ſuorũ mirifice cõfirmauerat. Itaq̃ quamprimum copiæ omnes in unum conuenerũt,

Annibal aduocata contione, non iam occulte, sed palam milites uariis adhortationibus ad bellum contra Romanos incitat, ut ipse pauloante ut cæteri Carthaginensium Duces, ob expugnatum Saguntum postulati ad supplicium fuerint, edocet. Fertilitatem, opesq; prouintiæ, ad quam profecturi sint, præterea amicitiam atq; societatē Gallorum ostentat. Quibus dictis, cum animos omnium alacres, & nihil magis, q̄ discessum expectantes animaduerteret, fidem ac uirtutem eorum laudat, dieq; profectionis indicto, contionem dimittit. Paratis interea omnibus, quæ ad iter necessaria erant, ut primum statutus dies aduenit, cum nonaginta millibus peditum, equitum duodecim millibus profectus, Iberum traiecit. Nec multis interiectis diebus Ilergetes, Barguſios, Ausetanos, Aquitaniam, cęteraq; usq; a Pyrenęum montem oppida subegit, ut omnium opinione celerius, ita non sine multis atq; atrocibus prę liis, ac plurimorum militum cęde. Orę huic omni prefecit Hannonem, quem Barguſiis etiam dominum constituit, q; magis huic populo diffideret, ob amicitiam, qua astricti cum Romanis erant. Decem millia peditum Hannoni ad præsidium tuendæ regionis dedit, & equites mille: omnia eorum, qui cum Annibale proficiscebantur, impedimēta eidem reliquit. Totidem fere ex Hispanis militibus domum remisit: cum quia grauari eos longinquitate uiæ, insuperabilicq; alpium transitu senserat: tum ut cæteris quoq; præberet spem in patriam quandoq; reuertendi: nec minus ut hoc uidentes Hispani, quos domi reliquerat, alacriori animo, si quando supplementi usus foret, in Italiam proficiscerentur. Ipse cum reliquis copiis numero quinquaginta millibus peditum, equitum fere nouem millibus, Pyrenęum transgressus, ad proximū Rhodani hostium tendit, non tam multitudine, q; uirtute militum stipatus, utpote qui trium & uiginti annorum durissima militia inter Hispanas gentes exercitati uictores semper extiterant. Verum, ne ob ignorationem locorum hęc pars obscurior foret, referēdum breuiter censuimus, unde discedens Annibal, quibus, quantisq; locorum spatiis superatis, quas Italiæ partes ingressus fuerit: neq; ipsas locorum appellationes adiecimus, ut quidam historici faciunt, putantes ita prorsus rem omnē perfecte intelligi, si nomina locorū in notitiam uenerint. Atqui ego quidē ita censeo, in relatione locorum, quorū cognitionē habemus, plurimū momēti nomina afferre, & ut facilius intelligant res ipsæ, & ptinatius memoriæ hęreant. Vbi uero loca ipsa ignota sunt, similē esse appellationē eorū iis uocibus, quę, prętereq; q; aures pcutiunt, nullā prorsus significationē habēt. Ita fit, ut, cū mens nostra nihil omnino ex eo noīe comprehēdat, neq; id referre, ut ad aliq̄d sibi cognitū possit, uana penitus atq; inutilis

narratio

narratio fiat. Quam ob rem inuestigandus modus est, quo de locis incognitis loquentes, quatenus liceat, auditores in notionem ueri trahamus. Prima igitur & maxima, & omnibus hominibus communis notio est diuisio huius, quo daudimur, mundi: per quam omnes etiam ineruditi, Ortum, Occasum, Meridiem, Septentrionem nouimus. Secunda est, per quam unicuiq; supradictarū partium partes orbis terrarum accōmodantes, in cognitionem locorum, quæcunq; uidimus, quodammodo deuenimus. Sed cum orbis terrarum multę partes sint, quædam inhabitabiles, aliæ cōtrario q̄ nos situ ab Antichtonibus habitæ, in præsentia de situ duntaxat eius plagæ, quam nos incolimus, dicēdum. Hæc cum in tres diuidatur, unam Asiam uocant, Africam aliam, tertiam Europam. Hanc diuisionem mare nostrum, & duo indyti amnes faciunt, Tanais & Nilus. His Asia ab reliquis partibus diuiditur, ingenti perpetua fronte uersa ad Orientem, tamen Meridiem atq; Septentrionem duobus lateribus aspiciens. Africa uero ab Asia quidem Nilo, ab Europa mari nostro separatur, uersaq; ad Meridiem nihilominus ad Iberum Occasum usq; ad columnas Herculis protenditur. Itaq; hæ dūę partes, si quis in uniuersum consyderet, Meridiem ab Oriente, interpositione nostri maris uidentur segregare. Europa autem Septentrionem uersa ab Oriente utriq; opponitur, extenditurq; usq; ad Occasum. Eius præcipua pars Septentrionem spectat intra Tanaim, & Narbonem fluuium qui non longe distat ab Ora Massiliæ, ac Rhodani hostiis, quæ in Sardoum defluunt mare. Hanc omnem regionem Galli habitant a Narbone, usq; ad Pyrenęum montem, extenditurq; a mari nostro ad Oceanum. Reliquam uero Europę partem a Pyrenęo ad Occasum, hoc est, usq; ad columnas Herculis, ab latere circuit mare nostrū, ab altera Oceanus. Ora, quę mari nostro abluitur, usq; ad columnas Herculis, Hispania uocat̄: pars quę Oceanum spectat, cōmune quidē nomen nō habet, ut quæ recens in cognitionem nostram uenit, sed longe lateq; a Barbaris colitur. De quibus suo loco particulatim dicemus. Nam quēadmodum ea regio, quę iuxta Aethiopiam est, ubi Asia atq; Africa iungūtur, usque in nostram ætatem ignota est, nesciturq; utrum perpetua sit, & continens, an daudat̄ pelago: ita omne id, quod intra Tanaim atq; Narbonem ad Septentrionem uergit, usq; in præsentem diem ignoratur: somniantq;, si qui de iis uel loquuntur aliquid, uel scribunt. Enimuero hæc referre operæpretium fuit, ne iis, qui eorum locorum ignari sunt, obscura omnia forent, quæ scripturi sumus: sed per eas cœli ac terræ regiones, quatenus fieri posset, in cognitionem ueri traherentur. Nūc ad rem redeamus. Carthaginenses ea tempestate omnem Aphricæ

oram tenebant, quæ mari noſtro abluitur, ab aris Philenorum haud multum diſtantibus a magna Syrte, uſq; ad columnas Herculis. Continet ea longitudo ſexdecim millia ſtadiorum. Tranſgreſſiq; paruum fretum, quod inter Africam atq; Europam interiacet, omni Hiſpania potiti erant uſq; ad Pyreneum montem, qui eam prouintiam a Gallis diuidit. Diſtat autem hic locus ab anguſtiis freti, ubi ſunt columnæ Herculis, circiter octo millia ſtadiorum, inde ad nouam Carthaginem, unde Annibal in Italiam tranſiturus mouerat, ſtadiorum tria millia. Hæc ab Ibero duobus millibus, & ſexcentis ſtadiis diſtat. Iberus uero ab exitu Rhodani tribus millibus & ducentis. Ita enim ſumma cum diligentia dimenſa ea loca per Romanos fuere. Exitus uero Rhodani a radicibus alpium, unde in Italiam tranſitur, mille & trecentis. Reliquæ alpes mille & ducentorum ſtadiorum ſpatio continẽtur. Quibus tranſactis, ſtatim obuia fit ea pars Galliæ, qua Padus fluit. Itaq; a Noua Carthagine uſq; ad Italiæ fines nouem millium ſtadiorũ iter facere Annibalẽ oportebat. Quod ſi longitudinem uiæ animaduertas, iam fere dimidium itineris confecerat. Si uero difficultatem locorum aſpexeris, maior pars profectionis ſuperat. Annibal igitur cũ omni conatu Pyreneum tranſgrediebatur, non ſine metu Gallorum, ne forte ſitu locorum freti, tranſitum eius in Italiã prohiberent. Interim Romam de iis, quę Carthagini dicta, actaq; p legatos fuerant, perlatũ, & ſimul Annibalẽ omniũ opinione celerius Iberum cũ exercitu tranſgreſſum, aduentum in Italiã maturare. Quæ res nõ paruum metum patribus iniecerunt, eo maxime, q; concuturum aduerſus ſe auidas ſemper armorum Gallicas gẽtes augurabant. Igitur ſtatim electis iam Cõſulibus, prouintias nominant, P. Cornelio Hiſpaniam, T. Sempronio Africam cũ Sicilia. His ſex legiones in eum annum decernunt, ſociorum quantũ ipſis uideret: claſſis, quantum parari poſſet. Dum Romæ ſcribũtur milites, claſſiſq; & commeatus, & cætera ad transfretationẽ neceſſaria parãtur, omni ſtudio ad perficiendas colonias incumbunt, quas circa Padũ in Gallia nuper inchoauerant. Iam ędificata erãt oppida: oppidanis ut intra triginta dierũ ſpatiũ adeſſent, mãdatũ: decreta ſingulis coloniis ſex millia hominũ, quæ citra Padũ ædificata: Placentia, quę ultra, Cremona appellata. Eam rem grauiter & iniquo animo ferentes Boii, nec ueterum irarum immemores, ubi Carthaginenſium aduentum compertum habuere, a Romanis defecerunt, dimiſſis obſidibus, quos ſuperiori bello, ſicuti memorauimus, dederant. Arreptiſq; repente armis, & ad id ipſum ſollicitatis Inſubribus, tantum tumultum in agrum ſnpradictis coloniis fecerunt, ut præterita omnis multitudo una cum Triumuiris Romanorum, qui ad diuidendos

agros

agros uenerant, Mutinam confugerit. Quos persecuti Boii, urbem obsidione cinxerũt. Cum aliquãtisper obsidio duraſſet, simulari cœptum de pace, euocatiq; a Gallorum Principibus ad colloquium Legati contra ius gentium, ac uiolata fide comprehenduntur, negantibus Boiis, nisi sui obsides sibi redderent, eos dimissuros. Cum hæc de legatis nunciata essent, L. Manlius prætor, qui tum in his locis cum copiis erat, ira accensus, subsidium ferre obsessis maturat. Quod ubi Boii intellexere, in sylua, quæ uiæ propinqua erat, insidias ponunt, ueniẽtemq; inexplorato hostem adgressi, magnam partem Romanorum cædunt. Reliqui ægre in apertos campos emersere: ubi refectis aliquandiu militum animis, cum nihilominus instare post terga Boios animaduerterent, præcipiti fuga Cannetum uicum contendere. Qui tumultus postq; est Romã perlatus, patres ueriti, ne diuturna obsidione præsidium Romanorum periclitaretur, Atilium prætorem cũ copiis delectu nouo Consulis conscriptis, auxilium ferre obsessis iubent: Consuli, ut in eorum locum nouum delectũ habeat, mandant. Hic fuit gallicarum rerum usq; ad aduẽtum Annibalis status. Consules interea paratis oĩbus necessariis, Roma profecti, P. Cornelius in Hispaniã cũ sexaginta longis nauibus, Sempronius in Africam cum centũ & sexaginta quinqueremibus. Hic tanto impetu res bellicas aggressus, tantũ in Lilybæo apparatum undiq; congessit, ut mox ipsam Carthaginem obsessurus uideretur. Cornelius uero per oram Hetruriæ, ac Ligurũ profectus, quinto die quam uenit Massiliã proximũq; Rhodani ostium (nam pluribus diuisus amnis in mare decurrit) cum classe ingressus est. Hic cum Annibalem superare iam Pyrenæos montes didicisset, satis tamẽ adhuc eum putabat abesse, cum ꝓpter difficultatem loci, tum ob multitudinem Gallorũ, qui frequẽtes circum ea loca habitabant. Verũ, Annibal incredibili celeritate Gallis oĩbus partim pretio, partim metu pacatis, ad Rhodani transitũ per maris Sardoi littus cum exercitu ꝓperabat. Quod postquã Consul intellexit, & si inops consilii erat ob celerem Annibalis aduentũ, nullum tamen optimi Ducis officium prætermisit. Eductos e nauibus milites ab iactatione maritima refecit. Tribunos, quonam in loco occurrendum hostibus foret, edocuit: trecentos delectos equites Ducibus Massilienſibus, & auxiliatoribus Gallis ad exploranda hostium consilia præmisit. Annibal iam Rhodano propinquus, transfretare quamcelerrime festinabat. Itaq; aduocatos omnes fluminis accolas mũneribus sibi conciliat. Ab his Lintres magna multitudine, & paratos ad quotidianum illorũ usum Lembos emit, nouas itẽ Lintres caũari ex singulis arboribus iubet, q̃d etiam milites ipsi & copia materiæ, & facilitate operis inducti fa-

ciunt. Vnde uix duorum dierum ſpatio tantum nauium, lintriumq; cõparatum eſt, ut abunde ad traiiciendum ſufficeret, ſingulis laborãtibus ne ſociorũ auxilio indigerent, ſed propriis lignis ſe, ſuaq; tranſueherẽt. Inter hæc ad ulteriorem ripam fluminis maximus Barbarorũ numerus confluxerat, quo Carthaginenſes a tranſitu Rhodani arcerent. Quod ut aduertit Annibal, intelligens ſe neq; ui traiicere flumen poſſe, hoſtibus ex aduerſo omnem ripam obtinentibus, nec tuto ibi conſiſtere, ne undiq; a Barbaris circũueniretur, prima noctis uigilia Hannonem Bomilcaris regis filium cum parte copiarum mittit. His duces itineris non nullos ex incolis loci tradit. Qui per ripã Rhodani aduerſo flumine ad ducenta ſtadia profecti, ſupra paruæ inſulę circunfuſum amnem conſiterunt. Nam quia illic diuidebatur aqua, nõ immerito minus altus eſſe alueus exiſtimabatur. Cæſis igitur eueſtigio arboribus, rates fabricatæ quæ ad uirorum, cæterarumq; rerum transfretationem ſufficerent. Ita impediente nemine, tuti Rhodanum traiecerunt, nactiq; locum natura munitiſſimum, corpora nocturno itinere, ac labore operũ cõfecta quiete unius diei refecerunt, omnibus ad conſilium opportune exequẽdum intentis. Iam idipſum Annibal cum cęteris copiis facere maturabat. Sed eum angebat cõſilium traiiciendorum Elephantorum, qui numero ſeptem & triginta erant. Igitur inſequenti nocte qui fluuium tranſierant, cum primum luceſcere aurora cœpit, per ripam fluminis profecti aduerſus Barbaros, quod conueniſſe ad eum locum diximus, contendũt. Annibal autem paratas habens copias omnes iubet ut ad traiiciendũ ſe prę parent, Lembos equitibus impleant, paratis, inſtructiſq; ad bellum, ut ſi ita res ferret, extẽplo egreſſi uſui forẽt. Lintres uero expediti occupẽt, peditesq;, ut maiori tranquillitate fluminis tutius traducerentur, undarumq; impetũ firmius ſuſtinerent, ſuperiori parte fluminis ad dextram Lembos ponit, quo uehementiorem illum ac pręcipitem aquæ fluxum exciperẽt. Equos a puppibus nantes, loris trahi iubet tris & quatuor ſimul, duobus uiris ad utrunq; latus puppis ſedẽtibus. Quo factum eſt, ut maior pars equorum in prima transfretatione traduceretur. Hæc autem conſpicati Barbari, ingenti tumultu relictis caſtris, paſſim temereq; in ripam concurrunt, ueluti nullo negocio tranſitum hoſtibus prohibituri. Annibal aliquandiu cõmoratus, ubi appropinquare ſuos ex prodito fumo, uti conuenerat, intellexit, dat ſimul omnibus ſignum ad traiiciendum. Quo uiſo, repente Carthaginenſes ingenti clamore facto traiicere amnem, atq; impetum fluminis omni conatu perrumpere nituntur, certantq; inter ſeſe, qui primus ad ulteriorem ripam perueniat. Ita cum iam utraq; ripa a Carthaginenſibus tenetur, omneſq; cum ingenti

uocife-

uociferatione flumen traiicerent: Galli cum uariis ululatibus more suo Pœana canentes, arcere summo impetu hostem nitebantur. Terribilis aliquandiu tumultus, uisuq; horrẽdum certamen fuit. Galli omnes derelictis tentoriis ad flumen confluxerant. Mox Hanno cum suis aderat. Horum pars in castra impetum faciebat. Reliqui a tergo pugnantes premebant. Galli nouitate rei obstupefacti, pars in castra, ut ea ab hostibus tutarentur, recurrunt: alii nihilo segnius pugnæ insistunt. Annibal ubi consilium sibi ex sententia successisse animaduertit, hortatur suos, ut pristinæ uirtutis memores, hostem forti animo propulsent. Ita omnes facto impetu in medium irrumpunt. Tandem Galli, & quia nullo ordine prælium inchoauerant, & improuisa Hannonis legione perterriti, se turpi fuga in uicos suos receperunt. Dux Carthaginensium uno tempore flumine, atq; hostibus superatis, reliquas copias per ociũ traiicit. Ita cũ omnes breui tempore ad ulteriorem ripam peruenissent, spernẽs iam Gallicos tumultus, castra locat, atq; ita per quietem in ripa fluminis eam noctem egit. Postridie cum audisset Consulem Romanorum cum classe hostia Rhodani ingressum, Numidas equites quingẽtos misit speculatum: ubi, & quantæ copiæ hostium essent, quid ue pararẽt. Interim traiiciendis Elephantis per magistros dari operam iubet. Ipse aduocata contione, Regulos, qui ex Transpadana Gallia ad se uenerãt, acciri fecit. Hi p interpretem multitudinem allocuti, ad transitũ Alpium hortãtur: se, cæteroscq; Galliarum incolas, auxilio eis futuros pollicentur. Iter fore tutum, & nulla re necessaria egens. Nec difficilẽ sane alpiũ transitũ esse: loca, ad quę pfecturi sint, omni genere rerum opulentissima, habituros præterea eiusmodi socios, quorum uirtus non parum pręteritis temporibus populo Romano formidolosa fuerit. His atq; aliis huiusmodi dictis, Reguli discessere. Post quos Annibal ingressus, primũ quidẽ prętentas res gestas multitudini cõmemorat. In quibus eos per tot discrimia bellorũ consilium, ac sententiã suam secutos, uictores sæpenumero fuisse refert: nunc̃q; minus pspere rem gessisse. Dehinc hortatur, ut magno forticq; animo sint, scientes maiorẽ partem laborũ iam emensam esse, superato difficilimo amne, & sociorũ beneuolentia ac promptitudine parata. Proinde, curam omnẽ gerendarũ rerum sibi relinquant, ipsi tantũmodo, quãdo opus fuerit, dicto Ducis obedientes sint, pristinę uirtutis rerumq; a se fortissime gestarũ memores. His dictis, cum multitudinem alacri uultu animi audatiã prę se ferentẽ uidisset, ũniuersos laudauit. Dehinc Deos secundũ morẽ precatus, abiit: indicto militibus, ut corpora curarent, secq; in posterũ ad discessum accingerent. Vix dissoluta contio erat, cũ Numidæ, quos speculatũ missos supra diximus, fusi, pfligatiq;

ab hostibus redeunt. Etenim cū non longe a propriis castris equitibus Romanis, qui ex eadē causa missi a Scipione fuerant, occurrissent, tanto ardore utrīq; conseruerunt manus, ut ex Romanis, & Gallis ad centum quadraginta equites ceciderint, ex Numidis plusq̄ ducēti. Romani Carthaginenses usq; ad castra persecuti, perspectis diligentissime omnibus, ad Cōsulem reuersi sunt, præsentiamq; hostiū, & certamen cum Numidis habitū indicarunt. Quibus auditis, P. Cornelius Scipio haud cunctandū ratus impedimenta nauibus imposuit. Ipse coactis copiis p Rhodani ripam profectus, ueluti cū hostibus conflicturus maturat iter. Annibal postridie eius diei, quo habita contio erat, cum prima luce equitatum omnē uersus littus ueluti in prēsidio disponit. Peditum uero multitudinē e castris motam paulatim ꝓcedere iubet: ipse ut Elephanti ocius traiiciantur, oīmi solicitudine intendit. Eorum traiiciendorū consilium huiusmodi fuit. Compluribus paratis ratibus, duas inuicē copulatas a terra in amnem porrigunt, latas pedes quinquaginta. His alias duas a parte ripæ adiiciunt: quas, ut secunda aqua deferrentur, cōpluribus retinaculis ualidis ad arbores parte ripæ superiori eminentes alligant. Erat earū longitudo ad ducentos pedes. Post hęc alias duas rates, quæ reliqs longe maiores erant, extremis illis leuiter adnectunt, quo haud difficulter solui possint. Ab his pendebāt funes aliqui, quibus ab actuariis nauibus, postq̄ dissolutæ a cęteris ratibus essent, trahi in ulteriorem ripam ualerent. Postremo eas omnes humo tegunt, ut beluæ per eas sine pauore ueluti per solū progrederentur. Hoc apparatu facto, Elephanti, qui Indis ubique, præterq̄ in undis, parere consueuerant, per stabilē ratem tanq; per uiā prędiētibus duabus fœminis agūtur. Qui ubi in extremas rates applicatas transgressi sunt, extemplo resolutis, quibus leuiter adnexæ erant, uinculis, ab actuariis nauibus pertrahūtur, nihil sane trepidantes, donec continenti agebantur. Vbi uero soluta a cæteris rate in altum se uehi cernebant, undiq; formidine capti cedentibus ab aqua extremis, aliquantum turbationis edebant. Quietem tamen timor ipse faciebat, omni ex parte aquam circunspicientibus feris. Ita primis expositis, alii deinde repetiti, traiectiq; sunt. Quidam timore sęquentes in flumen deciderunt: qui tamen peremptis rectoribus, incolumes euasere. Siquidem & pondere ipso stabiles, & magnitudine prominentium extra aquam narium, quibus emittere, si quid ebiberant, ac respirare poterant, pedetentim uadis progressi, ad ulteriorē ripam recti peruenerūt. Traiectis itaq; Elephantis, Annibal cum his, atq; omni equitatu aduersa Rhodani ripa mediterranea Galliæ petit. Rhodanus tribus fontibus surgit supra maris Adriatici intimum sinum. Deinde Lemano lacu ac

ceptus

ceptus tenet impetum, ſecꝫ per mediũm iter agens egreditur, & inde in Occidentem ablatus, aliquandiu Gallias dirimit: poſt curſu uerſus Meridiem adducto defluit in mare Sardoum. Eam partem fluminis, quę ad Septentrionem uergit, incolũt Galli, quos Druentes uocant. Latus uero, quod Meridiem ſpectat, terminant alpium ſaltus, qui ad Septentrionem eriguntur. Campos autem circa Padum, de quibus ſupra memoramus, à Rhodano diuidunt alpes, quæ a Maſſilia incipiẽtes, uſꝫ ad intimum maris Adriatici ſinum ꝑtenduntur. Has tũc prætergreſſus Annibal a locis, qui circa Rhodanũ ſunt, in Italiam uenit. Hoc loco ſcriptores quidam, dum magnitudine rei perterrefacere legentium animos ſtudent, nõ animaduertũt labi ſe in duo ab hiſtoriæ lege alieniſſima. Siquidem & falſa ſcribere, & plane inter ſe repugnantia coguntur: ſimul enim Annibalem, quem & ſcientia rei militaris, & animi magnitudine omnino inimitabilem uolunt, omnis prorſus conſilii, atꝫ rationis expertem oſtendunt. Simul nullũ exitum mendatio reperientes, ad Deos, & Deorum filios confugiũt. Nam cũ iter alpium adeo immenſum atꝫ aſperũ faciãt, ut nõ ſolũ equitibus, impedimẽtis atꝫ Elephãtis, uerumetiã ipſis leuis armaturę peditibus inuium, inacceſſumꝫ ſit. Pręterea etiã tantam in eo ſolitudinẽ: ut, niſi quis Deus, aut heros ducẽ ſe itineris præbeat, proculdubio omẽs copiæ per loca pręrupta eant perditũ: apertiſſime in utrunꝫ labũtur errorẽ. Primũ enim quis Ducum Annibale imprudentior erit? qui tot copiis, taliꝫ exercitui præfectus, in quo ſpem omnẽ benegerendarum rerum repoſuerat: neꝫ uias, neꝫ loca, ut ipſi aſſerunt, nec qua iret omnino, nec ad quos tenderet, ſciebat. Nam quod cæteri poſt maximos conflictus, etiam in ſumma deſperatione rerũ non faciũt, id iſti feciſſe Annibalẽ in tanta ſpe, ita florente exercitu uolũt: quo quid ineptius dici poteſt? At quid de ſolitudine atꝫ aſperitate locorũ dicũt, apertius etiam mendatiũ indicat: neꝫ enim referunt, ut Galli Rheni accolæ, nõ ſemel neꝫ bis ante id tempus in Italiam uenerint, neꝫ ut olim cũ magno exercitu ſupatis alpibus in ſubſidiũ Ciſalpinorũ contra populum Romanũ uires aduocarint: neꝫ ut ipſis etiã in alpibus multorũ hominum gens habitet: ſed hęc omnia ignorãtes, deũ quendam, inquiũt, apparuiſſe Annibali, iterꝫ monſtraſſe. Quo fit, ut Tragœdis potius, ꝙ hiſtoricis ſimiles uideant. Nam ut illi frequẽter dramata ſua aut Diis aliquibus, aut machinis terminant, quod falſa, irrationabiliaꝫ principia ſumpſerunt. Ita hi rerum geſtarum ſcriptores ſimile quiddam patiunt: &, dum falſa ſumunt exordia, tandem ad Deos aliquos, ſiue heroas cõfugere cogũtur. Nam qui fieri poteſt, ut ex falſis initiis ueri fines ſequantur? Atqui Annibal nõ talem ſe, qualem hi tradunt, ſed callidum ſimul

ac prudentem ducem præstitit. Quippe & fertilitatem regionis, ad quã festinabat, & incolarum aduersus Romanos odium diligẽtissime scruta tus est, & in ascensu Alpium, quod asperum difficilecꝫ iter erat, duces habuit accolas locorum, quos iam ad bellum contra Romanos in sen tentiam suam traxerat. Quibus de rebus nos quidem eo audatius scribi mus, quod & ab his didicimus, qui ea tempestate rebus interfuerunt, et ea loca ipsi uidimus, ob eam solũmodo causam eo profecti, ut alpes con spicaremur. P. Scipio consul Romanus triduo, postquã Carthaginen ses a ripa Rhodani mouerant, ad castra hostium animo præliandi profe ctus, ubi deserta munimenta uidet, obstupefactus aliquandiu constitit. Quippe sibi persuaserat hostem nunq̃ per ea loca in Italiam facturũ iter, cum ob asperitatem uiarum, tum ob incolentium Barbarorũ multitudi nem. At ubi audatiam Carthaginensium perspexit, extemplo ad mare, ac naues reuersus, conuocari copias iubet, & fratrem quidem in Hispa niam, ne ea pars nuda præsidio foret, cũ parte copiarum mittit. Ipse rur sus in Italiã reuertit, facilius per eum modũ, tutiusꝫ descendenti ab Al pibus Annibali occursurus. Annibal quartis castris ad insulam perue nerat, locum & multitudine hominũ, & feracitate regionis prędiuitem. Cui propterea Insulę nomẽ inditum, quod ibi Arar, Rhodanusꝫ ex Al pibus decurrentes aliquantũ agri amplexi defluunt in unum, faciuntꝫ insulam & figura, & magnitudine similem ei, quę in Aegypto Delta ap pellatur: nisi quod illic latus unum mare efficit, cum quo duo amnes cõ iunguntur: hic uero difficiles, atꝫ asperi montes, & plane inaccessi. Eo cum applicuisset Annibal, repperit duos fratres inuicem de regno dissi dentes, & utrunꝫ iam alteri cum exercitu oppositũ: uocatusꝫ ab eo, qui natu grandior erat, rogãte, ut sibi paternum imperium restitueret: haud minus paruit, peropportunum id rebus suis fore arbitratus. Ex clusо igitur fratre minore, imperioꝫ maiori tradito, non solum com meatum, rerumꝫ omnium copiam ob id meritum tulit, uerumeti am arma omnia renouata, & additę uestes, quas infames frigoribus Al pes pręparare cogebant. Pręterea, quod maximum fuit, comitante cum exercitu rege per Allobrogũ regionẽ integris omnibus copiis ad Alpes usꝫ ꝓductus est. Ita cũ intra decem dierum spatiũ a Rhodano ꝓfectus circiter octingenta stadia cõfecisset, conscendere Alpes cœpit, ubi mox maxima pericula oblata sunt. Nam quandiu campestri itinere progressi Carthaginenses fuerant, Duces Allobrogum cum bona pace transire omnes permisere, partim equites ueriti, partim præsidium comitantiũ Gallorum. Vbi uero & illi domum reuersi, & hi loca aspera, difficiliaꝫ conscendere cœperunt, cõgregata Allobrogum multitudo ingens op portuna

portuna præoccupat loca, per quæ necessario transire Annibalē oportebat. Qui si in ualles occultiores insedissent, coorti repēte in pugnam, magnam profecto stragem Carthaginensibus dedissent. Sed uisi procul ab Annibale non tam hostibus, quam sibiipsis obfuere. Etenim cū aspexisset Annibal opportunissima quæq; loca tenere Barbaros, consistere signa iussit, castrisq; inter confragosos, ac præruptos saltus locatis, quosdam ex Gallis, quos secum habebat, ad uisenda loca, explorandamq; hostium intentionem, atq; omnē apparatum premisit. Per quos cum comperisset, hostes interdiu tantum in his locis cōsistere, nocte uero in propinquam urbē ad sua quenque tecta dilabi, tali consilio usus est. Prima luce aperte cum omnibus copiis subiit tumulos, tanquā ui interdiu per medios hostes erupturos. Cum uero hostibus appropinquasset, castra eo in loco diligētissime muniuit. Tum ubi primū facta nocte digressos tumulis montanos sensit, plurimis ignibus accensis maiorē partem exercitus ibi reliquit. Ipse cum expeditis, acerrimo quoq; milite raptim angustias euadit, & in iis tumulis, quos hostes tenuerant, consedit. Quo facto, ubi primū orta luce, id cōspicati sunt Barbari, immobiles parūper constitere. Deinde uidētes iumentorū equitūq; multitudinē in angusti is omne agmen turbare, quicqd eis terroris adiecissent, satis fore ad pernitiem arbitrati, per inuias rupes diuersis e locis concurrūt. Tum uero non tam ab hostibus, q̄ ab iniquitate locorū, Carthaginenses oppugnabantur, equis maxime, iumentisq; ingentē stragem hominū, ac rerum faciētibus. Nam cū præcipites, & diruptæ utrinq; angustiæ forent, multa iumenta ex immensa altitudine cum sarcinis instar maximæ ruinæ decciderunt. Siquidem icti, aut uulnerati equi, partim terrore, partim dolore uulnerum cōsternati, incredibilem turbationem in tanta locorum angustia faciebant. Quæ conspicatus Annibal, cum nullam in fuga spem salutis repositam intelligeret, iumentis, qui sarcinas ferebant, amissis, ex superiore loco cum his quos secum per noctem tenuerat, ingenti impetu decurrit. Quo facto, & si magnam partem hostium fuderit, tamen e suis quoq; multos interemit. Siquidē auctus ex utrisq;, tumultus multos passim præcipites faciebat. Tandem igitur Allobrogibus, partim inter certandum interemptis, partim turpissime fugatis, Annibal quod reliquum fuit impedimentorum, atq; equitum, uix, & non sine graui labore traduxit, coactisq; copiarum suarum reliquiis, ad castellum, unde Allobroges exierant, profectus, quod uacuum custode erat, nullo negotio cœpit. Id ei magnam, non solum in præsens tempus, sed etiam in futurum rerum necessariarum cōmoditatem præstitit. Nam in præsentia quidem magnam equorum, atq; iumentorum multitudinem, præterea

etiam captiuorum tulit. In futurum uero frumento ac pecoribus per triduum exercitum aluit. Et, quod fuit pluris faciendum, cæteros Alpium accolas perterruit, ne quid tale moliri in posterum auderent. Eo igitur in loco uno die quietem egit. Deinde cũ copiis profectus, reliquis duobus diebus aliquantum uiæ confecit. Quarto dehinc die rursus in maximum periculum prolapsus est. Ventum erat ad frequẽtem cultoribus alium inter montana populum. Hi ut dolo circumuenirẽt Pœnos, una conspirauerãt. Aduenienti igitur Annibali, obuiam procedunt, florentes capiti corollas gestantes. Quod fere apud Barbaros pacis, atq; amicitiæ signum est, quemadmodum apud Grẽcos caduceus. Annibal haud temere credendum Barbaris arbitratus, uoluntatem intentionemq; eorum callide perquirit. Hi placere sibi de captiuitate ciuitatis, & interitu aduersantium Gallorum responderunt, secq; obedienter posthac imperata facturos, ut qui nec facere, nec pati iniuriam uelint, & ad fidem promissorum obsides se Annibali daturos pollicentur. Quod & si diu Annibalem consilii dubium fecerit, suspicatus tamen hæc, si æquo animo accipiantur, mitiores fortasse Barbarorum animos facere posse: si uero repudientur, eosdem aperte hostes sibi futuros, benigne illis respondẽdo accipere se eorum amicitiam simulauit. Illi, cum iam non solum obsides dedissent, uerum abunde subministrassent commeatũ, & deniq; se ipsos in Carthaginensium manibus posuissent, tãtum fidei ab Annibale meruerunt, ut iis Ducibus per loca difficilia uti non dubitarit. Cum igitur biduo iter fecissent, uentumq; esset in angustiorem uallem, & ex parte altera iugo subiectam, Barbaris undiq; ex insidiis prorũpentibus, in tantum periculi Carthaginenses inciderunt, ut ad extremã pene pernitiem peruenturi fuerint, nisi Annibal nondum satis fidei Gallorũ credens, ac futura plane prospiciens, Elephantos, equitesq; in primo agmine collocasset: ipse post cum robore peditum circũspectans, solicitusq; omnia, a tergo secutus esset. His enim ita in præsidio dispositis, minorẽ contigit cladem fieri. Et tamen ingens hominum & equorum, iumentorumq; numerus periit. Quippe, hostibus imminens iugum tenẽtibus, & nunc saxa eminus in agmen deuoluentibus, nunc cominus frequenti ictu lapidum manibus ipsis percutientibus, in tantum periculum uentum est, ut necesse fuerit Annibalem noctem unam cum medietate copiarum sine equitibus atq; impedimentis agere. Postero die iam segnius intercursautibus Gallis, cum equitibus atq; impedimentis iunctus saltum superat, Barbaris quidem iam aperto bello minime occursantibus, sed latronum more, modo primum, modo nouissimũ agmen infestantibus, prout uel tempus, uel locus opportunitatem faciebat. Magnum

Cartha-

Carthaginenſibus uſum Elephanti præbebant. Nam quacunq; incederent, quia inſuetis adeundi propius metus erat, eum locū tutum ab hoſtibus faciebant. Nono die in iugum Alpium peruentum eſt. Ibi biduo ſtatiua habita, partim ut incolumes milites labore feſſos reficeret, partī ut reciperet perditos. Eo tempore plures equi, pluraq; iumenta, quæ delapſa rupibus in præceps ierant, ſequendo ueſtigia agminis, in caſtra peruenere. Iam nix ea omnia oppleuerat loca, occidente uergiliarū ſydere, & feſſos tædio tot malorum militum animos ueluti in deſperationē adduxerat. Annibal id conſpicatus, cōuocatis militibus, hortari eos decreuit. Ad eam rem unam tantum occaſionem habebat, propinquitatē Italiæ, fœlicitatemq; oſtendere. Ea enim ita Alpibus ſubiacet, ut, ſiquis utrunq; conſyderet, ueluti arx totius Italiæ eſſe Alpes uideantur. Hanc igitur e promontorio, unde longe lateq; proſpectus erat, oſtentat: inde ſubiectos Alpibus circum Padanos campos. Poſt hæc amicitiam incolentium eam regionem Gallorum cōmemorat. His uerbis recreatis paulīſper militum animis, poſtridie eius diei deducere agmen cœpit. Nihil iam hoſtibus quidem, niſi per latrocinium tentantibus, ſed non paucioribus ob locorum, niuiumq; aſperitatem amiſſis, q̄ in aſcenſu Alpium propter hoſtium incurſiones fuiſſent. Nam cum natura locus anguſtus præcepſq; foret, tum uero recenti niue omnia uſq; adeo obruta, ut nullum prorſus ueſtigiū callis appareret, neq; ſuſtinere ſe a lapſu poterant, & qui parum titubaſſent, continuo in præceps ferebātur. Verūm, hanc quoq; difficultatem æquo animo ferebāt uiri tot iam malis ac laboribus aſſueti. Interea uentum ad rupem alterā, quam neq; Elephanti, neq; iumenta pertranſire poterant. Quippe anguſtam natura uiam recens terræ lapſus circiter ducentos paſſus anguſtiorē fecerat. Hic rurſus turbari affligiq; multitudo cœpit. Dux Carthaginenſiū principio p̄ loca inuia, necante eū diem trita circunducere agmen conatus, quoniā iter id niues inſuperabile faciebāt, a propoſito deſtitit. Sane ſupra ueterē niuem intactā noua præſentis anni nix deciderat. In ea, quod recens lapſa p̄mollis erat, & nullam fere adhuc altitudinem habebat, facile ingredientium pedes inſiſtebant. Vbi uero tot hominū, iumentorumq; inceſſu dilapſa erat, per nudam infra glatiem, & fluentem eliqueſcentis niuis labem ingreſſi ambobus ſimul pedibus ruebāt, quemadmodū in locis cœno lubricis, ac nullū recipientibus ueſtigiū ſolet accidere. Et, quod longe miſerius erat, homines cum ſiſtere in lubrico ueſtigiū nō poſſent, proni decidentes, ubi ſe uel manibus in aſſurgendo, uel genibus iuuare conarentur, tunc maiore impetu oībus ſimul mēbris defecti p̄ præcipitia uolutabant. Iumenta uero interdum quidem prolapſa glatiem ſecabant. Sed preſſa

oneris magnitudine, pedibusq; eorum indurata glacie perstrictis, mo-
ueri postea inde non poterant. Tum Annibal iumentis atq; homini-
bus nequicquam fatigatis, omissa præsenti spe, castra in iugo montis col
locat, egerrime ad idipsum purgato loco. Dehinc multitudinem ad eam
rupem, qua una esse transitus poterat, mundandam hortatus, uix tan-
dem cum maximo labore id peractum. Via igitur equis atq; iumentis
uno die sufficienter parata, cõfestim eos traducit, & in locis iam niuibus
uacuis castrametatus ad pascua disponit. Numidas interim parare Ele-
phantis uiam iubet. Hi uix triduo cum omni conatu beluas reduxerũt,
& eas quidem prope fame consumptas. Nuda enim sunt iuga montiũ
herbis atq; arboribus, q̃ continuis rigeant niuibus, hyberno æstiuoq;
tempore. Mediæ uero conualles ab utroq; Alpium latere læta pascua,
atq; apricas arbores habent, & humano cultu digniora loca. Annibal
congregatis omnibus copiis, prosequi iter cœpit, & triduo post supera-
tam, quam memorauimus, rupem in planum peruenit, magna parte ex
ercitus amissa, partim ab hostibus fluminibusq; per totum iter direptis
copiis: partim asperitate montium in transitu Alpium absumptis, neq;
uiris solum, sed equis etiam, iumentisq; compluribus. Hoc tandem mo
do Italiam, quinto mense postquã Carthagine Noua discesserat, ingres-
sus, Alpibusq; quintodecimo die superatis, circum Padanos campos,
& Insubrum gentem audacissime petit, ex Afris militibus superstites ha
bens pedites circiter decem millia & ducentos: ex Hispanis ad octo mil
lia, equitum ad summã sex millia. Hoc enim ipsemet in columna, in qua
multitudo omnis sui exercitus descripta est, apud Lacinium testatur. Per
eadem tempora (quemadmodum supra diximus) P. Cornelius cõsul,
fratre in Hispaniam cum exercitu ad resistendum Asdrubali misso, Pi-
sas ipse cum paucis nauigauerat. Hic igitur facto per Tusciam itinere
& a Manlio, Atilioq; prætoribus accepto milite, quem aduersus Bo-
ios tenebant, ad Padum festinat, ut cum hoste nondum refecto, manũ
consereret. Verum, nos quidem, quando & narrationem nostram, &
utriusq; populi Duces, & bellum ipsum in Italiam traduximus, anteq;
ad res in ea prouintia gestas ueniamus, breuiter nonnulla haud aliena
ab hoc scribendi genere referenda existimauimus. Erunt enim fortasse,
qui a nobis quærant, quomodo, cum Libycas, Hispanicasq; res pluri-
bus superius uerbis attigerimus, nihil tamen dictũ a nobis fuit, neq; de
columnis Herculis, & q̃ inter Africã, Europãq; interiacet paruo freto,
neq; de exteriori Oceano, rebusq; ad eũ ptinentibus, neq; de Britãnicis
insulis, neq; de stanni, auriq;, & argẽti copia, quorũ metallorũ Hispaniæ
feraciss imæ sunt? his enim de rebus multa, uariaq; inter se dissidentes,

hiſtorici ueteres cõmemorant. A nobis autẽ non ideo hæc omiſſa ſunt, q̃ ea ab hiſtoriæ lege aliena putaremus, ſed eo conſilio factum, nẽ in ſingulis partibus narratio noſtra diuideretur, ne ue audientes frequenter ab ipſa rerum geſtarum ſerie aduocaremus, iudicantes præterea huiuſmodi res non diuiſim, neq̃ pr̃eter propoſitum, ſed ſuo loco ac tempore q̃ueriſſime fieri poſſit, cõmemorari oportere. Quam ob rem nemo admirari debet, ſi etiam in ſequentibus libris, cum ad eiuſmodi loca uentũ fuerit, hanc partem prætermittemus. Id enim conſulto a nobis fit, & ob eas, quas diximus, rationes. Si quis autem id protinus in ſingulis locis ſinguliſq̃ partibus audire uelit, neſcit ſe guloſo conuiuæ merito comparari poſſe. Nam quemãdmodũ ille, ubi primum diſcubitum uenit, appoſitos ſingulos quoſq̃ cibos deguſtans, neq̃ in præſentia uoluptatis aliquid capere, neq̃ in futurum utilitatis poteſt, quãdo nec ſaporem ullum perfecte ſentit, & omnia ſimul cõgeſta ſtomachum, digeſtionemq̃ impediunt: ita qui hoc ipſum in legendis authoribus faciunt, nec præſens aliquam percipiunt uoluptatem, nec utilitatis quippiam retinẽt in poſterum. Quod uero hæc potiſſimũ pars hiſtoriæ præter cæteras omnes ueriori correctione egeat: cum ex pluribus aliis, tum ex eo maxime liquet, quod oẽs fere antiqui ſcriptores conati, ſitus & ꝓprietates extremarũ orbis regionũ referre, multis in locis longe aberrarunt a ueritate. Proinde non caſu, nec præter intentionẽ, ſed conſulto contra eos dicendum: neq̃ reprehendendi ignorationẽ eorũ gratia, ſed potius laudandi corrigendiq̃. Quippe quos non dubitamus, ſi hac tempeſtate fuiſſent, ipſos errorem ſuum fuiſſe emẽdaturos. Siquidem ſuperiori ætate raro quiſpiam inter Græcos reperiri potuit, qui extremas orbis partes ſcrutatum proficiſci quiuerit, ob periculoſum atq̃ inſuperabile iter. Multa em̃ ac pene innumerabilia mari terraq̃ ꝓicula erãt. Quod ſi quis uel neceſſitate actus, uel ſponte extrema orbis petiiſſet, haud tamẽ facile erat locorũ ſitum, reſq̃ in his partibus indagatiõe dignas perquirere, q̃ partim efferatis Barbarorũ nationibus occupabantur, partim loca deſerta & uaſtæ ſolitudines erant. Adde, q̃ rem longe etiam difficiliorem diuerſitas linguarum faciebat. Neq̃ enim petere quippiam, neq̃ diſcere haud ſe inuicem intelligentibus licebat. Nec minus laborioſum erat res uiſas modeſte poſtea referre, ſingulis quibuſq̃, ut res nouas augendo mirabiliores facerent, non parum a ueritate recedentibus. Quapropter, ſi nõ ſolum difficile, ſed pene impoſſibile fuit ante hoc tempus ueram huiuſcemodi rerum hiſtoriã haberi poſſe, nequaq̃ ſuccenſendum eſt antiquis rerũ geſtarũ ſcriptoribus, ſi quid uel omiſerint, uel deliquerint. Quin potius q̃ inueſtigare aliq̃d potuerĩt, laudãdi ſunt atq̃ admi-

randi. Noſtra uero ætate cum & Alexandri Macedonis uires in Aſia, & in reliquis orbis partibus Romanorũ imperium cuncta nobis terra mariq; acceſſu facilia fecerint, liberatis præſertim hominũ animis bellorũ cura, ſtudioq; atq; ambitione publicarum rerum, ex quo maxima ſcrutandæ, indagãdæq; in huiuſmodi rebus ueritatis opportunitas accidit: profecto operæpretium foret diligentius, ueriuſq; ea inueſtigare, quæ maiores noſtri ignorauerũt. Quod nos quidem omni ſtudio conabimur facere, cum primũ opportunũ huic rei locum nacti erimus. Nihil em̃ nobis iucundius accidere poteſt, q̃ ſi intellexerimus ſtudioſos huiuſmodi rerum noſtra opera ueritatis cõpotes fieri: cum præſertim nõ aliã ob cauſam tot labores atq; pericula in peragranda Africa, & Hiſpania, præterea etiã Gallis, & hæc om̃ia circũeunte Oceano, ſuſceperimus, q̃ ut ueterum ſcriptorum ignorantiam emendantes, eas orbis partes hominibus noſtris q̃ notiſſimas faceremus. Nunc uero propoſiti noſtri memores ad prelia, quæ inter Romanos, Carthaginenſeſq; in Italiam ſunt, reuertamur. Quante igit̃ copiæ tranſgreſſo in Italiam fuerint Annabali, ſuperius oſtenſum. Poſt deſcẽſum alpium in ipſis montiũ radicibus caſtrametatus, principio reficere exercitũ cœpit. Erat em̃ nõ ſolum longo labore aſcendendi, deſcendẽdiq;, præterea inauditis locorũ difficultatibus fatigatus, uerũetiam ex inopia cõmeatus, & corporũ illuuie ac tabe ſqualida diuturna maciem cõtraxerat. Plerique ex inopia & labore intolerabili prorſus defecerãt. Neq; em̃ p̃ tot millia paſſuum, perq; loca adeo aſpera ac difficilia uehere tanto exercitui neceſſariã ſtipem licuerat: & ſi quid erat uectum, maiori ex parte cum iumentis perierat. Quo factum erat, ut qui pauloante a Rhodano cum triginta octo millibus peditum, equitum uero circiter octo millibus diſceſſerat, ei nũc uix medietas eiuſmodi copiarũ ſupſtes foret. Horum corpora ex longa fatigatione ueluti efferata erãt. Quod cũ dux Carthaginenſiũ animaduertiſſet, p̃opportune in recreandis animis, corpibuſq; non ſolũ militũ, ſed etiã equorũ reficiendis omne ſtudiũ adhibebat. Poſt hęc cũ exercitu, p̃fectus, Taurinos p̃ximæ gentis (hi tum forte aduerſus Inſubres bellum mouerant, neq; ſatis credere fidei Carthaginenſiũ uidebant) primo in amicitiã, ſocietatemq; p̃uocare tentauit: deinde cũ id parum Taurinos moueret, ualidiſſimam eorum ciuitatẽ adgreſſus, triduo expugnauit. Interfectiſq; aduerſæ partis hominibus, tantum prope ea loca habitantibus Barbaris terrorem iniecit, ut mox omnes ſe ſponte Carthaginenſibus dediderint. Cæteri uero Galli Padi accolæ libẽter ſe, uti principio ſtatuerant, Annibali iunxiſſent, ni eos defectionis tẽpus opperientes, ſubitus Romani Cõſulis aduẽtus oppreſſiſſet. Porro ea re cõmoti, quietẽ agebãt. Nonnulli ſe

exercitui

exercitui Romanorum comites addiderant. Quę conſpicatus Annibal, haud cunctandum amplius, ſed procedendum audiendumq; aliquod præclarum facinus exiſtimauit, quo reliquos ad ſequẽdas Carthaginenſium partes audatiores faceret. Interea hęc animo uerſanti nunciatur, P. Scipionem Padum iam cum exercitu tranſgreſſum, non longe abeſſe. Id principio ueluti parum credibile contempſit, ut qui meminerat, eum a ſe paucis ante diebus in Gallia prope Rhodani hoſtia relictum: a Maſſilia uero in Tuſciã tranſitum longũ, ac pdifficilem eſſe intelligebat: ſimiliter a mari Tuſco per Italiam uſq; ad alpes aſperrimũ, ac uix exercitui peruium iter. Verum, cũ id certius multis eandem rem nunciantibus cõperiſſet, induſtriam ac celeritatẽ Conſulis maxime admiratus, obſtupuit. Nec minori ſane admiratione affectus Conſul, nam cũ Annibalem exiſtimaſſet, haud auſurum cum alienigenis copiis Alpibus iter facere, aut ſi id foret auſus, manifeſte in itinere periturum: poſtq; eum non ſolum tranſcẽdiſſe alpes incolumem, uerum etiam aliquas Italiæ ciuitates expugnaſſe comperit, uix ſatis admirari audatiam hominis potuit. Romani quoq; ſimile quiddam ea tempeſtate paſſi fuere. Hi ultimo loco de excidio Sagunti audiuerant. Quam ob rem, factis comitiis, duo Conſules creati, eorum alter in Aphricã, ad inferendum Carthagini bellũ, alter in Hiſpaniã aduerſus Annibalem miſſus fuerat. Tum uero repente ad eos perlatum, adeſſe cum exercitu Annibalem, & iam ciuitates quaſdam in Italia obſidere. Quo nuncio adeo obſtupefacti, perculſiq; ſunt, ut ſtatim Lilybęum ad Sempronium miſerint aliquos, qui aduentum hoſtiũ in Italiam ſignificarent, hortarenturq;, ut dimiſſis prouintiæ rebus, ſuis ferre ſuppetias maturaret. Sempronius ea re audita, extẽplo dimiſit claſſem, & ut curſum in Italiã teneret, imperauit. Pedeſtres uero copias Tribunis militum dedit: præſtituta die, qua omnes ſimul cõuenire Arimini deberent. Ea eſt ciuitas in littore Adriatici ſita, ubi Eridani planities terminat, ad Meridiem ſpectans. Per hũc modum rebus ex omni parte motis, cum omnia accidiſſe, præter ſpem atq; opinionem omniũ uiderentur, ſe quiſq; ad futura omni ſtudio præparabat. Iam prope in cõſpectu erant Annibalis, Scipioniſq; exercitus, & Dux uterq; adhortari ſuos pro conditione temporum nitebatur. Annibal principio circunduci ad ſpectaculum omnẽ multitudinẽ iubet. Tum captiuos omnes montanos in medio uinctos cõſtituit. Hi partim diutino labore uiæ ſqualidi, & inculti erant: partim Ducis opa macie ſupra modum cõfecti. Is em̃, ut quod animo cõceperat, perficere melius poſſet, grauiſſimas eis compedes adhibuerat: tum fame ꝓpe ad extremum afflixerat: poſtremo detractis tunicis cędi loro miſerabiliter fecerat. Poſitis igit̃ in medio captiuis,

Gallica arma ante pedes eorum proiicit, qualia se induere Gallici Duces in singulari certamine consueuerũt. Addit equos, sagosq; multiplici arte profectos. Hinc captiuos rogat, qui eorũ singulari certamine contendere inuicem uelint: uictori premium ea, quæ supra diximus, munera proponit: uicto, ut defunctus uita præsentium malorum liberetur angustiis. Cum omẽs ad unum paratos se ad pugnam magna uoce proclamarent, Annibal deiici sortes facit, & quos sors tetigerat, armatos in pugnã iubet descendere. Id audientes captiui, eleuatis quisq; in cœlũ manibus, Deos, ut se in id certamen legerent, precari. Deiectis igitur sortibus ii, quos fortuna in id certamen legerat, incredibili efferri lętitia, cęteri mœsti, solicitiq; esse. Vbi uero pugnatũ erat, qui supererant ex captiuis, nõ minus morientis, q̃ uictoris fortunam laudabãt: ut qui multis eum maximisq; miseriis, quibus ipsi adhuc uiuentes premebantur, liberatũ esse intelligebant. Idem habitus animorum inter Carthaginenses erat. Facta nanq; comparatione inter uiuentium adhuc calamitatem, eosq;, qui alacriter dimicando bene occiderant, horum quidem miserabantur: illorũ uero fortunam præcipue probabant. Cum igitur Dux Carthaginensiũ Annibal, eiusmodi spectaculo affectos multitudinis animos intellexisset, confestim contionẽ ingressus. Idcirco se, inquit, captiuorum eiusmodi spectaculum in præsentia præbuisse, ut alienę sortis exemplo inexistimanda fortuna sua uterẽtur, simile nanq; ipsis certamen, similia tempora fortunam attulisse, prędmia etiam similia proposita. Necesse enim, uel uincere Carthaginenses, uel mori, uel uiuos in potestatem hostium uenire. Si uincerent, non equum, aut sagum prędmia habituros, sed omniũ mortalium beatissimos futuros esse, fœlicitate Romanorum adepta. Si uero inter certandum, fortiter mortẽ oppeterent, omnium eos malorũ expertes. Quod si uicti cupiditate, fortassis diuturnioris uitæ fugæ se cõmitterent: uel alio modo uiuendum sibi statuerent, omne genus miserię & calamitatis experturos. Neminẽ esse adeo rationis inopem, qui, si lõgitudinem emensi itineris, si multitudinem commissorum inuia prælio rum reuocet in memoriam: tot præterea uiarum amphractus, tot flumi num insuperabiles meatus contempletur, speret se aliquo modo incolumem in patriã reuerti posse. Quam ob rem oportere eos omni spe fugæ abscissa, quem animũ in alienæ sortis exemplo pauloante habuerãt, eundem mox in rebus suis retinere. Nam quemadmodum illic & uicto ris & morientis fortunam laudabant, superstitum uero conditionẽ putabant miserrimam: ita de se ipsis iudicari, censeant oportere. Omẽs igit magno fortiq; animo certamen debere ingredi, ueluti prædarissimã uictoriam adepturus: aut, si id infesta Carthaginensiũ rebus fortuna neget, in

getq; in acie fortiter morituros. Victis spem ullam salutis repositã haud quaq; putandum esse. Si eo animo in prælium descenderint, proculdubio & victoriam & salutem consecuturos. Quippe neminẽ unq; ea mente, uel sponte, uel impulsum necessitate pugnasse, quin victoriam ab hostibus reportarit. Id uero tum maxime facile factu fore, cum hæc ipsa hostibus contraria eueniunt, uti nunc Romanis accidit, quibus non parua spes est rebus haud prospere gestis, suo agro, suaq; terra per tuta ac pacata itinera fugiendi. His adhortationibus cũ militum animi ad certamen accensi essent, & comparatio Ducis grata omnibus fuisset, Annibal laudatos in præsentia milites dimittit, & ut sequẽti die cum prima luce omnes adsint, iubet. At P. Scipio Consul, cum iam traiecto Pado castra ad Ticinum amnem mouisset, quos ad opus faciendum, aptos norat, construere pontem iubet. Reliquos in contionem aduocatos pro tempore hortatur. Multa principio locutus est de maiestate populi Romani, ac maiorum suorum rebus gestis, sed quæ in præsens tempus attinebant, ferme hęc fuere. Oportere eos, inquit, etiam si nullam in præsentia cum hostibus uirtutis experientiam fecissent, tamẽ hocipso, quod cum Carthaginensibus bellaturi forent, spem uictoriæ certam habere, neq; putare ausuros illos cum Romanis congredi, a quibus toties priori bello terra mariq; superati fuerant, quibus tanto tempore tributa pependerant, quorum imperiũ tot annis fuerant experti. Iam uero quandoquidẽ præsentium etiã uirorum periculũ fecissent, eos ne inspicere quidem ora Romanorũ ausuros, quid in posterũ sperandũ foret, omnes cernere. Sane Romanos equites, cum nuper in Gallia cis Rhodanũ Carthaginensium equitibus obuiassent, non solũ discessisse incolumes, uerumetiã hostes turpi fugæ cõmissos usq; in castra persecutos esse: Annibalem, omnẽq; Carthaginensiũ exercitum, simul ac Romanorum præsentiam cognouerunt, in modũ fugientium raptim discessisse, & secus, q̃ statuerãt, tremẽtes pauidosq; per Alpes feciſſe iter. Atqui adesse nunc Annibalem, duabus partibus equitũ peditumq; in transitu Alpiũ amissis, residuũ adeo labore, fame, frigore, squalore cõtusos ac debilitatos, ut uix sustinere se possent. Eodẽ modo equos quoq; magna ex parte amissos, si qui supfuerant, labore atq; itinere cõfectos penitus inutiles esse. Proinde satis fore Romanis, si se tantum hostibus ostendant. Quin etiã audatiores sua præsentia fieri nõ immerito debere, qui neq; classem, & cõmissas sibi res hispanicas reliquisset, neq; tanta celeritate tanto maris, terrarũq; circuitu eo se cõtulisse, nisi & patriæ perneceſſariũ id fore, & uictoriam sibi indubie partã intellexisset. Hac oratione excitatis militum animis, cũ se omẽs ad prælium alacri animo paratos ostenderent, Scipio solertiã ac prompti-

tudinem eorum laudans, dimittit, hortatus, ut corpora curarent, & simul ac uocarẽtur, prẽsto cũ armis essent. Postridie eius diei uterq; Dux per ripam fluminis ad partem Alpium cum exercitu procedit. Romani amnem ad læuam habebant, ad dexterã Carthaginenses. Cum uero insequẽti die p̃ exploratores proximos esse exercitus cognouissent, utrũq; agmen constitit. Tertio die ambo Imperatores cum omni equitatu, Scipio etiã cum iaculatoribus, aduersum se proficiscũtur, quo ex p̃pinquo copias, quantæ, & cuius generis essent, specularẽtur. Simul ac uero appropinquare inuicem cœperunt, & ex incessu tot hominum equorũq; ingens in altum puluis euectus, repente prælio se expediunt. Scipio iaculatores, & Gallos equites in frõte locat, reliquos in subsidiis disponit. Annibal uero firmatos equites in medium accipit, utrunq; cornu Numidis firmat. Ita cum exercitus uterq; alacri animo prẽliũ inire cœpisset, uix sublato clamore, iaculatores ne uno quidem emisso telo fugiunt, & inter subsidia ad secundam perueniunt aciem. Inde equitum certamen erat, utrinq; magnis animis agebatur, pugna aliquandiu anceps extitit. Erant equitibus interempti pedites militis uel equo lapsi * uel inter ea tantũ, ubi suos primi circunuẽtos uiderant, ex equis desilientibus. Inter hæc Numidæ perio circuitu a tergo egrediunt. Iaculatores, qui principio impetũ equitũ effugerant, nunc a Numidis undiq; circũuenti funduntur, prosternunturq; cateruatim. Ii quoq;, qui in prima acie aduersus Carthaginenses dimicabãt, multis ex suis, pluribus e Carthaginensium numero interfectis, tandem occursantibus a tergo Numidis referunt gressum, plerique eorum passim fugiunt. Alii uulneratũ Consulem in mediũ agminis accipientes, confertis equitibus se reducunt in castra. Hinc confestim Scipio iussis militibus silentio insequi, castra ad pontẽ, quem supra Padum fecerat, ducit, ut sine tumultu atq; periculo traiiceret copias. Nam cum cerneret campos, qui circa Padum sunt, patentes latosq; esse, Pœnum longe equitatu meliorem, se uero uulnere, quod acceperat, grauatum, tutius fore existimauit, si exercitum oẽm, antecq; hostis insequeretur, traduceret. Annibal aliquandiu pugnare Romanos cũ pedestribus copiis duxerat. Vbi uero eos relictis castris ad ripam Padi, ubi pontem parauerat, fugisse animaduertit, haud segniter insecutus est. Extrema pontis iam resoluta erãt, custodes uero loci adhuc in ripa morabantur. His numero circiter sexcentis extemplo captis, Annibal cũ reliquã multitudinẽ longius p̃cessisse intelligeret, conuersus rursum in castra rediit, mature perquirens locum, qui faciendo ponti aptus uideretur, quo uix post biduum comperto, iungendo ratem flumini pontẽ facit. Tum traiiciendi exercitus, curam Asdrubali tradit. Ipse interea dat operam audiendis

diendis Gallorũ legationibus, quæ uariæ e locis propinquis ad eum cõfluxerant. Quippe simul ac uulgari fama cœpit, fusos a Carthaginẽsibus Romanos, propinqui omnes Galli, sicuti ab initio statuerant, iungere se Annibali maturabant. Quos Pœnos humane amplexus, traiectis omnibus copiis per ripam fluminis diuerso, quam antea, itinere procedit, sperans se per hunc modum facilius iungi cum hostibus posse. Scipio Placentiam (ea erat Romanorum colonia) traductis copiis, simul curãdis uulneratorũ corporibus intendere, simul quo loco traduci exercitus posset, cogitare. Annibal tertio postquã Padum traiecerat die, sex millia passuum a Placentia castra cõmuniuit, et in cõspectu hostium directa acie, potestatẽ pugnandi fecit. Auxiliares Galli, qui cũ Scipione erant, potiores Carthaginensium spes cernentes, statuto inter se tempore defectionis, cõsilium ineunt, & nocte intempesta, cum omnes sopore detentos animaduertissent, in suisq; tentoriis armati, ubi præstitutũ tempus aduenit, exeunt: obuiosq; sibi Romanos magna ex parte cædunt, reliqs obtruncant: ad extremum cæsorum ceruicibus abscissis Carthaginenses adeunt, numero ad duo millia peditum, equites fere ducenti. Quos Annibal benigne susceptos, & spe ingentium donorum accensos in suas quenq; ciuitates dimisit, quo res hactenus gestas indicarẽt, suosq; ad sollicitatem cum Carthaginensibus ineundam hortarentur. Videbat enim iam pene omnibus necessario fore defectionem, tanto a suis ciuibus facinore in Romanos patrato. Adhæc & Boiorum legati aduenerant, dedentes Annibali Triumuiros, quos a Romanis ad diuidẽdos agros missos ab his per scelus captos supra memorauimus. Annibal eorum benuolentia laudata, dat simul, accipitq; societatis, atq; amicitiæ fidẽ, Triũuiros restituit, ut per eos, sicuti statuerant, suos recipere obsides ualerẽt. Scipio, non tam proditione supradictorum Gallorum, ac militum suorum cęde turbatus, q̃ quod ex eo defectionem totius Gallicæ gentis iam diu populo Romano infensæ secuturam augurabatur, consulendum rebus suis, opportune iudicauit. Igitur quarta uigilia insequentis noctis tacito agmine ad Trebiam amnem, eminentioresq; eo in loco colles, castra mouet, fretus cum loci situ, tum frequẽtibus circa fluuium habitantibus sociis. Annibal cognita hostium fuga, primo Numidas, deinde etiam equitatum omnem insequi iubet. Nec longe post, ipse cum reliquis copiis sequitur. Numidæ in uacua Romana castra statim diuertentes, cuncta igni absumũt, quæ res non parum Romanis profuit. Nam si cõtinue dimissis castris, secuti nouissimum agmen fuissent, magna Romani exercitus clades erat futura. Nunc, dum incendendis castris tempus terunt, milites magna ex parte Trebiam incolumes trãsgressi, pau-

ci moratorum intercepti a Carthaginensibus, partim cæsi sunt, partim uiui in potestatē hostium uenere. Scipio propinquos flumini colles, & statiuis tutissimi uidebātur, delegit, quibus uallo fossaq; diligenter munitis, anxie collegam ex Sicilia cū copiis expectabat, & uulneri quo maiori studio poterat, medebatur, ut imminenti periculo rerum gerendarum particeps belli fieri posset. Annibal prope castra hostiū, ad quinq; millia passuum consedit, uicinis Gallis abunde nō solum commeatum, uerumetiam cætera necessaria subministrantibus, & pericula quæcunq; cum Carthaginensibus subire paratis. Iam fama profligati Romani exercitus peruenerat Romam. Quod quanq; præter spem omniū acciderat, ob id tamen haud minori spe esse populus uidebatur. Dissimulabantq; equites Romanos, non tam uiribus a Carthaginensibus uictos, q̄ uel temeritate Ducis, uel Gallorum, qui ad Annibalem transfugerant, proditione. Deniq; integris pedestribus copiis, spes quoq; suas de rebus omnibus integras esse rebantur. Quam ob rem reuerso in Italiam T. Sempronio, ac per urbem Romam transeunte, omnes eum palam ad suscipiendum cum Carthaginensibus prælium hortati fuere. Sempronius Ariminum profectus, copias omnes, quæ ibi, uti fuerat iussum, ex Sicilia cō uenerant, accipit. Inde facto ad Trebiam itinere, cum collega coniungit. Hic exercitū longo labore itineris fessum, ut qui e Lilybæo quadraginta continuis diebus pedestri itinere Ariminum peruenerat, reficit, necessaria ad prælium capessendum omni studio parat. Ipse anxie Scipioni assistit, discendo quæ hactenus acta essent, quid postea agendū foret, consulendo. Per idem tempus Annibal Clastidium oppidū, quo magnū frumenti numerū cōgesserant Romani, per insidias capit, Brundusino præfecto præsidii pecunia corrupto. Vbi militibus, qui præsidio præerant, frumentoq; omni potitus, hoc quidem in præsentem necessitatem utit, illos uero secum incolumes ducit, ut fama clementiæ uulgata, cæteri se in posterum liberius Carthaginensibus dederent. Proditorem quoq; summis honoribus affecit. Post hæc cum comperisset Gallos, qui parū id q̄d inter Trebiam, Padūq; agri est, incolebant, secū societate iunctos, missis ad Duces Romanorū legatis, ab his quoq; amicitiā petisse, ut in duorū potentū populorū certamine per ambiguū fauorem utriusq; gratiam sibi conciliarent. Ira simul atq; indignatione percitus, duo millia peditū, & circiter mille equites Numidas, Gallosq; inter se mistos grassari p eorū agrū pupulabundos iubet. Quibus peractis, ingētiq; abacta præda, Galli euestigio missis ad Cōsules legatis, orāt auxiliū. Sempronius, qui iamdiu causam cōserendi prælii dari sibi cupiebat, eam tunc occasionem nactus, magnā partē equitatus sui, mille peditū iaculatoribus admistis,

trans

trans Trebiam mittit. Hi Gallos incompositos, inopinatosq; adorti (Quippe de diuisione prædæ ortum inter eos certamen erat) ingentem terrorem, cædemq; ac fugam usq; ad castra hostium fecere, unde effusa confestim eorum, qui castris præerant, multitudine, & instauratis Gallorum uiribus, dare terga coacti reuertebantur in castra, Quod cernens Sempronius, equitatu omni ac iaculatoribus in subsidium suorũ emissis, & rursus cedere Gallos, & in tutum se recipere coegit. Annibal, & si continue erat ad dimicandum promptus, nõ tamen quacunq;, etiam leui occasione sumpta, sine maturiori consilio descendendum in prælium arbitrabatur. Quam ob rem prudentissimi Ducis officio functus, recepti canere iussit, suosq; in præsentia intra uallum continuit. Romani quoq; aliquandiu nequicquam lacessitis hostibus, in castra rediere, paucis ex suis amissis, Carthaginensium uero q̃plurimis trucidatis. At Sempronius re prospere gesta hilaris; atq; elatus animo, de summa totius rei simul decernere cupiebat, occasione maxime uertendæ in se unum gloriæ, dum æger collega erat. Igitur consilium suum Scipioni aperit. Illi nondum agendæ rei tempus uidebatur, uerum differendum censebat esse prælium, ut nouus Romanus miles interea exercitatior fieret, ut Galli protractis longius rebus, ut est gens leuis atq; infida, a Carthaginensibus deficerent: denicq; ut ipse, quem modo uulnus inutilẽ faciebat, interesse possit. Sempronius, & si uera loqui Scipionem intelligebat, tamen ambitione stimulatus, ne uel ille interesset, uel bellũ in nouos Consules (erat em̃ comitiorũ tempus) differret, omnino solus cõmittere prælium decreuit. Annibal (erat em̃ eiusdẽ, cuius Scipio, sententiæ) intẽtus solicituscq;, occasionẽ prælii quærebat, dum fides Gallorũ integra foret, dum Tyro hostiũ miles, dum melior ex Ducibus uulnere inutilis, dum suus exercitus ad res gerendas recens: nihil tantopere ueritus, q̃ ne pugnam detrectãtibus hostibus, tempus terere cogeret. Nec iniuria, nam ducenti p alienã patriã exercitũ, & magnas res molienti unus modus salutis erat, socios in fide retinere. Cum igit̃ Sempronii desyderiũ animad uerteret, auide se ad pugnã parabat. Erat in medio duorũ exercituum locus quidã planus, atq; campestris, sed ad struendas insidas aptissimus. Habebat em̃ præaltũ riuũ utrinq; clausum ripis, & circa uirgultis, uepribusq; obsitũ. Eum cũ primũ circũuectus Annibal oculis plustrauit, tendere hosti insidias statuit. Enimuero Romani syluas ob frequentes in iis regionibus Gallorũ insidias suspectas habebãt, cãpestribus tantũ, atq; aptis locis freti, ignorabãt sane planitiem ad tegẽdos, tutandosq; insidiatores interdũ syluis opportuniorẽ esse. Siquidẽ & de longe, pspicere aduenientes hostes licet, & latebras interim necessarias habet. Nam & in-

uentus riuus cũ breuibus ripis, & calami, & herbæ paluſtres, & uepres, aliaq; huiuſmodi multa non ſolum peditem tegere, uerumetiam equitẽ ſæpenumero poſſunt, ſi quis fulgentia magis arma parumper ſupina ponat, & galeas, aut in iis eminentes criſtas capiti detractas contegat. Annibal igit̃ prædicto, quibus uidebat̃ futuro certamine, cum omneis alacres reperiſſet, cœnantibus cæteris militibus, uocari ad ſe facit Magonem fratrem, ſingulari uirtute atq; audatia iuuenem, & ab ineunte æuo in rebus bellicis educatum. Huic addit equites centũ, & totidem pedites, ex oñi exercitu electos. Quos, ſimul ac refecti cœna eſſent, ad tentorium uocatos pro tempore hortat̃, & quid facere eos uelit, oſtendit. Iubet præterea ut ſinguli nouenos ſibi ex turmis, manipuliſq; ſimiles ſui eligant, & ad certũ locum caſtrorũ omnes conueniant. Hi ſedulo mandata Ducis peregere. Ita Mago cũ mille equitibus, ac totidẽ peditibus accepto itineris duce, & ab Annibale quid agendum foret edoctus, ad inſidiarum locũ puenit. Annibal prima luce Numidas equites laboris apprime patientes uocari ad ſe iubet, quibus ꝓ tẽpore adhortatis, oblatiſq;, ſi fortiter feciſſent, muneribus, conſiliũ aperit. Tranſgreſſos Trebiám flumẽ, obequitare iubet hoſtiũ portis, iaculandoq; laceſſere ad pugnã hoſtem, cupiẽs eum imparatum, improuidũq;, &, quod plurimi faciebat, nondũ pranſum aggredi. Cæteris deinde Ducibus ſimiliter ad prælium hortatis præceptum, ut prandere oñes ſuos iuberẽt, armiſq; atq; equis inſtructos præſtolii ſignũ expectare. Sempronius ſimul ac appropinquare hoſtes aſpexit, primũ oẽm equitatũ, deinde ſex millia iaculatorũ, poſtremo oñes copias in hoſtem eduxit, ueluti de omni re uno tempore certaturus, ut qui & multitudine copiarũ, & pridie initi certaminis fœlici exitu fretus, uictoriã ſperabat Romanorũ fore. Erat tum forte brumæ tẽpus, & niualis ac præfrigidus dies. Adhæc tumultuarie eductis militibus, atq; equis, nullo capto ante cibo, parũ caloris inierat. Itaq; milites Romani, qui principio prompti, atq; alacres erãt, ubi flumen ingreſſi, ob auctam nocturno hymbri, aquã pectoribus tenus madidi exiuere, uſq; adeo rigore primo, deinde ꝓcedente iam die fame, affligi cœperunt, ut uix tenendorũ armorũ potentia militibus foret. Carthaginenſes interim, ignibus ante tentoria factis uncti, ciboq; per ociũ refecti, inſtructos, paratoſq; equos habentes, mandatũ Ducis expectabant. Annibal uero ad omnia intentus, & peruigil, ubi tranſgreſſos flumẽ reſpexit hoſtes, locatis ante ſigna Balearibus, ac leuis armaturæ militibus, numero ferme octo millibus, copias in aciẽ educit, prægreſſuſq; a caſtris circiter mille paſſus, pedites qui numero ad uiginti millia inter Hiſpanos atq; Aphros, mixtis Gallis erant, in cornibus circunfundit, equites etiã in utrunq; cornu diſtribuit

buit. Ii cum sociis, quos propinquæ Galliæ ciuitates miserant, ultra decem millia erant. Hinc Elephanti a cornibus in utranq; partem constituti. Tum Sempronius signo receptui dato, equites reuocat, ne incaute persequentes a resistentibus subito Numidis exciperentur. Est enim hic Numidarum mos, ut primo statim cõgressu dantes terga passim fugiant, mox uero, ubi uisum fuerit, sistant rursus, hostemq; incredibili audatia ac robore aggrediantur. Hinc pedites secundum Romanorum morem disponit. Hi ex Romanis quidem circiter sedecim millia, ex sociis uero Latini nominis ad uiginti millia erãt. Quippe perfectus apud eos numerus copiarum, ubi de summa rerum agebatur, conueniebãtq; simul duo Consules, ex tot millibus constabat. Post hæc ad tria millia equitũ in utroq; ponit cornu. His ita dispositis, in hostem graui, ac pene immota acie ferebatur. Iam uero appropinquatis inuicem exercitibus, leuis armaturæ milites inierant prælium. Quo facto, extemplo Romani multis modis premi cœpere, Carthaginensibus uero omnia secunda prosperaq; succedere. Quippe peditibus Romanis ieiuna, fessaq; corpora, & rigentia gelu torpebant, præterea multitudine iaculorũ a Numidis coniecta obruebantur. Id equites quoq; cũm uniuerso exercitu patiebantur. Contra, Carthaginenses integris uiribus, ut qui pauloante curatis corporibus recentes, nouiq; erant, incredibili robore pugnę insistebant. Itaq; cum primum facto interuallo grauioris armaturæ milites concurrere inuicem cœpere, Carthaginensium equites ex utroq; cornu ruentes fundunt passim, prosternuntq; hostem. Nam & numero equitum inferior Romanus erat, & uires militibus ob laborem, inediamq; defecerant. Iamq; uersis in fugam equitibus, pedites animis magis, q̃ uiribus pares resistebant. Cum Numidæ, quorum latebras improuida præterlata acies erat, exorti a tergo ingentem tumultũ ac terrorem fecere. Tamẽ tot undiq; circunstantibus malis immota aliquandiu acies mansit. Tandẽ uero, cũ utrunq; cornu premeret, a fronte quidem ab Elephantis, in orbem uero a leuis armaturæ militibus, uerterunt se in fugam, ad ꝓpinquũ flumen directo cursu. Quo facto Romani, qui in medio pugnabãt, ut fusa auxilia sua uiderũt, partim ab iis, qui in latebris fuerãt, circũuenti cęsi, profligatiq; sunt: alii media Gallorũ acie, ubi Afri quoq; ꝓmulti erant, cũ ingenti cęde hostiũ perrupere: et cũ neq; suis subsidium ferre, neq; in castra reuerti possent, cum multitudine hostilium equitum, tum fluminis atq; hymbris magnitudine impediti, Placentiam conferto agmine contenderunt, numero ad decem millia hominum, reliqui magna ex parte circa flumẽ ab Elephantis, equitibusq; oppressi. Pauci ex peditibus, equitibusq;, qui passim fugiendo sparsi per

agros erant, uestigia agminis secuti, Placentiam perrexere. Pene usq; ad flumẽ Trebiam hostes persecuti, cũ magnitudine hymbrium progredi ulterius nequirent, in castra rediere, uictoria quidem læti, quod pauci ex Afris, Hispanisq;, plurmi ex Gallis perierãt: sed usq; adeo hymbre & intolerabili ui frigoris afflicti, ut Elephanti omnes, uno excepto, iumẽta magna ex parte, hominũ quoq; atq; equorũ ingens numerus perierit. His peractis, Sempronius tegere apud populũ Romanũ, tantã cladẽ cupiens, misit Romã, qui nunciarẽt, uictoriã sibi e manibus hymbris magnitudinem sustulisse. Id statim Romani credidere. Interiectis uero diebus ubi cõpertũ est, teneri a Carthaginẽsibus suorũ castra, Gallosq; oẽs ad eos defeciſſe, Romanis copias, quod nõ satis tutæ in castris uiderent, mœnibus cõtineri, cõmeatũq; per Padũ ex mari quęrere, tantos terror, tantaq; admiratio inuasit animos, ut iam ad urbẽ Romam uictorẽ Pœnum crederẽt uenturũ. Igit parare nouas copias, auxilia in Siciliã ac Sardiniam mittere, Tarentũ, & cętera Italiæ oppida munire, L. quinquereme classem ædificare, omni deniq; studio ad bellũ intenti esse. Per id tempus Cn. Seruilius, & C. Flaminius Cõsules creati, nouo delectu habito, excitisq; sociorũ auxiliis, alter Ariminũ, alter in Tusciã cõuenire suos iubet. In his locis, in Galliam decreuerãt copias traducere. Pręter hęc legati ad Hieronem, qui pręsidiũ peterent, missi. Hiero quingẽtos Crętenses, & mille scutatos ad eos misit. Tum quicqd Romanorũ uiriũm erat, aduersus Annibalem parabat. Nec publice tantum, sed priuatim quoq; terror omnium animos occuparat. Dum hęc in Italia geruntur, Cn. Cornelius, quem a fratre cum classe in Gallia relictum supra memorauimus, ab ostio Rhodani profectus, Emporiis appulit, orsusq; inde usq; ad Iberum flumen, Maritimam omnem oram partim renouandis societatibus, partim nouis instituendis, ditionis populi Romani fecit. Post hæc Maritimis rebus compositis, & ubi erat necessarium, relicto præsidio, ad mediterranea loca ducit exercitum. Iam enim aliquot auxiliorum cohortes ex sociis ciuitatibus contraxerat. Vrbes igitur partim deditione, partim uiribus capit. Quæ intuens Hanno, quem Annibal ad eius regionis præsidium reliquerat, obuiam eundum hostibus ratus, castra in conspectu hostium posuit, iuxta oppidum, quod Cissam incolæ uocant. Nec Scipioni differendum certamen uisum. Quam ob rem, uictoria potitus, castrisq; hostium captis, ingentem pecuniam cœpit. Qui enim cum Annibale in Italia militabant, suas res omnes, ne grauia impedimenta ferentibus essent, apud hos reliquerant. Dehinc omnes intra Iberum habitantes, socios atq; amicos facit. Duces duo, alter Carthaginensium Hanno, alter Hispanorũ Andubal

uiui

uiui capti. Andubal mediterraneę regionis eius tyrannus erat, semper tamen cum Carthaginensibus sentiens. Hac re comperta Asdrubal, Iberum transgressus exercitum aduersus Romanos mouit. Eunti nunciat, milites naualesq; socios insolentia adeptæ uictoriæ securos, & negligentes per agros sparsim uagari. Quam ob rem, cum octo millibus peditū, & mille equitibus citato gradu eo profectus, magnam partem eorum cecidit: reliquos recipere se ad naues compulit. Nec diutius his locis permanere ausus, trans Iberum rediit. Hic diligenter dispositis, ubi opus erat, præsidiis, Carthagini Nouæ in hybernis mansit. Cn. Cornelius hoc nuncio accepto, raptim facto agmine, classem petit, in eos, qui cau sa cladis fuerant, iuxta morem patrium animaduertit. Dehinc pedestribus, naualibusq; copiis coactis, Tarraconem in Hyberna proficiscitur. Illic diuisa inter milites præda omnium beneuolentiam sibi conciliat, & ad res futuras promptiores reddit. Hic erat rerum Hispanarum status. Ineunte uere Flaminius cum exercitu in Tusciam profectus, paucis diebus Aretium peruenit. Seruilius uero copiis Ariminū traductis, motum hostilis exercitus opperiebatur. Annibal, cum in Gallia hyemaret, Romanos captiuos uinculis custoditos tenebat, uix prębens necessaria ad uictum. Socios autem primo quidem tractauit humane: post uero in cōtionem uocatos pluribus uerbis hortatus est, uenisse se, inquiens, non ut bellum Gallis inferret, sed ut cum Romanis pro libertate eorum pugnaret, quam ob rem debere eos, si sapiant, amicitiam ac societatem cum Carthaginensibus inire. Adesse se, ut in libertatem Italiæ populos uindicet, ut iis, qui p iniuriā a Romanis domo pulsi essent, patriam, ciuitatesq; restituat. His atq; aliis huiusmodi dictis, omnes sine precio dimittit, cupiens per hunc modum simul Italiæ populos sibi conciliare, simul alienos a populo Romano facere: tum si qui oppidis, aut portibus priuati a Romanis fuerant, contra eos irritare. Verum enimuero dum in hybernis ageret, insidiis sæpenumero a Gallis petitus, eadem leuitate, qua consenserant, crimen indicantibus, punico ingenio se defenderat, crines diuersarum ætatum artificiose compositos parari iussit. His assidue mutatis, uariis etiam uestibus utebatur: adeo, ut non solum his, qui raro eum uiderant, sed etiam familiaribus ignotus esset. Ita demum omnibus, quem pro Annibale peterent ignaris, tutus erat. Adhæc ægreferentibus Gallis terras suas sedem belli esse, ob idq; uti se exercitus in alienum agrum transferretur, cupidos se certaminis ostendentibus, maturius mouendum ex hybernis iudicauit. Iam Ver appetebat, cum uocatis, qui docti itinerum erant, uias quæ in agrum hostilem tenderent, perquirit. Cum cæteras & longas,

& notas hostibus intellexisset: unam, quæ per paludes in Tusciam duceret, tametsi difficilem, per breuem tamen cognouit esse, & qua haud opinantibus hostibus traduci exercitus posset. Hanc igitur cum omnibus copiis ingressus, Hispanos, & Aphros, & quicquid robustioris exercitus erat, primos ire iussit, admixtis ipsorum impedimentis, ne alicubi consistere coactis necessaria ad usus deessent. Nam post id tēpus nulla omnino impedimenta ducere statuerat, quod intelligeret Carthaginēsibus, si uincerentur, omnia superuacua fore: si uero campos obtinerent, nihil prorsus defuturum. Post eos collocauit Gallos, nouissimo loco equites posuit, quibus præfecit Magonem fratrem, ob id maxime ut Gallos, si tedio laboris, ut sunt molles & effœminati, referrent gradū, præsidio equitum cohiberent. Hispani igitur atq; Aphri per integras paludis uoragines præeuntes, mediocri labore loci iniquitatem superabant, homines iamdudum huiusce modi malis assueti. Galli uero neq; substinere se prolapsi, neq; ex uoraginibus assurgere poterāt. Dolorem laborum inexperientia maiorem faciebat, referre gradum insequentes equites prohibebant, omnesq; ita anxii & soliciti fatigata ægre trahebant corpora. Mœrorem uigiliæ augebāt, per quatriduum iam, & tres noctes toleratæ. Sed inter cæteros Galli maxime angebantur. Iumenta passim per argillam prostrata magna ex parte defecere, utrum duntaxat fessis militibus usum præbentes, q̄ iis, sarciniscq; extarent aqua superincumbētes, per exiguam noctis partem necessariū quieti locum dabant. Equi plærisq; ob continuatū per argillam iter, ungues amisere. Ipse Annibal Elephanto, qui unus superfuerat, quod altius ab aqua extaret, uectus, ęgre tamen emergebat paludes, præsertim morbo oculorum, quē, ex intemperie aeris contraxerat, non parum grauante. Ex quo tandem, cum nec tempus, nec locus medendi foret, altero oculo captus est. Superatis ad extremum, prēter omnium opinionem paludibus, cum certum per exploratores habuisset, Flaminium circa Aretii mœnia esse, castra propter ipsas paludes posuit, partim, ut fessum tot laboribus exercitum reficeret: partim, ut consilia, & uires hostium, & regionis situm, & itinera scrutaretur. Postquam uero compertum habuit, eam regionem in primis Italiæ fertilem esse, camposq;, qui Fesulas inter, atq; Aretium iacent, frumento, & omni copia rerum opulentos, prēterea Consulem ferocem quidem, & popularem, sed rerum bellicarem inexpertum, & rebus suis nimis cōfidentem, cogitauit optimū fore, si a læua relicto hoste, Fesulas peteret, ac prędabūdus per Hetrurię agros grassaret, ratus Cōsulem ob insitam ingenio eius conciliandę apud uulgus gratię cupiditatem, haud passurū uastitatē per prouintiā fieri: &, ut neminem

bene

bene gestę rei socium haberet, nequaq̃ expectaturū collegam, sed ipsum suis uiribus dimicandi animo quacunq; intrepide secuturum. Quibus ex rebus, optimas sibi ad capessendum prælium oblatum iri opportunitates prouidebat: prudēter sane, & callide de rebus futuris ratiocinatus. Errat em̄, si quis putat aliquod magis propriū optimi ducis officiū esse, q̃ consilia, & naturam hostis intelligere. Nam quemadmodum in singulari certamine oportet locū, ubi aduersariū ferias, speculari: & quæ pars corporis nuda, quæ inermis sit, diligēter animaduertere: ita, ubi de summa rerum agitur, inuestigandū est, non ubi nudæ sint corpis partes, sed unde natura, seu mores Ducis hostiū detegi queant. Multi siquidē per ignauiam atq; socordiam, nō solum communes actiones, sed etiam quę ad priuatam uitam spectant, sæpe prętereunt. Alii uino dediti, nisi ebrii ac temulenti sint, somnū capere nō possunt. Nōnulli res uenereas, præter modum sectantes, non modo ciuitates, atq; Respub. euertunt, uerū etiam dedecore uitam peragunt. Adhæc timiditas atq; formido in priuatis quidem hominibus opprobrii, ac turpitudinis plena, at in duce exercitus maximarū aliquando iacturarum causa est. Petulantia uero, & temeritas, & iracundia, prętera etiā fastus atq; iactantia, ut hostibus per cōmoda, ita suis exitio sunt. Facile enim huiusmodi homines ad omnes machinas atq; insidias hostiū patent. Quam ob rem, si quis inuestigatis aduersariorū uitiis occasionē aliquā prętiterit, qua postmodū ducis hostium compos fieri ualeat, e uestigio rerū potietur. Quemadmodū em̄ nauis, sublato gubernatore, facile in potestatem hostiū uenit, eodē modo, si quis in bello rationibus atq; consiliis ducem e medio sustuleri:, satim reliqui quoq; exercitus compos fiet. Hæc igitur cū diligenter Annibal de Consule Romano ratiocinatus foret, nequaq̃ opinione sua frustratus est. Quanta em̄ potuit celeritate, per Fesulanū agrum profectus, relicto post se hoste, campos Hetrurię cędibus atq; incendiis uastare cœpit. Quibus rebus accensus consul, simul cōtemni se ab hostibus putās, simul res sociorū in conspectu suo ferri, agiq; sibi dedecus ratus, nullum quietis locū capere poterat. Quocirca, multis suadentibus, neq; insequi Pœnum oportere, neq; manus cū hostibus conserere, sed equitatū, peditatumq; omnē integrum seruare, expectare collegam, ut cōiunctis exercitibus, omnia cōmuni consilio gererentur, nequaq̃ pſuasus est, neq; ad id quippiam respondit, sed tantummodo est hortatus, ut mentibus consyderarent, quid populus Romanus diceret, intuens Pœnū per medium iam Italiā uagari, & obsistente nullo ad ipsa Romana mœnia contendere, ipsis post terga hostium in Tuscia dormitātibus. Post hęc fere cōcilio proripuit, coactisq; repente copiis, insequi hostem cœpit, nullā

aut temporis aut loci rationem habens, sed duntaxat conferendi prælii auidus, tanq; uictoria in manibus eius foret. Vsque adeo enim spe bene gerendę rei animos multitudinis accenderat, ut plures essent, qui uincula & compedes, aliumq; huiusmodi apparatum, q̄ qui apta ad dimicandum ferrent arma. Annibal uersus urbem Romam cum exercitu profectus, quod agri est inter Cortonam urbē, Thrasimenumq; lacum, omni genere cladis peruastat. Simul ac uero insequi Flaminium cū exercitu intellexit, peropportuna esse insidiis ea loca cōspicatus, parare se ad prælium cœpit. Est eo in loco latior, atq; undiq; circunseptus campus, qui ab utroq; latere per longum altissimis perpetuisq; cingitur montibus. In latum uero ad interiorem partem colles assurgent, asperi atq; difficiles: partem posteriorē alluit Thrasimenus lacus, inter quem, & mōtes uia perangusta, per quam in ipsum campum patet ingressus. Occupatis igitur anterioribus collibus, in his castra locat, ubi ipse cū Afris modo atq; Hispanis cōsideret. Baleares, omnemq; leuem armaturam post montes circunducit. Equites cum Gallis in ipsis angustiis locat, ut simul ac intrassent Romani, obiecto equitatu clausa omnia lacu ac montibus forent. His ita per noctem dispositis, Annibal quietem agit. Flaminius hostem summo studio insecutus, cum pridie prope Solis occasum ad lacum peuenisset. Postero die cū prima luce ducere per angustias exercitū cœpit. Erat hic dies orta ex lacu proximisq; montibus nebula caliginosus ualde, ac perobscurus. Annibal, ubi maiorem partem copiarū campos ingressam, & iam propinquantes sibi primos animaduertit, datsimul omnibus inuadendi signum. Quo facto undiq;, ut proximi quiq; erant, decurrerunt. Romani subito ac improuiso malo perterriti, densissima caligine impediente prospectum, hostibusq; ex pluribus locis eodem tempore concurrētibus, neq; acies instruere, neq; expedire arma, & uix quid actum foret, intelligere poterant, aliis a fronte, aliis a tergo, aliis ab utroq; latere prorumpētibus. Quibus rebus factum est, ut multi in ipsa profectiōis specie, cum opem sibi inuicem ferre nequirent, instar pecudum trucidati fuerint, ante oppressi ab hostibus, quā quid agēdum esset, consultum foret. Flaminius ipse in summa rerum desperatione a Gallis quibusdā circunuētus, occiditur. Desyderata sunt in eo prælio quindecim millia hominū, qui magna ex parte immota acie ad extremum, ut Romani moris est, perstiterunt. Alii fuga ad ipsas fauces, quibus ingressi fuerāt, facta, fœde ac turpiter ab hostibus oppressi, ac in prima uada paludis se præcipitantes, partim acriter insistendo mox interficiuntur: partim se capitibus tenus aquę immergētes, aliquandiu ita permansere. Tandem uero ingressis aquā equitibus, cum uitā suppliciter eleuatis

eleuatis in cœlum manibus, precantes non exaudirentur: uel trucidati sunt ab hostibus, uel ipsi se inuicem hortati manus sibi adhibuere. Sex millia ferme primi agminis per medios hostes eruptione facta, & si suppetias ferre suis, & circumuenire hostes poterant, ignari tamen omniū, quæ post se agerentur, ac continue ut alicui obuiarent procedentes, e salu euasere. Cunctis in tumulo quodam constitissent, ac depulsa iam nebula stragem suorū indicaret, omni spe salutis destituti, quod omnia esse hostium conspicarētur, citato cursu in propinquum uicum se recepere. Annibal confecto prælio, Maharbalem persequi eos iubet. Hic cum Hispanis, ac leuis armaturæ militibus profectus, uicum obsidet. Romani, cum extremis omnibus premerentur, tandem depositis armis, ac salute pacta, Pœno se dediderunt. Hæc fuit Romanorum, Carthaginensiumq; apud Thrasimenum lacum memorabilis pugna. His peractis Annibal, uocatis, quos Maharbal in deditionem acceperat, cæteriscq; captiuis, qui numero supra quindecim millia erant, primo non potuisse Maharbalem inquit, se inconsulto salutem pacisentibus polliceri: deinde grauiter in Romanos inuectus, eorum captiuos omnes inter milites diligenter in uinculis asseruandos distribuit, sociis omnibus sine pretio dimissis, uenisse se inquiens, sicuti in Gallia dixerat, non ut populus Latini nominis, sed ut pro eorum libertate Romanis bellum inferret. Post hæc milites corpora curare, & cadauera interfectorum, qui clariores fuerant, mandare sepulturæ iubet. Hæc circiter triginta erant. Nam ex uniuerso exercitu duntaxat mille & quingenti, atq; hi magna ex parte Galli cecidерant. Ipse interea cum fratre, atq; amicis de rebus gerendis consultat, usq; adeo elatis præsenti uictoria animis, ut nihil iam Carthaginensibus difficile factu fore uideretur. Iam nuncius tantæ cladis peruenerat Romam, patres occultare id diutius, aut minuere apud populū ob magnitudinem facinoris non poterant, sed aduocata in curiam plebe, dicere quicquid esset cogebantur. Cum primum igitur Prętor e rostris, pugna, inquit, magna uicti sumus, tantus terror, ac tumultus ortus est, ut qui in utroq; loco fuerunt, maiorem dixerint hoc tempore Romæ, q̄ paulo ante in prælio, fuisse consternationem animorum. Nec̄ id quidem dissimile ueri est. Nam qui longo iam tempore non solum non re, sed ne uerbo quidem insignem aliquam clādem experti fuerāt, moderate ferre tantam iacturam non poterāt. Senatus tamen, ut par erat, dignitatem seruauit, cōsultando de rebus futuris, quo nam duce, aut quibus copiis resistendum Carthaginensibus foret. Dum hæc, quæ supra memorauimus, in Tuscia gerebantur, Seruilius Consul, cognito Annibalis in Hetruriam transitu, iungere se cum copiis collegæ decreuerat, sed

quia difficile erat tantam hominū multitudinē simul traducere, Cn. Cen
tronium Proprætorem cum quatuor millibus equitū præmisit, ut si an
te aduētum eius aliqua necessitas urgeret, mandatis collegę præsto esset.
Annibal iam tum uictoria potitus, cognito per exploratores hostium
aduentu, Maharbalem cum expeditis, & parte equitum procedere obui
am iubet. Hi simul ac eos puenere, primo statim congressu maiorem
partem occiderunt, reliqui fuga in proximum collem recepti, postridie
uiui in potestatem hostis peruenere. Hac clade triduo post primam Ro
mæ nunciata, mœstis adhuc cunctorum animis, usqȝ adeo iam non po
pulus modo, uerumetiã Senatus afflictus est, ut tota ciuitas ueluti quæ
dam imago luctus uideretur. Quapropter dimissis annuis Magistrati
bus, ad creationem Dictatoris confugerunt, quod temporis ac præsen
tium rerum conditio imperatorem, cui amplissima potestas esset, requi
rere uidebatur. Annibal rebus fœliciter gestis, elatus animo, nondū ta
men adeundi Romam adesse tempus putabat. Quocirca passim uastata
ferro igniqȝ prouintia, per Vmbriã, & Picenum profectus, decimo die
peruenit in propinquam Adriatico mari regionem, adeo omni genere
prædæ refertus, ut neqȝ uehēdo, neqȝ ferendo oneri exercitus sufficeret,
in itinere uero ingentem hominum multitudinē interfecit. Iusserat ēm
militibus ꝑ prēconē, ut obuiū quenqȝ idoneæ ad res bellicas ætatis non
secus, atqȝ inexpugnatis ciuitatibus fecerant, obtruncarēt. Tantum ēm
aduersus Romanos genitū erat odium, ut nullo genere crudelitatis ab
stineret. Nactus igitur locū in littore Adriatici maris omnis generis fru
gum copia abundātem, ibi per aliquot dies statiua habuit, omni studio
intentus, ut militū corpora reficeret, curaretqȝ, nec minus etiam equorū
Nam & ex frigore, quod in Gallia per hyemem sub diuo contraxerat, &
ex assiduis laboribus, quos proxime in transeundis paludibus durave
rant, diuturno præterea situ ac squalore armorū, in morbū, ac ueluti sca
biem quandã, & equi & hoīes inciderant. Interea etiã Afros militaribus
armis iuxta Romanorū consuetudinē instruit, quorū copiam ex toto ho
stium spoliis maximam adeptus erat. Misit præterea mari Carthaginē,
qui res fœliciter gestas populo nunciaret. Nam tum primū post ingres
sum Italiæ littus attigerat. Hoc nuncio Carthaginenses lætitia affecti, ar
dentiori studio Italicis, Hispanisqȝ rebus incubuere. Romani dictatorē
crearunt Q. Fabium singulari uirtute ac prudentia uirū, qui ob res egre
gię gestas Maximi cognomentū adeptus est, & usqȝ in hunc diem in fa
milia eius durat. Dictator autem eo differt a Consule, ꝙ Consulem duo
decim secures prędcedunt, Dictatorem uero quatuor & uiginti. Prętera
illos necesse est multa referre ad Senatū, at huius est summum liberūqȝ

imperium

imperium, sub quo mox cęteri Magistratus cessant, exceptis Tribunis. Sed de his alias latius. Dictatori quoq; addiderunt M. Minutium Rufum, magistrum equitum, qui Magistratus imperio Dictatoris subiectus est, tenetq; in exercitu eius locum, siquando abesse illum necessitas Reipub. cogit. Annibal breuibus itineribus p littus Adriatici motis castris, opulenta ac fertili prouintia exercitū alebat, ueteribus uinis, quorum permagna est copia, pedes equorum abluens, quo facilius scabie liberarentur. Ex militibus quoq; si qui uulnerati erant, curari diligēter iubebat, cęteros instaurari uiribus, parariq; ad res futuras. Hinc per Brutianum atq; Adrianum agrum profectus, Marsos, Marrucinos, & Pelignos deuastat. Præterea Arpos & Luceriam Romanorum coloniam atq; omnem Apuliæ regionem. Per id tempus Q. Fabius Magistratu inito, peractisq; rite sacrificiis, cum Magistro equitum, & quatuor ex tempore cōscriptis legionibus urbe proficiscitur: nec multis interiectis diebus in Apuliam peruenit, ubi accepto a Cn. Seruilio Cōsule, qui eo ex Arimino uenerat, exercitu, ipsum Romam cum præsidio remisit, iussum, ut parata Ostiæ classe, si quid interim Carthaginenses mari tentarēt, littora Italiæ ab hostibus tutaretur. Ipse cum omnibus copiis profectus, castra haud procul Arpis in conspectu hostiū posuit. Annibal cognito Dictatoris aduentu, nulla mora facta educit in aciem exercitū, copiamq; pugnandi hostibus facit. Sed ubi aliquantum cōmoratus, nemi nem prodire in certamen uidet, in castra reuertitur. Enimuero ab initio Fabius statuerat haud tentare fortunam belli, neq; manus cū hostibus conserere, id tantummodo salutiferum populo Romano ratus, si oppida ab hostium uiribus tueretur. Et in hac sententia usq; ad extremū constanter permansit. Ex quo principio quidē imbellis ac formidolosi hominis nomen habere cœpit, ut qui ignauia, atq; socordia detrectare periculum uideretur. Interiectis uero temporibus, coegit omnes fateri, neminem potuisse, uel constantiorem, uel sapientiorem rebus gerendis imperatorem præfici, quod non longe post res ipse ostendere. Intelligebat profecto prudentissimus Dictator, quantum inter Carthaginenſium ac Romanorum exercitus interesset, cum illi ab ineunte ætate continue in rebus bellicis alti, educatiq; essent, & Ducē haberent, una cū ipsis in castris, ac sub diuo, nutritum, ac rem militarē a teneris annis edoctū, Præterea tot præliorum in Hispania uictores fuissent, in Italia aduersus Romanos, socioscp bis hostium potiti essent, & quod maius momentū habebat in tanta rerum extremitate, nullam, nisi in uictoria repositam spem haberent, Romanis uero contra hæc omnia acciderent. Igitur abstinendum omnino prælio Numidarum decreuerat, atq; in proposito

perſeuerandum. Id erat, ut exercitus populi Romani, & multitudine hominum, & copia cõmeatuum aſſidue refertus eſſet. Quapropter per loca alta continue agmen ducere, exercitum hoſtiũ paruo interuallo quacunq; iret, ſequi, opportunos ſemper colles prꝫoccupare, neq; relinquere unq; hoſtes, neq; copiã pugnandi facere, commeatum abunde poſt ſe habere, milites ne ſemel quidem permittere ab exercitu diuidi, ſed cõfertos ſemper, conglobatoſq; tenere. Per hunc modũ ſuis quidem tuta omnia, hoſtibus uero, ſiquando populandi gratia ab exercitu diuiderẽtur, infeſta præbuit, multis ſæpenumero captis, pluribus etiam interfectis. Id autẽ eo cõſilio faciebat, ut ſimul paulatim imminueret hoſtiũ uires, ſimul exiguis uictoriis territum priſtinis cladibus militem aſſuefaceret minus iam uirtutis, aut fortunę ſuæ pœnitere. Cæterum, ut in aciem deſcenderet, nulla ratione adduci poterat. At M. Minutius hanc Fabii cunctationem ægreferens, timiditatis eum atq; ſocordiæ arguebat, homo ferox, atq; in conſiliis rapidus, & cui nihil longius, q̃ pugnæ tẽpus uidebat. Pœni, deuaſtatis prædictis locis, ſuperatoq; Apennino, Samnium tranſeunt, infœcundiſſimam Italiæ oram, & longo iam tempore bellorum expertem. Vbi tantam cõmeatus, rerumq; neceſſariarũ copiã nacti ſunt, ut nec quotidiano uſu, nec continua deuaſtatione abſumere prædam poſſent. Hinc & Beneuentũ, Romanorũm coloniam depopulantur, Teleſiam urbem capiunt, & mœnibus, & cõmeatu, cæteriſq; neceſſariis rebus munitiſſimã. Romani continue hoſtes unius aut duorũ dierum interuallo ſequebãtur. Annibal, cum animaduerteret Fabium aperte præliandi occaſionem fugitare, neq; tamen excedere campis, ſed per edita atq; opportuna loca cõtinue inſequi, citato curſu proficiſci Capuam, & in Falernum agrum deſcẽdere decreuit, ratus alterũ e duobus neceſſariũ fore, uel ut Romani in prꝫlium deſcenderent, uel ut mox uniuerſis appareret, Carthaginenſes caſtra obtinere, Romanis ſe in munimenta recipientibus. Quo facto, perterritas prouintiæ ciuitates, confeſtim ſe Carthaginenſibus dedituras ſperabat. Nam uſq; in eum diem, quanq̃ duobus maximis prꝫliis profligatis Romanis, nullũ omnino oppidũ ad Carthaginenſes defecerat, multis alioquin exiſtentibus, quibus graue Romani imperii iugũ uidebat. Quibus ex rebus facile cõiectari licet, quãtę apud ſocios authoritatis foret Romanę Reipublicæ maieſtas. Nec ſane imprudẽs Annibalis conſiliũ fuit. Eſt enim Campanus ager copia rerũ, & fertilitate regionis, & amœnitate ac pulchritudine loci excellẽtiſſimus. Nam & in littore maris poſitus eſt, & eo ex uniuerſo terrarum orbe uenientes in Italiã innumerę gentes cõfluunt. Sunt præterea in eo ſitæ nobiliores Italiæ ciuitates, Siquidẽ oram Maritimam incolũt

Sueſſani

Sueſſani, Cumani, Dicearchitæ, Neapolitani, & ad extremũ Nucerini: mediterraneã uero a Septẽtrione Calatini & Calleni: ab Oriente et Meridie Dauni, & Nolani. In mediis autem campis ſita eſt omniũ olim fœliciſſima ciuitas Capua, cuius campi fabuloſis etiam Poetarum carminibus inclyti ſunt, quos illi Phlegræos appellant. Præterea ſitus ipſe natura munitiſſimus, ac fere inſuperabilis eſt. Hinc mari, illinc maximis, perpetuiſq; montibus cinguntur. Tres tantũ aditus habent peranguſtos atq; difficiles, unum a Samnio, reliqs ab Arpis. Igitur in hos campos ueluti in theatrum quendã deſcenſuri Carthaginenſes uidebantur, ex quo fugientes hoſtes ſpectarent, ſolicq; decætero caſtra obtinerẽt. His itaq; rationibus motus Annibal, exercitum Samnio per anguſtias Eribiani collis deducit, caſtra ad Vulturnũ amnem ponit. Exurebat amœniſſimus Italiæ ager, uillæq; paſſim ferro, atq; incendiis uaſtabantur. Quibus rebus, & ſi non mediocriter turbabat Fabius, nihilominus in ꝓpoſito perſeuerabat. At M. Minutius, omneſq; Tribuni equitũ amputandã omnem moram iudicabant, factoq; impetu, totis uiribus ruendum in Carthaginenſes: neq; permittendũ, ut ſub oculis Romani exercitus fœliciſſima regio deuaſtaret. Fabius per paucos dies celerius ſolito motis caſtris feſtinare ad prohibendã populationibus Campaniã uiſus erat, ut uero Falerno appropinquauit, tantummodo in iugis montis oſtendit exercitum, ne ſocii reliquiſſe eum caſtra exiſtimarent: in æquum uero educere copias noluit, ueritus cum Pœnis prælium committere, cum propter ſupradictas cauſas, tum, quia equitatu longe impar erat Romanus exercitus. Annibal, cum ſæpius hoſtem ne quicquam tentaſſet, tandem deuaſtata paſſim regione, abductaq; ingenti præda, hybernis locum ſpectabat. Fabius, cum ſatis ſciret per eaſdem anguſtias, quibus intrauerat, rediturũ, ratus ea loca peropportuna eſſe Romanis (ſed quid aduerſus Pœnum moliri uellet?) circiter quatuor millia hominum in ipſis anguſtiis ponit, hortatos, ut magno fortiq; animo, cum res ferret, opportunitate loci uterentur. Ipſe cum reliquis copiis collem iiſdem anguſtiis imminentem occupat, quid quaq; in re agendum eſſet, conſultans, unde primum, uel a quibus in hoſtem ruendum, haud dubius, ſe uel profligaturum omnino hoſtium exercitum, uel ſaltem quicquid uehebant prædæ, ablaturũ. Verum nõ fefellit Annibalem, ſuis ſe artibus a Fabio premi, ſed his omnibus ante conſyderatis, ſingulari aſtutia hoſtis conatum fruſtratus eſt. Collectis undiq; ſarmentorum faſciculis, & omni genere materiæ aridæ alligari boum cornua, quos domitos indomitoſq; multos abegerat, iuſſit. Ad duo millia fere boum parata. Datum Aſdrubali negotium, ut ſtatuto tempore pecudum cornibus accenſis, armen-

tum per ministros ageret in propinquum saltum, qui medius inter castra atq; angustias, queis futurū erat iter, eminebat. Inde cum primū illi dari a se signū animaduerterent, rapide, factoq; impetu, boues in aduersum montem cōcitarent, donec ad iugū actum foret armentū. His paratis, cœnare omnes, & quiescere aliquantū iubet: nocte intempesta, quibus datū erat negotiū q̄celerrime exeunt, Boum cornua, uti præceptum erat, accendunt. Quo facto, Annibal mature educi armentū, atq; ad iugum mōtis agi nunciat. Expeditos usq; ad certū locū sequi iubet, admonitos, cū primū facto impetu discurrere p̄ mōtes pecus cœpisset, opportuna loca occuparent, unde transeuntibus suis opem ferre, hostemq; si cubi obuius fieret, infestare possent. Inter hęc ipse omnē exercitū educit, positisq; primo grauioris armaturę militibus, postea equitibus, deinde pręda, postremo Gallis atq; Hispanis, ad angustias tendit. Romani, qui ad eos transitus insidendos locati fuerant, ubi in summis mōtibus ignes cōspexere, uenire per ea loca Annibalem rati, præsidio excesserunt, iuga montiū petentes, & primo cū in quosdam boues separatos a cęteris incidissent, micantes eorū capitibus, flāmas aspicientes, ueluti miraculo attoniti, ac maius aliquid existimantes, constiterunt. Deinde, ubi milites quoq; apparuere, iaculatis aliquādiu aduersus se inuicem telis, cū tandē boues interuenirēt, utriq; in iugo mōtis perstitere, auide lucem, ut rem oēm aptius cognoscerēt, expectātes. Fabius cognito tumultu, insidias esse ratus, tum a certamine, sicuti statuerat, abhorrēs, suos munimento tenuit. Interea Annibal rebus ex sentētia succedētibus, per saltum traducit agmen, prędāq; omnem nemine iam impediēte integrā conuehit. Luce prima cōspicatus Romanos in iugo mōtis suis oppositos & numero hominū, & genere armaturæ ualidiores esse, Hispanorū cohortem suppetias mittit. Hi primo statim cōgressu circiter mille hostiū cęsis, suos in castra saluos reduxere. Annibal hoc astu angustiis Falerni agri liberatus, tutioribus in posterū ad castra metandū locis electis, hybernis locū quęrebat. Inter hęc plęriq; Dictatorē timiditatis arguere, q̄ hostē intra angustias clausum euadere tam facile p̄misisset. Ille nihilominus constāter in ꝓposito p̄seuerare. Interiectis uero diebus, Romā sacrorū causa reuocatus, curam exercitus rerūq; cęterarū magistro equitum reliquit, pluribus eū hortatus, ne tam hostes offendere, q̄ suos tutari studeret. At Minutius nequicq̄ hęc a Dictatore p̄monitus, omni studio intentus erat in p̄liū. Dum hæc in Italia gerebant, Asdrubal refectis in Hispania triginta nauibus, quas accepisse a fratre, supra memorauimus, decēq; huic numero adiectis, principio ęstatis ex hybernis Carthagine mouit. XL. nauiū classem Himilconi tradidit. Eo prope terrā nauigante, exercitum

ipse in

ipſe in littore ducebat, ſperans ſe uno tẽpore cũ terreſtribus naualibuſq; copiis ad Iberi oſtia futurũ. Cn. Scipio, ubi mouiſſe ex hybernis Aſdrubalem audiuit, primo idem conſilii habuit, deinde, ppter famã nouorũ auxiliorũ, ac bellici apparatus, mari potius, q̃ terra concurrendũ ſtatuit. Parata itaq; quinq; & triginta nauiũ claſſe, ex oĩi exercitu optimũ quenq; militem, & ad naualem uſum aptiſſimũ delegit. Quibus in naues impoſitis, ire obuiam hoſti pergit: ac poſtridie Tarrhaconem ad propinqua Ibero loca delatus, in ſtationem decem millia paſſuum diſtantẽ ab hoſtibus peruenit. Inde duæ Maſſilienſiũ naues ſpeculatum miſſæ. Nam ea gens ſocietate aſtricta erat populo Romano, & cum ſæpe alias, tum maxime tempore ſecundi belli punici aperte cũ Romanis ſentiebat. Renunciantibus ſpeculatoriis claſſem punicam ſtare in oſtio fluminis, ſublatis anchoris in hoſtem ruit, cupiens ex tempore improuidũ atq; imparatũ offendere. Verum, Aſdrubali datum e ſpecula ſignũ, aduentum Romanæ claſſis indicauerat. Quam ob rem repente diſpoſitis in littore terreſtribus copiis: remigibus uero conſcẽdere nauis iuſſis, arma capere omnes iubet. Iamq; Romanis nõ appropinquantibus modo, ſed dirigentibus in pugnã nauis, bellicũ cecinere. Carthaginenſes impetu in Romanos facto, aliquãdiu proximi uictoriæ ſunt uiſi. Poſtea inclinare res cœpit. Nam qui in littore erant, nõ tam audatiam pugnãtibus, q̃ ſpem ſalutis fugere uolẽtibus præbebãt. Duabus igit̃ nauibus captis, quatuor ſuppreſſis, agere in littus claſſem Pœni cœpere. Tum uero inſequentibus atrocius Romanis, omni conatu aduocato, tandẽ in littora prorupere, relictiſq; nauibus, ad paratã in terra aciem concurrerunt. Romani haud cunctanter inſecuti, naues omnes, quæ moueri poterant, ualidis religatas funibus, extraxere. Atq; ita deuictis hoſtibus, imperio maris potiti, læti deceſſerũt. Ad quinq; & uiginti naues hoſtiũ ex quadraginta captæ. Romani, auctis ex uictoria animis, acrius iã Hiſpaniæ rebus incũbebãt. Carthaginenſes, accepta ſuorũ clade, celerius omni fide paratas ſeptuaginta naues miſere, haud ignari quantũ momẽti ad oẽm rem imperium æquoris afferret. Hæ primo in Sardiniã, deinde Piſas in Italiam delatæ, uti cum Annibale, ſi fieri poſſet, coniungerentur. Romani, ſimul ac aduentum punicæ claſſis intellexere, centũ & uiginti quinqueremibus miſſis, tantum Carthaginenſibus terrorem iniecerunt, ut confeſtim in Sardiniam, deinde Carthaginem redierint. Cn. Seruilius, qui Romanæ claſſi præerat, ueluti fugientes diu perſecutus, ubi nullam potiundi ſpem animaduertit, claſſem Lilybæo appulit, hinc non longe poſt ad propinquas Aphricæ inſulas nauigauit: acceptaq; ab incolis, ne prouintiam deuaſtaret, pecunia, iter conuertit, & capta inter nauigandum

Cossyro insula, oppidoq; præsidio firmato, Lilybæum reuersus est. Hic posita in statione classe, post paucos dies ad terrestres copias cõtendit. Interea Senatus, cognita Cn. Scipiõis apud Iberum nauali uictoria, nõ modo utile, uerumetiam necessarium iudicauit, bellum in Hispania prosequi, & qua maximis possent uiribus, Carthaginenses terra mariq; infestare. Quam ob rem paratis extemplo uiginti longis nauibus, P. Scipionem prorogato post cõsulatum imperio, in Hispaniam mittunt, ut una cum Cn. Scipione fratre coniunctis uiribus omnia communi consilio tractarentur. Nihil enim magis uerebantur Romani, quam ne potiti Hispanarum rerum Carthaginenses imperium maris obtinerẽt, propter quod & nauigare eis in Italiam liceret, & commeatum, pecuniamq; libere Annibali subministrare. Profectus itaq; in Hispaniam P. Scipio, Cn. Scipioni fratri coniungit, ac deinde communi cõsilio gerebant bellum. Quã ob rem, quod ante eum diem non fuerant ausi, Iberum haud cunctãter transgrediunt. Hic statim fortuna fauere Romanis cœpit. Superatis, qui circa Iberi transitum habitabant, nemine deinde obuio, Saguntum uenere. Vbi distantes a Fano Veneris quinq; millibus passuũ castrametati sunt, loco ut ab hostibus tuto, ita ad commeatum ex mari habendum opportuno. Accidit, ut eodem nõ longo post classis quoq; appelleretur. Enimũero, quo tẽpore Annibal in Italiam uenit, obsides ex singulis Hispaniæ ciuitatibus nobiliorũ filios acceperat, eosq; omnes Sagunti iusserat custodiri, quod & munitissimus erat hic locus, & qui custodiæ relinquebãtur, Carthaginensibus fidi. Erat tum igitur Sagunti Hispanus quidam nomine Acedux claritate generis, ac uitę splendore nemini Hispanorum secũndus, Carthaginensibus uero inter primos fidus. Sed tum, ut sunt plæraq; Barbarorum ingenia, cum fortuna mutauerat fidem. Hic cum Romanorum successum in Hispania animaduerteret, de obsidibus tradendis cogitauit, eam potissimũ rem cõciliaturam sibi Romanorum beneuolentiam ratus. Circunspectis igitur omnibus quæ desyderii sui compotem possent facere, tandem Bostarem Præfectum Carthaginensium adit. Hicab Asdrubale in Hispaniam missus, ut Romanos a transitu fluminis arceret, cum id non fuisset ausus, castra extra Saguntum in ipso littore posuerat, homo natura mitis, & præter consuetudinem Pœnorum haud satis callidus. Eum itaq; nihil prorsus de fide sua erga Carthaginenses uerentem, in secretum adducit, quo in statu res sint, admonet. Carthaginenses, inquit, metu ad eam diem continuisse in fide Hispaniarũ populos, quod Romani, procul abessent. Nunc uero castra Romanorũ Iberum transisse, datam unicuiq; moliendarũ nouarum rerũ opportunitatem. Quam ob rem oportere,

quos

quos metu non liceat, eosdem beneficio, & gratia deuinctos facere. Appropinquasse Sagunti Romanos instructos, paratosq; terrestribus & naualibus copiis, urbem periclitari: censere se, obsides omnes in ciuitates remittendos. Si id fecerit, frustraturū se primo Romanorū spem, qui nulla re magis oppugnare Saguntum nitebantur, q̄ ut obsidibus potirētur: deinde fidem ac beneuolentiam Hispanorū Carthaginensibus cōciliaturū. Proinde rem consyderet, & obsidū saluti consulat. Si eorū reducendorum curam sibi tradiderit, non parū se quoq; gratiam aucturum: neq; solū remissis ad parentes filiis obligaturū illorū animos, uerumetiam uniuersis positurū ante oculos quāti facienda sit benignitas & clemētia Carthaginensium. Posthæc expectare eum iubet munera q̄plurima abiis, quos filiorū compotes fecisset. Neminē tanti beneficii immemorem futurum. Hæc, atq; alia complura in hunc sensum locutus, ubi q̄d cupiebat, Bostari persuasit, Saguntum reuersus est, statuto die, quo adesse cū iis deberet, qui nobilium filios reducerent. Sequenti nocte clam profectus ad hostiū stationes, cōuentis quibusdam auxiliaribus Hispanis, ad Duces perducitur. His effatus pluribus uerbis, quanta Hispanarum rerum accessio futura sit Romanis, si obsidum potiantur, tandem traditurum, se eos pollicetur. Romani ob rei magnitudinem erectis animis, dant simul, accipiuntq; fidem, munera pr̄terea amplissima pollicētur. Constituto deinde loco ac tempore, quo expectare ad recipiendos obsides deberent, domum reuertitur. Post hæc assumptis, qui ad eam rem apti uidebant̄, ad Bostarem uenit: acceptisq; obsidibus nocte, perinde ac hostium cnstodias fallere uellet, Saguntum proficiscitur: cunq; castra hostium paululum pertransissent, ueluti ignarus eius rei omnes in præparatas insidias perduxit. Romani maximis honoribus Aceduci exhibitis, eo usi sunt ad reducendos in ciuitates, sicuti cum Bostare statuerat, obsides, missis cum eo, qui ad rem aptiores uidebantur. Aceduc cum nobiliorum filiis profectus, & per eam restitutionem humanitatem ac magnitudinem animi Romanorum omnibus ante oculos ponens, contra uero Carthaginensium suspitiones atq; superbiam detestans, ac suiipsius exemplum præbens, plures Hispaniæ populos ad societatem Romanorum hortatus est. Bostarem puerili consilio amissis obsidibus, sero facti pœnituit. Verum iam instans anni tēpus utrūque exercitum prodire hyematum coegit. Hæc in Hispania secunda æstate belli punici gesta. Annibal, ut eo reuertamur unde discessimus, cum per exploratores cognouisset, maximā frumenti copiam esse Luceriæ ac Geryone, præterea Geryonem cōmodissimum stationi locū esse, eo traducere exercitum in hyberna decreuit. Facto itaq; per Libur-

tum montem itinere, ad ea loca cõtendit. Cum Geryonem uenisset, urbem quinq; & uiginti millibus passuum Nuceria distantem, primo uerbis hortari ad deditionem populum cœpit, multis pollicitationibus adhibitis, data etiam fide. Postea cũ id frustra a se fieri intelligeret, urbẽ obsedit, qua mox potitus, ciues atq; habitatores omnes interfecit, ædificia uero ad usum horreorũ magna ex parte integra seruauit, castra ante oppidum posuit, loco, uallo, fossaq; munito. His peractis, duas exercitus partes frumentatum mittebat. Cum tertia expedita ipse in statione erat, simul ũt castris præsidio foret, simul ne impetũ in frumentatores fieri pateretur. Cũ igitur lata, & fertilis ea regio esset, & multitudo hominum pene innumerabilis, præterea tẽpus messis instaret, ingens quotidie frumenti multitudo in urbem cõuehebat. M. Minutius, qui exercitui Romanorũ præerat, principio per saltus ac iuga montiũ Carthaginenses sequebatur, sperans se aliquando in locis difficilibus hosti occursurum. Postq̃ uero expugnato Geryone, castrisq; ante oppidum positis, frumẽtationi dare operam cognouit, in planum defertur, imminentem uicinum tumulũ occupat, ubi castrametatus, callidioribus consiliis agitat, quo modo aut in frumẽtatores, aut in stationes hostium relictas impetus fieret. Annibal, cum Romanis propius iam adesset, tertiã partẽ militũ frumentatum, duabus in castris retentis, dimisit. Deinde castra ipsa propius hostem mouit, duo fere a Geryone passuum millia, ut intentum se ostenderet ad frumentatores, si qua uis fieret, tutandos. Interea eminẽtior inter utrunq; exercitum tumulus apparuit, peropportunus Carthaginensibus, si caperetur, & ipsis Romanorum imminens castris. Hunc igit̃ missis per noctem Numidis occupat. Quos orto iam die cum tenentes locum Minutius uidisset, eductis leuis armaturæ militibus, tumulũ adgreditur. Acriter aliquandiu certatum est. Tandem uictores Romani collem obtinuerunt. In eum mox exercitus omnis transfertur. Annibal aliquot diebus, q̃ aduersa semper erant hostium castra, apud se militem continuit. Interiecto uero tempore, adegit eum necessitas, alios cum iumentis in pascua, alios frumentatum per agros transmittere, ut sicuti initio constituerat, neq; absumeret iam partam prædam, & frumenti multitudinem ad usum hybernorum colligeret, solicitus uehementer, ne quid per hyemem exercitui deesset, ac præsertim equis, iumentisq; q̃ maximã semper in equitatu repositam spem habuerat. Minutius uagos, palantesq; per agrum hostes conspicatus, medio diei tempore copias educit, profectusq; aduersus hostium castra, grauiorem armaturam in aciem disponit, equites cum expeditis in frumentatores dimittit, iussos, ne quem caperent uiuum, sed omnes passim interficerent.

Annibal

Annibal repentino malo circunuentus, neq; pugnare acie ob paucitatem suorū, neq; sparsis per agros militibus opem ferre poterat. Romani equites, expeditiq; late cædem ac fugam palatorum hostium fecere. Qui uero cum Minutio erant, tantum ea re audatiæ conceperunt, ut & prorumpere in castra hostium, & fere Carthaginenses obsidere auderent. Annibal consilii atq; auxilii inops, intra uallum se continebat, egre iam castra ipsa custodiens, cū Asdrubal collectis militibus, qui se in priora castra pro Geryonis mœnibus fuga receperant, numero ad quatuor millia hominum, Annibali suppetias tulit. Tunc Annibal erectis parū per animis egressus castris uix tandem præsenti periculo exercitum liberauit. Minutius maxima cęde ante hostium stationem, non minori etiā in agris facta, in præsentia abiit, ingenti spe de rebus futuris animo concepta. Postridie uero deserta hostium castra occupauit. Nam Annibal ueritus, ne Romani occupatis per noctem castris, quæ uacua pro Geryonis mœnibus erant, totius prædæ potirentur, citato itinere eo cū omni exercitu redierat. Post id tempus Carthaginenses in pascuis ac frumētationibus moderatiores fuere. Contra, Romani ad omnem euentum audatiores facti. Interea uictoria Romæ (ut fit) longe maiore, q̄ fuisset, nuncia ta, magna omniū animos lætitia cœpit, primo q; post tot clades hoc ueluti initium melioris fortunæ arbitrabant esse, tum q; segnitiem, ac timiditatem, quæ hactenus in Romano exercitu apparuerat, nō militum, sed Dictatoris culpa euenisse ex eo ratiocinabātur. Quamobrem, omnes Fabium spernere, eum ut socordē, formidolosumq; reprehēdere. Contra Minutiū usque adeo extollere in cœlum laudibus: ut, quod ante eum diē factū fuisse nulla memoria habebat, Dictatoris imperio, eius imperio æquauerint, sperantes eū q̄celerrime finē bellis Italiæ impositurū. Iam duo Dictatores uno tempore uno exercitu erant, res ante eum diē inaudita. Minutius secundis rebus ac fauore uulgi plusq; credibile est, animo elatus iam ueluti deuictis prostratisq; hostibus gloriabat. Fabius nihil prorsus ob acceptā contumeliā diminuto animo, et eodē tenore consiliorū obstinatus ad exercitū rediit. Hic, cū animaduerteret collegam anxie occasionē certandi quærere, ueritus ne quid temere cōmitteret, dedit ei optionē, ut uel partitis temporibus, diebus alternis, aut maiore etiā interuallo summū ius atq; imperiū unius esset, uel legiones, sicuti Consulibus mos erat, inter se diuiderēt, suoq; uterq; arbitratu proprio exercitu uteretur. Minutio diuisio legionum magis placuit. Igitur partitis copiis, castra quoq; separata sunt mille & quingentorum passuum interuallo. Annibal, cum nō modo perfugitiuos, sed ex ipsis quoq; rebus, & simultatem Ducum, & Minutii temeritatem intellexisset,

optimum id intentioni ſuæ fore ratus, cauſam certaminis cum Minutio quærebat, ſperans ſe facile impetum atq; audatiam eius poſſe comprimere. Tumulus erat inter Minutii ac Pœnorum caſtra, quem qui occupaſſet, haud dubie iniquiorem hoſti locū facturus uidebatur. Eum cū capere Pœnus properaret, certus Minutium, ſicuti alibi fecerat, ſibi ad obſiſtendum occurſurum, tali conſilio uſus eſt. Ager omnis medius prima ſpecie, q̄ nudus arbuſtis uepribuſq; eſſet, inutilis inſidiis uidebat. Erant tamen in amphractibus plures, & cauæ rupes, queis facile cęlari milites poterant. In has latebras, ut quenq; locum maxime aptum intelligebat, ducentos ſimul, & trecentos, & quingētos equites noctu miſit, pedites uero ad quinq; millia. Qui ne forte mane a diſcurrentibus per paſcua hoſtibus conſpicerētur, cum primum luceſſere dies cœpit expeditos ad capiendum, quem diximus, tumulum miſit. Quod ubi primū Minutius uidit, contenta hominum paucitate, ad pellendos inde hoſtes exercitum eduxit. Principio leuis armaturæ milites dimittit, iuſſos, ut manus cum hoſte conſererent, deinde mittit equites. Poſtremo ipſe cū grauiore armatura ſequitur, haud mutato ordine, quem ſuperioribus certaminibus tenuerat. Iam ſol terram radiis illuſtrauerat, omnibuſq; animo atq; oculis tumulo intentis, inſidię latebant. Annibal laborantibus ſuis continue mittebat auxilia, hinc ipſe cum omni equitatu ſecutus eſt. Totis itaq; utrinq; uiribus certabatur. Tandem oppreſſi multitudine equitum expediti Romani milites, refugere ad grauiorem armaturam cœperant. Tum uero exorti repente inſidiatores, & circunquaq; cū clamore, & tumultu ruentes, non iam expeditos ſolum, ſed uniuerſum Romanum exercitum in ſummum diſcrimen adduxerunt. Quod cū cerneret Fabius, ueritus, ne omnino Romana acies profligaretur, motis repente caſtris, collegæ ſuppetias tulit. Cuius aduentu recreati Romanorum animi, quanq̄ ſolutis ordinibus, uage diſſipati erant, confeſtim ad ſigna refugerunt, multis expeditorum cæſis, pluribus etiam legionariis ſtrenuis, ac fortiſſimis uiris deſideratis. Annibal redintegratas recenti ſubſidio hoſtium uires, & iam aduerſus ſe ſigna inferentes conſpicatus, receptui cecinit. Tunc demum Romani omnes, qui bello interfuerunt, temeritate Minutii proſtratum, deletumq; Romanum imperiū, Fabii uirtute ac prudentia ſeruatum palam profitebantur. Romę quoq; ut eſt perlata rei geſtæ fama, manifeſte omnes intellexere, quantū inter temeritatem atq; inſcitiam militum, & prudentiſſimi Ducis conſilium ac rationem intereſſet. Romani poſthac unis caſtris contenti fuere, omneſq; unius Fabii imperio paruerunt. Carthaginenſes loco, qui inter tumulum & caſtra medius erat, foſſa circundato, tumulicq; ipſius uertice uallo

præſidioq;

præsidioq; munito, parare hybernis locum cogitabant. Cum interea comitiorum dies aduenisset, Consulibus L. Aemilio, & C. Terentio creatis, Dictatores magistratum deposuerunt. Prioris anni Consules Cn. Seruilius, & M. Atilius Regulus, qui in Flaminii locum suffectus fuerat Proconsules ab Aemilio facti accepta copiarū, quæ in castris, erant potestate, res bellicas administrabant. Consules nouo delectu habito, exercitum instaurant, Proconsules per literas admonent, ne acie pugnare cum Carthaginensibus audeant, breuibus tantummodo, assiduisq; certaminibus exerceāt militem, Tyronemq; ad res futuras uiribus atq; audatia instruant, q; præteritarum cladium causam magna ex parte insciti-am, atq; socordiam militum fuisse existimarent. L. Posthumius prætor creatus cum exercitu in Galliam mittitur, ut Gallis, qui cum Annibale militabant, uices redderet. Classis, quæ Lilybæi per hyemem steterat, instruitur nouo remige. Ducibus, qui in Hispania erāt, necessaria mittūtur. Dum hæc Romæ agitantur, Cn. Seruilius, & collega eius Atilius, acceptis Consulum mandatis, nihil præter particularia certamina cōmittunt. Itaq; scribere de his in præsentia supersedimus. Nihil enim splendidū, aut memoratu dignum, iussu consulum, & anni tempestate uetiti gessere, prudenter alioquin, callideq; quotidianis rebus administratis. Per hunc modum uterq; exercitus aduersis semper castris, hyberna transegit. Ineunte Vere, cum primum pabulum suppeditare agri cœperunt, Annibal ex hybernis mouit. Relictoq; Geryone, cū statuisset usq; adeo premere Romanos, ut necessario in prælium descendere cogerentur, Neapolitanam arcem occupat, frumento, & omni commeatus genere munitissimam. Nam in eam Romani ex Cannusio, aliisq; circunstantibus locis frumenti multitudinē reposuerant, qua deinde ad quotidianos castrorum usus utebantur. Quo facto, ingens solicitudo Romanos cœpit, nō tam ob amissam commeatus copiam, q̄ quod iam tota ea regio hostibus pateret. Mittūtur Romam nuncii, qui id Senatūi significent, quid agendū sit consulant. Statuisse se, si hostes appropinquarint, ablata spe fugæ, prouintiaq; passim deuastata, & nutantibus sociorum mentibus, in prælium descendere. Senatus, ne quid adhuc noui moliantur, renunciat, sed aduentum Consulum expectent. Post hæc parari ad discessum Consules iubet. Omnes Aemilium Paulum respicere, in eo spem omnem sitam habere, cum ob uitæ probitatem, tum quod anteactis temporibus aduersus Illyrios strenue ac fortiter se gessisset. Decretum preterea, ut octo legionibus rem gererent, quod ante eum diem inusitatum erat, legiones singulæ hominum quinq; millia haberent. Romani enim, sicuti supra memorauimus, quatuor legiōibus exercitū

complent. Singulæ quęq; legiones quaternis millibus peditũ constant, equitibus ducentenis: aut siquando ingens aliqua necessitas urget, quinis millibus peditum, trecentenis equitibus. His ex sociis totidem pedites adduntur, equites fere triplicati. Copię omnes æque inter Consules diuiduntur. In prælium frequẽter unus duntaxat Cõsulum descendit cũ duabus legionibus, & auxiliis sociorum. Raro simul omnes cõgrediuntur. At ea tempestate tanta oẽs formido, tãtus terror Carthaginensiũ cœperat, ut nõ quatuor, sed octo simul legiõibus Romanis dimicandũ iudicarint. Quapropter hortatis Consulũ animis, & magnitudine rerũ in quamcũq; partẽ fortuna inclinaret, ante oculos posita, maturare iter in castra iubent, precati, ut magno, fortiq; animo, & sicuti maiestatẽ populi Romani decebat, res bellicas administrarent. Consules cũ in castra peruenissent, permixto nouo ac ueteri exercitu, copias coniungunt. Senatus uoluntatem pluribus exponunt: multitudinis animos pro conditione temporis hortantur, Aemilio Paulo orationem habẽte, cuius hęc fere sententia fuit. Ne recẽtibus cladibus pterriti animis deficerẽt. Quippe superioribus bellis nõ unam, aut alterã, sed plures causas fuisse rerũ infœliciter gestarum. Nunc autẽ, si uiri sint, nihil obstare, quin pulcherrima uictoria potiantur. Nunquã ante eum diem utrunq; Consulẽ cum omnibus simul legionibus dimicasse, neq; ueteranis exercitatisq; militibus, sed ignaris inexpertisq; rei militaris tyronibus usos fuisse: &, quod maximi momenti est, usqueadeo consiliorũ hostilium, locorum situs, et naturę regionis ignaros extitisse, ut sæpe uix dum fere conspectis hostibus oppositi, maximum discrimen subierint. Nam qui apud Trebiam fluuium in Gallia profligati fuerãt, postridie quam ex Sicilia ueniissent, temere, nullis consiliis hostium exploratis, in aciem descẽdisse. Qui iuxta Thrasimenum ceciderant, ante oppressos ab hostibus fuisse, quam eos cernere ob densam caliginem potuissent. Nunc cõtra, inquit, oẽmia nobis adsunt, o milites. Nam & duo Consules uobis adsumus animis atq; copiis iuncti, & pręteriti anni Consules nobiscum retinemus. Vos uero nõ modo quotidiana certamina, et militares ordines, et hostiles copias uidistis, sed hæc omnia experti cõtinue exercendo, pugnandoq; secundum iam annũ agitis. Quocirca cum omnia contraria nobis adsint, quam superioribus pręliis acciderunt, uerisimile est, exitũ quoq; pugnę nobis contrariũ futurũ. Neq; credibile est, immo prorsus impossibile, qui totiens particularibus certaminibus cũ hostibus æquali numero militum congressi uictores discessistis, nunc aduocata omni multitudine, cum duplicatum exercitũ habeatis, ab hostibus superari. Omnibus igitur uobis ad uictoriã paratis o milites, duntaxat consilio ac promptitudine

nostra

noſtra opus eſt. Qui de rebus pluribus uos hortarer, niſi id alienum hu ic loco intelligerem. Quippe huiuſmodi adhortationes ab iis expectari debent, qui aut mercede conducti, aut ex ſociis acciti exercitui prę ſunt, quibus nihil grauius, q̄ ipſius prælii tempus euenire poteſt. Apud eos uero, quales nos ſumus, quorum non ſolum uita, ſed & patria & uxo res, & liberi periclitantur, commemoratio fortaſſe, adhortatio uero nequaq̄ neceſſaria eſt. Quis eſt enim, qui non malit uel pugnando uin cere, uel ſi id fieri non poſſit, prælio occumbere, q̄ miſerrimam trahen do uitam, tantam contumeliam ac calamitatem expectare? Eia igitur fortiſſimi Milites, uoſmet uobis ipſis ante oculos ponite, quid inter uin cere, uincicq̄ interſit, & quæ ex utroq̄ ſequantur, uobiſcum cogitate. Ita uos ad prælium parate, ut non exercitum populi Romani, ſed patri am, atq̄ adeo caput ipſum orbis terrarum periclitari intelligatis. Quid enim ſupereſt populo Romano, uictis ac profligatis uobis? Omnes ſu as uires, omnem potentiam in uos contulit, ſpem omnem ſalutis in uo bis repoſitam habet. Qua nolite per Deos immortales eum fraudare, reddite patriæ quas decet gratias, manifeſtū omnibus facite, anteactas clades non idcirco accidiſſe, quod Romanis prę ſtarent Carthaginenſes, ſed quod tunc Romanus miles tyro, & rerum bellicarum ignarus eſſet. Hæc, atq̄ alia huiuſcemodi locutus L. Aemilius, contionem dimiſit, poſtridie uerſus ſtationem hoſtium eduxerunt exercitum. Ac tertio die circiter ſex millia paſſuum ab illis diſtantes caſtrametati ſunt. Aemilius cū circum ea loca animaduerteret planos, ac latos eſſe campos, quod ſu periores equitatu hoſtes erant, haud conſerendū in his prælio exiſtima bat, ſed eo prę uertendū hoſtem, ubi peditatus utilior foret. Cōtra Var ro, inexpertus rerum bellicarū haud differendū putabat certamē, ne ho ſtes e manibus elaberētur. Itaq̄ duo Cōſules diſſimiles diſcordeſq̄ erāt. Quo nihil accidere in exercitu pernicioſius poteſt. Ea die (nam alternis imperitabant) Varronis imperiū erat. Hic motis caſtris appropinqua re hoſtibus maturat, indignante ac reclamāte Aemilio. Annibal cū ex peditis equitibuſq̄ obuiam profectus, tumultuario prælio ac præcurſu magis militū, q̄ ex prę parato eos adgreditur. Romani primū impetū acer rime ſuſtinuere. Nox prę lium diremit. Carthaginenſes, cū non proſpe re dimicatio ſucceſſiſſet, in caſtra redierūt. Poſtridie eius diei L. Aemili us cum & abſtinere pugna decreuiſſet, & tuto traducere exercitū nequi ret, trifariam caſtra diuiſit. Duas partes citra Aufidū amnem cōmuniit, qui ſolus diuidit Apenninū, orienſq̄ in parte, quæ mare Tyrrhenum reſpicit, in Adriaticū defluit ſinum. Tertiam partē trans Aufidū poſuit, diſtātem a reliquis caſtris circiter mille & ducētos paſſus, a ſtatione uero

hostium fere tantundē. Annibal spem nactus loci ad equestrem pugnā aptissimi, & facturos copiam pugnandi Consules ratus, dirigere aciem cœpit. Veritus autem ne superiori casu timidior facta multitudo esset, hortari milites statuit. Aduocata igit̄ contione, aspicere omnes circunstantia loca iussit, rogauitq̄, quid maius optare a Diis immortalibus potuissent, quam oblatum sibi in iis locis cū hostibus certamen, ubi equitatu, qua parte uirium inuicti essent, uti libere ualerēt? Quod cū uniuersi alacres approbarēt, Proinde, inquit, primo Diis immortalibus gratias agite. Illi em̄ pręparantes nobis uictoriā hostes in eiusmodi locum adduxerunt: secundo nobis, qui nostra industria pugnare hostem compulimus. Neq̄ enim fugere amplius, neq̄ detrectare certamē Romanus potest. Et pugna, & uictoria in manibus uestris sita est. Hortari uos in præsentia, ut strenui ac fortes sitis, superuacuum mihi uidetur. Id enim tum factu necessariū erat, cum Romanorum uirium expertes eratis, quo tempore nos sæpenumero id uerbis, exemplisq̄ pręstitimus. Nunc uero cū tribus cōtinuis pręliis tales a Romanis uictorias reportaueritis, quę tandem oratio magis incendere animos uestros poterit, q̄ ipsæ res gestæ? Superioribus pręliis regione potiti estis, & copia rerum omnium sicuti uobis polliciti fueramus. Neq̄ enim fraudati a nobis hactenus promissis estis. Præsens uero certamē pro ciuitatibus est, eorūq̄ fortunis. Hac uictoria potiti, statim totius Italię domini eritis: tandēq̄ tot laboribus, ac periculis unica pugna liberati, adipiscemini Romanorum fœlicitatē, omniū Duces atq̄ Imperatores eritis. Quas ob res nō uerbis, sed factis opus est. Diis uolētibus non longe post seruata a me promissa omnes experiemini. His, atq̄ aliis huiusmodi dictis militum animos hortatus, ac laudata omnium promptitudine, castra ad id latus fluminis posuit, ubi maiora hostium castra erant. Sequēti die curare corpora omnes iubet, & ad priuilegium in proximū diem parari. Igitur tertio die luce prima flumen transgressus, copias acie locat. L. Aemilius, q̄ animaduertebat in iis locis haud æquas esse suorum uires, & Annibalem ob penuriam rerum necessario moturum castra intelligebat, suos intra stationē continuit. Annibal parua protracta mora, cum frustra lacessere se hostē intelligeret, in castra cęteras recepit copias, Numidas ad inuadendos ex minoribus castris, Romanos aquatores dimittit. Quibus impedita aquatione, usq̄ ad uallum cū tumultu ac clamore prosecutis, indignatus Varro, ab tumultuario auxilio Romana castra turbari, longe magis ad prælium capessendum inflammatus est. Nec minus omnis turba militaris auida certaminis erat. Adeo omnibus in rebus molesta semper expectatio est. Cum interea Romæ nunciatum esset exercitus, quanquam non

non æquis locis, tamen aduersus se inuicem oppositos esse, & singulis quibusq; diebus una congredi, ingens mœror ac solicitudo animos omnium cœpit. Affectus enim grauibus ac recentibus cladibus populus Romanus nimium in futura uideretur. Vnusquisq; intra se, quę futura ciuium Romanorum fortuna esset, deleto profligatoq; exercitu, cogitabat. Quæ libri Sibyllini minabantur, in ore omnium erant. Prodigiis, signis, ostentis, templa cuncta, priuatæ etiam ædes scatebant. Quam ob rem precibus, sacrificiis Deorū, cærimoniis uniuersa urbs erat intenta. Obseruantissimi nanq; eiusmodi temporibus sunt Romani publicarū, ac priuatarū religionum, nec quicq̄, quod ad ius fasq; pertineat, prætermittūt. Varro, cui postero die sors imperii obuenerat, cū prima luce inconsulto collega ex utriscq; castris copias educit. Ipse cū iis, quæ in maioribus castris erant, flumen transgressus, eas quoq;, quas in castris minoribus habuerat, suis adiungit. Atq; ita instructa acie, Romanos equites in dextro cornu (id erat flumini propius) locat. Post hos cōtinuato agmine pedites ponit. Sociorū equites ad læuum cornu, ante omnes leuiorem armaturam in acie collocat. Erant autē adnumeratis sociis octuaginta millia peditū, equitum circiter sex millia. Annibal eodē tempore trāsgressus fluuiū Baleares, leuemq; armaturā præmittit. Hinc duplici transitu reliquis copiis traiectis, hosti opponit. Gallos, Hispanosq; equites prope ripā læuo in cornu aduersus Romanorū equitatū disponit. Post hos pedites inter grauiorē Afrorum armaturā medios collocat: deinde Gallos atq; Hispanos. Postremo reliquam Afrorū multitudinē. Ad dextrum uero cornu Numidas equites cōstituit. Afri ita plane armati erāt ut Romanorū aciem crederes, armis ad Trebiam, & Thrasimenum captis. Gallis Hispaniscq; scuta eiusdē formę erāt, dispares ac dissimiles gladii. Nam Hispani quidē breuitate agiles, & cum mucronibus nō minus punctim, q̄ cæsim feriebant. Gallici uero prælongi, ac sine mucronibus erant. Harum gentiū aspectus specie ipsa, ac nouitate rei terribilis uidebatur. Galli supra umbilicū nudi pugnabant. Hispani linteis purpura prætextis & candidissimis tunicis præliabant. Equitum ad decē millia, peditū supra quadraginta millia cū auxiliaribus Gallis constiterāt. Dextrum Romanorū cornu L. Aemilius, sinistrum Terentius Varro regebat. Mediis prioris anni Cōsules M. Atilius, & Cn. Seruilius prę erāt. Carthaginensiū uero Duces erant, in lęuo cornu Asdrubal, dextro Hanno, in medio Annibal. Hic secū Magonem fratrē habebat, Romanis in meridiem, Carthaginensibus in Septentrionem uersis, neutris Sol prospectum offendebat. Clamore orto, & leuibus primum armis in cœpta pugna, par aliquandiu periculum fuit. Postea facto a Gallis atq; Hispa-

nis equitibus ex siniſtro cornu in Romanos impetu, nõ ſolum fortiter, uerumetiam crudeliter dimicabatur. Neq; enim equeſtris more pugnę cõuertere ſe, atq; iterum in hoſtem procurrere licebat, ſed aduerſis frontibus pugnare omnes cogebãtur, nullo circa ad agendum ſpatio relicto, hincamne, illinc peditibus claudẽtibus. Acrius tamẽ, q̃ diutius pugnatum. Victi Romani magna ex parte in acie cæſi, reliqui in flumen proiecti, obrutiq; ſunt. Sub equeſtris finem certaminis pugna inter pedites orta. Galli atq; Hiſpani primo acriter uiribus, atq; animis hoſti reſtiterunt. Poſtea denſitate Romanæ aciei oppreſſi, diſſolutis cuneis referebant pedem. Romani tum cupidius inſecuti, facile mediam aciem, q̃ tenuis inualidaq; de induſtria erat inſtructa, perruperunt. Ita audatius inſiſtentes, nullo reſiſtente ad ſubſidia Afrorum peruenere. Hi utrinq; deductis alis conſtiterant. Galli interim diſpoſitis rurſus in sinũ militibus, & quaſi lunari ſpecie facta, nitendo agmen refecerunt. Quo factum eſt, ut Romani calliditate Annibalis a fronte ſimul, atq; a tergo clauderentur, hinc Aphris, illinc Hiſpanis, Galliſq; prementibus. L. Aemilius, quanq̃ primo ſtatim prælio grauiter ictus fuerat, adhuc tamen integris uiribus confertis equis in mediam aciem diſcurrit, partim premendo hoſtes, partim ſuos hortando. Idem Annibal facit. Interim Numidæ cum omi equitatu a ſiniſtro in dextrum Romanorum cornu irruentes, inſigne aliquid neq; fecerũt, neq; paſſi ſunt, tantis animis, & adeo equatis uiribus utraq; acies propugnabat. Romanos tamen diuiſos, atq; undiq; circundatos milites ad prælium reddiderunt. Inter hæc Aſdrubal emiſſis, qui prope ripam erant, equitibus, a lęuo cornu ſubſidiũ Afris ferebat, quod conſpicati Romanorum ſociorum equites, repente terga uerterunt. Id uidens Aſdrubral, callidi ac prudẽtiſſimi Ducis exercuit officium, Numidas, quos & numero plures, & rei militaris expertos, et ſemel uerſis in fugam terribiles eſſe ſciebat, ad perſequendos paſſim fugientes miſit. Ipſe pedeſtribus copiis citato curſu in ſubſidium Afrorũ perrexit, adgreſſuſq; a tergo Romanos, ſimul ſuorum cõfirmauit uires, ſimul ingentem hoſtibus ſtragem dedit. L. Aemilius pluribus uulneribus confoſſus in prelio cecidit, uir omni officio uſq; ad extremum diem in patriam functus. Romani longa atq; acerrima pugna in eodem ueſtigio permanentes, tandem omnes trucidantur. Inter quos M. Atilius, et Cn. Seruilius, prioris anni Conſules interfecti, uiri præſtantes, & Romano nomine digni. Eodem tempore Numidæ quoq; fugientem equitatum nacti, maiorem partẽ interficiunt, reliquos equis deiiciunt. Pauci Cannuſium incolumes peruenere, inter quos Varro Conſul, cui deteſtanda anima, ac exitioſum patriæ imperium fuit. Hunc tandẽ Cannenſis

nensis pugna habuit finem, strenuis uiris victoribus simul ac victis no-
bilitata. Cuius rei argumentum est, q̄ ex sex millibus equitum Roma-
norum duntaxat septuaginta cum Varrone Venusiam euaserunt. E so-
ciis circiter trecenti palantes, uagicq̄ in proximas ciuitates profugere.
Ex pedestribus autem copiis circiter decem millia in potestatem hosti-
um uiui peruenere, uix tria millia fugerunt. Reliqui numero ad septua
ginta millia in prælio cecidere. Nec sane incruenta Carthaginensium
victoria fuit. Ex his Galli circiter quatuor millia desyderati, Afri atq̄
Hispani fere mille & quingenti, equites ducenti. Qui uiui capti sunt ex
Romanis, extra periculum fuere. Varro decem millia in castris dimise-
rat, hoc consilio, ut, si Annibal omnes suos in prælium educeret, facto
impetu, castra hostium diriperēt, omnibusq̄ in pugna occupatis impe-
dimenta, atq̄ omnem apparatum Carthaginensium depopularentur.
Si uero præsidium necessarium in castris dimitteret, tunc longe mino-
res essent Carthaginensium uires. Romanis numero militū multo prę-
stantibus. Capti autem hoc modo fuere. Annibal quantum satis erat
præsidii, in castris reliquerat. Romani, ubi primum exarsisse prælium
intellexere, eo, ubi statuerant, ueniunt, castra obsident. Haud segniter
Carthaginenses resistunt. Verum iam acriter prementibus Romanis,
cedere cogebantur. Sed interim Annibal omni ex parte uictoria po-
titus, in oppugnantes castra, impetum facit, Romanos fugat, ad ual-
lum usq̄ persequitur, duo millia eorum interficit, reliquos uiuos ca-
pit. Eodem modo Numidæ equites Romanos, qui sparsi fuga per a-
gros fuerant, ad Annibalem perduxerunt. Ita tandem finito prælio,
neuter expectatione sua fraudatus est. Siquidē Carthaginenses statim
om̄i prouintia sunt potiti, Tarentinis, Campanis, Neapolitanis in de-
ditionem acceptis. Cæteris uero omnibus populis iam ad Annibalem
respicientibus. Nec deerat spes ipsa urbe Roma mox potiundi. Roma-
ni uero in summam rerum desperationem adducti, non modo de suo,
sed de totius patriæ interitu dubitabant, iamiam ferocissimum hostem
ad ipsa Romana mœnia expectantes. Cum ciuitas in hoc tumultu esset,
ut omnia ad Romanorum calamitatem quadrarent, nuncius ex Gallia
peruenit, L. Posthumium Prętorem, qui exercitui præerat, in insidias
lapsum, fusum, profligatumq̄ fuisse. Senatus tamen tot undiq̄ circun-
uentus malis, dignitatem suam seruare, hortari populū, munire præsi-
diis urbē de rebus præsentibus magno ac forti animo cōsultare. Quod
nō longe post res ipsę manifestum fecerunt. Nam qui modo uicti a Car
thaginensibus fuerant, & rerum bellicarum gloria cessisse illis uideban
tur, non multo interiecto tempore uirtute ac constantia Reipublicæ,

& consilio sapientiaq; Senatus, in id euasere, ut uictis, prostratisq; Carthaginensibus, non modo Italiæ, sed totius orbis imperio potirentur. Quam ob rem huic libro simul cũ rebus Hispanis atq; Italis, quę centesima & quadragesima Olympiade gesta fuerunt, extremam imponemus manum. Cum uero ad res sub eadem Olympiade in Græcia gestas uentum erit, latius de Romanorum Repub. disseremus. Id enim non modo ad cognitionem historiæ necessarium, uerumetiam ad emendandas, instituendasq; Respublicas utile studiosis futurum arbitramur.

POLYBII HISTORIARVM LIBER QVARTVS,

Nicolao Perotto Interprete.

Bunde (ut nobis quidem uidetur) secũdi belli punici causas secũdo libro ostendimus. Tũ Annibalis in Italiã aduentũ, uariaq; Romanorũ ac Carthaginensiũ certamina usq; ad Cannensem pugnam sumus executi. Nunc res eadem tẽpestate in Græcia gestas, adgrediemur, repetitis primo breuiter iis, quę in secũdo prę paratiõis nostrę libro a nobis relata fuere, prę sertim de Repub. Achæorũ, q̃ eam non parũ momẽti rebus nostri temporis attulisse arbitramur. Igitur a Tisamene orsi uno ex Orestis filiis, ab hoc usq; ad Gigi tẽpora uixisse Achæos sub eius familiæ regibus diximus: postea cum his expulsis gubernationem ciuitas ad populum transtulisset, non multis interiectis annis ducum Lacedæmoniorũ opera dissidere inter se cœpisse. Post hæc narrauimus, ut rursus inter se idem Achæi conuenerint, qui primi eius rei authores fuerint, quomodo Peloponnesi omnes in Achęorum cognomen deuenerint. Commemoratę præterea a nobis sunt particulares eorum res gestæ, usq; ad Cleomenis Lacedæmoniorum Regis conflictum. Hic prępparationem nostram cũ Antigoni, Seleuci, & Ptolemæi morte concludimus. Omnes siquidem (ut a nobis dictum est) sub eadem Olympiade diem suum obierunt. Nunc superest, ut reliqua scripturi, hinc maxime primordiũ faciamus. Optima enim hęc in primis nobis materia uidetur: primo, quod ea, quæ sunt ab Arato scripta, in hæc tempora desinunt, ut quasi continuata Græcarum rerum narratio uideat: deinde, q̃ posteriora tempora ita inuicẽ cõnexa sunt, ut partim nostra,

partim

partim parentum nostrorum ętate fuerint. Ex quo fit, ut partem ipsi uiderimus, partem ab iis, qui uiderunt, audiuerimus. Enimuero altius res gestas repetere, & auditum (ut ita dicam) ex auditu referre, consiliū non fuit, quod nullam ex iis prouenturam legentibus utilitatem intelligeremus. Quapropter ab iis exordiamur temporibus, quibus fortuna quoq; per uniuersum terrarum orbem renouasse omia uidetur. Philippus igit̄, Demetrii filius, adhuc puer, iam Macedoniæ imperium suscperat. Achæus omni prouintiæ, quæ citra Taurū est, imperans, nō modo nomen, sed uires quoq; regias habebat. Antiochus, cui Magno cognomen fuit, Seleuco fratri nō multo ante tempore defuncto, in regno Syriæ, q̄uis adolescens, successerat. Ariarates quoq; Cappadotiæ regnū inuaserat. Eodem tempore Ptolemęus Philopater, Aegypti erat imperium adeptus. Nec longe post Lycurgus rex a Lacedæmoniis appellatus fuerat. Carthaginenses Annibalē ad res, quas supra memorauimus, gerendas Ducem elegerant. Cum in hunc modū omniū renouatum esset imperiū, nouum quoq; rerum initium futurum uidebat̄, quod & natura frequēter accidit, & eo potissimū tempore euenit. Nanq; Romani, & Carthaginenses id, quod supra memorauimus, bellum, Antiochus, & Ptolemęus Syriacū gesserunt. Achæi uero, & Philippus aduersus Aetolos & Lacedęmonios cōtendere. Cuius belli huiusmodi causę feruntur. Aetoli iandiu pacem, & necessarias rerum suarū impensas ægre ferebāt, homines semper rapinis, et piratica uiuere assueti. Auaritiam eorū augebat naturalis ambitio, cui seruientes crudelē semper ac ferinam uitam degunt, nulla omnino amicitiæ aut societatis iura habentes, sed omnia hostilia putantes. Hi tamen, q̄diu Antigonus uixit, Lacedęmoniorum uires ueriti, quietem egerūt. Mortuo uero Antigono, cum Philippus in regno successisset, ætate pueri contempta, belli occasionem cum Peloponnesiis quærere cœperunt: tum quod infestando ex ueteri consuetudine mari, & assiduis rapinis assueti erant, tum quod se multo potentiores Achæis in bello existimabant. Cum in ea cogitatione essent, non longe post fortuna quoq; conatui eorum fauente, huiusmodi occasionem nacti sunt. Dorimachus Trichonęus, Nicostrati filius erat. Hic adhuc fere adolescēs Aetolicę insolentiæ ac temeritatis plenus, Phigaleam publice missus fuerat. Ea est urbs in Peloponneso e conspectu Messeniorū montiū sita, & tunc forte in societatem cum Aetolis iuncta erat: ostendebāt hunc idcirco a se missum, ut urbi, regionicq; pręesset, uerum eo factū erat consilio, ut res Peloponnesiacas diligēter exploraret. Hic igitur discurrentibus per ea loca piratis, & ad se Phigaleam ob res necessarias uenientibus, cum ex fœdere prębere cōmeatum non posset,

durante adhuc pace, quæ sub Antigono firmata fuerat, tandem piratis persuasit, ut Messeniorū, qui amici & socii Aetolorū erant, pecora diriperent. Illi primo e finibus eorū abigere armenta cœperūt, postea procedente paulatim peruicatia, sparsas quoq; per agrū diripere, omia populari, atq; uastare. Messenii id grauiter ferentes, legatos ad Dorimachum quæstū de Piratarū iniuriis mittūt. Ille principio id contemnere, partim suorū utilitati consulens, partim suę, qui prędę omis particeps erat. Postea uero frequētantibus sępius legatis ob continuationē iniuriarū, se inquit propediē Messenem uenturū, ut expostulantibus de Aetolorū iniuriis responderet. Cum igit eo uenisset, multis, qbus illatæ iniuriæ fuerant, se adeuntibus, alios per derisum reiicere, insultare aliis, nonnullos iurgiis, cōuitiisq; terrere. Dum hęc Messenę agerent, piratæ in suburbanum, qd Chironis nominat, noctu uenere, & admotis scalis loco potiti uastant, populanturq; omnia. Homines partim propugnātes trucidāt, relíquos nexos cū armentis abducunt. Messenii rursus ea re máxime ob Dorimachi prędentiā grauius indignati, ac tum demū derideri se putantes, eum accersiri ante Magistratus iubent. Scyron tum forte urbi præerat, uir omi genere laudis apud Messenios clarus. Hic haud dimittendum urbe Dorimachum consulit, nisi prius prędā oēm a piratis obactā Messeniis restituat, domorū, agriq; uastationē instauret, pro iis, qui interfecti fuerant, nocētes tradat. Id consiliū cum omēs approbassent, profusus itaq; in iram Dorimachus, stultos inquit eos esse, si talia facientes, Dorimacho se, & nō Aetolis inferre iniuriam credant, se quidē per summum scelus uexari, at illos nō longe post dignas pœnas daturos. Erat tū Messenę extremæ sortis homo, Babyrthas nomine, adeo Dorimacho uultu, corpore lineamentis, uoce deniq; similis, ut si quis ei capitis ornatum, chlamydēq; illius addidisset, haud facile fuisset uter eorū foret, discernere. Idq; haud Dorimachum latebat. Cum igit superbe nimiū atq; insolenter in Messenios inueheretur, iratus Scyron, putasne, inquit, nobis te, seu temeritatem tuā curę esse Babyrthę? Quæ cū dixisset, Dorimachus ipsi cedendum ratus, prædam omnem Messeniis restituit. Hinc Aetoliam profectus adeo grauiter, ac moleste Scyronis uerba tulit, ut non alia expectata occasione, ob id duntaxat bellum Messeniis excitarit. Per id tempus Dux Aetolorum erat Ariston. Hic tum forte ob imbecillitatem corporis, quam ex longa ualetudine contraxerat, haud satis rebus gerendis aptus, cum Scopæ, & Dorimacho affinitate iunctus esset, huic summam imperii tradidit. Dorimachus publice in bellum aduersus Messenios prouocare Aetolos non audebat, quod nullā eius rei satis dignā causam posset afferre. Quippe indignatione tantūmodo

illatæ

illatæ ſibi contumeliæ mouebatur. Quam ob rem dimiſſa hac cogitatione, priuatim Scopam adgreditur. Suadet, ut ſibi contra Meſſenios adeſſet. Refert. Se in præſentia a Macedonibus oſtendi tutos eſſe, ob puericiam regis, cum uix decimumſeptimum ætatis annum Philippus ageret. Præterea Lacedæmonios a Meſſeniis alienos eſſe. In amicitia præſtare ſe cum Græcis. Propter quod neminem ſibi tranſitum Meſſenem impediturum. Poſt hæc quanta ſecutura ſit utilitas, ante oculos ponit. Quippe regionem omnem ſecuram degere, ſolamq; omnium tempore Cleomenici belli integram permanſiſſe. Aetolos uero id tandem gratiſſimum habituros, ſeq; beneuolentia, & honore proſecuturos. Achæos autem, ſi profectionem ſuam impedierint, ſponte occaſionem bello daturos. Si permiſerint, libere ſe Meſſenem uſq; tranſituros. Atqui Meſſenios belli cauſam tamdiu præſtitiſſe, cum ſocietatem inire cum Achæis, & Macedonibus polliciti fuiſſent. Hæc, & alia in hanc ſententiam plura locutus, tantum Scopæ, amiciſq; eius ardorē iniecit, ut neq; Aetolorū contione aduocata, neq; expectato Magiſtratuum iuſſu, nec iure aliquo ſeruato, ipſi per ſe Meſſeniis, Epirotis, Achæis, Acarnanibus, Macedonibus bellū intulerint. Statim igit̄ Piratas emiſere. Hi mox regię nauí ex Macedonia obuii facti, onuſtam Aetoliā perduxerūt, nautas, uectoreſq;, & nauem denicq; ipſam uēdidere. Hinc per Maritimam Epiri oram diſcurrere, obuiū quenq; prædari, Cephaleniorū nauibus ad iniuriā uti, oppida per inſidias capere. Quippe in Acarnania Oreum cœperunt. Poſtea quibuſdā occulte in Peloponneſum miſſis, in media Megalopolitanorū regione, caſtello, quod Clarium uocāt, potiti fuere. Quo poſtea receptaculo uſi, latiſſime piraticam exercebant. Ea tempeſtate Timoxenes Achęorum dux Taurionem oppidū, quod tempore Peloponneſiaci belli Antigonus occupauerat, intra paucos dies expugnauit. Siquidē Antigonus Rex Corinthū uoluntate Achæorū tenebat, ſicuti ſupra, cum de Cleomenico bello tractaremus, oſtendimus. Orchomenum uero ui captū nō reddiderat Achæis, ſed ditioni ſuę ſubegerat, cupiens (ut mihi quidē uidet) non ſolū aditū in Peloponneſum habere, uerumetiā mediterraneā oram, diſpoſitis Orchomeni præſidiis cuſtodire. Dorimachus & Scopas obſeruato tēpore, quo pauci dies Magiſtratui Timoxeni ſupererāt, & Aratus ſequētis anni dux nondū inire Magiſtratum debebat, congregatis iuxta Rhium montem Aetolis, ac paratis Cephaleniorū nauibus in Peloponneſum tranſfretarūt, factoq; per Patrenſium & Pharenſiū, & Tritenſiū oram itinere, aduerſus Meſſenios graſſabantur. Edictum erat, ne qua inter eundum Achęis iniuria inferretur, Sed quis multitudini ſtatuat modū? Vaſtant, diripiūtq; omnia,

tandem Phigaleam perueniunt. Hinc facto in Messenios impetu, nulla ratione ueteris amicitiæ, habita, neglectoq; diuino & humano iure populabundi per agrum discurrũt, omnia ferro, igniq; uastantes, Messeniis, q̃ impares uiribus essent, sese intra mœnia continentibus. Achæi instante iam concilii tempore, Egium conuenere. Hic congregatis omnibus, cum hinc Patrensium & Pharensium legati de iniuriis Aetolorũ quærerentur, illinc Messenii præsidium miserabiliter peterent. Achæi partim indignatione illatæ sociis iniuriæ, partim commiseratione Messeniorum permoti, tum grauiter ferentes, q̃ se insciis Aetoli exercitum per Achaiam traduxissent, ferre Messeniis præsidiũ statuerunt. Timoxenes Achæorum dux (nondum enim Magistratu excesserat) q̃ Peloponnesii post Cleomenicum bellum pacatis tranquillisq; rebus dedisse se ocio, & neglecta militari disciplina, desides factos esse intelligebat, moliri quicquam nulla spe, nisi multitudinis fretus uerebatur. Cõtra uero Aratus suorum iniurias grauiter & iniquo animo ferens, inflammatus præterea audatia Aetolorũ, nec antiquæ simultatis immemor, q̃primum armare Achæos, & cum Aetolis congredi festinabat. Quam ob rem ante diem quintum, quam inire Magistratũ debebat, accepto a Timoxene publico signo literas ciuitatibus scripsit, quibus cogi in arma iuuentutem, & Megalopolim conuenire iussit. De cuius ingenio an tequã reliqua exequar, pauca mihi dicenda existimaui. Aratus igitur in rebus ciuilibus uir usquequaq; perfectus fuit. Nam & facunde eloqui, & prudenter excogitare, & diligenter exequi omnia poterat, in tolerandis ciuilibus discordiis initis, in amicitiis societatibusq; iungendis nemini secũdus. Iam uero fallere hostem, moliri insidias, machinas intẽdere, postremo hæc omnia perducere ad finem, idoneus erat, uir cum singulari audatia fretus, tũm tolerandis laboribus atq; periculis a pueritia assuetus. Cuius rei cũ multa sunt testimonia, tum ea in primis, quod Sicyonem, & Mantineam Achæis tradidit, Pellenem fugatis Aetolis cœpit, Corinthi arce, quam Acrocorinthum uocant, potitus est. Hic ipse, si quando acie dimicare cogebatur, in consiliis segnis, in subeundis periculis timidus erat. Quam ob rem triumphus de se omnem Peloponnesum explet uit. Vsqueadeo natura hominum non solum corpora, uerumetiam animos sui dissimiles finxit, ut sæpenumero unus idemq; homo non modo in rebus diuersis, hic quidem fortiter, illic segniter se gerat, sed in similimis quoq; rebus modo inauditam celeritatem, alias incredibilem ignauiam ostendat, & aliquando quidem fortissimus, nõnunq̃ uero timidissimus uideatur. Quippe multos in uenationibus cernimus aduersus seuissimas feras audacissimos esse, quos si ad arma, hostesq; transtuleris, ignaui

ignaui, socordesq; apparebunt. In rebus uero bellicis, plæriq; singulari certamine acerrimi sunt. qui in acie nullius pretii forẽt. Thessalicos equites, cõferto prelio, insuperabiles esse constat. Eosdem, si per partes attentaueris, lacerare, carpereq; facilimũ erit. De Aetolis contrarium euenit. At Cretẽses terrestribus, ac naualibus preliis ad insidias, furta, rapinas, nocturnos insultus, & omnia doli genera promptissimi sunt. In prælio uero dispositis cohortibus segnes, timidi, ac prorsus inutiles. His Achęi atq; Macedones plane contrarii. Hæc idcirco breuiter memorauimus, ne quis forte miretur, ac propterea historiæ detrahat fidem, si quando eosdem uiros in rebus similibus dissimiles fuisse ostendimus. Nunc eo unde discessimus, reuertamur. Congregatis Megalopoli omnibus, qbus apta ad res bellicas ętas erat, Messenii rursus ad Achæos uenere, rogantes, ne se contemnerent, ita palam ab Aetolis iniuria affectos, uelle se, si cum bona uoluntate eorum fiat, inter socios eorũ adscribi. Nihil in posterum, quod ad cõmunem societatem pertineat, recusaturos. Achæorum principes, quatenus ad societatẽ attinet, nihil a se fieri posse respõdent. Neq; enim sibi licere inconsulto Philippo, ac sociis quenq̃ in societatem admittere, durante adhuc fœdere, quod tempore Cleomenici belli Duce Antigono inter Achęos, Epirotas, Phocenses, Macedonas, Bœotios, Arcadas, Thessalosq; initum fuerat. Verum libenter illis præsidio futuros, si ipsi liberos suos obsides Lacedęmoniis tradant, spondeantq;, nunq̃ se cum Aetolis, nisi consentientibus Achæis fœdus, aut pacem facturos. Lacedæmonii quoq; per id tempus cum exercitu iuxta Megalopolim conuenerant, non tam sub specie sociorum, q̃ ut euentũ rei expectarent. Aratus rebus cum Messeniis ita cõpositis, Legatos ad Aetolos mittit, qui eos iubeant ex agro Messeniorum copias reducere, neq; deinceps illos infestare, neq; Achæorum agrum attingere. Si secus fecerint, se eos pro hostibus habiturum. Scopas, & Dorimachus, auditis Legatorum mandatis, & Achæorum apparatu cognito, parendum in præsentia Arato, statuerunt. Quam ob rem missis statim Cyllenem, & ad Aristonem Aetolorum Ducem literis nauigia exposcunt. Ipsi biduo post præmissa præda discessere, itinere uersus Elienses facto. Quippe ea gens semper in fide Aetolorum permansérat. Aratus temere illos uti statuerant, discessuros ratus, copiis uero omnibus dimissis, in suam cuiq; domum abeundi potestatem fecit. Ipse duntaxat cum tribus millibus peditum, & trecentis equitibus, hoc est iis, qui sub Taurione erãt, Patras contendit, quo se abeuntibus Aetolis opponeret. Dorimachus ea re cognita, ueritus, ne sibi profectio impediretur, prędam quidem addito sufficienti præsidio, ad naues mittit, iussis, quos ad eam uehendam

deſtinauerat, ut ſibi ad Rhium, unde ſoluere ſtatuerat, occurrerent. Ipſe prædam parumper comitatus, non longe poſt conuerſo itinere Olympiam uenit. Hic, cum per exploratores cognouiſſet, Taurionem cũ iis, quas ſupra diximus, copiis iuxta Clitorium eſſe, ueritus, ne propterea ex Rhio ſine certamine, aut periculo ſoluere poſſet, optimum factum exiſtimauit, ſi omni amputata mora cum Arato decerneret, quod Aratus & paucis admodum copiis ſtipatus, & futuræ rei ignarus erat. Cogitabat enim ſe, ſi hoſtes fudiſſet, antequam rurſus Achæi congregarẽtur, uaſtata undiq; prouintia tutũ, qua decreuerat, diſceſſum facere poſſe. Si uero Achæi per formidinem pugna abſtinerent, libere ſe, qua uellet, ſine ullo diſcrimine tranſitum habiturũ. His rationibus permotus, caſtra non longe a Megalopoli iuxta Methydrium poſuit. Achæi cognito Aetolorum aduentu, adeo imprudenter pręſentibus rebus uſi ſunt, ut nihil ad cumulum ſtultitiæ reliquerint. Primo enim Clitorio profecti iuxta Caphias caſtrametati ſunt. Poſtea, Aetolis a Methydrio per Orchomenum tranſeuntibus, in Caphienſium agrum copias deduxere, præterfluenti amne ueluti quodam munimento clauſi. Aetoli, tum propter loci iniquitatem (ſi quidem ante id flumẽ multæ & profundiſſimæ foſſę erant) tum, ne forte inter hęc Achęorum copiæ cogerentur, relicto pugnandi propoſito, Olygyrtũ uerſus eo, quo conſtiterant, ordine procedunt, callide omnia obſeruantes, ne quo inter eundum periculo afficerentur. Aratus, cum Aetolorum pedeſtres copiæ fere ad iugum mõtis perueniſſent, nec longe poſt equitatus omnis per campos inſequeretur: equites, ac leuioris armaturæ milites Duce Acarnane in hoſtes emittit, iuſſos, ut cum equitibus congrederentur, & fortunam belli tentarẽt. Quod ſane imprudenter factum eſt. Nam ſi capeſſendum pręlium fuit, non cum poſterioribus congredi oportebat, cũ iam a montibus nõ longe abeſſent, ſed cum primis, antequam ad ſumma conſcenderent. Sic enim futurum fuerat omne in campis certamen. Quæ res & Aetolis ob genus armaturę atq; adeo omnem ordinem pugnandi, ſine dubio dadem, & Achæis uictoriam peperiſſet. Sed Aratus oblatam ſibi & loci & temporis opportunitatem in hoſtes per imprudentiam tranſtulit. Si quidem Aetoli, ſimul ac uenientes Achæos perſpexere, omni, qua poſſunt, celeritate ad montem contendunt, feſtinantes ſe cum pedibus ſuis coniungere. Aratus nec ſatis quid actum foret conſpicatus, nec conſilium hoſtium intelligens, cum primum currentes uerſus montem equites animaduertit, fugere eos ratus, ferentarios ab utroq; cornu dimittit. Hos expeditis atq; equitibus ferre ſuppetias iubet. Ipſe cum reliquis copiis longo cornu facto eodem anxius feſtinat. Equites Aetolorum,

ubi

ubi ad radices montium uentum est, remissius aliquanto procedere, perditesq; ingenti clamore reuocare cœperũt. Quibus repente in subsidiũ suorum confluentibus, ubi se numero haud inferiores hostibus intellexerunt, in equitatum Achæorum conuersi, cum & multitudine hominum, & loci opportunitate præstarent, impetum in eos faciunt. Maximis utrinq; uiribus certatur, uictoria aliquandiu anceps fuit. Tandem uero Achæorum equites repulsi. Quibus fugientibus, cum ferentarii, qui in eorum subsidium missi fuerant, obuiassent, partim nouitate rei perterriti, partim impetu fugientium suorum reiecti, ipsi quoq; idem facere sunt coacti. Quibus ex rebus accidit, ut qui in acie uicti sunt, uix quingenti: qui uero fugæ se commisere, supra duo millia hominum fuerint. Aetoli quid agendum forent ab ipsa re edocti, cum clamore atq; lætitia Achæos insequuntur. Illi eodem in loco, atq; eo, quo dimiserant ordine, consistere suos rati, ad Aratum confugiunt, quare fuga eorum & honesta principio, & salutaris uidebatur. Vbi uero illos etiam loco motos longo, ac perturbato ordine uenire conspexerunt, alii per diuersa itinera fugientes salutem quæsiuere, alii cursu in suos facto, ipsi se inuicem, non expectatis hostibus, profligarunt. Itaq; tandẽ omnes in fugam uersi, in propinquas se urbes receperunt, siquidem Orchomenus, & Caphiæ non longe aberant. Quod nisi accidisset, omnes eo die aut capti, aut trucidati ab hostibus fuissent. Hæc igitur clades Achæorum prope Caphias fuit. Megalopolitani, cum eis nunciatũ esset, Aetolos iuxta Methydrium castrametatos esse, omnes una uoce congregati postridie eius diei, quo gestum id bellum fuerat, in subsidium Achæorum contendere. Et cum quibus uiuentibus pugnaturos se aduersus hostes sperabant, eosdem sepelire ab hostibus interfectos sunt coacti. Parata igitur ingenti ac profunda fossa, ac mortuorum corporibus congregatis, iusta eis more patrio persoluerunt. Aetoli præter spem uictoria potiti, libere iam per mediam Peloponnesum iter facere. Quo tempore tentata Pelleneſium fide, & agro Sicyoniorum deuastato, tandem per Isthmi angustias abierunt. Causæ igitur socialis belli hæ, quas supra diximus, fuere. Initium uero ex decreto ortum, quod postea inter socios factum fuit: & Corinthi, quo omnes ob eam causam conuenerant, Philippo quoq; Macedonum duce approbante confirmatum. Achæi paucis interiectis diebus, in cõcilio congregati publice, & priuatim Aratum detestabantur, ut qui tantæ cladis, ac iacturę author fuisset. Qua propter augentibus factum diuersæ in Repub. factionis hominibus, longe magis multitudo omnis incendebatur. In hoc enim primo uidebatur ab eo grauiter peccatum, quod magistratu ante tempus suscepto,

ſublatiſq; alterius partibus, res erat adgreſſus, quas antea quoq; ſæpenu mero infœliciter geſſerat. Deinde etiam grauius, q; commorantibus ad hucin medio Peloponneſo Aetolorum ducibus, Achæorum exercitū dimiſerat. Tertio, q; ita paucis ſtipatus copiis prælium ſuſceperat, præſertim nulla urgente neceſſitate, cū tuto ſe in proximas ciuitates recipere potuiſſet, quouſq; denuo Achæi cōgregarent: & tunc, ſi id omnino cōmodū foret, prēliū inire. Poſtremo q; ita imprudēter rebus bellicis uſus erat, ut omiſſa per ignauiā camporū opportunitate, ubi ſui ſine dubio prēualuiſſent, hoſtes in mōtibus per leuioris armaturę milites eſſet adgreſſus, q̄ nihil accidere Aetolis utilius, aut opportunius poterat. Verē tamē ſimul atq; Aratus rediit, & conciliū ingreſſus commemorare cœpit res ante eū diē a ſe pro ſalute Reipub. geſtas, ac proximę cladis rationes attulit, ſeq; nō fuiſſe eius cauſam ut falſo inimici calumniarent expoſuit: poſtremo etiam ueniam petiit, & ſi quid a ſe erratum eſſet, debere Achæos oſtendit, non tam acriter & ſeuere, q; pie atq; humaniter euentum rei conſiderare: tanta repente mutatio animorum facta eſt, ut plebs quæ modo ita infenſa Arato uidebatur, mox omne odium in diuerſæ factionis homines tranſtulerit, ac iam decætero quibuſcunq; in rebus Arati conſilium, atq; ſententiam ſecuta ſit. Hęc igitur centeſima & trigeſima nona Olympiade geſta ſunt. Quæ uero ſequūntur, centeſima & quadrageſima. Decretum igitur erat ab Achæis, ut Legati ad Epiratas, Bœotios, Phocenſes, Acarnanes, & Philippum Macedoniæ regem mitterentur, qui oſtenderēt, quomodo bis iam Aetoli contra leges fœderis Achaiam ingreſſi forent, peterentq; ab eis ex fœdere præſidium, præterea ut Meſſenios in ſocietatem aſciſcerent, ut dux Achæorum peditum quinq; millia & quingentos equites pararet, & Meſſeniis, ſi iterum ab Aetolis infeſtarentur, ſubſidium ferret. Præterea cum Lacedęmoniis, Meſſeniiſq; componeret, quibus copiis pedeſtribus atq; equeſtribus ad communes uſus deberent eſſe inſtructi. Quę poſtquā decreta ſunt, Achæi memoratam dadem magno ac forti animo ferentes, neq; Meſſeniorum rem, neq; propoſitum ſuuum deſtituere. Legati mandata diligenter proſequi, dux iuuentutem, uti iuſſum fuerat, cogere, cum Lacedæmoniis, Meſſeniiſq; componere, ut peditum utriq; duo millia & quingentos, ducentos & quinquaginta equites pararent, quo multitudo omnis ad bellum inſtructa ad duo millia peditum forent, equites mille. Aetoli, cum iam concilii tempus aduenisſet, congregata multitudine, pacem agere cum Lacædęmoniis, ac Meſſeniis, cæteriſq; propinquis populis ſtatuerunt: partim anguſtia rerum coacti, partim, ut ſocios atq; amicos Achæorum debilitarent. Cum Achæis

uero

uero ita rem componere decreuerũt, si à Messeniorum societate desisterent. Sin uero in proposito permanerent, bello aggrediendos iudicauere. Quo quid dici irrationabilius potest? nam cum Achæi cum Messeniis societate iuncti essent, siquidem in ea persisterent, bellum Achæis indicebant: si uero Messeniorum hostes fierent, pacem eis pollicebantur. Quamobrem aduersantibus sibi inuicem rebus, locum habere petitiones eorum nequiuere. Epirotæ, & Philippus rex auditis, quæ relata per Legatos fuerant, Messenios in societatem acceperunt. De iniuriis uero Aetolorum, etsi non nihil sunt indignati, nullam tamen suscipere admirationem uisi, quod illi huiusmodi rebus assueti nihil noui moliri uidebantur. Itaq; non inuiti cum eis in pace perseuerabant. Ita interdum inueteratæ ac cognitæ iniuriæ potius, quam nouæ & insolitæ ueniam consequuntur. Aetoli igitur his modis usi, de- »
uastata frequentibus incursionibus Græcia, & illatis sæpenumero prius, quam indictis bellis, ne respondere quidem de iniuriis quærentibus dignabantur, sæpe etiam petentes a se gestarum, siue gerendarum rerum rationem aspernabantur, atq; irridebant. Lacedæmonii, etsi nuper opera Achæorum ab Antigono in libertatem fuerant restituti, Philippoq;, & Macedonibus promiserant, nihil se aduersum eos molituros, missis tamen clam ad Aetolos legatis, secretam cum iis amicitiam ac societatem firmauerunt. Congregato interea Achæorum exercitu, Lacedæmoniisq;, ac Messeniis, uti statutum fuerat, ad subsidium paratis, Scerdilaidas, & Demetrius cum nonaginta lembis ex Illyrio nauigantes, præter fœdus cum Romanis percussum, Lissum trangressi sunt. Qui primo tentata Pylo, cũ aliquandiu urbem oppugnauissent, tandem non sine dedecore sunt repulsi. Post hæc Demetrius cum quinquaginta lembis cursu in Cyclades facto, insulas populatur, non nullas per proditionem capit. Scerdilaidas uero cum reliquis quinquaginta lembis Naupactum contendit, fretus amicitia Amyntę Athamanorum regis, cui affinitate coniunctus erat. Hic Agelao medio tentatum cum Aetolis fœdus, ut æque diuisa pręda, una cum eis in Achaiam proficisceretur. Quod postquam inter Scerdilaidam, & Agelaum, Dorimachum, ac Scopam conuenit, congregatis undiq; Aetolis una cum Illyriis in Achaiam irruerunt. Ariston Aetolorum dux, perinde ac si earum rerum ignarus esset, domi in quiete permanebat, pacem sibi non bellum cum Achæis asserens esse imprudenter sane, ac plane pueriliter: quid enim stultius, q̃ res claras, atq; euidentes putare uerbis diutius posse cęlari? Post hæc Dorimachus cum suis incredibili celeritate Cynetham uenit. Cynethenses, ut qui longo iam tempore

Arcades fuerant, maximis continue odiis, ac seditionibus uexabantur, uariæ apud eos cædes, exilia, rapinæ, dilapidationes fiebant. Accidit tandem, ut qui Achæorum partes sequebantur, principatum in urbe obtinerent. Quare & custodes murorū, & Ducem ciuitatis ex Achaia habebant. Quæ cum ita essent, non multis annis ante Aetolorum aduentum, cum exules ad eos, qui in urbe erant, transmisissent, & de receptione in gratiam, atq; concordia precati essent, præsides ciuitatis eorum uerbis persuasi Legatos ad Achæos misere, eam concordiam cum consilio atq; sententia eorum perficere uolentes. Quibus id mox consentientibus Achæis, q; utriusq; fidem ac beneuolentiam constantem erga se futuram arbitrabantur, cum & hi, qui intra urbem erant, omneis spes suas in Achæis haberent, & illi beneficio Achæorum se conseruatos existimaturi forent, Cynethenses, & præsidium, & Ducem Achæorum ex urbe emisere. Exules uero nūmero circiter trecentos intra urbem asciuerunt, recepta ab iis fide, & quibus religiosius astringi mortales possunt, adhibitis sacramentis. Verum illi, nulla causa, siue occasione moliendi res nouas expectata, simul atq; intra urbem admissi, consilium prodendæ ciuitatis ulciscendiq; conseruatores suos inierunt, ut mihi uideantur inter uictimarum cædes, cum fidem ac iusiurandum inuicem præstabant, tunc maxime de impietate in Deos, & crudelitate in conseruatores capitis sui cogitasse, uix enim intra mœnia recepti Aetolos, quibus urbem proderent, aduocauere. Res hunc in modū perfecta fuit. Nonnulli ex iis, qui ab exilio fuerant reuersi, Polemarchi sunt creati. Qui magistratus claudendarum portarum urbis curam habebat, & claues noctu detinebat, & interdiu ad custodiam portarum commorabatur. Aetoli paratis scalis, cæteriscq; rebus necessariis, tempus perficiendæ rei præstolabantur. Polemarchi interfectis diuersæfactionis collegis portam ciuitatis recluſere. Quo facto, repente Aetoli alii per portam ingredi, alii admotis scalis mœnia conscenderent. Tum turbata nouitate rei uniuersa ciuitas passim ruere omnia terrore, tumultuq; compleri, cum neq; portæ succurrere possunt, hostibus certatim e muris prosilientibus, neq; mœnibus subuenire, eisdem per portam cateruatim ingredientibus. Quam ob rem Aetoli eueſtigio urbe potiti, ex omnibus rebus a se per iniuriam perpetratis, hoc unum iustissime fecerunt, quod interfectis statim urbis proditoribus, omnes eorum fortunas diripuere. Idem tamen postea in cæteros quoq; patratum, si quidem substantia omnis ablata: homines, ut, si quid cęlatum esset, confiterentur, grauissimis affecti tormentis, multi etiam interfecti. Per hunc modum, capta urbe, paucos post dies relicto in ea sufficienti

præsidio

præsidio, cum exercitu uersus Lusas discesserunt. Vbi, cum templo Dianæ appropinquassent, quod est inter Clitorium & Cynetham, ac uelut asylum a Græcis habetur, populari greges atq; armenta Deæ, ac omnes diuitias Fani expilare uoluerunt. Sed Lusiatę ad reprimendam gentis impietatem, partem earum rerum sponte illis obtulere. Qua accepta Aetoli subito profecti, non longe a Clitorio castrametati sunt. Per idem tempus Aratus Dux Achęorum legatos, ad Philippum miserat, qui auxilia accersirent, delectos undiq; aduocarat, a Lacedæmoniis atq; Messeniis eos, qui ex fœdere debebãtur, petierat. Aetoli primo hortari Clitorienses cœperũt, ut dimissis Achæis secum inirent societatem. Quos deinde abnuentis uariis certaminibus infestabant, & admotis scalis transcendere urbis mœnia nitebantur. Verum ciuibus magno ac forti animo propugnantibus, spe capiendæ ciuitatis ad extremum destituti, obsidionẽ dissoluere, ac rursus Cynetham reuersi, direptis Deæ gregibus atq; armentis tradere urbem Eliensibus uoluere. Quibus donum respuentibus, ipsi per se custodire decreuerunt, Euripede Duce in ea constituto. Post hæc fama aduenientis e Macedonia præsidii, & apparatu Achæorũ perterriti, urbem incenderunt, & uersus Rhium denuo profecti, illac facere transitum statuere. Taurion, intellecto Aetolorum progressu, & Cynethæ excidio cognito, cum nunciatum esset, Demetrium Pharium a Cycladibus Cenchreas adueniisse, hortatus est eum ad ferendam Achæis opem, & Aetolorum transitum transportatis per Isthmum Lembis impediendum. Demetrius utili quidem, sed minime honesta ab insulis profectione facta, quod Rhodii aduersus eum cum classe nauigarant, libenter Taurioni paruit, præsertim sumptus ad transportationem Lemborum necessarios suppeditãti. Quam ob rem transuectis per Isthmum Lembis, cum Aetolos biduo ante transisse intellexisset, maritima quædam eorum loca populatus, rursus Corinthum nauigauit. Lacedæmonii, rebus, sicuti supra diximus, cum Aetolis clam compositis, auxilia, uti ex fœdere conuenerat, mittere differebant, paucis quibusdam equitibus, peditibusq; dissimulandi gratia missis. Aratus ut ciuium potius, quam Ducum officium exercerent, suos admonebat, tamdiuq; in quiete permansit, acceptæ cladis memor, quoad Scopas & Dorimachus deuastata passim prouintia, rebusq; omnibus ex sententia peractis, domum sunt regressi. Quanquam haud difficile fuisset per aspera interdum atq; angusta proficiscentes loca opprimere. Cynethenses, & si ingentem passi sunt rerum omnium iacturam, & fere ultimis affecti supplicíis, tamen merito luisse pœnas ab omnibus, quibus res cognita erat, iudicati. Quoniam uero Arcadum

gens quandam apud omnes uirtutis famam habet, non ſolum propter facilitatem morum, & benignitatem naturę, ſummamq; erga omnes hoſpitalitatem, uerumetiam ob pietatem atq; obſeruantiam in Deos, operæprecium exiſtimauimus aliquid de feritate Cynethenſium breuiter referre, & quo pacto, cum confeſſione omnium Arcades forent, tantum a reliquis Græcis ea tempeſtate ſcelere ac crudelitate differrent, exponere. Mihi profecto uidetur, ideo hoc eis accidiſſe, quia id, quod a maioribus ſuis ſapientiſſime fuerat inuentum, & primi, & ſoli omnium Arcadum reliquerunt. Muſicam enim (de uera nunc Muſica loquor) uniuerſis hominibus utilem eſſe conſtat, Arcadibus uero etiam neceſſariam. Neq; uerum eſt, quod Ephorus in Procœmio hiſtoriarum ſcribit, Muſicam ad fallendos, ac deludendos homines inuentã eſſe. Neq; exiſtimandum ueteres Cretenſes ac Lacedęmonios ſuperuacuo Tibiam ac Rhythmos pro Tuba in bellum introduxiſſe, neq; antiquiſſimos Arcadas tanto in honore Muſicam in eorum rebus publicis habuiſſe, ut in ea non ſolum pueros, uerumetiam adoleſcentes & iuuenes uſq; ad trigeſimum annum exerceri uellent, homines alioquin uitæ difficilis atq; auſteræ. Haud enim eſt obſcurum, apud ſolos fere Arcadas pueros ab ineunte ætate in cantibus hymnorum, pæanum aſſuefieri. Quibus ſingulis iuxta patriæ morem Genia, & heroas, & Deos laudare conſuerunt. Poſt hęc Philoxeni, & Timothei diſciplinis inſtructi cũ cantibus & choreis annuos ludos Libero patri faciunt, pueri quidam, quos pueriles uocant: iuuenes, quos uiriles. Omnis deniq; eorum uita in huiuſmodi cantionibus uerſatur, non tam quod audiendis modulis delectentur, q̃ ut ſe inuicem cantando exerceant. Adhæc, ſiquis aliquid in cæteris artibus ignoret, nulla apud eos ignominia habetur. Muſicam uero neq; ignorare quiſquam eorum poteſt, quia neceſſario diſcitur: neq; fateri neſcire, quia hoc apud eos turpiſſimum putatur. Poſtremo ſpectacula ludos in theatris cum cantibus et choreis ſingulis quibuſq; annis adoleſcentes ciuibus præbent. Quæ res mihi quidem uidentur ab eorum maioribus ſapientiſſime fuiſſe inſtitutæ, non delitiarum, aut laſciuiæ gratia, ſed cum animaduerterent aſſiduos eius gentis labores in colendis agris, & duritiam, atq; aſperitatem uitæ, præterea etiam morum auſteritatem, quæ ex frigiditate ac triſtitia aeris prouenit, cui nos ſimiles gigni neceſſario oportet, (non enim obſcurum eſt, plagas cœli eſſe, quæ gentes moribus, & forma, & colore, & plæriſq; diſciplinis inter ſe diſſimiles faciunt) uolentes mitem atq; tractabilem reddere naturam, quæ per ſe ferocior ac durior uidebatur, primo ea omnia, quæ ſupra memorauimus, introduxerũt: deinde conuentus cõmunes, & ſacri-

& sacrificia plurima, in quibus uiri ac mulieres congregarẽtur, postremo uirginum ac puerorum choros. Quæ omnia ad eum finem fecere, ut id, quod in animis hominum natura durius erat, consuetudine placaretur, ac mitius fieret. Verum Cynethenses, cum interiecto tempore hæc spernere cœpissent, quæ eis præter cæteros necessaria erant, utpote, in frigidiori Arcadiæ parte cõmorantibus, ad cupiditatem ambitionemq; conuersi in tantam breui tempore feritatem deuenere, ut in nulla Græciæ ciuitate maiora scelera, aut frequentiores crudelitates committerentur. Est autem apertissimum testimonium peruersitatis eorum, q̃ cæteri omnes Arcadiæ populi mores, uitamq; eorum detestabantur. Nam quo tempore Cynethenses post ingentem illam seditionem Legatos Spartam misere, in quancunq; ciuitatem Arcadię eundo sunt ingressi, ex ea mox per ignominiam fuerunt expulsi, & reditus ad eam interdictus. Mantinienses etiam post eorum discessum expiationibus, ac sacrificiis ciuitatem & circunstantia quæcunq; loca purgauere. Hæc autem propterea a nobis commemorata sunt, ut ciuitates Arcadiæ admonere mus, ne a communi patriæ iustituto discederent, tum ne quis lasciuiæ gratia usque adeo indulsisse musicæ eam gentem arbitraretur, & propterea consuetudinem eorũ irrideret: postremo & Cynethensium causa, ut, si quando Dii permiserint, ad disciplinam conuersi mores induant meliores, & musicam amplectantur, qua relicta, in eam rabiem ac feritatem deuenere. Nunc quoniam satis superq; de Cynethensium moribus, atq; interitu diximus, rursus ad id unde discessimus, reuertamur. Aetoli igitur peragrata, ut supra diximus, Peloponneso, atq; omni regione ferro igniq; uastata, domum fuerant regressi. Philippus autem Macedoniæ Rex cum exercitu in subsidium Achæorum Corinthum uenerat. Verum, cum se peracta re uenisse intellexisset, missis ad socios tabellariis, unumquemq; hortatus est, ut ad se Corinthum mitterẽt, qui de cõmunibus rebus consulerent, quæ uiderentur. Ipse Tegeam uersus mouit exercitum, q̃ Lacedæmonios intellexerat maximis inter se seditionibus uexari. Lacedæmonii enim, cum lõgo tempore sub regibus esse cõsueuissent, tũc recuperata Duce Antigono libertate, neminẽ, cui omnes parerent, habẽtes, dum æquã in Repub. partem obtinere singuli cupiunt, in uarias dissensiones deuenere. Duo e præsidibus urbis consilium suum ita occultabant, ut a nemine posset intelligi. Reliqui tres aperte cum Aetolis sentiebant, existimantes Philippum nihil adhuc per ætatem in Peloponneso posse innouare. Postquã autem præter spem atq; expectationẽ suam nunciatũ est de fuga Aetolorum e Peloponneso & Philippi Regis e Macedonia aduentu, tres urbis præsides, cum non

satis fiderent alteri e duobus, cui Adimanto nomen erat, q̄ cōsiliorum omnium conscius haud ęquo animo facta eorum ferre uidebatur, ueriti ne aduenienti Philippo omnia proderentur, consiliū suum quibusdam iuuenibus aperuerunt, deinde per præconem conuocari armatam multitudinem in Iunonis templū iussere, tanq̄ Macedonibus aduersus Spartanos uenientibus. Quibus euestigio ob nouitatē rei congregatis, Adimantus id grauiter ferens, in publicū processit. Atqui antea, inquit, hæc præconia, & has armatorum hominum cōgregationes fieri oportebat, cum Aetolos hostes Lacedęmoniorum audiebamus montibus nostris appropinquare, non nunc, cū Macedonas benefactores & conseruatores nostros cum rege suo uenire intelligimus. Quæ adhuc illo uociferāte, irruens cum impetu iuuentus diuersis uulneribus eum confodit, & una Sthenelaum, Alcamenē, Thyestem, Bionidem, alioscp cōplures, Polyphontes autem cum suis, iamdiu pręuisis futuris, ad Philippum fugit. Quæ cum ita essent, præsides Lacedæmoniorum legatos ad Regem miserunt, qui culpam patrati facinoris in peremptos reiicerēt. Præterea Regem hortarentur, ne ultra progredi uellet, anteq̄ res in urbe componerentur, Lacedæmonios fidem atcp amicitiam cum Macedonibus inuiolatam seruare ostenderent. Legati cū Philippo obuiassent, iuxta Parthenium montē mandata peregere. Quæ cū audisset Philippus, eos hortatus est, ut q̄celerrime domū reuerterētur, nunciarentcp præsidibus, se mox Tegeam exercitum reducturū, debere ipsos ad se q̄primum uiros primarios Corinthū mittere, qui de pręsentibus rebus cōsultarent. Per hunc modū reuersis Oratoribus, & responso Philippi nunciato, præsides decem e præcipuis ciuitatis ad Regem miserunt. Qui Tegeam profecti, cū concilium regis ingressi forent, in Adimantū ac sequaces eius grauissimis sunt uerbis inuecti, tanq̄ eius seditionis causa extitissent. Deinde nihil prætermisere, quod ad conciliandam sibi Regis beneuolentiā pertinere arbitrarentur, omnia se facturos polliciti, quibus manifestum fieret se in societate atcp amicitia cum Rege permanere. His atcp aliis huiusce modi expositis, Lacedæmonii ex concilio abierunt. Macedonum uariæ de his rebus sententię fuere. Alii enim cognitis, quæ Spartani clam cum Aetolis moliebantur, & Adimantum ob amicitiam Macedonū interfectum existimantes, consulere Regi cœperunt, ut de Lacedęmoniis exemplum cæteris præberet, quemadmodū Alexander nō magno ante tempore de Thebanis fecerat. Alii seniores eam ultionē grauiorē esse dicebant, q̄ facta eorū mererentur, admonendos esse duntaxat eiusmodi rerū authores, & ab administratione Reipub. remouēdos, gubernationē ciuitatis amicis suis tradendā. Post oēs Rex sententiā dixit, si tñ Regis

fuisse

fuisse eam sententiam putandum est. Neq; enim ueri simile uidetur puerum, qui uix decimum septimum ætatis annum excessisset, de talibus, tantisq; rebus potuisse iudicare. Sed scriptorem historiæ decet firmatas in conciliis sententias principibus tribuere, quorū nutu omnia gubernantur. Qui uero historiam, aut legunt, aut audiunt, existimare debēt, eiusmodi sententias eorum esse, qui sunt cum prudentiores, tum proximiores principibus, ut si quis hanc Arato tribuerit, cuius tum maxima erat apud Regem authoritas. Philippus igitur, si quid aduersus se priuatim socii molirentur, sua inquit interesse, illos duntaxat uerbis, aut literis admonere. Si quid uero publice in socios committerent, publica pœna atq; animaduersione esse plectendos. A Lacedæmoniis nihil contra communem societatem patratum esse, immo sponte sese illos obtulisse oīa pro Macedonibus facturos. Proinde nihil esse aduersus ipsos grauius cōsulendum, cum iniquum sit, quibus hostibus pater pepercisset, eosdem se leuissima ex causa ulcisci. Confirmata regis sententia mox Peltreus Philippi amicus eligitur, qui Lacedæmonem cum Legatis profiscatur. Is in mandatis habet, hortari ad amicitiā Spartanos, & iusiurādum de societate fideq; seruanda dare, simul atq; accipere. Posthæc Philippus motis castris rursus Corinthum rediit, optima spe præstantissimæ indolis sociis relicta, q̄ tam benigniter se erga Lacedæmonios habuisset. Compertis Corinthi sociorū legatis, qui eo, uti iussum fuerat, omnes conuenerant, de communibus Græciæ rebus consulere cœperunt. Hic omnibus uno ore Aetolorum facta execrantibus, Bœotiis, q̄ pacis tempore Mineruæ templum depopulati essent: Phocensibus, q̄ positis iuxta Ambrysum, & Daulium castris, de capiendis ciuitatibus consultassent: Epirotis, q̄ omnem regionem ferro igniq; uastassent: Acarnanibus, q̄ opulentissimum oppidum per insidias admotis noctu scalis occupare uoluissent. Postremo Achæis, quod Carium cœpissent, Patrensium, ac Pharensium fines populabundi percurrissent, Cynethā armis atq; incendio deleuissent, Dianæ templum expilassent, Clitorienses obsedissent, denicq; Pilum mari, Megalopolim terra infestassent, ad extremum omnes una uoce mouendum esse Aetolis bellum iudicauere. Facto igitur concilio, sanxerunt, ut ii omnes in societatem admitterentur, quorum urbes, aut prouintias post mortem Demetrii, qui pater Philippi fuerat, Aetoli occupassent. Præterea, si qui conditione temporū coacti societatem cū Aetolis inuiti fecissent, & ut iis omnibus libertas pristina restitueretur, & ut patriis legibus ac moribus uiuerēt, permitteretur. Postremo, ut Amphictyonibus templū, quod ablatū ab Aetolis fuerat, redderet. Cum igitur hæc ita decreta essent,

centesimæ & quadragesimę Olympiadis anno primo, subito sociale bellum exarsit, ex Aetolorum iniuriis, quas supra memorauimus, iustissime ortum. Qui in consilio fuerant, subito Legatos ad socios mittunt, qui nunciarent, ut, sicuti decretum erat, ex sua quisq; regione, bellū Aetolis moueret. Philippus quoq; literas ad Aetolos dedit, ut, si quid obiectis respondere uellent, ad se uenirent. Quod si absq; cōsensu sociorū propria authoritate moti, uastando ac populando omnia nemini se putent facere iniuriam: aut si quibus iniuriam faciant, illos existiment diutius posse bello abstinere, profecto omnium esse stultissimos. Aetoli acceptis literis, principio haud uenturum esse regem sperantes, certum diem constituerunt, quo ad Rhium Philippo obuiarent. Post uero cognitis, quæ acta in consilio fuerant, tabellarios ad Regem misere, qui nunciarent, se antequam Aetolorum concilium fieret, nihil de rebus publicis posse decernere. Achæi congregato Aegii, ut mos erat, concilio, simul decretum confirmarunt, simul Aetolis indixerunt bellum, & paruis illos infestare incursionibus cœpere. Interea Philippus, Aegium cum uenisset, & multa humaniter atq; amice locutus esset, Achęi eius dicta summa beneuolētia sunt complexi, & ueterem, qua cum maioribus eius deuincti fuerant, amicitiam cum Philippo renouarunt. Per idem tempus Aetoli, cum comitiorum dies aduenisset, Ducem elegerūt Scopam, qui omnium superiorum motuum princeps, atq; author fuerat. Philippus accepta ab Achæis pecunia, in Macedoniam cum copiis rediit, ut delectum militum haberet, pararetq;, quæ ad bellum opus essent. Maximā autem non solū sociis, uerumetiam uniuersæ Græciæ clementiæ ac magnanimitatis spem reliquit, ob Decretum ex sententia omnium firmatum. Hæc eo tempore gesta sunt, quo Annibal Dux Carthaginensium omnibus, quæ ultra Iberum erant, in Hispania potitus, Saguntum obsidebat. Quod si principia rerum Annibalis in eorū tempora incidunt, quæ sunt in Græcia gesta, manifestum est, nos nō sine causa superiori libro res ab Annibale gestas tractasse, cum ordinem sequamur temporum. Cum autem res Italicæ, & Gręciæ, & Asiaticæ propria quidē principia haberent, exitus autem cōmunes, necesse fuit narrationem quoq; earū tandiu propriam uniuscuiusq; esse, quoad in ea tempora uentum foret, quibus res prædictæ una implicatæ, quasi ad unum finem dirigi cœperūt. Sic enim & singularum expositio fit manifestior, & coacerua-tio omnium dilucidior. Sunt autē res omnes inter se mixtę, & ad unum conuersæ finem, anno tertio, centesimæ & quadragesimę Olympiadis. Quam ob rem ea, quę deinde secuta sunt, cōmuniter exponemus. Quæ uero ante id tempus fuere priuatim, suo quæq; loco superiori libro demonstra-

monſtrauimus, quo non ſolū tempora ſe inuicem ſequerentur, ſed etiã rerum omniū quaſi una ſocietas fieret. Philippus igitur in Macedonia, dum in hybernis eſſet, nouum militum delectum habuit, quæ ad bellum neceſſaria erant, parauit. Oppida a Barbarorum impetu, qui circa Spartam habitabant, conmuniuit. Poſthæc ad Scerdilaidam profectus agere de ſocietate cœpit, pollicitusq; ei opem ad res Illyricas componendas, & ſimul Aetolos calumniatus, facile quod cupiebat, Scerdilaidæ perſuaſit. Eſt enim ita comparatum, ut etiam malorum ſocietas, niſi æquitas, atq; iuſtitia fuerit ſeruata, facilime infringatur. Quemadmodum ea tempeſtate Aetolis accidit. Nam cum ita cum Scerdilaida compoſuiſſent, ut æque inter utroſq; præda omnis diuideretur, ſi una in Achaiam irrueret, perſuaſus eorum uerbis Scerdilaidas, ſimul Cynetham profectus eſt. Qua capta atq; direpta, Aetoli ingentem auri, pecudumq; multitudinem abduxere, & diuiſa inter ſe præda, Scerdilaidam omnino excluſerunt. Quamobrem ira, atq; indignatio inuaſit animum. Cuius memoriam cum renouaſſet Philippus, ſubito cum eo ſocietatem firmauit, his legibus, ut uiginti talenta annua acciperet, cum triginta Lembis nauigaret, Aetolos mari infeſtaret. Philippus igitur hæc, atq; alia huiuſmodi moliebatur. Legati, qui ad ſocios miſſi fuerant, primo Acarnaniam appulere. Vbi expoſitis mandatis, Acarnanes ſubito & decretum ingenue confirmarũt, & Aetolis mouerunt bellum. Quanquam dari eis uenia poterat, id præter cæteros differentibus, cum ob propinquitatem regionis iuſtam cauſam timoris habere uiderentur, experti præſertim non multo ante tempore quantum ſibi obeſſent inimicitiæ Aetolorum. Sed mihi uidentur boni uiri atq; præſtantes nihil pluris facere debere, quam ut necubi officium prætermittatur. Quod Acarnanes præter cæteros Græcos ubiq; ſemper ſeruauere, quamuis ab exiguis profecti initiis. Quo fit, ut nemo debeat eſſe ſegnior ad res ſuas cum hoc populo communicandas. Habet enim naturaliter, neſcio quid, in animis erectum, atq; ſublime, & libertatis appetens. Contra Epirotæ auditis quæ expoſita per Legatos fuerant, decretum quidem approbauere, bellum autem non prius moturos Aetolis reſponderunt, quam id Philippum regem feciſſe intelligerent. Deinde Aetoliam miſerunt Legatos, qui nunciarent, ſe pacem cum Aetolis ſeruare, timide ſane, atq; inconſtanter rebus uſi. Siquidem & ad Ptolemæum Regem miſſi legati, qui præcarentur, ne uel pecuniam, uel commeatum, uel aliud genus ſubſidii aduerſus Philippum & ſocios Aetolis ſubminiſtraret. At Meſſenii, quorum cauſa id bellum exarſerat, le-

gatis, cũ ad eos uenissent, responderunt, non ante se bellum Aetolis mo
turos, q̃ Phigaleam urbem in montibus sitam, q̃ tum Aetoli per iniuriã
tenebant, opera sociorũ recuperassent. Quam sententiã inuita multitu
dine Oenes et Nicippus urbis prẽsides tulerũt, paucis quibusdã ex opti
matibus eam approbantibus. In quo mihi uidẽt ignorasse, quid se ma
„ xime deceret, & suæ Reipub. conduceret. Equidẽ ita existimo, fugiendũ
„ quidem esse bellũ, nõ tamen ita fugiendũ, ut omnia, ne in id incidamus,
„ sustinere, perpetiq; uelimus. Quid enim, uel ẽquabilitatem in Republi
„ ca, uel fiduciam, uel libertatis iucundissimum nomen laudaremus, si ni
hil omnino esset paci anteponendum? Sed neq; Thebanos laudamus,
quod tempore Medici belli, ut a cõmuni Græciæ periculo essent immu
nes, ea per formidinẽ elegere, de quibus postea periclitati sunt: neq; Pin
„ daro assentimur, qui in Poematibus suis ciues hortatur, ut cẽteris omni
„ bus postpositis, pacem duntaxat & tranquillitatẽ amplectãtur. Pax em̃
„ si iusta & honesta sit, res est certe omniũ rerũ pulcherrima atq; optima.
„ Nihil tamen est aut faciendũ iniuste, aut patiendũ turpiter, ut pace frui
ualeamus. Atqui prẽsides Messeniorum atq; optimates, habito mox ad
priuata cõmoda respectu, affectatius semper q̃ decebat, animos ad pacẽ
inclinabant. Quam ob rem multas sẽpe occasiones atq; opportunitates
temporũ nacti, aliquando uero in pericula incidentes, eodẽ modo conti
nue labebant̃, semperq; idem propositũ seruandę pacis habẽtes, in maxi
ma sæpe discrimina patriã adducebant. Cuius rei causam hanc arbitror
fuisse, q̃ cũ duabus prẽcipuis Græciæ ciuitatibus uicini essent, Arcadi
bus ac Lacedæmoniis, quorũ his semper inimici fuerãt, illis fœdere ami
citiaq; cõiuncti, nec Lacedæmoniorũ tamẽ se hostes aperte ostendebãt,
nec Arcadũ amicos. Ex quo fiebat, ut cũ prædictę ciuitates, uel inuicem,
uel aduersus alios bella gererẽt, Messenii pace fruerẽtur. Lacedæmoniis
uero pace cũ cẽteris facta, in Messenios impetũ faciẽtibus, cum neq; ipsi
per se resistere illorũ potentię ualerent, neq; Arcadum auxilio, quorum
amicitiã conseruare nescierant, se tueri: uel seruire turpiter Lacedæmo
niis cogebant̃: uel, ut seruitutẽ euitarent, cum coniugibus, filiisq; patriã
relinquere. Quod eis nõ multo ante hæc tempora sæpenumero accidit.
Vtinamq; Deorũ uoluntate sit, ut hic status rerũ, quo in prẽsentia frui
mur diutissime permaneat. Si qua tamen unq̃ prẽsentium rerũ mutatio
acciderit, unam uideo tuendæ patriæ spem Messeniis, ac Megalopolita
nis fore, si iuxta Epaminondæ sententiam omnibus in rebus, atq; adeo
omni tempore inuicem consenserint, consiliaq;, & res suas omnes una
nimiter tractarint. Quod uerum esse, etiam uetustissima eorum monu

numenta

menta indicant. Messenii enim tempore Aristomenis columnam, ut Callisthenes memorat, in templo Iouis Lycii posuere, in qua hoc Epigramma erat inscriptum: Inuenit tandem tempus impio Regi pœnam, Inuenere Messenii proditorem, duce Ioue. Difficile est latere Deos periurum hominem. Salue Rex Iuppiter, & Arcadiam serua. Nam quia propriis sedibus expulsi erant, ueluti de secunda patria precari Deos uolentes, hoc epigramma inscripserunt: quod mihi quidem merito uidentur fecisse. Siquidem Arcades non solum hos exules, & bello Aristomenico patrio solo eiectos intra urbem receperunt, & donatos ciuitate, concilio, opibusq; iuuerunt, uerumetiam eorum filias nubere adolescentibus suis permisere. Præterea inuestigata Aristocratis regis proditione, non modo eum grauissimis affectum cruciatibus interfecere, sed ex omni eius genere impii sanguinis pœnas sumpserunt. Verum omissis ueteribus, ea, quæ recentiora sunt, & post eam duarũ urbium coniunctionem acciderunt, satis magnã his quæ diximus, fidem præstare possunt. Nam quo tempore post magnam illam uictoriã, qua Græci iuxta Mantiniam ob mortem Epaminondæ potiti sunt, Lacedæmonii Messeniis a fœdere exclusis, erigere spem ad res eorũ occupandas cœpere usq; adeo Megalopolitani, atq; omnes socię ciuitates in fauorẽ Messeniorum animos intenderunt, ut eos statim in societatẽ acceperint. Lacedæmonios uero solos ex omnibus Grȩcis a cõmuni fœdere excluserint. Quę cum ita sint: quis est, qui non recte a nobis dictum existimet, quod paulo ante memorauimus? Hæc ideo pluribus uerbis de Arcadibus, ac Messeniis sumus prosecuti, ut hi memores cladium, quas ciuitatibus suis Lacedæmonii sæpe intulerunt, in fide, amicitiaq; permaneant, nunquamq; uel timore alicuius rei, uel desyderio pacis, ubi de salute agitur, inuicem deserant. Nunc eo unde discessimus, reuertamur. Lacedæmonii nunq̃ a moribus suis recedentes, legatos sociorum, nullo eis dato responso dimiserunt, tantũ apud eos insciticę, ac temeritatis inualuerat. Quo fit, ut ego id esse uerũ existimem, quod dici solet, temeritatem sȩpe numero homines ad insaniã, & ad nihilum adducere solere. Post hȩc tamen, cũ noui magistratus essent creati, hi qui principio seditionẽ in Repub. excitarant, & memoratarũ cędium causa fuerant, missis ad Aetolos nuntiis, ut legatos ad se mitterent, petierũt. Quod cũ facilime impetrassent, pauciscq; interiectis diebus Machatas Aetolorũ legatus Lacedęmona uenisset, subito ciuitatis præsides petunt, aduocandam esse contionem dicentes ad legatum Aetolorum audiendum, & Regem iusta instituturum patriȩ creandum: neq; diutius patiendum, præter leges ciuitatis

Heraclidarum imperium dissolui. Præsides, et si hunc statum rerum ægreferebant, tamen quia resistere illorum uiribus non poterant, & iuuentutem formidabant, responderunt, de regibus quidem se postea consulturos, ad audiendum uero Machatam contionem statim aduocaturos. Cõgregata igitur multitudine, ingredi Machatas iussus pluribus hortari cœpit ad societatem cum Aetolis ineundam, acerbe nimium & iniuste criminatus Macedonas, multaq; in Aetolorũ laudem falso, et supra modum locutus. Quibus expositis, cum contionem iniuisset, diu res inter populum uersa, sententiæ uariæ, atq; ancipites fuere. Quidam enim Aetolorum partes sequi, & cum iis ineundã esse societatem, affirmare. Alii his contradicere, & adseruandam cum Macedonibus amicitiam hortari. Tandem uero seniorum quidam cum surrexissent, reuocatis in memoriam Antigoni, & Macedonum beneficiis, & clade, quam Charixeni, & Timæi tempore acceperant, cõmemorata, quando Aetoli Spartanum agrum ingressi omnia ferro ignicq; uastarant, & ui ac dolo reductis exulibus ciuitati insidiati fuerant, plurimorum sententiam mutauere, & ad extremum multitudini persuasum, seruandã esse cum Philippo, ac Macedonibus amicitiam. Quibus hunc in modum peractis, Machatas re, propter quam uenerat, infecta, Aetoliam rediit. Principes eius, quam supra memorauimus, seditionis factũ id ægre ferentes, rem denuo moliri cœperunt omnium crudelissimam. Congregari post aliquot dies armati iuuenes debebant ad sacrificium annuum ex more patriæ peragendum. Id in templo Palladis fiebat. Præerant autem huic sacrificio ciuitatis præsides, qui in eo templo per eos dies commorabantur. Quamobrem nonnullos ex his, qui armati interesse ludis debebãt prẽmiis corruperunt. Hi cõstituto inter se tempore, dũ prẽsides sacrificiis intẽtos uident, repente eos aggressi, instar pecudũ trucidãt, & q̃uis in templo erãt, quod ueluti asylũ Lacedæmonii uenerabãtur, & in quo noctẽtes omnes etiam capitis damnati salui esse cõsueuerant, eo tamẽ sæuitię audatia hominũ processit, ut ante aras, & in ipsis deę mẽsis magistratus omnes interfecerint. Posthæc de senioribus, qui cum Hyrida senserant, simili modo suppliciũ sumpsere. Et iis, qui Aetolis aduersabantur, urbe eiectis, nouos magistratus ex suis crearunt. Prẽterea societatẽ cum Aetolis fecere. Ita uno tempore & hostilẽ aduersus Achæos animũ, & aduersus Macedonas ingratũ ostenderunt. Maximam autẽ spem habebant in Cleomenis beneuolentia, cuius aduentũ incredibili desyderio prẽstolabãtur. Tantũ mansuetudo, atq; benignitas principũ potest, ut non solũ cũ sunt prẽsentes, uerũetiam maximo interuallo diiũcti, quosdã quasi

fomites amoris & beneuolẽtię erga ſe in pectoribus hominũ relinquãt. „
Lacedęmonii enim triennio fere poſt eiectũ Cleomenẽ in adminiſtrati
one Reip. uerſati, nunq̃ de creãdis Lacedęmone regibus quicq̃ cogitaue
re: ubi uero de obitu Cleomenis nunciatũ eſt repente ad creationẽ regũ
animos intẽderũt. Primi autẽ in hac re fuere hi, qui principes ſeditionis
extiterãt, nuperq; cũ Aetolis ſocietatẽ inierãt. Quamobrẽ unũ quidẽ re
gum legitime, & ſecundũ inſtituta ciuitatis elegerũt, nomine Ageſipo-
lim, adhuc ętate puerũ, filiũ autẽ Ageſipolidis filii Cleombroti, huic tu
torẽ dedere Cleomenẽ, Cleombroti filiũ Ageſipolidis germanũ. Ex alte
ra uero familia, cũ ex filia Hippomedontis duo filii Archidamo eſſent,
qui Eudemidę filius fuerat, Hippomedonte quoq; ipſo adhuc uiuente,
Ageſilai filio, & Eudemidę nepote, pręterea aliis cõpluribus ex eadẽ fa
milia extantibus, cõtempto eorũ genere, iiſq; omnibus poſthabitis, Ly
curgum elegerunt regẽ. Ex cuius gente nemo unquã ad ſpẽ regni aſpira-
uerat. Hic enim donato ſingulis magiſtratibus talẽto, ex familia Hercu
lis appellatus, & rex Spartę creatus eſt. Adeo ſemp mala omnia uendibi „
lia fuere. Verũ haud multo poſt tempore, nõ filii, aut nepotes eorũ, ſed
ipſimet huius criminis authores ſtultitię ac temeritatis ſuę pœnas lue-
rũt. Machatas, quę Lacedęmone acta fuerãt, edoctus, rurſus Spartã re
diit, magiſtratusq;, et reges hortatus eſt ad bellũ Achęis mouendũ: per
eum modũ, inquiẽs, facile reſtingui poſſe Lacedęmoniorũ ambitionẽ,
qui diuerſę factionis forẽt, & Aetolorũ ſocietati aduerſarẽtur. Quibus
uerbis cũ perſuaſi magiſtratus, ac reges eſſent, Machatas ætoliã rediit, fa
cile ꝙd cupierat, ob Lacedęmoniorum inſcitiã cõſecutus. Lycurgus, coa
ctis mercenariis copiis, urbana quoq; multitudine aduocata, Argiuorũ
fines ingreſſus eſt, adortusq; improuiſos, & nihil tale a Lacedęmoniis
expectãtes, repẽte Polichnã, Parſiam, Leucã, Cyphantẽ, & alia quędam
eorũ oppida cępit, agrũ omnẽ argiuũ ferro, igniq; uaſtauit. Quo facto,
Lacedęmonii bellũ Achęis indixere. Machatas interea adpropinquas
ciuitates profectus, idẽ quod Lacedęmoniis fecerat, perſuaſit. Per hunc
modũ Aetoli, cum ſibi omnia proſpere, atq; ex ſentẽtia accidiſſent, bellũ
magno ac forti animo ſunt ingreſſi. Achęis uero cõtraria omnia euene-
re. Siquidẽ Philippus Rex, in quo omnis ſpes ſuas habebant, adhuc in
cogẽdis copiis uerſabatur. Epirotę nõdum bellũ Aetolis mouerãt. Meſ
ſenii quietẽ agebant. Aetoli tractis in ſentẽtiam ſuam Elienſibus ac Lace
dęmoniis, undiq; Achęos premebãt. Per id tempus Aratus forte impe-
riũ depoſuerat, duxq; ab Achęis creatus erat Aratus eius filius. Aetolo-
rũ uero exercitui præerat Scopas, qui tamẽ parũ in magiſtratu erat per-

manſurus. Quippe Aetoli ea tempeſtate poſt autumnale æquinoctium comitia faciebant. Achæi uero circa ortum Vergiliarum. Peracta igitur æſtate, cum Aratus Iunior imperium accepiſſet, uniuerſæ res quaſi unum principium ſumpſere. Annibal enim per hæc tempora ſe ad obſidionem Sagunti accingere: Romani L. Aemilium in Illyrium cum copiis aduerſus Demetrium Pharium mittere, de quibus ſuperiori libro memorauimus: Antiochus, Theodoto Ptolemaidem, ac Tyrum, per proditionem tradente, res Syriacas aggredi: Ptolemæus aduerſus Antiochum exercitum parare: Lycurgus, ut Cleomenem imitaretur, Athenæum Megalopolitanorum oppidum obſidere: Achæi equitum ac peditum multitudinem cogere: Philippus e Macedonia cum copiis proficiſci, legionarios milites habens circiter decem millia, ſcutatos ad quinq; millia, præterea equites octingentos. Hic tum erat omnium apparatus ad res bellicas. Eodem tempore Rhodii aduerſus Byzantios bellum mouere, ob tales quaſdam cauſas. Byzantii urbem incolunt, cum natura loci munitiſſimam, tum ad fertilitatem omnium rerum, quibus humana fœlicitas perficitur, opportuniſſimam. Ita enim in oſtio ipſius Ponti ſita eſt, ut neq; ingredi negociator quiſquam, neq; egredi ſine Byzantiorum conſenſu ualeat. Cum uero Pontus multa ferat ad uitam hominum commodiſſima, eorum omniū Domini ſunt Byzantii. Nam & ad neceſſarios uſus coria, ac multitudinem ſeruorum, quæ circa Pontum ſunt loca, eis abūdantiſſime ſuppeditant, & ad delicatiorē uitam mel, cerā, ſalſamenta, aliaq; huiuſmodi. Ipſi uero negociatoribus prębent oleum, & omne uini genus, frumentum interdum dant, interdū accipiunt. His omnibus rebus neceſſe eſt Græcos uel omnino priuari, uel in fide atq; amicitia cū Byzantiis permanere. Siquidem Byzantiis malignari uolentibus, Galliſq;, aut aliis circumſtantibus barbaris adhærere, ob anguſtias loci, et multitudinē barbarorum, excludi omnino Græcos a nauigatione Ponti oporteret. Maximas igitur Byzantii ex ſitu loci habent commoditates, educendo, quæ apud eos abundant: quæ uero deſunt, ſine labore ac periculo inducendo. Maximas etiam, ut diximus, præbent cæteris Græciæ ciuitatibus opportunitates. Quamobrem, ut communes omnium benefactores merito a Græcis coluntur, & digni exiſtimantur, non ſolum quibus habeatur gratia, uerumetiam auxilia aduerſus barbarorum impetum præſtentur. Quoniam uero plerique; ſunt naturam eius loci ac proprietatem ignorantes, noſtrumq; deſyderium ſemper fuit, ut huiuſmodi res in multorum notitiam deuenirent: & ſi

fieri

fieri posset, perspicerentur oculis: sin minus, quoad liceret, intellectu comprehenderentur, dicendum existimauimus, quæ sit causa, quæ tantam huic urbi fœlicitatem pariat. Igitur qui appellatur Pontus, circiter XXII. millia stadia in circuitu patet, duo habens ostia sibi inuicem opposita, alterum ex Propontide defluens, alterum ex Mæotide palude. Mæotis quidem ipsa octo millium stadiorum circuitum continet. In utriusq; alueum cum multi, ac magni amnes ex Asia defluant, pluresq;, & maiores ex Europa, euenit, ut repleta Mæotis per ostium suum in Pontum effundatur, Pontus ipse in Propontidem. Mæotidis ostium Cimericus Bosphorus uocatur. Latitudinem quidem XXX. stadiorum, longitudinem LX. habens. Ponti uero ostium Bosphorus Thracius appellatur. Huius longitudo ad CXX. stadia extenditur. Latitudo non est eadem ubique, nam a Propontide quidem, quod inter Calchedonem, ac Byzantium spatii est, XIIII. continet stadia: a Ponto uero, quod Fanum appellatur, ubi primum Iason, cum ex Colcho rediret, XII. Diis fertur sacrificasse, in Asia positum, X. stadiis distat ab Europa. Quod uero Mæotis, ac Pontus continue effluant, duplices traduntur causæ, una quidem per se ipsam nota, quod scilicet permeantium in alueos flumínum multitudine, cum continue humor augeatur, nec aliunde exitum habeat, necesse est in tantum crescere, ut tandem efferri per ostia opus sit. Altera, quod multitudine harenarum, quas continue defluentes amnes in Pontum, atq; Mæotidem uehunt, usqueadeo alueí replentur, ut superferri humorem, & per ostia exire sit necesse. Atq; hæ quidem ueræ causæ fluxus sunt, non ex mercatorum relatione fidem merentes, sed ex ratione naturali, qua uerior reperiri haud facile potest. Verum, quoniam ad hunc locum uenimus, nihil omittendum, quod ad naturæ inuestigationem pertineat, ut plerisq; scriptores faciunt, sed quatenus fieri potest demonstratiua narratione utendum, ne quid dubium discendi cupidis relinquatur. Hæc enim in primis est nostris temporibus conueniens, quibus cum nihil relictum sit innauigabile, atq; inaccessum, indecens est de rebus ambiguis a poetis, et fabularũ scriptoribus testimonia quærere. Quod superiores historiographi fecerunt. Dicemus igitur Pontũ harenis, quas amnes assidue deuehunt, continue adimpleri, uenturumq; aliquando tempus quo eius alueus terræ prorsus æquetur. Idem etiam de Mæotide affirmamus, dummodo hic locorum, quem in præsentia cernimus, permaneat; nec cessent causæ defluentium harenarum, nam cum

tempus infinitum sit, aluei uero, de quibus loquimur, certis claudantur terminis, manifestum est, quantulumcunq; materiæ deferatur, etiã si perexiguum esset, dum tamẽ id fiat assidue, longo temporum spatio futurum, ut omnino repleantur. Quando autẽ deuectæ materiæ non parua quędã quantitas est, sed infinita pene multitudo, perspicue est, hoc quod dicimus nõ longe post futurũ quod etiam ex parte iam factũ apparet. Quippe Mæotis iam fere repleta est, nam profundissima pars eius quinq; uel ad summum septem ulnis extenditur. Vnde fit, ut maioribus lignis nauigari non possit, nisi nautis ui malum trahentibus. Cumq; a principio mare fuerit sapore quã simillimũ Ponto, in quo ueteres omnes consentiunt, nunc palus est quam dulcissima, utpote salo multitudine harenarũ, & aquis decurrentium fluminũ superato: quod olim de Ponto quoq; eueniet, & nunc fit, sed non facile perspici potest propter aluei profunditatem. Si quis tamen diligentius inspexerit, perspicue id fieri animaduertet. Danubio enim multis ostiis ex Europa in Pontum defluente, tumuli quidam fiunt ex colluuie deuectæ materiæ, quos nautæ pectora appellant, unius diei itinere a littore distantes, in quos sæpenumero delati per noctem nautæ periculum faciunt. Cur autem non propter littus, sed longius intra mare huiusmodi tumuli fiant, hæc traditur causa. Quatenus enim impetus decurrentium fluminum præualet, & superatis fluctibus ingreditur mare, eatenus harenam & omne genus materiæ ferri in altum necesse est. Vbi uero profunditate maris impetus ipsi fluminum dissoluuntur, tunc naturali ratione omnis materia deorsum fertur, fundumq;, quo consistat, inuenit. Ex quo fit, ut maiorum, ac rapidiorum fluminum aggeres magis protendantur in mare, maiorq; profunditas iuxta terram appareat: minorum uero, mitius fluentium tumuli non longe distent ab ostiis. De multitudine autem defluentis materiæ, lignisq;, & lapidibus, & harena, quæ in Pontum uehuntur, nulla admiratio est, cum sæpenumero intra breuissimum tempus torrentes uideamus maxima abrumpentes loca, & omne genus materiæ, & terræ, & lapidum ferentes. Qua ex re tanta interdum locorum commutatio fit, ut non longe post ea uidentes, uix agnoscamus. Quamobrem non est mirandum, si tot, ac tanti amnes continuo in Pontum fluxu aliquid ex iis faciant, quæ supra memorauimus, tandemq; impleant Pontum. Hoc enim nõ solũ uerisimile, uerũetiam necessariũ uidetur, si quis eius rei rationẽ diligenter inquirat. Verũ futuri argumentũ est, quod quando Męotis Põtico mari dulcior est, tanto Pontus ipse a mari nostro differt.

Ex quo

Ex quo palam fit, cum Pontus tanto plus temporis q̃ Męotis peregerit, quanto eius alueus illius alueo maior est, futurum, ut instar Męotidis & dulcis sit, & palustris, quin eo celerius, quo plures, maioresq; in Pontũ amnes defluunt. Hęc a nobis dicta sunt eorum gratia, qui repleri Pontũ non posse arbitrantur, nec futuram paludem existimant, ubi nunc pelagus est, præterea nauigantium etiam gratia, multa ac diuersa mendatia referentium ne illis passim more puerorum habere fidem cogamur, ob inexperientiam locorum, sed cognitionem quandam ueri habentes, discernere possimus quid uere, quid falso narretur. Sed iam ad opportunitatem situs Byzantiorum reuertamur. Cum eius freti, quod Pontum Propõtidemq; coniungit, longitudo, ut supra memorauimus, ad centum & uiginti stadia extendatur, Fanumq; eam partem terminet, quæ est a Ponto: eam uero quæ a Propontide est, Byzantium, inter utrũq; locum templum est, quod Hermeum Europæ uocant, in Promontorio supra ostium Ponti situm, quod ab Asia distat circiter quinq; stadia. Est autem in angustissima parte freti, ubi Darium memorant Pontem struxisse, quo tempore aduersus Scythas profectus est. A Ponto usq; in hunc locum unda æqualiter fluit, utpote locis, qui freto imminent ab utroq; latere ęque inter se distantibus. Vbi autẽ ad Hermeũ Europæ uentũ est, quo in loco angustissimũ esse fretũ memorauimus, ruens ex Ponto in oppositã partẽ cũ impetu aqua uiolẽter reflectitur, agiturq; in oppositã Asię loca, inde rursus uersus Europę promontoriũ cursum tenet, huc denuo acta fertur in eum locũ quẽ incolę Bouẽ uocant. Est autem in Asia, ubi primũ cõstitisse ideo in fabulis memoratur. Ad extremum tamẽ a Boue quoq; repulsa Byzantiũ fluit, ubi circa urbem diffusa partim dissoluitur, diuiditq; eum locum, quod Cornu appellatur, partim rursus retrogreditur. Neq; tamẽ agi hic impetus potest in oppositã regionẽ, ubi est Calchedon. Nam cum totiens huc, atq; illuc flectatur, sinusq; non mediocris latitudo sit, iam prope hoc loco deficiens haud amplius ad rectum Angulum in oppositum pergit, sed potius ad obtusum. Ex quo fit, ut relicta Calchedone per sinum fluat. Atq; hoc quidem est, quod Byzantiis maximas præbet commoditates, Calchedonensibus uero econtrario. Licet enim quatenus ad oculos spectat, utriusq; urbis situs peræque commodus uideatur esse, tamen nauigare uolentibus, ad hanc quidem difficilis transfretatio est, ad illam uero undarum uiolentia etiam nolentes feruntur. Cuius rei argumentum est, quod a Calchedone proficisci Byzantium uolentes nequeunt recta cursum tenere, ob interfluentis impetum aquæ, sed

& ad Bouem contendunt, & ad eã urbem, quã Chryſopolim uocant, ex qua deinde per uim Byzantium feruntur. Par etiam commoditas ad alterutrum locum nauigandi Bizantiis adeſt, ſiue Auſtro ab Helleſponto ferantur, ſeu ex Ponto in Helleſpontum nauigent. Ex Byzantio enim rectus, ac frequens curſus eſt ad Propontidis anguſtias per Abidum, & Seſtum, indeq; Byzantium ſimiliter. Calchedonenſibus autem omnia econtrario accidunt, ob eas, quas memorauimus, rationes, & diſtantiam regionis Cyſicenſorum. Quippe ab Helleſponto Calchedonem nauigantibus, per propinqua Europæ loca curſum tenere, ac deinde locis, quæ circa Byzantium ſunt, appropinquãtes Calchedonem declinare ob fœlicitatem currentium undarum difficile eſt. Rurſus uero ex eodem loco in Thratiam proficiſci, omnino impoſſibile, tum propter impetum interfluentium undarum, tum uentis utrinq; ſibi inuicem repugnantibus. Ingredientibus enim Pontũ, Auſter fauet, egredientibus, Aquilo. Atq; his duntaxat uentis ad utrunq; curſum uti neceſſe eſt. Quæ igitur a mari tales tantaſq; Byzantio commoditates præbent, hæc ſunt, quæ ſupra memorauimus. Quas uero a parte mediterranea ea urbs incõmoditates patiatur, ſequẽtia indicabunt. Thratia ita circuit Byzantiorum agrum, ut omnẽ eorum regionem a mari ad mare amplectatur. Ex quo fit, ut Byzantii graui ac perpetuo bello a Thracibus infeſtentur. Nam ſi ſemel, atq; iterum immanem gentem ac Barbaram uincant, non tamen propterea reſtinguere bellum poſſunt. Tanta eſt & priuatorum hominum, & dominantium apud eos multitudo. Vno ſiquidem eorum ſuperato, tres alii potentiores inſurgunt, & populabundi per eorum prouintiam graſſantur. Ac ne inito quidem fœdere, aut rebus pace compoſitis, aliquid agunt. Mox enim quadruplicatos inueniunt hoſtes. Itaq; difficili, atq; aſpero bello aſſiduе conficiuntur. Quid enim magis infidum, q̃ uicinus hoſtis? aut quid Barbarico bello periculoſius? Præterea ad tot mala, quibus undique a mediterranea parte premuntur, id accedit, quod Tantali pœna cruciantur, ut Poeta inquit. Nam cum regionem habeant omnium fertiliſſimam, poſtquam agros diligentiſſime coluerunt, paratiq; ſunt fructus pulchritudine, copiaq; mirandi, tum uenientes in prouintiam barbari, populantur, deuaſtantq; omnia. Byzantii, amiſſis laboribus atq; impenſis, tantam ſtragem rerum ſuarũ uidentes, grauiter & iniquo animo ferunt. Nihilominus bellũ cum Thracibus ob conſuetudinem tolerantes, in antiquo fœdere cum Græcis permanebant. Appropinquantibus uero ad eas partes Gallis, in maximum diſcrimen deuenere.

Galli

Galli enim, qui sub Brenno Duce militauerant, ingenti periculo apud Delphos liberati, cum in Hellespontum uenissent, nequaquã in Asiam transiuerunt, sed opportunitate locorũ pellecti, circa Byzantium constitere. Vbi deuictis Thracibus, & Tyle Rege constituto, Byzantiis intulerunt bellum. Hi principio muneribus lenire illorum animos cœpere, datis modo tribus, modo quinq; interdũ decem millibus aureorũ, ne eorum prouintiam deuastarent, ad extremum octuaginta talenta singulis annis pendere coacti, usq; ad Clyari tempora. Quibus Gallorum imperium defecit, omnisq; ea gens uicissim a Thracibus superata, funditus extincta est. Ea igitur tempestate magnitudine tributorũ exhausti, primo Legatos in Græciam misere, qui in præsens tempus subsidium peterent. Græcis uero magna ex parte id contemnentibus, Byzantii decreuere, ut ab omnibus, qui in Pontum nauigarent, uectigalia exigerentur. Quod cum graue ob nouitatem facti omnibus uideretur, uniuersi eius rei culpam, quod id paterentur, in Rhodios refundebant, ut potemaris principatum eo tempore obtinentes. Quæres initium, & quasi seminarium fuit eius belli, de quo in præsentia scripturi sumus. Rhodii enim cum propriis, tum uicinorum damnis commoti, primo aduocatis sociis, Legatos Byzantium misere, qui dimissionem uectigalium peterent. Hi eo, uti iussum fuerat, profecti, cum id persuadere multitudini nequiuissent, Heratondoro, & Olympiodoro contradicentibus, qui tum in Republica Byzantiorum principatum obtinebant, re infecta discesserunt. Nec longe post eodem reuersi Byzantiis indixerunt bellum ob causas quas supra memorauimus. Mox igitur Rhodii Legatos ad Prusiam mittere, qui eum ad bellum Byzantiis mouendum hortarentur. Sciebant enim Regem certis ex causis Byzantiis infensum. Byzantii similiter Attalum & Achæum crebris legationibus precari, ut sibi aduersus Rhodios auxilio essent. Attalus ad eam rem promptus quidem erat, sed summis rerum angustiis premebatur, quippe, quem Achæus intra paterni imperii limites redegerat. Achæus autem omnium, quæ sunt citra Taurum, dominus, & se palam Regem appellans, auxiliaturum se Byzantiis pollicebatur. Quæres his quidem spem maximam, Rhodiis uero & Prusiæ non paruum terrorem addidit. Erat enim Achæus, Antiochi propinquus, qui regnum in Syria obtinuerat, fueratq; eum principatum consecutus ex talibus quibusdam causis. Mortuo Seluco patre Antiochi, cum regnum ad Seleucum eius filium, qui cæteris fratribus maior natu erat, peruenisset, Achæus cum hoc propter generis propinquitatem Taurum tran-

scendit biennio fere ante hæc, de quibus scribimus, tempora. Seleucus enim simul ac regnum ingressus fuit, cum audisset Attalum loca omnia, quæ sunt citra Taurum montem, occupasse, rebus suis consulendum ratus, maximis uiribus Taurum transcēdit, ubi paucis interiectis diebus, ab Apaturio Gallo & Nicanore dolo circunuentus, atq; extinctus est. Achæus propinqui mortem ulciscendam ratus, extemplo Apaturium atq; Nicanorem interfecit. Tum copiis, reliquisq; omnibus rebus prudenter ac magno animo usus est. Nam cum & opportunitas temporis & unanimis militum consensus eum ad suscipiendum diadema hortaretur, id facere noluit, sed tanq; regnum Antiocho iuniori fratri seruaret, diligenter omnia administrans, omnem, quæ citra Taurum est, regionem subigere decreuit. Rebus autē fœliciter succedētibus, cum ad extremum Attalo nihil præter Pergamum reliquisset, insperatis uictoriis elatus, repente consilium mutauit, seq; Regem salutari iussit. Ex quo factū est, ut, eius nomen longe magis, q̄ cæterorū Regum, seu principū, qui citra Taurū sunt, terroribus oībus ac formidini esset. Quibus rebus moti Byzantii, haud inuiti bellū aduersus Rhodios, ac Prusiam susceperūt. Prusias accusare primo Byzantios, quod cū decreuissent imagines eius erigere, rem postea segniter obliuioni tradidissent. Deinde longe magis indignari, quod idem omni studio bellum, quod inter Achæum, Attalumq; exarserat, dirimere contendissent, cum neminem lateret, pacem illorū rebus suis diuersis rationibus periculosam esse. Postremo illis obiicere, quod, cum ad Attalum in ludis, quos in honorem Mineruæ fecerat, legatos misissent, ad se in gratulationibus Deorum neminem transmiserant. Quibus omnibus rationibus aucta indignatione, libenter cū Rhodiis aduersus Byzantios sentiebat. Itaq; cum Legatis composuit, ut illi mari Byzantios adgrederētur, se idem terra non minoribus uiribus facturum pollicitus. Belli igitur, quod Rhodii aduersus Byzantios gesserunt, hoc principium, atq; hæ causæ fuere. Byzantii principio incredibili audatia inierūt bellū, sperantes Achęum, uti erat pollicitus, sibi auxilio futurum. Quare aduocato ex Macedonia Thibete, eum Prusiæ opposuerunt, quo huic ad defendenda sua occupato aliena infestandi facultatem auferrent. At Prusias eo, quo diximus, impetu, in Byzantios profectus, euestigio Fanum cœpit, locum natura munitissimum, & supra ipsum Ponti hostium situm, quod Byzantii nō mnlto ante tempore, ingenti pecunia mercati fuerant, opportunitate loci pellecti, ne quam alicui commoditatem relinquerent in Pontum, uel ex Ponto nauigandi, nisi id cum Byzantiorum uoluntate facerent. Præterea eam omnē partem Asiæ,

tem Asiæ, quã Byzantii multis ante annis tenuerant, ferro, igniq; uasta uit. Rhodii ædificatis sex nauibus, quatuorq; a sociis acceptis, & Xenophanto duce cõstituto, cum decẽ nauiũ classe in Hellespontũ nauigarũt. Vbi nouem ex his iuxta Sextum cõstitutis, quo uniuersis aditũ in Pontum prohiberẽt, cum reliqua dux secunditate uento Byzantium aduolauit, tentandi gratia illorũ animos, an exardescente iam bello consilii pœniteret. Quos cum eodem animo reperissent, ad suos reuersus, cum omi simul classe Rhodũ rediit. Inter hæc Byzantii legationibus agebãt, alios ad Achæũ mittentes, rogatum, ut succurrere rebus suis maturaret: alios in Macedoniam, qui Thibetem adducerent. Videbatur enim Bithyniq regnum non minus ad Thibetem, q̃ ad Prusiam spectare, q̃ Thibetes Prusiæ patruus foret. Rhodii obstinatione Byzantiorũ cognita, callide ac prudẽter se gesserũt. Cum enim Byzantios intellexissent omnẽ spem suam in Achæo sitam habere, patremq; Achæi scirent a Ptolemæo in Alexandria in uinculis teneri, Achæũ autem saluti patris, cæteris omnibus posthabitis, intentum esse, de mittendis ad Ptolemæum legatis, & Andromacho petendo agere cœperũt, quo Achæũ sibi hoc tanto beneficio facerent obnoxiũ. Ptolemæus auditis, quæ relata per legatos fuere, haud facile inclinari ad liberationẽ Andromachi uidebat, sperans se illo uti in tẽpore posse, q̃ nondum cõpositæ res cũ Antiocho erant, & Achæus iam sine cõtrouersia regnũ adeptus, longe lateq; uires suas extẽderat. Erat em̃ Andromachus Achæi pater, & frater Laodices uxoris Seleuci. Veruntamen ut Rhodiis gratificaret, Andromachũ eis tradidit, quo eũ si uideretur, filio restituerẽt. Rhodii per hunc modũ uoti cõpotes facti, & simul aliis rationibus cõciliato sibi Achæo, præcipuã spem Byzantiis abstulerũt. Accidit præterea aliud quoq;, quod nõ parũ Byzantios afflixit. Thibetes enim, quẽ ex Macedonia aduocatũ supra memorauimus, repente morbo correptus, diem suũ obiit. Quæ cũ accidissent, Byzantii omino animis cæcidere. Prusias cõtra, aucta spe rei bene gerendæ, simul ipse bellũ ex Asia mouit, simul conductis in Thracia mercenariis militibus, usq; adeo Byzantios oppressit, ut ne exire quidẽ portas urbis, quæ in Europã aspiciunt, auderẽt. Byzantii omi spe nudati, bellumq; undiq; asperrimũ patientes, exitum aliquẽ rerum honestũ quærebant. Quamobrem appropinquante ad urbem Cauaro Gallorũ rege, & dirimere id bellũ omni studio conante, Prusias simul & Byzantii rem omnẽ in manibus eius posuerunt. Quod cum intellexissent Rhodii, propositũ suum producere ad finem cupientes, legatum ad Byzantios Aridicem misere, & cum eo Polemoclen cum tribus triremibus, uolentes id quod in pro-

uerbio est, Hastã simul & caduceũ Byzantiis mittere. Cum igitur legati Byzantiũ uenissent, percussum est fœdus cum Rhodiis quidem simpliciter, ut Byzantii a nemine in Pontũ nauigante uectigalia exigerent: quo facto, Rhodii, sociiq; eorũ pacẽ cum Byzantiis agerent, cum Prusia uero his uerbis, Esse Prusiæ atq; Byzantiis pacẽ atq; amicitiã perpetuã. Neq; Byzantios aduersus Prusiam aliquo modo exercitũ ducere: neq; Prusiã aduersus Byzantios. Restituere Prusiam Byzantiis omnes prouintias, oppida, populos, mancipia, absq; mercede aliqua. Præterea naues, sagittas, ac reliquã prædam, quam principio eius belli Byzantiis abstulerat: item, ligna, tegulas, laquearia, quæ ex phano abduxerat. Siquidẽ Prusias aduentũ Thibetis formidans, oppida oĩa e medio sustulerat, in quibus se recipere hostes potuissent. Postremo obligari Prusiam, cæteroscq; Bithynię milites, quicquid ex Misia abstulissent, quæ sub ditione Byzantiorum erat, incolis restituere. Belli igitur Prusiæ ac Rhodiorũ aduersus Byzantios hoc principiũ, atq; hæc finis fuit. Sed idem tempus Gnosiis missis ad Rhodios legatis, triremes, cũ quibus Polemocles nauigarat, & tris cataphractas naues petiere aduersus eos, qui nuper a se defecerant. Quo facto, cũ classis in Cretã appulisset, Eleuternei eam rem suspectã habentes, quod paucis ante diebus Polemocles, ut Gnosiis gratificaretur, Timarchũ eorum ciuẽ occiderat, primo de iniuriis questi, mox Rhodiis intulerunt bellũ. Non multo ante hæc tempora Litii quoq; uariis cœperant affligi difficultatibus. Denicq; oĩs Creta in motu erat. Gnosii, Gortiniiq; inito inter se fœdere, & omnia cõmuni consilio agentes, omnẽ insulam subiugarunt, urbe Litiorũ excepta. Hanc, quoniã sola iugum abnuerat, omnibus uiribus oppugnare nitebantur, æquare eam tandem solo cogitãtes, ut hoc exẽplo cæteris ciuitatibus metus nouarũ rerum incuteretur. Principio igitur Cretenses omnes bellũ aduersus Litios gerebant. Mox orta inter eos ex leui causa contentione, quod huic genti frequẽtissime accidit, dissidere inuicẽ cœperũt. Et Pollyrenei, Cretæ, Lampei, præterea Horii atq; Arcades, relicta Gnosiorũ amicitia, cum Litiis sentiebãt. Gortiniorũ uariæ erant sententiæ, antiquiores em̃ Gnosiorũ, iuniores uero Litiorũ partes sequebant. Gnosii, mutatis repente sociorum uolũtatibus, cũ res præter opinionẽ accidisset, mille homines societatis iure ex Aetolia accersiuere. Quo facto, seniores Gortiniorũ extẽplo occupata arce, Gnosios simul atq; Aetolos introduxerunt, iuuenibusq; partim in exiliũ missis, partim crudelissime interfectis, urbẽ Gnosiis dedidere. Eodem tẽpore cũ forte Litii in hostilẽ agrũ uniuersi irrupissent, nullo domi præsidio relicto, Gnosii re per exploratores cognita, urbem

custode

cuſtode uacuam occuparunt, pueroſq; & mulieres Gnoſon miſere. De hinc incenſa per iram ac funditus euerſa urbe, domũ remearũt. Lytii ab expeditione ad urbẽ reuerſi, ubi omia incẽſa, ac diruta conſpexere, adeo animis cõſternati ſunt, ut ne ingredi quidẽ urbẽ quisq; auſus fuerit, ſed omnes eã cateruatim circũeuntes, gemitu ac lamẽtis & patriã, & fortunã ſuam ſunt proſecuti. Poſt hęc cõuerſo itinere ſe ad Lampeorũ urbẽ rece perunt, a quibus humaniter, & ſummo ſtudio ſuſcepti fuere. Aciã pro ciuibus profugi, atq; hoſpites intra unius diei ſpatiũ facti, bellũ cũ ſociis aduerſus Gnoſios gerebãt. Lytios Lacedęmoniorũ colonia, & omniũ Cretę urbium antiquiſſima ita repẽte, & miſerabiliter extincta eſt. Polly renei & Lampei, cęteriq; omnes eorũ ſocii uidẽtes Gnoſios quidẽ Aeto lorum ſocios eſſe: Aetolos uero Philippi, & Achęorũ hoſtes, lẽgatos ad Regẽ, atq; Achęos mittunt, qui de ineunda ſocietate, & auxiliis mitten dis agerẽt. Achęi, & Philippus in communẽ illos ſocietatẽ accepere. De inde ſuppetias eis miſerunt Illyrios circiter quadringẽtos, quorum dux erat Plator, Phocenſes uero circiter centũ. Qui cum ueniſſent, maximũ momentum Pollyreneis Achęorũ ſociis attulere. Siquidem intra breue tempus auctis illorum uiribus Eleuterneos, Cydoniatas, Aptereos, ali oſq; cõplures a Gnoſiorũ ſocietate deficere, ſibiq; adhęrere cõpulerunt. Quibus peractis Pollyrenei, ſociiq; quingentos Cretenſes Philippo, & Achæis miſerunt. Gnoſii nõ multo ante tempore circiter mille Aetolis miſerant. Ita utriq; alterius gratia bellum inuicem gerebant. Gortini orum exules Pheaſtiorum portum per inſidias ceperant, ex quo eos qui erant in urbe, crebris incurſionibus infeſtabant. Hic igitur erat Creten ſium rerum ſtatus. Sub idem tempus Mithridates Rex bellum Sino penſibus intulit. In quo cũ Sinopenſes ſubſidium per legatos a Rhodi is petiiſſent, Rhodii tris uiros ad eã rẽ elegere. His ad CXL. mil. drach marũ tradita, ut Sinopẽſibus de rebus ad bellũ neceſſariis prouiderent. Igitur quibus datum hoc onus fuit, utres uini pararũt circiter X. millia crinium laboratorũ CCC. talenta, neruorum laboratorũ C. talenta, ar maturas integras mille aureorũ ſignatorũ III. millia, naues onerarias IIII. baliſtas prẽterea, ac tormẽta omniũ generum magno numero. Le gati his acceptis Sinopẽ remearũt. Ingens inuaſerat Sinopẽſes timor, ne Mithridates terra mariq; urbis oppugnationẽ aggrederetur. Sinope ſi ta eſt in parte dextra Ponti, ubi Phaſis fluuius ingreditur mare. Eſt autẽ in quadam Cheronneſo protendente in pelagus, cuius collũ Aſiam con tingẽs, & lõgitudinis fere duorũ ſtadiorũ prędicta urbs claudit, reliqua pars Cheronneſi in pelagus protenditur, eſtq; plana, & ad ambulandũ

in urbem commodissima: a mari uero uenientibus difficilis, ac fere inaccessa, aditus habens q̄pauciſſimos. Quam ob rem ueriti Sinopenſes, ne Mithridates tormentis, machiniſq; non ſolū ab ea parte, quę Aſiam contingit, uerumetiam ab aliis lateribus, dimiſſis in terrā copiis, urbem oppugnaret, omnē eam partem, quę mari claudit, uallo diligentiſſime munierunt, conſtitutis militibus, qui hoſtes, ſi uenirent, ſagittis a terra arcerent. Quippe circuitus loci mediocris eſt, nec magno præſidio indigēs. Hęc cum Sinope gerebantur, Philippus Rex e Macedonia cū copiis profectus (hinc em̄ ſuperius digreſſionē feceramus) in Theſſaliam, atq; Epirum exercitū ductabat, maturans per eas regiones tranſitum in Aetoliā facere. Alexander autē & Dorimachus eodem tempore de capienda per proditionem Aegira cogitantes, congregatis Oeanthiæ mille & ducentis Aetolis (quippe ea urbs Aetolorū eſt huic, de qua loquimur, oppoſita) nauibuſq; ad transfretandum paratis, opportunitatē perficiendæ reī prę̄ſtolabant̄. Perfuga quidā ex Aetolia iamdiu apud Aegiratas moram traxerat. Hic cū ſępenumero animaduertiſſet cuſtodes eius portæ, qua iter eſt Aegium, per ebrietatem negligentius ſe habentes, eam rem Dorimacho retulit, & ad urbem noctu capiendā hortatus eſt, hominē alioquin huiuſmodi rebus aſſuetū. Eſt autē Aegira urbs Pelopōneſi iuxta Corinthiacū ſinum inter Aegium & Sicyonē ſita in quodā colle aſpero atq; difficili, ad Parnaſum uergens, diſtanſq; a mari circiter ſeptē ſtadia. Cum igit̄ transfretationis tempus aduenisſet, Dorimachus deportato exercitu, & omnibus ſtrenue prouiſis anteq̄ diluceſceret, ad amnem peruenit, propter eum collem, in quo urbs ſita eſt, defluentē. Hinc ipſe & Alexander atq; Archidamus Pantaleonis filius maxima multitudine Aetolorum comitati ad urbem ferūtur, ea uia, quę ab Aegio ducit. Perfuga cum uiginti aptioribus militibus aliquando cæteros ob experientiam loci præceſſerat, ac per ſaltus pene inuios peruenerat ad mœnia, ubi per doacam urbem ingreſſus, cuſtodes adhuc ſomno ſepultos offendit. Quibus interfectis, uectibuſq; ſecuri abſciſſis, nemine ſentiente portam Aetolis reduſit. Quod cōſpicientes Aetoli magno impetu in urbem feruntur, temere nimium atq; inconſyderate ſe gerentes. Quæ res Aegiratis quidem uictoriam, ipſis uero cladem ſimul atq; ignominiā peperit. Etenim Aetoli actum de Aegiratis exiſtimantes, cum primum ipſi intra mœnia conſiſterent, hunc in modum ſe geſſere. Congregati aliquandiu in foro conſtiterunt, mox diluceſcente die ad priuatas utilitates omnes conuerſi, palatiq; per urbem alii alias domos adgredi, fortunas ciuium diripere, urbem totam populari, denicq; nulli rei, prę̄terq̄ prædę intenti eſſe.

esse. Aegiratæ magnitudine, ac nouitate facti commoti, hi quidem, ad quorum domos grassati hostes fuerant, timore perculsi, extra ciuitatem fugere, Aetolis iam manifeste urbem tenẽtibus. Qui uero auditis tubarum clangoribus adhuc integra re familiari in subsidium ciuitatis exiuerant, omẽs sese in arcem recipere. Quam ob rem hi quidẽ continue plures ac fortiores fieri, Aetoli cõtra rariores, debilioresq; illis se iugiter ad defensionem urbis in arcem congregãtibus, his semper domos prædan di gratia diuidẽtibus. Dorimachus, & si imminens periculum animaduertebat, nihil tamen ob eam rem commotus, incredibili audatia in arcem impetum facit, ratus qui eo conuenerant, aduentu suo perterritos, mox se Aetolis dedituros. Sed non fuit Aegiratis animus in propulsando periculo, quin incredibili constantia, ac fortitudine animi persistentes, hostem arcebant. Vtrinq; igitur acerrime pugnabatur. Et quoniam arx nullis erat circundata mœnibus, pugna singulari certamini q̃similima committebatur. Aliquandiu atrociter, atq; æquo Marte pugnatum est, his de patria ac liberis, illis de propria salute dimicantibus. Ad extremum tamẽ Aetoli fugere turpiter cœperũt, qua capta occasiõe Aegiratæ auctis animis eos insequebant. Ex quo accidit, ut plurimi Aetolorũ, dũ præ timore tumultuarie fugerent, in ipso exitu portæ a se inuicem oppressi extinguerẽtur. Alexander in prælio strenue dimicans occisus est. Dorimachus in tumultu, dum portam egredi contenderet, occubuit. Reliqui aut in eodem loco oppressi, aut per præcipitia ruentes occiderunt. Pauci admodũ salui, armis tamen turpiter in bello amissis, ad naues peruenere. Per hunc modum Aegiratæ perditam fere per segnitiem patriã incredibili animi magnitudine recuperarunt. Sub idem tempus Euripides, qui Dux ab Aetolis missus Eliensibus fuerat, peragratis Dymensiũ & Pharensium, & Tritensium agris, ingentem abigens prædam, iter in Eliensem terram tenebat. Quod cũ Miccus Dymensis audisset, qui forte ea tempestate in locum Ducis Achæorũ suffectus fuerat, auxiliãtibus Dymensibus, ac Pharẽsibus, et Tritensibus, abeuntes hostes insecutus, dum incõsultius ruit, in hostiũ insidias lapsus profligatus est, multosq; ex suis amisit. Siquidem quadraginta pedites desyderati, capti uero ducenti. Euripides re fœliciter gesta animo elatus, paucos post dies rursus eductis copiis, castellum quoddam Dymensium opportunissimum cœpit, quod incolæ Murum appellant, feruntq; ab Hercule olim, cum aduersus Elienses bellum gereret, ædificatũ fuisse, quo ueluti munimento ac receptaculo belli uteretur. Dymenses, Pharenses, & Tritenses supradicta dade affecti, & futura propter captum ab Euripide castellum for-

midantes, primo literas ad Ducem Achæorum dedere, quibus eum de rebus gestis certiorem facerent, peterentq; aduersus Aetolos subsidium Posthæc nonnullos ex principibus ciuitatum suarum legatos ad eundē miserunt. Aratus neq; mercenarium militem contrahere poterat, ob non solutum ab Achæis tempore Cleomenici belli militibus suis stipendium, & rebus omnibus timide, atq; imprudenter utebatur. Quam ob rem & Lycurgus Athenium Megalopolitarum oppidum cœpit, & Euripides præter id, quod supra memorauimus, aliis quoq; circunstantibus oppidis potitus est. Dymenses, Pharenses, & Tritenses spe, quam in Duce Achęorum habuerant, frustrati, inter se decreuere, ne qua deinceps pecunia in bellicos usus Achæis solueretur, sed ipsi per se mercenarios contraherent pedites circiter trecentos, equites quinquaginta, quibus se, patriamq; tuerentur. Quo facto priuatis quidem rebus satis uisi sunt consulere, nullam autem rerum publicarū rationem habuisse. Pessimum enim cæteris exemplum dederunt quantulacunq; ex causa res nouas moliendi. Cuius rei culpam merito quis in Ducem transtulerit, per segnitiem atq; ignauiam expectationem suorum fraudantē. Est enim ita
» comparatū, ut omnes qui in periculo sunt, q̄diu spem subsidii in amicis
» ac sociis habent, tamdiu cū iis amicitiā putent seruādam. Vbi uero spes
» omnis sublata est, tūc ipsi per se propriis rebus cōsulere cogātur. Quā
» ob rem danda quidē uenia est Dymēsibus, Pharensibus, & Tritēsibus, q̄ in summo ciuitatum suarū discrimine mercenarios cōducerent, Duce Achęorum segniter se habente. Quod uero erogare in cōmunes usus pecuniam uoluerint, haud quaq̄ ignoscendū. Vt em̄ decebat nō prętermittere proprias necessitates, ita erat turpissimū ea relinquere, quę ad salutem cōmunis Reipub. pertinerent. Hic igitur erat Peloponnesiacarū rerum status. Rex Philippus, peragrata iam Thessalia, in Epiro aderat. Hinc accepta multitudine Epirotarum una cū Macedonibus, quos secū duxerat, & trecentis funditoribus, quos ex Achaia habuerat, item trecētis Cretensibus, qui missi a Messeniis fuerant, in Ambratiotarum regionem peruenit. Vbi si statim facto impetu in mediterranea Aetoliæ loca grassatus fuisset, hic finis totius belli erat futurus. Verum persuasus ab Epirotis, ut primo Ambracū expugnaret, occasionem Aetolis præbuit ad resistendū, & quicquid necessariū foret, ad res suas tuendas, prouidēdum atq; parandū. Epirotę em̄ priuatum cōmodum publicę sociorū utilitati præferētes, affectantesq; summo studio Ambracū suę ditionis facere, Philippū hortati sunt ad eum locū obsidendū, & anteq̄ ulterius progrederētur, capiendū. Percōmodum em̄ futurū rebus suis arbitrabant, si Am-

si Ambratia Aetolos priuarent. Venturam autē eam urbem q̄facilime in potestatem suam, si prius hoc loco potirētur. Est enim Ambracus locus & naturali situ, & duplici muro munitissimus, ita undiq; paludibus clausus, ut unum duntaxat a terra aditum habeat, eumq; arctissimū, ac manu factū, præterea ipsi urbi, ac prouintiæ Ambratiotarum quasi supra caput imminet. Philippus igitur ab Epirotis persuasus, positis circa Ambracū castris, necessaria ad obsidionē parabat. Eodē tempore Scopas, congregata Aetolorum multitudine, per Thessaliam profectus in Macedoniam irruit, omnēq; regionē iuxta Pieriam montē ferro ignique depopulatus, cū omnis generis prēda uersus Dium abiit. Vnde cum ii, qui locum incolebant, aufugissent, domos omnes, gymnasiumq; funditus diruit: nec his contentus, porticus etiam ingenti sumptu circa templum instructas, incendit. Prēterea omia, quęcūq; uel ad ornatū, uel ad usum ibi erant posita, uastauit. Postremo regū imagines oēs euertit. Hic igitur statim initio belli, & quasi primo impetu nō solū homines, uerū etiam Deos aggressus discessit, reuersusq; in Aetoliā, nō ut impius ac nepharius in Deos immortales, sed ut bonus uir, & bene de Repub. meritus, atq; honoratus est, magna spe futurarū rerū Aetolis addita. Ex hoc enim rebātur, ut nemo quidē in posterū appropinquare regioni suę hostiliter auderet: ipsi uero populabūdi nō solū in Pelopōnesum grassari, ut consueuerāt, uerumetiā in Thessaliam & Macedoniā libere possent. Philippus auditis, quę in Macedonia gesta erant, statimq; ignorantiæ, atq; auiditatis Epirotarū pœnas luens, Ambracū obsidebat, ubi omni genere machinarū ac tormentorū usus intra XL. dierū spatium eo loco potitus est, dimissoq; ibi, fide prius ab iis accepta, Aetolorū pręsidio, de syderio Epirotarum satisfecit, Ambraco eis quasi per manus tradito. Posthæc motis castris iter per propinquā uallem direxit, festinans Ambrachęū sinum q̄celerrime transfretare, qui arctissimus est iuxta Acarnanum templū, q̄d Antium appellat. Fluit autē is sinus ex mari Siculo inter Epirū et Acarnaniā faucibus q̄ arctissimus, uix em̄ ad sexcētos passus in latitudinē patet. Vbi uero in mediterraneā partē diffundit, latitudinē habet fere centū stadiorū, longitudinē incipiendo a mari Siculo CCC. stadiorū, diuiditq; Epirū ab Acarnania, a Septentrione Epirū habens, Acarnaniam a meridie. Traiecto igit cū copiis sinu, Acarnaniā ingressus ad urbem Aetolię peruenit, quam Poetiam uocant, ductis secum ex Acarnania duobus millibus peditum, equitibusq; ducentis. Hic dispositis circa urbem castris, post multa acriaq; certamina, perendie quā eo uenerat, urbem pactionibus cœpit, relicto in eo post fidē ab iis acceptā

Aetolorum præsidio. Sequẽti nocte quingenti Aetoli rem adhuc in integro esse existimãtes, in suorũ subsidiũ ueniebant. Rex aduentu eorum cognito, dispositisq; in itinere insidiis, magnam partẽ illorum occidit, reliquos cœpit. Pauci fuga salutem quæsiuere. Posthæc distributo inter milites triginta dierum frumento (Maximam enim ea urbs frumenti copiam habebat) in Stratensem profectus est agrum, castraq; iuxta Achẽloum amnem posuit, procul ab urbe circiter decẽ stadia. Hinc per omnẽ prouintiam grassatus, nemine exire obuiã audente, omnia ferro ignique uastauit. Sub idem tempus Achæi bello præter cæteros afflicti, nec longe iam abesse Regem audientes, missis ad eum Legatis auxilium poscũt. Legati Philippo ad Straton oppidũ occurrunt, expositisq;, uti mandatum fuerat necessitatibus suis, subsidium precãtur: & Regi, ut transfreato Rhio iter in terrã Eliensem teneat, multis suadent ratiõibus. Quibus auditis Philippus, Legatos quidẽ in præsentia dimisit, consulturũ se de rebus huiusmodi pollicitus. Ipse uero motis castris uersus Metropolim profectus est. Quod sentiẽtes Aetoli, relicta urbe omnes in arcem cõfugerunt. Philippus incensa Metropoli, iter prosecutus Conopen tendit. Vbi cum congregati Aetoli equites in transitu fluuii ei occurrere statuissent, loco ad XX. stadia ab urbe remoto, & aut omnino prohibere eum transitu, aut, si transiret, cum eo confligere. Philippus, intellecto eorum consilio, mandat scutatis, ut primi omniũ flumẽ ingrediant, collectiq; in unum immota acie exitum tentent. Qui cum dicto paruissent, Aetoli primis ordinibus, quia conferti erant frustra tentatis, item posteaq; secundis, & tertiis, tandem desperatis rebus, in urbem reuersi sunt, ac iam de cætero Aetolorum exercitus intra oppida cõmorabatur. Philippus uero libere per omnẽ prouintiam discurrens populabatur, uastabatq; omnia cõpluribus ditioni suę subactis oppidis & situ, & mœnibus munitissimis, castelliscq; omnibus, quę in ea regione plurima erãt, funditus demolitis. Posthæc remissius ac placidius faciebat iter, facta suis potestate in priuatas utilitates, qua uellent, diuertẽdi. Affluentem deinde copia omnium rerum exercitum uersus Eniadas mouit, positisq; iuxta Pęanium castris, id primum decreuit expugnare, nec longe post multis commissis certaminibus expugnauit, urbem haud quidem magnam, quippe quæ minus mille passibus in circuitu patet, sed omni apparatu murorum, turrium, domorumq; haud cæteris inferiorem. Huius mœnia euertit funditus, domos deuastauit, ligna, tegulasq; ratibus transuehi per flumen ad Eniadas iussit. Aetoli primo ad defendẽdam Eniadarum arcem accingere se cœperũt, muro ac fossa, præterea rebus ad pro-

pugnan-

pugnandum neceſſariis eam munientes. Poſtquã uero appropinquare Philippum intellexerunt, timore perculſi, fugam omnes arripuere. Philippus, nemine iam reſiſtente, hoc quoq; oppido potitus, exercitum in Calidoniam duxit ad oppidum quoddam munitiſſimum, cui Claos nomen eſt, & mœnibus, & omni apparatus genere tutiſſimum. Macedones hoc quoq; oppido per uim potiti, paſſim deuaſtando Calidoniam diſcurrunt: deinde rurſus ad Eniadas reuertuntur. Philippus, conſyderata loci opportunitate, cũ ad alias res gerendas, tum uel maxime ad tranſeundum in Peloponneſum, inſtaurare urbem mœnibus decreuit. Primo igit̃ arcem ſeparatim muniuit: deinde portu naualibuſq; muro circundatis, hæc quoq; cũ arce coniunxit, uſus ad id opus peragendũ materia, quam ex Pęanio uectam ſupra memorauimus. Cum in his uerſaret̃ Philippus, literę e Macedonia afferuntur, ſignificãtes, Dardanios, quia de tranſitu eius in Peloponneſum dubitarent, ſummo ſtudio delectum habere, pararecq; ad bellum neceſſaria, ut mox in Macedoniã tranſirent. Quæ cum rex intellexiſſet, extemplo ſuccurrendum Macedoniæ ratus legatos Achęorum remiſit, dato eis reſponſo, q̃ cum primum Macedonicas res collocare in tuto potuiſſet, nihil ſibi magis curæ foret, q̃ cũ omnibus uiribus in Achæorum ſubſidium uenire. Poſthæc motis caſtris, ſumma celeritate per ea, per quæ uenerat, loca reuertebatur. Transfretanti Ambracium ſinum ex Acarnania in Epirum in una Lembo Demetrius Pharius occurrit, quem Illyrio expulſum a Romanis ſupra memorauimus. Hunc rex benigne, atq; humaniter amplexum iuſſit in Corinthum nauigare: deinde, per Theſſaliam in Macedoniam proficiſci. Demetrius igitur in Epirum profectus, mox, uti iuſſum fuerat, ſe in Macedoniam cõtulit ad urbem Pellam. Dardani, cum per Thraces quoſdã perfugas aduentum Regis intellexiſſent, timore perculſi, ſubito exercitũ diſſoluere, quanq̃ non longe iam aberant a Macedonia. Philippus cognita Dardanorum pœnitentia, poteſtatẽ ſuis omnibus fecit colligendi nouas fruges, & in ſuam cuiq; regionẽ abeundi, ipſe in Theſſaliam profectus, reliquam partem æſtatis Lariſſæ egit. Sub idem tempus Aemilius Paulus ex Illyriis reuerſus Romam, triumphauit. Annibal Sagunto per uim potitus, in hyberna copias dimiſerat. Romani nuncio de Sagunti excidio accepto, legatos ad petendũ Annibalem Carthaginenſem mittebant, ſimulq; neceſſaria ad bellũ parabant, P. Cornelio, & T. Sempronio creatis Cõſulibus. Quibus de rebus, quæ particulatim dicenda erant, ſuperioribus libris expoſuimus. Nunc autẽ ſummatim memorię gratiæ repetimus, ut, quod polliciti fuimus, oñia, & ſimul ante oculos

legẽtibus ponãtur. Primus igitur eius olympiadis annus perfectus est. Aetoli, cum tempus comitiorũ adesset, Dorimachum ducẽ belli elegerunt. Hic subito magistratũ ingressus, collecto armatorum numero in superiorẽ partem Epiri impetum fecit, omnemq; eam regionẽ fœde nimium, atq; hostiliter depopulatus est, ut non tam ũtilitatis suę, quã excidii Epirotarum gratia id facere uideretur. Tum ad templum Dodonæi Iouis profectus porticus incendit, ornatum omnem templi deuastauit, ipsam denicq; ædem euertit, adeo nullum uel pacis, uel belli modũ seruare sciunt, sed in utroq; communem hominũ morem, & quasi naturalem legẽ transgrediũtur. Hæc tot, aliaq; cũ Dorimachus patrasset, domum reuersus est. Durante autem adhuc hyeme, omnibusq; & aduentum Philippi ob tempestatẽ anni desperantibus, rex acceptis tribus millibus clypeatorum, & scutatorũ duobus millibus, Cretensibus item trecentis, præterea quadringentis fere equitibus, Lariſſa profectus est, & facto per Thessaliam itinere, in Euboeam penetrauit. Inde per Bœotiã et Magaridam tempore Aequinoctii hyemalis Corinthũ uenit, ita clam facto itinere, ut nemo Peloponnesiorũ id senserit. Clausis deinde Corinthi portis, et custodiis itineri adhibitis, sequẽti die Aratum seniorem ex Sicyone ad se uocauit. Tum literis ad Ducẽ Achęorũ, & ciuitates missis, certiores eos fecit, quãdo, & quo loco conuenire armari deberẽt. His rebus hunc in modum cõstitutis, iter cœptũ prosecutus, castra iuxta Dioscorium Philiasiæ oppidũ posuit. Per idem tẽpus Euripides cũ duabus legionibus Eliensium, et piratis, ac mercenariis militibus, ut omnes ad duo millia & ducẽti essent, prẽterea cũ equitibus fere centum Psophide discedẽs, per Phœnicẽ & Stymphaliam terrã iter faciebat, ignarus progressus Philippi, & uastari ac depopulari Sicyoniorũ agrum cupiens. Accidit, ut, qua nocte Philippus iuxta Dioscorium castrametatus est, Euripides cũ prima luce eum locũ prætergressus Sicyoniorũ agrum intrauerit. Cretenses quidã ex iis, qui cum Philippo erant, cum forte relictis ordinibus pabulatũ proficiscerent, in eum incidere. Ex quibus cum prẽsentiam Macedonũ cognouisset, nihil cuiq; locutus, eadem, qua uenerat, uia domũ copias reduxit, intendẽs, speransq; se facile, postquam Stymphaliam terram prætergressus fuisset, in locis iniquis fundere Macedonas posse. Philippus hac re minime intellecta, cum prima luce, uti statuerat, exercitum mouit, iter sub ipso Stymphalo uersus Caphyras facturus. Eo enim conuenire in armis Achæos per literas iusserat. Cum primi milites Macedonum ad summitatem eius collis peruenissent, quem incolæ Apeaurum uocant, distatq; a Stymphaliorum urbe circiter

circiter decem ſtadia, forte fortuna accidit, ut Elienſium quoq; primi ad eandem ſummitatem peruenirent. Quare cognita Euripides iniquitate loci ac temporis perterritus, fugam cum paucis arripuit, & per ſaltus pene inuios Pſophidem peruenit. Reliqua multitudo Elienſium ſimul deſerta a duce, ſimul nouitate rei perculſa, aliquandiu quid agendum foret, dubitauit. Poſt hæc ex genere armaturæ, Galeati enim Macedones procedebant, Megalopolitanos eos eſſe rati, conſerta acie, & ſeruatis ordinibus aliquantum proceſſere, ſalute haud quaquam deſperata. Vbi uero propinquiores facti ſunt Macedones, ueritatem rei iam plane intelligentes, omnes ſe abiectis armis in fugam uerterunt. Ex his fere mille & ducenti uiui in poteſtatem hoſtium peruenere. Reliqui aut a Macedonibus inſtar pecudum trucidati, aut per præcipitia lapſi, mortem obiere. Pauciores centum fuga ſeruauit. Philippus, præda & captiuis Corinthum miſſis, iter proſequitur. Peloponneſiis id factum mirabile uiſum, fama eodem tempore & aduentum regis, & uictoriam nunciante. Cum per Arcadiam iter rex faceret, multis in itinere niuium, ac locorum difficultatibus fatigatus, tertio die intempeſta nocte Caphyas peruenit. Hic curatis triduo corporibus, & Arato iuniore cum copiis, quas habebat, ſecum accepto, ita ut eſſet exercitus omnis ad decem millia hominũ, Pſophidẽ per Cletorium uenit, cõgregata ex ciuitatibus, per quas tranſiuit, telorum ac ſcalarũ multitudine. Eſt aũt Pſophis antiquiſſimũ Arcadum oppidũ in medio Peloponneſi ſitum, eam partẽ Achæi cõtingens, quæ ad occidentẽ uergit, & Elienſium regioni peropportune imminens, per quos tum forte regebatur. Ad hanc Philippus tertio, poſtquam Caphyis diſceſſerat, die profectus, caſtra in oppoſitis urbi collibus collocauit, ex quibus urbem & circunſtantia omnia loca tuto cernere poterat. Hinc igitur cum munimenta urbis animaduerteret, aliquandiu anceps conſilii fuit. Ab occidente enim iuxta mœnia urbis fœliciſſimus torrens defluit: qui, cum magna hyemis parte intransfretabilis ſit, aditum ad urbẽ ex eo latere prohibet. Ab oriente uero Erymanthum habet, magnum ac præcipitem fluuium, de quo multa a poetis atq; hiſtoricis narrantur. Torrens ipſe, de quo ſupra diximus, in Erymanthum defluens, tertium quoq; a meridie latus tutiſſimũ reddit. Quarto aũt quod ad Septentrionem uergit, collis ſuperſtat aſper, atq; difficilis, et quaſi opportuniſſime arcis locum tenens. Ita urbs a tribus lateribus aqua, a quarto tuta reddit colle, preterea ex omni parte mœnibus claudit, magnitudine atq; opere excellẽtibus. Poſtremo erat in ea Elienſiũ præſidiũ, & Euripides fuga ſeruatus proxime ſe eo receperat. His oĩbus cõſyderatis Philippus, partim

ab expugnatione urbis retrahebatur ob difficultatem rei, partim ob loci opportunitatem, ad eam obsidendam inflammabatur. Nam quantum tunc ea urbs detrimenti Achæis atq; Arcadibus afferebat, cum munimentum quoddam, & quasi receptaculum belli tutissimum Eliensibus foret, tantum econtrario, si caperetur, allaturam Eliensibus detrimenti, & munimentum ac receptaculum belli Arcadibus futuram arbitrabatur. Quamobrem in hanc tandem sententiam inclinatus, Macedonibus nunciauit, ut cum prima luce refectis cibo corporibus, omnes instructi ac parati forent. Posthæc Erymanthi pontem transgressus, nemine ob nouitatem ac magnitudinem rei iter eius impediente, sub ipsa urbis mœnia intrepidus uenit. Euripidem, cæterosq;, qui in ciuitate erant, factum id ancipites consilii fecit. Nam neq; ui expugnari a se posse urbem adeo munitam existimare Macedones putabant: neq; diutius ea anni tempestate obsidionem tolerari. Quamobrem, ne proditione uocati essent ab aliquo intra urbem habitantium, uerebantur. Vbi uero nihil eiusmodi in ciuitate tentari uident, magna pars ad defendenda mœnia concurrit. Mercenarii Elienſium per portam castris superemminentem eruptione facta, in hostes feruntur. Philippus tribus in locis, qui scalas mœnibus admouerẽt, constitutis, & sufficienti Macedonum numero singulis partibus addito, dari per præconem signum iubet. Quo facto, incredibili ardore omnes pugnam capessunt. Obsessi principio acerrime propugnantes resistebant, multis ex scalis, cum transcendere mœnia conarentur, deiectis. Vbi uero & tela, & omnis necessariarum rerum apparatus propugnantibus defuit, utpote qui ex improuiso ad mœnia cucurrerant, nec perterriti Macedones, retrahebant gressum, sed in deiecti locum proximus quisq; scalas ascendebat: conuersi tandem in fugam obsessi, omnes se in arcem recepere. Ex iis, qui cum rege erant, Macedones quidem mœnia transgrediuntur. Cirtenses uero cum his, qui ex superiore urbis parte eruptionem fecerant, congressi, ad extremum eos adegerunt, ut abiectis turpiter armis capesserent fugam. Quos ingenti impetu insecuti, multis eorum in itinere interfectis, una in urbem irruere. Ex quo accidit, ut eodem fere tempore undiq; capta urbs fuerit. Vniuersi ciues cum filiis & uxoribus in arcem confugere. Idem ab Euripide factum, reliquisq; qui id periculum euaserant. Macedones urbem ingressi, publica, priuataq; omnia diripuere, dehinc quietem agentes in ciuitate morabantur. Qui arcem tenebant, cum & commeatu, & omnibus necessariis carerent, prospicientes futurum, de deditione agere cœperũt. Misso igitur ad Regem caduceatore, & accepta

uenia

uenia mittendę legatiõis, principes ciuitatis, & cum his Euripidem ad Philippum mittunt. Hi cum rege cõposuere, ut dedita arce liceret ciuibus simul, atq; aduenis libere abire. Quo facto rursus in arcẽ redierũt, iussi a Rege, ne prius inde discederent, quam ipse ex urbe copias eduxisset, ne forte in milites suos incidentes, pręda fierent. Rex ob tempestatẽ anni necessario in ea urbe aliquot diebus moram traxit. In quibus uocatis in contionem Achęis, qui in exercitu erant, multa locutus est de situ atq; opportunitate eius urbis ad præsens bellum gerendũ, & fidem ac beneuolentiam suam in eam gentem pluribus uerbis commemorauit. Postremo tradere se, inquit, eam urbem Achæis, quo palam intelligerent hoc sibi propositum esse, omnibus in rebus gratificari Achęis, nihilq; in rebus illorum studii ac promptitudinis omittere. Quæ cum dixisset, agentibus gratiam Achæis, & beneuolentiam Regis amplexantibus, Philippus contionem dissoluit. Nec multo post iussis conuenire militibus, Lassionem uersus exercitum mouit. Psophidii relicta arce, in ciuitatem uenere, omnesq; in suas quisq; domos reuersi sunt. Euripides cum suis primo Corinthũ, deinde Aetoliam abiit. Duces Achæorum præsentes Prolaum Sicyonium cum sufficienti præsidio in arce posuere, urbi Pythiam Pellenensem præfecerunt. Hunc finem res Psophidiorum sunt sortitę. Eliensium præsidium, quod Lassioni erat, perspecta Macedonũ præsentia, & his, quæ Psophidi gesta erant, per nuncios cognitis, magnitudine rerum deterriti urbem deseruerunt. Quo factum est, ut Philippus simul & uiderit eam, & cœperit. Hanc quoq; Achæis in eadem beneuolentia permanens dono dedit. Similiter Straton ab Eltensibus captum Telphusiis tradidit. His gestis post eius diei diem quintũ Olympiam uenit. Hic peractis deo rite sacrificiis, ac epulo publico ducibus facto, recreatisq; triduo militibus, postridie educit copias, & in Eliensem agrum profectus prædandi copiam militibus fecit. Ipse iuxta Artemisum castrametatus, non longe post abducta inde prędа rursus Dioscorium rediit. Vbi crebris per prouintiam incursionibus factis, ingens hominum multitudo capta, plurimi in propinquas uillas, ac locos natura munitos recepere. Est em̃ Eliensium regio et multitudine corporum, & copia omniũ rerum inter cæteras Peloponnesi regiones refertissima, quippe magna pars habitantium ita agriculturæ dediti sunt, ut secundã & tertiam ętatem ruri agentes, multis alioquin diuitiis pręditi, nunquam ciuitatem ingrediantur. Quod ideo accidit, quia optimates ciuitates cultores agrorum curare habent, magnaq; diligentia, ac studio obseruant, ne quid uel ad usum uitæ necessarium nõ

habeant, uel per iniuriam ab aliquo patiantur. Videntur autem mihi hoc ueteres instituisse, tum ut allicerent homines ad hanc regionem habitandam, tum potius, ꝙ olim sacram uitam uiuebāt, cum Græcorum omniū propter certamen Olympicū concessione, sacram & tutissimam regionem habebant, omniū malorū, & omnis bellici tumultus expertes. Postquā uero orta inter Arcades de Lasione, & Pisa cōtentione coacti sunt bellum pro patriæ defensione suscipere, ac pristinam uitę rationem mutare, nullam amplius curam habuerunt, consequendi ueterem illam, & quasi hęreditariam a Græcis libertatem, sed in eodem statu permansere, haud rectam futurarum rerum prouidentiā facientes. Nam si
" quod omnes a Diis immortalibus precamur, quodꝙ ut assequamur,
" omnia sustinemus, & quod omniū confessione indubitatū est apud ho
" mines bonum, pacem uidelicet, atꝙ concordiā, si hoc, inquam, seruato
" officio, atꝙ iusticia, consequi a Græcis aliqui in perpetuum possint, &
" uel contemnant id, ac pro nihilo habeant, uel aliquid pluris æstiment,
" nonne stultissimi sint, & omni ratione carētes? Sed per Iouem, dicet ali
" quis, si qui hanc uiuendi rationē custodiant, inutiles erunt ad resisten
" dum, si quando bello, aut alio iniuriarum genere infestabūtur. At hoc
" certo perrarum est, quod si aliquando acciderit, cōmuni Gręcię auxilio
" defendi poterunt, aut, si priuatim ab aliquo offendētur, haud difficile
" erit per se ipsos mercenarios cogere ex pecuniis, quas longa pace ac trā
" quillitate rerum cōparauerint. Nunc autē id timentes, quod rarissimū
" est, & præter omniū opinionē accidit, cōtinuis bellis, ac turbationibus
" seꝙ, & regionē suam conficiunt. Hæc quidē libenter de Eliensibus me
" morauimus, quoniā nulla unquā tempora maiorē eis, q̄ hęc nostra, op
portunitatem prętitere consequendi eam, de qua locuti sumus, ab om
nibus libertatē. Hanc igit regionē, uti supra diximus, ex ueteri cōsuetudine passim, ac secure populi habitabāt. Quam ob rem innumerabilis multitudo hominū a Macedonibus capta, multis alioquin in tutiora se recipiētibus. Quippe ingens hominū & beluarū, ac plurimarū deniꝙ rerum multitudo cōgregata erat in propinqua uilla, quæ uulgo Thalamus dicit, ꝙ regio quę eam amplectit, arctissima est, ac p̄difficilis aditu, & uilla ipsa aspera, ac fere inaccessa. Philippus cum nunciatum esset, magnam multitudinē eo cōuenisse, nihil intentatū relinquere uolens, cū mercenariis militibus lōca prę̄occupat, in aditū eius peropportuna. Ipse relictis castris, impedimētis, ac magna parte copiarū cum scutatis & leuioris armaturæ militibus per loci angustias procedit, ac nemine iter impediente, ad uillam peruenit. Cuius rei magnitudine, qui eo confu-

gerant

gerant, deterriti, & simul imparati ad bellicos usus atq; insueti, prę-
rea multos per ætatem inutiles ad bellum secum habentes, confestim se
dediderunt. In quibus erant mercenarii milites ex uariis generibus fere
ducenti, quibus præerat Amphidamus dux Eliensium. Philippus om
ni genere prædæ, & quinq; millibus hominū potitus, prę terea quadru
pedum infinita pene multitudine, in præsentia quidem in castra rediit.
Postea uero cū onustus prę da miles inutiles ad res gerēdas uideret, mo
tis castris rursus Olympiam remeauit. Apelles unus erat ex tutoribus,
ab Antigono puero relictis, & tunc authoritate ac gratia plurimū apud
Regem pollebat. Hic cū agitare animo cœpisset, quo pacto Achęorum
gentem in eum statum posset adducere, in quo Thessali erant, nefandū
orsus est facinus. Thessali quippe secundū leges suas uiuere, multumq;
differre a Macedonibus uidebant. Tantum autē aberat, ut ab his quicq;
differrēt, ut omia instar Macedonum paterētur, atq; ea omnia facerēt,
quę regibus uiderētur. Quam ob rem ad hoc intentus Apelles, eorum
qui in castris erant, tentare animos cœpit. Primo igitur Macedonibus
mandauit, ut semper Achęos, si qui forte loca præoccupassent, ex stati
onibus expellerent, item prædam ab his auferrent. Posthęc quālibet le
ui ex causa uerberari eos per ministros iubebat. Si qui uero aut de hu
iusmodi iniuriis quererētur, aut auxiliū uapulātibus ferrent, ipse eos in
uincula ducebat, sperans tandem per hūc modū efficere, ne quid graue
Achæis ex consuetudine uideretur, quod regi libitum esset. Cæterum
cū congregati quidā Achaici iuuenes ad Aratum uenissent, & consiliū
Apellis patefecissent, Aratus ei rei initio succurrendum ratus ad Phi
lippum uenit, ductisq; secum iuuenibus rem ordine rei exposuit. Qui
bus auditis Philippus, iuuenes quidem bono animo esse iussit, utpote
quibus nihil tale in posterum cōtingeret, Apelli in mandatis dedit, ne
quid amplius sine Ducis sententia de Achæis statueret. Philippus quī
dem certe & eloquentia ac suauitate orationis in militum contionibus,
& in rebus bellicis calliditate atq; audatia, nō solum militum, sed omni
um Peloponnesiorum iudicio præstabat. Nec facile fuisset Regem repe
rire pluribus naturæ dotibus ornatum. Solertia quidem, & memoria
& gratia erat in hoc homīe insignis, præterea aspectus imperio dignus,
regia potentia, maximum robur, & inaudita in rebus bellicis animi ma
gnitudo. Quibus tot, tantisq; uirtutibus cum imperii fundamenta ie
cisset, quæ tandem causa naturam eius peruerterit, & ex iusto ac pio Re
ge impium ac sceleratum tyrannum fecerit, haud facile esset differere.
Quam ob rem hoc in aliud tempus reseruandum. Nunc ad propositū

reuertamur. Philippus, motis ex Olympia castris, primo Phariam uenit, deinde Eream, ubi uendita prẽda, de qua supra memorauimus, põtem supra Alphiũ struxit, uolens illac iter in Triphaliam facere. Per idẽ tempus Dorimachus Aetolorũ Dux, petẽtibus subsidium Eliensibus, cum ager eorum deuastaret, circiter sexcentos Aetolos, & Ducem Philidam misit. Hic in Eliensem regionẽ profectus, acceptis Eliensium mercenariis, numero fere quingentis, præterea urbanis mille, item una Tarentinis, in sociorũ subsidiũ in Triphaliã uenit, quæ a Triphalo Arcade nomen habẽs, in Peloponneso sita est, inter Elienſiũ ac Messeniorũ regiones. Vertitur autẽ in Libycũ pelagus, Achaiam cõtingens ad Occidentẽ hyemalẽ, cõtinetq; has urbes, Samicon, Lepreon, Hygiannan, Typaneas, Pyrgon, Epion, Bolacas, Tylangion, Phryxan. Quas cum paucis ante temporibus Elienses tenerẽt, Alphirensium quoq; urbem acceperãt, quæ antea Arcadiæ erat, Alliado Megalopolitano, quo tempore tyrannidem exercebat, hanc illis per permutationẽ tradente simul ac autẽ Triphaliã ingressus est Philidas, Elienses quidẽ Lepreon, mercenarios Alphiram misit. Ipse Aetolos secũ habẽs, Typaneis morabat. Philippus, relictis impedimentis, & flumine Alphio per pontem traiecto, quod iuxta Ereæ urbis fluit mœnia, Alphiram uenit, quæ in colle quodã sita ex oĩi parte prẽrupto plusq; X. stadiorũ iter in ascensu cõtinet. Habet autẽ in summitate collis arcem, & æneam Mineruę statuam, longe a cæteris specie ac magnitudine differentẽ. Quæ a quo, aut cuius sumptibus, quoue tẽpore erecta fuerit, etiã apud eius loci incolas dubitatur. Hoc inter oĩes constat, opus esse inter omnia opera Hecatodori & Sostrati excellentissimũ. Cum igit̃ clarus, ac serenus adueniſſet dies, Philippus dispositis in aurora pluribus in locis, qui scalas ferebant, & ante eos mercenariorũ ordinibus, ac inde Macedonũ collocatis, cũ primum ortus est Sol, oĩibus mandat, ut facto impetu collem ascendere, ac oppugnare urbẽ maturent. Quibus mandata peragentibus, accidit, ut Alphirenses ad eum sẽp locũ oẽs concurrerent, in quo magis eniti Macedonas uidebant. Sub idem tẽpus Philippus delectos ex omni numero milites secum habens, dam per prẽrupta quædã loca ad arcis mœnia deuenerat. Hic oppugnantibus ex omni parte urbem militibus, & scalas undiq; mœnibus admouẽtibus, Philippus quoq; receptaculum quod circa arcẽ erat, adgredi cœpit, eoq; statim, quia uacuũ militibus erat, potitus est. Quod ubi Alphirenses ex mœnibus perspexere, recẽti periculo deterriti, timẽtesq;, ut occupata a Macedonibus arce, nulla sibi amplius spes salutis relinqueret, cõfestim omnes desertis mœnibus ad

arcem

arcem confugere, quo facto Macedones subito & mœnia, & urbem occuparunt: posthæc qui arcem tenebant, missis ad Philippũ legatis, salutem pacti, arcem quoq; dedidere. His rebus peractis, perterriti Triphaliæ populi de sua ac patriæ salute cõsultabant. Philidas Typaneis profectus, direptis quibusdã domibus, Lopirũ fugit. Talis tũc merces Aetolorum sociis persoluebat, ut nõ solum in summo rerũ discrimine destituerẽtur, uerumetiã ea paterentur a sociis, quæ uix perpeti ab hostibus debuissent. Typaneatę urbem eueſtigio Philippo dediderunt. Idẽ Hippanam habitantes fecere. Inter hæc Phialenses auditis, quę gesta in Triphalia fuerant, Aetolorum societatẽ detestãtes, locũ iuxta Polemarchũ armati cœpere. Piratæ Aetolorum, qui tum forte Messeniorũ gratia in ea urbe morabãtur, principio resistere Phialẽsibus conati sunt. Postea cũ animaduerterent uniuersam ciuitatẽ unanimiter conuenire, a proposito destiterunt, & collectis sarcinis suis, ex urbe sunt profecti. Phialenses missis ad Philippũ legatis, secq; & urbem in potestatem Regis posuere. Quibus peractis, Lepreatæ occupato urbis peropportuno lõco, de eiiciendo ex urbe Elienſium, & Aetolorum, & Lacedæmoniorum prę sidio consilium inierunt. Philiadas principio nihil ob eam rem motus, in ciuitate permanebat. Cum uero in terra Rex Taurionem cũ parte copiarum in Philidam misisset, ipse autem cum reliquo exercitu Lepreon ueniens iam non longe abesset, Philidas, cæteriq;, qui cũ eo erant, nuncio eius rei accepto, animis cecidere. Lepreatæ econtrario audatiores facti, rem dignam memoria peregerũt. Quippe mille Elienſibus in urbe existentibus, Aetolis item mille quingẽtis, mercenariis Lacedęmoniis CC. Præterea his arcem obtinentibus, tanta tamẽ animi magnitudine fuere, ut minime deserendam in tam aspera rerũ conditione patriæ salutem existimauerint. Cũ igitur Philidas animaduerteret Lepreatas forti animo inceptum prosequẽtes, & iam appropinquantes urbi Macedonas intueretur, nulla amplius salutis spe relicta, cum Elienſibus & Lacedæmoniis arripuit fugam. Lacedæmonii quidẽ facto per Messenen itinere domum redierunt. Aetoli uero cum Duce Philida, Samicum uersus profecti. Lepreatę ciuitate in potestatem accepta, legatos ad Regem de conditionibus tradendæ urbis miserunt. Quibus auditis, Rex exercitus sui partem Lepreon misit. Ipse cum scutatis, & leuioris armaturæ militibus aliquandiu Philidam persecutus, impedimẽtis omnibus potitus est. Philidas se intra castellum recepit. Hoc in loco Rex castrametatus, aduocatis Lepreo cæteris copiis, obsidendæ urbis consilium simulat. Qua re perterriti Aetoli, atq; Elienses, ut qui nullum ad obsidionẽ

remedium, præter manus habebãt, agere cum Rege de salute cœperũt. A quo accepta fide, inde profecti Elim abiere. Rex Samico euestigio potitus est. Post hæc aliis quoq; ad eum suppliciter uenientibus, Phrixan accepit, Tylangion, Epion, Bolacas, Pyrgon, Epicalion. Quibus rebus peractis, Lepreon remeauit, uniuersa Triphalia intra sex dierum spatium ditioni suę subiecta. Hic Leprontas pro tempore hortatus, ac sufficienti præsidio in arce collocato, Heream exercitum duxit, Ladico Acarnane Duce in Triphalia relicto. Cum autẽ ad eam urbem peruenisset, prædam omnem inter milites distribuit, postea accepto inde cõmeatu iter media hyeme Megalopolim tenuit. Quo tẽpore Philippus in Triphalia uersabatur. Chilon Lacedæmonius regnum ciuitatis ad se spectare existimans, & insolentiam Magistratuum in eligendo Lycurgo graiter ferens, nouarum rerum consilium agitare animo cœpit: ratus autem facilime se multitudinis beneuolentiã adepturum, si Cleomenem secutus, diuisionis agrorum denuo faciendæ spem iniiceret, se ad id peragendum accinxit. Communicato cum quibusdam amicis cõsilio, participes eius rei ducẽtos accepit. Verum cum animaduerteret, maximũ sibi ad exequendam intentionem suam impedimentum afferre Lycurgum, & Magistratus, per quos Rex fuerat creatus, huic primũ rei prouidendum existimauit. Magistratus igitur, cum forte omnes cœnarẽt, ex improuiso adgressus, crudelissime interfecit, fortuna illis dignam rebus a se patratis pœnam subministrante. Etenim a quo, & cuius rei gratia hoc sunt passi, merito quis illos dicet perpessos esse. Chilon hoc facinore patrato, confestim se ad Lycurgi domum cõtulit, & quanq; ille domi erat, fieri tamen eius compos nõ potuit. Nam per domesticos quosdam, & uicinos clam abductus occultis, ac pene inuiis locis Pellenem migrauit. Chilon tanta rei opportunitate frustratus, rem grauiter & acerbe ferens, quod consequens erat, facere coactus est. Profectus em̃ in forum inimicis om̃ibus manus iniecit. Amicos, ac familiares hortatus est, reliquos in spem nouarum rerum inducere conatus. Nemine autẽ id factum probãte, sed potius irritatis in se ciuium animis, timẽs quod futurum erat, clam ex urbe abiit, soluscq; in Achaiam exul, ac patrio solo eiectus peruenit. Lacedæmonii, cognito Philippi Regis aduentu, omnia, quæ dispersa per prouintiam erãt, in oppida reduxerunt. Oppida ipsa præsidiis, ac reliquis necessariis rebus muniuere, Athenæo Megalopolitanorũ, quia peropportunus locus hostibus uidebatur, funditus diruto. Philippus Megalopoli cum exercitu profectus, Argos per Tegetanum agrum contendit, & in ea urbe residuum hyemis commoratus

moratus est, cum reliquæ uitæ genere, tum maxime rebus in hac expeditione supra ætatis fidem gestis maximum apud omnes nomen consecutus. Apelles nequaquam iussu Regis a proposito retractus, agere paulatim sub iugum Achæos nitebatur. Ad quam rem perficiendam cum obstare Aratum, ac cæteros, qui cum eo erant, animaduerteret, Regemq; his, & præsertim seniori plurimum tribuere, quod plurimū apud Achæos authoritatis haberet, uirtuteq; & prudentia præstaret, hos primum adgredi iniuriis cœpit: scrutatus, qui nam diuersæ Arato factionis in Achaia forent, singulos quosq; uocari ad se iussit. Hos benigne atq; humaniter amplexus, suadendo atq; hortando ad amicitiā suam prouocabat. Deinde singulos Regi commendans, ostendebat eum, si Arati partes foueret, secundum scriptum societatis fœdus Achæis usurum, si uero consilio suo usus illos in amicitiam reciperet, de omnibus Peloponnesiis suo arbitrio dispositurum. Adhæc, cum comitiorum tempus appropinquaret, de eligendo ex hac factione duce cogitabat. Quam ob rem hortari Regem cœpit, ut ad commune Achæorum concilium Egium proficisceretur, ueluti inde in Eliensem agrū iter facturus. Quibus uerbis persuasus Rex, constituto tempore Egii affuit, & partim per se ipsum hortando, partim per suos deterrendo, uix tandem uoti compos euasit. Itaq; Dux electus est Eperatus. Timoxenus uero, quem Aratus nominauerat, repulsam habuit. Post hæc Philippus motis Egio castris, factoq; per Patras & Dymen itinere, contulit se ad castellum, quod Murum incolę uocant, in Dymensium agro situm, & non multo ante tempore, ut supra memorauimus, ab Euripide captum. Quod cum cupide reddere Dymensibus festinat, instructo, paratoq; exercitu adgressus, usque adeo præsidium Eliensium terruit, ut confestim secq;, & castellum dediderint, haud magnum quidem situ, sed & natura loci, & mœnibus munitissimum. Quippe minorem q̄ quatuor stadiorum circuitum continet, mœnia uero in altum plus triginta ulnis eriguntur. Hoc mox Dymensibus restituto Philippus, per prouintiam prædabundus discurrit. Qua passim ferro ignique deuastata, omni genere prædæ onustus, Dymen remeauit. Apelles assecutum se propositi partem existimans, quod Dux ex sententia sua fuerat electus, rursus se ad Aratum uertit, cupiens Regis animum ab illo prorsus alienum facere. Orsus autem est calumniam ex causis, quas dicemus. Amphidamus Eliensium Dux in uilla, quā Thalamum uocant, sicuti supra memorauimus, captus simul, atq; in Olympiam cū reliquis captiuis missus peruenit. Tentare per quosdam

Regis colloquium cœpit. Ad quem cū delatus fuiſſet, poſſe ſe, inquit, Elienſes in amicitiam, ac ſocietatem eius aſciſcere. Quibus uerbis perſuaſus Rex, ſine mercede Amphidamū dimiſit, iuſſum nunciare Elienſibus, ſi inire ſecum ſocietatē uellent, omnes ſe captiuos gratis dimiſſurum, prouintiam ab omni periculo tutam ſeruaturum: permiſſurū præterea, ut in libertate uiuerent, nullum præſidium apud eos poſiturum, nullum tributum exacturū, poteſtatem conducendi mercenarios, cum res ſuę ferrent, illis permiſſurū. Ea cum audiuiſſent Elienſes, quanq̄ magna atq; utilia offerebātur, conditionē tamen renuerunt. Ex quo Apelles, ſumpta occaſione calumniæ, ad Philippum profectus, Aratum inquit, cæteroſq; eiuſdem factionis Achæos ueram amicitiam cum Macedonibus nequaq̄ ſeruare, nec in uera ſocietate cū eo permanere. Siquidem hos fuiſſe cauſam, ne Elienſes oblatam ſibi ſocietatis conditionem acciperent. Nam quo tempore Amphidamum ex urbe Olympia olim miſerat, priuatim hominem allocutos ſuaſiſſe, nequaq̄ expedire Peloponneſiis, ut Philippus Elienſium dominus fieret. Ob eam cauſam Elienſes, ſpretis conditiōibus pacis, amicitiā cum Aetolis ſeruare, bellūq; Macedonū pati. His auditis Philippus, accerſiri Aratum cū Achæis iubet, & in eorū conſpectu Apellem eadem oīa referre. Qui cum ad prę ſentiam Regis ueniſſent, Apelles ea omnia audacter, atq; intrepide locutus eſt. Ac poſtremo Rege adhuc tacente, talia quædam ſubiunxit. Quandoquidem uos ita ingratos Rex o Arate, ac fraudulētos reperit, ſtatuit cōuocatis Achęis, & ratiōe facti expoſita, in Macedoniā reuerti. Ad hæc Aratus ſenior debere, inquit, Regem nemini quicq̄ temere credere. Sed, cum aduerſus ſocios, atq; amicos aliquid narratur, rem oēm
» prius diſcurrere, q̄ calumniæ fidem adhibeat. Hoc enim regium eſſe, et
» in omni genere rerum utile. Quam ob rem in prę ſentiarū in hac calumnia Apellis uocandos eſſe, qui rem audiuerūt, ipſum Apellem una introducendū, nihil denicq; omittendum, quod ad inueſtigandā ueritatem pertineat, antequam conuocatis Achęis rem illis detegat. Quę dicta cum Regi placuiſſent, & ſe reſpondiſſet diligenter rem ueſtigaturū, in prę ſentia quidem abierunt. Paucis uero interiectis diebus, cū Apelles nullam rerum a ſe dictarum probationem feciſſet, fortuna optimū innocentiæ teſtimonium Arato ſubminiſtrauit. Etenim Elienſes, quo tempore Philippus prouintiam deuaſtabat, Amphidamum ſuſpectū habentes, capere eum decreuerant, ligatumq; Aetoliā mittere. Quod ſentiens Amphidamus, fuga clam facta, primo Olympiam uenit, deinde factus certior, Philippū Dyme ad diſpenſandam prædam cōmorari,

rari, ſumma celeritate ad eum profectus eſt. Aratus, cum primũ nuncia tum eſt, eiectum patrio ſolo Amphidamũ adeſſe, lętitia affectus, ut qui a ſe ſciebat nihil aduerſus Macedonas cõmiſſum, Regem adit, & ut Amphidamũ uocet, precat. Hunc em̃ optime reddere rationẽ poſſe de iis, quę ſibi aſcribebãtur, utpote, cui hęc fuiſſent dicta. Præterea hunc uera facile elocuturũ, cũ Philippi gratia exul, atq; extorris patria ſit, omnẽq; in eo ſpem repoſitã habeat. Quibus uerbis motus rex, cũ Amphidamũ ad ſe uocaſſet, inuenit Aratũ falſo ab Apelle calumniatũ fuiſſe. Quapropter hunc poſt eũ diem in maiori ſemper exiſtimatiõe, & gratia habuit, Apellis uero factũ tulit moleſtiſſime, ſed propter ſummã uiri authoritatem hoc, ut alia plęraq; pati ęquo animo cogebat. Apelles nequaq̃ ob hanc cauſam mutato cõſilio, Taurionẽ, qui Pelopõneſiacis rebus pręfectus fuerat, Magiſtratũ ſub laudis ſpecie id cõſecutus * hunc em̃ dicebat aptiſſimũ eſſe, qui cũ Rege in caſtris uerſaret, uolens ipſe aliũ illius loco Pelopõneſiis pręficere. Nouus quippe modus calumniæ inuentus eſt, nõ uituperãdo, ſed laudãdo, famę ac cõmodis hominũ inſidiari. Quod uitium in aulis principũ ortum uſq; adeo inoleuit, ut ea loca tanq; proprias quaſdã ſedes ſibi uideatur elegiſſe. Similiter Alexandrum, cui cura regii corporis mãdata fuerat, remouere ab eius officio nitebatur, uolens cuſtodiam corporis regii ipſe habere, ac omnem denicq; ordinem a Philippo relictum peruertere. Siquidẽ Antigonus optime, dum uixit, de filio & de regno meritus, optime et moriens futuris rebus prouidit, Etenim reliquit teſtamentũ, in quo Macedonibus iuſſit, quid quiſq; facere, cuius rei habere curam deberet, ſtudens omnes cauſas ambitionis ac diſcordiæ, quę in eius aula oriri potuiſſent, e medio tollere. Ex his igitur, qui ſecum militabant, Apellem filii tutorem conſtituit, Leontium ſcutatis militibus prępoſuit, Megaleam ſcribis pręfecit, Taurioni Peloponneſiorum, Alexandro regii corporis curã reliquit. Leontium quidem, & Megaleam prorſus iam ſub ſe Apelles habebat. Alexandrũ uero, & Taurionem mouere locis ſuis cõſtituerat, quo per ſe, & ſuos amicos adminiſtrarẽtur. Quod profecto facilime perfeciſſet, niſi ab Arato fuiſſet impeditus. Nunc autem imprudentię, & cupiditatis ſuæ pœnas luit. Nam quod in alios patrare totis uiribus nitebatur, id ipſe ab illis breui poſt tempore paſſus eſt. Quæres quomodo acciderit, dicere in præſentia ſuperſedebimus, finẽ huic libro imponentes. In ſequentibus uero ſingula ſuis locis conabimur referre. Philippus geſtis, quas ſupra memorauimus, rebus, Argos uenit, ubi ipſe cum amicis, quod ſuperfuit hyemis, commoratus eſt, copias uero in Macedoniam remiſit.

POLYBII HISTORIARVM LIBER QVINTVS,

Nicolao Perotto Interprete.

ANnus imperii Arati, circa ortū Pleiadis, perfectus est. Ita enim tempora Achęi dimetiuntur. Quam ob rem hic quidem dimisit, Epiratus uero suscepit imperium. Dux Aetolorum erat Dorimachus. Eodem tempore, incunte iam æstate, Annibal exardescēte iam inter Romanos, & Carthaginenses bello copias e noua Carthagine deduxerat, & traiecto Ibero, festinabat in Italiam transire. Romani Titum Sempronium cū exercitu in Africam, P. Cornelium in Hispaniam mittebant. Antiochus & Ptolemæus Syriacū bellum incœperāt. Philippus rex, cū summa egestate cōmeatus, et pecuniarū eius exercitus premeret, uocari Achęos ad conciliū per Magistratus iussit. Postq̄ multitudo omnis secundū patrię ritū Egiū cōuenerat, uidens Rex Aratū ob iniuriā, quā in comitiis passus ab Apelle fuerat, grauiter esse afflictum, Epiratum uero hominē natura ignauū, ac desidiosum cōtemni ab omnibus, ac ludibrio haberi, intellecta ex hoc imprudētia Apellis et Leontii, inclinare rursus ad Aratum animū cœpit. Persuasus igit̄ Magistratibus ut Sicyonē conciliū transferrent, seniorem ac iuniorem Aratū humaniter allocutus, ac culpam oēm factorū in Apellem refundens, hortatus est eos, ut in ea, qua primo erant, uoluntate permanerēt. Quibus assentiētibus, confestim ingressus conciliū, cum prędictorū fauore quę cunq; ad res prędentes necessaria uidebātur, peregit. Siquidē decretum est ab Achęis, ut mox quinquaginta talenta, hoc est trium mensium militibus stipendiū Regi persoluerentur, modii frumēti ad decem millia. Posthac uero q̄diu in Peloponneso Philippus cū exercitu moraret, X. & VII. talenta. Quibus peractis, Achęi in suas quisq; ciuitates reuersi Regi autē postq̄ copię ex hybernis redierunt, optimū factu uisum, si maritimo itinere hostes adgredereť. Videbat em̄ hoc modo se quidem ex improuiso undecunq; irrūpere in hostilem terrā posse, hostes uero minime sibi inuicē posse opitulari, simul magno spatio inter se distantes simul nouitate naualis belli, & repentino hostiū aduētu perterritos. Cū Aetolis em̄ & Lacedæmoniis, & Elięnsibus bellū eodē tēpore gerebat. Cum igit̄ in hāc sententiā inclinasset animū, naues Achæorū, & suas in

Lechæo

Lechæo Corinthiorũ portu congregabat, iubens, ut interea temporis remigio milites exercerent. Enimuero Achæi & in terrestribus præliis cũ instructa acie dimicãt, præstantissimi sunt, & in bellis naualibus ad repentina certamina paratissimi, præterea uallis, ac fossis faciendis nemini secundi, nullũ in his rebus laborem formidãtes, ac denique tales, quales Hesiodus Aeacidas introducit, bello potius, q̃ conuiuio gaudẽtes. Rex itaque cũ Macedonibus Corinthi morabat, in apparatu rei naualis occupatus. Apelles cum neque mutare Regis animũ posset, impatiensque superioris foret, coniurationẽ cũ Leontio, & Megalia facit, ut hi duo præsentes, cum tẽporis opportunitatẽ nacti forent, consilia, & progressus regios impedirẽt, ipse Chalcidem profectus, undique regio exercitui cõmeatum intercluderet. Quibus ordinatis, extemplo Chalcidem proficiscit. Vbi adeo constãter iuramentũ seruauit, ut tandẽ coegerit Regem propter inopiã rerum necessariarum uasa argentea, & reliquã supellectilẽ pignori deponere. Congregata autẽ classe, et Macedonibus remigio instructis, Philippus, frumẽto stipendioque militibus dato, Corintho soluit, ac tertio post die Patras appulit, habẽs Macedonum sex millia, mercenarios mil. & CC. Sub idem tempus Dorimachus Aetolorum Dux Agelaum & Scopam Elienſibus misit cum nouis Cretensibus quingẽtis. Elienses ueriti, ne ad obsidionẽ Cyllenes Philippus ueniret, conducendis mercenariis militibus, & nouo urbanorum delectui habendo operam dabant. Cyllenem ipsam summo studio muniebant. Quibus cognitis, Philippus Achæorum, & Cretenses, quos secum habebat, præterea Gallorum equitum aliquos, et delectorum ex Achaia citer duo millia peditum Dyme reliquit, ut eum locum tutum a conatu Elienſium seruaret. Ipse, cum paulo ante Messeniis & Epirotis scripsisset, item Acarnanibus, & Scerdilaidæ, ut singuli cum nauibus suis sibi in Cephalenia occurrerent, Patris profectus in Cephaleniam ad castellum Pronnos nauigauit. Hic cũ & castellum ipsum obsidionis impatiens, & regionis angustias animaduertisset, cum classe progressus, Paleam appulit. Videnſque eam regionem refertam frumento, & ad nutriendum exercitum opportunissimam, demissis in terram copiis, circa urbis mœnia castrametatus est. Naues in terram subduxit, uallo que, & fossa circundedit. Macedones frumentatum dimisit. Ipse circa urbem profectus, de erigendis machinis, parandisque rebus ad expugnationem loci necessariis cogitabat, uolens simul & præstolari aduentum sociorum, & urbem hanc ditionis suæ facere, tum ut præcipua commoditas, quam e mari habebãt, Aetolis eriperetur,

(siquidem Cephaleniorum nauigiis noctis tempore in Pelopõnesum nauigabant, & Epirotarum, & Acarnensium littus depopulabantur) tum ut hanc urbem ueluti quoddam receptaculum aduersus hostilem terram sociis pararet. Cephalenia enim in littore Corinthiaci sinus posita Siculum aspicit pelagus, imminetq; iis partibus Peloponnesi, quæ ad Septentrionem, & Occidentẽ uergunt, & præsertim Eliensium prouintiæ. Epiri uero, & Aetoliæ, & Acarnaniæ, iis partibus, quæ ad Meridiem, & Orientem spectant. Ob quam rem cum hic locus & ad congregationem sociorum esset commodissimus, & ad offendendas hostium ciuitates, ac sociorum tuendas peropportune positus, omni studio subiicere ditioni suæ insulam decreuit. Cum autẽ animaduertisset, omneis alias partes ciuitatis partim mari, partim præcipitiis esse circundatas, breuem uero quendam locum, qui Zacynthum aspicit, planum esse, hic erigere machinas decreuit, omniaq; ad obsidionem necessaria parare. Philippus itaq; in huiusmodi rebus uersabatur. Interea quindecim Lembi a Scerdilaida uenerunt. Plures enim missurum se in præsentia negauit, ob recentes quasdam seditiones nuper in Illyrio ortas. Venit & ab Epirotis, & Acarnanibus, & Messeniis, uti statutũ fuerat, supplementum sociorum. Rex, paratis rebus, ad obsidionẽ necessariis, & telis ac balistis opportunis locis dispositis, milites pro tempore hortatus, machinas urbi admouet, per quas factis cuniculis, euestigio non parua pars muri fracta, & adhibitis trabibus sustentata est. Tanta est Macedonũ in huiusmodi rebus experientia. Philippus ad mœnia propius accedens, hortari ad pacem obsessos cœpit. Quibus conditionem respuentibus, repente iniecto igni omnem eam partem muri funditus euertit. Quo facto, primos immittit scutatos, qui sub Leontio erant, iussos, ut per eum locum facto impetu, in urbem irruant. Leontius memor coniurationis, & opportunitatem peragendæ rei obseruans, tres iuuenes de suis, qui cæteros in ingressu urbis præcedebant, admonuit, ut urbis captiuitatem impedirent, partim priuatos Duces corrumpentes, partim ipsi ueluti ex formidine ignauiter se habentes. Ita tandem ex urbe turpiter eiecti sunt, multis uulneribus acceptis, quanq; facilime cõsequi uictoriam potuissent. Rex, & formidinem Ducum, & sauciorum multitudinem conspicatus, obsidionem dissoluit. Posthæc, uocatis ad se amicis, quid in posterum agendũ foret, cõsulebat. Interea Lycurgus Messenem cum exercitu uenit. Dorimachus medietatem Aetolorum habens, in Thessaliam copias deduxit. Quibus de rebus legati ad Regem ab Acarnanibus, & a Messeniis uenere, ab Acarnanibus quidem precantes

precantes, ut in Aetolorum terram exercitum duceret, quo & Dorimachum accepto itinere reuocaret, & omnem hostilem agrum depopularetur, atq; uastaret, A Messeniis uero præsidium petentes, & simul docentes, flante tunc Borea, unius diei iter e Cephalenia Messenem esse. Quam ob rem Gorgon Messeniis repentinã, atq; ob id summe utilem fore profectionem dicebat. Leontius nequaq; immemor cõiurationis factæ, Gorgoni assentiebatur, manifeste uidens per hunc modum futurum, ut toto Veris tempore nil a Philippo fieret. Siquidem transitus Messenem q̃facilimus erat, digressio uero ab ea urbe, adhuc durãtibus uentis, omnino impossibilis. Ex quo manifestum fiebat, Philippum, si eo cum exercitu transfretaret, reliquam Veris partem ociosum futurũ, Aetolos uero interea Thessaliam, atq; Epirum peragrantes, omnia ferro igniq; uastaturos. Hic ergo hęc, & alia huiusmodi consulebant. Aratus uero sententiæ erat plane diuersæ. Quippe in Aetoliam nauigandũ esse existimabat, & illis primum rebus incumbendũ. Nam cum Aetoli in expeditionem cum Dorimacho essent profecti, optimũ esse tempus rebatur ad populãdam, deuastandamq; prouintiam. Rex partim nihil iam Leontio credens ob rem male in superiori obsidione gestam, partim Arati prudentiam expertus, huius sequi consilium decreuit. Quã ob rem Epato Achæorum Duci scripsit, ut subitariis legionibus paratis, Messeniis suppetias ferret. Ipse e Cephalenia profectus, perendie noctu Leucadem cũ classe appulit. Inde iter tenuit per Ambraciũ sinũ, qui, ut supra diximus, e Siculo mari defluens in mediterraneam Aetoliæ partem extẽditur. Cum autem ad paludes appulisset, paululum ibi ante lucem commoratus, refici cibo milites, & depositis sarcinis expediros in posterum esse iussit. Ipse cõuocatis Ducibus uiarum, de locis, ac ciuitatibus, quæcunq; necessaria erant, scrutatus est. Sub idem tempus Aristophantus cum multitudine Acarnanum uenit. Quippe Acarnanes multa, ac difficilia superioribus temporibus ab Aetolis perpessi, ulcisci iniurias suas cupiebant. Quam ob rem libenter susceptis hoc tempore Macedonibus, armati conuenere, non solum quibus lex iubebat, uerumetiam seniorum plæriq;. Nec minori studio ad hoc ipsum mouendum erant Epirotæ, ob similes causas, sed propter magnitudinem prouintiæ, & repentinũ Philippi aduentum mouere se in tempore nequiuerant. Aetolorum mediã partem, ut supra diximus, Dorimachus habebat, reliquos in prouintia dimiserat, ut si quid noui accideret, pręsto essent. Rex relicto ad custodiam impedimentorum sufficienti præsidio, a palude post meridiem profectus, progressusq; ad L X. stadia, ca-

stra ponit. Vbi cum aliquantulum constitisset, refectis cœna militum corporibus, iter prosequitur, continuatoq; per noctem labore ante diluculum, ad flumen Acheloum uenit, inter Conopen & Straton, studens repentino atq; improuiso itinere, Thermum aduenire. Leontius & Megaleas duabus rationibus præuidebant Regem uoti cõpotem futurum, Aetolos uero peiores partes habituros, una quod repẽtinus foret, & omni spe celerior Macedonũ aduentus: altera, q; Aetoli minime unquam existimãtes Philippum per loca adeo aspera ac difficilia iter facturum, improuidi, atq; imparati manebant. Quam ob rem hæc animo agitantes, & memores coniurationis factæ, Philippum hortabantur, ut positis iuxta Acheloum castris, exercitum a nocturno labore reficeret, futurum hoc modo putantes, ut interea Aetoli spatium aduocandi auxilia haberent. At Aratus id tempus opportunissimum esse ad exequẽdum consilium Regis existimans, Leontium uero, & Megaleã fraudulenter progressus regios impedire, Philippũ obtestatur, ne tantam temporis opportunitatem amittat. A quo persuasus Rex, & iam Leontiũ ac Megaleam stomachari incipiens, iter prosequitur, & Acheloo flumine traiecto, Thermum uersus exercitum ducit, ferro igniq; inter eundum prouintiã deuastans. A sinistra quidem urbes relinquit, Straton, Agrinium, Thestiam: a dextra uero Conopen, Lysimachiam Trichonium, Phyteum. Cum ad urbem uenisset, nomine Methapan, quę est inter Trichonium, & paludem, distatq; a Thermo circiter LX. stadia, uersis repente in fugam Aetolis, locum occupat, & CCCCC. militum præsidium intus ponit, ut hac urbe ueluti quodam receptaculo in adeundis, atq; egrediendis angustiis uti posset. Est enim omnis circa paludem locus montuosus atq; difficilis, & densissimis syluis undiq; circundatus, quam ob rem & uiam habet asperam, ac pene inuiam. Posthæc mercenarios in fronte collocat, postea Illyrios, deinde scutatos ac legionarios milites secum accipiens, per angustias procedit, sequentibus a tergo Cretensibus, & a dextera Thracibus, præsidii gratia collocatis. Nam a sinistra tutos palus faciebat fere per spatium triginta stadiorum. Superatis breui tempore angustiis, adhuc magna nocte Thermum, urbẽ omniũ opulentissimã, uenit, ubi castris positis, copiam suis fecit grassandi in habitatores, ac per omnem agrum discurrendi, & domos in ipso Thermo diripiendi, refertas non solum frumento, & omni genere commeatus, uerumetiam preciosissima Aetolorum supellectile. Nam quia singulis quibusq; annis Aetoli nundinas, & festa, & comitia in hoc loco celebrabant, unusquisq; ad huiusmodi

apparatum

apparatum precioſiores res ſuas deferebat: tum etiam quia eum locum præter cæteros tutiſſimum arbitrabantur, quippe, quem nemo unquã ingredi fuiſſet auſus, & natura talis erat, ut quaſi quædam arx totius Aetoliæ uideretur. Quam ob rem ex longa pace ac quiete plenæ erant bonorum omnium non ſolum propinquæ templo domus, uerum etiam circunſtantes omnes loci. Per eam igitur noctem omni genere prædę referti ibi quiete egerunt. Sequenti die precioſiſſima quęq; bona eligentes aſportauere, reliqua igni impoſuerunt. Simili modo exarmis, quæ e porticibus pendebant, optima quæq; ſuſtulerunt, nõnulla permutauere, reliqua incendio compoſuerunt. Erant autem ultra quindecim millia. Et hucuſq; quidem omnia ſecundum leges belli iuſte, integreq; ſunt geſta. Quę uero ſequunt, quomodo dici oporteat, neſcio. Memores enim eorum, quæ Aetoli in templo Iouis Dodonæi geſſerant, porticus omnes demoliti ſunt: ornamenta, quæ maximo ſtudio atq; impenſa adhibita fuerant, deiecerunt: neq; ſolum ſuperiorem partem incendio cõcremarunt, uerumetiam mœnia ipſa funditus eruere. Euerterunt ſtatuas numero ultra duo millia, q̃plurimas etiã fregerunt, ab his duntaxat abſtinentes, quæ uel figuras, uel inſcriptiones Deorũ habebant. Quæ quibuſdam recte, meritoq; Philippus, & cæteri facere uidebantur. Ego autem contra exiſtimo. Quod an recte ſentiam, facile eſt unicuiq; conſyderare non procul ab alterius generis, ſed ab eiuſdẽ familię regibus repetitis exemplis. Antigonus, cum bello Cleomenem Lacedęmoniorũ regem fugaſſet, Spartę dominiũ conſecutus, tantũ abfuit, ut quicq̃ ſeuius in populum committeret, ut non moderatus ſolũ, uerumetiam mitis aduerſus hoſtes fuerit, reſtitutaq; Lacedęmoniis patriæ libertate, ac multis beneficiis & publice, & priuatim impenſis, domum redierit. Ex quo non ſolum in preſens tempus beneficiis, uerum etiam poſt mortẽ ſaluator appellatus eſt: nec apud Lacedæmonios tantum, ſed apud omnes nationes immortalem laudem, ac gloriam conſecutus. Atqui Philippus, qui primus Macedoniæ regnum auxit, nomenq; familiæ ſuæ longe lateq; propagauit, cum prelio Athenienſes in Cheronia uiciſſet, non tantum armis, quantum dexteritate morum, & quadam naturæ benignitate conſecutus eſt. Armis enim eos tantũmodo ſuperauit, qui ſibi in prælio obſtiterunt: manſuetudine uero, atq; clementia omnes Athenienſes, atq; adeo ciuitatem ipſam ſui iuris fecit, non ira aut indignatiõe aliqua proſecutus uictos, ſed tandiu cum hoſte dimicans, quoad oblata ei occaſio foret oſtendendæ benignitatis ac uirtutis ſuę. Enimuero Athenienſibus, quos paſſus fuerat infeſtiſſimis

mos, & captiuos gratis remisit, & bello consumptorum corpora sepul turæ tradidit, reliquiasq; funerum, ut ad sepulchra maiorũ deferrent, ultro hortatus est. Posthęc Alexandrum filium cum amico Antipatro, qui pacem cum iis amicitiamq; iungeret, Athenas misit. Ex quo consecutus est, ut elati Athenienſium animi magnanimitate eius uicti ſibi in posterum obsequentissimi fuerint, semperq; ad omĩa regis iussa promptissimi. * Quid Alexan. Huius ira adeo in The. incruduerat, ut habitatores omnes in seruitutem adegerit, urbem funditus euerterit, principes ciuitatis alios in seruitutem, alios in exilium redegerit, bona omnium occuparit: non tamen usqueadeo indignatio eius processit, ut quicquã in templa Deorum immortalium committeretur, quin omnem curam, studiumq; adhibuit, ne qui uel inuiti aliquo modo Fana uiolarent. Idem cum in Asiam transisset, ut Persas male de Græcis meritos ulciscereturr, de hominibus quidem dignas rebus ab iis patratis, pœnas sumpsit, a templis uero Deorum prorsus abstinuit, quanq̃ Persæ circa hanc partem maxime in Græcia deliquerant. Hæc tunc considerare Philippus debebat, ne tam principatus, q̃uitæ ac morum prædictorum Regum æmulus, atq; hæres existimaretur. Hic uero ut Alexandri ac Philippi affinis uideretur, summum per omnem uitam studium, industriamq; adhibebat, ut uero æmulus atq; imitator haberetur, ne minimã quidẽ habebat curam. Quam ob rem diuerso uitæ genere a supradictis regibus recedens, diuersam de se apud omnes gentes opinionem relinquebat, sicuti hoc tempore fecit. Nam cum parem iniuriam referre Aetolis conaretur, ueluti malum malo curaturus, nihil se delinquere existimabat. Obiiciens Scopæ, & Dorimacho impietatem, qua usi in templo Dodonæi Iouis fuerant, in eodem uersari scrimine non uidebat, longe profecto a ueritate aberrans. Etenim sæuire
quidem in hostes, & eorum castella, ortus, ciuitates, uillas, naues, fructus deuastare, aliaq; his similia facere, per quæ hostium uires debilitentur, cõfirmentur, atq; augeãtur, suæ unicuiq; leges, ac iura bellipermittunt: ea uero destruere quę nec propriis rebus emolumenti aliquid afferunt, nec hostibus detrimẽti, ut sunt templa, porticus, statuæ, aliaq; huiusmodi, rabiosi hominis est, ac plane furentis: neq; em̃ ad interniti onem usq; pugnare cum hostibus bonum uirum decet, sed quoad eorum, qui deliquerunt, malefacta purgata sint, atq; correcta. Quippe tyranni opus est, malefaciendo suis cum terrore inuitis imperare, in mutuo semper odio cũ subditis uersantis: Regis uero contra benefaciendo uniuersis cũ liberalitate atq; clementia sponte subiectos gubernare, in

mutua

mutua ſemper beneuolentia ac charitate cum ciuibus uiuentis. Magis autẽ errorem Philippi quis agnoſcet, ſi ante oculos poſuerit, quod de ipſo iudicium ueriſimile erant habituri Aetoli, ſi contraria feciſſet, & neq; porticus, neq; ſtatuas deiecciſſet, neq; ornamenta e templo ſuſtuliſſet. Equidem optimũ ac ſynceriſſimum puto, ut qui conſcii eſſent, quæ in templo Iouis Dodonæi geſſiſſent, & aperte intuerentur Philippum facere quidem, quæ uellet, potuiſſe, & ſi crudeliſſime feciſſet, merito id uideri feciſſe, tamen ob humanitatem ac magnitudinem animi noluiſſe illorum impietatem imitari, manifeſtum eſt eos errorem ſuum damnaturos fuiſſe: Philippum uero laude, atq; admiratione proſecuturos, q̃ regie ac magnanimiter & pietate erga Deos, & ira aduerſus ſe uſus fuiſſet. Enimuero benignitate atq; clementia hoſtem uincere, q̃ armis, præſtat. Hic enim neceſſitate, ut pareant homines, inducuntur, illic uoluntate: & hic quidem cum graui ſæpe iactura errata corriguntur, illic ſine aliquo detrimento emendantur delinquentes. Præterea, quod maius eſt, hic magnam laudis partem commilitones ſibi uendicant, illic omis uictoria tribuitur Duci. Ex quo fit, ut non deſint fortaſſis, qui magnam partem rerũ a Philippo geſtarũ non illi propter ætatem tribuant, ſed iis, qui una militabant. E quorum numero erat Aratus, et Demetrius Pharius, de quibus non difficile eſſet affirmare, etiam ſi qui tunc non interfuiſſent, hoc, de quo loquimur, impietatis conſilium alterius illorũ fuiſſe. Nam præter totius uitæ inſtitutum, in qua Aratus nihil unquã temere, aut petulanter feciſſe cognoſcitur, Demetrius uero fere omnia e contrario, multa quoq; ſunt particularia hocipſum indicantia, de quibus ſuo loco dicemus. Philippus (hinc em̃ paulo ante digreſſi ſumus) omni genere prædæ onuſtus Thermo proficiſcitur, & per eam per quã uenerat, uiam facit, præmiſſis impedimẽtis, & grauioris armaturæ militibus. Acarnanibus uero, & mercenariis in extremo ordine collocatis, feſtinans anguſtias loci celeriter pertranſire. Siquidẽ uerebatur, ne Aetoli opportunitate locorũ freti, ſuos a tergo adgrederent, quod mox factum eſt. Etenim Aetoli fere ad tria millia in unum congregati, quãdiu Philippus in altiori parte fuit, minime illi appropinquarunt, ſed in quibuſdã locis occultis Alexandro Duce permanſere. Simul ac uero extremi moueri cœperũt, repẽte impetu facto, ultimos adgrediuntur. Orto tumultu, Aetoli magnã in opportunitate locorũ ſpem habentes audatius illos perſequebãtur. Philippus, cum callide futura præuidiſſet, ſub quodam colle Illyrios, & plærosq; ſcutatorum occulte reliquerat. Ii inſequentes Aetolos cõſpicati, tanto impetu in eos irruperũt, ut ex illis re-

pente centum & triginta desyderati fuerint, totidē fere capti, reliqui fœda ac turpi fuga salutem quęsierint. Acarnanes, & mercenarii, re fœliciter gesta, mox Paphium incenderūt, deinde angustias summa celeritate prætergressi, ad Macedones peruenere. Philippus iuxta Methapan castrametatus, aduentum suorum expectabat. Sequenti die destructa Methapa, castra mouit, peruenitq; ad urbem, quā Atras uocant. Postridie iter prosecutus, oēm regionem deuastauit, positisq; iuxta Conopem castris, omnem sequentem diem ibi permansit. Adueniente deinde luce, iter uersus Stratum tenuit: traiectoq; Acheloo castra per iactum sagittæ procul ab urbe posuit, crebris certaminibus alliciens oppidanos. Audierat em̄ Strati esse Aetolorum peditum ad tria millia, equites fere quadringentos, Cretenses circiter quingētos. Nemine autem exire urbem audente, motis rursus castris, primo ueluti ad paludem, & naues iter facturus cōuertit. Cum deinde extremi milites prætergredi urbem cœpissent, pauci ex Aetolorum equitibus irruptione facta, eos adgredi untur: mox cōcurrente ex urbe Cretensiū multitudine, et plęrisq; Aetolorum in equitum subsidium uenientibus, cum periculum Acarnanibus immineret, in hostes conuersi, prælium collatis uiribus capessunt. Diu uaria uictoria fuit, ad extremū Illyriis a Philippo in subsidiū mercenariorum missis, Aetoli uicti passim fugere. Magnam partem eorum regii milites usq; ad portas urbis, & ad mœnia sunt persecuti, centum ex his inter sequendum interfectis. Reliqui deinceps haud exire urbem ausi. Regiæ copiæ tuto ad naues peruenere. Philippus positis castris, gratias Diis egit, q; res prospere atq; ex sentētia successissent. Parato deinde epulo, duces omnes uocari in conuiuium iussit. Megaleas, & Leontius regiam fœlicitatē grauiter & iniquo animo ferebāt, ut qui Apelli iurauerāt se omnes regios progressus impedituros. Tantum autē aberat, ut id efficere possent, ut continue omnia Philippo magis secundarent. Venerunt igitur ad cœnam adeo tristes, & soliciti, ut facile regi, & cæteris qui aderant, animū suum ostenderent. Soluto uero conuiuio, cum crebris poculis uterq; incaluisset, Aratum quærentes, ad tentoria reuertebantur: quem cum forte in itinere offendissent, primo maximis conuitiis eum affecere, deinde lapidibus adgredi cœperunt. Multis autem in utriusq; partis subsidium concurrentibus, ingens seditio in castris orta. Philippus, audito tubæ sono, misit qui rem inquirerent, tumultumq; inter milites sedarēt. Aratus his rem omnem, uti gesta erat, exponens, & eorum, qui intererant, testimonium afferens, mox ad tentoriū reuersus est. Leontius clam se e tumultu subtraxit. Megaleam &

Crinonem

Crinonem uocatos ad se Philippus, grauiter atq; acerbe allocutus est. Qui cum superbe regi respondissent, dicentes se non prius ab incepto destituros, quam dignam mercedem Arato persoluissent. Indignatus Rex subito uiginti talentis mulctatos custodiri in uinculis iussit. Postri die uocatum ad se Aratum, ut bono animo esset, rogauit, opportune se rebus omnibus prouisurum pollicitus. Leontius, ubi nunciatum est, Megaleam in uinculis esse, armata manu ad Regis tentorium uenit, ratus adhuc pene adolescentem Regem timore perculsum euestigio sentẽtiam mutaturum, ubi ante Regis conspectum fuit, rogat, quisnam Megaleæ manus iniicere præsumpsisset? & quis eum in uinculis posuisset? Rege id a se factum magnanimiter respondente, perterritus Leontius, & quasi gemens abiit. Rex inde cum classe profectus, extemplo Leucadem uenit. Vbi constitutis, qui prædam inter milites diuiderent, ipse conuocatis amicis, de Megalea sententiam rogauit. Vbi Arato Leontii iniurias repetente, cladem, quã tempore Antigoni intulerat, item coniurationem, quam cum Apelle fecerat, & impedimentum, quod Paleæ præstiterat, commemorante, & adhæc omnia testes adducente, cũ Megaleas, & Crinon nihil, quod responderi posset, haberẽt, omnium iuditio cõdemnati sunt. Et Crinon quidem in uinculis permansit. Megaleas uero fideiussione Leontii dimissus est. Apellis igitur, & sociorum conditio hæc erat, longe secus, q̃ sperauerant, succedentibus rebus. Nam qui iniecturos se regi formidinem putabant, & per eum modum facile, quicquid uellent consecuturos, omnia plane contraria sunt experti. Dum hæc gerebantur, Lycurgus nulla re memorabili facta, ex agro Messeniorum recessit. Posthæc rursus Lacedæmone cum exercitu profectus, Eleam urbem cœpit. Cuius ciues cum in arcem omnes confugissent, hanc obsidione cinxit, ubi aliquandiu commoratus, cum tandem nihil se proficere intelligeret, rursus Spartam reuersus est. Elienses, cum per Dymensium agrum grassarentur, in insidiis dispositi equites, qui subsidii gratia uenerant, facile in fugam uerterunt, & Gallorum quidem non paucos interfecere, ex urbanis uero captiuos cœperunt Polymedẽ Egiensem, & Agesipolem, ac Diodem Dymenses. Dorimachus, principio in expeditionem cum Aetolis tãtummodo exiuerat, ratus se, ut supra memorauimus, tuto deuastare Thessaliam posse, ac Philippum propterea Paleæ obsidionem solutũrum. Vbi uero Chrisogonum & Patreum comperit in Thessalia ad capessendum prælium paratos esse, nequaquam est ausus descendere in

campos, sed per summitates montium exercitum ductabat. Postquam autem allatus est nuncius de Macedonũ profectione in Aetoliam, motis repente e Thessalia castris, in suorum subsidium uenit. Vbi cum discessisse iam ex Aetolia, Regem comperisset, consilii inops, & cœptis omnibus frustratus, in mœrore, solicitudineq; permansit. Rex Leucade cum classe profectus, uastando ac diripiendo maritima eius regionis loca, Corinthum descendit, nauibus in Lechęo relictis, copias eduxit. Tum literas ad socias Peloponnesi ciuitates dedit, significans quo die omnes armati conuenire Tegeæ deberent. Quibus ordinatis, nihil Corinthi commoratus, cum copiis abiit, factoq; per Argium agrum itinere, postridie quam discesserat, Tegeam uenit, ubi acceptis, qui eo conuenerant Achæis, iter prosecutus, clam per montes procedebat, studens Spartanum agrum prius ingredi, quam quicquam Lacedęmonii sentirent. Cum per deserta quatridui iter feciſſet, in oppositos urbi colles peruenit. Indeq; Menelaium ad dextrã habens, ad ipsas Amyclas contendebat. Lacedæmonii ex urbe transitum copiarum conspicati, magnitudinem rei admirantes, ac subito terrore correpti, ancipites consilii erant. Adhuc enim stupefacti manebant ob ea, quæ paulo ante a Philippo in Thermo, & per totam Aetoliam gesta nunciabantur, & nescio quis rumor apud eos increuerat, Lycurgum in Aetolorũ subsidium mitti. De aduẽtu uero eius in Spartanum agrum adeo celeri ac repentino nemo adhuc quicq̃ cogitarat, pręsertim ętate eius adhuc nescio quid contemptibile habente. Quapropter, rebus ita præter opinionẽ succedentibus, merito omnes dubitabant. Etenim Philippus audacius ac callidius, q̃ ætas eius ferebat, in rebus bellicis se gerens, uniuersis hostibus terrorem incutiebat. Quippe e media, uti supra diximus, Aetolia profectus una nocte Ambratium sinum traiecit, ac Leucadem uenit. Hic biduo commoratus, ac tertio inde die sub auroram profectus, post biduum deuastata Aetoliæ maritima parte, Corinthum appulit. Posthæc continuato itinere die nono peruenit ad colles Spartæ imminentes, iuxta Menelaium, ut uix id cernentes crederent. Lacedæmonii igitur magnitudine ac nouitate rerum perterriti, consilii atq; auxilii inopes erãt. Philippus primo die castra iuxta Amyclas posuit. Hic locus est in agro Spartano, omni arborum ac frugum genere refertissimus, distatq; a Lacedæmone ad uiginti stadia, ubi est Apollinis templum, inter cętera eius prouintię templa opere diuitiisq; præcipuũ, situ in ea urbis parte, quę aspicit mare. Postridie omnẽ prouintiã depopulatus, ad Pyrrhi castrũ tendit, ubi biduo cõmoratus, sequẽti die pagratis

propin-

propinquis locis, ac ferro igniq; deuastatis, iuxta Carnium castrametatus est. Vnde mox profectus iuit Assinem, quem locum cum frustra aliquot certaminibus tentasset, obsidionem dissoluit, ac reliquum iam recta uia progressus, prouintiam omnem usq; ad Tenarum deuastauit. Hic rursus conuerso itinere, gressum uersus nauale Lacedæmoniorum tenuit, quod Gythum appellatur, habetq; portum tutissimum, & ab urbe distat circiter triginta stadia. Hoc ad dexteram relicto, iuxta Eleam castrametatus est. Quæ est, si quis separatim consyderet, maxima atq; optima pars Spartani agri. Hinc dimissis prædatoribus, regionē omnem ferro igniq; uastauit. Messenii acceptis a Philippo literis, studio quidem haud inferiores cæteris sociis fuere. Quin cōfestim delectu urbanorum habito, aptissimos quosq; ad regem miserunt, pedites circiter duo millia, equites ducentos, uerum longinquitas itineris fecit, ut Tegeam, postquam Rex inde discesserat, peruenerint. Quam ob rem principio quid agerent ancipites, ueritiq;, ne de industria tardiores fuisse uiderentur, ob suspitiones ab initio de se habitas, irrumpere tandem in Spartanum agrum decreuere, ut mox cum regiis copiis sese cōiungerent. Cum ad Clympes castellum appropinquassent, quod est iuxta Argiuorum, ac Lacedæmoniorum montes situm, stulte, ac negligenter castra in eo loco posuere. Nam nec fossa, nec uallo circundederunt, neq; locum ad id aptum elegere, sed incolarum beneuolentia freti, temere se iuxta mœnia collocarunt. Lycurgus, nunciato Messeniorum aduentu, mercenarios secum, & partem Lacedæmoniorum accipiens, aduersus hostem procedit. Cunq; ad eum locum diluculo peruenisset, instructa acie in Messenios fertur. Messenii simul atq; apparentes hostes conspexere, relictis omnibus, præcipiti fuga se in castellum receperunt. Lycurgus equis atq; impedimentis magna ex parte potitus est, militem uiuum neminem cœpit, duntaxat octo equites interfecit. Messenii hac clade affecti, per Argium agrum domum sunt reuersi. Lycurgus autem rebus fœliciter gestis elatus, cum Spartam redisset, delectui habendo, parandisq; rebus, quæ ad bellum opus essent, operam dabat, omni studio enitens, ne Philippus per Spartanam agrum prælii atq; periculi expers reuerti posset. Rex motis Elia castris, populabundus per prouintiam grassari, ac quarto deinde die ad Amyclas omnem exercitum reducere. Lycurgus, facta cum Ducibus atq; amicis deliberatione de capessendo cum Macedonibus prælio, urbem egressus, oīes qui circa Menelaium locum erant, secum accipit, ut essent circiter duo millia hominum. His uero qui in urbe erāt,

mandat, ut tempus diligenter obseruent: &, quamprimnm erectum a se signum conspexerint, summa celeritate per diuersa loca ex urbe copias educant, itercp uersus Eurotam teneant, qui fluuius parum ab urbe distat. Lacedæmon, & si in planitie sita esse uideatur, habet tamen particulatim inæquales quosdam, ac montuosos locos: nec procul uersus Orientem defluit flumen, quod Eurotas appellatur, & maiori parte anni, propter profunditatem intransfretabile est. Colles, in quibus est Menelaium, trans flumen sunt, ad eam urbis partem, quæ uergit ad Orientem hybernum. Sunt autem asperi atcp difficiles, & præter modum alti, imminentcp ei spatio, quod est a flumine ad urbem, per quod flumen ipsum iuxta collium radices defluit. Per hunc locum necessario transire Rex cogebatur, a siniſtra habens urbem, & Lacedæmonios paratos, atcp instructos, a dextera flumen, & eos, qui in collibus cum Lycurgo erant. Quæ cum ita essent, Lacedæmonii tale quiddam machinati sunt. Rupto aggere in superiore parte fluminis, adeo hymbribus id spatium, quod est inter urbem & colles, impleuere, ut nec equites transire, nec pedites possent. Sic enim necessario futurum uidebant, ut Rex exercitum iuxta radices collium ducere cogeretur. Quod non sine periculo facere poterat, cum necessarium esset exercitum nequaquam confertis ordinibus in longum extendi, paulatimcp procedere. Quę cum animaduerteret Philippus, uocatis in consilium amicis, necessarium iudicauit, Lycurgum primo ex his locis, in quibus erat expellere. Quam ob rem exceptis secum mercenariis & scutatis, præterea & Illyriis, grassari uersus colles cœpit, flumē traiecturus. Lycurgus, intellecto Regis consilio, milites, quos secum habebat, paratos esse iussit, & ad prælium pro tempore hortatus est, urbanis uero signum, uti conuenerat, ostendit. Quo facto, repente milites ex urbe egrediuntur, equites in dextro cornu ponentes. Philippus cum Lycurgo appropinquasset, primo mercenarios in eum emittit. Quare factum est, ut principio melior esset Lacedæmoniorum conditio, ut qui & opportunitate loci, & genere armaturæ longe præstabāt. Postq̄ uero scutatos, atcp Illyrios in mercenariorum subsidium dimisit, tanta rerum mutatio facta est, ut mercenarii uictoriam habere in manibus uiderentur. Lacedæmonii uero impetu grauis armaturæ deterriti, confestim se, quasi desperata salute, fugę cōmitterent. Cęcidere in eo prælio milites circiter centum, paulo plures sunt capti, reliqui se in urbem recepere. Lycurgus, itinere per saltus pene inuios facto, sequenti nocte cum paucis in urbem peruenit. Philippus, Illyriorum præsidio firmatis

matis collibus, ipſe cum expeditis atq; ſcutatis ad exercitū reuerſus eſt. Sub idem tempus Aratus copias ex Amyclis ducens, haud procul ab urbe aberat. Rex igitur tranfretato fluuio, cum iis ſe coniungit. In equitum ſubſidium grauis armaturæ milites ſub ipſis collibus posuit. Lacedæmonii equites, cum facto in Macedonas impetu, pugnam conſeruiſſent, ſcutatis fortiſſime dimicantibus, & rege ipſo ſtrenue ſe habente, tandem uſq; ad portas urbis turpiter ſunt repulſi. Poſt hæc Rex cum omnibus copiis tuto Europam traiecit. Mox nocte ſuperueniente coactus eſt caſtra in exitu anguſtiarum ponere, in loco alioquin tuto, & Spartano agro imminenti. Vbi breui tempore commoratus, paulo poſt Tegeam uerſus exercitum mouit. Cumq; ad loca uentum eſſet, quibus Antigonus & Cleomenes memorabile illud prelium fecerunt, ibi caſtrametatus eſt. Poſtridie locis diligenter inſpectis, & factis Deo in utroq; colle ſacrificiis, quorum alterum Olympum, Euam alterum uocant, iter proſecutus eſt. Cum deinde Tegeam appuliſſet, aliquantum ibi ad diuiſionem prædæ commoratus, mox cum copiis Corinthum reuenit. Venerunt eo ad Regem legati Rhodiorum, & Chienſium, pro pace inter eum atq; Aetolos componēda. Quos rex benigne atq; humaniter allocutus, paratum ſe ad id, inquit, iam diu fuiſſe, & in præſentia eſſe, ſi id Aetolis libuerit. Proinde ad Aetolos proficiſcātur, de pacis conditionibus cum illis acturi. Ipſe Lechæum profectus, ſe ad nauigandū parabat, neceſſarias quaſdam res in Phocide geſturus. Sub idem tēpus Leontius, & Megaleas, & Ptolemæus adhuc terrere ſe poſſe Philippum exiſtimantes, & per eum modum mederi erroribus ſuis, uocatis ad ſe ſcutatis, & quos Macedones Agenia uocant, commemorare eis cœperunt, quomodo ſemper in ſummis periculis uerſantes, nullum unquam præmiū cōſequantur, nec prædæ partem ex ueteri & apud oēs approbata cōſuetudine accipiāt. Per quę hortati ſunt iuuentutem, ut impetu facto, domos prēcipuorū Regis amicorū depopularē tur, quin & regiam ipſam adgreſſi, deiicerent portas, & tecta undiq; deuaſtarent. Quę cū illi feciſſent, ingens ſeditio in ciuitate orta, Philippus audito tumultu, ex portu in urbē properat, uocatiſq; in contionē Macedonibus, partim ut bono animo ſint hortatur, partim de anteactis rebus increpat. Increſcente deinde ira, & aliis exiſtimantibus expellendos eſſe de ciuitate, qui eius ſeditionis cauſa fuerant, aliis mulcenda eſſe multitudinis pectora, nec ſęuū quicq; in aliquē iudicandū putantibus, Rex diſſimulato in prēſentia conſilio, ueluti ab illis perſuaſus, poſt multas adhortatiōes ad portum reuerſus eſt, aperte quidem principes eius

facinoris intelligens, sed rem in aliud tempus differendam ratus. Leontius & socii, desperatis rebus, quod nullum sibi e tot consiliis prospere succederet, ad Apellem confugere, eumq; ex Chalcide aduocarũt, nihil se absq; eo facere posse significantes, q; Rex a se in omnibus dissentiret. Apelles liberius forte q̃ officium eius decebat, in Chalcide se habuerat. Siquidem Regem adhuc adolescẽtem esse, & sibi subiectum, ac nullius rei dominum ostendebat, dominium atq; administrationem omnium rerum duntaxat sibi attribuebat. Quam ob rem Macedoniæ atq; Thessaliæ principes omnia iam ad hũc unum referebant, & omnes Græciæ ciuitates in suffragiis, honoribus, ac muneribus breui tempore oblitæ Regis erant, solus Apelles omnia administrabat. Quæ cũ iam diu Rex intellexisset grauiter & iniquo animo ferebãt, præsertim Arato eum ad hoc continue stimulante. Adeo tamen prudẽter factum dissimulabat, ut mentem eius nemo prorsus intelligeret. Apelles regiæ intentionis ignarus, putansq; q̃ primum ante Regis conspectum ueniret, omnia se ex sententia cõfecuturum, ex Chalcide Corinthum uenit. Cum urbi appropinquasset Leontius, & Ptolemæus, & Megaleas, qui scutatis, & cæteris grauioris armaturæ militibus præerant, magno studio eum accepere, hortati iuuentutem, ut redeunti obuiam procederent. Magna igitur stipantium Ducum, & militum pompa comitatus recto itinere in regiam uenit. Cum autem ingredi statim, uti consueuerat, uellet, ianitor quidam expectare eum iussit, occupatum esse in prçsentia Regem dicens. Apelles nouitatem rei admiratus, hçsitabundus aliquandiu constitit. Mox mœstus, atq; inops consilii, inde profectus est. Reliqui omnes repente ab eo discesserunt, ut tandem solus cum propriis pueris domum sit reuersus. Quam parua temporis interualla homines in excelso fastigio collocant? & eosdem rursus ad extremam miseriam ac calamitatem redigunt? atq; eos maxime, qui in aulis Principum uitam agũt? Hi enim similes sunt suffragiis, quę in publicis cõsiliis dari solent. Nam ut illic pro eorum, qui consulunt, uoluntate, quæ modo ænea fuerunt, mox aurea dantur: ita qui regias Principum sequuntur, pro regis uoluntate nũc beati, mox miseri fiunt. Megaleas, cum frustra se Apellis opem quæsisse intelligeret, timore plenus, ad fugam se parabat. Apelles post eum diem ad contiones, & alios huiusmodi honores uocabatur, in cõsilia uero, & quotidianas rerum deliberationes admittebatur nunq;. Paucis post diebus Rex in Phocidem ducto secum Apelle reuersus est, ubi uoti compos repẽte factus, iterum ex Elatia reuertebatur. Inter hæc Megaleas Athenas fugit, relicto Leõtio, uiginti talentorũ fideiussore.

Inde

Inde Ducibus, qui Athenis erant, recipere eum nolentibus, Thebas reuersus est. * Rex circa cum classe profectus, in Sicyoniorum portum nauigauit. Ex quo mox in urbē ueniens, principes hortatus est, ut bono animo essent, ipse apud Aratum diuertit: continuecp posthac moram cum eo traxit, Apellem nauigare Corinthum iussit. Cum interea de fuga Megaleæ nunciatum esset, scutatos, quibus Leontius prærat, in Triphaliam cum Taurione misit, tanq̄ re aliqua graui, ut id faceret, urgente: mox cum discessissent, duci Leontiū in uincula iussit. Quod cum scutati per nuncios cognouissent, misere ad Regem Legatos precatum, ut si ob aliam causam captus Leontius fuisset, nō prius iudicium de eo ferret, q̄ ipsi ueniissent. Aliter existimaturos se contemni a Rege, ac pro nihilo haberi. Si uero propter fideiussionem, qua pro Megalea se astrinxerat, ex publico stipendio sese Regi satisfacturos. Rex importunitate militum stimulatus celerius, q̄ statuerat, Leontium interfecit. Inter hæc Rhodiorum & Chiensium legati ex Aetolia redierunt, triginta dierum indutias pacti & paratos esse illos dicentes ad pacem cum Rege cōponendam: constituto præterea die, quo Rex occurrere eis iuxta Rhium deberet, pollicitiq̄ Aetolos omnia libenter facturos, ut pax sequeretur. Rex acceptis indutiis, literas ad socios dedit, hortatus, ut Patras legatos mitterent, qui secum agerent de conditionibus pacis. Ipse ex Lechęo profectus, perendie Patras appulit. Sub idem tempus allatę ad eum sunt ex Phocide literę, quas Megaleas Aetolis scripserat, in quibus hortabatur eos, ut bono animo essent, acriterq̄ in bello persisterent. Regem enim propter inopiam commeatus, ac rerum necessariarum, non posse diutius bellum tolerare. Multa præterea in Regem maledicta, & contumeliæ in iisdem literis continebantur. His lectis Rex, cum sibi persuasisset, omnem istarum rerum causam atq̄ initium esse Apellem, capi eum statim iussit, ac Corinthū duci una cū filio, & Exoleto, quem in delitiis habebat. Ad Megaleam uero Thebas Alexandrum misit, iussum, ut eum ad se duceret, quo fideiussor eius liberaret. Cum Alexander mandata Regis exequi uellet, non expectauit id Megaleas, sed statim sibi ipsi manus intulit. Iisdem fere diebus Apelles, & filius, & Exoletus extincti sunt, dignam tandem factis eorum pœnam impio sanguine luentes. Aetoli, & si pacē cupiebant, diuturno bello uexati, rebusq̄ omnibus longe aliter q̄ sperarant, euenientibus, (siquidem cum puero atq̄ infante pugnaturos se existimantes ob ętatem atq̄ inexperientiam Regis, uirum, & consilio & opere præstantissimum experti fuerant) cognito tamen scutatorum tumultu, & Leontii atq̄ Apellis

casu audito, sperantes magnum aliquem rerum motũ in Regis aula futurum, Rhium, uti statuerant, præstituta die nõ uenere. Philippus hac occasione prosequendi belli libenter accepta, legatos sociorum, qui eo conuenerant, non ad pacem, quam ob rem fuerant uocati, sed ad bellum hortatus est. Deinde cũ classẽ discedens, Corinthũ adpulit, & Macedones quidem omẽs per Thessaliam hyemandi gratia domum remisit. Ipse e Corintho profectus, per Euripum in Demetriadẽ nauigauit. Illic Ptolemæum, qui solus ex coniuratione Apellis, & Leontii superat, cum Macedonum consilio interfecit. Per idem tempus Annibal, superatis Alpibus Italiam ingressus, castra iuxta Padum amnem nõ longe a Romanorum castris posuerat. Antiochus, multis locis Syrię subiugatis, in hyberna copias reduxerat. Lycurgus Lacedæmoniorum Rex timore Magistratuum in Aetoliam fugerat. Magistratus enim, cum falsus quidam rumor increbuisset, Lycurgum nouis rebus studere, congregata iuuentute, ad domũ eius noctu uenerunt. Quod cum ille præsensisset, cum propriis familiaribus fugam arripuit. Hyeme inualescente, cũ Philippus rex in Macedoniã reuersus esset, Eperatus uero Achæorum Dux, simul & a iuuentute urbana, & a mercenariis militibus cõtemneretur, nec iussis quispiam obtemperabat, nec aliquid ad patrię defensionem parabatur. Quod cum animaduerteret Pyrrheas, dux Eliensibus ab Aetolis missus, habens secum Aetolos circiter mille & trecentos, præterea mercenarios Eliensium, & cũ his urbanos pedites mille, equites ducentos, ut essent omnes ad tria millia hominum, non solum Dymensium, ac Pharensium, uerumetiam Patrensium agrum deuastabat. Positisq; ad extremum castris iuxta Panachaicum montem, qui Patris imminet, omnes circunstantes regiones depopulabatur. Ciuitates afflictæ, & omnis auxilii inopes tributa pendere cogebantur. Cum in hoc statu res Achaicę forent, iamq; comitiorũ tempus adesset, Eperatus principatũ deposuit. Achęi, ineunte iam Vere, Ducẽ elegerũt Aratum seniorẽ. Hæc igitur ea tempestate in Europa gerebantur. Nos uero postq; distinctionẽ temporum, & rerũ gestarũ ordinẽ secuti, cõuenientem huic rei locũ nacti sumus, ad res in Asia sub eadem Olympiade gestas transeamus, & primo quidẽ, sicuti in initio operis sumus polliciti, Syriacum bellũ referamus, quod Antiochus & Ptolemæus inuicẽ gessere. Cum primũ Ptolemæus, cui ex facinoris crimine cognomentum Philopater fuit, extincto patre & fratre, ac sequacibus illius interfectis, Aegypti imperium suscepit, ratus nullum amplius domi timorem esse, ob prædictum facinus, foris q; omnia sibi fortunam tutissima præparasse

rasse. Antigono & Seleuco, uita functis, receptisq; in regna Antiocho, & Philippo, qui uix adhuc pubertatis annos excesserant, uelut rebus omnibus sibi fœliciſſime succedentibus, luxuriæ se tradidit, Regisq; morem omnis secuta est regia, quam ob rem nulla eius inter suos authoritas erat. Externi Reges contemnebant eum, ac pro nihilo habebant, de quibus ueteres non minorem semper solicitudinem habuerant, quam de iis, qui in Aegypto dominabantur. Enimuero Syriæ Regibus, & a mari, & a terra inferioris Syriæ, & Cypri principes imminebant, iis uero qui in Asia, atq; insulis dominabantur, adiacebant ii, qui nobiliores ciuitates, & loca, & portus tenebant, per uniuersum littus a Pamphilia usq; ad Hellespontum, & Lysimachiæ loca. Thraciæ uero, & Macedoniæ rebus incumbebãt, qui Aeno & Maroniæ, ac remotioribus etiam ciuitatibus præerant. Et per hunc modũ extensis manibus, procul a regno suo externos principes adgressi, nunquam de Aegypti imperio solliciti erant. Propter quod non immerito præcipuam semper curam de externis rebus habebant. Hic uero, de quo loquimur, Rex negligentius in his rebus ob turpes amores, & maximas ac frequentissimas ebrietates uersatus, multos breui tempore uitæ simul, ac regno suo insidiantes inuenit. Quorum primus fuit Cleomenes Lacedæmonius. Hic enim, quamdiu is uixit, cui cognomentum Benefactor fuit, nihil noui tentauit, ut qui sibi persuaserat, uiuente illo non defuturam sibi in recuperando paterno regno libertatem. Mortuo uero illo, cum interfecto tempore, Græci duntaxat Cleomenem uocarent, Antigono quidẽ defuncto, Achæis autem bellum gerentibus, & Lacedæmoniis secundum Cleomenis ab initio sententiam aduersus Achæos, atq; Macedones cum Aetolis sentientibus, hoc maxime tempore de discessu suo ex Alexandria solicitus esse cogebatur. Quam ob rem primo regem hortari, ut se cum decenti commeatu, & copiis emitteret, deinde obaudiẽte Rege, rogare eum, atq; precari, ut se duntaxat cum domesticis dimitteret, tempus enim maximas in præsentia præ se ferre opportunitates ad paternum regnum recuperandum. Rex igitur, nec in præsentia cogitans, nec futura, propter supradictas causas præuidens, temere sane atq; imprudenter Cleomenem semper contempsit. Sosibius autem cũ suis (hic enim potissimum ea tempestate negotia regni administrabat) talia quædam inter consultandum de eo cogitabant. Dimittendum quidem cum classe, & commeatu Cleomenem non censebant, ueriti externa, ne scilicet defuncto paulo ante Antigono facilis ad moliendas res nouas uia foret. Timebant præterea, ne cum mortuo Antigono,

nemo amplius Cleomeni obstaret, ciuitatibus Græciæ extemplo potiretur, ac mox sibi formidinem incuteret, præsentes res sibi ante oculos ponens, & uitam, ac mores regios expertus: uidens præterea diuisas, lõgeq; inter se distantes regni partes, & multas moliendarum nouarũ rerum opportunitates habentes. Erant enim circa Samum non paucę naues, & militum iuxta Ephesum ingens multitudo, quam ob rem cũ classe, & commeatu mittendum Cleomenem ob supradictas causas nõ putabant. Solum uero, aut cum paucis, non sine contumelia talem uirum dimittendum haud tutum rebus suis arbitrabantur, ut qui sibi repente manifestus hostis esset futurus. Reliquum erat, ut inuitus retineretur. Hoc itidem omnes damnabant, periculosum existimantes intra eosdẽ caules Leonem, atq; oues continere. Huius præcipuę sentẽtiæ erat Sosibius, ob talem quandam causam. Quo tempore de * Magna atq; Beronice capiendis agitabatur, timentes, ne cœptis frustrarẽtur, maxime ob audatiam Beronices, coacti sunt uniuersos, qui regiam sequebãtur, in unum cõuocare, omnibusq; ingentem spem proponere, si res ex sententia succederet. Tunc Sosibius, intelligens Cleomenem in recuperando paterno regno fauore Regis indigere, eundẽq; prudentẽ atq; astutũ summis in rebus expertus, spe maximarũ rerũ proposita, totius consilii sui participem fecit. Cleomenes, quia subtristem illũ, & aduenas ac mercenarios milites timentem uidebat, bono animo esse iussit. Mercenarios enim nõ solum impedimenti nihil allaturos, sed potius ad perficiendam rem, plurimũ auxilii præstituros pollicebatur. Quod cum ille magis admiraretur: non ne uides, inquit, q̃ circiter tria millia sunt Peloponesiorum militum? Cretenses fere mille? quos omnes uno nutu, quocunq; libuerit, nos soli trahemus? his propitiis, quos times amplius? an a Syria, inquit, & Caria commilitones? Quę cum Sosibius libenter audisset, longe audatius id factũ adgressus est. Posthæc uero, cũ sæpius ignauiam atq; segnitiem Regis animaduerteret, cõtinue dictũ illud memoria repetebat, & audatiam Cleomenis, summamq; mercenariorum erga illũ beneuolentiam ante oculos tenebat. Quam ob rem & hoc tempore id maxime consyderans, de capiendo, tenendoq; in uinculis Cleomene Regem, cæterosq; amicos hortatus est. In qua re peragenda hoc adminiculo usus fuit. Erat Nicagoras quidã Messenius Archidami Lacedæmoniorũ Regis paternus hospes. Inter hos superiori tempore parua quædã amicitia fuerat. Quo uero tempore Archidamus Sparta eiectus timore Cleomenis Messenem fugit, non solũ domi, & cum amicis primo congressu Nicagoras eum suscepit, sed postea durante exilio ita

cum

cum eo uersatus est, ut summa quædam amicitia, ac familiaritas sit inter eos orta. Quapropter & posthæc, cum Cleomenes fidem reconciliationis cum Archidamo perseueraret, Nicagoras de conditionibus pacis agere cœpit. Firmato itaq; fœdere, & fide a Cleomene per Nicagoram accepta, Archidamus Spartam remigrabat, cui factus in itinere obuius Cleomenes, Archidamum quidem interfecit, Nicagoram autem, cæteroscp, qui eum comitabantur, dimisit. Nicagoras extrinsecus quidē habere se Cleomeni gratias simulabat, quod saluti suæ peperciſſet, intrinsecus autem grauiter & iniquo animo id factum ferebat, cp ipse causam huic rei præbuisse uideretur. Hic igitur Nicagoras breui ante tempore equos uehens in Alexandriam nauigarat. Vbi cum e naui egrederetur, inuenit Cleomenem, & Pantrem, & una Hippitam iuxta portū deambulantes. Quem conspicatus Cleomenes, amice ac familiariter salutauit. Percunctatus deinde quid eo uenisset? uexisse se equos respōdit. Cui Cleomenes, mallem, inquit, Cinædos, Sambucascp uexisses. His ēm magis in p̄sentia Rex delectat. Tunc subridens Nicagoras tacuit. Paucis uero interiectis diebus, cū forte equorū gratia in sermonē cū Sosibio incidisset, retulit id, quod Cleomenes petulāter de Rege fuerat locutus: quod cū libenter audire Sosibiū intellexisset, oēm deinde causam simultatis, quę sibi cū Cleomene fuerat, cōmemorauit. Sosibius, postq; eum cognouit Cleomeni p̄ter modū infensum, partim ei in p̄sentia gratificatus, partim spe futuri propositā, tandem Nicagoræ persuasit, ut conscriptā ad se de Cleomene epistolam inde nauigans relinqueret, quam post discessum eius puer ad se afferret, tanq; a Nicagora missam. Qua re a Nicagora diligēter peracta, literis quę per puerū Sosibio allatis, postridie q̄ Nicagoras ex Alexādria discesserat, Sosibius puerū atcp epistolā secū habens, ad Regem properat, asserente puero, Nicagoram sibi eas literas tradidisse, quas ad Sosibium perferret. Continebat in literis, Cleomenem, nisi statim cū classe & cōmeatu dimitteretur, statū Regis in periculo positurū. Qua occasione sumpta Sosibius, Regi atcp amicis persuasit, haud contemnendā esse hanc rem, sed Cleomenem capiendum, in uinculiscp seruandū. Quo facto, amplissima domus ei tradita est, in qua custodiens diuersabatur, hoca cæteris captiuis differens, cp in ampliori carcere degebat uitam. Quę animaduertens Cleomenes, & perexiguam de futuro spem habens, omnia experiri decreuit, nihil tamen, ut in summa desperatione perficere se posse existimans, sed potius honestissimam mortem cupiens mori, nihilcp perpeti, quod magnitudine animi sui indignum uideretur. Obseruata igitur Regis ad

urbem Canobum profectione, famam inter custodes sparsit, se a Rege propediem liberatum iri. Quare suis quidem epulum parauit, custodibus autem uictimas, & coronas, & cum his simul uinum misit. Quibus id affatim assumentibus, cum tandem omnes ebrietas cœpisset, acceptis secum amicis, seruisq, qui ei ministrabant, medio die nihil sentientibus custodibus, cum strictis ensibus domum exiuit. Procedentes itaq, cum in platea Ptolemæum, qui tum relictus in urbe fuerat, offendissent, omnibus, qui una erant, magnitudine rei perterritis, Ptolemæum quidem quadriga deiectum interfecere, multitudinem uero ad libertatem hortati sunt. Verum, nemine ob magnitudinem facinoris se mouente, referentes gressum, impetum in arcem fecere, tanq, deiecta porta proditione eorum, qui eam custodiebant, hoc loco confestim potituri. Sed hac quoq, spe ad extremum frustrati, q, hi, qui arci præerant, præuidentes periculum, portam diligenter muniuerant, adhibitis sibi manibus, honestissimam mortẽ, & Spartanis animis dignam oppetiuere. Cleomenes igitur hunc exitum habuit, uir & eloquio apud multitudinem potens, & in gerendis rebus strenuus, cui nihil nunquam Regium præter regnum deesse uisum fuit. Post hunc non longe postea Theodotus, qui inferioris Syriæ rebus præerat, natione Aetolus, partim Regem ob incuriam, atq, segnitiem uitæ contemnens: partim iis, qui regiam sequebantur, diffidens, q, non multo ante tempore, cum rem perquam utilem Regi proposuisset, cum ad alia, tum ad obsistendum Antigono Syriæ regnum perturbare uolenti, non modo nihil gratiæ consecutus erat, sed contra uocatus in Alexãdriam, de uita fuerat periclitatus, cõuenire Antiochum decreuit, eiq, inferioris Syriæ urbes tradere. Hoc igitur oblationem læto animo suscipiente, res quamprimum finem sortita est. Enimuero Antiochus iunior filius erat Seleuci, cui cognomentum Callinicus fuit. Hic mortuo patre, cum regnum ad fratrẽ eius Seleucum, qui natu maior erat, peruenisset, principio quidem in superiori parte regni priuatam uitam egit, mox fratre, qui Taurum montem cũ copiis transcenderat, per dolum, ut supra memorauimus, interfecto, imperiũ ipse adeptus, regnauit, omni, quam citra Taurum tenebat, prouintia Achæo commendata. Superioribus uero regni partibus prępositio Molone, & fratre Molonis Alexandro, ut Molo quidem Mediæ, at frater uero Persidi præesset. Hi Regem ob ætatem contemnentes (uix enim quintumdecimũ ætatis annum excesserat) & conspiraturum secum Achęum existimantes, timentes pręterea sæuitiam & crudelitatem Hermiæ, qui tum summa

mam regni tenebat, deficere a Rege, & ſtatum prouintiæ, cui præerant mutare decreuerunt. Hermias quidem e Caria erat, hunc regno præfecerat Seleucus frater, fide eius fretus, quo tempore cum exercitu Taurum pertranſiuerat. Quam ob rem in ſummo faſtigio conſtitutus omnibus, qui in regia aliquid poterant, inuidebat, homo natura ſæuus atq; crudelis, inſontes, prout libido ferebat, acerrime damnabat, nocētes, ac facinoroſos homines non ſolum patiebatur, uerumetiam fouebat, denicq; in iudiciis immanis, atq; aſper erat. Præcipue uero inſidiabatur uitæ Epigenis, qui Seleuci copiis pręerat, q̄ eum uirum cernebat & oratione & operibus plurimum pollere, maximamq; habere in exercitu gratiam & authoritatem. Et quanq̄ hoc continuo uerſaret animo, continebat ſe tamen, aliquam ad patrandum facinus occaſionem quærens. Cæterum congregato Concilio de defectione Molonis, & Rege iubente, ut quiſq; quomodo his rebus prouidendum uideretur, diceret, cum primus Epigenes ſententiam dixiſſet, haud contemnendam ſibi eam rem uideri, ſed appropinquare Regem iis locis oportere, paratumq; in tempore eſſe, ita enim uel omnino deſtiturū ab incœpto Molonem, præſente Rege, & nō mediocri exercitu ante oculos poſito: uel, ſi omnino perficere incœptum auderet, multitudinem ipſam coniuratores oēs in manibus Regis poſiturā. Tunc indignatus Hermias, cū longo iam tempore, inquit, proditor regni latueris o Epigenes, tandē perfidia tua detecta hoc cōcilio eſt, q̄ corpus regium cum paucis in manibus conſpiratorum ponere ſtudueris. Quæ cum dixiſſet, perſtitit in ſententia ſua, ut copias aduerſus Molonē ducere ob inexperientiam militum, periculoſum cenſeret, in Ptolemæū autem ſumma celeritate ducendum putaret exercitum, tutiſſimū eſſe hoc bellum exiſtimans ob ſegnitiem atq; ignauiam Regis. Tunc igitur perterritis omnibus, qui in concilio aderant, aduerſus Molonem duces cū copiis miſit Xenonem, & Theodotū Hemioliū. Antiochum autē hortatus eſt, ut mox res Syriacas adgrederet, ratus duntaxat hoc modo, ſi adoleſcens undiq; bello circunueniret, neq; ſe pręteritorū malefactorū luere pœnas poſſe, neq; præſentē authoritatem amittere, ob aſſiduos belli uſus, continueq; inſtantia Regi pericula. Quam ob rem conſcriptam, & ad extremum epiſtolam, & ueluti ab Achæo miſſam Regi attulit. In qua ſignificabatur, Ptolemæum hunc ad contentionem de principatu hortari, pecuniamq;, & commeatum in omnes uſus offerre, ſi diadema aſſumeret, & manifeſte omnibus appareret de regno uelle contendere. Rex igitur ſcriptis fidem habens, paratus erat exercitum in Syriam ducere.

Interea dum in Seleutia moraretur, aduenit Diognetus Dux classis ex partibus Cappadotiæ, quę sunt iuxta Euxinum, uehens Laodicem Mithridatis Regis filium uirginem Regi desponsam. Qua magnifico apparatu, & regia pompa suscepta, Antiochus repente nuptias peregit. Dehinc subito in Antiochiam profectus, administratione regni uxori relicta, omni studio ad apparatum belli intentus erat. Sub idē tempus Molon, cum paratam ad quodcunq; facinus multitudinē cerneret, partim magnarum rerum spe illis proposita, partim fictis & adulterinis a Rege literis perterritis Ducibus: haberet præterea concertatorē Alexandrū fratrem, & propinquas oīes ciuitates ob beneuolentiā præfectorū tuitas reddidisset, educto ingenti exercitu, castra non longe a castris Ducū Regis posuit. Xenon & Theodotus aduentu eius perterriti, mox se in propinquas ciuitates receperunt. Molon totius agri Apolloniæ dominus factus, ac libere iam per omnē prouintiam discurrens, affatim oīi genere cōmeatus potiebatur. Omnes eī regiorū equorū greges in Media erāt, pręterea frumēti, ac pecudū ingens ac pene innumerabilis multitudo. Rex audita Molonis profectiōe, & fuga Ducū suorū cognita, paratus quidē erat relicto Ptolemęo exercitum aduersus Molonē ducere, sed Hermeas haud immemor propositi sui, ad Molonē quidē Xencetā Achęum Ducē cū copiis misit, dicens aduersus eos, qui defecerant, pugnare Duces oportere, aduersus uero Reges Regē ipsum decertare. Ipse igitur Regem propter ætatem in manibus habens Apaniam proficiscitur, ubi coactis copiis, mox inde Laodiceam contendit. Hinc rex cum omnibus copiis profectus, transacta eremo in locum uenit, quem Marsiam incolæ uocant, inter Libanum & Antilabanum promontoria situm, qui locus & natura angustissimus est, & in angustiore sui parte uadosus atq; palustris. Imminet autē prædictis angustiis ex una quidē parte oppdū, quod Brochos appellant, ex altera uero Gerra. Arduissimus inter utrunq; oppidum callis est. Rex aliquot diebus per angustias profectus, tandem Gerra peruenit, ubi cum Theodotum Aetolum iam Gerris, & Brochiis potitum comperisset, quicquid uero penes paludem erat angustiarum, uallo ac fossa diligenter munitum, præterea & sufficientes custodias adhibitas, primo quidem uim inferre conatus est. Posthæc uero, cum plus pati malorum, quā facere uideretur, ob difficultatem loci, & quod Theodotus adhuc permanere in fide cum Ptolemæo uidebatur, ab incepto destitit. Allato deinde de Xencetę cōflictu, et Molonis uictoria nuncio, relictis supradictis locis, propriis rebus succurrendū putauit. Xencetas Dux aduersus Molonē,

ut supra

ut supra diximus, missus, & maiorē opinione orationum licētiam consecutus, amicis quidem insolentius utebatur, aduersus uero hostes audatius se gerebat. Enimuero Seleutiam cū copiis profectus, Drogene, & Pythiade accersitis, quorum alter Susianæ regionis, alter Rubri maris præfectus erat, exercitum aduersus hostes eduxit, castraq; nō longe ab eorum castris posuit, Tigri flumine in medio fluente. Hic multis ad eū ex castris Molonis transnatantibus, significantibusq;, si flumen traiiceret, magnam partem copiarū Molonis ad eum transituram, & omnis fere multitudo huic quidem inuideret, Regi uero amica, atq; beneuola esset, persuasus eorū uerbis Xencetas, se ad traiiciendum Tigrim accinxit. Ostendens autem se per locum quendam, ubi diuisa aqua, insulam faciebat, transiturum, nihil prorsus ad eam rem necessariū parabat. Ex quo accidit, ut Molo quidem inceptum eius contemneret, multitudo uero dedita opera, id fieri existimans, pararet se, atq; instrueret. Xencetas aptissimo quoq; equite, ac pedite, ex oīi exercitu delecto, Zeuxiq;, & Pythiade ad custodiā castrorū relictis, per noctem circiter octuaginta stadia infra castra Molonis profectus nauibus incolumem exercitum traiecit, et adhuc durāte nocte in loco peropportuno castrametatus est. Quippe qui magna ex parte flumine claudebat, quod superat, cōtiguæ paludes, ac stagna tutū faciebant. Molon, cū id nunciatū interea foret, equites obuiam misit, tanquā illis transitū impedituros, aut si qui iam pertransissent, eos facile profligaturos. Hi cum Xencetę appropinquassent, ob locorum ignorantiam plus ipsi a se ipsis, quam ab hostibus detrimenti sunt passi. Siquidem in stagna delati, omnes ad rem gerendam inutiles facti sunt, multi & in ipsis stagnis periere. Xencetas ratus, si hostibus appropinquaret, multos ad se ex iis, qui cum Molone erāt, transituros, paulatim per ripam fluminis progressus, castra in cōspectu hostium posuit. Sub idem tempus Molon, seu militari astu, siue quod copiis diffideret, relictis in castris impedimentis, noctu inde discessit, itinere uersus Mediam facto. Xencetas terrore aduentus sui, & q nō satis militibus fideret, fugisse hostem ratus, primo quidē occupatis hostiū castris, equites suos, omnēq; apparatū, quē cum Xeuxi reliquerat, accersiuit. Deinde conuocata multitudine, uniuersos, ut bono animo essent, optimāq; de futuris spem haberent, hortatus est, utpote conuerso iam in fugam, & in summa desperatione rerum constituto Molone. Quæ cum dixisset, curare singulos corpora iussit, paratosq; in posterū diem ad insequendos hostes esse. Multitudo auctis huiusmodi rebus animis & omni genere prædę referta ad crapulam se, ebrietatemq; cōuertit, &

eam, quę ex huiusmodi rebus consequi solet, segnitiem atq; ignauiam. Molon, cum oppportunum quendam locum nactus cœna militem refecisset, conuerso mox itinere, in hostes redit, quos cum somno uinoq; sepultos comperisset, summis uiribus castra eorum sub auroram inuadit. Xencetas nouitate ac magnitudine rei perterritus, nec suos propter ebrietatem excitare ualens, cum paucis impetu in hostes facto profligatur. Dormientium magna pars in ipsis castris cęciderunt, reliqui se in flumen proiicientes natare in ulteriorē ripam conati. Verum hi quoq; ad extremum magna ex parte periere. Miserabilis erat trepidantium aspectus. Omnes enim se nullo respectu in undas proiicientes transnatare in ulteriorem partem nitebantur, iumenta, sarcinasq; in flumen agebant, tanq; tuto ferri in ulteriora castra aquis secūdantibus possent. Ex quo accidit, ut uno tempore una cum uictis equi, iumenta, arma, cadauera, per flumen ferrentur, res ut uisu horribilis, ita etiam dictu stupenda. Molon repēte castris hostium potitus, & tuto deinde transportatis copiis, cum nemo impedire ei transitum posset, Xeuxi uix iam appropinquantibus hostibus in fugam conuerso, ea quoq;, quæ ultra flumen erant, castra occupat. His rebus fœliciter gestis, Seleuciam cum exercitu uenit, qua mox potitus, q; ii, qui cum Xeuxi erant, aduentu eius perterriti, una cum Diomedonte Seleuciæ prefecto urbē derelinquerāt, peragrata prouintia, superiores omēs ciuitates nemine resistēte in fidē accepit. Posthæc totius Babyloniæ, & locorū omniū, qui sunt circa mare rubrum, imperium cōsecutus, Susa uenit, & urbē quidem eue stigio debellauit. Arcem uero cūm crebris certaminibus tentasset, q; Diogenes Dux in eam se receperat, expugnare nō ualens, ab incœpto destitit, solutaq; obsidiōe rursus Seleuciam cū copiis remeauit. Vbi refecto aliquot diebus exercitu, & hortatis ad bellū militibus, exteras deinde res magno animo aggressus est, oēmq; citra & ultra Tigrim prouintiā usq; ad Europem, & Dura ciuitates intra breue tempus subegit. Antiochus cū hæc, ut supra diximus, nunciata forent, relictis Syriacis rebus, summa celeritate huic parti prouidendū arbitrabat. Congregato igit rursus cōcilio cū dicere singulos sententiā suā de Molonis bello iussisset, insurgente Epigene, ac opportuisse olim huic rei prouideri dicēte, anteq; hostes tantis rerū successibus audatiores fierent, & nihilominus in præsentia q̄q; huiusmodi rebus totis uiribus incūbendū indignatus, rursum Hermeas ad iurgia, & contumelias se conuertere, temerarieq;, atq; insolenter nimium se efferens, falsasq; in Epigenem calumnias fingere, obtestari Regē, ne tam imprudenter cōtemneret, ne ue desereret Syriacum bellum

bellum. Denicp ita excandescere, ut facile odium, quod in Epigenem cõ ceperat, uniuersis ostenderet. Cum uero ad extremum melior omnibus Epigenis sententia uideretur, decretum in Concilio fuit, ut copiæ aduersus Molonem ducerentur, omniscp furor belli eo conuerteretur. Hermeas mutasse se statim sententiã simulans, & oportere inquiens decretum ab omnibus seruari, quæcunq; necessaria ad bellum uidebant, strenue parabat. Congregatis tandem Epamiæ copiis, cũ forte seditio quædam de diuisione frumenti, orta inter milites fuisset, perculsum animo Regem, & finem tumultus formidantem nactus, pacificaturum se militum animos, frumentumcp inter omnes concorditer diuisurũ promisit, si Rex data fide astringeretur nunquam se posthac Epigenem secum in expeditiõem ducturum. Nihil enim in exercitu dignum fieri posse, ipsis ita inter se diffidẽtibus atcp infestis. Rex, & si id grauiter, & iniquo animo ferebat, cp Epigenem consilio atcp industria plurimum in rebus bellicis pollere experientia didicerat, circunuentus tamen Hermeæ promissionibus suæ spontis nõ erat. Quam ob rem præsentibus rebus medendum ratus, confestim Epigenem dimisit. Quo facto, ingens repente omnes, qui de consilio Regis erant, pauor cœpit. Copiæ autem id, quod concupiuerant, in diuisione frumenti adeptæ, mutata mox sentẽtia Hermeæ adhæserunt, exceptis Cytrastis. Hi em̃ numero circiter sex millia hominum facta seditione a Rege defecerũt, nec paruum diuersis temporibus impedimentũ rebus eius præbuere. Tandem uero a quodam e Ducibus Regis bello superati, magna ex parte perierunt, reliqui se fidei Regis commisere. Hermeas amicis quidem terrore, copiis uero beneficio sibi conciliatis, motis castris cũ Rege proficiscitur. Aduersus uero Epigenem tale quiddam machinatus est, conscio, atcp adiutore Allexi, qui tum arci Epamiæ præerat. Conscriptis enim literis, quæ tanq; a Molone Epigeni mitterẽtur, puerum quendam Allexis subornauit, maximarũ rerum spe proposita, qui ad Epigenem profectus huiusmodi literas clam cum cæteris literis illius misceret. Quo facto, repente Allexis ad Epigenẽ uenit, & an aliquas literas a Molone accepisset, percunctatus, cũ ille pertinatius negaret, inuenturũ se affirmauit. Mox igit̃ uestigabundus domũ ingressus literas reperit. Qua occasiõe sumpta, statim Epigenem interfecit. Hæc cũ accidissent, Rex quidem merito hunc luisse pœnas arbitrabatur. Cæteri uero, qui in aula Regis erant. & si graui animo ferebant id facinus, timore tamen languorem animi dissimulabant. Antiochus, cũ usq; ad Euphratem uenisset, motis denuo castris in Antiochiã profectus in Mygdonia cõstitit, ubi circiter quadraginta

dies cõmoratus, mox Libam contendit. Illic cõgregato Concilio, cum forte, qua iter esset aduersus Molonem faciendũ, disputaret: item quo modo, aut unde quærendi cõmeatus, (quippe ea tẽpestate Molon in Babylonia morabatur) Hermeæ quidẽ uisum est iter citra Tigrim, per ripam eius fluminis tenendum esse. Xeuxis uero sententiæ erat plane diuersæ, sed mortem Epigenis ante oculos habens, aperire iudiciũ suum formidabant. Tamen cum manifesta omnibus Hermeæ ignorantia uideretur, uix ad extremum cõsulere ausus est, traiiciendum esse Tigrim, cum propter reliquas difficultates uiæ, quæ est citra amnem, tum quod necesse erat, postq; certa loca pertransissent, sex dierũ itinere per desertam regionem facto, ad regionem, quæ Diorex dicitur, peruenire, quã cum iam hostes præoccupasset, tuto pertransiri non posse. Quinetiam reditum per deserta, non sine discrimine futurum, maxime ob inopiã commeatus. Traiecto uero Tigri omnes Apolloniæ populos pœnitẽtia ductos Regem aduocaturos esse, quippe, qui in prẽsentia non sponte, sed necessitate atq; formidine Moloni parerẽt. Copiam præterea cõmeatus ob fertilitatem regionis maximam futuram. Et, quod maioris momenti erat, reditum Moloni in Mediã intercluſum iri. Ex quo necessario erat futurum, ut, uel Molon in prælium descenderet, uel hoc detrectante periculum, copiæ eius statim se fidei Regis cõmendarent. Approbata igitur in Concilio Xeuxidis sententia, mox copias tribus locis traiicientes multitudinem omnem, atq; impedimenta transfretarunt. Posthæc uersus Dura cum copiis profecti, repente obsidionem eius urbis dissoluerunt. Siquidem unus ex Molonis ducibus paucis antè diebus obsidere illam cœperat. Continuato deinde itinere, & monte, quẽ Oricum incolæ uocant, superato, Apolloniam descendere. Sub idem tempus Molon, cognito regis aduentu, & populis Susiani, ac Babylonii agri diffidens. Quippe quos recenter, inopinateq; subegerat, timẽs præterea, ne reditus sibi in Mediam interduderetur, ingenti celeritate Tigrim cum omnibus copiis transfretandum censuit, festinans, si posset, saltus, qui in Apolloniatem agrum ducunt, præoccupare, ꝙ maximam in funditoribus, quos Cyrtias uocant, spem haberet. Cum igitur iis locis appropinquasset, & Rex interea cum omni exercitu Apollonia profectus non longe abesset, accidit, ut leuioris armaturæ milites, qui præmissi ab utroq; fuerant, in quodam iugo una concurrerint. Hi primo quidem tentare inter se fortunam belli cœperunt, postea appropinquantibus utrinq; copiis reuocarũt gressum, & ad suos utriq; reuersi, castrametati sunt, circiter quadraginta stadia inuicem distantes. Aduẽniente

niente nocte Molon, q̃ periculosum putaret pugnam interdiu cũ Rege conserere, utpote non satis fide suorum fretus, intempesta nocte aggredi Antiochum decreuit. Quam ob rem optimo quoq; milite ex omni exercitu delecto, per inuia quædam loca proficiscit, ex superiori parte facere in hostes impetum cogitans. Sed cum in itinere intellexisset, decem iuuenes ex suis clam noctu ad Antiochum iuisse, ab inceptо destitit, statimq; mutato itinere, in castra reuersus. Cum surgente aurora eo peruenisset, ingenti tumultu exercitum compleuit. Experrecti enim subitario aduentu suorũ qui in castris erant, tanto terrore correpti omẽs fuere, ut parum abfuerit, quin turpi fuga e castris discesserint. At Molon patefacta re inualescentem in exercitu tumultum pro uiribus sedauit. Rex autem, cum instructus paratusq; esset ad prælium capessendũ, cum prima luce omnes copias e castris educit. Equites lanceas ferentes in dextro cornu locat. His præficit Ardym, uirum bellicarum rerum expertissimum, quibus addit socios Cretenses, post quos deinde Gallos, postea mercenarios milites, postremo equitum phalangem constituit. Sinistrum uero cornu dat sociis. Hi omẽs equites erant, Elephantos in fronte ponit, inter utrunq; cornu constitutos. Hi numero decem tantummodo erant. Auxilia peditum equitumq; in utroq; cornu distributa circundare hostes iubet, simul atq; in prælium descenderetur. Post hæc hortatur milites, percurrens breuiter quęcunq; ei tempori conuenientia uidebantur. Et læuo quidem cornu Hermeam & Zeuxim præficit, dextrum ipse tenet. Molon contra nec libenter educit copias, temereq; ob tumultum, qui nocte in exercitu fuerat, milites disponit. Verũ tamen equites in utroq; cornu diuidit, ratus hostes eo ordine, quo fecerant, exercitum distribuisse. Clypeatos uero & Gallos, & reliquos grauioris armaturæ milites in medio equitum ponit. Sagittarios & funditores, cæterosq; id genus, ab utroq; latere extra equitum ordines falcarios, carpẽtariosq; ante omnes collocat. Et læuum quidem cornu Neoptolao fratri commendat, dextro ipse præest. Posthæc paulatim procedente utroq; exercitu, dextrum quidẽ Molonis cornu fidem seruauit, magnoq; ac forti animo impetum in Zeuxim fecit. Læuum uero cornu, simul atq; in conspectum Regis uentum est, ad hostes transiuit. Quo facto, repente qui cum Molone erant, animis ęcidere, regiæ uero copię duplo audatiores factæ. Molon, postquam proditum se a suis, & circunduſum ab hostibus intellexit, agitans animo, quas pœnas luere eũ oporteret, si uiuus in manus hostium perueniret, mortem sibi conscisciuit. Itidem cæteri quoq;, qui a Rege defecerant, fecere. Ad suos enim

singuli quique ministros conuersi, mortem exorarunt. Neolaus, cum e prælio incolumis fugisset, in Persidem ad Alexandrum Molonis fratrem profectus, matrem Molonis, & pignora interfecit. Post quorum mortem idem factitasse * Rex castra hostiũ depopulatus, corpus Molonis in celebriori Mediæ loco crucifigi iussit. Post hæc copias lõga oratione hortatus, & uenia data, misit, qui eos in Mediã reducerent, reliq; eius prouintiæ componerent. Ipse Seleutiam profectus, circunstantiũ ciuitatum res composuit, mansuete, ac prudẽter in omnibus se gerens. Hermeas propositi sui memor, euestigio Seleucensibus, q̃ a fide defecissent, mille talentorum mulctam irrogauit, optimates q̃plures in exilium misit, multos carcere, uinculis, gladio interfecit. Rex tamen mitigato ad extremum animo humanius se in ciues egit, & dũtaxat centum & quinquaginta talenta patrati facinoris pœnam a Seleucensibus exegit. His rebus moderatis, Diogenem quidem Medię, Apollodorum uero Susianæ prouintiæ duces reliquit. Tychonem scribarum principem copiis præfectum, ad Rubri maris loca transmisit. Defectio igitur Molonis, & bellici motus, qui exinde sunt secuti, hunc finẽ habuere. Rex fœlici rerum successu elatus animo, & propinquos Barbaros principes deterrere cupiens, ne in posterum auxiliis aut commeatu adiuuare a se deficientes auderent, castra aduersus eos mouit: & primo aduersus Artabazanem, qui & principatu ac uiribus maior cæteris, & ciuitatibus suis propinquior erat. Sub idem tempus Hermeas ascendere quidem in superiora loca ob imminens periculum formidabat, cupiebat autem, uti a principio statuerat, exercitum aduersus Ptolemæum ducere. Verum tamen cum nunciatum interea esset ortum Regi esse filium, cogitans secum, si forte Antiocho accideret, ut a Barbaris opprimeretur, se filio tutorem relictum, facile totius regni dominum fore, utilem sibi tandem esse eam profectionem existimauit. Paratis igitur ad hoc omnium animis, profecti superato Zagro, Artabazanis prouintiã inuadunt. Artabazanes aduẽtu Regis perterritus, maxime propter ætatem, ut qui iam fere senio cõfectus erat, tempori cedendum ratus, cum Rege fœdus iniit, pactis conditiõibus, quæ uisæ Antiocho fuerunt. Firmato fœdere, Apollophanes medicus, quẽ tum Rex uehemẽter amabat, uidens Hermeam authoritate, quam habebat, nimis insolenter utentem, & de Rege timere cogebatur, sed longe magis de his, qui cum Rege erant. Quã ob rem expectata tẽporis opportunitate, Regem adit, hunc precatur, ne Hermeæ audatiam contemnnat, ne ue illam tamdiu ferat, quoad in fratris calamitates incidat: certe id periculũ iam non longe abesse, pro-

inde debere etiam celeriter suæ amicorumq; saluti consulere. Antiocho consilium eius probante, quod & grauiter ferret, & formidaret Hermeam, magnas autem illi gratias agente, quod de rebus, quæ ad salutem suam pertinerent, secum loqui nõ dubitasset, Apollophanes quidem audatior in posterum factus est, ut uidens haud fraudatum se opinione, quam de Rege conceperat. Antiochus autem Apollophanem hortatus est, ut non modo uerbis, uerumetiam operibus suæ, amicorũq; saluti prouideret, illo paratum se ad omnia asserente, tale quiddam machinati sunt. Dissimulantes Regem morbo oculorum grauiter afflictum, curam eius in aliquot dies protendunt, quo spatium haberent rem interea componendi. Potestatem quoq; a Rege accipiunt priuatim quibus uideretur, exhibendi pecuniam, ut facilius ad patrandum facinus accederent. Subornatis igitur, qui apti ad eam rem uidebantur, utpote nemine id propter odium in Hermeam non libenter faciente, tanto perficiendo opere incumbunt. Asserentibus igitur Medicis, oportere Antiochum cum prima luce ad captandum frigus deambulare, Hermeas cõstituto tempore ad eum uenit, una cum amicis, qui participes huius cõsilii erant, reliqui uero in castris remansere, ut qui nihil de profectione Regis audiuerant. Illi igitur extractum e castris Antiochum in desertum quendam locum deduxere, ubi mox, Rege id nutu significante, Hermeam interfecerunt. Per hunc igitur modum Hermeas occiditur, haud satis digna rebus a se gestis pœna affectus. Rex non paruo mœrore, ac formidine liberatus, domum deinde reuertitur, omnibus per uniuersam prouintiam consilia, & res gestas eius in cœlũ extollẽtibus, maxime postquam de Hermeæ morte cognouerunt. Eodem tempore Apamiæ mulieres uxorem pueri filios Hermeæ interfecerunt. Cum domum peruenisset Antiochus, dimissis in hyberna copiis, Legatos ad Achæum mittit, questum primo quidem, quod diadema assumere, & se Regem appellare ausus fuisset: deinde, q; palam Ptolemæi partes sequeretur. Enimuero, Achæus, quo tempore Rex aduersus Artabazanem exercitum duxit, ratus, aut perituru in ea prouintia Regem: aut, si non periret, se ante reditũ eius, propter longitudinem itineris, impetum libere in Syriam facturum, & Cyrrastarum, qui nuper a Rege defecerant, auxilio repente id regnum occupaturum, cum maximis uiribus e Lydia profectus est. Cũq; Laodiceam in Phrygiam uenisset, diadema assumpsit, & tunc primum se Regem appellare, ac ad ciuitates scribere ausus est, Syniride exule eum ad hoc maxime hortante. Cũ deinde cœptum iter continuaret, & iam non longe a Lycaonia abesset,

diffidere ab eo milites cœperũt, moleſte ferentes aduerſus primum eorum Regem exercitum duci. Quam ob rem Achæus uoluntatem illorum cernens, a cœpto itinere deflexit, & uolens militibus perſuadere, ſe ab initio quidem habuiſſe animum ducendi in Syriam exercitũ: conuerſo greſſu Piſidicam omẽm regionem depopulatus eſt, diſtributaq; inter milites innumerabili præda, omnium ſibi beneuolentiam concilians domum remeauit. Rex igitur optime omnia hæc edoctus, legatos, ut ſupra diximus, ad Achæum miſit, omnia interea prouidens, quę ad bellum aduerſus Ptolemæum gerendum neceſſaria uidebant. Congregatis tandem Apamiæ copiis, & iam ineunte Vere, amicos in conſilium uocat, et quomodo rebus bellicis utendum uideatur, dicere ſingulos iubet. Tunc multis uaria differentibus, & de locis, & de apparatu, & de claſſe cõficienda. Inſurgens tandem Apollophanes, de quo ſupra memorauimus, qui genere Seleucenſis erat, omnes eorum, qui ante ſe dixerant, ſententias damnauit, ſtultum eſſe inquiens, in inferiorem Syriam exercitum ducere, Seleuciam autem pati a Ptolemæo teneri, quippe, quæ origo, & cauſa eſſet principatus eorum, quam præter dedecus, quod regno ſuo afferebat, Regum Aegyptiorum præſidio cuſtoditam, maximas atq; optimas ad res gerendas commoditates habere. Etenim poſſidentibus hanc hoſtibus, maximum ſibi ad omnes conatus impedimentum eſſe, cum nõ minorem curam adhiberi oporteat, ad defendenda ſua ob formidinem eius urbis, quam ad loca hoſtium offendenda: ipſis uero eam tenentibus, non ſolum tuto poſſe tueri ſua, uerum etiam maximum quodq; facinus mari, terraq; adgredi ob ſummam loci opportunitatem. Omnibus Apollophanis ſententiam approbantibus, hanc primum urbem recipere decreuerunt. Nam tum quoq; Seleucia Regum Aegypti præſidio cuſtodiebatur a tempore, quo regnauerat Ptolemæus, cui Benefactor cognomentum fuit. Hic enim quo tempore propter caſum Beronices, & iram, quam ex ea reanimo conceperat, in Syriam exercitum duxit, hac urbe potitus eſt. Antiochus igitur firmata Apollophanis ſententia, Diogneto præfecto claſſis iubet, ut amputata mora, Seleuciam nauiget. Ipſe Apamia cum exercitu profectus, circiter quinq; ſtadia diſtans ab urbe, caſtra iuxta Hippodrorum ponit. Theodotum Hemiolium cum ſufficienti exercitu in Syriam mittit, qui loci anguſtias præoccupet, & omni conatu rebus eius prouintiæ incumbat. Seleuciæ, & circumſtantium locorum ſitum huiuſmodi eſſe contingit. Vrbs quidem, cum in littore maris poſita ſit, inter Ciliciam & Phœnicẽ altiſſimus mons eis ſubiacet, quẽ Coryphæum uo-

um uocant. Cuius latus, quod ad Occidentem uergit, abluit extremitas pelagi, quod est inter Cyprum & Phœnicem: quod uero orientem spectat, Antiochenorum & Seleucensium regionibus imminet. Ad meridiem Seleucia sita est, diuisa quadã ualle profundissima, & prorsus inaccessa. Hæc ad mare usq; protenditur, compluribus in locis scopulis, ac præcipitiis circundata. Sub latere, quod mare aspicit, sunt emporia, & suburbia, altissimis munita mœnibus. Similiter omnis urbs tutissimo muro septa est. Preterea nauibus, & omni genere apparatus amplissime ornata. Adgressum unum duntaxat habet a latere maris, & eũ quidem difficilem, ac manufactum. Siquidem per scalas conscendere oportet. Non lõge ab hac Orontes fluuius in mare delabitur, qui a Libano, & Antilibano ortum habens in Antiochiam fertur, per quam iugiter defluens, & morbos ob multitudinem aquarum humanis corporibus deferens, tandem nõ longe ab urbe Seleucia in mare diffunditur. Antiochus igitur principio ad eos, qui urbi præerant, misit pecuniã, & spes in futurũ amplissimas pollicitus, si Seleuciam sibi sine prelio traderent. Cum autem principes urbis corrumpere nõ ualeret, quosdam e mediocribus Ducibus subornauit, cũ quibus re cõposita instruit acies, tanq; naualibus copiis urbem a mari, terrestribus uero ab ea parte, quæ Epirum aspicit, adgressurus. Diuiso itaq; in tres partes exercitu, & animis militũ oratione accensis, amplissimis præterea unicuiq; propositis præmiis, Xeuxidi quidẽ, & his, qui cũ eo erant, eum locũ dedit, in quo est porta urbis in Antiochiam ferens. Hermogeni uero locum, per quem Dioscorium itur: Ardyi autẽ, & Diogneto suburbium, & Maritimas partes. Quippe ita cum proditoribus cõuenerat, ut q̃primũ ui suburbanum cœpissent, urbs quoq; eis traderet. Dato igitur a Rege signo, omnes undecunq; maximis uiribus urbem adgrediuntur: audacissime uero, qui cum Ardye, & Diogneto erant, nam cætera loca neq; inuadere quisq̃ poterat, neq; scalas mœnibus admouere, emporia uero & suburbium facile, & adgressionẽ hostiũ & scalas recipiebãt. Quam ob rem naualibus quidẽ copiis emporia, qui uero cũ Ardye erant, suburbium adgrediẽtibus, & frequẽtes mœnibus scalas admouẽtibus, cũ ii, qui intra urbem erant, ferre suppetias nõ possent, q̃ urbs undiq; ab hostibus claudebatur, accidit, ut suburbiũ repẽte in potestatẽ hostium peruenerit. Quo facto, mox priuati duces a Rege corrupti ad Leontiũ, qui tum in urbe principatũ tenebat, cõcurrentes, mittendos ad Antiochũ legatos de cõditionibus tradendę urbis iudicarunt, anteq̃ ui ab hostibus expugnaretur. Leontius, & si proditiõis ignarus erat, trepidatione tamẽ

suorū perterritus, repēte ad Antiochū misit, qui pacta omniū, qui in ciuitate erant salute, urbem Regi traderent. Rex acceptis conditionibus, daturum se liberis salutem pollicitus est. Hi circiter sex millia hominū erant. Ingressus autē ciuitatem, nō modo liberis pepercit, uerum & reuocatis in urbem Seleucensium exulibus, & Rempub. & proprias fortunas omnibus restituit. Portum atq; arcem urbis sufficienti præsidio muniuit. Cum deinde adhuc Seleuciæ moraretur, literæ a Theodoto afferuntur, in quibus eum hortabatur, ut q̄primum in Syriam maturaret. Rex diu anceps consilii fuit, & quomodo his rebus utendum foret, anxius atq; solicitus. Enimuero Theodotus, cum genere Aetolus esset, & maximos usus regno Ptolemæi, sicuti supra memorauimus, præstitisset, ac sępenumero illius gratia de uita periclitatus fuisset, quo tempore Antiochus aduersus Molonem exercitum duxit, contempto Rege, & iis, qui in aula erant, diffidens, per se quidem capta Ptolemaide, per Panetolum uero Tyro, Antiochum confestim accersiuit. Rex omni conatu aduersus Achæum intentus, ac cætera omnia posthabenda existimans, eodem, quod prius fecerat, itinere copias mouit. Cunq; ad eum locum peruenisset, quē Marsyam incolæ uocant, castra circa angustias quæ sunt iuxta Gerra posuit, non longe a palude, quę in medio eius loci sita est. Hic cū per nuncios cognouisset, Nicolaum ducē Ptolemęi urbem Ptolemaidē, in qua Theodotus erat, obsidere, relictis grauioris armaturæ militibus, & iussis Ducibus, ut Brochos oppidū supra paludē situm obsiderent, ipse cum expeditis ad dissoluendam obsidionem maturat. Nicolaus aduentu Regis per exploratores cognito, ipse quidem dissoluta obsidione, mox inde abiit. Lagoram autē Cretensem, & Dorymenem Aetolum ad præoccupandas, quæ circa Berytum sunt, angustias misit. Cum quibus Rex congressus, cum statim eos in fugam uertisset, in ipsis angustiis castra metatus est. Dehinc coactis eodem in loco reliquis copiis, multitudinem pro tempore hortatus, cum omni exercitu magno ac forti animo iter prosequitur. Accedentibus deinde obuiam Theodoto, & Panetolo cum eorum amicis, Rex benigne atq; humaniter illos suscipiens, Tyrum ac Ptolemaidem, omnēq;, qui in iis erat, belli apparatū accepit. Erant autē in his ciuitatibus quadraginta naues, quarū uiginti erant cataphractæ, omnicq; apparatu necessario diligentissime instructæ, quinqueremes omēs, aut quadriremes, reliquę uero triremes, aut biremes, aut actuariæ. Has Diogneto præfecto classis tradidit. Cum interea nunciaretur, Ptolemæum latenter Memphim confugisse, omnes uero copias eius iuxta Pelusium congregari,

& aqua-

& aquarũ aditum ex omni parte intercludere, a proposito inuaden/di Peluſium deſtitit, & per prouintiam graſſatus, ciuitates partim ui, partim perſuaſionibus conciliare ſibi nititur. Ciuitatum quidem aliæ præſidio uacuæ, in timore regiæ potentiæ confeſtim ſe hoſtibus dedi/dere, aliæ uel apparatu rerum neceſſariarum, uel ſitu locorum fretæ, im petum eorum tolerarunt. Quas Rex obſidere compulſus, non parum temporis terere cogebatur. Ptolemęus de ferendo ſuis ſubſidio ob im/potentiam mentionem nullam faciebat. Ita ſemper res omnes ad bel/lum pertinentes contempſerat. Agathocles, & Soſibius, qui tum ſum mam regni in manibus habebant, non tam quid deceret, q̃ quid fieri poſſet, conſyderandum in præſentia exiſtimantes, Legatos ad Anti/ochum de pacis conditionibus miſere, miſſis etiam ad Rhodios & By/zantios, & Cyzicenos, & Aetolos nunciis: qui eos hortarẽtur de mit/tendis ad eundem pro componenda pace legationibus. Quę cum eue ſtigio ad utrunq; Regem miſſę fuiſſent, maximam eis opportunitatem præbuerunt parandi interim, quæ ad bellum neceſſaria forent. Ptole/mæus enim ſuſceptis humaniter cum cæterorum, tum præcipue Anti ochi legatis, mercenarium interea militem, qui ſparſus per exteras ci/uitates erat, Alexandriæ congregare, alios, qui nouum militum dele/ctum haberent, extra prouintiam mittere, commeatum abunde omni/bus parare: deniq; dies noctesq; intentus ad bellicos apparatus eſſe, Alexandriam continue aliquos, ne qua res ad bellum neceſſaria deeſ/ſet, tranſmittere. Præparandorum armorum & conſcribendi exerci/tus curam Echecrati Theſſalo, & Phoxidæ Melitenſi dederat. Item Eu rylocho Magneti, & Socrati Bœotio, cum quibus etiam erat Cnopi/as Alorites. Aptiſſimos quippe eſſe ad hanc rem huiuſmodi uiros pu tabat, qui, quoniam cum Demetrio etiam, atq; Antigono militaue/rant, bellicarum rerum peritiſſimi habebãtur. Hi ingenti exercitu con tracto, omnia prudenter ac ſtrenue prouidebant. Primo enim pro ge/neris atq; ætatis cuiuſq; differentia armaturas inter milites diuidebãt, ſingulis aptiſſimas quoq; diſtribuentes, & eas, quibus prius utebant, improbantes. Poſthæc peculiariter unumquenq; ad futuros uſus or/dinabant, milites continue exercebant, non ſolum præceptis, uerum & fictis certaminibus eos aſſuefacientes. Deinde contiones armatorũ aduocabant, & ad futurũ bellum milites hortabantur, in quibus maxi/mam uim habebãt Andromachus Aſpondius, & Polycrates Argiuus, qui nuper e Græcia aduenerant, homines rebus bellicis aſſueti, & pa/triq; ac morum ſplendore clariſſimi. Polycrates etiam antiquitate fami/

liæ, & Mnasiadę patris gloria. Hi copias publice ac priuatim hortantes ad futura certamina animos militum inflammabant. Singuli præterea proprios Ducatus in exercitu habebãt, prout quisq; maxime in ea re experti erat, Eurylochus Magnes tribus millibus hominum præerat, quos Reges Agnema uocant. Socrates Bœotius circiter duo millia scutatorum sub se habebat. Phoxidas autem Achęus, ac Ptolemæus Thrasensis, & cum his Andromachus Aspondius phalangem, & mercenarios milites exercebãt. Præerant autem phalangi Andromachus & Ptolemæus, mercenariis Phoxidas. Phalanx circiter uigintiquinq; millia hominum cõtinebat, mercenarii haud pauciores erant octo millibus: equites regios, qui fere septingenti erant, Policrates instruxerat, itẽ eos qui acciti ex Libya fuerant, item qui ex prouintia delecti. Horum omnium ipse dux erat, numero trium millium. Græcos uero, ac mercenarios equites Echecrates Thessalus assuefaciebat. Hi erant circiter duo millia hominum, quibus ipse præfectus non parum momenti rebus bellicis afferebat. Nullo autem in gerenda militũ cura segnior erat Cnopias Allorites. Hic Cretenses omnes sub se habebat, numero ad tria millia hominũ, in quibus erant Tyrones mille, quibus Philonẽ Gnosium præfecerat. Armata pręterea erant instar Macedonum tria millia Afrorum, quibus Ammonius Barcæus præerat. Adhæc Aegyptiorum circiter duo millia, sub Sosibio duce erãt. Demiq; Thracum, & Gallorum multitudo ex his quidem, qui iamdiu militauerant, ad quatuor millia: ex his uero, qui nuper fuerant congregati, duo millia, Dionysium Thracem habebãt ducem. Hæ tum Ptolemęi copiæ erant. Antiochus autem, cum Duram urbem obsidione cinxisset, nihilq; ad extremũ effi cere se posse intelligeret, partim munitione urbis, partim Nicolai subsidio impeditus, aduenięte hyeme legatis, Ptolemæi indutias cõcessit, & decessurum se a prouintia, omniaq;, quibus illi gratificare posset, sponte, libenterq; facturum promisit. Quanquam longe hic animus a Rege aberat. Festinabat enim copias in hyberna Seleuciam ducere, quod Achæus esse quidem in societate secum uideretur, sed proculdubio Ptolemæo faueret. Factis igitur indutiis, Antiochus repente Legatos emisit, iussos, ut quid Ptolemęo uideretur, statim nunciarent, sibiq; Seleuciæ occurrerent. Ipse relicto in locis, quibus erat opus, sufficienti præsidio, & cura omnium rerum Theodoto tradita, exercitũ uersus Seleuciam mouit. Cum eo peruenisset, copias in hyberna dimisit, curam exercendorum militum iam deinde ab eo die negligere incœpit, ratus haud necessarium sibi posthac prælium fore, quod iam

plęraq;

plæraq; loca Syriæ, & Phœnicis occupaſſet, reliqua partim ſponte, partim hortatu uentura in poteſtatem ſuam ſperaret, præſertim nõ audente Ptolemæo ſecum in prælium deſcendere. Accidit forte, ut Legati eundem animi conceptum haberent, quod Soſibius benigne atq; humaniter eos Memphi allocutus eſſet: apparatum uero, qui Alexandriæ fiebat, nemo unquam eorum, qui ad Antiochum mittebantur, cernere potuiſſet. Verum enimuero dimiſſis tunc Legatis, Soſibius quidem cum ſuis ad omnia gerenda paratiſſimus erat. Antiochus uero maximum adhibebat ſtudium, ut non tam armis, q̃ iure ciuitates ſibi aſciſcere uideretur. Cum tandem Legati Seleuciã ueniſſent, & in particularem ſermonem de pace ſecundum Soſibii mandata deſcendiſſent, Rex quidem manifeſtam iniuriam, quam fecerant in occupandis Syriæ locis, minime grauem, aut iniuſtam exiſtimabat, nihilq; a ſe non iure factum affirmabat eſſe. Antigonum enim Monoculum & Seleucum, qui primi ea loca occupauerant, ueriſſimos ac iuſtiſſimos dominos fuiſſe aiebat. Quam ob rem ad ſe, non ad Ptolemæum Syriæ regnum, quaſi hæreditario iure pertinere. Quippe, Ptolemæum aduerſus Antigonum pugnaſſe, non ſibi, ſed Seleuco eorum locorum imperium quærentem. Præterea communem omnium Regum cõceſſionem in medium afferebat. Nam quo tempore ſuperato Antigono, diuidere inter ſe regna Caſſander & Lyſimachus, & Seleucus uoluerunt, Seleuci eſſe omnem Syriam iudicauere. Hæcq; alia huiuſmodi Rex Antiochus: at legati Ptolemæi his contraria afferre conabantur, ſiquidem & præſentem iniuriam augebant, et rem longe q̃ fuerat, grauiorem faciebant, uiolatum eſſe fœdus dicẽtes, & in proditione Theodoti, & in hoſtili profectione Antiochi in Syriam. Addebant præterea Ptolemæi Lagi poſſeſſionem, dicentes, idcirco Ptolemæum una cum Seleuco aduerſus Antigonum geſſiſſe bellum, ut totius Aſiæ imperium Seleuco uendicaret, Syriam uero, & Phœnicem ſibi aſciſceret. Hæcq; alia huiuſmodi ſæpius ab utriſq; dicebantur, tandemq; nihil prorſus concludi poterat, quanquã res per communes amicos tractarentur. Maximam quippe difficultatem utriſq; afferebant Achæi partes. Nam Ptolemæus quidem includere eum in fœdere ſummopere ſtudebat. Antiochus uero, ne uerbum quidem ullum de eo poterat audire, graue exiſtimans, audere Ptolemæum de iis facere mentionem, qui per proditionem a Rege defeciſſent. Ad extremum igitur re infecta Legati diſceſſere. Appetente deinde Vere, Antiochus omni ſtudio copias cogit, ueluti terra mariq; Syriam adgreſſurus, & cætera eius prouintiæ

loca ſubditūrus. Ptolemęus uero haud ſegnius augere Nicolai uires co natur, commeatumq; in loca Gazæ propinqua abundātiſſime mittit, terreſtres naualeſq; copias, & cætera ad bellum neceſſaria ſuppeditat. Quibus rebus Nicolaus audatior factus, forti animo in bellum deſcen dit, adiuuante Perigene claſſis præfecto, quem cū naualibus copiis Pto lemæus miſerat, habentem catafractas naues triginta, onerarias ultra quadringenta. Nicolaus quidem genere Aetolus erat, uſu atq; audatia in rebus bellicis nemini eorum, qui cum Ptolemæo erant, ſecundus. Hic, præoccupatis cum parte copiarum anguſtiis, quæ ſunt circa Plata num, ipſe cum reliquo exercitu Porphyreonem profectus, ingreſſum Regi in prouintiam prohibet, naualibus copiis ad hoc eum adiuuanti bus. Antiochus autem, cum Marachum ueniſſet, accedentibus ad eum de conditionibus ineundę ſocietatis Arcadibus, non ſolum ſocietatem eorum libenter, cupideq; amplexus eſt, uerumetiam omnem, quæ in ter illos iamdiu fuerat, diſcordiam ſedauit, reconciliatis Arcadibus, qui inſulam colebant, cum iis, qui habitabant Epirum. Poſthæc in prouin tiam per eum locum, quē incolæ dei Proſopum uocant, ingreſſus, Be rytum uenit, Botra urbe in itinere capta, Trieręq;, & Calamo incenſis. Hinc Nicarchum & Theodotū prę̄mittit, iuſſos, ut anguſtias, quę ſunt circa Dycum amnem, prę̄occuparent. Ipſe cū reliquis copiis profectus, iuxta Damurā flumē caſtrametatus eſt, Diogneto prę̄fecto claſſis haud procul nauigante. Hinc rurſus acceptis leuioris armaturæ militibus, q̄s cū Theodoto & Nicarcho prę̄miſerat, ſpeculatum proficiſcit anguſtias quæ a Nicolao præoccupatę fuerant. Vbi notato diligēter locorū ſitu, in prę̄ſentia quidem in caſtra reuertit. Poſtridie uero relictis ibi grauio ris armaturæ militibus, & Nicarcho eis præpoſito, ipſe cū reliquis co piis greſſum aduerſus hoſtes maturat. Cum Libanus mons in iis locis littus intra breuē atq; anguſtum locū claudat, accidit, ut ipſe quoq; bre uis ſit et difficilis, ac pene inacceſſus, breuēq; et difficilē iuxta mare relin quat uiā. In qua tunc caſtrametatus Nicolaus, cū loca illa partim multi tudine militū præoccupaſſet, partim machinis, ędificiiſq; tumultuarie factis muniuiſſet, facile arcere ſe poſſe Antiochū exiſtimabat. Rex, diui ſis in tres partes copiis, uni quidem Theodotū prę̄ficit, iuſſum, ut facto impetu hoſtes, qui callem mōtis tenebāt, adgrederet. Aliā Menedemo aſſignat, pluribus eū uerbis hortatus, ut per mediū montē iter facere co naret. Tertiā partē duce Diocle in littore collocat. Ipſe cū Calonū multi tudine mediū locum tenet, quo & cuncta aſpicere, et ſubuenire indigen tibus poſſet. Eodē tpe Diognetus & Perigenes inſtructi, nauale prælium ingre-

ingrediebantur, terræ, quantum fieri poterat, nauigiis appropinquantes, ut quasi unus aspectus foret terrestris, naualisq; certaminis. Cū igitur uno signo & una uoce pręconis prælium omnes essent ingressi, in mari quidem diu æquis pene uiribus pugnatum est, nullam in partem inclinante uictoria, quod & hominum multitudine, & apparatu belli pares utriusq; classis uires erant. In terra uero meliores principio Nicolai partes fuere, quod non parum opis ex situ locorum consequeretur: mox uero prorumpentibus ex superiore parte montis iis, qui cū Theodoto erant, & acerrime impetum in hostes facientibus, Nicolaus, cæteriq;, qui una erant, turpissime se in fugam uertunt. Circiter duo millia eorum inter fugiendum sunt cæsa, reliqui se Sidonem receperunt. Perigenes, & si de nauali bello optima spe esse uidebatur, conspecto tamen terrestrium copiarum conflictu, ipse quoq; eodem tuto confugit. Antiochus cōgregatis copiis profectus, castra iuxta Sidonem posuit. Verū tamen tentare in præsentia eam urbem inutilem putauit, tum ob copiam commeatus, quæ intus maxima erat: tum propter hominum multitudinem partim incolētium prius hunc locum, partim eorum, qui nuper accepta clade, eo cōfugerant. Quam ob rem, motis castris, ipse quidem uersus Philoteriam abiit. Diogneto uero præfecto classis mandauit, ut Tirum nauigaret. Philoteria quidem iuxta paludem sita est, in quam Iordanes fluuius defluens, rursus in agrū eius urbis exit, quam Scytharū uocant. His duabus urbibus euestigio potitus, animum ad res futuras mirum in modū auxit, q; ager illarum satis superq; esset ad præbendum uniuerso exercitui commeatum, ac cætera bello necessaria suppeditanda. Impositō igit̄ his urbibus sufficienti præsidio, superatis montibus, Atabyrū uenit, quę urbs in Mastodie colle sita, fere XV. stadiorū ascēsum habet. Hic collocatis prope urbē insidiis, urbanos in certamē prouocat, quos cū pugnando sui quasi cedētes longius protraxissent, rursus in eos cōuersus, insurgentibus a tergo aliis, magna ex parte cæcidit, ac reliquos deinde persecutus, eos, & una eorū urbem cœpit. Sub idē tempus Cereas, unus ex Ptolemęi prefectis, ab eo defecit, cuius opera usus Antiochus, plęroscq; ex illius Ducibus sibi asciuit. Quippe Hippolochus Thessalus non longe post cū trecentis equis ad eū uenit. Impositō Atabyrii quoq; presidio, iter cœptū prosequitur, & in itinere Pella, & Camum, & Geprum occupat. Inter hęc Arabię populi in unū cōuenientes, unanimiter Regi adhęsere: qua spe Antiocho addita, acceptō ab iis cōmeatu, in interiora loca progreditur, & mox Galatē capit, una cū Abilitarū præsidio, quibus dux præerat Nicias Nennei necessa

rius, atq; affinis. Cum adhuc Gadara supereſſent, quæ tum uidebãtur natura loci inexpugnabilia eſſe, caſtris iuxta ea poſitis, et erectis machinis, hanc quoq; eueſtigio ciuitatem occupat. Poſthæc cum ei nunciatũ eſſet, in urbem Arabiæ Rabbatamaſſanam magna multitudine hoſtes cõueniſſe, omnemq; agrũ Arabum, qui ei adhęſerant, depopulari atq; uaſtare, eductis repente copiis eo uenit, caſtraq; iuxta eos colles, in quibus ea urbs ſita eſt, poſuit. Deinde circum collem profectus, cum animaduertiſſet, e duobus tãtummodo locis impetum in urbem fieri poſſe, in his machinas, cæteraq; ad expugnationem eius neceſſaria parauit, operum cura Nicarcho, & Theodoto data, ipſe cætera exequitur. Nicarchus & Theodotus expugnationi urbis intenti, uter prius partẽ aliquam murorum in terram deiiceret, contendebant. Ex quo accidit, ut celerius omni expectatione ingens pars muri corruerit. Quo facto, aſſidua noctu & interdiu certamina committebantur, omnibus adhibitis uiribus, ne quid temporis uacuum permitteretur. Sed quanq; continuata diu urbis obſidio fuiſſet, nihil tamen ob multitudinem propugnantium militum perfici potuit, donec oſtenſo per unum ex captiuis riuo, per quem aquatum obſeſſi proficiſcebantur, eum clauſerunt, ligniſq; & lapidibus, & aliis huiuſmodi rebus ſepſere. Tunc enim nulla amplius aquationis ſpe relicta, confeſtim ſe hoſtibus dediderunt. Per hunc tandem modum Rex urbe potitus, Nicarchum cũ ſufficienti preſidio in ea collocat. Hippolochum autẽ, & Ceream, quos defeciſſe a Rege diximus, cum quinq; millibus peditum Samariam mittit, iuſſos, ut ibi conſiſterent, ac omnis ſibi ſubiectos populos tutos ab omni periculo ſeruarent. Poſt hæc cum exercitu profectus, Ptolemaidem uenit, ueluti in ea urbe copias hyematurus. Eadem æſtate Pedneliſſenſes, cum a Selgenſibus obſiderentur, ſummoq; in diſcrimine res eorũ eſſent, Legatos ad Achæum de petendo ſubſidio miſerunt. Quos cum Achæus libenter audiſſet, ſeq; omnia facturũ eſſet pollicitus, hi quidem magno ac forti animo obſidionem tolerabant, ſpe futuri præſidii audatiores facti. Acheus uero Garſyerim ducem cum ſex millibus peditum, & quingentis equitibus miſit, iuſſos, ut amputata oñi mora Pedneliſſenſibus ſuppetias ferrent. Selgenſes, aduẽtu illorum per exploratores cognito, anguſtias, quæ ſunt circa locum, quem Scalam incolæ uocant, cum maiori parte copiarum præoccupant, uias, aditus omnes deſtruunt. Garſyeris facto impetu Myliadem ingreſſus, & caſtris circa urbẽ, quæ Crenſium dicitur, poſitis, quia ob præoccupatos a Selgenſibus locos nõ poſſe ſe ulterius procedere animaduertebat, huiuſmodi dolum machinatus

natus

natus est. Motis castris referre gressum cœpit, simulans se ablatam sibi omnino ferendi subsidii potestatem existimare, & præoccupatę ab hostibus locorū angustiæ forent. Selgenses ueluti desperata ferendæ opis facultate abiisse eum rati, alii in castra redierunt, alii in urbem commeatus gratia migrauere. Garsyeris conuerso mox itinere ad angustias reuersus, cum locū hominibus uacuum reperisset, præsidium suorū imposuit, Phaylo duce illis prefecto, ipse cū exercitu Pergem uenit. Vbi aliquandiu cōmoratus, legatos Pamphiliam, & ad alias ciuitates misit, qui insolentiam Selgensium ostenderent, & ad societatem Achæi, ac Pednelissensium subsidium hortarentur. Selgenses sub idem tempus duce cum copiis misso, sperabāt eiicere se ex angustiis Phaylum posse. Cum autem id longe prēter opinionem succederet, multosq; ex suis inter certandū amitterent, a proposito destiterūt, nihilominus tamē, immo longe magis, q̄ prius, obsidioni, & erigēdis machinis intenti. Garsyeri Etennenses, qui mōtanam regionē supra Siden incolunt, octo millia armatorum misere, Aspendii quatuor. Sidetæ, tum quia in amicitia cum Antiocho erant, tum propter odium Aspendiorū, nullam demittendis auxiliis mentionem fecerunt. Garsyeris suis & sociorum copiis acceptis, Pednelissum uenit, ratus se primo aspectu obsidionem dissoluturum. Verum, cum Selgenses aduentu suo nequaq̄ perterritos animaduertisset, castra nō longe ab illorum posuit. Pednelissenses ob longam obsidionem adeo penuria cōmeatus affligebantur, ut diutius iam tolerare famem non possent. Quam ob rem Garsyeris summa celeritate opus esse uidens, instructis duobus millibus hominū, & modio frumenti singulis dato, noctu eos in ciuitatem mittebat. Quod cum Selgēses intellexissent, repente illos adgressi, milites quidem magna ex parte interfecere, frumenti quantitatem omnem abstulerunt. Quibus rebus animo præter modum elati, iam non modo ciuitatem, uerumetiam castra hostiū obsidere nitebant. Ita semper nimia audatia Selgenses efferri consueuere. Relicta itaq; in castris necessaria custodia, cū reliquis copiis ex diuersis locis uno tempore in hostes impetum faciunt. Cum undiq; periculum immineret, & iam quibusdam in locis labefactari castra cœpissent, Garsyeris magnitudine rei obstupefactus, & perexiguam salutis spem habens, per quēdam locum incustoditū equites emittit, quos Selgenses timore futurę cladis arripuisse fugam rati, non solū non sunt persecuti, sed rem penitus contempserunt. At illi in circuitu parumper equitātes, moxq; a tergo hostes adgressi, acerrimo prælio eos inuadūt. Tum congregati Garsyeridis pedites, quanq̄ iam fugere uidebantur,

conuerso rursus itinere in hostes feruntur. Ita undiq; circunuenti Selgenses, tandem se in fugam uerterũt. Pedneliſſenſes uero ob hanc rem animis aucti, eruptione facta eos, qui ad custodiam castrorum relicti fuerant, expulere. Quos omnes Garsyeris longo itinere persecutus, non mediocri clade affecit. Quippe ultra decem millia hominum desyderati. Ex reliquis socii quidem omnes ad suam quisq; domum remearunt. Selgenses, itinere per montes facto, in patriam refugere. Garsyeris postridie eius diei cũ exercitu profectus, transcẽdere mõtes festinat, & antequam Selgenses recenti adhuc fuga soliciti aliquid prouiderent, urbi appropinquare. Selgenses tum paruam in auxiliis sociorum ob communem cladem spem habentes, tum recenti casu deterriti, formidine & anxietate pleni, de sua, patriæq; salute dubitabant. Quam ob rem aduocata contione de mittendo legato consultabãt uno ex ciuibus suis, nomine Logbasi, cui maxima amicitia, ac familiaritas fuerat cum Antiocho, qui mortem in Thracia obierat, prẽterea Laodicem Achæi uxorem sibi in adolescentia traditam, tanq; filiam educauerat, & uirginem egregie instituerat. Hunc igitur propterea ad obeundum id officium aptissimũ existimantes, legatum misere. At is ad Garsyerim profectus, tantum abfuit, ut commissum munus, sicuti bonum ciuem decebat exequeretur, ut econtrario Garsyerim hortatus sit, uti ad Achæum mitteret, dediturum se eis urbem pollicitus. Garsyeris spe cõsequẽdæ urbis erectus, confestim ad Achæum misit, qui eum prouocarent, ac de præsentibus rebus certiorem facerent. Cum Selgensibus uero factis indutiis, percutiendi fœderis tempus sub prætextu longioris considerationis continue differebat, quo interea expectaret Achæum, & Logbasi perficiendæ rei opportunitatẽ præberet. Inter hæc cum internuncium frequenter inuicem conuenirent, paulatim quasi consuetudine quadam factum est, ut milites cõmeatus gratia libere in urbem proficiscerentur, quæ res multis sæpenumero internitionis causa fuit. Quo
» fit, ut mihi quidẽ uideatur ex omnibus animalibus nullũ stolidius, aut
» magis expers rationis esse, q̃ hominẽ, qui a plerisq; callidissimus omni-
» um iudicari solet. Quot em̃ castra? quot munimenta? quot arces? quot
» & quales ciuitates per hunc modũ in manus hostiũ deuenere? Quæ cũ
» quotidie accidant, cernãturq; ab omnibus, semper tamẽ nescio, quomo
» do noui ac rudes in huiusmodi rebus uidemur esse: quod ideo fit, quia
» ea, quę superioribus sęculis maioribus nostris acciderũt, nõ consydera
» mus, sed ad apparatũ frumenti, & pecuniarũ & murorũ, & sagittarum
» intenti, cũ labore & sumptũ hęc dũtaxat cõquirimus. Quod uero facilimum est,

mum est, maximosq; in periculosissimis temporibus usus affert, id om »
nes contemnimus, ac pro nihilo habemus, cū nobis alioquin liceat cū »
quiete & tranquillitate in historiis & cōmentariis rerum gestarū edisce »
re, & quasi experiri. Sed ut eo reuertamur unde discessimus, Achęus ad »
constitutā diem uenit, Selgenses una congressi, maximā de Regis erga
se humanitate spem habebant. Logbasis, congregato interea domi suę
exiis, qui cōmeatus gratia in urbem ueniebant, haud exiguo militū nu
mero hortari ciues cœpit, ne tempus per negligentiam cōtererent, sed
pręsentem Achæi erga se humanitatem animaduertētes, rebus suis con
sulerent, conuocatoq; in contionem populo de fœderis conditionibus
agerent. Quæ cum dixisset, congregata mox contione, consultare de re
bus præsentibus cœperunt, conuocatis etiam iis, qui deputati ad loco-
rum custodiam fuerant. Logbasis dato hostibus, uti cōuenerat, signo,
repente quoscūq; domi habebat, instruit, secq; una cum filiis armatū ad
periculum parat. Ex hostibus Achæus quidem cum medietate copiarū
ad urbem uenit, cum reliquis uero Garsyeris Cesbedium uersus profi
ciscitur. Id est templum Iouis adeo supra urbem opportune positum,
ut quasi arcis locū tenere uideatur. Cum quidam forte fortuna appro-
pinquantes urbi hostes prospexisset, idq; præcipiti cursu multitudini,
quę in contione erat, nunciasset, tanta repente animorū cōmotio facta
est, ut dissoluta cōtione, alii ad Cesbedium, alii in loca, ad quorū custo
diam positi fuerāt, multitudo ad Logbasis domū cōcurrerint, ubi dete
cta mox proditione, quidā tumultuario impetu tecta cōscendentes, alii
ui per portas ingressi, Logbasim, filiosq;, & cęteros facinoris conscios,
crudelissime trucidarunt. Posthæc, proclamata per pręconem seruis li-
bertate, se mutuo hortati in subsidiū urbis, ad loca necessaria concurre-
re. Garsyeris, cum pręoccupatū iam a ciuibus Cesbedium conspicaret,
a proposito destitit. Achæo autem facere in portam impetum uolente,
egressi Selgenses septingentos eorum cœperunt, reliquos maximis ui-
ribus a mœnibus repulere. Posthęc Achęus quidem, & Garsyeris non
sine dedecore in castra remearunt. Selgenses autem & seditionem ciuita
tis, & præsentiam hostium ueriti, seniores urbis supplicatū pacem mise
runt. Hi, cum ad Achęum ueniissent, fœdus his cōditionibus percusse-
re, ut pax Achęo & Selgensibus foret, Selgenses subito trecenta talenta
Achæo soluerent, Pedneleſſensium captiuos restituerent, post certum
tempus alia quadraginta talenta persoluerent. Ita Selgenses, qui ob im
pietatem Logbasis de patria ac libertate periclitati fuerant, ob singula-
rem animi magnitudinem & patriam tutati sunt, & necq; libertatem,

neq; coniunctionem, quam cum Lacedæmoniis habebant, labefactarunt. Achæus, Myliade, & magna Pamphiliæ parte subacta, cum Sardes exercitum duxisset, bellum aduersus Attalum gerebat. Omnibus autem citra Taurum habitantibus grauis ac formidabilis erat. Per id tempus, quo Achæus exercitum aduersus Selgenses ducebat, Attalus Egosagas, & Galatas secum habens, omnem Aeolidem, & urbes ei regioni propinquas, quæ prius timore ad Achæum defecerant, peragrauit. Quarum magna pars sponte, libẽterq; se ei dedidere, pars uiribus expugnatę sunt. Dediderunt se ei primo Cyme, Smyrna, Phocea. Post has Egenses & Lemnitæ timore obsidionis ad eum defecerunt. Venerunt præterea a Teiis & Colophoniis legati, secq;, & ciuitates suas dedẽtes. Quibus in eodem, quo prius erant, fœdere susceptis, & acceptis obsidibus, Smyrnensium legatis perhumaniter usus est, q; hi magis erga se fidem seruassent. Cõtinuato deinde itinere, Lycum flumen transgressus, primo ad Mysios, postea ad Carseas uenit: quibus perterrefactis, & una iis, qui Dydima mœnia custodiebãt, hæc quoq; loca occupauit, tradente ea per proditionẽ Themistode, qui in iis locis dux ab Achæo relictus fuerat. Hinc mox profectus, deuastato agro, quẽ Apias incolæ uocant, Pelecantem montem transcendit, & iuxta Maximũ flumen castrametatus est. Vbi cum defectus lunæ accidisset, Galatæ labores uiarum grauiter, & iniquo animo ferẽtes, ut qui sequẽtes in curribus uxores, ac paruos filios habebant, notato hoc signo, minime processuros se ultra affirmabant. Rex Attalus, & si nullam omnino ex ea gente utilitatem habebat, ueritus tamen, ne, si a se ueluti cõtemptim relinquerẽtur, ad Achæum se conuerterent, & ipse non bonam ex hac re famam consequeretur, quasi per ingratitudinem dimitteret eos, qui ob egregiã erga se fidẽ transisse in Asiam uidebãtur, hortatus est illos, ut paululũ adhuc laborẽ itineris tolerarent, daturũ se mox peropportunũ locum, in quo quiescerent, & omia, quę illi uellent, quęq; ipse posset, & deceret, prompto animo effecturum. Attalus igitur, cõstitutis ad habitandum Hellespontum Egosagis, & Lampsacenis, Alexandrinis atq; Ilienſibus, q; in fide erga se permansissent, benigne atq; humaniter tractatis, Pergamũ cum exercitu est profectus. Antiochus & Ptolemæus ineunte Vere, & necessariis ad bellum paratis, educere uterq; exercitum maturabant. Ptolemæus igitur Alexandriam proficiscitur, ultra septuaginta millia peditum secum habens, equitum quinq; millia, tres & septuaginta Elephantos. Antiochus, cognito eorum accessu, eueſtigio copias cogit. Hæ autem copiæ eius fuere, Daæ quidem, & Carmanii, & Cilices in

expeditorum modum armati, circiter quinq; millia. Horum Dux erat Byttacus Macedo. Sub Theodoto uero Aetolo proditionis authore erant ex omni regno delecti, et in Macedonū morem armati decem millia hominum, quorū magna pars Argyraſpides erant. Phalangis multitudo ultra uiginti hominū millia continebat. Huic Nicarchus & Theodotus cognomēto Hemiolius præerant. Præter hos Agriannes, & Perſæ ſagittarii, & funditores circiter duo millia hominū erant, cū quibus Thraces mille, quorum Dux erat Menedemus Alabandeus. Dehinc Medi, Ciſſii, Cadyſii, Carmani, ad quinq; millia, quorum curā habebat Acuis Aſpaſiani Medi filius. Abares autē, & alii iis finitimi ultra decem millia Zabdibellum ducem ſequebantur. Mercenarios præterea e Græcia milites ducebat Hippulocus Theſſalus numero quinq; millia hominum. Cretenſes mille & quingētos Eurilochus habebat. Neocretenſes mille Zelyſgorgynius, cum quibus una conuenerant funditores Lydii quingenti, Cardaces ſub Lyſimacho Gallo mille. Equitū omnis multitudo erat ad ſex millia hominum, quorum quatuor millibus præerat Antipater regii fratris filius, reliquis uero Themiſon. Ita Antiochi omnes copiæ erant duo & ſexaginta millia peditū, equitum ſex millia, Elephanti centum & duo. Ptolemæus iter per Peluſium faciens, hanc primum urbem in poteſtatē recepit, ubi diſtributo affatim inter milites frumento, paulopoſt inde profectus, per Caſſium & Bathragazam uenit. Hic receptis copiis, mox inde abiens paulatim procedit, ac quinto poſt die quinquaginta ſtadia diſtans ab urbe Rhaphia caſtrametatus eſt, quæ urbs poſt Rinocolura ſita eſt, prima ciuitatū Syriæ, quæ Aegyptum aſpiciunt. Eodem tempore Antiochus cum exercitu uenit, & hanc urbem præteriens noctu, caſtra locat circiter decem ſtadia a caſtris hoſtiū remota. Principio igitur hoc inter ſe ſpatio diſtantes utriq; morabātur. Paucis uero interiectis diebus, Antiochus opportuniorē locū occupare uolens, & animum militibus ſuis augere, caſtra propius hoſtibus admouit, ut uix quinq; ſtadia inuicem diſtarēt. Vbi, dū aquatum ac pabulatū quotidie proficiſcūtur, crebra inter ſe certamina committunt. Similiter etiā uter utraq; caſtra modo pedites, nonnunq; equites ſe mutuo adgreſſi, fortunā belli experiuntur. Sub idēm tēpus Theodotus magna, ac plane ætolica audatia uſus eſt. Cum enim longa experientia uitam ac mores regios didiciſſet, ſub auroram caſtra hoſtium ingreditur, & aſpectu quidem propter tenebras incognitus erat, genere uero ueſtimenti, & reliquo ornatu haud multum a cæteris differens. Quippe uariis illi ueſtibus utebant. Notato autem precedentibus die-

bus loco, in quo tentorium Regis erat, ꝙ ante ipsa fere castra sæpe inui cem fuerant congressi, recta ad illud cõtendit, cunꝙ incognitus omnes pertrãsisset, clam in tentoriũ uenit, in quo Rex uersari, ac cœnare cõsue uerat. Vbi cum omnia diligenter lustratus, Regem minime cõperisset, (nam in secretiori quodam loco quiescebat) duobus, qui ibi cubabant, uulneratis, & Andrea medico Regis interfecto, tuto in propria castra reuersus est, audatia quidem propositũ suum cõsecutus, sed deceptus prouidentia, ꝙ non recte locum, in quo cubare Ptolemæus consueue rat, inuestigarat. Reges, cum quinꝙ diebus aduersus se inuicem castra tenuissent, descendere tandem in prælium ambo decreuere. Cum igi tur Ptolemæus mouere e castris exercitum cœpisset, extemplo Antio chus quoꝙ id fecit. Phalanges uterꝙ Rex, & delectos in Macedonicũ morem armatos aduersus se inuicem collocauit. Ptolemæus utrunꝙ cornu hunc in modũ instituit. Polycrates cũ equitibus sibi subiectis læ uum cornu tenebat. Inter hoc & Phalãgem Cretensem erãt iuxta ipsius equites collocati. Post hoc regiũ agema, deinde scutati, qui sub Socrate erãt, postremo Libyci in Macedonicũ morẽ instructi. In dextro cornu erat Echecrates Thessalus, subiectos sibi equites secũ habẽs, post quos erãt Galatę & Thraces, post eos Phoxidas cũ mercenariis e Græcia mili tibus, deinde Phalanx Aegyptiorũ. Elephãtorum in læuo cornu XL. posuerat, in quo Ptolemæus ipse pugnaturus erat, tres & triginta ante dextrum cornu iuxta mercenarios equites collocarat. Antiochus uero sexaginta Elephantos, quibus præerat Philippus sodalis eius, ante dex trum cornu ponit, in quo certare ipse aduersus Ptolemæũ decreuerat. Post hos duo millia equitum, qui sub duce Antipatro erant, collocat. Penes equites a fronte Cretenses cõstituit, post quos mercenariũ e Grę cia militem, deinde quinꝙ millia peditũ, qui in Macedonicũ morem ar mati Bytticum ducẽ habebãt. In sinistro uero cornu ante omẽs duo mil lia equitũ ponit, quibus dux præerat Themison, penes quos Cardaces & Lydos sagittarios collocat, postea tria millia expeditorũ, qui sub Me nedemo erant, deinde Cissios, Medos, & Carmanios, post quos Ara bas phalangi iunctos. Reliquos deinde Elephantos lęuo cornu prępo nit, Myisco uno ex pueris Regis illis pręfecto. Hunc in modũ instructis utrinꝙ copiis, Reges ordines suos una cum Ducibus, atꝙ amicis hor tari, publice priuatimꝙ fortitudinem militum extollere, maximam in phalangibus spem habere, quæ sint uictoriam subsecutura premia, uterꝙ proponere. Hortabantur autem una cum Ptolemæo copias An dromachus, & Sosibius, & soror eius Laodice,. Cum Antiocho uero

Theodo-

Theodotus & Nicarchus, quod hi apud eos phalangibus præerant. Posthæc uterq; Rex paulatim aduersus alterũ præcedit. Ptolemęus quidem, cũ sorore Laodice læuum cornu tenens, Antiochus cũ Phalange regia dextrũ. Hic igit bellicum canẽtes, primũ cum Elephãtis se mutuo inuadunt. Pauci ex iis, quos Ptolemæus habebat, in aduersos ferũtur. Ex quibus optimam certe faciebant milites pugnam, iacientes hastas & se inuicem crebris uulneribus afficiẽtes. Longe tamen meliorẽ ferę ipsę faciebant ingenti impetu se inuicem impetentes, & faciem facie uerberãtes. Est enim hic Elephantorũ mos, ut inter se cõgressi, & mutuis se dentibus impetẽtes, acerrime pugnent, simul atq; uero uulnus aliquod acceperint, non secus in omnes dentibus sæuiant, quam tauri cornibus. Verum maxima pars Elephantorum Ptolemæi prælium formidabat, quod pterũq; accidere Libycis Elephantis consueuit, odorem enim & uocem nõ patiũtur, præterea magnitudinẽ ac uires, ut mihi uidetur, timentes, Indicos statim fugiunt, uti eo tempore accidit. Subito enim in fugã cõuersi, & ordines suorũ perturbãtes, maximã in Phalange Ptolemæi stragem fecere. Quod cernens Antiochus, extemplo cum Elephãtis equites, qui sub Polycrate duce erãt, adgredit. Similiter mercenarii milites, qui circa Phalãgem erãt, in scutatos Ptolemęi ferũtur. Quã obrem hos quoq; ordines dissipãtibus feris, lęuũ cornu Ptolemęi declinauit. Echecrates uero, qui dextro cornu præerat, principio quidẽ ut prædicta cornua congrederẽtur, expectabat. Vbi uero surgentẽ in aera puluerẽ, & Elephantos suos nequaq; ferri in aduersos audẽtes animaduertit, mandat Phoxidę mercenariũ militem habẽti, ut a fronte oppositos hostes adgrediatur. Ipse equites, Elephantosq; paulatim educens idem facit. Paribus igitur animis utrinq; cõgrediũtur. Præliũ diu atrox fuit. Ad extremum tamẽ, cum Echecrates ipse quidẽ extra periculũ Elephantorum esset, maximam uero stragem in hostiles equites faceret, Phoxide quoq;, & cæteris, qui cum eo erant, Arabes & Medos præter modũ prementibus, læuum cornu Antiochi in fugam uertitur. Ita cuius dextrum cornu superius erat læuum fugabatur. Phalanges utriusq; integræ permanebant, dubiam de futuro spem habentes. Inter hęc Ptolemæus fuga ad Phalangem facta, cum in mediũ uenisset, seq; militibus ostendisset, tantũ suis animi, hostibus uero terroris addidit, ut qui cũ Andromacho & Sosibio erãt, abiectis repẽte armis, fugę se cõmiserint. At Rex Antiochus ut iuuenis, & bellicarum rerum expers, ex sua uictoria reliquorum quoq; coniecturam faciens, fugientes summa celeritate insequebatur. Quodã uero e senioribus eum reuocante, & surgentẽ a

Phalange ad eius castra, puluerem ostendente, tunc demum rem intelligens, cōuerso itinere in castra conatur reuerti. Cum uero suos omnes fugæ expositos comperisset, cōsilii inops ipse quoq; Rhaphiam fugit, putans non stetisse per se, quin pulcherrima atq; honestissima uictoria potitus esset, totiusq; cladis suæ causam tarditatē, atq; ignauiam militū fuisse. Ptolemęus in phalange quidem uictoria potitus, in dextro uero cornu compluribus equitibus ac mercenariis amissis, in præsentiarum in castra reuertitur, & curādorum corporū potestatem militibus facit. Postridie eius diei electa suorū cadauera tradi sepulturæ iubet. Deinde hostiū corporibus spoliatis, Rhaphiā cū exercitu cōtendit. Antiochus etsi statim ex fuga reuocatis suis castra metari extra urbes cupiebat, tamē quia milites eius magna ex parte in urbē refugerant, ipse quoq; idem facere est coactus. Sequenti autē die eductis sub auroram, quę ex tanta clade superfuerant, copiis, Gazam profectus est, ubi castris positis, missisq; qui suorū cadauera reposcerent, mortuis parentauit. Desyderati autem fuerunt ex militibus Antiochi ultra decem millia peditū, equites plusq; trecenti. Viui circiter quatuor millia in potestatē hostium peruenerūt. Elephantorū tres in ipso prælio, duo postea ex uulneribus periere, cōplures eorū uiui capti. Hunc igitur finē habuit memorabile prœliū, quo duo maximi Reges prope Rhaphiā de imperio Syriæ certauere. Sepultis cadaueribus Antiochus, cum uniuerso exercitu domū remigrauit. Ptolemęus Rhaphia & reliquis ciuitatibus repētę potitus est, uniuersis populis inter se certantibus, ut in dedendo se regi uicinum præuenirent. Antiochus, cum ad ciuitatem eius Eponymum peruenisset, subito Antipatrum fratris filium, & Theodotum Hemiolium Legatos ad Ptolemæum misit, qui pacem a Rege precarētur. Timebat enim Ptolemæi uires, & perexiguā spem ob acceptā nuper cladem in militibus habebat. Formidabat prœterea Achæum, ne opportunitate temporis motus, bello eum infestaret. Ptolemæus autem nihil horum cogitans, sed fœlici atq; insperato successu rerum lętus, beneq; secū actum existimās, q; iam oēm Syriā possideret, haud alienus a cōditionibus pacis erat, sed plus etiā q̄ satis esset, pronū ad hoc animū habebat, allectus desidia uitę qua semper fuerat usus. Cum igit ante eius conspectū legati uenissent, paululum in Antiochum inuectus, pacem in annum concessit, ac Sosibium una cum Legatis sententiam suam ut enarraret, ad Antiochum misit. Ipse in Syria & Phœnice circiter tres menses commoratus, ordinatis mox ciuitatibus, & cura eorum omnium locorum Andromacho Aspendio tradita, Alexandriam cum sorore, & amicis reuersus est.

Antio-

Antiochus firmato cum Sosibio fœdere, & rebus omnibus ex sentẽtia compositis, ad apparatum belli aduersus Achæum, sicuti a principio statuerat, se conuertit. Hic igitur erat ea tempestate Asiaticarum rerum status. Eodem tempore Rhodii, sumpta occasione ex terræ motu, qui paucis ante diebus apud eos fuerat, in quo & Colossus magnus, & incenia, ac naualia q̃plurima deciderant, ita prudẽter atq; industrie se gesserũt, ut non detrimenti, sed potius summæ utilitatis causa hic casus fuisse uideretur. Tantum apud homines ignorantia atq; segnities a prudentia atq; industria differt, non solum in priuata uita, uerumetiam in publicis rebus, ut in his secundæ res detrimentum, in illis aduersæ emendationem quandam errorum afferre uideantur. Rhodii enim eam rem magnam ac grauem facientes, & in mittendis quotidie legatiõibus soliciti, in id ciuitates, & maxime Reges inducebãt, ut nõ solum ab iis maxima munera consequerentur, uerum ita consequerentur, ut dantes ipsi, accipere ab iis gratiam se putarent. Hieron enim & Gelon non solũ quinq; & LXX. talenta ad gymnasii instaurationem eis dederunt, partim subito, partim breuissimo post tempore, uerumetiã lebetes argenteos, & eorum tripodes, & urnas, præterea ad sacrificia peragẽda X. talenta, ad ciuium usum alia X. ut omnia C. talentorum munus facerent. Posthęc omnibus, qui Rhodum nauigarent, immunitatẽ cõcessere. Catapultas trium brachiorũ L. & ad extremũ tanq̃a Rhodiis beneficiũ accepissent, statuas in celeberrimo totius urbis loco erexerunt, cõronatũ Rhodium populũ a populo Syracusano. Ptolemæus uero eisdem promisit, talenta argenti CCC. frumẽti Artabas (ea est mensura Medica) ultra decies centena millia, ligna ad faciendas quinqueremes sex, triremes X. buxi quadranguli brachia circiter XL. millia, funium tria millia, uela item, atq; arbores ad tria millia, ad instaurationem Colossi talentorũ tria millia, ædificatores C. operarios CCCL. & ad horum uictũ singulis annis XIIII. talenta, præter hæc ad certamina, & sacrificia artabas frumenti circiter XII. millia, itẽ ad cõmeatum X. triremiũ artabarũ XX. millia. Quarũ omniũ rerũ magnã partẽ in præsentia dedit, argẽti totius partẽ tertiam. Eodem modo Antigonus ligna a XV. usq; ad octo brachia ultra X. millia tabulas septẽ brachiorũ ad V. millia, ferri talẽta tria millia, picis talenta mille, alterius picis mille modios. Posthęc omi C. argenti talenta pollicitus est. Chryseis autẽ mulier frumẽti centena millia, plumbi talentorũ tria millia. Seleucus Antiochi pater, prẽterq; q̃ immunitatem nauigãtibus Rhodum cõcessit, misit etiã quinqueremes instructas decem, frumẽti biscentena millia, lignorũ, retinę, & capillorũ X. millia

brachiorũ, & mille talenta. Similia his Pruſias, & Mithridates fecerũt. Principes prẹterea omnes, qui in Aſia ſunt, ut Lyſannias, Olympicus, Limneus, ac cæteri. Ciuitates uero, quæ Rhodiis pro ſuis quæq; uiribus gratificatæ ſunt, nemo enumerare facile poſſet. Hæc in præſentia quidem recenſenda exiſtimauimus, primo Rhodiorum gratia, ut eorũ induſtria ac uigilãtia in rebus publicis manifeſta omnibus foret, (ſunt emm profecto & laude, & æmulatiõe digni) ſecundo auaritiæ Regum noſtri temporis cauſa, & puſillanimitate gentium, ac ciuitatum, ne uel illi quatuor, aut quinq; talenta largientes credãt ſe grande aliquid atq; amplum facere, ac proinde eandem beneuolentiam, eoſdemq; honores a Græcis quærant, quos priſtini Reges habuere, uel ciuitates magnitudinem ueterum munerum memoria repetentes, exiſtiment ſe exiguis noſtri temporis muneribus maximos illis, atq; optimos honores debere ſed ſeruare dignitatem ſuam conentur, ut Græciæ populi longe a cæteris hominibus differant. Ineunte iam ẹſtate, cum dux Aetolorum eſſet Agetas, Aratus autẽ Achẹorum dux imperiũ depoſuiſſet, (nam hoc loco ſuperius a ſociali bello digreſſi ſumus) Lycurgus Lacedæmonius ex Aetolia rediit. Magiſtratus enim cum falſo iniectam ei calumniam, propter quã diſceſſerat, cõperiſſent, cõfeſtim eum in patriam reuocarunt. Hic igitur miſſus eſt ad Pyrrhiam Aetolum, qui tum Elienſium duxad uerſus Meſſenios erat. Aratus & mercenarium militem Achẹorũ male inſtructũ accepit, & ciuitates negligẽter ad bellum diſpoſitas, cp Eperatus, qui ante eum dux fuerat, male, ut ſupra diximus, ac ſegniter omnia adminiſtraſſet. Veruntamen hortatus Achæos, & decreto eorum acceptо, ad belli apparatũ omni ſtudio erat intentus. Decretum autem ab Achæis hoc fuerat, ut mercenarii pedites cogerent non pauciores octo millibus, equites quingenti, ex Achẹis uero deligerẽtur tria millia peditum, & trecenti equites, ex quibus Megalopolitani æneum ſcutum habentes eſſent pedites quidẽ quingenti, equites L. totidẽ etiã Argiui eſſent. Prẹterea ut naues quoq; pararẽtur, in littore, & argolico ſinu tres, circa Patras, & Dymen totidem. Aratus igitur in delectu habendo, & huiuſmodi rebus parandis occupatus erat. Lycurgus autem & Pyrrhias, cõſtituto inter ſe tempore, quo egredi uterq; deberet, uerſus Meſſenem proficiſcebãtur. Dux Achẹorũ, cognita eorum profectiõe, cũ mercenariis, et quibuſdã delectorũ Megalopolim uenit, opem Meſſeniis laturus. Lycurgus Meſſeniorum agrum ingreſſus, mox Calamas oppidum per proditionẽ accepit, deinde iter proſecutus, miſcere ſe cũ Aetolis maturabat. Pyrrhias, cum ferme nudus ex Elide aduenisſet, ſtatim a

Cyparen-

Cyparensibus reiectus iter cõuertit. Quam ob rem Lycurgus, cũ neq; iungere se cum Pyrrhia posset, neq; ipse satis per se potens ad res gerendas foret, nulla re memorabili facta, Spartam reuersus est. Aratus, frustratis opinione sua hostibus, quod futurum erat, auguratus, iussit, ut a Taurione pararent equites quinquaginta, & quingenti pedites, Messenii totidem pedites, atq; equites mitterent, uolens iis copiis ab incursionibus hostium seruare Messeniorum, & Megalopolitanorũ, & Tegeatarum, & Argiuorum agros, (quippe omes hæ regiones Spartano agro finitimæ plus cæteris Lacedæmoniorũ bello sunt expositæ) Achaicis uero, ac mercenariis militibus ab Eliensium atq; Aetolorum periculo Achaiam custodire. His peractis, dissensionem, quę orta inter Megalopolitanos fuerat, iuxta Achæorum decretum composuit. Megalopolitani enim, cum paulo ante a Cleomene patrio solo eiecti fuissent, egebant quidem multis, sed rebus omnibus carebant. Siquidem in dignitate sua permanentes, cõmeatum & sumptus necessarios, nec publice, nec priuatim habebant. Quam ob rem seditione, ira, simultatibus omnia apud eos plena erãt. Hoc enim & in rebus publicis, & in priuata ho
minum uita accidere consueuit, quando necessarii sumptus desunt. Primo igit̃ inter se de mœnibus urbis dissidebant, dicentibus aliis, tantũ sa
tere eius circuitũ oportere, q̃tum & præsentes eorũ fortunæ paterẽtur, & custodire in tanta paucitate hominũ possent, aliis autẽ plane contrarium asserẽtibus. Maxime autẽ de legibus a Pritanide scriptis inuicem contendebant, quẽ legumlatorem eis Antigonus dederat, eratq; inter Peripateticos celeberrimus. Cum hæc in ciuitate dissensio esset, Aratus ciuiles omes discordias sedauit, et exardescentẽ iam mutuo Megalopolitanorũ irã publice, priuatimq; restinxit. Recõciliatis inuicẽ Megalopolitanis, repẽte Aratus inde profectus, ad Achęorũ concilĩ uenit, mercenariis Seleuco Phario duci relictis. Elienses Pyrrhię, q negligẽter se gessisse uideretur, infensi, Euripidẽ ducem ex urbe Aetolia accersiuerunt. Qui obseruato Achæorum concilio, & acceptis sexcentis equitibus, ac duobus millibus peditum, copias extemplo eduxit, omnemq; regionem usq; ad Egiadem depopulatus est, & capta ingenti præda, mox Leontium reuertebat. Lycus ea re cognita, obuiã eis profectus, eueſtigio hostibus occurrit, & collatis uiribus circiter quadringẽtos eorũ interfecit, ducẽtos uiuos cœpit. In qbus clariores erãt Phissias, Antanor, Clearchus, Euanorides, Aristogiton, Nicasippus, Aspasius. Armis uero, atq; impedimentis omibus potitus est. Sub idem tẽpus Præfectus classis Achęorũ Molicriam uenit, unde mox profectus, cõuerso itinere

Chalceam nauigauit, ubi cum oppidani obuiam exiuiſſent, duas longas naues remigibus, & cæteris neceſſariis rebus inſtructas cœpit. Præterea nauigia q̄ plurima parua abduxit. Collecta præterea eodem tempore terra mariq; ingenti præda, & cōmeatu ac rebus ad uictum neceſſariis inde acceptis, milites quidem audatiores in poſterum ſunt facti: ciuitates uero meliorem ſpem animo conceperunt, quod neceſſaria ad uictum non cogerentur copiis ſuppeditare. Inter hæc Scerdilaidas iniuria ſe affectum a Rege exiſtimās, quod integre ſibi ſtipendiū, ſicuti ex fœdere cū Philippo cōuenerat, ſolutū non fuiſſet, quindecim Lembos cū dolo emiſit, qui cū Leucadem appuliſſent, omnibus eos propter factam cū Rege ſocietatē tanq̄ amicos accipientibus, cum nihil aliud efficere mali poſſent, Agatinum & Caſſandrum Corinthios, qui tanq̄ amici eundem portū cum quatuor nauibus ingreſſi fuerant, uiolato fœderis iure, ipſoſq;, & naues eorum cœperūt, ac ad Scerdilaidā ſubito miſere. Poſthæc Leucade profecti, & curſu uerſus Maleam directo, mercatores depopulabātur. Inſtante iam æſtate, & his, qui cū Taurione erant, cuſtodiam prædictarū urbium ſpernentibus, Aratus delectos milites ſecum habens, cōmeatus gratia in argiuū agrum uenit. Euripides autē cū multitudine Aetolorū egreſſus, populabundus per Tritenſiū regionem graſſabatur. Lycus & Demodocus priuati Achęorū duces, ubi de aduētu Aetolorū intellexere, congregatis Dymenſibus & Patrenſibus ac Pharēſibus, pręterea etiā mercenarios ſecū habētes, in Elienſem agrū impetū fecerūt. Cunq; ad locū ueniſſent, quē incolæ Phyxium uocant, leuioris armaturę milites una cū equitibus diſcurrere per agrū iuſſerūt, grauiorē uero armaturā circa eum locū in inſidiis poſuere. Cōcurſantibus mox paſſim, temereq; in ſubſidiū ſuorū Elienſibus, cum inſidiarū locū pertranſiſſent, inſurgentes, qui cū Lyco erant, magno impetu in Elienſes irruere, qui cū reſiſtere eorū uiribus nō poſſent, repente in fugam cōuerſi. Ducenti fere deſiderati ſunt, octuaginta uiui capti. Illi prædam omnē integram abegerūt. Per idē tempus præfectus quoq; claſſis Achæorū, cū ſæpenumero Calidonē & Naupactū nauigaſſet, regionē oīem depopulatus eſt, & hoſtes bis in fugam uertit. Cœpit etiā Cleonicum Naupacticū, qui quoniā hoſpes Achęorū erat, in pręſentia quidem nihil mali paſſus eſt, paucis uero interiectis diebus, ſine pretio liberatus fuit. Sub idem tēpus Agetas Aetolorū dux, cōgregata multitudine Aetolorum, omnē Acarnanū regionē ferro ignique uaſtauit. Similiter uniuerſam Epirū depopulatus eſt. Quæ cū feciſſet, in patriā reuerſus, ſuam cuiq; domum abeundi poteſtatem fecit. Acarnanes deinde in

Straten-

Stratenſem agrum profecti, ſtatimq; ab hoſtibus repulſi, turpem quidē, ſed tamē incolumem fugam fecere, q; Stratenſes inſidias ueriti, perſequi illos nō ſunt auſi. Apud Phanotenſes eodem tēpore rurſus proditio facta eſt in hunc modum. Alexander Phocidi a Philippo præfectus, ordinauit proditionē aduerſus Aetolos per Iaſonē quendā, qui a ſe Phanotenſium urbi præpoſitus fuerat. Hic ad Agetam Aetolorū ducē miſſus, pollicitus eſt, ſe Phanotenſiū arcē illi traditurū. Qua de re & pactū inter ſe firmarūt, et iuſiurandū pręſtitere. Cū cōſtitutus dies aduenīſſet, Agetas noctu eo cū Aetolis uenit, collocatiſq; in occulto quodā loco iuxta urbem copiis, centum ex oīmi multitudine delectos in arcem mittit. Iaſon Alexandrū in urbe cū ſufficienti numero militū paratū habens, iuuētutem ex pacto intra arcem recipit. Alexander repente impetu in arcem cū ſuis facto, Aetolos oīnes cœpit. Exorta deinde luce Agetas, cum id factū cognouiſſet, exercitum domū reduxit, hac clade, ut aliis ſępenumero, turpiter ab hoſtibus affectus. Per eoſdē dies Philippus Rex Bylazonem cœpit, urbē in Pæonia maximā, & peropportune ſitam ad ingreſſum Macedoniæ ex Dardania. In qua ſufficienti pręſidio collocato, Cryſogonū ſumma celeritate in ſuperiores Macedoniæ partes miſit, qui nouū militū delectū haberet. Ipſe acceptis ex Bœotia, & Amphaxitide copiis, Edeſam uenit, ubi expectato cum Macedonibus Cryſogono, mox inde cum oīmi exercitu diſceſſit, & ſexto poſt die Lariſſam uenit. Continuato deinde per noctē itinere, Meliteam appulit, & admotis mœnibus ſcalis capere urbem conatus eſt, tantoq; terrore ob repentinū & inopinatum aduentū Melitenſes affecit, ut parū abfuerit, quin urbe ſit potitus, & niſi ſcalę aliquanto, q̄ erat opus, breuiores extitiſſent, profecto compos deſiderii fuiſſet. Verumtamen hac ſpe fraudatus, & caſtris iuxta Enipem flumen poſitis, copias ex Lariſſa, & cæteris ciuitatibus coegit, quas per hyemem obſidionis gratia parauerat. Omnis ēm intentio eius erat Thebas capere. Hæc urbs nō longe a mari ſita eſt, diſtatq; ab urbe Lariſſa circiter trecenta ſtadia. Adiacet autem peropportune Magneſiæ & Theſſaliæ, & maxime ei parti Magneſiæ, quā Demetriadem uocant. Theſſalię uero ei parti, quā Pharſalii & Pherenſes incolunt. Ex qua, cū eam per id tēpus Aetoli tenerent, maximū detrimentū Pharſalienſibus ac Demetrienſibus inferebat, nec minus etiā Lariſſęis. Quippe Aetoli crebras in eum agrū incurſiones faciebant, quē Namyricū incolæ appellant. Quam ob rem Philippus haud parui hanc rem faciendā exiſtimans, omni ſtudio ad urbis expugnationē incumbebat. Paratis igit̄ centum et quinquaginta catapultis, baliſtis uero quinq; et uiginti, Thebis cū copiis appropinquauit, diuiſoq; in tres partes exercitu, urbem a tribus la

teribus cinxit. Vnam quidē partem circa Scopiū posuit, aliam circa Heliotropiū, tertiam ipse iuxta mōtem, qui urbi imminet, tenuit. Quod uero inter castra locorū supererat, fossa, ac duplici uallo diligētissime muniuit. Addidit prēterea ligneas turres in singulis iugeribus, sufficienti præsidio refertas. Posthēc omni bellico apparatu simul cōgregato, adiicere arci machinas cœpit. Verū, per tres primos dies nullam partē operū admouere potuit tāta audatia ac fortitudie milites e mœnibus propugnabāt. Postq̄ uero propter continuationē certaminis, & multitudinē telorū, alii ex ciuibus interfecti sunt, alii uulneribus affecti, tunc parua mora a propugnantibus facta, Macedones uix nono die substentacula, ac cæteras machinas mœnibus admouerunt. Posthæc cōtinue expugnationi urbis intenti, ita ut nec noctu, nec interdiu catapultæ, & baliſtæ cessarent, intra triū dierū spatiū ad duo iugera muri cōfregerunt. Verū, cū adhibita mœnibus substentacula magnitudinē ponderis sustinere nō ualerent, in terram decidētes, murū quoq̄, anteq̄ ignis a Macedonibus iniiceret, secum traxerunt. Quo facto, cū animi omniū creuissent, seq̄ ad ingressum urbis pararent, ac iam incœpturi prēliū uiderētur, perterriti Thebani, seq̄, & urbem dediderunt. Philippus, cū per hunc modū Magnesiæ & Thessaliæ loca tuta reddidisset, præcioſissima quæq̄ Aetolorū bona abstulit. Vrbem uero, eiectis antiquis cultoribus, ac Macedonibus ad eius habitationē cōstitutis, mutato nomine pro Thebis Philippolim appellauit. Cū adhuc in ea urbe moraretur, rursus Legati de pace a Chiis, & Rhodiis, & Byzantiis, & Rege Ptolemēo uenere. Quibus cū idem, quod ante, responsum dedisset, seq̄ haud alienum a pace animū habere respondisset, eos remisit, & ut Aetolorū quoq̄ animos tentarent, iussit. Ipse cōtempta pace, toto animo exteris rebus incumbebat. Quā ob rem, cum ei nunciatū fuisset, Scerdilaidæ Lembos omnia circa Maleam depopulari, & mercatoribus omnibus non secus, q̄ hostibus uti, prætera quasdam naues ex suis in Leucade prēter fœdus cœpisse, armatis duodecim cataphractis nauibus, et octo aphractis, prēterea onerariis triginta, per Euripū nauigat, simul sperans Illyrium Lembis potiri, simul omībus uiribus ad bellū aduersus Aetolos intentus, q̄ nondū res in Italia gestas cognitas haberet. Nam quo tempore Philippus Thebas obsidebat, Romani ab Annibale profligati in Tuscia fuerant, sed nondū fama earum rerū in Græciā peruenerat. Philippus igitur parata classe, cū Cenchreas appulisset, cataphractas quidē nauigare circa Maleam uersus Egiū, & Patras mādauit. Reliquas uero in Lechēo positas, cōmorari in eo portu iussit, q̄ celerrime ad Nemēos ludos profectus, Argos uenit. Hic cū spectaculo interesset, literē ei ex Macedonia afferunt, signifi-

significantes, Romanos ingenti clade ab Annibale superatos fuisse, Annibalē ipsum campis potiri. Subito igit̄ Demetrio Pharió, duntaxat literas ostendit, iusso, ne quicquam alicui loqueretur. Hic, ea occasione sumpta, hortari Regē cœpit, ut expedito mox Aetolorū bello, Illyricas res adgrederet. Oēm em̄ Græciā & in præsentia parere Regi, & post hac idē facturā esse, cū præsertim Achæi spōte sua Regi beneuoli forēt, Aetoli uero tot clādibus præsenti bello affecti, potentiā eius formidarent. Italiā autē, inquit, transfretationē in eā initiū esse totius orbis principatū assequendi, quē nemini meliori iure, q̄ illi cōuenire. Tempus præterea in præsentiarum ad id peropportunū esse, Romanis ingenti clade ab Annibale pfligatis. Huiusmodi ratiōibus usus Demetrius, statim id Regi persuasit, utpote adhuc et adolescenti, & natura audaci, ac præter modū imperii auido. Posthęc Philippus cōgregato amicorū cōcilia agere de pace Aetolorum cœpit. Ad q̄d cū Aratus quoq; libēter ueniret, Rex haud expectatis legatis, qui publice de cōditionibus pacis referrent, subito Cleonicū Naupactiūad Aetolos misit. Hūc em̄ reperit adhuc ex captiuitate conciliū Achęorū expectantē, ipse nauibus Corinthi cū pedestribus copiis acceptis, Egiū uenit, deinde Lassionē profectus, & occupata in Perippiis turri irrupturū se in Eliēsem agrū simulabat, ne forte nimis appetere pacē iudicaret. Posthęc bis aut ter reuerso Cleonico, & precantibus Aetolis, ut Rex ipse ad eos pficiscerēt, libēter cōcessit, datisq; repente ad oēs socias ciuitates literis, ac bellico feruore restincto, singulos hortatus est ad mittēdas p cōponendis rebus, & pace cū Aetolis firmāda legatiōes. Ipse trāsportatis copiis, & castris circa Panormū positis, qui Pelopōnesi portus est e cōspectu Naupacti situs, legatos socior̄ pstolabat. Inter hęc dū illi cōgregarent, in Zacynthū pfectus, solus res eius insulę cōposuit, ac mox inde ad eundē locū reuersus est. Cōgregatis tandē legatis, Aratum & Taurionē cū quibusdā aliis ad Aetolos misit. Qui cū ad eos uenissent, (erant em̄ in cōcilio Naupacti cōgregati) pauca quędam locuti, & intellecto eor̄ desyderio de pace facienda, euesti gio ad Philippū reuersi, oīa Regi nunciarūt. Aetoli desyderio pacis flagrātes, una cū iis legatos ad Regē misere oratū, ut ad se cū copiis ueniret, q̄ res melius ac celerius cōponerent. Rex precibus eorū pellectus, in locū circiter uigīti stadia a Naupacto distantē cū copiis nauigauit, ubi educta multitudine, & castris nauibusq; uallo ac fossa circūdatis, aduentū Aetolorū pstolabat. Aetoli inermes uersus Regē pfecti duo stadia pcul a castris regiis cōstitere, statimq; ad Regē miserunt, qui de rebus præsentibus differrent. Rex igit̄ primo oēs, qui a sociis ciuitatibus cōuenerant, ad eos transmisit, iussos, hac conditione pacē cū Aetolis firmarēt, ut ea quisq; in posterum teneret, quę in præsentia tenebat. Quam conditionem cum libenter

Aetoli acceptassent, pro particularibus deinde rebus frequētes hincinde nuncii mittebātur. Quarū rerū maximam partē consulto prętermisimus, ꝙ nihil in iis memoratu dignum esse uidebat. Libuit autē adhortationē, qua apud Regē, & socios principio usus est Agelaus Naupactius, paucis referre. Hic enim cū facta esset dicendi copia, omnesq; ad audiendū parati forent. Oportere, inquit, maxime Græcos, nunq̄ aduersus se inuicē bellū gerere, sed maximas diis habere gratias, si oēs unius sentētiæ, & instar eorum, qui flumina traiiciunt mutuo nexu manū colligati Barbarorū impetum repellere, secq;, & ciuitates suas tutari queant: quod si fieri cōtinue nō possit, hoc saltē tēpore omni studio seruandū, ꝙ nunq̄ in maiori periculo Gręcia fuerit. Prospicere enim se multitudinē copiarę, et magnitudinē instantis belli, necq; dubitare, seu Carthaginenses Romanos, siue Romani Carthaginenses in Italia superarint, neutros Siciliæ atq; Italiæ imperio cōtentos fore. Cæterum statim uictores plus, q̄ satis sit, manus extensuros, transitumq; in Orientē facturos, proinde oēs, puidere huic rei oportere, & pręsertim Philippū, puidere autē hoc dū taxat modo posse, si restincto pręsenti bello nō solum Gręciæ ciuitates cessetaffligere, sed ecōtrario oim ipse quasi unius corpis curam habeat, & uniuersæ Gręciæ saluti tanq; propriæ, & ditioni suæ subiectæ cōsulat. Hoc enim si fecerit, & Gręcos sibi beneuolos, ac ad futura bella optimos concertatores futuros esse, & Barbaros fidē Græcorum erga Regē timētes, minus imperio eius insidiaturos. Quod si ad propagandum imperium animū habeat, aspicere eū in Occidentem oportere, & quo in statu res Italiæ sint, consyderare. Esse enim in pręsentia tēpus, quo facile totius orbis principatū sperare possit, minus negocii habiturus, ꝙ Romani apud Thrasimenū lacum uicti ab Annibale fuissent. In summa Regē hortat, ut bella, atq; discordias totius Græciæ in pacē concordiāq; cōuertat, enitaturq; omni studio cōseruare sibi in posterum libertatē pro arbitrio suo bellū, aut pacē in prouintia cōstituendi. Quod si semel nubem illam, quā consurgentē in Occidente uidebant, trucis, & cruēti belli Gręcię locis appropinquare p̄mitteret, uereri se, inquit, ac uehementer solicitum esse, ne huiusmodi dissensiones & concordię, & ludi, quos inuicem committebant, ita ab eorum omnium potestate excyderentur, ut ne precari quidem Deos liceret, hanc sibi facultatem adesse, ut bellari inuicem, ac pacem facere pro eorum arbitrio liceret. Hæc cum dixisset Agelaus, animos sociorū mirum in modū ad pacē inflammauit. Maxime autē permouit Philippū Regē, ꝙ nō mediocriter iam propter uerba Demetrii ad id mentem indinauerat. Quam ob rem unanimi consensu pacem cum Aetolis fecere. Firmato igit fœdere, omnes discesserūt, pacem in patriam pro bello reportantes. Hæc omnia gesta sunt anno ter-

tio centesimæ & quadragesimæ olympiadis. Dico autē id prelium, quod Romani in Tuscia cōmiserunt, & bellum Antiochi in Syria gestum, & pacem ab Achæo, & Philippo cum Aetolis factā. Græcas igitur atq; Italicas res, item etiam Africanas hęc primū tempora cōiunxere. Neq; enim post eum diem Philippus, nec cęteri Greciæ principes cogitatiōes suas ad Græciam referebant, neq; bella, aut pacem inuicē moliebātur, sed omnes iam mentē, oculosq; ad Italiam cōuertebant. Paucis quoq; interiectis diebus insulaꝝ & locorū Asię cultores idē fecere. Omnes enim qui uel Philippo infensi erant, uel ab Attalo dissidebant, nō iam ad Antiochū & Ptolemæum, neq; ad Meridiem, aut Orientē, sed ad occasum oēs cōuertebant, alii Carthaginenses, alii Romanos crebris legationibus fatigantes. Similiter Romani quoq; Philippi uires atq; audatiā ueriti, Legatos in Græciā mittebant. Nos autē, quoniam, sicuti a principio statueramus, manifeste nobis (nisi nos opinio fallit) ostendimus, quādo & quomodo, & quibus ex causis res Greciæ cū Italicis & Libycis, quasi in unum corpus coaluerunt, superest, ut narrationē rerū in Græcia gestarū prosequamur, quousq; ad ea tēpora uentum sit, in quibus Romani iuxta Cannas, a Carthaginensibus uicti, ac profligati fuere. Hinc enim a rebus Italicis digressi sumus, & de iis, quæ in Græcia & Asia iisdem temporibus gesta sunt, hunc & superiorem librum perscripsimus. Achæi, cum primum finis bello impositus fuit, Timoxeno duce electo ad instituta patriæ reuersi, similiter etiā reliquæ Peloponnesi ciuitates paulatim Respublicas componebant, colebant agros, ludos, ac sacrificia Deorum renouabāt. Quippe assiduo bellorum usu factum erat, ut hæc omnia quasi e memoria excidissent. Athenienses timore Macedonum liberati, optima iam libertate frui uidebantur. Verum, cum Eurydidam, & Mitionem Duces haberent, eorum imprudentiam secuti, omnium fere Regum, ac præcipue Ptolemæi tributarii erant. Ptolemæo statim post hæc tempora bellum aduersus Aegyptios subortum est. Hic enim cum Aegyptios in bello aduersus Antiochum secum habuisset, aliquandiu opera eorū usus, mox ab eis relictus est, elati enim rebus circa Rhaphiā gestis, haud amplius parere Regi uoluerunt, sed ducē aliquē quęrebant, tanq; ipsi iam gerendo bello per se sufficerent. Quod etiam tandē nō longo post tēpore factū est. Antiochus, ingenti apparatu ad res bellicas per hyemem facto, proxima dehinc æstate Taurum transcendit, & inita cum Attalo Rege societate, bellum aduersus Achæum renouauit. Aetoli, & si pacem initio gratissimam habuere, quod bellum longe aliter, q̄ spes eorum fuerat, succesisset, proinde Agelaum Naupactium Ducem elegerunt, cuius præcipua opera pax fuerat secuta. Procedente tamen tempore grauiter Agelaum accusare, ac de eo

non mediocriter cõqueri cœperunt, ꝙ eius causa omnes utilitates, quas extrinsecus permultas habebant, amisissent, quandoquidẽ non aliquam ꝓuintię partẽ, sed uniuersam plane Gręciã pacificasset. Veruntamẽ Agelaus æquo animo huiusmodi iniuriã ferens, impetũ eorũ reprimebat. Ex quo illi quoꝙ cõtra eorũ naturã temperare iracundiã suã sunt coacti. Philippus rex, cũ post factã pacẽ soluta classe in Macedoniã nauigaret, Scerdilaidæ in itinere obuiãs, qui sub prętextu debitę sibi pecunię, cuius rei gratia naues in Leucade, uti supra diximus, cœperat, tunc Pelagoniæ quoꝙ oppidũ, nomine Pisseũ in prędã uerterat, & cõplures Daretidis ciuitates Antipatriã, Chrysondionẽ, Gertontem: prętereа etiã nõ paruã Macedoniæ partẽ sibi partim hortatu, partim uiribus asciuerat, extemplo copias in terrã posuit, omni studio ad prędictas ciuitates recuperãdas intentus. Omnino autẽ bellũ aduersus Scerdilaidam gerere decreuit, perneсessariũ existimãs Illyriũ ditioni suæ subiicere, cũ ad alias res gerendas, tũ maxime ad transfretationẽ in Italiã. Quã opinionẽ Demetrius cõfirmare Regi nitebat, uidisse se in somnis, inquiẽs, Philippũ hęc oĩa molientẽ, ꝙd nõ tam Philippi gratia faciebat, ꝙ odio Romanorꝝ, & ꝙ per eum modũ recuperaturum se loca, quibus circa Pharũ spoliatus fuerat, arbitrabat. Philippus itaꝙ admotis copiis prædictas oẽs ciuitates occupauit. In Dassaretide eñ cœpit Creonium & Gerontẽ, circa Lychnidiam paludẽ Enchelanas, Cerracem, Sationẽ, Boios, in Calicœnorũ uero ꝓuintia Bantiã, apud Pissantinos Orgysum. Quibus pactis, copias in hyberna dimisit. Erat autẽ hęc hyems, qua Annibal pręcipua Italiæ loca depopulatus in Daunia hyemabat. Romani uero C. Terentiũ, & L. Aemiliũ Cõsules nouis comitiis creauerãt. Philippus, dũ in hybernis esset, ratus naues parare sibi opus fore, nõ tam ad naualẽ pugnam, (quippe impotentem se omnino mari esse aduersus Romanos arbitrabat) ꝙ ad transfretationẽ copiarũ in Italiam, centum Lembos parauit. Quod ante eum nemo fere Regum Macedoniæ fecerat. Adueniente deinde æstate, & Macedonibus remigio leuiter exercitatis, cum copiis soluit. Sub idem tempus Antiochus Taurum transcendit. Philippus, facto per Euripũ, & Maleam itinere, ad loca, quæ sunt circa Cephaleniam & Leucadẽ, uenit. Vbi castris in terram positis, uallo ac fossa ea diligenter muniuit. Siquidem Romanorũ classem mirum in modum formidabat. Vbi uero eam iuxta Lilybęum esse, per exploratores didicit, animo auctus cœptum iter prosequitur, cursu Apolloniã uersus directo. Cunꝙ iam iis locis appropinquasset, quæ sunt circa Loium amnem iuxta Apolloniam prætерfluentem, quidam ex Lembis, qui ultimo loco sequebantur, delati in insulam, quæ Sasõn dicitur, estꝙ in ingressu Ionici sinus, noctu ad Philippum uenerunt, dicentes, allocutos se

quosdam

quoſdam fuiſſe a Siculo freto nauigantes. Hos nunciaſſe quinqueremes Romanorꝝ a ſe circa Regiū relictas Apolloniā, & ad Scerdilaidā curſum tenere. Philippus, ratus ob id claſſem iam nō lōge abeſſe, ſubito terrore correptus, collectis ancoris inhibere remos, ac cōuertere iter iuſſit, trepidecꝫ & nullo ſeruato ordine retrocedens, poſtridie Cephaleniā appulit, ne nocte quidē curſum dirimēte. Hic recreatis parūper animis, aliq̄diu cōſtitit, ſimulans ſe urgētibus certis Pelopōneſiacis rebus eo reuerſum eſſe. Accidit autē oēm eū timorē eſſe falſum, etenim Scerdilaidas cū audiuiſſet Philippū per hyemē magnam multitudinē Lemborꝝ ędificaſſe, aduentū eius per mare ueritus, auxiliū Romanorꝝ per legatos implorauit. Romani decem naues ex claſſe, quæ Lilybęi erat, miſere. Hæ iuxta Rhegiū tranſeūtes fuerūt uiſę. Quarū timore niſi fruſtra correptus rex fugiſſet, & iis potiri facile poterat, & peropportunū ad res Illyricas tēpus habere. Romanis rurſus ingēti clade iuxta Cannas ab Annibale affectis, & fere ad internitionē uſcꝫ profligatis. Nunc autē inani timore p̄culſus, tutā quidē, ueruntamē turpiſſimā fugam in Macedoniā fecit. Sub idē tempus Pruſias quocꝫ rem memoria digniſſimā geſſit. Galli, q̄s ex Europa rex Attalus bello aduerſus Achęū in Aſiam transfretauerat, cū ob memoratas a nobis ſuperius ſuſpitiones a prædicto Rege diſceſſiſſent, uniuerſas Helleſpōti ciuitates cupide nimiū ac crudeliter depopulabant. Hi cū ad extremū Elienſiū quocꝫ urbē obſidiōe cinxiſſent, egregiū ſane facinus cōmiſſum fuit ab his, qui Alexādriā colebāt. Siquidē Themiſte duce cū IIII. millibus hominū aduerſus illos miſſo, nō ſolū Elienſiū obſidionē diſſoluerunt, uerūetiā Gallos ex oī Troade expulere, partim p̄hibētes eis cōmeatū, partim oīs eorū conatus impediētes. Galli, Ariſba oppido in Abydenorū regiōe capto, reliquū iā uicinis ciuitatibus inſidiabant, bellūcꝫ aduerſus oēs gerebant. Contra q̄s Pruſias cū copiis p̄fectus, inito mox prælio exercitū eorū p̄fligauit, filios fere oēs atcꝫ uxores paſſim, nulla ſexus aut ætatis ratiōe habita, interfecit, caſtra diripi a militibus paſſus eſt. Quibus p̄actis maximo timore ac periculo Helleſpontū liberauit, optimūcꝫ poſteris exemplū reliquit, ne barbari tam facile ex Europa in Aſiā transfretarēt. Hęc igit̄ ea tēpeſtate in Gręcia atcꝫ Aſia gerebant. In Italia uero poſt profligatū Cannenſi prælio Romanorū exercitū q̄plurimæ ciuitates ad Carthaginenſes defecere, ſicuti ſuperioribus libris memorauimus. Verū nos quidē narrationē eorū temporum hoc loco terminabimus. Quando quidē ſatis oſtenſum eſt, quo in ſtatu res Aſiaticæ, & Gręcæ forent centeſima & quadrageſima olympiade. Quibus in ſequenti libro breuiter ac ſummatim repetitis, oratione de inceps ad Romanorꝝ Rempub. ſicuti ab initio ſtatuimus, conuertemus.

FINIS.

FINIS.

ΠΟΛΥΒΙΟΥ

ΜΕΓΑΛΟΠΟΛΙΤΟΥ,

ΙΣΤΟΡΙΩΝ ΠΡΩΤΗ.

Ι μὲν τοῖς πρὸ ἡμῶν ἀναγράφοις τὰς πράξεις παραλελεῖφθαι συνέβαινε δι' αὐτὰς τ' ἱστορίας ἔπαινον, ἴσως ἂν ἀναγκαῖον ἦν δ' ..ροδεχεσθαι πάντας πρὸς τὴν αἵρεσιν & πρᾳδαχὴν τῶν τοιούτων συμμνημάτων. Δι' δ' μηδεμίαν ἐρεμοτέραν εἶναι τοῖς ἀνθρώποις ἀνόρθωσιν, ἢ τῶν προγεγενημένων πράξεων ἐπισκήμησ. Επειδ' οὐ πυθὸ οὐδ' ἰωὶ τοσοῦτον, ἀλλ' ἅπαντες ὡς ἔπος εἰπεῖν, ἀρχὴ καὶ τέλει κέχρηνται τούτῳ, φάσκοντες, ἀληθινωτάτην μὲν εἶναι παιδείαν καὶ γυμνασίαν πρὸς τὰς πολιτικὰς πράξεις, τὴν ἐκ τ' ἱστορίας μάθησιν. ἐναρξάτω δὲ μὴ μόνον διδάσκαλον, τὸ διὰ τὰς τ' τύχης μεταβολὰς γινομένως προφέρειν τὴν τῶν ἀλλοτρίων παράμνησιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς οἰκείοις μὴ ἂν δόξαι καθήκειν, ποῖ τῶν καλῶν καὶ πολλοῖς ἐγκωμιαζόντων ταυτολογεῖν. ἄκισα δ' ἡμῖν. αὐτὸ γὰρ δ' πράδοξον τῶν πράξεων, ὥσπερ ὧν προειρήμεθα γράφειν, ἱκανὸν ἴδιον προκαλέσασθαι καὶ προθυμῆσαι πάντα μ' ἂν νέον μὴ πρεσβύτερον, πρὸς τὴν ἐντευξιν τ' πραγματείας. τίσι γὰρ οὕτως ἀπάρχει φαῦλος ἢ ῥᾴθυμος ἀνθρώπων, ὃς οὐκ ἂν βούλοιτο γνῶναι, πῶς καὶ τίνι τρόπῳ πολιτείαν, ἐπικρατηθέντα σχεδὸν ἅπαντα τὰ κατὰ τὴν οἰκουμένην ὑπ' ὀλίγων πεντήκοντα καὶ τρισὶν ἔτεσιν, ὑπὸ μίαν ἀρχὴν ἔπεσε τὴν ῥωμαίων. ὁ πρότερον οὐχ' εὑρίσκεται γεγονὼς. τίς δὲ πάλιν οὕτως ἐκπαθὴς πρός τι τῶν ἄλλων θεαμάτων ἢ μαθημάτων, ὁ πρὸς μὲν ταῦτα οὐ προσκαίσεται ἢ δὲ τ' ἐμπειρίας, ὡς δ' ἔστι πράδοξον καὶ μέγα δι' ποῖ τὴν ἡμετέραν ὑπόθεσιν θεώρημα γένοιτ' ἂν, οὕτω μάλιστα ἐμφανές. εἰ τὰς ἐλλοπιμωτάτας τῶν προειρημένων διαιρέσεων, ποῖ ἃς οἱ συγγραφεῖς δι' πολέσιοις διατέθεινται λόγοις, παραβάλοιμεν καὶ συγκρίναιμεν πρὸς τὴν ῥωμαίων ὑπερβολήν. Εἰσὶ δ' αἱ τ' παραβολῆς ἄξιαι & συμπερασμοῦ αὗται. πρῶτα κατά τινας καιροὺς μεγάλων ἀρχὴν κατεκτήσαντο ἡ δυναστείαν. ἀλλ' ὁ σάκις ἐτόλμησαν ὑπερβῆναι δι' τ' ἀσίας ὅρους, οὐ μόνον ὑπὲρ ἧς ἀρχῆς ἀγωνίσαντο δι' χρόνους ὑπὲρ τ' τῶν ἑλλήνων ἡγεμονείας, ἐπειδή ποτ' ἐκράτησαν, μόλις ἐτῶν δώδεκα κατεῖδον αὐτὴν ἀφεμένην. Μακεδόνες δὲ μὴ δι' ὀλίγων ἔρξαν ἀπὸ τῶν κατὰ δι' ἀδρίαν τόπων, ἕως ἰωὶ δι' ἴστρου ποταμόν· ὁ βραχὺ παντελῶς ἀνεφάνη μέρος τῆς προειρημένης χώρας. μετὰ δὲ ταῦτα προέλαβον τὴν ἧς ἀσίας ἀρχήν. καταλύσαντες τὴν τῶν περσῶν δυναστείαν. ἀλλ' ὅμως οὐ τοῖς πολίτων καὶ τόπων καὶ πραγμάτων ἡγεῖσθαι κύριοι, δι' πολὺ μέρος ἀπέλιπον ἀκμὴν τ' οἰκουμένης ἀλλότριον. σκελίσας μὲν σαρδόνας ἡ λιβύης, οὐκ' ἐπέβαλον δι' καθάπαξ ἀμφισβητεῖν. τ' δὲ δύρώπης τὰ μακρὰν ἀπέχοντα τῶν πρὸς ἑσπερίαν ἐθνῶν, ἰσχνῶς εἰπεῖν, οὐκ' ἐπίστασκον· ῥωμαῖοι γε μὴν, οὐ τινας μέρη, σχεδὸν δὲ πᾶσαν πεποιημένοι τὴν οἰκουμένην ὑπήκοον ἀνυρῖς δι' μὲν τοῖς σιναγωγαῖς τοῖς ἐπὶ πλεῖστον χρόνον καὶ δυνάμεσι φῆσ' ἔσεσθαι σκέψεσθαι καὶ τανοεῖν. ὁμοίως δὲ καὶ δι' τὸ πόσα καὶ πηλίκα συμβάλλεσθαι πέφυκε τοῖς φιλομαθοῦσιν, ὁ τῆς πραγματικῆς ἱστορίας ζόπος. ἄρξει δὲ τ' πραγματείας ἡμῖν τῶν μὲν χρόνων, ὀλυμπιάς

ἑκατοστὴν τεταρακοστήν. τῶν δὲ πράξεων πρὸ μὲν τοῖς Ἕλλησιν ὁ προσαγορευθεὶς συμμαχικὸς πόλεμος. ὃν πρῶτον ἐξήνεγκε μετ' ἀχαιῶν πρὸς αὐτωλοὺς Φίλιππος, δημητρίου μὲν υἱὸς πατὴρ δὲ περσέως. πρὸς δὲ τοῖς τὴν ἀσίαν καρικοῦσιν, ὁ μὲν κοίλης συρίας ὃν αὐτίοχος καὶ πτολεμαῖος ὁ φιλοπάτωρ ἐπολέμησαν πρὸς ἀλλήλους. ἐν λιβύῃ δὲ κατὰ τὴν ἰταλίαν καὶ λιβύην τοῖς συσσὰς ῥωμαίοις καὶ καρχηδονίοις· ὃν οἱ πολεῖσι προσαγορευόμενον αἰνιβιακόν. ταῦτα δὲ ἐστὶ συνεχῆ τοῖς τελευταίοις τῶν πρὸ τοῦ συκυωνίου συντάξεως. ἐν μὲν δὴ τοῖς πρὸ τούτων χρόνοις ὡσανεὶ πορφάδας ἔστιν συνέβαινε τὰς τῶν ὁικουμένης πράξεις. τοὺς δὲ τὰς ἐπιβολὰς δὲ συντελείας αὐτῶν καὶ κατὰ μὲν ἕνα καιρὸν ἑνὸς.

Ἀρξόμεθα δὲ τῶν καιρῶν ὁιονεὶ σωματοειδῆ συμβαίνειν ὑπονοεῖσθαι τὴν ἱστορίαν. συμπλέκεσθαι δὲ τὰς ἰταλικὰς καὶ λιβυκὰς πράξεις, τοῖς τε κατὰ τὴν ἀσίαν καὶ τοῖς ἑλληνικοῖς. καὶ πρὸς ἐμπίπτειν τέλος τὴν ἀναφορὰν ἁπάντων. λέγω δὲ τὴν ἀρχὴν ἣν αὐτῶν πραγματείας, ἀπὸ τούτων ποιήσασθαι τῶν καιρῶν. ἐν οἷς γὰρ προειρημένῳ πολέμῳ κρατήσαντες ῥωμαῖοι καρχηδονίων, καὶ νομίσαντες ἐν κυρίῳ τὸν μέγιστον μέρος αὐτοῖς ὑπάρχειν πρὸς τὴν τῶν ὅλων ἐπιβολήν, οὕτω καὶ τότε πρῶτον ἐθάρρησαν ὡς τὰ λοιπὰ τὰς χεῖρας ἐκτείνειν καὶ περαιοῦσθαι μετὰ δυνάμεων, εἴς τε τὴν ἑλλάδα, καὶ πρὸς κατὰ τὴν ἀσίαν τόπους. εἰ μὲν δὴ ἡμῖν ἦν συνήθη καὶ γνώσιμα τὰ πολιτεύματα, τὰ πρὸς τὴν τῶν ὅλων ἀρχὴν ἀμφισβητήσαντα, ἴσως οὐδὲν ἂν ἡμᾶς ἔδει τῶν πρὸ τοῦ γράφειν, ἀπὸ ποίας προθέσεως ἢ δυνάμεως ὁρμηθέντες, ἐνεχείρησαν τοῖς ῥωμαίοις ἢ τηλικούτοις ἔργοις. ἐπεὶ δ' οὔτε τὰ ῥωμαίων, οὔτε τὰ καρχηδονίων πολιτεύματα πρόχειρος ἐστὶ τοῖς πολλοῖς τῶν ἑλλήνων ἡ προειλημμένη δύναμις, οὐδ' αἱ πράξεις αὐτῶν, ἀναγκαῖον ἐστὶ βραχέα ποιήσασθαι ταύτῃ τὴν ἀρχὴν βίβλον πρὸ τῆς ἱστορίας. ἵνα μηδεὶς ἐπισχὼν ἐπ' αὐτὴν τὴν τῶν πραγμάτων ἀγωγὴν τότε διαπορῇ ζητῶν, ποίοις διαβολίοις, ἢ ποίαις δυνάμεσιν ἢ χορηγίαις χρησάμενοι ῥωμαῖοι, πρὸς ταύτας ὥρμησαν ἐπιβολάς. λέγω δὲ τὴν τῆς γῆς καὶ τῆς θαλάττης τὴν καθ' ἡμᾶς ἐπένοντο πάσης ἐμπρατεῖς. ἀλλ' ἐκ τούτων τῶν βίβλων καὶ τῆς ἐν ταύταις προκατασκευῆς ἅπλουν ἢ τοῖς ἐντυγχάνουσιν, ὅπη λίαν βουλόμενοις ἀφορμαῖς χρησάμενοι, πρός τε τὴν ἐπίνοιαν ὥρμησαν, καὶ πρὸς τὴν συντέλειαν ἐχρήσαντο τῆς τῶν ὅλων ἀρχῆς καὶ δυναστείας. δὲ μὴ τῆς ἡμετέρας πραγματείας ἴδιον μὲν θαυμάσιον τῶν καθ' ἡμᾶς καιρῶν, τοῦτό ἐστιν, ὅπως θάττῃ ἢ τύχῃ ἐλθὸν ἅπαντα τὰ τῆς οἰκουμένης πράγματα πρὸς ἓν ἔκλινε μέρος, καὶ πάντα νεύειν ἀνάγκασε πρὸς ἕνα καὶ δὲ τὸν σκοπὸν, οὕτω καὶ τῆς ἱστορίας, ἀπὸ μίαν σύνοψιν ἀγαγεῖν τοῖς ἐντυγχάνουσι δὲ χειρισμὸν τῆς τύχης ὧν κέχρηται πρὸς τὴν τῶν ὅλων πραγμάτων συντέλειαν, καὶ δὲ προκαλεσάμενον ἡμᾶς πρὸς τὴν ἐπιβολὴν τῆς ἱστορίας, μάλιστα δεῖ γενέσθαι. συνελόντι δὲ τούτῳ, καὶ μηδένα τῶν καθ' ἡμᾶς ἐπιβεβληκέναι τῇ τῶν καθόλου πραγμάτων παραταξει. πολὺ γὰρ ἂν ἧττον ἐγγένοιτο πρὸς ὅσα δὲ μέρος ἐπιλοπημήθημεν. νῦν δ' ὁρῶν ὅτι μὲν κατὰ μέρος πολέμοις, καὶ τινας τῶν ἅμα τούτοις πράξεων καὶ πλείοσι πραγματευομένους, τὴν δὲ καθόλου καὶ συλλήβδην οἰκονομίαν τῶν γεγονότων, πότε μὲν πόθεν ὡρμήθη, καὶ πῶς ἔσχε τὴν συντέλειαν ταύτῃ οὐδένα ἐπιβαλλόμενον οὐδένα βασανίζειν. ὅστις τε ἡμᾶς εἰσέναι παντελῶς, ἐπέλαβον ἀναγκαῖον ἔστιν δὲ μὴ παραλιπεῖν, μηδ' ἐᾶσαι παρελθεῖν ἀνεπισκόπως δὲ κἀκρισίτως ἅμα καὶ ὠφελιμώτατον ἐπιτήδευμα τῆς τύχης. πολλὰ γὰρ αὐτὴ καινοποιοῦσα καὶ συνεχῶς ἐναγωνιζομένη τοῖς τῶν ἀνθρώπων βίοις, οὐδέπω τοιόνδ' ἀγῶνα οὔτ' εἰργάσατο ἔργον, οὔτ' ἠγωνίσατο ἀγώνισμα οἷον δὲ καθ' ἡμᾶς. ὅπερ ἐκ μὲν τῶν κατὰ μέρος γραφόντων τὰς ἱστορίας οὐχ οἱόντε συνιδεῖν, ἐὰν μὴ ἐπιφανεσάτας πόλεις πρὸ κατὰ μίαν ἑκάστην ἐπελθόντων, ἢ κοινὴν μίαν γεγραμμένας χωρὶς ἀλλήλων θεασάμενος, εὐθέως ἐπιλάβοι κατανενοηκέναι, καὶ δὲ ὅλης οἰκουμένης σχῆμα, μὴ τὴν σύμπασαν αὐτῆς θέσιν τάξιν, οἵαν ἔστιν ὑπάρχειν ἐκόσμησε καθόλου μὲν γὰρ ἔμοιγε δοκοῦσιν οἱ πεπεισμένοι ἀφ' κατὰ μέρος ἱστορίας μεθίστασθαι τὰ ὅλα, παραπλήσιόν πάσχειν. ὡς ἂν, εἴ τινες ἐμψύχου καλοῦ σώματος γεγονότος διῃρημένα τὰ μέρη θεάσαιντο. νομίζοιεν ἱκανῶς αὐτόπλαυ πνεῖσθαι τὴν ἐνδρείας αὐτοῦ τοῦ ζώου καὶ καλόν. εἰ γὰρ τις αὐτίκα μάλα σωθείς, ἢ τέλειον ἄνθις ἀπεργασάμενος ζῶον. τῶτε εἶδει

ἐλλεῖ δὲ τῇ τῆς ψυχῆς δυσπειθείᾳ, καὶ πειρᾶται πάλιν ἐπιλείκνυσθαι τοῖς αὐτοῖς ἐκείνοις, ταχέως ἂν, οἶμαι, πάντας αὐτοὺς ὁμολογήσειν διότι καὶ λίαν πολύτιμος ἡ ἀληθείας ἀπελεγξία πρόεστιν, καὶ πρὸ παντὸς τοῖς ἀνεξετάστοις ἄγαν. ἔννοιαν μὲν γὰρ λαβεῖν ἀπὸ μέρους τῶν ὅλων δυνατόν. ἐπιστήμην δὲ ἡ γνῶσις ἀδύνατον ἔχειν, ἀδύνατον. διὸ παντελῶς βραχύτι νομιστέον συμβάλλεσθαι τὴν κατὰ μέρος ἱστορίαν πρὸς τὴν τῶν ὅλων ἐμπειρίαν καὶ γνῶσιν. ἐκ μέντοι γε τῆς ἁπάντων πρὸς ἄλληλα συμπλοκῆς καὶ παραθέσεως, ἔστι δ' ὁμοιότητος ἡ διαφορᾶς μόνως ἂν τις ἐφίκοιτο καὶ δυνηθείη καρπεύσασθαι ἅμα καὶ τὸ χρήσιμον ἡ τὸ τερπνὸν ἐκ τῆς ἱστορίας λαβεῖν. Ἐπιθησόμεθα δὲ ταύτῃ ἀρχὴν ἡ βίβλος, τὴν πρώτην ἀνάβασιν ἐξ Ἰταλίας ῥωμαίων. ἄντην δ' ἐξῆς συνεχὴς μὲν τοῖς ἀφ' ὧν τίμαιος ἀπέλιπε. πλήθει δὲ κατὰ τὴν ἐννάτην καὶ εἰκοστὴν πρὸς ταῖς ἑκατὸν ὀλυμπιάδα. διὸ καὶ ῥητέον ἂν εἴη. πῶς ἡ ποτε συνεπάμενοι τὰ κατὰ τὴν Ἰταλίαν, καὶ τίσιν ἀφορμαῖς μετὰ ταῦτα χρησάμενοι, ἀναβαίνειν ὥρμησαν εἰς σικελίαν. ταύτῃ γὰρ τῇ γῇ πρῶτον ἐπέβησαν, τῶν ἐκτὸς τόπων τῆς Ἰταλίας. καὶ ῥητέον αὐτὴν τὴν ἀναβάσεως αἰτίαν, φιλῶς, ἵνα μὴ τῆς αἰτίας αἰτίαν ἐπιζητοῦσης, αὐτῶσαρος ἡ ὅλης σωθησόμεθα. πρὸς τοῦτο ἀρχὴ γενήσεται καὶ θεωρία λεκτέον πλὴν καὶ τοῖς καιροῖς ὁμολογουμένως καὶ γνωριζομένως ἀρχὴν παρ' ἅπασι. καὶ τοῖς πράγμασι δυναμένως αὐτὴν ἐξ αὐτῆς θεωρεῖσθαι. κἂν μὲν τοῖς χρόνοις βραχὺ προσαναδρομόντας κεφαλαιώδη τῶν μεταξὺ πράξεων ποιήσασθαι τὴν ἀνάμνησιν, τῆς ἀρχῆς ἀγνοουμένης, ἢ καὶ νὴ λί' ἀμφισβητουμένης, οὐκ ἔστιν οὐδὲν ὅπως ἂν ῥᾳδίως ἀξιωθῆναι καὶ πίστεως. ὅταν δὲ ἡ τοῦ τοιαύτης ὁμολογουμένη παρασκευασθῇ δόξα, τότ' ἤδη καὶ πᾶσα συνεχὴς λόγος, ἀποδοχῆς τυγχάνει πρὰ τοῖς ἀκούουσιν. ἔστι μὲν οὖν ἐνεστήκει μετὰ μὴν τὴν ἐν αἰγὸς ποταμοῖς ναυμαχίαν, ἐννεακαιδέκατον. πρὸ δὲ ἡ ἐν λεύκτροις μαχῆς ἑκκαιδέκατον. ἐν ᾧ λακεδαιμόνιοι μὲν, τὴν ἐπ' ἀνταλκίδου γενομένην εἰρήνην πρὸς βασιλέα τῶν περσῶν ἐκύρωσαν. ἡ πρεσβύτερος διονύσιος τὴν τῶν ἑλλήνων ποταμὸν μάχῃ νενικηκὼς δὴ κατὰ τὴν ἰταλίαν ἕλληνας ἐπολιόρκει ῥήγιον. γαλάται δὲ κατακράτησαν ἐλόντες αὐτὴν τὴν ῥώμην κατεῖχον πλὴν τοῦ καπιτωλίου. πρὸς οὓς ποιησάμενοι ῥωμαῖοι σπονδὰς καὶ διαλύσεις δυσδοκιμένας γαλάταις, καὶ γενόμενοι πάλιν ἀνελπίστως τῆς παρούσης εὐμοιρατεῖς, ἃ λαβόντες ὅσον ἀρχὴν τῶν ἐπὶ ἀξιοπίστου ἐπολέμουν ἐν τοῖς ἐξῆς χρόνοις πρὸς δὲ ἀστυγείτονας. γενόμενοι δὲ εὐμοιρατεῖς ἁπάντων τῶν λατίνων, διά τε τὴν αὐθρίαν καὶ τὴν ἐν ταῖς μάχαις ἐπιτυχίαν, μετὰ ταῦτ' ἐπολέμουν τυῤῥηνοῖς. ἔπειτα κελτοῖς ἐξῆς δὲ σαννίτας τοῖς πρός τε τὰς ἀνατολὰς καὶ τὰς ἄρκτους βορειοτέρους τῆς τῶν λατίνων χώρας. μετὰ δέ τινα χρόνον, παραυτίκα ἐξ τὴν εἰς δὲ πρεσβεύτας τῶν ῥωμαίων ἀστέλλεται, καὶ ὃν ἐξ ταῦτα φόβον ἐπισπασαμένων πύῤῥον ἐφ' πρότερον ἔτι τῆς τῶν γαλατῶν ἐφόδου, τῶν δὲ σοὶ ἀλφοὶς φθαρέντων καὶ πιεσθέντων εἰς τὴν ἀσίαν, ῥωμαῖοι τυῤῥηνοὶς μὲν οὐ σαννίτας ὑφ' αὐτοῖς πεποιημένοι, δυσὶ δὲ κατὰ τὴν ἰταλίαν κελτὰς, πολλῶς μάχαις ἤδη νενικηκότες, τότε πρῶτον ὠδὶ τὰ λοιπὰ μέρη τῆς ἰταλίας ὥρμησαν οὐχ' ὡς τυχὸν ὁδοιπορικῶς. ὠδὶ δὲ ἐπειόνως ὥσπερ ἰσόνομοι ἤδη καθηκόντων σφίσι πολεμήσαντες. ἀθλητὰς γεγονότες ἀληθινοὶ τῶν κατὰ δὴ πόλεμον ἔργων, ἐκ τῶν πρὸς δὲ σαννίτας καὶ κελτοὺς ἀγώνων. ὡσάντως δὲ γενναίως δὴ πόλεμον ὄντων, καὶ δὲ τελοῦντα ἴον τάς τε δυνάμεις καὶ τὸ θάρρος ἐκβαλόντες ἐκ τῆς ἰταλίας. ἅμα δὲ ἐπολέμουν καὶ κατεσκέφοντο δὲ κοινωνήσαντας τοῦ θάῤῥους τῶν πραγμάτων. γενόμενοι δὲ παραδοξῶς ἁπάντων ἐγκρατεῖς, καὶ ποιησάμενοι δὲ τὴν ἰταλίαν κατοικοῦντας ὑφ' αὐτοῖς πλὴν κελτῶν, μετὰ ταῦτα ἐπιορκεῖν ἐνεχείρησαν δὲ τότε κατέχοντας δ' ῥᾴδιον ῥωμαίοις. ἴσον γάρ τι συνέβη καὶ παραπλήσιον ἑκατέραις ταῖς δυνάμεσιν ἐκ πολέμου ἀπὸ μενάσης πόλεσιν· εἰσὶ δ' αὗται μεσόγειαι ἡ ῥᾴδιον· μεσόγειαι μὲν δὴ οὐ πολλοῖς αὐτοῖς ἀνώτερον χρόνοις τῶν νῦν λεγομένων καιρῶν, καμπανοὶ παρὰ ἀγαθοκλεῖ μὴ διαφορουμένοις, ἃ πάλαι δυσὶ δ' κάλλει ἡ τὴν λοιπὴν δυσαιμονίαν τῆς πόλεως ὀφθαλμιῶντες· ἅμα δὲ λαβεῖν καιρὸν δύθις ἐπεχείρησαν παράσπονδοι. παρεισελθόντες δ' ὡς φίλοι καὶ κατασχόντες τὴν πόλιν, οἷς μὲν ἐξέβαλον τῶν πολιτῶν, οἷς δ' ἀπέσφαξαν· πρά

ξαντες δὲ ταῦτα, τὰς μὲν γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα τῶν ἀκληρικότων, ὡς τοῦθ' ἡ τύχη ἐνεγκε παρ' αὐτὸν ἕνεκα παρανομίας καιρὸν ἑκάστοις οὔτως ἔχον. τοὺς δὲ λοιποὺς βίους καὶ τὴν χώραν μετὰ ταῦτα μελόμβοι κατεῖχον. ταχὺ δὲ καὶ ῥᾳδίως καλῆς χώρας καὶ πόλεως ἐμπρατεῖς γενόμβοι, πᾶσα τόλμας εὗρον μιμητὰς ἐπὶ πράξεως, ῥᾳγῖνοι γὰρ καθ' ὃν καιρὸν τύραννος εἰς Ἰταλίαν ἐπερεῦρε, κατατολαγεῖς γενόμβοι τὴν ἔφοδον αὐτοῦ μενότοβι δὲ καὶ καρχηδονίους θαλατοκρατοῦντας, ἐπεκράτησαν φυλακὴν ἅμα καὶ βοήθειαν πᾶσι ῥωμαίοις. οἱ δ' εἰσελθόντες, χρόνον μέν τινα μετήρουν τὴν πόλιν τὴν ἑαυτῶν πίσιν ὄντες τοῦτο τετρακισχίλιοι τὸν ἀριθμόν, ὧν ἡγεῖτο δέκιος καμπανός. τέλος δὲ ξηλώσαντες τὸ μαμερτίνους, ἅμα δὲ καὶ συνορμὴν λαβόντες αὐτοῖς, πρεσπόνδησαν τὸ ῥηγίνοις ἐκπαθεῖς ὄντες, ἐπί τε τῇ τῶν πόλεως βύβλαμονίᾳ. καὶ τὸ μὲν, ἐκβαλόντες. τὸ δὲ ἀποσφάξαντες τῶν πολιτῶν, εἶν αὐτὸν χρόνον τοῖς καμπανοῖς, κατέχον τὴν πόλιν. οἱ δὲ ῥωμαῖοι, βαρέως μὲν ἔφερον τὸ γεγονός. οὐ μὴν εἶχόν γε πῶς δεῖν ὑλᾶν, ἅμα δὲ σωέχεσθαι τοῖς προειρημένοις πολέμοις. ἐπεὶ δὲ ἀπὸ τούτων ἐπένοντο, συγκλείσαντες αὐτοὺς ἐπολιόρκουν δὲ ῥήγιον, καθάπερ ἐπάνω προεῖπεν. κρατήσαντες δὲ τὸ μὲν πλείστους ἐν αὐτῇ τῇ καταλήψει ἀνέθεσαν, ἐκθύμως ἀμυνομένους. ἅμα δὲ προσβαλόντες τὸ μέλον. ζωγρεῖα δ' ἐκυρίευσαν πλειόνων ἢ διακοσίων. οὓς ἀναπεμφθέντων εἰς τὴν ῥώμην οἱ στρατηγοὶ προσαγαγόντες εἰς τὴν ἀγορὰν, ἅμα σιγώσαντες ἅπαντας κατὰ τὸ πάτριον ἔθος ἐπελέκισαν. βουλόμενοι δὲ τῆς εἰς ἐκείνους τιμωρίας καθόσον οἷοί τε ἦσαν διορθοῦσθαι πρὸς τοῖς συμμάχοις τὴν αὐτῶν πίστιν. τὴν δὲ χώραν καὶ τὴν πόλιν πρόσχημα τοῖς ῥηγίνοις ἀπέδοσαν. οἱ δὲ μαμερτῖνοι τοῦτο μὲν τὸ τοὔνομα κυκλεύσαντες οἱ καμπανοὶ τῆς μεσήνης προσηρτήσαντο σφᾶς αὐτοὺς, ἕως μὲν συνεχῶντο τῇ τῶν ῥωμαίων συμμαχίᾳ τῶν δὲ ῥήγιον κατεχόντων, οὐ μόνον τὴν ἑαυτῶν πόλεως καὶ χώρας ἀσφαλῶς κατεκράτουν, ἀλλὰ καὶ τοὺς συμπορούσης. οὐχ' ὡς ἔτυχε παρηώρουν τοῖς καρχηδονίοις καὶ τοῖς συρακουσίοις. καὶ πολλὰ μέρη τῆς σκελίας ἐφορολόγουν. ἐπεὶ δ' ἐστερήθησαν τῆς προειρημένης ἐπικουρίας, συγκλειομένων τῶν δὲ ῥήγιον κατεχόντων εἰς τὴν πολιορκίαν, πᾶσα πόλις ἀπὸ τῶν συρακουσίων ἀρχὴ πάλιν συνεφώκειαν εἰς τὴν πόλιν. ἀλλά τινας τοιαύτας αἰτίας. χρόνοις οὐ πολλοῖς πρότερον αἱ δυνάμεις τῶν συρακουσίων ἀνενεχθεῖσαι πρὸς τὴν πόλιν ἡ κατεύθυναν πρὸς τὴν μεσήνην, κατέσκαψαν δὲ αὐτῶν ἄρχοντας, ἀρτεμίδωρόν τε καὶ δ' ν μετὰ ταῦτα βασιλεύσαντα τῶν συρακουσίων ἱέρωνα. νέον μὲν ὄντα κομιλλᾶ. προσέτι δὲ γένος δυφυᾶ βασιλικῆς καὶ πραγματικῆς οἰκονομίας. ὁ δὲ παλαιὸς τὴν ἀρχὴν ἧ παρεισελθὼν εἰς τὴν πόλιν ἁπάντων οἰκείων, καὶ κύριος γενόμενος τῶν αὐτιπολιτευομένων, οὕτως ἐχρήσατο πρᾴως ἡ μεγαλοψύχως τοῖς πράγμασιν, ὥστε τοὺς συρακουσίους, καὶ παρὰ δόξαν βουλομένους ἐπὶ τὰς τῶν στρατιωτῶν ἀρχαιρεσίας, τότε πάντας ὁμοθυμαδὸν βουλομένους στρατηγὸν αὐτῶν ὑπάρχειν ἱέρωνα. ὃς ἐκ τῶν πρώτων ἐπινοημάτων, εὐθέως λάμπρος ἦν τοῖς ὀρθῶς σκοπουμένοις, μειζόνων ὀρεγόμενος ἐλπίδων ἢ κατὰ τὴν στρατηγίαν. θεωρῶν δὲ τοὺς συρακουσίους ἐπιπολὺ ἐκπεπτωκότας τὰς δυνάμεις καὶ τοὺς ἄρχοντας μετὰ τῶν δυνάμεων αὐτοὺς ἐν αὐτοῖς στασιάζοντας καὶ καινοπραγοῦντας ἀεί τι, ἐν μὲν ἐπίηλος εἰλῶς καὶ τῇ προστασίᾳ καὶ τῇ πίστει πολὺ διαφέροντα τῶν ἄλλων πολιτῶν, βουλόμενος δὲ ἅμα πρὸς τοῦτο διαφέροντας, συμπλέκεται κηδείαν πρὸς αὐτόν. βουλόμενος ὅλον ἐφεδρείαν ἀπολιπεῖν ἐν τῇ πόλει τοιοῦτον, ὅτε αὐτὸν ἐξιέναι θέοι μετὰ τῶν δυνάμεων ἐπὶ τὰς πράξεις. τίμας δὲ τὴν θυγατέρα τοῦ προειρημένου, καὶ συνθεωρῶν τοὺς ἀρχαίους μισθοφόρους καχέκτας ὄντας καὶ γυμνητικοὺς, ἐξάγει στρατείαν ὡς ἐπὶ τοὺς βαρβάρους τοὺς τὴν μεσήνην κατεχόντας. αὐτὸς στρατοπεδεύσας δὲ πρὸς κεντόριπα καὶ παταξάμενος πρὸς τὸν κυαμοσώρον ποταμὸν, τοὺς μὲν πολίτας οὐ πολλοὺς ἐπεῖχε καὶ πεζοὺς, αὐτὸς ἐν ἀποσκήματι συνεῖχεν ὡς κατ' ἄλλον τόπον τοῖς πολεμίοις συμμίξων. τοὺς δὲ ξένους προσκαλούμενος, ἔπεισε πάντας ἀπὸ τῶν βαρβάρων ἀποβαρῆναι κατὰ δὲ τὸν τῆς ἐκείνων χρείας καιρὸν, ἀσφαλῶς αὐτὸς ἀνεχώρησε μετὰ τῶν πολιτῶν

εἰς τὰς

εἰς τὰς συρακούσας. ξυντελεσάμενος δὲ ὁ προκείμενον πραγματικῶς, καὶ παρηκολουθ ὧν ὁ κινητικὸν καὶ σασιῶδες ἡ δυνάμεως ξενολογήσας δι' αὐτοῦ πλῆθος ἱκανὸν μισθοφόρων, ἀσφαλῶς ἤδη τὰ κατὰ τὴν ἀρχὴν διεξῆγε θεωρῶν δὲ τοὺς βαρβάρους ἐκ τοῦ προτερήματος θρασέως καὶ προπετῶς αὐασχεφομένους, καθοπλίσας τε γυμνάσας ἐναργῶς τὰς πολιτικὰς δυνάμεις, ἐξῆγε. καὶ συμβάλλει τοῖς πολεμίοις ἐν τῷ μυλαίῳ πεδίῳ τοῦ ὑπὲρ λογιανὸν καλουμένου ποταμόν. ἦσπην δὲ ποιήσας αὐτῶν ἰσχυράν, τῶν ἡμιόνων ἐμπρατὴς γενόμενος ζωγρεῖα, τὴν μὲν τῶν βαρβάρων κατέπαυσε τόλμαν. αὐτὸς δὲ παραβιασάμενος εἰς τὰς συρακούσας, βασιλεὺς ὑπὸ πάντων προσηγορεύθη τῶν συμμάχων. οἱ δὲ μαμερτῖνοι πρότερον μὲν ἐστερημένοι τῆς ἐπικρατείας τῆς ἐκ τοῦ ῥηγίου καθάπερ αἰώτερον εἶπον, τότε δὲ τοῖς ἰδίοις πράγμασιν ἐπιμελόμενοι ὁλοκερδῶς ἀφ' ἑστίας τὰς νῦν ῥηθείσας αἰτίας, οἱ μὲν ὠθ καρχηδονίους κατέφυγον. καὶ τούτοις ἐνεχείριζον σφᾶς αὐτοὺς τὴν ἄκραν. οἱ δὲ πρὸς ῥωμαίους ἐπρέσβευον παραδιδόντες τὴν πόλιν, καὶ δρόμωνι βοηθήσειν σφίσιν αὐτῆς ὁμοφύλοις ὑπῆρχον. ῥωμαῖοι δὲ πολὺν μὲν χρόνον ἀπόρησαν, ἀφ' ὅσον εἶν τὴν ἀλοπίαν τῆς βοηθείας, ὅ γε μικρῷ πρότερον τοὺς ἰδίους πολίτας μετὰ τὴν μεσήνης αἰτησαμένους τιμωρίας, ὅτι ῥηγίνοις παρεσπόνδησαν. πλὴν ἔδοξε μαμερτίνοις βοηθεῖν ζητεῖν τοῖς τὰ παράπολλα πρᾶξαι κόσμῳ, οὐ μόνον εἰς τὴν μεσήνιων, ἀλλὰ τὴν ῥηγίνων πόλιν δυσαπολόγητον εἶχε τὴν ἁμαρτίαν. οὐ μὴν ἀγνοοῦντες γε τούτων οὐδέν, θεωροῦντες δὲ τοὺς καρχηδονίους, οὐ μόνον κατὰ τὴν λιβύην, ἀλλὰ καὶ τὰ τῆς ἰβηρίας ὑπήκοα πολλὰ μέρη πεποιημένους ἐπὶ δὲ τῶν νήσων ἁπασῶν ἐμπρατεῖς ὑπάρχοντας τὰς κατὰ σαρδόνιον τυῤῥηνικὸν πέλαγος, ἡγεμόνων εἰσκελίας ἐπὶ κυριεύσαντες, λίαν βαρεῖς ἦν φοβεροὶ πάντοθεν αὐτῆς ὑπάρχοιεν κύκλῳ σφᾶς περέχοντες. πᾶσι τοῖς δὲ ἰταλίας μέρεσιν ἐπικείμενοι. πότε δὲ ταχέως ὑφ' αὐτοὺς ποιήσανται τὴν σικελίαν, μὴ τυχόντων ἐπικουρίας τῶν μαμερτίνων, προφανὲς ἦν. κρατήσαντες γὰρ ἐγχειριζομένης αὐτῆς τῆς μεσήνης, ἔμελλον ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ τὰς συρακούσας ἐπιτελέσθαι. ὅθ' ἅπασης σχεδὸν κρατούσης ἄλλης σικελίας. οἱ προορώμενοι ῥωμαῖοι καὶ νομίζοντες ἀναγκαῖον σφίσιν εἶν' ἢ μὴ πρόεσθαι τὴν μεσήνην μὴ δὲ ἐᾶσαι καρχηδονίους. οἱονεὶ ἐμφρῶσαι τὴν εἰς ἰταλίαν αὐτοῖς ἀνάβασιν, πολὺν μὲν χρόνον ἐβουλεύσαντο. οὐ δ' μὲν συνέβαινον, οὐδ' εἰς τέλος ἐκύρωσε τὴν γνώμην ὅθ' τὰς ἄρτι ῥηθείσας αἰτίας. ἐδόκει τε τὰ τοῦ πολέμου τὴν ἀλοπίαν τῆς τῶν μαμερτίνοις ἐπικαιρίας, ἱστροπεῖν τοῖς ἐκ τῆς βοηθείας συμφέρουσιν. οἱ δὲ πολλοὶ τεθυμωμένοι μὲν ὑπὸ τῶν προπετονότων πολέμων, καὶ πρὸς δόμωνοι παντοδαπῆς ἐπανορθώσεως, ἅμα δὲ τῆς ἄρτι ῥηθεῖσι τοῦ τὸ κοινῇ συμφέρειν τὸν πόλεμον. καὶ κατηναγκάσθησαν ἑκάστοις ὠφελείας πρόδηλοις καὶ μεγάλας ὑπολειπόντων τῶν στρατηγῶν, ἐκείνην βοηθεῖν. κυρωθέντος δὲ τοῦ δόγματος ὑπὸ τοῦ δήμου, προχειρισαμένοι δύ' ἕτερον τῶν ὑπάτων στρατηγὸν ἄφαντον κλαύδιον ἀρεπέλλαν. κελεύσαντες βοηθεῖν καὶ διαβαίνειν εἰς μεσήνην. οἱ δὲ μαμερτῖνοι δύ' μὲν τῶν καρχηδονίων στρατηγὸν ἤδη κατέχοντα τὴν ἄκραν, ἀρέβαλον, τὰ μὲν καταπληξάμενοι, τὰ δὲ παραλογισάμενοι δύ' ἄφαντον ἐπιτρόπων, ᾧ τούτῳ τὴν πόλιν ἐνεχείριζον. καρχηδόνιοι δὲ δύ' μὲν στρατηγὸν αὐτῶν ἀνεσάρωσαν, νομίσαντες αὐτὸν ἀβούλως, ἅμα δ' ἀνάνδρως πρόεσθαι τὴν ἀκρόπολιν αὐτοὶ δὲ τῇ μὲν ναυτικῇ δυνάμει τοῦ πολλοστεμόρου στρατοπεδεύσαντες, τῷ δὲ πεζῷ στρατεύματι τοῦ τὰς σήραγγας καὶ τοῦ πολλοστεμόρου στρατοπεδεύσαντες, τῷ δὲ πεζῷ στρατεύματι τοῦ τὰς σήραγγας καὶ μεσήνης, ἐνδυγῶς προσέκειντο τῇ μεσήνῃ, κατὰ δὲ δύ' καιρὸν ταῦρον ἱέρων νομίσας βουλομένας, ἐνδρύσασθαι τὰ παρόντα πρὸς δ' τοὺς βαρβάρους τοὺς τὴν μεσήνην κατέχοντας ὁλοκερδῶς ἐκφυσᾶν ἔχειν βαλεῖν ἐκ τῆς σικελίας, τίθεται πρὸς τοὺς καρχηδονίους συνθήκας. ἃ μετὰ ταῦτα ἀναζεύξας ἐκ τῶν συρακουσῶν ἐποιεῖτο τὴν πορείαν ἐπὶ τὴν προειρημένην πόλιν. κατασκαπτεύσας δὲ ἐκ θατέρου μέρους τοῦ δ' χαλκιδικὸν ὄρος καλούμενον, ἀπέκλεισε καὶ ταύτης τῆς ὁδοῦ τοὺς ἐν τῇ πόλει. ὁ δὲ στρατηγὸς τῶν ῥωμαίων ἄφαντος, νυκτὸς καὶ παραβόλως πε

ρεωθεὶς δὴν τορθμὸν, ἦκεν εἰς τὴν μεσόγειον. ὁρῶν δὲ παντάχοθεν ἐνεργῶς προσηρκότας τοὺς πολέμιους, καὶ συλλογισάμενος, ἅμα μὴ ἀσφαλῶς, ἅμα δὲ ἐπισφαλῶς φέρεσθαι τὴν τολιορκίαν αὐτοῖς, τῆς τε γῆς τῶν πολεμίων ἐπικρατούντων καὶ τῆς θαλάττης, ἐ μὴν πρῶτον ἀπεπρεσβεύσατο πρὸς ἀμφοτέρους. βουλόμενος ἐξελέσθαι τοὺς πολέμους τοὺς μεθ' ἑαυτοῦ, οὐδενὸς δὲ προσέχοντος αὐτῷ, τέλος ἐπαναγκαζόμενος ἐκείνοις ἀκινδυνεύειν. καὶ πρῶτον ἐχειρεῖτο τοῖς συρακουσίοις. ἐξαγαγὼν δὲ τὴν δύναμιν, παρέταξε πρὸς μάχην. ἐρήμως εἰς δὴν ἀγῶνα συγκαταβάντος αὐτῷ καὶ τοῦ τῶν συρακουσίων βασιλέως. ὡθ' πολὺν δὲ χρόνον ἀναψηνισάμενος, ἐπικράτησε τῶν πολεμίων. καὶ κατεδίωξε μὲν τοὺς πολεμίους, ἕως εἰς δὴν χάρακα πάντας. ἀθρόους μὲν δὴν σκυλεύσας τοὺς νεκροὺς, ἐπανῆλθε πάλιν εἰς τὴν μεσόγειον. ὁ δὲ ἱέρων ὁτὲ μὲν συνάπτων τε τοῖς ὅλων πράγμασιν, ἐπιγενομένης τῆς νυκτὸς, ἀνεχώρησε κατὰ σπουδὴν εἰς τὰς συρακούσας. τῇ δὲ κατὰ πόδας ἡμέρᾳ γνοὺς ἄπρακτος τὴν ἀποδρασιν τῶν προειρημένων, καὶ γνόμενος ἐνθαρσὴς ἐκείνοις μὴ μενεῖν, ἀλλ' ἐχειρεῖτο τοῖς καρχηδονίοις. παραγγείλας δὲ τοῖς στρατιώταις ἐν ὥρᾳ γίνεσθαι τὴν θεραπείαν, ἅμα τῷ φωτὶ τὴν ἔξοδον ἐποιεῖτο. συμβαλὼν δὲ τοῖς ἐναντίοις πολλοὺς μὲν αὐτῶν ἀπέκτεινε: τοὺς δὲ λοιποὺς ἀνάγκασε φυγεῖν πρὸς πόλιν εἰς τὰς παρακειμένας πόλεις. χρησάμενος δὲ τοῖς δυστυχήμασι τούτοις καὶ λύσας τὴν πολιορκίαν, λοιπὴν ἐποιεῖτο πορεύομενος ἀπλῶς ἐπόρθει, τήν τε τῶν συρακουσίων καὶ τῶν συμμάχων αὐτοῖς χώραν. οὐδενὸς αὐτὸν ποιουμένου τῶν ἀναθρων. ὁ δὲ τελευταῖον προσκαθίσας αὐτὰς ἐπεβάλετο πολιορκεῖν τὰς συρακούσας. ἡ μὲν δὴν πρώτη ῥωμαίων ἐκ τῆς ἰταλίας διάβασις τῆς δυνάμεως ἦν. ταῦτα κατὰ τοῦτον ἐγένετο τὸν καιρούς. ἦν οἰκειοτάτην κεφάλαιον ἀρχὴν εἶναι τῆς ὅλης προθέσεως, ἀπὸ ταύτης ἐποιησάμεθα τὴν ἐπίσασιν. ἀναβραμόντες ἐπὶ τοῖς χρόνοις τοὺς μηλοὺς ἀπόρημα καταλιπεῖν, περὶ τῶν κατὰ τὰς αἰτίας ἀποδείξεων. ὁ γὰρ θεὸς ὁπότε βούλεται τοὺς ῥωμαίους, τῆς ὠφελείας ὁ βέλτιον ἤρξανο προκοπῆς, καὶ πότε πάλιν καὶ πῶς κρατήσαντες τῶν κατὰ τὴν ἰταλίαν, τοῖς ἐκτὸς ἐπιχειρεῖν ἐπεβάλοντο πράγμασιν, ἀναγκαῖον ἐστὶ λάβομεν παρακολουθήσαι τοῖς μέλλουσι. καὶ δὲ κεφάλαιον αὐτῶν τῆς νῦν προκειμένης σπουδῆς σωθῆναι, διότι οὐ χρὴ θαυμάζειν οὐδ' ἐν βίᾳ ἐάν τινα προσαναζέχωμεν τοῖς χρόνοις, τοὺς τῶν ἐπιφανεστάτων πολιτευμάτων. δεῖ γὰρ πυνθάνεσθαι τοὺς λαμβάνειν ἀρχὰς τοιαύτας, ἐξ ὧν ἔσται σαφῶς καταυοεῖν, ἐκ τίνων ἕκαστοι καὶ πότε, καὶ πῶς ὁρμηθέντες εἰς ταύτας παρεπένοντο τὰς παθέσεις, ἐν αἷς νῦν ὑπάρχουσι. ὁ μὲν γὰρ τοὺς ῥωμαίων ἄρτι πεποιήκαμεν. ἀφεμένοις δὲ τούτων λέγειν, ὥρα τοὺς τῶν προκειμένων ἐπιβραχὺ καὶ κεφαλαιωδῶς προεκθέμενοις τὰς ἐν τῇ προκατασκευῇ πράξεις, ἃς εἶπε πρῶτον κατὰ τὴν τάξιν ἀπηνύσαμεν ῥωμαίοις καὶ καρχηδονίοις ἐν τοὺς τοὺς σικελίας πολέμῳ. ταύτας σπεύσας ὁ λιβυκὸς πόλεμος. ὃς σπάσας τὰ κατὰ τὴν ἰβηρείαν ἀμίλκα. μετὰ δὲ τοῦτον ἀσφαλούμενα τὰ πραχθέντα καὶ καρχηδονίοις. ἐν οἷς ἐτέλεσε κατὰ δὴν αὐτὸν καιρὸν ἡ πρώτη ῥωμαίων διάβασις εἰς τὴν ἰλλυρίδα καὶ ταῦτα τὰ μέρη τῆς βορρώπης, ὡθ' δὲ τοῖς προειρημένοις, οἱ πρὸς τὸν ἐν ἰταλίᾳ κέλτοὺς ἀγῶνα. τούτοις δὲ κατὰ δὴν αὐτὸν καιρὸν παρὰ τοῖς ἕλλησιν, ὁ κλεομβρικὸς καλούμενος ἐνήργει πόλεμος. εἰς ὃν καὶ τὴν καταστροφὴν ἐποιησάμεθα τῆς ὅλης κατασκευῆς ἡ δευτέρας βίβλου. ὁ μὲν δὴν διαριθμεῖσθαι τὰ κατὰ μέρος ὑπὲρ τῶν προειρημένων πράξεων, οὐδὲν οὐθ' ἡμῖν ἀναγκαῖον, οὐδὲ τοῖς ἄκουσι χρήσιμον. οὐ γὰρ ἱστορεῖν ὑπὲρ αὐτῶν προυπεθέμεθα. μνησθῆναι δὲ κεφαλαιωδῶς προαιρούμεθα, χάριν τῆς προκασκευῆς τῶν μελλόντων ὑφ' ἡμῶν ἱστορεῖσθαι πράξεων. διότερ ὡθ' κεφαλαίων λαύοντες κατὰ δὲ συνεχὲς τῶν προειρημένων, πειρασόμεθα σπάσαι τὴν τελευτὴν τῆς προκατασκευῆς, τῇ τῆς ἡμέρας

ρας ἱστορίας ἀρχὴν καὶ πρόθεσιν. τοῦτον γὰρ ὅρον ξύμπασι συνέχοντες γινομένης τῆς διηγήσεως, ἡμεῖς τε δεξόμεθα, βούλομαι ἐφάπτεσθαι τῶν ἤδη προϊστορημένων ἑτέροις. τοῖς τε Φιλομαθοῦσιν ἐκ τῆς τοιαύτης οἰκονομίας, εὐμαθῆ καὶ ῥᾴονα ἴσως τὰ μέλλοντα ῥηθήσεσθαι παρασκευάσομεν τὴν ἔφοδον. βραχὺ δ' ἐπιμελέστερον πειρασόμεθα διελθεῖν ὑπὲρ τοῦ πρώτου συστάντος πολέμου ῥωμαίοις καὶ καρχηδονίοις περὶ Σικελίας. οὔτε γὰρ πολυχρονιώτερον τούτου πόλεμον εὑρεῖν ῥᾴδιον, οὔτε παρασκευὰς ὁλοχερεστέρας, οὔτε συνεχεστέρας πράξεις, οὔτε τολμήσεις ἀγῶνας, οὔτε συμπτώσεις μείζους τῶν ἐν τῷδε προειρημένῳ πολέμῳ συμβάντων ἑκατέροις. αὐτά τε πολιτεύματα κατ' ἐκείνους τοὺς καιροὺς, ἀκμὴν ἀκέραια μὲν ἦν τοῖς ἐθισμοῖς. μέτεια δὲ τοῖς τύχαις. πάσεσι δὲ τοῖς δυνάμεσι. διὸ καὶ τοῖς βουλομένοις καλῶς συνθεάσασθαι τὴν ἑκατέρου τῶν πολιτευμάτων ἰδιότητα καὶ δύναμιν, οὐχ' οὕτως ἐκ τῶν ἐπιγινομένων πόλεμων, ὡς ἐκ τούτου πρωτέου τὴν σύμπασιν. οὐχ' ὕστερον δὲ τῶν προειρημένων παρωξύνθην' ἐπισπάσαι τούτῳ τῷδε τῷ πολέμῳ, καὶ ἅμα ὡς ἐμπειρότατα δοκοῦντας γράφειν ὑπὲρ αὐτοῦ Φιλῖνον καὶ Φάβιον, μὴ δεόντως ἡμῖν ἀπηγγελκέναι τὴν ἀλήθειαν. ἑκόντας μὲν οὖν ἐψεῦσθαι οὐδὲ ἄνδρας οὐχ' ὑπολαμβάνω. σοφιζόμενος ἐκ τοῦ βίου καὶ τῆς αἱρέσεως αὐτῶν. δοκοῦσι δέ μοι πεπονθέναί τι παραπλήσιον τοῖς ἐρῶσι. ὁρᾷ γὰρ τὴν αἵρεσιν ἡ τὴν ἄλλην ἔννοιαν, Φιλίνῳ μὲν πάντα οἰκαρχηδόνιοι πεπρᾶχθαι φονίμως. καλῶς. ἀνδρωδῶς. οἱ δὲ ῥωμαῖοι τἀναντία. Φαβίῳ δὲ, τοὔμπαλιν τούτων. ἐν μὲν οὖν τῷδε λοιπῷ βίῳ τὴν τοιαύτην ἐπιείκειαν, ἴσως οὐκ ἄντισ ἐκβάλλει. καὶ γὰρ Φιλόφιλον δεῖ εἶναι ἀγαθὸν ἄνδρα & Φιλόπατριν. καὶ συμμισεῖν τοῖς φίλοις οὐ ἐχθροὺς, & συναγαπᾶν οὐ φίλους. ὅταν δὲ τῆς ἱστορίας ἦθος ἀναλαμβάνῃ πᾶσι, ἐπιλανθάνεσθαι χρὴ πάντων τῶν θυτῶν. καὶ τοιγαροῦν μὲν βούλομαι καὶ κοσμεῖν τοῖς μετρίοις ἐπαίνοις οὐδ' ἐχθροὺς, ὅταν ἀι πράξεις ἀξιαπαίνετοι ὦσιν. πολλάκις δὲ ἐλέγχειν καὶ μέμφεσθαι ἐπονειδίστως οὐδ' ἀναγκαιοτάτοις, ὅταν ἀι τῶν ἐπιτηδευμάτων ἁμαρτίαι τοῦθ' ὑπολείπωσιν. ὥσπερ γὰρ ζώου τῶν ὄψεων ἀφαιρεθεισῶν, ἀχρειοῦται δ' ὅλον, οὕτως ἀφ' ἱστορίας ἀναιρεθείσης τῆς ἀληθείας, δ' καταλειπόμενον αὐτῆς ἀνωφελὲς γίνεται μνήμα. μήποτε οὔτε τῶν φίλων κατηγορεῖν, οὔτε οὐδ' ἐχθροὺς ἐπαινεῖν ὀκνητέον. οὔτε δὲ οὐδ' αὐτοὺς φεύγειν, ποτὲ δὲ ἐγκωμιάζειν δυλαβητέον. ἐπειδὴ δ' ἐν πράγμασιν ἀναστρεφομένοις, οὔτ' ὀυσχεῖν ἀεὶ δυνατὸν, οὐθ' ἁμαρτάνειν συνεχῶς εἰκός. ἀποσάντων δὴ τῶν πραττόντων ἀνθρώπων τοῖς πραττομένοις ἐφαρμοστέον τὰς πεπουσας ἀποφάσεις καὶ μαλάξεις ἐν τοῖς ὑπομνήμασι. ὡς δ' ἔστιν ἀληθῆ τὰ νῦν ὑφ' ἡμῶν εἰρημένα, σκοπεῖν ἐκ τούτων πάρεστι. ὁ γὰρ Φιλῖνος ἀρχόμενος ἅμα τῶν πραγμάτων καὶ τῆς δευτέρας βίβλου, φησὶ προσκαθῆσθαι τῇ μεσήνῃ πολεμοῦντας τούς τε καρχηδονίους & οὐ συρακουσίους παραγενομένους δὲ οὐ ῥωμαίοις κατὰ θάλατταν εἰς τὴν πόλιν, οὐθὶς ἐξελθεῖν ἐπὶ οὐ συρακουσίους. λαβόντας δὲ πολλὰς τριήρεις ἐπανελθεῖν εἰς τὴν μεσήνην. αὖθις δὲ ἐπὶ οὐ καρχηδονίους ἐκπορευθέντας οὐ μόνον τριηρεῖς λαβεῖν, ἀλλὰ καὶ ζωγρεῖα τῶν στρατιωτῶν ἱκανοὺς ἀποβαλεῖν. ταῦτα δ' εἰπὼν, οὐ μὴν ἱέρωνα φησὶ μετὰ τὴν γενομένην συμπλοκὴν, οὕτως ἔξω γενέσθαι τοῦ φονεῖν, ὥστε μὴ μόνον παραχῆμα οὐ χάρακα καὶ τὰς σκηνὰς ἐμπρήσαντα φυγεῖν νυκτὸς εἰς τὰς συρακούσας, ἀλλὰ καὶ τὰ φρούρια ἅπαντα καταλιπεῖν τὰ κείμενα κατὰ τὴν τῶν μεσηνίων χώραν. ὁμοίως δὲ καὶ οὐ καρχηδονίους μετὰ τὴν μάχην οὐθέτως ἐκλιπόντας οὐ χάρακα ἀπελεῖν σῶας εἰς τὰς πόλεις. τῶν δ' ὑπαίθρων οὐδ' ἀντιποιεῖσθαι τολμᾶν ἔτι. διὸ καὶ συνθεωρήσαντας οὐ ἡγουμένους αὐτῶν ἀποδειλιακότας οὐ ὄχλους, βουλεύσασθαι μὴ κρίνειν τὴν μάχην τὰ πράγματα. οὐ δὲ ῥωμαίοις ἐπομένοις ἀνδρῶν, οὐ μόνον τὴν χώραν πορθεῖν, ἀλλὰ καὶ τὰς συρακούσας αὐτὰς προκαθίσαντας, ἐπιβάλλεσθαι πολιορκεῖν. ταῦτα δ' ὡς

ἐμοὶ δοκεῖ, δι' πάσης ὄψιν ἀλογίας πλήρη. καὶ διαστολὰς οὐ προσλαμβάνεται τὸ παράπαν. οἷς μὲν γὰρ πολιορκοῦντας τὴν μεσόγειαν καὶ νικῶντας ἐν τοῖς συμπλοκαῖς ἐπέθετο τούτοις φεύγοντας, καὶ τῶν ἐπαύλεων ἐκχωροῦντας. καὶ τέλος πολιορκουμένοις, καὶ ταῖς ψυχαῖς ἀπορεῖν ποιοῦντας ἀπέφηνεν. οἷς δὲ πολιορκουμένοις ἐπεστήσατο, τούτοις δίκαιον καὶ παραχεῖμα κρατοῦντας τῶν ἐπαύλεων, καὶ τέλος πολιορκοῦντας τὰς συρακούσας ἀπέλειξε. ταῦτα δὲ συμβαίνειν ἀλλήλοις ἀδυνάτως δύναται. πῶς γάρ; ἀλλ' ἀναγκαῖον ἦν τὰς ἐπιθέσεις εἶναι τὰς πρώτας ψευδεῖς, ἢ τὰς ἐπὶ τῶν συμβαινόντων ἀποφάσεις. εἰσὶ δ' ἄντικα μὲν ἀληθεῖς. ἡνίκα γὰρ ἐξεχώρησαν οἱ καρχηδόνιοι ἀπὸ συρακούσιοι τῶν ἐπαύλεων. καὶ τὰς συρακούσας ἐπολέμουν οἱ ῥωμαῖοι οἱ κατὰ πόδας. ὡς δ' οὕτως φησὶ, καὶ τὴν ἐκτέλειαν ἐν μέσῃ κειμένῃ τῇ τῶν συρακουσίων καὶ καρχηδονίων ἐπαρχία. λοιπὸν ἀναγκαῖον συγχωρεῖν τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐπιθέσεις εἶναι ψευδεῖς. καὶ νικώντων δικαίως τῶν ῥωμαίων ἐν τοῖς περὶ τὴν μεσόγειον συμπλοκαῖς, ἀπεμένους αὐτοὺς ἡμῖν ἐπὶ τοσοῦτον συγγραφέως ἀπηγγέλθαι. φιλῖνον μὲν γὰρ παρ' ὅλων τὴν πραγματείαν εὑροι ἄν τις τοιοῦτον ὄντα. παραπλησίως δὲ καὶ φάβιον ὡς ἐπ' αὐτῶν λειχθήσεται τῶν καιρῶν. ἡμεῖς δὲ ἐπειδὴ δὲ ἁρμόζοντας ἐποιήμεθα λόγους ἐπὶ τὰ παρεκβάσεως, ἐπανελθόντες ἐπὶ τὰς πράξεις πειρασόμεθα προστιθέντες ἀεὶ δι' ὀλίγων εἰς ἀληθινὰς ἐννοίας ἄγειν ἀφεστηκόσας ἐνίοτε χάνοντας ἐπὶ τὸ προειρημένου τὸ λεῖπον. προσπεσόντων δὲ εἰς τὴν ῥώμην ἐκ τῆς σικελίας τῶν δύο δι' ἄπωθεν μὲ τὰ στρατόπεδα πρότερον ἡμάτων, καταστήσαντες ἐπάνω μάνιον ὀκτακοίλιον, καὶ μάνιον ὀυαλέριον, τὰς τε δυνάμεις ἀπάσας ὀλιγωτέστερον ἢ δύο στρατηγοὶ ἀμφοτέρους εἰς τὴν σικελίαν. ἔστι δὲ παρὰ ῥωμαίοις τὰ πάντα τέτταρα στρατόπεδα ῥωμαϊκὰ χωρὶς τῶν συμμάχων, ἃ κατ' ἐνιαυτὸν προχειρίζονται. τούτων ἕκαστον, αὐτὰ τετρακισχιλίους πεζοὺς. ἱππεῖς δὲ φιακοσίους. ὧν παραλειπομένων, ἀπόστε τῶν καρχηδονίων αἱ πλείοις ἀφισάμεναι πόλεις προσετίθεντο τοῖς ῥωμαίοις, ἀπόστε τῶν συρακουσίων. ὁ δὲ ἱέρων θεωρῶν τὴν μεταβολὴν καὶ κατάπληξιν τῶν στρατιωτῶν, ἅμα δὲ καὶ τὸ πλῆθος καὶ τὸ βάρος τῶν ῥωμαϊκῶν στρατοπέδων, ἐκ πάντων συμπεπλεγμένον τούτων, ἐπικυδεστέρας εἶναι τὰς τῶν ῥωμαίων ἢ τῶν καρχηδονίων ἐλπίδας. ἀνόπερ ἐποιεῖτο μέρος ὁρμώμενος τοῖς λογισμοῖς μετέπεμπε πρὸς τὸν στρατηγὸν ἐπὶ εἰρήνης καὶ φιλίας τοιούτους τοὺς λόγους. οἱ δὲ ῥωμαῖοι προσεδέχοντο. καὶ μάλιστα διὰ τὰς χορηγίας. θαλαττοκρατούντων γὰρ τῶν καρχηδονίων, ἐκωλαβοῦντο μὴ παντάχοθεν ἀποκλεισθῶσι τῶν ἀναγκαίων. διὰ δὲ καὶ τοὺς πρώτους καταβάντας στρατόπεδα, πολλὴν ἐνδειαν γεγενῆσθαι τῶν ἐπιτηδείων. ἀνόπερ ἐπιλαβόντες τὸν ἱέρωνα μεπάλως εἰς τοῦτ' ἐμέρος αὐτοῖς παρέξεσθαι χρείαν, ἀσμενίως προσεδέξαντο τὴν φιλίαν, ποιησάμενοι δὲ συνθήκας ἐφ' ᾧ τὰ μὲν ἀχμάλωτα χωρὶς λύτρων ἀποδοῦναι δι' βασιλέα ῥωμαίοις, ἀργυρίου προσθεῖναι τάλαντα τούτοις ἑκατόν, λοιπὸν ἤδη ῥωμαῖοι μὲν ὡς φίλοις καὶ συμμάχοις ἐχρῶντο τοῖς συρακουσίοις. ὁ δὲ βασιλεὺς ἱέρων ἐπιστείλας ἑαυτὸν ἐπὶ τὴν ῥωμαίων σπέρμα, καὶ χορηγῶν ἀεὶ τούτοις εἰς τὰ κατεπείγοντα τῶν πραγμάτων, ἄλλως ἐβασίλευε τῶν συρακουσίων τὸν μετὰ ταῦτα χρόνον. φιλοστεφανῶν καὶ φιλοδόξων εἰς δὲ ἕλληνας. ἐπιφανέστατος δὲ λίαν πάντων δοκεῖ, καὶ πλεῖστον χρόνον ἀπολελαυκέναι τῆς ἰδίας βουλίας, ἔντε τοῖς κατὰ μέρος καὶ τοῖς καθόλου πράγμασιν. ἐπανενεχθεισῶν δὲ τῶν συνθηκῶν εἰς τὴν ῥώμην καὶ προσδεξαμένου τοῦ δήμου, καὶ κυρώσαντος τὰς πρὸς ἱέρωνα διαλύσεις, λοιπὸν οὐκ ἔτι πάσας ἐκείνον ἐξαποστέλλειν οἱ ῥωμαῖοι τὰς δυνάμεις. ἀλλὰ δύο μόνον στρατόπεδα. νομίζοντες ἅμα μὲν κεκουφίσθαι δι' πόλεμον αὐτοῖς προσκεχωρηκότος τοῦ βασιλέως, ἅμα δὲ μᾶλλον ἐπολαμβάνοντο, οὕτως εὐπορήσειν τὰς δυνάμεις τοῖς ἀναγκαίοις, διὰ δὲ καρχηδόνιοι θεωροῦντο τὸν μὲν ἱέρωνα πολέμιον αὐτοῖς γεγονότα, τοὺς δὲ ῥωμαίους ὀλοσχερέστερον ἐμπλεκομένους εἰς τὰ κατὰ τὴν σικελίαν, ἐπελαβον

βαρυτέρας

βαρυτέρας προσλῆφθαι παρασκευῆς, λίαν αὐρφθαλμεῖν δυνήσονται τοῖς πολεμίοις, καὶ σπανίζειν τὰ κατὰ τὴν σικελίαν. διὸ καὶ ξενολογήσαντες ἐκ μὲν αὐτοπέρα χώρας, πολλοὺς μὲν λίθους καὶ κελρούς, ἔτι δὲ πλείους τούτων ἴβηρας, ἅπαντας εἰς τὴν σικελίαν ἀπέστειλαν, ὁρῶντες δὲ τὴν τῶν ἀκραγαντίνων πόλιν δύφυεστάτην οὖσαν πρὸς τὰς παρασκευὰς καὶ βαρυτάτην ἅμα τῶν αὐτῶν ἐπαρχίας, εἰς ταύτην συνήθροιζον τάτε χορηγίας καὶ τὰς δυνάμεις. ὁρμητήριον κείμενον χρῆσθαι ταύτῃ τῇ πόλει πρὸς ὃν πόλεμον. τῶν δὲ ῥωμαίων οἱ μὲν πρὸς ἑσπέραν ἱερωνα ποιησάμενοι τὰς συνθήκας στρατιὰν ἀνεκεχωρήκεισαν, οἱ δὲ μετὰ τούρις κατασταθέντες λεύκιος ποστούμιος καὶ κοίντος ἀμύλιος, ἦκον εἰς τὴν σικελίαν μετὰ τῶν στρατιωτῶν. θεωροῦντες δὲ τὴν τῶν καρχηδονίων ἐπιβολὴν καὶ τὰς πόλεις ἃς ἀκράτητα παρασκευάς, ἔγνωσαν ταλαιπωρότερον ἐγχειρεῖν τοῖς πράγμασι. διὸ καὶ τὰ μὲν ἄλλα μέρη τοῦ πολέμου παρῆκαν. φέροντες δὲ παντὶ τῷ στρατεύματι πρὸς αὐτὸν ἀκράτητα προσήρμοσαν. ἡ στρατοπεδεύσαντες ἐν ὀκτὼ σταδίοις ἀπὸ τῆς πόλεως, συνέκλειον ἐντὸς τειχῶν τοὺς καρχηδονίους. ἀκμαζούσης δὲ τῆς σίτου συναγωγῆς καὶ προφαινομένης χρονίου πολιορκείας, ὥρμησαν ἐκθυμότερον τοῦ δέοντος οἱ στρατιῶται πρὸς τὸ σιτολογεῖν. οἱ δὲ καρχηδόνιοι καταδόντες τοὺς πολεμίους ἐσκευασμένους κατὰ τὴν χώραν ἐξελθόντες ἐπέθεντο τοῖς σιτολογοῦσι. ζεφάμενοι δὲ θύριος ῥᾳδίως, οἱ μὲν, ἐπὶ τὴν τοῦ χάρακος ἁρπαγὴν ὥρμησαν. οἱ δὲ ἀμφὶ τὰς ἐφεδρείας· ἀλλ' ἡ τῶν ἐθισμῶν διαφορά, καὶ τότε καὶ πολλάκις ἤδη σέσωκε τὰ ῥωμαίων πράγματα. ὁ γὰρ πρόσπολον παρ' αὐτοῖς, θάνατός ἐστι τοῖς προεμένῳ τὸν τόπον καὶ φύλακι τοῦ παράπαν ἐξ ἐφεδρείας. διὸ καὶ τότε πολλαπλασίους ὄντας τοὺς ἐναντίους ἐπόσαντο γενναίως, πολλοὺς μὲν τῶν ἱππέων ἀπέβαλον, ἔτι δὲ πλείους τῶν ἐχθρῶν ἀπέκτειναν. τέλος δὲ κυκλώσαντες τοὺς πολεμίους, ὅσον οὔπω διαφθείροντες τὴν χάρακα, τοὺς μὲν αὐτῶν ἀνέφθειραν. τοὺς δὲ λοιποὺς ἐπικείμενοι καὶ φοβοῦντες, συνεδίωξαν εἰς τὴν πόλιν. μετὰ δὲ ταῦτα σωθέντες τοὺς μὲν καρχηδονίους δύλαβέστερον ἀνακεῖσθαι πρὸς τὰς ἐπιθέσεις. τοὺς δὲ ῥωμαίους φυλακτικώτερον χρῆσθαι τοῖς προνομαίοις. ἐπὶ δ' οὐκ αὐτέκεσαν οἱ καρχηδόνιοι πλὴν ἕως ἀκροβολισμοῦ· μελόντων δὲ τῶν στρατηγῶν τῶν ῥωμαίων εἰς δύο μέρη τὴν δύναμιν, τὸ μὲν ἕνι τοῦ πρὸς τῆς πόλεως ἀσκληπιεῖον, ἔμενον. θατέρῳ δὲ κατέστρατοπέδευσαν ἐν τοῖς πρὸς ἡράκλειαν κεκλιμένοις μέρεσι τῆς πόλεως. τὰ δὲ μεταξὺ τῶν στρατοπέδων ἐξ ἑκατέρου τοῦ μέρους τ' πόλεως ὠχυρώσαντο. καὶ τὴν μὲν, ἀντῶν τάφρον προσεβάλοντο. χάειν τ' πρὸς τοὺς ἐξιόντας ἐκ τῆς πόλεως ἀσφαλείας. τὴν δὲ ἐκτὸς αὐτῶν τοὺς ἐβάλοντο φυλακὴν ποιούμενοι τῶν ἔξωθεν ἐπιθέσεων. καὶ τῶν παρεισάγεσθαι καὶ παρεισπίπτειν εἰωθότων εἰς τὰς πολιορκουμένας πόλεις. τὰ δὲ μεταξὺ τῶν τάφρων καὶ τῶν στρατοπέδων ἀνάκλασμα, φυλακαῖς ἐνέλαβον. ὀχυροποιησάμενοι δὲ δυκαίροις τῶν τόπων ἐν ἀνάσασι, τὰ δὲ χορηγία καὶ τὴν ἄλλην παρασκευὴν οἱ μὲν ἄλλοι σύμμαχοι πάντες ἐπήγοντο αὐτοῖς. καὶ παρῆν εἰς σερβησόν. ἀνῳκὶ δὲ ἐκ ταύτης τῆς πόλεως ἐν μακρὰν ἐπαρχούσης, ἄγοντες ἡ φέροντες σωεχῶς τὰς ἀγορὰς, καὶ τὴν τ' ἀναγκαίαν σφίσι παρεσκεύαζον. πέντε μὲν δὴ ἴσους μῆνας ὠθὶ τῶν αὐτῶν ἐμένοντο. ὑπὸ δὲ ὁλοχέρους προτέρημα δυναμένοι λαβεῖν κατ' ἀλλήλων, πλὴν τῶν ἐν αὐτοῖς τοῖς ἀκροβολισμοῖς συμβαινόντων. σωεχωμένων δὲ τῶν δὲ λιμῷ τῶν καρχηδονίων ἀφ' ὃ πλήθη τῶν ἐν τῇ πόλει συγκλεισμένων ἀνθρώπων, οὐ μὲν ἐλάττοις πέντε μυριάδων ἦρχον, δυχρηστούμενος αἰνίβας ἤδη τ' πράγμασιν, ὁ τεταγμένος ὠθὶ τῶν πολιορκουμένων δυνάμεων, μετέπεμπτο σωεχῶς εἰς τὴν καρχηδόνα. τήν τε πειθοῖ σαν ἀσκαφῶν. καὶ βοηθεῖν παρακαλῶν. οἱ δὲ ἐν τῇ καρχηδόνι τῶν ἐπισωηταγμένων στρατιωτῶν καὶ θηρίων χειμάσαντες τὰς ναῦς ἐξέπεμπτον εἰς τὴν σικελίαν πρὸς ἄννωνα ὃν ἕτερον στρατηγόν. ὃς ἀναγαγὼν τὰς παρασκευὰς καὶ δυνάμεις εἰς ἡράκλειαν, πρῶτον μὲν πραξικοπήσας, κατέσχε τὴν τῶν ἑρβησέων πόλιν. καὶ παρείλετο τὰς ἀγορὰς καὶ τὴν τῶν ἀναγκαίων χορηγίαν, ἧς τῶν ἐναντίων στρατοπέδοις. ἐξ οὗ ἀνέβη τοὺς ῥωμαίους ἐπίσου πολλὰ ὀρκεῖν καὶ πολιορκεῖσθαι τοῖς πράγμασιν. εἰς ἃς τοὺς συνήγαγε τῇ στρατιᾷ καὶ πάνει τῶν ἀναγκαίων

ων, ὥστε πολλάκις βαλεύεσθαι τοὺς τὴν πολιορκίαν. ὁ μὲν τέλος ἦν, ἐπινίκιον ἐὰν μὴ πᾶσαν κατὰ μηχανὴν προσφερόμενος ἱέρων, τὰ μέγιστα καὶ τ' ἀναγκαῖα σφίσι παρεσκεύαζε τῶν χορηγίων. μετὰ δὲ ταῦτα θεωρῶν ὁ προειρημένος ἄνθρ τοὺς μὲν ῥωμαίους ὑπότε τῆς νόσου καὶ τῆς ἐνδείας ἀσθενεῖς διακειμένους, ἀλλὰ δ' λοιμικὴν ἔτ' ἐν παρ' αὐτοῖς κατάσασιν, τὰ δὲ σφέτερα ῥᾳστόπεδα νομίζειν ἀξιόχρεα πρὸς μάχην ὑπάρχειν, αὐαλαβὼν τάτε θηρία τοὺς πεντήκοντα ὄντας, ἦν τὴν λοιπὴν δύναμιν ἅπασαν, προῆγε κατὰ τοὺς λιν ἐκ τῆς ἀρκαδίας· παραγγείλας τοῖς νομαδικοῖς ἱππεῦσι προπορεύεσθαι, καὶ συνεγγίσας τοῖς χάρακι τῶν ἐναντίων, ἐρεθίζειν καὶ πειρᾶσθαι τοὺς ἱππεῖς αὐτῶν ἐκκαλεῖσθαι. κἄπειτα πάλιν ἐκκλίνασιν ἀποχωρεῖν, ἕως ἂν αὐτοὺς συνεμπλέξωσι. παραξάντων δὲ συντυχεῖν τῶν νομάδων, καὶ προσμιξάντων θατέρων τῶν ῥᾳστοπέδων, εὐθὺς οἱ τῶν ῥωμαίων ἱππεῖς, ὑπεξέχεον τὴν θρασείαν ἐπέκεινα τοῖς νομάσιν. οἱ δὲ λίβυες ἀποχώρουν κατὰ παράγγελμα μέχρι συνέμιξαν τοῖς τοὺς δ' ἄννωνα· λοιπὸν ἐκ μεταβολῆς τοὺς χυθέντας ἐπέκεινα τοῖς πολεμίοις. καὶ πολλοὺς μὲν αὐτῶν ἀπέκτειναν. τοὺς δὲ λοιποὺς ὡς εἰς δ' χάρακα συνεφώξαν. γινομένων δὲ τούτων, ἐπεσχε τοὺς δὲ τοὺς δ' ἄννωνα τοῖς ῥωμαίοις κατὰ τὴν σικελίαν. * τῆς δὲ θαλάττης ἀκονιτὶ τῶν καρχηδονίων ἐπικρατούντων, ἐζυγοστατεῖτο αὐτοῖς ὁ πόλεμος. ἐν δὲ τοῖς ἔμπροσθεν χρόνοις κατεχόντων αὐτῶν ἤδη δ' ἀκράγαντα, πολλοὶ μὲν πόλεις προσετίθεντο τῶν μεσογαίων τοῖς ῥωμαίοις, ἀφνιῶσι τὰς πολιτικὰς δυνάμεσι. ἐπὶ δὲ πλείοις ἀφίσαντο τῶν παραθαλατσίων, κατάπληκτοι δ' καρχηδονίων σόλον ὅθεν ὁρῶντες ἀεὶ μᾶλλον εἰς ἑκάτερα μέρη ῥοπὰς λαμβάνοντα δ' πόλεμον ἀπὸ τὰς προειρημένας αἰτίας. ἐπὶ δὲ τὴν μὲν ἰταλίαν πορθουμένην πολλάκις ὑπὸ τῆς ναυτικῆς δυνάμεως, τὴν δὲ λιβύην εἰς τέλος ἀβλαβῆ διαμενούσαν, ὥρμησαν ἐκ δ' συνεμβαίνειν τοῖς καρχηδονίοις εἰς τὴν θάλατταν. διὸ δὴ δ' μέρος οὐχ ἥκιστά με προώρμησε πιέζεσθαι μνήμην ἐπὶ πλείονα τοῦ προειρημένου πολέμου. χάριν τοῦ μὲν δὴ ταύτην ἀγνοεῖσθαι τὴν ἀρχήν, ὡς μὴ ποτέ τις δι' ἃς αἰτίας πρῶτον ἐνέβησαν εἰς θάλατταν ῥωμαῖοι. θεωροῦντες δὲ δ' πόλεμον αὐτοῖς ἴσην λαμβάνοντα, τότε πρῶτον ἐπιβάλλοντο ναυπηγεῖσθαι σκάφη, πεντηκοντόρους μὲν ἑκατόν, ἐνακοσι δὲ τριήρεις. τῶν δὲ ναυπηγῶν εἰς τέλος ἀπείρων ὄντων δὴ τοὺς τὰς πεντήρεις ναυπηγίας, διὰ δ' μηδένα τότε τῶν κατὰ τὴν ἰταλίαν κεχρῆσθαι τοιούτοις σκάφεσι, πολλὴν αὐτοῖς παρεῖχε δ' μέρος δυσχέρειαν. ἧς ὧν ἥ μάλιστα συνέδυσπε ἂν δ' μεταλαβόντυχον τὴν παράβολον τῆς ῥωμαίων αἱρέσεως. οὐ γὰρ ὅσον βούλοιτο ἀφορμὰς ἔχοντες. ἀλλ' οὐδ' ἀφορμὰς καθάπαξ. οὐδ' ἐπίνοιαν οὐδέ ποτε ποιησάμενοι τ' θαλάττης, τότε δὴ πρῶτον ἐν νῷ λαμβάνοντες, οὕτω τολμηρῶς ἐνεχείρησαν, ὥστε πρὶν ἢ πειραθῆναι τοῦ πράγματος, εὐθὺς ἐπιβαλέσθαι καρχηδονίοις ναυμαχεῖν, τοῖς ἐκ προγόνων ἔχουσι τὴν κατὰ θάλατταν ἡγεμονίαν ἀδήριτον. μαρτυρεῖ δ' ἄντισχεσιν πρὸς τὴν ἀλήθειαν τῶν νῦν ὑπ' ἐμοῦ λεγομένων, ἡ πρὸς δ' πρόσχυσιν αὐτῶν τῆς τόλμης. ὅτε γὰρ δ' πρῶτον ἐπεχείρησαν διαβιβάζειν εἰς τὴν μεσσήνην τὰς δυνάμεις οὐχ' ὅσον κατάφρακτος ἀνὴρ ἐχρῆτο ναῦς, ἀλλ' οὐδὲ καθόλου μακρὸν πλοῖον, οὐδὲ λέμβος οὐδὲ εἷς. ἀλλὰ πρὸ παραντίνων καὶ λοκρῶν ἐπὶ δὲ ἐλεατῶν ἐπὶ νεαπολιτῶν συγχωσάμενοι πεντηκοντόρους καὶ δικρότους, ὡς ταύτων παραβόλως διεκόμισαν δ' ἄνδρας. ἐν ᾧ δὴ καιρῷ τῶν καρχηδονίων κατὰ δ' στόμιον ἐπαναχθέντων αὐτοῖς ἡ μιᾶς νεὼς καταφράκτου τὴν προθυμίαν προπεσούσης, ὡς ἐπικείλασαν γενέσθαι τοῖς ῥωμαίοις ὑπὸ χείλιον, ταύτῃ παραλήμματι χρώμενοι τότε, πρὸς ταύτῃ ἐπιοῦσαν τὴν τοῦ παντὸς σόλωσιν ναυπηγίαν, ὡς ἐὶ μὴ θᾶττ συνέβη γενέσθαι, ἦλθον ὡς δ' τὴν ἀπειρίαν εἰς τέλος ἂν ἐκωλύθησαν τῆς ἐπιβολῆς· οὐ μὴν ἀλλ' ὅσ μὲν ἐπιμελὲς ἦν τῆς ναυπηγίας, ἐπίνοντο τοὺς τὴν τῶν πλοίων κατασκευήν. οἱ δὲ τὰ πληρώματα συναθροίσαντες, ἐδίδασκον ἐν τῇ γῇ κωπηλατεῖν δ' τρόπον τοῦτον. καθίζαντες ὑπὸ τῶν ἑρεσιῶν ἐν τῇ χέρσῳ τοὺς ἄνδρας, τὴν αὐτὴν ἔχοντας τάξιν τοῖς ἐπ' αὐτῶν τῶν πλοίων καθίδρυσε, μέσον ἐν αὐτοῖς στήσαντες δ' κελευστήν, ἅμα πάντας ἀνάπτειν ἐφ' αὐτοὺς ἄγοντας τὰς χεῖρας καὶ πάλιν προσομεύ-

Desunt hic non pauca.

προνομεύειν ἐζωδοῦντας ταύτας συνείθιζον· ἄρχεσθαί τε λέγειν τῶν κινήσεων πρὸς τὰ τοῦ κελεύσεως παραγγέλματα προκατασκευαθέντων δὲ τούτων ἅμα ἦρ συντελεσθῆναι τὰς ναῦς καθελκύσαντες. καὶ βραχὺν χρόνον ἐπ' αὐτῆς τῆς ἀληθείας ἐν θαλάττῃ πειρασθέντες. ἔπλεον πρὸς τὴν Ἰταλίαν κατὰ πρόσταγμα τοῦ στρατηγοῦ. ὁ γὰρ ὑπατικὸς δυνάμεως τεταγμένος τοῖς ῥωμαίοις, Γναῖος Κορνήλιος ὀλίγας ἡμέρας πρότερον συντάξας τοῖς ναυάρχοις, ἐπειδὴν καταρτήσωσιν ὅλον στόλον πλεῖν ὡς ὑπὸ ὅρμον, αὐτὸς ἀναχθεὶς μετὰ νεῶν ἑπτακαίδεκα προκατέπλευσεν ὑπὸ τὴν μεσόγυλλα, κατανοήσων τὰ κατεπίγοντα πρὸς τὴν χρείαν παρασκευάσασθαι δὲ στόλῳ, πρὸς τοσοῦτόν σε λ' αὐτῷ πράξεως ἐκεῖ δεῖν τῆς τῶν λιπαρέων πόλεως, ἀξιόμνῳ τὴν ἐλπίδα προχειρότερον τοῦ δέοντος ἔπλει τοῖς προειρημένοις ναυσί. κατωρμήθη πρὸς τὴν πόλιν. ὁ δὲ τῶν καρχηδονίων στρατηγὸς αἰνίβας, ἀκούσας ἐν δὲ πανόρμῳ τέλγους, ἵζαπορεῖλαβοῦσθαι τὰ χρήσιμα παρόντα. ναῦς εἴκοσι δύο. ὡς ἐπὶ πλεύσας νυκτὸς ἐν δὲ λιμένι, συνέκλεισε δὴ δεῖν ἐν γναίου. ἡμέρας δὲ ἐπιγενομένης, τὰ μὲν πληρώματα πρὸς φυγὴν ὥρμησε πρὸς τὴν γῆν· ὁ δὲ γναῖος ἐκπλαγὴς γενόμενος, καὶ ποιεῖν ἔχων οὐδὲν, τέλος ἐπέδωκεν αὐτὸν τοῖς πολεμίοις. οἱ δὲ καρχηδόνιοι τάς τε ναῦς ἐν στρατηγὸν τῶν ἀναντίων ἀποχείριον ἄγοντες, πλαχεῖμα πρὸς ἐν αἰνίβαν ἀπῆραν. μετ' οὐ πολλὰς δ' ἡμέρας οὕτως ἐναρτεῖς ὄντες καὶ προσφάτου δὲ ἐν γναίου ἀτυχήματος, πολίτων αὐτὸν αἰνίβας εἰς ἐν πλατύσιον ἁμάρτημα προφανῶς ἐνέπεσεν. ἀκούσας γὰρ ἐν τῶν ῥωμαίων στόλον κομιζόμενον ἐπὶ τὴν Ἰταλίαν σύνεγγυς εἶναι, κατιδεῖν βούλομενος τό τε πλῆθος καὶ τὴν ὅλων σύνταξιν τῶν ἀναντίων, λαβὼν πεντήκοντα ναῦς ἔπλει, κάμπτων δὲ δεῖν τὴν Ἰταλίας ἀκρωτήριον, ἐμπίπτει τοῖς πολεμίοις ἐν κόσμῳ τάξει πεπομένοις ἐν πλοῦν. καὶ τὰς μὲν πλείους ἀπέβαλε τῶν νεῶν. αὐτὸς δὲ μετὰ τῶν ἀπολειφθεισῶν μόλις πίστως καὶ παρὰ δόξαν ἐκφυγεν. οἱ δὲ ῥωμαῖοι μετὰ ταῦτα συνεγγίσαντες τοῖς κατὰ τὴν σκελίαν τόποις, καὶ συνέντες δὴ τὸ γεγονὸς σύμπτωμα δεῖν ἐν γναίου, παραυτίκα μὲν ἀνεπεμπον πρὸς γναῖον λίβιον δὴ ἡγούμενον τῆς πεζῆς δυνάμεως. ἣ δὴν ἀνέμενον ἅμα δ' ἀκούοντες οὐ μακρὰν εἶναι δὴ τῶν πολεμίων στόλον, ἐπήνεγκε πρὸς πρασκευὴν τῶν πλοίων φαύλων τοῖς κατασκευαῖς καὶ δυσκινήτων, ὥστε τινὰς αὐτοῖς δοκεῖν ἀνεπιτηδείως ἔχειν πρὸς τὴν μάχην, δὴ ἐπικληθέντας μετὰ ταῦτα κόρακας. ὧν συνέβαινε τὴν κατασκευὴν ἔχειν τοιαύτην. στόλος ἐν πρῶρα στρογγύλος εἰστήκει. μῆκος μὲν ὀργυιῶν τεττάρων. κατὰ δὲ πλάτος ὀργιῶν παλαιστῶν δ'. ἔχων τὴν ἀναμέτρησιν οὕτως. αὐτὸς μὲν ὡς τὸ κορυφῆς ὀχίλιαν εἶχε. περιετίθετο δ' αὐτῷ κλίμαξ ἐπικαρσίας σανίσι καθηλωμένη. πλάτος μὲν ποδῶν τεττάρων. δ' δὲ μῆκος ἐξ ὀργυιῶν. δ' δὲ ζύγωμα τοῦ ζωνίσματος ἦν παράμικρον. καὶ περιέβαινε δὴ δ' σύλον, μετὰ τὰς πρώτας δύο δίως τῆς κλίμακος δύο ὀργυιάς. εἶχε δὲ ἑκατέραν τὴν ἐσωμίκην πλευράν. εἰς γόνυ δ' βάθος. ὡς δὲ τὸν πέρα ὀρύφακτον αὐτὴ παρ'

πορθεῖν τὴν Μολασίτιδα χώραν, ἐπιπολεῖ δὲ λω παντί. φοβηθέντες δ' οἱ Καρχηδόνιοι, μετὰ χαρᾶς καὶ σπουδῆς αὐξήσαντο ναυσὶν ἑκατὸν καὶ ξιάκοντα. καταφρονοῦντες δ' ἀπειρίας τῶν ῥωμαίων. καὶ πάντες ἔπλεον αὐτοπρόρροις τοῖς πολεμίοις· οὐδὲ τάξεως καταξιώσαντες ἐν κίνδυνον· ἀλλ' ὡς ἐπὶ λείαν τινα πρόδηλον ἤδη τὸ δ' αὐτῶν. οὗτος δ' ἦν ὁ τὰς δυνάμεις ἐκκλέψας νυκτὸς ἐκ τῶν ἀκραγαντίνων πόλεως. ἔχων ἐπῆρε τὴν ἡγουμένην πρεσβυτέρου βασιλέως. ἅμα δὲ ἔδει πλησιάζειν σωθεωροῦντες αὐανεῳγκότας δὲ κόρακας ἐν ταῖς ἑκάστων πρώραις, ἐπὶ πολὺ μὲν ἠπόρουν οἱ Καρχηδόνιοι ξενιζόμενοι τοῖς τῶν ὀργάνων κατασκευαῖς. οὐ μὴν ἀλλὰ τελέως κατεγνωκότες τῶν ἐναντίων, ἐνέβαλον οἱ πρῶτοι πλέοντες, τετολμηκότες. τῶν δὲ συμπλεκομένων σκαφῶν ἀεὶ διδομένων ἐπὶ τοῖς ὀργάνοις, καὶ τῶν ἀφρῶν διὰ τοῦ πορθμευομένων δι' αὐτοῦ τοῦ κόρακος, καὶ συμπλεκομένων ἐπὶ τοῖς καταστρώμασιν, οἱ μὲν, ἐφονεύοντο τῶν Καρχηδονίων, οἱ δὲ παρεδίδοσαν ἑαυτοὺς ἐκπλήττομενοι δ' ὑπὸ μανίας. παρεπλήσιον γὰρ πεζομαχίας συνέβαινε δι' κίνδυνον ἀποτελεῖσθαι. δύο μὲν ξιάκοντα μὲν τὰς πρώτας συμβαλούσας ναῦς αὐτάνδροις ἀπέβαλον σὺν αἷς ἐγένετο αἰχμάλωτον καὶ δ' τὸν στρατηγοῦ πλοῖον. αἰνίβας δὲ αἰφνιδίως ἡ παρεβόλως αὐτὸς ἐν τῇ σκάφῃ διέφυγε. δ' δὲ λοιπὴν πλῆθος τῶν Καρχηδονίων ἐπειρᾶτο μὲν δι' ἐπίπλουν ὡς εἰς ἐμβολήν. ἐν δὲ τῷ συνεγγίζειν θεωροῦντες δ' συμβεβηκὸς, τοὺς τὰς πρὸς πλεούσας ναῦς ἀφεκλινον. καὶ διὰ τοῦτο τῶν ὀργάνων ἐπιβολάς. πιστεύοντες δὲ τῷ ταχυναυτεῖν οἱ μὲν ἐκπλαπίων, οἱ δὲ, κατὰ πρύμναν ἐκπεσεῖν πλέοντες ἀσφαλῶς ἥλπιζον ποιήσασθαι τὰς ἐμβολάς. πάντη δὲ καὶ πάντως αὐτιπεριϊσταμένων ἡ συνδυαζόντων τῶν ὀργάνων οὕτως, ὥστε κατ' ἀνάγκην δὲ ἐγγίζειν ταῖς συνδρομαῖς, τέλος ἐγκλίναντες ἔφυγον οἱ Καρχηδόνιοι καταπλαγέντες τὴν καινοτομίαν ἡ συμβαίνοντας. πεντήκοντα ναῦς ἀπεβαλόντες. οἱ δὲ ῥωμαῖοι πλαδόξως αὐτιποιημένοι κατὰ θάλατταν ἐλπίδος, ἅμα πλασίως ἐπερρώθησαν τὰς ὁρμὰς πρὸς τὸν πόλεμον, τόν τε μὴν δὴ προσχόντες τῇ σικελίᾳ, τήν τε αἴρεσέων ἔλυσαν πολιορκίαν. ἐκάτωσαν αὐτῶν ἤδη κειμένων, κατά τε τὴν ἐκ τῆς αἱρέσης ἀναχώρησιν, μάκελλαν πόλιν κατακράτος εἷλον. μετὰ δὲ τὴν ναυμαχίαν ἀμίλκας ὁ τῶν Καρχηδονίων στρατηγὸς, ὁ τεταμιεύθ ὑπὸ τῶν πολιτικῶν δυνάμεων στρατείσων πρὸς πάνορμον, γνοὺς ἐν τοῖς ῥωμαϊκοῖς στρατοπέδοις σπάζοντας τὸν συμμάχους πρὸς τοὺς ῥωμαίους καὶ τῶν ἐν ταῖς μάχαις πρωτείων, ὑπονθανόμενος στρατοπεδεύειν αὐτοὺς καθ' ἑαυτοὺς τοὺς συμμάχους μεταξὺ τοῦ πεδίου καὶ τῶν θερμῶν τῶν ἡμερῶν, ἐπιπεσὼν αὐτοῖς ἀφυλάκτως ἀναστρατοπεδεύουσι μετὰ πάσης δυνάμεως, σχεδὸν εἰς τετρακισχιλίους ἀπέκτεινε. Μετὰ δὲ ταύτην τὴν πρᾶξιν, ὁ μὲν αἰνίβας ἔχων τὰς διασωθείσας ναῦς, ἀπέπλευσεν εἰς τὴν καρχηδόνα. μετ' οὐ πολὺ δ' ἐκεῖθεν εἰς σαρδόνα ἦρε, προσλαβὼν ναῦς καί τινας τῶν ἐνδόξων ἡγεμόνων. χρόνοις δ' οὐ πολλοῖς κατόπιν ἐν τῇ σαρδόνι συμπλεισθεὶς ὑπὸ ῥωμαίων ἔν τινι λιμένι, καὶ πολλὰς ἀποβαλὼν τῶν νεῶν, πεζαυτὸς καὶ συλληφθεὶς ὑπὸ τῶν διασωθέντων καρχηδονίων, ἀνεσταυρώθη. ῥωμαῖοι δ' ἅμα τε θαλάττης ἦκρατο, καὶ τῶν κατὰ σαρδόνα πραγμάτων δυθέως αὐτείχοντο. τὰ δ' ἐν τῇ σικελίᾳ στρατόπεδα τῶν ῥωμαίων κατὰ μὲν δ' ἧξιν ἐνιαυτὸν, οὐδὲν ἄξιον ἐπράξαν λόγου. τότε δὲ πρόσδεξάμενοι δὲ ἐπικαθεσταμένους ἄρχοντας ἄυλον ἀπλιον, καὶ γάϊον σουλπίκιον, ὥρμησαν ὑπὸ δ' πάνορμον, ἔνθ' δὲ τὰς τῶν καρχηδονίων δυνάμεις ἐκεῖ πλαχειμάζειν, οἱ δὲ στρατηγοὶ συνεγγίσαντες τῇ πόλει μετὰ πάσης δυνάμεως ἐπετάξοντο. τῶν δὲ πολεμίων οὐκ αὐτεξιόντων, πάλιν ἐντεῦθεν ἐποιήσαντο τὴν ὁρμὴν, ὑπὸ πόλιν ἱππάναν. καὶ ταύτην μὲν ἔξ ἐφόδου κατακράτος ἔλαβον. ἕιλον δὲ καὶ μυτίστρατον. πολλοὺς χρόνους ὑπομεμενηκὸς τὴν πολιορκίαν, ἔνθ' τὴν ὀχυρότατον τοῦ τόπου. τὴν δὲ καμαρινάων πόλιν μικρῷ πρότερον ἀπ' αὐτῶν ἀποσᾶσαν, τότε προσενέγκαντες ἔρτα καὶ καταβαλόντες τὰ τείχη κατέσχον. ὁμοίως δὲ καὶ τὴν ἔυναν, καὶ ἕτερα πλείω πολισμάτια τῶν καρχηδονίων, ἀφ' ὧν δὲ τούτων γενόμενοι, λοιπαίοις ἐπεχείρησαν πολιορκεῖν. ἐνιαυτῷ δ' ἧξε ἐνιαυτῷ πάλιν ὁ στρατηγὸς τῶν ῥωμαίων, πρὸς τὴν σικελίαν καθορμισθεὶς ἡ συνθασάμενος ἀτάκτως πλαπλέοντα δι' τῶν καρχηδονίων

χηδονίων σόλον, πλεῖστα γεγειλασ τοῖσ ἰδίοισ πληρώμασιν ἔπεσθαι τοῖσ ἡγουμένοισ, αὐτὸσ ὥρμησε πρὸ τῶν ἄλλων ἔχων δέκα ναῦσ ὁμολογούσασ. οἱ δὲ καρχηδόνιοι συνιδόντεσ τῶν ἐναντίων, τὸν μὲν, ἀκμὴν ἐμβαίνοντασ, τὸν δ' ἀναγομένουσ, τὸν δὲ πρώροις πολὺ προεληφότασ τῶν ἄλλων, ἐπιστρέψαντεσ αὐτοῖσ ἀπήντων. καὶ κυκλώσαντεσ, τὰσ μὲν ἄλλασ διέφθειραν. τὴν δὲ τεσσαρακοντόρου ναῦν, πολίτου ἀνδρὸσ ἔλαβον. οὐμὴν, ἀλλ' αὐτὴ μὲν τοῖσ ἐναντίοισ ἀφῆκε τὸν μένη τὴ ταχυναυτοῦσα, διέφυγε πλεῖστα δόξεωσ ὂν κίνδυνον. αἱ δὲ λοιπαὶ τῶν ῥωμαίων ἐπιπλέουσαι κατεβραχὺ διανθροίζουσι. νικώμεναι δ' ἐν μετώπῳ, συνέβαλον τοῖσ πολεμίοισ. καὶ δὴ καὶ μὲν αὐτάνδροισ ναῦσ ἔλαβον. ὀκτὼ δὲ κατέδυσαν. αἱ δὲ λοιπαὶ τῶν καρχηδονίων ἀπεχώρησαν εἰσ τὰσ λιπαραίας καλουμένασ νήσουσ. ἐκ δὲ ταύτησ τ' ναυμαχίασ ἀμφότεροι νομίζοντεσ ἐφάμιλλον πεποιῆσθαι τὸν κίνδυνον, ὥρμησαν ὁλοχερέστερον ὡσὶ δ' συνίσασθαι ναυτικὰσ δυνάμεισ. καὶ τῶν κατὰ θάλατταν αὐτέλεσι πραγμάτων. αἱ δὲ πεζικαὶ δυνάμεισ ἐν τοῖσ κατὰ ταῦτα καιροῖσ, οὐδὲν ἐπραξαν ἄξιον μνήμησ. ἀλλὰ σφόδρα μικρὰσ ἢ τὰσ τυχούσασ πρόφασισ κατέσχεθαν τὸν χρόνον. διὸ πρασκευασάμενοι καθάπερ εἰώθασιν εἰσ τὴν ἐπιφερομένην θερείαν αὖθισ χωρῆσαι. ῥωμαῖοι μὲν ἑξακοντα καὶ ἑξακοσίαισ μακραῖσ ναυσὶ κατάφρακτοι καὶ κατέχον εἰσ μεσόγειαν. ὅθεν αὖ χρέοντεσ ἔπλεον. λιβύην ἔχοντεσ τὴν σικελίαν. κάμψαντεσ δ' ὂν πάχωσ ἔσορμησαν εἰσ ἔκνομον. ἦσαν δ' καὶ ὁ πᾶν στράτευμα, σφόδρα τούτοισ ἀνδρὸσ τόσοισ. καρχηδόνιοι δ' πεντήκοντα καὶ ἑξακοσίοισ ναυσὶ κατάφρακτοισ αὖ πλεύσαντεσ, λιλυβαίῳ προσέσχον. ἐνθεῦθεν δὲ πρὸσ ἡράκλειαν τὴν μινῴαν καθορμίσθησαν, ἣν δ' τῶν μὲν ῥωμαίων πρόθεσισ, εἰσ τὴν λιβύην πλεῖν. καὶ δὴ πόλεμον ἐκεῖ σφόδρα ἐπιτᾶν. ἵνα τοῖσ καρχηδονίοισ μὲν σφόδρα σικελίασ, ἀλλὰ σφῶν αὐτῶν ἡ ἰδίασ χώρασ ὁ κίνδυνοσ ᾖ. τοῖσ δὲ καρχηδονίοισ τἀναντία τούτων ἐδόκει. σωιδόντεσ ὡσ σφόδρα ἐστὶν ἡ λιβύη, καὶ πᾶσ ὁ κατὰ τὴν χώραν λαὸσ δυσχείρωτοσ, τοῖσ ἅπαξ εἰσ αὐτὴν ἐμβαλοῦσι οὐχ οἷοιτ' ἦσαν ἐπιβῆναι, ἀλλὰ διακινδυνεύειν ἢ διαναυμαχεῖν ἐπιτηδὲσ. ὄντων δὲ τῶν μὲν, πρὸσ θ' κωλύειν, τῶν δὲ πρὸσ θ' διάζεσθαι, προφανὴσ ἦν ὁ μέλλων ἀγὼν ἑκατέρων συνίστασθαι φιλοτιμίασ. οἱ μὲν οὖν ῥωμαῖοι πρὸσ ἀμφότερα τὴν πρασκευὴν ἁρμόζεσθαι ἐποιοῦντο. πρόσ τε τὴν κατὰ θάλατταν χρείαν, ἢ πρὸσ τὴν ἀπόβασιν εἰσ τὴν σικελίαν. διόπερ ἐπιλέξαντεσ ἐκ τῶν πεζικῶν στρατοπέδων τὰσ ἀρίστασ χεῖρασ, πλεῖον τὴν πᾶσαν δυνάμιν ἢ ἡμέλλον ἀναλαμβάνειν εἰσ τέτταρα μέρη. θ' μὲν μέρη ἕκαστον αὐτῶν εἶχε προσηγορίασ. πρῶτον μὲν οὖν ἐκάλειτο στρατόπεδον. καὶ πρῶτοσ ὁ λόγοσ. τὰ δὲ λοιπὰ κατὰ λόγον. θ' δὲ τέταρτον δ' τρίτον, ἐπωνυμίαν ἔτι οὐ προσειλήφει. τριάριοι γὰρ ὠνομάζοντο. κατὰ τὴν ἐν τοῖσ πεζικοῖσ στρατοπέδοισ συνήθειαν. ἡ δὲ μὲν σύμπασα τούτων τ' ναυτικὴσ δυνάμεωσ, ἦν τέτταρα καὶ δέκα μυριάδασ. ὡσ ἂν ἑκάστησ δυνάμεωσ λαμβανούσησ, ἐξέτασισ μὲν τριακοσίοισ. ἐπιβάτασ δὲ ἑκατὸν εἴκοσι. οἱ δὲ καρχηδόνιοι θ' μὲν πλεῖον ἢ θ' τῶν ἡμόζοντο πρὸσ θ' κατὰ θάλατταν κίνδυνον. τόγε μὲν πλῆθοσ αὐτῶν ἦν, ὥσπερ πέντε ἡ δέκα μυριάδασ κατὰ θ' τῶν νεῶν λόγον. ἐφ' οἷσ οὐχ οἷόν ἄντισ παρὼν καὶ θεώμενοσ ὑπὸ τὴν ὄψιν, ἀλλὰ κἂν ἀκούων κατεπλεγείη θ' τοῦ κινδύνου μέγεθοσ καὶ τὴν τῶν πολιτευμάτων ἀμφοτέρων μεγαλομερίαν καὶ δυνάμιν. σχεδόμενοσ ἔκ τε τοῦ τῶν αὐθρώπων καὶ τοῦ τῶν νεῶν πλήθουσ. οἱ δὲ ῥωμαῖοι συλλογιζόμενοι διότι θ' μὲν πλοῦν ἔστιν συμβαίνει πλάγιον, τὸν δὲ πολεμίουσ τε χειναυτεῖν, πανταχόθεν ἐπειρῶντο πιεῖσθαι τὴν τάξιν ἀσφαλῆ καὶ δυσπρόσοδον. τὰσ μὲν δὴ ἡμίσειασ δύο οὔσασ ἐφ' ὧν ἔπλεον οἱ στρατηγοί, μάρκιοσ ἀτίλιοσ καὶ λεύκιοσ μάνλιοσ, πρῶτασ ἐν μετώπῳ παρατάξαντεσ ἐτάξαν. τούτων δὲ ἑκατέραν συνεχῆσ κατὰ μίαν ναῦν ἐπιτάττουσι, τὴ μὲν, θ' πρῶτον, τὴ δὲ θ' δεύτερον σόλον ἐπέστησαν. ἀεὶ καθ' ἑκάστην ναῦν ἑκατέρου τοῦ σόλου, μεῖζον θ' μεταξὺ ποιοῦντεσ διάστημα. τὰσ δὲ πρώραισ ἐξώνυσον τὰ σκάφη τὴν ἐπίστασιν ἐπαλλήλοις εἶχεν. ἐπειδὴ δὲ θ' πρῶτον, καὶ δεύτερον σόλον ἀπλῶσ εἰσ ἔμβολον ἔταξαν, ἐπέβαλον τούτοισ ὡσὶ μίαν ναῦν ἐν μετόπῳ θ' τρίτον στρατόπεδον, ὧν ἐπιστάντων ἀπετελέθη τρίγωνον θ' πᾶν εἶδοσ τ' τάξεωσ. αἱ δὲ θύριδεσ ἐπέστησαν τὰσ ἱππικὰσ, ῥύματα δόντεσ ἐξ αὐτῶν, τοῖσ τ' τρίτου σόλου ναυσί. τούτοισ δὲ κατόπιν ἐπέβαλον θ' τέταρτον σόλον,

τοὺς βιαίους καθέντας, εἰς μίαν πλεκτέναντες ναῦν. ὡς ἐπορτείνειν δὲ ἑκατέρα τὰ μέρη τοῦ πρὸς ἑαυτούς. ἡ συναρμοσθέντων πάντων κατὰ τὴν εἰρημένην τρόπον, ἡ μὲν ὅλον ἀπετέλεσθη σχῆμα τῆς τάξεως, ἔμβολος. οὗ δὲ μὲν εἰς τὴν κορυφὴν μέρος ἦν κοῖλον, ἡ δὲ πρὸς τῇ βάσει στερεόν. ἡ δὲ σύμπαν, ἐνεργὸν καὶ πρακτικόν. ἅμα δὲ καὶ δυσδιάλυτον. οἱ δὲ τῶν Καρχηδονίων στρατηγοὶ κατὰ τὴν αὐτὸν καιρὸν πλησίον καλέσαντες τὰ πλήθη τῶν βραχέων, καὶ συνυποθέμενοι ἅπαντες ὅτι νικήσαντες μὲν τῇ ναυμαχίᾳ σωθήσονται τὴν ἀσφαλεστέραν παρ' ἐλπίδας κινδυνεύσουσι τῶν ἀναγκαίων, οὕτως ἀνδρεῖοι παρήγγειλαν ἐμβαίνειν εἰς τὰς ναῦς προθύμως δὲ πάντων ποιούντων ταῦτα παραγγελόμενον δὲ προσέρασθαι δὲ μέλλον ἐκ τῶν εἰρημένων, ἐνθαρσῶς ἀνήγοντο καὶ κατεπλητικῶς, θεωροῦντες δὲ τὴν τῶν πολεμίων τάξιν οἱ στρατηγοὶ, καὶ πρὸς ταύτην ἁρμοζόμενοι, τὰ ἴδια μέρη ἕκαστος δυνάμεως, ἴδιαν μίαν ἕκαστον ναῦν πρὸς δὲ πλάτος ἀνατείναντες δὲ ἀριστερὸν κέρας. ὡς κυκλώσαντες δὲ τοὺς πάσας ἱστάντες ἀντιπρώρους τὰς ναῦς τοῖς πολεμίοις. δὲ δὲ τέταρτον θυώνυμον ἦν ὅλης τάξεως ἐποίουν ἐπικαμπῆ νεῦον πρὸς τὴν γῆν. ὑπῆρχε δὲ τῶν Καρχηδονίων τὸ μὲν δεξιὸν κέρως ἔχων ἐπίπλους καὶ πεντήρεις τὰς μάλιστα ταχυναυτούσας πρὸς τὴν ἐπόρκερασιν, ἄνεμον ὁ δὲ ἐν ἀκρώπαντα λήθης τῇ παρατάξει. τὸ δ' εὐώνυμον εἶχε τὴν ἐπιμέλειαν ἀμίλκας ὁ δὲ τυνδαρίδα ναυμαχήσας. ὃς τότε κατὰ μέσην τὴν τάξιν ποιούμενος ἐν κινδύνῳ ἐγένετο γὰρ πρὸ στρατηγήματι κατὰ τὸν ἀγῶνα τοιῷδε, τῶν γὰρ ῥωμαίων σωθησομένων τὸ λεπτὸν ἐκτεταμένους δὲ Καρχηδονίους, καὶ ποιησαμένων τὴν ὁρμὴν εἰς μέσους, τὴν μὲν ἀρχὴν ὁ κίνδυνος ἔλαβε τοιαύτην. ταχὺ δὲ τῶν δὲ τὰ μέσα Καρχηδονίων ἐκπλαγέλμαρος κλινάντων πρὸς φυγὴν χάειν δ' διαῶσαι τὴν τῶν ῥωμαίων τάξιν, ὄρει μὲν ἐπεχώρουν μετὰ σπουδῆς. οἱ δὲ ῥωμαῖοι κατόπιν ἀκολούθουν ἐκθύμως. ὁ μὲν δὴ πρῶτος καὶ δεύτερος σόλος, ἐπέκειτο τοῖς φεύγουσι, δ' δὲ τρίτον καὶ δ' τέταρτον στρατόπεδον ἀπέστασαν. τῶν μὲν ῥυμουλκούντων τὰς ἱππαγοὺς ναῦς. τῶν δὲ βιαίων συμμενόντων καὶ σωζεφερομένων τούτοις, ἐπεὶ δὲ τῶν πρώτων ὁ δεύτερος σόλος ἱκανὸν τῶν ἄλλων ἐδόκουν ἀπεσπακέναι τόπον, οἱ Καρχηδόνιοι σωθήμαρος ἀρθέντος ἐκ τ' ἀμίλκα νεὼς, μεταβάλλουν πάντες ἅμα καὶ σωέβαλον τοῖς ἐπικειμένοις. ἀγῶνος δὲ σάνρος κρατεροῦ τῶν μὲν ταχυναυτεῖν ἐκπεπτωλέοντες, καὶ ῥᾳδίως μὲν προσιόντες, ὀξέως δὲ ἀποχωροῦντες, πολὺ σθενέστερον οἱ Καρχηδόνιοι. δὲ δὲ διαιομαχεῖν κατὰ τὰς συμπλοκὰς ἀναγκαῖον τοῖς κόραξι δὲ ἅπαξ ἐγγίσαντας, ἅμα δὲ καὶ δὲ συναγωνιζομένων ἀμφοτέρων τῶν στρατηγῶν, καὶ τῶν ἐν ὄψει τῶν ἡγουμένων ποιεῖσθαι δὲ κίνδυνον, οὐχ ἧττον ἐπικυδεστέραν εἶχον οἱ ῥωμαῖοι τὴν Καρχηδονίων τὰς ἐλπίδας. ἡ μὲν δὴ κατὰ τούτους μάχη, τοιαύτην εἶχε διάθεσιν. κατὰ δὴ δὲ αὐτὸν καιρὸν, δ' μὲν δεξιὸν κέρας ἔχων δ' μείναν ἐν ἀποστάσει κατὰ τὴν πρώτην συμβολὴν, τότε πέλαγος ὑπεράρκας ἐνέβαλε τὰς τῶν βιαίων ναυσὶ. ὑπὸ ἀπορίαν παρεῖχε καὶ δυσχρησίαν αὐτοῖς. οἱ δὲ πρὸ τὴν γῆν τεταγμένοι τῶν Καρχηδονίων, πλαγιάζοντες εἰς μετώπων ἐκ δὲ προϊπαρχούσης τάξεως, καὶ ποιήσαντες αὐτὶ πρώρας τὰς ναῦς, ἐνέβαλον τοῖς ῥυμουλκοῦσι τὰς ἱππαγούς. οἱ δὲ ἀφελόμενοι τὰ ῥύματα, συνεπλέκοντο καὶ διηγωνίζοντο τοῖς πολεμίοις. ἦν δὲ βία μέρη τ' ὅλης συμπλοκῆς. καὶ ζεῖς ναυμαχίαι συνέστησαν πολὺ κεχωρισμέναι τοῖς τόποις ἀλλήλων. τῶν δ' ἑκατέρων πάντα τὰ μέρη γενέσθαι κατὰ δὴ δὲ ἀρχῆς χωρισμὸν, ἐφάμιλλον εἶν συνέβαινε καὶ δ' κίνδυνον. οὐ μὴν, ἀλλὰ δ' κατὰ λόγον ἐν ἑκάστοις ἐπετελεῖτο δὲ τὴν μάχην ὅπερ εἰκὸς ὅταν ἡ παράταξις πάντα τὰ τῶν ἀγωνιζομένων. οἱ γὰρ πρῶτοι διεκρίθησαν. τέλος δὲ ἐκβιαθέντες οἱ δὲ δ' ἀμίλκαν εἰς φυγὴν ὥρμησαν, ὁ μὲν δὴ λεύκιος αὐελλῖνος τὰς ἀχμαλώτους ναῦς. ὁ δὲ μάρκος συνοργάζων δὲ τοῖς βιαίοις καὶ τὰς ἱππαγοὺς ἀγῶνα κατὰ σπουδὴν ἐβοήθει τούτοις. ἔχων τὸ δεύτερον σόλος τὰς ἀκεραίους ναῦς. συνάψαντος δὲ καὶ προσμίξαντος αὐτοῦ τοῖς δὲ δ' ἄνεσαν ταχέως ἀναβαρκήσαντες οἱ βιαίοι, καίπερ ἤδη κακοδαιμονήσαντες πάλιν ἐπερρώσθησαν πρὸς δ' κίνδυνον. οἱ δὲ Καρχηδόνιοι, τῶν μὲν, κατὰ πρόσωπον αὐτοῖς προσμαχομένων, τῶν δὲ κατὰ νώτου πρὸς πλείονα, δυσχρηστούμενοι, ἀπὸ ἀξέως ὑπὸ τ' ἐπιθησάντων κυκλούμενοι, κλίναντες πελάγη

πλαπάν ἐποιοῦντο τὴν ἀποχώρησιν. κατὰ δὲ αὐτὸν καιρὸν ὅτε λευκίος ἐπανὰ πλέων ἤδη
ἡθροῶν συμμεκλεισμένον πρὸς τῇ γῇ ὃν ἔρημον στόλον ἀπὸ τοῦ τῶν καρχηδονίων δυωνύμου κέ
ρατος, ὅτε μάρκος ἐν ἀσφαλεῖ καταλιπὼν τὰς ἀποκλείσεις καὶ τὸ ἱππικὸν, ὥρμησαν ἀμφότε
ροι βοηθεῖν τοῖς κινδυνεύουσι, παρὰ πλήσιον ἦν ἤδη δ' γινόμενον πολιορκία καὶ πάλαι ἂν, ἀπο
λώλεισαν οὕτω γε προφανῶς, εἰ μὴ ἀνέλοτο τὸ κόρακας οἱ καρχηδόνιοι, περιφάξαντες
μὲν αὐτοὺς πρὸς τῇ γῇ σωρεῖχον, πρὸς δὲ τὰς ἐμβολὰς ἀπὸ τὴν συμπλοκὴν ὑλακῶς ἔχου
το, οὐ προσίεσαν. ταχέως ἐπιγενόμενοι καὶ κυκλώσαντο οἱ στρατηγοὶ τὸ καρχηδονίους αὐ
τανδρους μὲν ἔλαβον πεντήκοντα ναῦς τῶν πολεμίων, ὀλίγαι δέ τινες πρὸ τὴν γῆν ἐξελίξα
σαι διέφυγον. ὁ μὲν κατὰ μέρος κίνδυνος. τοιαύτη εἶχε τὴν διάθεσιν. ὁ δὲ τέλος ἦν συμ
πάσης ναυμαχίας ἐπένθο κατὰ τὸ ῥωμαίους. διεφθάρη δὲ τούτων μὲν εἴκοσι καὶ τέτταρα σκά
φη. τῶν δὲ καρχηδονίων ὑπὲρ ἑξήκοντα. ναῦς δὲ τῶν ῥωμαίων αὐτανδρον, ὀυδεμίαν τοῖς
πολεμίοις ἐγένετο ἀποχείρια. τῶν δὲ καρχηδονίων ἐξήκοντα καὶ τέτταρες. μετὰ δὲ ταῦτα
πάλιν οἱ ῥωμαῖοι προσπεσόντες πρόμβοι καὶ τὰς ἀκμαλώτους ναῦς καταρτίσαντο, ἐπὶ δὲ τὴν
ἁρμόζουσαν τοῖς προτερήμασιν ἐπιμέλειαν ποιησάμενοι τῶν πληρωμάτων, αὖθις ἐπολιόρκουν
ὃν πλοῦν ὡς τὴν λιβύην. προσχόντες δὲ ταῖς πρώτας πλεούσαις. ναυσὶν ἀπὸ τὴν ἄκραν
τὴν ἑρμαίαν ὀνομαζομένην ἀπὸ πάντος τοῦ τὸν καρχηδόνα κόλπου κειμένην προτείνει πε
λάγους ὡς πρὸς τὴν σικελίαν, καὶ πρὸς ἑξάμβοι τὰς ἐπιπλεούσας ἐνταῦθα ναῦς. καὶ πάντα
σωματροίζοντες ὃν στόλον, ἔπλεον πρὸ τὴν χώραν. ἕως ἐπὶ τὴν ἀσπίδα καλουμένην πόλιν
ἀφίκοντο. ποιησάμενοι δὲ τὴν ἀποβασιν ἐνταῦθα καὶ νεωλκήσαντες, ἔπι δὲ τάφρῳ ἐχάρακι
σαντο πελαβόντες τὰς ναῦς ἐπίνοντο πρὸς θ' πλιορκεῖν αὐτήν. ὀυβολομένων ἑκασίως σφίσι προ
χωρῆσαι τῶν κατεχόντων τὴν πόλιν. οἱ δὲ δεδιφυόντο ἐκ τοῦ κατὰ τὴν ναυμαχίαν κινδύνου
τῶν καρχηδονίων, καταπλεύσαντες, καὶ πεπεισμένοι τὸ ἀπεναντίους ἐκ τοῦ γεγονότος πρότε
ρήμαρος ἐπαχθέντας ὑπὸ ἀνάγκης ποιήσασθαι ὃν ἐπίπλουν ἐπ' αὐτὴν τὴν καρχηδόνα, παρετήρουν
τὰς πεζικὰς ἢ ναυτικὰς δυνάμεις τὸ προκειμένου τ' πόλεως τόπου. ἐπιγόντες δὲ τὸ ῥω
μαίους ἀσφαλῶς ἀποβεβηκότας ἢ πολιορκοῦντας τὴν ἀσπίδα, τ' μὲν δεδιφυλάττειν ὃν ἐπί
πλουν ἀπέγνωσαν. σωθροίζοντες δὲ τὰς δυνάμεις, ἐπὶ τὸ φυλακὴν ἐπίνοντο τῆς τε πόλεως ἢ
χώρας. οἱ δὲ ῥωμαῖοι κυκλεύσαντες τ' ἀσπίδος καὶ φυλακὴν ἀπολιπόντες τῆς πόλεως ἢ
χώρας, ἔπι δὲ πεσεῖσθαι τὰς εἰς τὴν ῥώμην πέμψαντες τὸ ἀγγελοῦντας μὲν τὸ τῶν γεγονό
των. ἐρησομένους δὲ τὸ τῶν μελλόντων τί δεῖ ποιεῖν, καὶ πῶς χρὴ θαι τοῖς πράγμασι. με
τὰ δὲ ταῦτα πάσῃ τῇ δυνάμει κατὰ στοῦλον ἀναζεύξαντες, ὥρμησαν ἐπὶ θ' πρόθειν τὴν χώραν.
ὀυδενὸς δὲ ἐμποδὼν ἱσαμένου, πολλὰς μὲν οἰκήσεις πειτῶς κατεσκευασμένας διέφθειραν.
πολὺ δὲ πλῆθος τ' τετραπόδου λείας ἐλαβόντο. σώματα δὲ πλείω τῶν ἀνομυρίων ἐπὶ τὰς
ναῦς ἀνήγαγον. ἐν ᾗ ταύτῳ δὲ καιρῷ πέμψαντες ἐκ τ' ῥώμης οἱ ἀνασκοποῦντες, ὅτι δεῖ θ' μὲν ἐνὰ
τῶν στρατηγῶν ἐμμένειν ἔχοντα δυνάμεσ τὰς ἀρκούσας, θ' δ' ἕτερον ἀπακομίζειν εἰς τὴν ῥώ
μην θ' σόλον. ὁ μὲν δὴ μάρκος ἐμένεν ἀπολειπόμενος ναῦς τετταράκοντα καὶ πεζοὺς μυρίους καὶ
πεντακισχιλίους. ἱππεῖς δὲ πεντακοσίους. ὁ δὲ παῦσε αὐαλαβὼν τὰ πληρώματα ἢ θ' τῶν ἀκ
μαλώτων πλῆθος, ἐκομίσθη πρὸ τὴν σικελίαν ἀσφαλῶς, ἦκεν εἰς τὴν ῥώμην. οἱ δὲ καρ
χηδόνιοι θεωροῦντες τὴν τῶν πολεμίων ἀπασκευὴν χρονιωτέραν οὖσαν, πρῶτον μὲν στρατηγοὺς
ἑαυτῶν εἵλοντο δύο. τότε ἄννωνος ἀπεδούσαν, καὶ βόσταρον μετὰ δὲ ταῦτα πρὸς θ' ἀμίλκαν
ἐπεμψαν εἰς τὴν ἡράκλειαν, καλοῦντες κατὰ τάχος αὐτόν. ὁ δ' ἀναλαβὼν ἱππεῖς πεντακοσίους,
καὶ πεζοὺς πεντακισχιλίους, πρῶν εἰς τὴν καρχηδόνα. ἢ κατασταθεὶς στρατηγὸς εἷς, ἐβουλεύε
το μὲν τῶν δεδιφυόντο ὡς δεῖ χρῆσθαι τοῖς πρόσθεν. ἔδοξεν δὲ αὐτοῖς βοηθεῖν τῇ χώρᾳ.
κωλύειν πρόσω αὐτὴν ἀπόλλυσθαι πορθουμένην. ὁ δὲ μάρκος μετά τινας ἡμέρας ἐπορεύετο τὰ μὲν
ἀπείκαστα τῶν ἐρυμάτων ἀφ' ἑφόδου διαρπάζων. τὰ δὲ τετειχισμένα πολιορκῶν. ἀποκόμιζε
δὲ εἰς πόλιν ἀλίν ἀξιόχρεω πρίσασθαι λύσας ταύτην, ἐνίσαρ μετὰ στρατιᾶς ἔρχεται ἡλίου
κίαν. οἱ δὲ καρχηδόνιοι τῇ τε πόλει στρατάζοντες βοηθήσειν τῶν ἀποθέρων αὐτοπροαιρέτῳ κείνου

τες, ἀξιῶσιν τὴν δύναμιν. Ὁ καταλαβόμενοι λόφον ὑποδεξιον μὲν τῶν πολεμιων ἀφυῆ τοῖς ἑαυτῶν δυνάμεσιν, ἐν τούτῳ κατεσκαρωθέδυσαν λοιπόν. ἔχοντες μὲν τὰς πολεῖτας ἐλπίδας ἐν τοῖς ἵπποις καὶ τοῖς θηρίοις. ἀφέμενοι δὲ τῶν ἐπιτηδείων χωρίων, καὶ συγκλείσαντες σφᾶς αὐτοὺς εἰς τόπους ἐρυμνοὺς καὶ δυσβάτους, ἔμελλον διάξειν τοὺς πολεμίους, ὁ δέον ἦν πρᾶτ[ον κατ' αὐτῶν, ὁ λήσειν σπεύδεσθαι. συνοήσαντες δὲ οἱ τῶν ῥωμαίων ἡγεμόνες ἐπειρῶντο ὅπως ἐπιτηδειοτάτην καὶ φοβερωτάτην ἔτι τῶν ὑπεναντίων δυνάμεως ἡγήσωνται ἀφ' ἑαυτῶν τόπους. οὐκ ἂν ἔμειναν ἕως ἐκεῖνοι καταβάντες εἰς τὰ πεδία παρετάξαντο. χωμῆται μὲν τοῖς ἱππεῦσι καὶ ῥοῖσι, ἅμα δὲ φωτὶ, προσέβαινον ἀφ' ἑκατέρου τοῦ μέρους πρὸς ἀλλήλους. οἱ μὲν ἱππεῖς καὶ τὰ θηρία τοῖς καρχηδονίοις ἦν ἀχρεῖα τελέως. οἱ δὲ μισθοφόροι πάνυ γενναίως καὶ προθύμως ἐκβοηθοῦντες, ἀμφὶ πρῶτον στρατόπεδον ἀνάγκασαν ἐγκλῖναι καὶ φυγεῖν ἐπειδὴ πρὸς πεσόντες καὶ κυκλωθέντες ἐκ τῶν ἑκατέρωθεν μερῶν προσβαινόντων ἐξάπιναν, μετὰ ταῦτα πάντες ὁμοθυμαδὸν ἐκ διαστρατοπεδείας ἀφέστησαν. τὰ μὲν οὖν θηρία μετὰ τῶν ἱππέων, ἐπεὶ τάχιστα τῶν ὁμαλῶν ἤρθη, μετ' ἀσφαλείας ἐποιοῦντο τὴν ἀναχώρησιν. οἱ δὲ ῥωμαῖοι θᾶττον πεζοὶ βραχὺν ἐπανιόντες τόπον, καὶ θυμὸν χάρακα διαπερασάντες, μετὰ ταῦτα πᾶσαν ἐπορθοῦμοι τὴν χώραν καὶ τὰς πόλεις, ἀσμένως ἐπόρθουν. γενόμενοι δὲ τῆς προσαγορευομένης πόλεως τύννης ἐμπρατεῖς, θυφυοῦσ ὑπαρχούσης πᾶσι τοῖς πρόκειμένοις ἐπιβολαῖς, ἐπὶ δὲ κειμένης θύκαρως κατάτε τὴν πόλεως καὶ τὴν σύνεγγυς ταύτης χώρας, κατεσκαπανέδυσαν εἰς αὐτήν. οἱ δὲ καρχηδόνιοι, μικρῷ μὲν πρότερον κατὰ θάλατταν, τότε δὲ κατὰ γῆν ἐπακολουθοῦντες, οὐχ ἧττον τῶν πολεμίων ἀνανδρίαν, ἀλλὰ μᾶλλον τὴν τῶν ἡγουμένων ἀβουλίαν, κατὰ πάντα τρόπον ἐνεπεπώκεσαν εἰς δυσχερῆ πάθεσιν. ἅμα δὲ τοῖς προειρημένοις ὁ τῶν νομάδων ἔθνος συνεπεφθάρμενον ἀνοήτως οὐκ ἐλάττω. πλείω δὲ τῶν ῥωμαίων εἰργάζετο κακὰ τὴν χώραν. ἐξ ὧν δὴ ὁ φόβος συμφθονούντων εἰς τὴν πόλιν τῶν ἀπὸ τῆς χώρας, δυσθυμία καὶ λιμὸς ἦν ὁλοχερής. τὰ μὲν οὖν πλῆθος, τὰ δὲ, διὰ τὴν προσδοκίαν τῆς πολιορκίας. ὁ δὲ μάρκος ὁρῶν τοὺς καρχηδονίους, ἃ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν ἐσφαλμένους, καὶ νομίζων ὅσον οὔπω κρατήσειν διὰ τῶν πόλεως, ἀφνιῶν ἦ μὴ συμβῇ τὸν ἐπὶ παραγινόμενον στρατηγὸν ἐκ τῆς ῥώμης φθάσαντα τὴν ἐπιχαφὴν τῶν πραγμάτων λαβεῖν, προκαλεῖται τοὺς ἐκ τῆς ἁλύσεως. οἱ δ' ἀσμένως ἀκούσαντες, διέπεμψαν αὐτῶν τοὺς πρώτους ἄνδρας. οἱ δὲ συμμίξαντες αὐτῷ, τοσοῦτον ἀπέσχον τοῦ ῥᾳδίως εἰπεῖν τοῖς γνώμαις ἢ τοιεῖν τί τῶν λεγομένων, ὡς' οὐδ' ἀκούοντες ἐδύναντο. βαρὺς τῶν ἐπιταγμάτων. ὁ μὲν γὰρ μάρκος ὡς ἤδη κεκρατηκὼς τοῦ ὅλου, ὅπου ποτε συνεχώρει, πᾶν ὅτιοῦν ἐν χάριτι δωρεᾶς λαμβάνειν. οἱ δὲ καρχηδόνιοι θεωροῦντες ὅπως μὴ γενομένοις ἀνάγκαις ἐπιτοιοῖς, οὐδὲν ἂν, ξυνακολουθήσαι βουλόμενοι τῶν τότε προτεινομένων ἐπανῆλθον, ἀλλὰ μὴ προσκόψαντες τῇ ἐκείνου τοῦ μάρκου. ὁ δὲ συνέδριον τῶν καρχηδονίων ἀκούσας τὰ προτεινόμενα πρὸς τοῦ στρατηγοῦ τῶν ῥωμαίων, καὶ προσελθὼν ἀπεγνωκὼς τὰς τῆς σωτηρίας ἐλπίδας, ὅμως οὕτως ἀνδρωδῶς ἔσχε γενναίως, ὡς τε πᾶν ἐπομένειν εἶλφο, ἢ πάντος ἔσεσθαι. καιροῦ πεῖραν λαμβάνειν. ἐφ' ᾧ μηδὲν ἀγεννὲς μηδ' ἀνάξιον τῶν πρὸ τοῦ πράξεων ὑπομεῖναι. ἐδόκει δὲ τοῖς καιροῖς τούτοις καταπολεῖ πῆς εἰς τὴν καρχηδόνα ξενολόγος, τῶν ἀπεσταλμένων εἰς τὴν ἑλλάδα πρότερον, εἰς τὴν καρχηδονίων ἄγων στρατιώτας πολεῖτους, ἐν οἷς ἦ ξάνθιππόν τινα λακεδαιμόνιον ἄνδρα, τὰ λακωνικῆς ἀγωγῆς μετεχηκότα. ἦ ξιβὴν ἐν οἷς πολεμικοῖς ἔχοντα σύμμετρον. ὃς ἀκούσας δὲ γεγονὸς ἐλάττωμα Ὁ πῶς ἦ τινι τρόπῳ γένοιτο, Ὁ σωθεωρήσας, τάς τε λοιπὰς παρασκευὰς τῶν καρχηδονίων, Ὁ δὲ πλῆθος τῶν ἱππέων καὶ τῶν ἐλεφάντων, παυτικὰ σωελογίσατο καὶ πρὸς τοὺς φίλους ἐνεφάνισε, μήτε συμβαίνειν τοὺς καρχηδονίους, οὐχ ὑπὸ ῥωμαίων, ἀνοήτως δ' ὑφ' αὐτῶν δὴ τὴν ἀπειρίαν τῶν ἡγουμένων. ταχὺ δὲ τὴν πειθησιν τῶν ξανθίππου λόγων ἀναδεθέντων εἰς τὰ πλῆθη καὶ τοὺς στρατηγοὺς, ἔγνωσαν οἱ προεστῶτες αὐτοκαλεῖσθαι μὴ πεῖραν αὐτοῦ λαμβάνειν. ὁ δὲ, παραλαμβανόμενος εἰς τὰς χεῖρας ἐφόρει τοῖς ἄρχουσι τοὺς ἀπολοφισμούς. ἃ πρὸ τινὸς ὑσφαλείησαν, καὶ μήτε πειθέντες αὐτῷ μὴ χρησάμενοι τοῖς ἐπιτηδείοις τῶν τόπων, ἔνθε ταῖς πορείαις μὴ σκαρπεύσασι καὶ παρα-

καὶ παρατάξεσιν, δυνάμεσί τε ἑαυτῶν τὴν ἀσφάλειαν διώκοντα παρασκευάζειν ἢ τοὺς ἐναντίους νικᾶν. οἱ δὲ στρατηγοὶ δεξάμενοι τὰ λεγόμενα καὶ πεισθέντες αὐτῷ, παραχρῆμα τὰς δυνάμεις ἐνεχείρισαν. ἦν μὲν δὴ καὶ κατὰ ταύτην τὴν πρᾶξιν ξανθίππου μανθανομένου φωνὴ θρασεῖα καὶ λαλιά τις ἔνελογος παρὰ τοῖς πολλοῖς. ὡς δ' ἐξαγαγὼν πρὸ τῆς πόλεως τὴν δύναμιν ἐν κόσμῳ παρενέβαλε, καί τι καὶ κινεῖν τῶν μερῶν ἐν τάξει καὶ παραγγέλειν κατὰ νόμους ἤρξατο, τηλικαύτην ἐποίει διαφορὰν παρὰ τὴν τῶν προτέρων στρατηγῶν ἀπειρίαν, ὥστε μετὰ κραυγῆς ἐπισημαίνεσθαι τοὺς πολλοὺς, καὶ σπεύδειν ὡς τάχιστα συμβάλλειν τοῖς πολεμίοις. πεπεισμένοις μηδὲν ἂν παθεῖν δεινὸν ἡγουμένου ξανθίππου. τούτων δὲ γινομένων οἱ στρατηγοὶ σωιδόντες τοὺς ὄχλους ἀνατεθαρρηκότας παραδόξως ταῖς ψυχαῖς παρακαλέσαντες ἀνέδην τὰ πρέποντα τῷ καιρῷ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ὥρμησαν ἀναλαβόντες τὴν δύναμιν, αὐτὴ δ' ἦν περὶ μὲν εἰς μυρίους καὶ χιλίους. ἱππεῖς δὲ τετρακισχίλιοι δ' δὲ τῶν ἐλεφάντων πλῆθος, ἐγγὺς ἑκατόν. οἱ δὲ ῥωμαῖοι θεωροῦντες τοὺς καρχηδονίους, τάς τε πορείας ποιουμένους ἀπὸ τῶν ὁμαλῶν τόπων καὶ τὰς στρατοπεδείας πηθέντας ἐν τοῖς ἐπιπέδοις τῶν χωρίων κατ' ἀνδρὸς μὲν οὐδὲν ξενιζόμενοι μετέπεμπον. θῦσί γε μὴν ὅλοις ἐπαύσαντο ἐγγὺς τοῖς πολεμίοις. ἀναβάντες δὲ, τὴν μὲν πρώτην ἡμέραν κατεστρατοπέδευσαν, ὡς δεκαεπτὰ σταδίους ἀπέχοντες τῶν ἐναντίων. τῇ δὲ κατιούσας οἱ μὲν προεσῶντες τῶν καρχηδονίων ἐβουλεύοντο, πῶς καί τι πρακτέον εἴη κατὰ δὲ παρόν. οἱ δὲ πολλοὶ προθύμως ἔχοντες πρὸς δὴ κίνδυνον συνεφόμενοι κατὰ μέρη καθ' ὄνομα δὴ ξάνθιππον ἀναβοῶντες, ἠξίουν σφᾶς ὤοντο δεῖν τὴν ταχίστην. οἱ δὲ στρατηγοὶ τήν τε τῶν ὄχλων ὁρμὴν ἢ προθυμίαν θεωροῦντες, ἅμα δὲ καὶ τοξανθίππου μαμαρτυρομένου μὴ πρέπειν δὴ καιρὸν, παρήγειλαν δὴ μὴ πολὺ διασκοπάζειν. δὴ δὲ ξανθίππῳ χρῆσθαι τοῖς πράγμασιν ἐπέτρεψαν ὡς περ αὐτῷ δοκεῖ συμφέρειν. ὁ δὲ λαβὼν ἡγεσίαν, δὴ μὲν ἐλέφαντας ἡγαγὼν ἐφ' ἓνα πρὸ πάσης τῆς δυνάμεως ἐν μετώπῳ κατέστησε. τὴν δὲ φάλαγγα τῶν καρχηδονίων ἐν ἀποσήματι συμμέτρῳ τοῦ μεσου ἐν μετώπῳ κατέστησε. τῶν δὲ μισθοφόρων, δὴ μὲν, ᾗ δ' εὐώνυμον κέρας πρὸ ἐνέβαλε, δὴ δ' δύκ. νυτάριοι, ὁμοῦ τοῖς ἱππεῦσιν ἑκατέρᾳ τῷ κέρατος προέστησεν. οἱ δὲ ῥωμαῖοι ἰδόντες πρὸς τὰ τεταγμένους δὴ τοὺς ἐναντίους, αὐτεξουσίους ἐρίμως. καταπληττόμενοι δὲ, μὴ προσορῶντες τὴν τῶν ἐλεφάντων ἔφοδον, προθέμενοι δὴ γυμνοφομάχους, πολλὰς ἐπαλλήλους κατόπιν ἴστασαν σπείρας. δὴ δ' ἱππεῖς ἐμέσον ἐφ' ἑκάτερον δ' κέρας. τὴν δὲ σύμπασαν τάξιν βραχυτέραν μὴ ποιήσαντες, βαθυτέραν δὲ ποιήσαντες, ἵνα μὴ πρὸ τὰ θηρία μάχης, ἀλόντως ἦσαν δύσχρησμένοι. τὸ δὲ πρὸ δὴ ἱππεῖς πολλαπλασίους ὄντας τῶν πρὸ αὐτοῖς ὁλοχερῶς ἠσθένησαν. ἔπειτ' ἀμφότεροι κατὰ τὰς ἑαυτῶν προαιρέσεις καὶ καθόλα κατὰ μέρη ἑκάστοις ἔθηκαν εἰς τὰς ἁρμοζούσας τάξεις ἐμενον ἐν κόσμῳ κελαδοῦντες δὴ καιρὸν τ' ἀλλήλων ἐπιθέσεως. ἅμα δὲ ἵνα δὴ δ' ἐξάνθιππον τοῖς μὴ ἰδεῖν τῶν θηρίων παραγγεῖλαι προάγειν ἢ διαπᾶν τὰς τῶν ἐναντίων τάξεις, τοῖς δ' ἱππεῦσιν ἐφ' ἑκατέρου τ' μέρους κυκλοῦν καὶ προσβάλλειν τοῖς πολεμίοις, τότε δὴ καὶ δ' τῶν ῥωμαίων στρατόπεδον κατὰ τὰ πρὸ αὐτοῖς ἔθη συνεφώνησαν τοῖς πολλοῖς. ἢ συναλαλάξαντες, ὥρμησαν ἰδεῖν τοὺς πολεμίους. οἱ μὲν ἱππεῖς τῶν ῥωμαίων ταχέως ἀφ' ἑκατέρων τῶν κεράτων ἐφυγον. δὴ δ' πολλαπλασίοις ἦσαν δὴ καρχηδονίους. τῶν δὲ πεζῶν. οἱ ταχέντες ἰδεῖν τοῦ λαιοῦ κέρως, ἅμα μὲν ἐκκλίνοντες τὴν τῶν θηρίων ἔφοδον, ἅμα δὲ καταφρονοῦντες τῶν μισθοφόρων, ὥρμησαν ἰδεῖν δ' δεξιὸν κέρας τῶν καρχηδονίων. ζε λάμενοι δὲ θύρεις, ἐπέκειντο δὴ κατειλόκοτον ἀυτοὺς, ἕως εἰς δ' χάρακα. τῶν δὲ κατὰ δὴ ἐλέφαντας ταχέντων, οἱ μὲν πεζῶν συμπεσόντες τὸ βίας τῶν ζώων ἐζωθοῦμενοι ἢ κατατραπόμενοι σωρηδὸν ἐν χειρῶν νόμῳ διεφθείροντο. δὴ γε μὴν ὅλης τάξεως δ' σύστημα δὴ δ' βάθος διέλυτο. οἱ δὲ ἐλεφάντων ἔσω τινος, ἀνάπαυσιν ἔμενεν. ἐπεὶ δ' οἱ μὲν τοὺς ἐχάτας ἔχοντες κυκλούμενοι πανταχόθεν ὑπὸ τῶν ἱππέων ἀναγκάζοντο πρὸς τοὺς πεζοὺς φεύγοντες κινδυνεύειν, οἱ δὲ ἀμφὶ μέσαν τῶν ἐλεφάντων εἰς δ' πρόσθεν ἐκβιαζόμενοι καὶ κατὰ νώτου παισάμενοι τῶν θηρίων, εἰσέπεσον καὶ συντεταραγμένῳ ἐμπίπτοντο τὴν τῶν καρχηδονίων φάλαγγα διεφθείροντο.

τότε λίαν παντα χόθεν πονοῦντες, οἱ μὲν πλείστοι τῶν ῥωμαίων σὺν πατάξαι ὑπὸ τ' ἀφρύων βίας τῶν ζώων. οἱ δὲ λοιποὶ συνηκοντίσθησαν ὑπὸ τοῦ πλήθους τῶν ἱππέων, ἐν αὐτῷ τῷ τῆς πρατάξεως τόπῳ. τελέως δὲ πυθόλιποι πρὸς φυγὴν ὥρμησαν. ὀυσῶν δὲ πεσόντων τῶν ὑπολοιπῶν, ἡ τούτων οἱ μὲν ἀπὸ τῶν θηρίων καὶ τῶν ἱππέων ἀπώλλυντο πεντακόσιοι δὲ ἴσως οἱ μετὰ μάρκου τοῦ στρατηγοῦ φυγόντες μετὰ λίγων ὑπολειπόμενοι σὺν αὐτῷ ἐκείνῳ πάντοθεν ἐζωγρήθησαν. τῶν μὲν οὖν παρὰ τοῖς καρχηδονίοις μισθοφόρων ἔπεσον εἰς ὀκτακοσίους οἱ κατὰ δ' λαιὸν τῶν ῥωμαίων ταχθέντες. τῶν δὲ ῥωμαίων, ἐσώθησαν μὲν εἰς δισχιλίους, οἱ κατὰ δ' λαιὸν τῶν προειρημένων ἐκτὸς ὑπολειπόμενοι τοῦ κινδύνου. δ' δὲ λοιπὴν πλῆθος ἅπαν φθάρη πλὴν μάρκου καὶ τῶν ἅμα τούτῳ φυγόντων. οὐ μὲν οὖν σημεῖα τῶν ῥωμαίων αἱ σωθῆσαι, ἀνέπεσον εἰς τὴν ἀσπίδα παραδόξως. οἱ δὲ καρχηδόνιοι τοὺς νεκροὺς σκυλεύσαντες, καὶ δ' στρατηγὸν ἅμα μετὰ τῶν αἰχμαλώτων ἄγοντες, ἐπανῆλθον θορυβηθεῖς διὰ παροῦσιν εἰς τὴν πόλιν, ἐν ᾧ καιρῷ πολλά τις ἂν ὀρθῶς ἐπισημαινόμενος εὕροι, πρὸς ἐπανόρθωσιν τῶν ἀνθρώπων βίου συντελεθέντα. ὧν δ' ἀπιστῆν τῇ τύχῃ καὶ μάλιστα τὰς δυσπαίας, ἕναρ γέστατον ἐφάνη πᾶσι τότε διὰ τῶν μάρκου συμπτωμάτων. ὁ γὰρ μικρῷ πρότερον οὐ μόνος ἔλεον οὐδὲ συγγνώμην τοῖς πλήσιον, παρεσώσατο αὐτὸς ἦγετο δεησόμενος τούτων τοὺς ἐπὶ τοῦ σωτηρίας. ὧν μὲν δ' παρ' βουλευτὴν πάλαι καλῶς εἰρῆσθαι δοκοῦν, ὡς ἐν σοφὸν βούλευμα τὰς πολλὰς χεῖρας νικᾷ, τότε μὲν αὐτῶν τῶν ἔργων ἔλαβε τὴν πίστιν. εἷς γὰρ ἄνθρωπος καὶ μία γνώμη τὰ μὲν ἀκτητα πλήθη καὶ πραγματικὰ δοκοῦντα εἶναι, καθεῖλε. δ' δὲ προφανὲς. πεπλωκὸς ἄρδην πολίτευμα, καὶ τὰς ἀπολαυκίας ὑπαρχὰς τῶν δυναμένων, ὧν δ' κρείττων ἦγεν. ἐγὼ δὲ τούτων ἕνεκα μνήθην χάριν τ' τῶν ἐντυγχανόντων ἐπιμνήσθαι ἀνορθώσεως. δυοῖν γὰρ ὄντων ζόπων πᾶσιν αἱρετέον τ' ὧν δ' βέλτιον μεταθέσεως, τοῦτε διὰ τῶν ἰδίων συμπτωμάτων, καὶ τοῦ διὰ τῶν ἀλλοτρίων, ἐναργέστερον μὲν ἔστιν συμβαίνει, δ' διὰ τῶν οἰκείων ποιεῖσθαι. ἀβλαβέστερον δὲ δ' διὰ τῶν ἀλλοτρίων. διὸ δ' μὲν οὐδεμιᾷ ἐκάστοτε αἱρετέον. ἐπεὶ μετὰ μεγάλων πόνων καὶ κινδύνων ποιεῖ τὴν ἀνόρθωσιν. δ' δὲ, ἀεὶ θρυλτέον, ἐπεὶ χωρὶς βλάβης ἔστι σωθῆναι ἐν αὐτῷ δ' βέλτιον. διὰ ὧν σωθῶσι, καλλίστην παιδείαν ἡγητέον πρὸς ἀληθινὸν βίον, τὴν ἐκ τ' πραγματικῆς ἱστορίας παραγινομένην ἐμπειρίαν. μόνη γὰρ αὕτη χώρις βλάβης παντὸς καιροῦ καὶ παραστάσεως, κελεύει ἀληθινοὺς ἀποτελεῖ τοὺς βελτίονος. ταῦτα μὲν οὖν ἡμῖν ὑπὲρ τοσοῦτον εἰρήσθω. καρχηδόνιοι δὲ, κατὰ νοῦν ἀπὸ πάντων σχίσκεχωρηκότων. ὑπερβολὴν χαρᾶς οὐκ ἀπέλιπον. ἅτε δὴ πρὸς δ' θεὸν εὐχαριστίας, καὶ διὰ τῆς μετ' ἀλλήλων φιλοφροσύνης. ξάνθιππος δὲ τηλικαύτην ἐπίδοσιν ῥᾳδίην ποιήσας τοῖς καρχηδονίοις πράγμασι, μετ' οὐ πολὺν χρόνον ἀπῆλθε πάλιν. φονίμως δ' σωτῶς βαλόμενος. αἱ γὰρ ἐπιφανεῖς ἡ πράξεις, χαρεῖς μὲν τοῖς φθόνοις ἐξίασι δὲ τὰς διαβολὰς γλυκαίνουσιν. ὅσ οἱ μὲν ἐγχώριοι διὰτε τὰς συγγενείας ἡ δ' τῶν φίλων πλῆθος οἷοι τ' ἦν αὐαφέρειν. οἱ δὲ ξένοι ταχέως ἐφ' ἑκατέρων τούτων ἁπτόμενοι καὶ κινδυνεύοιεν. λέγεται δὲ καὶ ἕτερόν τ' ἀπαλλαγῆς τῆς ξανθίππου λόγου. οὐ πειρασόμεθα διασκοπεῖν, οἰκειότερον λαβόντες τοῦ παρόντος καιρόν. ῥωμαῖοι δὲ προσπεσόντων σχίσει τὴν ἐλπίδα τῶν ἐν λιβύῃ συμβεβηκότων, θύθεως ἐπίνοιαν πρὸς δ' καταρτίζειν δ' σόλον. ὧν δὲ ἀνδρας ἀγαρεῖσθαι δὲ ἐν τῇ λιβύῃ διασεσωσμένους. οἱ δὲ καρχηδόνιοι μετὰ ταῦτα σφαλεῖσθε ἐπολιόρκουν τὴν ἀσπίδα. προσδάζοντες ἐγκρατεῖς γενέσθαι τῶν ἐκ τ' μάχης διαφυγόντων. ἀφ' δὲ τὴν γενναιότητα καὶ τόλμαν τῶν ἀνδρῶν, οὐδαμῶς ἐλεῖν δυνάμενοι, τέλος ἀπέστησαν τ' πολιορκίας. πρὸς πεσόντας δ' ἀνυπῆς ἀγαρτύειν δ' σόλον δὲ ῥωμαίους, καὶ μέλλειν ἀνδις ὑπὲ τὴν λιβύην ποιεῖσθαι δ' πόλου, τὰ μὲν, ἐπεσεύαζον σκάφη. τὰ δ' ἐκ καταβολῆς ἐναυπήγουν. ταχὺ δὲ συμπληρώσαντες ναῦς διακοσίας, αὐήχησαν καὶ πρεφύλατον δ' ἐπὶ πόλου τῶν ὑπεναντίων. οἱδὲ ῥωμαῖοι τ' θείας ἀρχομένης καθελκύσαντες διακοσίας ἡ πεντήκοντα σκάφη. ἡ στρατηγὸς μάρκου ἀμύλιον ἡ στρούιον φολούιον ἀγαπέστειλον οἱ' αὐαχθέντες ἐπλεον πρὸ τὴν σικελίαν ὡς τ' λιβύης. συμμίξαντες δὲ σὺν τὴν ἑρμαίαν τοῦ τῶν καρχηδονίων σόλου. ὑπὸ τοῖς μὲν ἀγ

μὴν ἐξ ἐφόδου καὶ ῥᾳδίως ζεφάμενοι, ναῦς ἔλαβον αὐτάνδρους ἑκατὸν δεκατέτταρας. ὧν δὲ ἐν λιβύῃ διαμείναντας νεανίσκοις, αὐτὰ λαβόντων ἐκ φλάσιδος ἔπλεον ἄνθις ἐπὶ τὴν σικελίας. διαράντες δὲ τὸν πόρον ἀσφαλῶς ἐπὶ προσμίξαντες τῇ τῶν καμαρινάιων χώρᾳ, τηλικούτῳ τε ἐνέπεσον χειμῶνι, ἢ τηλικαύτας συμφορὰς, ὥστε μηδ' ἂν, εἰ πεῖν ἀξίως διήθεσθαι δύνασθαι τὴν ὑπερβολὴν τῆς συμβάντος. τῶν γὰρ ἑξήκοντα καὶ τεττάρων πρὸς τοῖς τριακοσίοις νεῶν, ὀγδοήκοντα μόνον σωθῆναι δοθῆναι φθῆναι σκάφη. τῶν δὲ λοιπῶν, τὰ μὲν, ἀποβρύχια γενέσθαι. τὰ δὲ ἀπὸ τῆς ῥαχίας πρὸς ταῖς πλάσι καὶ τοῖς ἀκρωτηρίοις καταγνύμενα, πλήρη πάσης σωμάτων τὴν παραλίαν καὶ ναυαγίων ταύτης δὲ μείζω πεπειρᾶτειαν ἐνένι καιρῷ κατὰ θάλατταν, οὐδ' ἱστορῆσαι συμβέβηκεν. ἧς τὴν αἰτίαν οὐχ' οὕτως ἐστὶν τύχῃ, ὡς εἰσὶν ἀνθρώπων ἐπινοίσεον. πολλὰ δὲ τῶν κυβερνητῶν διαμαρτυραμένων μὴ πλεῖν πρὸ τὴν ἔξω πλοῦν τῆς σικελίας, τὴν πρὸς λιβυκὸν πέλαγος ἐκπλέοντες, ἀφ' ἑσπέρας ἢ καὶ δυσὶ προσόρμισιν, ἅμα δὲ, καὶ τὴν μὲν, οὐδέπω καταλήγειν ἐσημίαν, τὴν δ' ἐπιφέρεσθαι. μεταξὺ γὰρ ἐποιοῦντο δὴ πλοῦν τῆς ὠρίωνος καὶ κυνὸς ἐπιρροῆς οὐθενὶ προσέχοντες τῶν λεγομένων, ἔλαθον ἔξω πελάγους ἐπιδάζοντες τινας τῶν ἐν τῷ πρὸ πλῷ πόλεις τῇ τοῦ χειμῶνος δυτυχήμασι φαντασίᾳ καταπλησσόμενοι προσλαβέσθαι. πλὴν οὗτοι μὲν μικρῶν ἐλάσσων ἕνεκα μεγάλοις ἐπιτυχόντες ἀτυχήμασι, τότε τὴν αὐτῶν ἀβουλίαν ἔγνωσαν. καθόλου δὲ ῥωμαῖοι πρὸς πάντα χρώμενοι τῇ βίᾳ, καὶ προτεθὲν ὁμόμοι σεῖν κατ' ἀνάγκην ἐπιτελεῖν, καὶ μηδὲν ἀδίκως ἔχειν σοφίσματος ἄπαξ δεδόχθαι, ἐν πολλοῖς μὲν καρτεροῦσι διὰ τὴν τοιαύτην ὁρμήν. ἔν τισι δὲ προφανὲς σφάλλοντι, ἢ μάλιστα ἐν τοῖς κατὰ θάλατταν. ὧν μὲν γὰρ τῆς πρὸς ἀνθρώπους ἧ τὰ τούτων ἔργα ποιούμενοι τὰς ἐπιβολὰς, τὰ μὲν πολλὰ καρτεροῦσι, δι' ὃ πρὸς πλῆθος δύνασθαι χρῆσθαι τῇ βίᾳ. ποτὲ δὲ ἢ πανίσχυροι ἀποτυγχάνουσι. πρὸς δὲ τὴν θάλατταν, καὶ πρὸς θεῖον, ὅταν πλακαλῶνται ἢ διαιωμαχῶσι, μεγάλοις ἐλαττώμασι περιπίπτουσι. ὃ καὶ τότε μὴ πολεμάκις ἀνυπῆς ἤδη συμβῆναι. ἢ συβήσεται πάσχειν, ἕως ἂν πεπεισμένοι θῶσαντα τὴν τοιαύτην τόλμαν καὶ βίαν. καθ' ἣν διόντε δεῖν ἀνυπῆς πάντα καιρὸν ἔχειν πλοτὸν καὶ πορευτέον. διὸ δὲ καρχηδόνιοι συμβάντος ἐν γενόμενοι φθόρον τοῦ τῶν ῥωμαίων στόλου, καὶ νομίσαντες κατὰ μὴν γῆν ἀξιόχρεως ἔχειν. ἐπὶ δὲ προσγενόμενος δυτύχημα, κατὰ δὲ θάλατταν ἐπὶ τὴν εἰρημένην τῶν ῥωμαίων περιστᾶσαν, ὥρμησαν προθυμότερον, ἐπὶ τὰς ναυτικὰς ἢ πεζικὰς πρασκευάς. καὶ ἐν μὲν ἀσφαλοῦς ὕθεν ἐπὶ πεστελλον εἰς τὴν σικελίαν. δόντων αὐτῷ τούτῳ προϋπάρχοντας, καὶ ἐκ τῆς ἡρακλείας πεζαγεγενόμενος στρατιώτας. ἅμα δὲ ὑπὸ ἐλέφαντας ἑκατὸν καὶ τεττάρακοντα. ἦσαν δ' ἐκπεμφάντων ἑκατὸν καὶ τριακοσίας κατεσκευάζοντο ναῦς. μὴ τἄλλα τὰ πρὸς ἐν πολὺν ἡτοίμαζον. ὁ δ' ἀσφαλοῦς ἐκπλεύσας εἰς δ' λιλύβαιον ἀσφαλῶς, τότε θεῖα καὶ τὰς δυνάμεις ἐγύμναζε. ἦν δὲ αὐτὶ πεικομένος τῶν ἐναντίων. ῥωμαῖοι δὲ τῶν ἐκ τῆς ναυπαίας ἀνακομιθέντων πάκουσάντες δ' κατὰ μέρος, ἐκπλέως μὲν ἠνέγκαν δ' γεγονός. οὐ βουλόμενοι δὲ καθάπαξ ἔοικεν, ἄνθις ἔγνωσαν τῶν ἐκ φρυόχων, εἴκοσι καὶ πακόσια ναυπηγεῖσθαι σκάφη. τούτων δὲ τὴν σωτέλειαν ἐν ξιμένῳ λαβόντων ὅπερ οὐδὲ πιστεῦσαι ῥᾴδιον, οὐθὲ ἐσ οἱ κατασταθέντες ἄρχοντες, ἔβουλος ἀτίλιος καὶ γναῖος κορνήλιος, καταρτίσαντο δὲ σόλον, ἀνήχθησαν. ἐκπλεύσαντες δὲ πρεμοῦ, προσέλαβον ἐκ τῆς μεσσήνης τὰ διασωθέντα τῶν πολεμίων ἐκ δὲ ναυμαχίας. καὶ καταράντες εἰς πάνορμον τῆς σικελίας ἑκατὸν καὶ τριάκοντα ναῦς, ἔπειρ ἦν ἐσχυρότατη πόλις τῶν καρχηδονίων ἐπαρχίας, ἐνεχείρησαν αὐτὴν πολιορκεῖν. συσκευάμενοι δὲ κατὰ μὲν τοὺς ξόπους ἔργα, ἐκ τἄλλα παρασκευασάμενοι, προσῆγον τὰς μηχανάς. ῥᾳδίως δὲ τοῦ παρὰ θάλατταν φύργου πεσόντος, καὶ βιασαμένων ταύτῃ τῶν στρατιωτῶν, ἡ μὲν καλουμένη νέα πόλις ἐαλώκει κατακράτος. ἡ δὲ παλαιὰ προσγειρομένη, τοῦ συμβάντος, ἐκινδύνευσε. πόθεν καὶ ταχέως ἐνέδωκαν αὐτὴν οἱ καρικοῦντες. γενόμενοι δ' ἐγκρατεῖς, οὗτοι μὲν ἀπέπλευσαν εἰς τὴν ῥώμην, ἀπολιπόντων φυλακὴν τῆς πόλεως. μετὰ δὲ ταῦτα τοῦ θείας ἐπιγενομένης, οἱ κατασταθέντες ἄρχοντες, γάϊος ἐρυθίλιος καὶ γάϊος ἐμπρόνιος, ἀνέπλευσαν παντὶ τῷ σόλῳ, μὴ παράντες εἰς τὴν σικελίαν, ἀφώρμησαν ἐντεῦθεν εἰς

τὴν Λιβύην. κομιζόμενοι δὲ πρὸς τὴν χώραν, ἐποιοῦντο καὶ πλείσας ἀποβάσεις. ἐν ἅπασι δὲ τοῖς ἀξιολόγοις πρᾶγμασι παρεπίνοντες πρὸς τὴν τῶν λωτοφάγων νῆσον. ἣ καλεῖται μὲν Μῆνιξ. οὐ μακρὰν δ' ἀπέχει τῆς μικρᾶς σύρτεως. ἐν ᾗ προσπεσόντες εἴς τινα ἄβραχέα τῆς τὴν ἀπειρίαν, ἐπιγενομένης ἀμπώτεως καθισάντων τῶν πλοίων, εἰς πᾶσαν ἦλθον ἀπορίαν. οὐ μὴν ἀλλὰ πάλιν ἀνελπίστως μετά τινα χρόνον ἐπενεχθείσης τῆς θαλάττης ἐκβιάσαντες ἐκ τῶν πλοίων. πάντα τὰ βάρη, μόλις ἐκούφισαν τὰς ναῦς οὕτως γενομένας, φυγῇ πρὸς πλησίον ἐποιήσαντο τὸν ἀπόπλουν. ἀναμένοντες δὲ τῆς σικελίας, ἠγκάλισαντες δὲ λιλύβαιον, καθωρμίσθησαν εἰς παλέρμον, ἐντεῦθεν δὲ προύμνοι πρὸς βόλωσι καὶ δι' ὅρους ἐν πλοῦν εἰς τὴν πόλιν, πάλιν ἐπὶ πέσον χειμῶνι πλικούτῳ δ' μέγεθος, ὥστε πλείω τῶν ἑκατὸν καὶ πεντήκοντα πλοίων ἀποβαλεῖν. διὰ δὲ τῆν ῥώμην τούτων συμβάντων, καὶ περ ὄντες ἐν παντὶ φιλοτίμοι διαφέροντες ὅμως τότε διὰ μέγεθος καὶ δ' πλῆθος τῶν συμπτωμάτων, τὸ μὲν ἐπὶ πόλον ἀθροίζειν αὐτοὺς καθέντες ὑπὸ τῶν πραγμάτων ἀπέστησαν. ἐν ᾗ τὰς πεζικὰς δυνάμεσι τὰς ὑπολοίπους ἔχοντες ἐλπίδας, ὃν μὲν στρατηγὸν ἀπέστειλαν λεύκιον κεκίλιον, καὶ γναῖον φούριον, ἡ στρατόπεδα μετὰ τούτων εἰς τὴν σικελίαν. ἀφίκοντο δὲ μόνον ἐπλήρωσαν ναῦς, χάριν τοῦτο ἄρξασθαι κομίζειν θῆσι στρατιώτας. ἐκ δὲ τῶν εἰρημένων δυνάμεων, σπεύδει πάλιν ἐπικυβέρνησε γενέσθαι τὰ τῶν καρχηδονίων πράγματα. τῆ μὲν θαλάττης ἀδήλως ἐπεκράτουν ἐκκεχωρηκότων ῥωμαίων. ἐν δὲ τοῖς πεζικοῖς δυνάμεσι μεγάλας εἶχον ἐλπίδας. καὶ τοῦτ' ἔπασχον, οὐκ ἀλόγως. οἱ γὰρ ῥωμαῖοι διαδεθείσης φήμης δυνάμει ἐν τῇ λιβύῃ μάχης, ὅτι τὰ θηρία τάς τε τάξεις αὐτῶν διασώσασα καὶ δὴ πλείστους διαφθεῖραι τῶν αὐθρώπων, οὕτως ἦσαν κατάφοβοι δὴ ἐλέφαντας, ὡς ὠθεῖ δύο ἐνιαυτοὶ δὴ ἄρξης τῶν προειρομένων καιρῶν, πολλάκις μὲν ἐν τῇ λιβαίᾳ τινὶ χώρᾳ πολλάκις δὲ ἐν τῇ σελινουντίᾳ πρὸς τατόμοι τοῖς πολεμίοις ἐξ καὶ πέντε σταδίοις οὐκ ἐθαῤῥησαν οὐδ' ἐγγὺς κατάρξαι τὴ μάχης. οὐδ' εἰς δὴ ὁμαλοὺς καθόλου καταβῆναι τόπους, φοβούμενοι τὴν τῶν ἐλεφάντων ἔφοδον. θερμῶν δὲ μόνον καὶ λίπαραν ἐξεπολιόρκησαν ἐν τούτοις θῆσι καιροῖς αὐτὲ χόμοι τῶν ὀρεινῶν καὶ δυσπροσβάτων τόπων. διὸ καὶ θεωροῦντες οἱ ῥωμαῖοι τὴν ἐν τοῖς πεζικοῖς στρατιώτοις πᾶσαν καὶ δυσελπισίαν, ἄυθις ἔγνωσαν ἐκ μεταμελείας αὖ πλαμβάνεσθαι δὴ θαλάττης. καὶ κατασήσαντες στρατηγὸν ἴδιον ἀτίλιον, καὶ λεύκιον μάλιον ναυπηγοῦνται πεντήκοντα σκάφη. ὧν κατέγραφον ἡ σωθέροιζον σόλον ἐνδρυῶσι. ὁ δὲ προεσὼς τῶν καρχηδονίων ἀσφρούδας ὁρῶν ἀπολειλιῶντας δὴ ῥωμαίους ἐν ταῖς πρώτης γενημέναις πρὸ τάξεσι, πυθόμενος δ' ὃν μὲν ἕνα τῶν στρατηγῶν μετὰ δὴ ἡμιστίας δυνάμεως εἰς τὴν ἰταλίαν ἀπηλλάχθαι. δ' ὃν δὲ κεκίλιον ἐν τῷ πανορμῷ διαζίβειν δ' λοιπὴν μέρος ἔχοντα τὰ στρατείας βουλόμενος ἐφεδρεῦσαι τοῖς τῶν συμμάχων καιρωτοῖς ἀκμαζούσης τὰ συγκομιλῆς, ἀναλαβὼν ἐκ τοῦ λιλυβαίου τὴν δύναμιν, ὥρμησε καὶ κατεστρατόπεδευσε πρὸς τοῖς ὅροις δὴ χώρας τὰ πανορμίτδος. ὁ δὲ κεκίλιος θεωρῶν αὐτὸν κατατεθαῤῥηκότα, ἡ παρασάζων ἐκκαλεῖσθαι τὴν ὁρμὴν ἀυτοῦ, συνεῖχε δὲ στρατώτας ἐντὸς τῶν πυλῶν. οἷς ἐπαρόμενος ἀσμενοῦβας ὡς οὐ τολμῶντος αὐτεξιέναι τοῦ κεκιλίου, θρασέως ὁρμήσας παντὶ τῷ στρατεύματι, καὶ τῆρε δὴ τῶν στενῶν εἰς τὴν πανορμίτην. φθείροντος δὲ τοὺς κῆπους αὐτοῦ μέχρι τὰ πόλεως, ἐμένεν ὡθεῖ τὰ ἐπικειμένης γνώμης ὁ κεκίλιος ἕως αὐτὸν ἐξεκαλέσατο διαβῆναι δ' πρὸς τὰ πόλεως ποταμόν. ἐπεὶ δὲ τὰ θηρία διεβίβασαν οἱ καρχηδόνιοι καὶ τὴν δύναμιν, δ' τηνικαῦτα δὲ τοὺς βοῦζώνους ἐξαπέστελλον ἡρέθιζε. μέχρι πᾶν αὐτοὺς ἐκτάξαι δ' στρατόπεδον ἀνάγκασε. συνθεασάμενος δὲ γινόμενον ὁ προέθλο, πνὰς μὲν τῶν βυκινήτων πρὸ τοῦ τείχος καὶ δὴ τάφου ἐξέβαλε πρὸς τάξας ἀνενηγίζη τὰ θηρία πρὸς αὐτοὺς, χρῆσθαι τοῖς βέλεσιν ἀφθόνως. ὅταν δ' ἐκπέζωνται καταφεύγῃ εἰς τὴν τάφον. ἡ πάλιν ἐκ ταύτης ὁρμωμένοις εἰς ἀκοντίζειν εἰς τὰ πρόπαντα τῶν ζώων. θῆς δ' ἐκ δὴ ἀγρᾶς βαναύσοις, φέρειν προσέταξε τὰ βέλη καὶ πρὸ βάλλειν ἔξω πρὸ δ' θεμελίου τοῦ τείχος. αὐτὸς δὲ τὰς σημαίας ἔχων ὠθεῖ τ' κατὰ δ' λαιὸν κέρας τῶν ἀντιπάλων κειμένης πύλης ἐφέστηκε. πλείστ ἀεὶ ἡ πλείους ἐπαπεστέλλων τοῖς ἄκρο βολιζομένοις ἅμα δὲ δὴ τούτων ὁλοχερεστέραν γενέσθαι τὴν συμπλοκήν, αὐτὸς δὲ προσδοξοῦντες

οἱ τῶν

οἱ τῶν ἐλεφάντων ἐπιστάται πρὸς ὃν ἀσθρούσαν, καὶ βαλόμενοι λί αὐτῶν πιῆσαι ὃ προτέρημα, πάντες ὥρμησαν ὠθῆ ὃς προκινδυνεύοντας. ζεφάμενοι λὲ τούτοις, ῥᾳδίως συνεώξαν εἰς τὴν τάφρον προσπεσόντων λὲ τῶν θηρίων, καὶ πεσομένων μὴ ἀπὸ τῶν ἐκ τοῦ τείχους τοξευόντων, συνακοντιζομένων λ' ἐνδρύσις ἢ πυκνοῖς ὑασοῖς ἢ τοῖς γρόφοις ὑπ' ἀκεραίων ἢ πρὸ τ' τάφρου διατεταγμένων, συμβελῆ γινόμενα ἢ καταξαματιζόμενα, ταχέως διετάραχθη ἢ σκεφέντα κατὰ τῶν ἰδίων ἐφέρετο. ὃς μὴ ἄνδρας καταπαρύντα καὶ διαφθείροντας λὲ τάξις συνέχοντα ἢ κατασῶντα τὰς ταυτῶν. ἃ ἢ κατιδὼν ὁ κελίλισσ, ἄξας τὴν δύναμιν ἐνδρυῶς. καὶ συμπεσὼν ἐκ πλαγίου κατὰ κέρας τεταγμένοις τοῖς πολεμίοις, ἀκεραίοις ἔχων ἢ συντεταγμένοις, ῥοπὴν ἐποίησ ὑπ' ὀπεναντίων ἰσχυράν, ἢ πολλοὺς μὲν αὐτῶν ἀπέκτεινε. τοὺς λὲ λοιποὺς ἀνάγκασε φεύγειν πρὸς τὸ πάλλιον. θηρία λὲ συνῆν ἀνδρὶς μὲν ἰνδοῖς ἐλάβε δέκα. τῶν λὲ λοιπῶν ὃς ἰνδοὺς ἀπειρόφων μετὰ τὴν μάχην πεζιλασάμενος ἐκυρίευσε πάντων. ταῦτα λ' ἐπιτελεσάμενος ὁμολογουμένως αὐτὸς ἐλόκλ πεπονέναι τοῖς ῥωμαίων πράγμασι, ἢ πάλιν αὖα θαρρῆσαι τὰς πεζικὰς δυνάμεις ἢ κρατῆσαι τῶν ὑπαίθρων. ἢ λὲ προτερήμασ τούτου πρὸς πεσόντας εἰς τὴν ῥώμην πεζιχαρεῖς ἦσαν οὐχ' οὕτως ὡς ὀφ' ὃς πολεμίοις ἡλατ]δθαι, ὡς τῶν θηρίων ἐστερημένοις. ἀνὸ ἢ πάλιν ἐπερρώθη ἐν ταῦτα κατὰ τὴν ἀρχῆς πρόθεσιν, εἰς ὃ μετὰ σόλου καὶ ναυτικῆς δυνάμεως ὃς στρατηγὶς ὠθῆ τὰς πράξεις ἐκτέμπειν. πουσάζοντες εἰς δύναμιν πέρας ἐπιθεῖναι ὀφ' πολέμῳ, πρασκυαθέντων λὲ τῶν ἐπιτηδείων πρὸς τὴν ἀρχὰς πεσλὴν, ἔπλεον οἱ στρατηγοὶ νακοσίαις ναυσὶν ὡσ ὠθῆ τ' σικελίας. ἔτος λ' ἦν ὀφ πολέμῳ τέτ]αρες καὶ δέκατον, καθορμισθέντες λὲ πρὸς ὃ λιλύβαιον, ἅμα καὶ τῶν πεζικῶν ἐκεῖ στρατοπέδων ἀνρὶς ἀπηντηκότων, ἐνεχείρων πλιορκεῖν. ὅτι κρατήσαντες ταύτησ, ῥᾳδίως μεταβήσεσθαι ὃν πόλεμον εἰς τὴν λιβύλιν. ἐφελὸν λὲ πεῖπ τούτου τ' μέρος καὶ τῶν κ]χηδονίων οἱ πρεσβύτες ὡμολόξουν καὶ ὃς ἀνρὶς εἶχον λογισμοὺς ὀφ' ῥωμαίους. διὸ καὶ τἆλλα πάντα ποιεῖσθαι, πόλεμον δ' ὑπομένειν ἐπίνοιαν ἢ πλαβάλλεσθαι καὶ πᾶν ὑπομένειν ὑπὲρ τ' προφημένης πόλεως. ἀφ' ἧς μνήμειαν ἀφορμὴν καταλείπεσθαι σφίσι πάσης λὲ τ' ἄλλης σικελίας ἐπικρατεῖν ῥωμαίους, πλὴν ὄρεπανῶν. ἵνα λὲ μὴ τοῖς ἀγνοοῦσι ὃς τόπους ἀσαφῆ τὰ λεγόμενα γίνηται, περὶ ῥαφίσθαι ὀφ' βραχέων ἀναγεῖν εἰς ἔννοιαν τ' δικαιείας καὶ θέσεως αὐτῶν ὃς ἐντυγχάνοντας. τὴν μὲν ὃν σύμπασαν σικελίαν τῇ θέσει τέτραχθαι συμβαίνει πρὸς τὴν ἰταλίαν καὶ τὰ ἐκείνησ τέρατα, πλατηνίσωσ τῇ τ' πελοποννήσου θέσει πρὸς τὴν λοιπὴν ἑλλάδα ἢ τὰ ταύτησ ἄκρατούτῳ λ' αὐτῷ διαφέρειν ἀλλήλων, ἢ ἐκείνη μὲν χερσόννησος. ἧσ μὲν ὃν ὁ μεταξὺ τόπος ὀλίγος. ἧσ λὲ, πλατύς. ὃ λὲ σχῆμα ὀφ σικελίασ, ἐστὶ μὲν τρίγωνον, αἱ λὲ κορυφαὶ τῶν γωνιῶν ἑκάστησ ἀκρωτηρίων λαμβάνουσι τάξεις. ὧν ὃ μὲν πρὸσ μεσημβρίαν νεῦον, εἰς λὲ ὃ σικελικὸν πέλαγος κατατείνων, πάχνος καλεῖται. ὃ λ' εἰσ τὰς ἄρκτους κεκλιμένον, ὀξύ]ει μὲν τὸ πέρασ ὃ πρὸς δύσιν μέρος· ἀπέχει λὲ τῆσ ἰταλίασ, ὡς ἑκατὸν σάδια. προσχρεύεται λὲ πελοποιάσ. ὃ λὲ τρίτον, τέτραπται μὲν εἰς αὐτὴν τὴν λιβύλιν. ἐστίκειται λὲ τοῖς προκειμένοις τ' καρχηδόνοσ ἀκρωτηρίοις δικαίρως. ἀπέχον ὡσ χιλίασ σαδίους. νεύει λ' εἰσ χειμερινὰς δύσεισ. καλεῖ λὲ ὃ λιβυκὸν καὶ ὃ ῥοδιακὸν πέλαγος. προσχρεύεται λὲ λιβύαιον. ἧσ λὲ τούτῳ πόλισ ὁμώνυμοσ κεῖται ὀφ' τόπῳ ὅθεν ἦν τότε στρατὸν ὃς ῥωμαίοις πολιορκίαν. τείχεσι λὲ διαφερόντως ἀσφαλισμένῃ, ἢ πεῖξ τάφρῳ βαθείᾳ καὶ τενάγεσι νέκ θαλάτ]ης. λί ὧν ὄγκοι εἰσ ὃς λιμένας εἰσ πλοίους· πολλῆς λὲ ὁμβος ἐμπείρασ ὀ συνηθείας. ταύτῃ λὲ προσστρατοπεδεύσαντες ἀξ ἑκατέρᾳ μέρους οἱ ῥωμαῖοι, ἢ τὰ μὲν ταξὺ τῶν στρατοπέδων, τάφρῳ καὶ χάρακι ἢ τείχει διαλαβόντες ἤρξαντο προσάγειν ἔργα, κατὰ ὃ ἐνίσχε κείμενον ὀφ θαλάτ]ης πύργον, ὡσ πρὸσ λιβυκὸν πέλαγος, προσκατασκευάζοντες ἀεὶ τοῖς ὑποκειμένοις, ἢ πρεκτείνοντες τῶν ἔργων τὰς κατασκευάς, τέλος ἐξ πύργους ὃς συνεχεῖσ τῶν προφημένων κατέβαλον. ὃς ὑ λοιποὺς ἅμα κειροκοπεῖν ἐνεχείρησαν. γινομένης λ' ἐνεργοῦς ἢ κατασκληκτικῆς τ' πλιορκίασ ἢ τῶν πύργων, τ' μὲν, πονούντ' αὐτὰ ἑκάστην ἡμέραν τ' λ' ἐφεπομένων ἅμα ὑ ἢ τῶν ἔργων ἐπιβαινόντ'. ἀεὶ ἢ μᾶλλον ἐνὸς τ' πόλεως, ἣν ἰσχυρὰ

ναξοπὴ καὶ κατάπληξις πρὸ τῶν πολιορκουμένων. καίπερ ὄντων ἐν τῇ πόλει χωρὶς τοῦ πολιτικοῦ πλήθους αὐτῶν τῶν μισθοφόρων εἰς μυρίους. οὐ μὴν ἀλλ' ὅγε στρατηγὸς αὐτῶν ἱμίλκων, οὐδὲν παρέλειπε τῶν δυνατῶν. ἀλλὰ τὰ μὲν, αὐτοκοδομῶν, τὰ δ' αὐτομεταλλεύων, οὐ τὴν τυχοῦσαν ἀπειρίαν παρεῖχε τοῖς ἀναντίοις. ἔτι δὲ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐπιφερόμενος καὶ τοῖς ἔργοις ἐγχειρῶν, εἰ πῶς δυνατὸν πύργον ἁλῶναι, πολλοὺς μὲν τούτου τοῦ μέρους ἡ πρὸς βολὰς ἀγῶνας ἐποιήσατο. ἡ μεθ' ἡμέραν καὶ νύκτωρ. ὥστε πολίτοις ἐνίοτε πιεσθῆναι νεκροὺς ἐν ταῖς τοιαύταις συμπλοκαῖς, τῶν εἰωθότων πίπτειν ἐν ταῖς πρὸ τάξεσι. κατὰ δὲ δὴ καιροὺς τούτους τῶν ἡγεμόνων τινὲς τῶν τὰς μείσας χώρας ἐχόντων ἐν τοῖς μισθοφόροις, συλλαλήσαντες αὐτοὶ ἑαυτοῖς ὑπὲρ τῆς πόλεως ἐνδοῦναι τοῖς ῥωμαίοις καὶ πεπεισμένοι πειθαρχήσειν σφίσι τοῦτο πραγμένοις, ἐξεπέμψαντο νυκτὸς ἐκ τῆς πόλεως, ὡς δὲ στρατόπεδον. καὶ συνελέγοντο τοῦ τῶν ῥωμαίων στρατηγοῦ πρὶ τούτων. ὁ δ' ἀνὴρ ἀλέξων, ὁ ἐκ τῆς ἀκραγαντίνης κατὰ δὴ τὸ ἑπάνω χρόνος ἄπορος ἦν σωτηρίας, καθ' ὃν καιρὸν ἐπιβάλλοντο πραττομένην αὐτοῖς οἱ τῶν συρακοσίων μισθοφόροι. ἡ τότε πρῶτον ἔλυσε τὴν πρᾶξιν αὐτῶν φλέγων τοῦ στρατηγοῦ τῶν καρχηδονίων. ὁ δὲ ἀκούσας πραχθὲν σωτῆρα δὴ κατελειπομένων τῶν ἡγεμόνων ἦν παρακάλει μετὰ σπουδῆς, μεγάλας δωρεὰς ὑπισχνούμενος ἐὰν ἐμμένωσι τῇ πρὸς αὐτὸν πίστει, ἢ μὴ κοινωνήσωσι τῆς ἐξελευθέρωσι τῆς ἐπιβουλῆς. δεχομένων δὲ προθύμως δὴ λόγους, δὴ ἔπεμψε μετ' αὐτῶν ἀποστείλας, πρὸς μὲν δὴ κελτοὺς, ἀννίβαν δὲ υἱὸν τοῦ ἀννίβα, τὸν μεταλλάξαντα ἐν ἰβηρίᾳ, ὃς τὴν προειρημένην ἐν τῇ στρατείᾳ πρὸς αὐτοὺς εὐνοίαν. ὡσαύτως δὲ ἄλλους μισθοφόρους ἀλέξωνα, ἐξ' τὴν πρὸ ἐκείνοις ἀποδοχὴν αὐτοῦ καὶ πίστιν. οἱ καὶ σωματοφύλακας τὰ πλήθη ἡ πρακαλέσαντες, ἔτι δὲ πεισθέντες τὰς προτεινομένας ἑκάστοις δωρεὰς ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ, ῥᾳδίως ἔπεισαν αὐτοὺς μενεῖν ἐν τῶν προκειμένων. μὴ μὴν μετὰ ταῦτα τῶν ἐκπεμφθέντων πρὸς τὰ τείχη βαλομένων, πρακαλεῖν ἡ λέγειν τι πρὶ τῶν ῥωμαίων ἐπαγγελίας, οὐχ' οἷον προσεῖχον αὐτοῖς, ἀλλ' ἁπλῶς οὐδ' ἀκούειν ἠξίουν. βάλλοντες δὲ τοῖς λίθοις μὴ βιαιοτέρως ἀποπεμπόντων ἀπεμάξαν ἀπὸ τοῦ τείχους. καρχηδόνιοι μὲν δὴ τὰς προειρημένας αἰτίας, πρὸ μικρὸν ἦλθον ἀπολέσαι τὰ πράγματα, πραπεπεισθέντες ὑπὸ τῶν μισθοφόρων. ἀλέξων δὲ, πρότερον ἀκραγαντίνοις ἔσωσε δὴ τὴν πίστιν, οὐ μόνον τὴν πόλιν ἡ τὴν χώραν, ἀλλὰ καὶ δὴ νόμισε καὶ τὴν ἐλευθερίαν. τότε δὲ καρχηδονίοις ἄπορος ἐγένετο, τοῦ μὴ σφαλῆναι τοῖς ὅλοις. διὰ δ' ἐν τῇ καρχηδόνι, τούτων μὲν οὐδὲν εἰδότες, συλλογιζόμενοι δὲ τὰς ἐν ταῖς πολιορκίαις χρείας, πληρώσαντες στρατιωτῶν πεντήκοντα ναῦς, καὶ πρακαλέσαντες τοῖς ἁρμοζούσι λόγοις τὸ πράξεως δὴ τοὺς τετιμένον ἀννίβαν, ὃς ἦν ἀμίλκα μὲν υἱὸς, ἱππάρχος δὲ καὶ φίλος ἀτάρβα πρώτος, ἐξαπέστειλαν κατὰ στρατιάν. ἐντειλάμενοι μὴ καταμελῆσαι. χρησάμενον δὲ σὺν καιρῷ τῇ τόλμῃ, βοηθῆσαι τοῖς πολιορκουμένοις. ὁ δ' ἀνάχρεις μετὰ μυρίων στρατιωτῶν καὶ καθορμισθεὶς ἐν ταῖς καλουμέναις ἀποβάσαις. μεταξὺ δὲ κειμένας λιλυβαίου καὶ καρχηδόνος, ἐπετήδευε δὴ πλοῦν. λαβὼν δ' οὖριον καὶ λαμπρὸν ἄνεμον, ἐκπετάσας πᾶσι τοῖς ἁρμένοις καὶ καιρυρώσας, ἐπ' αὐτὸ δὲ σῶμα τὸ λιμένος ἐπιφέρετο δὴ πλοῦν. ἔχων καθωπλισμένους καὶ πρὸς μάχην ἐρίμους δὴ ἄνδρας δὴ τῶν καταστρωμάτων. διὸ ῥωμαῖοι τὰ μὲν ἀφυλάκτου γενομένης τῆς ἐπιφανείας, τὰ δὲ, φοβούμενοι μὴ σὺν τοῖς πολεμίοις ὑπὸ τῆς εἰαστοῦ πνεύματος συμπατενεχθῶσιν εἰς δὴ λιμένα τῶν ἀναντίων δ' μὲν διακωλύειν δὴ εἰς πλοῦν ἐβοήθησαν ἀπείρητως. ὡσαύτως δὲ τὸ θαλάττης ἔσησαν καταπεπλημμυρηκότες τὴν τῶν πολεμίων τόλμαν. δ' δ' ἐκ τῆς πόλεως πλῆθος ἠθροισμένον ὡσὶ τὰ τείχη πᾶν ἅμα μὲν ἡμερίας δὲ συμβεβλημένον, ἅμα δ' δὴ ἐξ ἀπροσδοκήτου ἐπαλόξω τῆς ἐλπίδος ἀναχρεῖς ἐπάσχον μετὰ κρότου καὶ κραυγῆς παρεκάλει δὴ εἰς πλέοντας. ἀννίβας δὲ πρὸς βόλους καὶ τεθαρρηκότος εἰς θαρσαλέως καὶ καθορμισθεὶς εἰς δὴ λιμένα, μετ' ἀσφαλείας ἀπεβίβασε δὴ στρατιώτας. διὰ δ' ἐν τῇ πόλει πάντες οὐχ οὕτως ἦσαν ὡσὶ τῇ τῆς βοηθείας πρόσοδος ἀναχρεῖς, καὶ περ μεγάλην ἐλπίδα καὶ χεῖρα προσειληφότες, ὡς ὡσὶ δὴ μὴ τετολμηκέναι δὴ ῥωμαίους κωλῦσαι τῶν ἐπὶ πλοῦν τῶν καρχηδονίων. ἱμίλκων δ' ὁ τεταμένος δὴ τῆς πόλεως στρατηγὸς, θεωρῶν τὴν ὁρμὴν καὶ προθυμίαν τῶν μὲν

τῶν μὲν ἐν τῇ πόλει διὰ τὴν παρουσίαν τῆς βοηθείας, τῶν δὲ παραγενομένων διὰ τὴν ἀπειρίαν τῶν ἐναντίων κακῶν, ἐβούλοντο ἀκεραίους ἀποχωρῆσαι τὰς ἑκατέρων ὁρμὰς, πρὸς τὴν διὰ τοῦ πυρὸς ἐπίθεσιν βίας ἔργοις, σωθῆναι πάντας εἰς ἐκκλησίαν. παρακαλέσας δὲ ὁ καιρῷ τὰ παρόντα διὰ πολιόνων, καὶ παρασκευάσας ὁρμὴν ἐπιβάλλεσθαι ἅμα τε μέγεθος τῶν ἐπαγγελιῶν βίᾳ κατ' ἰδίαν αὐξηθήσειν, ἢ τὰς κατὰ κοινὸν ἐσομένας χάριτας ἀυτοῖς ἢ δωρεὰς μείζονα βίᾳ κατ' ἰδίαν αὐξηθήσειν, ἢ τὰς κατὰ κοινὸν ἐσομένας χάριτας ἀυτοῖς ἢ δωρεὰς μείζονας

θρασ, οἷον ἐσῶτα πλαγιαμοὺ τὰ σκάφη τῶν πολεναντίων, ἀλλὰ θ βραχὺ προπλεύσασ ἐπέκη πλεροῦσας τὴν ναῦν ὡθνεῖ προκαλούμενος τοὺς πολεμίους. ὑπομένοντος δὲ τολμῶντος ἐπ' αὐτὸν ἐνα γεσθη δ' τάχος τ' εἰρεσίας ἀπέπλευσι καταπασάσ μιᾷ νηὶ παντὸς τοῦ τῶν ἐναντίων σόλου. καὶ σ' λοιπὴν ἤδη πλεονάκισ ποιῶν ταυτὸ τοῦτο μεγάλω χειαν παρείχετο. τοῖσ μὲν καρχησίοις ἀεὶ τὰ κατεπείγοντα διασαφῶν, τοὺσ δὲ πολιορκουμένους διαρροῖς πλασκευάζων. τοὺσ δὲ ῥωμαίους καταπλήττομενος τοῖ πλαβόλῳ. μέγισα δ' συνεβάλλετο πρὸσ τὴν τόλμαν αὐτ', σ' δ' τῶν πρὸ βραχέων ἐκ τ' ἐμπειρίας ἀκριβῶσ σεσημειῶσθαι σὺν εἰσπλουν. ὑπάρασ δὲ καὶ φαινόμενοσ ἐπειλὰν ἀπὸ τῶν κατὰ τὴν ἰταλίαν μερῶν ἐλάμβανε σὺν ἰωῖ δὲ θαλάττησ σύριγμα κατὰ πρῴραν οὕτωσ ὥστε τοῖσ πρὸσ τὴν λιβύλω τεταγμένοις σύριγσι δὲ πόλεως ἐπίπροσθεν εἶναι πᾶσι. λίαν δὲ τρόπου μόνοσ δοκεῖ δυνατὸν εἶναι οὐσίας πλέουσι τοῖ κατὰ σὺν εἰσπλουν σόματος δύσοχείν. τῇ δὲ τοῦ ῥοῦ τόλμῃ πιστεύσαντεσ οἱ πλείοις ἀπεθάρρησαν τῶν εἰδότων σὺ τόπου σ' πλατπλήσιον ποιεῖν. ἐξ ὧν οἱ ῥωμαῖοι δυχρησούμενοι τοῖ συμβαίνοντι, χωννύειν σ' σόματος λιμενῶ ἐπεχείρησαν. κατὰ μὲν δὴ σ' πλεῖσον μέροσ τ' ἐπιβολῆσ, οὐλοὺ ἦνυον. ἐξ σ' βάθοσ τ' θαλάττησ, καὶ σχεδὸν σ' μηθὲν δυνάσθαι τῶν ἐμβαλλομένων σήναι, μὴ δὲ συμμεῖναι σ' παράπαν. ἀλλ' ὁπότε τ' κλύσωνοσ θ τ' τοῦ ῥοῦ βίασ σ' ῥιπτόμενον σὺθέωσ ἐν τῇ καταφορᾷ παρωθεῖσθαι καὶ διασκορπίζεσθαι. κατὰ δέ τινα τόπων ἔχοντα βράχια ζυέσι χῶμα μετὰ πολλῆσ πολυπραγμοσύνησ. ἐφ' ᾧ τερήρησ ἐκ βέχεσ νυκτὸσ ἑκάθισε. καὶ τοῖσ πολεμίοις ὑποχείριοσ ἐγένετο διαφέρεσθαι τῇ κατασκευῇ τ' ναυπηγίασ. ἧσ οἱ ῥωμαῖοι κρατήσαντεσ, καὶ πλησάμενοι καταρτίσαντεσ ἐπιλέκτῳ, πάντασ σὺ εἰσ πλέοντασ, μάλισα δὲ σ' ῥόδιον ἐπέτηρον. οἱ δὲ κατὰ τύχλω εἰσ πλεύσασ νύκτοσ, μετὰ ταῦτα πάλιν αὐτὴν φανερῶσ. θεωρῶν δ' ἐκ καταβολῆσ αὐτῷ τὴν τεχνὴν σπουδαζομένην, γνοὺσ τὴν ναῦν μεζάσαν. σ' μὲν δὴ πρῶτον ὥρμησεν ὡσ καταταχήσων. τῇ δὲ τοῦ πληρώματοσ κατασκευῇ καταλαμβανόμενοσ, τέλοσ ἐποιήσατο ἀναγκάθη συμβαλεῖν τοῖσ πολεμίοισ. καταπροτερούμενοσ δὲ τοῖσ ἐπιβατικοῖσ διὰ πλῆθοσ τὴν ἐκλογὴν τῶν ἀνδρῶν ἐγένετο τοῖσ ἐχθροῖσ ὑποχείριοσ. οἱ δὲ ῥωμαῖοι κυριεύσαντεσ καὶ ταύτησ δὴ νεὼσ σὺκατασκευασμένησ, καὶ καταρτίσαντεσ αὐτὴν τοῖσ πρὸσ τὴν χρείαν οὕτωσ ἐκώλυσαν τοὺσ καταπολεμῶντασ καὶ πλέοντασ εἰσ λιλύβαιον. τῶν δὲ πολιορκουμένων ταῖσ μὲν αὐτικοδομίασ ἐνεργῶσ χειμενῶν, τοὺσ δὲ λυμαίνεσθαι καὶ διαφθείρειν τὰσ τῶν ὑπεναντίων παρασκευὰσ ἀπεγνωκότων, γίνεταί πωσ αὐέμοσ ἁσπὶσ ἔχων τηλικαύτην βίαν καὶ φοράν εἰσ αὐτὰσ τὰσ τῶν μηχανημάτων προσαγωγάσ, ὥστε καὶ τὰσ στὰσ διασκεδάσαι, θ σὺ προκειμένοις τούτων σύριγσι τῇ βία * βασανίζειν. ἐνῷ καιρῷ συνήσαντέσ τινεσ τῶν ἑλληνικῶν μισθοφόρων τὴν ἐπιτηδειοτάτην θ πρὸσ τὴν τῶν ἔργων διαφοράν. προσφέροντοσ δὲ σταθμῷ τὴν ἐπίνοιαν τοῦ μὲν δεξαμένου καὶ ταχέωσ ἐτοιμάσαντοσ πᾶν σ' πρὸσ τὴν χρείαν ἁρμόζον, συσκαφέντεσ οἱ νεανίσκοι κατὰ βιτοὺσ τόπουσ ἐνέβαλον σῦρ τοῖσ ἔργοισ ὥστ' ἄν, τῶν μὲν κατασκευασμάτων δι' σ' χρόνου ἐν πρασκευασμένων πρὸσ σ' ῥᾴθυμωσ ἐμπεσεῖν. τ' δὲ τοῦ πνεύματοσ βίας φυσιώσησ, καὶ αὐτῶν τῶν σύριγγων τῶν μηχανημάτων διασκεδασθησόμενα τὰσ βάσεισ, τὴν μὲν νομὴν τ' πυρὸσ ἐνδυγὸν σωέβαινε γίνεσθαι τ' πρακτικήν. τὴν δ' ἐπαρκείαν θ βοήθειαν τοῖσ ῥωμαίοισ εἰσ τέλοσ ἄπρακτον ἦ δυχερῆ. τοιαύτῃ γὰ ἔκπληξιν παρεῖσε σ' συμβαίνον τοῖσ βοηθοῦσιν, ὥστε μήτε σωοῆσαι μήτε συνιδεῖν δύνασθαι σ' γινόμενον. ἀλλ' ἀποσκοτουμένοισ ὑπὸ τ' εἰσ αὐγὴν φερομένης λιγνύοσ καὶ τῶν φλογαλύγων, ἔτι δὲ τ' τοῦ καπνοῦ πολὺ πλῆθοσ οὐκ ὀλίγοισ ἀπόλυσθαι καὶ πίπτειν. μὴ δυναμένοις ἐγγίσαι πρὸσ αὐτὴν τὴν τοῦ πυρὸσ βοήθειαν. ὅσῳ δὲ μείζω συνέβαινε γίνεσθαι τὴν δυχρησίαν τοῖσ σὺ ὑπεναντίοισ διὰ τὰσ προειρημένασ αἰτίασ, τοσούτῳ πλείω ἀχρησίασ τοῖσ σὺ ἐνιέντασ, ἦν δ' σῦρ. σ' μὲν δὴ προσκορὲσ θ βλάπτειν δυνάμενον, πᾶν ἐξεφύσα θ προσαθεῖρ κατὰ τῶν ὑπεναντίων. σ' δὲ βαρὸ μόνον ἢ ῥιπτούμενον, ἐπίτε σὺ βοηθοῦντασ, καὶ τὴν τῶν ἔργων διαφθοράν, εὔσχολον μὲν ἐποίησε δὴ δ' συνορᾶν σὺ ἀφιέντασ σ' πρὸ αὐτῶν τόπων. πρακτέον δὲ δ' γίνεσθαι σφοδρὰν τὴν πλησίον. συνεργήσασ τοῖσ βάλλουσι θ τοῦ πνεύματοσ βίας. σ' δὲ πέρασ τοιαύτῃ συνέβη γενέσθαι τὴν παν

* Vel potius βασανίζειν.

τὴν παντέλειαν τ' καταφθορᾶς, ὥστε ⸂τὰς βάσεις τῶν τειχῶν, ἢ τὰ τύπη τῶν κειῶν ⸃ὑπὸ τοῦ πυρὸς ἀχρειωθῆναι. τούτων δὲ συμβάντων, ἐπὶ μὲν τῶν ἔργων πολιορκεῖν, ἀπέγνωσαν οἱ ῥωμαῖοι. ἀθρόοι παφεύσαντες δὲ, καὶ χάρακι ἀθρόοι λαβόντες κύκλῳ τὴν πόλιν, ἐπὶ δὲ ⸂τὴν ἀδύνασ σρατοπεδείας τεῖχος ἀθρόοι βαλόμενοι, ⸂ἐφ' ὑψηλοῦ παρέσωσαν τὴν πράξιν. διὰ ἐν, ⸂ἐφ' λιβαίῳ δὲ πλωκὸς ἀξιοκοδομησάμενοι τεῖχος, εὐθαρσῶς ⸂ἐπέμενον ἤδη τὴν πολιορκίαν. εἰς δὲ τὴν ῥώμιν προσπεσόντων τούτων, καὶ μετὰ ταῦτα πλειόνων ἀναγγελόντων ὅτι συμβαίνοι τῶν ἀπὸ τοῦ σόλα πληρωμάτων δ' πλεῖσον μέρος ἔντε τοῖς ἔργοις καὶ τῇ καθόλα πολιορκίᾳ ἀφθάρθαι, ἀθρόοι καταγράφει αὐτούς. ἡ ⸂ἀναθροίσαντες εἰς μυρίους, ἀξέπεμψαν εἰς τὴν σικελίαν. ὧν ἀπὸ τοῦ σρατοῦ πραιωθέντων, καὶ ⸂ἐπὶ παραγενομένων εἰς δ' σρατόπεδον, συναγωγὴν ὁ χιλιάρχης ὁ σρατηγὸς τῶν ῥωμαίων ἀθρόοις κλαύδιος, ἔφη καιρὸν ἢ πλεῖν ⸂ἐφ' δ' μέγιστον παντὶ ⸂ἐφ' σόλῳ. δ' ἐν ἀπὸ τῶν κρητικῶν σρατηγῶν δ' ἐν ἀπάρξας δ' τεταγμένον ⸂ἐφ' αὐτῶν, ἀπαράσκευον ⸂ἐπὶ πρὸς δ' μέγιστον. ἀγνοοῦντα μὲν τὴν πρᾶσιαν τ' πληρωμάτων, πεισμένον ⸂ἢ μὴ δύνασθαι πλεῖν δ' αὐτῶν σόλον, ἀπὸ τὴν γεγυμνασμένων ἐν τῇ πολιορκίᾳ καταφθορὰν τ' ἀνδρῶν, προχείρως δ' αὐτῶν συγκατατιθεμένων, εὐθέως. ἐνεβίβαζε τότε προῒ πάρχοντα, ἢ τὰ προσφάτως παραγεγονότα πληρώματα. ὃς δ' ἐπιβάντας ἐκ παντὸς ἐπέλεξε τ' σρατιώτας ἐθελοντὰς ὃς ἀρίστους. ἄτε δὴ τ' μὲν πλοῦ σύνεγγυς ὄντος, ἢ δ' ὀφελείας ἑτοίμου προφαινομένης. ταῦτα δὲ παρασκευασάμενος αὐήχθη σὺν μέσας νύκτας, λαθὼν ὃς πολεμίους. καὶ τὰς μὲν ἀρχὰς, ἄθρους ἔπλει δρξιὰν ἔχων τὴν γῆν. ἅμα δὲ ⸂ἐφ' φωτὶ, τῶν πρώτων ὤφθη δ' ἐπέκεινα νεῶν ἐπιφαινομένων, καπιλίων ἀπάρξας, δ' μὲν πρῶτον ἀξενίου ἦγε δ' παρὰ ἄξιον. ταχὺ δ' ἐν αὐ ⸂ἐφ' γενόμενος, καὶ νοήσας δ' ἐπὶ πολλῶν τῶν ⸂ἐναντίων, ἐκείνε παντὸς ἔρου πεῖραν λαμβάνειν. ἢ πᾶν ⸂ἐπομένην, χάειν τ' μὴ περιιδεῖν σφᾶς, εἰς πρόδηλον συμπλοκὴν τὰς πολιορκίας. ἀνόπερ εὐθέως τὰ μὲν πληρώματα ⸂ἐπῆγε πρὸς δ' ἀγκάλου. ὃς δ' ἐκ τ' πρόλεως μισθοφόρος, ἠθροίζε μετὰ κιρύγματος. τῶν ⸂ἢ, συλλεχθέντων, ἐπεβάλοντο ⸂ἐφ' ἑραχέως εἰσ' εὐνοιαν αὐτὸς ἄγειν, τάς τε τ' νικᾶν ἐλπίδος ἐὰν πολεμήσασι ναυμαχεῖν, ἢ τ' ἐν τῇ πολιος κίᾳ δυοχρησίασ, ἐὰν καταμελήσωσι προῒ δόμενοι δ' ἐν κίνδυνον. ἑρίμεως δ' αὐτῶν παρορμηθέντων πρὸς τὴν ναυμαχίαν, ἢ βοώντων ἄγειν ἢ μὴ μέλλειν, ἐπαινέσας ὁ ἀξιάμενος τὴν ὁρμὴν παρήγγελε κατὰ τάχος ἐμβαίνειν ἢ βλέποντας πρὸς τὴν αὐτ' ναῦν, ἕπεσθαι ταύτῃ κατὰ πρύμναν. ἅμα δὲ φήσας ⸂ἢ τὰ προειρημένα κατὰ σουλπίκιον, πρῶτος ἐπῆρε δ' ἐν αὐλῶνα, ⸂ἐφ' αὐτὰς τὰς πύλας ἔχοντα ⸂ἐφ' θάτερα μέρη τ' λιμένος ἀγαγὼν τοῦ τῶν πολεμίων. εἰσπλοῦν. πόπλιος δ' τῶν ῥωμαίων σρατηγὸς θεωρῶν ὃς μὲν πολεμίους πρὸ τὴν αὐτ' δύναν οὐκ εἰκοντας, οὔτε καταπλήττεσθαι νοσ δ' ἐπὶ πλοῦν, ἀλλὰ πρὸς ⸂ἐφ' ναυμαχεῖν ὄντας, τῶν δὲ σφετέρων νεῶν, τὰς μὲν, ἐντὸς ⸂ἐφ' τ' λιμένος οὔσας, τὰς δὲ, ἐν αὐτῷ ⸂ἐφ' σώματι, τὰς δὲ, φερομένας ⸂ἐφ' δ' ἐπὶ πλοῦν, πάσαις αὐασρέφειν πρήγγελε. ἢ ποιεῖσθαι δ' ἐν πλοῦν ἔξω πάλιν. ἔνθα δὴ, τῶν μὲν ἐν ⸂ἐφ' λιμένι, τῶν δὲ, κατὰ δ' ἐπὶ πλοῦν ἐκ τ' μεταβολῆς συμπιπτόντων, οὐ μόνον θόρυβος ἦν ἐκ τῶν αὐθρώπων ἀπλήτους, ἀλλὰ ἢ ὃς θαρσοῦς ἐθρανον ἀλλήλας συμπρούοντας. ὅμως δ' ἀεὶ ὃς αὐαχέχοντας ἐκτάττοντες οἱ ῥωμαῖοι, πρὸ αὐτὴν τὴν γῆν, ταχέως ἐπὶ πολὺ αὐτὶ πρώρας ποῖσι τοὺς πολεμίους. ὁ δὲ πόπλιος ἐπὶ πλοῦν μὲν ἀνὰ σ ἀρχῆθεν κατόπιν, ἐπὶ παντὶ ⸂ἐφ' σόλῳ. τότε δ' ἐπὶ πρὸς ἑαυτὸν δ' ἐν πλοῦν πρὸς πέλαγος, ἔλαβε τὴν εὐώνυμον ⸂ἢ ὅλης δυνάμεως τάξιν. ἀπάρξας ⸂ἢ κατὰ δ' αὐτὸν καιρὸν ⸂ἐπάρας δ' λαιὸν τῶν πολεμίων ῥωμαίων, ἔχων πέντε ναῦς ἐπὶ πλοῦν, ⸂ἐπέκεινα τὴν ἑαυτ' ναῦν αὐτίπρωρον ⸂ἧς πολεμίοις, ἀπὸ τ' κατὰ δ' πέλαγος μέρος. ἅμα ⸂ἢ τ' ἐπιπλεόντων ἀεὶ ῥᾳδίως προσιστατόμενος, ὅσα μὴ ἐν τ' ἐπιπλοῦν πρήγγελε δὴ τ' ⸂ἐπιπλεόντων ἀφεστῶν. κατασάντων ⸂ἢ πάντων εἰς μετώπην, σημήνας δὴ τ' συμπλοκὴν, τὰς μὲν ἀρχὰς ἐποιεῖτο ⸂ἐφ' δ' ἐπὶ πλοῦν ἐν τάξει, μενόντων πρὸς τῇ γῇ τῶν ῥωμαίων, δὴ δ' προσδεχόμενος τὰς ἐκ τ' λιμένος ἀναφερούσας ναῦς. ἐξ οὗ ⸂ἐπέβαινε μεγάλα δ' ὃς ῥωμαίους ἐλαττοῦσθαι, πρὸς αὐτῇ τῇ γῇ ποιούμενος τὴν συμπλοκήν. ἐπεὶ ⸂ἢ σύνεγγυς αὐτῶν ἦσαν, ἀρθέντων τῶν ⸂ἐπωμάτων, ἐφ' ἑκατέρας τ' ναυμαχίδος, ⸂ἐπέβαλον ἀλλήλαις. δ' μὲν πρῶτον. ἰσόρροπος ἦν ὁ κίνδυνος. ὡς δ' ἀμφοτέ-

ροις τοῖς ἀείσοις ἐκ τ πεζικῆς δυνάμεως ἐπιβάταις χρωμένων. ἀεὶ λέμαλλον ὑπερεῖχον οἱ
καρχηδόνιοι, δι' ὃ πολλὰ προτερήματα πρὸς ὅλον ἔχειν ἐν ἀγῶνα. τῶτε γὰρ ταχυναυτεῖν πολὺ
διέφερον, διὰ τὴν διαφορὰν τ ναυπηγίας, ἢ τὴν τῶν πληρωμάτ ἕξιν. ἅτε χώρα μεγάλα συνεβά
λετο ἀυτοῖς, ἅτε πεποιημένων τὴν ἐκ ταξιν ἀπὸ τῶν κατὰ τὸ πέλαγος τόπων. εἴτε δὲ πλείονι τό
πῳ ἢ τ πολεμίων, κατόπιν αὐτὰ χώρων ἀσφαλῶς ἀφ' ὧν ταχυναυτεῖν εἰς ὃν αὐτὰ πεπαμέ
νον τόπον, κἄπειτ' ἐκ μεταβολῆς τοῖς πρὸς πίπτουσι ἢ νωκόντων, τότε μὲν πλέοντες, τότε
δὲ πλάγιοι πρὸς πίπτοντες χρεφομένοις ἢ δυχρηστοῦσι δι' ὃ βάρος ἢ πλοίων ἢ δι' ἣν ἀπειρίαν
τῶν πληρωμάτων, ἐμβολάς τε συνεχεῖς ἐνδιδόασιν, ἢ πολλὰ τῶν σκαφῶν ἐβάπτιζον. εἴτε κινδυ
νεύοι πῃ τ συμμάχων ἐρίμως πεβοηθουν ἔξω τ λιμνοῦ, ἢ μετ' ἀσφαλείας πρὸς τὰς πρύμνας
καὶ τὸ πέλαγος πιούμενοι ὃν πλοῦν. ῥῖς τε μὲν ῥωμαίοις τἀναντία τούτων συνέβαινε. θοῖς τε
γὰ πεζομένοις, οὐκ ἦν εἰς τοὔπισθεν διωατὸν ἀναχωρεῖν πρὸς τῇ γῇ πεπαμένοις ὃν κίνδυνον.
ἀεὶ δ' ὑπολιβόμενον ὑπὸ τῶν κατὰ πρόσωπον σκάφος, ἢ ῥῖς βράχεσι πλησίον ἐκάθιζε κατὰ
πρύμναν, ἢ πρὸς τὴν γῆν φερόμενον ἐπώκελλε διεκπλεῖν. μὴν ἔν δὲ τ πολεμίων νεῶν, ὑπὸ κατό
πιν. ἐπιφαίνεσθαι τοῖς ἤδη πρὸς ἕτερος διαμαχομένοις, ὅπερ ἐν θοῖ ναυμαχεῖν ἔδει πρακτικώτα
τον, ἀδύνατον ἦν τοῖς ἔχουσι διά τε τὴν βραδύτητα τ πλοίων, προσέτι δὲ μὴ τὴν ἀπειρίαν τῶν πληρωμά
των, βουλόμενον ἐπιβοηθεῖν ῥῖς δεομένοις κατὰ πρύμναν ἐδύνατο, δι' ὃ συμπεκλεῖσθαι πρὸς τὴν γῆν, ἢ
μὴ ἢ μικρὸν ἀπολείπεσθαι τόπον θοῖς βουλομένοις ἐπέχειν θοῖ δεομένῳ. τοιαύτης δὲ δυσχρησίας
ὑπαρχούσης τοῖς ἐν ὅλον ἀγῶνα, ἢ τ μὲν καθιζόντων ἐν ῥῖς βράχεσι. τῶν δ' ἐκπιπλόντων σκα
φῶν, καταφανὲς ὁ στρατηγὸς τῶν ῥωμαίων ἐποιεῖτο συμβαῖνον, ὥρμησε πρὸς τὴν φυγὴν ἀπὸ τ δύο νυμῶν
ἀπὸ τὴν γῆν ἐξελίξας. ἢ μὲν αὐθοῖ πλοῖα τριάκοντα ναῦς. αἱ πλεῖστον ἐγγὺς οὖσαι. τ δὲ λοιπῶν
σκαφῶν ὄντων ἐννενήκοντα ἢ ἓξ ἐκυρίευσαν οἱ καρχηδόνιοι ἢ τῶν πληρωμάτων, ὅσοι μὴ τ ἀπ
ορῶν τὰς ναῦς εἰς γῆν ἐκβαλόντες ἀπεχώρησαν. γενομένης δὲ τ ναυμαχίας διαύτης, ἀπέ
βασε μὲν δόκιμα πλὰ τοῖς καρχηδονίοις, ὡς λίαν τὸν ἢ δ' ἰδίαν προνοιαν ἢ τόλμαν κα
τορθωκώς. πόλιος δὲ πλὰ θοῖς ῥωμαίοις ἀδόξει ἢ διεβέβλητο μεγάλως. ὡς εἰκὸς ἢ ἀλογίστως
θοῖς πράγμασι κεχρημένος. ἢ δ' καθ' αὐτόν, οὐ μικροῖς ἐλαττώμασι πεπιβέβληκὼς τὴν ῥώμην.
διὸ μὴ μὲν ταῦτα μεγάλως ζημίωσε ἢ κινδύνοις κατέθετο πρὸς ὅλον. οὐ μὴν ὅτι ῥωμαῖοι καὶ πᾶ
σιν ἐν τοιούτων συμβεβηκότων δι' τὴν ὑπὲρ τῶν ὅλων φιλοτιμίαν, οὐδὲν ἀπελπίσαντες τ ἐνεστηκότων,
ἀλλ' ἔχοντες τῶν ὄντως πραγμάτων. διὸ μὴ σωφάνως τ κατὰ τὰς ἀρχαιρεσίας χρόνῳ στρατη
γοὺς, ὑπάρχοντας κατασκάπτοντες, πλαυτικὰ δὲν ἕτερον αὐτῶν ὄντε πεμπτον λευκίον ἰούνιον. τὰς πε σπ
ταρχίας πλακομίζοντας θοῖς δ' λιλύβαιον πολιορκοῦσι, μὴ τὰς ἄλλας ἀγορὰς μὴ χορηγίας θοῖ
στρατοπέλῳ. πρὸς ἢ, μὴ πλατεμπολοῖς θύρις ἐπλήρωσαν ὀξήκοντα ναῦς. ὁ δ' ἰούνιος ἀφικόμενος
εἰς τὴν μεσόγειον μὴ προς λαβὼν τὰ σωματικὰ τῶν πλοίων, ἀποστέλλει τ στρατοπέδου καὶ τ ἄλ
λης σκελίας, πλεκομίσθη κατὰ στομλὴν εἰς τὰς συρακούσας. ἔχων ἑκατὸν εἴκοσι σκάφη. ἐπὶ
τὴν ἀγορὰν ὀφελὸν ἐν ὀκτακοσίαις ναυσὶ φορτηγοῖς. ἐντεῦθεν δὲ πλαδοὺς τοῖς ταμίαις τὰς ἡμι
σείας φορτηγοὺς καὶ πηνὰ τῶν μακρῶν πλοίων, ὀξαπέστελλε διακομιδὴν ποιούμενος θοῖ στρα
τοπέλῳ τὰ πρὸς τὴν χρείαν. αὐτὸς δ' ἐν ταῖς συρακούσαις ἐπέμενε. τούς τε κατὰ πλοῦν ἀπ
φυστεροῦντας ἐκ τ μεσογείου ἀναδεχόμενος, ἢ πλὰ τ ἐκ τ μεσογαίας συμμάχων, σῖτον πρόσανα
λαμβάνων. κατὰ δὲ τοὺς ἀγροὺς καιροὺς, ἀπάρτας μὲν ἄνδρας τοὺς ἐν τῇ ναυμαχίᾳ λελοιθότας καὶ
τὰς αἰχμαλώτους ναῦς ὀξαπέστελλεν εἰς τὴν καρχηδόνα. κλεόνικον δὲ τὸν συνάρχοντα. διὸ τριά
κοντα ναῦσ ὀξέπεμπε, πρὸς αἷς ἔχων αὐτὸς ἑβδομήκοντα κατέπλευσε. προσαίξας ἄφνω πρὸς
πόντα τοῖς ὁρμοῦσαν πλὰ δ' λιλύβαιον τ πολεμίων ναῦσι, ὧν μὲν ἂν, ὑπατὸς ἢ κυρεύσας,
τοῖς δὲ λοιποῖς. τοῦ ἐμβαλεῖν. πειθόντος δὲ τ κλεονίκου μὴ ποιεῖσθαι ὃν ἐπίπλουν ὑπὲρ
τὴν ἐωθινὴν, ἢ τὰ μὲν ἐμπρηόντος, τὰ δὲ ἀποπονήσαντος τ πλοίων, μεγάλως συνέστησε ἐαυ
τὸν ταραχὴν ποιεῖ δ' τῶν ῥωμαίων στρατόπεδον. προσοκλούντων ἢ αὐτῶν τοῖς ναυσὶ καὶ πνομένης
κραυγῆς ἐνοήσας ἱμίλκων ὁ λιλύβαιον τηρῶν, ἢ θεωρῶν ἤδη τ ἡμέρας ὑπφαινούσης δ' συμ
βαῖνον, ἐπαπορεῖ τοῖς ἐκ τ πόλεως μισθοφόροις. διὸ ῥωμαῖοι τ λεινοῦ παντα χόθεν ἀνῆς

πείσαντος

περίσπαστος οὐκ εἰς μικρὰν, οὐλ' εἰς τὴν τυχοῦσαν ἦλθεν ἀφορμήν. ὁ γὰρ τῶν Καρχηδονίων ναύαρχος, ὀλίγα τῶν σκαφῶν τὰ μὲν ἀποσάξας, τὰ δὲ, σωζόμενος, μετὰ ταῦτα μικρὸν ἀπὸ τοῦ λιλυβαίου πλακομιθεὶς, ὡς ἐφ' ἡρακλείας ἐπὶ βολόμνος ἀκολυθεῖν ὤετο. ὁ δὲ ἀρχὰ τόπεδον πλέοντας. προσαγγελάντων δὲ τῶν σκοπῶν, πλῆθος ἱκανὸν πλοίων προσφέρεσθαι παντοδαπῶν καὶ συνεγγίζειν, αὐαχθεὶς ἔπλει συμμίξαι ἀσύδοις. ἐπὶ δὲ καταφονεῖν τῶν ῥωμαίων ἐκ τοῦ προγεγυμνάσθαι προτέρημαρος. ὁμοίως δὲ καὶ τοῖς ἐκ τῶν συρακοσῶν προαπεσταλμένοις τὰ μίας αὐήγγελαν οἱ προπλεῖν εἰθισμένοι λέμβοι. ὅθεν ἐπὶ πλοῖα τῶν ἀντεναντίων. ὅθεν νοίμσαντες οὐκ ἀξιόχρεως σφᾶς αὐτοὺς εἶναι πρὸς ναυμαχίαν, καθώρμιζον πρός τι πολισμάτιον τῆ ἀκρωτηρὶς τατ[ομένους, ἀλίμενον μὲν, σάλους δὲ ἔχον καὶ προβολὰς ἀπορωκλούσας ἐκ τῆς γῆς ὑφ' ἑῖς. οὐ βουλόμενοι τὴν ἀπόδεσιν, καὶ τοὺς τε καταπέλτας καὶ τοὺς βολίδας ἐκ τῆς πόλεως ἐπισκήσαντες, προσεδόκων ἐπὶ πλοῖα τῶν ἀντεναντίων. ὅθεν καρχηδόνιοι συνεγγίσαντες, τὰ μὲν πρῶτον ἐπεβάλοντο πολιορκεῖν τοὺς, ἀπολαβόντες τοὺς μὲν ἄνδρας καταπλαπέντας εἰς τὸ πολισμάτιον ἀποχωρῆσαι. τῶν δὲ πλοίων ἀσφαλῶς κυκλεύσαν, οὐ προχωρούσης τῆς ἐλπίδος, ἀλλὰ τοὐναντίον ἀμυνομένων γενναίως, καὶ τόπου πολλὰς ἔχοντος καὶ παντοδαπὰς δυσχρησίας, ὁλίπα τὰς ἀγορὰς ἐχόντων πλοίων ἀποσάσαντες, ἀπέπλευσαν πρός τινα ποταμὸν, ἐν ᾧ καθορμισθέντες, πετρῶν δὲν αὐάπλοον αὐτῷ. ὁ δ' ἐν ταῖς συρακούσαις ἀπολιφθεὶς στρατηγὸς, ἐπεὶ τὰ κατὰ τὴν πρόθεσιν ἀπετέλεσε, κάμψας δὲν πάχωρον, ἐπορεύετο δὲν πλοῦν ὡς ἓξ δὲ λιλύβαιον. οὐδὲν εἰλικὸς τῶν ποθὲν θεν προπλέοντας συμβεβηκότ. ὁ δὲ τῶν καρχηδονίων ναύαρχος σημηνάντων τῶν σκοπῶν ἀνθ' ὁρᾶ πάλιν τὴν ἐπιφάνειαν τῶν ἀντεναντίων, αὐαχθεὶς ἔπλει μετὰ σπουδῆς. βαλόμενος ἀμῦναι ὡς πλεῖστον ἀπέχοντ τῶν οἰκείων νεῶν συμβαλεῖν. ὁ δ' ἰούνιος κατιδὼν ἐκ τοῦ δὲν σόλον τῶν καρχηδονίων, ἃ δὲ πλῆθος τῶν σκαφῶν, οὔτε συμβαλεῖν ἐθελόμενον, οὔτ' ἐκφυγεῖν ἐπιδυατὸς ὢν δι' ὀλιγότητα, ἀναπλέοντας εἰς τόπους ἐπιτηδείους καὶ κατὰ πάντα ζόσον ἐπισφαλεῖς, καθωρμίσθη. κρεῖττον ἀρετώτερον ἀπάρχειν ὅπλοις παθεῖν μᾶλλον, ἢ θεῖς πολεμίοις αὐτανδρον δὲ σφέτερον στρατόπεδον ἀποχείριον ποιῆσαι βουλὼν ἢ δὲ τοῦτου γε χάριν ὁ τῶν καρχηδονίων ναύαρχος, δὲ μὲν πεζαβάλλεσθαι καὶ προσάγειν τοιούτοις τόποις, ἀπεδοκίμασε λαβὼν ἄκραν τινὰ καὶ προσορμισθεὶς ταύτῃ μεταξὺ τῶν στρατοπέδων ἑτέρᾳ καὶ προσεῖχε δὲν νοῦν ἀμφοτέροις. ἐπιγινομένης δὲ χειμῶνος καὶ δοκιμάσεως προφανοῦς ἐκ τῆ πελάγους ὁλοχερεσέας, οἱ μὲν τῶν καρχηδονίων κυβερνῆται μάτε τὴν τῆ τόπων καὶ τὴν τῆ πράγματος ἐμπειρίαν, προορώμενοι δὲ μέλλον, καὶ προλέγοντες δὲ συμβησόμενον, ἐπίσαν δὲν καθάλωνα φυτεῖν δὲν χάρακα, καὶ κάμπαι τὴν ἄκραν τῆ παχύνος. πειθόμενος δὲ νανεχὼς, οὐχὶ μὴν πολλὰ μοχθήσαντες καὶ μόλις κατοράραντες τὴν ἄκραν, ἐν ἀσφαλεῖ καθωρμίσθησαν. οἱ δὲ μὴν ῥωμαῖοι σόλοι τῆ χειμῶνος ἐπιγινομένης, καὶ τῆ τόπων εἰς τέλος κατισχόντων ἀλιμένων, καὶ ἀνέφθαρησάν, ὥστε μὴ λέ τῶν ναυαγίων μηλὲν γενέσθαι χρήσιμον. ἀλλ' ἀμφοτέρους αὐτοὺς ἀρθὴν καὶ πλάσαι ἀχρήστους ἀποθανεῖν. τοῦτο δὲ συμβάντος, τὰ μὲν τῶν καρχηδονίων ἀνδρὸς ἀνέκυκλεν καὶ πάλιν ἐπιρρεπεστέρας εἶχε τὰς ἐλπίδας. οἱ δὲ ῥωμαῖοι πρότερον μὲν ὅσον ἀτυχικότες, τὸ τελὲ ὁλοχερῶς, ἐκ τῆ θαλάτ[ης ἀφεθέντες. τῶν δ' ἀναίθρων ἐπικράτων. καρχηδόνιοι δὲ τῆ μὲν θαλάτ[ης ἐκυρίευον. τῆ δὲ γῆς, οὐχ ὅλως ἀπάλπιζον μετὰ δὲ ταῦτα πάντες, ὅσ μὲν θεῖς ὁλοις ἐχετλίαζον, οἱ δὲ ἐν τῇ ῥώμῃ ἃ τὰ πρὸ δὲ λιλύβαιον στρατόπεδα. ἀπὸ τὰ προφρημένα συμπλέοματα. τῆ μὲν προθέσεως οὐκ ἀφίσαντο τῆ κατὰ τὴν πολιορκίαν, ἀλλ' οἱ μὲν, ἐχορήγουν κατὰ γῆν ἀπροφασίστως. οἱ δὲ προσεκάτερον ταύτῃ κατὰ δυατόν. ὁ δ' ἰούνιος ἀνακομισθεὶς ἐκ δὲ στρατόπεδον ἐκ τῆ ναυαγίας, καὶ θεὶ παθὼς ὢν, ἐγίνετο πρὸς δὲ καινοπραγμοσύνη τῆ πραξάντων. σπουδάζων αὐαμαχέσασθαι τὴν γενομένην πειθαρχίαν. διὸ καὶ βραχείας ἀνθ' ἑῶν ἀπαστούσης ἀφορμῆς, καταλαμβάνει πραξικοπήσας δὲν ἔρυκα. καὶ γίνεται τοῦτο τῆ ἀφοσίωσης τῆ ἱεροῦ καὶ τῆς πόλεως ἐμπρατός. ὁ δὲ ἔρυξ, ἔστι μὲν ὄρος πλὰ θάλατταν ἐν τῇ σικελίας ἐν τῇ παρὰ τὴν ἰταλίαν κειμένῃ πλησίον. μεταξὺ δρεπάνου καὶ πανόρμου. μᾶλλον δ' ὀχυρὸν καὶ σφόδρα πρὸς δ' δρέπανον. μεγέθει δὲ παραπολὺ διαφέρον τῶν κατὰ τὴν σικελίαν ὀρῶν.

πλὴν τῆς ἄκτης. τούτου δ' ἐπ' αὐτῆς μὲν ἡ κορυφὴς οὖσης ἐπιπέδου, κεῖται δ' ἡ ἀφοσίωσις τοῦ ἐρυκίνης ἱεροῦ. ὅπερ ὁμολογουμένως ἐπιφανέστατόν ἐστι τῶν τότε πλούτῳ καὶ τῇ λοιπῇ προσασίᾳ τῶν κατὰ τὴν σικελίαν ἱδρυθέν. ἡ δὲ πόλις ἐπ' αὐτὴν τὴν κορυφὴν τέτακται, πάνυ μακρὰν ἔχουσα καὶ προσάντη παντοχόθεν τὴν ἀνάβασιν. ἐπὶ τε τὴν κορυφὴν ἐπισήσας φυλακὴν, ὁμοίως δὲ καὶ τὴν ὑπὸ ἡρεπάνων πρόβασιν, ἐτήρει φιλοτίμως ἀμφοτέρους τοὺς τόπους. ἐν μᾶλλον δὲ ὑπὲρ τῶν ἀναβολῆς ἐξέπεμπε καιρόν. πεπεισμένος οὕτω καὶ τὴν πόλιν ἀσφαλῶς ἐν σύμπαντι ὄρος. ὑφ' αὐτὸν ἕξειν. διὸ δὴ καὶ Χαλκηδόνιοι μετὰ ταῦτα στρατηγὸν καταστήσαντες, ἀμίλκαν ὃν βάρκαν ἐπικαλούμενον τοῦτο, τὰ κατὰ τὸν σόλον ἐνεχείρουν ὅσα παραλαβὼν τὰς ναυτικὰς δυνάμεις, ὥρμησε πορθήσων τὴν ἰταλίαν. ἔτος δ' ἦν ὀκτωκαιδέκατον ἐκ πολέμου. κατασύρας δὲ τὴν λοκρίδα καὶ τὴν βρεττιανὴν χώραν, ἀποβλέπων ἐντεῦθεν κατὰ πάντα τὸν σόλον πρὸς τὴν παρορμίσιν. ἢ καταλαμβάνει δὲν ὑπὸ τῆς ἐρυκτῆς λεπομένου τόπου. ὃς κεῖται μὲν ἐρυκος ἢ παρόρμου μεταξὺ πρὸς θαλάττῃ. πλὴν δέ τι τῶν ἄλλων δοκεῖ διαφέρειν τόπων ἐπὶ τὴν λειότητι πρὸς ἀσφάλειαν στρατοπέδων καὶ χρονισμόν. ἔστι γὰρ ὄρος περίτομον ἔχουσα κύκλος ἐκ ἡ πολισμένης χώρας εἰς ὕψος ἱκανόν. τούτου δὲ ἡ περίμετρος τὰ ἄνω στεφάνης οὐ λείπει τῶν ἑκατὸν σταδίων. ὑφ' ἧς ὁ πολιχόμενος τόπος εὔβατος ὑπάρχει καὶ γεωργήσιμος. πρὸς μὲν τὰς πλαπίους πνοὰς βυθίως κείμενος. θαλασσίμων δὲ θηρίων εἰς τέλος ἄμοιρος πολέχεται ἡ κρημνοῖς ἀπροσίτοις ἐκτὸς κατὰ θάλατταν μέρους ἢ τοῦ πρὸς τὴν μεσόγαιαν πεπηκότος τὰ δὲ μέταξύ τούτων ἐστὶν ὀλίγος ἢ βραχείας διόμωμα κατασκευῆς. ἔχει δ' ἐν αὐτῷ ἢ μασὸν, ὃς ἅμα μὲν ἀκροπόλεως, ἅμα δὲ σκοπῆς βύθιος λαμβάνει τάξιν, κατὰ τὸ ὑποκείμενος χώρας. κρατεῖ δὲ καὶ λιμένος βύκαιρου πρὸς ὃν ἀπὸ ἡρεπάνου ἡ λιλυβαίᾳ δρόμον ἐπὶ τὴν ἰταλίαν ἐν ᾧ πλοῦς ὕδατος ἄφθονον ὑπάρχει. προσόδους δὲ τὰς πάσας ἔχει βεῖς τὰς δυσχερεῖς. δύο μὲν ἀπὸ χώρας. μίαν δ' ἀπὸ θαλάττης. ἐν ᾧ κατασταθεὶς πελύβιος ἀμίλκας, ὡς ἂν μήτε πόλεως οἰκείας, μήτ' ἄλλης ἐλπίδος μεγαλείας αὐτὸν ἐχόμενος, εἰς μέσους δὲ τοὺς πολεμίους ἑαυτὸν σώζων, ὅμως οὐ μικροὺς οὐδὲ τοὺς τυχόντας ἀγῶνας ῥωμαίοις παρεσκεύασε πρῶτον μὲν γὰρ ἐντεῦθεν ὁρμώμενος κατὰ θάλατταν, τὴν παραλίαν τῆς ἰταλίας ἐπόρθει μέχρι τῶν ῥωμαίων χώρας. δεύτερον δὲ κατὰ γῆν παρασταθεὶς τῶν αὐτῶν ῥωμαίων πρὸς τὴν πανορμιτῶν πόλεως ἐν ἴσῳ πέντε σταδίοις, πολλοὺς καὶ πολεμίους ἀγῶνας συνεστήσατο κατὰ γῆν σχεδὸν ὑπὲρ βεῖς ἐνιαυτούς. πολεμῶν οὖν οὐχ οἷόν τε ἦν γραφῆς τῶν κατὰ μέρος ἀποδοῦναι λόγον. καθάπερ δὲ τῶν ἀναφερόντων πυκτῶν, ἢ τῶν γυναικοτήτων καὶ τῶν ἐξεῖς, ὅταν εἰς ἀλλήλους ἐμπέσωσι καὶ συμπλακέντες καιρὸν διαμάχωνται, πληγὴν μὲν πληγῇ πίπτοντες ἀναπαύσασθαι λοιπὸν μὲν ἡ προνοίαν ἀνέχειν ὥσπερ ἑκάστης ἐπιβολῆς ἢ πληγῆς, οὔτε βεῖς ἀγνοιζομένοις, οὔτε βεῖς θεωρημένοις δεῖ δυνατόν, ἐκ τε καθόλου τῶν ἀνδρῶν ἐνδρείας ἢ τε ἑκατέρου φιλοτιμίας, ἔτι δὲ ἐμπειρίας ἀυτῆς τε δυνάμεως, πρὸς δὲ, ἢ τε εὐτυχίας ἱκανὴν εὐνοιαν λαβεῖν, οὕτω δὲ καὶ τοὺς τῶν νῦν λεγομένων στρατηγῶν τὰς μὲν πάσας ἢ δὲ βόπους λιπὼν ἀνάγκαν ἐκάστην. ἡμέραν ἐποιοῦντο κατ' ἀλλήλων, ἐνέδρας, αὐτενέδρας, ἐπιθέσεις, προσβολὰς, οὔτ' ἂν ὁ γράφων δύναιτο μνημονεύων ἐφίκοιτο, βεῖς τ' ἀκούσειν ἀπέραντος, ἅμα δ' αὐωφελὴς ἂν ἐκ τε ἀναγνώστου κείνοις χρεία. ἐκ δὲ τῆς καθολικῆς ἀποφάσεως βοὺλ αὐτῶν καὶ τοῦ τέλους ἢ φιλοτιμίας μᾶλλον ἄν τις εἰς ἔννοιαν ἔλθοι τῶν προειρημένων. οὔτε γὰρ τῶν ἐξ ἱστορίας στρατηγημάτων, οὔτε ἐκ τοῦ καιροῦ ἢ τε ὑποκειμένης πειράσεως ἐπινοημάτων, οὔτε τῶν εἰς παράβολον καὶ βίαιον αὐτοκόντων τόλμαν, οὐδὲν παρελείφθη. κείσιν γε μὴν ὁλοχερῆ γενέσθαι ἀπὸ πλείστοις αὐτῶν, οὐχ οἷόν τ' ἦν. ἅτε δὴ δυνάμεις ἀμφοτέρων ἦσαν ἐφάμιλλοι, τάττε δὲ χάρακας ὁμοίως ἀπρόσιτα ἀπὸ τὴν ἐχυρότατον τότε διάστημα τῶν στρατοπέδων βραχὺ παντελῶς. ὅπερ οὖπον ἦν μάλιστα, τὰς μὲν κατὰ μέρη συμπλοκὰς ἀπύστους γίνεσθαι καθημέραν ὁλοχερεῖς δὲ συντελεῖσθαι μηδέν. τούτους γὰρ αὐτοὺς ἀεὶ συνέβαινε διαφθείρεσθαι κατὰ τὰς συμπλοκὰς τοὺς ἐν χειρῶν νόμῳ βοὺλ πεσόντας. διὰ δ' ἅπαξ ἐγκλίναντος, εὐθέως ἐκτὸς τε λεγεῶν πάντων ἦσαν ὑπὸ τὰς αὐτῶν ἀσφαλείαις. καὶ πάλιν ἐκ μεταβολῆς ἐκινδύνευον. οὐ μὴν ἀλλ' ὥσπερ

ἀγαθὸς

ἀναθὸς βραβεύτης ἡ τύχη μεταβιβάσασα πλαβόλως αὐτοὺς ἐκ τοῦ προειρημένου τόπου τῆ προϋπαρχόντος ἀθλήματος, εἰς πλαβολώτερον ἀγώνισμα καὶ τόπον ἐλάττω ξυνέκλεισεν. ὁ γὰρ Ἀμίλκας τῶν ῥωμαίων ἓν ἔρυκα τηρούντων, ἐπί τε τὴν κορυφῆς, μὴ πλὰ τὴν ῥίζαν καθάπερ εἰπομεν, κατελάβετο τὴν πόλιν τῶν ἐρυκινῶν. ἦν δὲ μεταξὺ τῆς τε κορυφῆς καὶ τῶν πρὸς τῇ ῥίζῃ στρατοπεδευσάντων. ἐξ οὗ συνέβαινε πλαβόλως μὲν κομιζεῖν καὶ κινδυνεύειν πλείονος κομιζόντων τὴν κορυφὴν κατέχοντας τῶν ῥωμαίων. ἀπίστως δὲ καρχηδονίοις αὐτέχειν. τῶν τε πολεμίων πανταχόθεν προσκειμένων. καὶ τῶν χορηγιῶν οὐ ῥᾳδίως αὐτοῖς πλακομιζομένων. ὡς ἂν γὰρ θαλάττης καθ' ἑνὰ τόπον καὶ μίαν πρόσοδον αὐτεχομένης. οὐ μὴν ἀλλὰ πάλιν ἐνταῦθα πάσαις μὲν ἀμφοτέροις ταῖς πολιορκητικῶς ἐπινοίαις καὶ βίαις χρησάμενοι κατ' ἀλλήλων. πᾶν δὲ γένος ἐνεδίας αὐαχόμενοι, πάσης ἐπείστως καὶ μάχης πεῖραν λαβόντες, τέλος οὐχ ὡς φάβιος φησὶν ἐξαδυνατοῦντες καὶ πολεμικοῦντες, ἀλλ' ὡς ἂν, ἅπαξ δεῖσι καὶ ἀπαυστί πνεῦ ἄνδρες. ἱερὸν ἐποιήσαντο σέφανον. πρότερον γὰρ ἐκείνους ἀλλήλων ἐπικρατῆσαι. καὶ περ δύο ἔτη πάλιν ἐν τούτῳ γὰρ τόπῳ διαγωνισαμένους, λίαν ἄλλου τόπου ἐπέβη λαβεῖν ἓν πολέμου τὴν κρίσιν. τὰ μὲν δὴ πολὺ ἓν ἔρυκα καὶ τὰς πτικὰς δυνάμεις, δι' αὐτῶν ἔσχε νάθεσιν. τὰ δὲ πολιτεύματα ἦν ἀμφοτέρων παραπλήσια τοῖς ἰχθυοφάγοις τῶν θηρίων ὀρνίθων. ἐκεῖνοι τε γὰρ πολλάκις ἀπολωλεκότες τὰς πτέρυγας ἀφ' ἁπαλίας, αὐτῇ δὲ τῇ ἰχῇ μενόντες ἐκβάλλουσι τὰς πλευρὰς ἕως ἂν αὖθις πάτος ποτὲ πεσόντες αὖθις καὶ ῥᾳδίως ἀλλήλων ἀναβράξωνται, κἄπειτα τοὔνυχα συμβῇ ἓν ἕτερον αὐτῶν προπεσεῖν. ὅτε ῥωμαῖοι καὶ καρχηδόνιοι κάμνοντες ἤδη ταῖς πόδοις ἀφ' ἑνὸς τὴν συνέχειαν τῶν κινδύνων εἰς τέλος ἀπήλθον. τὴν τε δύναμιν πεπελέκασι καὶ παρεῖνται ἀφ' ἑνὸς πολυχρονίους ἐπιφορᾶσθαι πάνας. ὁμοίως δὲ ῥωμαῖοι ἰχθυοφαγοῦντες, καὶ περ ἔτη σχεδὸν ἓν καὶ πέντε τῶν κατὰ θάλατταν πραγμάτων ὁλοχερῶς ἀφεστηκότες. ἀπάτε τὰς πολιτείας, καὶ δι' αὐτῶν τῶν πτικῶν δυνάμεων κεῖνεν ἓν πόλεμον. τότε σωφρονοῦντες οὐ πρόχρονον αὖθις ἔρυκα κατὰ θάλατταν ἐκλογισμούς. καὶ μάλιστα δὴ τὴν τόλμαν τοῦ τῶν καρχηδονίων ἡγεμόνος, ἐκείνην τὸ τρίτον αὐτιπτησάσθαι τῶν ἐν ταῖς ναυτικαῖς δυνάμεσιν ἐλπίδων. ἔστε λαμβάνοντες δὴ τ' ἐπινοίας ταύτης, εἰ καιρίως ἄφαντον τ' ἐπιβολῆς, μόνως ἂν οὕτως πέρας ἐπιθεῖναι γὰρ πολέμῳ συμφέρον. ὃ μὴ τέλος ἐποίησαν. ἓ μὲν πρῶτον ἐξεχώρησαν τῆς θαλάττης, ἐξαντες τοῖς ἐκ τ' τύχης συμπτώμασι. ἓ δὲ δεύτερον ἐλαττωθέντες τῇ πολὺ ἓ δρέπανον ναυμαχίᾳ. τότε γὰρ τρίτῳ ἐποιοῦν ταύτην τὴν ἐπιβολήν. δι' ἧς νικήσαντες, ἃ τὰ πολὺ ἓν ἔρυκα σρατόπεδα τῶν καρχηδονίων ἀποκλείσαντες τ' κατὰ θάλατταν χορηγίας, τέλος ἐπέθηκαν βίᾳ ὅλοις. ἦν δὲ τ' ἐπιβολῆς ἓ πλεῖστον τυχομαχίᾳ. χορηγία μὲν γὰρ οὐχ ὑπῆρχε πρὸς τὴν πρόθεσιν ἐν βίᾳ κοινοῖς. οὐ μὴν ἀλλὰ ἀφ' τὴν προεσώτων αὐθρώπων εἰς τὰ κοινὰ φιλοτιμίαν ἓ μαννικότητα, προστυρέθη ἡ πρὸς τὴν σωτέλειαν. κατὰ γὰρ τὰς τῶν βίων δικαιρίας καθ' ἑνὰ καὶ δύο ἓ βεῖς ὑφίσαντο πτέξειν πεντήρη κατηρτισμένῃ. ἐφ' ᾧ τὴν ἁπάντων κομιοῦντα κατὰ λόγον τῶν πραγμάτων προχορησάντων, βᾳδὴ ῥιούτῳ ξοάνῳ τάξεσι ἠριθμαθέντων ἑξακοσίων πλοίων πεντηκοντόρων, ὧν ἐποίησαν τὴν ναυπηγίαν πρὸς πλάσμα τὴν τοῦ ῥόδίου ναῦν, μετὰ ταῦτα σρατηγὸν κατασήσαντες γαῖον αὐτάπονον ἀρξάμενος δὲ θρεῖ ας. ὅσα ἡ πτεροδόξοσ ἐποφανεὶς τοῖς κατὰ τὴν σκελίαν τόποις, τόν τε πολὺ ἓ δρέπανον λιμένα κατέσχε μὴ πολὺ ἓ πολὺ λιλύβαιον ὅρμος. παντὸς αὐακεχωρηκότος εἰς τὴν οἰκείαν τοῦ τῶν καρχηδονίων ναυτικοῦ. συσκάμπτος δὲ πολὺ τὴν ἐν δρεπάνῳ πόλιν ἔρα, ἃ τἄλλα πρὸς τὴν πολιορκίαν πλασκευασάμενος, ἅμα μὲν ταύτῃ προσκλτέρει τὰ δίκτα τοίχων. ἅμα δὲ προσρώμενος τὴν πτῆσιν τ' καρχηδονίων σόλα. μὴ μνημονεύων τ' ἀξιοχρεως προκόπου, ὅτι μόνος δύναται δὲ τ' κατὰ θάλατταν κινδύνε, κρίσιος τὰ ὅλα τυχεῖν, οὐκ ἀχρεῖον οὐδ' ἀργὸν εἶναι πάντα

πρὸς πεσόντες ἀνῃρῆσθαι τὸν πολυκέναυσόλῳ τοὺς ῥωμαίους, καὶ πάλιν ἀνατποιεῖσθαι τὴν θαλάττης, πλοῦτον κατήρτιζον τὰς ναῦς. ἅμα πληρώσαντες σίτου καὶ τῶν ἄλλων ἐπιτηδείων ἐξέπεμπον εἰς σόλον. ἐβούλοντο μηλοὺς ἐλεῖπειν τὰ τοὺς εἰς ἔρυκα στρατόπεδα τῶν ἀναγκαίων. κατέστη δὲ καὶ στρατηγὸν ἐπὶ τῆς ναυτικῆς δυνάμεως ἄννωνα. ὃς ἀναχθεὶς ἐκ κατάρας ὑπὸ τὴν ἱερὰν καλουμένην νῆσον, ἔπεισε τοὺς πολεμίους λαθεῖν, ἀνακομισθῆναι πρὸς εἰς ἔρυκα, καὶ τὰς μὲν ἀπορρὰς ἀποθέσθαι καὶ κάφισκα τὰς ναῦς. προσλαβὼν δὲ ἐπιβάτας ἐκ τῆς μισθοφόρων τοὺς ἐπιτηδείους καὶ βάρκαν μετ' αὐτῆς, τούτῳ συμμίσγειν τοῖς ἀντιπάλοις. ὁ δὲ οὐτάπος συνεὶς τὴν πρόθεσίαν τοῦ πρὸς εἰς ἄννωνα καὶ συλλογισάμενος τὴν ἐπίνοιαν αὐτῶν, ἀναλαβὼν ἀπὸ τοῦ πλοῦ στρατεύματος τοὺς ἀρίστους ἄνδρας, ἔπλευσε πρὸς τὴν αἰγίουσαν νῆσον ὑπὸ τὸ λιλυβαίῳ κόμην. κἀνταῦθα πρὸς καλέσας τὰ πρέποντα τοῦ καιρῷ τὰς δυνάμεις, ἐνεσάφησε τοῖς κυβερνήταις ὡς ἐσομένης εἰς τὴν ἄνεσιν ναυμαχίας. ἅμα δὲ τὴν ἑωθινὴν ἤδη τῆς ἡμέρας ἀναφαινούσης, ὁρῶν τοῖς μὲν ἐναντίοις φόρτον αἰώρον καταῤῥέοντα καὶ λαμπρὸν, σφίσι δὲ δυσχερῆ γινόμενον εἰς αὐάπλουν προσαντίον δὲ πνεῦμα κοίλης καὶ ζαχείας οὔσης τῆς θαλάττης, εἰς μὲν πρῶτον ἀπορεῖν τί δεῖ χρῆσθαι τοῖς παροῦσι. συλλογιζόμενος δὲ ὡς ἐὰν μὲν παραβάλλωσι χειμῶνος ὄντος, πρὸς ἄνγωνα τοικέσται εἰς ἀγῶνα καὶ πρὸς αὐτὰς τὰς ναυτικὰς δυνάμεις, καὶ προσέπι γέμοντα τὰ σκάφη, ἐὰν δὲ τὴν ῥᾳδίαν καὶ καταμελῶς ἐάσωσι παρᾶραι καὶ συμμῖξαι τοῖς στρατιώτοις, τοὺς πολεμίους πρός τε τὰς ναῦς ἀκινήτους καὶ κεκοσμισμένας ἀγωνιεῖσθαι, πρός τε τοὺς ἀρίστους ἄνδρας τῶν ἐκ τοῦ πεζοῦ στρατεύματος, εἰς μέγιστον πρὸς τὴν ἀμίλλαν τόλμαν ἧς οὐδὲν ἦν τότε φοβερώτερον. διόπερ ἔκεινε μὴ πλεῖναι εἰς ἐνεσῶτα καιρόν. σωιλῶν δὲ τὰς τῶν πολεμίων ναῦς ἱστοδρομούσας, αὐτὸς μετὰ σωοπλίας. τῶν δὲ πληρωμάτων δυσχερῶς αὐαφερόντων εἰς κλύσωνα ταῖς εὐεξίαις, ταχέως ἐπὶ μίαν ἐκτείνων ναῦν, αὐτὸς πρῶτον κατέστησε τοῖς πολεμίοις εἰς σόλον. διὸ δὲ καρχηδόνιοι καταδύντες εἰς λάβρον αὐτῶν προκατέχοντας τοὺς ῥωμαίους; καθελόμενοι τοὺς ἱστοὺς καὶ πλακαλέσαντες, κατὰ ναῦν σφᾶς ἀνέδυν σωέβαλον τοῖς ἀντιπάλοις. τῆς δ' ἑκατέρων πλασκοδυνῆς τὴν ἐναντίαν ἐχούσης λάθεσιν τῇ τοὺς εἰς ἡρέπανον γινομένῃ ναυμαχίᾳ, καὶ εἰς τέλος ἑκάτερον ἡ μάχης, εἰκότως ἐναντίον ἀπέβη. ῥωμαῖοι μὲν γὰρ τὴν τε ναυπηγίαν κατειλήφεσαν, καὶ τὰ βάρη πάντα χωρὶς τῶν πρὸς τὴν ναυμαχίαν ἐπιτηδείων ἐξετέθεντο. τά τε πληρώματα συνηθροισμένα, ναφέρειν ἀνῃρῆσθαι τὴν χειρίαν πρεῖχεν. τούτ' ἐπιβάτας κατ' ἐκλογὴν ἀνδρας ἀπαρακωρήτους ἐκ τῶν πεζικῶν στρατοπέδων εἶχον. τοὺς δὲ καρχηδονίους, τἀναντία τούτῳ πάσχειν. αἱ μὲν γὰρ νῆες γέμουσαι, δυσχρήστως διέκειντο πρὸς τὸν κίνδυνον. τὰ δὲ πληρώματα παλαιὸς ἦν ἀνάσκητα καὶ πρὸς καιρὸν ἐμβεβλημένα. τὰ δ' ἐπιβατικὰ, νεοσύλλοπα καὶ πρωτοπλοα πάσης κακοπαθείας ἢ πανὸς λειποῦ. δι' ἣν δ' αἰτίαν ἂν ἔτι τοὺς ῥωμαίους ἐλαττοῦσθαι τῆς θαλάττης αὐτοποιήσασθαι, καταφρονήσαντες, ὠλιγώρουν τῶν ναυτικῶν δυνάμεων. τοιγαροῦν ἅμα τοῖς συμβαλεῖν κατὰ πολλὰ τῆς μάχης ἐλαττούμενοι, ταχέως ἐλήφθησαν. καὶ πεντηκοντα μὲν αὐτῶν ναῦς κατέδυσαν. ἑβδομήκοντα δ' ἑάλωσαν ἄνανδροι. δὲ λοιπὴν πλῆθος ἐπαράμενοι τοὺς ἱστοὺς καὶ καρῦσαν, ἄνδις ἀπεχώρει πρὸς τὴν ἱερὰν νῆσον, δυτυχῶς καὶ παραδόξως μεταβολῆς αὐτοῖς πρὸς τὸν λιλύβαιον καιρὸν τὸ πνεύματος σωβρήσαντος. ὁ μὲν δὴ τῶν ῥωμαίων στρατηγὸς ἀπεπλεύσας πρὸς τὸ λιλύβαιον, καὶ τὰ στρατόπεδα τοὺς τὴν τῶν ἁλμάλωτων πλοίων καὶ τῶν σωμάτων οἰκονομίαν ἐπιθησόμενος μεγάλῳ δυσχρ. οὐ μὴν πολὺ τῶν μυείων ἐλλιπῆ τὸ σωμάτων, τὰ ληφθέντα ζωγρεῖα κατὰ τὸν κίνδυνον. διὸ δὲ καρχηδόνιοι προσπεσόντες αὖ τοῖς ἀπροσδοκήτως ἢ ἧττης ταῖς μὲν ὁρμαῖς καὶ ταῖς φιλοτιμίαις ἀκμὴν ἕτοιμοι πολεμεῖν ἦσαν τοῖς δὲ λογισμοῖς ἀχρήστορες. οὔτε γὰρ χορηγεῖν ἔτι ταῖς ἐν σικελίᾳ δυνάμεσιν οἷοί τε ἦσαν, κρατοῦντων ἢ θαλάττης τῶν ἀντιπάλων. ἀπογνόντες δὲ ταύτας, καὶ προδόται βόσων τινὰ γινόμενοι, ποίαις χερσὶν, ἢ ποίοις ἡγεμόσι πολεμήσειν οὐκ εἶχον. διόπερ ὀξέως ἀναπεμπάμενοι πρὸς εἰς βάρκαν, ἐπέτρεψαν ἐκείνῳ τοὺς ὅλων. ὁ δὲ λίαν ἐπίκαιρον ἔργον ἡγεμόνος ἀγαθοῦ καὶ φονίμου. μέχρι μὲν ἐκ τῶν καταλόγων ἦν τὶς ἐλπὶς ἐν τοῖς ἀποκλεισθεῖσιν, οὐδὲν τῶν παραβόλων ἢ δεινῶν ὀκνοῦντων ἐν παρέλειπεν. ἀλλὰ πάσας τὰς τοῦ νικᾶν. ἐν τοῦ πολεμεῖν

ἐλπίδας

ἑλωΐδας εἰ καί τις ἄλλος ἡγεμόνων ἀξιόλεξεν· ἐπειδὴ δὲ δυσέκβατα τὰ πράγματα καὶ τῶν κατὰ λόγον δυνατῶν ἐπικατέλειπε τοῖς πρὸσ σωφρονεῖν δοκοῦσι, πάνυ νουνεχῶς ἡ πραγματικῶς εἶξας τοῖς πράγμασιν, ὡσὲ κωλυσιεργῶν καὶ διαλύσεων ἀξιωτέλλε πρεσβευτάς. τοῦ γὰρ αὐτοῦ νομισέον εἶναι ἡγεμόνος, καὶ δύνασθαι βλέπειν, τόν τε τοῦ νικᾶν, ὁμοίως. δὲ καὶ ὅν τι λείπεσθαι καιρόν. τὸ δὲ αὐτὰ πάντα προθύμως διεξαμενοῦ τὰ παρακαλούμενα, δὴ καὶ σωτήρια τοῖς σφετέροις πράγμασι τεθυμμένοις καὶ κάμνουσιν ἤδη τῷ πολέμῳ, σωφρονεῖν τέλος ἐπιθεῖναι τῇ διαφορᾷ. τοιούτων τινῶν συνθηκῶν διαγραφεισῶν ὡσὶ τοῖς δὲ Φιλίαν εἶναι καρχηδονίοις καὶ τοῖς ἀφ' ἡμαίοις, ἐὰν καὶ τῷ δήμῳ τῶν ῥωμαίων ἀρέσκῃ, ἐκχωρεῖν σικελίας ἅπασης καρχηδονίους. καὶ μὴ πολεμεῖν ἱερώνυμον ἐπιφέρειν ὅπλα συρακοσίοις, μὴδὲ τῶν συρακοσίων συμμάχοις, ἀποδοῦναι καρχηδονίους. ῥωμαίοις χωρὶς λύβρων, ἅπαντας ὡσαὐτως ἀνδραποδίσασθαι καρχηδονίους. ἀργυρίου κατενεγκεῖν καρχηδονίους ῥωμαίοις ἐν ἔτεσιν εἴκοσι δισχίλια καὶ διακόσια τάλαντα βυβλικά. τούτων ἐπανενεχθέντων εἰς τὴν ῥώμην. οὐ προσεδέξατο τὰς συνθήκας ὁ δῆμος. ἀλλ' ἀναπέμψαντες δέκα ἄνδρας δὴ τοὺς ἐπισκεψομένους ὑπὲρ τῶν πραγμάτων. οἱ καὶ πᾶσαν νόμων, τὸ μὴν ὅλων λεν ἄνδρας δέκα δὴ τοὺς ἐπισκεψομένους ὑπὲρ τῶν πραγμάτων. οἱ καὶ πᾶσαν νόμων, τὸ μὴν ὅλων ὅλων ἐπιμετέθηκαν. ἐραχέα δὲ προσυπέτειναν δὴ καρχηδονίοις. τόν τε χρόνον τῶν φόρων ὅλων ἐπιμετέθηκαν. ἐραχέα δὲ προσυπέτειναν δὴ καρχηδονίοις. τόν τε χρόνον τῶν φόρων ἐπίσχεν ἡμέρων, χιλιά τε τάλαντα προσθέντες, τῶν τενήσων ἐκχωρεῖν καρχηδονίοις προσετάξαν. ὅσα μεταξὺ τ' ἰταλίας κεῖνται καὶ σικελίας. ὁ μὲν δὴ ῥωμαίοις καὶ καρχηδονίοις συσὰς δὴ σικελίας πόλεμος, ὡδὶ τοιοῦτος, καὶ τοιοῦτον ἔχε δὲ τέλος. ἐτὴ πολεμηθεὶς εἴκοσι καὶ τέτταρα συνεχῶς πόλεμος ὅν. ἡμεῖς ἴσμεν ἀκοῇ μαθόντες πολυχρονιώτατος καὶ συνεχέστατος καὶ μέγιστος. ἐν ᾧ χωρὶς τῶν λοιπῶν ἀγώνων καὶ πρασκευῶν καθάπερ εἰπομὲν αὐτοτε ρον, ἅπαξ μὲν οἱ ἀμφω πλείοσιν ἢ πεντακοσίοις, πάλιν δὲ μικρῷ λείπουσιν ἑπτακοσίοις σκάφεσι πεντηκοντήροις ἐναυμάχησαν πρὸσ ἀλλήλους ἀτεβαλόν γε μὲν ῥωμαῖοι μὲν ἐν δὴ πολέμῳ τούτῳ πεντήρεσι μετὰ τῶν ἐν ταῖς ναυαιπίαις διαφθαρεισῶν, εἰς ἑπτακοσίας· καρχηδόνιοι δὲ, εἰσ πεντακοσίας. ὥς τε δὴ θαυμάζοντας τὰς αὐτοπόνου ἡ πολεμαίου. καὶ δημήτριου ναυμαχίας καὶ δὴ σόλοις, εἰκότως ἂν, δὴ τούτων ἱστορήσαντας ἐκ τε πολλῆς χαὶ τὴν ἱστορεόλλὴν τῶν πράξεων. εἰ δέ τις βουληθείη συλλογίσασθαι τὴν διαφορὰν τῶν πεντηκοντήρων πλοίων πρὸσ τὰς τριήρεις, ὡς ὅτε πέρσαι πρὸς δὴ ἕλληνας καὶ πάλιν ἀθηναῖοι καὶ λακεδαιμόνιοι πρὸσ ἀλλήλους ἐναυμάχουν, οὐδ' ἂν καθόλου δυνηθείη τηλικαύτας δυνάμεις εὑρεῖν ἐν θαλάττῃ δηλωνισμένας. ἀρξῶν δὲ πλὴν δ' προτεθεὶ ἡμῖν ἀρχῆσ, ὡς οὐ τύχῃ ῥωμαῖοι καθάπερ ἔνιοι δοκοῦσι τῶν ἑλλήνων, οὐδ' αὐτομάτως, ἀλλὰ καὶ λίαν εἰκότως ἐν τοιούτοις καὶ τηλικούτοις πράγμασιν ἐναγκισθέντες, οὐ μόνον ἐπεβάλαντο τῇ τῶν ὅλων ἡγεμονίᾳ καὶ δυναστίᾳ τολμηρῶς, ἀλλὰ καθίκοντο τῆς προθέσεως. καὶ τί δήποτ' ὀδὶ δ' ἄλλον ἀποφῆσαι τις ἄν. ὅτι κεκρατηκότες τῶν ὅλων, καὶ πολλαπλασίαν ἔχοντες ὑπεροχὴν νῦν ἢ πρόσθεν, οὔτ' ἂν πολεμῶσαι δύναιντο ἑαυτὰς ναῦς, οὔτ' αὖ πολεῦσαι τηλικούτοις σόλοις δυνηθεῖεν. οὐ μὴν ἀλλὰ δὴ μὴ ταύτης τῆς ἀπορίας. σαφῶς ἀξέσαι τὰς αἰτίας κατανοεῖν, ὅταν ἰδὶ τὴν ἀρχὴν αὐτῶν τῆσ πολιτείας ἐλθωμεν. ὑπὲρ ἧσ οὐθ' ἡμῖν ἐν παρέργῳ ῥητέον, οὔτε τοῖς ἀκούσουσιν ἀργῶσ προσεκτέον. δὴ μὴ δὴ θαμα καλόν. χελὸν δ' ὡς ἔπος εἰπεῖν, ἄγνωστον ἔσσ τοι νῦν χάειν τῶν δὴ αὐτῆς συγγραφόντων. οἱ μὲν γὰ ἠγνόκασιν. οἱδ' ἀσαφῆ τελέως αὐφελῆ πεποίηνται τὴν ἀρχαίωσιν. πλὴν ἔν γε δὴ προειρημένῳ πολέμῳ, τὰσ μὲν τῶν πολιτευμάτων ἀμφοτέρων προαιρέσεις ἐφαμίλλοις ἔυροι τισ ἂν γενημένας. οὐ μόνον ταῖς ἐπιβολαῖς, ἀλλὰ καὶ ταῖς μεγαλοψυχίαις. ὡσ. μάλιστα δὲ τῇ δὴ τῶν πρωτείων φιλοτιμίᾳ. τοὺς γε μὴν ἄνδρας οὐ μικρῷ. πολλῷ δὲ γενναιοτέρους ἐν παντὶ ῥωμαίους. ἡγεμόνα δὲ ἢ γνώμῃ καὶ τόλμῃ θετέον ἄειστον ἀμίλκαν τῶν τότε γενομένων βαρκαν ἐπικαλούμενον. πατέρα δὲ κατὰ φύσιν ἀννίβα. τ μετὰ ταῦτα πολεμήσαντος ῥωμαίοις. μετὰ δὲ τὰς διαλύσεις ταύτας, ἰδόν τι παραπλήσιον ἀμφοτέροις συνέβη παθεῖν. ἀρξεξέατο γὰ πόλεμος ἐμφύλιος. ῥωμαίοις μὲν, ὁ πρὸς δὴ φαλίσκους καλουμένους. ὃν τάχεως καὶ συμφερόντως ἐπετέλεσαν ἐν ὀλίγαις ἡμέραις. ἐγκρατεῖς γενόμενοι τ πόλεως αὐτῶν. καρχηδονίους δὲ κατὰ δὴ αὐτὸν καιρὸν, ὁ μικρὸς οὐδ' ὁ καταφόγκος,

ὁ πρὸς τοὺς ξένους καὶ τοὺς νομάδας, καὶ τοὺς ἅμα τούτοις ἀποστάντας λίβυας, ἐν ᾧ πολλοὶ καὶ μεγάλοις ἐπομείναντες φόβοις, τέλος οὐ μόνον ὑπὲρ τῆς χώρας ἐκινδύνευσαν, ἀλλὰ καὶ περὶ σφῶν αὐτῶν, καὶ τῶν ἁπάντων ἐκράθησαν. ἐπεὶ δὲ τὸν πόλεμον τοῦτον ἐπισῆσαι μὲν ἄξιον ἀφ' ὁποίας αἰτίας. ὡσὶ κεφαλαίου δὲ καὶ ἀφ' ὁποίων ἀρχῶν ποιήσασθαι τὴν ἀρχήγησιν κατὰ τὴν ἀρχαίαν πρόθεσιν, τόν τε πρὸς τοὺς πολλοῖς λεγόμενον ἄσπονδον πόλεμον τίνα φύσιν ἔχει καὶ μάθεσιν μάλιστά τισ ἐκ τῶν τότε γενομένων ἐπιγνοίη τούς τε χρωμένους μισθοφορικαῖς δυνάμεσι, τίνας δεῖ προορᾶσθαι καὶ φυλάττεσθαι μακρόθεν, ἐναργέστατ' ἂν, ἐκ δὲ τοῦ τε σωθῆσαι θεωρήσειε. πρὸς δὲ τούτοις τί διαφέρει καὶ κατὰ πόσον ἤθη σύμμικτα καὶ βάρβαρα, τῶν ἐν παιδείαις καὶ νόμοις καὶ πολιτικοῖς ἔθεσιν ἐκτεθραμμένων. ἃ δὲ μέγιστον τὰς αἰτίας, ἐκ τῶν ἐν ἐκείνοις τοῖς καιροῖς πεπραγμένων κατανοήσειε, λίαν ἂν ὁ κατ' αὐτὸν βλέψας ῥωμαίοις καὶ καρχηδονίοις καὶ πόλεμος. ὑπὲρ οὗ δὲ μὴ μόνον τοῖς συγγραφεῦσιν, ἀλλὰ καὶ πᾶσι τοῖς πολεμικοῖς ἐπιτυγχάνειν δοκεῖ τὰς αἰτίας, χρήσιμον ἔσται τὴν ἀληθινωτάτην παρασῆσαι διάληψιν τοῖς φιλομαθοῦσιν. ὡς γὰρ θατέρου ἐπιτελεσθεισῶν τῶν προειρημένων διαλύσεων ἀποκατέστησε τὰς πρὸς ἑαυτὸν δυνάμεις εἰς λιλύβαιον ὁ βάρκας εὐθέως αὐτὸς μὲν ἀπέθετο τὴν ἀρχήν. ὁ δ' ὑπὸ τῆς πόλεως στρατηγὸς γενόμενος, ἐπῆγε πρὸς τὸ στρατόπεδον τοὺς στρατιώτας εἰς τὴν λιβύην. προϊδόμενος δὲ μέλλον, ἐμφόνως ἐνέβιβάζε κατὰ μέρη διαιρῶν αὐτοὺς καὶ διαλείμματα ποιῶν τῆς ἀποστολῆς βαλόμενος ἀναστροφὴν διδόναι τοῖς καρχηδονίοις, εἰς δὲ τοὺς κατοπολεύσαντας καὶ μισθοδοτηθέντας τὰ προσοφειλόμενα τῶν ὀψωνίων, φθάνειν ἀπαλλατομένοις ἐκ τῆς καρχηδόνος εἰς τὴν οἰκείαν. πρὶν ἢ τοὺς ἀξιοπρεπεσμένους ἐπικαταλαβεῖν. ὁ μὲν οὖν λόγον ἐχόμενος ταύτης τῆς ἐννοίας, οὕτως ἐχειρίζετο κατὰ τὴν ἀποστολήν. οἱ δὲ καρχηδόνιοι τὰ μὲν, οὐκ εὐπρεπούμενοι χρημάτων ἀφ' ὧν προεγεγραμμένας ἀπάσας, τὰ δὲ, καὶ πειθόμενοι πρατήσεσθαι τοὺς μισθοφόροις μέρος τί τῶν προσοφειλομένων ὀψωνίων, ἐὰν καὶ σωφρονίσωσι καὶ δέξωνται πάντας εἰς τὴν καρχηδόνα παρακατεῖχον ἐκεῖ τοὺς καταπολεύοντας ἀπὸ ταύτην τὴν ἐλπίδα καὶ σωπεῖχον ἐν τῇ πόλει. γινομένων δὲ πολεμίων ἀδικημάτων, καὶ νυκτὸς καὶ μεθημέραν, ἐμοὶ μὲν πρῶτον ἐπιδόμενοι ἐν ὄχλον ἦν τὴν συμβαίνουσαν ἀκρασίαν. ἠξίουσαν τοὺς ἡγεμόνας, ἕως ἂν, ἑτοιμασθῇ μὴ τὰ κατὰ τὰς ἐπαρχίας ἀναιρεῖς, προσδέξονται ἢ τοὺς ἀπολήψομένους, ἀναχωρῆσαι πάντας εἰς τινα πόλιν τὴν προσακορδυομένην σίκκαν. λαβόντας εἰς τὰ κατεπείγοντα χρυσοῦν ἕκαστον. προθυμουμένων δὲ πάντων πρὸς τὴν ἔξοδον, καὶ βουλομένων αὐτοὶ καταλιπεῖν τὰς ἀποσκευάς, καθάπερ ἦν πρῶτον χρόνον ὑπῆρχον, ὡς θατέρου ἐσομένης ἐπανόδου, πρὸς τοὺς ὀψωνιασμοὺς ἀγωνιῶντες οἱ καρχηδόνιοι, μή ποτε μετὰ χρόνον παραγενόμενοι, καὶ τὴν ἐσομένην τέκνων, ἔνιοι δὲ γυναικῶν ἱμείροντες, οἱ μὲν, οὐκ ἐκπορευθῆσαι πᾶσαν, οἱ δὲ ἐκπορευθέντες αὖθις ἀνακάμπτουσι πρὸς ταῦτα, ἢ δὴ τοιούτῳ ζόφῳ μεταλαβεῖν ἦτον ἀδίκημα πίνται κατὰ τὴν πόλιν, ταῦτα προορώμενοι μετὰ πολλῆς ἀπορρεχείας, οὐδαμῶς βουλομένοις τοὺς αὐθρώπους, ἀναλαβεῖν τὰς ἀποσκευὰς μεθ' ἑαυτῶν ἀπαλλάττειν. οἱ δὲ μισθοφόροι συναναχθέντες εἰς τὴν σίκκαν, ἦν ἀφ' ὁποίου χρόνου τετευχότες αὐτόστασιν καὶ σχολῆς, ὅπερ ἀφύεσαν ὑπάρχει ξενικαῖς δυνάμεσι, καὶ σχολὴν ὡς εἰπεῖν ἀρχηγὸν καὶ μόνον αἴτιον γενέσθαι, ἀνῆγεν ἀλλῶς. ἅμα δὲ ῥᾳθυμοῦντές τινες μὲν αὐτῶν ἀφελοπίζοντο τὰ προσοφειλόμενα σφίσι τῶν ὀψωνίων ὡσὶ δὲ πλεῖον καὶ συγκεφαλαιούμενοι πολλαπλάσια τῶν καθηκόντων. ταῦτ' ἔφασαν δεῖν ἀπαιτεῖν τοὺς καρχηδονίους. πάντες δ' ἀναμιμνησκόμενοι τῶν ἐπαγγελιῶν, ὧν οἱ στρατηγοὶ κατὰ τοὺς ἐπισφαλεῖς τῶν καιρῶν παρακαλοῦντες σφᾶς ἐπεποίηντο, μεγάλας εἶχον ἐλπίδας, καὶ μεγάλων προσδοκίαν ἔσεσθαι τοῦ ἀπορθώσεως. ἅμα πρὸς τὸ συλλεχθῆναι πάντας εἰς τὴν σίκκαν, μὴ πρᾳγνόμενον ἄγνωτα ὑπάρχοντα στρατηγὸν ἐν τῇ λιβύῃ τότε τῶν καρχηδονίων, μὴ δίον τὰς ἐλπίδας καὶ τὰς ἐπαγγελίας ἐκπλήρουν, ἀλλὰ τοὐναντίον λέγοντα βάρος τῶν φόρων, καὶ τὴν καθόλου στενοχωρίαν ἔσεσθαι πόλεως, ἐπιχειρεῖν παραιτεῖσθαι μέρος τί τῶν ὁμολογηθέντων προσοφειλομένων ὀψωνίων, βύθισσε διαφορὰ καὶ σάσις ἐγένετο. καὶ συνδρομοὶ συνεχεῖς ἐγίνοντο, ποτὲ μὲν κατὰ γένη, ποτὲ δ' ὁμοῦ

ὁμοῦ πάντων. ὥσ' ἂν, μηθ' ὁμοέθνων, μηθ' ὁμοπολιτῶν ἐχόντων, ἢν ἀμιξίας καὶ θορύβου καὶ λειπομένης τύρβης πλήρεσ ᾖ στρατόπεδον. κρείττονες δ' ἀεὶ χρώμενοι ποικίλαις καὶ μισθοφορικαῖς δυνάμεσι, πρὸς μὲν τὰ μὴ ταχέως συμφωνήσαντας ἀπειθεῖν, μὴ ἢ δυσκατάπληκτοι τοῖς ἡττωμένοις, ὀρθῶς στοχάζονται, πρισσεύοντες ἐκ πολλῶν ἑνὸς τὴν δύναμιν. πρὸς ἢ δ' ἑνὸς μένης ὀργῆς, ἢ ἀναβολῆς, ἢ στάσεως ἀνάξεται πραΰνασθαι καὶ μεταθεῖναι τοὺς ἡγουμένους, ὁλοχερῶς ἀστοχοῦσιν, οὐ δίον αὐθρωπίνη χρῆται κακία συμβαίνει τὰς τοιαύτας δυνάμεις, ὅταν ἅπαξ εἰς ὀργὴν ἀναβολὴν ἐμπέσωσι πρός τινας. ἀλλ' ἀποθησαυρίσθαι δ' τελευταῖον, καὶ παρασκευὴν λαμβάνειν ἀνάθεσιν· ὃ καὶ τότε συνέβη γενέσθαι τοῖς αὐτούς. ἦσαν γὰρ οἱ μὲν ἱππῆς. οἱ δὲ κελτοί. τινὲς δὲ λιγυστινοὶ καὶ βαλιαρεῖς. οὐκ ὀλίγοι δὲ μιξέλληνες. ὧν οἱ πλείστοις αὐτόμολοι καὶ δοῦλοι. ὃ δὲ μέγιστον μέρος αὐτῶν ἦν λίβυες. ἀφ' ὅτε γὰρ ἐκκλησάσαι σφᾶς θορίσαντα πάντας ὁμοῦ δυνατὸν ἦν, οὔτ' ἄλλην οὐσιμίαν εὑρέσθαι πρὸς τὴν μηχανήν. τῶς γὰρ οἰόντε. ἂν μὴ γὰρ στρατηγὸν εἰσένεγκαι τὰς ἑκάστου παλέκτρις ἀδύνατον. ἀφ' πλείονων δὲ ἑρμηνέων ἐκκλησάζειν, ἅμα τετράκις καὶ πεντάκις τοῦ αὐτοῦ λέγοντος πράγματος, ἐλλὸν ὡς εἰπεῖν ἔτι πρόσθεν ἀδυνατώτερον. λοιπὴν ἦν δὴ τῶν ἡγεμόνων ποιεῖσθαι τὰς ἀξιώσεις καὶ παρακλήσεις. ὅπερ ἐπειρᾶτό τε συνεχῶς ποιεῖν ὁ ἄννων. ἀκμὴν δὲ καὶ τούτοις συνέβαινεν. ἃ μὲν οὐκ ἀπεθάνεσθαι τῶν λεγομένων, ἃ δὲ καὶ συναινέσαντας ἐνίοτε τοῖς στρατηγοῖς, τἀναντία πρὸς τοὺς πολλοὺς ἀναγγέλλειν. τοὺς μὲν πλείστους, τοὺς δὲ δι' κακίαν, ἐξ ὧν ἦν ἀσφίας, ἀμιξίας, ἀπιστίας, πάντα πλήρη. πρὸς δὲ τοῖς ἄλλοις ὠόντο καὶ τοὺς καρχηδονίους ἐπιτήδειος, τοὺς μὲν εἰδότας στρατηγοὺς τὰς γεγενημένας χειρίας κατὰ σικελίαν, ἐξ αὐτῶν καὶ πεποιημένοις σφίσι τὰς στρατηγοὺς τὰς ἐπαγγελίας, οὐκ ἐξαποστέλλειν ὡς αὐτούς. ἂν δὲ μηδενὶ τούτων παρακολουθήκοτα, τοῦ πυέκπεμφθήναι. τέλος δ' ὧν ἀπαξιώσαντες μὲν ἂν ἄννωνα, ἀναιτιασάμενοι δὲ τοῖς κατὰ μέρος ἡγεμόσιν, ἐξορμηθέντες δὲ πρὸς τοὺς καρχηδονίους, ὥρμησαν πρὸς τὴν πόλιν, καὶ κατεστρατοπέδευσαν, ἀπέχοντες ὡς ἂν ἑκατὸν καὶ εἴκοσι σάδια ἀπὸ καρχηδόνος, ὡσεὶ γὰρ καλαμέων τύχη πολεῖοις ὄντες τῶν δισμυρίων. οἱ δὲ καρχηδόνιοι τότε πρὸ ὀφθαλμῶν ἐλάμβανον τὴν αὐτῶν ἄγνοιαν, ὅτ' ἦν οὐδὲν ὄφελος. μεγάλα μὲν γὰρ ἥμαρτον εἰς ἑνὰ τόπον ἀθροίσαντες τοσοῦτο πλῆθος μισθοφόρων, ἔχοντες οὐσιμίαν ἐλπίδα πολεμικῆς χειρίας ἐν τοῖς πολίταις δυνάμεσι, τούτου δὲ μεῖζον ἔτι προέμενοι τὰ τέκνα καὶ τὰς γυναῖκας. καὶ ἐν τούτοις τοῖς καὶ ἀποσκευάς. ἷς ἐξῆν ὁμήροις χρησαμένοις, ἀσφαλέστερον μὲν αὐτοὺς ἐκπολεύσασθαι πρὸς τῶν ἐστοπλόντων. ὑπεπιθεστέροις δ' ἐκείνοις χρῆσθαι πρὸς δὲ παρακαλούμενον. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ κατεπλαπέντες τὴν στρατοπεδείαν, πᾶν ἐπέμενον ποιησάζοντες ἐξιλάσασθαι τὴν ὀργὴν αὐτῶν. καὶ τάς τε τῶν ἐμπτηλείων ἀγορὰς ἐκπέμποντες σκυλείοις ἐπώλουν. καθὼς ἐκεῖνοι βούλοιντο καὶ τάττοιεν τὰς τιμάς. τῶν τε βουλευτῶν γερουσίας ἀεί τινας ἐξαπέστελλον πρέσβεις, ἐπιχρώμενοι ποιήσειν, πᾶν ὅ, τι ποτ' ἂν αὐτοὺς ἀξιώσωσιν, εἰ κατὰ δύναμιν. ἦν δὲ πολὺ δ' καθ' ἑκάστην ἡμέραν παρὰ τοῖς μισθοφόροις ἐπινοούμενον. ἄτε δὴ κατατεθαρρηκότων μὲν καὶ σωτηρίαν θεωρηκότων τὴν κατάπληξιν καὶ πλοίαν τῶν καρχηδονίων, πεφονηματισμένων δὲ καὶ πεπεισμένων δὴ τοὺς προγεγονότας αὐτοῖς ἐν σικελίᾳ πρὸς τὰ ῥωμαϊκὰ στρατόπεδα κινδύνους. μὴ εἶναι καρχηδονίοις αὐτοφθαλμήσαι ποτ' ἂν πρὸς αὐτοὺς ἐν τοῖς ὅπλοις, ἀλλὰ μὴ δὲ τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων μηδένα ῥᾳδίως. διόπερ ἅμα δεῖ συγχωρῆσαι τὰ ποιεῖν τῶν ὀφωνίων αὐτοῖς τοὺς καρχηδονίους, δικαίως ἐπέβαινον ἢ τῶν τεθνεώτων ἴσων ἀπήρων τὰς ἀξίας. προσλεξαμένων δὲ καὶ ταῦτα, πάλιν δὴ προσοφειλομένης στασιαστρίας ἐκ πλείονος χρόνου, τὴν μεῖζω γενομένην ἐν δεῖ πολέμῳ τιμὴν ἔφασκον αὐτοὺς δεῖν κομίζεσθαι. καθόλου δὲ ἐν τινι καινῶν ὂν προσιέναι, εἰς ἀδυνάτων ἐκβάλλοντες τὴν λύσιν. ἀφ' ὃ πολλοὺς καχέκτας ἐσασώλεισε ἐν αὐτοῖς ἀπάρχειν. οὐ μὴν ἀλλὰ πᾶν ὅ δυνατὸν ἐποιχνουμένων τῶν καρχηδονίων, κατένευσάν τε χρέος τοῦ ἀμφισβητουμένων, ἐνὶ τῶν ἐν σικελίᾳ γεγονότων στρατηγῶν. πρὸς μὲν δὴ ἀμίλκαν δὲ βάρκα μετ' οὐ συμμεκινδυνεύκεσαν ἐν τῇ σικελίᾳ δυσχερὲς εἶχον. δικοῦντες οὐχ ἥκιστα δὲ ἐκείνου ὀλιγωρεῖσθαι. δεῖ μήτε πρεσβεύειν πρὸς αὐτὸν, τήν τε στρατηγίαν ἑκουσίως

δικεῖν ἀποτεθεῖσθαι. πρὸς δὲ γέσκωνα πάνυ δίκαιον φιλανθρώπως. ὃς ἐγκρίνει μὲν ἐν σικελίᾳ στρατηγὸς. ἐπεποίκει δ' αὐτῶν πρόνοιαν τὴν ἐνδεχομένην. ἔντε τοῖς ἄλλοις, καὶ μάλιστα τοῦ τὴν ἀνακομιδήν. διόπερ ἐπέστελλεν τούτῳ τοῦ τῶν ἀμφισβητουμένων. ὃς πραγματευόμενος κατὰ θάλατταν μετὰ τῶν χρημάτων, καὶ προσπλεύσας πρὸς τὴν τύνητα, δ' μὲν πρῶτον λαμβάνων τοὺς ἡγεμόνας, μετὰ δὲ ταῦτα συναθροίζων κατὰ γένη τοὺς ἄλλους, ἃ μὲν ἐπετίμα τοῦ τῶν γεγονότων. ἃ δὲ διδάσκειν ἐπειρᾶτο τοῦ τῶν παρόντων, δ' δὲ πλεῖον παρεκάλει πρὸς δ' μέλλον, ἀξιῶν αὐτοὺς εὐνοϊκῶς ἔχειν τοῖς ἀρχῆς μισθοδότας. τέλος διώρμησε πρὸς δ' παλύειν τὰ προσοφειλόμενα τῶν ὀψωνίων. κατὰ γένη ποιούμενος τὴν μισθοδοσίαν. ἦν δέ τις καμπανὸς ἀντιμολπκὸς. πρὸ τῶν ῥωμαίων δοῦλος. ἔχων σωματικὴν δύναμιν καὶ τόλμαν ἐν τοῖς πολεμικοῖς παράβολον. ὄνομα πένης. οὗτος βουλαβούμενος μὴ παραγινόμενος αὐτὸν ὁ στρατὸς κομίσηται, ἢ κατὰ τοὺς ῥωμαίων νόμους ἀκιθὶς ἀναφθῇ, πᾶν ἐτόλμα καὶ λέγειν καὶ πράττειν συνάζων διακόψαι τὰς διαλύσεις τὰς πρὸς καρχηδονίους. ἅμα δὲ τοῦ τῶν λίβυς πτοῆσαι. ὃς ἦν μὲν ἐλεύθερος ἢ τῶν συνεστρατευμένων, πλεῖστα δὲ κεκινηκὼς κατὰ τὰς προειρημένας παραχάς. ἀγωνιῶν δὲ μὴ τύχῃ καὶ τὴν πρὸς τῶν λοιπῶν δίκην, ὡς δὴ αὐτῆς ἐπένθο γνώμης τοῦ πολλοὺς δ' ἂν πένητας. καὶ λαμβάνων τοὺς λίβυας ὑποδεικνύει, διότι μετὰ δ' ὀψωνίασμον χειρισθέντων τῶν ἄλλων γενῶν εἰς τὰς πατρίδας, ἀπρεῖσονται ἢ τὴν ὑπὲρ ἐκείνων ὀργὴν εἰς αὐτοὺς οἱ καρχηδόνιοι. καὶ βαλήσονται δῆθεν εἰς σφᾶς τιμωρίας, ἅπαντας καταπολεμῆσθαι δὲ ἐν τῇ λιβύῃ. τάχιστα δὲ προσαναπειθέντες οἱ πολλοὶ τοῖς τοιούτοις λόγοις, καὶ λαμβανόμενοι βραχείας ἀφορμῆς, ἐκ τοῦ δ' γέσκωνα τὰ μὲν ὀψώνια διαλύειν, τάς τε τιμὰς τοὺς τε σίτους ἢ τοῖς ἴσοις ὑποτίθεσθαι, συνέρχεσθαι θύθεως εἰς ἐκκλησίαν. ἢ τ' μὲν συνέλθοι καὶ τοῦ μάθω διαβαλόντων ἢ καθηγουμένων τοὺς τε γέσκωνος καὶ τῶν καρχηδονίων, ἄκαιρον καὶ προσῆκον ἐπιμελῶς δ' νοῦν ἔχοις λεπομένοις. εἰ δέ τις ἕτερος πρὸς παρελθὼν συμβουλεύσειν, ὀνὶ' αὐτὸ δοῦναι βουλομένους ἕως τοῦ γνῶναι, πότερον αὐτερῶν ἢ σωπορήσαν παρέσται τοῖς πρὸ δ' συνέλθοι, παραχρῆμα βάλλοντες τοῖς λίθοις ἀπέκτεινον. καὶ πολλοῖς μὲν ἔθει τοιούτῳ ζόφῳ κατὰ τὰς συνδρομὰς ἢ τῶν ἡγεμόνων καὶ τῶν ἰδιωτῶν διέφθειρον. καὶ μόνον δ' ῥῆμα δοῦναι κοινῇ βιάσεται, δ' βάλε. ὃ δ' συνεχῶς αὐτὸ πράττων. μάλιστα ἦ τοῦτ' ἐποίει ὁ πότε μεθυσθέντες ἀπὸ τῶν ἀείστων βυβράμοιεν. διόπερ ὅτε τις ἄρξαιτο βάλλειν λέγειν, ὅτως ἐπίνθο πάντα χόθεν ἅμα ἢ ταχέως, ὡς τε μὴ δύνασθαι διαφυγεῖν δ' ἅπαξ προσελθόντα. πλὴν ὀλίγους ἔτι πολλῶν τοῦ συμβουλεύειν. διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν κατέσκαψαν αὐτῶν στρατηγοὺς μάθω ἢ πένητα. ὁ δὲ γέσκων ἑώρα μὲν τὴν ὅλην ἀκαταστασίαν ὑπὸ παραχὴν τοῦ πλείστου δὲ πονούμενος δ' τῇ πατρίδι συμφέρον, καὶ θεωρῶν ὅτι τούτων ἀποθειωθέντων, κινδυνεύοι πρόφανῶς οἱ καρχηδόνιοι, τοῖς ὅλοις πράγμασι παρεβάλλετο ἢ προσκαρτέρει. ποτὲ μὲν δ' προέσθαι τὰς αὐτῶν εἰς τὰς χεῖρας λαμβάνων, ποτὲ δὲ κατὰ γένη συναθροίζων καὶ παρακαλῶν. οὐ μὴν ἀλλὰ τῶν λιβύων οὐδέπω κεκομισμένων τὰς σιταρχίας, διομένων δὲ δεῖν ἀποδίδοσθαι, ἢ προσιόντων θρασέως, ἐκαλόμενος ὁ γέσκων ἐπιπλῆξαι τὴν προστέτειαν αὐτῶν, μάθω δ' στρατηγὸν ἀπαιτεῖν ἐκέλευεν. οἱ δ' ὡδὶ τοσοῦτον διωρίσθησαν, ὡς δ' οὐ δὲ δ' τυχόντα χρόνον ἀνασχοφὴν δόντες, ὥρμησαν δ' μὲν πρῶτον ὡδὶ δ' διαρπάζειν τὰ πρόχειρα τῶν χρημάτων. μετὰ δὲ ταῦτα συνλαμβάνειν τόν τε γέσκωνα καὶ δῆθ' μετ' αὐτοῦ καρχηδονίους. οἱ δὲ δοῦναι δ' μάθω καὶ δ' πένητα ὑπολαμβάνοντες τάχιστ' ἂν οὕτως ἐκκαυθῆναι δ' πόλεμον εἰ παράνομόν τι πράξαιεν ἢ παράσπονδον, ἐπήρτηντο ταῖς τῶν ὅλων ἀπωνοίαις. μὴ τὴν μὲν ἀποσκοδῆναι τῶν καρχηδονίων, ἅμα τοῖς χρήμασι διαπαίζειν. δ' δὲ γέσκωνα καὶ δῆθ' ἐπὶ αὐτῷ δήσαντες ὑβριστικῶς, εἰς φυλακὴν παρεδίδοσαν. καὶ δ' λοιπὴν ἐπολέμουν ἤδη φανερῶς πρὸς δῆθ' καρχηδονίους. σωσωμοσίας ἀστεῖς μὴ παρὰ τὰ κοινὰ τῶν αὐθρώπων ἤθη ποιησάμενοι. ὁ μὲν δῆ πρὸς δῆθ' ξένης καὶ λιβυκὸς ἐπικλησις πόλεμος, ἀφ' ταῦτα ἐπὶ τοιαύτῳ ἔλαβε τὴν ἀρχήν. οἱ δὲ δοῦναι δ' μάθω συντελεσάμενοι τὰ προειρημένα, παραυτίκα μὲν διαστέλλον πρέσβεις δῆ τὰς κατὰ τὴν λιβύην πόλεις. παρακαλοῦντες ὡδὶ τὴν ἐλευθερίαν, καὶ στόμοι σφίσι βοηθεῖν ἐπὶ συνεπλαμβά-

τὰ λαμβάνεσθαι τῶν πραγμάτων. μετὰ δὲ ταῦτα πάντων σχεδὸν τῶν κατὰ τὴν λιβύην ἐθνῶν συνυπακουσάντων αὐτοῖς πρὸς τὴν ἀπόστασιν τῶν καρχηδονίων ἀφίστασαν, καὶ τάς τε χορηγίας καὶ τὰς βοηθείας προθύμως ἐξαπεστέλλοντες, μελόντες σφᾶς πολιορκεῖν ἐνεχείρησαν, οἱ μὲν τὴν ἰτύκλιν. οἱ δὲ, θύ ἱπακρίτας. ἦν δ' ταύτας τὰς πόλεις μὴ βούλεσθαι μεταχεῖν αὐτοῖς τῆς ἀποστάσεως. καρχηδόνιοι δὲ θύ μὴν κατ' ἰδίαν βίους ἀεὶ διεξαγαγόντες ἀπὸ τῶν ἐκ τῆς χώρας γενημάτων, τὰς δὲ κοινὰς πρασκυὰς καὶ χορηγίας ἀθροίζοντες ἐκ τῶν κατὰ τὴν λιβύην προσόδων, ἔτι δὲ πολεμεῖν εἰθισμένοι ξενικαῖς δυνάμεσι, τότε πάντων ἅμα τούτων, οὐ μόνον ἐστρημένοι πρὸς τὸ παρόν, ἀλλὰ μὴ καθ' αὐτῶν ὁρῶντες ἕκαστα τῶν προσημένων ἐπισκέφοντα τελέως ἐν μεγάλῃ δυσθυμίᾳ καὶ δυσελπιδίᾳ κατέστασαν. ἅτε παρὰ προσδοκίαν αὐτοῖς τῶν πραγμάτων ἀπροβεβηκότων. τεθυμωμένοι δὲ ἐν τῷ τοιᾷδε σκελίας πολέμῳ συνεχῶς, ἤλπιζον ἐπιτελεῖσθαι τῶν διαλύσεων, ἀναπνοήν τινος τευξόμενοι καὶ κατασάσεως βουλομένης. συνέβαινε δ' αὐτοῖς τἀναντία. μείζονος γὰρ ἐνίστατο πολέμου καταρχὴ φοβερωτέρου, πρόσθεν μὲν ὑπὲρ σικελίας ἡμισυβίρων ῥωμαίοις. τότε δὲ τοῦ σφῶν αὐτῶν ἦν παρίστασθαι κινδυνεύσειν. πόλεμον ἀναλαμβάνοντες ἐμφύλιον. πρὸς δὲ τούτοις, οὐχ ὁπλων πλῆθος. οὐ ναυτικὴ δυνάμις. οὐ πλοίων κατασκευὴ παρ' αὐτοῖς ἦν, ὡς ἂν τοσούτοις ναυμαχίαις συνεστηκόσιν. καὶ μὴν οὐδὲ χορηγιῶν ἀπόθεσις. οὐδὲ φίλων οὐδὲ συμμάχων τῶν βοηθησόντων ἔξωθεν ἐλπὶς οὐδ' ὁπωστιοῦν ὑπῆρχε. διὸ καὶ τότε σαφῶς ἔγνωσαν ἡλίκῳ ἔχει διαφορᾷ ξενικὸς καὶ διαπόντιος πόλεμος, ἐμφυλίου στάσεως καὶ τραχύτητος. οὐχ ἥκιστα δ' αὐτοῖς σφίσι τῶν τοιούτων κακῶν ἐγεγόνεσαν αἴτιοι. κατὰ δὲ τὸν πρόσθεν πόλεμον θυλόγους ἀφορμὰς ἔχειν ὑπολαμβάνοντες πικρῶς ἐπεσάτησαν τῶν κατὰ τὴν λιβύην ἀνθρώπων. παραρρύμμοι μὲν τῶν ἄλλων πάντων τῶν καιρῶν θύ ἡμίσεις. διαπλασίους δὲ ἐν ταῖς πόλεσι θύ φόρους ἢ πρὶν ἐπιτάττοντες. συγγνώμην δὲ τοῖς ἀπόροις ἢ συμπεισφορὰν οὐδ' ὁντινοῦμέτρῳ οὐδενὶ τῶν πραττομένων διδόντες. θαυμάζοντες δὲ καὶ τιμῶντες τῶν τε στρατηγῶν, οὐ θύ πράως καὶ φιλανθρώπως τοῦ πλήθους χρωμένους, ἀλλὰ θύ αὐτοῖς μὲν ἐτοιμάζοντας πλείας χορηγίας καὶ ἐπισκυάς, τοῖς δὲ κατὰ τὴν χώραν σκληρότατον χρωμένους. ὧν εἷς ἦν ἀννων. τοιγαροῦν οἱ μὲν ἄνδρες οὐχ ὅσον παρακλήσεως πρὸς τὴν ἀπόστασιν. ἀλλ' ἀγγέλου μόνου ἐδεήθησαν. αἱ δὲ γυναῖκες αἳ δὴ πρὸ τοῦ χρόνου ἀπαγμένους θύ σφετέρους ἄνδρας καὶ γνησίους πρὸς τὰς εἰσφοράς, τότε συνομνύουσαι κατὰ πόλεις, ἐφ' ᾧ μηδὲν κρύπτειν τῶν ὑπαρχόντων αὐταῖς, ἀφαιρούμεναι δὴ κόσμον εἰσέφερον ἀπροφασίστως εἰς θύ ὀψωνιασμούς. καὶ τοιαύτῃ παρασκυάζων θύ πορείαν τοῖς θύ δὴ μάθω καὶ ὑπένδυον, ὥστε μὴ μόνον διαλῦσαι τὰ προσοφειλόμενα τῶν ὀψωνίων τοῖς μισθοφόροις, καὶ τὰς ἐπαγγελίας ἃς ἐποιήσαντο πρὸς τὴν ἀπόστασιν, ἀλλὰ καὶ πρὸς δ' συνεχὲς θύ πορῆσαι χορηγίας. ὅτε δὲ οὐδέποτε δεῖ πρὸς δὲ πλὴν μόνον. ἔτι δὲ μᾶλλον πρὸς δ' μέλλον ἀπαβλέψαι δεῖ θύ ὀρθῶς βουλευομένους. οὐ μὴν, ἀλλὰ καθάπερ ἐν τοιούτοις κακοῖς ὄντες οἱ καρχηδόνιοι, προσηκάμενοι δὲ ἀννωνα στρατηγὸν, ἔδοξεν οὖν καὶ πρότερον αὐτοῖς τὰ κατὰ τὴν ἑκατονταπύλου καλουμένην λιβύης κατασχέσθαι, συνήθροιζον μὲν μισθοφόρους. καθωπλιζον δὲ θύ ἐν ταῖς ἡλικίαις τῶν πολιτῶν. ἐγύμναζον δὲ καὶ συνέτασσον θύ πολιτικοὺς ὄχλους. παρεσκεύαζον δὲ καὶ τὰ σκεύη τῶν πολιτῶν φιλοτιμίᾳ καὶ πεντηκοντόροις καὶ τὰ μέγιστα τῶν ἀκατίων. οἱ δὲ σκῦται μάθω παρὰ γενομένων αὐτοῖς εἰσεπλαμυσάσας λιβύων, ἐπιδιελόντες τοῦτο ἀσφαλῶς, ἐπολιόρκουν θύ ἰτυκαίους καὶ θύ ἰπακρίτας. βεβαίως δὲ τὴν ἐν τῷ τύνητι στρατοπεδείαν κατεῖχον. ἀπεκλείκεσαν δὲ θύ καρχηδονίους ἁπάσης τῆς ἐκτὸς λιβύης. ἡ δὲ καρχηδὼν, αὐτὴ μὲν ἐν κόλπῳ κεῖται προτεινουσα καὶ χερρονησοῦσα τῇ θέσει. θ' μὲν, τῇ θαλάττῃ, θ' δὲ καὶ λίμνῃ περιεχομένη κατὰ θ' πλεῖον. ὁ δὲ σωκάπων ἰσθμὸς αὐτὴν τῇ λιβύῃ θ' πλάτος ὡς εἴκοσι καὶ πέντε σταδίων ἐστί. τοῦτον δ' ὠθοῦσι μὲν τοὺς πρὸς θ' πέλαγος νεύοντας μέρους, ὀκτὼ μακρὰν ἀπὸ τῶν ἰτυκαίων κεῖται πόλις ὠθοῦσι δὲ θατέρου παρὰ τὴν λίμνην ὀκτύνης. ἐφ' ὧν ἑκατέρων τότε στρατοπεδεύσαντες οἱ μισθοφόροι καὶ διακλείσαντες ἀπὸ τῆς χώρας θύ καρ-

χηδονίους, λοιπὴν ἐπεβούλευον αὐτῇ τῇ πόλει. καὶ ποτὲ μὲν ἡμέρας, ποτὲ δὲ καὶ νύκτωρ παραγινόμενοι πρὸς τὰ τεῖχος εἰς φόβους καὶ θορύβους ὁλοχερεῖς ἐνέβαλον τοὺς ἐνδον. ἄνευον δὲ πολλὰ μὲν τὰς παρασκευὰς ἐνδεχομένως ἐπίνερ. καὶ γὰρ ἦν πρὸς αὐτοὺς ὁ μέρος διαφυής. ὀξυρμήσας δὲ μετὰ τῆς δυνάμεως, ἕτερος ἦν. καὶ δὴ τοῖς καιροῖς ἀσχόλως ἐχρῆτο. καὶ τοῖς ὅλοις πράγμασιν ἀπείρως καὶ νωθρῶς. διὸ καὶ ὁ μὲν πρῶτον εἰς ἐπιτύχιν παραβοηθήσας τοῖς πολιορκουμένοις, καὶ καταπλαγεὶς ὁ τοὺς ἐναντίους ὄχλος πολὺς ἦν τῶν θηρίων. εἶχε δ' οὖν ἐλάττους ἑκατὸν ἐλεφάντων. καὶ μετὰ ταῦτα λαβὼν προτερήματος ἀρχὴν ὁλοχεροῦς, οὕτως ἐχρήσατο κακῶς ὥστε κινδυνεῦσαι προσαπολέσαι καὶ τοὺς πολιορκουμένους. κομίσας δ' ἐκ τῆς πόλεως τοὺς καταπέλτας καὶ τὰ βέλη καὶ συλλαβὼν ἅπασας τὰς πρὸς τὴν πολιορκίαν παρασκευάς. καὶ στρατοπεδεύσας πρὸς τῇ πόλει, ἐνεχείρησε προσβάλλειν πρὸς ὃν τῶν ἐναντίων χάρακα. τῶν δὲ θηρίων βιασαμένων εἰς τὴν παρεμβολήν, οὐ δυνάμενοι δ' βάρος οὐδὲ τὴν ἔφοδον οἱ πολέμιοι μίξαι, πάντες ἐξέπεσον ἐκ δὴ στρατοπεδείας. καὶ πολλοὶ μὲν αὐτῶν ἀπέθανον ῥωθέντες ὑπὸ τῶν θηρίων. ὁ δὲ διασωζόμενον μέρος πρός τινα λόφον ἐρυμνὸν καὶ σύμφυτον ἔμενε πιστεύον τοῖς ἐξ αὐτῶν τῶν τόπων ἀσφαλείαις. ὀλίγων εἰθισμένος νομάσι καὶ λίβυσι πολεμεῖν, οἳ τηνικαῦτα ὅταν ἅπαξ ἐγκλίνωσι ποιοῦνται τὴν φυγὴν οὐ δύο ἡμέρας μὴ δεῖσι ἐκστοχίζοντες αὐτούς. ὑπολαβὼν καὶ τότε πέρας ἔχειν τοὺς πολεμίους ἢ νενικηκέναι τοῖς ὅλοις, τῶν μὲν στρατιωτῶν ὀλίγον ρησε μὴ καθόλου τῆς παρεμβολῆς. αὐτὸς δ' εἰσελθὼν εἰς τὴν πόλιν, ἐγίνετο πολὺ τὴν τοῦ σώματος θεραπείαν. διὸ δὲ συμπεφθαρότες τῶν μισθοφόρων εἰς ὀλίγον, σύνδοποι μὲν γεγονότες τῆς βάρκα τόλμης, σωθέντες δ' ἐκ τῶν κατὰ σικελίαν ἀγώνων, πολλάκις δὴ αὐτῆς ἡμέρας ποτὲ μὲν ὑποχωρεῖν, ποτὲ δὲ πάλιν ἐκ μεταβολῆς ἐγχειρεῖν τοῖς πολεμίοις, ἢ τότε συνειδότες ὃν μὲν στρατηγὸν ἀπηλλαγμένον εἰς τὴν τόλιν, τοὺς δὲ πολλοὺς δὲ προτέρημα ῥᾳθυμοῦντας καὶ διαῤῥέοντας ἐκ τῆς στρατοπεδείας, συναφέντες ἐπιπέσονται τοῖς χάρακι, καὶ πολλοὺς μὲν αὐτῶν ἀπέκτειναν τοὺς δὲ λοιποὺς ἀνάγκασαν φυγεῖν ἀκρίδος ὑπὸ τὰ τείχη τὰς πύλας. ἐκκλείσθησαν δὲ τῆς ἀποσκευῆς ἁπάσης, ἢ τῶν πολιορκουμένων πεδασκευῆς. ἦν δ' ἄνευον πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐκκομίσας ἐκ τῆς πόλεως, ἐποίησε τοῖς ἐχθροῖς ὑποχείριον. ὁμόνοιαν δὲ τοῦτ' ἦν καιρὸν οὕτως ἀνεσταφηνωθῶσ, ἀλλὰ καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας τοὺς τὴν καλυμνίων πόρζαν, αὐτηστρατοπεδευσάντων σύνεγγυς αὐτῷ τῶν ἐναντίων, ἀμφοτέροις δοκεῖ τοὺριστικὴ καὶ παραλογιστῶς προέσθαι. δύο δὲ καρχηδόνιοι θεωροῦντες αὐτὸν κακῶς χειρίζοντα τὰς πράξεις, ἀμίλκαν δὲν ἐπικαλούμενον βάρκαν ἄνθις προεσήσαντο. ἦν τοῦτον ὀξέως ἐκ δὲν ἐνεστῶτα πόλεμον στρατηγόν. δόντες ἑβδομήκοντα μὲν ἐλέφαντας, καὶ τοὺς ἐπισωρευμένους τῶν μισθοφόρων. καὶ τοὺς ἀνυμολογήσαντας ἀπὸ τῶν πολεμίων. ἅμα δὲ τούτοις τοῖς πολεμικοὺς ἱππεῖς καὶ πεζούς. ὥστε τοὺς σύμπαντας ἐσμυρίους ὑπάρχειν, ὃς κατὰ τὴν πρώτην βύθιος ἔξοδον καταπλαγεὶς ὁ παραδέξω τῆς ἐπιβολῆς, ἤτησε μὲν τὰς ὑπαχὰς τῶν ἐναντίων. ἔλυσε δὲ τὴν τῆς τύχης πολιορκίαν. ἐφάνη δ' ἄξιος τῶν προγεγονότων ἔργων, μὴ τῆς παρὰ ὁ πλήθει προσδοκίας. δὲ δὲ πραχθὲν ἦν ὑπ' αὐτοῦ τοῦτο τὴν χρείαν ταύτην τοιοῦτον. τῶν γὰρ λόφων τῶν ἐπιξενυγνύντων δὲν ἀυχένα δὲν σωλῆνα τὴν καρχηδόνα πρὸς τὴν λιβύην, ὄντων δυσβάτων, καὶ χειροποιήτοις ἐχόντων δυσκολίας ὠθὶ τὴν χώραν, ἐνέβαινε τοὺς τοῦτο δὲν μάθω πάντας τοὺς δὴ τῶν προειρημένων λόφων εὐκαίρως κειμένους τόπους, φυλακαῖς διειληφέναι. πρὸς δὲ θύρις τοῦ προσχερσουμένου μάκρος ποταμοῦ διείργοντος κατά τινας τόπους παραπλησίως τὴν δὴ τὴν χώραν τοῖς ἐκ τῆς πόλεως ἐξόδοις. ὁ δὲ πλῆθος τοῦ ῥεύματος ἀβάρυ κατὰ δὲ πλεῖσων ὑπάρχοντος. μίας δ' οὔσης ἐπ' αὐτοῦ διαφυρᾶς, ὁ ταύτῃ τηρεῖν τὴν ὁδὸν ἀσφαλῶς, πόλιν ἐπ' αὐτῆς ὠκοδομηκότας. ἐξ ὧν συνέβαινε τοὺς καρχηδονίους, μὴ οἷον στρατοπέδῳ τῆς χώρας ἐπιβαίνειν, ἀλλὰ μὴ δὲ τοὺς κατὰ θάλατταν θέλοντας διαπεσεῖν, ῥᾳδίως ἂν, δύνασθαι λαθεῖν τοὺς ἐναντίους. εἰς ἃ βλέπων ἀμίλκας. καὶ πάντα πράγματος καὶ καιροῦ πεῖραν λαμβάνων δὲ δυσχερεστέρου πολὺ τὴν ἔξοδον. διενοήθη δ' οὖν τοιοῦτον. τὸ προειρημένον ποταμοῦ κατὰ τὴν εἰς θάλατταν ἐκβολὴν συνθεωρήσας κατά τινας αὐλέμωνας σάσεις ἀποθινούμενον δ' σῶμα, καὶ τενεγώδη γινομένην,

τὴν πας-

τὴν παρ' αὐτῷ τῷ σώματι πάροδον, ποιήσας βύζεπῆ τῷ στρατοπέλῳ πρὸς τὴν ἔξοδον, μικρὸν ἔλεων ἐν αὐτῷ τὴν ἐπιβολήν, ἐτήρει δ' προειρημένον σύμπτωμα· παραπεσόντος δὲ τοῦ καιροῦ, νυκτὸς ὁρμήσας ἔλαθε πάντας ἅμα τῷ φωτὶ δν προειρημένον τόπον ἀναβιβάσας τὴν δύναμιν. πρᾶδξου δ' πράγματος φανέντος τοῖς ἐν τῇ πόλει καὶ τοῖς ἐναντίοις. ὁ μὲν ἀμίλκας προῆγε σπεύδων ποιούμενος τὴν πορείαν ὡς δν τὴν πέφυραν φυλάττοντας. οἱ δὲ πολλοὶ ἀνδρῶν σπεύσαντες δ' πονος, ἀπήντων εἰς δ' πεδίον καὶ παρεβοήθουν ἀλλήλοις. οἱ μὲν ἐκ τῆς πόλεως τὴν πέφυραν πόλεως ὄντες οὐκ ἐλάττους μυρίων. οἱ δ' ἀπὸ τῆς στρατιᾶς, ὡσεὶ τοὺς μυρίους καὶ πεντακισχιλίους. ἐπεὶ εἰς δ' σπουδὴν ἦκον ἀλλήλοις, νομίσαντες ἐν μέσῳ τοὺς καρχηδονίους ἀπειληφέναι, συνῆλθον παρηγγύων ἅμα παρακαλοῦντες σφᾶς αὐτοὺς καὶ σωπᾶσθον τοῖς πολεμίοις. ὁ δ' ἀμίλκας ἦγε μὲν τὴν πορείαν πρώτους ἔχων δν ἐλέφαντας. ὡς δὲ τούτοις, δν ἵππεῖς καὶ δν βύζωνοι. τελευταῖα δὲ τὰ βαρέα τῶν ὅπλων. καταλιὼν δὲ πρὸ χειρότερον ἐπιφερομένους δν ἐναντίους, αἰσθέσθαι παρήγγειλε πᾶσι τοῖς ἑαυτοῦ. καὶ δν μὲν ἀπὸ τῆς πρωτοπορείας αἰσθέσθοντας, συνῆλθε ποιεῖσθαι τὴν ἀποχώρησιν ἐκέλευσε. δν δὲ ὡς δ' τῆς οὐραίας ἡγεμονίας ἄρχοντας, ἡξέπεσεφῆς ἐδώκατε πρὸς τὴν τῶν πολεμίων ἐπιφάνειαν. οἱ δὲ λίβυες καὶ μισθοφόροι νομίσαντες αὐτοὺς καταπεπληγμένους φυγεῖν, λύσαντες τὴν τάξιν, ἐπέκειντο. ὁ συνῆλθον εἰς τὰς χεῖρας ἐῤῥωμένως. ἅμα δὲ τῷ δν ἱππεῖς συνεγίσαντες τοῖς παρατεταγμένοις, ἐκ μεταβολῆς ἐώσασθαι. τὴν δὲ λοιπὴν δύναμιν ἐπάγειν. ἐκπλαγεῖς μὲν δ' παράδοξον οἱ λίβυες, ἐγκλίναντες ὀπίσω ἔφυγον. ὡς ἂν εἰκὸς καὶ πορόλλω ἐπικείμενοι λοιπόν. οἱ μὲν, τοῖς κατόπιν ἐπιφερομένοις ἐπιπίπτοντες, ἐσφάλλοντο καὶ διέφθειρον ἀυτούς τε ὁ δν οἰκείους. οἱ δὲ πολεῖοις συνεπάθησαν ἐκ χειρὸς τῶν ἱππέων ἐπικειμένων ἀυτοῖς καὶ τῶν θηρίων. ἀπώλοντο μὲν δν εἰς μυριοχιλίους τῶν λιβύων καὶ τῶν ξένων. ἑάλωσαν δὲ δν μυρίους. οἱ δὲ λοιποὶ διέφυγον. οἱ μὲν, εἰς τὴν πρὸς τῇ πέφυρᾳ πόλιν. οἱ δὲ ὡς τὴν πρὸς τῇ τύνητι παρεμβολήν. ἀμίλκας δὲ ποιήσας δ' προτέρημα δν προειρημένον χρόνον, ἔστησε κατὰ πόδας τοῖς πολεμίοις. καὶ τὴν μὲν ὡς τῆς πέφυρας πόλιν, μυριόδου κατέσχε. προειμένων καὶ φυγόντων εἰς δν τύνητα τῶν ἐν αὐτῇ πολεμίων. τὴν δὲ λοιπὴν χώραν ἐπιπορευόμενος, τὰς μὲν, προσήγετο πολεῖσας δὲ κατακράτος μυρίει. τοῖς δὲ καρχηδονίοις βραχύ τι θάρσος ἐνεργάσατο ὁ τόλμης. ἐπιπόδον αὐτοὺς ἀπαλλάξας τῆς προκειμένης δυσπλοκίας. ὁ δὲ μάθων αὐτὸς μὲν ὡς δν τῶν ἱππακεῖτῶν πολιορκίας ἐπέμενε. τοῖς δὲ πολὺ δν αὐτάρκειτον δν τῶν γαλατῶν ἡγεμόνα καὶ στένομον, ἔχεσθαι τῶν ἐναντίων βουλόμενος. τὰ μὲν πεζὰ φεύγοντας μᾶλλ δ' πλῆθος τῶν παρὰ τοῖς ἐναντίοις ἱππέων καὶ θηρίων τὰς δὲ σωρείας αὐτῶν παράγοντας καὶ συνεπιθεμένους κατὰ τὰς σποπλούσας μυρίους. ἅμα δὲ τῆς ἐπινοίας ταύτης, καὶ πρὸς δν νομάδας καὶ δν λίβυας μυρίους, ἐβόμβος βοηθεῖν σφίσι, καὶ μὴ καταπροΐεσθαι δν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας καιρούς. ὁ δὲ στένομος προσλαβὼν ἐκ τοῦ τύνητος ἀφ' ἑκάστου τῶν γενῶν δν πάντας εἰς μυριοχιλίους. προῆγε τῆς σωρείας αὐτῶν παράγων τοῖς καρχηδονίοις ἔχων ἅμα τοῖς προειρημένοις, καὶ δν μετ' αὐτάρκειτον γαλάτας ὄντας εἰς μυρίους. δ' δν λοιπὸν μέρος αὐτῶν τῆς καταρχῆς συνήματος ἀυτομολήκει πρὸς δν ῥωμαίους, ἐν τῇς πόλει δν ἔρυκα στρατοπεδείας. τοῦ δ' ἀμίλκου παρεμβεβληκότος ἐν τινι πεδίῳ παντοχόθεν ὄρεσι πολυεχομένῳ, σπείρει τὰς παρὰ τῶν νομάδων ὁ λιβύων βοηθείας εἰς δν καιρὸν τοῦτον βάλλειν τοῖς πολεμίοις ἐνεδρεύσας δὲ τοῖς καρχηδονίοις τῆς μὲν τῶν λιβύων ἐπιστρατοπεδείας ἀφυλάκτου καὶ κατὰ πρόσωπον, ἡ δὲ τῶν νομάδων ἀπ' οὐρᾶς, τῆς δὲ πολεμίων ἐκπλαγίου, μεγάλου ἀυτοῖς ἀπορίαν συνέβη γενέσθαι καὶ δυσεκφύκτου. κατὰ δὲ δν καιρὸν τοῦτον, νουμᾶστος, ἦν μὲν νομάς τῶν ἐνδοξοτάτων εἰς. ἦν δὲ καὶ πλήρης ὁρμῆς βασιλικῆς. οὗτος ἀεὶ μὲν οἰκείως διέκειτο πρὸς δν καρχηδονίους, πάρικὴν ἔχων σύστασιν. τότε δὲ μᾶλλον παρωξυμμένος ἡ τὴν ἀμίλκου τοῦ στρατηγοῦ καταξίωσιν. διὸ καὶ νομίσας ἔχειν δύφυῆ καιρὸν

πρὸς ἔντευξιν αὐτῶν καὶ σύσκεψιν. ἦκε πρὸς τὴν στρατοπεδείαν. ἔχων δὲ αὐτὸν νομάδας εἰς ἑκατόν. καὶ συνεγγίσας δὲ χάρακι τολμηρῶς ἐμενε κατασείων τῇ χειρί. τοῦ Ἀμίλκου θαυμάσαντος τὴν ἐπιβολήν, καὶ προπέμψαντος τινὰ τῶν ἱππέων, εἰς λόγους ἔφη βούλεσθαι συνελθεῖν δὲ στρατηγῷ. διαπορούντος τοῦ τῶν Καρχηδονίων ἡγεμόνος, παραδοὺς ὁ Ναραύασος ἂν ἵππον τὰς λόγχας δὲ τοῖς μὲν αὐτοῦ, παρῆν ἄνοπλος σὺν δυσὶ μόνοις εἰς τὴν παρεμβολήν. διὸ, τὰ μὲν, ἐθαύμαζον. τὰ δὲ, κατεπλήττοντο τὴν τόλμαν. ὅμως δὲ προσέξαντο. καὶ συνῆλθον εἰς τὰς χεῖρας. ὁ δὲ παραγενόμενος εἰς λόγους, ἔφη πᾶσι μὲν Καρχηδονίοις βούλεσθαι. μάλιστα δ' ἐπιθυμεῖν βάρκα γενέσθαι φίλος. διὸ καὶ νῦν παρεῖναι συσκηνώσων ἀδόλως δὲ, καὶ κοινωνήσων ἀδόλως παντὸς ἔργου καὶ πάσης ἐπιβολῆς. Ἀμίλκας δὲ ταῦτα ἀκούσας, οὕτως ἤσθη μεγάλως, ἐώτε δὲ κατὰ τὴν παρουσίαν θάρσει, καὶ τῇ κατὰ τὴν ἔντευξιν ἀπλότητι τοῦ νεανίσκου, ὡς οὐ μόνον δύσκωφα κοινωνὸν αὐτὸν προσλαβέσθαι τῶν πράξεων, ἀλλὰ καὶ τὴν θυγατέρα δώσειν ἐπηγείλατο μεθ' ὅρκου, διαφυλάξαντος αὐτοῦ τὴν πρὸς Καρχηδονίους πίστιν. γενομένων δὲ τῶν ὁμολογιῶν, ὁ μὲν ναραύασος, ἦκε σὺν ὑφ' αὐτὸν τεταγμένοις ἔχων νομάδας οὐκ εἰς χιλίους. ὁ δ' Ἀμίλκας προσγενομένης αὐτῷ τῆς χώρας ταύτης, παρετάξετο τοῖς πολεμίοις. διὸ δὲ σὺν δὲ πένθιον συνάψαντες ἅμα ταὐτὸ δὲ τοῖς λίβυσι, καταβάντες εἰς δὲ πεδίον, συνέβαλον τοῖς Καρχηδονίοις. γενομένης δὲ μάχης ἰσχυρᾶς, ἐνίκων οἱ σὺν δὲ Ἀμίλκαν. καλῶς μὲν τῶν θηρίων ἀγωνισαμένων, ἐπιφανεστάτου δὲ τοῦ ναραύασου παρεχομένου χεῖρα. ὁ μὲν δὲ αὐτὰ ἔστρατος ὡς πένθιος ἀνέφυγεν. τῶν δὲ λοιπῶν ἔπεσον μὲν εἰς μυρίους. ἐάλωσαν δὲ εἰς τετρακισχιλίους. ἐπιτελεσθέντος δὲ τοῦ καταθώματος, Ἀμίλκας τοῖς μὲν δὲ βουλομένοις τῶν αἰχμαλώτων μεθ' ἑαυτοῦ συστρατεύειν, ἐξουσίαν ἔδωκε καὶ καθώπλιζε τοῖς ἀπὸ τῶν πολεμίων σκύλοις. σὺν δὲ μὴ βουλομένοις ἀθροίζεσθαι παρεκάλει φάσκων. ἕως μὲν τοῦ νῦν συγγνώμην αὐτοῖς ἔχειν τῶν ἡμαρτημένων, διὸ καὶ συγχωρεῖν διέπεσθαι κατὰ τὰς ἰδίας ὁρμὰς, ὅταυτ' ἂν, ἕκαστος αὐτῶν προαιρῆται. μετὰ δὲ ταῦτα διαπειλήσατο, μηθένα φέρειν ὅλον πολέμιον κατ' αὐτῶν. ὡς ἐὰν ἁλῶ τις ἀπαραιτήτου τευξόμενος τιμωρίας. κατὰ δὲ σὺν αὐτοὺς καιροὺς οἱ τὴν σαρδόνα νῆσον παραφυλάττοντες τῶν μισθοφόρων, ζηλώσαντες σὺν δὲ σὺν δὲ μάθω καὶ πένθιον, ἐπιτίθενται δοῖς ἐν τῇ νήσῳ Καρχηδονίοις, ὡς σὺν μὲν τότε παρ' αὐτοῖς ὄντα βοήθαρχον βώσαρον, συμλείξαντες εἰς τὴν ἀκρόπολιν, μετὰ τῶν ἑαυτοῦ πολιτῶν ἀπέκτειναν. ἄνθις δὲ τῶν Καρχηδονίων στρατηγὸν ἀξιοπιστεύοντων μετὰ δυνάμεως ἄννωνα, κἄπειτα καὶ τούτων τῶν δυνάμεων ἐγκαταλειπουσῶν σὺν ἄννωνα, καὶ μεταθεμένων πρὸς σφᾶς ἡγουμένου ζωγρεῖα, κύριοι τοῦ προειρημένου, παραυτίκα τοῦτον μὲν ἀνεσταύρωσαν. μετὰ δὲ ταῦτα παραλελειμμένας ἐννοοῦντες τιμωρίας, πάντας σὺν δὲ ἐν τῇ νήσῳ Καρχηδονίους στρεβλοῦντες ἀπέκτειναν. καὶ σὺν δὲ λοιπὸν ἤδη ποιησάμενοι τὰς πόλεις ὑφ' ἑαυτοὺς, εἶχον ἐγκρατῶς τὴν νῆσον. ἕως οὐ συστάντες πρὸς σὺν Καρθωνίους, ἐξέπεσον ἐκ τῶν ἐκείνων εἰς Ἰταλίαν. ἃ μὲν δὲ σπερλὼ, τοῦτον σὺν χρόνον ἀλλοιώθη Καρχηδόνος. οὔσης νήσου καὶ δὲ μεγέθει καὶ τῇ πολυανθρωπίᾳ καὶ τοῖς γενήμασι διαφερούσης. δὲ δὲ πολλοὺς, ὡς πολὺν ἐστὲς αὐτῆς ποιεῖσθαι λόγον, οὐκ ἀναγκαῖον ἡγούμεθ' εἶναι ταυτολογεῖν ἐπὲρ τῶν ὁμολογουμένων. μάθος δὲ καὶ πένθιος, ἅμα δὲ σὺν τοῖς αὐτὰ ἔστρατος ὁ Γαλάτης ἐπόδυμοι τὴν Ἀμίλκα φιλανθρωπίαν εἰς σὺν αἰχμαλώτους καὶ φοβηθέντες μὴ δὲ τοιούτῳ τρόπῳ τυχεῖν ὀρμήσωσι πρὸς τὴν ἐπολιτευμένην ἀσφάλειαν, ὅτε λίβυες καὶ σὺν τῶν μισθοφόρων πλῆθος ἐβουλεύοντο πῶς ἂν, καινοτομήσαντες τῶν πρὸς ἀσέβειαν, εἰς τέλος ἀποθηριώσωσι τὰ πλήθη πρὸς σὺν Καρχηδονίους. ἔδοξεν σὺν αὐτοῖς βιαθροῖσαι σὺν πολλούς. γενομένου δὲ τούτου, γραμματοφόρον εἰσπεπτὸν ὡς ἀπεσταλμένον ὑπὸ τῶν ἐκ σαρδόνος αἱρετιστῶν. ἡ δ' ἐπιστολὴ διεσάφει, τόν τε γεγονότα θάνατον σὺν μετ' αὐτὸν πάντας, οὓς πρεσβυτάτους ἐν δὲ τύπῳ καθάπερ ἐπάνω προεῖπον, φυλάττειν ἐπιμελῶς, ὡς στρατόπεδον τῶν ἐκ τοῦ στρατοπέδου τοῖς Καρχηδονίοις ὑπὲρ δὲ τούτων σωτηρίας. λαβόμενος δὲ τῆς ἀφορμῆς ταύτης ὁ πένθιος, πρῶτον μὲν παρεκάλει μὴ πιστεύειν τῇ ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ τῶν Καρχηδονίων

γεγενη-

μνημονεύη φιλανθρωπίας πρὸς τοὺς ἀμαλώτους. οὐ γὰρ σῶσαι προαιρούμενον αὐτὸν ταῦτα βεβουλεῦσθαι τοῖς τῶν ἄλλων. ἀλλὰ δῆλον ἐκείνων ἀφέσεως ἡμῶν ἐμπρατὴ γενέσθαι σπουδάζοντα. πρὸς δὲ μὴ πάντας ἀλλὰ πάντας ἡμᾶς ἅμα τιμωρήσεσθαι πιστεύσαντας αὐτῷ. πρὸς δὲ τούτοις φυλάττεσθαι παρήνει, μὴ προεμένους τοῖς τοῖσιν ἐσκωνα, καταφονηθῶσι μηδὲ τῶν ἐχθρῶν, μεγάλα δὲ βλάπτωσι τὰς ἰδίας πράξεις. ἄνδρα τοιοῦτον καὶ στρατηγὸν ἀγαθὸν ἐάσαντες διαφυγεῖν, ὃν εἰκὸς ἐχθρὸν αὐτοῖς ἔσεσθαι φοβερώτατον. ἔτι δὲ ταῦτα λέγοντος αὐτοῦ, παρῆν ἄλλος γραμματοφόρος, ὃς ἀπὸ τῶν ἐκ τῆς νήσου ἀπεσταλμένος, πᾶσι μὲν ἀσμενισθεὶς τοῖς ἐκ τοῦ στρατοπέδου διασαφῶν. ἐφ' ὃν αὐτάγγελτος ὁ μαλάττης ἐπέβαλον, μίαν ἔφη σωτηρίαν εἶναι τοῖς ἑαυτῶν πράγμασι, τὸ πάσας ἀπογνῶναι τὰς ἐν καρχηδονίοις ἐλπίδας. ἕως δ' ἂν, αὐτέχνητάς τις τ' ἐκείνων φιλανθρωπίας, οὐ δυνατὸν αὐτοῖς ἀληθινὸν γενέσθαι τὸν σύμμαχον. ἅπερ ἠξίου τούτοις πιστεύειν, τοὺς ἀκούειν τοῖς τοιούτοις προσέχειν τὸν νοῦν, οἵτινες ἀεί τι τῶν ἀπεχθεστάτων καὶ πικροτάτων εἰσαγγέλλουσι κατὰ καρχηδονίων. τοὺς δ' ἐναντία τούτοις λέγοντας, προδότας καὶ πολεμίους ἡγεῖσθαι παρήνει. ταῦτα δὲ εἰπών, πέμπει καὶ συνεβούλευε τόν τε γέσκωνα καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ συλληφθέντας, ὡς τοὺς ὕστερον γενομένους ἀμαλώτους τῶν καρχηδονίων, ἀκτισμένους ἀποκτεῖναι. πρακτικώτατος δ' ἦν οὗτος ἐν ταῖς συμβολίαις, ἀφ' ὧν πολλοὺς τὴν φωνὴν ἀπολιέναι. πάλαι γὰρ στρατευόμενος ἤλει διαλέγεσθαι φοινικιστί. ταύτῃ δέ πως οἱ πολῖται σωσαίνοντο τῇ διαλέκτῳ. διὸ μῆκος δὴ προγεγυμνασμένος στρατείας. ἅπερ ἐπαινέσαντος αὐτὸν ὁμοθυμαδὸν τοῦ πλήθους, οὗτος μὲν οὐδοκιμῶν ἀνεχώρησε. πολλῶν δὲ προπορευομένων ἀφ' ἑκάστου γένους ἅμα, καὶ βουλομένων αὐτὴν παραιτεῖσθαι τὴν αἰκίαν, δι' ἃς γεγυμνασμένας ἐκ τοῦ γέσκωνος εἰς αὐτοὺς εὐεργεσίας, οὐτε μὴν τῶν λεγομένων οὐθὲν ἦν σωτηρίου, ὡς ἂν, ἅμα πολλῶν, ἑκάστου δὲ τὴν ἰδίαν διάλεκτον συμβαλεύοντος, ἐπεὶ δὲ μὴ προεγυμνώθη πάντα τὴν τιμωρίαν παραιτούμενος, καί τις ἐκ τῶν καθημένων εἶπεν ὅτι βάλλε πάντας ἅμα κατέλθοντας τοὺς προπορευθέντας. καὶ τούτοις μὲν ὥσπερ τοῖς θηρίοις διεφθαρμένοις, ἐξέφερον οἱ προσήκοντες. τοὺς δὲ τοῦ γέσκωνα λαβόντας ὄντας εἰς ἑπτακοσίους, ἦγον ἐκ τοῦ χάρακος οἱ τοῦ γέσκωνα. μὴ προσαπιόντες βραχύ πως τῆς στρατοπεδείας, πρῶτον μὲν ἀπέκοπτον τὰς χεῖρας, ποιούμενοι τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τοῦ γέσκωνος. οὐ βραχεῖ χρόνῳ. πρότερον ἐκ πάντων καρχηδονίων προκείμενος, αὐέλειξαν μὲν ἐνδρύτερα αὐτῶν, ἐπέξεσαν δὲ τοῦ ἀμφισβητουμένου. ἐπεὶ δὲ τὰς χεῖρας ἀπέκοπτον ἀκρωτηριάζοντες τοὺς παλαιστῶρους. κολοβώσαντες δὲ καὶ σωτείναντες τὰ σκέλη, ἔπιξαντες ἔρριπτον εἰς πύλας τάφρου. οἱ δὲ καρχηδόνιοι τοῦ δυσχήματος αὐτοῖς αὐαγγελθέντος, ποιεῖν μὲν οὐδὲν εἶχον. ἐχετλίαζον δὲ καὶ πάθεσι χινόμενοι τῇ συμφορᾷ. πέμπουσι βοηθεῖν καὶ τιμωρεῖν τοῖς ἠτυχηκόσι. πρὸς δὲ τοὺς ἀσεβηκότας ἔβουτὰς ἐξέπεμπον. δεόμενοι βοηθεῖν καὶ τιμωρεῖν τοῖς ἠτυχηκόσι. πρὸς δὲ τοὺς ἀσεβηκότας κήρυκας ἐξαπέστελλον περὶ τῆς τῶν νεκρῶν αὐαιρέσεως. οἱ δ' οὔτε ἔδοσαν προσεῖπόν τε τοῖς παροῦσι, μήτε κήρυκα πέμπειν πρὸς σφᾶς μήτε πρεσβεύειν. ὡς δὲ αὐτῆς κολάσεως ἔτυχον μενούσης τοὺς παραγινομένους, ἧς νῦν ἀσκωνα τέτευχε. πρὸς δὲ λοιπὴν ἐδόκησαν ποιήσαν καὶ παρήνεσαν ἑαυτοῖς. ὃν μὲν ἂν, λάβωσι καρχηδονίων, τιμωρησομένους ἀποκτείνειν. ὃν δ' ἂν τῶν συμμαχούντων αὐτοῖς ἀποκόψαντας τὰς χεῖρας, αὖθις εἰς καρχηδονίους ἀποπέμπειν. ὃ δὴ καὶ μετελέσθαι ἐπιμελῶς ποιοῦντο. ἅπερ εἰς ταῦτα ἐλέγων οὐκ ἂν τις εἰπεῖν ὀκνήσειεν, ὡς οὐ μόνον τὰ σώματα τῶν ἀνθρώπων, καί τινα τῶν ἐν αὐτοῖς γιγνομένων ἑλκῶν καὶ φυμάτων ἀποθηριοῦσθαι συμβαίνει καὶ τελέως ἀβοήθητα πίπτεσθαι, πολὺ δὲ μᾶλλον τὰς ψυχάς. ἐπίτηδες γὰρ τῶν ἑλκῶν, ἐὰν μὴ θεραπείας τοῖς τοιούτοις προσάγωσι, καθ' αὑτῆς ἐνίοτε τούτοις ἐρεθιζόμενα θᾶττον ποιεῖται τὴν νομήν. ἐὰν δὲ πάλιν ἀφῇ κατὰ τὴν ἐξ αὐτῶν φύσιν φθείρουσα δ' σωσεχὲς, οὐκ ἴσχει παῦλαν, ἕως ἂν, ἀφανίσῃ δ' ἀποκείμενον. ταῖς τε ψυχαῖς παραπλησίως τοιαῦται πολλάκις ἐπιφύονται μελαγχολίαι καὶ σπῆδόνες, ὥστε μηδὲν ἀσιβέστερον ἀνθρώπου μηδὲ ὠμότερον ἀποτελεῖσθαι τῶν ζώων. ὅσοι ἐὰν μὴ συγγνώμην τινὰ προσάγωσι καὶ φιλανθρωπίαν, ἐπιβλήν καὶ παραλογισμὸν ἡγούμενοι δ' συμβαίνον ἀπιστότεροι

δυσμενέστεροι γίνονται πρὸς τὸν φιλανθρωπευόμενον. ἐὰν δὲ αὐτὸν ἡμερῶν τινων ἀμελήσωμεν τοῖς θυμοῖς, οὐκ ἔστι τῶν ἀπεργασμένων ἢ λεγομένων, ὁποῖον οὐκ ἀναστήσονται τὸν καλῶς πεθέμενον τὴν τοιαύτην τόλμαν. τέλος δ' ἀπαθεῖς ὄντες, ἐξέστησαν τὴν ἀνθρωπίνης φύσεως. ὁ δὲ ἀληθέστερος ἀρχηγὸν μὲν καὶ μείζω μερίδα νομίσεσθαι, ἔθη μοχθηρὰ καὶ φόβον ἐκ πάντων κακῶν. συνεργὰ δὲ καὶ τὰ πλεῖστα. μέγιστα δὲ τῶν συνεργῶν, τὰς ἀεὶ τῶν προεστώτων ὕβρεις καὶ πλεονεξίας. ἃ δὴ τότε συνέβαινε. καὶ γὰρ μὴν ὁ σύστημα τῶν μισθοφόρων, ἔτι δὲ μᾶλλον ἐπηύξησε τὴν ἡγεμόνας αὐτῶν ὑπερηφανεῖν. ἀμέλλας δὲ δυσχερανθεὶς τὴν τῶν πολεμίων ἀπονοίαν, ὃν μὲν ἄννωνα πρὸς ἑαυτὸν ἐκάλει. πεπεισμένος ἀθροισθέντων ὁμοῦ τῶν στρατιωτῶν, θᾶττον ἐπιθήσειν τέλος τοῖς ὅλοις· τῶν δὲ πολεμίων οὓς μὲν τότε κρατήσειε, τὸν μὲν ἐν, ἐν χειρὸς νόμῳ ἀνέφθειρε. τὸν δὲ ζωγρείᾳ πρὸς αὐτὸν εἰσαναχθέντα ὑπέβαλλε τοῖς θηρίοις. μίαν ὁρῶν λύσιν ταύτην, εἰ δυνηθείη τὸν ἐχθρὸν ἄρδην ἀφανίσαι. δεκούντων δὲ τῶν καρχηδονίων ἐπικυδέστερας ἐλπίδας ἔχειν ἤδη κατὰ τὸν πόλεμον, εἰρήνης ὁλοχερὴς παραδέξασθαι αὐτοὺς παλίρροια τῶν πραγμάτων. ὅτε γὰρ στρατηγοὶ συνελθόντες ὡς τὸ αὐτὸ συνεστήσαντο πρὸς σφᾶς ὡς τοσοῦτον, ὥστε μὴ μόνον τὸν κατὰ τῶν ἐχθρῶν παραλιπεῖν καιρούς, ἀλλὰ καὶ κατὰ σφῶν αὐτῶν, πολλὰς ἀφορμὰς διδόναι τοῖς πολεμίοις, ἀφ' ἧς πρὸς ἀλλήλους φιλονικίαν. ἃ δὴ καὶ συνέντες οἱ καρχηδόνιοι τὸν μὲν ἕνα τῶν στρατηγῶν ἀπαλλάττεσθαι προσέταξαν. τὸν δ' ἕτερον μένειν, ὃν ἂν αἱ δυνάμεις προκρίνωσιν. ἅμα δὲ τούτοις ἦν τὰς παρακομιζομένας ἀγορὰς ἐκ τῶν παρ' αὐτοῖς καλουμένων ἐμπορείων, ἐφ' ὧν εἶχον τὰς μεγίστας ἐλπίδας, πείθειν τὸν φοβεῖσθαι καὶ τῶν ἄλλων ἐπιτηδείων, διαφθαρῆναι συνέβη κατὰ θάλατταν ὁλοχερῶς ὑπὸ χειμῶνος. τὰ δὲ κατὰ τὴν σαρδόνα καθάπερ ἐπάνω προεῖπον, ἐτύγχανεν ἀποκλειόμενα. μεγάλας αὐτοῖς ἀεί ποτε χρείας παρεχομένης τῆς νήσου ταύτης, κατὰ τὰς συμβάσεις. ὃ δὲ μέγιστον, ἦν τῶν ἱππικῶν καὶ τῶν ἱππικαίων ἀποστρατοπόλις ἅπασα ἐτύγχανον μόναι τῶν κατὰ τὴν λιβύην, οὐ μόνον δὲ ἐνεστῶτα πόλεμον αἱρετιμένας χρησίμους, ἀλλὰ καὶ τὸν κατ' ἀπαθοκλέα καιρὸν, καὶ τὴν ῥωμαίων ἔφοδον, βύρσαις ὑποκεκομμένας. καὶ συνέβαλλον οὐδέποτε βεβαλουμένοις καρχηδονίοις ὁπλῖτι πλείονι. τότε δὲ χωρὶς τῆς ἄλλης πρὸς τὸν λίβυας ἀποστάσεως, καὶ ὅλως μεταθέσεως βουλόμενοι τούτοις μὲν τὴν μείζω οἰκειότατον καὶ πίστιν ἐναπεδείξαντο. πρὸς δὲ τοὺς καρχηδονίους ἀπαράκλητον ὀργὴν ἐνεκάσαντο καὶ μῖσος. τὸν μὲν γὰρ παραβεβοηθηκότας αὐτοῖς παρ' ἐκείνοις ὄντας εἰς πεντακοσίους καὶ τὸν ἡγεμόνα τούτων ἀποκτείναντες, ἔρριψαν κατὰ τὸ τεῖχος. τὴν δὲ πόλιν ἐνεχείρησαν τοῖς λίβυσι. τοῖς μὲν καρχηδονίοις οὐδὲ θάλαττα συνεχώρησεν τὸν ἀτυχηκότας αὐτομένοις. τούτων δὲ συμβαινόντων, οἱ μὲν τὸν μάθω καὶ τὸν ἕνα, ἐπαρθέντες τοῖς συμβεβηκόσι, πολιορκεῖν ἐπεχείρησαν αὐτὴν τὴν καρχηδόνα. βάρκας δὲ παραλαβὼν αὐνίβαν τὸν στρατηγὸν, τοῦτον μὲν ἐξαπέστειλαν οἱ πολῖται πρὸς τὰς δυνάμεις, ἐπεὶ τὸν ἄννωνα τὸν στρατόπεδον ἐκεῖνε δεῖν ἀπαλλάττεσθαι, κατὰ τὴν ὑπὸ τῶν καρχηδονίων αὐτοῖς δοθεῖσαν ἐπιστολὴν τοὺς ἡγουμένους τῶν στρατηγῶν σάσεις πρὸς ἀλλήλους. ὅπερ ἀμίλκας ἔχων τοῦ τόν τε καὶ ναυάρχην, ἐπῆλθε τὴν χώραν διακλείων τὰς χορηγίας τοῖς τοὺς τὸν μάθω καὶ τὸν ἕνα. μείζω δὲ παρεχομένου χρείαν πείθει ταῦτα καὶ τἄλλα ναυαρχοῦντα τὸν ὁμάδος. τὰ μὲν δὴ τοὺς ὑπὲρ θρους δυνάμεις, ἐν τούτοις ἦν. οἱ δὲ καρχηδόνιοι τοὺς κλειόμενοι παντὶ χόβῳ, ἀναγκάζοντο καταφεύγειν τὰς συμμαχίδας πόλεις, ὡς τάς τε ἱερὰν ἀεὶ μὲν κατὰ τὸν ἕνα ἐνεστῶτα πόλεμον μεγάλων ἐποιεῖτο τὸν ὑπὲρ τὸν ἐν τὰς δὲ παρακαλούμενον ὑπ' αὐτῶν. τότε δὲ μᾶλλον ἐφιλοτιμεῖτο, πεπεισμένος συμφέρειν ἑαυτῷ καὶ πρὸς τὴν ἐν σικελίᾳ δυναστείαν, ἣ πρὸς τὴν ῥωμαίων φιλίαν, τὸν σώζεσθαι τοὺς καρχηδονίους. ἵνα μὴ παντὶ πάσιν ἐξῇ δὲ προτεθὲν ἀκούοντι συντελεῖσθαι τοῖς ἰσχύουσι. πάνυ φονίμως καὶ νοσερῶς λογιζόμενος. οὐδέ ποτε ἦν χρὴ τὰ τοιαῦτα πράττειν, οὐδὲ τηλικαύτην οὐδενὶ συγκατασκευάζειν δυναστείαν, πρὸς ἣν οὐδὲ τῶν ὁμολογουμένων ἔξεστι δικαίων ἀμφισβητεῖν. οὐ μὴν ἀλλὰ οἱ ῥωμαῖοι τηροῦντες τὰ κατὰ τὰς συνθήκας

σωθήκας λύσαι, προθυμίας οὐδὲν ἀπέλειπον. ἐν ἀρχαῖς μὲν γὰρ ἐγένετο τῆς ἀμφισβητήσεως ἐξ ἀμφοῖν, ἀνά τινας τοιαύτας αἰτίας. τῶν καρχηδονίων δὲ πλέοντας ἐξ Ἰταλίας εἰς λιβύην, καὶ χορηγοῦντας τοῖς πολεμίοις, καταπόντων ὡς ἀνδρὸς ἑκατὸν ἀθροισθέντων τούτων εἰς τὴν φυλακὴν εἰς δὲ πεντακοσίους, ἀνακτήσαντο οἱ ῥωμαῖοι. μετὰ δὲ ταῦτα ἀναπεσβευσάμενοι καὶ κομισάμενοι δίκας πάντας, ὡς τοσοῦτον δὴ δόκησαν, ὥστε παραχεῦμα τοῖς καρχηδονίοις αὐτοὺς ποιήσασθαι δὲ πολεμουμένους παρ' αὐτοῖς ἀχμαλώτους ἐκ τοῦ δικελέου πολέμου. ἀπὸ δὲ τούτου τοῦ καιροῦ πρὸς ἕκαστα τῶν παρακαλουμένων, ἑτοίμως καὶ φιλανθρώπως ἐπήκουον. διὸ καὶ πρὸς μὲν δὴ τοὺς καρχηδονίους ἐπέφερον τοῖς ἐμπόροις δίκας ἀεὶ δὴ κατεσείοντο, πρὸς δὲ δὴ τοὺς πολεμίους ἐκώλυσαν. μετὰ δὲ ταῦτα τῶν μὲν ἐν τῇ σαρδόνι μισθοφόρων, καθ' ὃν καιρὸν ἀπὸ τῶν καρχηδονίων ἀπέστησαν, ἐπισωμενίων ἀνδρὶς ὡδὶ τὴν νῆσον οὐκ ἐπήκουσαν. τῶν δ' ἰταλιωτῶν σφᾶς οὐ προσεδέξαντο. προϊόντες τὰ κατὰ τὰς σωθήκας δίκαια. καρχηδόνιοι μὲν δὴ οἱ παρὰ τῶν προειρημένων φίλων τυγχάνοντες ἐπικουρίας, ἐπέμενον τὴν πολιορκίαν. οἷς δὲ δὴ ἐνεμάθω καὶ ἐπένθουν, οὐκ ἤθελον πολιορκεῖσθαι ξυέβαινεν, ἢ πολιορκεῖν. εἰς τοιαύτην δὴ ἀνδρὶς οἱ δὴ ἐν ἀμίλκαν ἔνδειαν καθίσασαν τῶν ἐπιτηδείων, ὥς' ἀναγκασθῆναι τέλος ἀνδρὶς ἀναλῦσαι τὴν πολιορκίαν. μετὰ δέ τινα χρόνον ἀθροίζοντες τῶν τεμισθοφόρων δὲ ἀείστις, καὶ λιβύων δὲ ἅπαντας εἰς πεντάκις μυρίους, μεθ' ὧν ἦν καὶ ζάρζας ὁ λίβυς ἔχων δὲ ὑφ' ἀυτὸν τεταγμένους, ὥρμησαν ἅνθις αὐτὶ παράγειν ἐν τοῖς ἀναίθροις καὶ τηρεῖν δὲ ὡδὶ ἐν ἀμίλκαν. τῶν μὲν δὴ πεζῶν τόδων ἀπέχοντο κατὰ πόλιν, μόνοι τὰ θηρία, καὶ δὲ δὴ δὲ ἐν ναυσὶν ἐπῆσαν. δὲ δ' ὀρεινοὺς καὶ στενοὺς ἐπειρῶντο προκαταλαμβάνειν. ἐν οἷς καιροῖς ξυέβη ταῖς μὲν ἐπιβολαῖς καὶ τόλμαις μηδὲν αὐτοὺς λείπεσθαι τῶν ἐναντίων. ἀφ' ἧς δὲ τὴν ἀπειρίαν πολλάκις ἐλαττοῦσθαι. τότε δὴ ἂν ὡς ἔοικε σωιδεῖν ἐπ' αὐτὸς δὴ ἀληθείας, πλίκλω ἔχει διαφορὰν ἐμπειρία μεθοδικὴ, καὶ πρακτικὴ δύναμις, ἀπειρίας δὲ ῥιβὸς ἀλόγου σραπωτικῆς. πολλοὺς μὲν δὴ αὐτῶν ἐν ταῖς κατὰ μέρος χειρίαις ἀποτεμνόμενος καὶ συγκλείων ὥσπερ ἀγαθὸς πεταυτὴς, ἅμα καὶ ἀπέφθειρε. πολλοὺς δ' ἐμβοῖς ὀλοσχερέσι κινδύνοις, δὲ μὲν, εἰς ἐνέδρας αὖ πονηρὰς ἐπόμενος αὐτῷ, τοῖς δ' αὖ ἐλαύνων ἀκροις καὶ παραδέξως, ποτὲ μὲν καθημέραν, ποτὲ δὲ νύκτωρ ἐπιφαινόμενος ἐξέπληττεν. τέλος δ' ἐπὶ σεραπεδεύσας αὐτοῖς αὖ πονηρὰς, ἐν τόποις ἀφυέσι μὲν πρὸς τὴν ἐκείνων χειραν, εὐφυέσι δὲ πρὸς τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν εἰς τοῦτ' ἦλθε σωτηρίας, ὥστε μήτε κινδυνεύειν τολμῶντας, μήτ' ἀπορρᾶναι δυναμένους, ἀφ' ἑαυτῶν καὶ χάρακι σωθῆναι πάντα χόθεν, τέλος ἀπὸ τοῦ λιμοῦ ξυαιρεμένους ἐνθένδε ἀλλήλων ἀναγκασθῆναι. τοῦ δαιμονίου τὴν οἰκείαν ἀμοιβὴν αὐτοῖς ἐπιφέροντος, τῇ πρὸς δὲ τὰς ἀσεβείας καὶ παρανομίας. πρὸς μὲν γὰρ δὲ κίνδυνον οὐκ ἐτόλμων ἀφίεναι, πρόδηλον τῆς ἥττης καὶ φθορᾶς τοῖς ἁλισκομένοις οὔσης. σωθῆναι δὲ κατὰ σωφροσύνην ποιεῖσθαι μνήμην. σωιδότων σφίσι τὰ πεπραγμένα. προσανέχοντες δ' ἀεὶ ἐκ τοῦ τύχης βοηθείας, ἀφ' τὰς τῶν ἡγουμένων ἐπαγγελίας, ἂν ἐπέμενον ποιεῖν κατὰ σφῶν αὐτῶν. ἐπεὶ δὲ κατεχώσαντο μὲν ἀσφαλῶς δὲ ἀχμαλώτοις φορβὴν δύρις χωμένοις, κατεχώσαντο δὲ τὰ δουλικὰ τῶν σταμάτων, ἐβοήθει δ' ἐκ τοῦ τύχης οὐδείς, τότε προσήλθε τῆς αἰκίας ἀφ' τὴν σωθηκάκησιν ἐκ τῶν πολλῶν τοῖς ἡγεμόσιν ἐπαρχούσης, ἐκείναν δὲ δὴ δὲ αὐτάρετον ζάρζαν καὶ σπένδιον ἐγχειρίζειν ἑαυτὸς δὲ τοῖς πολεμίοις καὶ παλαλεῖν σωθῆναι παλαιὸς ἀμίλκα. σεμνάντων δὲ κήρυκα λαβόντες συγχώρημα σωθῆναι πρεσβείας. ἥκοντες δὲ καὶ πρὸς δὲ τοὺς καρχηδονίους, πρὸς οὓς ἀμίλκας ὁμολογίας ἐποιήσατο τοιαύτας. ἐξεῖναι κρίνεσθαι τῶν πολεμίων οὓς ἂν αὐτοὶ βούλωνται δίκα. δὲ δὲ λοιποὺς ἀφιέναι μετὰ χρήματος. γενομένων δὲ τούτων, δύθισσα ἀμίλκας ἐφ' τοὺς παρόντας ἐκλέγεσθαι κατὰ τὰς ὁμολογίας. τῶν μὲν δὴ σωθῆναι δὲ αὐτάρετον καὶ σπένδιον καὶ τῶν ἄλλων τῶν ἐπιφανεσάτων ἡγεμόνων, ταῦτον δὲ τρόπον ἐκυρίευσαν οἱ καρχηδόνιοι. τῶν δὲ λιβύων, ἐπὶ τὴν σύλληψιν καθῆντο τῶν ἡγεμόνων, νομισάντων αὐτὸς παρεσπονδῆσθαι, ἀφ' τὰς σωθήκας ἀγνοεῖν, καὶ ἀφ' ταύ-

τὴν αἰτίαν ὁρμησάντων ἐπὶ τὰ ὅπλα, περισκέψας αὐτοῖς ἀμίλλας τάς τε θηρεία καὶ τὴν λοιπὴν δύναμιν, ἃ πάντας ἀνέφθειρε. πλείους ὄντας τῶν τετρακισμυρίων. ἐπὶ δὲ τόπον δυ περίονα καλούμενον. ὃν συμβαίνει ἀπὸ τὴν ὁμοιότητα τοῦ σχήματος πρὸς δ' νῦν εἰρημένον ὄργανον, ταύτης τετευχέναι προσηγορίας. πράξας δὲ τὰ προσδηλωμένα, θῖς μὲν καρχηδονίοις ἀρθεῖσι, ἐλπίδα παρέσκε μεγάλην πρὸς δ' βέλτιον, καὶ περ ἀπεγνωκότας ἤδη τὴν σωτηρίαν. αὐτὸς δὲ μετὰ ναυαρχ(ίδος) μετ' αὐλίδος, τὴν χώραν ἐπῆλθε τὰς πόλεις. προχωροῦντων δὲ μεταπεμπομένων πρὸς αὐτοὺς τῶν λιβύων ἀφ' ἑαυτῶν δὲ γεγονὸς δύτυχημα, ποιησάμενοι τὰς πλείστας πόλεις ὑφ' ἑαυτοῖς, ἦκον ἐπὶ τὴν τύνητα (πολιορκεῖν ἐνεχείρησαν τοὺς ἐν αὐτῇ. κατὰ μὲν δὴ τὴν ἀπὸ καρχηδόνος πλευρὰν προεσχετο πέτυσιν αὐλίδας. κατὰ δὲ τὴν ἀπέναντι ταύτης, ἀμίλλας. μετὰ δὲ ταῦτα προσαπαντῶντες πρὸς τὰ τείχη τοὺς ἐν αὐτῇ νεανίσκους, ἐσαύρωσαν ἐπιφανῶς. οἱ δὲ ἐν αὐτῇ μάθοντα κατανοήσαντες ἐν αὐλίδαν ῥᾳθύμως καὶ κατατεθαρρηκότως ἀναστρεφόμενον, ἐπιθέμενοι ἀφ' ἑαυτῶν χάρακι πολλοὺς μὲν τῶν καρχηδονίων ἀπέκτειναν. πάντας δ' ἐξέβαλον ἐκ τῆς στρατοπεδείας. ἐκυρίευσαν δὲ (τῆς ἀποσκευῆς ἅπασης. ἔλαβον δὲ καὶ ἐν στρατηγὸν αὐλίβαν ζωγρείᾳ. τοῦτον μὲν ἐν παραχρῆμα πρὸς ἐν τῇ αὐτῇ σαυρὸν ἀπάγοντες, καὶ τιμωρησάμενοι πικρῶς, ἐκεῖνον μὲν καθεῖλον. τοῦτον δ' αὐτὸν ζῶντα. (πολυκατέσφαξαν ἑξακόσιους τῶν καρχηδονίων τοῖς ἐπιφανεστάτοις, πολὺ δὲ τὸ αὐτῆνον σῶμα. ἦν τύχης ὥσπερ ἐπίτηδες ἐκ παραθέσεως ἀμφοτέροις ἐναλλὰξ ἡδύσης ἀφορμὰς εἰς ὑπερβολὴν τῆς κατ' ἀλλήλων τιμωρίας. ὁ δὲ βάρκας ὁτὲ μὲν σωπῆς τὴν ἐπιθεσιν τῶν ἐκ τῆς πόλεως ἀφ' τὴν ἀποστασιν τῶν στρατοπέδων. οὐδὲ μὴν ἔνεισι οὐδ' ὅπως κατέθει πρὸς τὴν βοήθειαν, ἀφ' τὰς μεταξὺ δυχωρείας. πότερ ἀναζεύξας ἀπὸ τοῦ τύνητος καὶ παρελθὼν ὠθῆ ἐν μάκαρα ποταμὸν, κατεστρατοπέδευσε πρὸς τῷ σώματι τοῦ ποταμοῦ καὶ τῇ πλάτῃ. οἱ δὲ καρχηδόνιοι παραδόξου τὴν πειπετείας ὄντω φανείσης ἡδυθύμως καὶ ἡσυχίως εἶχον πάλιν. ἅτε δὲ ἀναθαρροῦντες ταῖς τύχαις, παραπόδας ἐπῆλθον αὖθις ταῖς ἐλπίσιν. οὐ μὴν ἀφίσαντο τοῦ ποιεῖν τὰ πρὸς τὴν σωτηρίαν. ἦ καὶ φιάκοντα μὲν τὴν χερσίας προχειρησάμενοι, καὶ μετὰ τούτων ἐν πρότερον μὲν ἀπλοῦν στρατηγὸν ἄννωνα, τῷ δὲ τούτοις οὐ πολοί ποιοῦσι τῶν ἐν ταῖς ἡλικίαις καθοπλίζοντες, οἷον ἑξακόσιους ἔχοντες ταύτῃ ἐξέπεμψαν πρὸς ἐν βάρκαν. ἐντειλάμενοι πολλὰ θῖς τὴν χερσίας, κατὰ παντὰ τρόπον διαλύσαι τὸν στρατηγὸν, ἐκ τῆς προγεγενημένης διαφορᾶς, καὶ συμφωνεῖν σφᾶς ἀναγκάσαι βλέπειν πάντας εἰς τὰ παρόντα τῶν πραγμάτων. ὧν πολλοὺς καὶ ποικίλους διαθεμένων λόγους, ἐπειδὴ σωπήσαν ὁμόσε τὸν στρατηγὸν, ἀναγκάσθησαν συγχωρεῖν ἢ πείθεσθαι θῖς λεγομένοις πρὸς ἐν ἄννωνα καὶ ἐν βάρκαν. (ἅπαντες δὲ ἅμα τοῖς ἤδη συμφονήσαντες μιᾷ γνώμῃ, πάντα κατὰ νοῦν ἔπραττον θῖς καρχηδονίοις. ὥστε τὸν πολὺ ἐν μάθω δυχρηστουμένοις ἐν τοῖς κατὰ μέρος κινδύνοις, πολλοὶς μὲν ἐποιήσαντο λόχους τε καὶ διωγμοὺς, πείτε τὴν λέπτιν προσαγορευομένην, καὶ πινας τῶν ἄλλων πόλεων, τέλος δὲ ἀφ' μάχης κρίνειν ὁρμῆσαι τὰ πράγματα. προθύμως ἐχόντων πρὸς τοῦτ' μέρος καὶ τῶν καρχηδονίων. πότερ ἀμφότεροι τοῦτ' προθύμενοι, παρεκάλουν μὲν πάντας τοὺς συμμάχους πρὸς ἐν κίνδυνον, σωπῆν δὲ τὰς φουρὰς ἐκ τῶν πόλεων, ὡς ἂν μέλλοντες ἐκκυβεύειν ὑπὲρ τῶν ὅλων. ἐπειδὴ δ' ἑκατέροις ἦν τὰ πρὸς τὴν ἐπιβολὴν ἕτοιμα παρατεταγμένοι, συνέβαλον ἀλλήλοις ἀφ' ὁμολόγου, γενομένου δὲ τοῦ νικήματος κατὰ τοὺς καρχηδονίους, οἱ μὲν πλεῖστοι τῶν λιβύων ἐν αὐτῷ τῷ κινδύνῳ διεφθάρησαν. οἱ δὲ πρός τινα πόλιν συμφεύγοντες, μετ' ὀλίγον παρέδοσαν ἑαυτούς. ὁ δὲ μάθων ὑπολείπειν ἐγένετο θῖς ἐχθροῖς ζωγρεῖα. τὰ μὲν δὴ ἄλλα μέρη τῆς λιβύης μετὰ τὴν μάχην οὐθέως ὑπήκουσε τοῖς καρχηδονίοις. ἡ δὲ τῶν ἰτακαίων τῶν ἰτυκαίων πόλις, ἔμενον ὀλιγωρίαν ἀφορμὴν ἔχουσα πρὸς διάλυσιν. ὅθεν δ' μὴ καταλείπεσθαι σφίσι τόπον ἐλέους μηδὲ συγγνώμης κατὰ πρώτας ἐπιβολάς. οὕτω γὰρ κατὰ ταύτας τὰς ἁμαρτίας μεγάλως ἔχει διαφορὰν μεξιότης, καὶ δ' μικρὸν αὐτῆς ἐστιν ἐπιτηδεύειν ἑκάστοις. ὁ μὲν ἄλλα παρασκευάσας πρότερον τῇ μὲν ἄννωνι, τῇ δὲ βάρκας, ταχέως ἀναγκάσαι αὐτοὺς ὁμολογίας ποιήσασθαι καὶ διαλύσεις οὐδὲ-

σεις δὲ δεχόμενας καρχηδονίοις. ὁ μὲν δὴ λιβυκὸς πόλεμος εἰς τοιαύτην ἀπαγὼν περίστασιν καρχηδονίοις, τοιοῦτον ἔσχε τέλος. ὥστε μὴ μόνον κυριεῦσαι πάλιν τοὺς καρχηδονίους, ἀλλὰ καὶ τοῖς αὐτοῖς τῶν ἀποστάσεως τιμωρήσασθαι καταξίως. οἱ γὰρ πέρας ἁπάντων ὁρῶντες οἱ νέοι δὴν διαμένον δὴ τὴν πόλεως, πᾶσαν αἰκίαν ἐπέθηκαν τοῖς περὶ ὄνυμάθωνα. διὰ μὲν δὴν ἔτη μὴ τέτρασσι τοῦ μῆνας ἐπολέμησαν οἱ μισθοφόροι πρὸς τοὺς καρχηδονίους. πόλεμον δὲ ὃν ἡμεῖς ἴσμεν ἀκοῇ μαθόντες, πολύτι τοὺς ἄλλοις ὠμότητι καὶ παρανομίᾳ ἐνηνοχότα. ῥωμαῖοι δὲ κατὰ δὴν καιρὸν τοῦτον ἔσω τῶν ἐκ τῆς σαρδόνος αὐτομολησάντων μισθοφόρων πρὸς σφᾶς ἐκκλησίαν ποιησάμενοι, ἐπεβάλοντο πλεῖν ἐπὶ τὴν προειρημένην νῆσον. τῶν δὲ καρχηδονίων ἀγανακτούντων, ὡς αὐτοῖς καθηκούσης μᾶλλον ἢ τῶν σαρδόνων δυναστείας, ἢ παρασκευαζομένων μεταπορεύεσθαι τοὺς ἀποστήσαντας αὐτῶν τὴν νῆσον. λαβόμενοι τῆς ἀφορμῆς ταύτης οἱ ῥωμαῖοι, πόλεμον ἐνεφύσαντο πρὸς τοὺς καρχηδονίους. φάσκοντες αὐτοὺς οὐκ ἐπὶ σαρδονίους. ἀλλὰ ἐπὶ σφᾶς ποιεῖσθαι τὴν παρασκευήν. ὀλίγα παραλόξεως διαπεφευγότες δὴν προειρημένον πόλεμον· κατὰ πάντα τρόπον ἀφυῶς διακείμενοι κατὰ δὲ παρὸν πρὸς δὲ πάλιν ἀναλαμβάνειν τὴν πρὸς ῥωμαίους ἀπέχθειαν, ἐξαντες τοῖς καιροῖς, οὐ μόνον ἀπέστησαν ἢ σαρδόνος, ἀλλὰ καὶ χίλια τάλαντα καὶ διακόσια προσέθηκαν τοῖς ῥωμαίοις, ἐφ' ᾧ μὴ κατὰ δὲ παρὸν ἀναδέξασθαι δὴν πόλεμον. ταῦτα μὲν οὕτως ἐπράχθη.

ΠΟΛΥΒΙΟΥ
ΜΕΓΑΛΟΠΟΛΙΤΟΥ,
ΙΣΤΟΡΙΩΝ Β'.

ΕΝ μὲν τῇ πρὸ ταύτης βίβλῳ διεσαφήσαμεν, ὅτε ῥωμαῖοι συνεσάμενοι τὰ κατὰ τὴν ἰταλίαν, τοῖς ἐκτὸς ἐγχειρεῖν ἤρξαντο πράγμασι. ἐπὶ δὲ θύριος ὕπατος εἰσῆλθε δεύτερον. καὶ δὶς ἀποστάσης δὴν προειρημένης νήσου συνεστήσαντο πόλεμον πρὸς καρχηδονίους. μετὰ δὲ ταῦτα ὅτε πρῶτον συνίστασθαι ναυτικὰς ἤρξαντο δυνάμεις. ἢ τὰ συμβάντα κατὰ δὴν πόλεμον ἑκατέροις ἕως τέλους. ἐν ᾧ καρχηδόνιοι μὲν ἐξεχώρησαν πάσης σικελίας, ῥωμαῖοι δὲ ἐπεκράτησαν τῆς ὅλης νήσου, πλὴν τῶν ὑφ' ἱέρωνι τετμημένων μερῶν. ἐξῆς δὲ τούτοις ἐπιβαλόμεθα λέγειν, ὡς στασιάσαντες οἱ μισθοφόροι πρὸς δὲ καρχηδονίους δὴν προσαγορευθέντα λιβυκὸν πόλεμον ἐξήνεγκαν εἰς καὶ τὰ συμβάντα τούτων ἀσεβήματα μέχρι τίνος προύβη. καί τινα διέξοδον ἔλαβε τὰ πραγμένα τῶν ἔργων, ἕως τοῦ τέλους καὶ τῆς καρχηδονίων ἐπικρατείας. νῦν δὲ τὰ συνεχῆ τούτοις πειρασόμεθα δηλοῦν κεφαλαιωδῶς. ἐκάστων φαίνοντες κατὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς πρόθεσιν. καρχηδόνιοι γὰρ ὡς θᾶττον κατεστήσαντο κατὰ τὴν λιβύην, εὐθέως ἀμίλκαν ἐξαπέστειλαν δυνάμεις συνάψαντες, εἰς δὲ κατὰ τὴν ἰβηρείαν τόπους. ὁλ' ἀναλαβὼν τὰ στρατόπεδα καὶ δὴν υἱὸν ἀννίβαν ὄντα τότε κατὰ τὴν ἡλικίαν ἐτῶν ἐννέα, καὶ διαβὰς κατὰ τὰς ἡρακλείους στήλας, ἀνεκτᾶτο τὰ κατὰ τὴν ἰβηρείαν πράγματα τοῖς καρχηδονίοις. διατελέσας δ' ἐν τοῖς τόποις τούτοις ἔτη ὀκτὼ καὶ ἐννέα, καὶ πολλοὺς μὲν πολέμῳ, πολλοὺς δὲ πειθοῖ προσαγαγόμενος ἰβήρων ἐπικούρους καρχηδόνι, κατέστρεψε δὴν βίον ἀξίως τῶν προγεγενημένων πράξεων. πρὸς γὰρ δὲ αὐθρωπίνους καὶ μετρίους δυνάμιν ἔχοντας παρατάξασθαι, καὶ χρώμενος τολμηρὸς καὶ παραβόλως ἑαυτῶν κατὰ δὴν τοῦ κινδύνου καιρὸν, ἐρρωμένως δὴν βίον μετήλλαξε. τὴν δὲ στρατηγίαν οἱ καρχηδόνιοι παρέδοσαν ἀσδρούβᾳ τοῦ ἐκείνου κηδεστοῦ ὄντος ἀμίλκα.

κατὰ μὲν δὴ καιροὺς τούτους ῥωμαῖοι τὴν πρώτην ἀπόβασιν εἰς τὴν ἰλλυρίδα καὶ ταῦτα τὰ μέρη τῆς ἠπείρου ἐπεβάλοντο ποιεῖσθαι μετὰ δυνάμεως. ἄπερ οὐ παρέργως ἀλλὰ μετὰ ἐπισκοπῆς ἀσθενεστέρων τοῖς βουλομένοις ἀληθινῶς, τήν τε πρόθεσιν τὴν ἡμετέραν θεωρεῖσθαι, καὶ τὴν αὔξησιν καὶ κατασκευὴν τοῖς ῥωμαίων δυνάστειαν, ἔγνωσαν μὲν ἀναβαίνειν, διά τινας τοιαύτας αἰτίας. ἄγχων ὁ τῶν ἰλλυριῶν βασιλεὺς, ἦν μὲν υἱὸς πλευράτου. δυνάμιν μὲν πεζικὴν καὶ ναυτικὴν μείζω ἔχε τῶν πρὸ αὐτοῦ βεβασιλευκότων ἐν ἰλλυρίοις. οὗτος ὑπὸ δημηγορίαν τοῦ πολίττωσι παρὸν πεισθεὶς χρήμασιν. ὑπέσχετο βοηθήσειν μυδωνίοις ὑπ' αὐτολάων πολιορκουμένοις, αὐτολοὶ γὰρ οὐδαμῶς δυνάμενοι πεῖσαι μυδωνίους μετέχειν σφίσι τῆς αὐτῶν πολιτείας ἐπεβάλοντο κατακράτος ἐλεῖν αὐτούς. στρατεύσαντες δὴ παντὶ μέρει, καὶ πολιορκοῦντες αὐτῆς τὴν πόλιν κατὰ μὲν χέρας, ἐπολιόρκουν πᾶσαν βίαν προσφέροντες καὶ μηχανήν. πολὺ πλῆθος δὲ χρόνου τῶν ἀρχαιρεσιῶν, ἢ σχολὴν ἕτερον αἱρεῖσθαι, τῶν πολιορκουμένων ἤδη κακῶς διακειμένων, καὶ δεκούντων αὐτὰ ἑκάστῃ ἡμέραν ἐνδώσειν ἑαυτούς, ὁ προϋπάρχων στρατηγὸς, προσφέρει λόγον τοῖς αὐτολοῖς φάσκων. ἐπειδὴ τὰς κακοπαθείας καὶ τοὺς κινδύνους αὐτοὺς ἀναδέχεται δι' αὐτὰ τὴν πολιορκίαν, δίκαιον εἶναι καὶ τὴν οἰκονομίαν τῶν λαφύρων ἐπὰν κρατήσωσι, καὶ τὴν ἐπιγραφὴν τῶν ὅπλων ἑαυτοῖς συγχωρεῖσθαι. πινῶν δὲ καὶ μάλιστα τῶν προϊόντων πρὸς τὴν αὐτὴν ἀμφισβητούντων πρὸς τὰ λεγόμενα, καὶ παρακαλούντων τὰ πλήθη μὴ προσλαμβάνειν, ἀλλ' ἐν ἀκεραίῳ ἐᾶν, ὁπόταν ἡ τύχη βουληθῇ πειθεῖναι τοῦτον θέσθαι στέφανον, ἔδωξε τοῖς αὐτολοῖς, ὅσ' ἂν, ἐπικατασταθεὶς κρατήσῃ τῆς πόλεως, κοινὴν ποιεῖν τοῖς προϋπάρχουσι τὴν οἰκονομίαν τῶν λαφύρων, καὶ τὴν ἐπιγραφὴν τῶν ὅπλων. διδόμενον δὲ τούτων, καὶ σέον τῇ κατὰ πόδας ἡμέρᾳ γενέσθαι τὴν αἵρεσιν καὶ τὴν παράληψιν τῆς ἀρχῆς καθάπερ ἔθος ἦν τοῖς αὐτολοῖς, πρὸς πλείους τε νυκτὸς ἑκατὸν λέμβοι πρὸς τὴν μυδωνίαν κατὰ δύο ἐγίνετο τόποις τῆς πόλεως. ἐφ' οἷς ἦσαν ἰλλυριοὶ πεντακισχίλιοι. καθορμισθέντες δὲ καὶ τῆς ἡμέρας ἐπιγενομένης ἔνδρομον καὶ λαθραίαν ποιησάμενοι τὴν ἀποβασιν, καὶ χρησάμενοι τῇ παρ' αὐτοῖς εἰθισμένῃ τάξει, προῆγον κατὰ πειρασιν ὡς τὴν τῶν αὐτολῶν στρατοπεδείαν. οἱ δ' αὐτολοὶ συνέντες δ' ὀλύμμιον, ὡς μὲν δεῖ παραδέξω καὶ τῇ τόλμῃ τῶν ἰλλυριῶν ἦσαν ἐκπλαγεῖς. στρεφόμενοι δ' ἐκ τοῦ πολλοῦ χρόνου καὶ καταπιστεύσαντες ταῖς ἰδίαις δυνάμεσι κατὰ πολὺ διαφερόντως. εἶχον μὲν δὴ πολὺ μέρος τῶν ὁπλιτῶν καὶ τῶν ἱππέων ἀπὸ τοῦ πρὸς στρατοπεδείας, ἐν οἷς ἐπιπέδοις παρενέβαλον. μέρει δέ τινι τῶν ἵππου, καὶ τοῖς βυζώνοις δὴ καὶ δορυφόροις καὶ περὶ τὸ χάρακος διφυὲς κειμένοις τόποις προκαταλάμβανον. οἱ δὲ ἰλλυριοὶ δὴ μὲν ἐλαφροὶς ὁπλίταις προσπεσόντες, τῷ τε πλήθει καὶ δεῖ βάρει τῶν σωματικῶν ὅπλων ἐξέωσαν. δὴ δὲ μετὰ τούτων ἱππεῖς συγκινδυνεύοντας, ἀνάγκασαν ἀναχωρῆσαι πρὸς τὰ ἔρεα τῶν ὅπλων. λοιπὴν ὁλυμπιονίκην ποιούμενοι τὴν ἔφοδον, ὡς δὴ ἐν δεῖ πλήθει τεταγμένοις, ταχέως ἐξέβαινον συνεπομένων τοῖς αὐτολοῖς ἅμα καὶ τῶν μυδωνίων ἐκ τῆς πόλεως. καὶ πολλοὺς μὲν αὐτῶν ἀπέκτειναν. ἐπὶ δὲ πλείοις αὐχμαλώτοις ἔλαβον. τῶν δὲ ὅπλων μὴ τῶν ἀποσκευῶν ἐπέβησαν πάσης ἐμπρατεῖς. οἱ μὲν δὴ ἰλλυριοὶ πράξαντες σὺν ταχεῖ ἀπὸ τῆς βασιλέως, καὶ διακομίσαντες τὴν ἀποσκευὴν καὶ τὴν ἄλλην ὠφέλειαν ὡς τοὺς λέμβους διῶκον ἀνήκοντα. ποιούμενοι δὲ πλοῦν εἰς τὴν οἰκείαν. οἱ δὲ μυδώνιοι τετευχότες ἀνελπίστου σωτηρίας ἀθροισθέντες εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἐβουλεύοντο περί τε τῶν ἄλλων καὶ δὴ τῶν ὅπλων ἐπιγραφῆς. ἔδοξεν δὴ αὐτοῖς, κοινὴν ποιήσειν τὴν ἐπιγραφήν. ἀφ' ὅτε τοῦ τὴν ἀρχὴν τῶν αὐτολῶν ἐχόντος καὶ τῶν εἰς δ' μέλλον προσπορθουμένων, κατὰ δὲ τῶν αὐτολῶν δόγμα. τὴν τύχης ὡσπερεπίτηδες καὶ τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις, ὡς δὴ τῶν ἐκείνοις συμβαινόντων ἐνδεικνυμένης τὴν αὐτῆς δύναμιν. ἃ δὴ ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν αὐτοὶ προσδόκων ὅσον οὐδέπω πάσεσθαι, ταῦτα πράττειν αὐτοῖς ἐκείνοις παρέσωκεν ἐν πάνυ βραχεῖ χρόνῳ κατὰ τῶν πολεμίων. αὐτολοὶ μὲν τῇ παραδόξῳ χρησάμενοι συμφορᾷ πάντας ἐνόδαξαν μηδέποτε βουλεύεσθαι δεῖν μέλλοντος ὡς ἤδη γενομένου. μηδὲ προκατελπίζειν βεβαιωμένοις ὑπὲρ ὧν ἀκμὴν ἐνδεχόμενον ἄδηλον ἄλλως γενέσθαι. νέμειν δὲ μεῖζόν δὴ παραδόξῳ πάντα χῇ μὴ ἀνθρώποις ὄντας. μάλιστα δ' ἐν τοῖς πολεμικοῖς.

λεμικοῖς. ὁ δὲ βασιλεὺς ἄγχων, ἐπεὶ κατέπλευσαν οἱ λέμβοι διακούσας τῶν τε ἡγεμόνων τὰ κατὰ τὸν κίνδυνον, καὶ σφᾶς χαρὰς γενόμενος ὡς θεὸν δοκεῖν αὐτοὺς σὺν μέγιστον ἔχοντας τὸ φόνημα νενικηκέναι, πρὸς μέθας καί τινας τοιαύτας ἄλλας διαίτας ἔφασαν ἐνέπεσεν εἰς πλοῦν. ἐκ δὲ ταύτης ἐν ὀλίγαις ἡμέραις μετήλλαξε τὸν βίον. τὴν δὲ βασιλείαν ἡ γυνὴ πεύτα διαδεξαμένη, τὸν κατὰ μέρος χειρισμὸν τῶν πραγμάτων ἐποιεῖτο ἀεὶ τῶν φίλων τινός. χρωμένη δὲ λογισμοῖς γυναικείοις καὶ πρὸς αὐτὸ τὸ γεγονὸς βιτήχημα μόνον ἀποβλέπουσα, τῶν δ' ἐκτὸς ὅλως παρεισπεπομένη, πρῶτον μὲν συνεχώρησε τοῖς κατ' ἰδίαν πλέουσι λιμίζεσθαι τοὺς ἐντυγχάνοντας. δεύτερον δ' ἀθροίσασα στόλον καὶ δύναμιν οὐκ ἐλάττω τῆς πρότερον, ἐξέπεμψε. πᾶσαν ἀποδείξασα πολεμίαν τοῖς ἡγεμονεύουσι. διὸ δὲ ἐξαπεστάλησαν, τὴν μὲν πρώτην ἐπιβολὴν ἔχον ὡς τὴν ἀλείαν καὶ μεσογείαν. ταύτας γὰρ ἀεὶ τὰς χώρας ἐλύμαινον τοῖς παραπλέουσι μετέλεων. ἔστι δὲ μῆκος τῆς παραλίας, ἣ ἔστι δὲ μεσογαίους εἶναι τὰς δυνατὰς οἰκεῖσθαι πόλεις, μικρὰν καὶ βραχεῖαν λίαν ἐπίνοιαν τοῖς προειρημένοις ἐκ παρ' αὐτῶν βοήθειαν πρὸς λῃστὰς ἀποβάσεις τῶν ἐλύμων. ὅθεν ἀνάγκης ἐπέσχον καὶ κατέσυρον ἀεὶ ταύτας τὰς χώρας. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τότε ἡγεμόνες τῆς ἠπείρου κατὰ Φοινίκην προσέχον ἐπὶ τὸ τοῦ χάρακος. συμμίξαντες δὲ τῶν πλατῶν πλοίων οἱ μισθοφοροῦντες πρὸς τοῖς ἠπειρώταις, διέβησαν ἐν τῇ Φοινίκῃ. ὄντες ἐκ πολλῶν εἰς ὀκτακοσίους. καὶ κοινολογηθέντες, τούτοις δὴ προδοσίας τῆς πόλεως, ἐξέβησαν συναπαθημένων σφίσι τῶν προειρημένων. καὶ τῆς πόλεως ἐξεφόδου καὶ τῶν ἐν αὐτῇ κύριοι κατέστησαν. συνοργισάντων ἐντεῦθεν αὐτοῖς τῶν γαλατῶν. οἱ δ' ἠπειρῶται πυθόμενοι δ' γεγονός, ἐβοήθουν παντδημεὶ μετὰ σπουδῆς. παραγινόμενοι δὲ πρὸς τὴν Φοινίκην, καὶ προβαλλόμενοι δ' παρὰ τῇ πόλει ῥέοντα ποταμὸν ἐστρατοπέδευσαν. τῇ ἐπ' αὐτῷ γεφύρᾳ ἀναστάντες τὰς φρουρὰς ἀσφαλείας χάριν. προσαγγελθέντος δ' αὐτοῖς σκηρνιλαΐδα ἔχοντα πεντακισχιλίους ἰλλυριοὺς παραγίνεσθαι κατὰ γῆν ὑπὲρ τῶν παρ' αὐτῶν πόνειαν στενῶν, μερίσαντες αὐτῶν τινὰς ἐξαπέστειλαν παραφυλάξαντας τὴν αὐτῶν πόνειαν. αὐτοὶ δὲ τά τε λοιπὰ ῥᾳθύμως ἐπῆγον, ἀπολαύοντες τῶν ἐκ τῆς χώρας ἀγαθῶν. τῶν τε κατὰ τὰς φυλακὰς καὶ προκοιτίας ὀλιγώρουν. διὸ δ' ἰλλυριοὶ σπένδοντες δ' μεσημβρίαν αὐτῶν καὶ τὴν λοιπὴν ῥᾳθυμίαν, ἐκπορεύονται νυκτός. καὶ τῇ γεφύρᾳ σανίδας ἐπιβαλόντες, τόν τε ποταμὸν ἀσφαλῶς διέβησαν. καὶ λαβόντες ὀχυρὸν τόπον ἔμειναν δ' λοιπὸν μέρος τῆς νυκτός. ἐπιγενομένης δὲ ἡμέρας, καὶ παραταξαμένων ἀμφοτέρων πρὸς τὸ τείχος σπένδει λειφθῆναι δὲ τοὺς ἠπειρώτας. καὶ πολλοὺς μὲν αὐτῶν πεσεῖν. ἐπὶ δὲ πλείοις ἄλωναι. δὲ δὲ λοιποὺς διαφυγεῖν ὡς ἐπὶ πλείστον. οὗτοι μὲν δὴ τοιούτοις περιπεσόντες ἀτυχήμασι καὶ πάσας ἀπολέσαντες τὰς ἐν αὐτοῖς ἐλπίδας, ἐπέστρεφον πρὸς τοὺς αὐτόθεν καὶ δ' τῶν ἀχαιῶν ἔθνος, πρόμοιοι καθ' ἱκετηρίας σφίσι βοηθεῖν. διὸ δὲ, κατελέξαντες τὰς συμφορὰς αὐτῶν, ἔπεισαν. καὶ μετὰ ταῦτα παραβοηθοῦντες, ἦκον εἰς ἐλίκρανον. διὸ δὲ τὴν φοινίκην καταλαβόντες, δ' μὲν πρῶτον παραγινόμενοι μετὰ σκερδιλαΐδου πρὸς δ' χωρίον, παρεσκευάσατο βουλόμενος συμβαλεῖν. δυχρηστούμενοι δὲ δὲ τὰς δυχωρίας τῶν τόπων, ἅμα δὲ καὶ προσεπόντων παρὰ τὰ τεύτας γραμμάτων, δι' ὧν ἐποιοῦντο δεῖν αὐτοὺς τὴν ταχίστην εἰς οἶκον ἀναχωρεῖν, δὲ δ' τινὰς τῶν ἰλλυριῶν ἀφεσταλκέναι πρὸς τοὺς σκερδανεῖς, οὕτω λελαθηκότες τὴν ἤπειρον ἀποχάσαι ἐπιόντας πρὸς τοὺς ἠπειρώτας. ἐξ ὧν τὰ μὲν ἐλεύθερα σώματα τὴν πόλιν ἀπελυτρώσαντο αὐτοῖς, τὰ δὲ δουλικὰ καὶ τὴν λοιπὴν σκευὴν ἀναλαβόντες εἰς τοὺς λέμβους, οἱ μὲν ἀπέπλευσαν. διὸ δὲ πρὸς τοὺς σκερδιλαΐδας, πεζῇ πάλιν ἀνεχώρησαν δι' τῶν πρὸ αὐτῶν στενῶν. οὐ μικρὰν δὲ τὴν τυχοῦσαν κατάπληξιν καὶ φόβον ἐνεργασάμενοι τοῖς τὰς παραλίας οἰκοῦσι τῶν ἑλλήνων. ἕκαστοι γὰρ θεωροῦντες τὴν ὀχυρωτάτην ἅμα καὶ δυνατωτάτην πόλιν τῶν ἐν τῇ ἠπείρῳ, παραλόγως οὕτως ἀνηνδραποδισμένην, οὐκ ἐπὶ πολὺ τῶν ἀπὸ τῆς χώρας ἡγησόμενοι, καθάπερ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν χρόνοις, ἀλλὰ πολὺ σφῶν αὐτῶν καὶ τῶν πόλεων. διὸ δὴ ἠπειρῶται παραδόξως διαστασιασμένοι, θασσύνουν ἀπειλεῖν τοῦ πειράζειν ἀμύνεσθαι τοὺς ἡλικιώτας, ἢ χάριν ἀποδιδόναι τοῖς βοηθήσασιν, ὥστε τοὐναντίον

διαπρεσβευσάμενοι πρὸς τὴν τύχην, συμμαχίαν ἔθεντο μετὰ ἀκαρνάνων πρὸς Ἰλλυριούς, καθ' ἣν ἐκείνοις μὲν κατὰ δύο ἔτη καιροὺς ἐμηνόρουν. τοῖς δ' ἀχαιοῖς καὶ τοῖς αἰτωλοῖς αὐτὸ πρατ[ο]μ. ἐξ ὧν ἐπένοντο καταφανεῖς ἀκέρτως μὲν κεχειμενοι τότε τοῖς ἐνεργέταις. ἀφόνως δὲ ἐξ ἀρχῆς βεβαλευμενοι δοὺς τῶν καθ' αὐτοὺς πραγμάτων. ὅ μὲν γὰρ αὐθρώπους ὄντας, παραλόγως συμπεσεῖν τισὶ τῶν λεινδν, οὐ τῶν παθόντων ἡ τύχης δὲ καὶ τῶν πραξάντων δεῖν ἔγκλημα. ὅ δ' ἀκείτως καὶ προφανῶς δολοβαλεῖν αὐτὸς τοῖς μετέπειτα συμφορᾶς, ὁμολογούμενον ὅτι τῶν παρόντων ἁμάρτημα. διὸ καὶ τοῖς μὲν ἐκ τύχης πλαίουσιν, ἔλεος ἕπεται μετὰ συγγνώμης ἡ ἐπικουρία. τοῖς δὲ γε τὴν αὐτῶν ἀβουλίαν, ὀνειδος καὶ ἐπιτίμησις συνεξακολουθεῖ πρὸς τοῖς ξυφονοῦσιν. ἃ δὴ καὶ τότε παρὰ τῶν ἑλλήνων εἰκότως ἂν, τοῖς ἀπειρώτοις ἀπηντήθη. πρῶτον γάρ, τίς οὐκ ἂν τὴν κοινὴν δοὺς πλατῶν φίλων ὠφελόμενον δύλασθαι, τούτοις ἐγχειρίσαι πόλιν δυλαίμονα, καὶ πολλὰς ἀφορμὰς ἔχουσαν εἰς παρασπόνδησιν. δεύτερον, τίς οὐκ ἂν, ἐφυλάξατο τὴν αὐτοῦ συνήκατος ἐκείνου προαίρεσιν. ὅτι γε τὴν μὲν ἀρχὴν ἐξέπεσον ἐκ τ' ἰδίας, σωσβαμόντων ἐπ' αὐτοὺς τῶν ὁμοεθνῶν, δὲ παρασπονδήσαι δοὺς αὐτῶν οἰκείοις καὶ συγγενεῖς. ὑποδεξαμένων γε μὲν αὐτοὺς καρχηδονίων, δὲ κατεπείγεσθαι πολέμῳ, δὲ μὲν πρῶτον γενομένης τινὸς αὐτοχρήσεως τοῖς σκαπτώταις πρὸς δὲ σκατηγοὺς ὑπὲρ ὁτωνίων, ἐξ αὐτῆς ἐπεβάλοντο διαπράζειν τὴν τῶν ἀκραγαντίνων πόλιν, φυλακῆς χάειν εἰσὶ χθέντες εἰς αὐτὴν ὄντες τότε πλείους τῶν χιλίων. μετὰ δὲ ταῦτα παρεισαγόντων αὐδὲ πάλιν εἰσ ἔρυκα ἡ αὐτῆς χειᾶς ἕνεκεν, πολιορκούντων τὴν πόλιν ῥωμαίων, ἐπεχείρησαν μὲν τὴν πόλιν ἡ δὲ συμπολιορκομένοις προδοῦναι. τ' δὲ πράξεως ταύτης ἀποτυχόντες, ἀυτομόλησαν πρὸς δὲ πολεμίους, παρ' οἷς πιστευθέντες, πάλιν ἐσύλησαν δ' τὸ ἀφροδίτης τ' ἐρυκινῆς ἱερόν. διὸ σαφῶς ἐπιγνόντες ῥωμαῖοι τὴν ἀσέβειαν αὐτῶν, ἅμα δοὺς διαλύσασθαι δὲ πρὸς καρχηδονίους πόλεμον, ὑπελάβοντο πρεσβύτερον, τὸ παροπλίσαντας αὐτοὺς ἐμβαλεῖν εἰς πλοῖα, ἡ τ' ἰταλίας πάσης ἀφορίσαι κατασῆσαι. ὅθεν ἀπειρώτης τῆς δημοκρατείας ἡ τῶν νόμων φύλακας ποιησάμενοι, καὶ τὴν δυλαιμονδυτάτην πόλιν ἐγχειρίσαντες, ὡσ οὐκ ἂν, εἰκότως φανείησαν ὄντες τῶν συμπλωμάτων αὐτοῖς αἴτιοι γεγονότες. δοὺς μὲν δὴ τ' ἀπειρωτῶν ἀγνοίας, καὶ δοὺς τὸ μηδέποτε δεῖν δὲ ἐν φονοῦντας ἰσχυροτέραν εἰσάγεσθαι φυλακήν, ἄλλως τε καὶ βαρβάρων, ὡσ τοσοῦτον ἔκεινα ποιήσασθαι μνήμων. οἱ δὲ ἰλλυριοὶ ἀ κατὰ δὲ αἰωνοτέρων μὲν χρόνους, διηνεκῶς ἠνίκουν δὲ πλοϊζομένους ἀπ' ἰταλίας. καθ' οὓς δὲ καιρὸς δοὺς τὴν φοινίκην ἀνέβιβον, ἀ πλείους ἀπὸ τοῦ σόλου χωρεζόμενοι, πολλοὺς τῶν ἰταλικῶν ἐμποδίων, οὓς μὲν ἐσύλησαν. οὓς δὲ ἀπέσφαξαν. οὐκ ὀλίγους δὲ καὶ ζωγρεῖα τῶν ἁλισκομένων αὐτῶν. οἱ δὲ ῥωμαῖοι παρακούοντος δὲ πρὸ τοῦ χρόνου τῶν ἐγκαλούντων τοῖς ἰλλυρίοις, τότε μὲν πλείονες ἐπελθόντων ἐπὶ τὴν σύγκλητον, κατέστησαν πρεσβύτας εἰς τὴν ἰλλυρίδα δὲ ἐπίσκεψιν ποιησομένους δοὺς τῶν προειρημένων, γάϊον καὶ λεύκιον κορομανίους. ἡ δὲ τεύτα καταπλεύσαντων πρὸς αὐτὴν τῶν ἐκ τ' ἠπείρου λέμβων καταπλεύσας δ' πλῆθος ἡ δ' κάλλος ἡ ἀπομένης κατασκευῆς, πολὺ γὰρ ἡ φοινίκη διέφερε τότε τῶν κατὰ τὴν ἠπείρ πόλεων δυλαιμονίας, ἀπλασίως ἐπερρώσθη πρὸς τὴν κατὰ τῶν ἑλλήνων ἀνικίαν. ὑμὲν ἄλλα τότε μὲν ἐπέσχε δὲ τὰς ἐγχωρίους παραχάς. κατασκαμένη δὲ πάχεως τὰ κατὰ δὲ ἀπωσάντας ἰλλυρίους, ἐπολιόρκει τὴν ἴασαν. δὲ ταύτῃ ἐπιμόνως ἀπειθεῖν αὐτῇ. κατὰ δὲ καιρὸν τοῦτον κατέπλευσαν οἱ τῶν ῥωμαίων πρέσβεις. καὶ δοθέντος αὐτοῖς καιροῦ πρὸς ἔντευξιν, ἀνελέγοντο δοὺς τῶν εἰς αὐτοὺς γεγονότων ἀνικημάτων. ἡ δὲ τεύτα καθόλου μὲν παρ' ὅλην τὴν κοινολοπαν, ἀπερόχως ἡ λίαν ἐπιφανῶς αὐτῶν ἀνικᾶσε. καταπαυσάντων δὲ ὁ λόγον, κοινῇ μὲν ἔφη πειρᾶσθαι φρονπίζειν, ἵνα μηδὲ ἀνίκημα γίνηται ῥωμαίοις ἐξ ἰλλυριῶν. ἰδίᾳ τε μὴν, οὐ νόμιμον εἶν δοῖς βασιλεῦσι κωλύειν ἰλλυρίους τ' κατὰ θάλατ[τ]αν ὠφελείας. ὁ δὲ νεώτερος τῶν πρεσβυτῶν δυσχεράνασιδοὺς τοῖς εἰρημένοις, ἐχρήσατο παρρησίᾳ. καθηκούσῃ μὲν, οὐσαμῶς δὲ πρὸς καιρὸν. εἰπεῖν γὰρ, ὅτι ῥωμαίοις μὲν ὦ τεύτα, κάλλιστον ἔθος δοὺς κατ' ἰδίαν ἀνικήματα, κοινῇ μετα πορεύεσθαι καὶ βοηθεῖν δοῖς ἀνικουμένοις·

πειρασόμεθα

πειρασόμεθα λέγειν τοῦ θεοῦ βουλομένου, ἐφετῶς καὶ ταχέως ἀναγκάσαι σε τὰ βασιλικὰ νόμιμα λαβεῖν ὀρθῶς ἄρχειν πρὸς ἰλλυριούς. ἢ λέγων καθύμως καὶ ἀλογίστως ἐξαμείνητην παρρησίαν, ὡς τοσοῦτον ἀχωρίσθη πρὸς ἄρχοντα, ὡς ὀλιγορήσας τῶν παρ' ἀνθρώποις νομισμένων δικαίων ἀποκτεῖναι ἀποστεῖλαι τινὰς ἂν παρρησιασάμενον τῶν πρέσβεων ἀποκτεῖναι. πρεσβεύοντος δὲ τοῦ γενομένου εἰς τὴν ῥώμην, ἀπορριφέντες ὑπὸ τῆ παρανομίᾳ τῆς γυναικὸς, διαφόρως ἐπὶ παρασκευὴν ἐγένοντο. καὶ στρατόπεδα κατέγραφον. καὶ σόλον σωθέροις ζον. ἦλθε τοῦτα τῆς ὥρας ἐπιγενομένης ἐπισκευάσαι λέμβοις πλείοις τῶν πρότερον, ἅπερ ἐπέσειλε πάλιν. εἰσὶ δὲ κατὰ τὴν ἑλλάδα τόποις. ὧν οἱ μὲν, ἀφ' ὅρου ἂν πλοῦν ὑπὸ τὴν κέρκυραν ἐποιοῦντο. μέρος δέ τι προσέχε ἂν τῶν ἐπαμνίων λιμένα. λόγῳ μὲν ὑγείας καὶ ἐπισκοπῆς χάριν. ἔργῳ δ' ἐπιβολῆς καὶ πράξεως ὑπὸ τὴν πόλιν. τῶν δ' ἐπαμνίων κακῶς ἅμα ῥαθύμως ἀνθ' ὧν παραλειμένων, εἰσελθόντων ἐν αὐτοῖς τοῖς περιχώμασιν ὡς ὑβρισμένοι μαχάρας ἔχοντες ἐν τοῖς κεραμίοις, ὄντοι κατασφάξαντες τὸν φυλάττοντας τὴν πύλην, ταχέως ἐμπρατεῖς ἐγένοντο τοῦ πυλῶνος, ἐπιγενομένης δὲ κατὰ σχετεταμένον ἐνεργῶς τῶν ἀπὸ τῶν πλοίων βοηθείας, πλησιάσαντες οὗτοις, ῥᾳδίως κατεῖχον τὰ πλεῖστα τῶν τειχῶν. τῶν δ' ἐκ τῆ πόλεως, ἀπαρασκεύως μὲν ἀφ' ὧν παράδοξον, ἐκθύμως δὲ βοηθούντων καὶ διαφιζομένων σωθῆναι τοῖς ἰλλυριοῖς ἦ πολὺν χρόνον αὐτοπαισαμένοις, τέλος ἐκπεσεῖν ἐκ τῆ πόλεως. ἐπαμνιοι μὲν δὴ ἐν ταύτῃ τῇ πράξει ἀφ' μὲν τὴν ὀλιγωρίαν ἐκινδύνευσαν ἀποβαλεῖν τὴν πατρίδα. ἀφ' δὲ τὴν δυτυχίαν, ἀβλαβῶς ἐπαμενθῆναι πρὸς δὲ μέλλον. τῶν δ' ἰλλυριῶν οἱ προεσῶντες κατὰ στρουλὴν αὐαχθέντες ὑπὸ ῥυάπαντες τοῖς προσπλέουσι, κατῆραν εἰς τὴν κέρκυραν. ἐπαισάμενοι κατὰ πλικτικὴν τὴν ἀποβασιν, ἐνεχείρησαν πολιορκεῖν τὴν πόλιν. ὧν συμβαινόντων οἱ κερκυραῖοι δυχρησυόμενοι, καὶ δυσπλωίσως διακείμενοι τοῖς ὅλοις, ἐπρεσβεύοντο πρός τε τοὺς ἀχαιοὺς ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς. ἅμα δὲ τούτοις ἀπολλωνιάται ἐπαμνιοι σφίσι βοηθεῖν κατὰ στρουλὴν, καὶ μὴ δουλεύειν σφᾶς αὐτοὺς αὐασάτοις γενομένους ὑπὸ τῶν ἰλλυριῶν. οἱ δὲ διακούσαντες τῶν πρέσβεων ὑπὸ προσέχαμνοι τοὺς λόγους, ἐπολέμουν κοινῇ τὰς τῆ ἀχαιῶν δέκα ναῦς καταφάκτους. καταρτίσαντες ἢ ἐν ὀλίγαις ἡμέραις, ἔπλεον ἐπὶ τὴν κέρκυραν. ἐλπίζοντες λύσειν τὴν πολιορκίαν. οἱ δ' ἰλλυριοὶ συμπαραλαβόντες ἀκαράνων ναῦς κατὰ τὴν συμμαχίαν οὖσας ἔπλα καταφάκτους αὐτανεχθέντας ἐνέβαλον τοῖς τῆ ἀχαιῶν σκάφεσι, πρὶ τοὺς καλυμένους παξούς. οἱ μὲν δὴ ἀκαράνες, ἢ τῆ ἀχαϊκῶν νεῶν αἱ καλοὶ τούτοις ταχεῖσαι, πάσιον ἐποιοῦντο ἀγῶνα ἐνέμενον ἀκέραιοι κατὰ τὰς συμπλοκάς. πλὴν τῶν εἰς αὐτοὺς τοὺς ἄνδρας γινομένων ζαυμάτων. οἱ δ' ἰλλυριοὶ ζεύξαντες δὶς πρ' αὐτοῖς λέμβοις αἰὰ τέτ[τ]αρας, συνεπλέκοντο τοῖσ πολεμίοις. ἢ τῶν μὲν ἰλίων ὀλιγώρουν. ἢ πᾶς βάλλοντες πλαπίοις, συνήρχοντο τὰς ἐμβολὰς τῶν ἐναντίων. ὅτε ἢ προστγίσαντα ἢ ἀθέντα, κατὰ τὰς ἐμβολὰς, ἐδυχρήσουν τὰ τῆ αὐτῆ πάλων σκάφη, προσκρεμαμένων αὐρῖς πρὸ τοὺς ἐμβόλους τῶν ἐζυγισμένων λέμβων, τότ' ἐπιπλέοντες ἢ τὰ κατασχόματα τῆ ἀχαϊκῶν νεῶν, κατεκράτουν ὀλίγ ὅ πλῆθος τῆ ἐπιβατῶν. ἢ ῥύτῳ δὲ ξόῳ, τετ[τ]άρων μὲν πλοίων ἐκυβέρνων τεχνικῶν. μίαν ἢ πεντήρη ζὺν αὐρῖς τοῖς ἀνδράσιν ἐδύθισαν. ἐφ' ἧσ ἐπλήμαρκος ὁ κορινθίων. αὐὴρ πάντα τὰ δίκαια ὑπὸ κοινῷ τῶν ἀχαιῶν πολιτεύματι πεποικώς. μέχρι τῆ κατασχόντος. οἱ δὲ πρὸς τοὺς ἀκάνας διαφιζόμενοι, συνιδόντες δὲ κατὰ τοὺς ἰλλυριοὺς προτέρημα, ἢ πιστεύοντες ὑπὸ ταχωκοτεῖν, ἐπουρώσαντες, ἀσφαλῶς τὴν ἀποχώρησιν εἰς τὴν οἰκείαν ἐποιήσαντο. ὃ ἢ τῶν ἰλλυριῶν πλῆθος φονιμαπάθεν ἢ ὑπὸ προτερήματι, λοιπὴν ἤδη ῥᾳδίως ἐχρήσατο τῇ πολιορκίᾳ. ἢ τεθαῤῥηκότως. οἱ ἢ κορκυραῖοι δυσπλωίσαντες τοῖς ὅλοις ἐκ τῶν συμβεβηκότων, βραχὺν ἐπὶ χρόνον ὑπομείναντες τὴν πολιορκίαν, συνέθεντο τοῖς ἰλλυριοῖς ἐπρεσβεύσαντο φουράν. ἢ μετὰ δὲ φουρᾶς, δημόσιον δὲ φάεσιν. τούτων δὲ πραχθέντων, εὐθέως οἱ τῶν ἰλλυριῶν προεσῶντες αὐήχοντο. ἢ καταράντες εἰς τὴν ἐπαμνον, ταύτῃ πάλιν ἐπεβάλοντο πολιορκεῖν τὴν πόλιν. κατὰ ἢ τοὺς αὐτοὺς καιροὺς τῆ τὰς ὑπάτους ἀρχὰς ἐχόντων, γάϊος μὲν φολούϊος ἐξέπλευσαν διακοσίας ἐκ δὲ ῥώμης. ἄππιος δὲ κλαύδιος τὰς

πεζικὰς ἔχων δυνάμεις ἀξιόρμα. τὴν μὲν οὖν πρώτην ἐπιβολήν, ἔσχε πλεῖον ὁ κίτιος ὠφελῶν τὸν Κερκύρας ὑπολαμβάνων ἐπικαταλήψεσθαι τὴν πολιορκίαν ἄκειτον. ὑστερήσας δὲ τοῦ καιροῦ. ὅμως ὠφέλησεν ἔτι. ἐβολόμενος ἅμα μὲν ἐπιγνῶναι τὰ γεγονότα σαφῶς περὶ τὴν πόλιν, ἅμα δὲ πεῖραν λαβεῖν τῶν παρὰ τοῦ δημητρείου προσαγγελλομένων. ὁ γὰρ δημήτριος ἐν ἀναβολαῖς ὢν, καὶ φοβούμενος τὴν τεῦταν, ἔστεμπε πρὸς τοὺς ῥωμαίους, ἀπαγγέλλομενος, τήν τε πόλιν ἐγχειρεῖν, καὶ τὰ λοιπὰ πράγματα παραδώσειν, ὧν ἦν αὐτὸς κύριος. οἱ δὲ κορκυραῖοι τὴν παρουσίαν τῶν ῥωμαίων ἀσμένως ἰδόντες, τήν τε φρουρὰν ἐξέωσαν τῶν ἰλλυριῶν μετὰ δὲ τὸ δημητρίου γνώμης, αὐτοί τε σφᾶς ὁμοθυμαδὸν ἔδωκαν πρὸς κλιθέντες εἰς τὴν τῶν ῥωμαίων πίστιν. μίαν ταύτην ὑπολαβόντες ἀσφάλειαν αὐτοῖς ὑπάρχειν εἰς τὸν μέλλοντα χρόνον πρὸς τὴν τῶν ἰλλυριῶν παρανομίαν. ῥωμαῖοι δὲ προσδεξάμενοι τοὺς κορκυραίους εἰς τὴν φιλίαν, ἔπλεον ὡς τὰ ἀπωλλωνίας. ἔχοντες εἰς τὰ κατάλοιπα τῶν πραγμάτων ὑπομόνας τὸν δημήτριον. κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν καιρὸν, καὶ πανσύριος τὰς πεζικὰς διεβίβαζε δυνάμεις ἐκ τοῦ βρεντησίου. πεζοὺς μὲν εἰς δισμυρίους. ἱππεῖς δὲ ὑπὲρ δισχιλίους. ἅμα δὲ τῷ προσελθεῖν ἑκατέρας ὁμοῦ τὰς δυνάμεις πρὸς τὴν ἀπολλωνίαν, ὁμοίως καὶ τούτων ἀποδεξαμένων καὶ δόντων ἑαυτοὺς εἰς τὴν ἐπιτροπὴν, παραχρῆμα πάλιν ἀνήχθησαν ἀκούοντες πολιορκεῖσθαι τὴν ἐπίδαμνον. οἱ δ' ἰλλυριοὶ σπεύσαντες τὴν ἔφοδον τῶν ῥωμαίων, ὑπενὶ κόσμῳ λύσαντες τὴν πολιορκίαν, ἔφυγον. ῥωμαῖοι δὲ τοὺς ἐπιδαμνίους παραλαβόντες εἰς τὴν πίστιν, πορευθέντες εἰς τοὺς ἔσω τόπους τῶν ἰλλυρίδος ἅμα κατασκεφόμενοι τοὺς σκεδναίους. συμμιξάντων δὲ πρεσβυτῶν αὐτοῖς καὶ πολεμόνων, οἱ παρὰ τῶν παρθινεδῶν ἦκον ἐπιτρέποντες τὰ καθ' αὑτοὺς, δεξάμενοι τούτους εἰς τὴν φιλίαν, παραπλησίως δὲ καὶ τοὺς παρὰ τῶν ἀπιτάνων προσελθόντας, ποιοῦσι ὡς ὠφελῆσαι τὴν ἴσσαν. ἀφ' οὗ καὶ παύτιλλον ἀπὸ τῶν ἰλλυριῶν πολιορκεῖσθαι τὴν πόλιν. ἀφικόμενοι δὲ καὶ λύσαντες τὴν πολιορκίαν, προσεδέξαντο τοὺς ἰσσαίους εἰς τὴν ἑαυτῶν πίστιν. ἕλον δὲ πόλεις τινὰς ἰλλυρίδας ἐν ᾧ παρέπλω κατακράτος. ἐν αἷς ὑπελείφθησαν οὐ μόνον τῶν σκεπτικῶν ἀποβαλόντες πολλοὺς, ἀλλὰ καὶ τῶν χιλιάρχων τινὰς καὶ σὺν ταμίαν. ἐκνεύσαντες δὲ καὶ λέμβων εἴκοσι τῶν ἀπομιζόντων τὴν ἐκ τῆς χώρας ὠφέλειαν. τῶν δὲ πολιορκούντων τὴν ἴσσαν, οἱ μὲν ἐν τῇ φάρῳ ὀφ' ὧν δημήτριον ἀξιλαβεῖς ἔμεναν. οἱ δ' ἄλλοι πάντες ἔφυγον εἰς τὸν ἀρδιαῖον σκεδασθέντες. ἡ δὲ πεῦτα μετ' ὀλίγων εἰς τὸν ῥίζονα μεσόγειον πολισμάτιον ἔν πρὸς ὀχυρότητα κατεσκευασμένον. ἀνακεχωρηκὸς μὲν ἀπὸ θαλάττης, ἐπ' ἄκρου δὲ κείμενον τοῦ ῥίζονι ποταμῷ. ταῦτα δὲ πράξαντες, καὶ τοῦ δημητρίου τοὺς πολεμίους ὑποτάξαντες τῶν ἰλλυριῶν, ἡ μεγάλως ἀντῶν πεισθέντος δυναστείαν, ἀνεχώρησαν εἰς τὴν ἐπίδαμνον ἅμα τοῦ σόλφ καὶ τῇ πεζικῇ δυνάμει, γάϊος μὲν οὖν φλούϊος εἰς τὴν ῥώμην ἀπέπλευσε. τὸ πλεῖον ἔχων μέρος τῆς τε πεζικῆς καὶ ναυτικῆς στρατιᾶς. ὁ δὲ πανσύριος ὑπολειπόμενος τετράκοντα σκάφη καὶ στρατόπεδον ἐκ τῶν πεπεικεμένων πόλεων ἀθροίσας, παρεχείμαζε. συνεφθαρεύων τῷ τε τῶν ἀρδιαίων ἔθνει, καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς δεδωκόσιν ἑαυτοὺς εἰς τὴν πίστιν. ὑπὸ δὲ τὴν ἑαρινὴν ὥραν ἡ πεῦτα ὀφ' ἃ πεσεβύσαμεν πρὸς τοὺς ῥωμαίους, πεπείθηκας. ἐν αἷς δυσὶ δόκησε φόρους τε τοὺς ἀναταχθέντας οἴσειν, πᾶσης τε ἀναχωρήσειν τῆς ἰλλυρίδος, πλὴν ὀλίγων τόπων. καὶ συνέχον ὁμάλιστα πρὸς τοὺς ἕλληνας διατείνειν. καὶ μὴ πλεύσειν πλέον ἢ δυσὶ λέμβοις ἔξω τοῦ λίσσου. καὶ τούτοις αὐτόπλοις. ὧν συντελεσθέντων, ὁ γάϊος τούμιος μετὰ ταῦτα πρεσβυτὰς ἀπέστειλε, πρός τε τοὺς ἀπολοὺς καὶ τῶν ἀχαιῶν ἔθνος. οἱ καὶ παραγενόμενοι, πρῶτον μὲν ἀπελογήσαντο τὰς αἰτίας τοῦ πολέμου. καὶ τῆς ἀναβάσεως, ἧς ἔσχησε δι' αὐτοῖς, τὰ πεπραγμένα ἐξήλθομ. καὶ τὰς συνθήκας παρενέγνωσαν, ἃς ἐποιήσαντο πρὸς τοὺς ἰλλυριούς. τυχόντες δὲ παρ' ἑκατέρου τῶν ἐθνῶν τῆς καθηκούσης φιλανθρωπίας, ἀπέπλευσαν εἰς τὴν κέρκυραν. ἱκανοῦ τινὸς ἀπολειπομένου φόβου τοὺς ἕλληνας, μὴ τὰς προειρημένας συνθήκας. οὐ γὰρ ἦσαν. ἀλλὰ πᾶσι τὸ τε κοινοὺς ἐχθροὺς εἶναι συνέβαινε τοὺς ἰλλυριούς. ἡ μὲν οὖν πρώτη ἀνάβασις ῥωμαίων μετὰ δυνάμεως εἰς τὴν ἰλλυρίδα καὶ ταῦτα τὰ μέρη φησὶ πολύβιος, ἐπὶ δ' ἐπιπολὺ μετὰ πρεσβείας εἰς τοὺς κατὰ τὴν ἑλλάδα τόπους ἦλθε ταῦτας

ἀφ' ταύτας ἐγένετο τὰς αἰτίας. ἀπὸ δὲ ταύτης τῆς καταρχῆς, ῥωμαῖοι μὲν διάφορως, ἄλλοις πρεσβεύσαντας ἐβοήθησαν πρὸς κορινθίους καὶ ἀθηναίους. ὅτε δὴ καὶ κορίνθιοι, πρῶτον ἀπεστέλλαντο μετέχειν ῥωμαίοις, τῶν ἰδμίων ἀγώνος. ἀσφρούβας δὲ κατὰ δὴ αὐτοὺς χρόνους, ἐν ᾧ τούτοις ἀπελίμπανε τὰ κατὰ τὴν ἰβηρίαν, νοσηχῶς μὴ πραγματικῶς χειρίζων τὰ κατὰ τὴν ἀρχήν, ἔντε τοῖς ὅλοις μεγάλως ἐχρῆτο προκοπῇ, τήν τε πρὸς μὲν πισκηνδύνα, πρὸς δὲ πισκαινὴν πόλιν προσαρθρομένην κατασκευάσας, οὐ μικρά. μεγάλα δὲ συνεβάλλετο καρχηδονίοις, εἰς πραγμάτων λόγον. μὴ μάλιστα δὴ τὴν εὐκαιρίαν τοῦ τόπου. πρός τε τὰ κατὰ τὴν ἰβηρίαν πράγματα, καὶ πρὸς τὰ κατὰ τὴν λιβύην αὖθις ἡμεῖς εὐφυέστερον καιρὸν λαβόντες, ἐπανορθώσομεν τὴν θέσιν αὐτῆς καὶ τὴν χρείαν. ἣν ἀμφοτέραις δύναται πλέχεσθαι ταῖς εἰρημέναις χώραις. οὓς καὶ θεωροῦντες ῥωμαῖοι, μείζω καὶ φοβερωτέραν ἤδη συνίσαμεν δύναστείαν, ὥρμηνται δὲ πολυπραγμονεῖν τὰ κατὰ τὴν ἰβηρίαν. εὑρόντες μὲν σφᾶς ἐπικεκυμμένους ἐν τοῖς ἔμπροσθεν χρόνοις, μὴ προϊεμένοις εἰς δὲ μεγάλως χεῖρα κατασκευάσασθαι καρχηδονίους, ἀναστέχειν ἐπῄρθοντο καὶ δύναμιν. αὐτόθεν μὲν δὴ ἐπιτάττειν ἢ πολεμεῖν οὐκ ἐτόλμων τοῖς καρχηδονίοις, φόβῳ δὲ τῶν ἀπὸ τῶν κελτῶν φόβον ἐπικρέμασθαι τοῖσ σφετέροις πράγμασι, καὶ μονονοὺ καθ' ἑκάστην ἡμέραν προσδοκᾶν τὴν ἐφοδον αὐτῶν. καταπλήσσοντες μὲν καὶ πραΰνοντες δὴν ἀσφρούβαν, οὕτως ἐκείνων ἐγχειρεῖν τοῖς κελτοῖς, ἢ μακινδυνεύειν πρὸς αὐτούς. οὐδέποτ' ἄν, ἀπολαμβάνοντες, οὐχ' ὅτιον δυναστεῦσαι τῶν κατὰ τὴν ἰταλίαν, ἀλλ' οὐδ' ἀσφαλῶς ὁπῶσ κτήσασθαι τὴν ἑαυτῶν πατρίδα, ἔχοντες ἐφέδρους δὴ ἄνδρας. διόπερ ἅμα δὴ καὶ πρεσβυσάμενοι πρὸς δὴν ἀσφρούβαν, πεισθῆναι σωθήκασι, ἐν αἷς τὴν μὲν ἄλλως ἰβηρίαν πρεσπόντων. δὴν δὲ καλούμενον ἴβηρα ποταμὸν, οὐκ ἔλειν καρχηδονίους ὡσὶ πολέμῳ μαχεῖσθαι, διέρρηξαν δὴν πρὸς δὲ κατὰ τὴν ἰταλίαν κελτοὺς πόλεμον. ὑπὲρ ὧν δοκεῖ μοι χρήσιμον εἶναι, κεφαλαιώδη μὲν ποιήσασθαι τὴν ἐξήγησιν. ἵνα δὲ προκατασκευῆς οἰκείου, συνεπόμενοι κατὰ τὴν ἐξῆς πρόθεσιν, ἀναφαμεῖν δὲ τοῖς χρόνοις δὴ τὴν ἀρχήν, ἐξ ὅτου κατέσχεν οἱ προειρημένοι τὴν χώραν. ἡγοῦμαι δὲ τὴν σωσὶ αὐτῶν ἰσοτέλειαν, οὐ μόνον ἀξίαν ἐν γνώσεως μὴ μνήμης, ἀλλὰ μὴ τελέως ἀναγκαίαν, χάριν δὲ μαθεῖν, τίσι μὲν ταῦτα ποτὲ ὑπάρξασι αὐθράσι μὴ τόλμης αὐνίβας ἐπεβάλετο καὶ κατέλυεν τὴν ῥωμαίων δυναστείαν. πρῶτον δὴ σωσὶ χώρας ῥητέον, ποία τίς ἐστι μὴ πῶς κεῖται πρὸς τὴν ἄλλην ἰταλίαν. οὕτω δὲ ἔσεσθαι μὴ τὰ σωσὶ τοῖς πράξεσι διαφέροντα κατὰ δὲ νοεῖν βέλτιονα. ὑπογραφέντων τῶν σχεδὸν τε δὴ τόπων ἢ τὴν χώραν ἰδιωμάτων. τῆς μὲν πάσης δὴ σχήματι τριγωνοειδοῦς ὑπαρχούσης, τὴν μὲν μίαν ὀρίζει πλευρὰν αὐτῆς, ἣν πρὸς αὐστολὰς κεκλιμένην, ὅτ' ἰόνιος πόρος. ἡ κατὰ δὲ συνεχὴς ὁ κατὰ δὴν ἀδρίαν κόλπος. τὴν δὲ πρὸς μεσημβρίαν ἢ δυσμὰς τεταμμένην, δὲ σικελικὸν καὶ τυρρηνικὸν πέλαγος. αὗται δ' αἱ πλευραὶ συμβαίνουσι πρὸς ἀλλήλας, κορυφὴν ποιοῦσι τὴ τριγώνου, δ προκείμενον ἀκρωτήριον τῆ ἰταλίας εἰς τὴν μεσημβρίαν. ὃ προσαπορεύεται μὲν κόκινθος. διαιρεῖ δὲ δὴν ἰόνιον πόρον. καὶ δὲ σικελικὸν πέλαγος. τὴν δὲ λοιπὴν, τὴν πρὸς τὰς ἄρκτους καὶ τὴν μεσόγαιον πλατεῖαν οὖσαν, ὀρίζει κατὰ δὲ συνεχὲς, ἡ τῶν ἄλπεων πρώρεια. λαμβάνουσα τὴν μὲν ἀρχὴν, ἀπὸ μασσαλίας καὶ τῶν στοὺς δὲ ἐσω μέρους, ἡ τῶν ἀ

μῆκος τ᾽ βάσιν ὄσην, ἀπὸ πόλεως σκῆνος ὡς ἐπὶ σ᾽ μυχὸν, ὥσπερ σὺ μιλίοις σταδίοις καὶ πεν
τακοσίοις. ὥστε τὴν πᾶσαν περίμετρον τῶν προειρημένων πλέυρων, μὴ πολὺ λείπειν τῶν μυρί
ων σταδίων. περίγε μὴν ἡ ἀρετὴ, οὐλ᾽ εἰπεῖν ῥᾴδιον. σίτου τε γὰρ τοσαύτην ἀφθονίαν ὑπάρ
χειν συμβαίνει κατὰ σὺ τόπους, ὥσ᾽ ἐν τοῖς καθ᾽ ἡμᾶς καιροῖς, πολλάκις τετάρων ὀβολῶν
εἶν τῶν πυρῶν σ᾽ν σικελικὸν μέδιμνον. τῶμλὲ κριθῶν, δυοῖν. τοῦ δ᾽ οἴνου σ᾽ν μεζῆτην ἰσόκε
δον. ἐλύμα γε μὴν ἡ κέγχρου πελέως ὑπορβάλλουσα πολίλια γίνεται πρὸ᾽ αὐτοῖς. σ᾽ λὲ τῶν
βαλάνων πλῆθος σ᾽ γινόμενον ἐκ τῶν κατὰ διάστημα δρυμῶν ἐν τοῖς πεδίοις ἐκ τούτων ἂν τις
μάλιστα τεκμήραιτο. πλείστων γὰρ οἰκῶν ἱερείων κοπτομένων ἐν ἰταλίᾳ, δῆ σ᾽ εἰς σὺ ἰσίοις εἰ
ους καὶ τὰς εἰς τὰ στρατόπεδα προθέσεις, τὴν ὁλοχερεστάτην χορηγίαν, ἐκ τούτων συμβαίνον
των πεδίων αὐτοῖς ὑπάρχειν. σοὶ λὲ τ᾽ κατὰ μέρος δυωνίας καὶ πολιλείας τῶν πρὸς τὴν φο
φὴν αὐηκόντων οὕτως ἄν τις ἀκριβέστατα κατανοήσειε. ποιοῦνται γὰρ τὰς καταλύσεις οἱ δυ
σεύοντες τὴν χώραν ἐν τοῖς παυδοχείοις, οὐ συμφωνοῦντες σοὶ τ᾽ κατὰ μέρη ἐπιτηδείων.
ἀλλ᾽ ἐρωτῶντες πόσου σ᾽ν ἄνδρα δέχεται. ὡς μὴν ὅσ᾽ σ᾽ πολὺ παρείεντα σὺς καταλύτας οἱ
παυδοχεῖς, ὡς ἱκανὰ πάντ᾽ ἔχειν τὰ πρὸς τὴν χρείαν, ἡμιασταίου. ὧν δὲ δεῖ τέταρτον μέρος
ὀβολοῦ. πανίσως λ᾽ τοῦθ᾽ ὑπορβαίνουσι. τό γε μὴν πλῆθος τῶν ἀνδρῶν, ὃ σ᾽ μέγεθος ἡ σ᾽ κάλ
λος τῶν σωμάτων, ἔτι λὲ τὴν ἐν ὅις πολέμοις τόλμαν, ἐξ αὐτῶν τῶν πράξεων σαφῶς ἔσαι
καταμαθεῖν. τῶν λ᾽ ἄλπεων ἑκατέρας ἡ πλουρὰς τ᾽ ὠπὸ σ᾽ν ῥόδανον ποταμὸν καὶ τὰς ὑπ᾽ τὰ
προειρημένα πεδία νεύουσας, σὺς βοιώλεις καὶ γαιόλεις τόρυς κατοικοῦσι, σὺς μὴν ὠπὸ σ᾽ν
ῥόδανον καὶ τὰς ἄρκτους ἐσχαμμένους, πελάται γαυσάλτινοι προσαγορεύόμενοι. σὺς λ᾽ ὠπὸ
τὰ πεδία, ταυρίσκοι ὃ ἀγῶνες. καὶ πλείω γένη βαρβάρων ἕτερα. γαυσάλτινοί γε μὴν, οὐ
δὲ τὴν τ᾽ γένος, ἀλλὰ δὲ τὴν τοῦ τόπου διαφορὰν προσαγορεύονται. σ᾽ γὰρ ἄλπις ἀβρόμηνεύόμε
νόν δεῖ πέραν, ἀφ᾽ σὺς ἐπικειμένας τῶν ἄλπεων, γαυσαλτίνους καλοῦσι. τὰ λ᾽ ἄκρα διάτε τὴν γαυ
χύτητα καὶ σ᾽ πλῆθος τ᾽ ἐπιμιμνούσης ἀεὶ χιόνος, ἀοίκητα τέτασί εἰσί. σ᾽ λ᾽ ἀπένινον ἀπὸ μὴν δὴ
ἀρχῆς τ᾽ ὑπὲρ μασσαλίαν ἡ δὴ πρὸς τὰς ἄλπεις συμπλώσεως, λιγυστινοὶ κατοικοῦσι. καὶ τὴν
ὠπὸ σ᾽ τυρρηνικὸν πέλαγος πλουρὰν αὐτοῦ κεκλιμμένην. ἡ τὴν ὑπ᾽ τὰ πεδία πρὸς θάλατταν
μὴν, μεχρὶ πόλεως πίσης. ἡ πρώτη κεῖται τ᾽ τυρρηνίας πρὸς τὰς δυσμάς. κατὰ δὲ τὴν μεσο
γάιαν, ἕως τ᾽ ἀρκτίνων χώρας. ἐξῆς δὲ τυρρηνοί. τούτοις λὲ ζυγεῖς ἑκάτερον σ᾽ κλίμα νέ
μοντες τῶν προειρημένων ὀρῶν, ὄμβροι. λοιπὴν ὁ μὴν ἀπενίνος ἀπέχων τῆς κατὰ σ᾽ν ἀδρίαν θα
λάττης σταδίους ὡσεὶ πεντακοσίους, ἀπολείπει τὰ πεδία σχεδὸν ἀπευθύ, καὶ διὰ μέσης τ᾽
λοιπῆς ἰταλίας φέρεται εἰς σ᾽ κελικὸν κατατείνει πέλαγος. σ᾽ λ᾽ ἀπολειπόμενον μέρος πε
δινὸν τ᾽ πλουρᾶς, ὑπ᾽ θάλατταν ἡ πόλιν καθήκει σήναν. ὁ δὲ πάσης ποταμὸς ὑπὸ λὲ τῶν πρὸ
τῶν ἀειφανὴς θρυλλούμενος, ἔχει μὴν τὰς πηγὰς ἀπὸ τῶν ἄλπεων, ὡς πρὸς τὴν κορυφὴν μᾶλ
λον τ᾽ προειρημένης χήματος. καταφέρεται λ᾽ εἰς τὰ πεδία πολιούμενος τὴν ῥῦσιν ὡς ὑπ᾽ μεσημ
βρίαν. ἀφικόμενος λὲ εἰς σὺς ἐπιπέδους τόπους ἐκκλίνας ὑπὸ ῥεύμαπ, πρὸς ἑῶ φέρεται λὲ
αὐτῶν. ποιεῖ λὲ τὴν ἐκβολὴν δυσὶ σόμασι εἰς σὺς κατὰ σ᾽ν ἀδρίαν κόλπους. σ᾽ δὲ πλεῖον ἀπτέμ
νετ μέρος τ᾽ πεδιάδος χώρας, εἰσὶ τὰς ἄλπεις ἢ σ᾽ν ἀδριατικὸν μυχόν. ἄγει δὲ πλῆθος ὕδα
τος, ὀυδενὸς ἐλάττον τ᾽ κατὰ τὴν ἰταλίαν ποταμῶν. δῆ σ᾽ τὰς ῥύσεις τὰς ὑπ᾽ τὰ πεδία νεύου
σας, ἀπό τε τῶν ἄλπεων ἢ τ᾽ ἀπενίνων ὀρῶν εἰσ τοῦ τὸν ἐμπίπλειν ἀπάσας ἡ παντάχοθεν. με
γίσῳ δὲ ἡ καλλίσῳ ῥεύματι φέρετ σοὶ κωνὸς ἐπιπολὴν αὐξόμενος ὑπὸ τ᾽ πλήθους τ᾽ αἱματικο
μένων χιόνων, ἐν ὅις προειρημένοις ὄρεσιν. ἀναπλεῖτ δ᾽ ἐκ θαλάττης κατὰ σ᾽ σόμα σ᾽ κα
λούμενον ὅλανα. σχεδὸν ὑπ᾽ διχιλίας σταδίας. τὴν μὴν ἡ πρώτην ἐκ τ᾽ πηγῶν ἔχει ῥῦσιν ἀπλῆν.
σχίζετ δ᾽ εἰς δύο μέρη, κατὰ σὺς προσαγορευομένους ζιπαβόλας. τούτων δὲ μὴν ἕτερον σόμα
προσονομάζετ πάδα. σ᾽ δ᾽ ἕτερον ὅλονα. κεῖται δ᾽ ὑπ᾽ τούτῳ λιμήν. ὑδενὸς τ᾽ καλὰ σ᾽ν ἀδρίαν
ἀνάπτ πλεχόμενος ἀσφάλειαν τοῖς ἐν αὐτῷ καθορμιζομένοις. πλὰ γε μὴν τοῖς ἐγχωρίοις ὁ
ποταμὸς προσαγορεύεται βόδεγκος. τἄλλα λὲ τὰ σοὶ σ᾽ν ποταμὸν τοῦτον ἱστορούμενα πλὰ
πρὸς ἕλλησι, λέγω δὴ τὰ σοὶ φαέθοντα καὶ τὴν ἐκείνα πίστιν. ἔτι δὲ ἄκρυα τῶν ἀγκίρων, καὶ

σὺ μέ

τὸν μελανείμονας τὸν τοῦλι ἐν ποταμὸν οἰκοῦντας. οἷς φάσι τὰς ἐθνήτας εἰσέτι νῦν φορεῖν θιαύτας ἀρ᾽ κατὰ φαέθοντα πένθους. ᾗ πᾶσαν λὴ τὴν γαλικὴν καὶ ταύτῃ προστοικῆαν ὕλλω, ὥστε μὴν τ᾽ πρόντος τοῦρθησόμθα. ἀφ᾽ ἐ μὴ λίαν καθήκειν ἐφ᾽ τ᾽ προκατασκθῆσ γένει, τὴν τοῦλι τῶν τοιούτων ἀκειβολογίαν. μεταλαβόντθ᾽ λὲ καιρὸν ἁρμότ⟦τ⟧οντα, ποιησόμθα τὴν καθήκουσαν μνήμην. καὶ μάλισα ἀφ᾽ τὴν τιμαίου τοῦλι τὸν προειρημένοις τόποις ἄγνοιαν. τὴν ταῦτα γὲ τὰ πεδία, ἐ παλαιὸν ἐνέμοντα τυρρηνοί. καθ᾽ οὓς χρόνους καὶ τὰ φλέγραια τοτὲ καλούμθα τὰ τοῦλι καιτύλη, ᾗ νωλυνάλλη. ⟦ὃ δ᾽ τοῖς ἐμπολὼν ἢ ᾗ γνωρίζεσθ μεγάλῃ ἐπ᾽ ἀρετῇ δόξαν ἐιληφέναι. λὸ καὶ τὸν ἰσορροῦντας τὰς τυρρηνῶν δυναστίας, οὐ χὴ ποιεῖσθ τὴν αὐαφορὰν ὥστε τὴν νῦν κατεχομένην ⟦ὑπ᾽ αὐτῶν χώραν. ἀλλ᾽ ⟦ὃ τὰ προειρημένα πεδία, καὶ τὰς ἐκ τούτων ⟦τ τόπων ἀφορμάς. ὅσα ἐπιμιγνομένοι κατὰ τὴν παράθεσιν κελτοὶ ᾗ περὶ δ᾽ κάλλος ἢ χώρας ὀφθαλμιάσαντες ἐκ μικρᾶς προφάσεως μεγάλῃ σρατείᾳ παραδόξως ἐπελθόντες ἐξέβαλον ἐκ ἢ τοῦλι τὸν πάδου χώρας τυρρηνούς. καὶ κατέχον αὐτοὶ τὰ πεδία. τὰ μὴν ⟦ὖν πρῶτα καὶ τοῦλι τὰς ἀνατολὰς τοῦ πάδου κείμενα, λάοι καὶ λεβέκιοι. μετὰ λὲ τούτοις ἰσομβρθ᾽ κατῴκησαν. ὁ μέγισον ἔθνος ἦν αὐτῶν. ἐξῆσ λὲ τούτοις παρὰ τὸν ποταμὸν τανομάνοι. τὰ ⟦ὃ πρὸσ τὸν ἀδρίαν ἤδη προσήκοντα γένθ᾽ ἄλλο πάνυ παλαιὸν ⟦κατέχε. προσαγορεύονται λὲ ὐένετοι. ⟦ῖς μὴν ἔθνεσι καὶ ⟦ὲ κόσμῳ βραχεῖ διαφέροντες κελτῶν. γλώτ⟦τ⟧ῃ λ᾽ ἀλλοίᾳ χώμενοι. τοῦλι ⟦ὧν οἱ φραγωνογράφοι τολύν τινα τεποίηνται λόγον, καὶ πολλὴν ⟦κατίθενται τερατείαν. τὰ λὲ πέραν τοῦ πάδου τὰ τοῦλι τὸν ἀπενίνον πρῶτοι μὴν ἄναγθ᾽. μετὰ λὲ τούτοις βοῖοι κατῴκησαν. ἐξῆς λὲ τούτων ὡσ πρὸς τὸν ἀδρίαν, ἄλπιες. τὰ ⟦ὃ πελθυτάια πρὸσ θαλάτ⟦τ⟧ης κίνωνες. τὰ μὴν ⟦ὖν ἐ φανέσατα ⟦τ κατεχόντων τὸν προφρημένος ἐθνῶν, ταῦθ᾽ ὑπῆρχεν. ᾤκουν λὲ κατὰ κώμας ἀτειχίσους. τ᾽ λοιπῆς κατασκθῆς ἄμοιροι καθεζῶτες. δ᾽ ἐ σιβαδκοτεῖν καὶ κρεωφαγεῖν. ἔτι λὲ μηλοτ᾽ ἄλλο, τὴν τὰ τρεμικὰ ⟦ἢ τὰ κατὰ γεωργίαν ἀσκεῖν, ἁλοῦς ἔιχον τὸν βίους. οὔτ᾽ ἐπισήμης ἄλλης πᾶ᾽ αὐτοῖσ ⟦ὐ πέραν γινωσκομένης. ὕπαρξίσ γε μὴν ἑκάσοις ἦν θρέμματα ᾗ χρυσός. δ᾽ ἐ μόνα ταῦτα κατὰ τὰς τοῦλισάσεις, ῥᾴδιος διάθῃ παντα χῆ τοῦλιαπεῖν ᾗ μεθισᾶν κατὰ τὰς αὐτῶν προαιρέσεισ. τοῦλι λὲ τὰς ἑταιρείας, μείσην τοῦλιν ἐποιοῦντο. ἀφ᾽ ἢ φοβερώτατον ⟦ὲν ⟦ὖν πᾶ᾽ αὐτοῖς τοῦτον ὅσ ἂν πλείσους ἔχειν δοκῇ τὸν θεραπεύοντας ᾗ συμτοῦλιφερομένοσ αὐτῷ. τὰσ μὴν ⟦ὖν ἀρχὰσ οὐ μόνον ⟦τ χώρας ἐπεκράτων, ἀλλὰ ᾗ τῶν σύνεγγυς πολλοὶς τοῦκόοις ἐπεποίηντο τῇ τόλμῃ καταπεπληγμένοι. μετὰ λέ τινα χρόνον μάχῃ νικήσαντες ῥωμαίους, ἢ τὸν μετὰ τούτων πραταξαμένος ἐτόμνοι τοῖσ φεύγουσι ⟦σι ἢ μάχησ ἡμέρας ὕστερον κατέχον αὐτὴν τὴν ῥώμην πλὴν ⟦τ καπιτωλίου. γενομένου λ᾽ αὐτοσάσματοσ, ἢ τῶν συνεκτῶν ἐμβαλόντων εἰς τὴν χώραν αὐτῶν, τό τε μὴν ποιησάμενοι σωθήκας πρὸσ ῥωμαίους, καὶ τὴν τόλιν ἀποδόντες, ἐπανῆλθον εἰσ τὴν οἰκείαν. μὴν λὲ ταῦτα, τοῖσ ἐμφυλίοισ συνεῖχοντο πολεμίοισ. ἔνιοι λὲ ⟦ὶ τῶν τὰς ἄλπεις κατοικούντων, ὁρμὰσ ἐποιοῦντο ᾗ συναθροίζοντο πολλάκισ ἐπ᾽ αὐτούσ. θεωροῦντες ἐκ πραθέσεωσ, τὴν πραγεγενημένην αὐτοῖσ δύναμονίαν. ἐν ᾧ καιρῷ ῥωμαῖοι τήν τε σφετέραν δυναμιν αὐέλαβον, ἢ τὰ κατὰ τοὺσ λατίνους ἄυθισ πράγματα συνεκάσαντο, παραγενομένων λὲ πάλιν τῶν κελτῶν εἰσ ἄλβαν στρατεύματι μεγάλῳ μετὰ τὴν ⟦τ τόλεωσ κατάλη⟦ψ⟧ιν ἔτει φριακοσῷ. τό τε μὴν οὐκ ἐτόλμησαν αὐτεξαγειν ῥωμαῖοι τὰ στρατόπεδα, ἀφ᾽ πάλιν ἔτει φριακοσῷ. τό τε μὴν οὐκ ἐτόλμησαν αὐτεξαγεῖν ῥωμαῖοι τὰ στρατόπεδα, ἀφ᾽ παραδόξου γενομένησ ⟦τ ἐφόδου προκαταλη⟦φ⟧θῆναι, καὶ μὴ καταχῆσαι τὰσ τῶν συμμάχων ἀθροίσαντας δυνάμεισ. ἄυθισ λ᾽ ἐξ ἐπιβολῆσ ἑτέρας ἔτει σῳδ᾽ κάτῳ μετὰ μεγάλης στρατιᾶς ἐπιπορευομένων, προαισθόμενοι καὶ συναγείροντες ὅσ συμμάχοις μετὰ πολλῆς προθυμίασ ἀπήντων. ἀσυδοντες συμβαλεῖν καὶ διακινδυνεῦσαι πρὸσ τῶν ὅλων. οἱ λὲ γαλάται κατατλαγέντες τὴν ἔφοδον αὐτῶν, καὶ διασασιάσαντες πρὸσ σφᾶς, νυκτὸσ ἐπιγενομένης, φυγῇ παρατωλησίωσ ἐποιήσαντο τὴν ἀποχώρησιν εἰσ τὴν οἰκείαν. ἀρ᾽ λὲ τούτου τοῦ φόβου, ῥωμαῖοι καὶ δεκα μὴν ἔτη τὴν ἥσυχίαν ἔχον. μετὰ λὲ ταῦτα συνορδυντες ἀυξανομένην τὴν ῥωμαίων δύναμιν, εἰρήνῃ ἐποιήσαντο ἢ ⟦υθήκας. ἐν αἷς ἔτη ⟦ιακοντα μείναντες ἐμπλεως, ἄυθισ γενομένησ

κινήματος ἐκ τῶν Γαυσαλπίνων, λύσαντες μὲν πόλεμος αὐτοῖς ἐγερθῆναι, ἀπὸ μὲν αὐτῶν ἐξέστησαν τὰς ὁρμὰς τῶν ἐξανισταμένων. διαφορούντες δὲ προθύμως τὴν συγγένειαν. ὥστε λέγω Ῥωμαίους πεῖσαι μὴ μετέχειν αὐτοῖς τῆς στρατιᾶς. ἐν ᾗ τὴν ἔφοδον ποιησάμενοι διὰ τυρρηνίας, ὁμοῦ συστρατευσαμένων σφίσι τυρρηνῶν, ἢ πολυβαλόμενοι λείας πλῆθος, ἐκ μὲν τῆς Ῥωμαίων ἐπαρχίας ἀσφαλῶς ἐπανῆλθον. εἰσὶ δὲ τὴν οἰκείαν ἀποικόμενοι καὶ σασιάσαντες πολὺ τὴν τῶν ἐληλυθότων πλεονεξίαν, τῆς τελείας δὲ αὐτῶν διυάμεως δὲ πλεῖον διέφθειραν. ἔστι δὲ συνηθὲς ὅτι παλάτας πράττειν, ἐπειδὰν σφετερίσωνταί τι τῶν πέλας, καὶ μάλιστα διὰ τὰς ἀλόπους οἰνοφλυΐας καὶ πλησμονάς. μεθ' ὃ δὲ ταῦτα πάλιν ἕτεροι τετάρτῳ συμφονήσαντες ἅμα σαννίταις καὶ γαλάταις, παρετάξαντο Ῥωμαίοις ἐν τῇ καμερτίων χώρᾳ. καὶ πολλοὺς αὐτῶν ἐν ὅλῳ κινδύνῳ διέφθειραν. ἐν ᾧ καιρῷ προσπολεμήσαντες πρὸς ὀλίγον καὶ ἐλάττωμα τοῖς Ῥωμαίοις, μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἀπῆλθον. καὶ συμβαλόντες πᾶσι τοῖς στρατοπέδοις ἐν τῇ τῶν σεντινατῶν χώρᾳ πρὸς τοὺς προειρημένους, τοὺς μὲν πλείστους ἀπέκτειναν. τοὺς δὲ λοιποὺς ἠνάγκασαν προσπάσθαι ἕκαστους εἰς τὴν οἰκείαν ἀναφυγεῖν· ἀναγνωμένων δὲ πάλιν ἐπῶν δέκα παρεπέμποντο γαλάται μὲν μεγάλῃ στρατιᾷ πολιορκήσαντες τὴν ἀρητίνων πόλιν. Ῥωμαῖοι δὲ βοηθήσαντες καὶ συμβαλόντες πρὸ τῆς πόλεως ἀπέκτειναν. ἐν ᾗ τῇ μάχῃ ταύτῃ λαμπρίας τῆς στρατηγοῦ τελευτήσαντος, μάνιον ἐπικατέστησαν ὕπατον κόιντον. οὗ περισβυτὰς ἐκστείλαντος εἰς γαλατίαν ἐπὶ τὴν ἀκμαλωσίαν, πραττομένων ἐπανείλοντο τοὺς πρέσβεις τῶν Ῥωμαίων ἀπὸ θυμοῦ ἐκ χειρὸς ἐπιστρατευσάμενοι, ἃ παντάπασιν ξενίβαλον οἱ σήνωνες καλούμενοι γαλάται. Ῥωμαῖοι δὲ ἐκ παρατάξεως κρατήσαντες αὐτῶν, τοὺς μὲν πλείστους ἀπέκτειναν. τοὺς δὲ λοιποὺς ἠνάγκασαν φυγεῖν. ἡ δὲ χώρα ἐγένετο πάσης ἐμπρατεῖς. εἰσὶν οὖν οἱ πρῶτοι τῶν γαλατίας ἀποικίαν ἐξενεγκάμενοι τὴν σήνων προσαγορευομένην πόλιν. ὁμώνυμον οὖσαν τοῖς πρότερον αὐτὴν κατοικοῦσι γαλάταις. ὧν ἐστὶν ἀρχηγὸς ἐλεσφίσιος. φάσκοντες αὐτὴν πρὸ ἐνιαυτοῦ τῆς τῶν ἑρατικλείων τοῦ θεοῦ πάλιν πεύκων. οἱ δὲ βοῖοι θεωροῦντες ἐκπεπλωκότας τοὺς σήνωνας, ἅμα μὲν σφίσι καὶ τῇ χώρᾳ μὴ πάθωσι πρὸς πλῆθος, ἀθροίσαντες τοὺς σφετέρους καὶ παρακαλέσαντες τυρρηνούς. ἀθροισθέντων δὲ τοὺς τὴν ἀάλμονα προσαγορευομένην λίμνην, παρετάξαντο Ῥωμαίοις. ἐν δὲ τῇ μάχῃ ταύτῃ, τυρρηνῶν μὲν οἱ πλεῖστοι κατεκόπησαν. τῶν δὲ βοίων τελέως ὀλίγοι διέφυγον. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ κατὰ πόλεις ἐνίους τῶν συμφονήσαντων αὐθις οἱ προειρημένοι, καὶ τοὺς ἄρτι τῶν νέων ἡβῶντας καθοπλίζοντες, παρετάξαντο πρὸς Ῥωμαίους. ταῦτα δὲ συνέβαινε γίνεσθαι τρίτῳ πρότερον ἔτει τῆς πύρρου διαβάσεως εἰς τὴν ἰταλίαν. τέμπῃ δὲ τῶν γαλατῶν πολλοὶ διαφοραὶ. ἐν αἷς τούτοις ἡ τύχη τοῖς καιροῖς, ὡσανεὶ λοιμικήν τινα πολέμου διάθεσιν ἐπέστησε πᾶσι γαλάταις. ἐκ δὲ τῶν προειρημένων ἀγώνων, δύο τὰ κάλλιστα συνεκύρησε Ῥωμαίοις. τὸ μὲν κατακόπτεσθαι συνήθειαν ἐχηκότες ὑπὸ γαλατῶν, οὐδὲν ἠδύναντο λοιπότερον ἔθλιβεν, οὐ δὲ προσδοκῶσαι τῶν αὐτοῖς ἤδη πεπραγμένων. ἐξ ὧν πύρρου ἀθλητὰς τελείους γεγονότες τῶν κατὰ πόλεμον ἐργασιουργατέσησαν· τήν τε παλαιὰν τόλμαν ἐν καιρῷ κατασυλλεξάμενοι, λοιπὸν ἀπειθῶς πρὸς μὲν πρῶτον πρὸς πύρρον αὐθις ἢ ἰταλίας ἐπολέμουν. μετὰ δὲ ταῦτα πρὸς καρχηδονίους ὑπὲρ τῶν σικελιωτῶν ἀρχὰς συνεφίλοντο. γαλάται δὲ οἱ τῶν προειρημένην ἐλαττωμάτων ἔτη μὲν πέντε καὶ τετταράκοντα τὴν ἰσχὺν ἔσχον. ἐξενίσαντες ἄρξαντες πρὸς Ῥωμαίους. ἐπὶ δ' οἱ μὲν αὐτόπλα γεγονότες τῶν λειπῶν ἐκ τῆς ἐξενεχώρησαν ὅλῃ ἐν χρόνῳ, ἐγεγένητο δὲ νέοι, θυμοῦ μὲν ἀλοίητοι πλήρεις. ἄπειροι δὲ καὶ ἀκόρατοι παντὸς κακοῦ καὶ πάσης πεισάσεως, αὖθις ἤρξαντο τὰ καθεσῶτα κινεῖν. ὃ φύσιν ἔχει γίνεσθαι. καὶ ξαχύνεσθαι μὲν ἐκ τῶν τυχόντων πρὸς Ῥωμαίους. ἐπιστᾶσθαι δὲ τοὺς ἐκ τῶν ἄλπεων γαλάτας. ἐμ μὲν δὴ πρώτην χώρισιν πλήθους λίαν τῶν ἡγουμένων, ἐν ἀπορρήτοις ἐπράττοντο τὰ προφερόμενα. διὸ καὶ παραλυομένων τῶν ζαυσαλπίνων ἔτι ἀριμίνῳ μετὰ διυάμεως ἀναπισάσαντα τὰ πλήθη τῶν βοίων καὶ σασιάσαντα πρός τε τοὺς ἑαυτῶν προεσώτας καὶ πρὸς τοὺς πέλας ἀγεγενημένους, αὐτίκα μὲν τοὺς ἰνσούβρους βασιλεῖς ἄτλιν καὶ γαλάτην. κατέκοψαν δ' ἀλλήλους συμβαλόντες ἐκ παρατάξεως. ὕστερον δὲ καὶ ῥωμαῖοι κατάφοβοι γενόμενοι τὴν ἔφοδον, ἐξῆλθον μετὰ στρατοπέδου. συνέντες δὲ τὴν

αὐθαιρέτου

ἀνθαίρετον καταφθορὰν τῶν γαλατῶν, ἅνθισι αὐτεχώρησαν εἰς τὴν οἰκείαν. μετὰ δὲ τοῦτον ὀλίγον φόβον ἐπὶ τῷ πέμπτῳ μάρκῳ λεπίδου στρατηγοῦντος, κατεκληρούχησαν ἐν γαλατίᾳ ῥωμαῖοι τὴν πικεντίνων προσαγορευομένων χώραν. ἀξῆσι νικήσαντες ἐξέβαλον τοὺς σήνωνας προσαγορευομένους γαλάτας. γαΐου φλαμινίου ταύτῃ τὴν δημαγωγίαν εἰσηγησαμένου καὶ πολιτείαν. ἣν δὲ καὶ ῥωμαίοις ὡς ἔπος εἰπεῖν, φατέον ἀρχηγὸν μὴ γενέσθαι τῆς ἐπὶ χεῖρον τοῦ δήμου μεταστάσεως. αἰτίαν δὲ ἦ τοῦτο μετὰ ταῦτα πολέμου συσάντος αὐτοῖς πρὸς τοὺς προειρημένους. πολλοὶ μὲν δὴ τῶν γαλατῶν ἐπεδύοντο τὴν πρᾶξιν. μάλιστα δ' οἱ βοῖοι. δὴ δ' συντερμονεῖν τῇ τῶν ῥωμαίων χώρᾳ. νομίσαντες οὐχ ὑπὲρ ἡγεμονείας ἐπὶ δυναστείᾳ ῥωμαίων πρὸς αὐτοὺς ποιήσασθαι πόλεμον. ἀλλ' ὑπὲρ ὁλοχερεῖς ἀξανασάστεως ἢ καταφθορᾶς. ἀνόπερ εὐθέως τὰ μέγιστα τῶν ἐθνῶν, τό, τε τῶν ἰσόμβρων ἢ βοίων συμφονήσαντα, ἀπέπεμπτο πρὸς τοὺς κατὰ τὰς ἄλπεις ἢ ὑπὲρ ζοδανὸν ποταμὸν κατοικοῦντας γαλάτας. προσαγορευομένους δὲ δὴ δ' μιθῶν στρατεύειν, γαισάτους. ἡ γὰρ λέξις ἄυτη τοῦτο σημαίνει κυρίως. ὧν τοῖς βασιλεῦσι κομολιτάνῳ ἢ αὐηροέσῳ, πλαυτίκα μὲν χρυσίῳ προτείναντες πλῆθος. εἰς δ' μέλλον δὲ ὑπολειπόντες δ' μέγεθος τῆ ῥωμαίων δυναμονίας, ἢ δ' πλῆθος τῶν ὑπαξάντων αὐτοῖς ἀγαθῶν ἐὰν κρατήσωσι, προεξέπεμπτο ἢ πλάξιον πρὸς τὴν τῶν ῥωμαίων στρατιάν. ῥᾳδίως δ' ἔπεισαν ἅμα θῖς προειρημένοις. ἀνδάντες μὲν τὰ πισὰ πολλὰ τῶν αὐτῶν συμμαχίας. ἀναμιμνήσκοντες δὲ τῶν πάλαι ἰδίων προγόνων πράξεως αὐτούς. ἐν ᾗ ἐκεῖνοι στρατεύσαντες, οὐ μόνον ἐνίκησαν μαχόμενοι ῥωμαίοις, ἀλλὰ ἢ μετὰ τὴν μάχιν ἐξ ἐφόδου κατέσχον αὐτὴν τὴν ῥώμην. γενόμενοι δὲ ἢ τῶν ὑπαρχόντων ἁπάντων ἐμπρατεῖς, ἢ τῆς πόλεως αὐτῆς ἐπὶ μῆνας κυριεύσαντες, τέλος ἐθέλοντι ἢ μετὰ χάριτος πλαδόντες τὴν πόλιν, ἀθρόοι ἢ ἀσινεῖς ἔχοντες τὴν ὠφέλειαν, εἰς τὴν οἰκείαν ἐπανῆλθον. ὧν ἀκούοντες οἱ πολλοὶ αὐτῶν ὑπὲρ ἡγεμόνες, οὕτω πλησμόνησαν τῆς τὴν στρατείαν, ὡς τε μηδέποτε μήτε πλείοις μητ' ἐνδοξοτέροις μήτε μαχιμωτέροις ἀνδράσι ἐξελθεῖν ἐκ τούτων τῶν τόπων τῆς γαλατίας. κατὰ δὲ δὴ καιροὺς τούτους ῥωμαῖοι τὰ μὲν ἀκούοντες, τὰ δὲ, καταμανθάνοντες δ' μέλλον, εἰς φόβους ἐνέπιπτον συνεχεῖς ἢ παραχάσ. ὥστε τοσοῦτον, ὥστε ποτὲ μὲν στρατόπεδα καταγράφειν, ἢ σίτου ἢ τῶν ἐπιτηδείων πολεῖται πλασκυάς. ποτὲ δὲ ἢ τὰς δυνάμεις ἐξάγειν δὴ ὄρος, ὡς ἤδη πλόντων εἰς τὴν χώραν τῶν πολεμίων οὐδὲ τελὲ ἢ τὰς δυνάμεις ἐξάγειν δὴ ὄρος, ὡς ἤδη πλόντων εἰς τὴν χώραν τῶν πολεμίων οὐδὲ κεκινηκότων ἐκ τῆς οἰκείας τῶν κελτῶν. οὐκ ἐλάχιστα δὲ συνήργησε καὶ ζηνοδοτίοις δοῦρ δ' κέννιμα πρὸς δ' κατασκευάσασθαι τὰ κατὰ τὴν ἰδίαν ἀσφαλῶς. ῥωμαίοις ὡς ἢ πρόσθεν ἡμῖν εἰρηται κρίνοντες ἀναμαιότερα ταῦτα δὴ δ' πρὸς τὰς πολυρὰς αὐτῶν ὑπάρχειν, πλορᾶν ἀναμάζοντο τὰ κατὰ τὴν ἰδίαν. πουσάζοντες πρότερον ἐν καλῷ θέσθαι τὰ κατὰ δὲ κελτούς. ἀνόπερ ἀσφαλισάμενοι τὰ πρὸς δὲ κ ζηνοδοτίοις δὲ τῶν πρὸς δὲ ἀσβούβαν ὁμολογῶν ὑπὲρ ὧν ἄρτι δεδηλώκαμεν, ἐνεχείρησαν ὁμοθυμαδὸν ἐν τούτοις θῖς καιροῖς, πρὸς τὰ καλὰ δὲ πολεμίους. νομίζοντες συμφέρειν σφίσι, δ' ἀκειθῆναι πρὸς τούτους. διὸ γαισάται γαλάται συσκάμμοι δυνάμιν πολυτελῆ καρεῖαν, ἧκον ὑπὲρ ἀραντες τὰς ἄλπεις εἰς δὲ πάδον ποταμόν. γαλάται δὲ ἔτι μετὰ τὴν τῆς χώρας ὀγδόῳ. δ' μὲν δὲ τῶν ἰσόμβρων ἢ βοιῶν τέσσαρας, ἔμενε χειμάζοις ἐν ταῖς ἀξάνχησ ἐπιβολαῖς. διὸ δὲ ὀυενετοὶ ἢ σημανοὶ ἀπερείσβυσαμένων ῥωμαίων, τούτοις εἵλοντο συμμαχεῖν. μόλις μέρος τι τῆς δυνάμεως καταλιπεῖν ἀναγκάσθη σενδοὶ βασιλεῖσι τῶν κελτῶν. φυλακῆς χάριν τῆς χώρας πρὸς δὲ ἀπὸ τούτων φόβον. αὐτοὶ δ' ἀξάραντες παντὶ θῷ στρατεύματι κατατεθαρρηκότως ὥρμησαν ποιούμενοι τὴν πορείαν ὡς δὲ τυρρηνίας. ἔχοντες πεζοὺς μὲν εἰς πεντακισμυρίους. ἱππεῖς δὲ ἢ σπιρεῖδας, εἰς δισμυρίους. ῥωμαῖοι δ' ὡς θᾶττον ἤκουσαν δὲ κελτοὺς ὑπερβεβληκέναι τὰς ἄλπεις, λεύκιον μὲν αἰμίλιον ὕπατον, μετὰ δυνάμεως ἀξαπέστειλαν ὡς ἐπ' ἀεμίνα. τηρήσοντα ταύτη τῶν ἐναντίων τὴν ἔφοδον. ἕνα δὲ τῶν πελεκυφόρων εἰς τυρρηνίαν. ὁ μὲν γὰ ἕτερος τῶν ὑπάτων γάϊος ἀτίλιος σὺν βασιλεῖ τῶν κελτῶν. φυλακῆς χάριν τῆς χώρας πρὸς δὲ ἀπὸ τούτων φόβον. αὐτοὶ δ' ἀξάραντες παντὶ θῷ στρατεύματι κατατεθαρρηκότως ὥρμησαν ποιούμενοι τὴν πορείαν ὡς δὲ τυρρηνίας. ἔχοντες πεζοὺς μὲν εἰς πεντακισμυρίους. ἱππεῖς δὲ ἢ σπιρεῖδας, εἰς δισμυρίους. ῥωμαῖοι δ' ὡς θᾶττον ἤκουσαν δὲ κελτοὺς ὑπερβεβληκέναι τὰς ἄλπεις, λεύκιον μὲν αἰμίλιον ὕπατον, μετὰ δυνάμεως ἀξαπέστειλαν ὡς ἐπ' ἀεμίνα. τηρήσοντα ταύτη τῶν ἐναντίων τὴν ἔφοδον. ἕνα δὲ τῶν πελεκυφόρων εἰς τυρρηνίαν. ὁ μὲν γὰ ἕτερος τῶν ὑπάτων γάϊος ἀτίλιος σὺν τὴν ἔφοδον. ἕνα δὲ τῶν πελεκυφόρων εἰς τυρρηνίαν. ὁ μὲν γὰ ἕτερος τῶν ὑπάτων γάϊος ἀτίλιος σὺν

ἀναφέροντες τὴν ἔννοιαν, τὰ μὲν, συνάθροισμα. τὰ δὲ κατέγραφον στρατόπεδα, ὃ δὲ ἐστὶ μοισ ἦν πρόσταγμα τῶν συμμάχων. καθόλου δὲ ὃ ποτε ταγμένοις ἀναφέρειν ἐπετάξαν ἀπογραφὰς τῶν ἐν τῇσ ἡλικίαις. συναύξοντες εἰσένεγκαι δ' σύμπαν πλῆθος τ' ὑπαρχούσησ αὐτοῖσ δυνάμεωσ. μετὰ μὲν δὴ τῶν ὑπάτων ἐξεληλυθέναι δ' πλεῖστον ἐσπουδάζον ἢ ἄλλον τ' δυνάμεωσ. σίτου δ' ἢ βελῶν ἢ τ' ἄλλησ ἐπιτηδειότητοσ πρὸσ πόλεμον, τηλικαύτῳ ἐσπουδάσθαι, ἡλίκῳ οὐδείσ πω μνημονεύει πρότερον. σωκρεῖτο δ' αὐτοῖσ πάντα ἢ παντα χόθεν ἑτοίμωσ. καταπεπληγμένοι τ' δὲ τὴν Ἰταλίαν οἰκοῦντεσ τὴν τῶν γαλατῶν ἔφοδον, οὐκ ἐπερώμαῖοις ἠγῶντο συμμαχεῖν. οὐδὲ πόθεν τ' τούτων ἡγεμονίασ πίνεσθαι δ' ἂν πόλεμον. ἀλλὰ πόθεν σφῶν ἑνόμιζον ἑκάστοι. καὶ τ' ἰδίασ πόλεωσ ἢ χώρασ ἐπιφερέσθαι δ' ἂν κίνδυνον. διόπερ ἑτοίμωσ τοῖσ πραγγελλομένοισ ἐπήκουον. ἵνα δ' συμφανὲσ ἐπ' αὐτῶν γένηται τῶν ἔργων ἡλίκοισ αἰνίξασ ἐτόλμησε πράγμασιν ἐπιθεῖναι, μετὰ δ' ταῦτα τὴν πρὸσ ἡλίκῳ δυναστείαν πλαβόλωσ αὐτοφθαλμήσασ, ὃ τοσοῦτον καθίκετο τ' προθέσεωσ, ὥστε τοῖσ μετέπειτα συμπτώμασι πειβάλλειν ῥωμαίουσ, ῥητέον ἐστὶν τὴν πρᾶσιν δ' πλῆθοσ τ' ὑπαρχούσησ αὐτοῖσ τότε δυνάμεωσ. ἅμα μὲν δὴ τοῖσ ὑπάτοισ ἐξεληλύθει τέτταρα στρατόπεδα ῥωμαϊκά. πεντάκισ μὲν χιλίοισ ἢ διακοσίοισ πεζούσ. ἱππεῖσ δὲ διακοσίουσ ἔχον ἕκαστον. σύμμαχοι δ' μὲν ἑκατέρων ἦσαν οἱ διπλάσιοι τοῖσ ῥωμαίοισ. πεζοὶ μὲν δισμύριοι διχίλιοι λ' ἱππεῖσ. τῶν δ' ἐκ τ' καιροῦ προσβοηθησάντων εἰσ τὴν ῥώμην ἐβδόμων δ' τυρρηνῶν, ἱππεῖσ μὲν ἦσαν εἰσ τετρακισχιλίουσ. πεζοὶ δ', πλείουσ τῶν πεντακισμυρίων. τούτουσ μὲν ἀθροίσαντεσ, ὡσ ἐπὶ τυρρηνίασ, προσκαθίσαν ἑξατέλεκτον αὐτοῖσ ἡγεμόνα συνάψαντεσ. οἱ δὲ σὺν ἀπενίνου κατοικοῦντεσ σόμβροι δ' σαρσινάται διακόσιοι εἰσ δισμυρίουσ. μετὰ δ' τούτων οὐένετοι δ' γερμάνοι δισμύριοι. τούτοισ δ' ἐτάξαν ἐπὶ τῶν ὁρῶν τ' γαλατίασ. ὡσ ἂν ἐμβαλόντεσ εἰσ τὴν τῶν βιῶν χώραν, ἀντιπερισπῶσι τοὺσ ἐξεληλυθότασ. τὰ μὲν δὴ προκαθήμενα στρατόπεδα τ' χώρασ ταῦτα ἦν. ἐν δὲ τῇ ῥώμῃ λείβιον ἡτοιμασμένοι, χάειν τῶν συμβαινόντων ἐν τοῖσ πολέμοισ. ἐφεδρείασ ἔχοντεσ τάξιν: ῥωμαίων μὲν αὐτῶν πεζοὶ δισμύριοι. μετὰ δὲ τούτων ἱππεῖσ, χίλιοι καὶ πεντακόσιοι. τῶν δὲ συμμάχων, πεζοὶ μὲν δισμύριοι διχίλιοι λ' ἱππεῖσ. καταγραφαὶ δ' αὐτῶν ἐγένεσαν, λατίνων μὲν ὀκτακισμύριοι πεζοί. πεντακισχίλιοι λ' ἱππεῖσ. σαυνίτων δ', πεζοὶ μὲν ἑπτακισμύριοι. μετὰ δ' τούτων ἱππεῖσ ἑπτακισχίλιοι. ἡ μὴν, ἀσπὶσ ἢ μεσπίσ ἢ ῥωμαίω, πεζοὶ μὲν πέντε μυριάδεσ. ἱππεῖσ δὲ, μύριοι διακισχιλίοισ. λευκανῶν δὲ, πεζοὶ μὲν δισμύριοι. φιντιλίοι δὲ ἱππεῖσ. μαρσῶν δὲ ἡ μαρσκίνων ἢ φερεντάνων, ἑπτὰ δ' οὐεττίνων, πεζοὶ μὲν δισμύριοι. τετρακισχίλιοι δ' ἱππεῖσ. ἐπὶ δὲ μὴν ἡ ἐν σικελίᾳ ἢ τάραντι στρατόπεδα δύο πρεφήδρευεν. ὧν ἑκάτερον ἦν, αἱ δὲ διακισχιλίουσ ἢ διακοσίουσ πεζούσ. ἱππεῖσ δὲ διακοσίουσ. ῥωμαίων δ' ἡ καμπανῶν ἡ πλῆθοσ, πεζῶν μὲν εἰσ εἴκοσι ἢ πέντε κατελέχθησαν μυριάδεσ. ἱππέων δὲ ὃ ταῖσ δύο μυριάσιν, ἐπῆσαν ἐπὶ τρεῖσ χιλιάσι. ὥσ' ἢ δ' κεφάλαιον τ' μὲν προκαθημένων τ' ῥώμησ δυνάμεων, πεζοὶ μὲν, ὑπὲρ πεντεκαίδεκα μυριάδασ. ἱππεῖσ δ' πρὸσ διακισχιλίοισ. σ' δ' σύμπαν πλῆθοσ τ' δυνάμεων ὅπλα βασάζειν, αὐτῶν τε ῥωμαίων ἡ τῶν συμμάχων. πεζῶν μὲν, ὑπὲρ τὰσ ἑβδομήκοντα μυριάδασ. ἱππέων δ', εἰσ ἑπτὰ μυριάδασ. ἐφ' οὓσ αἰνίξασ ἐλάττουσ ἔχων δισμυρίουσ, ἐτόλμησεν εἰσ τὴν Ἰταλίαν. σοφὸν μὲν δὴ τούτων, ἐν οἷσ ἐξῆσ σαφέστερον ἐκποιήσει κατανοεῖν. οἱ δὲ κελτοὶ καταράντεσ εἰσ τὴν τυρρηνίαν, ἀπεπορεύοντο τὴν χώραν πρεθοῦντεσ ἀδεῶσ. οὐδενὸσ αὐτοῖσ αὐτιτασσομένου. τέλοσ ἐπ' αὐτὴν ὥρμησαν τὴν ῥώμην. ἤδη δ' αὐτῶν, σχεδὸν πόλιν ὄντων, ἡ καλεῖται μὲν καλοῦσιν, ἀπέχει δ' ἡμερῶν διῶν ὁλοὺσ ἀπὸ ῥώμησ, προσαγγέλλεται δύο πρότερον αὐτοῖσ ἔτεσι καταπεπολεμῆσθαι τοὺσ προκαθημένουσ τῶν ῥωμαίων ἐν τῇ τυρρηνίᾳ δυνάμεσι. διὸ δ' ἀκούσαντεσ ἐξ ἐπιφανοῦσ ἀνδρῶν ἀπόντων πεύσεσθαι τούτοισ συμβαλεῖν. ἐγγίσαντεσ δ' ἀλλήλοισ ἤδη περὶ δυσμὰσ ἡλίου, τότε μὲν ἐν συμμέτρῳ διαστήματι κατασκηνώσαντεσ ἠυλίσθησαν ἀμφότεροι. τῇ δὲ νυκτὸσ ἐπιγινομένησ, πῦρ αὐξήσαντεσ οἱ κελτοὶ, ὃ μὲν ἱππεῖσ ἀπέλιπον. σημήναντεσ ἅμα ἕῳ φωτὶ συμφανεῖσ γινομένοισ τοῖσ πολεμίοισ, ἐπεχείρησαν κατὰ τὴν αὐτῶν σίδον. αὐτοὶ δὲ λαθραίαν ποιησάμενοι τὴν ἀναχώρησιν ὡσ ἐπὶ πόλιν φαίσολα ἀφ

τοὶ πα

τοὶ πξενέβαλον. πξόθεσιν ἔχοντες, ἅμα μὴν ἐκδέχεσθι σὺν ἑαυτῶν ἱππεῖς. ἅμα λὲ πξαδόξας ἐνοχλῆσαι τὴν τῶν ἐναντίων ἔφοδον. οἱ λὲ ῥωμαῖοι τ' ἡμέρας ἐπιγινομένης συνιδόντες σὺν ἱππεῖσ αὐσὺ, μὴ νομίσαντες σὺν κελτοὶς ἀπεσβρακέναι, καὶ ἀπυλὴν ἠκολούθων τοῖς ἱππεῦσι, κατὰ τὴν ἐκείνων ἀποχώρησιν. ἅμα ἢ τοῦ ξυνεγίζειν τοῖς πολεμίοις, ἀναπαύοντων τ' κελτῶν, ὑπ' συμπεσόντων αὐτοῖς, ἦν ἀγὼν τὰς ἀρχὰς ἀφ' ἀμφοῖν βίαιος. τέλος λὲ καθυπερέχόντων τῶν κελτῶν τῇ τόλμῃ καὶ τοῦ πλήθ, συνέβη διαφθαρῆναι μὴν τῶν ῥωμαίων οὐκ ἐλάττους ἑξακισχιλίων. σὺν ἢ λοιποὶς φεύγειν. ὧν οἱ πλείοις πρός τινα τόπον ἐρυμνὸν ἀπεχωρήσαντες, ἔμενον. οἷς δ' μὴν πρῶτον οἱ κελτοὶ, πολιορκεῖν ἐπεβάλοντο. κακῶς δ' ἀπαλλάττοντες ἐκ τ' προγεγενημένης πορείας καὶ κακοπαθείας ἡ ταλαιπωρείας, ὥρμησαν πρὸς αὐάπαυσιν ἣ θεραπείαν. φυλακὴν ἀπολιπόντες τ' ἰδίων ἱππέων σὺν ὃν λόφον. πρόθεσιν ἔχοντες κατὰ τὴν ἐποῦσαν πολιορκεῖν σὺν συμπεφυγότας, ἐὰν μὴ πξαδῶσιν ἑαυτοὶς ἑκουσίως. κατὰ ἢ δὴν καιρὸν τοῦτον λευκιος αἰμίλιος, ὁ προκαθήμενος ὠὴ τῶν κατὰ δὴν ἀφρίαν τόπων, ἀκούσας σὺν κελτοὶς δ' τυρρηνίας ἐμβεβληκότας συνεγίζοντε τῇ ῥώμῃ, πξὴν βοηθῶν καὶ κατὰ πυλὴν σὺ τυχῶς εἰσ ἰόντα καιρὸν. καταστρατοπεδεύσαντος δ' αὐτ' σύνεγγυς τῶν πολεμίων, καπιδόντες τὰ πυρὰ, ἣ νοήσαντες σ' γεγονὸς οἱ συμπεφυγότες ὠὴ δὴν λόφον, παχέως αὐαθαρρήσαντες ἑξαπέστειλαν αὐτῶν τινὰς τ' νυκτὸς αὐόπλους δ' τ' ὕλης αὐαγγελοῦντας τοῦ στρατηγῶ δ' συμβεβηκός. ὁ ἢ, ἀκούσας μ' θεωρῶν, οὐδὲ διαβούλιον αὐτῷ καταλιπόμενον ὥστερ τῶν ἐνεστώτων, ἅμα μὴν χιλιάρχοις ἅμα τοῦ φωτὶ πξήγγελε σὺν πεζοῖς ἑξάγειν. αὐτὸς δὲ σὺν ἱππεῖς αὐαλαβὼν, καθηγεῖτο τ' δυνάμεως: ποιούμενος τὴν πορείαν, ᾗ δ' ἂν προφρημένον ἔθνον. οἱ ἢ τὰ λατῶν ἡγεμόνες, ἀφορῶντες τὰ πυρὰ ἐπὶ νυκτὸς, καὶ συλλογιζόμενοι τὴν παρουσίαν τῶν πολεμίων, σωτήριον ὃν οἷς αὐτροέσθαι ὁ βασιλεὺς γνώμην εἰσέφερε. λέγων ὅτι δεῖ τοιαύτης λείας ἐμπεῖς γενέσθαι, ἣν ἐπ' ὡς ἔοικεν ἐν τῶν σωμάτων πλῆθος. ἔτι λὲ ἐπὶ ἀποσκευῆς ἧς εἶχον: ἀμύθητον. ἀνάπερ ἐφ' μὴ δεῖν κινδυνεύειν ἔτι. μὴ λὲ πξαβάλλεσθαι τοῖς ὅλοις, ἀλλ' εἰς τὴν οἰκείαν ἀσφῶς ἐπανάγειν. ταῦτα λ' ἀποσκευασαμένους καὶ γενομένους θύζωνους, ἄνθις ἐγχειρεῖν ὁλοχερῶς ἐὰν δοκῇ θοῖς ῥωμαίων πράγμασι. δόξαντες λὲ σφίσι κατὰ τὴν ἀρόεσυν γνώμην χρήσεσθι τοῖς παροῦσιν, ὄυτοι μὴν τ' νυκτὸς ταῦτα βαλθυσάμενοι, πρὸ φωτὸς αὐέζευξαν. ἤδη πρωΐτον πξὰ θάλατταν, ὀφθ' τ' τυρρηνῶν χόρας. ὁ λὲ λεύκιος αὐαλαβὼν ἐκ τ' βυνοῦ δ' διασωζόμενον τ' στρατοπέδου μέσος ἅμα ταῖς ἱππάσι δυνάμεσι, δ' μὴν διακινδυνεύειν ἐκ πξατάξεως ἡδέως ἐκείνε συμφέρθ. ἐπιτηρεῖν λὲ μᾶλλον καιροὶς τόποις θύφυεῖς ἐπόμενος, ἐάν που δυνάμενος ἐκείνε πολεμίοις, ἢ θ λείασ ἀποσῶσθαι δυνηθῆ. κατὰ λὲ σὺν καιροὶς τούτοις ἐκ στρ τὴν λάφυρα σὺν

τῶν ἀχθέντων ἀχμαλώτων συνῆψε παρενέβαλον δὲ πρὸς πεζοὺς. πρῶτοι μὲν τὴν ἔκταξιν ἅμα πρὸς ἑκατέραν τὴν ἐπιφάνειαν. καὶ τὴν ἀπ' οὐρᾶς ⟨ τὴν κατὰ πρόσωπον. οὐκ μὴν ἦσαν ἐπιμένοις αὐτοῖς. οὐκ δὲ κατὰ σῶμα προσδόκων ἀπαντήσειν. ἔκ τε τῶν προσαγγελλομένων τεκμαιρόμενοι, καὶ τῶν κατ' αὐτὸν δὲ καιρὸν συμβαινόντων. οὐδὲ δεῖ δὲ ἀμίλιον ἀκμὴ κότθυβον μὴ δὲ εἰς τὰς πίστεις καταβάλλων τῶν στρατοπέδων, οὕτω δὲ προσδοκῶντες αὐτὰ σωενεγκίζειν, τότε σαφῶς, ἐκ τοῦ δεῖ δὲ λόφον ἀγῶνος ⟨ ἔγνωσαν. διότι τελέως ἐγγὺς ἐστὶν συμβαίνειν τὰς οἰκείας αὐτῶν δυνάμεις. διὸ καὶ δὲ μὴ ἐπιστεῖς παραυτίκα βοηθήσοντας ἀβασταξέλλον τοῖς ἐν δεῖ λόφῳ διαγωνιζομένοις. αὐτοὶ δὲ κατὰ τὰς ἐθισμένας τάξεις διακοσμήσαντες δὲ πεζοὺς, προῆγον δὲ ἐναντίους. οἱ δὲ κελτοὶ δὲ μὲν ἐκ τῶν ἄλσεων γυμνὰ τοὺς προσαγορευομένους, ἔταξαν πρὸς τὴν ἀπ' οὐρᾶς ἐπιφάνειαν. ἡ προσδόκων δὲ δεῖ δὲ ἀμίλιον. ὧδε δὲ τούτοις δὲ ἰσόμβρας. πρὸς δὲ τὴν κατὰ πρόσωπον, δὲ παυεῖσκοις. καὶ δὲ ὧδε τάδε τὸ πάδου κατοικοῦντας βοιοὺς παρενέβαλον. τὴν ἐναντίαν μὲν σάσιν ἔχοντας ταῖς προειρημένοις, βλέποντας δὲ πρὸς τὴν τῶν τυρρηνῶν στρατοπέδων ἔφοδον. τὰς δ' ἀμάξας καὶ σωωεῖδας ἐκ τοὺς ἑκατέρα τοῦ κέρατος παρέσησαν. τὴν δὲ λείαν εἰς τὸ τῶν παρακειμένων ὀρῶν φυλακὴν δεδιηκότθυ, ἠθροίζον. γενομένης δὲ ἀμφισόμα τῶν κελτῶν δυνάμεως, οὐ μόνον κατὰ πλῆκτικὴν ἀλλὰ καὶ πρακτικὴν ἦν σωέβαινε τὴν τάξιν. οἱ μὲν δὴ ἰσόμβροι καὶ βοιοὶ τὰς ἀσπίδας ἐξειάσας ἔχοντες ⟨ δὲ δύπτεῖς τῶν σκελῶν δεδιὰ δὲ ἐβασταζον. οἱ δὲ γαισάται φάλαγγα τὴν φιλοδοξίαν καὶ δ' θάρσος ταῦτ' ἀπορρίψαντες, γυμνοὶ μετ' αὐτῶν τῶν ὅπλων πρῶτοι τῆς δυνάμεως κατέστησαν. ὑπολαβόντες οὕτως ἔσεσθαι πρακτικώτατοι, ᾗ δ' τινὰς τῶν τόπων βατὰ πόλεις ὄντας ἐμπλέκεσθαι δεῖς ἐφάμμασι καὶ πλατύνειν τὴν τῶν ὅπλων χρείαν. δ' μὲν δὴ πρῶτον, αὐτὸς ὁ κατὰ δὲ λόφον ἐνεστήκει κίνδυνος. ἅπασι δὲν σύνοπλος. ὡς ἂν ἅμα τοσούτου πλήθους ἱππέων ἀφ' ἑκάστου τῶν στρατοπέδων, ἀναμὶξ ἀλλήλοις συμπεπλωκότος. ἐν δὲ πάντῳ δεῖ καιρῷ ζυέβη γαῖον μὲν δὲ ὕπατον παραβόλως ἀγωνιζόμενον. ἐν χειρῶν νόμῳ τελευτῆσαι δὲ βίον. τὴν δὲ κεφαλὴν αὐτοῦ πρὸς δὲ βασιλέας ἐπαναχθῆναι τῶν κελτῶν. δὲ δὲ τῶν ῥωμαίων ἱππεῖς κινδυνεύσαντας ἐρρωμένως, τέλος ἐπικρατῆσαι τοῦ τόπου καὶ τῶν ⟨πίων. μετὰ δὲ ταῦτα τῶν πεζικῶν στρατοπέδων ἤδη σύνεγγυς ὄντων ἀλλήλοις, ἴδιον ἦν καὶ θαυμαστὸν δ' συμβαῖνον. οὐ μόνον δεῖς ἐν αὐτῷ δεῖ καιρῷ τότε παροῦσιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς τότε μετὰ ταῦτα δυνάμεως ⟨πὸ τὴν ὅλιν λαμβάνειν ἐκ τῶν λεγομένων δ' γενόσ. πρῶτον μὲν δὴ ἐκ φιδῶν στρατοπέδων δὲ μάχης σωιστάμενης, λῆλον ὡς ξένιλω ⟨ παρηλλαγμένῳ εἰκὸς, καὶ τὴν ἐπιφάνειαν καὶ τὴν χρείαν φάνεσθαι τοῦ σωτεταγμένου. δεύτερον δὲ, πῶς οὐκ ἄν, ἀπορῆσαί τις καὶ νῦν ⟨ τότε πρὸς αὐτὸν ὢν δὲ καιρὸν, πότερον οἱ κελτοὶ τὴν ἐπιφάλεσάτλω εἶχον τὴν χώραν ἐξ ἀμφοῖν τοῖν μεροῖν, ἅμα τῶν πολεμίων ἐπαιόντων αὐτοῖς, ἢ τοὐναντίον τὴν ἐπιτευτικωτάτλω. ἅμα μὲν ἀγωνιζόμενοι πρὸς ἀμφοτέρους. ἅμα δὲ τὴν ἐφ' ἑκατέρων ἀσφάλειαν, ἐκ τῶν ὄπισθεν αὐτοῖς πλασκιβάζοντες. δ' ἡμέτερον, ἀπεκλεισμένης πάσης τῆς εἰς τοῦμπροσθεν αὐξαχωρήσεως ἢ τῆς ἐν δεῖ λείπεσθαι σωτηρίας. ἢ δὲ ἀμφισόμου τάξεως ἰδιότης, τοιαύτλω ἔχει τὴν χρείαν. θύσε μὲν ῥωμαίους, τὰ μὲν δύπτεῖς ἐπῆει, δ' μέσοις ⟨ πάντοθεν δεῖ πολεμίους. τὰ δὲ πάλιν ὁ κόσμος αὐτοὺς ἢ θόρυβος ἀβασταξέλλητε τῶν κελτῶν δυνάμεως. ἀναρίθμητον μὲν γὰρ ἦν δ' τῶν βυκανητῶν καὶ σαλπιγκτῶν πλῆθος. οἷς ἅμα τὸ παντὸς στρατοπέδου συμπαιανίζοντος, τηλικαύτλω καὶ τοιαύτλω σωέβαινε γενέσθαι κραυγὴν, ὥστε μὴ μόνον τὰς σάλπιγγας καὶ τὰς δυνάμεις, ἀλλὰ ⟨ δὲ παρακειμένος τόπος συνηχοῦντας, ἀβασταξέλλειν προϊέσθαι φωνήν. ἐκ πλῆκτικῆς δ' ἦν καὶ τῶν γυμνῶν προεσώτων αὐδρῶν, ἥτε ἐπιφάνεια καὶ κίνησις. ὡς ἂν ἀναφερόντων ταῖς ἀκμαῖς καὶ βαῖς εἴδεσι. πάντες δ' ὁμοίως τὰς πρώτας κατέχοντες πείρας, χρυσοῖς μανιάκοις καὶ δεξιοῖς ἦσαν κατακεκοσμημένοι. πρὸς ἃ βλέποντες οἱ ῥωμαῖοι, τὰ μὲν ἀβεπλήκτησαν, τὰ δ' ⟨πὸ ἢ λυσιτελοῦς ἐλπίδος ἀρόμενοι, πλασίως παρωξύνοντο πρὸς δὲν κίνδυνον. πλὴν ἅμα δεῖ δὲ ἀκοντισὰς προελθόντας ἐκ τῶν ῥωμαϊκῶν στρατοπέδων κατὰ δὲν ἐθισμὸν εἰσακοντίζειν ἐνεργοῖς καὶ πυκνοῖς τοῖς βέ

τοῖς βέλεσι, ὧν μὲν ὀλίγων τῶν κελτῶν, πολλὴν δυσχωρίαν οἱ σάγοι μετὰ τῶν ἀκροβολιστῶν παρεῖχον. τοῖς δὲ γυμνοῖς προεσῶσι παρὰ τὴν προσδοκίαν τῆς πράγματος συμβαίνοντας τάναντία, πολλὴν ἀπορίαν καὶ δυσχρησίαν παρεῖχε γινόμενον· οὐ γὰρ δυναμένου τοῦ γαλατικοῦ θυρεοῦ τὸν ἄνδρα σκεπάσειν, ὅσῳ γυμνὰ ἦν μείζω τὰ σώματα ἦν, τοσούτῳ σωρεύεσθαι μᾶλλον τὰ βέλη συνῆγεν ἔνδον τέλος δ' οὐ δυνάμενοι μὴ ἀμύνασθαι διὰ ἀκοντίζοντας τὴν ἀπόσασιν ὁ δὲ πλῆθος τῶν ἀκοντίων βελῶν. σκοτοδινιῶντες δὲ καὶ δυσχρηστούμενοι τοῖς παροῦσιν, οἱ μὲν ἀπὸ τοῦ θυμοῦ καὶ τῆς ἀλογισίας εἰς διὰ πολεμίους εἰκῆ προσῄσσοντο, ὁ δὲ δόντες σφᾶς αὐτοὺς ἐκασίως ἀπέθνησκον· οἱ δ' εἰς διὰ φίλους ἀναχωροῦντες ἰδὼν πόδακὰ προσῄλως ἀπολιῶντες, ἀνέσχεφον διὰ κατόπιν. οἱ μὲν διὰ τῶν γαισατῶν φόνημα πρὸς τοῖς ἀκοντισταῖς, τοῦτο διὰ τοῦ κοπῶ κατελύθη· οἱ δὲ τῶν ἰσόμβρων καὶ βοιῶν, ἐπὶ δὲ ταυρείσκων πλῆθος, ἅμα διὰ τὸ ῥωμαίοις ἐξαμεγὲς διὰ ἑαυτῶν ἀκοντισὰς, πρὸς βάλλην σφίσι τὰς πῖρας συμπεσὸν διὰ τοῖς πολεμίοις ἐκ χειρὸς, ἐπεὶ μάχιμοι ἰχυρὰν. κὴ δικακοπλόμβοι πεζόμενον ἐσίσιν τὰς ἀυχαῖς. αὐτῷ τούτῳ ὁ καθόλου ἡ κατ' ἄνδρα λειπόμβοι ταῖς τῶν ὅπλων κατασκευαῖς. οἱ μὲν διὰ θυρεοὶ πρὸς ἀσφάλειαν. οἱ δὲ μάχαιραι πρὸς πρᾶξιν μεγάλιν διαφορὰν ἔχειν. τὴν δὲ γαλατικὴν καταφορὰν ἔχειν μόνον. ἐπεὶ δ' ἐκ ἐπορρεξίου καὶ κατὰ κέρας οἱ τῶν ῥωμαίων ἱππεῖς ἐμβαλόντες ἀπὸ τοῦ λόφου προσέφερον τὰς χεῖρας ἐρρωμένως, τόθ' οἱ μὲν πεζοὶ τῶν κελτῶν, ἐν αὐτῷ διὰ τῆς ταράξεως τόπῳ κατεκόπησαν. οἱ δ' ἱππεῖς, πρὸς φυγὴν ὥρμησαν. ἀπέθανον μὲν διὰ τῶν κελτῶν, εἷς πεντακισμυρίοις. ἑάλωσαν δ' οὐκ ἐλάττοις μυρίων. ἐν οἷς καὶ τῶν βασιλέων κομκολιτάνος. ὁ δ' ἕτερος αὐτῶν αὐτρόγεσος, εἷς τινα τόπον συμφυγὼν μετ' ὀλίγων, προσήνεγκε τὰς χεῖρας αὐτῷ κὴ τοῖς αὐτομάτοις. ὁ δὲ στρατηγὸς τῶν ῥωμαίων, τὰ μὲν σκύλα συναθροίσας, εἷς τὴν ῥώμην ἀπέστειλε. τὴν δὲ λείαν ἀπέδωκε διὰ τοῖς προσήκουσι. αὐτὸς δ' ἀναλαβὼν τὰ στρατόπεδα, κὴ ἐλθὼν πρὸς αὐτὴν τὴν λιγυστικὴν, εἷς τὴν τῶν βοιῶν ἐνέβαλε χώραν· συληρώσας δὲ τὰς ὁρμὰς τῶν στρατοπέδων τὴ ὠφελείας. ἐν ὀλίγαις ἡμέραις ἦκε μετὰ τῶν δυνάμεων εἷς τὴν ῥώμην. κὴ δ' μὲν καπιτώλιον ἐκόσμησε, τὰς τε σημαίας κὴ τοῖς μανιάκοις. διὰ δὲ διὰ χρυσοῦν ἔλλιον. ὁ φοροῦσι πρὸ τὰς χεῖρας ἃ δὴ βάχιλον οἱ γαλάται. ταῖς δὲ λοιπῆς σκύλοις κὴ τοῖς αἰχμαλώτοις, πρὸς τὴν εἴσοδον ἐχρήσατο τὴν ἑαυτῆ. ἃ πρὸς τὴν τῆ ἁμιλβα κακόσμησιν. ἡ μὲν δὴ κελτῶν ἔφοδος, τούτῳ τῷ τρόπῳ ἀνεφθάρη. ὧν οἱ μὲν ἰταλιῶται μάλιστα τῆ ῥωμαίοις, μέγαν ἃ φόβερον ἐσικρεμάσαν κίνδυνον. ἀπὸ δὲ καὶ τροπαίωμα τοῦ τοῦ κατελπίζοντες ῥωμαῖοι δυνήσεσθαι διὰ κελτοὺς ἐκ τῆ τόπων τῶν πρὸ ἃ δὴ πάντα διὰ ὁλοχερῶς ἐκβαλεῖν, τούς τε μὴ ταῦτα κατασταθέντας ὠάτους, κόϊντον φλούϊον, ἃ τί τὸν μάλιον. ἀμφοτέρας καὶ τὰς δυνάμεις μὴ πρασκευῆς μεγάλης ἐξαπέστειλαν διὰ κελτούς. οὗτοι δὲ διὰ μὲν βοιοὺς ἐξ ἐφόδου καταπλαγέντες, ῥωμαίοις ἐνεκράτησαν εἷς τὴν ῥωμαίων ἑαυτοὺς δοῦναι

ὄντες δ' πλῆθος εἰς πέντε μυριάδας. οἱ δὲ ῥωμαῖοι, τὰ μὲν ὁρῶντες σφᾶς ἐλάττους ὄντας παρὰ πολὺ τῶν ἐναντίων, ἐβούλοντο συγχωρῆσαι τοῖς τῶν συμμαχούντων αὐτοῖς κελτῶν δυνάμεσι. τὰ δὲ συλλογιζόμενοι τὴν τε γαλατικὴν ἀθεσίαν, & ὅτι πρὸς ὁμοφύλους τῶν προσλαμβανομένων μέλλοιεν πολεμεῖσθαι τὴν κίνδυνον, δυλαβοῦντο τοιούτοις αὐθράσι, τοιούτου καιροῦ καὶ πράγματος κοινωνεῖν. τέλος δ' ἦν, αὐτοὶ μὲν ὑπέμειναν ἐντὸς τοῦ ποταμοῦ. τοὺς δὲ τῶν κελτῶν σφίσι συμφόντας, διαβιβάσαντες εἰς τὸ πέραν, ἀνέπασσαν τὰς ὑπὸ τὸ ῥείθρου γεφύρας. ἅμα μὲν ἀσφαλιζόμενοι τὰ πρὸς ἐκείνους. ἅμα δὲ, μίαν ἑαυτοῖς ἀπολείποντες ἐλπίδα σωτηρίας, τὴν ἐν ταῖς νικαῖς. ἦν δ' κατόπιν αὐτοῖς ἄβατον ὄντα παρακεῖσθαι δυνάμενον προκειμένου ποταμόν. πραξάντες δὲ ταῦτα, πρὸς δ' διακινδυνεύειν ἦλθον. δοκοῦσι δ' ἐμφόνως κεχρῆσθαι τῇ μάχῃ ταύτῃ ῥωμαῖοι. τῶν χιλιάρχων ἀπολειφάντων, ὡς δεῖ ποιεῖσθαι δυνάμενα, κοινῇ καὶ κατιδίαν ἑκάστου. συνεωρακότες γὰρ ἐκ τῶν προγεγονότων κινδύνων, ὅτι τοῖς τε θυμοῖς κατὰ τὴν πρώτην ἔφοδον, ἕως ἂν, ἀκέραιον ᾖ, φοβερώτατόν ἐστι πᾶν δ' γαλατικὸν φῦλον. ἄν τε μάχαιραι τὰς κατασκευὰς καθάπερ εἴρηται πρότερον, μίαν ἔχουσι τὴν πρώτην καταφορὰν καιρίαν. ἀτὰρ δὲ ταύτης δυθέως ἀπεξυροῦνται καμπόμεναι κατὰ μῆκος καὶ τὰ πλάτος ὥστε τοσοῦτον, ὥστε ἂν μηδὲν τὶς αὐασροφὴν τοῖς χρωμένοις ἐρείσαντας πρὸς τὴν γῆν ἀπευθῦναι δεῖ πολὺ, τελέως ἄπρακτον εἶναι τὴν δευτέραν πληγὴν αὐτῶν. αὐαδύντες δ' οἱ χιλίαρχοι τὰ τῶν ξιφείων δράτα τῶν κατόπιν ἐφεσώντων τοῖς πρώτοις ἀπείρους, καὶ παραγγείλαντες ἐκ μεταλήψεως δεῖν ξίφεσι χρῆσθαι, συνέβαλον ἐκ παρατάξεως κατὰ πρόσωπον τοῖς κελτοῖς. ἅμα δὲ δεῖ πρὸς τὰ δράτα τοῖς πρώτοις καταφορᾶς χρωμένων τῶν γαλατῶν ἀχρειωθῆναι τὰς μαχαίρας, συναλαβόντες εἰς τὰς χεῖρας, δὲ μὴ κελτοὶ ἀπράκτους ἐποίησεν. ἀφελόμενοι τὴν ἐκ διάρσεως αὐτῶν μάχην. ὅπερ ἴδιόν ἐστι γαλατικῆς χειρὸς. δεῖ δ' μηδαμῶς κέντημα δ' ξίφος ἔχειν. αὐτοὶ δ' οὐκ ἐκ καταφορᾶς. ἀλλ' ἐκ διαλήψεως ὀρθοῖς χρώμενοι τοῖς μαχαίραις, πρακτικοῦ τοῦ κεντήματος δεῖ αὐτοὺς ὑπάρχοντος, τύπτοντες εἰς τὰ σέρνα & τὰ πρόσωπα, & πληγὴν ἐπὶ πληγῇ φέροντες, διέφθειραν δὲ πλείστους τῶν παραταξαμένων, δι' τὴν τῶν χιλιάρχων πρόνοιαν. ὁ μὲν γὰρ σρατηγὸς φλαμίνιος, οὐκ ὀρθῶς δοκεῖ κεχρῆσθαι δεῖ προειρημένῳ κινδύνῳ. παρ' αὐτὴν γὰρ τὴν ὄφυν τοῦ ποταμοῦ ποιησάμενον τὴν ἐκ ταξιν, διέφθειρε δ' ῥωμαϊκῆς μάχης ἴδιον. οὐχ ὑπολειπόμενος τόπον πρὸς τὴν ἐπὶ πόδα τῶν ἀπείρων αὐαχώρησιν. εἰ γὰρ βραχὺ μόνον πεσεῖν τῇ χώρᾳ δεῖ ἄνδρας κατὰ τὴν μάχην, ῥᾴδιον ἂν, εἰς δ' ποταμὸν αὐτοὺς ἔλαυνε, δι' τὴν ἀσυχίαν τοῦ πρόσω τόπου. οὐ μὴν, ἀλλά γε πολυνικήσαντες τῶν σφετέρων ἀρετῶν καθάπερ ἔφαμεν, καὶ πλεονεκτοῦσι μὲν λείαις, οὐκ ὀλίγην δὲ σκύλων κρατήσαντες, ἐπανῆλθον εἰς τὴν ῥώμην. δεῖ δ' ἀρχῆς ἔτει διαπρεσβευσαμένων τῶν κελτῶν ὑπὲρ εἰρήνης, ἢ ἂν ποιήσειν ὑποχωσαμένων ἐαυτῶν οἱ κατασταθέντες ὕπατοι, μάρκος κλαύδιος, καὶ γναῖος κορνήλιος τὸ μὲν συγχωρηθῆναι τὴν εἰρήνην αὐτοῖς. οἱ δ' ἀπυχόντες & κείναντες δι' ἐλεύξαι τὰς τελευταίας ἐλπίσας, αὖθις ὥρμησαν. οἱ δ' μιθοῦσαι τὸ δεῖ δ' ῥόδανον γαισατῶν παλατῶν εἰς δισμυρίους. οὓς πάλαι δέον ἔχον ἐν ἑτοίμῳ. καὶ προσδόκων τὴν τῶν πολεμίων ἔφοδον. οἱ δὲ τῶν ῥωμαίων σρατηγοὶ δι' ὥρας ἐπιγενομένης, αὐαλαβόντες τὰς δυνάμεις ἦλθον εἰς τὴν τῶν ἰσόμβρων χώραν. προσπελεύσαντες δὲ & σρατοπεδεύσαντες δεῖ πόλιν ἀχέρας, ἣ μεταξὺ κεῖται τοῦ πάδου καὶ τῶν ἄλπεινῶν ὀρῶν, ἐπολιόρκουν ταύτην. οἱ δ' ἰσόμβροι βοηθεῖν μὲν οὐ δυνάμενοι δι' δὲ προκαταλημφθῆναι δεῖ δύφυείς τόσους, απεύδοντες δὲ λῦσαι τὴν πολιορκίαν τῶν ἀνδρῶν, μέρος τι τῆς δυνάμεως διαβιβάσαντες ἐν πάδον εἰς τὴν τῶν ἄνδρων χώραν, ἐπολιόρκουν δ' κλασίδιον προσαγορευόμενον. προσπεσόντος δὲ τοῦ συμβαίνοντος τοῖς σρατηγοῖς, αὐαλαβὼν δεῖ ἱππεῖς μάρκος κλαύδιος καὶ τῶν πελτικῶν, ἀπεβοήθησε τοῖς πολιορκουμένοις. οἱ δὲ κελτοὶ πυθόμενοι τὴν παρουσίαν τῶν ὑπεναντίων, λυσάντες τὴν πολιορκίαν ὑπάντων καὶ παρετάξαντο. τῶν δὲ ῥωμαίων αὐτοῖς τοῖς ἱππεῦσιν δεξεφόδου τολμηρῶς σφίσι προσπεσόντων, τὰς μὲν ἀρχὰς, αὐτεῖχον. μετὰ δὲ ταῦτα πειρασαμένων καὶ κατὰ νώτου & κατὰ κέρας, δυχρη-

δυσχρηστούμενοι τῇ μάχῃ, τέλος ἐξέπεσον ὑπ' αὐτῶν τῶν ἱππέων. οἱ πολλοὶ μὲν εἰς ὃν ἐπεσόντες ὑπὸ τῶν ῥευμάτων διεφθάρησαν. οἱ δὲ πλείους ὑπὸ τῶν πολεμίων κατεκόπησαν. ἔλαβον δὲ καὶ τὰς ἀχέρας οἱ ῥωμαῖοι σὺν τοῖς ἡγεμόσι. ἐκχωρησάντων εἰς μεσόλανον τῶν γαλατῶν. ὅς ἐστι δῆτι κυκλωτάτος τόπος τῶν ἰσόμβρων χώρας. οἷς ἐκ πολλοῦ ἐπακολουθήσαντες οἱ γναῖοι καὶ προσβαλόντες ἄφνω πρὸς τὸ μεσόλανον, τὸ μὲν πρῶτον, ἰσχυρὰν εἶχον· ἀπολυομένου δ' αὐτοῦ πάλιν εἰς τὰς ἀχέρας, ἐπεξελθόντες καὶ τὴν οὐραίαν ἀθρόοι θρασέως, πολλοὺς μὲν νεκροὺς ἐποίησαν. μέρος δέ τι ζωγρεῖν αὐτῶν ἠνάγκασαν. ἕως ὁ γναῖος αὐτὸς καλεσάμενος τοὺς ἐκ τῆς πρώτης παρόρμησιν ἦναι μὴ συμβαλεῖν τοῖς πολεμίοις. οἱ μὲν οὖν ῥωμαῖοι πειθαρχήσαντες τῷ στρατηγῷ, ἐμεμάχοντο πρὸς τοὺς ἐπικειμένους θυρώσαντο. οἱ δὲ κελτοὶ δέ παρὸν δυτύχημα μείναντες ὡς πόσον διαρκέσαι ἔτ' οὐ πολὺ διατείναντες, ἔφθασαν εἰς τὰς παρόδους. ὁ δὲ γναῖος ἐπακολουθήσας, τήν τε χώραν ἐπόρθει καὶ μεσόλανον εἷλε κατακράτος. οὐ συμβαίνοντος οἱ προεσώθησαν τῶν ἰσόμβρων, ἀπογνόντες τὰς σωτηρίας ἐλπίδας, πάντα τὰ καθ' αὑτοὺς ἐπέτρεψαν τοῖς ῥωμαίοις. ὁ μὲν οὖν πρὸς τοὺς κελτοὺς πόλεμος ἐτελεύτησε. τοιοῦτον ἔσχε δὲ τέλος. κατὰ μὲν τὴν ἀπόνοιαν καὶ τόλμαν τῶν ἀγωνιζομένων αὐθρωπ, ἐπὶ δὲ κατὰ τὰς μάχας καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἐν αὐτοῖς ἀπολυμένων καὶ παρατεταγμένων, οὐδενὸς καταλείπεται τῶν ἱστορημένων. κατὰ δὲ τὰς ἐπιβολὰς καὶ τὴν ἀκεισίαν τῆς κατὰ μέρος χειρισμοῦ, τελέως οὐκ ἀποφαίνοντες. ὡς δὲ μὴ δὲ πλεῖον, ἀλλὰ συμβάλλω ἅπαν δὲ γενόμενον ὑπὸ τῶν γαλατῶν, θυμῷ μᾶλλον ἢ λογισμῷ βραβεύεσθαι· σὺν οἷς ἡμεῖς συνθεωρήσαντες μετ' ὀλίγον χρόνον αὐτοὺς ἐκ τῶν σὺν δὲ πάσαν πεδίων ἠθροισμένους, πλὴν ὀλίγων τόπων τῶν ὑπ' αὐτὰς τὰς ἄλπεις κειμένων, οὐκ ὠήθημεν δεῖν, οὔτε τὴν ἀρχὴν ἔφοδον ἀμνημόνευτον παραλιπεῖν, οὔτε τὰς μετὰ ταῦτα πράξεις. οὔτε τὴν τελευταίαν ἀνάστασιν. ὑπολαμβάνοντες οἰκεῖον ἱστορίας ὑπάρχειν τὰ τοιαῦτ' ἐπίσης ὡς τὴν τύχης ἐπιμνήμιον ἄγειν καὶ παράδοσιν τοῖς ἐπιγινομένοις. ἵνα μὴ τελέως οἱ μεθ' ἡμᾶς ἀνεννόητοι τῶν τοιούτων ὑπάρχοντες, ἐκπλήττωνται τὰς αἰφνιδίους καὶ παραλόγους τῶν βαρβάρων ἐφόδους. ἀλλ' ὡς σόν ἐν νῷ λαβόντες, ὡς ὀλιγοχρόνιόν ὄντι λίαν εὐφθαρτον, τοῖς δὲ φῦλον αὐτῶν ὑπομένον, καὶ πάσας ἐξελέγχοιεν τὰς σφετέρας ἐλπίδας πρότερον ἢ παραχρῆσαι τινὸς τῶν αὐαγκαίων. καὶ ὡς δὲ τὴν περσῶν ἔφοδον ὡς τὴν ἑλλάδα καὶ γαλατῶν ὡς ἑλλησποὺς εἰς μνήμιον καὶ παράδοσιν ἡμῖν ἀπαντῶντας, οὐ μικρά. μεγάλα δ' οἶομαι συμβεβλῆσθαι πρὸς τοὺς ὑπὲρ τῆς κοινῆς τῶν ἑλλήνων ἐλευθερίας ἀγῶνας. οὔτε γὰρ χορηγιῶν, οὔθ' ὅπλων, οὔτ' ἀνδρῶν πλῆθος κατεπλαγεῖς ἄντισ ἀποσαίη τὴν τελευταίας ἐλπίδος, ἢ ἀναφανίζεσθαι τοὺς σφετέρας χώρας καὶ πατρίδος. λαμβάνων πρὸ ὀφθαλμῶν δὲ παράδοξον τῶν τότε γενομένων, καὶ μνημονεύων ὅσας μυριάδας, καὶ πίνας τόλμας καὶ πλίκας παρασκευάς, ἃ τῶν σὺν νῷ καὶ μετὰ λογισμοῦ κινδυνευόντων ἄιρεσις καὶ δύναμις καθεῖλεν. ὁ δὲ ἀπὸ γαλατῶν φόβος, οὐ μόνον δὲ παλαιόν, ἀλλὰ καθ' ἡμᾶς ἤδη πλεονάκις ἐξέπληξε τοὺς ἕλληνας. διὸ καὶ μᾶλλον ἐγώγε παρορμήθην ὡς τὰ κεφαλαιώδη μὲν, ἀνέκαθεν δὲ ποιήσασθαι τὴν ὑπὲρ τούτων ἐξήγησιν. ἀσφαλούμενος δ' ὁ τῶν κάρχηδονίων στρατηγός, ἀπὸ τούτων παρέβημεν τῆς ἐξηγήσεως, ἕτη χειρίσας ὀκτὼ τὰ κατὰ τὴν ἰβηρίαν ἐτελεύτησε δολοφονηθεὶς ἐν τοῖς ἑαυτοῦ καταλύμασι νυκτὸς ὑπό τινος κελτοῦ δι' ἔνθεον. ἰδίων ἕνεκα ἀδικημάτων. οὐ μικρὰν ἀλλὰ μεγάλην ποιήσας ἐπίδοσιν τοῖς καρχηδονίων πράγμασι. οὐχ' ὅτω δὲ τῶν πολεμίων ἔργον, ὡς δὲ τῆς πρὸς τοὺς δυνάστας ὁμιλίας. τὴν δὲ στρατηγίαν οἱ καρχηδόνιοι τῶν κατὰ τὴν ἰβηρίαν αὐτὸ ἐκ τοιούτου λαβόντες ὄντι νέῳ δὲ τὴν ὑποφαινομένην ἐκ τῶν πράξεων ἀρχίνοιαν αὐτοῦ καὶ τόλμαν. ὃς παραλαβὼν τὴν ἀρχὴν, οὐδέως ἦλθος ἦν ἐκ τῶν ἐπινοημάτων πόλεμον ἐξοίσων ῥωμαίοις. ὁ δὲ καὶ τέλος ἐποίησε. πάνυ βραχὺν ἐπιχὼν χρόνον. τὰ μὲν οὖν κατὰ καρχηδονίους καὶ ῥωμαίους ἀπὸ τούτων ἤδη τῶν καιρῶν ἐν ὑποψίαις ἦν πρὸς ἀλλήλους ὑπαρχόντων καὶ φιλίαις. οἱ μὲν γὰρ ἐπεβούλευον ἀμύνασθαι ἀπειθοῦντες δὲ τὰς σὺν σικελίαν ἐλαττώσεις. οἱ δὲ ῥωμαῖοι ἡσυχίσον θεωροῦντες αὐτῶν τὰς ἐπιβολάς. ἐξὸν πλὴν ἦν τοῖς ὀρθῶς

σκοπούμενοις ὅτι μέλλουσι πολεμεῖν ἀλλήλοις οὐ μετὰ πολὺν χρόνον. κατὰ μὲν δὴ αὐτοὺς καιροὺς, ἀχαιοὶ καὶ φίλιππος ὁ βασιλεὺς, ἅμα τοῖς ἄλλοις συμμάχοις συνίσταντο δὴ πρὸς αἰτωλοὺς πόλεμον δὴ προσαγορευθέντα συμμαχικόν. ἡμεῖς δ' ἐπειδὴ τὰ κατὰ σικελίαν καὶ λιβύην καὶ τὰς ἀρχὰς πράξεις ἀνεξιόντες κατὰ συνεχὲς τὴν προκατασκευὴν, ἥκομεν ἐπὶ τὴν ἀρχὴν, τοῦτε συμμαχικοῦ, καὶ τὸ δευτέρου μὲν συσάντος ῥωμαίοις καὶ καρχηδονίοις πολέμου, προσαγορευθέντος δὲ πρὸς τοῖς πολίταις ἀννιβιακοῦ, κατὰ δὲ τὴν ἀρχὴν πρόθεσιν ἀπὸ τούτων τῶν καιρῶν ἐπαγγελλόμεθα ποιήσασθαι τὴν ἀρχὴν τῆς ἑαυτῶν συντάξεως, πρέπον δ' ἂν εἴη τοῦτον ἀφεμένους, ἐπὶ τὰς κατὰ τὴν ἑλλάδα μεταβαίνειν πράξεις. ἵνα παντα χόθεν ὁμοίαν ποιησάμενοι τὴν προκατασκευὴν καὶ τὴν ἔφοδον ἐπὶ τοὺς αὐτοὺς καιροὺς, οὕτως τὴν ἰδίας καὶ τὴν ἀπολεκτικὴν ἱστορίας ἀρχώμεθα. ἐπεὶ δ' οὐ πάντας πράξεις καθάπερ οἱ πρὸ ἡμῶν, οἷον τὰς ἑλληνικὰς ἢ περσικὰς, ὁμοῦ μὲν τὰς ἐν τοῖς γνωριζομένοις μέρεσι τῆς οἰκουμένης ἀναγράφειν ἐπικεχειρήκαμεν, ὀλίγα δὲ πρὸς τοῦτο τὸ μέρος τῆς ἐπιθέσεως ἰδιόν τι συμβεβληκὸς τοῖς καθ' ἡμᾶς καιροῖς. ὑπὲρ ὧν σαφέστερον ἑτέροις διηλώσομεν ἴδιον ἄν, εἰ καὶ πρὸ τῆς κατασκευῆς ὡς ἐπιβραχεῖ τῶν ἐπιφανεστάτων καὶ γνωριζομένων ἐθνῶν καὶ τόπων ἐφάψασθαι τῆς οἰκουμένης. τοῦτο μὲν δὴ τῶν κατὰ τὴν ἀσίαν καὶ τῶν κατὰ τὴν αἴγυπτον, ἀρκούντως ἔχει τοιεῖσθαι τὴν ἀνάμνησιν ἀπὸ τῶν νῦν ῥηθέντων καιρῶν. δεῖ δὲ τὴν μὲν ὑπὲρ τῶν προγεγονότων εἰς αὐτοὺς ἱστορίαν, ὡς πλειόνων ἐκδεδομένων καὶ γνώριμον ὑπάρχειν ἅπασιν. ἐν ᾧ δὲ τοῖς καθ' ἡμᾶς καιροῖς, μηδὲν αὐτῆς ἐλλελειμμένον ἀπαντᾶσθαι μηδὲ παρὰ λόγον ὑπὸ τύχης, ὥστε προσδεῖσθαι τῶν προγεγονότων ὑπομνήσεως. τοῦτο δὲ τὸ τῶν ἀχαιῶν ἔθνος, καὶ τοῦτο τῶν μακεδονίων οἰκίαν, ἁρμόσει δεόντως ἐπιβραχέων ἀναλαμβάνειν τοῖς χρόνοις. ἐπειδὴ τοῦτο μὲν ταύτην, ὁλοσχερὴς ἐπανάρεσις. τοῦτο δὲ τοῖς ἀχαιοῖς καθάπερ ἐπάνω προεῖπον, παράδοξος αὔξησις καὶ συμφόνησις ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς καιροῖς γέγονε. πολλῶν γὰρ ἐπιβαλομένων ἐν τοῖς παρελπλυθόσι χρόνοις, ὡς ταυτὸ συμφέρον ἀπαγεῖν πελοποννησίους, οὐδενὸς δὲ καθικέσθαι διανοηθέντος. δι' ἣν μὲν δὴ κοινῆς ἐλευθερίας ἕνεκεν, ἀλλὰ τὴν σφετέραν δυναστείαν χάριν ἑκάστου ποιεῖσθαι τὴν ἐπιβολὴν, τοιαύτῃ καὶ τηλικαύτῃ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς καιροῖς ἔσχε προκοπὴν καὶ συντέλειαν οὗτος δὲ μέρος, ὥστε μὴ μόνον συμμαχικὴν καὶ φιλικὴν κοινωνίαν γεγενῆσθαι πραγμάτων πρὸς αὐτοὺς, ἀλλὰ καὶ νόμοις χρῆσθαι τοῖς αὐτοῖς καὶ σταθμοῖς, καὶ μέτροις. καὶ νομίσμασι. πρὸς δὲ τούτοις, ἄρχουσι. βουλευταῖς. δικασταῖς τοῖς αὐτοῖς. καθόλου δὲ τούτῳ μόνῳ διαλλάττειν, τῷ μὴ μιᾶς πόλεως ἐλλὸν ἔχειν τὴν σύμπασαν πελοπόννησον, ἢ μὴ ἓν αὐτὸν περίβολον ὑπάρχειν τοῖς κατοικοῦσιν αὐτήν. τἆλλα δ' ἓν καὶ κοινὴ καὶ κατὰ πόλεις ἑκάστους, ταὐτὰ καὶ παραπλήσια. πρῶτον μὲν ὡς ἐπεκράτησε καὶ νῦν χρόνῳ δ' τῶν ἀχαιῶν ὄνομα κατὰ πάντων πελοποννησίων, οὐκ ἄχρηστον μαθεῖν. οὔτε γὰρ χώρας ἢ πόλεων πλῆθει διαφέρουσιν οἱ πάλαι ἀρχὰς ἔχοντες τὴν προσηγορίαν ταύτην, οὔτε πλούτοις, οὔτε τοῖς τῶν ἀνδρῶν ἀρεταῖς. τότε μὲν γὰρ τῶν ἀρκάδων ἔθνος, ὁμοίως καὶ τῶν λακώνων, πλῆθει μὲν ἀνδρῶν καὶ χώρας, οὐδὲ παρὰ μικρὸν ὑπερέχει. νῦν μὲν οὐδὲ τῶν τῆ ἀνδραγαθίας πρωτείων, οὐδὲ τῶν ἑλλήνων δίοιτ' εἰσὶν οὐδέ ποτε παραχωρεῖν οἱ προειρημένοι. πῶς δὲ καὶ διατί νῦν δύδοκοῦσιν οὗτοι τὲ καὶ δ' λοιπὸν πλῆθος τῶν πελοποννησίων, ἀλλὰ τὴν πολιτείαν τῶν ἀχαιῶν καὶ τὴν προσηγορίαν μετειληφότος, λῆλον ὡς τύχῃ μὲν λέγειν, οὐδαμῶς ἂν, εἴη πρέπον. φαῦλον δὲ αἰτίαν μὲν ἄλλον ζητεῖν. χωρὶς δὲ ταύτης, οὔτε τῶν κατὰ λόγον, οὔτε τῶν παρὰ λόγον ἐᾶν δοκούντων οὐδὲν οἷόν τε σωτελεσθῆναι. ἔστιν δ' ὡς ἐμὲ δόξα τοιαύτη. ἡ ἰσηγορίας καὶ παρρησίας καὶ καθόλου δημοκρατίας ἀληθινῆς, σύστημα τῆς προαιρέσεως εἰλικρινεστέραν οὐκ ἂν εὕροις ἢ παρὰ τοῖς ἀχαιοῖς ὑπαρχούσης. αὕτη τινὰς μὲν ἐθέλοντι αἱρετισὰς εὗρε πελοποννησίων. πολλοὺς δὲ πειθοῖ καὶ λόγῳ προσηγάγετο. τινὰς δὲ διαλαμβάνουσα συνκαιρῷ, παραχρῆμα πάλιν δύδοκεῖν ἐποίησεν αὕτη δὲ αὐαγμαθέντας. οὐδενὶ δὲ οὐδὲν ὑπολειπόμενον πλεονέκτημα τοῖς ἡγουμένοις. ἴσα δὲ πάντα ποιοῦσα τοῖς ἀεὶ προσλαμβανομένοις, ταχέως καθικνεῖτο τῆς προκειμένης ἐπιβολῆς. δύο συνεργοῖς χρωμένη τοῖς ἰσχυροτάτοις. ἰσότητι καὶ φιλανθρωπίᾳ. διὸ ταύτῃ ἀρχηγὸν καὶ ἄπορον ἠγάπων τοῦ συμ-

τοῖ συμφονήσαντας πελοποννησίοις, τὴν ἐπάρχουσαν αὐτοῖς βλαμονίαν κατασήσασθαι. τὰ μὲν δὴ τ᾽ προαιρέσεως καὶ δ᾽ ἣ πολιτείας ἰδίωμα δ᾽ νῦν εἰρημένον. καὶ δ᾽ πρότερον ὑπῆρχε παρὰ δὲ ἀχαιοῖς. ἦλον δὲ ὅτι, καὶ δι᾽ ἑτέρων μὲν πλειόνων. πρὸς δ᾽ παρὸν δὲ ἀρκέσει πίστεως χάειν, ἐν ᾗ καὶ δύναληφθεὶ μαρτύεον. καθ᾽ ὃν δὴ καιροὶς ἐν δὲ τὰ κατὰ τὴν ἰταλίαν τόποις, κατὰ τὴν μεγάλην ἑλλάδα τότε προσαγορευομένην, ἐνέπεσε τὰ σωτήρια τῶν πειθαγορείων. μετὰ ταῦτα δὲ γενομένου κινήματος ὁλοχερεῖς πρὸς τὰς πολιτείας, ὅπερ εἰκὸς ὡς ἂν, τῶν πρώτων αὐξήσεων ἀφ᾽ ἑκάστης πόλεως ὄντα παραλόγως διαφθαρέντων, σωτὲ ἐν τὰς κατ᾽ ἐκείνους δὲ τόπους ἑλληνικὰς πόλεις, ἀναπεπλῆσθαι φόνου καὶ τάστεως ἅπαν τοιαύτης ταραχῆς. ἐν οἷς καιροῖς ἀπὸ τῶν πλείστων μερῶν τ᾽ ἑλλάδος προσβυόντων ἐπὶ τὰς διαλύσεις, ἀχαιοῖς καὶ τῇ τούτων πίστει χρήσασθαι, πρὸς τὴν τῶν παρόντων κακῶν ἴασιν. οὐ μόνον δὲ κατὰ τούτους δὲ καιροὺς ἀποδέξαντα τὴν αἵρεσιν τῶν ἀχαιῶν, ἀλλὰ καὶ μετά τινας χρόνους ὁλοχερῶς ὥρμησαν, ὃ δ᾽ μιμήσασθαι τ᾽ πολιτείας αὐτῶν. παρακαλέσαντες γὰρ σφᾶς καὶ συμφονήσαντες, κροτωνιάται. συβαρῖται. καυλωνιάται, πρῶτον μὲν ἀπέλειξαν δὲ ὁμορρίου κοινὸν ἱερὸν καὶ τόπον, ἐν ᾧ τάς τε συνόδους καὶ τὰ βουλεύματα μετέλεγον. δεύτερον, δὲ ἐθισμοὺς καὶ νόμους ἐκλαβόντες δὲ τῶν ἀχαιῶν, ἐπεβάλοντο χρῆσθαι καὶ διοικεῖν κατὰ ταὐτοὺς τὴν πολιτείαν. ὑπὸ δὲ τ᾽ διονυσίου τ᾽ συρακουσίου δυναστείας, ἔτι δὲ τ᾽ τῶν περιοικούντων βαρβάρων ἐπικρατείας, ἐμποδισθέντες, οὐχ᾽ ἑκάσιος. ἀλλὰ κατ᾽ αὐάγκαν αὐτῶν ἀπέσκαψαν. μετὰ δὲ ταῦτα λακεδαιμονίων μὲν παραδόξως πλησάντων δὲ τὴν ἐν λεύκτροις μάχην, θηβαίων δ᾽ αὐελπίστως αὐτὶ ποιησαμένων τ᾽ τῶν ἑλλήνων ἡγεμονίας, ἣν ἀρετὴ δὲ πάντας μὲν δὲ ἕλληνας. μάλιστα δὲ δὲ προειρημένοις. ὡς ἂν, τῶν μὲν συγχωρούντων ἀτ᾽ τᾶδε. τῶν δὲ μὴ πιστευόντων ὅτι νενικήκασιν. οὐ μὴν ἀλλά γε δὲ ἀμφισβητουμένων, ἐπέφερον θηβαῖοι ἢ λακεδαιμόνιοι μόνοις τ᾽ ἑλλήνων ἀχαιοῖς. οὐ πρὸς τὴν δύναμιν ἀποβλέψαντες. ἦν δὲ τότε ἐλαχίστη ἣν ἡ τῶν ἑλλήνων. εἶχοντο δὲ πλεῖον εἰς τὴν πίστιν ἢ τὴν ὅλως καλοκαγαθίαν. ὁμολογουμένως δὲ μὴ τότε ταύτῃ δὲ αὐτῶν πάντες εἶχον τὴν δόξαν. τότε μὲν δὴ μάλιστα αὐτὰ τὰ κατὰ τὴν προαίρεσιν ὑπῆρχε τῇ αὐτοῖς. ἀποτέλεσμα δὲ ἡ πρᾶξις ἀξιόλογος πρὸς τὴν αὔξησιν τῶν ἰδίων αὐτῶν πραγμάτων, οὐκ ἐπίνετο. δὲ μὴ δύνασθαι φῦναι προσάτην ἄξιον τ᾽ προαιρέσεως. ἀεὶ δ᾽ ἂν ὑπολείξαντα ποτὲ μὲν ὑπὸ τ᾽ λακεδαιμονίων ἀρχῆς ἐπισκοτεῖσθαι καὶ κωλύεσθαι. ποτὲ δὲ μᾶλλον ὑπὸ τ᾽ μακεδόνων. ἐπεὶ δὲ ποτε σὺν καιρῷ προσάτας ἀξιόχρεως ἔυρε, ταχέως τὴν αὐτῆς δύναμιν ἐποίησε φανεράν. ἐπὶ τελεσαμένη δ᾽ κάλλιστον ἔργον, τὴν πελοποννησίων ὁμόνοιαν. ἧς ἀρχηγὸν μὲν καθηγεμόνα δ᾽ ὅλης ἐπιβολῆς ἄρα τὸν νομιστέον δὲν σκυθρωπόν. ἀφυγιστὴν δὲ τελεσιουργὸν τ᾽ πράξεως, φιλοποίμνια δ᾽ μεγαλοπολίτην. βεβαιωτὴν δὲ τ᾽ μόνιμον αὐτὴν ὃ ποσὸν γενέσθαι λυκόρταν ἡ τοῖς ταὐτὰ τούτῳ προελομένοις ἄνδρας. τίνα δ᾽ ἦν ἑκάστοις τὰ πραχθέντα. ἡ πῶς, ἡ κατὰ ποίοις καιροὶς, πειρασόμεθα δηλοῦν ἀεὶ κατὰ δ᾽ πρέπον τῇ γραφῇ ποιούμενοι τὴν ἐπισασίαν. τῶν μὲν τοίγε ἀράτῳ μοκνημένων, ὑῶν μετὰ ταῦτα πάλιν ἐπικεφαλαιούμενοι μνησθήσόμεθα. ἀλλὰ δ᾽ καὶ λίαν ἀληθινοὺς σαφεῖς ἐκείνου δὲ τῶν ἰδίων ζυγοτεταχέναι πράξεων ὑπὸ μνήμα τοσμούσ. τῶν δὲ τοῖς ἄλλοις ἀκειβεσέραν καὶ μετὰ διαστολῆς ποιησόμεθα τὴν διήγησιν. ὑπολαμβάνων δὲ, ῥᾴστην ἐμοίτ᾽ ἂν γενέσθαι τὴν διήγησιν, ἡ τοῖς ἐντυγχάνουσιν δὲ παρακολουθήσειν τὴν μάθησιν, εἰ ποιησάμεθα τὴν ἐπίσασιν ἀπὸ τούτων τῶν καιρῶν, ἐν οἷς κατὰ πόλιν ἀναλυθέντος τοῦ τῶν ἀχαιῶν ἔθνους ὑπὸ τῶν ἐκ μακεδονίας βασιλέων, ἀρχὴ πάλιν ἐγένετο ἡ συνόδου τ᾽ πόλεων πρὸς ἀλλήλας. ἀφ᾽ ἧς ἀυξανομένου κατὰ δ᾽ ὑπερὲς δ᾽ ἔθνος, εἰς ταὐτὸ ἦλθε τὴν σωτέλειαν, ἐν ᾗ καθ᾽ ἡμᾶς ἦν. ὑπὲς ἧς κατὰ μέρος ἀρτίως εἶπον. ὀλυμπιὰς μὲν ἦν εἰκοστὴ καὶ τετάρτη πρὸς ταῖς ἑκατόν. ὅτε παρεῖσ᾽ ἤρξαντο συμφονεῖν ὁ ὀλυμπιοί. καιροὶ δὲ, καθ᾽ οὓς πολεμαῖος ὁ λάπου ἡ λυσίμαχος. ἔτι δὲ σέλευκος ὁ πολεμαῖος ὁ κράννους μετὰ πλαξάν δὲν βίον. πάντες δὴ οὗτοι δὲ τὴν προειρημένην ὀλυμπιάδα δ᾽ ζῆν διέλιπον δὲ μὲν αὐτέρου τούτων χρόνους, τοιαύτη τις ἦν, ἡ δὲ δ᾽ προειρημένον ἔθνος ἀπὸ τ᾽

πεμφθέντος βασιλεύοντος, ὃς ἦν υἱὸς μὲν Δημητρίου, κατὰ δὲ τὴν τῶν Ἡρακλειδῶν κάθοδον ἐκ Πελοποννήσου τῆς Δωρίδος, κατέσχε δὲ τὴν Μακεδονίαν τόπους. ἀπὸ τούτου κατὰ δὲ συνεχὲς καὶ κατὰ γένος ἕως Γονατᾶ βασιλευόντων, μετὰ ταῦτα δυσαρεστήσαντες τοῖς τὴν προειρημένην κατοικοῦσι, ὠκείωσαν μὲν νομίμως ἀλλὰ δεσποτικῶς αὐτῶν ἀρχήν, μετέστησαν εἰς δημοκρατίαν τὴν πολιτείαν. λοιπὸν ἤδη τὸν ἑξῆς χρόνους μέχρι μὲν Ἀλεξάνδρου καὶ Φιλίππου διῳκήσατο, ἄλλοτε μὲν ἄλλως ἐχώρει τὰ πράγματ' αὐτοῖς κατὰ τὰς πολιτείας. τὸ μὲν κοινὸν πολίτευμα καθάπερ εἰρήκαμεν, ἐν δημοκρατίᾳ συνέχειν ἐπειρῶντο. ἴδιον δ' ἦν ἐκ μόνης τῆς Μακεδονίας τὸ λεών. ἃς ἔτι καὶ νῦν συμβαίνει διαμένειν πλὴν ὠλενίου καὶ Ἑλίκης τῆς πρὸς τῶν Λευκτρικῶν καὶ τὸ Ἀχαϊκὸν θαλάττης κατοικίσεως. ἔθνη δ' εἰσὶ, πάρα. Λύμη. Φάρσα. Φριταία. Λεόντιον. Ἀγγέα. Πελίνη. Ἄργος. Βούρα. Κερύνια. Ὠλενία καὶ Ἑλίκη. κατὰ δὲ τοὺς ὑστέρους μὲν τῶν κατ' Ἀλέξανδρον καιρῶν, πρότερους δὲ τῆς ἁρπαγῆσης ὀλυμπιάδος, εἰς τοιαύτην διαφορὰν καὶ καχεξίαν ἐνέπεσον, καὶ μάλιστα δι' τῶν ἐκ Μακεδονίας βασιλέων. ἐν ᾗ συνέβη πάσας τὰς πόλεις χωρισθείσας ἀπ' αὐτῶν ἐναντίως δ' συμφέρον ἄγειν ἀλλήλαις. ἐξ οὗ συνέπεσε τὰς μὲν ἐμφούρους αὐτῶν γενέσθαι διὰ τὸ δημητρίου τὸν κασάνδρου, καὶ μετὰ ταῦτα Ἀντιγόνου τὸν Γονατᾶ. τὰς δὲ, καὶ τυραννεῖσθαι. πλείστους γὰρ μονάρχους οὗτος ἐμφυτεῦσαι δοκεῖ τοῖς Ἕλλησι. πόλεις δὲ τὴν εἰκόσην καὶ τετάρτην ὀλυμπιάδα πρὸς τὰς ἑκατὸν καθάπερ ἐπάνω προεῖπον, ἄνθισ' ἤρξαντο μετανοήσαντες συμφονεῖν ταῦτα δ' ἦν κατὰ τὴν Θύρρου διάβασιν εἰς Ἰταλίαν. καὶ πρῶτοι μὲν Ἀνέστησαν, δυμαῖοι. Πατρεῖς. Φιγαλεῖς. Φαραῖεις. Διόπερ οὐδὲ σκόλιον ὑπάρχειν συμβαίνει τῶν πόλεων τούτων πόθεν συμπολιτείας. μετὰ δὲ ταῦτα μάλιστα πως ἔτει πέμπτῳ τὴν φουρὰν ἐκβαλόντων αἰγεῖς, μετέσχον δὲ συμπολιτείας. ἐξῆς δὲ τούτοις, βουλοὶ δ' τύραννον ἀποκτείναντες, ἅμα δὲ τούτοις καιρῷ εἰς ἀπόστασιν κατέστησαν. συνιδὼν γὰρ ἰσίας ὁ δὲ καιρῷ τότε τυράννων, ἐκπεπτωκυῖαν μὲν ἐξ αἰτωλῶν τὴν φουρὰν, ἀπολωλότα δὲ δ' ἐν τῇ βούρᾳ μόναρχον δὲ μάρτυρα τῶν ἀχαιῶν, ἑαυτὸν παραχόθεν ὁρῶν ὅσον οὐκ ἤδη πολεμηθησόμενον, ἀποθέμενος τὴν ἀρχὴν, καὶ λαβὼν τὰ συνεδρία τῶν ἀχαιῶν ὑπὲρ τ' ἀσφαλείας, προσέθηκε τὴν πόλιν πρὸς δ' τῶν ἀχαιῶν σύστημα. τίνος χάριν ὠθεῖ δὲ χρόνους τούτους αἰνέσραμον, ἵνα πρῶτον μὲν φανῇ συμφανές, πῶς δ' κατὰ τοιούτους καιρούς, καὶ τίνων πρῶτοι τῶν δι' ἀρχῆς ἀχαιῶν ἄνδρες ἐπιβάντες τὴν ἐπιβολὴν τῆς νῦν συνάσεως. δεύτερον δ' ἵνα καὶ τὰ δι' προαιρέσεως, μὴ μόνον δι' τῆς ἡμετέρας ἀποφάσεως, ἀλλὰ δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων πίστεως τυγχάνῃ. διότι μία πόσ ἀεὶ τῶν ἀχαιῶν αἵρεσις ὑπῆρχε. καθ' ἣν προτείνοντες μὲν τὴν πρὸς αὐτοὺς ἰσηγορίαν καὶ παρρησίαν, πολεμοῦντες δὲ καὶ καταφρονιζόμενοι σωεχῶς. ὅτ' ἦ δι' αὐτῶν ἢ δι' τῶν βασιλέων τὰς σφετέρας πατρίδας καταδυναστευούσης, τούτῳ δὲ τρόπῳ καὶ ταύτῃ τῇ προθέσει, ὅσ' τοῦργον ἐπετέλεσαν. τάμβυ, δι' αὐτῶν. τὰ δὲ καὶ δι' τῶν συμμάχων. καὶ δὲ τὰ δι' ἐκείνων συμφέροντα γενόμενα πρὸς ὅσ' μέρος ἐν τοῖς ἑξῆς χρόνοις, δι' τὴν τῶν ἀχαιῶν προαίρεσιν αὐτοῖς. πολλοῖς δὲ κοινωνήσαντες πραγμάτων πλείστων τε καὶ καλλίστων συμμάχοις, οὐδέποτε δ' παρὰ πᾶν ἐπεθύμησεν ἐκ τῶν καταθυμάτων οὐδενὸς ἵνα λυσιτελοῦσ'. ἀλλ' αὐτὶ πάσης τ' ἑαυτῶν φιλοτιμίας, ἣν παρεῖχον τοῖς συμμάχοις, αὐτικατηλλάττοντο τὴν ἑκάστων ἐλευθερίαν, καὶ τὴν κοινὴν ὁμόνοιαν τὴν λοιπογνησίων. σαφέστερον δ' πρὸς τούτων ἔσαι παραλαμβάνειν δι' αὐτῶν τῶν πόλεων τὰς πράξεις ἐνδρημάτων. εἰκοσι μὲν δὴ ἔτη τὰ πρῶτα καὶ πέντε συνεπολιτεύσαντο μετ' ἑαυτῶν αἱ προειρημέναι πόλεις· γραμματέα κοινὸν ἐκ πόλεως ἕνα χειροτονούμενοι, καὶ δύο στρατηγούς. μεθ' ἃ δὲ ταῦτα πάλιν ἔδοξεν αὐτοῖς, ἐνὰ καθισάνειν. καὶ τούτῳ πιστεύειν πρὸς τῶν ὅλων. ἦ πρῶτος ἔτος τ' τιμῆς ταύτης, μάρκος ὁ κλωνεύς. τεταρτῷ δ' ὕστερον ἔτει τ' προειρημένης στρατηγοῦντος, ἄραρος ὁ σικυώνιος, ἔτη μὲν ἔχων εἴκοσι, τυραννομένην ἡ ἐλευθερώσας τὴν πατρίδα δι' τ' ἀρετ' ἑαυτ' ἦ τόλμης, προσένειμε πρὸς τὴν τῶν ἀχαιῶν πολιτείαν. ἀρχῆθεν εὐθὺς ἐράσμιος γενόμενος δι' προαιρέσεως αὐτῶν. ὀγδόῳ δὲ πάλιν ἔτει στρατηγὸς αἱρεθεὶς δ' δεύτερον καὶ πραξικοπήσας δ' ἀκροκόρινθον αὐτιγόνου κυριεύοντος. καὶ γενόμενος ἐγκρατὴς, μεγάλου μὲν ἀπέλυσε φόβου

φόβου δὲ τὴν πελοποννησον κατοικοῦντας. ἐλθυθερώσας ἢ κοινθίους, προσηγάγετο πρὸς τὴν τῶν ἀχαιῶν πολιτείαν. ὡσθ' λέτ' αὐτ' ἀρχῆς καὶ τὴν τῶν μεγαρέων πόλιν δια πραξάμενος, προσένειμε τοῖς ἀχαιοῖς. ταῦτ' ἐπίνετο γὰρ πρωτέρῳ ἔτει τῆς καρχηδονίων ἥττης. ἐν ᾗ καθόλου σικελίας ἐκχωρήσαντες πρῶτον, ὕστέμειναν τότε φόροις ἐνεγκεῖν ῥωμαίοις. μεγάλως λὲ προκοπὴν ποιήσας τῆς ἐπιβολῆς ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ, λοιπὸν ἤδη μετέλει, προσατῶν μὴ τοῦ τῶν ἀχαιῶν ἔθνους, πάσας ἢ τὰς ἐπιβολὰς ἢ πράξεις πρὸς ἓν τέλος ἀναφέρων. ἦν δ' οὗτ', ὑπ' μακεδόνας μὴ ἐκβαλεῖν ἐκ πελοποννήσου. τὰς ἢ μοναρχίας καταλῦσαι. βεβαιῶσαι λ' ἑκάστοις, τὴν κοινὴν ἢ πάτριον ἐλθυθερίαν. μέχρι μὴν ἦν αὐτῇ ζηνατᾶς, πρός τε τὴν ἐκείνου πλεονεξίαν, ἢ πρὸς τὴν αὐτῶν πλεονεξίαν αὐτῇ παρατατ' ὁμῶς μετέλει. πραγματικῶς ἕκαστα χειρίζων. καίπερ εἰς δεῦρ' προβάντων ἀμφοτέρων ἀνίκητος ὁ τόλμης, ὥστε φοβεῖσθαι συνθήκας πρὸς ἀλλήλους, ὑπὲρ ἀναιρέσεως τῶν ἀχαιῶν ἔθνους. αὐτίγονον λὲ μεταλλάξαντας, ὁ συνθεμένων τῶν ἀχαιῶν καὶ συμμαχίαν πρὸς αὐτῶν, καὶ μετὰ χόντων δύγενῶς σφίσι τοῦ πρὸς δημήτριον πολέμου, τὰ μὴν ἢ ἀλλοτριότητος ὁ δυσμενίας ἄρθη κατὰ δ' παρόν. ὑπεπέμετο λὲ, κοινωνικὴ ὁ φιλικὴ τῆς αὐτῶν μαθήσεως. δημητρίου λὲ βασιλεύσαντος δέκα μόνον ἔτη, καὶ μεταλλάξαντος δ' βίου τὴν πρώτῳ ἀναβασιν εἰς τὴν ἰταλικὴν ῥωμαίων, ἐπέμετό τις ἐυροια πραγμάτων, πρὸς τὴν ἐξαρχῆς ἐπιβολὴν τῶν ἀχαιῶν. οἱ γὰρ ἐν τῇ πελοποννήσῳ μόναρχοι δυσελπισήσαντες, ὡσθ' μετηλλαχέναι μὴν δ' δημήτριον, ὃς ἦν αὐτοῖς οἱονεὶ χορηγὸς καὶ μισθοδότης, ἐπικεῖσθαι λὲ δ' ἄρατον. διόμνον δεῖν σφᾶς ἀπὸ τῆσθαι τὰς τυραννίδας, καὶ θεῖς μὴν πειθεῖσι μεγάλας ὑπερέας καὶ τιμὰς προτείνοντα, θεῖς λὲ μὴ προσέχουσιν ἔτι μείζοις ἐ πανατεινόμνον φόβοις ἢ κινδύνοις δ' τῶν ἀχαιῶν, ὥρμηκαν δ' πειθέντες, ἀποθέσθαι μὴν τὰς τυραννίδας. ἐλθυθερῶσαι λὲ τὰς ἑαυτῶν πατρίδας. μεταχεῖν λέ, τ' τῶν ἀχαιῶν πολιτείας. λυσιάδας μὴν ὁ μεγαλοπολίτης ἐπ ζῶντος δημητρίου κατὰ τὴν αὐτῶ προαίρεσιν πάνυ πραγματικῶς καὶ φονίμως προϊδόμνος μέλλον, ἀπετίθετο τὴν τυραννίδα, καὶ μετεχήκει τῆς ἐθνικῆς συμπολιτείας. ἀεισόμαχος λ' ὁ τῶν ἀρχίων τύραννος. ἢ ξένων ὁ τῶν ἐσμιονέων, ἢ κλεώνυμος ὁ τῶν φλιασίων, τότε ἀποθέμνοι τὰς μοναρχίας, ἐκοινώνησαν τῆς τῶν ἀχαιῶν δημοκρατείας. ὁλοχερεσέρας λὲ γνομένης αὐξήσεως δ' ταῦτα ὁ προκοπῆς ἔσχε δ' ἔθνος, αὐτόλοι δ' τὴν ἐμφυτον ἀνίκητον ὁ πλεονεξίαν φθονήσαντες, δ' λὲ πλεῖον ἐλπίσαντες καταμελήσειν τὰς πόλεις, καθάπερ ὁ πρότερον, τὰς μὴν ἀκαρνάνων μενείμαντο πρὸς ἀλέξανδρον, τὰς λὲ τῶν ἀχαιῶν ἐπεβάλοντο πρὸς αὐτίγονον δ' γονατᾶν, καὶ τότε παραπλησίως ἐλπίσιν ἐ παρθέντες, ἀπετόλμησαν αὐτίγονῳ τὲ γὰρ κατ' ἐκείνους δὲ καιροὺς προεσῶπ μακεδόνων, ἐπιχωρεύοντι λὲ φιλίππῳ παιδὸς ὄντος. ὁ κλεομένης γὰρ βασιλεῖ λακεδαιμονίων, κοινωνεῖν ἡ συμπλέκειν ἀμφοτέροις τὰς χεῖρας. ὁρῶντες γὰρ δ' αὐτίγονον κοιεύοντα μὴν τῶν κατὰ μακεδονίαν ἀσφαλῶς, ὁμολογούμνον λὲ ἡ πρόδηλον ἐχθρὸν ὄντα τ' ἀχαιῶν, δ' τὴν κατὰ δ' ἀκροκόρινθον πρᾶξιν, ὑπέλαβον εἰ δὲ λακεδαιμονίοις ἔτι προσλαβόντες κοινωνοὺς σφίσι τῆς ἐπιβολῆς προεμβιβάσαιεν εἰς τὴν πρὸς δ' ἔθνος ἀπέχθειαν, ῥᾳδίως καταγνισθῆ δὲ ἀχαιοὶς, ἐν καιρῷ σωεπιπεσόμνοι, ἡ παντα χόθεν πειρηκόντδ' αὐτοῖς δ' πόλεμον. ὃ δὴ καὶ ταχέως ἂν, ἐκ τοῦ κατὰ λόγον ἐπετέλε σαν, εἰ μὴ δ' κυρεώτατον παρεῖδον τῆς προθέσεως: οὐ συλλογισάμνοι πότ' τὰς ἐπιβολὰς ἄρατον ἔξουσιν αὐταγωνιστήν, ἄνδρα δυνάμνον πάσης δύσεχεῖν πειρᾶσεως. τοὶ γὰρ δ' ὁρμήκαν τες ὠθ' δ' πολυπραγμονεῖν, ὁ χειρῶν ἄρχειν ἀνίκων, οὐχ' οἷον ἥνυσάν τι τῶν ἐπινοθέντων, ἀλλὰ τοὐναντίον καὶ δ' ἄρατον, τότε προεσῶτα, καὶ δ' ἔθνος ἐσταματοποίησαν. πραγματικῶς αὐτοδυναμάσαντος ἐκείνου, καὶ λυμηναμένου τὰς ἐπιβολὰς αὐτῶν. ὡσ' ἐχειρίθη τὰ ὅλα, πλῆθος ἔσαι ἢ τῶν λέγεσθαι μελλόντων. θεωρῶν γὰρ δ' αὐτόλοις ὁ προειρημένος ἀνὴρ, δ' μὴν πόλεμον τὸν πρὸς αὐτοὺς ἀρχωμένους ἀναλαβεῖν ἐκ τοῦ φανεροῦ ἔδ' δ' καὶ λίαν ἢ πρόσφατος τὰς ἐκ τῶν ἀχαιῶν ἐυεργεσίας ὠθεῖ δ' δημητριακὸν πόλεμον εἰς αὐτούς: συμβαλλομένοις λὲ τοῖς λακεδαιμονίοις καὶ φθονοῦντας τοῖς ἀχαιοῖς ὠθ' τοσοῦτον,

ὡς τε κλεομένους τὲ πραξικοπηκότας αὐτοὺς, καὶ παρημμένου τέχναν. μαντίνειαν. ὀρχομενόν. τὰς ἀπωλοῖς ὑμόνον συμμαχίδας ὑπαρχούσας, ἀλλὰ καὶ συμπολιτευομένας. τό τε πόλεις. οὐχ' ὅιον ἀναπαυτοὺς ὠφὶ τούτοις. ἀλλὰ καὶ βεβαιοῦντας αὐτῷ τὴν παράλη ψιν. ⟨ὃ δὲ πρότερον κατὰ τῶν μηλὲν ἀκούοντων, πᾶσιν ἱκανὴν ποιησμένοις πρόφασιν, εἰς δὲ πολεμεῖν ἀφ' τὴν πλεονεξίαν, ⟨ὃ τότε σπουδῶν ἑκουσίως παραπονδυμένοις, καὶ τὰς μετίσας ἀπολλύντας πόλεις ἐθελοντὶ, ἐφ' ᾧ μόνον ἰσὶν ἀξιόχρεων νομόμενον αὐτηγνισὴν κλεομένην θῖς ἀχαιοῖς, ἔγνω λιν, ἐις ταῦτα βλέπων ὄντας τὲ καὶ πάντες ὁμοίως δὶ πρόεσῶπες τοῦ τῶν ἀχαιῶν πολιτεύματος, πολέμου μὲν, πρὸς μηδένα καταρχειν. ἐνίσασθαι λὲ τῶς τῶν λακεδαιμονίων ἐπιβολᾶς. δ' μὲν δὴ πρῶτον, ὠφὶ τούτων ἦσαν τῶν ἀναλήψεων. θεωροῦντες λὲ κατὰ δὲ ἀξῆς χρόνους δὴν κλεομένην θρασέως ἐπικοσμοῦντα μὲν δ' καλούμενον ἀθήναιον ἐν τῇ τῶν μεγαλοπολιτῶν χώρᾳ, πρόδηλον λὲ καὶ σκεδὸν ἀναλειπνύντα σφίσι πολέμιον ἑαυτὸν, τότε λὴ συναθροίσαντες δὲ ἀχαιοὶ ἐκείναν μετὰ βουλῆς ἀναλαμβάνειν φανερῶς, τὴν πρὸς δὲ λακεδαιμονίους ἀπόχθειαν. ὁ μὲν δὴν κλεομενικὸς προσαπορθεὶς πόλεμος, ταύτῃ ἔλαβε τὴν ἀρχὴν, καὶ κατὰ τούτους δὲ καιρούς. οἱ λ' ἀχαιοὶ δ' μὲν πρῶτον ἀφ' τῆς ἰσίας δυνάμεως ὥρμησαν αὐτοφθαλμεῖν θῖς λακεδαιμονίοις. ἅμα μὲν ἐπολαμβάνοντες κάλλιστον εἶναι δ' μὴ λί ἑτέρων σφίσι πορίζεσθαι τὴν σωτηρίαν, ἀλλ' αὐτοὺς λί αὐτῶν σώζειν τὴν πόλιν καὶ τὴν χώραν. ἅμα λὲ βουλόμενοι καὶ τὴν πρὸς πτολεμαῖον τηρεῖν φιλίαν, ἀφ' τὰς προγεγενημένας ὑπάρξεσίας, ⟨ὃ μὴ φαίνεσθαι πρὸς ἑτέρους ἐκτείνοντας χεῖρας. ἀλλ' ὠφὶ ποσὸν τοῦ πτολεμαίου προβαίνοντος, καὶ τοῦ μὲν κλεομένους, τότε πάτειον πολίτευμα καταλύσαντος, καὶ τὴν ἔννομον βασιλείαν εἰς τυραννίδα μεταστήσαντος, χρωμένῳ λὴ θῷ πολέμῳ πρακτικῶς κ παραβόλως, προρώμενος ἄρατος ὁ δ' μέλλον δηλῶς, τήν τε τῶν αἰτωλῶν ἐπίνοιαν καὶ τόλμαν ἐκεινε πρὸ πολλοῦ λυμαίνεσθαι τὴν ἐπιβολὴν αὐτῶν. κατανοῶν λὲ δ' ν αὐτίπατρον καὶ πραξιν ἔχοντα καὶ σώθυσιν καὶ πίστεως αὐτιποιούμενον, δὲ λὲ βασιλεῖς σαφῶς ἐιλῶς, φύσει μὲν οὐδένα νομίζοντες οὔτε ἐχθρὸν οὔτε φίλον, ταῖς λὲ τῶν συμφέροντος ἡφοις ἀεὶ μεταβαίνοντας τὰς ἐχθρας καὶ τὰς φιλίας, ἐπιβάλλοντο λαλεῖν πρὸς δ' ἐιρήμενον βασιλέα καὶ συμπολεμεῖν τὰς χεῖρας, ⟨ὑπολειπόμενον αὐτῷ δ' συμβησόμενον ἐκ τῶν πραγμάτων. προδήλως μὲν δὴν αὐτὸ πράττειν ἀσύμφορον ἠγεῖτο δὲ πολείτοις αἰτίας. τότε λὲ ομενην καὶ δὲ αἰτωλοὺς αὐταγωνισὰς παραλαμβάνειν ἐμελλε πρὸς τὴν ἐπιβολὴν, τούτε πολλοὶς τῶν ἀχαιῶν ναζέειν καταφεύγων ὠφὶ δὲ ἐχθρούς. ἡ δοκῶν ὁλοχερῶς ἀπειρηκέναι τὰς ἐν αὐτοῖς ἐλπίσας. ὅπερ ἦκιστα φαίνεσθαι πράττειν ἐβούλετο. δι ὁπερ ἔχων τοιαύτην πρόθεσιν, ἀδήλως αὐτὰ μενοεί τοχειρίζειν· δὲ ὃν πολλὰ παρὰ τὴν ἑαυτοῦ γνώμην ἀναγκάζετο ⟨ὃ λέγειν καὶ ποιεῖν πρὸς δὲ ἐκτός. δι ὧν ἤμελλε τὴν ἐναντίαν ἐμφασιν ⟨ποιεικνύειν, ταύτῃ ἐπικρύπτεσθαι τὴν οἰκονομίαν. ὧν χάριν ἕνια τούτων, οὐλ' ἐν θῖς ⟨ὑπομνήμασι κατέταξεν. ἐιλῶς λὲ δὲ μεγαλοπολίτας κακοπαθοῦντας μὲν δὴ πολέμῳ, δὲ πλακειμένους τῇ λακεδαίμονι προπολεμεῖν τ ἄλλων. οὐ τυγχάνοντας λὲ τ καθηκούσης ἐπικουρείας ⟨ὑπὸ τῶν ἀχαιῶν, δὲ κἀκείνους δυχρηστεῖσθαι θλιβομένους ⟨ὑπὸ τ σπουδαστέως, σαφῶς ἦ γνώσκων ὅτι κείσῃ πλακειμένους αὐτοὺς πρὸς τὴν μακεδόνων οἰκίαν, ἐκ τ κατὰ δὲν ἀμίντου φίλιππον βύρσῃ σῖγμα ποιούμενος, πότι ταχέως ἂν, ⟨ὑπὸ τ κλεομένους πιεζόμενοι καταφύγοιεν δὲ αὐτίγονον, κ τὰς μακεδόνων ἐλπίσας. κοινολογηθεὶς δὲ λί ἀπορρήτων σπουδὴ τ ὅλης ἐπιβολᾶς νικοφάνει κ κερκιλάᾳ θῖς μεγαλοπολίταις, οἵ τινες ἦσαν αὐτ παξικοὶ ξένοι, κ πρὸς τὴν ἐπιβολὴν θύφυεῖς, ῥᾳδίως δὲ τούτων ὁρμὴν πλέσησθε θῖς μεγαλοπολίταις εἰς δ' πρεσβεύειν πρὸς δὲ ἀχαιοὺς, ἡ πλακαλεῖν πέμπειν πρὸς δὲν αὐτίπατρον ⟨ὑπὲρ βοηθείας. οἱ μὲν τ μεγαλοπολίτῃ κατέσκησαν αὐρεῖς δὲ πλὶ δὲν νικοφάνη κ δὲν κερκιλᾶν πρεσβευτὰς πρός τε δὲ ἀχαιοὺς, κἀκεῖθεν δὲ θεὸς πρὸς δὲν αὐτίπατρον, ἂν αὐρῖς συγκατάθηται δ' ἔθνος. οἱ λ' ἀχαιοὶ ⟨ὑπεχώρησαν πρεσβεύειν θῖς μεγαλοπολίταις. ὡσαὐτῶς δὴ συμμίξαντες οἱ πλὶ δὲν νικοφάνην θῷ βασιλεῖ, μελέτησε. πλὲ μὲν τ ἑαυτῶν παξίδος, ἀσταὶ τὰναγκαῖα, δι βραχέων κ κεφαλεωλῶς. τὰ δ' πολλὰ σπουδὴ τ

ὅλων, κατὰ τὰς ἐντολὰς τὰς ἀράτου καὶ τὰς συνθήκας. αὐτοὶ δ' ἦσαν συλλυθῆναι τὴν αὐτῶν καὶ κλεομένους κοινοπραξίαν. τί δύνανται, καὶ ποῖ τείνει. καὶ δηλοῦν ὅτι πρώτοις μὲν αὐτοῖς ἀχαιοῖς βλαβερτέον ἐξῆς δὲ καὶ μᾶλλον αὐτῷ νῷ. οὐ μὲν γὰρ ὡς ἀχαιοὶ ἂν ἐξ ἀμφοῖν πόλεμον οὐκ ἂν, συνενέγκαιεν, βλαπτέον τὸν ἕνα πᾶσι. οὐ δ' ὡς αὐτῶν καὶ κλεομένης κρατήσαντες τούτων, οὐκ βλάκησουσιν, οὐδὲ μὴ μείνωσιν ἐπὶ τῶν συκειμένων ἐπὶ οὐ πρόθεμ ρὸν ἕνα γὰρ νοῦν ἔχοντι συμβῆναι. τὴν τε γῆν αὐτῶν πλεονεξίαν οὐχ ὅσον τοῖς πελοποννησίοις ὅροις βλάκησαι τοσοῦτ' ἂν, ὠφελησθεῖεν. ἀλλ' οὐδὲ βίστ' ἐλάβδοσ. τήν τε κλεομένους φιλοτιμίαν καὶ τὴν ὅλων ἐπιβολήν, κατὰ μὲν παρὸν, αὐτῆσ ἐφίεσθαι γὰρ πελοποννησίων ἀρχῆσ. τυχόντα δ' ταύτης ἂν προειρημένον, καταβόσασ αὐθέξεσθαι τῶν ἑλλήνων ἡγεμονίας. ὡς οὐχ ὅσον τε καθικέσθαι, μὴ οὐ πρόθεν καταλύσαντα τὴν μακεδόνων ἀρχήν. σκοπεῖν δ' ἄνδρ' ἀξίων προορώμενον δὲ μέλλον. πότερον συμφέρει βίσ σφετέροις πράγμασι μετ' ἀχαιῶν καὶ βοιωτῶν ἐν πελοποννήσῳ πρὸσ κλεομένην πολεμεῖν ὑπὲρ τῶν ἑλλήνων ἡγεμονείασ, ἢ πρόσθεν μέσον ἔθνοσ, κινδυνεύειν ἐνθεταλίᾳ πρὸσ αὐτωλοὶσ καὶ βοιωτοὶσ, ἐπὶ δ' ἀχαιοὺσ ἡγεμόνα μέσον ἔθνοσ, κινδυνεύειν ἐνθεταλίᾳ πρὸσ αὐτωλοὶσ καὶ βοιωτοὶσ, ἐπὶ δ' ἀχαιοὺσ ἡγεμόνα λακεδαιμονίοις ὑπὲρ δὲ μακεδόνων ἀρχῆσ. ἐὰν μὲν δ' αὐτωλοὶ τὴν ἐκ τῶν ἀχαιῶν εἰσ αὐτοὺσ γεγενημένην εὔνοιαν ἐν βίσ κατὰ δημότειον καιροῖσ βλεπόμενοι τὴν ἡσυχίαν ἄγειν ὑποκείνονται καθάπερ νῦν, πολεμήσειν αὐτοὶσ ἔφασαν δὲ ἀχαιοὶσ πρὸσ δ' κλεομένην, κἂν μὴ τύχῃ συνεπιλαμβάνητ, μὴ δεῖσθαι χρείασ τῶν βοηθησόντων. ἂν δ' αὐτῳ πίπτῃ τὰ τ' τύχησ, αὐτωλοὶ δὲ συνεπιπθωνται, προσέχειν αὐτὸν παρεκάλουν βίσ πράγμασιν. ἵνα μὴ πρόκται αὐτοὶ τοῦ καιροῦ. ἐπὶ δὲ δυναμένοις σώζεσθαι πελοποννησίοις ἐπαρκέσειν. δοκεῖ δὲ πίστεωσ καὶ χάριτος ἀποδόσεωσ, ῥᾴθυμεῖν αὐτὸν ὡσοντασκεῖν. ἢ γὰρ χρείασ ἐπιτελεσμένησ, αὐτὸν εὑρήσειν τὸν ἄρατον βλακημένασ ἀμφοτέροις ἀπιχνοῦντασ πίστεις. ὁμοίωσ δ' ἔφασαν καὶ δ' καιρὸν ἢ βοηθείασ αὐτὸν ἀποδώσειν. ὁ μὲν δ' αὐτόπτησ ἀκούσασ ταῦτα, καὶ δόξασ ἀληθινῶσ ἂν πρακτικῶσ ἀποφήνειν δ' ἄρατον, προσεῖχε βίσ ἐξῆς πρατομένοις ἐπιμελῶσ. ἐγραφε δὲ καὶ τοῖσ μεπαλοπολίταισ ἐπαγγελόμενοσ βοηθήσειν, ἐάν καὶ βίσ ἀχαιοῖσ οὐ βολομένοις ἦ. τῶν δὲ δὴ δ' νικοφάνη καὶ κρκιλᾶν ἐπανελθόντων εἰσ οἶκον, καὶ τὰσ τε παρὰ τοῦ βασιλέωσ ἀποστολὰσ ἀποδόντων, καὶ τὴν λοιπὴν εὔνοιαν καὶ προθυμίαν αὐτοῦ διασαφούντων, μετεωρισθέντεσ οἱ μεπαλοπολίται, προθύμωσ ἔχον ἰέναι πρὸσ τὴν σύνοδον τῶν ἀχαιῶν, καὶ παρακαλεῖν ἐπιπάσασθαι δ' αὐτῆγον, καὶ τὰ πράγματα κατὰ σπουδὴν ἐγχειρίζειν αὐτῷ. ὁ δ' ἄρατοσ ἀκούσασ κατηφίαν τῶν δὴ δ' νικοφάνη τήν τε τοῦ βασιλέωσ αἵρεσιν, ἣν ἔχει πρόσ τε δὴ ἀχαιοὺσ καὶ πρὸσ αὐτὸν, δυσχερὴσ ἦν, καὶ μὴ διακενῆσ πεποιῆσθαι τὴν ἐπίνοιαν, μὴ δ' εὑρῆσθαι κατὰ τὴν τῶν αὐτωλῶν ἐλπίδα δ' αὐτῆγον εἰσ τέλοσ ἀπαλλοτειούμενον ἑαυτοῦ. πάνυ δὲ πρὸσ λόγον ἠκεῖτο γίνεσθαι, καὶ δὴ μεπαλοπολίτασ προθύμωσ ἔχειν. ἀλλὰ τῶν ἀχαιῶν φέρειν δ' αὐτῆγον τὰ πράγματα. μάλιστα γὰρ ὡσ ἐπάνω προεῖπον, ἑαυτὸν μὲν προσῆκθηναι τῷ δ' αὐτῆγον τὰ πράγματα. μάλιστα γὰρ ὡσ ἐπάνω προεῖπον, ἑαυτὸν μὲν προσῆκθηναι τῷ βοηθείασ. εἰ δ' ἐξ ἀνάγκησ δοκοῖ καταφεύγειν, οὐ μόνον ἐβούλετο δὲ αὐτοῦ χρεέσθαι τὴν κλῆσιν. ἔτι δὲ μᾶλλον ἐξ ἁπάντων τῶν ἀχαιῶν. ἡγωνία δ' εἰ πεταλυόμενοσ ὁ βασιλεὺσ ἡ κρατήσασ γὰρ πολέμῳ τοῦ κλεομένους καὶ τῶν λακεδαιμονίων, ἀλλ' ὕστερόν τι βουλεύσοιτο πολὺ δὴ κοινῆσ πολιτείασ. μὴ πρὸθ' ὁμολογουμένων τῶν συμβαινόντων αὐτὸσ ἀναλάβῃ τὴν αἰτίαν, δόξαντοσ ἀκαίρωσ δοῦναι πρᾶξαι. δι' τὴν ἐξ αὐτοῦ προειλημμένην ἀδικίαν πολὺ δ' ἀκροκόσινθον εἰσ τὴν μακεδόνων οἰκίαν. διόπερ ἅμα γὰρ παρελθόντασ οὐ μεπαλοπολίτασ εἰσ δ' κοινὸν βοηθεῖσ τὴν μακεδόνων οἰκίαν. διόπερ ἅμα γὰρ παρελθόντασ οὐ μεπαλοπολίτασ εἰσ δ' κοινὸν βοηθεῖσ λυτέλειον, τάτε γράμματα τοῖσ ἀχαιοῖσ ἐπιδεικνῦναι. καὶ διασαφεῖν τὴν ὅλων εὔνοιαν τοῦ βασιλέωσ, πρὸσ δὲ τούτοισ ἀξιοῦν ἐπιπάσασθαι δ' αὐτῆγον τὴν ταχίστην. ἔτι δὲ δ' πλῆθοσ ὠφελῆσθαι δ' αὐτῆσ ὁρμῆσ, προσελθὼν ἄρατοσ, καὶ τήν τε τοῦ βασιλέωσ προθυμίαν ἀποδεξάμενοσ, καὶ τὴν τῶν πολλῶν διάληψιν ἐπαινέσασ, παρεκάλει δὴ πλείονων, μάλιστα μὲν πειρᾶσθαι καὶ αὐτῶν σώζειν καὶ τὰσ πόλεισ καὶ τὴν χώραν. οὐδὲν γὰρ ἔτι τούτου κάλλιον οὐδὲ συμφερώτερον. εἰ δ' ἄρα πρὸσ οὐ μέροσ αὐτῷ βαίη τὰ τ' τύχησ, πρότερον ἔφη δεῖν ἐξελέγξαντασ πάσασ τὰσ ἐν αὐτοῖσ ἐλπίδασ, τότε καταφεύγειν ἐπὶ τὰσ τῶν φίλων βοηθείασ. ἐπισημηναμένου

μὲ τοῦ πλήθους, ἔδοξε μενεῖν ἐπὶ τῶν ὑποκειμένων. καὶ μὴ αὐτῶν ἐπιτελεῖν ὃν ἐνέστησε πόλε
μον. ἐπεὶ μὲ Πολεμαῖος ἀπεστάλκει μὲν ὁ ἔθνος κλεομένει χορηγεῖν ἐπιβάλλοι, βουλόμενοι
αὐτὸν ἐπαλείφειν ὃν αὐτίγονον, διὰ τὸ πλείους ἐλπίδας ἔχειν ἐν τοῖς λακεδαιμονίοις, ἢπερ
ἐν τοῖς ἀχαιοῖς, τοῦ δύνασθαι μᾶλλον κατέχειν τὰς τῶν ἐν μακεδονίᾳ βασιλέων ἐπιβολάς. ὅθεν
ἀχαιοὶ μὲν πρῶτον ἀπέστησαν πρὸς αὐτὸν καὶ λύκαιον συμπολαέντες κατὰ πρεῖαν ὃ κλεομένης,
ὃ δὲ δεύτερον ἐκ πελλατάξεως ἀπέστησαν, ἐν οἷς λακεδαιμόνιοις καλουμένοις δὲ μεγαλοπολίτ
δας, ὅτε θ' λδυσάδας ἔπεσε, ὃ δὲ τρίτον ὁλοχερῶς ἐπέβαλον ἐν τῇ δυμάᾳ τοῦδ' ὃ καλούμενον
ἑκατόμβαιον πανδημεὶ μᾶλλον κινδυνεύοντες, τοτ' ἤδη τῶν πραγμάτων οὐκ ἔτι μὴ δόντων ἀνάσχε
φιν, ἀνάγκαζε τὰ τοῦδε σῶτα καταφεύγειν ὁμοθυμαδὸν ἐπὶ τὸν αὐτίγονον. ἐν ᾧ καιρῷ πρέσ
βυν τὸν υἱὸν ἀρχαστοτέλας ἄρατος πρὸς τὸν αὐτίγονον ἐβεβαιώσατο τὰ τοῦδε τ' βοηθείας. πα
ρεῖχε δ' αὐτοῖς ἀπορίαν καὶ δυσχρησίαν μείζω, δ' μήτε τὸν βασιλέα δοκεῖν ἂν βοηθῆσαι χω
ρὶς τοῦ κομίσασθαι τὸν ἀκροκόρινθον μ' λαβεῖν ὁρμητήριον πρὸς τὸν ἐνεστῶτα πόλεμον, τὴν τῶν
κορινθίων πόλιν, μήτε τοὺς ἀχαιοὺς ἂν τολμῆσαι κορινθίους ἀκοντας ἐγχειρίσαι μακεδόσι.
διὸ καὶ τὸν πρῶτον ἀντέρεισιν ἔσχε δυσβούλιον, χάειν δὲ τοῦδε τῶν πίστεων ἐπισκέψεως. ὁ δὲ
κλεομένης καταπλήξάμενος τοῖς προειρημένοις δυστυχήμασι, λοιπὸν ἀφόβως ἐπορεύετο τὰς
πόλεις ἅπασι μὲν πείθων. οἷς δὲ ἦν φόβον ἀπατεινόμενος. προσλαβὼν δὲ τοῦδε φόβῳ τούτῳ κα
φύας. πελλήνη, φενεόν. ἄργος. φλιοῦντα. κλεωνάς. ἐπίδαυρον. ἑρμιόνα. τροιζῆνα. πελλη
ταῖον κόρινθον, αὐτὸς μὲν προέσχετο δύσιν τῇ τῶν σικυωνίων πόλει. τοὺς δ' ἀχαιοὺς ἀπέλυ
σε τοῦ μείζονος προβλήματος. τῶν γὰρ κορινθίων τοῦδε μὲν ἀράτῳ σχατηγοῦντι τοῖς ἀχαιοῖς
παραγγελάντων ἐκ τῆς πόλεως ἀπαλλάττεσθαι, πρὸς δὲ τὸν κλεομένην διαπεμπομένων
καὶ καλούντων, παρεδόθη τοῖς ἀχαιοῖς ἀφορμὴ καὶ πρόφασις εὔλογος· ἧς ἐπιλαβόμενοι
ἄρατος, καὶ προτείνας αὐτιπάτρῳ τὸν ἀκροκόρινθον κατεχόντων ἀχαιῶν, τότε τὸν τόπον τοῦτον
δοὺς, ἔλυσε μὲν τὸ γεγονὸς ἔγκλημα πρὸς τὴν οἰκίαν. ἱκανὴν δὲ πίστιν παρέσχετο τῆς πρὸς τὰ
μέλλοντα κοινωνίας. τὸ δὲ συνέχον ὁρμητήριον παρεσκεύασεν αὐτιπάτρῳ πρὸς τὸν κατὰ λακε
δαιμονίων πόλεμον. ὁ δὲ κλεομένης ἐπὶ τοῖς ἀχαιοὶς σωπηθεῖσι τὰ πρὸς τὸν αὐτί
γονον, ἀναζεύξας ἀπὸ τοῦ σικυῶνος, κατεστρατοπέδευσε τοῦδε τὸν ἰσθμὸν διαλαβὼν χάρακι
καὶ τάφρῳ τὸν μεταξὺ τόπον, τοῦτε ἀκροκορίνθου, καὶ τῶν ὀνείων καλουμένων ὀρῶν. πᾶσαν
ἤδη βεβαίως περιειλημμένος ταῖς ἐλπίσι τὴν πελοποννησίων ἀρχήν. αὐτίπατρος μὲ, πάλαι μὲν
ἦν ἐν παρασκευῇ. καιροδοκῶν δὲ μέλλον. κατὰ τὰς ὑποθέσεις τὰς ἀράτου τότε συλλογί
σμους ἐκ τῶν προσπιπτόντων, ὅσον οὔπω παρεῖναι τὸν κλεομένην μετὰ τ' δυνάμεως. ὃς εἰς τεγ
γαλίαν ἐτ' ὤν, διαπεμπόμενος πρός τε τὸν ἄρατον καὶ τοὺς ἀχαιοὺς ὑπὲρ τῶν ὡμολογημένων,
ἧκεν ἔχων τὰς δυνάμεις διὰ τ' βυβοίας ἐπὶ τὸν ἰσθμόν. οἱ γὰρ αὐτωλοὶ πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τὸ
τε βουλόμενοι κωλῦσαι τὸν αὐτίγονον τ' βοηθείας ἀπεῖπον αὐτῷ πορεύεσθαι μετὰ δυνάμεως
ἐντὸς πυλῶν. εἰ δὲ μή, ὅτι κωλύσουσι μᾶλλ' ὅλων αὐτοῦ τὴν ὁδόν. ὁ μὲν οὖν αὐτίπατος ὁ κλεο
μένης αὐτεστρατοπέδευον ἀλλήλοις. ὁ μὲν εἰσελθεῖν σπουδάζων εἰς πελοπόννησον. ὁ δὲ κλεο
μένης, κωλύσων τῆς εἰσόδου τὸν αὐτίγονον. διὰ ἀχαιοὶ, καίπερ οὐ μετρίως ἠλαττωμένοι τοῖς
ὅλοις; ὅμως οὐκ ἀφίσαντο τ' προθέσεως οὐδ' ἐγκατέλιπον τὰς ἐν αὐτοῖς ἐλπίδας. ἀλλ'
ἅμα γὰρ ὃν ἀεισοτέλλων ὃν ἀρχεῖον ἐπανασῆναι τοῖς κλεομβροτιδαῖς, βοηθήσαντες καὶ πα
ρειαποστάντες μετὰ τιμοξένου τοῦ σρατηγοῦ, κατέλαβον τὴν τῶν ἀρχείων πόλιν. ὃ δὴ καὶ νομι
στέον αὐτιπάτου γεγενῆσθαι τ' τῶν πραγμάτων κατορθώσεως. ὃ γὰρ ἐπιλαβόμενον τ' ὁρμῆς
τοῦ κλεομένους, καὶ προσκτησάμενον τὰς ψυχὰς τῶν δυνάμεων, ὅθεν ἦν, ὡς ἐξ αὐτῶν φανερὸν ἐγέ
νετο τῶν πραγμάτων. καὶ γὰρ τόποις δυφυεστέροις προκατέχων, καὶ χορηγίαις ἀφθονεστέραις
αὐτιπάτου χρώμενος, καὶ τόλμῃ καὶ φιλοτιμίᾳ μείζονι παρωρμημένος, ὅμως ἅμα γὰρ προσ
δοκεῖν αὐτῷ δύναται κατειλῆφθαι συμβαίνει τὴν τῶν ἀρχείων πόλιν ὑπὸ τῶν ἀχαιῶν, δυθὶς
ἀνάσασις ἀπολιωθεῖσα τὰ προδεδηλωμένα προτερήματα, φυγῇ παραπλησίαν ἐποιεῖτο τὴν
ἀποχώρησιν. διὸ τὴν πάντα χόθεν αὐτῷ πεισθῆναι οἱ πολέμιοι. παρεπεσὼν δ' εἰς ἄργος
καὶ κατὰ

καὶ κατὰ τοσοῦτον αὖ τὴν τοῦ κισσάμβου τῆς πόλεως, μετὰ ταῦτα γενναίως μὲν τῶν Ἀχαιῶν, φιλοτίμως δὲ τῶν ἀρχείων ἐκ μεταμελείας αὐτὸν ἀμυνομένων, ἀποτεσὼν καὶ ταύτης ἐβοήθησε, καὶ τοῦ κισσάμβου τὴν πορείαν σχεδὸν μανιώδη, οὕτως ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Ἀρτεμιν. ὁ δ' Αὐτίγονος ἀσφαλῶς εἰς τὴν Πελοπόννησον εἰσελθὼν, παρέλαβε μὲν ἀκροκόρινθον. οὐδένα δὲ χρόνον μείνας, εἶχε τῶν προκειμένων. καὶ παρῆν εἰς Ἄργος. ἐπαινέσας δὲ τοὺς Ἀργείους καὶ κατασκάμβους τὰ κατὰ τὴν πόλιν, ἅτε ἐκπρεπῶς ἐκείνει τοῦ κισσάμβου τὴν πορείαν ὡς ἐπ' ἀσκανίας. ἐκβαλὼν δὲ τοὺς φρουροὺς ἐκ τῶν ἐποικοδομηθέντων χωρίων ὑπὸ κλεομένους, κατέτε τὴν ἀπίτην καὶ βελμινάτην χώραν, καὶ παρασπὼν τὰ φρούρια μετεκομίσατο, ἦκε πρὸς τὴν τῶν Ἀχαιῶν σύνοδον εἰς Ἄργος. ἀπολογησάμβου δὲ τοῦ τῶν καθ' ἑαυτὸν καὶ χρηματίζας τοῦ τῶν μελλόντων, ἐπὶ δὲ κατασταθεὶς ἡγεμὼν ἁπάντων τῶν συμμάχων, μετὰ ταῦτα χρόνον μέν τινα χειμάζων ἀνέζιβε τοῦ σκυδνα καὶ κόρινθον. φιλανθρώπως ὥρας ἐνισταμένης, ἀναλαβὼν τὰς δυνάμεις, προῆγε. καὶ ἀναύσας φιτάλας πρὸς τὴν τῶν τεγεατῶν πόλιν ἄπτην τηκότων καὶ τῶν Ἀχαιῶν, παρασπασάμενος, ἥρπασε τὴν πόλιν ἀυτὴν. τῶν δὲ μακεδόνων ἐνδρυσθεὶς χωμένων, τῇ τε λοιπῇ πολιορκίᾳ καὶ ταῖς ὁρύγμασι, τάχεως ἀπελπίζαντες οἱ τεγεάται τὴν σωτηρίαν, παρέδοσαν αὐτούς. ὁ δ' αὐτίγονος ἀσφαλισάμβους τὰ κατὰ τὴν πόλιν, εἶχε τὰ κατὰ μὲν χειρὸς τῶν ἀχαιῶν. καὶ προῆκε κατὰ σπουδὴν εἰς τὴν λακωνικήν. ἐγγὺς δὲ τῆς κλεομένει προκαθημένῳ τῆς ἑαυτοῦ χώρας, κατεπείραζε μὴ σωίσαιτο τινὰς ἀφεσβοκλισμούς. πρὸς πεσόντας δὲ τῶν κατασκόπων αὐτοῦ, τοὺς μὲν ὀρχομενίους σκαπτώτας πεδαβεβοκηκέναι πρὸς τὸν κλεομένην, παραυτίκα τοῦ κισσάμβου ἀναζυγὴν, ἠπείγετο· ἡ δὲν μὴν ὀρχόμενον ἀφέφοδον κατακράτος εἶλε. μετὰ δὲ ταῦτα σπουδὴν σκαπτεύσας τὴν τῶν μαντινέων ἐπολιόρκει πόλιν. ταχὺ δὲ μὴ ταύτῃ καταπληξαμένων τῶν μακεδόνων ἡ λαβόντων ὑποχείριον, ἀναζεύξας πρόπτην ἐφ' ἡσαίας ἡ θελφούσης. παλαβὼν δὲ μὴ ταύτας τὰς πόλεις, ἐθέλοντι πρόσχαρησάντων αὐτῶν τῶν κατοικούντων, οὕτως ἤδη σωάπτοντος τοῦ χειμῶνος, παρῆν εἰς Ἄργος πρὸς τὴν τῶν ἀχαιῶν σύνοδον. ὁ δὲ μὴν μακεδόνας ἐπ' οἴκου ἀφῆκε πάντας εἰς τὴν χειμασίαν. αὐτὸς δὲ τοῖς ἀχαιοῖς ἀνελέγετο, ὁ σωβουλεῖτο τοῦ τῶν ἐνεστώτων. κατὰ δὲ τοῦτον τὸν καιρὸν τοὺς σωθηρᾶν ὁ κλεομένης, τὰς μὲν δυνάμεις ἀφειμένας, ἦν δὲ αὐτίγονον μὴ τῶν μισθοφόρων ἐν αὐτῷ ἀτείζοντα, μὴ ξιῶν ἡμερῶν ὅλων ἀφεστῶτα τοῦ μεγαλοπόλεως. τὴν δὲ πόλιν ταύτην εὐλόγως δυσφύλακτον οὖσαν ἀφ' ὑμέτερος ὁ τὴν ἐρημίαν, τότε δὲ καὶ ῥᾳθύμως τηρουμένην, ἀφ' τὴν αὐτίγονου πᾶσαν. ὑ δὲ μέγιστον ἀπολωλότας τοῦ πλείστους τῶν ἐν ταῖς ἡλικίαις ἔντε τῇ πόλει ὑ λύκαιον καὶ μετὰ ταῦτα τῇ πόλει λακωνικῷ μάχῃ, λαβὼν ἀνδρούς τινας τῶν ἐκ μεσήνης φυγάδων, οἱ διατείβοντες ἐτύγχανον ἐν τῇ μεγάλῃ πόλει, παρεισῆλθε ἀφ' τούτων λάθρα νύκτος ἐντὸς τῶν τειχῶν. τῆσ δ' ἡμέρας ἐπιγενομένης, παρ' ὀλίγον ἦλθε τοῦ μὴ μόνον ἐκπεσεῖν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ὅλοις κινδυνεῦσαι ἀφ' τὴν δυτυχίαν τῶν μεγαλοπολιτῶν. ὁ δὲ μὴν φρισὶ μησὶ πρότερον αὐτοῦ σωέβη παθεῖν παρεισπεσόντι κατὰ δὴν καιρὸν προσαγορευόμενον τῶν τῆς πόλεως. τότε δὲ τοῦ πλήθει τῆσ δυνάμεως μὴ τοῦ προλαμβάνεσθαι δοὺς δυκαίροις τόποις, καθίκετο τῆς ἐπιβολῆσ. ὁ ὥρας ἐκβαλὼν δὲ μεγαλοπολίτας, κατέσχε τὴν πόλιν. νενόμικε δ' ἐμπρατὴς, οὕτως αὐτὴν πικρῶς διέφθειρε καὶ δυσμενῶς, ὡς τε μὴ δ' ἐλπίσαι μήποτ' ἂν σωοικισθῆναι πάλιν. δοὺς δὲ ταῦτα μοι δοκεῖ, ἀφ' ὑ κατὰ τὰς τῶν καιρῶν περιστάσεις, παρὰ λιονεῖς μεγαλοπολίτας καὶ συμφαλίοις, μηδέποτε δωηθῆναι μήτε αἱρετὴν καὶ κοινωνὸν τῶν ἰδίων ἐλπίδων, μήτε προδότην καταδικάσασθαι. ὑ μὴν δὲ κλειτορίων φιλελεύθερον καὶ γενναῖον, εἰς αὖθις μήτε προδότην καταδικάσασθαι. ὑ μὴν δὲ κλειτορίων φιλελεύθερον καὶ γενναῖον, εἰς αὖθις καθήκωνε ἀφ' τὴν ἑαυτοῦ κακίαν θάρκησ. οὐ εἰκότως ἀχαρνοῦνται κλειτόριοι, μὴ φῦναι πᾶσφίσι. γένος δὲ τοῦ βολιμαῖον ἀφ' ὀρχομενίου τῶν ἐπιλίσων τινὸς σκαπτωτῶν. ἐπὶ δὲ τῶν κατὰ τοὺς αὐτοὺς καιροὺς ἀράτῳ γεγραφότων πρὸς ἐνίοις ἀποδοχῆς ἀξιοῦτ' φίλιππος, ἐν πολλοῖς δὲ ἡ ἀδοξία ἡ τἀναντία γραφῶν αὐτῷ, χρῆσιμον δ' ἄμ, εἰκ, μᾶλλον δ' ἀναγκαῖον ἡμῖν ἀράτῳ προφρημένοις κατακολουθεῖν, τοῦτ' κλεομενικῶν, μὴ πᾶλιπεῖν ἄσκεπῆ) τοῦτο δ' μέρος. ἵνα μὴ

δ' ψεῦδος ἐν τοῖς γράμμασιν ἰσοδυναμοῦν ἀπολίσωμεν πρὸς τὴν ἀλήθειαν. καθόλου μὲν δὴ ὁ συγγραφεὺς οὗτος, πολλὰ παρ' ὅλων τὴν πραγματείαν εἰκῇ καὶ ὡς ἔτυχεν εἴρηκε. πλὴν ἀλλὰ μὴ τῶν ἄλλων, ἴσως οὐκ ἀναγκαῖον ἐστιμᾶν κατὰ δ' παρόν. ὀυλ' ἧκε ιβοῦμ. ὅσα λὲ συνεπιβάλλει τοῖς ὑφ' ὑμῶν γραφομένοις καιροῖς, ταῦτα λ' ὑπὲρ τὰ δοθέντα δν κλεομενικὸν πόλεμον, ὥσπερ τούτων ἀναγκαῖον ὑμῖν ἦν ἀκηκοέναι. ἔσται λὲ πάντως ἀρκοῦντα ταῦτα πρὸς δ' ἢ τὴν ὅλων αὐτοῦ προαίρεσιν καὶ δύναμιν ἐν τῇ πραγματείᾳ καταμαθεῖν. βουλόμενος λὴ διασαφεῖν τὴν ὠμότητα τὴν αὐτιγόνου ⸫ μακεδόνων, ἅμα λὲ τούτοις τὴν ἀράτου καὶ τῶν ἀχαιῶν, φησὶ δὲ μαντινέας γενομένους ὑποχειρίους, μεγάλοις δοθεῖσι δεσπόταις ἀτυχήμασι. μὴ τὴν ἀρχαιοτάτην καὶ μεγίστην πόλιν τῶν κατὰ τὴν ἀρκαδίαν τηλικαύτας παλαῖσαι συμφορᾶς, ὥστε πάντας εἰς ἔκπασιν καὶ πάκρα δὲ ἕλληνας ἀγαγεῖν. σπουδάζων λ' εἰς ἔλεον ἐκκαλεῖσθαι δὲ ἀναγινώσκοντας, καὶ συμπαθεῖς ποιεῖν τοῖς λεγομένοις, εἰσάγει δοθιωλοκὰς γυναικῶν ⸫ κόμας διηρημένας ⸫ μασσῶν ἐκβολάς. πρὸς λὲ τούτοις πάκρυα ⸫ θρήνους αὐθρῶν ⸫ γυναικῶν ἀναμίξ. ἅμα τέκνοις καὶ γονεῦσι γραιοῖς ἀπαγομένων. ποιεῖ λὲ δῆλον παρ' ὅλων τὴν ἰσοτιμίαν. πειρώμενος ἑκάστοις ἀεὶ πρὸ ὀφθαλμῶν τιθέναι τὰ λεινά. δ' μὲν δὴ ἀγλυνὲς ⸫ γυναικῶν ἴσως ⸬ αἱρέσεως αὐτοῦ παρείθω. δ' λὲ ⸬ ἰσοτιμίας οἰκεῖον ἅμα καὶ χρήσιμον ἡγεταζέσθω.

» δεῖ τοιγαροῦν οὐκ ἐπιλήπτειν δν συγγραφέα πειρατευόμενον ⸬ τὴ ἰσοτιμίας δὲ ἐντυγχάνοντας.
» ὀυλὲ δὲ ἐνδεχομένοις λόγοις ζητεῖν, καὶ τὰ παρεωμένα δοῖς ὑποκειμένοις ἡδεισθμεῖσθαι
» καθάπερ οἱ γραμματογράφοι. τῶν λὲ πραχθέντων ἢ ῥηθέντων, κατ' ἀλήθειαν αὐτῶν μνημονεύειν
» πάμπαν. ἂν πάνυ μετρία τυγχανώσιον οὖντα. δ' δὴ τέλος ἰσοτιμίας καὶ γραμματικῆς οὐ ταυτόν.
» ἀλλὰ τοὐναντίον. ἐκεῖ μὲν δὴ δεῖ ⸬ τῶν πιθανωτάτων λόγων, ἐκπλῆξαι καὶ ψυχαγωγῆσαι κα-
» τὰ δ' παρὸν δὲ ἀκούοντας. ἐνθὰ λὲ ⸬ τῶν ἀληθινῶν ἔργων καὶ λόγων, εἰς πάντα δ' χρόνον
» πλᾶξαι ⸫ πεῖσαι δὲ φιλομαθοῦντας. ἐπειδήπερ ἐν ἐκείνοις μὲν ἡγεῖται δ' πιθανὸν κἂν ᾖ ψεῦ-
» δος ⸬ τὴν ἀπάτλω τῶν θεωμένων. ἐν λὲ τούτοις τἀληθὲς, ⸬ τὴν ὠφέλειαν τῶν φιλομα-
» θούντων. χωρὶς τε τούτων, τὰς πλείστας ἡμῖν ἡγεῖται τῶν πολιτειῶν. οὐχ' ὑποπ-
» θεῖς αἰτίαν ⸫ φόβῳ τοῖς γινομένοις. ὧν χωρὶς, οὔτ' ἐλεεῖν θὐλόγως, οὔτ' ὀργίζεσθαι κα-
» θήκόντως ὅλως τὸν ἐπ' οὐδενὶ τῶν συμβαινόντων. ἐπὶ πᾶσι αὐθρώποις οὐ λεινὸν ἡγεῖται τυπῆναι
δὲ ἐλευθέροις. ἀλλ' ὅμως ἐὰν μὲν ἄρχων ἀδίκων χειρῶν πάθη τὶς δὲ δικαίως κείνεται πε-
πονθέναι. ἐὰν λ' ὠδὶ διορθώσει ⸫ μαθήσει ταῦτα δοῦ πίπτειν, προσέτι καὶ τιμῆς ⸫ χάριτος
οἱ τύπτοντες δὲ ἐλευθέροις ἀξιοῦνται. καὶ μὴν τό γε δὲ πολίτας ἀποκτεινῦναι, μέγιστον ἁπά-
βημα τίθεται, δ μεγίστων ἄξιον προστίμων, καὶ τοί γε προφανῶς ὁ μὲν δν κλέπτων ἢ μοιχὸν
ἀποκτείνας, ἀθῷος ἐστίν. ὁ λὲ δν προδότλω ἢ τύραννον τιμωρῶν ἢ προεδρείας τυγχάνει παρὰ
πᾶσιν, οὕτως ἐν παντὶ δ' τέλος κεῖται τ δικαιώσεως, ὥσπερ τε τ οὐκ ἐν τελουμένοις, ἀλλ'
ἐν ταῖς αἰτίαις καὶ προαιρέσεσι τῶν πραγμάτων, καὶ ταῖς τούτων διαφοραῖς. μαντινεῖς τοί-
νυν δ' μὲν πρῶτον ἐγκαταλιπόντες τὴν μετὰ τῶν ἀχαιῶν πολιτείαν ἐθελοντὶ, αὐτομόλοις ἐνε-
χείρισαν αὐτοῖς τὴν πατρίδα. μετὰ λὲ ταῦτα, κλεομένει. γενόμενοι λ' ὠδὶ διαφυγὴν προ-
αιρέσεως, ⸫ μετέχοντες τ λακεδαιμονίων πολιτείας ἔτει τετάρτῳ, πρότερον τ αὐτῶν
πατρίδος ἐξαλωκότων κατακρατοῦς ὑπὸ τῶν ἀχαιῶν. ἀράτου πραξικοπήσαντος αὐτῶν τὴν πό-
λιν. ἐν ᾧ καιρῷ τοσοῦτον ἀπέσχον τοῦ παθεῖν τι λεινὸν δι' τὴν προειρημένην ἁμαρτίαν, ὡς ἢ
βουλόμενον γενέσθαι σωφρονεῖν δ' πραχθὲν, δι' τὴν ὀξύτητα τ κατὰ τὴν προαίρεσιν ἀμφοτέρων
μεταβολῆς. ἅμα γὰ δὲ καταχεῖν τὴν πόλιν ἅπασι παραυτίκα μὲν τοῖς ὑφ' αὐτὸν τα-
γμένοις παρήγγελλε μηδένα μηδένδ' ἁπλῶς τῶν ἀλλοτρίων: ἧττον λὲ τούτοις δὲ μαντινέας
σωναθροίσας, παρεκάλεσε θαρρεῖν καὶ μένειν ὠδὶ τῶν ἰδίων. ἔσεσθαι γὰ αὐτοῖς τὴν ἀσφά-
λειαν πολιτευομένοις μετὰ τῶν ἀχαιῶν. τοῖς λὲ μαντινεῦσιν αὐθαιρετοκτόνοις ἢ παραδόξου φα-
νείσης τ ἐλπίδος, παραυτίκα πάντες ὠδὶ δι' ἐναντίας ἐγένοντο γνώμης. καὶ πρὸς δὲ πρότε-
ρον μικρῷ μαχόμενοι, πολλοὶς μὲν τ ἀναγκαίων ἐπεῖδον ἀπολυμένοις, οὐκ ὀλίγοις λ' αὐτῶν
βιαίοις πράγμασιν περιόντας, τούτοις εἰς τὰς ἰδίας οἰκίας εἰσκόμενοι, καὶ φιλησάμενοι σφίσι
καὶ τοῖς

καὶ τοῖς ἄλλοις ἀναγκαίοις ὁμοεθνέσιοις, ὀυλλὰ ἀφέλιπον τὴν μετ' ἀλλήλων φιλοφοσύνης. καὶ τοῦτ' εἰκότως ἐποίουν. οὐ γὰρ οἱ λ' οἱ τινες ἀνθρώπων βύτνωμονέσέρσις ἐνέτυχον πολεμίοις, ὀυλ' εἴ τινες ἀβλαβέστερον ἐπάλαισαν, τοῖς μεπίστοις δοκοῦσιν εἶν συμπίπτομασι μαντινέων, οὐκ τὴν ἀράχνην τῶν ἀχαιῶν εἰς ἀυτοὺς φιλανθρωπίαν. μετὰ λὲ ταῦτα προσχώμβοι τὰς ἐν ἀυτοῖς σάσεις καὶ τὰς ὑπ' ἀὐτωλῶν καὶ λακεδαιμονίων ἐπιβολὰς, πρεσβεύσαντες πρὸς τοὺς ἀχαιοὺς, ἠξίωσαν δοῦναι πεφυλακὴν ἀυτοῖς. οἱ λὲ, πειθέντες, ἀπεκλήρωσαν ἐξ ἀυτῶν φιακοσίους ἄνδρας. ὧν οἱ λαχόντες τὴν ἐκείνων ἐλευθερίαν ἅμα καὶ σωτηρίαν. σὺν λὲ τούτοις ἡ μισθοφόροις διακοσίοις ἐξέπεμψαν. οἱ μετὰ τῶν ἀχαιῶν σωδιετήρουν ὑποκειμένην αὐτοῖς κατάσασιν. μετ' ὀὺ πολὺ λὲ σασιάσαντες πρὸς σφᾶς οἱ μαντινεῖς, καὶ λακεδαιμονίους ἐπιπασάμβοι, τὴν τε πόλιν ἐνεχείρισαν, καὶ ὃς πὲ ἀχαιοὺς διαχίβοντας παρ' ἀυτοῖς κατέσφαξαν. ὀυμείζον παράπονόνδημα καὶ λεινότερον, ὀυλ' εἰπεῖν ὀυμαρές. ἐπειλὴ γὰρ ἔδοξε σφίσι καθόλε τὴν πρὸς τὸ ἔθνος χάειν καὶ φιλίαν ἀθετεῖν, τῶν γε προειρημένων αὐθρῶν ἐχρῆν δήπρο φεισαμένους ἐᾶσαι πάντας ὑποπόνδους ἀπελθεῖν. ὅπερ γὲ καὶ τοῖς πολεμίοις ἔθος ὂν συγχωρεῖσθαι κατὰ τοὺς κοινοὺς τῶν ἀνθρώπων νόμους. οἱ λ' ἵνα κλεομένει καὶ λακεδαιμονίοις ἱκανὴν παράσχονται πίστιν πρὸς τὴν ἐνεσδοσαν ἐπιβολὴν, τὰ κοινὰ τῶν ἀνθρώπων δίκαια παραβάντες, τὸ μέγιστον ἀσέβημα κατὰ προαίρεσιν ἀπετέλεσαν. ὃ γὰρ τούτων ἀυτόχειρας γενέσθαι καὶ τιμωροὺς, οἵτινες πρότερον μὴν κατακράτος λαβόντες ἀυτοὺς ἀθώους ἀφῆκαν. τότε λὲ τὴν ἐκείνων ἐλευθερίαν ἡ σωτηρίαν ἐφύλαττον, σπλίκης ὀργῆς ὄντιν ἄξιον. τί λ' ἂν, παθόντες οὐτοι δίκην δέξαιεν ἁρμόζουσαν δεσώκινα. τυχὸν ἴσως εἴποι τις ἄν. πραθέντες μετὰ τέκνων καὶ γυναικῶν, ἐπεὶ κατεπολεμήθησαν. ἀλλὰ τοῦτό γε καὶ θῖσ μηθὲν ἀσεβὲς ἐπιτελεῖν μένοις, κατὰ θὺ τ' πολέμια νόμοις ὑπόκειται παθεῖν. ὀυκοῦν ὁλοχερεσέρας τινος ἢ μείζονος τυχεῖν ἦσαν ἄξιοι τιμωρίας, ὥσ' εἴπερ ἔπαθον ἃ φίλιππος φησὶν, ὀυκ ἔλεον εἰκὸς ἦν ἐξακολουθεῖν ἀυτοῖς πρὰ τῶν ἑλλήνων. ἐπαινον λὲ ἡ συγκατάθεσιν μᾶλλον θῖς πράττουσι καὶ μεταβολομένοις τὴν ἀσέβειαν ἀυτῶν. ἄλλ' ὅμως ὀυδενὸς πεπαιτέρω σωνεξακολεθήσαντες μανπνεῦσι κατὰ τὴν πεισιτέτειαν, πλὴν τοῦ διαρπάζῦναι θὺς βίους καὶ πραθῆναι θὺς ἐλευθέρους ὁ συγγραφεὺς ἀυτῆς φιλιππαίας χάειν, ὀυμόνον ψεῦδος ἤνεγκε δ' ὅλον, ἀλλὰ καὶ δ' ψεῦδος ἀπίθανον. καὶ γὰρ τὴν ὑποβολὴν φιλ ἀγνοίας, ὀυλὲ δ' παρακείμβον ἠδυνήθη σωνεπισῶσαι. ὡσ οἱ ἀυτοὶ κατὰ θὺς ἀυτοὺς καιροὺς κρειεύσαντες τετραττῶν κατακράτος, ὀυλὰ τῶν ὁμοίων ἐπραξαν. καί τοί γε εἰ μὴν ἡ τῶν πραττομένων ὠμότης ἦν αἰτία, καὶ τούτοις εἰκὸς ἦν πεπονθέναι ταῦτα τοῖς ὑπὸ δ' ἀυτὸν ὑποπλοκόσι καιρόν. εἰ δ' ὑπὸ μόνοις γέγνε μανπνεῦσι ἡ διαφορὰ, φανερὸν ὅτι τὴν αἰτίαν τ' ὀργῆς, αὐάγκη διαφέρουσαν γενέναι θὺ τούτοις. πάλιν φασὶν, ἄνδρα φιλ ἐπιφανεστάτης οἰκίας ὑπάρχοντα, καὶ τετυραννηκότα μὴν ἀρειτόμαχον φησ

εἰς τὴν πόλιν ἀράτου μετὰ τῶν ἀχαιῶν, καὶ μεγάλους ἀγῶνας καὶ κινδύνους ὑπομείναντος ὑπὲρ
τῆς ἀρχαίων ἐλευθερίας, τέως ἐκπεσόντος τῆς δυνάμεως συγκινηθῆναι τῶν ἔσωθεν ἀνθρώπων
μεγάλων διὰ τὸν τυράννου φόβον, ἀεισόμαχος ἀφορμὴν ταύτην καὶ προφάσεις χρησάμενος,
ὡς τινων σωτηδότων τὰ τοῦ τὴν εἴσοδον τῶν ἀχαιῶν, ὀγδήκοντα τοὺς πρώτους τῶν πολιτῶν,
οὐλιὰς ἀνελόντας, σφετερισάμενος ἐναντίον τῶν αὐτοκρατόρων ἀπέσφαξε. παρίημι τὰ παρ' ὅλον
βίον εἰς αὐτὸν καὶ τῶν προγόνων ἀσεβήματα. μακρὸν γάρ. ὁπότερον οὖν ἐπί τινι τῶν ὁμοίων τοιοῦτός
ἐστι, λεπτὸν ἡγητέον. τοιοῦτον δὲ λεπτότερον, εἰ μηδενὸς τούτων πεῖραν λαβὼν, ἀθρόως ἀπεθανάτισε.
οὐκ αὐτοκράτορα προσκαλέσαι οὐκ ἀράτῳ παρανομίαν. ὅπου λαβόντες κατὰ τοῦτον τὸν καιρὸν
τὸν τύραννον, σφετερισάμενοι ἀπέκτειναν. ὃν γε καὶ κατ' αὐτὴν τὴν εἰρήνην τοῖς αὐλοῦσι καὶ τοῖς
μωρὰ σαμένοις, ἐπαινοῦσι καὶ τιμὴ συνεπακολουθεῖ παρὰ τοῖς ὀρθῶς λογιζομένοις. ὅτε δὲ χωρὶς
τῶν προειρημένων, καὶ τοῖς ἀχαιοῖς παρεσκευάσθη, τί παθεῖν ἦν ἄξιος. ἐκεῖνος μὲν ἀπέθετο τὴν
τυραννίδα χρόνοις οὐ πολλοῖς πρότερον ἀπὸ τῶν καιρῶν συμπλεόμενος δὲ δημητρίου θάνατον.
αὐξησεως δὲ καὶ ἀσφαλείας ἔτυχε παρασκευῆς, ἀπὸ τῶν ἀχαιῶν πραότητος καὶ καλοκαγαθίας. ὃς τινὰς οὐ μόνον αὐτὸν τῶν ἐκ τῆς τυραννίδος ἀσεβημάτων ἀζήμιον ἐποίησαν, ἀλλὰ καὶ προσλαβόντες εἰς τὴν πολιτείαν, τὴν μετίσην τιμὴν παρεσκευάσαντο ἡγεμόνα καὶ στρατηγὸν
κατασκήσαντες σφῶν αὐτῶν. ὃ δ' ἐπιλαθόμενος τῶν προειρημένων φιλανθρώπων παραβάσεως, ἐπεὶ μικρὸν ἐπικυρσεύσας ἔσχε τὰς ἐλπίδας ὑπὲρ τοῦ μέλλοντος ἐν κλεομένει, τὴν πατρίδα καὶ τὴν ἑαυτοῦ προαίρεσιν ἀποστάσεως ἀπὸ τῶν ἀχαιῶν ἐν ταῖς ἀναγκαιοτάτοις καιροῖς
προσένεμε τοῖς ἐχθροῖς. ὃν ὑποχείριον ἡγούμενον, οὐκ ἐν κεγχρεαῖς ἔλει τὴν νύκτα στρεβλούμενον ἀποθανεῖν ὡσαύτως φίλαρχος φησί. πειραγόμενον δ' εἰς τὴν πολιτόννησον καὶ μετὰ τιμωρίας
παραλειπόμενον, οὕτως ἐκλιπεῖν ζῆν. ἀλλ' ὅμως τοιοῦτος ὤν, οὐδενὸς ἔτυχε λείνου, πλὴν τοῦ κατὰ πόντον τεθῆναι τῶν ὧν τοῖς κεγχρεαῖς πεπραγμένων. χωρὶς δὲ τούτων,
τὰς μὲν μανιπέων ἡμῖν συμφορὰς μετ' αὐξήσεως καὶ παθήσεως ἐξηγήσατο. δηλόνοτι καθήκειν τοῖς συγγραφεῦσιν ὑπολαμβάνων τὰς παρανόμους τῶν πράξεων ἐπισημαίνεσθαι. ἡ δὲ
μεγαλοπολιτῶν γενναιότητος, ἣ τοὺς αὐτοὺς ἐχθήσατο καιροὺς, οὐδὲ κατὰ τοσὸν ἐπῄνεσε τὸ μνήμιον, ὥσπερ ἐστὶ τὰς ἁμαρτίας ἐξαιρεθῆναι τῶν πραξάντων οἰκειότερον πρὸς χάριν ἡ
ἱστορίας, τοῦ τὰ καλὰ καὶ δίκαια τῶν ἔργων ἐπισημαίνεσθαι, ἢ δὲ ἐντυχόντας τοῖς ὑπομνήμασιν ἀτονόν τι διορθουμένους ὑπὸ τῶν ὑπολαμβάνων καὶ ζηλωτῶν ἔργων, ἢπερ ὑπὸ τῶν πλανόμενων
καὶ φθαρτὰ πράξεων. ὁ δὴ, πῶς μὲν ἐλαβε κλεομένης τὴν πόλιν, καὶ πῶς ἀκέραιον διαφυλάξας
ἐξαπέστειλε παραχρῆμα πρὸς τοὺς μεγαλοπολίτας εἰς τὴν μεσήνιον γραμματοφόρους ἀξιῶν αὐτοὺς ἀβλαβῆ κομιζομένους τὴν ἑαυτῶν πατρίδα, κοινωνῆσαι τῶν ἰδίων πραγμάτων, ταῦτα
μὲν ἡμῖν ἐδήλωσε, βουλόμενος ὑποδείξαι τὴν κλεομένους μεγαλοψυχίαν καὶ μετριότητα πρὸς
τοὺς πολεμίους. ἐπὶ δὲ πῶς οἱ μεγαλοπολίται τὴν ἐπιστολὴν ἀναγνωσκομένης. οὐκ ἐάσαντες εἰς
τέλος ἀναγνωσθῆναι, μικροῦ δὲ καταλεύσαντες τοὺς γραμματοφόρους, ἕως τούτου διεσάφησε.
τὸ δ' ἀκόλουθον ἡμῖν ἐστὶ ἱστορίας ἴδιον, ἀφεῖλε μὲν ἔπαινον, καὶ τὴν ἐπ' ἀπαθῶ μνήμιον τῶν ἀξιολόγων προαιρέσεων. καίτοι γ' ἐμποδὼν οὐδὲν ἦν. εἰ γὰρ τοὺς λόγῳ τὸ δόγματι μόνον συμπεφωνάντας ὑπὲρ φίλων καὶ συμμάχων ἀπαθοῦς νομίζομεν, τοὺς δὲ καὶ χώρας καταφθορᾶς καὶ
πολιορκίαν ἀναδεξαμένους, οὐ μόνον ἔπαινον, ἀλλὰ καὶ χάριτας καὶ σωρεὰς τὰς μείζους ἀπονέμομεν, τίνα γε χρὴ τοὺς μεγαλοπολιτῶν ἔχειν διάληψιν. ἆρ' οὐχὶ τὴν στεμνοτάτην καὶ βελτίστην; οἱ πρῶτον μὲν τὴν χώραν κλεομένει προεῖντο, μετὰ δὲ ταῦτα πάλιν ὁλοχερῶς ἐπίασαν τὴν πατρίδα καὶ τὴν πρὸς τοὺς ἀχαιοὺς αἵρεσιν, ὑπὲρ δὲ τελευταῖον δυθείσης αὐτοῖς ἀνέλπιστος καὶ παραδόξως ἐξουσίας ἀβλαβῆ ταύτην ἀπολαβεῖν, προείλοντο στέρεσθαι χώρας. πόλεως. ἱερῶν. πατρίδος. τῶν συμπάντων ἀπάντων συλλήβδην τῶν ἐν ἀνθρώποις ἀναγκαιοτάτων, χάριν τοῦ μὴ προδοῦναι τὴν πρὸς τοὺς συμμάχους πίστιν. οὐ τι κάλλιον ἔργον γέγονεν, ἢ γένοιτο. ὡσὶ τί δ' ἄν, μᾶλλον συγγραφεὺς ἔστησε τοὺς ἀκούοντας, ἢ τινος δ' ἔργου μᾶλλον ἄν, παρορμήσαι πρὸς φυλακὴν πίστεως καὶ πρὸς ἀληθινὰς πραγμάτων καὶ βεβαίων κοινωνίαν,

ὧν οὐδὲ

ὧν οὐδεμίαν ἐποιήσατο μνήμην φίλαρχος τυφλότητος ὡς γ' ἐμοὶ δοκεῖ πρὸς τὰ κάλλιστα μὴ μάλιστα συγγραφεῖ καθήκοντα τῶν ἔργων. οὐ μὴν ἀλλὰ τούτοις ἐξῆς φησὶν, ἀλλὰ τῶν ἐκ Φλιοῦντος μεγάλης πόλεως λαφύρων, ἀργυρίου τάλαντα δισχίλια καὶ πεντακόσια τοῖς λακεδαιμονίοις πεσεῖν. ὧν τὰ δισχίλια κλεομένει δοθῆναι κατὰ τὸν ἐθισμούς. ἐν ᾧ τούτοις πρῶτον μὲν τί οὐκ ἂν, θαυμάσειε τὴν ἀπειρίαν καὶ τὴν ἀγνοίαν τοῦ κοινοῦ βίου καὶ τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων χορηγίας ὁ δὲ νόμος, ἣν μάλιστα δεῖ πρὸ τῶν ἱστοριογράφων ἄρχειν. ἐγὼ γὰρ οὐ λέγω κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους, ἐν οἷς ἅπαντες τῶν ἐν μακεδονίᾳ βασιλέων, ἔτι μᾶλλον ἀπὸ τῆς συνεχείας τῶν πρὸς ἀλλήλους πολέμων, ἀργὸν κατέφθαρτο τὰ πελοποννησίων, ἀλλ' ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς καιροῖς, ἐν οἷς πάντες ἓν καὶ ταυτὸ λέγοντες, μεμῖσθαι καρποῦσθαι δοκοῦσιν βύλαμονίαν, ὅτας ἐκ πελοποννήσου πάσης, ἐξ αὐτῶν τῶν ἐπιπλῶν χωρὶς σωμάτων, οὐχ οἱόντε σωθῆναι τοσοῦτο πλῆθος χρημάτων. καὶ νὴ τοὺς νῦν οὐκ εἰκῇ· λόγῳ δέ τινι μᾶλλον ἀποφαινόμεθα, ἢ λῆλον ἐκ τούτων. πῶς γὰρ ἀθηναίων οὐχ ἱσόρροπε νῦν καθ' ὃν καιροὺς μετὰ θηβαίων εἰς ἓν πρὸς τοὺς λακεδαιμονίους ἀνέβαινον πόλεμον, καὶ μυρίους μὲν ἐξέπεμπον στρατιώτας, ἑκατὸν δ' ἐπλήρουν τριήρεις, ὅτε τότε κείναντες ἀπὸ τῆς ἀξίας ποιεῖσθαι τὰς εἰς τὸν πόλεμον εἰς φορὰς, ἐπὶ μήσαντο, τήν τε χώραν καὶ τὴν ἀτελῆ ἄπασαν καὶ τὰς οἰκίας. ὁμοίως δὲ καὶ τὴν λοιπὴν οὐσίαν. ἀλλ' ὅμως ἅπαν τίμημα τῆς ἀξίας ἐνέλιπε τῶν ἐξακισχιλίων, πεντακοσίοις καὶ πεντήκοντα ταλάντοις. ἐξ ὧν οὐκ ἀποικὸς ἂν, φανείη δ' ὅλον πελοποννησίων ἅπαν ῥηθὲν ὑπ' ἐμοῦ. κατὰ δ' ἐκείνους τοὺς καιροὺς ἐξ αὐτῆς τῆς μεγάλης πόλεως ὑπερβολικῶς ἀποφαινόμενος, οὐκ ἄντις εἰπεῖν τολμήσειε, πλείω χιλίων ἑξακοσίων, ἐπειδήπερ ὁμολογούμενόν ἐστι, πρὸ καὶ τῶν ἐλευθέρων ἢ τῶν δουλικῶν σωμάτων τὰ πλεῖστα συνέβη διαφυγεῖν εἰς τὴν μεσόγειαν. μέρος δὲ τῶν προειρημένων τεκμήριον. οὐδενὸς ἧττον δεύτεροι τῶν ἀρκάδων μαντινεῖς, οὔτε κατὰ τὴν δύναμιν, οὔτε κατὰ τὴν εὐπορίαν αὐτὸς οὗτος φησὶν, ἐκ πολιορκίας δὲ καὶ πανδοσίους ἁλόντες, ὡς τε μὴ διαφυγεῖν μηδένα, μήτε διακλαπῆναι ῥᾳδίως μηδὲ, ὅμως ὑπὲρ ἀνδραπόδων ἐποίησαν μετὰ τῶν σωμάτων κατὰ τοὺς αὐτοὺς καιροὺς, τάλαντα ἑξακόσια. ὃ δὲ συνεχὲς τοῦτο οὐκ ἂν, ἔτι μᾶλλον θαυμάσειε. ταῦτα γὰρ ἀποφαινόμενος λέγει, πρὸ τῆς πρὸ ἀξέσθαι δέκα ἡμέρας μάλιστα ὃν πρὸ πολεμαίου πρεσβευτὴν, ἐλθεῖν ἀγγέλλοντα πρὸς τὸν κλεομένη, ὅτι πολεμαῖος μὲν χορηγεῖν ἀπολέγει, διαλύεσθαι δὲ πρὸ καλεῖ πρὸς τὸν αὐτὸν μενῆν. ὃν δ' ἀκούσαντα φασὶ κεῖναι, ὅτι δεῖ τὴν ταχίστην ἐκκυβεύειν τοῖς ὅλοις, πρὸ τ' συνιέναι τὰ πρὸς τεπλωκότα τὰς δυνάμεις. ὃν δ' μηδεμίαν ἀπάρχειν ἐν τοῖς ἰδίοις πράγμασιν ἐλπίδα, τοῦ δύνασθαι μισθοδοτεῖν, ἀλλ' εἴπερ ἐξακισχιλίων ἐγκρατὴς ἐγένετο πάντων κατὰ τοὺς αὐτοὺς καιροὺς, ὃν πολεμαῖον αὐτὸν ἠδύνατο τὰς χορηγίας ἀπορθεῖσθαι. πρὸς δὲ τὸν αὐτὸν ἐμμένοντα τρίβειν ὃν μὴ μόνον ἑξακοσίων ἀπῆρχε κύκλος, καὶ λίαν ἱκανὸς ἦν. ἀσφαλῶς ἀπομένων τρίβειν ὃν πολεμον. ὃ δ' ἅμα μὲν πάσας ἀποφαίνειν ὑπὸ κλεομένει τὰς ἐλπίδας ἐν πολεμαίῳ δὲ τὰς χορηγίας, ἅμα δὲ τοσοῦτον χημάτων αὐτὸν φάναι κύκλον γεγενῆσθαι κατὰ τοὺς αὐτοὺς καιροὺς, ὅσους οὐ τ' μείζους ἁλοῦσαι, ἔτι δ' ἀσκεψίας ὑπὸ σημεῖον. πολλὰ δὲ ἕτερα ὑπὸ συγγραφεῖ θιαῦτα μὴ κατὰ τοὺς ἀποκειμένους καιροὺς, ἃ πρὸ ὅλου τὴν πραγματείαν κατατέτακται. ὑπὸ τῶν ἀρκεῖν ἀπολαμβάνω κατὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς προθέσιν ὃ τὰ νῦν εἰρημένα. μετὰ δὲ τὴν τ' μεγάλης πόλεως ἅλωσιν, αὐτίκα πλαχειμάζοντος ἐν τῇ τῶν ἀρτείων πόλει συναπαγωὼν κλεομένης ἅμα ὑπὸ τὴν ἑαρινὴν ὥραν ἐνίστασθαι τοὺς στρατιώτας, καὶ παρακαλέσας τὰ πρέποντα τοῖς καιροῖς, ἐξαπάγων τὴν στρατιὰν, ἐνέβαλεν εἰς τὴν τῶν ἀρτείων χώραν. ὡς μὲν τοῖς πολλοῖς ἐδόκει παραβόλως καὶ τολμηρῶς διὰ τὴν ὀχυρότητα τῶν κατὰ τὰς εἰσόδους τόπων. ὡς δὲ τοῖς ὀρθῶς λογιζομένοις, ἀσφαλῶς καὶ νουνεχῶς, ὁρᾶν γὰρ ὃν αὐτίκα μάλα ἀφικόμενον τὰς δυνάμεις, ἀλλ' ὡφῶς ὅτι πρῶτον μὲν τὴν εἰσβολὴν ἀκινδύνως ποιήσεται. δεύτερον δ' ἐπὶ τ' χώρας καταφθειρομένης ἕως τ' τειχῶν, αὐάγκη τοὺς ἀρτείους θεωροῦντας ὑπομένειν, ἀχάλλην μὴ καταμεμφεσθαι ὃν αὐτίκα μάλα. εἰ μὲν ὃν συμβαίνη μὴ δυνάμενον αὐτὸν ποφέρειν ὃν ἐπιῤῥάπτοντα τῶν ὀχθῶν ἐξελθεῖν ἢ διακινδυνεύσαι τοῖς πολλοῖς, πρόδηλον ἐκ τῶν καλὰ λόγου ἦν ὑπὸ, ὅτι

νικήσει ῥᾳδίως. εἰ δ' ἐμμείνας τοῖς λογισμοῖς, ἐφησυχάζει καταπληξάμενος τοὺς πολεμίους, καὶ ταῖς ἰδίαις δυνάμεσι θάρσος ἐνδησάμενος. ἀσφαλῶς ἐπελάβετο τοῦ νικᾶν καὶ τὴν αὐταχώρησιν εἰς τὴν οἰκίαν. ὃ καὶ συνέβη γενέσθαι. ἡ μὲν γὰρ χώρα δηουμένη οἱ μὲν ὄχλοι συνεξέφοβον, ἵν' αὐτίχρηστον ἐλοιδόρουν. ὁ δὲ, καὶ λίαν ἡγεμονικῶς καὶ βασιλικῶς οὐδὲν ποιῶν ἐπιεικὲς ἀπειούμενος τοῖς κατὰ λόγον πράγμασιν, ἦγε τὴν ἡσυχίαν. ὁ δὲ κλεομένης κατὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς προθεσμ. καταφθείρας μὲν τὴν χώραν, καταπλήξάμενος δὲ τοὺς πολεμίους, ἐνδεεστέρως δὲ πεποιηκὼς τὰς ἑαυτοῦ δυνάμεις πρὸς ἅπερ ἐπιφερόμενον κίνδυνον, ἀσφαλῶς εἰς τὴν οἰκίαν ἐπανῆλθε. τοῦ δὲ θέρους ἐνισταμένου καὶ συνελθόντων τῶν μακεδόνων καὶ τῶν ἀχαιῶν ἐκ τοῦ χειμασίας, ἀναλαβὼν τὴν στρατιὰν αὐτίπατος, προσῆγε μετὰ τῶν συμμάχων εἰς τὴν λακωνικήν. ἔχων μακεδόνας μὲν τοὺς εἰς τὴν φάλαγγα μυρίους. πελτασὰς δὲ χιλίους. ἱππεῖς δὲ διακοσίους. ἀγριάνας δὲ σὺν τούτοις χιλίους. καὶ γαλάτας ἄλλους τοσούτους. μισθοφόρους δὲ τοὺς πάντας, πεζοὺς μὲν δισχιλίους, ἱππεῖς δὲ διακοσίους, καὶ μεγαλοπολίτας χιλίους, εἰς ἓν μακεδονικὸν τρόπον καθωπλισμένους. ὧν ἦγε τὸ κρίκισας μεγαλοπολίτης. τῶν δὲ συμμάχων, βοιωτῶν μὲν, πεζοὺς δισχιλίους. ἱππεῖς δὲ διακοσίους. ἀπειρωτῶν πεζοὺς χιλίους. ἱππεῖς πεντήκοντα, ἀκαρνάνων ἄλλους τοσούτους. ἱλλυριῶν, χιλίους διακοσίους. ἐφ' ὧν ἡγεμὼν ἦν Δημήτριος ὁ φάριος. ὡς δὲ πᾶσαν τὴν δυνάμιν, πεζοὺς μὲν, εἰς δισμυρίους ὀκτακισχιλίους. ἱππεῖς δὲ, χιλίους καὶ διακοσίους. ὁ δὲ κλεομένης προσδοκῶν τὴν ἔφοδον, τὰς μὲν ἄλλας εἰς τὴν χώραν εἰσβολὰς, ἀσφαλίζεται φυλακαῖς καὶ πάφοις. καὶ ἀνδρῶν ἐκκοπαῖς. αὐτὸς δὲ κατὰ τὴν στενοχωρίαν καλουμένην μετὰ τῆς δυνάμεως ἐστρατοπέδευε, τῆς πάσης ἐπιούσης ἀνοδίας στρατοπέδῳ πᾶσι εἰς δύο μυριάδας. συναλγούμενος ἐκ τῶν κατὰ λόγον, ταύτην ποιήσαιτο τὸν πολέμιον εἰσβολήν. ὃν καὶ συνέκυρσε. δύο δὲ λόφων ἐπ' αὐτῆς τῆς εἰσόδου κειμένων, ἓν μὲν, ἕναρ. ἓν δ' ἕτερον, ὄλυμπον καλεῖσθαι συμβαίνει. ἡ δ' ὁδὸς μεταξὺ τούτων πρὸς ἓν οἰνοῦντα ποταμὸν φερούσης εἰς τὴν πάρτιον, ὁ μὲν κλεομένης τῶν προειρημένων λόφων ἐφάμιλλα τάφρευ καὶ χάρακα προβαλόμενος, ὡς μὲν ἕναν ἔταξε τὸν πολιοίκησε συμμάχων. ἐφ' ὧν ἐπέστησε ἕνα ἀδελφὸν δύκλείδαν. αὐτὸς δὲ ἓν ὄλυμπον κατεῖχε μετὰ λακεδαιμονίων καὶ τῶν μισθοφόρων. ἐν δὲ τοῖς ἐπιπέδοις πρὸς ἓν ποταμὸν ἐφ' ἑκάτερα τῆς ὁδοῦ, τὸν ἴσους μετὰ μέρος παντὸς τῶν μισθοφόρων παρενέβαλεν. αὐτίπατος δὲ παρανομούμενος καὶ συνθεωρήσας τὴν τῶν τόπων ὀχυρότητα καὶ ἓν κλεομένην πᾶσι τοῖς οἰκείοις μέρεσι τῆς δυνάμεως. οὕτως δυσόχλως προσκατελήφθαι τὰς δυκαιρείας, ὥς τε πρὸς πλῆθος ἢ τὸ σύμπαν χῆμα τῆς στρατοπολιτείας τῆς τῶν ἀχαιῶν ὁλομάχων προβολῆς. οὐδὲν γὰρ ἀπέλιπε τῶν πρὸς ἐπίθεσιν ἅμα καὶ φυλακήν. ἀλλ' ἦν ὁμοῦ παράταξις ἐνεργής. μὴ παρεμβολὴ δυσπρόσοδος. διὸ καὶ τότε μὲν οὐκ ἐφόδου κατεπειράζεσθαι καὶ συμπλέκεσθαι προεχείρησε ἀπέγνω. στρατοπεδεύσας δ' ἐν βραχεῖ διαστήματι, καὶ λαβὼν πρόβλημα ἓν ῥεῦμα καλούμενον ποταμὸν, τινὰς μὲν ἡμέρας ἐπικειμένων συνεθεώρει, τάς τε τῶν τόπων ἰδιότητας, καὶ τὰς τῶν δυνάμεων διαφοράς. ἅμα δὲ καὶ προλεκύμων τινὰς ἐπιβολὰς πρὸς τὸ μέλλον ἐξεκαλεῖτο τὰς τῶν πολεμίων ἐπινοίας. οὐ δυνάμενος δὲ λαβεῖν οὐδὲν ἀργὸν οὐδ' ἐξοπλον, ἀλλὰ τὸ πρὸς πᾶν ἑτοίμως αὐτοκινεῖσθαι ἓν κλεομένην, τῆς μὲν τοιαύτης ἐπινοίας ἀπέστη. τέλος δ' ἐξ ὁμολόγου ἀλλὰ μάχης ἀμφότεροι προέθεντο κρίνειν τὰς πράξεις. πάνυ δύφυεῖς καὶ παραπλησίας ἡγεμόνας καὶ τύχη συνέβαλε τούτους τοὺς ἄνδρας. πρὸς μὲν τὸν κατὰ ἓν ἕναν ὁ βασιλεὺς αὐτέταξε τῶν μακεδόνων τὸν χελκαωίδας, καὶ τὸν ἱλλυριάδα. καὶ τὰς πείρας ἐναλλὰξ τεταμένας. ἀλέξανδρον ἓν ἀκμήτου καὶ δημήτριον ἓν φάριον ἐπιστήσας, ὡσπερεὶ δὲ τούτοις τοὺς ἀκαρνάνας καὶ κρήτας ἐπέβαλε. τούτων δὲ κατόπιν ἦσαν δισχίλιοι τῶν ἀχαιῶν. ἐφεδρείας λαμβάνοντες τάξιν. τοὺς δ' ἱππεῖς πρὸς ἓν οἰνοῦντα ποταμὸν αὐτέθηκε, πρὸ τῶν πολεμίων ἱππικῷ. συνάψας αὐτοῖς ἀλέξανδρον ἡγεμόνα. καὶ συμπαραθεὶς πεζοὺς τῶν ἀχαιῶν χιλίους. καὶ μεγαλοπολίτας τοὺς ἴσους. αὐτὸς δὲ τοὺς μισθοφόρους ἔχων καὶ τοὺς μακεδόνας καὶ πρὸ ἓν ὄλυμπον πρὸς τοὺς πρὸ ἓν κλεομένην ἤρτω ποιεῖσθαι τὴν μάχην. προτάξας δὲ τοὺς μισθοφόρους, ἐπέστησε διαφαλαγγίαν ἐπάλληλον τῶν μακεδόνων. ἐπὶ δὲ

κων. ἐποίει δὲ ταῦτ', ἀφ' ἧς τὴν στενότητα τῶν τόπων. σύνθημα δ' ἦν τοῖς μὲν ἰλλυριοῖς τότε ποιεῖσθαι τὴν ἀρχὴν τῆς πρὸς θάλατταν προσβολῆς, ὅταν ἴσωσιν ἀρθείσαν ἀπὸ τῶν κατὰ θάλατταν ὅλυμπον τόπων σημεῖα. προσηρτημένοι γὰρ ἦσαν οὗτοι νυκτὸς ἐν ὄρει ὑψηλῷ τῷ παμῶ, πρὸς αὐτῇ τῇ τῆς λόφου ῥίζῃ. τοῖς δὲ μεγαλοπολίταις καὶ τοῖς ἱππεῦσι πελταστικοῖς, ἐπειδὰν φοίνικα ἀρθῇ πρὸ τῆς βασιλέως. ἐπειδὴ δ' ὁ μὲν καιρὸς ἦκε τῆς χειρός, τὸ δὲ σύνθημα τοῖς ἰλλυριοῖς ἀπεδόθη, πρὸς ἡγεμονίαν δὲ ποιεῖν τὸ θεῖον οἷς ἦν ἐπιμελὲς πάντες δ' ἐνθέως ἀναλιξάντες αὐτοὺς κατήρχοντο τῆς πρὸς θάλατταν προσβολῆς. οἱ δὲ μετὰ τῶν κλεομένους ἱππέων ἀρχῆς τὰ χθὲς ἔντες ἔνζωνοι, θεωροῦντες τὰς ἀπείρας τῶν ἀχαιῶν ἐρήμους ἐκ τῶν κατόπιν οὔσας, κατ' οὐρὰν προσπίπτοντες, εἰς ὁλοχερῆ κίνδυνον εἶχον δὴ πρὸς θάλατταν βιαζομένους. ὡς ἂν, τῶν μὲν δοκεῖ θαλείσαν ἀσπερχείου κατὰ πρόσωπον αὐτοῖς ἐφεστώτων. τῶν δὲ μισθοφόρων, κατόπιν ἐπικειμένων, καὶ προσφερόντων τὰς χεῖρας ἐρρωμένως. ἐν ᾧ καιρῷ ὁλοκάσας δ' ἡνιόχου, ἅμα ἦ προορώμενος δ' μέλλον, φιλοπάτριδος ὁ μεγαλοπολίτης, δ' μὲν πρῶτον ἀπολειπόμενον ἐπεβάλλετο τοῖς προεσῶσι δ' συμβησόμενον. ὑπολύσας δὲ προσέχοντος αὐτῷ, δ' δ' μήτ' ἐφ' ἡγεμονίας τεταχθαι μηδ' ἅπαξ, κομιδῇ τε νέον ἀπάρχειν αὐτὸν, πελτασταλέσας δὲ ἑαυτοῦ πολέτας, ἐνέβαλε τοῖς πολεμίοις τολμηρῶς. ὑπολειπόμενον, ταχέως οἱ προκείμενοι μισθοφόροι, κατ' οὐρὰν τοῖς προβαίνουσιν ἀκούσαντες τῆς κραυγῆς, ἢ σημήναντες τὴν τῶν ἱππέων συμβολήν, ἀφέμενοι τῶν προκειμένων, ἀνέσχον εἰς τὰς ἀρχὰς τάξεις. καὶ προσεβοήθουν τοῖς περὶ αὐτῶν ἱππεῦσι. τούτου δὴ συμβάντος ἀπροσδόκητον γενόμενον, τότε τῶν ἰλλυριῶν μακεδόνων, καὶ τῶν ἅμα τούτοις προβαινόντων πλῆθος, ἐκθύμως ὥρμησε καὶ τεθαρρηκότως ἐπὶ θάλατταν ποιοῦς. ἀφ' οὗ καὶ μέχρι ταῦτα φανερὸν ἐγένετο, διότι κατὰ θάλατταν ὀκλείσαν προτερήματος αὐτοῖς ἐγένετο φιλοπάτριδι. ὅθεν καὶ θάλατταν ἦν αὐτίχρηστον φασὶ μετὰ ταῦτα καταπειράζοντα πυνθάνεσθαι τε τὸ χθὲς ἔντος τῶν ἱππέων ἀλεξάνδρου, διότι πρῶτον πελταστὴν δ' σύνθημα τοῦ κινδύνου κατάρξαντος, τὸ δ' ἀριθμοῦντος, φάσκοντος δὲ, μειράκιον τι μεγαλοπολιτικὸν προεγχειρῆσαι πρὸ τῆς ἑαυτοῦ γνώμης, εἰπεῖν, διότι δ' μὲν μειράκιον ἦν μόνος ἔργον ἀπάθου τρῶσαι σωθησόμενον δ' καὶ βουλόμενον. ἐκεῖνος δ' ἡσσόμενον ἀπάρχων, μειράκιον τὸ τυχόντος. οὐ μὴν ἀλλ' ὅτε πολὺ θάλατταν ὀκλείσαν ὁρῶντες προσβαινούσας τὰς ἀπείρας, ἀφέμενοι τῆς χηλῆς τῶν τόπων ὀκλείσας, δ' δ' ἦν ἐκ πλαγίου ἀναντῶντας καὶ προσπίπτοντας τοῖς πολεμίοις, τὰ μὲν ἐκείνων σίφη συνταράττειν καὶ θαλάττειν, αὐτοὶ δ' ἀποχωρεῖν ὑπὸ πόδας καὶ μεθίστασθαι πρὸς τὸ ἀσφαλὲς ἀεὶ τόπους ἀσφαλεῖς. οὕτω γὰρ ἂν, προλυμηνάμενοι ἢ συγχέαντες δ' καθαπλισμοῦ ἢ τὴν σωτάξεως ἰσχυρὰν ἐπιόντων, ῥᾳδίως αὐτοὺς ἐξέβαλλον ἀπὸ τὴν τόπων ὑφορίαν, τούτων μὲν οὖν ἐποίησαν. καθάπερ δὲ ἑτοίμου σφίσι τῆς νίκης ὑπαρχούσης, τοὐναντίον ἔπραξαν. κατὰ δὲ τὴν ἀρχὴν σάσιν, ἐμένον ἐπὶ τῶν ἄκρων. ὡς αὖθις τὸ πανταπασιν λαβεῖν τοὺς ἐναντίους. εἰς δὲ τὴν φυγὴν ἐπιπαλύ καταφερῆ ἢ κρημνώδη ἐνέβαλον τοῖς πολεμίοις. συνέβη δ' ὅπερ εἰκὸς ἦν τοὐναντίον τοῖς πολεμίοις. οὐ γὰρ ἀπολιπόντες αὐτοῖς ἀναχώρησιν, ἀξάμενοι δ' ἀκεραίοις ἅμα ἢ σωσάσας ἀπείρας εἰς ὄρη δυσχρησίας ἦλθον, ὥστε δι' αὐτῆς τῆς λόφου κορυφῆς ἀναβαίνοντες πρὸς τὰς ἀπείρας εἰς ὄρη διαζομένους. λοιπὸν ὅσον ἐκ πολλοῦ ἐπεφύκεσαν ὑπὸ βάρει τῆς καθοπλισμοῦ καὶ τῆς σωτάξεως, οὐθέως οἱ μὲν ἰλλυριοὶ τὴν κατάσασιν ἐλάμβανον. οἱ δὲ πολὺ θάλατταν ὀκλείσαν, τὴν ὑπὸ πόδα. δι' ὀλίγου οἱ μὲν ἰλλυριοὶ τὸν τόπον εἰς ἀναχώρησιν καὶ μετάσασιν ἑαυτοῖς. ἀφ' οὗ τὰ χέως ἐνέβαλον ἐπαύσαντας ἀπὸ μᾶλλον ἐπ

τὸ λὲ πρὸς ἑαυτοὺς ἢ κατ' ἄνδρα ἢ κατὰ πάγματα τὰς δυτυχίας. ὁ λὲ κλεομένης ὁρῶν τοὺς μὲν τοὺς ἐν ἀπελφὸν τρεφθυτότας, τοὺς λ' ἐν τοῖς ἐπιτέδοις ἱππεῖς ὄσον οὔπω κλίνοντας, καὶ τὰς πλαγὰς ὧν, μὴ πανταχόθεν περοσλέξηται τοὺς πολεμίους, ἀναγκάζετο διαφθᾶν τὰ προτειχίσματα, ἢ πᾶσαν τὴν δυνάμιν ἀξάγειν μετωπηλόν, κατὰ μίαν πλευρὰν τ' σρατοπεδίας· ἀναπλήθοντων λὲ τ πρὸ ἑτέροις δυζώνων ἐκ τ μεταξὺ τόπου δι' τ σάλπιγγος, συναλαλάξασα, ἢ μεταβαλοῦσα τὰς σειρὰς, συνέβαλον αἱ φάλαγγες ἀλλήλαις. ἀγῶνος λ' γενομένου κρατοῦ ἢ πρὲ μὲν τοὺς πόδας ποιημένων τὴν αὐαχώρησιν τῶν περὶ τὸν μακελόνων ὑπὸ τ πλαγίων τῶν λακώνων δυτυχίας, ποτὲ λὲ τῶν λακεδαιμονίων ἀξωθουμένων ὑπὸ τ βάρος τ μακελόνων τάξεως, τέλος οἱ περὶ τὸν αὐτίγονον συμφάξαντες τὰς σειρὰς, ἢ χρησάμενοι τοῖς τ ἐπαλλήλων φάλαγγος ἰδιώμασι βίᾳ πρὸς πρόσωπον ἀξέωσαν ἐκ τ ὀχυρωμάτων τοὺς λακεδαιμονίους. τ μὲν δὴ ἄλλο πλῆθος ἔφυγε προξοπάδην φονευόμενον, ὁ λὲ κλεομένης ἱππεῖς τινας ἔχων περὶ ἑαυτὸν, ἀνεχώρησε μετὰ τούτων ἀσφαλῶς εἰς τὴν σπάρτην. ἐπιγενομένης λὲ νυκτὸς, καταβὰς εἰς γύθιον, ἢ τοιμασμένων αὐτῷ τ πλοίων ἐκ πλείονος χρόνου πρὸς συμβάσιον, ἀπῆρε μὴ τῶν φίλων εἰς ἀλεξάνδρειαν. αὐτίγονος λ' ἐγκρατὴς γενόμενος ἀξ ἐφόδου τ σπάρτης, τά τε λοιπὰ μεγαλοψύχως ἢ φιλανθρώπως ἐχρήσατο τοῖς λακεδαιμονίοις. τότε πολίτευμα τ' πάντων ἄριστον καταστήσας ἐν ὀλίγαις ἡμέραις αὐέζωξε μὲν τὴν δυνάμεων ἐκ τ πόλεως. προσαγγελθέντος αὐτῷ τοὺς ἰλλυρίους εἰς ξεβληκότας εἰς μακεδονίαν, πορθεῖν τὴν χώραν. ὕστερον ἀεὶ περὶ ἢ τύχη τὰ μάλιστα τ πραγμάτων, πρὸ λόγου ἐιωθε κεῖνο. ἢ τότε κλεομένης εἰ τὰ κατὰ σὴν κίνδυνον πρείλκυστε τελέως ὀλίγας ἡμέρας. εἶτ' αὐαχωρήσας ἀπὸ τ μάχης εἰς τὴν πόλιν, ἐι βραχὺ τῶν καιρῶν αὐτεποιήσατο, διακατέσχεν ἂν, τὴν ἀρχήν. οὐ μὴν, ἀλλ' ὀγ' αὐτίγονος πρὸς ἀγόμενος εἰς τέγεαν, ἢ βύρισε ἀποδοὺς τὴν πάτριον πολιτείαν, δευτεραῖος ἐντεῦθεν εἰς ἄργος, ἐπ' αὐτὴν ἦλθε τὴν τ νεμέων πανήγυριν. ἐν ᾗ τυχὼν πάντων τ περὶ ἀθάνατον λόξαν ἢ τιμὴν αὐηκόντων, ὥστε τ κοινοῦ τῶν ἀχαιῶν, ἢ καπρίαν ἑκάστου τ πόλεων, ὥρμηστο κατὰ κράτος ἐπὶ μακεδονίαν. καταλαβὼν λὲ τοὺς ἰλλυρίους ἐν τῇ χώρᾳ, ἢ συμβαλὼν ἐκ πρὸ τάξεως, τῇ μὲν μάχῃ κατώρθωσε. τῇ λὲ πρὸς κλίσει ἢ κράτει κατ' αὐτὸν ἐν κινδύνων ἐκθύμως χρησάμενος, εἰς αἵματος αὐαγωγὴν, καί τινα τοιαύτην πάθησιν ἐμπεσὼν, μετ' οὐ πολύ. νόσῳ ἐν βίον μετήλλαξε. καλὰς ἐλπίδας ὑποδείξας ἐν αὐτῷ πᾶσι τοῖς ἕλλησιν, οὐ μόνον κατὰ τὴν ἐν τοῖς πολέμοις χρείαν, ἐπὶ λὲ μᾶλλον κατὰ τὴν ὅλως αἵρεσιν ἢ καλοκαγαθίαν. τὴν λὲ μακελόνων βασιλείαν, ἀπέλιπε φιλίππῳ δημητρίου. τίνος λὲ χάριν ἐποιησάμην τὴν τοσαύτην πρόθεσιν, ἐν τοῖς ἔμπροσθεν τῶν δι' ὑφ' ἡμῶν ἱστορεῖσθαι μέλλοντι, χρήσιμον ἐνόμιζα, μᾶλλον λ' ἀναγκαῖον εἶναι κατὰ τὴν ἀρχὴν τ πραγματείας προθέσιν, ἐν ποιήσασθαι πᾶσιν ἐνδηλον ἢ γνώριμον. τὴν πάρχουσαν τοῖς μακελόνας τότε καὶ τοῖς ἕλληνας κατάστασιν. τοῖς δ' αὐτοῖς καιροῖς ἢ πολεμαῖος νόσῳ ἐν μετηλλάξαντος, πτολεμαῖος ὁ κληθεὶς φιλοπάτωρ διεδέξατο τὴν βασιλείαν. μετήλλαξε λὲ ἢ σέλευκος ὁ σελεύκου τοῦ καλλινίκου. τοῦ ἢ πρώτου ἐπικληθέντος. αὐτίοχος λὲ διεδέξατο τὴν ἐν ἀσίᾳ βασιλείαν, ἀδελφὸς ὢν αὐτ. πρὸ πολλοῦ λ' δὴ συνέβη τούτοις, τοῖς πρώτοις μετὰ τὴν ἀλεξάνδρου τελευτὴν καταλαβοῦσι τὰς ἀρχὰς ταύτας. λέγω λὲ, σελεύκῳ πτολεμαίῳ ἢ λυσιμάχῳ. ἐκεῖνοι τε γὰρ πάντες τοῦτον τὸν εἰκοσαετῆ ἢ τετάρτου πρὸς ταῖς ἑκατὸν ὀλυμπιάδα μετήλλαξαν, καθάπερ ἐπάνω προεῖπον, οὗτοι δὲ τοῦτον τὸν ἐννάτου ἢ πεντηκοστὸν. ἡμεῖς ἐπειλὴ τὴν ἐπίστασιν ἐποιησάμεθα τ προκατασκευὴν τ ὅλης ἱστορίας ἀναλυθαμβάνοντες, λίαν ἀπροσδόκητα, ὥστε μὴ πᾶσι, μὴ λίαν αἰτίας τ κατὰ τὴν ἰταλίαν κρατήσαντες ῥωμαῖοι πρῶτον ἐπεχείρησαν ἅψασθαι τῶν ἐξω πραγμάτων ἢ πρῶτον ἐτόλμησαν ἀμφισβητεῖν καρχηδονίοις τ θαλάττης, ἅμα δὲ τούτοις ἢ τὴν τοῦτο δὲ ἕλληνας ἢ μακελόνας. ὁμοίως δὲ ἢ τοῦτο καρχηδονίοις πάρχουσαν τότε κατάστασιν ἀναλώκαμεν, καθήκον ἂν, εἶναι πραγματευόμενοις τοῦτο καιροὺς τούτοις κατὰ τὴν ἀρχὴν τ πρόθεσιν. ἐν οἷς ἔμελλον οἱ μὲν ἕλληνες δὲ συμμαχικὸν ῥωμαῖοι δὲ ἀνιβιακὸν, οἱ δὲ κατὰ τὴν ἀσίαν βασιλεῖς, δὲ τοῦτο κοίλης συρίας ἐνίσταθαι πόλεμον, ἢ τὴν βίβλον ταύτην ἀφορίζομεν ἀκολούθως, τῇ τε τ προπεπονότων πραγμάτων συγγραφῇ, ἢ τῇ τ κεχειροκότων τὰ πρὸ δυνασθιῶν κατασταφῇ.

ΠΟΛΥΒΙΟΥ
ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΠΟΛΙΤΟΥ,
ΙΣΤΟΡΙΩΝ γ'.

Τι μὲν ἀρχὰς ἐποιησάμεθα τῶν ἰδίων πραγματείας, τόν τε συμμαχικὸν τὸν Ἀννιβιακὸν πρός τε τούτοις τὸν τοῖς Ἕλλησι κοινὸν πόλεμον, ἐν τῇ πρώτῃ μέρει τῆς ὅλης συντάξεως, τρίτης τε ταύτης αὐτόθεν βίβλῳ δεδηλώκαμεν. ὁμοίως δὲ καὶ τὰς αἰτίας, δι' ἃς ἀναφαμόντων τοῖς χρόνοις πρὸ τούτων τῶν καιρῶν συνεταξάμεθα τὰς πρὸ ταύτης βίβλους, ἐν αὐτῇ κεῖνται δεδιασαφήκαμεν. νῦν δὲ πειρασόμεθα προειρημένοις πολέμοις, καὶ τὰς αἰτίας ἐξ ἐπέκεινα, καὶ δι' ἃς ἐπὶ τοσοῦτον ηὐξήθησαν, μετ' ἀποδείξεως ἐξαγγέλλειν. ἐξαρχέα προεισάγοντες, ὑπὲρ τῶν αὐτῶν πραγματείας. ὄντος γὰρ ἑνὸς ἔργου καὶ θαύματος ἑνὸς τοῦ συμβάντος, ὑπὲρ τούτου γράφειν ἐπικεχειρήκαμεν, τοῦ πῶς καὶ πότε καὶ διατί, πάντα τὰ γνωριζόμενα μέρη τῆς οἰκουμένης ὑπὸ τὴν ῥωμαίων δυναστείαν ἐγένετο. τούτου δ' ἐχόντος καὶ τὴν ἀρχὴν γνωριζομένην, καὶ τὸν χρόνον ὡρισμένον, καὶ τὴν συντέλειαν ὁμολογουμένην, χρήσιμον ἡγούμεθ' εἶναι καὶ τοῦτο τῶν μεγίστων ἐν αὐτοῖς μερῶν, ὅπως μεταξὺ κεῖται τῆς ἀρχῆς καὶ τέλους, κεφαλαιωδῶς ἐπιμνησθῆναι καὶ προεκθέσθαι. μάλιστα μὲν ἂν, οὕτως ὑπολαμβάνομεν τοῖς φιλομαθοῦσι παρασκευάσειν ἱκανὴν ἔννοιαν τῆς ὅλης ἐπιβολῆς πολλὰ μὲν γὰρ προλαμβανούσης τῆς τύχης ἐκ τῶν ὅλων πρὸς τὴν κατὰ μέρος τῶν πραγμάτων γνῶσιν. πολλὰ δ' ἐκ τῶν κατὰ μέρος πρὸς τὴν τῶν ὅλων ἐπίσκεψιν, ἀεὶ τὴν διάνοιαν τὴν ἐξ ἀμφοῖν ἐπίσκοπον, ἀναθεῖναι, ἀκόλουθον τοῖς εἰρημένοις ποιησόμεθα, τὴν προέκθεσιν τῆς αὐτῶν πραγματείας. τὴν μὲν οὖν καθόλου τῆς ὑποθέσεως ἔμφασιν καὶ τὴν πολυχαφῆ, πάνυ δεδηλώκαμεν. τῶν δὲ κατὰ μέρος ἐν αὐτῇ γεγενημένων ἀρχὰς μὲν εἶναι συμβαίνει τοῖς προειρημένοις πολέμους. καταστροφὴν δὲ καὶ συντέλειαν, τὴν κατάλυσιν τῆς ἐν μακεδονίᾳ βασιλείας. χρόνον δὲ τὸν μεταξὺ τῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ τέλους, ἐτῶν πεντήκοντα τρία. πολυέχεσθαι δ' ἐν τούτῳ τηλικαύτας καὶ τοιαύτας πράξεις, ὅσας οὐδεὶς τῶν προγεγενημένων καιρῶν, ἐν ἴσῳ παρείληφε διάστημα τῷ, πολλῶν ἀπὸ τῆς ἑκατοστῆς καὶ τετταρακοστῆς ὀλυμπιάδος ἀρξάμενοι, διά δέ τινα ποιησόμεθα τὴν ἐφοδον τῆς ἐξηγήσεως. πολλοὶ ξαντες γὰρ τὰς αἰτίας δι' ἃς ὁ προδεδηλωμένος συνέστη καρχηδονίοις καὶ ῥωμαίοις πόλεμος, ὁ προσαγορευθεὶς ἀννιβιακὸς, ἐροῦμεν. ὡς εἰς ἰταλίαν καρχηδονίοις καὶ ῥωμαίοις πόλεμος, καταλύσαντες τὴν ῥωμαίων δυναστείαν, εἰς μέγαν φόβον ἐκείνους ἐμβαλόντες καρχηδόνιοι, καὶ καταλύσαντες τὴν ῥωμαίων δυναστείαν, εἰς μέγαν φόβον ἐκείνους ἐμβαλόντες καρχηδόνιοι, καὶ τὴν τῆς πατρίδος ἐλάφυρα. μεγάλας δ' ἔχον αὐτοὶ καὶ παραδόξους ἐλπίδας, ἤρξαν πολλῶν καὶ τῆς πατρίδος ἐλάφυρα. μεγάλας δ' ἔχον αὐτοὶ καὶ παραδόξους ἐλπίδας, ἤρξαν πολλῶν καὶ τῆς ῥώμης αὐτῶν ἐξ ἐφόδου κρατήσαντες. ἐξῆς δὲ τούτοις πειρασόμεθα διασαφεῖν, ὡς ὡσαύτως καὶ τῆς ῥώμης αὐτῶν ἐξ ἐφόδου κρατήσαντες. ἐξῆς δὲ τούτοις πειρασόμεθα διασαφεῖν, ὡς κατὰ τοὺς αὐτοὺς καιροὺς, φίλιππος μὲν ὁ μακεδόνων διαπολεμήσας ἀπολοῖς, καὶ μετὰ ταῦτα συνησάμενος τὰ κατὰ τοὺς ἕλληνας, ἐπιβάλλοι κοινωνεῖν καρχηδονίοις τῶν αὐτῶν ἐλπίδων. ἀντίοχος δὲ ὁ πολεμαῖος ὁ φιλοπάτωρ ἐμφανισθέντων. τέλος δὲ ἐπολέμησαν ὑπὲρ κοίλης συρίας πρὸς ἀλλήλους. ῥόδιοι δὲ καὶ περσέας ἀναλαβόντες πρὸς βυζαντίους πόλεμον, ἀνάγκασαν αὐτοὺς ἀποστῆναι τοῦ παραβιάζειν τοὺς πλέοντας εἰς τὸν πόντον, σήσαντες δ' ὑπὲρ τούτων τὴν διήγησιν, ὑπὲρ τῆς ῥωμαίων πολιτείας συνησόμεθα λόγον, ὡς κατὰ τὰς ὑπερβολὰς τῆς ἐξόμεν. ὅτι μέγα συνέβαλλε αὐτοῖς, πρὸς τὸ πολιτεύματος ἰδιότης, πρὸς δὲ μὴ μόνον αὐξηθῆναι τὴν ἰταλιωτῶν καὶ κελτιωτῶν δυναστείαν, ἔτι δὲ τὴν ἰβήρων προσλαβεῖν καὶ κελτῶν ἀρχὴν, ἀλλὰ καὶ δι' ἃ τελευταῖον πρὸς δὲ κρατήσαντας τοὺς πολέμῳ τῶν καρχηδονίων, εὔνοιαν σχεῖν τῶν ὅλων ἐπιβολῆς. ἅμα δὲ τούτοις κατὰ παρέκβασιν δεδιασώσομεν τὴν κατάλυσιν τῆς ἱερωνος

νος τοῦ συρακουσίου διαστείας. οἷς ἐπισωάλομεν τὰς ἀρχὰς τὴν ἀγωγὴν παραχάς. ⊙ τίνα χρόνον πολεμαίου τοῦ βασιλέως μεταλλάξαντος τὸν βίον, συμφονήσαντες αὐτίοχος καὶ φίλιππος διαιρέσει τῆς τοῦ καταλελυμμένου παιδὸς ἀρχῆς. ἤρξαντο κακοπραγμονεῖν, καὶ τὰς χεῖρας ἐπιβάλλειν. φίλιππος μὲν οἷς κατ' ἀγωγὴν καὶ σάμον, αὐτίοχος δὲ, τοῖς κατὰ κοίλην συρίαν καὶ φοινίκην. μετὰ δὲ ταῦτα συμπεφαλαιωσάμενοι τὰς ἐνιδείξεις καὶ διαβάσεις τῆς στελίας πράξεις ῥωμαίων ⊙ καρχηδονίων, μεταβιβάσομεν τὴν διήγησιν ὁλοχερῶς εἰς τὰ κατὰ τὴν ἑλλάδα τόπους, ἅμα τοῖς τῶν πραγμάτων μεταβολαῖς. ἠρξησάμην δὲ τὰς ἀπὸ ἄλου καὶ ῥωδίων ναυμαχίας πρὸς φίλιππον, ἐπὶ δὲ τῶν ῥωμαίων καὶ φιλίππου πόλεμον ὡς ἐπράχθη, καὶ ἀφ' τίνων, καὶ τί δ' τέλος ἔσχε, τούτῳ συναπτοντες δ' συνεχές, μνησθησόμεθα δὲ αἰτωλῶν ὀργῆς, καθ' ἣν αὐτίοχον ἐπισπασάμενοι δ' ἀπὸ τῆς ἀσίας, ἀχαιοῖς καὶ ῥωμαίοις ἠξέκαυσαν πόλεμον. ὃν διαλύσαντες τὰς αἰτίας, ⊙ τὴν αὐτίοχου διάβασιν εἰς τὴν εὐρώπην, διασαφήσομεν, τίνα πρῶτον μὲν τόπον ἐκ δὲ ἑλλάδος ἔφυγε. δεύτερον δὲ, πῶς ἀπηλθεν δὲ ὠδε τάδε τοῦ ταύρου πάσης ἠξεχώρησε. δ' δὲ τρίτον, τίνα τόπον ῥωμαῖοι καταλύσαντες τὴν γαλατῶν ὕβριν, ἀθροισαν μὲν σφίσι παρεσκεύασαν τῆς ἀσίας ἀρχήν. ἀπέλυσαν δὲ ὃν ὠδε τάδε τοῦ ταύρου κατοικοῦντας βαρβαρικῶν φόβων, καὶ δὲ γαλατῶν παρανομίας. μετὰ δὲ ταῦτα θέντες ὑπὸ τὴν ὀφθαλμῶν ⊙ κεφαλήνων ἀπιστίας, ἐπιβαλοῦμεν ὃν δύμενεῖ συνάντας πρότερον πρασίαν ⊙ γαλάτας πολέμους. ὁμοίως δὲ καὶ ὃν μετ' ἀσιαράθου περὶ φάρναβα. οἷς ἠξῆς ἐπιμνησθέντες δὲ ὠδε πελοποννησίων ὁμονοίας καὶ κατασάσεως, ἐπὶ δὲ δὲ αὐξήσεως τοῦ ῥωδίων πολιτεύματος συμπεφαλαιωσόμεθα τὴν ὅλην διήγησιν ἅμα καὶ τὰς πράξεις. ὠδε πᾶσιν ἠξηγησάμενοι τὴν αὐτίοχου στρατείαν εἰς ἀρμένιον τοὺς καλθέντας ἐπιφανοῦς. ⊙ δ' περσικὸν πόλεμον, καὶ τὴν κατάλυσιν δὲ ἐν μακεδονίᾳ βασιλείας. λίων ἅμα θεωρηθήσεται ὠδε ἕκαστα χειρίζαντες ῥωμαῖοι πᾶσαν ἐποιήσαντο τὴν οἰκουμένην ὑπήκοον αὐτοῖς. εἰ μὲν δὲ ἠξ αὐτῶν τῶν κατορθωμάτων ἢ ⊙ τῶν ἐλαττωμάτων ἱκανὴν ἐνεδέχετο ποιήσασθαι τὴν διάληψιν ὑπὲρ ἢ τοὐναντίον ἐπαινετῶν ἀνδρῶν καὶ πολιτευμάτων, ἐνθάδε δὲ ἂν λήγειν ἂν, ἡμᾶς δεῖ ⊙ καταφέρειν, ἅμα τὴν διήγησιν ⊙ τὴν πραγματείαν ὠδε τὰς τελευταίας ῥηθείσας πράξεις κατὰ τὴν ἠξ ἀρχῆς πρόθεσιν. ὅτε δὲ χρόνῳ ὀπεντήκοντα καὶ τετρακοσίοις ἔτεσι ἐλαττον. ἡνίκα αὔξησις καὶ προκοπὴ δὲ ῥωμαίων διαστείας ἐπετελείωτο. πρὸς δὲ τούτοις, ὁμολογούμενον ἐδόκει τοῦτ' εἶναι καὶ κατηγορευμένον ἅπασιν, ὅτι λοιπὸν δεῖ ῥωμαίων ἀκούειν, καὶ τούτοις πειθαρχεῖν ὑπὲρ τῶν παραγγελλομένων. ἐπεὶ δ' οὐκ αὐτοτελεῖς εἰσιν, οὔτε ὠδε τῶν κρατησάντων ἐλαττωμάτων ἀπλῶς ἠξ αὐτῶν τῶν ἀγωνισμάτων διαλύσεις, δὲ δ' πολλοῖς μὲν τὰ μέγιστα δοκοῦντα εἶναι τῶν κατορθωμάτων ὅταν μὴ δόντως αὐτοῖς χρήσωνται τὰς μείζους ἐπενηνοχέναι συμφορὰς, οὐκ ὀλίγοις δὲ τὰς ἐκπληκτικωτάτας ὠδε ἀτυχίας, ὅταν δικαίως αὐτὰς αἰτιάσεσθαι, πολλάκις εἰς τὴν τοῦ συμφέροντος ὠδε παρωκέναι μείζω, προσθετέον ἂν, εἰ τοῖς προειρημένοις πράξεσι, τήν τε τῶν κρατούντων αἵρεσιν, ποία τίς ἐν μετὰ ταῦτα, καὶ πῶς προέστη τῶν ὅλων. τάς τε τῶν ἄλλων ἀποδοχὰς καὶ διαλήψεις, ὅσαι καὶ τίνων παρ' ἑκάστοις ἐπεκράτουν καὶ κατίσχυον, ἐπεί τε δὲ κατ' ἰδίαν εἴσοις καὶ τὰς κοινὰς πολιτείας. δῆλον δὲ ὡς ἐκ τούτων φανερὸν ἔσαι τοῖς μὲν νῦν οὖσι, πότερα φθυκτὴν, ἢ τοὐναντίον αἱρετὴν ἔσην συμβαίνει τὴν ῥωμαίων διαστείαν. τοῖς δ' ἐπιγενομένοις, πότερα ἐπαινετὴν καὶ ζηλωτὴν, ἢ ἑκτὴν γεγενῆσαι νομιστέον τὴν ἀρχὴν αὐτῶν. δ' δὲ ὠφέλιμον τῆς ἡμετέρας ἱστορείας, πρός τε δ' παρὸν, καὶ πρὸς δ' μέλλον, ἐν τούτῳ πλεῖστον κεῖσται δὲ μέρει οὐ γὰρ δήπου τινὰς τέλος ὑπολοιπτέον ἐν πράγμασιν, οὔτε τοῖς ἠγνοημένοις, οὔτε τοῖς ἀπραγνομένοις ὑπὲρ τούτων δ' νικῆσαι καὶ διαφθαι πάντας ὑφ' ἑαυτὸ. οὔτε δὲ πλεμεῖ τοῖς πέλας οὐδεὶς νοῦν ἔχων, ἕνεκεν αὐτοῦ τοῦ καταγωνίσασθαι δὲ αὐτιπαταγομένους, οὔτε πλεῖστα πελάγη, χάριν τοῦ περαιωθῆναι μόνον. καὶ μὴν οὐδὲ τὰς ἐμπειρίας καὶ τέχνας αὐτῆς ἕνεκα τῆς ἐπιστήμης ἀναλαμβάνει. πάντες δὲ πράττουσι πάντα, χάριν τῶν ἐπι-

τῶν ἐπιγινομένων τοῖς ἔργοις ἀνέων. ἢ καλῶς ἢ συμφερόντως. ἀλλ' οὐ τῆς πραγματείας ταύτης τοῦτ' ἔσται τέλεσιούργημα, ὅτι γνῶναι τὴν κατάστασιν παρ' ἑκάστοις, ποία τις ἦν μετὰ δὲ καταγνωσθῆναι τὰ ὅλα, καὶ πιστεῦσαι εἰς τὴν τῶν ῥωμαίων ἀξιοσίαν, ἕως τε μετὰ ταῦτα πάλιν ἐπιγινομένης ταραχῆς καὶ κινήσεως. ὥστε ἧς ἕνεκα δὲ μέγεθος τῶν ἐν αὐτῇ πράξεων καὶ δι' παράδοξον τῶν συμβαινόντων. δι' ἃ μέγιστον ὄφελος δι' ὧν πλείστων μὴ μόνον αὐτόπτης, ἀλλ' ὧν μὴ συνεργὸς ὢν δὲ καὶ χειρισάς γεγενῆσθαι, προκρίνω, οἷον ἀρχὴν ποιησάμενος ἄλλων, γράφειν. ἀλλ' ἡ προειρημένη κίνησις. ἐν ᾗ ῥωμαῖοι μὲν πρὸς κελτίβηρας καὶ οὐακκαίους ἐξήνεγκαν πόλεμον. καρχηδόνιοι δὲ, ἐν πρὸς μασσανάσσην βασιλέα τῶν λιβύων. ὃν δὲ τὴν ἀσίαν ἅπαλος μὲν καὶ πρασσίας πρὸς ἀλλήλας ἐπολέμησαν. ὁ δὲ τῶν κατωτάδω βασιλεὺς ἀειαράνθης ἐκ πατέων ἐκ δὲ ἀρχῆς ὑπὸ ὀροφέρνας δὲ δημητρίᾳ τοῦ βασιλέως, ἄνθις αὖ ἐκ[τ]ήσατο δι' αὐτὸν τὴν παροῦσαν ἀρχήν. ὁ δὲ σιλεύκου δημήτριος κύριος γενόμενος ἔτη ὀκτὼ καὶ τ' ἐν συρίᾳ βασιλεύσας. ἅμα τοῖς ἐκ δὲ ἀρχῆς ἐστρέφη. συσταφέντων ἐπ' αὐτὸν τῶν ἄλλων βασιλέων. ἀποκατέστησεν δὲ οἱ ῥωμαῖοι δὲ ἕλληνας εἰς τὴν οἰκείαν, δὲ ἐκ τ' περσικοῦ πολέμου καταπαύσαντας, ἀπολύσαντες δὲ ἐπενεχείσης αὐτοῖς ἀναβολῆς. οἱ δ' αὐτοὶ μὲν μετ' οὐ πολὺ καρχηδονίοις ἐπέβαλον τὰς χεῖρας. δ' μὲν πρῶτον μεταναστῆσαι. μὴ ἢ ταῦτα ἄρδην αὐτὸν ἐξαναστῆσαι προθέμενοι, δ' τὰς ἐν δίξης ῥηθησομένας αἰτίας. ἃς κατ' ἄλλα μακεδόνων μὲν ἀπὸ τ' ῥωμαίων φιλίας. λακεδαιμονίων τε τ' τ' ἀχαιῶν συμπολιτείας ἀποστάντων, ἅμα τὴν ἀρχὴν δὲ τέλος ἔσχε δ' κοινὸν ἀτύχημα πάσης τ' ἑλλάδος. τὰ μὲν δὲ ἐπιβολῆς ἡμῶν τοιαῦτα. πρὸς δὲ ἢ τὰ τ' τύχης. ἵνα συνθράμῃ τὰ τ' βίᾳ, πρὸς δ' τὴν πρόθεσιν δὲ τέλος ἀνακαπεῖν. τοιοῦτον μὲν τ', κἂν τι συμβῇ δὲ ἡμᾶς αὐθρώπινον, οὐκ ἀργήσειν τὴν προθέσιν, οὐδ' ἀργήσειν αὐθρῶν ἀξιοχρέων. δ' δ' καλῶς δὲ πολλοὺς κατεγνωκθήσεσθαι ὑπ' συνιδόντων. ὧν τέλος ἀπαγεῖν αὐτήν. ἐπὶ ἢ τὰς ἐπιφανεστάτας τῶν πράξεων δὲ κεφαλαίου διεληλύθαμεν, βουλόμενοι καθόλου καὶ κατὰ μέρος εἰς ἔννοιαν ἀγαγεῖν τῆς ὅλης ἱστορίας δὲ ἐντυγχάνοντας, ὥρα μνημονεύοντας τ' προθέσεως, ἐπαναγαγεῖν ὧν τὴν ἀρχὴν τ' αὐτῆς προθέσεως. ἔνιοι δὲ τῶν συγγεγραφότων τὰς κατ' ἀνίβαν πράξεις, βουλόμενοι τὰς αἰτίας ὑπολειπεῖναι ἡμῖν, δὲ ῥωμαίοις καὶ καρχηδονίοις ὁ προειρημένος πόλεμος ἐνέστη, πρώτου μὲν ἀποφαίνουσι τὴν ἀπὸ ῥωμαίοις καὶ καρχηδονίοις ὁ προειρημένος πόλεμος ἐνέστη, πρώτου μὲν ἀποφαίνουσι τὴν ἀκάνθης πολιορκίαν ὑπὸ καρχηδονίων. δευτέραν δὲ τὴν διάβασιν αὐτῶν παρὰ τὰς σωθήκας, τοῦ προσαγορευομένου πρὰ ὧν ἐγχωρίοις ἴβηρος ποταμοῦ. ἐγὼ δὲ ταύτας ἀρχὰς μὲν ἔχειν τοῦ πολέμου φήσαιμ' ἄν. αἰτίας γε μὴν, οὐδαμῶς, συγχωρήσαιμι πολλοῦ γ' δεῖ. εἰ μὴ γὰρ ἀλεξάνδρου διάβασιν εἰς τὴν ἀσίαν, αἰτίαν εἶναί τις φήσει τ' πρὸς ὃν πέρσας πόλεμον. μὴ δὲν ἀπόχου κατάπλουν εἰς δημητριάδα τ' πρὸς ῥωμαίους, ὧν οὔτ' εἰκὸς οὔτ' ἀληθὲς ὄντα οὐδέτερον. τίς ἂν νομίσειε ταύτας αἰτίας ὑπάρξαι ποτ' πολλὰ μὲν ἀλέξανδρος πρότερον, οὐκ ὀλίγα δὲ φίλιππος ἐπ ξῶν ἐνέργησε ὧν πρὸς ἃ διέπραξατο πρὸς δὲν κατὰ δὲν πέρσῶν πόλεμον. ὁμοίως δὲ πάλιν αὖ πολλοὶ πρὸς τ' αὐτόχου πρασσίας, πρὸς δὲν κατὰ τῶν ῥωμαίων. ἀλλ' ἔστιν αὐθρώπων τὰ τοιαῦτα μὴ διαληφθέντων, ἀρχὴ τί διαφέρει; καὶ πόσον διέστηκεν αἰτίας καὶ προφάσεως. ὧν ὅτι τὰ μὲν ὄντι πρῶτα τῶν ἁπάντων, ἀλ' ἀρχὴ, τελευταῖον τῶν εἰρημένων. ἐγὼ δὲ παντὸς ἀρχὰς μὲν ἔσειν φημὶ, τὰς πρώτας ἐπιβολὰς ἢ πράξεις τῶν ἤδη κειμένων. αἰτίας δὲ, τὰς προκαθηγουμένας τῶν κείσεων καὶ διαλήψεων. λέγω δ' ἐπινοίας καὶ διαθέσεις καὶ δὲ ταῦτα συλλογισμούς. ᾗ δίων ὧν δ' κρῖναί τι καὶ προθέσθαι παρανόμως. πλῆθος δ' ὅσον δ' προειρημένων, ἐκ τῶν ἐπιφερομένων. τινὸς δὲ ἀληθῶς ἦσαν αἰτίαι, ᾗ πόθεν φῦναι ξυνέβη δὲν πρὸς δὲ πέρσας πόλεμον, δύμαρές καὶ δὲ τυχόντι ξυνδεῖν. ἦν δὲ πρώτη μὲν, ἡ τῶν μετὰ ξενοφῶντος ἑλλήνων, ἐκ τῶν ἄνω σατραπειῶν ἐπάνοδος. ἐν ᾗ πᾶσαν τὴν ἀσίαν διαπορθουμένων αὐτῶν, πολεμίαν ὑπάρχουσαν, οὐδεὶς ἐτόλμα μεῖναι κατὰ πρόσωπον τῶν βαρβάρων. δευτέραν ἦ, λακεδαιμονίων βασιλέως ἀγησιλάου διάβασις εἰς τὴν ἀσίαν. ἐν ᾗ ἐκεῖνος, οὐδὲν ἀξιόχρεων οὐδὲ αὐτὸν ἐλάττω τὰς σφετέρας ἐπιβολὰς, ἀπρακτος ἀναγκάθη μεταξὺ δὲ τὰς πρὸς τὴν ἑλλάδα παραχὰς ἐπανελθεῖν ἐξῶν φίλιππος κατανοῶν

τασ καὶ συλλογισάμενοσ τὴν περσέως ἀναιδρίαν καὶ ῥᾳθυμίαν, καὶ τὴν αὐτοῦ τῶν μακεδόνων δύνε
ξίαν ἐν τοῖσ πολεμικοῖς, ἔτι δὲ καὶ τὸ μέγεθοσ καὶ τὸ κάλλοσ τῶν ἐστεμμένων ἄθλων ἐκ τοῦ πολέ
μου πρὸ ὀφθαλμῶν θέμενοσ, ἅμα δὲ βουλόμενοσ ποιήσασθαι τὴν ἐκ τῶν ἑλλήνων εὔνοιαν ὁμολογου
μένην, εὐθέωσ προφάσει χρώμενοσ ὅτι κατέλυε μετελθεῖν τὴν περσέωσ παρανομίαν εἰσ τοὺσ ἕλ-
ληνασ, ὁρμὴν εἶχε καὶ προῄρητο πολεμεῖν. καὶ πάντα πρὸσ τοῦτ' ἐμέρισε καὶ παρεσκεύαζε. πρῶτον
αἰτίασ μὲν τὰσ πρώτασ ῥηθείσασ ἠγητέον τοῦ πρὸσ τὸν περσέα πολέμου. πρόφασιν δὲ τὴν δευ
τέραν. ἀρχὴν δὲ τὴν ἀλεξάνδρου διάβασιν εἰσ τὴν ἀσίαν, καὶ μὴν, τοῦ κατ' αὐτόχειρ
καὶ ῥωμαίοισ, ἄλλον ὡσ αἰτίαν μὲν τὴν αὐτωλῶν ὀργὴν θετέον. ἐκεῖνοι γὰρ δεξαντεσ ὑπὸ
ῥωμαίων ὀλιγωρεῖσθαι κατὰ πολλὰ δοκοῦσι τὴν ἔκβασιν τὴν ἐκ τοῦ φιλίππου πολέμου κα
θάπερ ἐπάνω προεῖπον, οὐ μόνον αὐτόχειρ ἐπεισάκτοι, ἀλλὰ καὶ πρᾶξαι τι παθεῖν ὑπέ
στησαν διὰ τὴν ἐπιλυομένην ὀργὴν ἐκ τῶν προειρημένων καιρῶν. πρόφασιν δ' ἠγητέον, τὴν
τῶν ἑλλήνων ἐλευθέρωσιν. ἣν ἐκεῖνοι δοκοῦντεσ βουλόμενοι μετ' αὐτόχειρ τὰσ πόλεισ ἀλόντεσ
καὶ δουλωσάμενοι κατήγγειλον. ἀρχὴν δὲ τοῦ πολέμου δεῖν αὐτόχειρ κατάπλουν εἰσ ἡμιτελέ-
σθαι. ἐγὼ δὲ τὴν ὑπὸ πλεῖον διαστολὴν πεποίημαι δοκεῖ δ' οὕτων οὐχ' ἕνεκα δεῖ τῶν συγγραφέων
ἐπιμίσεισθαι. χάριν δὲ τῆσ τῶν φιλομαθούντων ἐπανορθώσεωσ. τί γὰρ ὄφελοσ ἰαχοῦ κάμ
νουσιν ἀγνοοῦντεσ τὰσ αἰτίασ τῶν δοκεῖ τὰ σώματα διαθέσεων. τί δ' ἂν πρὸσ πραγματικὸν,
μὴ δυναμένου συλλογίζεσθαι, πῶσ καὶ διατί, καὶ πόθεν ἕκαστα τῶν πραγμάτων τὰσ ἀφορμὰσ
ἔλαβεν. οὔτε γὰρ ἐκεῖνον εἰκὸσ οὐδέποτε δύνασθαι τὰσ τῶν σωμάτων θεραπείασ,
οὔτε δὲ πραγματικὸν οὐδὲν οἷόν τε κατὰ τρόπον χρήσασθαι τῶν προσπιπτόντων, ἄνευ τῆσ τῶν
προειρημένων ἐπιγνώσεωσ. διόπερ οὐδὲν οὕτω φυλακτέον καὶ ζητητέον, ὡσ τὰσ αἰτίασ ἑκά
στου τῶν συμβαινόντων. ἐπεὶ καὶ φύεται μὲν ἐκ τῶν τυχόντων πολλάκισ τὰ μέγιστα τῶν πραγμά
των. ἰᾶσθαι δὲ ῥᾴδιον ἐπὶ παντὸσ τὰσ πρώτασ ἐπιβολὰσ καὶ διαλήψεισ. φάβιοσ μὲν φησὶν
ὁ ῥωμαϊκὸσ συγγραφεύσ. ἅμα δὲ κατὰ ζακανθαίουσ ἀνακύψαντα τὴν ἀπροῦσαν πολεμο
φόρον καὶ φιλαρχίαν. αἰτίαν γίνεσθαι τοῦ κατ' αὐνίβαν πολέμου. ἐκεῖνον γὰρ μεγάλωσ αὐξη
θῆναι τὴν διωστείαν ἐν τοῖσ κατ' ἰβηρίαν τόποισ, μετὰ ταῦτα παραγενόμενον εἰσ λι
βύην, ἐπιβαλέσθαι καταλύσαντα τοὺσ νόμουσ, εἰσ μοναρχίαν τελευτῆσαι δ' πολίτευμα τῶν
καρχηδονίων, τοὺσ μὲν πρώτουσ ἄνδρασ εἰσ τὸ πολιτεύματοσ, προειδομένουσ αὐτοῦ τὴν ἐπι
βολὴν, συμφονῆσαι καὶ διασῶσαι πρὸσ αὐτόν. τὸν δ' ἀπροῦσαν ὑπεριδόμενον ἀναχωρῆσαι ἐκ
τῆσ λιβύησ, τὸ λοιπὸν ἤδη τὰ κατὰ τὴν ἰβηρίαν χειρίζων κατὰ τὴν αὐτοῦ προαίρεσιν, οὐ
προσέχοντα δὲ συνεδρίῳ τῶν καρχηδονίων. αὐνίβαν δὲ κοινωνὸν καὶ ζηλωτὴν ἐκ μειρακίου
γεγονότα δὲ ἐκείνου προαιρέσεωσ, καὶ τότε διαδεξάμενον τὰ κατὰ τὴν ἰβηρίαν, τὴν αὐτὴν
ἀρχὴν ἀπροῦσα ποιεῖσθαι τῶν πραγμάτων. διὸ καὶ νῦν δὲν πολεμον τοῦτον ἀναφύσαι
κατὰ τὴν αὐτοῦ προαίρεσιν ῥωμαίοισ, παρὰ τὴν καρχηδονίων γνώμην. οὐδένα γὰρ βούλεσθαι
τῶν ἀξιολόγων ἀνδρῶν ἐν καρχηδόνι, τοῖσ ἀπ' αὐνίβου πρὸσ τὴν ζακανθαίων πόλιν πρᾶξεῖ
σι. ταῦτα δ' εἰπὼν φησὶ μετὰ τὴν τῆσ προειρημένησ πόλεωσ ἅλωσιν, παραλιέσθαι τοὺσ ῥω
μαίουσ, διομένουσ δεῖν ἢ δὲν αὐνίβαν ἐκδόναι σφίσι τοὺσ καρχηδονίουσ, ἢ δὲν πολεμον ἀναλαμ
βάνειν. εἰσὶ τισ ἔροιτο δὲν συγγραφέα, ποῖοσ ἦν καιρὸσ οἰκειότεροσ τοῖσ καρχηδονίοισ, ἢ τοῖον
πρᾶγμα τοῦτον δικαιότερον καὶ συμφερώτερον, ἐπεὶ περ βαρυχῆσ δυσηρεσοῦντα καθάπερ οὗτοσ
φησὶ τοῖσ ὑπ' αὐνίβου πραττομένοισ, τοὺσ πεισθέντασ τότε τοῖσ ὑπὸ ῥωμαίων παρακαλου
μένοισ, ἐκδοῦναι μὲν δὲν αὐτῶν τῶν ἀδικημάτων, ἐπανελέσθαι δ' ὁλόκληρον δὲ κοι
νὸν ἐχθρὸν καὶ πολέωσ, δοῦναι δὲ καὶ τὴν χώραν τὴν ἀσφάλειαν, ἀπατεωμένουσ δὲ
ἐπιφερόμενον πόλεμον. δίκαιον μόνον τὴν ἐκδίκησιν ποιησαμένουσ, τί ἂν, εἰπεῖν ἔχοι πρὸσ
αὐτά. ἄλλον γὰρ οὐδὲν. οἵ γε τοσοῦτον ἀπέχον τοῦ πρᾶξαί τι τῶν προειρημένων, ὡσ ἐπτακαι
δεκαέτη συνεχῶσ πολεμήσαντεσ κατὰ τὴν αὐνίβου προαίρεσιν. οὐ πρότερον κατέλυσαν τὸν πόλεμον, ἕωσ οὗ πάσησ ἐλεέξαντεσ τὰσ ἐλπίδασ, πλοῦτον εἰσ δὲν τοῦτ' παρῆσθε
καὶ τῶν ἐν αὐτῇ σωμάτων ἀπεγένοντο κίνδυνον. τίνοσ δὲ χάριν ἐμνήσθη φαβίου ἢ τῶν ὑπ' ἐκεί

νου γε

νου γεγραμμένων, οὐχ ἕνεκα δὴ πιθανότητος τῶν εἰκημένων ἀγωνιῶν μὴ πιστεύθη παρά τισιν· ἃ μὲν γὰ παρὰ τούτων ἀλοία, καὶ χωρὶς δὴ ἐμοῦ ἐξηγήσεως, αὐτὰ λί αὐτῆς δυνάται θεωρεῖσθαι παρὰ τοῖς ἐντυγχάνουσιν, ἀλλὰ τ' ὧν ἀναλαμβανόντων τὰς ἐκείνου βίβλους ἐπομνησθῆναι παρὰ τοῖς ἐντυγχάνουσιν, ἀλλὰ τ' ὧν ἀναλαμβανόντων τὰς ἐκείνου βίβλους ἐπομνησθῆναι ὧσιν. ἵνα μὴ πρὸς τὴν ἐπιγραφὴν ἀλλὰ πρὸς τὰ πράγματα βλέπωσιν. ἔνιοι γὰ οὐκ ἰδὴ τὰ λεγόμενα σωεπισκήσαντες, ἀλλ' ἐπ' αὐτὸν ὃν λέγονται. καὶ λαβόντες ἐν νῷ ὅτι κατὰ δὺ καιροὺς ὁ γράφων ἔζησε τοῦ σωεδρίου μετεῖχε τῶν ῥωμαίων, πάνδυθέως ἡγοῦνται δ' λεγόμενον ἐπὶ τούτου ὧσόν. ἐγὼ λὲ φημὶ μὴ δεῖν, οὐκ ἐν μικρῷ προσλαμβάνεσθαι τὴν τοῦ συγγραφέως ὧσιν. οὐκ αὐτοτελεῖ λὲ κεῖνο μ. δ' λὲ πλεῖον, ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων ποιεῖσθαι δὺ αὐαγινώσκοντας τὰς δοκιμασίας. οὐμὲν, ἀλλὰ τοῦτε ῥωμαίων καὶ καρχηδονίων πολέμου, τὴν γὰ παρέκβασιν ἐντεῦθεν ἐποιησάμθα, νομιστέον πρωτὸν μὴ αἰτίαν γεγενῆσθαι, δ' μιλκου θυμόν. τοῦ βάρκα μὴ ἐπικαλεσμένου. παῖδος λὲ κατὰ φύσιν αἰνίβου γεγονότος. ἐκεῖνος ἐξ οὐχ' ἥκιστα ἐξ ὧν ἐποίησε σκελίαν πολέμῳ. τῇ τύχῃ ἐξ δοκεῖν, αὐτὸς μὲν ἀκέραιος διατετηρηκέναι τὰ ὧν ἔρυκα σρατόπεδα τοῖς ὁρμοῦσιν ἐφ' ὧν αὐτὸς ἦν. ἀλλὰ λὲ τὴν ἐν τῇ ναυμαχίᾳ τῶν καρχηδονίων ἧτταν, τοῖς καιροῖς εἰκὸν, πεισθῆναι τοῖς ῥωθίκας, ἔμενεν ἰδὴ ἐξ ὀργῆς. τηρῶν ἀεὶ πρὸς ἐπίθεσιν. εἰ μὲν ὃν δ' μὴ ὧν δὺ ξένοις ἐγένετο κίνημα τοῖς καρχηδονίοις δύθέως ἂν, ἄλλως ἀρχὴν ἐποιεῖτο τοῦ παρασκευῶν πραγμάτων, ὅσην ἐπ' ἐκείνῳ. προκαταλιφθεὶς λὲ τοῖς ἐμφυλίοις ταραχῶις, ἐν δύτοις καὶ ὧν ταύτας λέτειβε τὰς πράξεις. ῥωμαίων λὲ μετὰ δ' καταλύσασθαι καρχηδονίοις ἀπ' τὴν προειρημένην ταραχὴν ἀπαγγειλάντων αὐτοῖς πόλεμον, δ' μὴ πρῶτον εἰς ἅπαν συματίβαινον. ὑπολαμβάνοντες αὐτοὺς νικήσειν ἐν τοῖς δικαίοις, καθάπερ ἐν τοῖς πρὸ ταύτης βίβλοις ὧν τούτων δεδηλώκαμ. ὧν χωρὶς οὐχ οἷόν τε γὰ ἦν συμπεσεῖν ἐχθῆναι δόντας. οὔτε δοῖς νῦν λεγομένοις, οὔτε δοῖς μετὰ ταῦτα ῥηθησομένοις ὑφ' ἡμῶν. πλὴν οὐκ ἐνδεεσμένων τῶν ῥωμαίων, εἴξαντες τῇ ὠθεισάσει. καὶ δικαιώμενοι μὲν, οὐκ ἔχοντες λὲ ποιεῖν οὐλεῖ, ἀφεχώρησαν ἐφ' ὁρδόνος. σωεχώρησαν λ' εἰσοίσειν. ἀλλὰ χίλια μ. κόσια τάλαντα πρὸς τοῖς πρότερον. ἐπ' ὧμὴ ὃν πόλεμον ἐκείνοις αὐαλέξασθαι δοῖς καιροῖς. δὸ δ' δευτέραν μεπίσκυ λὲ ταύτ ὧ θετέον αἰτίαν τοῦ μὲν ἐκείνοις αὐαλέξασθαι δοῖς καιροῖς. δὸ δ' δευτέραν μεπίσκυ λὲ ταύτ ὧ θετέον αἰτίαν τοῦ μὲν τὰ ταῦτα συσκευάσαντος πόλεμ. ἀμίλκας γὰ προσλαβὼν δοῖς ἰδίοις θυμοῖς τὴν ἰδὴ τούτοις ὀργὴν τῶν πολιτῶν, ὡς θᾶττον δὺ ἀποσάντας τῶν μισθοφόρων καταπολεμήσας ἐβούλετο τὴν κατάστασιν τὴν ἀσφάλειαν, δύθέως ἐποιεῖτο τὴν ὁρμὴν ἰδὴ τὰ κατὰ τὴν ἰβηρίαν πράγματα. κατεῖδε τὴν ἀσφάλειαν, δύθέως ἐποιεῖτο τὴν ὁρμὴν ἰδὴ τὰ κατὰ τὴν ἰβηρίαν πράγματα. σπουδάζων ταύτῃ χρήσασθαι πρόφασιν πρὸς δ' κατὰ ῥωμαίων πόλεμον. ἦν μὲν καὶ τοῦτο αἰτίαν νομιστέον. λέγω λὲ τὴν εὕροιαν τῶν κατ' ἰβηρίαν πραγμάτων καρχηδονίοις. ταύτας γὰ τὰς χώρας πιστεύσαντες δύθαρσῶς, ἐνέβησαν εἰς δ' προειρημένον πόλεμον. ὅτι μ' ἀμίλκας τὰς χερσὶ πιστεύσαντες δύθαρσῶς, ἐνέβησαν εἰς δ' προειρημένον πόλεμον. ὅτι μ' ἀμίλκας ἔτι πλεῖσα μὲν σωελάβετο πρὸς τὴν σύσασιν τοῦ δευτέρου πολέμου, καίπερ τετελδυτικὼς ἔτη ἑπτὰ καὶ δέκα πρότερον τῆς καταρχῆς αὐτοῦ, πολλὰ μὲν ἂν, ἔνεστι τοῦτ. σχεδὸν λὲ πρὸς πάσιν ἀρκοῦν ἔσαι δ' λέγεσθαι μέλλομ. καθ' οἷος δ' καιροὺς κατεπολεμηθεὶς αἰνίβας ὑπὸ ῥωμαίων, τέλος ἐκ τῆς πατρίδος ἀνεχώρησε καὶ παρ' αὐτόχῳ ἀνέτειβε, τότε ῥωμαῖοι βουλόμενοι ἤδη τὴν αὐτολδν ἐπιβολὴν, ἐξαπέστειλαν πρεσβδυτὰς πρὸς αὐτίοχον. ἐβούλοντο δὲ μὴ λανθάνειν σφᾶς τὴν τοῦ βασιλέως προαίρεσιν. οἱ λὲ πρέσβεις ὀφθέντες ὃν αὐτίοχον πρὸ σέχοντα τοῖς αὐτολοῖς πρόθυμον ὄντα πολεμεῖν ῥωμαίοις. ἑτεράπδλον ὃν αἰνίβαν. σπουδάζοντας εἰς ὑποψίαν ἐμβαλεῖν πρὸς αὐτίοχον. ὃ καὶ σωέβη γενέσθαι. προβαίνοντος γὰ τοῦ χρόνου τοῦ βασιλέως. ὑπόπτως ἔχοντος ἀεί, ᾗ μᾶλλον πρὸς δ' αἰνίβαν, ἐγένετό τις καιρὸς ὡς ἥλωσαν ἀχθῆναι, τὴν ὑποικουμένην ἀτοπίαν ἐν αὐτοῖς. ἐν ᾧ πολλοῖς ἀπολογισμοῖς ἥλωσαν ἀχθῆναι, τὴν ὑποικουμένην ἀτοπίαν ἐν αὐτοῖς. ἐν ᾧ πολλοῖς ἀπολογισμοῖς ἐχρήσατο πρὸς τοὺς λόγους. ἔφη γὰ. καθ' ὑποισάμωμος αἰνίβας, τέλος δὲ θιοῦ τοῦ κατὰ τὴν τύχην δυχερτούμωμος δοῖς λόγοις. ἔφη γὰ. καθ' ὑποισάμωμος αἰνίβας, τέλος δὲ θιοῦ τοῦ κατὰ τὴν τύχην δυχερτούμωμος δοῖς λόγοις. ἔφη γὰ. καθ' οὐ καιρὸν ὁ πατὴρ αὐτοῦ τὴν εἰς ἰβηρίαν ἐξοδον μέλλοι στρατεύειν μετὰ τῶν δυνάμεων, ἔτη μὲν ἦν ἐννέα. θύοντος λ' αὐτοῦ δοῦ λί, πρέσβεις παρὰ δ' ῥωμαίων. ἐπεὶ λὲ καλλιερήσας κατὰ τὴν ὑποικουμένην ἀτοπίαν ἐν αὐτοῖς. ἐν ᾧ πολλοῖς ἀπολογισμοῖς ἐχρήσατο πρὸς τοὺς λόγους. ἔφη γὰ. καθ' ὑποισάμωμος αἰνίβας, τέλος δὲ θιοῦ τοῦ κατὰ τὴν τύχην δυχερτούμωμος δοῖς λόγοις

μᾶν ὧδε τὴν στρατείαν, ἀσμενέως δὲ καταινέσαντος αὐτοῦ καὶ τὰ προσηκόντως ποιήσασθαι, λαβόμενον τῆς δεξιᾶς προσαναγεῖν αὐτὸν πρὸς τὸν βωμόν. ὁ δὲ κελεύει ἀφάμενος τῶν ἱερῶν, ὀμνύναι μηδέποτε ῥωμαίοις δυνήσειν. ταῦτ' ἂν εἰδὼς ὁ φῶς, ἑξίου ἂν αὐτοῦ χορ, ἕως μὲν αὐτὸς δυσχερὲς βουλεύηται κατὰ ῥωμαίων, θαρρεῖν καὶ πιστεύειν αὐτὸν σωφρονοῦντα ἕξειν νομίζων τὰ ἀληθινώτατα. ἐπὰν δὲ ἀναλύσεις ἢ φιλίαν συντίθεται πρὸς αὐτούς, τότε μὴ προσδεῖσθαι ἀναβολῆς, ἀλλ' ἀπιστεῖν καὶ φυλάττεσθαι. πᾶν γάρ τι πρᾶξαι κατ' αὐτῶν ὁ δυνατὸς ἀνεῖται. ὁ μὲν οὖν αὐτοῦ χος ἀκούσας ἢ δέξασθαι αὐτὸν παθῶς, ἅμα δὲ ἀληθινῶς εἰρῆσθαι, πάσης τῆς προϋπαρχούσης ὑποψίας ἀπέστη. τὴν μὲν τοίνυν δυσμενείας τ' ἀμίλκου, καὶ τῆς ὅλης προθέσεως, ὁμολογούμενον θατέον εἶναι μαρτύριον, ὡς καὶ δι' αὐτῶν φανερὸν ἐγένετο τῶν πραγμάτων. τοιούτους γὰρ ἐχθροὺς παρεσκεύασε ῥωμαίοις, ἀσβούβαν τε ὃν τῆς θυγατρὸς ἄνδρα, καὶ ὃν ἀν τῷ κατὰ φύσιν υἱὸν ἀννίβαν, ὥστε μὴ καταλιπεῖν ὑποβολὴν δυσμενείας. ἀσβούβας μὲν γὰρ πρόφασιν, οὐ πᾶσιν ἐκβλητὸν ἐποίησε τὴν αὐτοῦ προαίρεσιν. ἀννίβας δὲ παρέδωκαν οἱ καρχηδόνιοι καὶ λίαν ἵνα τοῦ ἐξαθῆναι τὴν παλαιὰν ἐχθραν ἐκ ῥωμαίους. διὸ δὴ ὧδε πραγμάτων τατ τομένους, καὶ τῶν τοιούτων, οὐδενὸς μᾶλλον φροντίζειν, ὥστε μὴ λανθάνειν τὰς προαιρέσεις τῶν ἀναλυομένων τὰς ἐχθρας, ἢ σωτηθεμένων τὰς φιλίας. πότε δεῖ καιροῖς εἰκοντδν, καὶ πότε ταῖς ὑπαῖς ἀντιῶμμοι ποιοῦνται τὰς συνθήκας. ἵνα δὴ μὲν ἐφέδροις νομίζοντας εἶναι τῶν καιρῶν ἀεὶ φυλάττωνται. τοῖς δὲ, πιστεύοντες ὡς ξενικοῖς ἢ φίλοις ἀληθινοῖς, πᾶν δ' παραπίπτον ἐξ ἑτοίμου προαγγέλωσιν. αἰτίας μὲν δὴ τοῦ κατ' ἀννίβαν πολέμου, τὰς προειρημένας ἡγητέον. ἀρχὰς δὲ, τὰς μελλούσας λέγεσθαι. καρχηδόνιοι γὰ, βαρέως μὲν ἔφερον ὁ τὴν ὑπερβολὴν τῆς σικελίας ἀπολαμ, σωτεθέντες δ' ἀὐτῶν τὴν ὀργὴν, καθάπερ ἐπάνω προεῖπον, τὰ κατὰ σαρδόνα. καὶ δι' τῶν τελευταίων σωτηθέντων χρημάτων τὸ πλῆθος. διόπερ ἅμα τοῖς τὰ πλείστα κατ' ἰβηρείαν ὑφ' ἑαυτοὺς ποιήσασθαι, πρὸς πᾶν ἑτοίμως διέκειντο, ὃ κατὰ ῥωμαίων ὑπολείποιτο ἐνεκύμενον. πρὸς πεπουσῆς τ' ἀσβούβα τελευτῆς. ᾧ μετὰ δὲ ἀμίλκου θάνατον ἐνεχείρισαν τὰ κατὰ τὴν ἰβηρείαν, ὁ μὲν πρῶτον ἐκ παδόκων τὰς τῶν δυνάμεων ὁρμάς. ἀφικομένης δὲ τ' ἀγγελίας ἐκ τῶν στρατοπέδων, ὅτι συμβαίνει τὰς δυνάμεις ὁμοθυμαδὸν ἠρῆσθαι στρατηγὸν ἀννίβαν, παραυτίκα συναθροίσαντες δὲ λίμνον, μίᾳ γνώμῃ κυρίαν ἐποιήσαντο τὴν τῶν στρατοπέδων αἵρεσιν. ἀννίβας δὲ παραλαβὼν τὴν ἀρχὴν, διαθέσεως ὥρμησεν ὡς καταστρεψόμενος δ' τῶν ὁλκάδων ἐθνος. ἀφικόμενος δὲ πρὸς ἀλθίαν τὴν καρτερωτάτην αὐτῶν πόλιν, κατεστρατοπέδευσε. μετὰ δὲ ταῦτα χρησάμενος ἐνεργείᾳ ἅμα καὶ κατὰ πλήκτικὰς συμβολαῖς, ταχέως ἐκράτησε τ' πόλεως. οὗ συμβάντος οἱ λοιποὶ ἡγεμόνες καταπλαγεῖς, ἐνέδωκαν αὐτοὺς τοῖς καρχηδονίοις. ἀργυροπωλήσας δὲ τὰς πόλεις καὶ κυρίευσας πολλῶν χρημάτων, ἦκε πρὸς χειμάσων εἰς νδυνὴν πόλιν. μεγαλοψύχως δὲ χρησάμενος τοῖς ὑποταττομένοις, καὶ τὰ μὲν, διὰ τῶν ὁμωνίων τοῖς συστρατευομένοις, τὰ δ' ὑποχνούμενος, πολλὴν εὔνοιαν καὶ μεγάλας ἐλπίδας ἐνεπράσατο ταῖς δυνάμεσι. τῷ δ' ἐπιγινομένῳ θέρει. πάλιν ὁρμήσας ὧδε τὰς ὀνακαίους, ἐλμαντικὴν μὲν ἐξ ἐφόδου ποιησάμενος προσβολὰς κατέσχεν. ἀρβακάλλω δὲ τὴν μὲν μέγεθος τ' πόλεως καὶ τὸ πλῆθος. ἔτι δὲ τὴν γεναιότητα τῶν οἰκητόρων μετὰ πολλῆς παλαιπωρίας πολιορκήσας, κατακρατὴς ἔλαβε. μετὰ δὲ ταῦτα πᾶσαν ξως εἰς τὰς μεσογείους ἦλθε κινδύνους ἐπανάγων. συμβαλόντων ἐπ' αὐτῷ τῶν καρχηδονίων. ὁ δὲ λὸν ἰσχυρότατον ὄντα ἔθνος τῶν κατ' ἐκείνους τοὺς τόπους. ὁμοίως δὲ καὶ τῶν ἀσυγκρίτων ὄχλον ἀθροισθέντων ἅμα τούτοις. οὓς μὲν ἠρέθισαν μάλιστα μὲν οἱ τῶν ὁλκάδων φυγάδες. συνεξεκαυσε δὲ, καὶ τῶν ἐκ τ' μαντικῆς οἱ νασαθέντες. πρὸς οὓς, εἰ μὲν ἐκ παρατάξεως ἠναγκάσθησαν οἱ καρχηδόνιοι διακινδυνεύειν, ὁμολογουμένως ἂν, ἠττήθησαν. νῦν δὲ πραγματικῶς ἡγούμενοι χωρὶς ὑποψῆς ἀναχωρήσαντος αὐτοῦ, ἐπόσβλημα ποιησαμένου τὴν τάξιν καλούμενον ποταμὸν, καὶ τοῦτ τὴν τοῦ ποταμοῦ διάβασιν συνησαμένου τὸν κίνδυνον, ἅμα δὲ συνεχόμενοι συναγωγῇ τοῦ ποταμῷ ὁ τοῖς θηρείοις οἷς εἶλε τοῦτ τετταράκοντα τὸν ἀριθμὸν, συνέβη τὰ ὅλα παρα δόξως ὁ κατὰ λόγον αὐτῷ χωρῆσαι, τῶν βαρβάρων ἐπεκαλομένων κατὰ πλείους τόπους

διάζεσθαι

βιάζεσθαι καὶ περαιοῦσθαι τὸν ποταμόν, τὸ μὲν πλεῖστον αὐτῶν μέρος διέφθαρη τοῦ τὰς ἐκβάσεις παραπορευομένων τῶν θηρίων παρὰ τὸ χεῖλος, ὑφ' ὧν ἐκβαίνοντας ἀεὶ προκαταλαμβανόντων. πολλοὶ δὲ κατ' αὐτὸν τὸν ποταμὸν ὑπὸ τῶν ἱππέων ἀπώλοντο. τὸ δ' κρατεῖν μᾶλλον τῷ ῥεύματος τοῦ ἵππους. ἐξ ὑποδεξίου δὲ ποιεῖσθαι τὴν μάχην τοῦ ἱππέας πρὸς τοὺς πολεμίους. τέλος δὲ τοῦ μὴ πάλιν ἐπιβαδάντες οἱ πολέμιοι ἐν αἰνίβαν ὑπὸ τοῦ βαρβάρους, ἐξέφυγον πλείους, ἢ δέκα μυριάδας ἀνθρώπων. ὧν ἦν θηρίων, οὐδὲ ἐπὶ τῶν ἐντὸς ἴβηρος ποταμοῦ, ῥᾴδίως πρὸς αὐτοὺς αὐτοφθαλμεῖν ἐτόλμα πλὴν ζακανθαίων. ταύτης δὲ τῆς πόλεως ἐπειρᾶτο κατὰ δύναμιν ἀπέχεσθαι. βουλόμενος μνημείαν ἀφορμὴν ὁμολογουμένην δοῦναι τοῦ πολέμου ῥωμαίοις, ἵνα τἆλλα πάντα βεβαίως ὑπ' αὐτὸν ποιήσαιτο, κατὰ τὰς ἀμίλκου τοῦ πατρὸς ὑποθήκας μὴ παρανέσεις. οἱ δὲ ζακανθαῖοι μεχρῶς ἐπέμπον εἰς τὴν ῥώμην. ἅμα μὲν ἀξιοῦντες σφῶν φροντίζειν, ἅμα δὲ βουλόμενοι μὴ λανθάνειν ῥωμαίους τὴν γινομένην εὐροιαν καρχηδονίοις τῶν κατ' ἰβηρίαν πραγμάτων. ῥωμαῖοι δὲ πολεμοῦντες ἀκριβῶς αὐτῶν πρεσβευτὰς ἀπέστειλαν οὓς ἐπισκεψομένους ὑπὲρ τῶν προσπιπτόντων. αἰνίβας δὲ κατὰ δὴ αὐτοὺς καιροὺς πεποιημένος ὑπ' αὐτὸν οὓς προέθετο, παρῆν ἀνθ' ὧν μετὰ τῶν δυνάμεων πρὸς χειμάζων εἰς καινὴν πόλιν. ἥτις ὠκίσθη πρόσχημα μὲν βασίλειον ἦν ἐν τοῖς καρχηδονίων κατὰ τὴν ἰβηρίαν τόποις. καταλαβὼν δὲ τὴν παρὰ τῶν ῥωμαίων πρεσβείαν, καὶ δοὺς αὐτὸν εἰς ἔντευξιν, ἀνήκουε πρὸς τῶν ἐνεστώτων. ῥωμαῖοι μὲν ἂν διεμαρτύροντο ζακανθαίων ἀπέχεσθαι. κεῖσθαι δὲ αὐτοὺς ἐν τῇ σφετέρᾳ θέσει. καὶ δὲν ἴβηρα ποταμὸν μὴ διαβαίνειν κατὰ τὰς ἐπ' ἀσφαλοῦς γενομένας ὁμολογίας. ὁ δ' αἰνίβας, ἄτε ἐὼν, πλήρης δὲ πολεμικῆς ὁρμῆς, ἐπτυχῆς δ' ἐν ταῖς ἐπιβολαῖς, πάλαι δὲ παρορμημένος πρὸς τὴν κατὰ ῥωμαίων ἔχθραν, πρὸς μὲν ἐκείνης κηδόμενος ζακανθαίων ἐνεκάλει ῥωμαίοις. διὸ τὰ μικροῖς ἔμπροσθεν χρόνοις στασιάζοντων αὐτῶν, λαβόντες τὴν ἐπιστολὴν εἰς δ' διαλῦσαι, ἀδίκως ἐπενείλοντο τινὰς τῶν πρεσβευτῶν. οὓς οὐ βουλόμενος παρεσπονδημένους. πάτειον δὴ ἦν καρχηδονίοις, δ' μηδένα τῶν ἀδικουμένων βουλομένων. πρὸς δὲ καρχηδονίους διεπέμποντο πυνθανόμενος τί δεῖ ποιεῖν. ὅτι ζακανθαῖοι πιστεύοντες τῇ ῥωμαίων συμμαχίᾳ, τινὰς τῶν ὑπ' αὐτὸν τάττοντο μένων, ἀδικοῦσι. καθόλου δ' ἦν πλήρης ἁλόγου θυμοῦ διοικίου. διὸ καὶ ταῖς μὲν ἀληθιναῖς αἰτίαις οὐκ ἐχρῆτο. κατέφυγε δ' εἰς προφάσεις ἁλόγους ὅπερ εἰώθασι ποιεῖν, οἱ δὲ τὰς προκαθημένας αὐτοῖς ὁρμὰς, ὀλιγωροῦντες τοῦ καθήκοντος. πόσῳ γὰρ ἄμεινον οἴεσθαι δεῖν ῥωμαίοις ἀποδοῦναι σφίσι σαρδόνα, ἢ τὸν ἐπὶ τὰ χείνας ἅμα ταύτῃ φέρουσ, οὓς τοῖς καιροῖς συνεπιθέμενοι πρότερον, ἀδίκως πρὸ' αὐτῶν ἔλαβον. εἰ δὲ μή, φᾶναι πολεμήσειν. νῦν δὲ τὴν μὲν οὐσαν αἰτίαν ἀληθινὴν πᾶσι σοπῶν. τὴν δ' οὐχ ὑπάρχουσαν πολὺ ζακανθαίων πλάττων, οὐ μόνον ἀλόγως. ἔτι δὲ μᾶλλον ἀδίκως κατάρχειν ἐδόκει τοῦ πολέμου. οἱ δὲ ῥωμαίων πρέσβεις, ὅτι μὴ ἐκ πολεμικῆς σαφῶς εἰδότες, ἀπέπλευσαν εἰς καρχηδόνα. ἰὰ πᾶσα πλήσια θέλοντες ἐπιμὴ μὴ εἰ

ἀξελῶν τὴν Ζακανθαίων πόλιν, ὃ πρὸ ὀλίγου συνέβη ἐν πολέμῳ, οὐκ ἐν ἰβηρίᾳ. πρὸς αὐτὴν δὲ τὴν ῥώμην καὶ κατὰ πᾶσαν γενέσθαι τὴν ἰταλίαν. οὐ μὴν ἀλλὰ τούτοις χρησάμενοι τοῖς μαλακωτέροις, ῥωμαῖοι μὲν τὸ τὴν ὡραίαν, λεύκιον δὲ αἰμίλιον ἀξατωσείλαν μετὰ δυνάμεως ἐπὶ τὰς κατὰ τὴν ἰλλυρίδα πράξεις. κατὰ δὲ πρῶτον ἔτος τῆς ἑκατοστῆς καὶ τετταρακοστῆς ὀλυμπιάδος. αἰνίβας δὲ μετὰ τῆς δυνάμεως αὐξανξάσας ἐκ τῆς καινῆς πόλεως, προσῆγε ποιούμενος τὴν πορείαν διὰ τὴν ζακανθαν. ἡ δὲ πόλις αὕτη κεῖται μὲν ἐπὶ πρὸς θαλατταν καθήκουσι πρόσωπα τῆς ὀρεινῆς. τῆς δὲ παραπούσης τὰ πέρατα τῆς ἰβηρίας καὶ κελτιβηρίας. ἀπέχει δὲ θαλάττης ὡς ἐπὶ σάδια. νέμονται δὲ χώραν οἱ κατοικοῦντες αὐτὴν πάμφορον καὶ διαφέρουσαν ἀρετῇ πάσης τῆς ἰβηρίας. ἣ τότε πρὸς στρατοπεδεύσας αἰνίβας, ἐνεργὸς ἐπῆγε τοῦ τὴν πολιορκίαν, πολλὰ προορώμενος ἐν ἐχρῆτο πρὸς ὃ μέλλον, ἐκ τοῦ κατακράτος ἐλεῖν αὐτήν. πρῶτον μὲν οὖν προέλαβε παρελέσθαι ῥωμαίων τὴν ἐλπίδα τοῦ συνίστασθαι ὑπὲρ πολέμου ἐν ἰβηρίᾳ. δεύτερον δὲ κατεπλήξάμενος ἅπαντας, οὐ τακτοτέρους μὲν ἐποίησε πρὸς τὰς ἐπιβολὰς αὐτὸν ἤδη τεταγμένους. οὐ λαβεστέρους δὲ, οὐδ' ἀκμὴν αὐτοκράτορας ὄντας τῶν ἰδίων. ὁ δὲ μέγιστον οὐδένα ἀπολιπὼν ὄπιθεν πολέμιον, ἀσφαλῶς ποιήσεσθαι τὴν εἰς τοὔμπροσθεν πορείαν. χωρίς τε τούτων οὐ πορίσειν μὲν χορηγῶν αὐτὸς ἐπελάμβανε πρὸς τὰς ἐπιβολάς. προθυμίαν δ' ἐνεργάσεσθαι ταῖς δυνάμεσιν ἐκ τῆς ἐσομένης ἑκάστοις ὠφελείας. προκαλέσας δὲ τὴν εὔνοιαν τῶν ἐν οἴκῳ κεχηνότων ἀφ' ὧν ἀποσταλησομένων αὐτοῖς λαφύρων. θιούριος δὲ χρώμενος μαλακισμοῖς, ἐνεργῶς προσέκειτο τῇ πολιορκίᾳ. τότε μὲν ἐπόλειπε τοῦ πλήθει ποιῶν αὐτὸν, ὁ γινόμενος αὐτουργὸς τῆς ἐν τοῖς ἔργοις παλαιπωρίας, ἔστι δ' ὅτε καὶ παρακαλῶν τὰ πλήθη, καὶ παραβόλως μᾶλλον αὐτὸν εἰς τοὺς κινδύνους. πᾶσαν δὲ κακοπάθειαν καὶ μέριμναν ὑπομείνας, τέλος ἐν ὀκτὼ μησὶ, κατακράτος εἷλε τὴν πόλιν. κύριος δὲ γενόμενος χρημάτων πολλῶν, καὶ σωμάτων ἐν κατασκευῆς, τὰ μὲν χρήματα, εἰς τὰς ἰδίας ἐπιβολὰς ἐξέθετο κατὰ τὴν ἀξίωσιν πρόθεσιν. τὰ δὲ σώματα διένειμε κατὰ τὴν ἀξίαν ἑκάστου τῶν συστρατευομένων. τὴν δὲ κατασκευὴν πᾶσαν χρῆμα πᾶσαν ἀξέπεμψε τοῖς καρχηδονίοις. ταῦτα δὲ πράξας, οὐ διέλαθε τοῖς λογισμοῖς. οὐδ' ἀπέτυχε τῆς ἐλπίδος προθέσεως. ἀλλὰ τούς τε στρατιώτας προθυμοτέρους ἐποίησε πρὸς τὸ κινδυνεύειν. τούς τε καρχηδονίους ἑτοίμους παρεσκεύασε πρὸς τὸ παραγγελλόμενον. αὐτός τε πολλὰ τῶν χρησίμων μετὰ ταῦτα κατεπράσσετο δι' ἐν τῶν χορηγῶν παραδόσεως. κατὰ δὲ τοὺς αὐτοὺς καιροὺς ἡμίτειος ἅμα τῷ σωίεσθαι τὴν ἐπιβολὴν τῶν ῥωμαίων, πρωτοπικὰ μὲν εἰς τὴν ἰμάλον ἀξιόχρεω φορὰν εἰσέπεμψε, καὶ τὰς ἁρμοζούσας ταύτῃ χορηγίας, ἐκ δὲ τῶν λοιπῶν πόλεων τοὺς μὲν αὐτιπολιτευομένους ἐπανείλεν. τοῖς δ' αὐτῷ φίλοις ἐνεχείρησε τὰς δυναστείας. αὐτὸς δ' ἐκ τῶν συντεταγμένων ἐπιλέξας τοὺς αὐθρωσεστάτους ἀξακισχιλίους, σωέστησε τούτους εἰς τὴν φάρον. ὁ δὲ στρατηγὸς τῶν ῥωμαίων ἀφικόμενος εἰς τὴν ἰλλυρίδα μετὰ τῶν δυνάμεων. καὶ θεωρῶν τοὺς ἐναντίους θαῤῥοῦντας ἐπὶ τῇ τῆς ἰμάλκης ὀχυρότητι καὶ τοῖς παρασκευαῖς, ἐπὶ μὲν τοῦ δοκεῖν αὐτὴν αἱρήσειν ἀπέλωσεν ἐπάρχειν, ταύτῃ πρῶτον ἐγχειρεῖν ἐκείνῃ. ἐβούλετο κατὰ πόλιν ἐξαιρεῖν τοὺς πολεμίους. παρακαλέσας δὲ τοὺς κατὰ μέρος ἡγεμόνας, καὶ προσκαλεσάμενος ἔργα κατὰ πόλιν τόποις ἤρξατο πολιορκεῖν: λαβὼν δὲ κατακράτος ἐν ἡμέραις ἑπτὰ, πᾶσαν χῆμα πάντας ἠτήσατο ταῖς ψυχαῖς τοὺς ἐναντίους. διόπερ βουλόμενοι παρῆσαν ἐκ πασῶν τῶν πόλεων ἐπιβαίνοντες καὶ δεδιότες αὐτοὺς εἰς τὴν ῥωμαίων πίστιν. οἷς προσδεξάμενος ἑκάστοις τοὺς ἁρμοζούσας ὁμολογίας, ἐπιεῖτο δὲ πλοῦν εἰς τὴν φάρον ἐφ' αὐτὸν δι' ἡμέρου. σωθανόμενος ἦ, τήν τε πόλιν ὀχυρὰν εἶναι, καὶ πλῆθος ἀνθρώπων διαφερόντων εἰς αὐτὴν ἀθροῖσθαι, πρὸς δὲ, καὶ τοῖς χορηγίαις ἀξηρτῦσθαι. ἃ τοῖς ἄλλοις πᾶσι κατεσκευασμένοις, ὑφεωρᾶτο μὴ δυσχερῆ τὴν πολυχρόνιον σύμβασιν γενέσθαι τὴν πολιορκίαν. διὸ προορώμενος ἔκαστα τούτων, ἐχρήσατο πρὸς αὐτὸν δι' καιρόν, τοιῷδέ τινι γένει στρατηγήματος. σωησάμενος γὰρ δι' ἐπὶ πλοῦν νυκτὸς εἰς τὴν νῆσον παντὶ τῷ στρατεύματι, δι' μὲν πλεῖον μέρος τῆς δυνάμεως, ἀπεβίβασεν εἰς τινας ὑλώδεις καὶ κοίλους τόπους. εἰκοσι δὲ ναυσὶν ἐπιγενομένης ἡμέρας ἔπλει προσήλως εἰς δι' ἔγγιστα τῆς πόλεως λιμένα. κωλύοντες

κωλύσαντες τὴν ἀποβασιν τῶν ἐναντίων. ἅμα δὲ ὀξὺ συμμίξαι χωμένης ἰσχυρᾶς τῆς συμπλοκῆς, προσεβοήθουν ἀεὶ πλείους τῶν ἐκ τῆς πόλεως. τέλος δὲ πάντων ἐξελαυνόντων εἰς ἐν κίνδυνον. τῶν δὲ ῥωμαίων οἱ τῆς νυκτὸς ἀποβάντες, εἰς ἐν καιρὸν τὴν σωτηρίαν. ὀξὺ τόσων ἀνδρῶν πλοῦμνοι τὴν πορείαν. καὶ καταλαβόμενοι μεταξὺ τῆς πόλεως καὶ τοῦ λιμένος λόφον ἐρυμνὸν ἀνέκλεισαν ἀπὸ τῆς πόλεως θᾶττον ἐκβεβηκότας. οἱ δὲ σὺν ἐν δημοτίῳ συνοικοῦντες δ' γειτνιῶς, τὸ μὲν διακωλύειν θᾶττον ἀποβαίνοντας, ἀπέτυχον. συναθροίσαντες δὲ σφᾶς αὐτοὺς καὶ παρακαλέσαντες, ὥρμησαν. κρίναντες ἐκ παρατάξεως διακινδυνεύειν πρὸς θᾶττον ἐν λόφῳ. οἱ δὲ ῥωμαῖοι θεωροῦντες τὴν ἔφοδον τῶν ἰλλυριῶν ἐνεργῆ καὶ συντεταμένην, αὐτέπεσον τοῖς ἀπείραις κατὰ πλῆκτικῶς. ἅμα δὲ τοῖς προειρημένοις οἱ πεποιημένοι τὴν ἀπόβασιν ἀπὸ τῶν πλοίων, συνορῶντες δ' μόμμον, προσέκειντο κατόπιν. ἐκ παντὸς χόθεν πρὸς πίπτοντες, θόρυβον καὶ παραχὴν οὐ μικρὰν ἐν τοῖς ἰλλυρίοις κατεσκεύαζον. ἐξ οὗ τῶν μὲν, κατὰ πρόσωπον, τῶν δὲ κατὰ νώτου πονούντων, τέλος οἱ σὺν δημοτίῳ ἔφασκον. καὶ τινες μὲν αὐτῶν ἔφυγον ὡς πρὸς τὴν πόλιν. οἱ δὲ πλείους αὐσθία κατὰ τῆς νήσου διεσώσαντο. ὁ δὲ δημότιος ἔχων ἑτοίμους λέμβους πρὸς σύμβαινον ἔντοσι τόποις ἐρήμοις ὑφορμοῦντας, ὡς τούτοις ἐποίησατο τὴν ἀναχώρησιν. εἰς οὓς ἐμβὰς ἐπιλομένης τῆς νυκτὸς ἀπέπλευσε. καὶ διεκομίσθη παραδόξως πρὸς τὸν βασιλέα φίλιππον. παρ' ᾧ δ' λοιπὸν διέτριβε τὸν βίου μέρος. αὐτὴρ θράσος μὲν καὶ τόλμαν κεκτημένῳ ἀλόγιστον δὲ ταύτῃ καὶ τελέως ἄκριτον. διὸ τὴν καταφρόνησιν, παραπλησίαν αὐτῷ συνέβη γενέσθαι, τῇ κατὰ σὺν ὅλον βίον προαιρέσει. καταλαβέσθαι γὰρ ἐγχειρήσας μετὰ τῆς φιλίππου γνώμης τὴν τῶν μεσηνίων πόλιν. ἐικῇ καὶ παραβόλως ἐν αὐτῷ τῷ τῆς πράξεως καιρῷ διεφθάρη. σοὶ δ' ὧν ἡμεῖς τὰ κατὰ μέρος ὅταν ὡθὶ τοῖς καιροῖς ἐλθωμεν διασαφήσομεν. ὁ δὲ κρατησγόος τῶν ῥωμαίων ἀμίλιος, τὴν μὲν φάρον βιάσασθαι ἐφόδου παραλαβὼν κατέσκαψε. τῆς δὲ λοιπῆς ἰλλυρίδος ἐγκρατὴς γενόμενος, καὶ πάντα διαλλάξας κατὰ τὴν αὐτοῦ προαίρεσιν, μετὰ ταῦτα ληξούσης ἤδη τῆς θερείας, εἰς τὴν ῥώμην ἐπανῆλθε. δ' τὴν εἴσοδον ἐποιήσατο μετὰ θριάμβου καὶ τῆς ἁπάσης δόξης. ἐδόκει γὰρ οὐ μόνον ἐπιφανέστατος, ἔτι δὲ μᾶλλον αὐθαιρετῶς κεχρῆσθαι τοῖς πράγμασι. οἱ δὲ ῥωμαῖοι προσπεποιημένοι αὐτοῖς ἤδη τοῖς τῶν ξακανθαίων ἀλώσεως, οὐ μακρὰν τοῦ πολέμου τότε διαβούλιον ἦγον καθάπερ ἔνιοι τῶν συγγραφέων φασὶ, προσκατατάττοντες ἔτι, καὶ δὴ εἰς ἑκάτερα ῥηθέντας λόγους, πάντων ἀποφώτατον πρᾶγμα ποιοῦντες. πῶς γὰρ οἷόντ' ἦν ῥωμαίους δὴ ἐν αὐτῷ πρότερον ἐπαγγελκότας πόλεμον κρχηδονίοις ἐὰν ἐμβαίνωσι τὴ ξακανθαίων χώρας, θύτους κατακράτος ἀλωκέναι αὐτῆ πόλεως, τότε βουλεύεσθαι συνελθόντας, πότερα πολεμητέον, ἢ τυναντίον. πῶς δὲ δ' τίνα τόπον, ἅμα μὲν τὴν συγκότητα τῆ συνεδρίου παρεισάγειν θαυμάσιον, ἅμα δὲ δὴ υἱοὺς ἀπὸ σώματα ἐτῶν ἄγειν φασὶ δὴ πατέρας εἰσὶ συνέδριον, οἷς μετέχοντας τῶν διαβολίων οὐδὲ ἀπὸ σώματα ἐτῶν ἄγειν φασὶ δὴ πατέρας εἰσὶ συνέδριον, οἷς μετέχοντας τῶν διαβολίων οὐδὲ τῶν αὐαγκαίων οὐδενὶ προσίεσθαι τῶν ἀπρρήτων οὐδὲν. ὧν οὔτ' εἰκὸς οὔτε ἀληθὲς ὑπάρχειν δ' πλάσμα οὐδέν. εἰ μὴ νὴ δὴ πρὸς τοῖς ἄλλοις ἡ τύχη καὶ τοῦτ' προσένεμε ῥωμαίοις, δ' φονεῖν αὐτοὺς πανοὐδέν. ἐκ γνετῆς. πρὸς μὲν τὰ τοιαῦτα τῶν συγγραμμάτων, οἷα γράφει χαρέας καὶ σώσιλος, οὐδὲν ἂν δέοι πλέον λέγειν. οὐ γὰρ ἱστορίας. ἀλλὰ κουρεακῆς καὶ παυδήμου λαλιᾶς ἐμοί γε δοκοῦσι τάξιν ἔχειν καὶ διάμιμ, ῥωμαῖοι δὲ προσποιοῦντες σφίσι τ' γειτνιάσι κατὰ τοὺς ξακανθαίους ἀγκήματος, παραχῆμα πρεσβευτὰς ἐλόμενοι κατὰ σπουδὴν ἐξαπέστειλαν εἰς τὴν χαρχηδόνα. δύο προτείνοντες αὐτοῖς. ὧν δ' μὲν, ἀχθύνιν ἅμα καὶ βλάβην φέρειν ἐδόκει δεξαμένοις τοῖς καρχηδονίοις. δ' λ' ἕτερον, πραγμάτων καὶ κινδύνων ἀρχὴν μεγάλων. ἢ γὰρ ἂν κρατηγὸν αὐνίβαν καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ συνέδρους ἐκδόντες δυνάμεως ἀθῴους, ἢ προήγγελλον πόλεμον. παραγινομένων δὲ τῶν ῥωμαίων καὶ παρόντων ἀθῴων, ἢ προήγγελλον πόλεμον. παραγινομένων δὲ τῶν ῥωμαίων καὶ παρελθόντων εἰς σύνεδριον, καὶ διασαφούντων ταῦτα, δυσχερῶς ἤκουον οἱ καρχηδόνιοι τὴν αἵρεσιν τῶν προτεινομένων. ὅμως δὲ προσκάμψοι δὴν ἐπιτηδειότατον ἐξ αὐτῶν, ἤρξαντο σοὶ σφῶν διαμολογεῖσθαι, τὰς μὲν πρὸς ἀσδρούβαν ὁμολογίας παρεσιώπων. ὡς οὔτε γειτνιᾶσφῶν διαμολογεῖσθαι, τὰς μὲν πρὸς ἀσδρούβαν ὁμολογίας παρεσιώπων. ὡς οὔτε γειτνιᾶ

μένας. εἴτε γε ὀναση, οὐλοὺ οὖσας πρὸς αὐτοὺς, ὑφ' ὧν χωρὶς τῶν σφετέρας ποιήσαθαι γνώμης. ἐχόντων τὸ λ' ἀφ' αὐτῶν ῥωμαίων εἰς τοὺς παραδείγματι. τὰς τῶν λοκτατίου γενομένας σωθήκας ἐν τῷ πολέμῳ τῷ πρὸς σικελίας, ταύτας ἔφασαν ἤδη ξυνομολογημένας ὑπὸ λουκτατίου μὴ ταῦτα ὂν λῆμον τῶν ῥωμαίων ἀκύρους ποιῆσαι. ὑφ' ὧν χωρὶς τῶν αὐτοὶ γενέσθαι γνώμης. ἐπίεζον λέ μ' ἀπαρείδοντο παρ' ὅλως τὴν δικαιολογίαν, ὡὴ τὰς τελευταίας σωθήκας τὰς γενομένας ἐν τῷ πρὸς σικελίας πλέμῳ. ἐν οἷς πρὸς μὴν ἰβηρείας οὐκ ἔφασαν ὑπάρχειν ἔγγραφον οὐδέν. πρὸς λὲ τοὺς τοῖς ἑκατέρων συμμάχοις τὴν παρ' αὐτῶν ἀσφάλειαν εἶναι, ῥητῶς κατατέχθαι. ζακανθαίοις λὲ παρεδείκνυον, οὐκ ὄντας τότε ῥωμαίων συμμάχας. καὶ παρανέγινωσκον πρὸς τοὺς πλεονάκις τὰς σωθήκας. ῥωμαῖοι λὲ ὑμὴν δικαιολογεῖσθαι καθάπαξ ἀπενίνοσκον· φάσκοντες ἀκεραίους μὴν ἔτι διαμένουσης τῶν ζακανθαίων πόλεως, ἐπισκέπτεσθαι τὰ πράγματα δικαιολογίαν. καὶ δυνατὸν εἶναι λόγῳ πρὸς τῶν ἀμφισβητούντων διεξάγειν. ταύτης λὲ παρεωσθημένης, ἃ δὴ αὐτοὺς ἐκδοτέον εἶναι σφίσι, λίαν ἐναργὲς ἔσεσθαι σφίσιν ὡς οὐ μετεχήκασι τῆς ἀδικίας, ἀλλ' ἄνευ τῆς αὐτῶν γνώμης πεπράχθαι τὸ ἔργον, ἢ μὴ βουλομένους τοῦτο ποιεῖν, ὁμολογοῦντας λὲ κοινωνεῖν. οὐ καθολικώτερον πρὸς ἐχήκαντο τοῖς λόγοις, ἡμῖν λ' ἀναγκαῖον εἶναι δοκεῖ δὲ μὴ παραλιπεῖν ἄσκεπτον τοῦτο δὲ μέρος. ἵνα μήτε οἷς καθήκει ᾖ διαφέρη δὲ σάφῶς εἰσένεγκαι τὴν ἐν τούτοις ἀκείβειαν παραπλήσιον τῆς ἀληθείας ἐν τοῖς ἀναγκαιοτάτοις διαβολίοις, μηθ' οἱ φιλομαθοῦντες πρὸς τούτων ἀστοχῶσι συμπλανώμενοι ταῖς ἀγνοίαις καὶ φιλοτιμίαις τῶν συγγραφέων ἀλλὰ μὴ ὁμολογουμένης θεωρίας τῶν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ὑπαρξάντων δικαίων ῥωμαίοις καὶ καρχηδονίοις πρὸς ἀλλήλους ἕως εἰς τοὺς καθ' ἡμᾶς καιρούς. γίνονται τοίγαροῦν σωθῆκαι ῥωμαίοις καὶ καρχηδονίοις πρῶται, κατὰ λεύκιον ἰούνιον βροῦτον, καὶ μάρκον ὡράτιον τοὺς πρώτους κατασταθέντας ὑπάτους μετὰ τὴν τῶν βασιλέων κατάλυσιν. ὑφ' ὧν συνέβη καθιδρωθῆναι τὸ τοῦ διὸς ἱδρὸν καπιτωλίου. ταῦτα λ' ἔστι πρότερα τῆς ξέρξου διαβάσεως εἰς τὴν ἑλλάδα, διακοντ' ἔτεσι λείπουσι δυοῖν. ἃς καθόσον ἦν δυνατὸν ἀκριβέστατα διορμηνεύσαντες ἡμεῖς ὑπογεγράφαμεν. τηλικαύτη γὰρ ἡ διαφορὰ γέγονε τῆς διαλέκτου, καὶ πρὸς ῥωμαίοις τοῖς νῦν πρὸς τὴν ἀρχαίαν, ὥστε τοὺς συνετωτάτους ἐνίοτε μόλις ἀφ' ἑπτάστου διϋκνεῖσθαι. εἰσὶ λ' αἱ συνθῆκαι τοιαί δέ τινες. ὡὴ τοῖς δὲ φιλίαν εἶναι ῥωμαίοις καὶ τοῖς ῥωμαίων συμμάχοις. καὶ καρχηδονίοις. μὴ τοῖσι καρχηδονίων συμμάχοις, μὴ πλεῖν ῥωμαίους μήτε τοὺς ῥωμαίων συμμάχους ἐπὶ κερκαῖον τὸ καλοῦ ἀκρωτηρίου, ἐὰν μὴ ὑπὸ χειμῶνος ἢ πολεμίων ἀναγκασθῶσιν. ἐὰν δέ τις εἰς κατενεχθῇ, μὴ ἐξέστω ἀνθρώπῳ μηδὲν ἀγοράζειν μηδὲ λαμβάνειν μηδὲν, πλὴν ὅσα πρὸς πλοίου ἐπισκευὴν ἢ πρὸς ἱδρά. τοῖς λὲ κατ' ἐμπορείαν παραπλεομένοις, μηδὲν ἔστω τέλος. πλὴν ὡὴ κήρυκι ἢ γραμματεῖ. ὅσα λ' ἂν, τούτων παρόντων πραθῇ δημοσίᾳ πίσει, ὀφειλέσθω τῷ ἀποδομένῳ, ὅσα λ' ἂν, ἢ ἐν λιβύῃ, ἢ ἐν σαρδόνι πραθῇ, ἐὰν ῥωμαίων τίς εἰς σικελίαν παραπίγνηται, ἴσα ἔστω τὰ ῥωμαίων πάντα. καρχηδόνιοι λὲ μὴ ἀδικείτωσαν λῆμον ἀρδεατῶν. αὐπατῶν. ἀρεντίνων. κιρκαΐτῶν, ταρακινιτῶν. μηλ' ἄλλον μηδένα λατίνων, ὅσοι ἂν ὑπήκοοι. ἐὰν δέ τινος μὴ ὦ συνυπήκοοι τῶν πόλεων ἀπειχέσθωσαν. ἂν λὲ λάβωσι, ῥωμαίοις ἀποδότωσαν ἀκέραιον. φούσιον μὴ ἐνοικοδομείτωσαν ἐν τῇ λατίνῃ. ἐὰν ὡς πολέμιοι εἰς τὴν χώραν εἰσέλθωσιν, ἐν τῇ χώρᾳ μὴ ἐννυκτερεύσωσιν, δ' μὴν ὃν καλὸν ἀκρωτήριον ὄῃ, δ' προκείμενον αὐτῆς τῆς καρχηδόνος ὡς πρὸς τὰς ἄρκτους. οὐ καθάπαξ ἐπέκεινα πλεῖν ὡς πρὸς μεσημβρίαν οὐκ οἴονται δεῖν οἱ καρχηδόνιοι τοὺς ῥωμαίους μακρᾶς ναυσί. ὅλως δὲ μὴ βούλεσθαι γινώσκειν αὐτοὺς ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, μήτε τοὺς κατὰ τὴν βυσσάτιν, μήτε τοὺς κατὰ τὴν μικρὰν σύρτιν τόπους· ἀλλὰ καλοῦσιν ἐμπόρια διὰ τὴν ἀρετὴν τῆς χώρας· ἐὰν δέ τις ὑπὸ χειμῶνος ἢ πολεμίων εἰς κατενεχθεὶς δέηται τῶν ἀναγκαίων πρὸς ἱδρὰ καὶ πρὸς ἐπισκευὴν πλοίου, ταῦτα παρέξειν. μηδὲν λὲ οἷόν τε δεῖν λαμβάνειν κατανάγκην. ἐν πέντε ἡμέραις λὲ ἀπαλλάττεσθαι τοὺς καθορμισθέντας. εἰσὶ λὲ καρχηδόνα ἢ πᾶσαν τὴν ὡὴ τὰ λὲ τοῦ καλοῦ ἀκρωτηρίου τῆς λιβύης καὶ σαρδόνα καὶ σικελίαν ἧς ἐπάρχουσι καρχηδόνιοι, κατ' ἐμπορείαν πλεῖν ῥωμαίοις ἔξεστι, καὶ

δ' δίκαιον

δ' δίκαιον ὑποιχνοῦνται βεβαιώσειν οἱ καρχηδόνιοι πίστει. ἐκ δὲ τούτων τῶν συνθηκῶν σαφὲς μὲν σαρδόνος καὶ λιβύης ἐμφαίνουσιν ὡς περ ἰδίας ποιούμενοι ὧν λόγῳ. ὑπὲρ δὲ σικελίας, τάναν τία διασέλλονται ῥητῶς. ὑπὲρ αὐτῶν τούτων ποιούμενοι τὰς συνθήκας. ὅσα τ' σικελίας ὑπὸ τὴν καρχηδονίων πίπτει δυναστείαν. ὁμοίως δὲ καὶ ῥωμαῖοι σαφῶς τ' λατίνης αὐτῆς χώρας ποιοῦνται τὰς συνθήκας, τ' δὲ λοιπῆς ἰταλίας οὐ μνημονεύουσι δι' ὃ μὴ πίπτειν ὑπὸ τὴν αὐτῶν ἀρχήν. μετὰ δὲ ταύτας, ἑτέρας ποιοῦνται συνθήκας. ἐν αἷς περιειλήφασι καρχηδόνιοι, τυρείοις καὶ τῶν ἰτυκέων λιμέν. πρόσκειται δὲ καὶ καλῶ ἀκρωτηρίῳ, μασία. ταρσήϊον. ὧν ἐκτὸς οἴονται δεῖν ῥωμαίους, μήτε λιζεσθαι, μήτε πόλιν κτίζειν, εἰσι δὲ, θιακί πυθῶ, ὡσὶ δὲ φιλίαν εἶναι ῥωμαίοις καὶ τοῖς ῥωμαίων συμμάχοις. καὶ καρχηδονίων δὲ τυρείων καὶ ἰτυκέων λιμῶ. καὶ τοῖς τούτων συμμάχοις. τ' καλοῦ ἀκρωτηρίου. μασίας τασηίου, μὴ λιζεσθαι ἐκεῖνα ῥωμαίους, μὴ δὲ ἐμπορεύεσθαι. μὴ δὲ πόλιν κτίζειν. ἐὰν δὲ καρχηδόνιοι λάβωσιν ἐν τῇ λατίνῃ πόλιν τινὰ μὴ οὖσαν ὑπήκοον ῥωμαίοις, τὰ χρήματα καὶ τοὺς ἄνδρας ἐχέτωσαν. τὴν δὲ πόλιν ἀποδιδότωσαν. ἐὰν δέ τινες καρχηδονίων λάβωσί τινας, πρὸς οὓς εἰρήνη μὲν ἔστ' ἐγγραπτος ῥωμαίοις, μὴ ὑποτάττωντι δέ τι αὐτοῖς, μὴ καταγέτωσαν εἰς τοὺς ῥωμαίων λιμένας. ἐὰν δὲ καταχθέντας ἐπλάβηται ὁ ῥωμαῖος. ἀφείσθω. ὡς αὐτῶς δ' μὴ δ' οἱ ῥωμαῖοι ποιείτωσαν, ἂν ἔκ τινος χώρας ἧς καρχηδόνιοι ἐπάρχουσι, ὕδωρ ἢ ἐφόδια λάβη ὁ ῥωμαῖος, μετὰ τούτων τῶν ἐφοδίων, μὴ ἀδικείτω μηδένα, πρὸς οὓς εἰρήνη ᾖ φιλία δεῖ καρχηδονίοις, ποιείτω. εἰ δὲ μὴ ἰδίᾳ πορευέσθω. ἐὰν δέ τις τοῦτ' ποιήσῃ, δημόσιον ζημιέσθω τ' ἀδίκημα. ἐν σαρδόνι καὶ λιβύῃ μηδεὶς ῥωμαίων μὴ ἐμπορευέσθω μήτε πόλιν κτιζέτω. εἰ μὴ ἕως τοῦ ἐφόδια λαβεῖν, ἢ πλοῖον ἐπισκευάσαι. ἐὰν δὲ χειμὼν κατενέγκῃ, ἐν οἷσπερ ἡμέραις ἀπέχεται ἐν σικελίᾳ καρχηδόνιοι ἐπάρχουσι ἢ ἐν καρχηδόνι πάντα ᾖ ποιείτω ἢ πωλείτω, ὅσα μὴ θεμιτὸν πωλίτην ἔξεστιν. ὡς αὐτῶς δὲ καὶ ὁ καρχηδόνιος ποιείτω ἐν ῥώμῃ πάλιν. ἐν ταύταις ταῖς συνθήκαις τὰ μὲν καὶ τὰ λιβύην καὶ σαρδόνα προσεπιτείνουσιν ἀξιοῦντες, καὶ πάσας ἀφαιρούμενοι τὰς ἐπιβάθρας ῥωμαίων. σαφῶς δὲ σικελίας, τάναντία διασαφοῦσι, σαφῶς τ' ὑπ' αὐτὸν τετμημένους. ὁμοίως δὲ καὶ ῥωμαῖοι σαφῶς τ' λατίνης, οὐκ οἴονται δεῖν εἶναι καρχηδονίοις ἀδίκειν. ἀρδεάτας. αὐτάντας. κιρκαίτας. παρακινίτας. ἅυται δ' εἰσὶν αἱ πόλεις αἱ σαφῶς κεῖσθαι παρὰ θάλατταν τὴν λατίνων χώραν, ὑπὲρ ἧς ποιοῦνται τὰς συνθήκας. ἔτι τοίνυν, τελευταίας ποιούντι συνθήκας ῥωμαῖοι κατὰ τὴν πύρρου διάβασιν, πρὸ τοῦ συνήφθαι τοὺς καρχηδονίους, ὅν σαφῶς σικελίας πόλεμον. ἐν αἷς τὰ μὲν ἄλλα τηροῦσι πάντα κατὰ ταὐτὰ ἃς ὑπῆρχούσας ὁμολογίας. πρόσκεται δὲ τούτοις τὰ ὑπογεγραμμένα. ἐὰν συμμαχίαν ποιῶνται πρὸς πύρρον ἐγγραπτον, ποιείσθωσαν ἀμφότεροι. ἵνα ἐξῇ βοηθεῖν ἀλλήλοις ἐν τῇ τῶν πολεμουμένων χώρᾳ. ὁπότεροι δ' ἂν χρείαν ἔχωσι τῆς βοηθείας, τὰ πλοῖα παρεχέτωσαν καρχηδόνιοι καὶ εἰς τὴν ὅλον καὶ εἰς τὴν ἐφοδίαν. τὰ δὲ ὁπλίσια ἴδια αὐτῶν ἑκάτεροι. καρχηδόνιοι δὲ καὶ κατὰ θάλατταν σώζειν ῥωμαίους βοηθοῦντας ἂν χρεία ᾖ τὰ δὲ πληρώματα, μηδεὶς ἀναγκαζέτω ἐμβαίνειν ἀκουσίους. ὃν δὲ ὅρκον ὀμνύειν ἕκαστον. ὧδε μὲν τῶν πρώτων συνθηκῶν. καρχηδονίοις μὲν θεοὺς θεοὺς πατρῴους. ῥωμαίοις δὲ ἑστίαν ἰοῦπιτερ γαῖαν ἥλιον. ἔστι δὲ ὃ δι' λίθου, θιοῦ τον λαβὼν εἶσι τὴν χεῖρα λίθον ὁ θιούμενος τὰ ὅρκια πρὸ τῶν συνθηκῶν, ἐπειδὰν ὁμόσῃ δημοσίᾳ πίστει λέγει τάδε. βιόρκοῦν τι μὴ τάπαθᾶ. εἰ δ' ἄλλως διανοηθείην τι ἢ πράξαιμι, πάντων τῶν ἄλλων σωζομένων ἐν τοῖς ἰδίοις παξίσιν, ἐν τοῖς ἰδίοις νόμοις. ὧδε τῶν ἰδίων βίων. ἱερὸν. τάφων, ἐγὼ μόνος ἐκπέσοιμι οὕτως, ὡς ὅδε λίθος νῦν. ᾗ ταῦτ' εἰπὼν, ῥίπτει δὴ λίθον ἐκ τ' χειρός. τούτων δὴ θιούτων ὑπαρχόντων ἡ τηρομένων τῶν συνθηκῶν ἔτι νῦν ἐν χαλκώμασι πρὸ δὴ δ' καπιτωλίου, ἐν δὲ τῶν ἀποράνομων ταμείῳ, πάσ οὐκ ἂν εἰκότως θαυμάσειε φιλίνα τὸ συγγραφέως, οὐ μόνον τι ταῦτ' ἀγνοεῖ, θαυμαστὸν δὲ θαυμαστὸν, ἐπεὶ καθ' ἡμᾶς ἔτι καὶ ῥωμαίων καὶ καρχηδονίων οἱ πρεσβύτατοι, καὶ μάλιθ' οἱ δοκοῦντες σαφῶς τὰ κοινὰ συνοράζειν ἀγνοοῦσι. ἀλλὰ πόθεν ἢ πῶς ἐθάρρησε γράψαι τάναντία τούτοις. μόνοις ῥωμαίοις καὶ καρχηδονίοις ὑπάρχοιεν συνθῆκαι, καθ' ἃς ἔλεγε ῥω-

μαίοις μὴ ἀπέχεσθαι σικελίας ἁπάσης, καρχηδονίοις δ' ἰταλίας. καὶ ἀπὸ τούτου προέβαινον ῥωμαῖοι τὰς συνθήκας ποιούμενοι. ἐπεὶ ἐποιήσαντο τὴν πρώτην εἰς σικελίαν διάβασιν. μήτε γεγονότος μηθ' ὑπάρχοντος παρά παν ἐγγράφου τοιούτου μηδενός. ταῦτα γὰρ ἐν τῇ δευτέρᾳ λέγει βίβλῳ διαρρήδην. ἡμεῖς οὖν ἐν τῇ παρασκευῇ τῆς ἰδίας πραγματείας μνησθέντες, εἰς τοῦτον ὑπερεθέμεθα δ' ἐν καιρὸν κατὰ μέρος ποιεῖν αὐτῶν ἐξεργάζεσθαι, νῦν δὲ καὶ πλείους διελεῦσθαι τὰ ἀληθείας ἐν τούτοις πιστεύσαντας τῇ φιλίνου γραφῇ. οὐ μὴν ἀλλ' εἰ κατὰ τοῦτό τις ἐπιλαμβάνεται ῥωμαίων ποιεῖ τὴν εἰς σικελίαν διάβασιν, ὅτι καθόλου μαρτύρου προσέλαβον εἰς τὴν φιλίαν, ἣ μετὰ ταῦτα δεομένοις ἐβοήθησαν, οἱ πυθοῦ οὐ μόνον τὴν μεσηνίων πόλιν, ἀλλὰ καὶ τὴν ῥήγινον προεπόνησαν, εἰκότως ἄν, δόξειε δυσαρεστεῖν. εἰ δὲ πρὸ τοῦ ὅρκους καὶ τὰς συνθήκας ἐπολαμβάνει τις αὐτοὺς πεποιεῖσθαι τὴν διάβασιν, ἀγνοεῖ προφανῶς. ἐπιτελεσθέντος τοίνυν τοῦ ποτὲ σικελίας πολέμου, ποιοῦνται συνθήκας ἄλλας. ἐν αἷς τὰ συνέχοντα τῶν ἐγγράπτων ἦν ταῦτα. ἐκχωρεῖν καρχηδονίους σικελίας. καὶ τῶν νήσων ἁπασῶν τῶν κειμένων ἰταλίας μεταξὺ καὶ σικελίας. τὴν ἀσφάλειαν ὑπάρχειν παρ' ἑκατέρων τοῖς ἑκατέρων συμμάχοις. μηδετέροις ἐν ταῖς ἀλλήλων ἐπαρχίαις μηδὲν ἐπιτάττειν. μηδ' ἐποικοδομεῖν δημόσια, μὴ δὲ ξενολογεῖν. μὴ δὲ προσλαμβάνειν εἰς φιλίαν τοὺς ἀλλήλων συμμάχους, ἄρξειν καρχηδονίους ἐν ἔτεσι δέκα, δισχίλια ταλαντα. παυτίκα ἢ δοῦναι χίλια. τοὺς αἰχμαλώτους χωρὶς λύτρων ἀποδοῦναι πάντας καρχηδονίους τοῖς ῥωμαίοις. μετὰ δὲ ταῦτα πάλιν λήξαντος τοῦ λιβυκοῦ πολέμου, ῥωμαῖοι καρχηδονίοις πόλεμον ἐξενέγκαντες ἐπὶ δόμασι, ἐπιγραφὴν ἐποιήσαντο τοιαύτας. ἐκχωρεῖν καρχηδονίους σαρδόνος. καὶ προσενέγκειν, ἄλλα χίλια ἡμιδιακόσια τάλαντα, καθάπερ ἐπάνω προεῖπομεν. ὡσὶ δὲ τοῖς προειρημένοις τελοῦσι πρὸς ἀσφάλειαν ἐν ἰβηρίᾳ γίνονται ὁμολογήσεις. ἐφ' ᾧ μὴ διαβαίνειν καρχηδονίους ὡσὶ πολέμῳ ἐν ἴβηρα ποταμόν. ταῦθ' ὑπῆρχε τὰ δίκαια ῥωμαίοις καὶ καρχηδονίοις, ἀπὸ τῆς ἀρχῆς, ἕως εἰς τοὺς κατ' αὐνίβαν καιρούς. ὡς πρὸς μὲν τὴν εἰς σικελίαν διάβασιν ῥωμαίων οὐ πρὸ τοῦ ὅρκους ἐνεδείκνυμεν γεγενημένην, ὅντως ὑπὲρ τοῦ δευτέρου πολέμου καθ' ὃν ἐποιήσαντο τὰς πρὸς σαρδόνος συνθήκας, οὔτε πρόφασιν οὔτ' αἰτίαν εὕροι τις ἄν, εὔλογον. ἀλλ' ὁμολογουμένως τοὺς καρχηδονίους ἀναγκασμένους, παρὰ πάντα τὰ δίκαια δοῦναι μὲν καιρόν, ἐκχωρῆσαι μὲν σαρδόνος, ἐξενεγκεῖν δὲ προειρημένον πλῆθος τῶν χρημάτων, ὅ μὴν ὑπὸ ῥωμαίων τούτων λεγόμενον ἔγκλημα, ὅτι τοὺς παρὰ σφῶν πλοΐζομένους ἠδίκουν, κατὰ δὲν λιβυκὸν πόλεμον ἐλύθη, καθ' οὓς καιροὺς κομισάμενοι παρὰ καρχηδονίων ἅπαντας τοὺς κατηγμένους, αὐτεσωρήσαντο χωρὶς αὐτῶν. τοὺς παρὰ σφίσιν ὑπάρχοντας αἰχμαλώτους. ὑπὲρ ὧν ἡμεῖς τὰ κατὰ μέρος ἐν τῇ πρὸ ταύτης βίβλῳ διελελώκαμεν. τούτων δὴ θοιούτων ὑπαρχόντων, λοιπὸν διδυκεινῆσαι δεῖ καὶ σκέψασθαι τοὺς τὸ κατ' αὐνίβαν πολέμου, ποτέροις αὐτῶν τὴν αἰτίαν ἀναθετέον. τὰ μὲν οὖν καρχηδονίων τότε ῥηθέντα δεδιελώκαμεν. τὰ δ' ὑπὸ ῥωμαίων λεγόμενα νῦν ἐροῦμεν. ὅτι τότε μὲν οὐκ ἐχρήσαντο δόξῃ οὐδὲν ὡσὶ τῇ ζακανθαίων ἀπωλείᾳ θυμόν. λέγεται δὲ πολλάκις καὶ ὑπὸ πολλῶν παρ' αὐτοῖς. πρῶτον μὲν ὅτι τὰς πρὸς ἀσφάλειαν γενομένας ὁμολογίας οὐκ ἀθετητέον, καθάπερ οἱ καρχηδόνιοι λέγειν ἐθάρρουν. οὐ γὰρ προσέκειτο καθάπερ ὡσὶ τοῦ λοιποπίου, κυρίας εἶναι ταύτας, ἐὰν καὶ ὑπὸ δήμου πλέξη τῶν ῥωμαίων. ἀλλ' αὐτοτελῶς ἐποιήσαντο τὰς ὁμολογίας ἀσφαλούσας. ἐν αἷς ἦν δὲν ἴβηρα ποταμὸν, μὴ διαβαίνειν ὡσὶ πολέμῳ καρχηδονίους. καὶ μὴν ἐν ταῖς πρὸ σικελίας συνθήκαις, ἦν ἐγγράπτον, καθάπερ κἀκεῖνοι φασὶν ὑπάρχειν τοῖς ἀμφοτέρων συμμάχοις τὴν παρ' ἑκατέρων ἀσφάλειαν. οὐκ αὐτοῖς μόνον τοῖς τότε συμμαχοῦσι καθάπερ ἐποιοῦντο τὴν ἐκδοχὴν οἱ καρχηλόνιοι. προσέκειτο γὰρ ἄν, ἤτοι δ' μὴ προσλαμβάνειν ἑτέρους συμμάχους παρὰ δὲ ὑπάρχοντας, ἢ δ' μὴ παραλαμβάνεσθαι δὲ ὕστερον προσληφθέντας τούτων τῶν συνθηκῶν. ὅτε δὲ τούτων οὐδέτερον ἐγράφη, προφανὲς ἦν ἐπὶ πᾶσι τοῖς μετὰ ταῦτα προσληφθησομένοις, τὴν παρ' ἀμφοῖν ἀσφάλειαν ἀεὶ δέον ἦν ὑπάρχειν. ὃ μὴ καὶ πάντως ἄν, εἰκὸς ἦν δόξειεν. οὐ γὰρ ὅπου τοιαύτας ἐμελλον ποιήσεσθαι

ποιήσεσθαι συνθήκας, ἀλλ' ὧν ἀφελοῦνται τὴν οὐσίαν σφῶν αὐτῶν προσλαμβάνειν κατὰ καιροὺς ἂν πόλεμος ἐπιτήδειοι φανῶσιν αὐτοῖς φίλοι καὶ σύμμαχοι. οὐδὲ μὴν προσλαβόντες εἰς τὴν σφετέραν πίστιν, πειράσεσθαι τούτους ὑπό τινων ἀδικουμένους. ἀλλ' ἂν ἀμφοτέρων δ' συνέχον τὴν ἐννοίας ᾖ ἐν τοῖς συνθήκαις, τῶν μὲν ἀρχόντων ἀμφοτέροις τότε συμμάχων ἀφέξεσθαι. μὴ κατὰ μηδένα τρόπον δεῖν ἑτέρους παρὰ τῶν ἑτέρων ἐπιδέξασθαι πόλεις τούτων εἰς συμμαχίαν. δεῖν δὲ τῶν μετὰ ταῦτα προσληφθησομένων, ἀνεῖσθαι δ' μὴ ξενολογεῖν μηδ' ἐπιτάττειν μηδετέροις μηδὲν ἐν τοῖς ἀλλήλων ἐπαρχίαις ἢ συμμαχίαις ἀρχὴν δεῖ τὴν ἀσφάλειαν πᾶσι τὴν πρὸς ἀμφοῖν. τούτων δὴ τοιούτων ὁμολογουμένων ἦν κακεῖνο. δηλοῦσθαι τοῖς πολίταις ἔτεσιν ἤδη πρότερον τοῦ κατ' αὐτοὺς καιρόν, ἐσεσθαι ἀνεῖσθαι εἰς τὴν ἐμαυτοῦ πίστιν. σημεῖον δ' μέγιστον, μὴ πρὸς αὐτοὺς τοὺς Καρχηδονίους ὁμολογούμενον. ἐπισάμενοι ζακανθαῖοι πλείοσιν

ὑπάρχειν τῶν ἡμετέρων ὑπομνημάτων, οὐλὲ καταλαβεῖν ἐξ αὐτῶν βεβαίως οὐλὸν οἷόν τε ὄν
ἀναγινώσκοντας. πρῶτον μὲν, ὅτι δὲ πλείοσι μὴ ταῦτα ποιεῖ τῶν αὐτῶν γράφειν. εἶτα
δὲ τὰς κατὰ μέλος τῶν πράξεων παραλιπεῖν. ὧν ἐκ παραθέσεως συνθεωρουμένων καὶ
συμπεινομένων ἀλλοιοτέρας ἑκάστοτε τυγχάνει δοκιμασίας ἡ κατὰ μέρος ἀναλήψεως. τῶν δὲ
κυριωτάτων μὲν δεῖ φαύειν αὐτὸν δυνάσθαι δ' παρά παν. ἀκμὴν δὲ φαμὲν ἀναγκαιότατα μέ-
ρη τῆς ἱστορίας εἶναι, τάτ' ἐπιμνήμονα τοῖς ἐργοις καὶ τὰ παρεπόμενα. καὶ μάλιστα ποιεῖ τὰς
αἰτίας θεωρεῖν μὲν δὲν μὴ αὐτοχικὸν πόλεμον, ἐκ τοῦ φιλιππικοῦ τὰς ἀφορμὰς εἰληφό-
τα. δὲν δὲ φιλιππικὸν, ἐκ τοῦ κατ' ἀννίβαν. δὲν δ' ἀννιβιακὸν, ἐκ τοῦ ποιεῖ σικελίαν. τὰ
δὲ μεταξὺ τούτων πολλὰς ἔχοντα παθήσεις, πάσας δὲ σωζούσας πρὸς τὴν
αὐτὴν ὑπόθεσιν. ταῦτα δὴ πάντα δεῖ μὲν τῶν γραφέντων καθόλου, δυνατὸν ἐπιγνῶναι καὶ μα
θεῖν. δεῖ δὲ τῶν δὲ πολέμοις αὐτὸν, οἷον περσικὸν, ἢ δὲν φιλιππικὸν ἀδύνατον, εἰ μὴ καὶ
τὰς παρατάξεις τίς ἀναγινώσκων αὐτὰς, ἐξ ὧν ἐκεῖνοι συνεγράφησαν, ὑπολαμβάνοι σαφῶς
ἐπεγνωκέναι καὶ τὴν τοῦ πολέμου τοιοῦμπαντος οἰκονομίαν καὶ μάθειν. ἀλλ' οὐκ ἔστι τούτων
οὐδέν. ἀλλ' ὅσῳ μαφέρει δὲ μαθεῖν τὸ μόνον ἀκοῦσαι, τοσούτῳ μᾶλλον τὴν ἡμετέραν ἱστορίαν ὑπο
λαμβάνω μαφέρειν τῶν ἰδίᾳ μέρος συντάξεων. οἱ δὲ παρὰ τῶν ῥωμαίων πρέσβεις, τὴν δὲ
πρέκδασιν ἐντεῦθεν ἐποιησάμθα, μακούσαντες τὰ τῶν καρχηδονίων, ἄλλο μὲν οὐδὲν εἶπον.
ὁ δὲ πρεσβύτατος αὐτῶν δεῖξας τοῖς ἐν τῷ βουλευτηρίῳ δὲν κόλπῳ, ἐντεῦθεν φὴ δὲν πόλεμον ἄγουσι
ἔφη, φ τὴν εἰρήνην φέρειν. ἐκβαλεῖν δὲ ὁπότερον ἂν κελεύσωσιν ἀπολύειν. ὁ δὲ βασιλεὺς τῶν
καρχηδονίων, ὁπότερον αὐτοῖς φαίνεται, τοῦτ' ἐκβαλεῖν ἐκέλευσε. τῶ δὲ ῥωμαίοι φήσαντος δὲν
πόλεμον ἐκβαλεῖν, αὐθεφώνησαν ἅμα καὶ πλείοις τῶν ἐκ τοῦ συνεδρίου δεῖ χεσθαι φάσκοντες·
οἱ μὲν δὲ πρέσβεις μ' δ' βουλευτήριον ὑπὸ τούτοις ἐχρείαζεσαν, αὐνίβας δὲ πραχημάζων ἐν καινῇ
πόλει, πρῶτον μὲν ἀφῆκε δὲ ἴβηρας ὑπὸ τὰς ἑαυτῶν πόλεις. ἐβλόμβος ἑτοίμως καὶ προθύ-
μως πρασκευάζειν πρὸς δ' μέλλον. δεύτερον ἀφηρούβα τὰ δελφῷ μέταξε, ὥστε δεῖσθαι τῇ τῶν
ἴβήρων ἀρχῇ καὶ δυναστίᾳ χρῆσθαι. ταῖς τε πρὸς ῥωμαίους πρασκευαῖς, ἐὰν αὐδὲ χωρίζηται
που. βίτων ὑπὲρ τ' ἀσφαλείας τῶν ἐν λιβύῃ πραγμάτων. πάνυ δ' ἐμπείρως καὶ φο
νίμως ἐκλοπιζόμβρος, ἐκ μὲν λιβύης εἰς ἰβηρίαν, ἐκ δ' ἰβηρίας εἰς λιβύην μεβίβαζε στρατιώ
τας, ἐκδεσμεύων τὴν ἑκατέρων πίστιν εἰς ἀλλήλους διὰ τ' διαύτησ οἰκονομίας. ἦσαν δ' οἱ μα
βάντες εἰς τὴν λιβύην θερσίται. μασσανοί. πρὸς δὲ τούτοις, ὀρείτ. ἴβηρες. ὁλκάδες. οἱ δὲ σύμ
παντες ἀπὸ τούτων τῶν ἐθνῶν, ἱππεῖς μὲν, χίλιοι πακόσιοι. πεζοὶ δὲ, μύριοι βιχίλιοι ὀκτα
κόσιοι πεντήκοντα. πρὸς δὲ τούτοις, βαλιαρεῖς. οὓς κυρίως μὲν καλοῦσι σφενδονήτας. ἀπὸ
δὲ τῆς χρείας ταύτης, σπωνύμως καὶ δ' ἔθνος αὐτῶν προσχρεύοισα τὴν νῆσον. τῶν δὲ προ
ειρημένων δὲ μὲν πλείους, εἰς τὰ μεταχώνια ἡ λιβύης. πάντας δ' εἰς αὐτὴν καρχηδόνα κατε
ταξαν. ἀπὸ δὲ τῶν πόλεων τῶν μεταφρενίων καλουμένων, ἀπέστειλεν ἄλλους εἰς καρχηδόνα πε
ζοὺς τετρακισχιλίους. ὁμηρείας ἔχοντες ἐπὶ βοηθείᾳ ἅμα τάξει. ὑπὸ δὲ τ' ἰβηρίας ἀπέλιπεν
ἀσδρούβας τὰ δελφῷ, πεντήρεις μὲν πεντήκοντα. τετήρεις δὲ δύο. καὶ τριήρεις πέντε. τούτων
ἐχούσας πληρώματα πεντήρεις μὲν τριάκοντα δύο. τριήρεις δὲ πέντε. ἡμιόλιοι δὲ πεζοὶ λιβυφοι
νίκων μὲν μὴ λιβύων, τετρακοσίους πεντήκοντα. λογχῖται δὲ, τριακοσίους. νομάδων δὲ μασσυ
λίων ἐπὶ μασσαιλίων, καὶ μαυρουσίων τῶν πρὸ δὲν ὠκεανὸν, χιλίους ὀκτακοσίους.
πεζοὺς δὲ λιβύων, μυρίους χιλίους ὀκτακοσίους πεντήκοντα. λιγυστινοὺς, τριακοσίους. βαλια
ρεῖς πεντακοσίους. ἐλέφαντας εἴκοσι ἓξ ἑνά. οὐ χρὴ θαυμάζειν τὴν ἀκρίβειαν τ' ἀναγραφῆς,
εἰ τοιαύτη κεχρήμθα ποιεῖ τῶν ὑπ' αὐνίβα κατ' ἰβηρίαν πεπραγμένων. ὅτι μόλις ἄν, χρήσας
τό τις αὐτὸς κεχειρικὼς τὰς κατὰ μέρος πράξεις. οὐδ' προσκαταγνώσκειν εἰ πεπιπκαμὲν πλέ
ον τοῖς ἀξιοπίστως ἡδυσμένοις τῶν συγγραφέων. ἡμεῖς δὲ εὑρόντες δ' λαβινίῳ τὴν γρα
φὴν ταύτην ἐν χαλκώματι κατατεταμένην ὑπ' αὐνίβα, καθ' ὃν καιροὺς ἐν θοῖς καλὰ τὴν ἰτα
λίαν τόπος ἀνεξεφέτα, πάντως ἐνομίσαμὲν αὐτὴν. περί τε τ' διοὐ τῶν ἀξιόπιστον ἦ. διὸ καὶ
ἀκολουθεῖν εἰλόμθα τῇ γραφῇ ταύτῃ, αὐνίβας ὃ πάντα προγονηθεὶς πρὶ τ' ἀσφαλείας τῶν τε

κατὰ

κατὰ λιβύην πραγμάτων ἢ τῶν ἐν ἰβηρίᾳ, λοιπὸν ἐκαρδόκει ἡ προσδοκία τὸ δὲ πρὸς τῶν κελτῶν πρὸς αὐτὸν ἀποστελλομένους. ὡφῶς γὰρ ἤχθετο καὶ τὴν ἀρετὴν τῶν ὑπὸ τὰς ἄλπεις καὶ τὸν πάδον ποταμὸν χώρας. καὶ τὸ πλῆθος τῶν κατοικούντων αὐτήν. ἔτι δὲ τὴν πρὸς τοὺς πολέμους τῶν ἀνδρῶν τόλμαν. καὶ τὸ μέγιστον, τὴν ὑπάρχουσαν δυσμένειαν αὐτοῖς ἐκ τοῦ πρόσθεν πολέμου πρὸς ῥωμαίους. ὑπὲρ οὗ καὶ μάλιστα ἡμεῖς ἐν τῇ πρὸ ταύτης βίβλῳ, χάριν τοῦ συμφέρεσθαι τοὺς ἐντυγχάνοντας τοῖς νῦν μέλλουσι λέγεσθαι. ἀπὸ περ εἶχε τοῦτο καὶ τὴν ἐλπίδος. καὶ πᾶν ὑπεχώρει τὸ ἀναπεπωμένος ἐπιμελῶς πρὸς τοὺς δυνάσας τῶν κελτῶν, καὶ τοὺς ἰδίᾳ τὰ πρ. καὶ τοὺς ἐν αὐταῖς ταῖς ἄλπεσιν ἐνοικοῦντας. μόνως ἂν, ὑπολαμβάνων ἐν ἰταλίᾳ συνίστασθαι ἂν πρὸς ῥωμαίους πόλεμον, εἰ δυνηθείη ἀναπράσας τὰς πρὸ τοῦ δυσχωρείας, εἰς τοὺς προειρημένους ἀφικέσθαι τόπους. καὶ συμπορηγίᾳ καὶ συμμάχοις χρήσασθαι κελτοῖς εἰς τὴν προκειμένην ἐπιβολήν. ἀφικομένων δὲ τῶν ἀγγέλων, καὶ τὴν τε κελτῶν βούλησιν καὶ προθυμίαν ἀπαγγειλάντων, τήν τε τῶν ἄλπεινῶν ὁρῶν ὑπορβολὴν, ἐπίπονον μὲν καὶ δυσχερῆ λίαν, οὐ μὴν ἀδύνατον εἶναι φασκόντων, ἐνῆν γε τοῖς δυνάμεσιν ἐκ τῆς παραχειμασίας ὑπὸ τὴν ἐαρινὴν ὥραν. προσέτι δὲ πολλὰ τῶν δὲ προσφάτως ἀφεστώτων καὶ τῶν ἐκ τῆς καρχηδόνος, ἐπαρθεὶς καὶ θυμῷ καὶ πίστει τῇ τῶν πολιτῶν δυνάμει, παρεκάλει τοὺς δυνάμεις φανερῶς ἤδη πρὸς τὸν κατὰ ῥωμαίων πόλεμον. ἐμφανίζων μὲν ὃν χρόνον ἕκαστον αὐτὸν ἐγχειρίσαιεν αὐτεῖσθαι ῥωμαῖοι, καὶ πάντας τοὺς τοῦ στρατοπέδου πρεσβυτάτους. ὑπολείπων δὲ τὴν τῆς χώρας ἀρετὴν εἰς ἣν ἀφίξου τοὺς καὶ τὴν τῶν κελτῶν εὐνοιαν καὶ συμμαχίαν, θύθυμος δὲ τῶν ὄχλων αὐτῷ ὑπεξισταμένων, ἐπανέσας καὶ παραγγείλας τακτὴν ἡμέραν ἐν ᾗ τὴν ἔξοδον ποιήσεται, τότε μὲν λύει τὴν ἐκκλησίαν. ἐπιτελέσας δὲ τὰ προειρημένα κατὰ τὴν παρασκευὴν, καὶ παρασκευάσας ἱκανὴν ἀσφάλειαν, τοῖς τε κατὰ τὴν λιβύην καὶ ἃ ἐν ἰβηρίᾳ πράγμασι, παραγενομένης τῆς ταχείσης ἡμέρας, προῆκε. πεζῶν μὲν ἔχων εἰς ἑννέα μυριάδας ἱππεῖς δὲ, τοὺς μυρίους καὶ ὀκτακισχιλίους. καὶ διαβὰς δὴ ἴβηρα ποταμὸν, κατεσκέφετο, τό, τε τῶν ἰλεργητῶν ἔθνος καὶ βαρβαρικὸν. ἔτι δὲ τοὺς ἀρνησίους καὶ τοὺς αὐδοσίνας, μέχρι καὶ προσαρδομένης πυρήνης. ποιησάμενος δὲ πάντας ὑφ' ἑαυτὸν, καὶ τινας πόλεσι κατακράτας ἑλὼν, ταχέως μὲν καὶ παρελπίδα, μετὰ πολλῶν δὲ καὶ μεγάλων ἀγώνων. ἔτι δὲ πολλῆς καταφθορᾶς ἀνδρῶν. ἠγεμόνα μὲν ὑπὸ πάσης κατέλιπε τῆς ὑπὸ τάδε τοῦ ποταμοῦ χώρας, ἄννωνα. τῶν δὲ βαρβαρικῶν, καὶ ἀσωτότατον. μάλιστα γὰρ τούτοις ἀπίστει διὰ τὴν πρὸς ῥωμαίους εὐνοιαν. ἀπεμέτρησε δὲ καὶ τῆς δυνάμεως ἧς εἶχε, τοὺς μὲν ἄννωνι, πεζοὺς μυρίους ἱππεῖς δὲ χιλίους: καὶ τὰς ἀποσκευὰς ἀπέλιπε τούτῳ, τῶν αὐτῷ συνεξορμώντων. εἰς δὲ τὴν οἰκίαν ἐκπέλυσε τοὺς ἴσους τοῖς προειρημένοις. βαλόμενος αὐτούς τε τούτοις εὔνους ἀποδείξειν. τοῖς δὲ λοιποῖς ὑπολειπόμενος ἐλπίδα τῆς εἰς οἶκον ἐπανόδου. καὶ θῆσειν μετ' ἐαυτοῦ μὲν στρατευομένους, οὐχ ἧττον δὲ καὶ τοῖς ἐν οἴκῳ μένουσι τῶν ἰβηρίων. ἵνα προθύμως ἅπαντες, ἀνάστατος ἡ ἐπικράτεια χρεία γένηται παρ' αὐτῶν. τὴν δὲ λοιπὴν στρατιὰν ἀναλαβὼν εὐζώνων, πεζοὺς μὲν πεντακισμυρίους. ἱππεῖς δὲ πρὸς ἑννακισχιλίους, ἅπερ ἀφ' ὧν πυρηναίων λεγομένων ὀρῶν, ἐπὶ τὴν τοῦ ῥοδανοῦ καλουμένου ποταμοῦ διάβασιν. ἔχων οὐχ' οὕτω πολλὴν δύναμιν, ὡς χρήσιμα γυμνασμένην διαφερόντως ἐκ τῆς συνεχείας τῶν κατὰ τὴν ἰβηρίαν ἀγώνων. ἵνα δὲ μὴ τῶν τόπων ἄγνοια συμπίπτοντας παντάπασιν ἀσαφῆ γίνεσθαι συμβαίνῃ τὴν διήγησιν, ῥητέον ἂν, εἰκὸς, πόθεν ὁρμήσας νικήσας, καὶ τίνας καὶ πόσους διελθὼν τόπους, εἰς ποῖα μέρη κατῆρε τῆς ἰταλίας. ῥητέον δ' οὐκ αὐτὰς τὰς ὀνομασίας τῶν τόπων καὶ ποταμῶν καὶ πόλεων, ὅπερ ἔνιοι ποιοῦσι τῶν συγγραφέων. ὑπολαμβάνοντες ἐν παντὶ πρὸς γνῶσιν καὶ ὠφέλειαν αὐτοτελεστέραν οὕτω μέρος. οἶμαι δ' ὡς μὲν τῶν γνωριζομένων τόπων, οὐ μικρά. μεγάλα δὲ συμβάλλεσθαι πέφυκε πρὸς αὐτὰ μνήμην, ἡ τῶν ὀνομάτων παράθεσις. ὡφὶ δὲ τῶν ἀγνοουμένων εἰς τέλος ὁμοίαν ἔχει τὴν δύναμιν ἡ τῶν ὀνομάτων ἀκρόασις, τὰς ἀνανοήτους καὶ κρυσμαπικὰς λέξεσι. τὴν γὰρ ἀνοίαν ἐπ' οὐδενὸς ἀπρεπεστέρως, οὐδὲ δυναμένης ἐφαρμόττειν δὲ λεπόμενον ἐπ' οὐδενὸς γνώσιμον, αὐτοπάτορος καὶ κωφὴ γίνεται ἡ ἀκρόασις. διόπερ ὑποστατέον ἂν εἴη χρόνον. διὸ οὐ δυνατὸν ἔσαι ποιεῖν τῶν

ἀγνοουμένων λέγοντας κατὰ τοσοῦτον, εἰς ἀλήθειαν ⸗ γνωρίμους ἐννοίας ἄγειν τοὺς ἀκούοντας. πρώτη μὲν οὖν καὶ μεγίστη διαίρεσις, ἔτι δὲ κοινὴ πᾶσιν ἀνθρώποις ἕξις, ἡ τοὺς διὰ μέσου ἡμᾶς διαίρεσις καὶ τάξις. καθ' ἣν πάντες, ὧν καὶ μικρὸν ὄφελος, ἀναπολᾶς. δύσεις. μεσημβρίαν. ἄρκτον. γνωρίζομεν. δευτέρα δὲ, καθ' ἣν ἑκάστη διαφορὰ τῶν προειρημένων, τοὺς δὲ γῆς τόπους ἑστοτάτ[ο]ντο, καὶ φέροντες ἀεὶ τῇ διανοίᾳ τὸ λεγόμενον ὑπὸ τῶν προειρημένων, εἰς γνωρίμους ⸗ συνήθεις ἐννοίας ἐμπίπτομεν ὑπὲρ τῶν ἀγνώστων καὶ ἀοράτων τόπων. τούτων δὲ τὰ μὲν τῆς ὅλης γῆς ὑποκειμένων, ἀκόλουθος ἂν, εἴη τὰ καθ' ἡμᾶς οἰκουμένης, ἅμα δὲ καὶ τὸν λόγον διελομένους, εἰσὶ ἐπίστασιν ἀγαγεῖν τοὺς ἀκούοντας. ταύτης διηρημένης εἰς τρία μέρη καὶ φύσεις ὀνομασίας, τὸ μὲν ἓν μέρος αὐτῆς, ἀσίαν. τὸ δὲ ἕτερον λιβύην. τὸ δὲ τρίτον εὐρώπην προσαγορεύουσι. τὰς δὲ διαφορὰς ταύτας ὁρίζουσιν, ὅ, τε, τάναϊς ποταμὸς, καὶ νεῖλος. ἡ δὲ καθ' ἡρακλείους στήλας σῶμα. νεῖλος μὲν οὖν ἡ τανάϊδος μεταξὺ τὴν ἀσίαν κεῖσθαι συμβέβηκε. πρὸς δὲ τοὺς διὰ μέσου ὑπὸ δὲ μεταξὺ διάστημα θαλάττης αὐλῶνα καὶ μεσημβρίας. ἡ δὲ λιβύη, κεῖται μὲν μεταξὺ νείλου καὶ στηλῶν ἡρακλείων. ἡ δὲ διὰ μέσου τείνουσα, ὑπό τε τὴν μεσημβρίαν. καὶ κατὰ διάμετρον ὑπὸ τὰς χειμερινὰς δύσεις. ἔστι δὲ ἰσημερινῆς καταφορᾶς, ἡ πίπτει καθ' ἡρακλείους στήλας. ἄνται μὲν οὖν αἱ χῶραι καθολικώτερον θεωρούμεναι, διὰ μέσου τῆς μεσημβρίας τόπων ἐστὶ διὰ δὲ τῆς καθ' ἡμᾶς θαλάττης ἀπὸ τῶν αὐλῶνος. παρείκασται μὲν ἄρχεσθαι πρὸς τὰς δύσεις. κεῖται δ' αὐτῆς δὲ μὲν ὁλοχερέστατον καὶ βαθύτερον μέρος. ὑπ' αὐτὰς τὰς ἄρκτους μεταξὺ τοῦ τε τανάϊδος ποταμοῦ καὶ τ' νάρβωνος. ὅσον οὐ πολὺν ἀπέχει τόπον ὡς πρὸς δύσεις ἀπὸ μασσαλίας καὶ τῶν τοῦ ῥοδανοῦ στομάτων. λί ὧν εἰς δ' σαρδώνιον πέλαγος ἐξίησιν ὁ προειρημένος ποταμός. ἀπὸ δὲ τ' νάρβωνος μὲν τὰ μὲν τοῦτον κελτοὶ νέμονται μέχρι τῶν προσαγορευομένων πυρηναίων ὀρῶν. ἃ διατείνει κατὰ δ' συνεχὲς, ἀπὸ τ' καθ' ἡμᾶς θαλάττης, ἕως εἰς τὴν ἐκτός. δ' δὲ λοιπὸν μέρος τ' βυρώσης ἀπὸ τῶν προειρημένων ὀρῶν δ' ἐλάττον πρός τε τὰς δύσεις ⸗ πρὸς ἡρακλείους στήλας, διήκει μὲν, ὑπό τε τ' καθ' ἡμᾶς μ' ἔξω θαλάττης. καλεῖται δὲ μὲν πρὸ τὴν καθ' ἡμᾶς πρόκειται ἕως ἡρακλείων στηλῶν, ἰβηρία. δ' δὲ πρὸ τὴν ἔξω δ μεγάλην προσαγορευομένην, κοινὴν μὲν ὀνομασίαν οὐκ ἔχει, ἰδίᾳ δ' προσφάτως κατοικεῖται δὲ πᾶν ὑπὸ βαρβάρων ἐθνῶν δ πολυανθρώπων ὑπὲρ ὧν ἡμεῖς μετὰ ταῦτα δ' κατὰ μέρος λόγον ἀποδώσομεν. καθάπερ δὲ μ' ἀσίας δ' λιβύης καθὸ συνάπτουσιν ἀλλήλαις διὰ τὴν αὐθιοπίαν, οὐδεὶς ἔχει λέγειν ἀφ' ἑκατέρας ἕως τῶν καθ' ἡμᾶς καιρῶν, πότερον ἤπειρός ἐστι κατὰ δ' συνεχὲς τὰ πρὸς τὴν μεσημβρίαν, ἢ θαλάττη διὰ τοῦτο δ' μεταξὺ τανάϊδος μ' νάρβωνος εἰς τὰς ἄρκτους ἄνηκον, ἄγνωστον ἡμῖν ἐστιν, ἐὰν μὴ πρότερον τὰ ταῦτα πολυπραγμονοῦντες ἐπιστήσωμεν. διὸ δὲ λέγοντάς τι διὰ τούτων ἢ γράφοντας, ἀγνοεῖν ⸗ μῦθος παθεῖν νομιστέον. ταῦτα μὲν οὖν εἰρήσθω μοι χάριν, τοῦ μὴ τελέως αὐτοπάκτων εἶναι ταῖς ἀπείροις τῶν τόπων τὴν ἀκρόασιν. ἀλλὰ κατά γε τὰς ὁλοχερεῖς διαφορὰς, συνεπιβάλλειν δ φέρειν ἐπὶ τῇ διανοίᾳ δ' λεγόμενον. τεκμαιρομένους ἐκ τ' περιέχοντος. καθάπερ ἐπὶ τ' ὁράσεως εἰθίσμεθα συνεπισκέπειν ἀεὶ τὰ πρόσωπα πρὸς δ' κατὰ τὴν ἔνλειψιν ὑπολειπόμενον, οὕτω δ τῇ διανοίᾳ χρὴ ἀναπληροῦν δ συρρέπειν ἐπὶ τὸ τόπους ἀεὶ τὸ δ' τ' λόγῳ συνεπιλειπομένους. ἀφέξομαι δὲ τούτων, ἕως ἂν πρὸς δ' συνεχὲς τ' προκειμένης ἡμῖν διηγήσεως. κεχαρισμένοις δ' ἐν τούτοις ὑπάρξειν τ' μὲν λιβύης ἐκεῖθεν πάντων τῶν ἐπὶ τὴν ἔσω θαλάττην νενευόντων μερῶν. ἀπὸ τῶν φιλαίνου βωμῶν. οἱ κεῖνται κατὰ τὴν μεγάλην σύρτιν ἕως ἐφ' ἡρακλείους στήλας. τοῦτο δὲ μῆκος ἐστὶ δ' πλείονος, ὑπὲρ τὸ ἑξακισχιλίους καὶ μυρίους σταδίους. διαβάντες δὲ τὸν καθ' ἡρακλείους στήλας πόρον, ὁμοίως ἐκεκράτηκεν ἡ τ' ἰβηρίας ἀπάσης ἕως τ' ῥαχίας, ὃ πέρας ἐστὶ πρὸς τῇ καθ' ἡμᾶς θαλάττῃ τῶν πυρηναίων ὀρῶν, ἃ μοιρίζει τὸν ἴβηρα καὶ κελτούς. ἀπέχει δὲ τ' καθ' ἡρακλείους στήλας σώματος αὐτὸς ὁ τόπος, ὡς ὀκτακισχιλίους σταδίους. ἐν μὲν οὖν καινὴν πόλιν ἀπὸ στηλῶν ἐστὶν συμβαίνει ἑξακισχιλίους, ὅθεν ἐποιεῖτο τὴν ὁρμὴν ἀνίβας τὴν εἰς ἰταλίαν. τὴν δὲ καινὴν πόλιν ἔνιοι, νέαν καρχηδόνα καλοῦσιν. ἀπὸ δ' ταύτης εἰσὶν ἐν μὲν ἴβηρα ποταμὸν, ἑξακόσιοι σταδίους πρὸς μυρίοις. ἀπὸ δὲ τούτου

τούτων πάλιν εἰσ ἐμπορεῖον· χίλιοι σὺν ἑξακοσίοις. καὶ μὴν ἐντεῦθεν σὺν τὴν τοῦ ῥοδάνου λίμνην, σὺν χιλίοις ἑξακοσίοις. ταῦτα γὰρ νῦν βεβημάτισται καὶ στημείωτη κατὰ σταδίους ὀκτὼ δὴ ῥωμαίων ἐπιμελῶς. ἀπὸ δὲ τῆ διαβάσεως τοῦ ῥοδάνου πορθυομένοις ἔξ αὐτὸν ἐν τοῖς μὲν ὡς ἐπὶ τὰσ πηγὰς, ἕως πρὸς τὴν ἀναβολὴν τῶν ἄλπεων τὴν εἰς ἰταλίαν, χίλιοι τετρακόσιοι. λοιπαὶ δὲ τῶν ἄλπεων ἐπορθολαί, σὺν χιλίοις διακοσίοις. ἃς ἐπορβάλλων ἐμελλεν ἥξειν εἰς τὰ σὺν ἐν πάδου πεδία τῆ ἰταλίασ. ὡς δ' ἐν σὺν πάντασ ἐκ καινῆς πόλεωσ σταδίους σὺν ἐννακισχιλίους. ὃν ἔλει διελθεῖν αὐτόν. τούτων δὴ τῶν τόπων κατὰ μὲν μῆκος ἤδη σχεδὸν σὺν ἡμίσεισ διελήλυθει. κατὰ δὲ τὴν δυσχέρειαν, ὃ πλέον ἀν σὺν μέρος ἀπελείπετο τῆσ πορείας. αὐνίβασ μὲν δὴ ἐνεχείρει τὰσ διεκβολὰσ τῶν πυρηναίων ὀρῶν. κατάφοβοσ δ' ἦν σὺν δὲ κελτοὺσ δι' τὰσ ὀχυρότητασ τῶν τόπων. ῥωμαῖοι δὲ κατὰ σὺν αὐτοὺσ καιροὺσ διακοσιάσαντεσ μὲν τῶν ἀβασταλέντων εἰσ καρχηδόνα πρεσβευτῶν τὰ διαπεπραγμένα καὶ σὺν ῥηθέντασ λόγους, πρὸσ πεσόντοσ δὲ θᾶττον ἢ προσεδόκων, αὐνίβαν διαβεβηκέναι σὺν ἴβηρα ποταμὸν μετὰ τῆσ δυνάμεωσ, προεχειρίσαντο πέμπειν μετὰ στρατοπέδων, πόπλιον μὲν κορνήλιον εἰσ ἰβηρίαν, πβέριον δὲ σεμπρώνιον εἰσ λιβύην, ἐν ὅσῳ σὺν τὰσ καταγραφὰσ ἐπίγνοντο ἰβηρίαν, τῶν στρατοπέδων καὶ τὴν ἄλλην παρασκευήν. ἐπαυσαν ὡσὶ τέλοσ ἀπειλοῦν τὰ κατὰ τὰσ ἀποικίασ. οἱ μὴ πρότερον ἦσαν εἰσ θαλατίαν ἀποστέλλειν προκεχειρισμένοι. τὰσ μὲν σὺν πόλεισ ἐνεργῶσ ἐτείχιζον. σὺν δ' οἰκήτορασ ἐν ἡμέραισ τριάκοντα παρήγγειλαν, ὡσὶ σὺν τόποις παραπεσθαι. σὺν ἀριθμὸν ὄντασ εἰσ ἑκατέραν τὴν πόλιν, εἰσ ἑξακισχιλίουσ. ὧν τὴν μὲν μίαν ἐκλιζον ὡσὶ τὰ δὲ τοῦ πάδου ποταμοῦ προσεχρεύσαντο πλακεντίαν. τὴν δ' ἄλλω ὡσὶ θάτερα κατονομάζαντεσ κρεμόνα. ἤδη τούτων συνωκισμένων οἱ βοῖοι καλούμενοι γαλάται, πάλαι μὲν ὅσον λοχῶντο τὴν πρὸσ ῥωμαίουσ φιλίαν, οὐκ ἔχοντεσ δὲ τότε καιρὸν, μετεωρίζόμενοι καὶ πιστεύοντεσ, ἐκ τῶν διαπεπραγμένων τῇ παρουσίᾳ τῶν καρχηδονίων, ἀπέστησαν ἀπὸ ῥωμαίων ἐγκαταλιπόντο σὺν ὁμήρουσ, οὓσ ἔδοσαν ἐκβαίνοντεσ ἐκ τοῦ πολέμου τοῦ προγεγονότοσ, ὑπὲρ οὗ τὴν ἀρχὴν ἡμεῖσ ἐν τῇ προτέρῳ βίβλῳ ἐποιησάμθια παρακαλέσαντο δὲ σὺν ἱσομβρασ ἢ συμφονήσαντεσ κατὰ τὴν προγεγενημένην ὀργὴν, κατέσυραν τὴν κατακελευσμένην χώραν ἀπὸ ῥωμαίων. καὶ σὺν φεύγοντασ σωσαπώξαντεσ εἰσ μοτίνλιν ἀποικίαν ἐπάρχουσαν ῥωμαίων, ἐπολιόρκουν. ἐν οἷσ καὶ φεῖσ ἄνδρασ τῶν ἐπιφανῶν συνέκλεισαν σὺν εἰσ τὴν διαίρεσιν τῆσ χώρασ ἀπεσταλμένουσ. ὧν εἷσ μὲν ἦν γαῖοσ ἀποστάτιος καὶ τὴν ὕπατον ἀρχὴν εἰληφώσ. οἱ δὲ δύο τὴν ἑξαπέλεκυν. διομένων δὲ σεῖν τούτων εἰσ λόγουσ σφίσι συνελθεῖν, ἐπήκουσαν οἱ βοῖοι. τῶν δ' ἀνδρῶν ἐξελθόντων παραπονδήσαντεσ, συνέλαβον αὐτούσ· ἐλπίσαντεσ δι' τούτων κομιεῖσθαι σὺν αὐτῶν ὁμήρουσ. λεύκιοσ δὲ μάλιοσ ἑξαπέλεκυσ ἐπάρχων, καὶ προκαθήμενοσ ὡσὶ τῶν τόπων μετὰ δυνάμεωσ, ἀκούσασ γεγονόσ, ἐβοήθει κατὰ σπουδήν. οἱ δὲ βοῖοι συνέντεσ αὐτοῦ τὴν παρουσίαν, ἐν τισι θρυμοῖσ ἑτοιμάζαντεσ ἐνέδρασ, ἅμα τῷ παρελθεῖν αὐτοὺσ εἰσ σὺν ὑλώδη τόπουσ, παντα χόθεν ἅμα προσπεσόντεσ, πολλοὺσ ἀπέκτειναν τῶν ῥωμαίων. οἱ δὲ λοιποὶ τὰσ μὲν ἀρχὰσ ὥρμησαν πρὸσ φυγήν. ἐπεὶ δὲ τῶν ὑπτιλῶν ἦσαν τὸ χωρίον, ὡσὶ ποσὸν συνέσησαν ὄντεσ, ὥστε μόλισ δυσχήμονα ποιήσασθαι τὴν ἀναχώρησιν. οἱ δὲ βοῖοι κατακολουθήσαντεσ συνέκλεισαν κὴ τούτουσ εἰσ τὴν τάνητος καλομένην κώμην. σὺν οἷσ οἱ δὲ βοῖοι κατακολουθήσαντεσ συνέκλεισαν κὴ τούτουσ εἰσ τὴν τάνητος καλομένην κώμην. σὺν οἷσ δ' ἐν τῇ ῥώμῃ πρεσπεύοντεσ ὅπωσ τέτάρτον πρατόπεδον, πειειλημμένον ἀπὸ τῶν βοιῶν πολλῷ δ' ἐν τῇ ῥώμῃ πρεσπεύοντεσ ὅπωσ τέτάρτον πρατόπεδον, πειειλημμένον ἀπὸ τῶν βοιῶν πολλῷ ὀρκεῖτη κατακράτοσ, τὰ μὲν δὴ πολίῳ προκεχειρισμένα στρατόπεδα κατὰ σπουδὴν ἐβοήθησαν στόλου τὴν τούτων βοηθείαν. ἡγεμόνα συνήσαντεσ ἑξαπέλεκυν. ἄλλα ἢ συνάγλην κὴ κατηγέφειν ἐκ τῶν συμμάχων αὐδὴ πεπήγλαν. τὰ μὲν δὴ κατὰ κελτοὺσ ἀπὸ τ' ἀρχῆσ, ἕωσ εἰσ τὴν αὐνίβα πρασίαν, ἐν τούτοις ἦν. ἃ διαύτλω ἐιλήφει ἐξόδον. ὅσαν ἔν τε βοῖσ πρὸ τ' ἡ νῦν διελήλυθαμεν. οἱ δὲ στρατηοὶ τ' ῥωμαίων ἑτοιμασάμενοι τὰ πρὸσ τὰσ ἰδίασ ἐπιβολὰσ, ἐξέπλεον εἰσ τὴν ὡραίαν εἰσ τὰσ προκειμένασ πράξεισ. πόπλιοσ μὲν δὴ εἰσ ἰβηρίαν ἐξήκοντα ναυσί. πβέριοσ δὲ σεμπρώνιοσ εἰσ λιβύην ἑκαδὴν ἐξήκοντα σκάφεσι πεντηρικοῖσ. οὕτω καταπλικτικῶσ. ἐπιβάλετο πολεμεῖν, ἢ διαύτασ ἐπιειζῶ πρασκευάσασ ἐν τῷ λιλυβαίῳ, πάντασ κὴ παντα χόθεν ἀθροίζων,

ὡς εὐθέως ἐκ κατάπλου πολιορκήσων αὐτὴν τὴν καρχηδόνα. πόπλιος μὲν κομιωθεὶς πρὸ τὴν λιγυστικὴν, ἦκε πεμπόμενος ἀποστησόμενος εἰς τοὺς κατὰ μασσαλίαν τόπους. ὁ καθορμισθεὶς πρὸς τὸ στόμα τοῦ ῥοδανοῦ τὸ μασσαλιωτικὸν προσαγορευόμενον, ἀπεβίβαζε τὰς δυνάμεις. ἀκούων μὲν ἐπιβάλλειν ἤδη τὰ πρωτεῖα τὴν αὐνίβαν ὄρνι. πεπεισμένος δ' ἔτι μακρὰν ἀπέχειν αὐτόν. ἅτε τὰς δυσχωρείας τῶν τόπων, καὶ τὸ πλῆθος τῶν μεταξὺ κειμένων κελτῶν. αὐνίβας μὲν παραδέξασθαι, τοὺς μὲν, χρήμασι πείσας τῶν κελτῶν, τοὺς δὲ βιασάμενος, ἦκε μετὰ τῶν δυνάμεων, σπεύδων ἔχων δ' ἀσφάλειαν πέλαγος, ἵνα τὴν τοῦ ῥοδανοῦ διάβασιν. ὁ δὲ πόπλιος διαφθαρέντων αὐτῷ παρεῖναι τοὺς ἱππεναντίους, τὰ μὲν, ἀπὸ τῶν πλοίων δὲ τὰ χοσ ἦν παρασίας, τὰ δὲ βαλόμενος εἰδέναι τὴν ἀκρίβειαν, αὐτὸς μὲν ἀνελάμβανε τὰς δυνάμεις ἐκ τοῦ πλοῦ. ἡγεῖτο δὲ τῶν χιλιάρχων ἱππέτιθετο, ποίοις χρήσεσθαι τόποις, ἢ συμμικτέον τοῖς ἱππεναντίοις. φιακοσίους ἢ τῶν ἱππέων ἀπέστειλε τοὺς αὐθρωπικάτους, συνέπεμψε μετ' αὐτῶν καθηγεμόνας ἄμα κελτούς. οἱ πρὸς τοῖς μασσαλιώταις ἐτύγχανον μισθοφοροῦντες. αὐνίβας μὲν προσμίξας τοῖς πρώτοις ἐν ποταμοῦ τόποις, εὐθέως ἐνεχείρει ποιεῖσθαι τὴν διάβασιν κατὰ τὴν ἀπλῆν ῥῦσιν. ἐπὶ δὲ ἡμερῶν τεττάρων ὅλον ἀπέχων στρατοπέδῳ τῆ θαλάττης. καὶ φιλοπευσάμενος παντὶ τρόπῳ τοὺς κατοικοῦντας ἐν ποταμοῦ, ἐξεπόρασε παρ' αὐτῶν, τάπερ μονόξυλα πλοῖα πάντα, καὶ τοὺς λέμβους. ὄντας ἱκανοὺς τοῦ πλῆθει. ἦγε δ' ταῦτας ἐκ τῆ θαλάττης ἐμπορείας πολλοὺς χρῆσθαι τῶν παροικούντων ἐν ῥοδανοῦ. ἔτι δὲ τὴν ἁρμόζουσαν ξυλείαν ἐξέλαβε πρὸς τὴν κατασκευὴν τῆ μονοξύλων. ἐξ ὧν ἐν δυσὶν ἡμέραις, πλῆθος ἀναρίθμητον ἐγένετο πορθμεῖων. ἑκάστου ἀκινδύνως μὴ προσδεῖσθαι τοῦ πέλας. ἐν αὐτοῦ δ' ἔχειν τὰς τῆ διαβάσεως ἐλπίδας. κατὰ δὲ καιρὸν τοῦτον ἐν τοῦ πρᾶν, πλῆθος ἡθροίσθη βαρβάρων. χάειν τοῦ κωλύειν τὴν τῶν καρχηδονίων διάβασιν. εἰς ὃν ἀποβλέπων αὐνίβας καὶ συλλογιζόμενος ἐκ τῶν παρόντων, ὡς οὔτε διαβαίνειν μετὰ βίας δυνατὸν εἶη, τοσούτων πολεμίων ἐφεστώτων, οὔτ' ἐπιμένειν, μὴ παντάχοθεν προσδέξηται τοὺς ἱππεναντίους. ἐπιγενομένης δὲ τρίτης νυκτὸς, ἀφίστελλε μέρος τι τῆς δυνάμεως. συνέσας καθηγεμόνας ἐγχωρίους. ὡσὶ δὲ πάντων ἄγνωνα ἐν βαθμίλκου τοῦ βασιλέως, οἱ πολυσάμβοι τὴν πορείαν αὐτοῖς τοῦ ῥεύματι παρὰ ἐν ποταμὸν ὡσὶ διακόσια σάδια, καὶ παρακινόμβοι πρός τινα τόπον ἐν ᾧ συνέβαινε πρί τι χωρίον νησίζον ἐπιχίζεσθαι ἐν ποταμὸν, ἐνταῦθα κατέμειναν. ἐκ δὲ τῆ παρακειμένης ὕλης, τὰ μὲν, συμπατοῦντες τῶν ξύλων, τὰ δὲ συντεμνόντες, ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ, πολλὰς ἥρμοσαν σχεδίας. ἀφορμούσας τῇ χρείᾳ πρὸς δ' παρόν. ἐφ' αἷς διακομίθησαν ἀσφαλῶς, μηδενὸς κωλύοντος. καταλαβόμβοι δὲ τόπον ὀχυρὸν ἐκείνῳ μὲν τὴν ἡμέραν διέμειναν, ἀναπαύοντες σφᾶς ἐκ τῆς προγεγενημένης κακοπαθείας. ἅμα δὲ παρασκευαζόμβοι πρὸς τὴν ἐπιοῦσαν χρείαν κατὰ δ' συντεταγμένον. ὁ μὲν αὐνίβας δ' παραπλήσιον ἐποίει τοῖς τὰς μετ' ἑαυτοῦ καταλειφθείσης δυνάμεις. μάλιστα δ' ἀνθρ' παρεῖχε δυσχρησίαν ἡ τῶν ἐλεφάντων διάβασις. ἦσαν δ' ἐπὶ κοὶ φιάκοντα ἐν ἀριθμόν. οὐ μὴν ἀλλ' ἐπιγινομένης δὲ τρίτης νυκτὸς, οἱ μὲν προδιαβάντες ἐκ τοῦ πέραν ὑπὸ τὴν ἑωθινὴν, προῆγον παρ' αὐτὸν ἐν ποταμὸν, ὡσὶ τοὺς αὐτοπέρα βαρβάρους. ὁ δ' αὐνίβας ἐρίμως ἔχων τοὺς στρατιώτας, ἐπεῖχε τῇ διαβάσει. τοὺς μὲν λέμβους πλαγιωκὼς τῶν πελταφόρων ἱππέων. τὰ δὲ μονόξυλα τῶν δυκινητάτων πεζῶν. ἦν δὲ τὸ ἐξ ὑποδρομίου καὶ παρὰ ῥεῦμα τάξις, οἱ λέμβοι. τὴν δ' ὑπὸ τούτοις, τὰ λέπτα τῶν πορθμείων. ἵνα δ' πολὺ δὲ τοῦ ῥεύματος βίας ὑποστρεχομένων τῶν λέμβων, ἀσφαλέστερα γίνοιτο τοῖς μονοξύλοις ἢ παρακομιδὴ δ' τὸ πόρου. κατὰ δὲ τῶν λέμβων τὰς πρύμνας ἐφέλκειν δίκυλον τὸ τοὺς ἵππους νέοντας. ζεῖς ἅμα καὶ τέτταρας ἐπὶ ἀγχεῦσιν ἑνὸς αὐθρὸς ἐκατέρου τοῦ μέρους δὲ πρύμνης διακίζοντος. ὥστε πλῆθος ἱκανῶν ἵππων σωμακομίζεσθαι κατὰ τὴν πρώτην εὐθέως διάβασιν. οἱ δὲ βάρβαροι θεωροῦντες τὴν ἐπιβολὴν τῶν ἱππεναντίων, ἀτάκτως ἐκ τοῦ χάρακος ἐξεχέοντο καὶ σποράδην, πεπεισμένοι κωλύειν εὐχερῶς τὴν ἀπόβασιν τῶν καρχηδονίων. αὐνίβας δ' ἅμα δὲ συνιδεῖν ἐν δὲ πέραν ἐγγίζοντας ἤδη δὲ παρ' αὐτῷ στρατιώτας σημηνάντων ἐκείνων τὴν παρουσίαν δὲ καπνῷ κατὰ δ' συντεταγμένον, ἐμβαίνειν ἅπασιν ἅμα

σιν ἅμα προήγγελλε, καὶ βιάζεσθαι πρὸς ῥεῦμα τοῖς ὠθοῦσι τῶν πορθμίων τεταραγμένοις. τὰ χὰ λὲ τούτου γενομένου, ἡ τῶν ἐν ταῖς πλοίοις ἀμιλλωμένων μὴ πρὸς ἀλλήλους μετὰ κραυγῆς διαφερομένων λὲ πρὸς τὴν τοῦ ποταμοῦ βίαν, τῶν λὲ στρατοπέδων ἀμφοτέρων ἀφ' ἑκατέρου μέρους πρὰ τὰ χείλη τοῦ ποταμοῦ πρεσβύτων. καὶ τῶν μὴ ἰδίων ἀγωνιζόντων ἡ πρὸς καλούντων μετὰ κραυγῆς τῶν λὲ κατὰ πρόσωπον βαρβάρων παρακελευομένων ἢ προκαλουμένων ἐν κίνδυνον, ἦν δὲ μιγνύμενον ἐκπληκτικὸν ἡ πρὸς ἀπορίαν. ἐν ᾧ καιρῷ τῶν βαρβάρων ἀπλέλοιπότων τὰς σκηνὰς ἡ πεσόντες ἄφνω ἡ πρὸς δόξαν οἱ μὲν ἀπὸ τῆς χηδόνιοι, πυνθανόμενοι τῶν ἐνεμπεπρησμένων τὴν στρατοπεδείαν. οἱ λὲ πλείους ὥρμησαν ἐπὶ τὴν διάβασιν τηροῦντας. οἱ λὲ βάρβαροι παραλόγου τοῦ πράγματος φανέντος αὐτοῖς, οἱ μὲν, ἐπὶ τὰς σκηνὰς ἐφέροντο βοηθήσοντες. οἱ λ' ἀμυνόμενοι ἡ διεμάχοντο πρὸς τοὺς ἐπιτιθεμένους. αὐνίβας λὲ κατὰ τὴν πρόθεσιν ἀνεχόμενος τῶν πραγμάτων, εὐθέως τοὺς πρώτους ἀποβαίνοντας σωίσας καὶ πρὸς ἑκάλει, καὶ συνεπλέκετο τοῖς βαρβάροις. οἱ λὲ κελτοὶ καὶ ἀπὸ τὴν ἀταξίαν ἢ δὲ πρὸς δόξαν τοῦ συμβαίνοντος ταχέως φανέντος, ὥρμησαν πρὸς φυγήν. ὁ λὲ στρατηγὸς τῶν καρχηδονίων, ἅμα τῆς τε διαβάσεως καὶ τῶν ὑπεναντίων κεκρατηκὼς παραυτίκα μὲν ἐπέστη πρὸς τῇ παρακομιδῇ τῶν πέραν ἀπολειπομένων ἀνδρῶν. πάσας λ' ἐν βραχεῖ χρόνῳ διαπεραιώσας τὰς δυνάμεις, ἐκείνῳ μὲν τὴν νύκτα παρ' αὐτὸν ὄντα ποταμὸν κατεστρατοπέδευσε. τῇ λ' ἑπαύριον ἀκούων ὄντων ῥωμαίων σόλον ἐπὶ τὰ σώματα καθωρμίσθαι, προχειρισάμενος πεντακοσίους τῶν νομαδικῶν ἱππέων ἐξαπέστειλε. κατασκεπομένοις, ἐπὶ καὶ ὅσοι τυγχάνουσιν ὄντες, καὶ τί πράττουσιν οἱ πολέμιοι. κατὰ λὲ τὸν αὐτὸν καιρὸν, καὶ πρὸς τὴν τῶν ἐλεφάντων διάβασιν προεχειρίσατο τοὺς ἐπιτηδείους. αὐτὸς λὲ συναγαγὼν τὰς δυνάμεις, εἰσήγαγε τοὺς βασιλίσκους τοὺς ἐπὶ μάχιμον. οὗτοι γὰρ ἦκον πρὸς αὐτὸν, ἐκ τῶν ἐπὶ τὸν πάδον πεδίων. καὶ λὶ ἑρμηνέως τὰ διδομένα παρ' αὐτῶν διεσάφει τοῖς ὄχλοις. ἦν τῶν λεγομένων ἰσχυρότατον πρὸς θάρσος τῶν πολλῶν. πρῶτον μὲν ἡ τῆς παρουσίας εὐεργεσία τῶν ἐπιτεμομένων, καὶ κοινώσειν ἐπαγγελλομένων τοῦ πρὸς ῥωμαίους πολέμου. δεύτερον λὲ, τῆς ἐπαγγελίας ἀξιόπιστον. ὅτι καθήκοντα δὴ τοιούτων, λιῶν ὀυδενὸς ἐπιδεόμενοι τῶν ἀναγκαίων, συντόμως ἅμα καὶ μετὰ ἀσφαλείας ποιήσονται τὴν εἰς ἰταλίαν πορείαν. πρὸς λὲ τούτοις ἡ τῆς χώρας γενναιότης εἰς ἣν ἀφίξονται ἢ δὲ μέγεθος. ἔτι λὲ τῶν ἀνδρῶν ἡ προθυμία, μᾶλλον ἂν μέλλοι ποιεῖσθαι τοὺς ἀγῶνας πρὸς τὰς τῶν ῥωμαίων δυνάμεις. οἱ μὲν δὴ κελτοὶ τοιαῦτα διαλεχθέντες, ἀνεχώρησαν. μετὰ λὲ τούτους εἰσιλθὼν αὐτὸς, πρῶτον μὲν τῶν προγεγενημένων πράξεων ἀνέμνησε τοὺς ὄχλους. ἐν αἷς ἔφη πολλοῖς ἀνδράσι πεπαβόλοις ἔργοις ἡ κινδύνοις μεγίστοις συνεπλακέναι, ἐν οὐδενὶ μεσφάλθαι, κατακολουθήσαντας τῇ ἐκείνου γνώμῃ συμβουλίᾳ. ἐπικεχρημότας. τούτοις λ' ἐξῆς εὐθαρσεῖς εἶναι παρεκάλει θεωροῦντας λότι δ' μέγιστον ἦνυσαι τῶν ἔργων. ἐπὶ λὴ τὸ τοῦ ποταμοῦ διαβάσεως κεκρατήκασι, τῆς τε τῶν συμμάχων εὐνοίας καὶ προθυμίας αὐτόπιστα γεγόνασι. λιόπερ ὤετο δεῖν, πρῶτον μὲν τῶν κατὰ μέρος ῥᾳδιμεῖν, ὡς αὐτῷ μελλόντων. πειθαρχοῦντας λὲ τοῖς παραγγέλμασιν, ἀνδρας ἀπροσμάχους ἥγεσθαι, καὶ τῶν προγεγενημένων ἔργων ἀξίους. τὴ λὲ πλήθους ἐπισημαινομένου καὶ μεγάλου ὁρμὴν ἡ προθυμίαν ἐμφαίνοντας, ἐπαινέσας αὐτοὺς, καὶ τοῖς θεοῖς ὑπὲρ ἁπάντων εὐξάμενος, διαφῆκε. παραγγείλας θεραπεύειν σφᾶς, καὶ παρασκευάζεσθαι μετὰ πρωΐ, ὡς τὴν ἄνειον ἀναζευξῆς ἐσομένης. λυθείσης λὲ τῆς ἐκκλησίας, ἦκον τῶν νομάδων οἱ προσπαλέντος ὑπὸ τὴν κατασκοπήν. τοὺς μὲν πλείστους αὐτῶν ἀπολωλεκότες. οἱ λὲ λοιποὶ, προδοπάλιν ἐπεφυγότες. συμπεσόντες δὲ οὐ μακρὰν ἀπὸ τῆς ἰδίας στρατοπεδείας τοῖς τῶν ῥωμαίων ἱππεῦσι, τοῖς ὑπὸ τὴν αὐτὴν χειρὶ ἐξαπεσταλμένοις ὑπὸ τοῦ πολίου, τοιαύτῳ ἐποίησαντο φιλοτιμίαν ἀμφότεροι κατὰ τὴν συμπλοκὴν, ὥς τε τῶν ῥωμαίων καὶ κελτῶν, εἰς ἑκατὸν ἱππεῖς καὶ τετταράκοντα τὰ διαφθαρῆναι. τῶν λὲ νομάδων, ὑπὲρ τοὺς διακοσίους. γνομένων λὲ τούτων οἱ ῥωμαῖοι συνεγνίσαντες κατὰ δίνσιμα τῷ τῶν καρχηδονίων χάρακι καὶ κατοπεύσαντες, αὐθις ἐξ ὑποσροφῆς ἠπείγοντο, διαφθήσοντες στρατηγῷ τὴν παρουσίαν τῶν πολεμίων. ἀφικόμενοι

λ' εἰς τὴν παρεμβολήν, αὐτὸς δὲ Πόπλιος τὰ καθ' αὑτὸν τὴν ἀποσκευὴν αὐαθέμενος ὑπὸ τὰς ναῦς, ἀνέζευξε παντὶ τῷ στρατεύματι. καὶ πρῶτον μὲν παρὰ τὸν ποταμὸν ἀπέσχον συμμίξαι τοῖς πολεμίοις. αὐνίβας δὲ τῇ κατὰ πόδας ἡμέρᾳ περὶ ἐκκλησίας ἅμα τῷ φωτὶ, τοὺς μὲν ἱππεῖς προέθεντο πάντας ὡς πρὸς θάλατταν, ἐφεδρείας ἔχοντας τάξιν. τὴν δὲ πεζὴν ἐκ πλείω δυνάμιν ἐκ τοῦ χάρακος εἰς πορείαν. αὐτὸς δὲ τοὺς ἐλέφαντας ἡγεμόνας εἶχε. καὶ τοὺς ἅμα τούτοις ἀπολελειμμένους ἄνδρας. ἐγένετο δὲ ἡ διακομιδὴ τῶν θηρίων, διὰ τὴν τάσιν. πλήξαντες χεδίας καὶ πλείους, ἀφαρπάσαντες τούτων δύο πρὸς ἀλλήλους ζεύξαντες βιαίως, ἤρειζον ἀμφοτέρας εἰς τὴν γῆν κατὰ τὴν ἔμβασιν τοῦ ποταμοῦ. πλάτος ἐχούσας δὲ σπαμφότερον, ὡς πεντήκοντα πόδας. ταύτας δὲ συζευγνύντες ἄλλας ἐκ τῶν ἐκτὸς προσήρμοζον, προτείνοντες τὴν κατασκευὴν τοῦ ζεύγματος εἰς δύ' ὁρμούς. τὴν δ' ἀπὸ τοῦ ῥεύματος πλευρὰν ἀσφαλίζοντο τοῖς ἐκ τῆς γῆς ἐπηρείοις, εἰς τὰ πρῶτα δ' χεῖλος πεφυκότα τῶν σένδρων ἐνάπλοντες, πρὸς δ' συμμένειν, καὶ μὴ παρωθεῖσθαι δ' ὅλον ἔργον κατὰ τὸν ποταμοῦ. πλήξαντες δὲ πρὸς δύο πλέθρα τῆς μήκει δ' πᾶν ξεῦγμα τῆς προβολῆς, μετὰ ταῦτα δύο πεπηγὰς χεδίας ἀναφερόντως τὰς μείσας προσέβαλον τὰς ἐχάταις. πρὸς αὐτὰς μὲν βιαίως ἐνεμένας. πρὸς δὲ τὰς ἄλλας οὕτως, ὥσ' δύνακόπους αὐτῶν εἶν τοὺς ὁρμούς. ῥύματα δὲ καὶ πλείω ταύταις ἐνῆπταν. ὅσα ἔμελλον οἱ λέμβοι ῥυμουλκοῦντες, οὐκ ἐάσειν φέρεσθαι κατὰ τὸν ποταμοῦ. βίᾳ δὲ πρὸς δ' ῥοῦν κατέχοντες, παρακομιεῖν καὶ παραιώσειν τοὺς τούτων τὰ θηρία. μετὰ δὲ ταῦτα χοῦν ἐφερον ἐπὶ πάσαντες πολύν. ἕως ἐπιβάλλοντες ἐξωμοίωσαν, ὁμαλὴν καὶ σύγχωμα ποιοῦντες τῇ ἀφ' ἑκάτερ χέρσου φερούσῃ πρὸς τὴν διάβασιν ὁλῷ. τῶν δὲ θηρίων ἐνθυμουμένων ὅσα ἦν δῆσα μέχρι μὲν πρὸς δ' ὑγρὸν ἀεὶ πειθαρχεῖν, εἰς δὲ ὕδωρ ἐμβαίνειν οὐδαμῶς ἔτι τολμώντων, ἦγον ἀπὸ τοῦ χώματος δύο προθέμνοι. θηλείας, πειθαρχούντων αὐτοῖς τῶν θηρίων. ἐπεὶ δὲ ἐπὶ τὰς τελευταίας ἐπέστησαν χεδίας, διακόψαντες τοὺς ὁρμοὺς, οἱ προσῆρτηντο πρὸς τὰς ἄλλας, τοῖς λέμβοις ἐπισπασάμενοι τὰ ῥύματα, ταχέως ἀπέσπασαν ἀπὸ τοῦ χώματος, τότε θηρία μ' τὰς ἐπ' αὐτοῖς χεδίας. οὐ γὰρ ὁμοίως διαπεραχθέντα τὰ ζῶα, κατὰ μὲν τὰς ἀρχὰς ἐσέφερον καὶ κατὰ πάντα τόπον ὥρμα. πολλαχόθεν γὰρ ὑπὸ τοῦ ῥεύματος ἀπωλείας, καὶ μένειν ἀναγκάζοντο κατὰ χώραν. τοιούτῳ δὲ τρόπῳ προσαγομένων ἀεὶ χεδίων δύο ἢ τριῶν, τὰ πλεῖστα τῶν θηρίων διὰ τούτων διεκομίσθη. τινὰ δὲ κατὰ μέσον ὁρμὸν, ἀπέρριπτεν εἰς τὸν ποταμὸν αὐτὰ δι' ὑπὸ φόβου. ὧν οὐδὲν μὲν ἐνδεὲς ἀπολέσθαι συνέβη πάντας. οὐδ' ἐλέφαντας διασωθῆναι. δι' ὑπὸ τὴν δύναμιν καὶ τὸ μέγεθος τῶν προσβασκίδων βλαπτόντως. τούτους ὑπερ δ' ὑργὸν καὶ διαπνέοντες, ἅμα δ' ἐκφυσῶντες πᾶν δ' παρέμπλεον, αὐτέχοντο πολὺ κατὰ ὕδατος ὀρθὴν ποιούμενοι τὴν πορείαν. περαιωθέντων δὲ τῶν θηρίων, αὐαλαβὼν αὐνίβας τοὺς ἐλέφαντας καὶ τοὺς ἱππεῖς, πρῶτ μ', βύτοις ἀπουραγῶν παρὰ δ' ποταμὸν, ἀπὸ θαλάττης ὡς ὑπὸ τὴν ἕω ποιούμενος τὴν πορείαν, ὡς εἰς τὴν μεσόγαιον τῆς βυρώπης. ὁ δὲ ῥοδανὸς ἔχει μὲν τὰς πηγὰς περὶ δ' ἀδριατικὸν μυχὸν πρὸς τὴν ἑσπέραν νεύουσας, ἐν οἷς ἀπόκλινοι μέρεσι τῶν ἄλπεων, ὡς πρὸς τὰς ἄρκτους. ῥεῖ δὲ πρὸς τὰς μεσημβρινὰς δύσεις. ἐκβάλλει δ' εἰς δ' σαρδόνιον πέλαγος. φέρεται δ' ἐπὶ πολὺ λίαν αὐλῶνος. οὗ πρὸς μὲν τὰς ἄρκτους, ἄρδηνοι κελτοὶ κατοικοῦσι. τὴν δ' ἀπὸ μεσημβρίαν αὐτοῦ πλευρὰν ὀρίζουσι πᾶσαν, πρὸς ἄρκτον κεκλιμένην τῶν ἄλπεων παρώρειαι. τὰ δὲ πεδία τὰ παρ' δ' πάδον, ὑπὲρ ὧν ἡμῖν εἴρηται πρῶτ μ', πλησιόνομ, ἀπὸ τοῦ κατὰ δ' ῥοδανὸν αὐλῶνος διαζευγνύουσι αἱ τῶν προειρημένων ὀρῶν ἀκρώρειαι. λαμβάνουσα τὴν ἀρχὴν ἀπὸ μασσαλίας, ὡς ὑπὸ δ' π' πάντος ἀδρία μυχόν. ἀστραβὰς αὐνίβας ἀπὸ τῶν κατὰ δ' ῥοδανὸν τόπων, ἐνέβαλεν εἰς ἰταλίαν. ἔνιοι δὲ τῶν γεγραφότων πολὺ μ' ὑπερβολῇ ταύτης βουλόμενοι δ' αὐαγινώσκοντας ἐκπλήττειν τὴν πολὺ τῶν προειρημένων τόπων παραδοξολογίαν, λανθάνουσιν ἐμπίπτοντες εἰς δύο τὰ πάσης ἱστορίας ἀλογώτατα. καὶ γ' ὑβριστολογεῖν. οὐ μαχόμενα γράφειν αὐτοῖς αὐαγκάζοντα. ἅμα μὲν π' δ' αὐνίβαν ἀμίμητόν τινα παρεισάγοντες σφατηγὸν καὶ τόλμης πρόνοιαν, οὗ τὴν ὁμολογουμένως ἀπολειπούσην ἡμῖν ἀλογισίαν. ἅμα δὲ κατασκοφὴν

οὐ δυνάμενοι

δυνάμενοι λαμβάνειν δυλ' ἔξοδον τοῖ ψεύδους, θεοὺς Θ θεῶν παῖδας εἰσπραγματικὴν ἱστορίαν παρεισάγουσιν. ὑποθέμενοι γὰρ τὰς ἐρημνότητας τῶν ἀλπεινῶν ὁδῶν τοιαύτας, ὥστε μὴ ῥᾴδιον ἵππους καὶ στρατόπεδα, σὺν δὲ τούτοις ἐλέφαντας, ἀλλὰ μὴ δὲ πεζοὺς δύζώνους δύχ ῥᾳδίως ἂν, ἐλθεῖν. ὁμοίως δὲ καὶ τὴν ἔρημον τοιαύτην, ἃ σοὶ δὺ τόποις ὑπογράψαντος ἡμῖν, ὡς εἰ μὴ θεὸς ἢ τις ἥρως ἀπαντήσας δοῖς σοὶ δὺ αὐνίβαν ὑπέλιπε τὰς ὁδοὺς, ἀπορήσαντας ἂν, καταφθαρῆναι πάντας, ὁμολογουμένως ἐκ τούτων εἰς ἑκάτερον τῶν ἁμαρτημάτων πορευομένων ἐμπίπτουσι. πρῶτον μὲν γὰρ, τίς φανεῖται στρατηγὸς ἀλογιστότερος αὐνίβου ἢ σκιωτέρος ἡγεμόνος. ὡς τοσούτων ἡγεμόνος δυνάμεων, καὶ τὰς μείστας ἐλπίδας ἐχόντων ἐν τούτοις τοῦ κατορθώσειν τοῖς ὅλοις, οὔτε τὰς ὁδοὺς, οὔτε τόπους ὡς οὗτοι φασὶν, οὔτε τὸν παρεύεται ὃ παράπαν, οὔτε πρὸς τίνας, ἐπίστασθε, ὃ δὲ πέρας, οὗτοι καθόλου τοὐναντίον δυνατοῖς ἐπιβάλλεται πράγμασιν. ἀλλ' ὥσπερ οἱ τοῖς ὅλοις ἐπιτακότες, ἢ καὶ πάντα τρόπον ἀπορρίπτουσιν ὑπερβάλλοντες πράγματα. ὡς δ' οὐκ ἀνομένουσιν. ὥστ' εἰς ἀπονοίαν τοὺς καθίστασι τόποις μὴ δυνάμεως, ὃν σοὶ πιθάσιν οἱ συγγραφεῖς αὐνίβα, ὃν τὰς μείστας ἐλπίδας ἀκεραίους ἔχοντι, σοὶ τ' καθ' ἑαυτὸν πραγμάτων. ὁμοίως δὲ καὶ τὰ σοὶ τ' ἔρημίας, ἔτι δ' ἐρημνότητος καὶ δυχωρείας τῶν τόπων, ἐκθήλυ

αὐτῇ δύο ἀδελφοὺς ὑπὲρ τῆς βασιλείας διαιάζοντας, καὶ μετὰ στρατοπέδων αὐτὴ καθημένους ἀλλήλοις, ἐπιπορευομένου τοῦ πρεσβυτέρου καὶ παρακαλοῦντος, εἰς δὲ συμπράξαι καὶ συμπεισθῆναι τὴν ἀρχὴν αὐτῶν αὐτῷ, ὑπήκουσε προθύμως ὁ νεώτερος τῇ πρὸς δὲ παρὸν ἐσομένης αὐτῷ χρείας. ἦν δὲ σωματοθέμωνος, καὶ ξυνεκβαλὼν δὲ ἕτερον, πολλὰς ἐπικουρείας ἔτυχε πρὸς τοῦ κρατήσαντος. οὐ μόνον δὲ τοῦτον καὶ τοῖς ἄλλοις ἐπιτηδείοις ἀφθόνως ἐχορήγησε τοῦ στρατοπέλῳ, ἀλλὰ καὶ τῶν ὅπλων τὰ παλαιὰ καὶ τὰ πεπονηκότα πάντα διαλλάξας ἐκαινοποίησε πᾶσαν τὴν δύναμιν εὐκαίρως. ἔτι δὲ τούτοις ἐθάπτι ἢ πρὸς τούτοις ὑποδέσεσι κοσμήσας, μεγάλων εὐχρησίαν παρέσχετο πρὸς τὰς τῶν ὁρῶν ὑπερβολάς. ὁ δὲ μέγιστον εὐλαβῶς διακειμένοις πρὸς τὴν ὁδὸν ἐν ἀλλοβρίγων καλυμμένων πάλαι τῶν πορείαν, ἀπυραγκῶς μετὰ τῆς σφετέρας δυνάμεως, ἀσφαλῆ παρεσκεύασε τὴν ὁδὸν αὐτοῖς, ἕως ἤγγισαν τῇ τῶν ἄλπεων ὑπερβολῇ. αἰνίξας δ' ἐν ἡμέραις δέκα πορευθεῖσι πρὸ ἐν ποταμὸν εἰς ὀκτακοσίους σταδίους, ἤρξατο δὴ πρὸς τὰς ἄλπεις ἀναβολῆς. καὶ συνέβη μεθ' ἡσθαι αὐτὸν πολλαπλασίοις κινδύνοις. ἕως μὲν γὰρ ἐν τοῖς ἐπιπέδοις ἦσαν, ἀπείχοντο πάντες αὐτῶν οἱ κατὰ μέρος ἡγεμόνες τῶν ἀλλοβρίγων, τὰ μὲν, διὰ ἐπιπείσεις σταθέντες. τὰ δὲ, διὰ παραπέμποντας βαρβάρους. ἐπεὶ δὲ ἐκεῖνοι μὲν ἀπηλλάγησαν εἰς τὴν οἰκείαν, οἱ δὲ πολλοὶ ἐν αἰνίξαν ἤρξαντο προάγειν τὰς δυσχωρείας, τότε συναθροισθέντες οἱ τῶν ἀλλοβρίγων ἡγεμόνες ἱκανὸν πλῆθος, προκατελάβοντο τοὺς εὐκαίρους, ἢ ὧν ἔδει τοὺς πολλοὺς ἐν αἰνίξαν, κατανάγκη ποιεῖσθαι τὴν ἀναβολήν. εἰ μὲν γὰρ ἔκρυπτον τὴν ἐπίνοιαν, ὁλοχερῶς ἂν, διεφθαρὰν ἐστράτευμα τῶν καρχηδονίων. νῦν δὲ κατὰ φανεῖς γενόμενοι, μεγάλα μὲν καὶ τοὺς πολλοὺς αἰνίξαν ἔσλαπτον, οὐκ ἐλάττους δὲ αὐτούς. ἦσαν γὰρ ὁ στρατηγὸς τῶν καρχηδονίων ὅτι προκατέχασιν οἱ βάρβαροι τοὺς εὐκαίρους τόπους, αὐτὸς μὲν κατεστρατοπεδεύσας πρὸς ταῖς ὑπορβολαῖς, ἐπέμενε. προέπεμπε δέ τινας τῶν καθηγεμόνων αὐτοῖς πάλαι, χάριν τοῦ κατασκέπασθαι τὴν τῶν ἐναντίων ἐπίνοιαν, καὶ τὴν ὅλην ὑπόθεσιν. ὧν πραξάντων δ' συντάχθη, ἐπήγοιὸ στρατηγὸς, ὅτι τὰς μὲν ἡμέρας ἐπιμελῶς παρεπτάκτουσι καὶ τηροῦσι οἱ τόποις οἱ πολέμιοι, τὰς δὲ νύκτας εἰς τινα πλακειμένην πάλιν ἀπαλλάττονται, πρὸς ταύτην τὴν ὑπόθεσιν ἁρμοζόμενος, συνεσκέπτο πρᾶξιν διαύτην. ἀναλαβὼν τὴν δύναμιν, πρωῒ ἀφανῶς. καὶ συνεγγίσας τοῖς δυσχωρείας, οὐ μακρὰν τῶν πολεμίων κατεστρατοπέδευσε. τῇ δὲ νυκτὸς ἐπιγενομένης, συντάξας τὰ πυρὰ καίειν, ὡς μὲν ἐπὶ πλεῖον μέρος τῆς δυνάμεως αὐτὸς κατέλιπε. τοὺς δὲ ἐπιτηδειοτάτους εὐζώνους ποιήσας, ἦλθε τὰ στενὰ τὴν νύκτα. ἃ κατέσχε δὴ ὑπὸ τῶν πολεμίων προκαταληφθέντας τόπους. ἀνακεχωρηκότων τῶν βαρβάρων κατὰ τὴν συνήθειαν εἰς τὴν πόλιν. οὗ συμβάντος ἡμέρας ἐπιγενομένης, οἱ βάρβαροι θεασάμενοι δὲ γενόμενα, τὰς μὲν ἀρχὰς ἀπέσκοπον τῆς ἐπιβολῆς. μετὰ δὲ ταῦτα θεωροῦντες δὲ τῶν ὑποζυγίων πλῆθος δυσχερῶς ἐκμηρυομένους καὶ μακρὰς, τὰς δυσχωρείας, ἤρξαντο κλίνεσθαι ὑπὸ τοῦ συμβαίνοντος, ἀπάγεσθαι δὴ πορείας. ὑπὸ τοῦ δὲ γενομένου, καὶ κατὰ πολὺ μέρη προεπόντων τῶν βαρβάρων, οὐχ οὕτως ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν ὡς ὑπὸ τῶν τότων πολὺς ἐπῆν φθόρος τῶν καρχηδονίων. καὶ μάλιστα τῶν ἵππων καὶ τῶν ὑποζυγίων. οὔσης γὰρ οὐ μόνον στενῆς καὶ ταχείας δὴ προσβολῆς. ἀλλὰ καὶ κρημνώδους, ἀπὸ πάντος κινήματος ἢ πάσης παραχῆς ἐφέρετο κατὰ τῶν κρημνῶν ὁμῶς δὴ τοῖς ὑποζυγίοις ἢ φορτίοις πολλὰ τῶν ἀχθοφόρων. καὶ μάλιστα τὴν διαύτην παραχὴν ἐποίουν οἱ ζωμματιζόμενοι τῶν ἵππων. τούτων γὰρ, οἱ μὲν, αὐτοὶ συμπαίποντες τοῖς ὑποζυγίοις, ὁπότε διακοπείη ἐκ τοῦ πλησίου. οἱ δὲ, κατὰ τὴν εἰς τοὔμπροσθεν ὁρμὴν ἐξωθοῦντες πᾶν δ' πλατὺ ἐν ταῖς δυσχωρείαις, μεγάλως ἀπεργάζοντο παραχήν. εἰς ἃ βλέπων αἰνίξας καὶ συλλογιζόμενος, ὡς ἐνδέχοιτο τοῖς διαφυγοῦσι δὴ κίνδυνον ἐπὶ σωτηρίᾳ τοῦ σκευοφορικοῦ διαφθαρέντος, ἀναλαβὼν δὲ προκαταχόντας τὴν νύκτα τὰς ὑπορβολὰς, ὥρμησε πλαγιοπορήσων τοῖς τῇ πορείᾳ προβάλλουσι. οὗ γενομένου, πολλοὶ μὲν τῶν πολεμίων ἀπώλοντο. ἦν δὲ ποιεῖσθαι τὴν ἐφοδον ἦ ὑπορθρίξιον δὴ αἰνίξαν. οὐκ ἐλάττους δὲ ἢ τῶν ἰδίων. ὀγδοῇ κατὰ τὴν πορείαν θόρυβος ἦ ἀμφοῖν ἤυξετο. ἦ τὴν τῶν προειρημένων κραυγὴν ἢ συμπλοκήν. ἐπὶ δὲ δὴ μὲν πλείστους τῶν ἀλλοβρίγων ἀπέκτεινε, δὴ δὲ

λοιποὺς

λοιποὺς ζεύξαμενος ἀνάγκασε φυγεῖν εἰς τὴν οἰκείαν, τότε δὴ μᾶλλον ἐπὶ τὸν Ἑλλήσποντον ὁρμῶν πολὺς τῶν Ἀσιανῶν καὶ τῶν ἵππων μόλις καὶ παλαιπώρως διήνυσε τὰς δυσχωρείας, αὐτὸς δὲ συναθροίσας ὅσους ἠδύνατο πλείστους ἐκ τοῦ κινδύνου, προσέβαλε πρὸς τὴν πόλιν ἧς ἐποικήσαντο τὴν ὁρμὴν οἱ πολέμιοι. καταλαβὼν δὲ σχολῇ ἔρημον, δι' ὀλίγων πάντας ἐκβληθῆναι πρὸς τὰς ὠφελείας, ἐγκρατὴς ἐγένετο τῆς πόλεως. ἐκ δὲ τούτου πολλὰ ἐνέδη τῶν χρησίμων αὐτῷ, πρός τε τὸ παρὸν καὶ πρὸς τὸ μέλλον. παραυτίκα μὲν γὰρ ἐκομίσατο πλῆθος ἵππων καὶ ὑποζυγίων, καὶ τῶν ἅμα τούτοις ἁλωκότων αἰχμαλώτων. εἰς δὲ τὸ μέλλον, ἔσχε μὲν ὑποστολὴν θρεμμάτων, ὡς διοῖτο χρῆσιν ἡμέρας δυπορείας, ὃ δὲ σπάνιον, φόβον εἰργάσατο τοῖς ἀρχῆς, πρὸς τὸ μὴ τολμᾶν αὐτὸν ῥᾳδίως ἐγχειρεῖν μηδενὶ τῶν παρακειμένων τῶν ἀναβολῶν. τότε μὲν οὖν αὐτοῦ ἐποικοδόμησε τὴν περιβολήν, καὶ μίαν ἐπιμείνας ἡμέραν, ἄνθρωπος τῆς ἀρχῆς, μέχρι μὲν τινος ἀσφαλῶς διῆγε τὴν στρατιάν. ἤδη δὲ τεταρταῖος ὢν, ἄνθρωπος εἰς κινδύνους περιέπεσε μεγάλους. οἱ γὰρ πολῖται τὴν ὁδὸν οἰκοῦντες συμφωνήσαντες ἐπὶ δόλῳ, σωφρόνων ἀνθρώπων, θαλλοὺς ἔχοντες καὶ στεφάνους. δοκεῖ γὰρ ἀγελὴν πᾶσι τοῖς βαρβάροις εἶναι σύμβολα φιλίας. καθάπερ δὲ κηρύκειον τοῖς Ἕλλησιν. ὑπολαβὼν δὲ διακείμενος πρὸς τὴν τοιαύτην πίστιν. ἀνίβας, ἀσπάσασθαι φιλοτίμως τὴν ἐπίνοιαν αὐτῶν, καὶ τὴν ὅλην ἐπιβολήν. τῶν δὲ, φασκόντων καλῶς ἔχειν καὶ τὴν τῆς πόλεως ἅλωσιν, καὶ τὴν τῶν ἐγχειρησάντων κατ' αὐτοῦ ἀπώλειαν, καὶ διὰ ταῦτα φούντων ὅτι πάρεισι διὰ ταῦτα βουλόμενοι μήτε ποιῆσαι μήτε παθεῖν δυχερές μηδέν. ὑπερχομένων δὲ τὴν θύραν ἀπ' αὐτῶν ὅμηρα, πολὺν μὲν χρόνον ἠπατᾶτο καὶ διὰ πίστεως τοῖς λεγομένοις. συλλογιζόμενος μὲν ὡς εἰ λάβοι τὰ προτεινόμενα, τάχ' ἂν ἴσως βιάσαιτο τοὺς λεγομένους. μὴ προσδεξάμενος δὲ, προσήλασε ἔξει πολεμίους αὐτοῖς; συνατένδυσε τοῖς λεγομένοις, καὶ συνεπείθη τίθεσθαι φιλίαν πρὸς αὐτούς. τῶν δὲ βαρβάρων τὰ ὅμηρα παραδόντων, καὶ θρέμμασι χορηγούντων ἀφθόνως, καὶ καθόλου διδόντων σφᾶς αὐτοὺς εἰς τὰς χεῖρας ἀπαραπρήκτως, ὡς τοσοῦτον ἐπίστευσεν οἱ πολὺ ἂν αἰνίξαι. ὥστε καὶ καὶ αὐτὸς εἰς τὰς χεῖρας ἀπαραπρήκτως, ὡς τοσοῦτον ἐπίστευσεν οἱ πολὺ ἂν αἰνίξαι. ὥστε καὶ καὶ συμφέρειν αὐτοῖς χρῆσθαι, πρὸς τὰς ἀρχῆς διυχωρείας. προϊόντων δ' αὐτῶν ὡς δύο ἡμέρας, συναθροισθέντες οἱ προειρημένοι καὶ συνακολουθήσαντες, ἐπιτίθενται. φάραγγα τινὰ βαθεῖαν, διαβατὸν καὶ κρημνώδη παρακειμένων αὐτῶν, ἐν ᾧ καιρῷ πάντας ἄρδην ἀπολέσθαι συνέβη τοὺς δυνατὸν καὶ κρημνώδη παρακειμένων αὐτῶν, ἐν ᾧ καιρῷ πάντας ἄρδην ἀπολέσθαι συνέβη τοὺς δύνασθαι ἂν αἰνίξαι, εἰ μὴ σχολῇ τε ἀκμὴν ὡς ποσὸν καὶ προσοχώμενοι δὲ μέλλον, τὰ μὲν σκευοφόρα καὶ τοὺς ἱππεῖς εἶχον ἐν τῇ πρωτοπορείᾳ, τοὺς δ' ὁπλίτας ὡς ἐπὶ οὐραπίας. τούτων δὲ ἐφεδρευόντων, ἔλαττον συνέβη γενέσθαι τὸ πάθος. οὗτοι γὰρ ἔστεξαν τὴν ἐπιφορὰν τῶν βαρβάρων, οὐ μὴν ἀλλὰ ἐκ τούτου συμπεσόντος, πολὺ πλῆθος τῶν αὐθρώπων καὶ τῶν ὑποζυγίων βάρβαρον. τῶν γὰρ τόπων ὑποδεξίων ὄντων τοῖς πολεμίοις, αὐτὴ παράτασις καὶ τῶν ἵππων διεφθάρη

ζομένους, ὥστε διὰ τὴν τῶν πολεμίων δύσιν, θεωρῶν τὰ πλήθη δυσθύμως διακείμενα, καὶ διὰ τὴν προγεγενημένην παλαιωρείαν, καὶ διὰ τὴν ἐπιπροσδοκωμένην, ἐπειρᾶτο συναθροίζειν παρακαλεῖν. μίαν ἔχων ἀφορμὴν εἰς ταῦτα, τὴν τῆς Ἰταλίας ἐνάργειαν. οὕτω γὰρ ἐπιπεπόνθεσαν τοῖς προειρημένοις ὄρεσιν, ὥστε συνθεωρουμένων ἀμφοῖν, ἀκροπόλεως φαίνεσθαι διάθεσιν ἔχειν τὰς ἄλπεις ἢ ὅλης Ἰταλίας. διόπερ ἐνλευκύνων ἀντῖσι τὰ σώματα διὰ πάσης τῆς καὶ καθόλου τῆς οὐσίας ἐπομιμνήσκων τοὺς κατοικοῦντας αὐτὰ πάλαι τῶν, ἅμα δὲ καὶ διὰ τῆς ῥώμης αὐτῆς τόπων ἐπολεικύνων, ὡς πρὸς οὐθαρσεῖς ἐποίησε τοὺς ἀνθρώπους. τῇ δ' ἐπαύριον ἀναζεύξας, ἐνῆρχε τῆς καταβάσεως. ἐν ᾗ, πολεμίοις μὲν οὐκ ἐπιπεσὼν ἐτύγχανε, πλὴν τῶν λάθρα κακοποιούντων. ἐπὶ δὲ τῶν τόπων καὶ τῆς χιόνος, οὐ πάντας μὲν ἀπέβαλε τῶν κατὰ τὴν ἀνάβασιν φθαρέντων. οὔσης γὰρ στενῆς καὶ καταφεροῦς τῆς καταβάσεως, τῆς δὲ χιόνος ἄφθονον ποιούσης ἑκάστοις τὴν ἐπίβασιν, πᾶν δ' ἐπιπεσὸν τοῦ ὁδοῦ καὶ σφάλλον, ἐφέρετο κατὰ τῶν κρημνῶν. οὐ μὴν, ἀλλὰ ταύτῃ μὲν ἐπέφερον τὴν παλαιωρείαν, ἅτε συνήθεσιν ὄντες ἤδη τοῖς τοιούτοις κακοῖς. ἅμα δὲ δεῖ παραγενέσθαι πρὸς τοιοῦτον τόπον, ὃν οὔτε θεῖοις, οὔτε τοῖς ἐπιχωρίοις ἐνῆν πρελθεῖν διὰ τὴν στενότητα, σχεδὸν ὡσεὶ ξία ἡμισεία τοῦ γῆς ἀπερρωγυίας καὶ προπεσούσης, τότε μᾶλλον ὅτι προσφάτως ἀπερρωγυίας, ἐνταῦθα πάλιν ἀθυμῆσαι καὶ καταπαγῆναι συνέβη τὸ πλῆθος. ἐμὲν γὰρ πρῶτον ἐπέβαλέτο τοῦ ἐλθεῖν τὰς δυσχωρείας, ὁ τῶν καρχηδονίων στρατηγός. ἐπιγνομένης δὲ χιόνος, καὶ ταύτης ἀθρόαν ποιούσης τὴν πορείαν ἀπεστερεῖτο τῆς ἐπιβολῆς. ἐν δὲ συμβαῖνον ἴσον ἦν ἐπηλλαγμένον. ἐν δὲ τὴν προϋπάρχουσαν χιόνα καὶ διαμεμνημένην ἐκ τοῦ πρότερον χειμῶνος. ἄρτι τε ἐπερῦσε πλουσίας, ταύτῃ μὲν ἀδιάκοπον εἶναι συνέβαινε. καὶ δὲ ἐν πρόσφατον οὖσαν, ἀπαλὴν ὑπάρχειν, καὶ διὰ μηδὲ πω βάθος ἔχειν. ὁπότε δὲ ταύτῃ διαπατήσαντες εἰς τὴν ὑπὸ κάτω συνεσκληκυῖαν ἐπιβαίνειεν, οὐκ ἐπιλέκοπεν. ἀλλ' ἔτι πλέον ὀλισθαίνοντες ἀμφότεροις ἅμα τοῖς ποσί. καθάπερ καὶ τῇ γῇ συμβαίνει. διὰ δὲ τῶν ἀκροπάλων πορευομένοις. ἐπὶ δὲ τούτοις, ἐπὶ δυσχερέστερον ὑπῆρχεν. οἱ μὲν γὰρ ἀνθρώπου διαπίπτοντες τὴν κατὰ χιόνα διακόπτειν, ὁπότε πεσόντες βαλεῖν ἢ τοῖς γόνασιν ἢ ταῖς χερσὶ προσεξερείσαιντο πρὸς τὴν ἀναάστασιν, τότε καὶ μᾶλλον ἐπέπλεον ἅμα πᾶσι τοῖς ἐρείσμασιν ἐπιπολὺ κατωφερῶν ὄντων τῶν χωρίων, τὰ δ' ὑποζύγια διέκοπεν ὅτε πέσοι τὴν κάτω χιόνα κατὰ τὴν ἀνάστασιν. διακόπτοντα δ' ἔμενε μετὰ τῶν φορτίων, οἷον καταπεπηγότα, διά τε βάθος καὶ σῆμα τοῦ προϋπαρχούσης χιόνος. ὅθεν ἀπορίας ἦν τοιαύτης ἐλπίδος, ἐσφαττοποίουσι τοὺς τὴν ἀρχὴν διαμισάμενος τὴν ἐπ' αὐτῇ χιόνα. καὶ μετὰ ταῦτα παρασκάψας τὰ πλήθη, ἐν κρημνὸν ὑπεκόδμει μετὰ πολλῆς παλαιωρείας. τοῖς μὲν οὖν ὑποζυγίοις καὶ τοῖς ἵπποις, ἱκανὴν ἐποίησε πάροδον ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ· διὸ καὶ ταῦτα μὲν διθέσθαι διαπαγὼν καὶ καταστρατοπεδεύσας τοὺς ἱππεῖς τὴν χιόνα τόποις, διαφῆκε πρὸς τὰς νομάς. τοὺς δὲ νομάδας αὐτὰ μέρος προῆγε πρὸς τὴν οἰκοδομίαν. καὶ μάλιστα ἡμέρας τρεῖς κακοπαθήσας, διήγαγε τὰ θηρία. καὶ τὰ μὲν συνέβαινε κακῶς διατεθεῖσθαι ὑπὸ τοῦ λιμοῦ. τῶν γὰρ ἄλπεων τὰ μὲν ἄκρα καὶ πρὸς τὰς ὑπορβολὰς αὐτὰς ἀνήκοντα, τελέως ἄσυλα διὰ χιόνα καὶ ψιλὰ πάντ' ἐστί. τὰ δὲ ὑπὸ μέσην τὴν παρώρειαν ἔχει ἀμφοῖν ἴδιον μεροῖν, ὑλοφόρα καὶ δενδροφόρα. καὶ δὲ ὅλον οἰκήσιμα ὄντα. αὐνίβας καὶ συναθροίσας ὁμοῦ πᾶσαν τὴν δύναμιν, κατέβαινε. καὶ ζητῶν ἀπὸ τῶν εἰρημένων κρημνῶν διανύσας, ἤδη τῶν ἐπιπέδων. πολλοὺς μὲν ἀπολωλεκὼς τῶν σκαπτόντων, ὑπὸ τῶν πολεμίων καὶ τῶν ποταμῶν καὶ τῆς καθόλου πορείας. πολλοὺς δὲ ὑπὸ τῶν κρημνῶν καὶ τῶν δυσχωριῶν κατὰ τὰς ἄλπεις. ὀλίγον ἄνδρας, ἐπὶ δὲ πλείστοις ἵπποις καὶ ὑποζύγια. τέλος δὲ τὴν μὲν πᾶσαν πορείαν ἐκ καινῆς πόλεως ἐν πέντε μησὶ ποιησάμενος, τὴν δὲ τῶν ἄλπεων ὑπερβολὴν ἡμέρας πεντεκαίδεκα, κατῆρε παλμηρεύς, εἰς τὰ πρὸς ἓν πάδον πεδία, ἃ δὲ τῶν ἰσόμβρων ἐθνῶν. ἔχων δὲ διασωζόμενον μέρος τῆς μὲν τῶν λιβύων δυνάμεως, περὶ μυρίους καὶ δισχιλίους. τῶν δὲ τῶν ἰβήρων εἰς ὀκτακισχιλίους. ἴσως δὲ οὐ πάντας οὐ πλείους ἑξακισχιλίων. ὡς αὐτὸς ἐν τῇ σκήνῃ τῇ πρὸ τοῦ πλήθους ἐχούσης τὴν ἐπιγραφὴν τοῦ λαβινίου διασκαφεῖ. κατὰ δὲ τοὺς αὐτοὺς καιροὺς ὡς ἐπάνω προεῖπον ὁ πόπλιος

ἀπολελοίπως

ἀπολελοιπὼς τὰς δυνάμεις γαίῳ τῷ ἀδελφῷ, καὶ παρακεκλικὼς αὐτὸν ἔχεσθαι τῶν ἐν
Βρεττανίᾳ πραγμάτων, καὶ πολεμεῖν ἐρρωμένως ἀσφαλούμενα, κατέπλευσε μετ' ὀλίγων αὐτὸς
εἰς Πίσας. ποιησάμενος δὲ τὴν παρεῖαν ἀφ' ὑπερηνίας, καὶ παραλαβὼν τὰ παρὰ τῶν ἀρχαιε
λέκων στρατόπεδα τὰ προκαθήμενα πρὸς πολεμοῦντα τοῖς ἑαυτοῦ, ἦκε πρὸς τὰ αὐτὸν ἐν πό
δῳ πεδία. καὶ καταστρατοπεδεύσας, ἐπεῖχε τοῖς πολεμίοις πευσόμενος συμβαλεῖν εἰς μάχην.
ἡμεῖς δὲ ἐπειδὴ καὶ τὴν ἀνάπαυσιν ὁ τῶν ἡγεμόνας ἀμφοτέρων ὁ ἐν πολέμου εἰς Ἰταλίαν ἀγα
γόμενα, πρὸ τοῦ τῶν ἀγώνων ἄρξασθαι, βραχέα βουλόμεθα πρὸ τῶν ἁρμοζόντων τῇ πραγματείᾳ
διελθεῖν. ἴσως γάρ τινες ἐπιζητοῦσι, πῶς ποτε ποιησάμενοι ἐν πλεῖστον λόγον ὑπὲρ τῶν κατὰ
Λιβύην καὶ κατ' Ἰβηρίαν τόπων, οὔτε πρὸ τοῦ καθ' Ἡρακλείους στήλας σώματος ὅλου ἐποιησά
μεθα ἐπιμνησθῆναι, οὔτε πρὸ τῆς ἔξω θαλάττης, καὶ τῶν ἐν ταύτῃ συμβαινόντων ἰδιωμάτων. ὅλως
μὲν πρὸ τῶν βρεττανικῶν νήσων καὶ τῆς κατὰ τὸ στέρνον κατασκευῆς. ἔτι δὲ τῶν ἀργυρείων καὶ
χρυσείων τῶν κατὰ τὴν Ἰβηρίαν, ὑφ' ὧν οἱ συγγραφεῖς ἀμφισβητοῦντες πρὸς ἀλλήλους,
ἐν πλεῖστον διατεθήνται λόγον. ἡμεῖς δ' οὐχὶ νομίζοντες ἀλλότριον εἶναι τοῦ παντὸς μέρος ἧς ἴσο
μεν παρελίπομεν. ἀλλὰ πρῶτον μὲν οὐ βουλόμενοι παρ' ἑκάστας διατάξαι τὴν ἀνάγκην,
ὅλως ἀποπλανᾶν ἀπὸ τῆς πραγματικῆς ὑποθέσεως τοὺς ἀναγινώσκοντας. δεύτερον δὲ κεί
νοντες, οὐ διερρημένην ὅλως ἐν παρέργῳ ποιήσασθαι τὴν πρὸς αὐτῶν μνήμην. ἀλλὰ κατ' ἰδίαν,
καὶ τόπον καὶ καιρὸν ἀπονείμαντες ἧς μέρει τούτῳ, καθόσον οἷοί τ' ἐσμὲν τὴν ἀλήθειαν πρὸς
αὐτῶν ἐξενήσασθαι. διόπερ οὐ χὴ θαυμάζειν ὅλως ἐν τοῖς ἐξῆς, ἐὰν ἐπί τινας τόπους ἐρχό
μενοι τοιούτους παραλείπωμεν ἅπαν τὸ μέρος ἧς τὰς προειρημένας αἰτίας. εἰ δέ τινες πάντως
ἐπιζητοῦσι κατὰ τόπον καὶ κατὰ μέρος τῶν τοιούτων ἀκούειν, ἴσως ἀγνοοῦσι, παραπλή
σιόν τι πάσχοντες τοῖς λιχνοῖς τῶν λειπνητῶν. καὶ γὰρ ἐκεῖνοι πάντων ἀπολαυόμενοι τῶν πα
ρακειμένων, οὔτε κατὰ τὸ παχὺ ὅλως ἀληθινῶς ἀπολαύουσι τῶν βρωμάτων, οὔτ' εἰς τὸ
μέλλον ὠφέλιμον ἧς αὐτῶν τὴν ἀνάδοσιν καὶ τροφὴν κομίζονται. ἂν δὲ τοὐναντίον. ὅταν
τὸν ἀνάγνωσιν τὸ παραπλήσιον ποιοῦντες, οὔτε τῆς παραυτίκα ἡδονῆς ἀληθινῶς
οὔτε γὰρ εἰς τὸ μέλλον ὠφελείας στοχάζονται ῥᾴστως.

διόπερ μὲν εἴ καί τι τῶν τῆς ἱστορίας με
ρῶν ἄλλο καὶ τοῦτο πρὸς λόγου ὁ διορθώσεως ἀληθινωτέρας, προφανὲς ἐκ πολλῶν. μά
λιστα δ' ἐκ τούτων. ἐχέλον γὰρ πάντων, εἰ δὲ μήτε τῶν πλείστων συγγραφέων, πειραμέ
νων μὲν ἐξηγεῖσθαι τὰς ἰδιότητας καὶ θέσεις τῶν τοῦ τὰς ἑκατέρας τόπους τ' καθ' ἡμᾶς οἰκου
μένης, ἐν πολλοῖς δὲ τῶν πλείστων ἁμαρτηκότων, παραλιπεῖν μὲν οὐδαμῶς καθήκει.
ῥητέον δέ τι πρὸς αὐτοὺς οὐκ ἐκ παρέργου καὶ διερριμένως, ἀλλ' ἐξ ἐπισάσεως. ὁ ῥητέον οὐκ
ἐπιτιμῶντας. οὐδ' ἐπιπλήττοντας. ἐπαινοῦντας δὲ μᾶλλον ὁ διορθούμενος τὴν ἄγνοιαν
αὐτῶν. γινώσκοντας ὅτι κἀκεῖνοι τῶν νῦν καιρῶν ἐπιλαβόμενοι, πολλὰ τῶν αὐτοῖς εἰρημέ
νων, εἰς διόρθωσιν ἄν, καὶ μετάθεσιν ἤγαγον. ἐν μὲν γὰρ τῷ προγεγονότι χρόνῳ, σανίσιν
ἄν, ἔνιοι τισι τῶν Ἑλλήνων τοὺς ἐπιβεβλημένους πολυπραγμονεῖν τὰ κατὰ τὰς ἑκατέρας,
ἧς δ' τῆς ἐπιβολῆς ἀδύνατον. πολλοὶ μὲν γὰρ ἦσαν οἱ κατὰ θάλατταν τότε κίνδυνοι καὶ δυ
σεξελέγκτητοι, πολλαπλάσιοι δὲ τούτων οἱ κατὰ γῆν. ἀλλ' εἰκαί τισι ἢ κατ' ἀνάγκην ἢ κα
τὰ προαίρεσιν ἐξίκοιτο πρὸς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης, οὐδ' ὅντινα ἥνδε δ' προκείμενον. δυ
σχερές μὲν γὰρ ἐπιπλέον τινῶν αὐτόπλων γενέσθαι. ἧς δ', τὸ μὲν ἐκβαρβαρῶσθαι, τὸ δ'
ἐρήμους εἶναι τόπους. ἔτι δὲ χαλεπώτερον, δ' τοῦ τῶν ὁραθέντων ἧς λόγου τι γνῶναι καὶ
μαθεῖν, ἧς δ' τῆς φωνῆς ἐξηλλαγμένον. ἐὰν δὲ καὶ γνοίη τις, ἔτι τῶν πρὸ τοῦ δυσχερέστερον,
δ' τῶν ἑωρακότων τινὰ μετρίως χρῆσθαι φρονῶ. καὶ καταφρονήσαντα τῆς παραδοξολογίας καὶ
περατείας ἑαυτοῦ χάριν προτιμῆσαι τὴν ἀλήθειαν, καὶ μᾶλλον τῶν πάρεξ ὄντων ἡμῖν αἰνιγμά
λαι. διόπερ, οὐ δυσχερούς, ἀλλ' ἀδυνάτου χαλὸν ὑπάρχουσι κατάγε τοὺς προγεγονότας καὶ
μοὶ τῆς ἀληθοῦς ἱστορίας ὑπὲρ τῶν προειρημένων, οὐκ ἔι τι παρέλιπον οἱ συγγραφεῖς ἢ ἁμάρ
τημα, ἐπιτιμᾶν αὐτοῖς ἄξιον. ἀλλ' ἐφ' ὅσον ἔγνωσάν τι καὶ προσεβίβασαν τὴν ἐμπειρί
αν τὴν περὶ τούτων ἐν τοῖς τοιούτοις καιροῖς, ἐπαινεῖν καὶ θαυμάζειν αὐτοὺς δίκαιον. ἐν δὲ

τοῖς καθ' ἡμᾶς, τῶν μὲν κατὰ τὴν ἀσίαν ἀπὸ τὴν ἀλεξάνδρου δυναστίαν, τῶν δὲ λοιπῶν τὸ
* Alias ἀπὸ τῶν δὲ τὴν ῥωμαίων ὑποροχὴν χεῖλον ἁπάντων πλωτῶν καὶ πορθητῶν γεγενόσθαι. * ἀπο-
λελειμμέ- λελυμένων δὲ καὶ τῶν πρακτικῶν αὐξήσεως τῆς πρὸς τὰς πολεμικὰς καὶ πολιτικὰς πράξεις
νων. φιλοτιμίας. ἐκ δὲ τούτων τὰς μεγάλας ἀφορμὰς εἰληφότων εἰς δ' πολυπραγμονεῖν καὶ φι-
λομαθεῖν πρὸς τῶν προειρημένων, σκοπὸν ἂν εἴη βέλτιον, καὶ γινώσκειν ἀληθινώτερον, ὑπὲρ
τῶν πρότερον ἀγνοουμένων, ὅπερ ἡμεῖς αὐτοί τε παρασκησόμεθα ποιεῖν, λαβόντες ἀφορμὴν
τὸν τόπον ἐν τῇ πραγματείᾳ. δεῖ μέρει τούτῳ. τούς τε φιλοπευστοῦντας ὁλοχερέστερον βοηθή-
σασθαι συνεπισπόμενα περὶ τῶν προειρημένων. ἐπεὶ δὲ καὶ δ' πλεῖον τούτου χάριν ὑπεδεξάμεθα
τοὺς κινδύνους καὶ τὰς κακοπαθείας τοὺς συμβάντας ἡμῖν ἐν πλάνῃ τῇ κατὰ λιβύην καὶ κατ'
ἰβηρίαν. ἔτι δὲ πάλαι τὴν ἔξωθεν πᾶσι ταύταις τοῖς χώραις συγκυροῦσαν θάλατταν. ἵνα
διορθωσάμενοι τὴν τῶν προγεγονότων ἄγνοιαν ἐν τούτοις, γνώριμα ποιήσωμεν τοῖς ἕλλησι καὶ
ταῦτα τὰ μέρη τῆς οἰκουμένης. νῦν δ' ἀναβαλόμενοι ὡς τὴν παρέκβασιν τῆς διηγήσεως, πει-
ρασόμεθα δηλοῦν διὰ γενομένους ἐκ πρατάξεως ἐν ἰταλίᾳ ῥωμαίοις καὶ καρχηδονίοις ἀγῶνας.
δ' μὲν δὴ πλῆθος τῆς δυνάμεως ὅπερ ἔχων ἀννίβας ἐνέβαλεν εἰς ἰταλίαν ἤδη δεδηλώκαμεν.
μετὰ δὲ τὴν εἰσβολὴν κατασρατοπεδεύσας ὑπ' αὐτὴν τὴν παρώρειαν τῶν ἄλπεων, τὰς μὲν
ἀρχὰς, ἀνελάμβανε τὰς δυνάμεις. οὐ γὰρ μόνον ὑπὸ τῶν ἀναβάσεων καὶ καταβάσεων, ἔτι
δὲ ῥαχυτήτων τῶν κατὰ τὰς ὑπορβολὰς λείπεσθαι συμπαν ἀνάγκη σρατόπεδον, ἀλλὰ καὶ τῇ τῶν ἐπιτηδείων πάνει, καὶ ταῖς τῶν σωμάτων ἀθεραπευσίαις, κακῶς
ἀπηλλάτησε. πολλοὶ δὲ καθυφεῖντο ἑαυτοὺς ὁλοχερῶς ἀπὸ τὴν ἐνέλειαν καὶ συνέχειαν τῶν
πόνων, ὥστε δυσκολίζειν εἰς τοσαύτας μυριάδας ἀπὸ τοιούτων τόπων ἀφιλῆ τὰ πρὸς τὴν
τροφὴν ὁποῖ τ' ἦσαν. ἅτε δὲ παρεκόμιζον ἅμα τῇ τῶν ὑποζυγίων καταφθορᾷ, καὶ τούτων τὰ
πλεῖστα συναπώλοντο. διόπερ ὁρμήσας ἀπὸ τῆς ποταμοῦ διαβάσεως περὶ μὲν εἰς ὀκτα-
κισχιλίους καὶ τετρακισμυρίους ἔχων, ἐπανεῖς δὲ πλείους ὀκτακισχιλίων, σχεδὸν ὧν τὴν ἡμίσειαν
τῆς δυνάμεως καθάπερ ἐπάνω προεῖπον, ἐν ταῖς ὑπορβολαῖς ἀνέφθειρεν. οἱ μὲν σωθέν-
τες καὶ ταῖς ἐπιφανείαις καὶ τῇ λοιπῇ διαθέσει ἀπὸ τὴν συνέχειαν τῶν προειρημένων πόνων,
οἷον ἀποτεθειωμένοι πάντες ἦσαν. πολλὴν δὲ ποιούμενος πρόνοιαν αὐτὸς ἐπιβὰς τῆς ἐπιμελεί-
ας αὐτῶν, ἀνεκτᾶτο καὶ τὰς ψυχὰς ἅμα καὶ τὰ σώματα τῶν αὐθρώπων. ὁμοίως δὲ τὰ τῶν
ἵππων. μετὰ δὲ ταῦτα προσαναλαβὼν ἤδη τῆς δυνάμεως τῶν παυρικῶν, οἱ τυγχάνουσι
πρὸς τῇ παρωρείᾳ κατοικοῦντες, σασιάζοντων μὲν πρὸς τοὺς ἰσόμβρας, ἀποστύντων δὲ τοῖς
καρχηδονίοις, δ' μὲν πρῶτον αὐτοὺς εἰς φιλίαν προυκαλεῖτο καὶ συμμαχίαν. οὐχ ὑπα-
κουόντων δὲ πολιορκεῖσθαι, τὴν βαρυτάτην πόλιν ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐξεπολιόρκησε.
κατασφάξας δὲ πάντας ἐναντιωθέντας αὐτῷ, τοιοῦτον ἐνεπράσατο φόβον τοῖς σωέγγυς κατοι-
κοῦσι τῶν βαρβάρων, ὥστε πάντας ἐκ χειρὸς παραπίπτειν δόντας αὑτοὺς εἰς τὴν πίσιν. δ'
δὲ λοιπὸν πλῆθος τῶν τὰ πεδία κατοικούντων κελτῶν, ἐσπούδαζε μὲν κοινωνεῖν τοῖς καρχη-
δονίοις τῶν πραγμάτων κατὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς ἐπιβολήν. παρηλλαχότων δὲ τῶν ῥωμαϊκῶν σρα-
τοπέδων πάντων αὐτῶν καὶ πεκλικότων, ἡσυχίαν ἦγεν. τινὲς δὲ καὶ συσρατεύειν ἀνα-
κάζοντο τοῖς ῥωμαίοις. εἰς ἃ βλέπων ἀννίβας, ἐκείνοις μὲν μέλλειν ἀλλὰ προάγειν εἰς τὸ μπρο-
σθεν, καὶ πράττειν πρὸς δ' θαρρῆσαι δὲ βουλομένους μετέχειν σφίσι τῶν αὐτῶν ἐλπίσιν. προσ-
μῦσος δ' ταῦτα ἢ δ' πόλιον ἀκούων ἤδη πεβεβηκέναι δ' πάδον μετὰ τῶν δυνάμεων καὶ συνεγ-
γὺς εἶναι, δ' μὲν πρῶτον ἠπίστει τοῖς προαγγελλομένοις. ἐνθυμούμενος μὲν ὅτι πρότερον ἡμέ-
ραις ὀλίγαις αὐτὸν ἀπέλιπε τὸν τοῦ ῥοδανοῦ πάβασιν. καὶ συλλογιζόμενος, τόν τε πλοῦν
δ' ἀπὸ μασσαλίας εἰς τυρρηνίαν ὡς μακρὸς καὶ δυσπαρακόμιστος εἴη, πρὸς δὲ τούτοις τὴν
πορείαν ἰσορῶν τὴν ἀπὸ τοῦ τυρρηνικοῦ πελάγους ἐπὶ τῆς ἰταλίας μέχρι πρὸς τὰς ἄλπεις,
ὡς πολλὴ καὶ δυσέξοδος ὑπάρχει σρατοπέδοις, πλεόνων δὲ καὶ ἀφεσερέων ἀεὶ προσαγγελόν
των, ἐθαύμαζεν καὶ πεπλήσθετο τὴν ὅλως ἐπιβολὴν καὶ τὴν πρᾶξιν τῆς σρατηγοῦ. δ' ἡ πρᾶγμα πλή-
σιον συνέβαινε πάσχειν ἢ δ' πόλιον. τὰς μὲν ἀρχὰς, οὐκ ἐπιβάλλεσθαι τῇ δὲ τῶν ἄλπεσ
ὑπερ

ἥλπισε πορεία, ὃν αὐνίβαν δυνάμεσιν ἀλλοφύλοις· εἰ δὲ καὶ πολέμησαι, καταφθαρήσεσθαι προδήλως αὐτὸν ὑπελάμβανε. διόπερ ἐν τοιούτοις ὢν διαλογισμοῖς, ὡς ἐπυνθάνετο καὶ σε σῶσθαι, καὶ πολιορκεῖν αὐτὸν ἤδη τινὰς πόλεις ἐν ἰταλίᾳ, κατεπτήξεν τὴν τόλμαν καὶ δ' παράβολον τάνδρός. δ' δ' αὐτὸ ῥυέβαινε καὶ τοῖς ἐν τῇ ῥώμῃ πεπυσθέναι πολὺ τῶν προσπιπτόντων. ἄρτι γὰρ τελευταίας φήμης καταληφθείσης περὶ τῶν Καννηδονίων, ὅτι ζάκανθαν εἰλήφασι, καὶ πρὸς ταύτῃ βεβαλυμένων τὴν ἔννοιαν, ἵν' δ' μὴ ἕνα τῶν στρατηγῶν ἀπαντεπαλκότων εἰς τὴν λιβύην, ὡς αὐτὴν τὴν καρχηδόνα πολιορκήσοντα, δ' δ' ἕτερον εἰς ἑσπερίαν πρὸς αὐνίβαν ἐκεῖ διαπολεμήσοντα, παρῆν ἀγγελία διότι πάρεσιν αὐνίβας μετὰ δυνάμεως, καὶ πολιορκεῖ τινὰς ἤδη πόλεις ἐν ἰταλίᾳ. διότι παραδόξου φανέντος αὐτοῖς τοῦ γινομένου διαπαραχθέντες, παραχῆμα πρὸς δὴν τιβέριον εἰς δ' λιλύβαιον ἀπαντεπέστελλον. δηλοῦντες μὴν τὴν παρουσίαν τῶν πολεμίων, διόμηοι δὲ, δεῖν ἀφέμηον τῶν προκειμένων, κατὰ τοῦ δὴν βοηθεῖν τοῖς ἰδίοις πράγμασιν. ὁ δὲ τιβέριος ὡς μὴν ἀπὸ τοῦ σόλου παραυτίκα σωαθροῖ σας ἀπέπεμψε. πανταχόθεν δὲ τοιοῦδ' ὡς ἐπ' οἶκου. τὰς δὲ πολιτικὰς δυνάμεις ἀπὸ μισθοῦ τοὺς χιλιάρχους, τάξας ἡμέραν ἐν ᾗ δεήσει πάντας ἐν ἀειμνήῳ γενέσθαι κοιταίους. ἄττη δ' ἡ πόλις παρὰ δὴν ἀδρίαν ἧς ἡ πέρατα κειμένη τῶν πρὸς δ' ἑσπέραν πεδίων ὡς ἀπὸ μεσημβρίας. πανταχόθεν δὲ τοῦ κινήματος ἅμα γινομένου, καὶ τῶν συμβαινόντων πᾶσι παράδοξον προσπιπτόντων, ἣν παρ' ἑκάστοις ἐπίστασις περὶ μέλλοντος οὐκ ὀλίγα ταφόβητος. κατὰ δὲ καιρὸν τοῦτον ἤδη σωεγγίζοντες ἀλλήλοις αὐνίβας καὶ πόπλιος ἐπιβάλοντο παρακαλεῖν τὰς ἑαυτῶν δυνάμεις ἑκάτερος πρὸς θέμενος τὰ περὶ πάντα τοῖς παροῦσι καιροῖς. αὐνίβας μὴν δὴ ἐξ τοιοῦδέ τινος ἐνεχείρει ῥόπου ποιεῖσθαι τὴν παραίνεσιν. σωαπάγων γὰρ τὰ πλήθη, παρήκαγε νεανίσκους τῶν ἀχμαλώτων οὓς εἰλήφεικα κοσμοῦντας τὴν πορείαν ἐν τοῖς πολὺ τὰς ἄλπεις δυχωρείας. τούτοις δὲ κακῶς μετίθετο παρασκευαζόμενος πρὸς δ' μέλλον. ᾗ γὰρ δεσμοὺς εἶχον βαρεῖς. καὶ γὰρ λιμῷ σωείχοντο, ᾗ τοῖς πληγαῖς αὐτῶν τὰ σώματα δὲ φθαρτο. καθίσας δὴν τούτοις εἰς δ' μέσον, προέθηκε πανοπλίας παλατικὰς, οἷς εἰώθασιν οἱ ἐκλεῖς αὐτῶν, ὅταν μονομαχεῖν μέλλωσι κατακοσμεῖσθαι. πρὸς δὲ τούτοις, ἵππους παρέσχησε καὶ σάγμις εἰσκύκλους πολυτελεῖς. κἄπειτα τῶν νεανίσκων ἤρετο, τίνες αὐτῶν βούλονται διαγωνίσασθαι πρὸς ἀλλήλους, ἐφ' ᾧ δὴν μὴν νικήσαντα, τὰ προκείμενα λαμβάνειν ἆθλα, τὸν δ' ἡττηθέντα τῶν παρόντων ἀπηλλάχθαι κακῶν, τελευτήσαντα δὴν βίον· πάντων δ' ἀναβοησάντων ἅμα μὴ δηλούντων ὅτι βούλονται μονομαχεῖν, κληρώσασθαι προσέταξε. ᾗ δύο δὴν λαχόντας καθοπλισθέντας, ἐκέλευσε μάχεσθαι πρὸς ἀλλήλους. πραυτίκα μὴν δὴν ἀκούσαντες οἱ νεανίσκοι ταῦτα καὶ τὰς χεῖρας ἀπαίροντες, ἐνέχοντο τοῖς θεοῖς. εὐξάμενον ἕκαστον αὐτὸν ὑπὲρ τῶν λαχόντων. ἐπεὶ δ' ἐδηλώθη τὰ κατὰ δὴν κλῆρον, ἦσαν οἱ μὴν εἰληχότες πολυχαρεῖς. οἱ δ' ἄλλοι χόντων. γινομένης δὲ μάχης οὐχ ἧττον ἐμακάριζον οἱ πολιπεπόμενοι τῶν ἀχμαλώτων δὴν τεθνεῶτα τὸν νενικηκότος, ὡς πολλῶν καὶ μεγάλων κακῶν ἐκείνῳ μὴν ἀπολελυμένῳ, σφᾶς δ' αὐτοὺς ἀκμὴν ὑπομένοντας. ἦν δὲ πραπλησία ᾗ πολὺ δὴ πολλοῖς τῶν Καννηδονίων ἡ διάληψις. ἐκ παθέσεως θεωρουμένης, τῶν ἀπομένων καὶ ζώντων παλαιπωρίας, τούτοις μὴν ἀλέου. δὴν δὲ τεθνεῶτα πάντες ἐμακάριζον. αὐνίβας δὲ τῶν προειρημένων τὴν προκειμένην διάθεσιν ἐνδρασάμενος ταῖς τῶν δυνάμεων ψυχαῖς, μετὰ ταῦτα προελθὼν αὐτὸς, τοῦ τυχεῖν ἔφη πεισάγειν δὴ αἰχμαλώτους, ἵν' ὦσι τῶν ἀλλοτρίων συμπλωμάτων ἐναργῶς θεάσαμμοι δ' συμβαίνον, ἐλπὸν ὡς τῶν σφίσι βεβουλεύονται πραγμάτων. εἰσπραπλήσιον δὴ αὐδὲ ἀγῶνα καιρὸν τὴν τύχῃ συγκεκλῆκέναι, ᾗ πραπλήσια τοῖς νῦν ἆθλα προτεθεικέναι· δεῖν δὴ, ἢ νικᾶν, ἢ θνήσκειν. ἢ τοῖς ἐχθροῖς ὡσοχείρως γενέσθαι ζῶντας· ἢ δ' ἐκ μὲν τὸ νικᾶν, ἆθλον, οὐχ ἵπποις ᾗ σάγις. ἀλλὰ δ' πάντων ἀνθρώπων γενέσθαι μακαριωτάτους, κρατήσαντας τοῦ ῥωμαίων βίᾳ αμονίας. ἐκ δὲ τὸ μαχομένης τὸ παθεῖν διαφερομένους ἕως τοῦ ἐσχάτης ἀναπνοῆς, ὡσπερ τοῦ καλλίστου ἐλπίδος μεταλάξαι δὴν βίον, ἐν χειρῶν νόμῳ μηδενὸς κακοῦ λαβόντας πειρᾶν. τοῖς δ' ἥττωμένοις ᾗ δὴ τὴν πρὸς δ' ζῆν ἐπιθυμίαν ὁμομένοις φεύγειν, ἢ κατ' ἄλλον

πνὰ ζόην ἑλομένοις ὑπῆν, παντὸς κακοῦ ἢ πάσης ἀτυχίας μεταλλεῖν. οὐδένα γὰρ οὕτως ἀλόγιστον οὐδὲ νεωθρὸν αὐτῶν ὑπάρχειν, ὡς μνημονεύων μὲν ὁ μῆκος τῆς ὁδοῦ τῆς διηνυσμένης ἐκ τῶν πατρίδων, μνημονεύων δὲ τοῦ πλήθους τῶν μεταξὺ πολέμων, ἐλπίσαι ποτ' ἂν, ὅτι φεύγων εἰς τὴν οἰκείαν ἀφίξεται. μόνον ὤετο δεῖν αὐτοῖς, ἀποκεκομμένης καθόλου τῆς διαύτης ἐλπίδος, διαύτῳ μᾶλλον πιεῖσθαι τοῖς κατ' αὐτοὺς πραγμάτων, ἢν περ ἀρτίως ἐπιοῦντο τοῖς ἀλλοτρίων συμπτωμάτων. καθάπερ γὰρ ἐπ' ἐκείνων τῶν συμπτωμάτων, ὃν μὲν νικήσοντα τὴν στρατιὰν πάντες ἐμακάριζον, τοὺς δὲ ζῶντας ἁλόντας, οὕτως ὤετο δεῖν τοῖς κατ' αὐτοὺς παραλαμβάνειν, καὶ πάντας ἑαυτὸν πρὸς τοὺς ἀγῶνας, μᾶλλον μὲν νικήσοντας. ἂν δὲ μὴ τούτων ᾖ δυνατὸν ἀποβαίνειν, τὴν δὲ τοῦ ζῆν ἡτημένους ἐλπίδα, κατὰ μηδένα τρόπον ἀξίωμα λαμβάνειν ἐν νῷ. τούτῳ δὲ χρησαμένων αὐτῶν τῷ λογισμῷ, καὶ τῇ προθέσει ταύτῃ, καὶ νικᾶν ἅμα καὶ σώζεσθαι προθύμως σφίσι συνεξακολουθήσειν. πάντας γὰρ τοὺς ἢ κατὰ προαίρεσιν ἢ κατ' ἀνάγκην τοιαύτῃ προθέσει κεχρημένους, οὐδέποτε δυνατὸν εἶναι κρατεῖν τῶν ἀντιταξαμένων. ὅταν δὲ μὴ ἢ τοῖς πολεμίοις συμβαίνῃ τὴν ἐναντίαν ἐλπίδα ταύτης ὑπάρχειν, ὁ νῦν ὑπὲρ τῶν Ῥωμαίων, ὥστε φεύγειν πρόδηλον ἦν τοῖς πολεῖσι τὴν σωτηρίαν, πλακεισῆς αὐτοῖς τῆς οἰκείας, πλῆθος, ὡς αὐτοσάτους γένοιτ' ἄν, ἢ τῶν ἀσπαλιπόκων τόλμα. τῶν δὲ πολλῶν ἀποσχομένων τό, τε πλῆθος καὶ τὸν λογισμὸν καὶ λαμβανόντων ὁρμὴν ἢ πλάσασιν ὅταν ὁ πλακαλῶν ἐπιφύσαζε, τότε μὲν ἐπῄνεσάν αὐτὸν, ἀνεφώνησε. τῇ δ' ἐπαύριον ἀναζυγὴν ἅμα τῷ φωτὶ παρήγγελε. τὸ πλῆθος ἦν τοὺς αὐτὰς ἡμέρας πρὸς ὃν πάσδυ ποταμὸν ἤδη περαιούμενος. ὃν ἦν τὸ κινοῦν κείνων εἰς τοὔμπροσθεν ἀναβαίνειν, τοῖς μὲν ἐπιτηδείοις γε φυροποιεῖν παρήγγειλε. τὰς δὲ λοιπὰς δυνάμεις σωματαγὼν παρεκάλει, τὰ μὲν ὧν πολλὰ τῶν λεγομένων ἦν, περί τε τοῦ πατρίδος ἀξιώματος, καὶ τῶν προγονικῶν πράξεων, τὰ δὲ τοῦ παρεστῶτος καιροῦ τοιάδε. ἔφη γὰρ δεῖν καὶ μηδεμίαν εἰληφότας πεῖραν ὑπὸ τοῦ παρόντος τῶν ἐναντίων, αὐτὸ δὲ τοῦτο γινώσκοντας ὅτι μέλλουσι πρὸς καρχηδονίους κινδυνεύειν, ἀναμφισβήτητον ἔχειν τὴν τοῦ νικᾶν ἐλπίδα. καὶ καθόλου δεινὸν ἡγεῖσθαι καὶ παράλογον, εἰ τολμῶσι καρχηδόνιοι ῥωμαίοις αὐτοφθαλμεῖν πολλάκις μὲν ὑπ' αὐτῶν ἡττημένοι, πολλοῖς δ' ἀργυρικοῖς φόρους, μόνον οὐ δουλεύοντες αὐτοῖς ἤδη τοσούτους χρόνους. ὅταν δὲ χωρὶς τῶν προειρημένων καὶ τῶν νῦν παρόντων αὐθρῶν ἔχωμεν πόσον πεῖραν, ὅτι μόνον οὐ τολμῶσι κατὰ πρόσωπον ἰδεῖν ἡμᾶς, τίνα χρὴ μᾶλλον πιεῖσθαι τὸ μέλλοντας, οὐκ ὀρθῶς λογιζομένους. καὶ μὴν οὔτε θεοὺς ἰδεῖν συμπεσόντας τοῖς παρ' αὐτῶν ἰσχυροῖς ποταμὸν ῥοδανὸν τοσοῦτον ἀπαλλάξαι καλῶς, ἀλλὰ πολλοὺς ἀποβαλόντας αὐτῶν φυγεῖν ἀκρατῶς μέχρι τῆς Ἰάνας παρεμβολῆς. τόν τε στρατηγὸν αὐτῶν καὶ τὴν σύμπασαν δύναμιν ἐπιγνόντας τὴν παρουσίαν τῶν ἡμετέρων στρατιωτῶν, φυγῇ παραπλησίαν ποιήσασθαι τὴν ἀποχώρησιν καὶ παρὰ τὴν αὐτῶν προαίρεσιν ἀλλ' ὑπὸ φόβου κεχρῆσθαι τῇ τῶν ἁλτέων πορείᾳ. παρεῖναι δὲ καὶ νῦν ἔφη σὺν αὐτοῖς, κατεφθαρκότα μὲν ὑπὸ τοῦ τελείου μέρος τῆς δυνάμεως. ὑπὸ δὲ πολυλειποστόμου, ἀδύνατον καὶ δύσχρηστον ἔχοντα τὴν κακουχίαν. ὁμοίως δὲ καὶ τῶν ἵππων τοὺς μὲν τελείους ἀπολωλεκότα, τοὺς δὲ λοιποὺς ἠχρειωκότα, διὰ δὲ μῆκος καὶ τὴν δυσχερείαν τῆς ὁδοῦ, λίαν ἐπιλελυπηκέναι ἐπειράτο. διὸ πάνυ μόνον ἐπιφανῆναι δεῖν τοῖς πολεμίοις. μάλιστα δ' ἀξιοῦ θαρρεῖν αὐτοὺς βλέποντας εἰς τὴν αὐτῶν παρουσίαν. οὐδέποτε γὰρ ἂν, ἀπολιπόντων ὅλον καὶ τὰς ἐν ἰβηρίᾳ πράξεις σφῶν ἀπεστάλλω δυρομετὰ τοιαύτης ἐλθεῖν βουλῆς, εἰ μὴ λίαν ἐκ τῶν κατὰ λόγον ἑώρων τὴν πρᾶξιν ταύτην, αὐαγκαίαν μὲν οὖσαν τῇ πατρίδι, πρόδηλον δ' ἐν αὐτῇ τὴν νίκην ὑπάρχουσαν. πάντων δὲ καὶ μᾶλλον τὴν τοῦ λέγοντος πίστιν, καὶ δὴ τὴν τῶν λεγομένων ἀλήθειαν, ἐκθύμως ἐχόντων πρὸς τὸν κινδυνεύειν, ἀποδεξάμενος αὐτῶν τὴν ὁρμὴν ἀνεφώνησε. πρὸς παρακαλέσας ἑτοίμους εἶναι πρὸς δὲ παραγγέλλομενος. τῇ δὲ κατὰ πόδας ἡμέρᾳ, προῆγον ἀμφότεροι κατὰ δὴ ποταμὸν, ἐκ τοῦ πρὸς τὰς ἄλπεις μέρους. ἔχοντες δυώνυμον μὲν οἱ ῥωμαῖοι, δεξιὸν δὲ δὴ ῥοῦν οἱ καρχηδόνιοι. γόντες δὲ τῇ δευτέρᾳ μᾶλλον τῶν προγομβνόντων ὅτι σπεγγύς εἰσιν ἀλλήλων, τότε μὲν αὐ

τοὶ καὶ

τοῦ καταστρατοπεδεύσαντες, ἔμειναν. τῇ δ' ἐπαύριον πᾶσαν τὴν ἵππον ἀναλαβόντες ἀμφότεροι, πόλλιος μὲν ὁ τῶν πεζῶν ἄκοντισας, προῆγεν ἀπὸ τοῦ πεδίου, καταπλεῦσαι τὰς ἀλλήλων δυνάμεις. ἅμα δὲ ἔδει πολεμίζειν * αὐτοὺς καὶ σωίζειν ἐν κονιορτὸν ἐξαιρόμενον, διθέως συνετάττοντο πρὸς μάχην. ὁ μὲν δὴ πόπλιος, προθέμενος ἀκοντίσας, ἡγεμὼν δὲ ἅμα τούτοις γαλατικοὺς ἵππεῖς. ὁ δὲ λοιπὸς ἐν μετώπῳ καταστήσας, προεῖπε βαδίζειν. ὁ δ' αὐνίβας τὴν κεχαλινωμένην ἵππον καὶ πᾶν ὅ τι σάσιμον αὐτῷ κατὰ πρόσωπον τάξας, ἀπὸ τῶν τοῖς πολεμίοις. ὁ δὲ νομαδικοὺς ἵππεῖς ἀφ' ἑκατέρου τοῦ κέρατος παρεμάκρυνε πρὸς κύκλωσιν. ἀμφοτέρων δὲ ἡ τῶν ἡγεμόνων ἢ τῶν ἵππέων φιλοτιμίᾳ διακριθέντων πρὸς ἐν κίνδυνον, τοιαύτῃ συνέβη γενέσθαι τὴν πρώτην σύμπτωσιν, ὥστε ὁ ἀκοντίσας μὴ φθάσαι ὁ πρῶτον ἐκβαλόντας βέλος. φεύγειν ἐκκλίναντας διθέως ἀπὸ τῶν διασκημάτων ὑπὸ τὰς παρ' αὐτῶν ἴλας, καταπλαγέντας τὴν ἐπιφορὰν καὶ βουλομένους μὴ συμπατηθῆναι ὑπὸ τῶν ἐπιφερομένων ἵππέων, οἱ μὲν δὴ κατὰ πρόσωπον ἀλλήλοις συμπεσόντες, οὐ πολὺν χρόνον ἐπίσον ἰσόρροπον ἐν κίνδυνον. ὁμοῦ γὰρ ἦν ἱππομαχία καὶ πεζομαχία, ἀφ' ὁ πλῆθος τῶν πεζῶν καταβαινόντων αὐτῶν, ἐν αὐτῇ τῇ μάχῃ. τῶν δὲ νομάδων κυκλωσάντων, καὶ κατόπιν ἐπιπεσόντων, οἱ μὲν πεζακοντισταὶ ὁ πρῶτον διαφυγόντες τὴν σύμπτωσιν τῶν ἱππέων, τότε συνεπατήθησαν ὑπὸ τοῦ πλήθους καὶ τῆς ἐπιφορᾶς. τῶν νομάδων. οἱ δὲ κατὰ πρόσωπον ἀφ' ἵππων διαμαχόμενοι πρὸς ὁ καρχηδονίους, πολλοὶ μὲν αὐτῶν ἀπολωλεκότες, ἔτι δὲ πλείους τῶν καρχηδονίων διεφθαρκότες, συνεπεθημένων ἀπ' οὐρᾶς τῶν νομάδων, ἐβιάσαντο. οἱ μὲν πολλοὶ, συμπαίπτω. τινὲς δὲ ὁδὸν ἐν ἡγεμόνα συσκαφέντες. πόπλιος μὲν ἀναζεύξας προῆγε διὰ τῶν πεδίων, καὶ τὴν τοῦ πάδου γέφυραν. ἀπεύδων φθάσαι διαβιβάσας τὰ στρατόπεδα. θεωρῶν δὲ ὁ μὲν τόπους ἐπιτηδείους ὄντας, ὁ δ' ἐναντίους ἱππομαχοῦντας. αὐδὲν ἧττον καρυνόμενον ἐκ τοῦ ζαύματος, εἰς ἀσφάλειαν ἔκεινε δεῖν ἀποκαταστῆσαι τὰς δυνάμεις. αὐνίβας δὲ μέχρι μέν τινος ὑπέλαβε διὰ τῆς πεζικοῖς στρατοπέδοις αὐδὲ διακινδυνεύειν. συνελὼν δὲ κεκινηκότας ἐκ τῆς ἐμβολῆς, ἕως μὲν τοῦ πρώτου ποταμοῦ καὶ τῆς ὥρᾳ τούτῳ γε φύρας ἐπηκολούθει. καταλαβὼν δὲ τὰς μὲν πλείστας τῶν σκηνῶν ἀνεπασμένας, ὁ δὲ φυλάττοντας τὴν γέφυραν ἐπὶ ποδὸς ὄν τε ποταμὸν ὑπολειμένους, διὰ τῶν μὲν ἐγκρατὴς ἐγένετο. σχεδὸν δὲ πεντακοσίων ὄντων ὄν ἀριθμόν. ὁ δὲ λοιπὸς ἀκούσας ἤδη πολὺ προληφθῆναι, μεταβαλόμενος αὖθις, εἰς τἀναντία πρὸς ὄν ποταμὸν ἐποιεῖτο τὴν πορείαν. ἀπεύδων μὲν τόπων δυσπεφύρωτον ἀφικέσθαι τοῦ πάδου. καταλύσας δὲ δευτεραῖος καὶ γεφύρας διὰ τῶν ποταμίων πλοίοις τὴν διάβασιν, ἀσφαλοῦς μὲν ἐπέταξε διακομίζειν ὁ πλῆθος, αὐτὸς δὲ διαβὰς διθέως, ἐχημάτιζε διὰ πεδίου προσβοηθοῦσιν ἀπὸ τῶν σκηνῶν τόπων. ἅμα δὲ δεῖ γενέσθαι ὁ προτέρημα, πάντες ἔπαυδον οἱ πρακείμενοι κελτοὶ κατὰ τὴν δὲ ἀρχὴν πρόθεσιν, καὶ φίλοι γίνεσθαι καὶ χορηγεῖν καὶ συστρατεύειν διὰ καρχηδονίοις. ἀποστέλλων δὲ ὁ πρόντας φιλανθρώπως, καὶ κομισάμενος τὰς δυνάμεις ἐκ τοῦ πέραν, προῆγε πρὸ ὁ ποταμόν. τὴν ἐναντίαν ποιούμενος τῇ πρόσθεν παράλλ. κατὰ ῥοῦν δὲ ἐποιεῖτο τὴν πορείαν. ἀπεύδων συνάψαι διὰ τοῖς ἐναντίοις. ὁ δὲ πόπλιος περαιωθεὶς ὁ πάδου καὶ στρατοπεδεύσας ὀλίγον πόλιν πλακεντίαν., ἥτις ἦν ἀποικία ῥωμαίων, ἅμα μὲν αὐτὸν ἐθεράπευε καὶ τοὺς ἄλλους θραυματίας, ἅμα δὲ τὰς δυνάμεις εἰς ἀσφαλὲς ἀπηρεῖσθαι νομίζων καὶ τὴν ἰσχύν. αὐνίβας δὲ παραγενόμενος δευτεραῖος ἀπὸ τῆς διαβάσεως ἐγγὺς τῶν πολεμίων, τῇ τρίτῃ παρέταξε τὴν δύναμιν ἐν σιωπῇ διὰ τοῖς ἐναντίοις. οὐδενὸς δὲ σφίσιν αὐτεξαγγέλτος, κατεστρατοπέδευσε πλησίον ὁδὸν πεντήκοντα σάδια δ' μεταξὺ διάσιμα τῶν στρατοπέδων. οἱ δὲ συστρατευόμενοι κελτοὶ διὰ τοῖς ῥωμαίοις, θεωροῦντες ἐπικυδεστέρας τὰς τῶν καρχηδονίων ἐλπίδας, ὑπεξάμενοι πρὸς ἀλλήλους καιρὸν, ἐπετήρουν πρὸς ἐπίθεσιν. μένοντες ἐν τοῖς ἑαυτῶν ἕκαστοι σκηναῖς. λειποστρατιᾳ δὲ καὶ κατακοιμηθέντων τῶν ἐν δὲ χάρακι, παρελθεῖν ἐάσαντες δ' πλεῖον μέρος ἢ νυκτὸς, καθοπλισάμενοι ὁδὸν τὴν ἑωθινὴν φυλακὴν. ἐπιθέντα διὰ σύνεγγυς τῶν ῥωμαίων παρασκαπτοπεδεύοις. καὶ πολλοὺς μὲν αὐτῶν ἀπέκτειναν. οὐκ ὀλίγους δὲ κατεβαλόντες ὁδὸν πεντήκοντα σάδια δ' μεταξὺ διάσιμα τῶν στρατοπέδων. οἱ δὲ συστρατευόμενοι κελτοὶ διὰ τοῖς ῥωμαίοις, θεωροῦντες ἐπικυδεστέρας τὰς τῶν καρχηδονίων ἐλπίδας, ὑπεξάμενοι πρὸς ἀλλήλους καιρὸν, ἐπετήρουν πρὸς ἐπίθεσιν. μένοντες ἐν τοῖς ἑαυτῶν ἕκαστοι σκηναῖς. λειποστρατιᾳ δὲ καὶ κατακοιμηθέντων τῶν ἐν δὲ χάρακι, παρελθεῖν ἐάσαντες δ' πλεῖον μέρος ἢ νυκτὸς, καθοπλισάμενοι ὁδὸν τὴν ἑωθινὴν φυλακὴν. ἐπιθέντα διὰ σύνεγγυς τῶν ῥωμαίων παρασκαπτοπεδεύοις. καὶ πολλοὺς μὲν αὐτῶν ἀπέκτειναν. οὐκ ὀλίγους δὲ κατεβαλόντες τῶν τεθνεώτων, ἀπεχώρουν πρὸς ὁ καρχηδονίων στρατόπεδον. τέλος δὲ τὰς κεφαλὰς ἀποτεμόντες τῶν τεθνεώτων, ἀπεχώρουν πρὸς ὁ καρχηδονίων στρατόπεδον.

* Alias ἀποῖς.

χιλίους· ὄντες πεζοὶ μὲν εἰς μυρίους. ἱππεῖς δὲ μικρῷ λειπόντες πεντακοσίους· αὐνίβας δὲ Φιλοφόνως ἀποδεξάμενος αὐτῶν τὴν παρουσίαν, τούτοις μὲν εὐθέως παρεκάλεσε, καὶ σωρείας ἑκάστοις τὰς ἁρμοζούσας ἐπαγγειλάμενος, ἐξέπεμψεν εἰς τὰς ἑαυτῶν πόλεις. διαλύσοντας μὲν τὰ πεπραγμένα ταῖς πολίταις. παρακαλέσοντας δὲ πρὸς τὴν αὐτοῦ συμμαχίαν. ἤλπιζε γὰρ ὅτι πάντες καταναγκάσουσι τοὺς κοινωνήσαντας τῶν πραγμάτων ἐπιγόντες δ' ὄχλους ἐκ τῶν σφετέρων πολιτῶν παραυτίκα τοὺς Ῥωμαίους. ἅμα δὲ τούτοις καὶ τῶν ἑαυτοῦ πραγματικῶν, καὶ τοὺς σφετέρους ἄνδρας ἐγχειρίζοντας αὐτῷ, τοὺς μὲν τὴν διάδοσιν τῆς χώρας ἀπὸ Ῥωμαίων ἀπεσταλμένους ὧν καταρχὰς ἐκυρίευσε τοῦ πολέμου παρασπονδήσαντες καθάπερ ἐπάνω προεῖπον, ἀποδεξάμενος αὐνίβας τὴν εὔνοιαν αὐτῶν, ὡσαύτως μὲν καὶ Φιλίας καὶ συμμαχίας ἔθετο πρὸς τοὺς παρόντας πίστεις. τοὺς γε μὴν ἄνδρας αὐτοῖς ἀπέλυσε. παραγγείλας τηρεῖν, ἵνα κομίσωνται τοὺς αὐτῶν ὁμήρους κατὰ τὴν ἀρχὴν πρόθεσιν. τὸ πλῆθος δὲ χιλιάδες ὡσεὶ τοῦ γεγονότος παρασπονδήματος, καὶ συλλογισάμενοι ὅτι πάλαι ποτὲ ὑπὸ τῶν κελτῶν πρὸς αὐτοὺς ἀλλοτρίως διακειμένων, τούτων ἐπιγεγονότων, πάντας τοὺς ἀπὸ γαλατῶν συμβήσεται πρὸς τοὺς καρχηδονίους ἀπονεύειν, ἔγνω δεῖν βιάζεσθαι μέλλον. διόπερ ἐπιγενομένης νυκτὸς ἀπὸ τὴν ἑωθινὴν, ἀναζεύξασ ἐποιεῖτο τὴν πορείαν ὡς ἐπὶ βεβαίαν ποταμόν. καὶ τοὺς τούτῳ σπεύδοντας γεωλόφους. διὰ τὸ τῶν τόπων ὀχυρότητα, καὶ τοῖς προκοῦσι τῶν συμμάχων. ἀνέβας δὲ τὴν ἀναζυγὴν αὐτῶν ἐποιήσατο, πρωτίκα μὲν τοὺς νομάδικοὺς ἱππεῖς διαπέμψας. μετ' οὐ πολὺ δὲ τοὺς ἄλλους. τούτοις ἐκ πολλοῦ τὴν δύναμιν ἔχων αὐτὸς εἵπετο κατόπιν. οἱ μὲν οὖν νομάδες εἰς ἔρημον τὴν στρατοπεδείαν ἐμπεσόντες, ταύτην ἐνεπίμπρασαν. ὁ δὲ καὶ σφόδρα ἐβούλετο τοῖς ῥωμαίοις. ὡς εἴπερ οὗτοι καταπόδας ἀκολουθήσαντες ἐβιάσαντο ταῖς ἀποσκευαῖς πολλοὺς αὐτῶν ἀπὸ τῶν ἱππέων ἐν τοῖς ἐπιπέδοις συνεβῆ διαφθαρῆναι. νῦν ὡς πλείστους ἔφθασαν διαβάντες ἐπὶ θάτερα τὸν ποταμὸν τῶν μὲν καταλειφθέντων ὑπ' οὐρανίας, οἱ μὲν διεφθάρησαν. οἱ δὲ ζῶντες ἑαλώσαν ὑπὸ τῶν καρχηδονίων. πόλις μὲν οὖν διαβὰς ἐπὶ τὸν προειρημένον ποταμὸν, ἐστρατοπέδευσε πρὸ τῶν πρώτας λόφους. ὑπερβαλὼν τάφρῳ καὶ χάρακι τὴν παρεμβολὴν, αὐξήσειν μὲν ἐπὶ πλέον καὶ τὰς μετ' ἐκείνης δυνάμεις. ἐθεράπευε δ' αὐτὸν ἐπιμελῶς, ἀπονοίζων εἰ δύναιτο κοινωνῆσαι τοῦ μέλλοντος κινδύνου. αὐνίβας δὲ πρὸ τετάρακοντα σταδίων ἀπέχων τῶν πολεμίων. αὐτὸς κατεστρατοπέδευσε. ὁ δὲ τῶν κελτῶν πλῆθος ἐπὶ τὰ πλάγια κατοικοῦν, συνεξικνεῖτο τοῖς τῶν καρχηδονίων ἐλπίσι, σφαλερῶς μὲν ἐχορήγει δ' στρατόπεδον τοῖς ἐπιτηδείοις. ἕτοιμον δ' ἦν παντὸς κοινωνεῖν ἔργου καὶ κινδύνου τοῖς πρὸ αὐνίβαν. οἱ δ' ἐν τῇ ῥώμῃ πρεσβευτῶν τῶν κατὰ τὴν ἱσπανικὴν ἀξενίζοντο μὲν τοι συμβεβηκὸς ἐν πρὸς τὴν πρόσοδον. οὐ μὴν ἀπόρουν γε σκέψεως, πρὸς δὲ μὴ δοκεῖν αὐτοῖς, ἦτ' ἂν εἶν δ' γεγονός. ἀλλ' οἱ μὲν, ἀπὸ τῶν δ' τὴν τοῦ στρατηγοῦ προαίρεσιν. οἱ δὲ, τὴν τῶν κελτῶν ἐθελοκακίαν. συνεχόμενοι δ' τελευταίας ἀπορίας. καθόλου δὲ τῶν πιθανῶν στρατοπέδων ἀκεραίων ὄντων, ἀκεραίοις ἐν διελάμβανον τὰς περὶ τῶν ὅλων ἐλπίδας. ὅθεν διαβάντος τὸν ποταμὸν καὶ τῶν μετ' ἐκείνης στρατοπέδων, διαπορευομένων δ' ἀπὸ ῥώμης, ἐξ ἐπιφανείας ἐδόξαζον κινθήσεσθαι τὴν μάχην. ἀθροισθέντων δὲ ὧν στρατιωτῶν κατὰ ὄνδρον εἰς ἀείμνηστον ἀναλαβὼν αὐτοὺς ὁ στρατηγὸς, προῆγε πρόσω σπεύδων συμβάλλειν τοῖς πρὸ αὐτοῦ πόλιον. συμμίξας δὲ διαστρατοπεδεύσας παρὰ τὰς οἰκείας δυνάμεσι, ὁ μὲν πλῆθος ἀνελάμβανε τῶν ἀνδρῶν. ὡς ἂν ἐκ λιλυβαίου τετάρακοντα σπείρας ἡμέρας πεπεζοπορηκότων εἰς ἀείμνηστον. τὰς δὲ παρασκευὰς ἐποιεῖτο πάσας ὡς πρὸς μάχην. αὐτὸς δ' ἐπιμελῶς σπεύδων τοῦ πολίου. τὰ μὲν ἤδη γεγονότα πυνθανόμενος, πρὸς δὲ τῶν παρόντων συνδιανοούμενος. κατὰ δὴ τοὺς αὐτοὺς καιροὺς αὐνίβας πραξικοπήσας πάλιν κλασάλιον, ἐνδόντος αὐτῷ τοῦ πεπιστευμένου πρὸ ῥωμαίων, αὐθρόος ἐπεγγεσινοῦ, κατέχε. νομίζων δὲ κύριος τοῦ φουρᾶς καὶ τοῦ σίτου παραθέσεως, τούτῳ μὲν πρὸς ὀλίγον ἐχρήσατο. τοὺς δὲ πρὸ ἀνθρώπους ἀβλαβεῖς μθ' ἑαυτοῦ προῆγε. τίμια βαλόμενος ἐκφέρειν τοῦ σφετέρας προαιρέσεως, πρὸς δὲ μὴ δοκοῦντας, ἀπελπίζειν τὴν πρὸ αὐτῷ σωτηρίαν, τοὺς δὲ τῶν καιρῶν καταλαμβανομένους. ὃν δὲ προδότην ἐπιμισε με

μὴ σφε μεγάλως· ἐκκαλέσασθαι σπουδάζων δὲ ὧδε πραγμάτων τάττομένους, πρὸς τὰς καρχη
δονίων ἐλπίσας· μετὰ δὲ ταῦτα συνθεωρήσας τινὰς τῶν κελτῶν, οἱ κατώκουν μεταξὺ τοῦ
πάδου τε καὶ ζεβία ποταμοῦ, πεποιημένους μὲν καὶ πρὸς αὐτὸν φιλίαν, νεωτεμνομένους δὲ τὴ
πρὸς ρωμαίους, καὶ πεπεισμένους ὑφ' ὑποῦτῳ σόφῳ τὴν πρὸ ἀμφοῖν ἀσφάλειαν αὐτοῖς σώ
ζειν, ἔχα ποσέλλει στρατιὰς μὲν ἀχιλίους· ἱππεῖς δὲ κελτοὺς καὶ νομάδας εἰς χιλίους. προσάξας
ἐπιφραμεῖν αὐτῶν τὴν χώραν. τῶν δὲ προαξάντων δ' προσταχθὲν, ἃ πολλὴν ἐβουλαβομένων
λείαν, εὐθέως οἱ κελτοὶ πρῆσαν ἣν δ' ἔν χάρακα τῶν ρωμαίων ἐρήμοις σφίσι βοηθεῖν. πύθεσθ
λὲ πάλαι ζώντων ἀφορμὴν τοῦ πράττειν, τότε λαβὼν πρόφασιν, ἔχα στείλετῶν μὲν ἱππέων δ'
πελεῖσον μέρος. στρατιὰς δὲ σὺν τούτοις ἀκοντισὰς εἰς χιλίους. συνῆγε τούτων προσμιξάντων
στρατοπέδῳ καὶ ἱππέων, καὶ σταμαχομένων τοῖς πολεμίοις ὑπὲρ τῆς λείας, ἐβόησαν οἱ κελτοὶ σὺν τοῖς
νομάσι, καὶ τὴν ἀπὸ χώρησιν ἣν δ' ἑαυτῶν ἐποιοῦντο χάρακα. ταχὺ δὲ σωσάσαντες δ' γενόμενον
οἱ προκαθήμενοι τῶν καρχηδονίων πρεμβολῆς, ἐντεῦθεν τὰς ἐφεδρείας ἐβοήθουν τοῖς στρατο
μένοις. οὐ γενομένῳ δ' ὑστέροις οἱ ρωμαῖοι, πάλιν ἐπεποιοῦντο τὴν ἀπόλυσιν, εἰς τὴν ἑαυτῶν πα
ρεμβολήν. πύθεσθαι δὲ ζωγρῶν δ' μνόμενον, πάντας ἐπαφῆκε δὲ ὧδε ἰππέας καὶ δὲ ἀκοντιστάς.
τούτου δ' συμπεσόντος ἄνδρας ἐμπλίναντες οἱ κελτοὶ, πρὸς τὴν ἑαυτῶν ἀσφάλειαν ὑπεχώρουν.
ὁ δὲ στρατηγὸς τῶν καρχηδονίων, ἀπαράσκευος ὢν πρὸς δ' κείνην τὰ ὅλα, καὶ νομίζων δεῖν μὴ
δὲ στρατεύεσθαι χωρὶς προθέσεως, μηδ' ἐκ πάσης ἀφορμῆς σπεύδειν δὲ ὁλοχερεῖς κινδύνους, ὅ περ δεῖν
φατέον, μὴ μόνος ἔργον ἀγαθοῦ, τότε μὲν ἐπέσχε δὲ πρὸ αὐτοῦ σωεγγίσαντας τοῦ χάρακι. καὶ
σῆναι μὲν ἐκ μεταβολῆς ἀνάγκασε. διώκειν δὲ ἐκ συμπλέκεσθαι τοῖς πολεμίοις ἐκώλυσε δὲ τῶν
σπουδαρετῶν καὶ σκληπικτῶν ἀνακαλούμενος. οἱ δὲ ρωμαῖοι βραχὺν ἐπισχόντες χρόνον, ἀνέλυσαν·
ὀλίγους μὲν αὐτῶν ἀποβαλόντες. πλείους δὲ τῶν καρχηδονίων διεφθαρκότες. ὁ δὲ πύθεσθαι με
τεωρισθεὶς καὶ σπουδαρῆς γενόμενος ἣν τοῦ προτερήμασι, φιλοτίμως εἶχε, πρὸς δ' τὴν τα χέ
σιν κρῖναι τὰ ὅλα. προέκειτο μὲν δὲ ὧδε κατὰ τὴν ἰδίαν γνώμην χρῆσθαι τοῖς πολλοῦσι δὲ δ' ἂν
πόλιον ἀρωστεῖν. ὅμως δὲ βαλόμενος προσλαβέσθαι καὶ τὴν τῶν σωάρχοντας γνώμην, ἐσπιεῖτο
λόγοις σπουδαῖοις τούτων πρὸς αὐτόν. ὁ δὲ σπόλλιος τὴν ἐναντίαν εἶχε διάληψιν σπουδαῖων ἐνέσω
των. τὰ δὲ στρατόπεδα χειμασκήσαντα, βέλτιον τὰ πρὸ αὐτῶν ὑπελάμβανε γενήσεσθαι· τήν
τε τῶν κελτῶν ἀθεσίαν οὐκ ἐμμενεῖν ἐν τῇ πίστει, τῶν καρχηδονίων ἀπραγούντων, καὶ τὴν ἡσυχί
αν ἀναγκαζομένων ἄγειν. πρὸς δὲ τούτοις αὐτὸς ὑπαθεὶς ἐκ τῶν θαύματος, ἀληθινὴν παρέξε
σθαι χρείαν ἠλπιζε τοῖς κοινοῖς πράγμασι. διὸ καὶ τοιούτοις χρώμενος λογισμοῖς, μενεῖν ἠξίου
δὲν πιβέριον ὧδε τῶν προκειμένων. ὁ δὲ προειρημένος, ἤλπιε μὲν ἕκαστα τούτων ἀληθινῶς λε
δὲν πρᾶγμα καὶ δέοντος. ὑπὸ δὲ τῶν φιλοδοξίας ἐλαυνόμενος καὶ καταπιστεύων τοῖς πράγμασι, πᾶσα
πόμενα καὶ δέοντος. ὑπὸ δὲ τῶν φιλοδοξίας ἐλαυνόμενος καὶ καταπιστεύων τοῖς πράγμασι, πᾶσα
λόγως ἐσπεύδε κρῖναι μὲ αὐτῷ τὰ ὅλα. καὶ μήτε δὲν πόλιον δύνασθαι παρατυχεῖν τῆ μάχη,
μήτε ὧδε ἐπικαθισαμένου στρατηγὸς φθᾶσαι παραλαβόντας τὴν ἀρχήν. οὕτως ἦν ὁ χρό
νος. διόπερ οὐ δὲν τῶν πραγμάτων καιρὸν ἐκλεπόμενος, ἀλλὰ δὲν ἴδιον, ἐμελλε τῶν δέοντος σφα
λήσεσθαι προφανῶς. ὁ δ' ἀννίβας παραλησίους ἔχων ὑπονοίας σπολλῷ σπουδαῖος τῶν ἐνέσω
των, κατὰ τοὐναντίον, ἑαυτοῦ συμβαλεῖν τοῖς πολεμίοις. θέλων μὲν πρῶτον ἀκράτοις ἀπο
χήσασθαι τὰς τῶν κελτῶν ὁρμάς. δεύτερον, ἀνάγκη τοῖς νέοσυλλόγοις συμβαλεῖν τοῖς
τῶν ρωμαίων στρατοπέδοις. τρίτον, ἀδυνατοῦντος ἐπὶ τοῦ σπολλίου ποιήσασθαι δὲν κίνδυνον.
δὲ μέγιστον, πράττειν τι καὶ μὴ προϊέσθαι δ' κενὸς δὲν χρόνον. ὑφ' ἃ εἰς ἀλλοτρίαν καθέντι
χώραν στρατόπεδα, ἃ πρὸς δόξοις ἔχειροῦντι πράγμασιν, εἰς δόξας ἦν οὗτος σωτηρίας, δ'
συνεχῶς καινοποιεῖν ἀεὶ τὰς τῶν συμμάχων ἐλπίδας. ἀννίβας μὲν δὲ εἰλὼς τὴν ἐσομένην ὀρ
μὴν πιβερίς, πρὸς δὲ τρισὶν ἦν. πάλαι δὲ διεωρακὼς μεταξὺ τῶν στρατοπέδων τόπον, ἐπίπεδον
μὲν καὶ φιλόν, δύφυᾶ δὲ πρὸς ἑνέδραν, καὶ πρεῖττον ἔχον ὀφυήν. ὑφ' ἃ δὲ ταύτης ἀκάνθας ἃ ἔαρις
συνεχεῖς ἐπιπεφυκότας, ἐπίνετο πρὸς δ' κασρατηγεῖν δὲ ὑπεναντίος. ἐμελλε δ' ὑγιεῶς λή
σεσθαι. οἱ δὲ ρωμαῖοι πρὸς μὲν δὲ ὑλώλεις τόπους ὑπώπτως εἶχον. δὲ δ' δὲ κελτοὶ ἀεὶ πιθέσθαι τὰς
ἐνέδρας ἐν τοῖς θυρίοις χωρίοις. τοῖς δ' ἐπιπέδοις δ φιλοῖς ἀπεπίστευον. οὐκ εἰδότες ὅτι δ πρὸς

θ' λαθεῖν ἢ πρὸς θ' μηλῶν παθεῖν θὺς ἐνεδρεύοντας διφυέστεροι τοῦ χάρακος ὄντες τῆ ὑλωλῶν, δ' ἢ θ' διάνοιξ μὴν ἐκ πολλοῦ προορᾶν πάντας θὺς ἐνεδρεύοντας, ἢ λ' ἐπιπροσθήσεις ἱκανὰς ἐν τοῖς πλείστοις τόποις. θ' ἢ τυχὸν ῥεῖθρον μετὰ βραχείας ὀφύος, ποτὲ λεῖα καλαμὶς ⊂ περὶ καί τι γένος ἀκανθῶν, οὐ μόνον πεζοὶς, ἀλλὰ κ' θὺς ἱππεῖς ἐνίοτε διάτῃ κρύπτειν, ἐὰν βραχέα τὶς προνοηθῆ. τοῦ τὰ μὴν ἐπίσημα τῶν ὅπλων ὕπλια τιθέναι πρὸς τὴν γῆν. τὰς λὲ σαρίσας λάσας ὑποτιθέναι τοῖς ὅπλοις. πλὴν ὅγε τῶν καρχησίων στρατηγὸς κοινολογηθεὶς μάχην τοῦ ἀλλήλοις τοῖς συνέβροις σοὶ τ' μέλλοντος ἀγῶνος, συνταττομένων ἀν τοῦ παντῶν τᾶσι ἐπιβολᾶς, ἅμα τοῦ λῖπνον ποιήσασθαι θ' στρατόπεδον αὐακαλεσάμενος μάχην θ' ἀλλοφὸν, ὄντα νέον μὴν, ὁρμῆς λὲ πλήρη καὶ σαδμαθῆ σοὶ τὰ πολεμικὰ, συνέσποντῶν ἱππέων ἄνδρας ἑκατόν. καὶ πεζοὶς θὺς ἴσους. ἐπὶ λὲ τῆς ἡμέρας οὔσης ἤδη ὅλου τοῦ στρατοπέδου σημηνάμενος θὺς θύρωσοτάτους παρηγγέλκει λειποποιησαμένους, ἥκειν ὡθ' τὴν αὐτοῦ σκηνήν. παρακαλέσας λὲ καὶ παρασήσας τούτοις τὴν πρέπουσαν ὁρμὴν τοῦ καιρῷ παρήγγελε. ἢ θὺς αὐθρωπίσατους ἕκαστον ἐπιλεξάμενον ἐκ τῶν ἱδίων τάξεων, ἥκειν ἐὶς τινα τόπον ἤδη σ' στρατοπεδείας. τῶν λὲ παραξάντων θ' ὅλων τούτοις ἱππεῖς χιλίους καὶ πεζοὶς ἄλλους τοσούτους, ἡγεμόνευε νυκτὸς εἰσ τὴν ἐνέδραν. συνίσας ὁδηγοὺς, καὶ τάξει λῷ διαταξάμενος σοὶ τοῦ καιροῦ τῆς ἐπιθέσεως. ἀνθ' ὧς λ' ἅμα τοῦ φωτὶ θὺ νομαδικοὶς ἱππεῖς συναγαγὼν, ὄντας φερεκάκους ἀφ' ἑφερόντως, παρεκάλεσε, καὶ τινας δωρεὰς ἐπαγγειλάμενος τοῖς ἀνδράσι παθήσασι, προσέταξε πελάσαντας τοῦ τῶν ἐναντίων χάρακι κατὰ σουλὴν ἐπιβαίνειν θ' ποταμόν. καὶ προσακροβολιζομένους, κινεῖν θὺς πολεμίους, ὁλόμωθ' αὐαιρίσεις ἢ πρὸς θ' μέλλον ἀπαρασκεύους λαβεῖν θὺς ὑπεναντίους· θὺς λὲ λοιποὺς ἡγεμόνας ἀθροίσας, ὁμοίως παρεκάλεσε πρὸς θ' ἐν κίνδυνον. καὶ πᾶσιν ἀειστοπιεῖσθαι παρήγγειλε. καὶ σοὶ τὴν τῶν ὅπλων ἢ τῶν ἵππων πίνεσθαι θεραπείαν. ὁ λὲ πιβέριος, ἅμα τοῦ σωιρεῖν ἐγγίζοντας θὺ νομαδικοὺς ἱππεῖς, παραυτίκα μὴν τὴν ἵππον ἀφ' ἑστίαλε. προσάξας ἔχεσθαι καὶ συμπλέκεσθαι τοῖς πολεμίοις. ἀφ' ἧς λὲ τούτοις, ἀφέστειλε θὺς πελακοντιστὰς εἰσ ἀφ' ἑκατοντάδος, ἐκίνει λὲ καὶ τὴν λοιπὴν δύναμιν ἐκ τοῦ χάρακος, ὡς ἀφ' ἑπιφανείας κειμένων τῶν ὅλων. ἐπαιρόμενος τῷ τε πλήθει τῶν ἀνδρῶν, καὶ τοῦ γεγονότι τῇ προτεραίᾳ σοὶ θὺς ἱππεῖς δυσημερήματι. οὔσης λὲ ἤδη ὥρας σοὶ χειμερινὰς ζοπὰς, ἢ τ' ἡμέρας νιφετώδους ἢ ὑγρᾶς ἀναφερόντος, τῶν λ' ἀνδρῶν ἢ τῶν ἵππων, χελὸν ὡς ἐπεῖν ἃ πάντων αὐαίσεων ἐκπεπορθυμένων. θ' μὴν πρῶτον, ὁρμὴ ἢ προθυμία σοὶ θ' πλῆθος ἦν. ἐπιγενομένης λὲ τ' τοῦ χρεβία ποταμοῦ ἀναβάσεως, καὶ προσαναβεβηκότος τοῦ ῥεύματος, ἀφ' θ' ἐν τῇ νυκτὶ ῥυόμενον ἐν τοῖς ὑπὲρ τὰ στρατόπεδα τόποις ὄμβρον, μόλις ἔσω τῶν μασῶν οἱ πεζοὶ βαπτιζόμενοι διέμενον. ἀφ' ὧν ἐκακοπάθει θ' στρατόπεδον ὑπότε τοῦ ὑγρὸς καὶ τ' ἐνδείας, ὡς ἂν, ἤδη φ' ἡμέρας προβαινούσης. οἱ λὲ καρχησήνιοι κατὰ σκηνὰς βεβρωκότες ⊂ πεπωκότες, καὶ θὺ ἴσους ἑτοιμακότες, ἀλείφοντο ἡ καθωλίζοντο σοὶ τὰ πυρὰ πάντες. αἰνίξας λὲ θ' καιρὸν ἐπιτηρῶν, ἅμα τοῦ σωιρεῖν θὺ ῥωμαίους ἀναβεβηκότας θ' ποταμὸν προβαλόμενος ἐφεδρείαν θὺς λογχοφόρους ἡ βαλιαρεῖς, ὄντας εἰσ ἀφ' ἑκατοντάδος ἀφ' ἧς τὴν δύναμιν. καὶ προαγαγὼν ὡς ὀκτὼ σάδια πρὸ τ' στρατοπέδου ἀς τοὺς μὴν πεζοὺς ὑπὸ μίαν σύνταξιν παρενέβαλε σοὶ δισμυρίους ὄντας θ' ἀριθμόν. ἴβηρας καὶ κέλτους ⊂ λίβυας. θὺς λ' ἱππεῖς μελῶν ἐφ' ἑκάτερα. πλέοντ' κέρασι. πλείους ὄντας μυρίων ζ' τοῖς πρὸ τῶν κελτῶν συμμάχοις. τὰ λὲ θηρία μεσίσας πρὸ τῶν κεράτων, λὶ ἀμφοτέρων προεβάλλω. πιβέριος λὲ κατὰ θ' αὐτὸν καιρὸν, θὺς μὴν ἱππεῖς ἀνεκαλεῖτο. θεωρῶν ὅτι ἔχοντας ὅπως χρήσονται θοῖς ὑπεναντίοις. ἀφ' θ' τοὺς νομάδας ἀποχωρεῖν μὴν θύχερῶς καὶ σπαράλλω. ἐπικεῖσθαι λὲ πάλιν ἐκ μεταβολῆς τολμηρῶς ἢ θρασέως. θ' ἢ νομαδικὴς μάχης ἰδιόν θστ' θοῖς. θὺς λὲ πεζοὺς πρενέβαλε κατὰ τὰς εἰθισμένας παρ' αὐτοῖς τάξεις. ὄντας τοὺς μὴν ῥωμαίους εἰσ μυρίους ἀφ' ἑκατοντάδος. θὺς λὲ συμμάχους εἰς δισμυρίους. θ' ἢ τέλειον στρατόπεδον πρὸ' αὐτοῖς πρὸς τὰς ὁλοχερεῖς ἐπιβολάς, ἐκ τοσούτων αὐδρῶν θστ', ὅταν ὁμοῦ θὺς σπάτους ἑκατέρους οἱ καιροὶ συνάψωσι. μετὰ λὲ ταῦτα τοὺς ἱππεῖς ὑφ' ἑκάτερον

θὺς θ'

θεὶς δὲ κέρας, ὄντας εἰς τετρακισχιλίους, ἐπὶ τοῖς ἀντιπάλοις στρατοῦσι ἐν τάξει καὶ βάλλων ποιούμενος τὴν ἔφοδον. ἤδη δὲ συνεγγὺς ὄντων ἀλλήλοις, συνετάλακησαν οἱ προκείμενοι τῶν δυνάμεων εὐζωνοι. τούτου δὲ συμβάντος, οἱ μὲν ῥωμαῖοι, κατὰ πολλοὺς τόπους ἡλαττοῦντο. τοῖς δὲ καρχηδονίοις, ἀπροσδόκητον ἐνέβαινε γίνεσθαι τὴν χρείαν. ἄτε δὴ τῶν μὲν ῥωμαίων πεζακοντιστῶν κακοπαθούντων ἐξ ὀρθρου, καὶ πολέμων τὰ πλεῖστα ἐθέλη, κατὰ τὴν πρὸς ὀδὸν νομάδας συμπλοκήν. τῶν δὲ καταλειπομένων ἐθελόντων, ἀχρειουμένων αὐτοῖς, ἐξ' τὴν σωτηρίαν ἐξ νοτίδος. παραπλήσια δὲ τούτοις συνέβαινε καὶ πρὸς ὀδὸν ἱππεῖσι γίνεσθαι, καὶ πρὸς ὀδὸν σύμπαν αὐτοῖς στρατόπεδον. πλεῖστ γε μὴν τοὺς καρχηδονίους ὑπῆρχε τἀναντία τούτων. ἀκμαῖοι γὰρ παρατεταγμένοι καὶ νεαλεῖς ἀεὶ πρὸς ὀρθρον, εὐχείστως καὶ προθύμως εἶχον πρὸ ἅπαντα γὰρ ἐξαθλεῖν ἐξ τῶν μασημάτων ὀδὸν προκινδυνεύοντας, καὶ συμπεστεῖν τὰ βαρέα τῶν ὅπλων ἀλλήλοις, οἱ μὲν ἱππεῖς οἱ τῶν καρχηδονίων, εὐθέως ἀπ' ἀμφοῖν τοῖν κεράτοιν ἐπίεζον ὀδὸν ἀντιπάλοις, ὡς ἂν γὰρ πλήθει πολὺ διαφέροντες, καὶ τὰς ἀκμὰς αὐτῶν τε καὶ τῶν ἱππέων ἐξ τὴν προειρημένην ἀκεραιότατον πρὸς τὴν ἔξοδον. οἷς δὲ ῥωμαίοις τῶν ἱππέων ὑπεχωρησάντων, καὶ φιλοθέντων τῶν ἐξ φάλαγγος κεράτων, οἱ τε λογχοφόροι τῶν καρχηδονίων, καὶ ὁ τῶν νομάδων πλῆθος ἐπεραίρονθ' ὀδὸν προτεταγμένοις τῶν ἱππέων, καὶ πρὸς τὰ νῶτα τῶν ῥωμαίων ἐπῆντες οἷς ῥωμαίοις, πολλὰ καὶ κακὰ διειργάζοντο. καὶ μάχεσθαι τοῖς κατὰ κέρατα προσωπίπτοντες οἷς ῥωμαίοις, πολλὰ καὶ κακὰ διειργάζοντο. καὶ μάχεσθαι τοῖς κατὰ πρόσωπον οὐκ εἶχον. διὰ δ' ἐν τοῖς ἐναρέσιν ὅπλοις, πρὸ ἀμφοῖν τὰς πρώτας ἔχοντες καὶ μέσας τὸ ὅλης παρεμβολῆς τάξεις, ὥστε πολὺν χρόνον ἐμάχοντο συσάλλων, ἐφάμιλλον ποιούμενοι τὸν κίνδυνον. ἐν ᾧ καιρῷ πανασάντων τῶν ἐκ τ' ἐνέδρας νομάδων, καὶ προσπεσόντων ἄφνω κατὰ νῶτα τοῖς ἀγωνιζομένοις ὀδὸν τὰ μέσα, μεγάλην παραχὴν καὶ δυσχρησίαν ἐνέβαινε γίνεσθαι ὀδὸν τὰς ῥωμαίων δυνάμεις. τέλος δ' ἀμφότερα τὰ κέρατα τῶν ὀδὸν ἐν πλείονι περιούμενα, καὶ τὰ πρόσωπον μὲν ὑπὸ τῶν θηρίων, πλείστ δὲ καὶ κατὰ τὰς ἐκ τῶν πλαισίων ἐπιφανείας ὑπὸ τῶν ὀξυζώνων ἐξάπτοντο καὶ ἐνωθοῦντο κατὰ ἓν ἀγωνιῶν πρὸς ἓν ὑποκείμενον ποταμόν. τούτου δὲ συμβάντος οἱ κατὰ μέσον ἓν κίνδυνον ταχθέντες τῶν ῥωμαίων, οἱ μὲν κατόπιν ἐφεσῶτες ὑπὸ τῶν ἐκ τῆς ἐνέδρας προσπεσόντων, ἀπώλοντο ἢ κακῶς ἔπαθον. οἱ δὲ ὀδὸν τὰς πρώτας χώρας ἐπανηγκαθέντες, ἐκράτησαν τ' κελτῶν, καὶ μέρος τινὸς τῶν λιβύων. καὶ πολλοὺς αὐτῶν ἀποκτείναντες, διέκοψαν τὴν τῶν καρχηδονίων τάξιν. θεωροῦντες δὲ ὀδὸν ἀπὸ τῶν ἱππέων αὐτῶν ἀποκτείναντες, διέκοψαν τὴν τῶν καρχηδονίων τάξιν. θεωροῦντες δὲ ὀδὸν ἀπὸ τῶν ἱππέων κεράτων ἐκπεπεσμένους, ἀ μὲν ἐπιβοηθεῖν τούτοις, ἢ πάλιν εἰς τὴν ἑαυτῶν ἀποχώρησιν πρεμπεσόντας, ἀπέγνωσαν, ὑφορώμενοι μὲν ἀ πλῆθος τ' ἱππέων. κωλυόμενοι ἢ δ' ἓν ποταμὸν μὴ τὴν ἐπιφοράν μὴ συσροφὴν τ' κατὰ κεφαλὴν ὁμβρον. τηροῦντες δὲ τὰς τάξεις ἀθρόοι μετ' ἀσφαλείας ἀπεχώρησαν εἰς πλαγιοπτίαν. ὄντες οὐκ ἐλάττους μυρίων, τῶν δὲ λοιπῶν, οἱ μὲν πλεῖστοι ἀπεχώρησαν εἰς τὸν ποταμὸν ἐφθάρησαν ὑπότε τῶν θηρίων μὴ τῶν ἱππέων. οἱ δὲ διαφυγόντες τῶν πηῶν, ὀδὸν ἓν ποταμὸν ἐφθάρησαν ὑπότε τῶν θηρίων μὴ τῶν ἱππέων πρὸς δ' εἰρημένον σύστημα πολιόμενοι τὴν ἀποχώρησιν, αὐτέκοντο δ' πλεῖστον μέρος τῶν ἱππέων πρὸς δ' εἰρημένον σύστημα πολιόμενοι τὴν ἀποχώρησιν, αὐτέκοντο καὶ δ' πλεῖστον μέρος τῶν ἱππέων πρὸς δ' εἰρημένον σύστημα πολιόμενοι τὴν ἀποχώρησιν, αὐτέκοντο μίσθησαν ἅμα τούτοις εἰς πλαγιοπτίαν. δ' ἢ τῶν καρχηδονίων στρατόπεδον, ἕως τ' ποταμοῦ καὶ πεδίωξαν ὀδὸν πολεμίους, ὑπὸ ἢ τ' χειμῶνος ὀυκ ἔτι δυνάμενον ποππωτέρω προβαίνειν, ἐπανῆλθέ πάλιν εἰς τὴν παρεμβολήν. καὶ πάντες μὲν τῇ μάχῃ ὀδὸν χερεῖς ἦσαν ὡς κατορθωκότες, συνέβαινε δ' ὀλίγους μὲν τῶν ἰβήρων καὶ λιβύων, τοὺς δὲ πλείους ἀπολωλέναι τῶν κελτῶν. ὑπὸ δὲ τῶν ὄμβρων καὶ τ' ἐπιγενομένης χιόνος, οὕτω μετέπιπτον λεπτῶς, ὥστε τὰ μὲν θηρία διαφθαρῆναι πλὴν ἑνός. πολλοὺς δὲ τῶν ἀνθρώπων ἀπόλυσθαι ἢ τῶν ἱππέων δ' δ' τύχοσ. ὁ δὲ πρέσβεσ εἰλὼς μὲν τὰ συμβεβηκότα. βαλόμενος δὲ κατὰ δύναμιν ἐπικρύπτεσθαι ὀδὸν ἐν τῇ ῥώμῃ δ' γενούς, ἔπεμπε ὀδὸν ἐπαγγελοῦντας. ὅτι μάχης γενομένης τὴν νίκην αὐτῶν ὁ χειμὼν ἀφείλετο. οἱ δὲ ῥωμαῖοι πλαυτίκα μὲν ἐπίστευον οἷς προσπίπτοις. μετ' οὐ πολὺν δὲ πυνθανόμενοι ὀδὸν μὲν οἱ καρχηδόνιοι, ἢ τὴν παρεμβολὴν τὴν αὐτῶν τηρεῖν, ἢ τοὺς κελτοὺς πάντας ἀπενεγθῆναι πρὸς τὴν ἐκείνων χιλίαν, οἷς δὲ πρ' αὐτῶν ἀπολελοιπότας τὴν παρεμβολὴν ἐκ τῆς μάχης ἀνακεχωρηκέναι, ἢ ῥυηθροῖσθαι πάντας εἰς τὰς πόλεις, καὶ χορηγεῖσθαι ἢ οἷς ἀναγκαίοις ἐκ θαλάττης ἀπὸ δ' πάσου ποταμοῦ, καὶ λίαν σαφῶς ἔγνωσαν τὰ περὶ τὸν κίνδυνον. διὸ ἢ παδεξῆ

φανέντος αὐτοῖς τοῦ πράγματος, τοὺς τὰς λοιπὰς παρασκευὰς ἀναφερόντως ἐπίνοντο. καὶ τοὺς φυλακὴν τῶν προκειμένων τόπων ποιησαμένους εἰς σαρδόνα καὶ σικελίαν στρατόπεδα. πρὸς δὲ τούτοις εἰς τάραντα πρὸς φυλακὰς ἢ τῶν ἄλλων τόπων εἰς τὰς βύκαρας. πρεσκευάσαν δὲ καὶ ναῦς ἑξήκοντα πεντήρεις. γναῖος δὲ στρουΐλιος, ὁ γναίου φλαμίνιος, ὅτε περ ἔτυχον ὕπατοι τότε καθεσταμένοι, συνῆγον τοὺς συμμάχους. ἦ κατέγραφον τὰ πρὸς αὐτοὺς στρατόπεδα. πρῶτον δὲ καὶ τὰς ἀγυιὰς, τὰς μὲν εἰς ἀρίμινον, τὰς δ' εἰς τυρρηνίαν. ὡς ἐπὶ τούτοις τοῖς ὁρμοῦσι τοῖς τόποις τὴν ἔξοδον. ἐπειδὰν δὲ καὶ πρὸς ἱέρωνα τοὺς βοηθείας. ὃς ἦ πεντακοσίους αὐτοῖς ἐξαπέστειλε κριτὰς, ἦ χιλίους πελταφόρους. πάντα δὲ ἦ πανταχόθεν ἑνεργῶς ἦτοιμάζον. τότε γὰρ εἰσι φοβερώτατοι ῥωμαῖοι, ἦ κοινῇ καὶ κατ' ἰδίαν, ὅταν αὐτοὺς τοὺς ἦ φόβος ἀληθινός. κατὰ δὴ τοὺς αὐτοὺς καιροὺς, γναῖος κορνήλιος, ὁ καταλειφθεὶς ὑπὸ τάβελφοῦ πολίτης στρατηγὸς ἐπὶ τὴν ναυτικὴν δυνάμεως, καθάπερ ἐπάνω προεῖπον, ἀναχθεὶς ὑπὸ τῶν τοῦ ῥόδανου στομάτων παντὶ τῷ σόλῳ, προσέσχε τῇ ἰβηρίᾳ; πρὸς τοὺς κατὰ δὲ καλούμενον ἐμπορεῖον τόπους. ἀρξάμενος δ' ἐντεῦθεν, ἀποβάσεις ἐποιεῖτο. ἦ τοὺς μὲν ἀπειθοῦντας ἐπολιόρκει τῶν τὴν παραλίαν κατοικούντων ἕως ἰβήρος ποταμοῦ. τοὺς δὲ προσδεχομένους ἐφιλανθρώπει τὴν ἐνδεχομένην ποιούμενος τοὺς αὐτῶν προμήθειαν. ἀσφαλισάμενος δὲ τοὺς προσκεχωρηκότας τῶν παραθαλασσίων, προῆγε παντὶ τῷ στρατεύματι ποιούμενος τὴν πορείαν διὰ μεσογαίου. πολὺ γὰρ ἦν καὶ διὰ συμμαχικὸν ἤθροικε τῶν ἰβήρων. ἅμα δὲ προϊὼν, ἃς μὲν προῆγε, τὰς δὲ κατεστρέφετο τῷ πόλεων. τῶν δὲ καρχηδονίων, οὓς ἔχων ὑπὸ τούτων ἀπελείφθη τῶν τόπων ἄννων, αὐτὸς στρατοπεδευσάντων αὐτοῖς τοὺς πόλιν προσαγορευομένην κίσαν, συμβαλὼν ὁ γναῖος ἐκ παρατάξεως καὶ νικήσας τῇ μάχῃ, πολλῶν μὲν ἐγένετο χρημάτων ἐμπρατής. ὡς ἂν, ἀπάσης τῆς ἀποσκευῆς τῶν εἰς ἰταλίαν ὁρμησάντων πρὸ τούτοις ἀπολελειμμένης. πάντας δὲ τοὺς ἐντὸς ἰβήρος ποταμοῦ συμμάχους ἐποιήσατο καὶ φίλους, ζωγρεῖα δὲ, τόν τε καρχηδονίων στρατηγὸν ἄννωνα καὶ δύο τῶν ἰβήρων αὐθαβάλιν ἔλαβε. τοῦτον δὲ σωθέντα τὸ ραννον μὲν εἶχον τῶν κατὰ τὴν μεσόγαιαν τόπων. ἔνιον δὲ ἀναφερόντως ἀεί ποτε τοῖς καρχηδονίοις. ταχὺ δὲ σωθεὶς ὑπεξαγαγὼν ἀσφαλούμενος, ἦκε παραβοηθῶν ἀναβὰς δὲ ἰβηρα ποταμόν. ἦ καταμαθὼν ἀπολελυμένους τοὺς ἀπὸ τοῦ σόλου τῶν ῥωμαίων, ῥᾳθύμως καὶ κατατεθαρρηκότως ἀναστρεφομένους δὴ δ' προτέρημα τῶν πεζικῶν στρατοπέδων παραλαβὼν ἀπὸ ἑαυτοῦ δυνάμεως, πεζοὺς μὲν εἰς ὀκτακισχιλίους, καὶ καταλαβὼν ἐσκευασμένους κατὰ τὴν χώρας τοὺς ἀπὸ τῶν πολοίων, πολλοὺς μὲν αὐτῶν ἀπέκτεινε. τοὺς δὲ λοιποὺς, ἀναγκάσας φυγεῖν ἐπὶ τὰς ναῦς, οὗτος μὲν οὖν ἀναχωρήσας καὶ ἀναβὰς αὖθις εἰς δὲ ἰβηρα ποταμὸν, ἐπῆγε τοὺς παρασκευὴν καὶ φυλακὴν τῶν ἐντὸς τοῦ ποταμοῦ τόπων. ποιούμενος τὴν παραχειμασίαν ἐν καινῇ πόλει. ὁ δὲ γναῖος σωάγας τοὺς σόλῳ καὶ τοὺς αἰτίους τῶν συμβεβηκότων κατὰ τοὺς παρ' αὐτοῖς ἐθισμοὺς κολάσας, τοὺς λοιποὺς ἤδη σωαγαγὼν ἐπὶ ταυτὸ, τήν τε πεζὴν καὶ τὴν ναυτικὴν στρατίαν, ἐν ταρράκωνι τὴν παραχειμασίαν ἐποιεῖτο. ἀναδοὺς δὲ τὴν λείαν ἴσως τοῖς στρατιώταις, μεγάλην εὔνοιαν καὶ προθυμίαν ἐνεργάζετο πρὸς τὰ μέλλον. ἦ τὰ μὲν κατὰ τὴν ἰβηρίαν ἐν τούτοις ἦν. ἐνιαυτοῦ δὲ τῆς ἑαρινῆς ὥρης, γναῖος μὲν φλαμίνιος αὐξάλαβὼν τὰς αὐτοῦ δυνάμεις, προῆγε δὲ τυρρηνίας. καὶ κατεστρατοπέδευσε πρὸς τῆς τῶν ἀρητίνων πόλεως. γναῖος δὲ στρουΐλιος, τοὔμπαλιν ὡς ἐπ' ἀρίμινον. ταύτῃ παρατηρήσαν τὴν εἰσβολὴν τῶν ἀντεναντίων. αὐνίβας δὲ παραχειμάζων ἐν τῇ κελτικῇ, τοὺς μὲν ῥωμαίους τῶν ἐκ τῆς μάχης αἰχμαλώτων, ἐν φυλακῇ συνεῖχε. τὰ μέτεια τῶν ἀντιπηδίων ἐδῄου. τοὺς δὲ συμμάχους αὐτῶν, ἐπὶ μὲν πρῶτον ἐν τῇ πάσῃ φιλανθρωπίᾳ ἀνεῖχε. μετὰ δὲ ταῦτα συναγαγὼν, παρεκάλει φάσκων, οὐκ ἐκείνοις ἥκειν πολεμήσων. ἀλλὰ ῥωμαίοις ἀντὶ ἐκείνων. ὅπερ ἔφη εἶν αὐτοὺς ἐὰν ὀρθῶς φρονῶσιν, αὐτὲ χεσθαι τῆς πρὸς αὐτοὺς φιλίας. παρεῖναι γὰ πρῶτον μὲν τὴν ἐλευθερίαν ἀναπακτησόμενος ἰταλιώταις. ὁμοίως δὲ τὰς πόλεις καὶ τὴν χώραν. ἣν ἀπὸ ῥωμαίων ἀπολωλεκότες ἕκαστοι τυγχάνοιεν, συναγαγόντων. ταῦτα δ' ἐπαγγειλάμενος ἀφῆκε πάντας χωρεῖς λύτρων εἰς τὴν οἰκείαν. βουλόμενος ἅμα μὲν προκαλεῖσθαι διὰ τοιούτου τρόπου πρὸς

αὐτὸν τοὺς

αὐτὸν δὲ κατοικοῦντας τὴν Ἰταλίαν, ἅμα δ' ἀλλοτριοῦν τὴν πρὸς ῥωμαίους εὔνοιαν. ἐρεθίζειν δὲ, δοκοῦντας πόλεσιν ἢ λιμέσιν ἢ λατομίαις ἢ τῷ ἄλλῳ τῶν ῥωμαίων ἀρχῆς. ἐχρήσατο δέ τινι φοινικικῷ στρατηγήματι τοιούτῳ κατὰ τὴν παρασκευασίαν. ἀγωνιῶν γὰρ τὴν ἀθεσίαν τῶν κελτῶν, καὶ τὰς ἐπιβολὰς τὰς πρὸς αὐτὸν σώματα ἅμα πρόσφατον τῆς πρὸς αὐτοὺς συστάσεως, καὶ πεπιθυμηκότα πειθεταρχεῖν, ἁρμοζούσας τοῖς κατὰ τὰς ὁλοσχερεῖς διαφορὰς τῶν ἡλικιῶν ἐπιτηδεύσεις ἢ ταύτας ἐχρῆτο συνεχῶς μεταπιθήμενος. ὁμοίως δὲ καὶ τὰς ἐθνικὰς μετελάμβανε τάξεις καὶ πανοπλίας ἀεὶ τοῖς πειθεταιρίσι. διὸ οὐ μόνον τοῖς ἀφυιδίως ἰδοῦσι δύσγνωστος ἦν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐν συνηθείᾳ γεγονόσι, θεωροῦσι δὲ τοὺς κελτοὺς δυσχεραίνοντας, ὡς δεῖ δὴ πόλεμον ἐν τῇ παρ' αὐτῶν χώρᾳ λαμβάνειν τὴν πειρᾶν, αὐξάνοντας δὲ καὶ μετεώρους ὄντας εἰς τὴν πολεμίαν, προφάσει μὲν διὰ τὴν πρὸς ῥωμαίους ὀργήν, δι' ἣν πλεῖστον ἀπὸ τὰς ὠφελείας, ἐκείνη τὴν ταχίστην αὐξηθῆναι, καὶ συνεκπληροῦντας τὰς τῶν δυνάμεων ὁρμάς. ἅμα δὲ τὴν ὥραν μεταβάλλειν, πυνθανόμενος τῶν μάλιστα δὴ χώρας δοκούντων ἐμπειρεῖν, ἃς μὲν ἄλλας ἐμβολὰς ἰὰς εἰς τὴν πολεμίαν μακρὰς ἔνεισκε προδήλους τοῖς ἐναντίοις. τὴν δὲ διὰ τῶν ἑλῶν εἰς τυρρηνίαν φέρουσαν, δυσχερῆ μὲν, σώτομον δὲ καὶ πεδάδοξον φανησομένην τοῖς δεῖ δὴ φλαμίνιον. ἀεὶ δὲ ὡδὶ οἰκεῖον τῇ φύσει τούτου τοῦ μέρους, ταύτῃ προέσθαι τὴν πορείαν. διαδηλήσας δὲ ἡ φήμης ἐν δεῖ στρατοπέδῳ, δι' ὅπου μέλλει διά τινων ἑλῶν ἄγειν αὐτοὺς ὁ στρατηγὸς, πᾶσ τις ὑλαβῶς εἶχε πρὸς τὴν πορείαν. ὑφορώμενος βάραθρα καὶ τοὺς λιμνώλεις τῶν τόπων. αἰνίξας δ' ἐπιμελῶς ἐξηπατηκὼς τεναγώλεις καὶ στρεπτοὺς ὑπάρχοντας κατὰ τὴν ὁδὸν τόπους, ἀναζεύξας εἰς μὲν τὴν πρωτοπορείαν ἔθηκε τοὺς λίβυας καὶ ἴβηρας. καὶ πᾶν δ' χρησιμώτερον μέρος τῆς στρατιᾶς διυμέως. συμπαμίξας αὐτοῖς τὴν ἀποσκευὴν, ἵνα πρὸς δ' παρὸν δύπορῶσι τῶν ἐπιτηδείων. πρὸς δὲ μέλλον εἰς τέλος ἀφορμίσῳ εἶχε πάντος τοῦ σκευοφόρου. λογιζόμενος, ὡς ἐὰν ἀληται ἡ πολεμία, ἀτρεθεὶς μὲν οὐ προσδήσεται τῶν ἀναγκαίων. κρατῶν δὲ τῶν ἀποθέρων, οὐκ ἀπορήσει τῶν ἐπιτηδείων. διὸ καὶ τοῖς προειρημένοις, ἐπέβαλε τοὺς κελτούς. διὸ καὶ πᾶσι, τοὺς ἱππεῖς. ἐπιμελήτην δὲ τῆς ὑραίας, δι' ἀδελφὸν ἀπέλιπε μάγωνα. τῶν τε λοιπῶν χάειν, καὶ μάλιστα τῶν κελτῶν μαλακίας καὶ φυγοπονίας. ἵν' ἐὰν κακοπαθοῦντες φεύγωνται πάλιν εἰς τοὐπίσω, κωλύῃ διὰ τῶν ἱππέων καὶ προσφέρῃ τὰς χεῖρας αὐτοῖς. οἱ μὲν δι' ἴβηρες καὶ λίβυες ἀκεραίων τῶν ἑλῶν ποιούμενοι τὴν πορείαν, μετρίως κακοπαθοῦντες ἤνυσαν. ὡς ἂν, καὶ φέρε κακοὶ πάντες ὄντες, καὶ συνήθεις τοιαύτας παλαιπωρίας. οἱ δὲ κελτοὶ, δυσχερῶς μὲν εἰς τοὔμπροσθεν προὔβαινον, τεταραγμένων, τεταραγμένων καὶ διαπεπατημένων εἰς βάθος τῶν ἑλῶν. ἐπιπόνως δὲ καὶ παλαιπώρως ἐπέμενον τὴν κακοπάθειαν; ἄπειροι πάσης τοιαύτης ὄντες κακοχίας. ἐκωλύοντο δὲ πάλιν ἀπευθύνειν εἰς τοὐπίσω διὰ τοὺς ἐφεσπομένους τοὺς ἱππεῖς. πάντες μὲν δὴ ἐκακοπάθουν καὶ μάλιστα διὰ τὴν ἀγρυπνίαν, ἕως ἂν δι' ἡμέρας ἑξῆς ἡμέρας τέτταρας, νῆ δεῖς νύκτας συνεχῶς, λιὔδατος ποιούμενοι τὴν πορείαν. διαφερόντως γε μὴν ἐπόνουν οἱ κατεφθείροντο ὑπὲρ δὲ ἄλλοις οἱ κελτοί. τῶν δὲ ὑποζυγίων αὐτοῖς τὰ πλεῖστα πίπτοντα διὰ δὲ πηλοῖς ἀπωλλοντο. μίαν πρεχόμενα χρείαν ἐν δεῖ πεσὴν τοῖς ἀνθρώποις. καθεζόμενοι γὰρ ἐπ' αὐτῶν τῶν σκευῶν σταγλὸν, ὑπὲρ δὲ ὑγρὸν ὑπεῖχον: καὶ δεῖ τοιούτῳ βραχὺ μέρος τῆς νυκτὸς ἀπεκοιμῶντο. οὐκ ὀλίγοι δὲ νῆ τῶν ἵππων τὰς ὁπλὰς ἀπέβαλον διὰ τὴν συνέχειαν τῆς διὰ τῶν πηλῶν πορείας. αἰνίξας δὲ μόλις ἢ τοῦ πολεμίου θηρίου ἀνεσώθη μετὰ πολλῆς παλαιπωρίας πρὸς ἀγνὴς ὢν, διὰ τὴν βαρύτητα τῆς ἐπενεχθείσης ὀφθαλμίας αὐτῷ. διὸ ἦν ἡ τέλος ἐστερήθη τῆς ὅλεως, οὐκ ἐπιδεχομένης τοῦ καιροῦ καταμονὴν ἢ θεραπείαν, διὰ δὲ τοῦ πολυτάστου ἀδυνάτου. διαπεράσας δὲ πεδάδοξος δὲ ἑλώλεις τόπους, ἡ καταλαβὼν ἐν τυρρηνίᾳ δὲν φλαμίνιον στρατοπεδεύοντα πρὸ τῶν ἀρκτίνων πόλεως, τότε μὲν αὐτῷ πρὸς δοῖς ἔλεσι κατεστρατοπέδευσε: βουλόμενος τήν τε δυνάμιν ἀναλαβεῖν ἢ πολυπραγμόνησαι τὰ πολὺ δὲ στενανόπος, ἢ δὲ προκειμένης τῶν τόπων. πυνθανόμενος δὲ, τὴν μὲν χώραν τὴν πρόσθεν παλλῆς γέμειν ὠφελείας, δι' ἣ φλαμίνιον ὀλοκόσον μὲν καὶ δημαγωγὸν εἶν

θέλομεν πρὸς ἀληθινῶν λέγειν πολεμικῶν πραγμάτων χειρισμὸν οὐκ οὔφυῆ, πρὸς δὲ τούτοις καὶ παπεπιστευκέναι τοῖς σφετέροις πράγμασι συνελογίζετο διότι παραλάξαντος αὐτὸν τὴν ἐκείνου στρατοπεδείαν ἢ καθέντος εἰς τοὺς ἔμπροσθεν τόπους, τὰ μὲν ἀγανακτῶν ἐπιτῶθασμὸν τῶν ὅλων, οὐ δυνάσεται πεζορατῶν διαμενεῖν τὴν χώραν. τὰ δέ, κατηγωκὼς, πεζέσει προχείρως, εἰς πάντα τόπον ἑπόμενος. σπουδάζων δὲ αὐτὸν ποιήσασθαι πρότερημα, ἢ μὴ προσδέξασθαι τὴν παρασίαν, ἢ τὴν ἴσην ἀρχὴν ἔχοντας. ἐξ ὧν πολλοὺς αὐτῶν συνελάμβανε παραδώσειν καιροὺς πρὸς ἐπίθεσιν. πάντα δ' ἐμφόνως ἐλογίζετο ταῦτα μὴ πραγματικῶς. οὐ γὰρ εἰκὸς ἄλλως εἰπεῖν, ὡς εἴ τις οἴεται κυριώτερόν τι μέρος εἶναι στρατηγίας τὸ γνῶναι τὴν προαίρεσιν καὶ φύσιν τῶν τῶν ἐναντίων ἡγεμόνος, ἀγνοεῖ μὴ τετύφωται. καθάπερ γὰρ ἴδιόν τῶν κατ' ἄνδρα ἐστὶ γνώμης ἀγωνισμάτων, οὕτω καὶ τὸ τῶν ἡγεμόνων ἴδιον ἐστὶ νικᾶν συνθεωρεῖν, ὥσθ' ὅμοιον τὸν ἐθικέσθαι τὸ σκοτοῦν, ἢ τί γυμνὸν ἢ ποῖον ἔξοπλον μέρος φάνεται τῶν αὐταγωνιστῶν, οὕτω χρὴ μὴ δὲ ὅλων προσέχοντας σκοπεῖν. οὐχ ὅπου τί τὸ σώματος γυμνόν. ἀλλὰ ποῦ τ' ἀψυχῆς δύχειρωτόν τι πεφαίνεται τῶν ἐναντίων ἡγεμόνος. ἐπεὶ πολλοὶ μὲν δὴ ῥᾳθυμίαν ἢ τὴν σύμπασαν ἀρίαν, οὐ μόνον τὰς κοινὰς πράξεις, ἀλλὰ μὴ δὲ ἰδίους κατὰ προϊέντες βίους ἄρλω. πολλοὶ δὴ τὴν πρὸς οἶνον ἐπιθυμίαν, οὐλ' ὑπνῶσαι δυάντες χωρὶς ἀλλοιῶσεως ἢ μέθης. ἔνιοι δὲ δὴ τὴν πρὸς τὰς τῶν ἀφροδισίων ὁρμὰς ἢ τὴν ἐν θύραις ἔκπληξιν, οὐ μόνον πόλεις μὴ βίους αὐασάτους ἐποιήκασιν, ἀλλὰ ἢ δὲ ζῆν αὐτῶν ἀφήρηνται μετ' αἰσχύνης. ἢ μὲν λειλία ἢ βλακεία καταλίαν μὴν αὐτοῖς ὀνειδος ἐπιφέρει τοῖς ἔχουσι. πολὺ δὲ δὴ τὸ ὅλων ἡγεμόνα γινομένη, κοινὸν ζῆμα μὴ μέγιστον συμβαίνει. οὐ μόνον ἀπράκτους ποιεῖ τοὺς στρατευομένους, πολλάκις δὲ ἢ κινδύνους ἐπιφέρει τοῖς μετέχουσι τοῖς πεπιστευκόσι. προτέτακά γε μὴν ἢ θρασύτης ἢ θυμὸς ἄλογος, ἐπὶ δὲ κενοδοξία ἢ τύφος, δύχειρωτα μὴν τοῖς ἐχθροῖς. ἐσφαλέστατα δὲ τοῖς φίλοις. πρὸς ἃ πᾶσαν ἐπιβολὴν ἐνέδραν. ἀπάτην ἕτοιμος ὅτι τοιοῦτος. διόπερ εἴ τις διάκειται σωτηρίαν τὰ τοιαῦτα πέλας ἀμύνειν τήματα, ἢ τὴν δὲ τῶν προϊένων τοῖς ἐναντίοις, ἢ μάλιστα, ἢ δὲ ἐν δύχειρωτος ἔσται ὁ τοιοῦτος, τὸ πολεμίων τάχις' ἂν, τὸ ὅλων κατακραρίη. καθάπερ νέως ἐὰν ἀφέλη τις τὸν κυβερνήτην. ὁ δ' ὅλον αὐτανδρὶ σκάφος ἐποχείει) πίπτει τοῖς ἐχθροῖς, ὃν ἀνδρῶν δόξῃ ἐὰν δὲ προεσῶται ἐν πολέμῳ διαμένειν χειρώσηται, καὶ τὰς ἐπιβολὰς ἢ συλλογισμοὺς, αὐτανδρὶ πίπτει πολλάκις κρατεῖν τὸ αὐτοτομένων. ἃ δὲ ἢ τότε προϊδόμενος ἢ συλλογισάμενος αὐνίβασε πρὸ τὸ ἐναντίων ἡγεμόνος οὐ διεσφάλη τὸ ἐπιβολῆς. ὡς δὲ θᾶττον ποιησάμενος αὐαζυγὴν ἀπὸ τὴν κατὰ τὴν φασόλαν τόπων, ἢ μικρὸν ἐπιβράσας τὴν τῶ ῥωμαίων στρατοπεδείαν ἐνέβαλεν εἰς τὴν προκειμένην χώραν, εὐθέως μετέωρος ἦν ὁ φλαμίνιος ἢ θυμοῦ πλήρης. διεξάζων ἑαυτὸν ἐπὸ τὸ ἐναντίων καταφονεῖσθαι. μὴ δὲ ταῦτα πραθυμένης τὸ χώρας, ἢ παντα χόθεν ὑπὸ τὸ καπνοῦ σημαίνοντος ἦν καταφθοράν αὐτὸ, ἐχετλίαζε λήθην ἢ ξύμβουλος δ' γινόμενον. διὸ καὶ τινων διομένων δεῖν μὴ προχείρως ἑπακολουθεῖν, μὴ δὲ συμπλέκεσθαι τοῖς πολεμίοις. φυλάττεσθαι δὲ ἢ πρόσχειν δ' πλήθος τὸ ἱππέων, μάλιστα δὲ ἢ δ' ἕτερον ὕπαρχον προσλαβεῖν. ἢ πᾶσιν ἐμοὶ δ' αὐδ' τοῖς στρατοπέδοις ὁμοῦ πλήσασθαι δ' κίνδυνον, οὐχ οἷον προσεῖχε τοῖς λεπομένοις, ἀλλ' οὐλ' αἰεὶ χρὸ τὰ ἀφανομένων ταῦτα. πεκάλλ' αὐτοὺς ἐν νῷ λαμβάνων, τί λέγων εἰκὸς τοὺς ἐν τῇ παρίσῃ, τὸ μὲν χώρας καταφθειρομένης σχολὸν ἔσω πρὸς αὐτὴν τὴν ῥώμην, αὐτῶν δὲ κατόπιν τὸ πολεμίων ἐν τυρρηνίᾳ στρατοπεδευόντ. τέλος τατ' ἐιτῶν, αὐαζεύξας προπέμψ τὸ δυάμεως. οὐ καιρὸν οὐ τόπον προορώμενος. μόνον δὲ ἀπεύσων συμπεσεῖν τοῖς πολεμίοις. ὡς προδήλα τὸ νίκης αὐτοῖς ὑπάρχουσης, πηλικοῦτον ἢ προενεβεβλήκει κατεπελπισμὸν τοῖς ὄχλοις, ὥστε πολεῖσις τὸ τὰ ὅπλα φεξόντων, τοὺς ἐκβὰς πεπερμένος τὸ ὠφελείας χάειν. κομίζοντας ἀλύσεις ἢ πέδας, ἢ πᾶσαν τὴν τοιαύτην παρασκευήν. ὅτε μὲν αὐνίβασε ἅμα μὴν εἰς τοὺμπροσθεν ὡς πρὸς τὴν ῥώμην προῆκε δὲ τὸ τυρρηνίας, εὐώνυμον μὴν πόλιν ἔχων τὴν προσαγορευομένην κυρτώνην, ἢ τὰ ταύτης ὄρη. δεξιὰ δὲ τὴν καλουμένην λίμνην. ἅμα δὲ προάγων, ἐπορθόλει ἢ καταφθείρε τὴν χώραν βαλόμενος ἐκκαλέσασθαι δ' ἐν θυμὸν τῶν ἐναντίων. ἐπεὶ δὲ δ' ἐν φλαμέϊνιον ἤδη σωπάζοντα καθώρα, τόποις δ' εὐφυέσι σωεθεώρησε πρὸς τὴν χρείαν, ἐπῆγε πρὸς δ' ἀκινδυνεύειν. ὄντος δὲ κατὰ τὴν ὁδὸν ἀυλῶνος ἐπιπέδου, τούτου δὲ παρὰ μὴν τὰς εἰσ

μήκους

μῆκος πλθυρὰς ἑκατέρας βοωνοὺς ἔχοντος ὑψηλοὺς καὶ συνεχεῖς. παρὰ δὲ τὰς εἰς πλάτος, κατὰ μὲν αὐτὴν, λόφον ἐπικείμενον ἐρυμνὸν καὶ δύσβατον. κατὰ δὲ τὴν ἀπ' οὐρᾶς λίμνην, τελείως στενὴν ἀπολείπουσαν πάροδον ὡς εἰς ἓν αὐλῶνα πρὸς τὴν παρώρειαν, μελθὼν ἓν αὐλῶνα παρὰ τὴν λίμνην, ἓν μὲν κατὰ πρόσωπον τῆς πορείας λόφον, αὐτὸς κατελάβετο, καὶ τοὺς λίβυας καὶ τοὺς ἱππέας ἔχων ἐπ' αὐτοῦ κατεστρατοπέδευσε. τοὺς δὲ βαλιαρεῖς καὶ λογχοφόρους, κατὰ τὴν πρώτην πορείαν ἐκπεμφάντων ὑπὸ τοὺς ἐν δεξιᾷ βοωνοὺς τῶν παρὰ ἓν αὐλῶνα κειμένων ἐπὶ πολὺ παρατείνας ὑπέστειλε. τοὺς δ' ἱππεῖς καὶ τοὺς κελτοὺς ὁμοίως τῶν ὑψωμένων βουνῶν κύκλῳ περιαγαγὼν, παρεξέτεινε συνεχεῖς. ὥστε τοὺς ἑξακοσίους ἓν κατὰ ταύτην τὴν εἴσοδον, τὴν παρά τε τὴν λίμνην καὶ τὰς παρωρείας φέρουσαν εἰς ἓν προειρημένων τόπων. ὁ μὲν δὴ ἀννίβας, ταῦτα προκατασκευασάμενος τῆς νυκτὸς, καὶ περιελθὼν τὸν αὐλῶνα τὰς ἐνέδρας, τὴν ἡσυχίαν ἦγεν. ὁ δὲ φλαμίνιος εἵπετο κατόπιν. ἀπειρόν γε συμφέρον τοῖς πολεμίοις. κατεστρατοπεδευκὼς δὲ τῇ προτεραίᾳ πρὸς αὐτῇ τῇ λίμνῃ, τελέως ὀψὲ τῆς ὥρας μετὰ ταῦτα τῆς ἡμέρας ἐπιγενομένης, βιαίως ἰὼν τὴν ἑωθινὴν ἦγε τὴν πρωτοπορείαν πρὸ τὴν λίμνην, εἰς ἓν ὑποκείμενον αὐλῶνα. βουλόμενος ἐξάπτεσθαι τῶν πολεμίων. οὔσης δὲ ἔτι ἡμέρας ὁμιχλώδους καὶ φερόντως, ἀννίβας ἅμα τῷ τὸ πλεῖστον μέρος τῆς πορείας εἰς ἓν αὐλῶνα προσεξαθῆσαι καὶ συνάπτειν πρὸς αὐτὸν ἤδη τὴν τῶν ἐναντίων πρωτοπορείαν, ἀποδὺς τὰ συνθήματα, καὶ ἀναπεμφάμενος πρὸς τοὺς ἐν ταῖς ἐνέδραις, συνεχείρει πανταχόθεν ἅμα τοῖς πολεμίοις. οἱ δὲ τοῦ ἓν φλαμίνιον, παραδόξου γενομένης αὐτοῖς τῆς ἐπιφανείας, ἔτι ἢ δυσπόπου τῆς κατὰ ἓν ἀέρα συνιδέσεως ἐπεχούσης, ἢ τῶν πολεμίων κατὰ πολλοὺς τόπους ἐξυπερεξείου καταφερομένων καὶ προσπιπτόντων, οὐχ' οἷον βοηθεῖν ἐδύναντο πρός τὴν ὁρωμένων οἱ ταξίαρχοι καὶ χιλίαρχοι τῶν ῥωμαίων, ἀλλ' οὐδὲ συνοῆσαι ἓν γε μόνον. ἅμα γὰρ οἱ μὲν, κατὰ πρόσωπον. οἱ δ' ἀπ' οὐρᾶς. οἱ δ' ἐκ τῶν πλαγίων αὐτοῖς προσέπιπτον. διὸ καὶ συνέβη τοὺς πλείστους τοῦ ἐν αὐτῷ τῷ πορείας σχήματι κατακοπῆναι. μὴ δυναμένους αὐτοῖς βοηθεῖν. ἀλλ' ὡσανεὶ προσηδομένους ὑπὸ τῆς τοῦ προεστῶτος ἀκεισίας. ἔτι γὰρ βουλευόμενοι τί δεῖ πράττειν, ἀπώλλυτο παραδόξως. ἐν ᾧ καιρῷ καὶ ὁ φλαμίνιον αὐτὸν ὀχρηστούμενον καὶ πολεμικοῦντα τοῖς ὅλοις προσπόντες τινὲς τῶν κελτῶν ἀπέκτειναν. ἔπεσον τῶν ῥωμαίων κατὰ ἓν αὐλῶνα χιλίων εἰς μυρίους καὶ πεντακισχιλίους. οὔτ' εἰκὸς τοῖς παροῦσιν, οὔτε πράττειν ὑπὸ δυνάμενοι. ὅσοι δ' ἐκ τῶν εἰθισμένων αὐτὸ πολυπλείστου ποιούμενοι, ἀμὴ φεύγειν μὴ δὲ λείπειν τὰς τάξεις, οἱ δὲ κατ' ἀπορίαν μεταξὺ τῆς λίμνης καὶ τῆς παρωρείας ἐν τοῖς στενοῖς συγκλεισθέντες ἀχρῶς, ἔτι δὲ μᾶλλον ταλαιπώρως διεφθείροντο. ῥωσθούμενοι μὲν γὰρ εἰς τὴν λίμνην οἱ μὲν, ἀφ' ἑαυτῶν τὴν παράσασιν τῆς διανοίας ὀρμῶντες ὑπὸ ἰὼν ἡνίχεσθαι ἐν τοῖς ὕδασιν ἀπενίπτοντο. ἀπὸ δὲ πολὺ πλῆθος μέχρι μὲν τοῦ δυνατοῦ προβαῖνον εἰς τὴν λίμνην ἔμενε τὰς κεφαλὰς ὑπὲρ ὕγρου ὑποῤῥίχον. ἐπιγενομένων δὲ τῶν ἱππέων καὶ προσβάλλουσῶν ἀπωλείας, ἐξαίροντες τὰς χεῖρας καὶ ὀμνύμενοι ζωγρεῖν, καὶ πᾶσαν προιέμενοι φωνὴν, ἀπεθνῄσκον. ἐξακισχίλιοι δ' ἴσως τῶν κατὰ ἓν αὐλῶνα οὐ κατὰ πρόσωπον νικήσαντες, παραβοηθεῖν μὲν τοῖς οἰκείοις καὶ πείθεσθαι οὐ δυνάμενοι, ἀδυνάτων. ἐξ ἀμηλὸν σωρὸν τῶν γενομένων. καίπερ μεγάλῳ δυνάμενοι πρὸς τὰ ὅλα παρέχεσθαι χρείαν. ἀεὶ δὲ τοῦ πρόσθεν ὀρεγόμενοι, προῆγον. πεπεισμένοι συμπεσεῖσθαί ποτε. ἕως ἐλαθον ἐκ πεσόντες πρὸς τοὺς ὑπὲρ δεξιοὺς τόπους. γενόμενοι δὲ ὑπὸ τῶν ἄκρων, καὶ τῆς ὁμίχλης ἤδη πεπαυκώσης, ῥυέντες δ' ὑπὸ γῆς ἀτύχημα, καὶ ποιεῖν οὐδὲν ὄντες δυνατοὶ ἔτι, ἐξ ἀ τοῖς ὅλοις ἐπικρατεῖν, καὶ πάντα προκατέχειν ἤδη τοὺς πολεμίους, συνεραφέντες ἀπεχώρησαν εἰς τινα κώμην τυῤῥηνέδα. μετὰ δὲ τὴν μάχην ἀποσαλέντος ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ μετὰ τῶν ἱππέων καὶ λογχοφόρων μάαρκα καὶ πειρασπεύσαντος τὴν κώμην, ποικίλως αὐτοῖς ἀπειλησάσης, ἀποθέμενοι τὰ ὅπλα παρέδοσαν αὐτοὺς ὑποσπόνδους ὡς τευξόμενοι τῆς σωτηρίας. τὰ μὲν δὴ πρὸς ἓν ὅλον κίνδυνον ἓν γενόμενον ἐν τυῤῥηνίᾳ ῥωμαίοις καὶ καρχηδονίοις, τοῦτον ἀπετελέ

θη δ' ὁρόπον. ἀννίβας δὲ πρὸς αὐτὸν ἐπαναχθέντων τῶν στρατόπεδων, ὁμοίως δὲ καὶ τῶν ἄλλων ἀχμαλώτων, ἀναγαγὼν πάντας. ὄντας πλείους τῶν μυρίων καὶ πεντακισχιλίων, πρῶτον μὲν ἀπεφήνατο ὅτι μακάρκας οὐκ εἶη κύριος ἄνευ τ' αὐτοῦ γνώμης λύσαι τὴν ἀσφάλειαν τοῖς στρατόπεδοις. μετὰ δὲ ταῦτα κατηγορίαν ποιήσατο τῶν ῥωμαίων. λέξας δὲ τούτων, ὅσοι μὲν ἦσαν ῥωμαῖοι τῶν ἁλωκότων, ἔσωκεν εἰς φυλακὴν ὡς τὰ πάγματα. τοὺς δὲ συμμάχους ἀπέλυσε χωρὶς λύτρων ἅπαντας εἰς τὴν οἰκείαν. ἐπιπηξάμενος δ' αὐτὸν οὗ καὶ πρόσθεν λόγον. ὅτι πάρεστι πολεμήσων, οὐκ ἰταλιώτας. ἀλλὰ ῥωμαίοις ὑπὲρ τῆς ἰταλιώτων ἐλευθερίας. τὴν δὲ αὐτοῦ δύναμιν ἐλάμβανε. καὶ τῶν νεκρῶν τῶν ἐκ τῆς σφετέρας δυνάμεως, τοὺς ἐπιφανεστάτους ἔθαψεν, ὄντας εἰς τετρακοσίους δ' ἀριθμόν. οἱ μὲν γὰρ πάντων, εἰς χιλίους καὶ πεντακοσίους ἔπεσον. ὧν ἦσαν οἱ πλείους κελτοί. ταῦτα δὲ πράξας, ἐνόει τὸ μετὰ ἀδελφοῦ καὶ τῶν φίλων, πῶς ἂν ὥστε ποιεῖσθαι τὴν ὁρμήν. εὐθάρσησε ὢν ἤδη τοῖς ὅλοις. εἰς δὲ τὴν ῥώμην προσπεσόντος ἤδη τοῦ γεγονότος ἀτυχήματος, σπεύδεσθαι μὲν ἢ ταπεινοῦν δ' συμβεβηκὸς οἱ προεσῶτος τοῦ πολιτεύματος, ἀδυνάτους. ὀλιγὰ δ' μέγεθος τῆς συμφορᾶς. λέγειν δὲ τοῖς πολλοῖς ἀναμάξοντα τὰ γεγονότα. συναθροίσαντες δ' ἐν ἄστει εἰς ἐκκλησίαν. ἀνώτερα ἅμα τοῦ δ' σπατηγὸν εἰπεῖν τοῖς ὄχλοις ἀπὸ τῶν ἐμβόλων, ὅτι λειπόμεθα μάχης μέγα, τηλικαύτην συμβῆναι γενέσθαι ἁμαρτήν, ὥστε τοῖς παραλυομένοις ἐφ' ἑκατέρων τῶν καιρῶν, πολλῷ μεῖζον τότε φανῆναι δ' γεγονὸς, ἢ παρ' αὐτὸν δ' τ' μάχης καιρόν. καὶ τοῦτ' εἰκότως ἐρρέθη. πολλῶν γὰρ χρόνων ἄπειροι καὶ τοῦ ῥήματος τοῦ πράγματος πάσας χοντες, τῆς ὁμολογουμένης ἥττης οὐ μετρίως οὐδὲ κατὰ χῆμα τὴν συμπάθειαν ἔφερον. οὐ μὴν ἥ γε σύγκλητος. ἀλλ' ὡς τοῦ καθήκοντος ἔμενε λογισμοῦ. καὶ ἐνόει τὸ συμβὰν τοῦ μέλλοντος, πῶς καὶ τί πρακτέον ἑκάστοις εἴη, κατὰ δὲ τοὺς μάχης καιροὺς. καὶ γναῖος στερούϊλιος ὁ πρακαθήμενος ὕπατος ὡς τῶν κατ' ἀρίμινον τόπων. ὄντων δ' εἰσὶν ὡς τῆς παρὰ δ' ἀδρίαν πλείους, οὐ μακρὰν δὲ εἰς θάλατταν ἐκβολῆς τῶν τοῦ πάδου στομάτων, ἀκούσας εἰσβεβληκότα δ' ἀννίβαν εἰς τὴν ἐτρουρίαν αὐτοκρατορεύοντα δὲ φλαμινίῳ, ἐπιβάλλει μὲν πᾶσι τοῖς στρατοπέδοις αὐτὸς σπεύδειν. ἀδυνατῶν δὲ δι' τῆς στρατείας βάρος, γαΐον κεντήνιον κατὰ σπουλὴν δοὺς τετρακισχιλίους ἱππεῖς, προεξαπέστειλε. βουλόμενος εἰ δύνοιτο' οἱ καιροὶ πρὸ τῆς αὐτοῦ παρουσίας τοῦτους καταπλήξειν. ἀννίβας δὲ μετὰ τὴν μάχην προσαγγελθείσης αὐτῷ τ' τῶν ἐναντίων βοηθείας, βραχὺ παρέλειπε μακάρκαν. ἔχοντα δὲ λογχοφόρους δ' μέρος τῶν ἱππέων. οἱ δ' συμπεσόντες τοῖς πολεμίοις, ἐν ἀρχῇ μὲν τῇ πρώτῃ συμπλοκῇ, ἡττῶντο δὲ ἡμίσεως αὐτῶν διεφθάρησαν. δὲ δὲ λοιποὺς εἰς τινα λόφον συναθροίσαντες, τῇ κατὰ πόδας ἡμέρᾳ πάντας ἔλαβον ζωγρείους. ἐν δὲ τῇ ῥώμῃ, τεταμένας ὄντος τῆς κατὰ τὴν μάχην προσαγγελίας καὶ μᾶλλον τότε τῆς μάχης τ' πάθους ὠφελοῦντος φλεγμαίνοντος, ἐπιγενομένης καὶ ταύτης τῆς συμπεσόντος, οὐ μόνον δ' πλῆθος ἀλλὰ καὶ τὴν σύγκλητον αὐτὴν συναθροῆναι. διὸ καὶ παρέντος τὴν κατ' ἐνίαυτον ἀρχὴν τῶν πραγμάτων καὶ τὴν αἵρεσιν τῶν ἀρχόντων τῶν μειζόνων ἐπιβάλλοντο βουλεύεσθαι συμπεσόντος τῶν ἐνεστώτων. νομίζοντος αὐτοκράτορος δεῖσθαι στρατηγοῦ τὰ πράγματα, τοὺς συμπεσόντας καιρούς. ἀννίβας δὲ καταπεθαρρηκὼς τοῖς ὅλοις ἤδη, δ' μὲν συνεγγίζειν τῇ ῥώμῃ κατὰ δ' παρὸν ἀπεδοκίμασεν. ἐπιπορευόμενος δὲ τὴν χώραν, ἀσμένως ἐπόρθει, ποιούμενος τὴν πρεῖαν ὡς ἐπὶ δ' ἀδρίαν. ἀνανύσας δὲ τὴν τῶν ἰσόμβρων καλουμένην χώραν, τὴν τῶν πικέντων, ἦκε κατὰ πόδας πρὸς τοὺς κατὰ δ' ἀδρίαν τόπους. πολλῆς μὲν λείας γεγονὼς ἐμπρατής. ὥστε μήτε ἄγειν μήτε φέρειν δύνασθαι δ' στρατοπέδον τὰς ὠφελείας. πολὺ δὲ πλῆθος ἀνθρώπων ἀπεκτάκως κατὰ τὴν ὁδόν. καθάπερ ἐν ταῖς τῶν πόλεων καταλήψεσι, καὶ τότε παραγγέλματι δεδομένου ἦν, φονεύειν τοὺς συμπίπτοντας τῶν ἐν τῇσ ἡλικίας. ταῦτα δὲ ἐποίει δ' πρὸ πάρχον αὐτῷ μῖσος ἔμφυτον πρὸς ῥωμαίους. ἐν ᾧ καιρῷ κατασπατηλήσας παρὰ δ' ἀδρίαν, ἐν χώρᾳ πρὸς πάντα τὰ γεννήματα διαφερούσῃ, μεγάλως ἐποίει τὸ σπουλήν. ὑπὲρ δὲ ἀναλήψεως καὶ θεραπείας

τῶν ἀνδρῶν.

τῶν ἀνθρώπων. οὐχ ἧττον δὲ τῶν ἵππων. ὡσ ἂν δὴ καὶ παραχειμασίας γενομένησ ἐν τοῖσ κατὰ θαλατταν τόποισ, καὶ τοῦ τε ὑγροῦ καὶ τῆσ ἀνωμαλίασ, ἔτι τε μετὰ ταῦτα διὰ τῶν ἑλῶν πορείασ καὶ παλαιπωρίασ, ἐπιγενομένησ ὀχληρὸν ἅπασι τοῖσ ἵπποισ ὁμοίωσ δὲ καὶ τοῖσ ἀνθρώποισ ὁ λεπτόμυσος λιμόλοιμοσ, καὶ τοιαύτη καχεξία, ἣν ὀλεθρίαν ἐμπρατὴσ χώρασ ὠνόμαζον, ἐσωματοποίησε μὲν τοὺσ ἵππουσ, αὐτεσκήνησε δὲ τότε σώματα καὶ τὰσ ψυχὰσ τῶν ἀνθρώπων. μετακαθώπλισε δὲ τοὺσ λίβυασ εἰσ τὸν ῥωμαϊκὸν φόβον. ὡσ ἂν πολλῶν ὄπλων γενομένησ κύκλου, ἐκ τῶν τοσούτων σκύλων. ἱδρυσάμενοσ δὲ κατὰ θαλατταν ἐν ᾧ καὶ ῥῶ τοῦτο, καὶ τοὺσ ἀναβιβάσασθαι εἰσ τὴν κρηπιδίνα τοὺσ τῶν γεγενημένων. τότε γὰρ πρῶτον ἦλθε θαλάττησ, ἀφ' οὗ τὴν εἰσβολὴν ἐποιήσατο τὴν εἰσ ἰταλίαν ἐφ' οἷσ ἀκούσαντεσ μεγαλείωσ ἐχάρησαν οἱ καρχηδόνιοι. καὶ πολλὴν ἐποιοῦντο σπουδὴν ὡσ πρόνοιαν ὑπὲρ τοῦ κατὰ πάντα τρόπον ἐπικρατεῖν τοῖσ ἐν ἰταλίᾳ καὶ τοῖσ ἐν ἰβηρίᾳ πράγμασι. ῥωμαῖοι δὲ νικητήρια μὲν κατέσκαψαν κόϊντον φάβιον. ἄνδρα καὶ φρονήσει διαφέροντα, ἃ πεφυκότα καλῶσ. ἔτι γοῦν ἐπικαλοῦν τοκαὶ καθ' ἡμᾶσ ταύτησ τῆσ οἰκίασ μάξιμοι. ὧν δὲ μέγιστοι δὴ τὰσ ἐκείνου τοῦ ἀνδρὸσ ἐπιτυχίασ καὶ πράξεισ. ὁ δὲ νικητήρ, ταύτην γε ἔχει τὴν διαφορὰν τῶν ὀνομάτων. τῶν μὲν δὴ ὀνομάτων ἑκατέρῳ, ὡσ ἑκατέρωσε πελέκεισ ἀκολουθοῦσι. τούτῳ δ' εἴκοσι καὶ τέτταρσι. κἀκεῖνοι μὲν πολλοῖσ προσκείονται τοῦ συμπλήκτου πρὸσ δὲ σωτελεῖν τὰσ ἐπιβολάσ. οὗτοσ δ' ἦν αὐτοκράτωρ στρατηγόσ. οὗ κατασταθέντοσ πρᾶγμα διαλυθῆναι συμβαίνει πάσασ τὰσ ἀρχὰσ ἐν τῇ ῥώμῃ. πλὴν τῶν δημάρχων. οὐ μὴν ἀλλὰ σοὶ μὲν τούτων ἐν ἄλλοισ ἀκειβεσέραν ποιησόμθα τὴν διασολήν. ἅμα δὲ ᾧ διάκτορε, κατέσκαψαν ὑπάρχιον μάρκον μινούκιον. οὗτοσ τέτακται μὲν ὑπὸ δικτάτορα αὐτοκράτορα. γίνεται δ' οἱονεὶ διάδοχοσ ἐν οἷσ ἐκείνῳ σοὶ ὠσμοῖσ. ὁ δὲ αὐνίβασ καταβραχὺ μεταθεὶσ τὴν παρεμβολήν, ἐνεμέτειβε τῇ πρὸσ δύσιν ἀδρίαν χώραν. ᾧ σοὶ μὲν ἵππουσ ἐκλούων τοῖσ παλαιοῖσ οἴνοισ διὰ δ' ὅλου, διεθεράπευσε τὴν καχεξίαν αὐτῶν καὶ τὴν ὥραν. παραπλησίωσ δὲ καὶ τῶν ἀνδρῶν, σοὶ μὲν φαυματίασ ἐξιάσασ. σοὶ δὲ λοιποὺσ εὐεκτήσασ παρεσκεύασε καὶ προθύμουσ, εἰσ τὰσ ἐπιφερομένασ χειρίασ. ἐλθὼν δὲ καὶ καταφθείρασ τήν τε πρεντεσταννὴν καὶ τὴν ἀδριανήν. ἔπειτα δὲ τὴν μαρσικίνων καὶ φεντάνων χώραν, ὥρμησε ποιούμενοσ τὴν πορείαν, ὡσ ὠσὶ τὴν ἰαπυγίαν. ἧσ ἀπερημίησε εἰσ χρεῖσ ὀνομασίασ. καὶ τῶν μὲν, προσαγορευομένων δαυνίων, τῶν δὲ, μεσαπίων, εἰσ πρώτων ἐνέβαλε τὴν δαυνίαν. ἀρξάμενοσ δὲ ταύτησ ἀπὸ λακείασ οὔσησ ἀποικίασ ῥωμαίων, ἐπόρθει τὴν χώραν. μετὰ δὲ ταῦτα κατασρατοπεδεύσασ σοὶ δ' καλούμενον ἰδώνιον, ἐπέβεχε τὴν ἀργυπαννήν. καὶ πᾶσαν ἀδεῶσ ἐλεηλάτει τὴν δαυνίαν. ἐν ᾧ καιρῷ καὶ φάβιοσ μετὰ τὴν κατάσαιν θύσασ τοῖσ θεοῖσ, ἐξώρμησε μετὰ τοῦ συνάρχοντοσ καὶ τῶν ἐκ τοῦ καιροῦ καταγραφέντων τατ[άρων σρατοπέδων. συμμίξασ δὲ τᾶσ ἀπ' ἀειμήνου βοηθούσασ δυνάμεσι περὶ τὴν δαυνίαν, γναῖον μὲν δὴ σπάρχοντα σρατηγὸν ἀπολύσασ τῆσ κατὰ γῆν σρατείασ, ἐξαπέστειλε μετὰ παραπομπῆσ εἰσ τὴν ῥώμην ἐντελάμενοσ ἐάν τι κατὰ θαλατταν κινδυναι καρχηδόνιοι, βοηθεῖν ἀεὶ τοῖσ σποτίπλοισ καιροῖσ. αὐτὸσ δὲ μετὰ τοῦ συνάρχοντοσ παραλαβὼν τὰσ δυνάμεισ, αὐτεσρατοπέδευσε τοῖσ καρχηδονίοις σοὶ τὰσ αἶπασ καλουμένασ. ἀπέχων τῶν πολεμίων σοὶ πεντήκοντα σαδίουσ. αὐνίβασ δὲ σωθεὶσ τὴν παρουσίαν τῷ φαβίῳ, καὶ βαλόμενοσ ἐξ ἐφόδου τατταλήξασθαι σὺ σπεναντίοσ, ἐξαγαγὼν τὴν δυναμιν, καὶ διατεταγμένοσ ὑπὸ τῶν ῥωμαίων χάρακι πρετάξατο. χρόνου δέ τινα μείνασ, οὐδενὸσ ἐπεξιόντοσ, ἄνθισ ἀνεχώρησεν εἰσ τὴν ἑαυτοῦ παρεμβολήν. ὁ δὲ φάβιοσ διαγνωσκὼσ μήτε πρὸσβάλλεσθαι, μήτε διακινδυνεύειν, σχάζεσθαι δὲ πρῶτον ἁμάλιστα τῆσ ἀσφαλείασ τῶν σποτατομένων, ἔμενε βεβαίωσ ὠσὶ τῆσ παλήθεωσ ταύτησ. τὰσ μὲν δὴ ἀρχὰσ κατεφρονεῖτο καὶ παρεῖχε λόγον, ὡσ ἀποδειλιακὼσ καὶ κατα πεπληγμένοσ δὴ κίνδυνον. ᾧ δὲ χρόνῳ πάντασ ἀναγκαστὸν ὁμολογῆσαι καὶ συγχωρεῖν, ὡσ οὔτε γνωμε χέτερον, οὔτε φονιμότερον οὐδένα δυνατὸν ἦν χρῆσθαι τοῖσ τότε σπουδεσῶσι καιροῖσ. ταχὺ δὲ ἡ τὰ πράγματα προσιμαρτύρησε θεῖσ λογισμοῖσ αὐτοῦ. καὶ τοῦτ' εἰκότωσ ἐγένετο. τὰσ μὲν γοῦν τῶν σπεναντίων δυνάμεισ, συνέβαινε γυμνᾶσθαι μὲν

ἐκ τ᾽ πρώτης ἡλικίας συνεχῶς ἐν τοῖς πολεμικοῖς. ἡγεμόνι τ᾽ χρῆσθαι βούλεσθαι μεμαθηκότι τοὺς ἐν τοῖς παίθροις χειρίας. νενικέναι δὲ πολλὰς μὲν ἐν ἰδιείᾳ μάχας, λίσι δὲ ῥωμαίους ἡττῆσθαι καὶ τοὺς συμμάχους αὐτῶν. ὁ δὲ μέγιστον ἀπεγνωκότας πάντα, μίαν ἐλπίδα ἔχειν τῆς σωτηρίας, τὴν ἐν τοῖς νικᾶν. τοῦτο δὲ τὴν τῶν ῥωμαίων στρατίαν, τἀναντία τούτοις πάρχειν. ὑπὲρ εἰς μὲν ὁ ἐν τοῖς τῶν νομάδων κίνδυνον, οὐκ᾽ ἔστ᾽ ἂν συγκαταβαίνειν. προσήλθε δὲ ἐλαττόστως παρχούσης, εἰς δὲ τὰ σφέτερα προτερήματα τοῖς λογισμοῖς αὐαχωρήσας, ἐν τούτοις μετεῖδε καὶ τοῦτον ἐχείρισε τὸν πόλεμον. ἦν δὲ τὰ προτερήματα τῶν ῥωμαίων, ἄφθονος χορηγία, καὶ χειρῶν πλῆθος. ὑπὲρ κατὰ τὸ ἦθος χρόνος, αὐτὶ παρῆγε τοῖς πολεμίοις ἀεί. καὶ τοὺς βυκαίρους προκατελάμβανε τόπους διὰ τὴν ἐμπειρίαν. ἔχων δὲ κατὰ νότου τὰς χορηγίας ἀφθόνους, οὐδέ ποτε τοὺς στρατιώτας ἠφίει προνομεύειν, οὐδὲ χρείζεσθαι κἂν ἅπαξ ἐκ τοῦ χάρακος. ἀθρόους δ᾽ ἀεὶ καὶ συνεστραμμένους τηρῶν, ἐφήρμοσε τοῖς τόποις καὶ καιροῖς. καὶ πολλοὺς τῶν πολεμίων ἀποσωσμένους ἀπὸ διανίας πλεμβολῆς ὠθῶν τὰς προνομὰς δὲ καταφονεῖν, πολυχείρους ἐλάμβανε, καὶ κατέφθειρε τοιούτῳ τρόπῳ. ταῦτα δὲ ἐποίει, βυλόμενος ἅμα μὲν ἀφωλισμένου πλήθους ἐλαττοῦν ἀεὶ τοὺς ἐναντίους, ἅμα δὲ τὰς τῶν ἰδίων δυνάμεων τυχὰς προκτημένας τοῖς ὅλοις, ἀπὸ τῶν κατὰ μέρος προτερημάτων, καταβραχὺ σαμαρποιεῖν καὶ προσλαμβάνειν. εἰς ὁλοχερῆ δὲ κρίσιν ἐξ ὁμολόπου συγκαταβαίνειν οὐδαμῶς ἤθελε τ᾽ ἦν. οὐ μὴν μάκρῳ γε χρόνῳ ἀρχοντι τούτων οὐδὲν ἤρεσκε. σύμφορον δὲ τοῖς ὄχλοις πειῶν αὐτὸν, ἢν μὲν φάβιον κατελάλει πρὸς πάντας, ὡς ἀγεννῶς χρώμενον τοῖς πράγμασι καὶ νωθρῶς. αὐτὸς δὲ πρόθυμος ἦν παραβάλλεσθαι καὶ πρακινδυνεύειν. οἱ δὲ καρχηδόνιοι καταφθείραντες τοὺς προειρημένους τόπους, ἐστρέβαλον ἂν ἀτενίνον. ἢ καταράντες εἰς τὴν σκυνίτην χώραν οὖσαν βυλαίμονα, καὶ πολλῶν χρόνων ἀπόλεμητον, ἐν τοιαύτῃ εὐθυσσίᾳ τῶν ἐπιτηδείων ἦσαν, ὥστε μήτε χρωμένους, μήτε καταφθείροντας αὐύειν δύνασθαι τὰς λείας. κατέβραμον δὲ καὶ τὴν ὀνεοαυτάνλω ῥωμαίων ἀποικίαν παρχουσαν. ἔλαβον δὲ καὶ πόλιν ὀνεργοσίαν, ἀτείχιστον οὖσαν. καὶ πολλῆς ἢ παντοδαπῆς ἀποσκευῆς γέμουσαν. οἱ δὲ ῥωμαῖοι οἱ κατόπιν μὲν εἵποντο συνεχῶς. μιᾶς καὶ δυοῖν ἡμερῶν ὁλὸν ἀπέχοντες. ἐγγίζειν γε μὴν ἢ συμπλέκεσθαι τοῖς πολεμίοις οὐχ οἷοί τε ἦσαν. διόπερ αὐνίβας ὀρῶν ἐν φάβιον φυγμα χοῦντα μὲν προδήλως, τοῖς δ᾽ ὅλοις οὐκ ἐκχεροῦντα τῶν παίθρων, ὥρμησε τολμηρῶς εἰς τὰ πρὸς καπύην πεδία. καὶ τούτων, εἰς ἐν προσαγορθρόμενον φάλαρνον τόπον. πεπεισμένος δυοῖν θάτερον. ἢ μάχεσθαι τοὺς πολεμίους ἀναγκάσειν, ἢ πᾶσι φανερὸν ποιήσειν, ὅτι κρατεῖ τῶν ὅλων ἢ παχωροῦσι ῥωμαῖοι τ᾽ παίθρων αὐτοῖς. οὐ γενομένου κατὰ λπίδα ἤλπιζε τὰς πόλεις, ὁρμήσειν πρὸς τὴν ἀπὸ ῥωμαίων ἀπόστασιν. ἕως δὲ τότε δυσὶ μάχαις ἡττημένων αὐτῶν, συνέμιξε πόλις ἀπέσκ τῶν κατὰ τὴν ἰταλίαν πρὸς καρχηδονίους. ἀλλὰ μετήρου τὴν πίστιν. καίπερ ἔνιαι πάσχουσι κακῶς. ἐξ ὧν καὶ πρασημήνατ᾽ ἄν τις, τὴν κατάπληξιν ἢ καταξίωσιν τῶν ῥωμαίων πολιτεύματος. οὐ μὴν ἀλλ᾽ ὅγε αὐνίβας, εἰκότως τούτοις κατανοῦ τὰ δὲ λογισμούς, τὰ δὲ πεδία τὰ κατὰ καπύην ἐπιφανέστατα μὲν ἦν τῶν κατὰ τὴν ἰταλέαν, καὶ διὰ τὴν ἀρετὴν, ἢ δ᾽ κάλλος. καὶ διὰ δὲ πρὸς αὐτῇ κεῖσθαι τῇ θαλάττῃ. καὶ τούτοις τοῖς ἐμπορείοις χρῆσθαι. εἰς ἀφελὸν ἁπάσης δὲ οἰκουμένης καταδέχεσθαι. οἱ πλέοντες εἰς ἰταλίαν. πολλέχεσθαι δὲ καὶ τὰς ἐπιφανεστάτας καὶ λίσας πόλεσιν ἐν αὐτοῖς. τὴν μὲν δὴ παραλίαν αὐτῶν σενεσάνοι καὶ κυμαῖοι καὶ λικαιαρχίται νέμονται. πρὸς δὲ τούτοις, νεαπολίται. τελευταῖον δὲ, δ᾽ τῶν νσκεινῶν ἔθνος. τ᾽ δὲ μεσογαίᾳ, τὰ μὲν πρὸς τὰς ἄρκτους καλλίνοι καὶ τυανῖται κατοικοῦσι. τὰ δὲ πρὸς ἕω καὶ μεσημβρίαν, σκύνιοι καὶ νωλάνοι. κατὰ μέσα δὲ τὰ πεδία κεῖσθαι συμβαίνει, τὴν πασῶν σωτὲ μακαριωτάτην γε χθονῆαν πόλιν καπύην. ἐπεικέστατος δὲ καὶ πρὸς τοῖς μυθογράφοις ὁ πολύβιος τούτων τῶν πεδίων λέγεται λόγος. προσαγορεύεσθαι δὲ ἢ ταῦτα φλεγραῖα. καθάπερ ἢ ἕτερα τῶν ἐπιφανῶν πεδίων. θεούσ τε μὴν μάλιστα πολὺ τούτων εἰκὸς εἰρηκέναι, καὶ δ᾽ κάλλος καὶ τὴν ἀρετὴν αὐτῶν. ἅμα δὲ τοῖς προειρημένοις ὀχυρὰ δοκεῖ ἢ δυσέκβολα τελέως εἶναι τὰ πεδία. τὰ μὲν γὰ θαλάττῃ. τὰ δὲ πλέον ὄρεσι

μεγάλοις

μεγάλοις πάντη καὶ συνέχεσι προσέχεται. διὸ ὧν εἰσβολὰς ζεῖσι τοὺς ἄρχοντας μόνον ἐκ φ μεσογαίου στενὰ ὑ δύσβατοι. μίαν μὲν ἀπὸ τ Ϛ Ϛ συνίτοδος. δευτέρα δὲ ἡ ἀπὸ τοῦ ἐλευσινοῦ. ἡ δὲ κατὰ λοιπὸς, ἀπὸ τῶν κατὰ θάλατταν τόπων. δι' ὅπερ ἔμελλον εἰς ταῦτα καταστρατοπεδεύσειν τοὺς ὥσπερ εἰς θήραν οἱ κυνηγέται, καταπλήξεσθαι μὲν ὑπὸ παραλόγου πάντας. ἐκθαυμασεῖν δὲ τοὺς πολεμίους φυγομαχοῦντας. αὐτοὶ δ' ὁμολόγουν φανήσεσθαι τῶν ἀναίτιων κρατοῦντες. αἰνίξας μὲν ὑπὸ τοιούτοις χρησάμενος λογισμοῖς, καὶ διελθὼν ἐκ τῆς συνίτοδος τὰ στενὰ, κατὰ δὴν ἐλευσίνιον καλούμενον λόφον, κατεστρατοπέδευσε παρὰ δὴν ἄθυρνον ποταμόν. ὃς σχεδὸν ἅπαν διαιρεῖ τὰ προειρημένα πεδία. καὶ τὴν μὲν παρεμβολὴν, ἐκ τοῦ πρὸς τὴν ῥῶμην μέρους εἶχε. τὰς δὲ προνομὰς, ἂν ἐπιζέχων ἐπορθεῖ δ' πλείονα ἄδειαν. φάβιος δ' κατεπλήκτο μὲν τὴν ἐπιβολὴν ἡ τόλμαν τῶν ἀναντίων, ἡ δ' ὅπως μᾶλλον ἐν τῶν κειμένων ἔμενεν. ὁ δὲ σύναρχων αὐτ Ϛ μάρκος καὶ πάντες οἱ κατὰ στρατόπεδον χιλίαρχοι ἡ ταξίαρχοι, νομίζοντες ἐν καλῷ δὴ πολεμίοις ἀπειληφέναι, ἀπύλειν ὡόντο δεῖν, ἐ σωάγειν εἰς τὰ πεδία. ἐ μὴ προορᾶν τὴν ἐπιφανεστάτην χώραν δηουμένην. φάβιος δὲ μέχρι μὲν τοῦ σωάπτειν τοῖς τόποις, ἐπένευε καὶ ξυνεκίνει τοῖς προθύμως ἐ φιλοκινδύνως διακειμένοις. ἐγγίσας δὲ ὀφ φαλέρνῳ, τοῖς μὲν παρωξείαις ἐπιφαινόμενος, αὐτὶ παρῆγε τοῖς πολεμίοις. ὥστε μὴ δοκεῖν τοῖς αὐτῶν συμμάχοις ἐκχωρεῖν τῶν ἀναίτιων. εἰς δὲ πεδίον ὑ καθίει τὴν δύναμιν. βυλαβούμενος δὴ ὁλοχερεῖς κινδύνους. διά τε τὰς προειρημένας αἰτίας, καὶ ὅτι δ' προφανῶς ἰσοκρατεῖν παρασκευὴ δὴ ἀναντίους. αἰνίξας δὲ ἐπειδὴ καταπειράσας τῶν πολεμίων ἐ καταφθείρας ἂν δ' πλέον, ἤθροισε λείας ἅπασαν τὴν πόλιν, ἐγίνετο πρὸς ἀναζυγήν. βουλόμενος μὴ καταφθεῖραι τὴν λείαν. ἀλλ' εἰς τοιοῦτον ἀπερείσασθαι τόπον, ἐν ᾧ καὶ τὴν παρασκευασίαν δυνήσεται ποιήσασθαι. ἵνα μὴ μόνον κατὰ δ' παρὸν εὐωχίαν, ἀλλὰ καὶ βιωφελῆ σωτηρίαν ἔχῃ τῶν ἐπιτηδείων δ' στρατόπεδον. φάβιος δὲ κατανοῶν αὐτοῦ τὴν ἐπιβολὴν, ὅτι προχειρίζεται πορεύεσθαι τὴν ἐπάνοδον, ἧπερ ἐπορεύετο καὶ τὴν εἴσοδον, καὶ θεωρῶν δὴ τόπους στενοὺς ὄντας, ἐ καθ' ὑπερβολὴν δύφρεῖς πρὸς ἐπίθεσιν, ἐπ' αὐτῆς μὲν φ μακεδονίας, πολὺ τετρακισχιλίους ἐπέστησε. παρακαλέσας χρήσασθαι τῇ προθυμίᾳ βιᾳ καιρῷ, μετὰ τῆς τῶν τόπων δύφυίας. αὐτὸς δὲ πολὺ μέρος ἔχων τῆς δυνάμεως, ἐπί τινα λόφον ὑπερκείμενον πρὸ τῶν στενῶν κατεστρατοπέδευσε. παραγενομένων δὲ τῶν καρχηδονίων, καὶ ποιησαμένων τὴν παρεμβολὴν ἐν τοῖς ἐπιπέδοις, ὑπ' αὐτὴν τὴν παρώρειαν, τὴν μὲν λείαν αὐτῶν, ἤλασεν ἀθρόας πρόσω ἐλαύνειν. ὡς δὲ πολὺ, καὶ τοῖς ὅλοις πέρας ἐπιθήσειν φ τὴν τῶν τόπων δύναμιν. καὶ μὴ πρὸ καιρίαν. καὶ μὴ πρὸ ταῦτα καὶ πρὸς τούτοις ἐπίνου τὰς διαβουλίας. διανοούμενος ὅπως ἐ ὡς χρήσεται τοῖς τόποις. καὶ πόθεν ἐ πόθεν πρῶτον ἐγχειρήσουσι τοῖς ἀναντίοις. αἰνίξας δὲ ταῦτα πρὸς τὴν ἐπιοῦσαν ἡμέραν παρασκευαζομένων τῶν πολεμίων, συλλοχίζομένους ἐκ τῶν εἰκότων, οὐ δήπουθε χρόνον ὀλ' αἰασχοφὴν τὰς ἐπιβολὰς αὐτῶν. ἀνακαλεσάμενος δὲ δι' ὑπηρετῶν τεταγμένον ἀπροσδόκητον, παρήγγειλε λαμπάδας δεσμεύειν ἐκ τῆς ξηρᾶς καὶ παντοδαπῆς ὕλης κατατάχος ὡς πλείστας. ἐ τῶν ἐργατῶν δοῦναι ἐκλέξαντας ἐκ πάσης τῆς λειτουργείας δὴ δυνατωτάτους εἰς δισχιλίους, ἀθροίσαι πρὸ φ πρεμβολῆς. γενομένου δὲ τούτου, συναγαγὼν, ἐπέλεξε ὑπὸ τοῖς λειτουργοῖς ὑπορβολήν τινα μεταξὺ κειμένην φ αὐτοῦ στρατοπεδείας καὶ τῶν στενῶν. διὸ ὧν ἔμελλε πορεύεσθαι τὴν πορείαν. πρὸς ἣν ἐκέλευεν ἐνδυτῶς προσελαύνειν τὰς βοῦς ἐ μετὰ βίας, ὅταν δοθῇ παράγγελμα μέχρι βάθους τοῖς ἄκροις. μετὰ δὲ δὴ λειποποιησαμένοις, ἀναπαύεσθαι καθ' ὥραν παρήγγειλε πᾶσιν. ἅμα δὲ ὑπὸ κλῖναι δ' τρίτον μέρος φ νυκτὸς, εὐθέως ἄρξασθαι δὴ λείου πορεύεσθαι ἐκέλευσε πρὸς τὰ κέρατα τοῖς βουσὶ τὰς λαμπάδας. ταχὺ δὲ τοῦ πορεύεσθαι ἐ πρόσω εἶναι τοῦ χωρίου δ' πλῆθος, ἀνάπτειν παρήγγειλε πάσας. ἐ δὴ μὴ βοῦς ἐλαύνειν καὶ τοῦ χωρίου δ' πλῆθος, ἀνάπτειν παρήγγειλε πάσας. ἐ δὴ μὴ βοῦς ἐλαύνειν καὶ προσβάλλειν παρὰ τὰς ἀκροφορείας ἐπέταξε. δὴ δὲ λοχοφόροις κατόπιν ἐπισπέσθαι τούτοις ἐλαύνουσιν. ὅταν δὲ τὴν πρώτην ἄπαξ ὁρμὴν, παραδέχοντας παρὰ τὰ πλάγια ἐ συμ-

κρούοντας ἅμα, τῶν ἀντιπάλων ἀντέχεσθαι τόπων. καὶ προκαταλαμβάνειν τὰς ἀκροπορείας ἵνα πρὸς βοηθῶσι μὴ συμπολέκωνται τοῖς πολεμίοις, ἐὰν τοὺς σωματοφύλακας παραβολάς. κατὰ μὲν οὖν καιρὸν τοῦτον, αὐτὸς ἀναλαβών, πρῶτα μὲν τὰ βαρέα τῶν ὅπλων, ὡσὶ τούτοις δὲ ἐπῆγε· ἔπειτα δὲ τὴν λίαν. ὡσὶ δὲ πᾶσι δὲ ἱππεῦσι καὶ κελτοῖς, ἦκε πρὸς τὰ στενὰ καὶ τὰς παρεμβολάς. τῶν δὲ ῥωμαίων, οἱ μὲν ὡσὶ τοῖς στενοῖς φυλάττοντες, ἅμα δὲ σωματοφύλακα τὰ φῶτα προσβάλλοντα πρὸς τὰς ἀντιπάλους, νομίζοντες ταύτη ποιεῖσθαι τὴν ὁρμὴν δὲ αὐτοῖς, ἀπολιποντες τὰς ἀκροπορείας, παρεβοήθουν τοῖς ἄκροις. ἐγγίζοντες δὲ τοῖς ἔσχατοις, ἀπορούντο ὀξέως τὰ φῶτα. μεῖζόν τι τοῦ συμβαίνοντος καὶ πλεονότερον αὐξανόμενα δὲ κωλύοντες. ἐπιγινομένων δὲ τῶν λογχοφόρων ἔνθεν μὲν βραχέα πρὸς ἀλλήλους ἀκροβολισάμενοι, τῶν βοῶν αὐτοῖς ἐμπεσόντων, ἔμειναν διασάντες ὡσὶ τῶν ἄκρων ἀμφότεροι. καὶ παρεσκευάζοντο καραδοκοῦντες τὴν ἐπιφάνειαν τῆς ἡμέρας, ἀφ' ἧς μὴ δυνατὸν γνῶναι δὲ ὑπόμνημον. φάβιος δὲ, τὰ μὲν ἀπορούμενα ὡσὶ τοῦ συμβαίνοντι καὶ κατὰ δὲ τοιοῦτον ὄντα ἀμφοτέρων δόλον εἶναι, τὰ δὲ, κατὰ τὴν ἀξιοχρεῶν σωθέσιν οὐκ ἂν ἐκείνων ἐκκυβεύειν οὐ δὲ παραβάλλεσθαι τοῖς ὅλοις, ἦγε τὴν ἡσυχίαν ἐν τοῦ χάρακι, ἀναπροσδεχόμενος τὴν ἡμέραν. κατὰ δὲ καιρὸν τοῦτον ἀναβὰς, προχωρούντων αὐτῷ τῶν πραγμάτων κατὰ τὴν ἐπιβολήν, τήν τε δύναμιν ἀνεκόμισε ἀφ' ὧν στενῶν μετ' ἀσφαλείας καὶ τὴν λείαν. λελοιπότων δὲ τότε τῶν παραφυλαττόντων τὰς ἀκροπορείας. ἅμα δὲ φωτὶ σωιλλῶν δὲ ἐν τοῖς ἄκροις αὐτοκαθημένοις τοῖς λογχοφόροις, ἐπανέστειλε τινὰς τῶν ἱππέων. οἱ καὶ συμμίξαντες, κατέβαλον μὲν τῶν ῥωμαίων εἰς χιλίους. ῥᾳδίως δὲ δὲ πρὸ σφῶν δύζωνος ἐκδεξάμενοι κατεβίβασαν. ἀνύβας μὲν δὴ τοιαύτην ἐκ τοῦ φανεροῦ ποιησάμενος τὴν ἔξοδον, λοιπὸν ἤδη σκοτεινοῦ ἀσφαλῶς, κατεσκήπτετο δὲ πρὸς τοῦ τὴν χειμασίας, ποῦ καὶ πῶς ποιήσεται. μέγαν φόβον καὶ πολλὴν ἀπορίαν παρεσκεύαζε τοῖς πολίταις, ἃ τοῖς κατὰ τὴν ἰταλίαν ἀνθρώποις. φάβιος δὲ, κακῶς μὲν ἤκουε παρὰ τοῖς πολλοῖς, ὡς ἀνάνδρως ἐκ τοιούτων τόπων προέμενος δὲ ἐναντίους. δυμὴν ἀφίστατό γε δὲ προθέσεως. καὶ ἀναμαθεῖσι δὲ μετ' ὀλίγας ἡμέρας, ἐπί τινας ἀπελθεῖν θυσίας εἰς τὴν ῥώμην, παρέδωκε δὲ συμάρχοντι τὰ στρατόπεδα. καὶ πολλὰ χωρίζόμενος ἐνετείλατο, μὴ ποιεῖσθαι σπουδὴν ἐπὶ τοῦ βλάπτειν δὲ πολεμίους, μηδὲ ἐπὶ τοῦ μηδὲν αὐτοὺς παθεῖν λυπηρόν. ὧν οὐδὲν μικρὸν ἐν τῷ πεθέμενος μάρκος ἐπὶ λέγοντος αὐτοῦ ταῦτα, πρᾶξαι δὲ βάλλεσθαι καὶ δὲ διακινδυνεύειν ὅλως καὶ πᾶς ἦν. τὰ μὲν δὴ κατὰ τὴν ἰταλίαν, τοιαύτην εἶχε τὴν διάθεσιν. κατὰ δὲ αὐτοὺς καιροὺς τοῖς προειρημένοις πράξεσιν ἀσφαλούμενος ὁ τεταγμένος ὡσὶ τ' ἱβηρίας στρατηγὸς, κατηρτισμένος ἐν τῇ παραχειμασίᾳ τὰς ἀπὸ τάδελφοῦ καταλειφθείσας τριάκοντα ναῦς, καὶ δέκα πρὸς ταῖς πολυσκοπικὰς ἄλλας ἀρχομένης τ' θερείας, ἀνήχθη τετταράκοντα ναυσὶ καταφράκτοις ἐκ καινῆς πόλεως. προχειρισάμενος ἀμίλκαρ τὸν σόλος ναύαρχον, ἅμα δὲ καὶ τὴν πεζὴν ἐκ δὲ παραχειμασίας ἠθροικὼς δυνάμιν, ἀνέζευξε. καὶ ταῖς μὲν ναυσὶ παρὰ τὴν χέρσον ἐποιεῖτο δὲ πλοῦν. ταῖς δὲ πεζοῖς τὴν πρεῖαν παρὰ δὲ ἀμμαλόν. ἀπεύσων ἀμφοτέρας ἅμα ταῖς δυνάμεσι καταζεύξας πρὸς δὲ ἴβηρα ποταμόγναϊος δὲ τὰς ἐπιβολὰς συλλογιζόμενος τῶν καρχηδονίων δὲ μὲν πρῶτον ἐποιεῖτο κατὰ γῆν, ἐκ τ' παρασκευασίας ποιεῖσθαι τὴν ἀπάντησιν. ἀκούων δὲ δὲ πλῆθος τῶν δυνάμεων, καὶ δὲ μέγεθος τ' παρασκευῆς, δὲ μὲν κατὰ γῆν ἀπαντᾶν ἀπεδοκίμασε. συμπληρώσας δὲ πέντε καὶ τριάκοντα ναῦς, καὶ λαβὼν ἐκ τοῦ πεζικοῦ στρατεύματος δὲ ἐπιτηδειοτάτους ἄνδρας πρὸς τὴν ἐπιβατικὴν χρείαν ἀνήχθη. καὶ κατῆρε δυτεραῖος ἐκ παράκοπος, εἰς δὲ πολὺ δὲ ἴβηρα ποταμὸν τόπους. καθορμισθεὶς δὲ τῶν πολεμίων ἐν ἀποσήματι πολὺ δὲ ὀγδοήκοντα σταδίους, πρὸ ἀπέστειλε κατασκεψομένας δύο ναῦς ταχυπλοούσας μασσαλιωτικάς. καὶ γὰρ προκαθηγεῖτο καὶ προεκινδύνευον ὄντες. ἅπασαν ἀποτόμως σφίσι παρεῖχοντο τὴν χρείαν. δύσκολος γὰρ ἐστι καὶ πᾶσι ἕτεροι κεκοινωνήκασι ῥωμαίοις πραγμάτων καὶ μασσαλιῶται. πολλάκις μὲν καὶ μετὰ ταῦτα. μάλιστα δὲ κατὰ δὲ ἀννιβαϊκὸν πόλεμον. διασαφούντων δὲ τῶν ὡσὶ τὴν κατασκοπὴν ἐκπεμφθέντων, ὅτι πολὺ δὲ σῶμα τοῦ ποταμοῦ συμβαίνει δὲ τῶν πολεναντίων ὁρμεῖν σταλον, αὐτὸς

λον, αὐλητὴν κατὰ σπονδήν. βαλόμενος ἄφνω προσπεσεῖν τοῖς πολεμίοις. οἱ δὲ σπονδὴν ἄγειν ἀξιοῦντων σημαινάντων αὐτοῖς τῶν σκοπῶν ἐκ πολλοῦ δὴ ἐπὶ πλοῖα τῶν ἐναντίων, ἅμα τὰς πεζὰς καὶ ἱππικὰς δυνάμεις παρὰ δὴν ἀναλόν. καὶ τοῖς πληρώμασι παρήγγελλον ἐμβαίνειν εἰς τὰς ναῦς. ἤδη δὲ τῶν ῥωμαίων σιωπῇ ὄντων, σημήναντες πολεμικὸν, ἀνήγοντο κατὰ ναυμαχίαν. συμβαλόντες δὲ τοῖς πολεμίοις, βραχὺν μέν τινα χρόνον ἀντεποιήσαντο τῆς νίκης. μετὰ δὲ πολὺ δὲ κλίνειν ὥρμησαν. ἡ γὰρ ἐφεδρεία τῶν πεζῶν ἡ δὴν ἀναλόν, οὐχ οὕτως ἀνδρῶν ὠφελοῦσα θάρσος παρασκευάσασα πρὸς δὴν κίνδυνον, ὡσεὶ βλάπτουσα τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας ἑτοίμως πᾶσι θαρρεῖν. πλὴν δύο μὲν ἀντάνδρους ναῦς ἀπολαβόντες, τετάρτην δὲ τῶν ἐναντίων λαβόντες, ἔφθησαν ἐκκλίναντες εἰς γῆν. ἐπικειμένων δὲ τῶν ῥωμαίων αὐτοῖς ἐκθύμως, τὰς μὲν ναῦς ἐξέβαλον εἰς δὴν ἀναλόν. αὐτοὶ δ' ἀποπηδήσαντες ἐκ τῶν πλοίων, ἐσώζοντο πρὸς δὲ πᾶσι τεταγμένοις. οἱ δὲ ῥωμαῖοι τολμηρῶς σιωπῇ σαντες τῇ γῇ, καὶ τὰ δυνάμενα κινεῖσθαι τῶν πλοίων ἀναδησάμενοι, μετὰ χαρᾶς ἀπέπλεον. νεκροὺς μὲν ἐξ ἐφόδου δὲ ἐναντίους. κατοῦντες δὲ τῆς θαλάττης. εἴκοσι δὲ καὶ πέντε ναῦς ἔχοντες τῶν πολεμίων. τὰ μὲν δὴ κατὰ τὴν ἰβηρίαν ἀπὸ τούτων, κυδρὰς ἐλπίδι τοῖς ῥωμαίοις τὰς ἐλπίσας, οὐκ ἀπροσδιόνυσον κατόρθωμα. οἱ δὲ καρχηδόνιοι προσπεσόντος αὐτοῖς τοῦ γεγονότος ἐλάττωμα τος, πραγμα πληρώσαντες ἑβδομήκοντα, ναῦς ἐξαπέστειλαν. κρίναντες ἀναγκαῖον εἶναι πρὸς πάσας τὰς ἐπιβολὰς, αὐτὲ κρατεῖσθαι τῆς θαλάττης. καὶ δὴ μὲν πρῶτον, εἰς σαρδόνα. ἐκεῖθεν δὲ, πρὸς δὲ πολὺ πίσας τόπους τῆς ἰταλίας προσέβαλον, πεπεισμένων τῶν ἐπιπλεόντων, συμμίξειν ἐνθάδε τοῖς πολὺ δὴν αὐνίβαν. ταχὺ δὲ τῶν ῥωμαίων ἀναχθέντων τῶν ἐπ' αὐτοὺς ἐξ αὐτῆς τῆς ῥώμης ἑκατὸν εἴκοσι σκάφεσι πεντηκοίοις, πυθόμενοι δὴν ἀνάπλουν, οὗτοι μὲν ἄνδικα ἀπέπλευσαν εἰς τὴν σαρδόνα. μετὰ δὲ ταῦτα πάλιν εἰς καρχηδόνα. γάϊος δὲ σερουίλιος ἔχων δὴν προειρημένον στόλον, ἕως μέν τινος ἐπικολούθει τοῖς καρχηδονίοις σὺν ἀνάπλειν πεπεισμένος. πολὺ δὲ καθυστερῶν, ἀπέπλευ. καὶ δὴ μὲν πρῶτον ἐπὶ σικελίας λιλυβαίῳ προσέσχε. μετὰ δὲ ταῦτα κατασκέψασθαι τὴν λιβύην ὡς ἂν τῶν κορκυρητῶν νήσων, ἃ λαβὼν παρ' αὐτῶν χρήματα τοσαῦτα παρασκευὴν τὴν χώραν ἀπωλλάγη. κατὰ δὲ δὴν ἀνάπλουν γλυκὺς μὸς κύειος νήσου κοσύρου, καὶ φορὰν εἰς πολισμάτιον εἰσαγαγὼν, ἄνδρας εἰσὶ λιλύβαιον κατῆρε. καὶ δὴ λοιπὸν, ὄντος μὲν αὐτοῦ ὁρμήσασθαι δὴν στόλον, μετὰ πολὺν χρόνον αὐτὸς ἀνεκομίσθη πρὸς τὰς πεζικὰς δυνάμεις. οἱ δ' ἐκ σικελίας συνελήφθησαν, πυθόμενοι δὲ γεγονὸς προτέρημα ἀφ' τοῦ γαΐου σπονδὴν ναυμαχίαν, νομίσαντες χρήσιμον εἶναι, μᾶλλον δ' ἀναγκαῖον, δὲ μὴ προϊέσθαι τὰ κατὰ τὴν ἰβηρίαν, ἀλλ' ἐπισπάσθαι τοῖς καρχηδονίοις καὶ δὴν πόλεμον ἄνδρα, προχειρισάμενοι ναῦς εἴκοσι, καὶ στρατηγὸν ἐπισήσαντες σκηπίωνα κατὰ τὴν ἀρχῆς πρόθεσιν, ἀπέπλευσαν μετὰ σπουδῆς πρὸς δὴν ἀδελφὸν γάϊον. κοινῇ πράξοντα μετ' ἐκείνου τὰ κατὰ τὴν ἰβηρίαν. πάνυ γὰρ ἡγωνίων, μὴ κρατήσαντες καρχηδόνιοι τῶν τόπων ἐκεῖνων καὶ σπονδοποιησάμενοι χορηγίας ἀφθόνους καὶ χρείας, ἀντιποιήσονται μὲν τῆς θαλάττης ὁλοχερέστερον, πιέσωνται δὲ τοῖς κατὰ τὴν ἰταλίαν, στρατόπεδα πέμποντες καὶ χρήματα τοῖς σπονδὴν δὴν αὐνίβαν. ὅπερ ἐν μεγάλῳ τιθέμενοι τοῦτον δὴν πόλεμον, ἀπέπλευσαν τάς τε ναῦς καὶ δὴν πόλιον. ὃς καὶ παραγενόμενος εἰς ἰβηρίαν συμμίξας τάδελφῷ, μεγάλως παρεῖχε χρείαν τοῖς κοινοῖς πράγμασιν. οὐδέποτε γὰρ πρότερον θαρρήσαντες διαβῆναι δὴν ἴβηρα ποταμὸν, ἀλλ' ἀσμενίζοντες τῇ τῶν ὠσὶ τάδε φιλίᾳ καὶ συμμαχίᾳ τότε μὲν βησαν, καὶ τότε πρῶτον ἐθάρρησαν αὐτοπροιεῖσθαι τῶν πέραν πραγμάτων. μεγάλα καὶ τοῦ αὐτοματίου συνδρήσαντος σφίσι, πρὸς δὲ πολὺ ἐσῶτας καιρούς. ἐπειδὴ γὰρ κατασκηψάμενοι δὲ πολὺ δὴν ἀνάβασιν οἰκοῦντας τῶν ἰβήρων, ἦκον πρὸς τὴν τῶν ζακανθαίων πόλιν. ἀποχόντες σταδίοις ὡς τετρακόσιοις πολὺ δ' ἀφροδίτης ἱερὸν κατεστρατοπέδευσαν, λαβόντες τόπον εὐφυῶς κειμένων, πρός τε τὴν ἀπὸ τῶν πολεμίων ἀσφάλειαν, καὶ πρὸς τὴν ἐκ τῆς θαλάττης χορηγίαν, ὁμοῦ μὲν αὐτοῖς συνέβαινε καὶ δὴν πόλον ποιεῖσθαι δὴν παράπλουν, ἔνθα μὴ γίνεταί πω πραγμάτων πολυπειρία τοιάδε. καθ' ὃν καιρὸν αὐνίβας ἐποιεῖτο τὴν πορείαν εἰς

τὴν Ἰταλίαν, ὅσους πόλεσιν ἐπίστησε τῶν κατὰ Σικελίαν, ἔλαβε πρὸ τούτων ὁμήρους τοὺς υἱεῖς τῶν ἐπιφανεστάτων ἀνδρῶν. οὓς πάντας εἰς τὴν Ζακανθαίων ἀπέθετο πόλιν. διά τε τὴν ὀχυρότητα, καὶ διὰ τὴν τῶν ἀποληψομένων ἐπ' αὐτοὺς ἀνδρῶν πίστιν. ἦν δέ τις αὐτῶν ἡγεμὼν. ἀδίλυς ὄνομα. κατὰ μὲν τὴν δόξαν καὶ τὴν τοῦ βίου πεῖσαι, σύνεσις δὲ σύντεχνος ἦν ἀνδρῶν. κατὰ δὲ τὴν πρὸς Καρχηδονίους εὔνοιαν καὶ πίστιν, πολύ τι διαφέρειν δόκων τῶν ἄλλων. οὕτως θεωρῶν τὰ πράγματα, καὶ νομίσας ἐπικυδεστέρας εἶναι τὰς τῶν ῥωμαίων ἐλπίδας, συνελογίζετο πρὸ ἑαυτοῦ τοῦτ' ἔστι τὴν ὁμήρων προδοσίας, συλλογισμὸν ἀσεβικὸν καὶ ἀνδροκτόνον. πεισθεὶς γὰρ μόνον δυνατὸν μέγας γενέσθαι πρὸς ῥωμαίους, προστενεμάμενος ἐν καιρῷ πίστιν ἅμα καὶ χρείαν, ἐπῆγε πρὸς δὲ πρὸς ἀπονοήσας τοὺς Καρχηδονίους ἐγχειρίσαι τοὺς ὁμήρους τοῖς ῥωμαίοις. θεωρῶν δ' ἐν ἐκείνοις ἐν τῇ Καρχηδονίων στρατηγὸν, ὃς ἀπεσάλπιγξε μὲν εὐθὺς ἀσφαλοῦς κωλύσων τοὺς ῥωμαίους διαβαίνειν ἐν τὸν πόρον, οὐ διαρκέσας δὲ τοῦτο ποιεῖν ἀνακεχωρηκὼς ἐστρατοπέδευε τῇ ζακάνθῃ ἐν τοῖς πρὸς θάλατταν μέρεσι. τοῦτον μὲν ἄκακον ὄντα ἐν ἀνδρὶ καὶ πρᾶον τῇ φύσει, πιστὸν δὲ τὰ πρὸς αὐτὸν διακείμενον, ποιεῖται λόγῳ πρὸ τῶν ὁμήρων πρὸς ἐν βέβαιον. φάσκων ἐπειδὴ διαβεβήκασι ῥωμαῖοι τὸν πόρον, οὐκ ἔτι δύνασθαι καρχηδονίοις φόβῳ συνέχειν τὰ κατὰ τὴν Ἰβηρίαν, πρὸς δὲ ταῦτα καιροὺς τῶν ὑποστατικῶν νοῦν. νῦν δὲ ἡγεμόνων ῥωμαίων καὶ προσκαθεζομένων τῇ ζακάνθῃ, καὶ κινδυνεύοντος τὸ πόλεως, ἐὰν ἐξαγάγῃ τοὺς ὁμήρους ἀποκατάστησιν τοῖς γονεῦσι καὶ τοῖς πόλεσιν, ἐκλύσειν μὲν αὐτὸν τῶν ῥωμαίων τὴν φιλοτιμίαν. δεῖν γὰρ αὐτὸν μάλιστα σπουδάζειν ἐκείνους πρᾶξαι κυριεύοντας τῶν ὁμήρων. ἐκκαλέσασθαι δὲ τὴν τῶν Ἰβήρων πάντων πρὸς Καρχηδονίους εὔνοιαν, προιδόμενον δὲ μέλλον. καὶ προνοηθέντα τὸ τῶν ὁμήρων ἀσφαλείας. τήν τε χάριν ἀνήσειν ἐφ' πολλαπλασίαν. αὐτὸς γὰρ νομίζεσθαι χρεὼν τοῦ πράγματος. ἀποκαθιστάνων γὰρ εἰς τὰς πόλεις τοὺς παῖδας, οὐ μόνον τὴν παρ' αὐτῶν εὔνοιαν ἐπισπάσασθαι τῶν γεννησάντων, ἀλλὰ καὶ παρὰ τῶν ἄλλων, ὑπὸ τὴν ὁλκὴν τιθεὶς δὲ τοὺς συμβαίνοντας, τὴν καρχηδονίων πρὸς τοὺς συμμάχους αἵρεσιν καὶ μεγαλοψυχίαν. προσδοκᾶν δ' αὐτὸν ἐκέλευσε καὶ ὥρων πλῆθος ἵνα πρὸ τῶν τὰ τέκνα κομιζομένων. προδόξως γὰρ ἕκαστος ἐμπρακτεῖς γενομένους τῶν αἰσχιστάτων, ἅμιλλαν ποιήσασθαι τοῦ εἰς τὸν κύριον τῶν πραγμάτων εὐεργεσίας. προσπλήσιαζοντούτοις ἕτερα καὶ πλείω πρὸς τὸν αὐτὸν τρόπον διαλεχθεὶς, ἔπεισε τὸν βέβαιον, συμπαθεῖσθαι τοῖς λεπομένοις. καὶ τότε μὲν ἐπανῆλθε παξάμενος ἡμέραν ἢ πρεσβευσαι μετὰ τῶν ἐπιτηδείων, πρὸς τὴν ἀνακομιδὴν τῶν παίδων. προσγενόμενος δὲ νυκτὸς εἰς τῶν ῥωμαίων στρατόπεδον, καὶ συμμίξας τισὶ τῶν συστρατευομένων ἐκείνοις ἱβήρων, δι' οὗ τούτων εἰσῆλθε πρὸς τοὺς στρατηγούς. ἐκλογιζόμενος δὲ δεῖ πλείονων τὴν ἐσομένην ὁρμὴν καὶ μετάστασιν πρὸς αὐτοὺς τῶν ἱβήρων, ἐὰν ἐμπρακτεῖς γένωνται τῶν ὁμήρων, ἐπηγγείλατο προδώσειν αὐτοῖς τοὺς παῖδας. τῶν δὲ τοῦ ὄντα πόλιν, ὑπερβολὴ προθυμίας δεξαμένων τὴν ἐλπίδα, καὶ μεγάλας ὑπισχνουμένων δωρεάς, τότε μὲν εἰς τὴν οἰκείαν ἀνεχώρησε. συνθέμενος ἡμέραν καὶ καιρὸν καὶ τόπον, ἐν ᾧ δώσειν οἱ ἐκδεξομένους αὐτὸν ἔσεσθαι. μετὰ δὲ ταῦτα παραλαβὼν τοὺς ἐπιτηδείους τῶν φίλων, ἦκε πρὸς τὸν πόρον. καὶ προσθέντων αὐτῷ τῶν παίδων ἐκ τῆς ζακάνθης, νυκτὸς ποιησάμενος τὴν ἔξοδον ὡς θέλων λαθεῖν, πρὸ πορθμὸν εἰς χάρακα τῶν πολεμίων. ἦκε πρὸς τὸν τεταγμένον καιρὸν καὶ τόπον. καὶ πάντας ἐνεχείρισε τοῖς ὁμήροις τοῖς ἥκουσι τῶν ῥωμαίων. οἱ δὲ τοῦ τὸν πόρον ἐτίμησάν τε διαφερόντως τὸν ἄβιλυγα. καὶ πρὸς τὴν ἀποκατάστασιν τῶν ὁμήρων εἰς τὰς πατρίδας ἐχρήσαντο, τούτῳ συμπέμψαντες τοὺς ἐπιτηδείους. ὃς ἐπιπορευόμενος τὰς πόλεις, καὶ δι' ἧς τῶν παίδων ἀποκατάστασιν ποιεῖ ὑπὸ τὴν ὁλκὴν, τὴν τῶν ῥωμαίων πραότητα καὶ μεγαλοψυχίαν, πρὸ τὴν καρχηδονίων ἀπιστίαν καὶ βαρύτητα, καὶ πρὸς παραπιθεὶς τὴν αὐτοῦ μετάθεσιν, πολλοὺς ἱβήρων προσήρμοσε πρὸς τὴν τῶν ῥωμαίων φιλίαν. βάσσαρ δὲ πανικώτερον κατὰ τὴν ἡλικίαν δόξας ἐμπεπτωκέναι τοῖς ὁμήροις τοῖς πολεμίοις, οὐκ εἰς δὲ τὸν τυχόντας κινδύνοις ἐπεπλώκει. καὶ τότε μὲν ἤδη τῇ ὥρᾳ κατεπειγούσης, ἀπέλυσεν εἰς πρὸ χειμασίαν ἀμφοτέροι τὰς δυνάμεις. ἱκανοῦ πρὸς ἐκ τύχης γενότος * εὐτυχήματος τοῖς ῥωμαίοις. τοὺς δὲ παῖδας πρὸς τὰς ἐπικειμένας ἐπιβολάς. καὶ

* Alias συνεργήματος.

λάς. ἢ τὰ μὲν κατὰ τὴν ἰβηρίαν, ἐν τούτοις ἦν. ὁ δὲ στρατηγὸς ἀννίβας ὅθεν ἀπελίπομεν, πυνθανόμενος παρὰ τῶν κατασκόπων, πλείστον ὑπάρχειν σίτον ἐν τῇ χώρᾳ τὴν λακαιείαν, καὶ τὸ καλούμενον περούνιον χώρα, πρὸς δὲ τὴν σωματικὴν εὐφυΐαν ἔχειν δ' περούνιον, κείνας ἐκεῖ ποιεῖσθαι τὴν παραχειμασίαν, προῆγε ποιούμενος τὴν πορείαν παρὰ δὲ λίβυρνον ὄρος, ὧν τοῦ προειρημένους τόπους. ἀφικόμενος δὲ πρὸς τὸ περούνιον, ὁ δὴ λακαείας ἀπέχει σταδίους διακοσίους, τὰς μὲν ἀρχὰς ὡς λόγον τοῦ ἐνοικοῦντας εἰς φιλίαν προσκαλεῖτο, καὶ πίστεις ἐδίδου τῶν ἐπαγγελιῶν. ὑστερνὸς δὲ προσέχοντος, πολιορκεῖν ἐπεβάλλετο. ταχὺ δὲ χωρήσαντος κύριος, τοῦ μὲν οἰκήτορας κατέφθειρε. τὰς δὲ πλείστας οἰκείας ἀκεραίους διεφύλαξε καὶ τὰ τείχη. βουλόμενος στρατοπολίας χρήσασθαι πρὸς τὴν παραχειμασίαν. τὴν δὲ δυνάμιν πρὸ δὴ πόλεως παρεμβαλὼν, ὠχυρώσατο τάφρῳ καὶ χάρακι τὴν στρατοπεδείαν. χρόνος δ' ὢν τούτων, τὰ μὲν δύο μέρη τ' δυνάμεως, ὧν τὴν στολοπαν ἐξέπεμπε. πρὸς τέλος καθ' ἑκάστην ἡμέραν, τακτὸν ἀναφέρειν μέζον ἕκαστον τοῖς ἰδίοις ἐπιβολὴν τ' τάγματος τοῖς προκεχειρισμένοις ὧν τὴν οἰκονομίαν τούτων. τοῦ δὲ ζίτρου μέρει, τὴν τε στρατοπεδείαν ἐτήρει, καὶ τοῖς στολοχοῦσι παρεφύλαττε κατὰ τόπους. οὔσης δὲ τ' μὲν χώρας δὴ πλείστης δυσφόδου καὶ πεδιάδος, τῶν δὲ σωμάτων ὡς ἔστι εἰπεῖν ἀναιθμήτων, ἔτι δὲ τ' ὥρας ἀκμαζούσης πρὸς τὴν συγκομιδήν, ἄπλετον σωρεύεσθαι καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἀθροίζεσθαι τ' σίτου τ' πλῆθος. μάρκος δὲ παρειληφὼς τὰς δυνάμεις παρὰ φαβίου, τ' μὲν πρῶτον αὐτὸν παρῆκε τοῖς ἀκροφορείαις. πεπεισμένος ἀεὶ τοῦ τὰς ὑπορβολὰς συμπεσεῖσθαί ποτε τοῖς καρχηδονίοις. ἀκούσας δὲ τ' μὲν περούνιον τοῦ καρχηδονίους ἤδη κατέχειν, τὴν δὲ χώραν στολοχεῖν, πρὸς δὲ τ' πόλεως χάρακα προβεβλημένους, στρατοπεδεύειν ἐπιβεβηκὼς ἐκ τῶν ἀκροφορείων κατέβαινε τὴν ὁδὸν τὰ πεδία κατατείνασαν ῥᾴχιν. ἀφικόμενος δ' ὢν τὴν ἄκραν, ἧκεν τὰ μὲν ὧν τ' ἀκεραίαν χώραν, πρόβατα δὲ καλήλη, κατεστρατοπεδευσε τοῦ τούτῳ. πρόχειρος ὢν ἐκ παντὸς τρόπου συμπλέκεσθαι τοῖς πολεμίοις. ἀννίβας δὲ θεωρῶν ἐγγίζοντας τοῦ πολεμίους, τ' μὲν τρίτον μέρος δὴ δυνάμεως, ἔασε στολοχεῖν. τὰ δὲ δύο μέρη λαβὼν ἦ προελθὼν ἀπὸ τῆς πόλεως ἑκκαίδεκα σταδίους πρὸς τοῦ πολεμίους ἐπί τινος βουνοῦ κατεστρατοπέδευσε. βουλόμενος ἅμα μὲν καταπλήξασθαι τοῦ ὑπεναντίους. ἅμα δὲ τοῖς στολοχοῦσι τὴν ἀσφάλειαν παρασκευάζειν. μετὰ δὲ ταῦτα γεωλόφου τινὸς ὑπάρχοντος μεταξὺ τῶν στρατοπέδων ὡς βύκαίρως καὶ σωέγγυς ἐπέκειτο τῇ τῶν πολεμίων παρεμβολῇ. τοῦτον ἐπ νυκτὸς ἀφαποσείλασ τοῦ χιλίους τῶν λογχοφόρων κατελάβετο. ὅπερ ἐπιγνομένης ἡμέρας χιλίων μάρκος, ἄρξασθαι τοῦ βύζώνους, ὡς προσέβαλε τοῦ λόφῳ. γνομένου δὲ ἀκροβολισμοῦ νεανικοῦ, τέλος ἐπεκράτησαν οἱ ῥωμαῖοι. καὶ μετὰ ταῦτα τὴν ὅλην στρατοπεδείαν μετεβίβασεν εἰς τοῦτον ὃν τόπον. ὁ δ' ἀννίβας, ἕως μὲν τινος ἦκε τὴν αὐτὴν στρατοπεδείαν, σωεῖχε δ' πλείστον μέρος δὴ στρ. δυνάμεως ἐπ' αὐτὸν. πλειόνων δὲ γνομένων ἡμερῶν, ἀναγκάζετο, τοῦ μὲν ὧν τὴν νομὴν τῶν θρεμμάτων ἀπομερίζειν. τοῦ δ' ὧν τὴν στολοχίαν. σπουδάζων κατὰ τὴν ἐν ἀρχῇ πρόθεσιν, μήτε τὴν λείαν καταφθεῖραι, τόν τε σῖτον εἰς πλεῖστον χρόνον διαγαγεῖν. ἵνα πάντων ἦ κατὰ τὴν παραχειμασίαν φιλία τοῖς αὐθρώποις. μὴ χεῖρον δὲ τοῖς ὑποζυγίοις καὶ τοῖς ἵπποις. εἶχε γὰρ τὰς πλείστας ἐλπίδας τ' αὐτοῦ δυνάμεως, ἐν τοῦ τῶν ἱππέων τάγματι. καθ' ὃν δὴ καιρὸν μάρκος σωθεωρήσας δ' πολὺ μέρος τῶν ὑπεναντίων ὧν τὰς προειρημένας χειρὰς κατὰ τ' χώρας σκεδαννύμενον, λαβὼν δ' ἀκμαιότατον καιρὸν τ' ἡμέρας. ἄρξασθαι τὴν δυνάμιν. καὶ σωεγγίσας τῇ παρεμβολῇ τῶν καρχηδονίων, τὰ μὲν βαρέα τῶν ὅπλων ἀφέταξε. τοῦ δ' ἱππεῖς μὴ τοῦ βύζώνους κατὰ μέρη διελὼν, ἐπαφῆκε τοῖς προνομεύουσι. πλαγείλασ μηδένα ζωγρεῖν. ἀννίβας δὲ τούτου σύμβαντος, εἰς ἀπορείαν ἐνεπεπλώκει μείζω, οὔτε δ' ἀντεξάγειν τοῖς παρατεταγμένοις ἀξιόχρεως ἦν, οὔτε παραβοηθεῖν τοῖς ὑπὸ τῆς χώρας διεσπαρμένοις. τῶν δὲ ῥωμαίων οἱ μὲν ὑπὸ τοὺς προνομεύοντας ἀφικόμενοι ἀνεῖλον, πολλοὺς τῶν ἐσκεδασμένων ἀπέκτειναν. οἱ δὲ παρατεταγμένοι, τέλος εἰς τοῦτ' ἦλθον καταφρονήσεως, ὥστε δ διαπᾶν ἐν χάρακα, μὴ μονονουχὶ πολιορκεῖν τοῦ καρχηδονίους. ὁ δ' ἀννίβας, ἦν μὲν ἐν κακοῖς. ὅμως

λὲ χειμαζόμενος, ἔμενε τοὺς λάζοντας ἀποτειβόμενος. καὶ μόλις διαφυλάττων τὴν πρεμβολήν. ἕως ἀσφαλοῦς αὐλαβὼν τοὺς ἀπὸ τῆς χώρας συμπεφυγότας εἰς τὴν χάρακα τὴν τοῦ γερουνίου, ὄντας εἰς πεζακισχιλίους ἦκε πρὸς θῶν. τότε λὴ μικρὸν αὐαθαρσήσας ἐπεξῆλθε. ☾ βραχὺ πρὸ τῆς στρατοπεδείας παρεμβαλὼν, μόλις ἀπεβέβατο τὴν ἐσωτάτω κίνδυνον. μάρκος λὲ τοὺς μὴν ἐν τῇ τοῦ τὴν χάρακα συμπλοκῇ τῶν πολεμίων ἀποκτείνας ἐπὶ λὲ πλείους ἢ τῆς χώρας διεφθαρκὼς, τότε μὴν ἐπανῆλθε μεγάλας ἐλπίδας ἔχων ὑπὲρ τοῦ μέλλοντος. τῇ λ' ἐπαύριον ἐκλιπόντων τὴν χάρακα τῶν καρχηδονίων, ἐπέβη κατελάβετο τὴν ἐκείνων παρεμβολήν. ὁ γὰρ ἀννίβας διαγωνιάσας τοὺς ῥωμαίους, μὴ κατα λαβόμενοι νυκτὸς, ἔρημον ὄντα τὴν ἐν τῷ γερωνίῳ χάρακα, κύριοι γένωνται τῆς ἀποσκευῆς ☾ τῶν παραθέσεων, ἐκείνην ἀνῆκε αὐθις αὐαχωρεῖν. καὶ πάλιν ἐκεῖ ποιεῖσθαι τὴν στρατοπεδείαν. ἀπὸ λὲ τούτων τῶν καιρῶν οἱ μὴν καρχηδόνιοι τοῖς προνομαῖς εὐλαβέστερον ἐχρῶντο καὶ φυλακτικώτερον. οἱ λὲ ῥωμαῖοι τἀναντία θαρραλεώτερον καὶ προπετέστερον. οἱ λ' ἐν τῇ ῥώμῃ, προσπεσόντος σφίσι τοῦ γεγονότος, μειζόνως ἢ κατὰ τὴν ἀλήθειαν, ἐδυσχέρεσαν ἴσως. δὴ δ' πρῶτον μὴν ἐκ τοῦ προϋπαρχούσης ὑπὲρ τῶν ὅλων δυσελπισίας, οἱονεὶ μεταβολήν τινα πρὸς τὸ βέλτιον αὐτοῖς προφαίνεσθαι. δεύτερον λὲ ὃ δὴ δοκεῖν τὸν πρὸ τούτου χρόνον, τὴν δύσπραπίαν καὶ κατάπληξιν τῶν στρατοπέδων, μὴ παρὰ τὴν τῶν δυνάμεων ἀπολειλίασιν. ἀλλὰ πρὰ τὴν τοῦ προεσώτος εὐλάβειαν γεγενῆσθαι. διὸ καὶ τὸν μὴν φάβιον ἤπιστουν ☾ κατεμέμφοντο πάντες, ὡς ἀτόλμως χρώμενον τοῖς καιροῖς· τὸν λὲ μάρκον ὡς τοσοῦτον ὑπερβάλλοντα τὸ δὴ συμβεβηκὸς, ὥστε τότε γενέσθαι μηδέποτε γεγονός. αὐτοκράτορα γὰρ κἀκεῖνον κατέστησαν. πεπεισμένοι ταχέως αὐτὸν, τέλος ἐπιθήσειν τοῖς πράγμασι. καὶ λὴ. δύο νικητορδὸν ἐγεγόνεισαν τὰς αὐτὰς πράξεις, ὃ πρότερον οὐδέποτε συνεβεβήκει παρὰ ῥωμαίοις. τῷ γὰρ μάρκῳ διασαφηθείσης τῆς τε τῶν πολιτῶν δυνοίας, καὶ τῆς παρὰ τοῦ δήμου δεδομένης ἀρχῆς αὐτῷ, διαπλασίως παρωρμήθη πρὸς τὸ παραβάλλεσθαι κατὰ τολμᾶν τῶν πολεμίων. ἦκε λὲ ἡ φάβιος τὰς δυνάμεις. οὐλοὺ ἀπολοιωμένου ἀπὸ τῶν συμβεβηκότων. ἔτι λὲ βεβαιότερον μείζονα τὴν ἀρχὴν διαλῦσαι. θεωρῶν λὲ τὸν μάρκον ἐκπεφοβημένον, καὶ πρὸς πάντα αὐτὴν φιλονεικοῦντα, καὶ καθόλου πολιθύνοντα πρὸς τὸ διακινδυνεύειν, αἱρεσιν αὐτῷ προύτεινε τοιαύτην. ἢ κατὰ μέρος ἄρχειν, ἢ μελόμενον τὰς δυνάμεις, χρῆσθαι τοῖς σφετέροις στρατοπέδοις, κατὰ τὴν αὐτοῦ προαίρεσιν. τὸ λὲ καὶ λίαν ἀσμένως ἐξαμένου τὸν μεσισμὸν, μελόμενοι τὸ πλῆθος χωρὶς ἐστρατοπεδεύσαν. αὐνίβας λὲ τὰ μὴν ἀκούων τῶν ἀλισκομένων αὐχμαλώτων, τὰ λὲ θεωρῶν ἐκ τῶν πρατ τομένων ἤδη, τὴν τετῶν ἡγεμόνων πρὸς ἀλλήλους φιλοτιμίαν, καὶ τὴν ὁρμὴν καὶ τὴν φιλοδοξίαν τοῦ μάρκου. διότερ οὐ κατ' αὐτὸ, πρὸς αὐτὸ λὲ νομίζων εἶναι τὰ συμβαίνοντα τοῦ τὸν ἐναντίους, ἐπὶ τῷ τοῦ μάρκον, παυσάζειν τὴν τόλμαν ἀφελέσθαι. μὴ προκαταλαβεῖν αὐτὸν τὴν ὁρμήν. οὐσης δὲ τινος ὑποροχῆς μεταξὺ τῆς αὐτοῦ καὶ τοῦ μάρκου στρατοπεδείας, διαμενούσης ἑκατέρους βλάπτειν, ἐπεβάλετο καταλαβεῖν ταύτῃ· σαφῶς λὲ γινώσκων ἐκ τοῦ προγεγονότος, ὅτι παρέσαι βοηθῶν ἐκ χέρος, πρὸς ταύτῃ τὴν ἐπιβολήν, ἐπινοεῖ τοιοῦτον. τῶν τότων τοὺς τὸν λόφον ὑπὲρ χόντων φιλῶν μὴν, πολλὰς λὲ καὶ παντοδαπὰς ἐχόντων τοὺς κλάσεις ☾ κοιλότητας, ἀφὲ πεμφε τὴν νυκτὸς εἰς τὰς ἐπιτηδειοτάτας ὑπερβολὰς, αὐὰ πεντακοσίους καὶ τετρακοσίους. καὶ πεντακοσίους μὴν ἱππεῖς. φιλοὺς λὲ πέζοὺς τοὺς πάντας εἰς πεντακισχιλίους. ἵνα ᾖ μὴ πρῶτον καταπλαγῶσιν ὑπὸ τῶν εἰς τὰς πλανομὰς ἐκπορευομένων, ἅμα τὸν διαγωνίζειν καταλάμβανε τοῖς ὑπερκειμένοις τὸν λόφον. ὁ λὲ μάρκος θεωρῶν τὸ γινόμενον, ἡ νομίσας ἕρμαιον εἶναι, πλαυτὶ καὶ μὴν ἀβασταστείλε τοὺς φιλούς. κελεύσας ἀγωνίζεσθαι μὴ διαμάχεσθαι, τοῦ τὸ τόπου. μετὰ λὲ ταῦτα τοὺς ἱππεῖς. ἀφῆς λὲ τούτοις, κατόπιν αὐτὸς ἦγε συνεχῶς καὶ βαρέα τῶν ὅπλων, καθάπερ καὶ πρότερον ἑκάστῳ πεποιήμενος παρασκήνιον τὸν χωρισμόν. ἅμα τὴν τε ἡμέρας διαβαινούσης, μὴ πάντων τῶν τε διανοίας ἢ τῆς ὄμμασι τοῦ πεπιεσασμένων τοῦ τοὺς ἐν τῷ γεωλόφῳ κινδυνεύοντας, αὐύπαλος ἦν, ἢ τῶν ἐνεδρευόντων ὑποβολή. τῆ λ' αὐνίβα συνεχῶς μὴν ἐπαποβέλλοντος τοῖς ἐν τῷ λόφῳ τοῖς βοηθήσοντας, ἐπεμέλε λὲ κατὰ πόδας μετὰ τῶν ἱππέων

αὐτοῦ καὶ

αὐτῶν ἡ τ᾽ δυνάμεως, τὰ χέως συνέβη καὶ τοὺς ἱππεῖς συμπίπτειν ἀλλήλοις· οὐ γὰρ ὁμοίου καὶ πεζομενίων τῶν ῥωμαίων δυζώνων ὑπὸ τ᾽ πλήθους τῶν ἱππέων, ἅμα μὲν ὄντι καταφεύγοντες εἰς τὰ βαρέα τῶν ὁπλων, θόρυβον ἐποίουν· ἅμα δὲ τ᾽ συνθήματος ἀποδοθέντος τοῖς ἐν τάξει ἐνέφρας, πάντα χόθεν ἐπιφαινομενίων ἡ προσπιπτόντων τούτων, οὐκ ἔτι τοὺς δυζώνους μόνον, ἀλλὰ ἡ τοὺς πᾶν δ᾽ σράτευμα, μέγας κίνδυνος ἐνεστήκει τοῖς ῥωμαίοις. κατὰ δὲ ἦν καιρὸν τοῦτον φάβιος θεωρῶν δ᾽ γνόμενον ἡ ἀγωνιάσας, μὴ σφαλῶσι τοῖς ὅλοις, ἀξήγε τὰς δυνάμεις. ἡ κατὰ κορυλλῆν ἐβοήθει τοῖς κινδυνευούσι, ταχὺ δὲ συνεγγίσαντος αὐτοῖς, πάλιν ἀναθαρρήσαντες οἱ ῥωμαῖοι, καὶ τὸς λελυκότες ἤδη τὴν ὅλην τάξιν. ἄνθις ἀθροιζόμενοι τοὺς τὰς σημαίας αἰεχώρουν, καὶ κατέφυγον ὑπὸ τὴν τούτων ἀσφάλειαν. πολλοὶ μὲν ἀπολωλεκότες τῶν δυζώνων. ἔτι δὲ πλείους ἐκ τῶν τραυμάτων ἡ τοὺς ἀείσους ἄνδρας. οἱ δὲ τοὺς δ᾽ νίνιβαν καταπλαγέντες τὴν ἀκεραιότητα τῆς συντάξιν τῶν πεπαβεβοηθηκότων σρατοπέδων, ἀπέσκωψαν τ᾽ διωγμοῦ ἡ τ᾽ μάχης. τοῖς μὲν δὴ πρ᾽ αὐτὸν γενομένοις δ᾽ κίνδυνον ἦν ἐνδηγές, ὅτι δὴ μὲν τὴν μάρκου τόλμαν ἀπώλωλε τὰ ὅλα. ἀφ᾽ δὲ τὴν δυλάβειαν τ᾽ φαβίου, σέσωσαι ἡ πρὸ τ᾽ ἡ νῦν. τοῖς δ᾽ ἐν τῇ ῥώμῃ τότε ἐγένετο φανερὸν ὁμολογουμένως, τί διαφέρει σρατηγικῆς προνοητείας ἡ κενοδοξίας, σρατηγικὴ πρόνοια, ἡ λογισμὸς ἐσὼς ἡ νεωτερικός· οὐ μὴν, ἀλλ᾽ οἱ μὲν ῥωμαῖοι ἀναχθέντες ὑπὸ τῶν πεπραγμάτων, ἡ βαλόμενοι χάρακα, πάλιν ἅπαντες ἐσράτευσαν ὁμόσε, ἡ λοιπὸν ἤδη φαβίῳ προσεῖχον δ᾽ νοῦν. ἡ τοῖς ὑπὸ τούτου πεπραγμένοις. οἱ δὲ καρχηδόνιοι δ᾽ μὲν μεταξὺ τόπων τ᾽ βαγοῦ ἡ τ᾽ σφετέρας πεπεμβολῆς μετάφρυσαν. τοὺς δὲ τὴν καρυφὴν τ᾽ καταλειφθέντος λόφου, χάρακα τοὺς βαλόντες ἡ φυλακὴν ἐπισήσαντες, λοιπὸν ἤδη πρὸς τὴν χειμασίαν ἀσφαλῶς ἡτοιμάζοντο. τ᾽ δὲ τῶν ἀεχαριεσίων ὥρας σωεγγιζούσης, ἔλοντο σρατηγοὺς οἱ ῥωμαῖοι, λεύκιον αἰμίλιον καὶ γαΐον τερέντιον. ὧν καταδεθέντων, οἱ μὲν ὑπάτορες ἀπέθεντο τὴν ἀρχήν· οἱ δὲ προϋπάρχοντες ὕπατοι, γναῖος σερβίλιος, ἡ μάρκος ῥηγοῦλος ὁ μετὰ τὴν φλαμινίου τελευτὴν ἐπικατασταθείς, τότε προχειρισθέντες ὑπὸ τῶν τοὺς δ᾽ αἰμίλιον αὐτοσράτηγον καὶ πεπαλαβόντες τὴν ἐν τοῖς ὑπάτοις ἀρχσίαν, ἐχείριζον κατὰ τὴν ἑαυτῶν γνώμην τὰς δυνάμεις. οἱ δὲ τοὺς αἰμίλιον βαλευσάμενοι μετὰ τ᾽ συμμάχου, δ᾽ μὲν ἐλλεῖπον πλῆθος ἐπ᾽ τῶν σρατιωτῶν πρὸς τὴν ὅλην ἐπιβολὴν πεπαχῆμα καταγράψαντες ἀπαπέσειλαν. τοῖς δὲ τοὺς δ᾽ γναῖον μεσάφησαν, ὁλοχερῆ μὲν κίνδυνον, κατὰ μηδένα τρόπον ἐνίσασθαι. τοὺς δὲ κατὰ μέρος ἀκροβολισμοὺς, ὡς ἐνδρασηρίοις ποιεῖσθαι καὶ συνέχεσάρεις. χάριν τ᾽ γυμνάζειν ἡ πασκευάζειν δυθαρσεῖς τοὺς νέους, πρὸς τοὺς ὁλοχερεῖς ἀγῶνας, ὃν καὶ τὰ πρότερον ἀνδρῶν συμπτώματα δοκεῖν, οὐχ ἥκιστα γεγενῆσθαι, δι᾽ νεοσυλλογίας καὶ τελέως ἀπασκήτοις κεχρῆσθαι τοῖς σρατοπέδοις. αὐτοὶ δὲ λεύκιον μὲν παυσύμενον ἀπατέλεκτον ὄντα σρατηκήτοις κεχρῆσθαι τοῖς σρατοπέδοις. αὐτοὶ δὲ λεύκιον μὲν παυσύμενον ἀπατέλεκτον ὄντα σρατηγὸν, σρατόπεδον δόντες, εἰς γαλατίαν ἀπατέσφλαν. βαλόμενοι πρεῖν αὐτοπειρασμα τοῖς κελτοῖς τοῖς μετ᾽ αὐνίβα σρατευομένοις. πρόνοια δὲ τοιήσαντο καὶ τ᾽ ἀνακομιλῆσ τ᾽ πεπαχημάτοις

σκάφθαι. τῆς παρασκευῆς δὲ καὶ δι' ἄκρας τότε καταληφθείσης, οὐ μικρὰν συνέβαινε τὴν ἀρχὴν γενέσθαι σωτηρίαν τοῖς τῶν ῥωμαίων δυνάμεσι. οὐ γὰρ μόνον διὰ τὰς χορηγίας ἐνυχρηστοῦντο, ὡσὶ δὲ καὶ κατειληφθαι δὴν προειρημένον τόπον, ἀλλὰ καὶ διὰ δ' κατὰ τὴν πείραν θύφυσδ κεῖσθαι χώραν. πέμποντες δὴν εἰς τὴν ῥώμην συνεχῶς, ἐπυνθάνοντο τί δεῖ ποιεῖν. ὡς ἐὰν ἐγγίσωσι τοῖς πολεμίοις, οὐ δυνησόμενοι φυλάσσειν. τὴν μὲν χώρας καταφθειρομένης. τῆ δὲ συμμάχων πάντων μετεώρων ὄντων τὰς διανοίας, ἐβούλοντο μάχεσθαι καὶ συμβάλλειν τοῖς πολεμίοις. τοῖς μὲν δὴν σοὶ δὲν γναίῳ, ἐπιοχεῖν ἐπὶ μεσόφρυσιν. αὐτοὶ δὲ σὺν τὰ τοὺς ἱππεῖς ἦλθον. συνέβαινε δὲ πάντας εἰς δὲν ἀμίλιον ἀναβλέπειν, καὶ πρὸς τοῦτον ἀπειρεῖσθαι τὰς πολείσας ἐλπίδας. διὰ τε τὴν ἐκ τοιούτου βίου καλοκαγαθίαν, καὶ διὰ δ' μικροῖς πρότερον χρόνοις, αὐθημερὸν ὡσὰ ἅμα καὶ συμφέροντως δοκεῖν κεχρῆσθαι δὲν πρὸς ἰλλυρίους πόλεμον. πρόσθεν τε σατοπέδοις ὀκτὼ διακινδυνεύειν. ὁ πρότερον οὐδέποτ' ἐγένετο παρὰ ῥωμαίοις. ἑκάστου τῶν σατοπέδων ἔχοντος ἄνδρας εἰς πεντακισχιλίους. ῥωμαῖοι γὰρ, καθάπερ ὑπὸ πρότερον εἰρήκαμεν, ἀεὶ τέτταρα σατόπεδα προχειροῦσι. δὲ δὲ σατόπεδον, πεζοὺς μὲν λαμβάνει σὺν τετρακισχιλίους. ἱππεῖς δὲ διακοσίους. ἐὰν δέ τις ὁλοχερέστερα προφαίνηται χρεία, σὺν μὲν πεζοὺς ἐν ἑκάστῳ σατοπέδῳ ποιοῦσι σὺν πεντακισχιλίους. σὺν δ' ἱππεῖς τριακοσίους. τῶν δὲ συμμάχων, δὲ μὲν πεζὸν πλῆθος, πᾶσιν ποιοῦσι τοῖς ῥωμαίοις σατοπέδοις. δὲ δὲ τῶν ἱππέων ὡς ἐπὶ παν τὸ πλάσιον τούτων δὲ ἡμίσεσι συμμάχοις ἢ τὰ δύο σατόπεδα, δόντες ἑκατέρῳ τῶν ὑπάτων, διατελοῦσιν ὠθὶ τὰς πράξεις. μὴ σὺν μὲν πλείστοις ἀγῶνας, μὶ ἑνὸς ὑπάτου μὴ δύο σατοπέδων, καὶ τοῦ προειρημένου πλήθους τῶν συμμάχων κεῖνοις. φανερὸς δὲ πᾶσι πρὸς ἕνα καιρὸν καὶ πρὸς ἕνα χρῶνται κίνδυνον. τότε μὲν οὕτως ἐκπλαγεῖς ἦσαν καὶ κατάφοβοι δ' μέλλον, ὡς οὐ μόνον τέτταρσι ἀλλ' ὀκτὼ σατοπέδοις ῥωμαϊκοῖς ὁμοῦ προείρηκεν διακινδυνεύειν. διὸ καὶ παρακαλέσαντες σὺν περὶ δὲν ἀμίλιον, καὶ πρὸ ὀφθαλμῶν θέντες δ' μέγεθος τῶν ἑκατέρου δ' μέρος ἀποβησομένων ἐκ δὲ μάχης, διατεθεῖσθαι ἐντελάμενοι σὺν καιρῷ κεῖνοι τὰ ὅλα γενναίως καὶ τῆς πατρίδος ἀξίως. οἱ καὶ παραγενόμενοι πρὸς τὰς δυνάμεις μὴ σωματροίσαντες τὰ πλήθη, τὴν τε τῆς συγκλήτου γνώμην ἀπεσάφησαν τοῖς πολλοῖς, καὶ παρεκάλουν τὰ πρέποντα τοῖς παρεσῶσι καιροῖς, διὰ αὐτοπαθείας τοῦ λοιπικοῦ διατεθειμένου σὺν λόγοις. ἦν δὲ τὰ πλεῖστα τῶν λεγομένων, πρὸς τοῦτον τείνοντα δὴ νοῦν, τῶν ὑπὲρ τῶν νεωστὶ γεγονότων συμπτωμάτων. ὧ δὲ δὴ καὶ τῇ δέπου σωτέβαινε διαπεφάφθαι καὶ προσῆκθαι παραινέσεως σὺν πολλούς. διότερ ἐπειρᾶτο σωτιθάνειν. ὅτι τῶν μὲν ἐν ταῖς προγεγενημέναις μάχαις ἐλαττωμάτων, οὐχ ἕν οὐδὲ δεύτερον καὶ πλείω δ' ἂν, εὕροι τις αἰτίας. διὸ, τοιοῦτον αὐτῶν διέβη τέλος. ὠθὶ δὲ τῶν νῦν καιρῶν, οὐδεμία λείπεται πρόφασις ἐὰν ἀνθρῶσι, τοῦ μὴ νικᾶν σὺν ἐχθρούς. τότε μὲν γὰρ, οὔτε σὺν ἡγεμόνας ἀμφοτέροις οὐδέποτε συνῆχθαι τοῖς σατοπέδοις, οὔτε ταῖς δυνάμεσι κεχρῆσθαι γεγυμνασμέναις, ἀλλὰ νεοσυλλόγοις καὶ ἀοράτοις παντὸς λεινοῦ. τό, τε μέγιστον ὠθὶ τοσοῦτον ἀγνοεῖσθαι παρ' αὐτοῖς πότερον τὰ κατὰ σὺν ὑπεναντίους, ὥστε σχεδὸν μὴ δ' ἐπορακότες σὺν αὐτανῳνισὰς πασατάξεσθαι καὶ συγκαταβαίνειν εἰς σὺν ὁλοχερεῖς κινδύνους. οἱ μὲν γὰρ περὶ δὲν ἀφεβίαν ποταμὸν σφαλέντες ἐκ σκελίας τῇ προτεραίᾳ παρηγνήκεσαν, ἅμα δὲ φωτὶ τῇ κατὰ σόνδας ἡμέρᾳ παρετάξαντο. τοῖς δὲ κατὰ τυρρηνίαν ἀφρονισαμένοις, οὐχ ὅτιον πρότερον, ἀλλ' οὐδ' ἐν αὐτῇ τῇ μάχῃ συνιδεῖν ἀφεγένετο σὺν πολεμίους. ἀφ' δ' περὶ δὲν ἀέρα γενόμενον σύμπτωμα. νῦν τε μὴν, πάντα τἀναντία τοῖς προειρημένοις ὑπάρχει. πρῶτον μὲν γὰρ ἡμεῖς ἀμφότεροι πάρεσμεν. οὐ μόνον αὐτοὶ κοινωνήσοντες ὑμῖν τῶν κινδύνων, ἀλλὰ καὶ σὺν ἐκτὸς πρότερον ἐσῶντας ἄρχοντας, ἑτοίμους παρεσκευάκαμεν. πρὸς δ' μένειν καὶ μετέχειν τῶν αὐτῶν ἀγώνων. ὑμεῖς γε μὴν οὐ μόνον ἑωράκατε σὺν καθοπλισμούς, τὰς τάξεις. τὰ πλήθη τῶν πολεμίων, ἀλλὰ καὶ διαμαχόμενοι μονονοὺ καθ' ἑκάστην ἡμέραν, δεύτερον ἐνιαυτὸν ἤδη διατελεῖτε. πάντων δὴ τῶν κατὰ μέρος ἐναντίως ἐχόντων τῆς προγεγενημέναις μάχαις, εἰκὸς καὶ δ' τέλος ἐκβήσεσθαι τοιοῦτον ἀγῶνος ἐναντίον, καὶ ἄτοπον, μᾶλλον δ' ὡς εἰπεῖν ἀδύνατον, ἐν μὲν τοῖς κατὰ μέρος ἀκροβολισμοῖς,

βολισμοῖς, ἴσοις πρὸς ἴσους συμπίπτοντας· ὁ δὲ πλεῖον ἐπικρατεῖν, ὁμοῦ δὲ πάντας πρὸ τάξεως μένους, πλείους ὄντας ἢ κατὰ πλασίους τῶν ἐναντίων ἐλαττωθῆναι. διότερ ὦ ἄνδρες πάντων ὑμῶν πρασκευασμένων πρὸς τὴν νικᾶν, ἑνὸς προσδεῖται τὰ πράγματα τῆς ὑμετέρας βουλήσεως ἢ προθυμίας. ὥσπερ οὖν ἂν καλεῖσθε πλείω πρέπειν ὑμῖν ὑπολαμβάνω. οἷς μὲν γε μὴ θοῦ πρὸ πισκευομένοις, ἢ τοῖς κατὰ συμμαχίαν ὑπὲρ τῶν πέλας μέλλουσι κινδυνεύειν, ὅσι κατ' αὐτὸν ὂν ἀγῶνα καιρὸς ὅτι δειλότατος, τὰ δ' ἐκ τῶν ἀπβαινόντων βραχεῖαν ἔχει διαφοράν, ἀναγκαῖος ὁ τῆς παρακλήσεως γίνεται τρόπος. οἷς δὲ καθάπερ ὑμῖν νῦν, οὐχ ὑπὲρ ἑτέρων, ἀλλ' ὑπὲρ σφῶν αὐτῶν καὶ παῖδων καὶ γυναικῶν ἢ τέκνων ὁ κίνδυνος ξυνέστηκε, ἢ πολλαπλασίαν τὰ μετὰ ταῦτα συμβαίνοντα τὴν διαφορὰν ἔχει τῶν ἐνεστώτων ἀεὶ κινδύνων, ὑπομνήσεως μόνον πρακλήσεως δ' οὐ προσδεῖ. τίς γὰρ οὐκ ἂν βούλοιτο μάλιστα μὲν νικᾶν ἀγωνιζόμενος, εἰ δὲ μὴ τοῦτ' εἶναι δυνατὸν, τεθνάναι πρόθυμος μαχόμενος, ἢ ζῶν ἐπισεῖν, τὴν τῶν προειρημένων ὕβριν καὶ καταφθοράν. διότερ ὦ ἄνδρες χωρὶς τῶν ὑπ' ἐμοῦ λεγομένων, αὐτοὶ λαμβάνοντες πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν ἐκ τῆς λείπεσθαι καὶ τοὺ νικᾶν διαφοράν, ἢ τὰ συνεξακολουθοῦντα τούτοις, οὕτως ἐαυτοὺς πρασκοσθε πρὸς τὴν μάχην, ὡς ἢ παῖδας ἅπαντες καὶ γυναῖκας ἀμυνόμενοι νῦν αὐτοῖς τοῖς σφετέροις. ἀλλὰ τοῖς ὅλοις. τί δ' ἔτι προθήσω τοῖς ὑποκειμένοις, ἐὰν ἄλλως πως τὰ πρόντα κεισθῇ, προδηλωθῆναι τῶν ἐχθρῶν οὐκ ἔχει. ὥσαν γὰρ τὴν αὐτῆς προθυμίαν καὶ δύναμιν, εἰς ὑμᾶς ἀνήρεισαι. καὶ πάντες τὰς ἐλπίδας ἔχει τῆς σωτηρίας ἐν ὑμῖν. ὧν ὑμεῖς αὐτῆ μὴ διαφθαρεῖτε νῦν. ἀλλ' ἀπόδοτε μὲν τῇ πατρίδι τὰς ἀρμοζούσας χάριτας· φανερὸν δὲ πᾶσιν ἀνθρώποις ποιήσατε, διότι ἃ τὰ πρότερον ἐλατταώματα γέγονεν, οὐ δι' ὀλιγωρίους χείρους ἀνδρας ἦν κατηγωνίσω. ἀλλὰ διὰ ἀπειρίαν τῶν τότε μαχομένων, ἢ διὰ τὰς ἐκ τῶν καιρῶν ἀποδιδόσεις. τότε μὲν γὰρ ταῦτα καὶ τοιαῦτα παρακαλέσας ὁ λεύκιος, διαφῆκε τοὺς πολλούς. τῇ δ' ἑπαύριον ἀναζεύξαντες, ἦγον τὴν δύναμιν, οὐ τοὺς πολεμίους ἥκουον στρατοπεδεύειν. οὐ περαῖοι δ' ἐπιβάλλοντες πρενέβαλον ἀπὸ σταδίους ἑξήκοντα σταδίους ἀπέχοντες τῶν πολεμίων. ὁ μὲν γὰρ λεύκιος ἀνθρασάμενος ἐπὶ πεδίου ἢ λόφοις ὄντας τοὺς πέλας ὄρους, οὐκ ἔφη δεῖν συμβάλλειν ἱππικρατούντων τῶν πολεμίων. ἀλλ' ἐπὶ πᾶσι ἢ προάγειν μᾶλλον εἰς τοιούτους, ἐν οἷς δ' ἦσαν ἀπὸ τῶν πεζικῶν στρατοπέδων μάχη. τὸ δὲ γαῖον δὴ τὴν ἀπειρίαν ὥσπερ ἐναντίας ἀπάρχοντος γνώμης, ἣν ἀμφισβήτησις ἢ δυσχρησία ἀπὸ τοῦ ἡγεμόνος ὁ πάντων ὅτι σφαλερώτατον. ἐπὶ δ' ἡγεμονίας δεῖ παῖδα καθηκούσης εἰς τὴν ἐποῦσαν ἡμέραν, ἀφ' ἧς πρὸ μίαν ἐκ τῶν ἐθισμῶν μεταλαμβάνειν τὴν ἀρχὴν τοῦ ἀπάτους, ἀνάστατοι ποιήσας πρόηκε. ὃς λόμβος ἐγγίσαι τοῖς πολεμίοις. πολλὰ διαμαρτυρομένου ἢ κωλύοντος τὸ λευκίου. ὁ δ' ἀνίβας, ἀναλαβὼν τοὺς θύζωνους καὶ τοὺς ἱππεῖς, ἀπῆκτο. καὶ προστεσὼν ἔτι κατὰ πρεῖαν ὄυσι, παραδόξως συνεπλέκθο, καὶ πολὺν ἐν αὐτοῖς ἐποιεῖτο θόρυβον. οἱ δὲ ῥωμαῖοι, τὴν μὲν πρότλιν ἐπιφορὰν ἐδέξαντο προθύμοι τινὰς τῶν ἐν τοῖς ταρέσι καθοπλισμοῖς. μετὰ δὲ ταῦτα τοὺς ἀκοντισὰς καὶ τοὺς ἱππεῖς ἐπαφέντες, ἐπροτέρουν κατὰ τὴν πρότλιν συμπλοκήν. ἀφ' οὗ τοῖς μὲν καρχηδονίοις μηδὲν ἐφεφρεύειν ἀξιόλογον, τοῖς δὲ ῥωμαίοις ἀναμεμιγμένας τοῖς θύζώνοις ὁμόσε κινδυνεύειν τινὰς ἀπείρας. τότε μὲν δὴ ἐπιγενομένης νυκτὸς, ἐχωρίσθησαν ἀφ' ἀλλήλων· οὐ κατὰ τὴν * ἐλπίδα τοῖς καρχηδονίοις ἐκβάσης τῆς ἐπιθέσεως. εἰς δὲ τὴν ἑπαύριον ὁ λεύκιος οὐτε μάχεσθαι κείνων, οὔτε μὴν ἀπάγειν ἀσφαλῶς τὴν στρατιὰν ἔτι δυνάμενος, τοῖς μὲν δυσὶ μέρεσι κατεστρατοπέδευσε πρὸ δὴ ἄμισον ποταμὸν καλούμενον. ὃς μόνος διαιρεῖ δὴ ἀπενίνον. οὗτος δ' ὄρος ἐστὶν ὄρος συνεχές. ὁ δὲ εἰς γε πάσας τὰς κατὰ τὴν ἰταλίαν ῥύσεις, τὰς μὲν εἰς δ' τυρρηνικὸν πέλαγος, τὰς δὲ, εἰς δὴ ἀδρίαν. διὸ ῥέοντα συμβαίνει δὴ ἄμισον, τὰς μὲν εἰς δ' τυρρηνικὸν κλίμασι δὴ ἰταλίας, πιεῖσθαι δὲ τὴν ἐκβολὴν εἰς δὴ ἀδρίαν, δεῖ δὲ τεῖτο, πέραν ἀπὸ διαβάσεως πρὸς ταῖς ἀναπλάσεις ἐβάλθο χάρακα. τὸ μὲν ἰδίας πρεμβολῆς, σταδίους ἑπτὰ καὶ εἴκοσι ἀπέχοντ. τὸ δὲ τῶν ἐναντίων, μικρῷ πλεῖον. ἐκλόμβος δὲ τούτων προκαθῆσθαι μὲν τὸ ἐκ τῶν ἱβήρων πρεμβολῆς προνομεύοντων, ἐπικεῖσθαι δὲ τοῖς παρὰ τῶν καρχηδονίων. ἀνίβας δὲ κατὰ δὴ αὐτὸν καιρὸν θεωρῶν ὅτι κα

λεῖ τὰ πράγματα μάχεσθαι καὶ συμβάλλειν τοῖς πολεμίοις, βλαβούμενος δὲ μὴ κατέβαι-
νεν δ' ἐκ τῆς προτέρας ὑπὸ τὸ πλοῦς. ἀθροισθέντων δὲ πολὺ πλείους ἢ κελεύσας πάντας εἰς τὸν αὐτὸν τόπον,
ἤρξε πρῶτον ἐνεργεῖν τοῖς θεοῖς κατὰ τὸν παρόντα καιρούς. ἐδωκε αὐτοῖς ἄξου-
σίας τοῦ παρατάξασθαι τῶν πολεμίων ἐπὶ τοιούτοις τόποις ἀκροβολίζεσθαι πρὸς
τὸν ὅλον. πάντων δὲ ῥᾳθυμησάντων διὰ τὴν ἐνάργειαν τούτου, τοιαῦτα εἶπε, πρὸς
τὸν μὲν τοῖς θεοῖς ἔχετε χάριν. ἐκεῖνοι γὰρ ὑμῖν συγκατασκευάζοντες τὴν νίκην, εἰς τοιούτους
τόπους ἦγον τοὺς ἐχθρούς. δεύτερον δ' ὑμῖν ὅτι δεῖ μάχεσθαι τοὺς πολεμίους συνεναγκάσαμεν. οὐ
γὰρ ἐδύναντο τοῦτο διαφυγεῖν. καὶ μάχεσθαι προφανῶς ἐν τοῖς ἡμετέροις προτερήμασι. δ' δὲ
παρακαλεῖν ὑμᾶς νῦν δεῖ πλείονος εὐθαρσοῦς καὶ προθύμους εἶναι πρὸς τὸν κίνδυνον, οὐδαμῶς
μὴ δοκεῖ καθήκειν. ὅτε μὲν γὰρ ἀπείρως διεκείσθε πρὸς ῥωμαίους μάχης, ἔλεγε δεῖν θαρρεῖν.
καὶ μηθὲν παρολειπόντων ἐγὼ πρὸς ὑμᾶς πολλοὺς διεθέμην λόγους. ὅτε δὲ κατὰ τὸ συνεχὲς ἓξ
σὶ μάχαις τηλικαύτας ὁμολογουμένου νενικηκέναι ῥωμαίους, ποῖος ἂν, ἔτι λόγος ὑμῖν
ἰσχυρότερον παρασῆσαι θάρσος αὐτῶν τῶν ἔργων. δεῖ μὲν δὴ τῶν πρὸ τοῦ κινδύνων, κεκρατήκατε
μὲν χώρας, καὶ τῶν ἐκ ταύτης ἀγαθῶν κατὰ τὰς ἡμέρας ἐπαγγελίας, ἀπολαυόντων ἡμῶν
ἐν πᾶσι τοῖς πρὸς ὑμᾶς εἰρημένοις. ὁ δὲ νῦν ἀγὼν ἐνέστηκε περὶ τῶν πόλεων καὶ τῶν ἐν αὐταῖς
ἀγαθῶν. οὗ κρατήσαντες κύριοι μὲν ἔσεσθε παραχρῆμα πάσης Ἰταλίας. ἀπαλλαγέντες
δὲ τῶν νῦν πόνων, γενόμενοι συμπάσης ἐμπρατεῖς τῆς ῥωμαίων δυναστείας, ἡγεμόνες ἅμα
καὶ σωτῆρες πάντων γενήσεσθε τῶν ἐκ ταύτης τῆς μάχης. διὸ οὐκ ἔστι λόγων ἀλλ' ἔργων δεῖ
χειρί. θεῶν γὰρ βουλομένων, ὅσον οὔπω βεβαιώσειν ἡμῖν πεπείσμαι τὰς ἐπαγγελίας. ταῦτα
δὲ καὶ τούτοις πρὸς πολλὰ διαλέξεις, προθύμως αὐτὸν ἐπισημηναμένου τὸ πλῆθος, ἔτασε
νέας καὶ δεξάμενος αὐτῶν τὴν ὁρμὴν ἀφῆκε. ὁ πρῶτος κατέστρατοπέδευσε. πριούμενος δὲ
χάρακα, παρὰ τὴν αὐτὴν πλευρὰν τοῦ ποταμοῦ, τῇ μείζονι στρατοπεδείᾳ τῶν ἀναντίων.
τῇ δ' ἐχομένῃ τοῦτο παρασκευὴν καὶ θεραπείαν παρήγγειλε ποιεῖσθαι πᾶσι. τῇ δ' ἀρχῇ παρὰ
τὸν ποταμὸν ἀρέτατε τὰ στρατόπεδα. καὶ δῆλος ἦν μάχεσθαι ἀπεύδων. ὁ δὲ λεύκιος θυμα-
ρεσύμενος μὲν τοῖς τόποις, ὁρῶν δ' ὅτι ταχέως ἀναγκασθήσονται μεταστρατοπεδεύειν οἱ
καρχηδόνιοι διὰ τὸν πεῖσμὸν τῶν ἐπιτηδείων. εἶχε τὴν ἡσυχίαν ἀσφαλισάμενος τὰς ἐφε-
δρείας τὰς παρεμβολάς. ἀνύβας δὲ χρόνον ἱκανὸν μείνας οὐδενὸς ἀντεξιόντος, τὴν μὲν λοι
πὴν δύναμιν ἀνθις εἰς χάρακα κατέστησε. τὸν δὲ νομάδας ἐπαφῆκε τοῖς ὑδρευομένοις ἀπὸ
τῆς ἐλάττονος παρεμβολῆς. τῶν δὲ νομάδων, ἕως μὲν ἀντὸν ἐν χάρακα προσπόντων
καὶ διακωλυόντων τὴν ὑδρείαν, ὅ, τε γάϊος ὠθεῖ τούτοις ἐπιμάλλον παρωξύνετο, τάττε πλὴ
θη πρὸ ἐν κινδύνων ὁρμὴν εἶχε. καὶ διαχερῶς ἔφερε τὰς παρορθίσεις. βαρύτατος γὰρ δὴ πᾶσιν
ἀνθρώποις ὁ τοῦ μέλλοντος γίνεται χρόνος. ὅταν δ' ἄπαξ κριθῇ ὅτι ἂν ἢ πάσχειν πάντων τῶν
δοκούντων εἶναι δεινῶν, εὐθυμότερον. εἰς δὲ τὴν ῥώμην πρὸς πεπωκότος ὅτι παρατεταμέ-
νοις ἀλλήλοις, καὶ συμπλοκαὶ γίνονται τῶν προκινδυνευόντων ἀεὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν, ὀρθὴ
καὶ περίφοβος ἦν ἡ πόλις. δ' ὁπόταν μὲν τῶν πολλῶν ἀθρόων μέλλον δ' ἐπὶ πολλάκις ἤδη προκιν-
δυνεύσθαι, προορωμένων δὲ καὶ προλαμβανόντων τὰ συμβησόμενα τὰς ἐννοίας ἐν σφαλεῖσθαι
τοῖς ὅλοις. πάντα δ' ἦν τὰ παρ' αὐτοῖς λόγια πᾶσι τότε δῆλα σώματος. σημεῖον δὲ μὴ τερά
των πᾶν μὲν ἱερόν. πᾶσα δ' ἦν οἰκία πλήρης. ἀξιῶν δὲ χαὶ μὴ θυσίαι καὶ θεῶν ἱκετηρίαι ἢ δεή
σεις ἐπεῖχον τὴν πόλιν. λοιποὶ δὲ ἐν ταῖς παρεμβάσεσι ῥωμαῖοι, ἢ θεοὺς ἱλάσκεσθαι καὶ ἀνθρώ
πους. μηδὲν ἄπρεπες μηδ' ἀγεννὲς ἐν τοῖς τοιούτοις καιροῖς ἡγεῖσθαι τῶν παρὰ ταῦτα πρατ
τομένων. δ' ἦν γάϊος ἅμα θεῷ πλαλαβεῖν τὴν κατὰ πόδας ἡμέραν τὴν ἀρχήν. ἅρτι δὲ κατὰ
δὲν ἥλιον αὐτολῶς ἐπιφαινομένης ἐκίνει τὴν δύναμιν ἀπὸ ἑκατέρας ἅμα τῆς παρεμβολῆς, μὴ δὲ μὴν
ἐκ τῆς μείζονος χάρακος ἀναβιβάζων δὲ τὸν ποταμὸν, εὐθέως παρενέβαλε. δὲ δ' ἐκ θατέρου συνάπ
των τούτοις τὴν αὐτὴν εὐθεῖαν ἀπέτατε. λαμβάνων πᾶσαν τὴν ἐπιφάνειαν τὴν πρὸς μεσημ
βρείαν. δὲ μὲν δὴ τῶν ῥωμαίων ἱππεῖς πρὸ αὐτοῦ δὲ τὸν ποταμὸν εἶχε τῆς δεξιοῦ κέρατος κατέστησε. δὲ
λοιποὶ

λὲ πεζοὶ συνεχεῖς τούτοις ὡθ τ' αὐτῆς βυθείας ἐξέτεινε. πυκνοτέρας ἢ πρόσθεν τὰς σημαίας καθιστάνων. καὶ ποιῶν πολλαπλάσιον τὸ βάθος ἐν ταῖς ἀπείραις τῶν μετώπων. τὸν λὲ τῶν συμμάχων ἱππέας ἐς λαιὸν κέρας παρενέβαλε. πάσης λὲ τῆς δυνάμεως προέστηςεν τὸν δυζώνους ἐν ἀποσάσει, ἣσαν λὲ ξὺν τοῖς συμμάχοις, πεζῶν μὲν εἰς ὀκτὼ μυριάδας. ἱππεῖς λὲ, μικρῷ πλείους τῶν ἑξακισχιλίων. αὐνίβας λὲ κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν, τὸν μὲν βαλιαρεῖς καὶ λογχοφόρους διαβιβάσας τὸν ποταμὸν, προσέβαλλε τ' δυνάμεως. τὸν λὲ λοιπὸν ἑξαπαγὼν ἐκ τ' χάρακος, & περαιώσας κατὰ σπ[ουδὴν] τοῖς τόποις τὸ ῥεῖθρον. αὐτετάτ[το] τοῖς πολεμίοις. ἐπίθετο λὲ ἐπ' αὐτὸν μὲν τὸν ποταμὸν ὡθ τῶν λιγυνύμων, τὸν ἴβηρας καὶ κελτοὺς, αὐτίους τοῖς τῶν ῥωμαίων ἱππεῦσι συνεχῶς λὲ τούτοις, πεζοὶ τὸν ἡμίσεις. τῶν ἐν τοῖς βαρέσι καθοπλισμοῖς λιβύων ἑξῆς λὲ τοῖς ἐρημικοῖς, ἴβηρας & κελτούς. παρὰ λὲ τούτοις, τὸ λοιπὸν μέρος ἔθηκε τῶν λιβύων. ὡθ λὲ τὸ δεξιοῦ κέρως, ἐπέταξε τὸν ὁμολογικοῖς ἱππεῖσι. ἐπεὶ λὲ πάντ' ὡθ μίαν βυθιὰν ἐξέτεινε, μετὰ ταῦτα λαβὼν τὰ μέσα τῶν ἴβήρων καὶ κελτῶν τάγματα, προῆγε. καὶ τἄλλα τούτοις ἐκ τοῦ κατὰ λόγον παρισᾶναι ζυγνοῦντα, μηνοειλὲς ποιῶν τὸ κύρτωμα τῆ λεπτόνων τὸ τούτων αὐτῶν σχῆμα. βουλόμενος ἐφεδρείας μὲν τάξιν ἐν τῆ μάχη τὸν λίβυας αὐτῶν ἔχειν προκινδυνεῦσαι λὲ τοῖς ἴβηρσι καὶ κελτοῖς. ἦν λ' ὁ καθοπλισμὸς τῶν μὲν λιβύων, ῥωμαϊκός. ὃν πάντας αὐνίβας ἐν ὅπλοις ἐν τῆς προλεγομένης μάχης σκύλοις ἐκλέξας κατακεκοσμήκει. τῶν λ' ἴβήρων καὶ κελτῶν ὁ μὲν θυρεὸς ἦν παραπλήσιος. τὰ λὲ ξίφη, τὴν ἐναντίαν εἶχε πάτεσιν. τ' μὲν γὰρ οὐκ ἔλαττον δ' κεντημα τῆς καταφορᾶς εἶχε πρὸς δ' βλάπτειν. ἦν λὲ καὶ λατικὴ μάχαιρα. μίαν εἶχε χρείαν τὴν ἐκ καταφορᾶς. κατ' αὐτὴν τὴν ἑξαπτάσιως ἐναλλὰξ τὰς ἀπείρας αὐτῶν παρατεταγμένων. καὶ τῶν μὲν κελτῶν γυμνῶν. τῶν λ' ἰβήρων, λευκοῖς σαβανοπορφύροις χιτωνίσκοις κεκοσμημένων κατὰ τὰ πάτρια, ξενίζοντα ἅμα καὶ κατὰ πολεμικὴν συνέβαινε γίνεσθαι τὴν πρόσοψιν. ἦν λὲ δ' μὲν τῶν ἱππικῶν πλῆθος δ' σύμπαν τοῖς καρχηδονίοις, ἴσον μυρίοις. δ' λὲ τῶν πεζῶν, οὐ πολὺ πλεῖον τετρακισμυρίων ξὺν τοῖς κελτοῖς. εἶχε λὲ δ' μὲν δεξιὸν τῶν ῥωμαίων ἀμίλιος. δ' λὲ εὐώνυμον γάϊος. τὰ λὲ μέσα, μάρκος & γναῖος οἱ ξὺν πρότερον ἐτειχισκηξύντες. τῶν λὲ καρχηδονίων δ' μὲν εὐώνυμον ἀσφαλούμενος εἶχε. δ' λὲ δεξιὸν ἄννων. ὡθ λὲ ξὺν τοῖς μέσοις αὐτὸς ἦν αὐνίβας, ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ μάγωνα τὸν ἀδελφόν. βλεπούσης λὲ ξ μὲν τῶν ῥωμαίων τάξεως πρὸς μεσημβρίαν ὡς ἐπὶ πολὺ προεῖτο, τ' λὲ τῶν καρχηδονίων πρὸς τὰς ἄρκτους, ἑκάτερος ἀβλαβῶς συνέβαινε γίνεσθαι τὴν κατὰ τὸν ἥλιον ἀνατολήν. γενομένης λὲ ξ συμπλοκῆς τῆς πρώτης ἐκ τῶν προτεταγμένων, τὰς μὲν ἀρχὰς αὐτῶν τῶν ἐυζώνων, ἔπισσον ἦν ὁ κίνδυνος. ἅμα λὲ ξὺν τὸν ἴβηρας καὶ κελτοὺς ἱππεῖς ἀπὸ τῶν ἐυωνύμων πλάσαι ξὺν τοῖς ῥωμαίοις, ἐποίουν ὅντοι μάχην ἀληθινὴν καὶ βαρβαρικήν. οὐ γὰρ ἦν κατὰ νόμους ἑξ ἀνασχοφῆς & μεταβολῆς ὁ κίνδυνος. ἀλλ' εἰσάπαξ συμπεσόντες, ἐμάχοντο συμπλεκόμενοι κατ' ἄνδρα καταβαίνοντες ἀπὸ τῶν ἵππων. ἐπεὶ λὴ λὲ ἐκράτησαν οἱ παρὰ τῶν καρχηδονίων, & τὸν μὲν πλείστους ἀπέκτειναν ἐν τῆ συμπλοκῆ, πάντων ἐκθύμως καὶ γενναίως διαγωνιζομένων τῶν ῥωμαίων. τὸν λὲ λοιποὺς ἤλαυνον κατὰ τὸν ποταμὸν φονεύοντες, καὶ προσφέροντες τὰς χεῖρας ἀπαραιτήτως, τότε λὴ τὰ πεζικὰ στρατόπεδα διαδεξάμενοι τὸν ἐυζώνους, συνέπεσον ἀλλήλοις. ἐπιβραχὺ μὲν ὧν τῶν ἰβήρων καὶ τῶν κελτῶν ἔμενον αἱ τάξεις ἡ μεμάχοντο ξὺν τοῖς ῥωμαίοις γενναίως. μετὰ λὲ ταῦτα ξὺν βάρει θλιβόμενοι κλίνουτες ἀνεχώρουν εἰς τὸ πίσω λύσαντες τὸν μηνίσκον. αἱ λὲ τῶν ῥωμαίων ἀπεῖραι κατὰ τὴν θυμίαν ἐπόμεναι τούτοις, ἔκοπτον ῥᾳδίως τὴν τῶν ἀντεναντίων τάξιν. ὅτε λὴ τῶν μὲν κελτῶν ὡθ λεπτὸν ἐκτεταμένων αὐτοὶ λὲ πεπυκνωκότες ἀπὸ τῶν κεράτων ξ τὰ μέσα & τὸν κινδυνεύοντα τόπον. οὐ ξ ἅμα ἀνέβαινε τὰ κέρατα & τὰ μέσα * ἀνά πλειν. ἀλλὰ πρὸ τὰ μέσα ἀφ' ὧν κελτοὶς ἐν μηνοειδεῖ σχήματι τεταγμένοις, πολὺ προεξεκέκλωκε δ' κεράτων. ὅτε τὸ μηνίσκου δ' κύρτωμα πρὸς τοὺς πολεμίους ἔχοντος. πολὺν ἐπόμενοί γε τούτοις οἱ ῥωμαῖοι καὶ συνέχοντες ὡθ τὰ μέσα & δ' εἴκοντα τόπον τῶν πολεμίων.

* Legitur quoq; συμπλεῖν.

οὕτως ἐπὶ πολὺ προέπεσον, ὥσ' ἐξ ἑκατέρου τοῦ μέρους κατὰ τὰς ἐκ τῶν πλαγίων ἐπιφανείας τοὺς λίβυας αὐτῶν γενέσθαι τοὺς ἐν τοῖς βαρέσι καθοπλισμοῖς. ὧν οἱ μὲν ἀπὸ τοῦ δεξιοῦ κέρατος κλίναντες ἐπ' ἀσπίδα, καὶ τὴν ἐμβολὴν ἐκ δόρατος ποιούμενοι, παρέσαντο παρὰ πλευρὰν τοῖς πολεμίοις. οἱ δ' ἀπὸ τῶν εὐωνύμων ὠθοῦντες δόρυ ποιούμενοι τὴν κλίσιν ἐξ ἀσπίδος ἐπὶ παρενέβαλλον. αὐτοῦ τοῦ πράγματος ὀλέον ἦν ποιεῖν ὑποληπτικοὺς τοὺς ἐξ ἐναντίας. ἐξ οὗ συνέβη κατὰ τὴν αὐτὴν πρόνοιαν, μέσους ἀπολαμβάνεσθαι τοὺς ῥωμαίους ὑπὸ τῶν λιβύων, κατὰ τὴν ὠθισμὸν τοὺς κελτοὺς παράπλησιον. οὗτοι μὲν οὐκ ἐπὶ φαλαγγιτῶν, ἀλλ' κατ' ἄνδρα καὶ κατὰ σπείρας συνεφόμενοι πρὸς τοὺς ἐκ τῶν πλαγίων προσπεπλωκότας, ἐποιοῦντο τὴν μάχην. λεύκιος δὲ, καὶ περ ὢν ἐξαρχὸς ὠθισμοῦ τοῦ δεξιοῦ κέρατος, καὶ μεταχὼν ὠθισμοῦ τοῦ τῶν ὑπαντίων ἀγῶνος, ὅμως ἐπὶ τότε διεσώζετο. βουλόμενος δὲ τοῖς κατὰ τὴν παράκλησιν λόγοις ἀκολουθοῦσ' ἐπ' αὐτῶν γίνεσθαι τῶν ἔργων, καὶ θεωρῶν ὃ συνέχον ἦν κατὰ δὴ ἀγῶνα κείσεως ἐν τοῖς πεζικοῖς στρατοπέδοις κείμενον, παρεπεύων ὠθισμὸν τὰ μέσα ἦν ὅλης παρατάξεως, ἅμα μὲν αὐτὸς συνεπλέκετο καὶ προσφερετὰς χεῖρας τοῖς ὑπεναντίοις, ἅμα δὲ παρεκάλει καὶ παρώξυνε τοὺς παρ' αὐτοῦ στρατιώτας. ὃ δὲ παράπλησιον αἰνίσσας ἐποίει. καὶ γὰρ οὗτος ἐξαρχὸς ὠθισμοῦ τούτοις τοῖς μέρεσιν ἐπέστησε δυνάμεως. οἱ δὲ νομάδες ἀπὸ τοῦ δεξιοῦ κέρατος πρὸς πλοῦτον τοῖς ὑπεναντίοις ἱππεῦσι, τοῖς ὠθισμοῦ τῶν εὐωνύμων τεταγμένοις, μέχρι μὲν οὐδὲν ἐποίουν, οὐδ' ἐπεῖχον ἦν τὴν ἰδιότητα τῆς μάχης. ἀπήκτοις γὰρ ἦν τοῖς πολεμίοις παρεσκευάζοντο, σφενδονῶντες καὶ πανταχόθεν προσπίπτοντες. ἐπεὶ δ' οἱ σφενδονῆται ἐν ἀσφαλείᾳ ἀπέκτεινάντες ἦν σφενδονῆται ποταμοὺ ἱππεῖς, πλὴν παντελῶς ὀλίγων παρεβοήθησαν ἀπὸ τῶν εὐωνύμων τοῖς νομάσι, τότε προῖδόμενοι τὴν ἐφοδον αὐτῶν οἱ σύμμαχοι τῶν ῥωμαίων ἱππεῖς ἐγκλίναντες ἀπεχώρουν. ἐν ᾧ καιρῷ, πραγματικὸν ποιεῖν δοκεῖ καὶ φόνιμον ἔργον ἀσφαλείας. θεωρῶν γὰρ ἦν νομάδας τῷ τε πλήθει πολλοὺς ὄντας καὶ πρακτικωτάτους καὶ φοβερωτάτους τοῖς ἅπαξ ἐγκλίναι, ἦν μὲν φεύγοντας παρέσωκε θοῖς νομάσι. πρὸς δὲ τὴν τῶν πεζῶν μάχην ἦκεῖτο. συνίσων παραβοηθῆσαι τοῖς λίβυσι. προσπεσὼν δὲ τοῖς ῥωμαϊκοῖς στρατοπέδοις κατὰ νώτου, καὶ ποιούμενος ἐκ διαδοχῆς τὰς ἴλας ἐμβολὰς ἅμα καὶ τὰ πλάγια τούτοις, καὶ ἐπέρρωσε μὲν ἦν λίβυας. ἐτάπεινωσε δὲ καὶ κατέπληξε τὰς ψυχὰς τῶν ῥωμαίων. ἐν ᾧ καιρῷ ὁ λεύκιος ἀμίλιος ἦν πεσὼν διαίοις πληγῶς ἐν χειρὶ νόμῳ, μετήλλαξε ἦν βίον, αὐτὸς πάντα τὰ δίκαια τῇ πατρίδι κατὰ ἦν λοιπὸν βίον, ὁ κατὰ ἦν ἕκαστον καιρὸν εἰ καί τις ἕτερος ποιήσας. οἱ δὲ ῥωμαῖοι μέχρι μὲν ἐμάχοντο κατὰ τὰς ἐπιφανείας, σφενδόμενοι πρὸς ἦν κεκυκλωκότας αὐτοῖς. ἀεὶ δὲ τῶν πειρὰ ἀπολλυμένων, καὶ καταβραχὺ συμμειούμενοι, τέλος ἅπαντες, ἐν οἷς ὁ μάρκος καὶ γνάϊος ἔπεσον οἱ δ' πρότερον ἔτος ὕπατοι γεγονότες. ἄνδρες ἀγαθοί. καὶ τῆς ῥώμης ἄξιοι γενόμενοι, κατὰ ἦν κίνδυνον. κατὰ δὲ ἦν τοῦτον χρόνον καὶ τὴν συμπλοκὴν οἱ νομάδες ἐπόμενοι τοῖς φεύγουσι τῶν ἱππέων, ἦν μὲν πλείστους ἀπέκτειναν. ἦν δὲ, κατεκράμνισαν ἀπὸ τῶν ἵππων. ὀλίγοι δέ τινες εἰς ὀυσεντουσίαν ἐνέφυγον. ἐν οἷς ἦν καὶ γάϊος τερέντιος ὁ τῶν ῥωμαίων στρατηγός. αὐτὸς, ἀρχὰν μὲν τὴν ψυχὴν. ἀλυσιτελῆ δὲ τὴν ἀρχὴν τὴν αὐτοῦ τῇ πατρίδι πεποιημένος. ἡ μὲν πρώτη κάννα γενομένη μάχη ῥωμαίων καὶ καρχηδονίων, ἐπετελέσθη ἐν ὀλίγον τοῦτον. μάχη γενναιοτάτοις ἄνδρας ἐχούσα, καὶ ἦν νικήσαντας καὶ ἡττηθέντας. πλῆθος δὲ τοῦτ' ἐγένετο ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων. τῶν μὲν γὰρ ἑξακισχιλίων ἱππέων, ἑβδομήκοντα μὲν εἰς ὀυσεντουσίαν μετὰ γαίου ἐνέφυγον. πρὸς τετρακοσίους δὲ τῶν συμμάχων πορᾴδες εἰς τὰς πόλεις ἐσώθησαν. ἐκ δὲ τῶν πεζῶν μαχόμενοι μὲν ἐάλωσαν εἰς μυρίους. οἱ δ' ἐκτὸς ὄντες τῆς μάχης ἐξ αὐτοῦ τοῦ κινδύνου, τετρακισχίλιοι μόνον ἴσως εἰς τὰς παρακειμένας πόλεις ἐνέφυγον. οἱ δὲ λοιποὶ πάντες ὄντες εἰς ἑπτὰ μυριάδας ἀπέθανον σὺν ὅπλοις. τὴν μέντοι χειρὰν παρεχημένοι τοῖς καρχηδονίοις εἰς ἦν νικὴν. καὶ τότε καὶ πρὸ τούτων ἱππέων ὄχλου. ὁ πλῆθος ἐγένετο θοῖς ἐπιγινομένοις. ὅπερ κρεῖττον ἦν πρὸς τοὺς τῶν πολεμίων καιροὺς ἡμίσεις ἔχειν πεζοὺς, ἱππεῖς κρατεῖν δὲ τοῖς

ὅλοις

ὅλοις μᾶλλον, ἢ πάντα παρεῖχε τοῖς πολεμίοις κινδυνεύειν. τῶν δὲ μετ' Ἀννίβου, κελτοὶ μὲν ἔστιν ἐστε τετρακισχίλιοι. ἴβηρες δὲ καὶ λίβυες εἰς χιλίους καὶ πεντακοσίους. ἱππεῖς δὲ τοὺς πεντακοσίους. οἱ δὲ ζωγρηθέντες τῶν ῥωμαίων, ἑκτὸς ἐγένοντο τοῦ κινδύνου. καὶ δι' τοιαύτην αἰτίαν, λεύκιος ἀπέλιπε μυρίους πεζοὺς ὑπὲρ τ' ἑαυτοῦ παρεμβολῆς. ἵν' ἐὰν μὲν Ἀννίβας ὀλιγωρήσας τοῦ χάρακος ἐκτάξῃ πᾶσι, παραπεσόντες οὗτοι κατὰ τὸν τ' μάχης καιρὸν, ἐμπρήσειεν τὸν χάρακα καὶ τῶν πολεμίων ἀποσκευήν. ἐὰν δὲ προϊδόμενος τ' μέλλον ἀπολίπῃ φυλακὴν ἀξιόχρεω, πρὸς ἐλάττοις αὐτοῖς ὁ πρὸς τῶν ὅλων γενήσεται κίνδυνος. ἐλάμβανεν δὲ τοιούτῳ τινὶ τρόπῳ. καταλείποντες Ἀννίβα φυλακὴν ἀρκοῦσαν ὑπὲρ τοῦ χάρακος, ἅμα τῇ κατάξαι τὴν μάχην κατὰ τὸ σιωπηχθὲν, ἐπολιόρκουν οἱ ῥωμαῖοι προσβάλλοντες τοῖς ἀπολειμμένοις ἐν τῇ τῶν καρχηδονίων χάρακι. τὸ μὲν πρῶτον αὐτεῖχον. ἤδη δ' αὐτῶν πιεζομένων. ἐπειδὴ κατὰ πάντα τὰ μέρη τὴν μάχην Ἀννίβας ἔκεινε, τότε παραβοηθήσας καὶ σφέφαμμος, συνέκλεισε τοὺς ῥωμαίοις εἰς τὴν ἰδίαν παρεμβολήν. καὶ δισχιλίους μὲν αὐτῶν ἀπέκτεινε. τῶν δὲ λοιπῶν ἐμπρήσας ἐπέσχε, ζωγρεῖα πάντων. ὁμοίως δὲ καὶ τοὺς ὑπὲρ τὰ κατὰ τὴν χώραν ἐρύματα συμπεφορυτότας, ἐκ πολιορκήσαντος ὀνομάστου, ἐπανήγαγον ὄντας εἰς δισχιλίους τῶν εἰς φυγὴν τραπέντων ἁπάντων. βραβευθείσης δὲ τῆς μάχης τὸν προειρημένον τρόπον, ἀκόλουθον εἰλήφει τὰ ὅλα κεῖσθαι τοῖς ἀπ' ἀμφοτέρων προσδοκωμένοις. καρχηδόνιοι μὲν οὖν τῆς πράξεως ταύτης, παραχρῆμα τ' μὲν λοιπῆς παλαιᾶς σχεδὸν πάσης καὶ μεγάλης καλουμένης ἑλλάδος ἦσαν ἐμπρατεῖς. ταραντῖνοί τε γὰρ θύθιοσ ἐνεχείριζον αὐτούς. ἀργυρπηνοὶ δὲ καὶ καπυανοὶ ἐκάλουν τὸν Ἀννίβαν. οἱ δὲ λοιποὶ πάντες, ἀπέβλεπον ἤδη τότε πρὸς καρχηδονίους. μεγάλας δ' εἶχον ἐλπίδας τῆς ἐφόδου καὶ τ' ῥώμης αὐτῆς ἔσεσθαι κύριοι. ῥωμαῖοι μὲν τὴν ἰταλιωτῶν δυναστείαν παραχρῆμα τὴν ἧτταν ἀπηγγέλκει σαν ἐν μεγάλοις δὲ φόβοις καὶ κινδύνοις ἦσαν, περί τε σφῶν αὐτῶν, καὶ τοῦ τ' πατρίδος ἐνάφασ. ὅσην οὕτω προσδοκῶντες ἥξειν αὐτὸν τὸν Ἀννίβαν καὶ δὴ ὡς πρέσβεις ἐξουσης καὶ συνεπαγωνιζομένης τῆς γεγονότ' τύχης, σιωπῇ μετ' ὀλίγας ἡμέρας τοῦ φόβου κατέχοντος τὴν πόλιν, καὶ τὸν εἰς γαλατίαν στρατηγὸν ἀποκαλέντα, εἰς ἐνέδραν ἐμπεσόντα παρὰ δόξαν, ἀρλιῶν τῶν κελτῶν διαφθαρῆναι μετὰ τ' δυνάμεσ. οὐ μὴν ἀγεύμλητος, οὐδὲν ἀπέλειπε τῶν ἐνδεχομένων, ἀλλὰ παρεκάλει μὲν τοὺς πολλούς. ἀσφαλίζετο δὲ τὰ κατὰ τὴν πόλιν. ἐβουλεύετο δὲ περὶ τῶν ἐνεστώτων αὐτοῖς. ἦν δ' ἐμφανὲς, ἐκ τῶν μετὰ ταῦτα συμβάντων. ὁμολογουμένως γὰρ ῥωμαίων ἧττηθέντων τότε, ὃ παραχρησάντων τ' ἐν τοῖς ὅπλοις ἀρετῆς, τῇ τοῦ πολιτεύματος ἰδιότητι, καὶ τῷ βουλεύεσθαι καλῶς, οὐ μόνον ἀνεκτήσαντο τὴν ἐν ἰταλίας δυναστείαν, νικήσαντες μετὰ ταῦτα καρχηδονίους, ἀλλὰ καὶ τοὺς ὑπακουομένης ἁπάσης ἐμπρατεῖς ἐγένοντο μετ' ὀλίγους χρόνους. διόπερ ἡμεῖς τὴν μὲν τὴν βίβλον, ἐπὶ τούτων τῶν ἔργων κατασχέσομεν, ἃ πρόκειται λαβεῖν ἐξηγεῖσθαι καὶ τῶν ἰταλικῶν ἡ τεταρακοστὴ πρὸς τοῖς ἑκατὸν ὀλυμπιάσι διαλώσαντες. ὅταν δὲ τὰς ἐκ νικὰς πράξεις τὰς κατ' αὐτὴν τὴν ὀλυμπιάδα γενομένας διεξιόντες ἐπισκοπῶμεν τοῖς καιροῖς τούτοις, τότ' ἤδη προθέμενοι φιλῶσ, ὃν ἔχει αὐτῆς τῆς ῥωμαίων πολιτείας ποιησόμεθα λόγον. νομίζοντες οὐ μόνον πρὸς τὴν τ' ἱστορίας σύνταξιν οἰκείαν εἶναι τὴν πρόκρισιν. ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰς τῶν πολιτευμάτων διορθώσεισ καὶ κατασκευάσ. μεγάλα συμβάλλεσθαι, τοῖς φιλο- μαθοῦσι καὶ πραγματικοῖς τῶν ἀνδρῶν.

ΠΟΛΥΒΙΟΥ

ΜΕΓΑΛΟΠΟΛΙΤΟΥ.

ΙΣΤΟΡΙΩΝ ΤΕΤΑΡΤΗ.

Ν μὲν τῇ πρὸ ταύτης βίβλῳ, τὰς αἰτίας ἐδηλώσαμεν, τοῖς δευτέρου συστάντος ῥωμαίοις καὶ καρχηδονίοις πολέμου, ἡν τὰ πρῶτα βίᾳ εἰσβολῆς τῆς εἰς ἰταλίαν ἀννίβου ἐποιήσαμεν. πρὸς δὲ τούτοις ἐξηγησάμεθα τοὺς γενομένους αὐτοῖς ἀγῶνας πρὸς ἀλλήλους μέχρι τῆς μάχης τῆς πρὸς τὸν ἄνω ποταμὸν ἡ πρὸ λίνναν γενομένης νῦν δὲ τὰς ἑλληνικὰς δὲ ξιμεν πράξεις τὰς κατὰ τοὺς αὐτοὺς καιροὺς ἐπιτελεσθείσας τοῖς προειρημένοις. καὶ ἀπὸ τῆς ἑκατοστῆς καὶ τετταρακοστῆς ὀλυμπιάδος. πρότερον ἀναμνήσαντες ὀλίγα βραχέων τὴν ἐντυγχάνοντας τῇ πραγματείᾳ τὴν κατασκευῆς, ἣν ἐν τῇ δευτέρᾳ βίβλῳ πρὸς μὲν τῶν ἑλληνικῶν ἐποιησάμεθα, καὶ μάλιστα πρὸς τὴν τῶν ἀχαιῶν ἔθνους. δι᾽ ὃ καὶ νῦν δ᾽ πολίτευμα παράδοξον ἐπίδοσιν λαβεῖν, ἔστι τε τοῖς πρὸς ἡμῶν καὶ καθ᾽ ἡμᾶς καιροῖς ἀρξάμενοι καὶ ἀπὸ πεσσαμενοῦ τῶν ὀρέστου παίδων ἑνός. καὶ φήσαντες αὐτοὺς ἀπὸ μὲν τούτων βασιλεύθηναι κατὰ γένος ἐπὶ ὥγυγον, μετὰ δὲ ταῦτα καλλίστῃ προαιρέσει χρησαμένους δημοκρατικῆς πολιτείας, δ᾽ μὲν πρῶτον ἀπὸ τῶν ἐκ λακεδαιμονίας βασιλέων διαφθαρῆναι κατὰ πόλεις καὶ κώμας. ἐξῆς δὲ τούτοις ἐπιβαλόμενα λέγειν, ὡς αὖθις ἤρξαντο συμφωνεῖν, καὶ πότε καὶ τίνων αὐτοῖς πρῶτοι συνέστησαν. τούτοις δ᾽ ἐπομένως ἐδηλώσαμεν, τίνι τρόπῳ καὶ ποίᾳ προαιρέσει προσκτώμενοι τὰς πόλεις, ἐπιβάλοντο τὸ τελοποννησίους πάντας ἀπὸ τὴν αὐτὴν ἀγεῖν ὀνομασίαν καὶ πολιτείαν. καθολικῶς δὲ πρὸς τὴν προειρημένης ἐπιβολῆς ἀποφαινόμενοι. μετὰ ταῦτα τῶν κατὰ μέρος ἐροῦντες κατὰ δ᾽ συνεχὲς ἐπιφαύοντες, ἔστι τὴν κλεομένους τὸν λακεδαιμονίων βασιλέως ἔκπτωσιν καὶ τὴν τύχαμεν. συμπεφαλαιωσάμενοι δὲ τὰς ἐκ δὴ προκατασκευῆς πράξεις, ἕως τῆς αὐτοπάτου θ᾽ σελεύκου καὶ πτολεμαίου τελευτῆς. ἐπειδὴ πρὸς τοὺς αὐτοὺς καιροὺς πάντες οὗτοι μετήλλαξαν, λοιπὸν ἐπαγγειλάμεθα τὴν αὐτῶν πραγματείας ἀρχὴν ποιήσασθαι τὰς ἐξῆς τοῖς προειρημένοις πράξεσι. καλλίστην ὑπόστασιν ὑπολαμβάνοντες εἶναι ταύτην. διὰ δ᾽ πρῶτον μὲν τὴν ἀράτου συντάξειν, ὡσὶ τούτοις κατασχεῖν τοὺς καιροὺς, ὡς διὰ πάντες τὴν ἀκρίσιν, δ᾽ ἀκόλουθον ὑπὲρ τῶν ἑλλήνων ἀποδοῦναι προειρήμεθα λόγον. δεύτερον δὲ, διὰ δ᾽ καὶ τοὺς χρόνους, οὗτος συνέχειν βίος ἐξῆς ἢ τοὺς πίπτοντας ὑπὸ τὴν ἡμετέραν ἰσοτέλειαν, ὥστε τοὺς μὲν, καθ᾽ ἡμᾶς εἶναι. τοὺς δὲ κατὰ βίος πατέρας ἡμῶν. ἐξ οὗ συμβαίνει, τοῖς μὲν, αὐτοὺς ἡμᾶς παραγεγενῆσθαι. τὰ δὲ πρὸ τῶν ἑωρακότων ἀκηκοέναι, δ᾽ ἀσφαλέστερον προσλαμβάνειν βίος χρόνοις, ὡς ἀκοὴν ἐξ ἀκοῆς γράφειν, οὐκ ἐφαίνεθ᾽ ἡμῖν ἀσφαλὲς ἔχειν. οὔτε γὰρ ἀναλήθεις, οὔτε τὰς ἀποφάσεις μᾶλλον. διὸ ἀπὸ τούτων ἠρξάμεθα τῶν καιρῶν, διὰ δ᾽ ἡ τὴν τύχην ὡσανεὶ κεκενωμένην πάντα τὰ κατὰ τὴν οἰκουμένην ἐν τοῖς προειρημένοις καιροῖς. φίλιππος μὲν γὰρ ὁ δημητρίου κατὰ φύσιν υἱὸς ἔτι παῖς ὤν, ἅρπ πορελάμβανε τὴν μακεδόνων ἀρχήν. ἀχαιὸς δὲ τὸ ἰδίᾳ τὰ δὲ τοῦ ταύρου δυναστεύων οὐ μόνον προσασίαν εἶχε βασιλικὴν, ἀλλὰ καὶ δύναμιν. ὁ δὲ μέγας ἐπικληθεὶς αὐτόχορος, μικροῖς αὐτοῦ τερον χρόνοις τὸ ἀδελφοῦ σελεύκου μετηλλαχότος ἔτι κομιδῇ νέος ὤν, τὴν ἐν συρίᾳ διαδέξατο βασιλείαν. ἅμα δὲ τούτοις, ἀρταξάθης παρέλαβε τὴν καταδυκῶν ἀρχήν. ὁ δὲ φίλοπάτωρ πολεμαῖος ἐν τοῖς αὐτοῖς καιροῖς, τῶν κατ᾽ αἴγυπτον ἐγένετο κύριος. λυκοῦργος δὲ λακεδαιμονίων μετ᾽ οὐ πολὺ κατεδάθη βασιλεύσας. ἤρξαντο δὲ καρχηδόνιοι προσφάτως τὰς προειρημένας πράξεις διαγωνίζεσθαι πρὸς ἀλλήλους. οὕτω δὲ τοιαύτης τοῦ πάσας τὰς διαστάσεις καὶ τοπίας

ὄυσης.

οὖσης, ἐμελλε πραγμάτων ἔσεσθαι καινῶν ἀρχή. ὅσοι γὰρ μὴ πέφυκε φιλεῖ συμβαίνειν κατὰ φύσιν, ὁ καὶ τότε συνέβη γενέσθαι. ῥωμαῖοι μὲν γὰρ καὶ καρχηδόνιοι ἐν προειρημένον ἐνέστησαν τὸ πόλεμον. αὐτίοχος καὶ πτολεμαῖος ἅμα τούτοις, ἐν ὑπερτῇ κοίλης συρίας. ἀχαιοὶ δὲ καὶ φίλιππος, ἐν πρὸς αἰτωλοὺς καὶ λακεδαιμονίους. οὐ τὰς αἰτίας συνέβη γενέσθαι τοιαύτας. αἰτωλοί, πάλαι μὲν δυσχεροῦς ἔφερον τὴν εἰρήνην τὰς ἀπὸ τῶν ἰδίων ὑπαρχόντων ἀπάνας. ὡς ἂν, ἰδιωμεῖοι μὲν ζῆν ἀπὸ τῶν πέλας. ὁμόρμοι δὲ πολλῆς χορηγίας τὴν ἐμφυτον ἀλαζονείαν. ἢ δουλεύοντες, ἀεὶ πλεονεκτικὸν καὶ θηριώδη ζῶσι βίον. οὐδὲν οἰκεῖον. πάντα δ' ἡγούμενοι πολέμια. οὐ μὴν, ἀλλὰ καὶ ἐν πρὸ τοῦ χρόνου ἔως αὐτίχρηστος ἔζη θεόδοτος μακεδόνας, ἦτον ἡσυχίαν. ἐπειδὴ δ' ἐκεῖνος μετήλλαξε τὸν βίον, πᾶσα καταλιποῦσα φίλιππον, καταφρονήσαντες, ἐξήτουν ἀφορμὰς ἢ προφάσεις τὰς εἰς πελοποννησον ἐπιπλοκῆς ἀπόμενοι κατὰ τὸ παλαιὸν ἔθος, ὡσὶ τὰς ἐκ ταύτης ἁρπαγάς. ἅμα δὲ ἡγομίζοντες ἀξιωτέρους εἶν σφᾶς πρὸς τὸ πολεμεῖν αὐτοῖς ἀχαιοῖς. ὄντες δ' ὡσὶ ταύτης τὰ προθέσεως, βραχέτ' αὐτομάτου σφίσι συνδραμόντος, ἔλαβον ἀφορμὰς πρὸς τὴν ἐπιβολὴν τοιαύτας. θεόδοτος ὁ ξιφονεὺς, ἦν μὲν υἱὸς νικοξένου τὰ πλατωνιδήσαντος τὴν τῶν παμβοιωτίων πανήγυριν. νέος δ' ὢν ἢ πλήρης αἰτωλικῆς ὁρμῆς ἢ πλεονεξίας, ἔζατρεύσαλη κατὰ κοινὸν, εἰς τὴν φυγαλέων πόλιν. ὅπερ ἔδει μὲν ἐν πελοποννήσῳ. κεῖται δὲ πρὸς ταῖς τῶν μεσηνίων ὅροις. ἐτύγχανε δὲ τότε συμπολιτευομένη ταῖς αἰτωλοῖς. λόγῳ μὲν πλαφυλάξων. τὴν τε πόλιν ἢ χώραν τῶν φυγαλέων. ἔργῳ δὲ κατασκόπου τάξιν ἔχων τῶν ἐν πελοποννήσῳ πραγμάτων. σωσθραμόντων δ' πειρατῶν καὶ πλαγομένων πρὸς αὐτὸν εἰς τὴν φυγαλέαν, οὐκ ἔχων τούτοις ἀπὸ τὰ δικαίου συμπαρασκευάζειν ὠφελείας. δ' μενεῖν ἔτι τότε τὴν κοινὴν εἰρήνην ταῖς ἕλλησι τὴν ὑπ' αὐτιόχου συντελεσθεῖσαν, τέλος ἀπρούμενος ἐπέτρεψε ταῖς πειρατικαῖς λῃζεσθαι τὰ τῶν μεσηνίων θρέμματα, φίλων ὄντων ἢ συμμάχων. ὁ μὲν δὴ πρῶτον ἀφικνοῦντα τοὺς τὰς ἑκατίας πρίμνια. μὴ δὲ ταῦτα προβαινούσης τὰ ἀπονοίας, ἐνεχείρησεν ἢ τὰς τῶν ἀγρῶν οἰκίας ἐκκόπτειν αὐτοπονοῦντας τὰς νύκτας ἐπιφανόμενοι. τῶν δὲ μεσηνίων οὐ τοῖς ἀγανακτοῦντων ἢ διαπρεσβευομένων πρὸς ὃν θεόδοτον, τὰς μὲν ἀρχὰς πρόσεσε. βουλόμενος τὰ μὲν, ὠφελεῖν τοὺς ὑπ' αὐτὸν κατ[ομένους, τὰ δ' αὐτὸς ὠφελεῖσθαι. μεθίστησι γὰρ ὁμόρμοσ τὰ λαμβανομένων. πλεοναζούσης δὲ τὰ πρεσίας τὰ πρεσβειῶν δ' τὴν συνέχειαν τῶν ἀδικημάτων, αὐτὸς ἥξειν οὐ τὴν μεσήνιων ἔφη, ἀκαλογησόμενος πρὸς τοὺς ἐγκαλοῦντας τοῖς αἰτωλοῖς. ἐπειδὴ δὲ πρεπέντο, πρὸς πορθουμένων αὐτῷ τῶν ἀδικημένων, τοὺς μὲν, ἀνέσυρε χαλινάζων. τῶν δὲ, κατανίσατο. τοὺς δ' ἐξέπληττε λοιδορῶν. ἔτι δ' αὐτὰ πρεσπαιμοῦντος ἐν τῇ μεσήνῃ, συνεγγίσαντες τῇ πόλει νυκτὸς οἱ πειραταὶ, τὰ προσβαλόντες κλίμακας ἐξέκοψαν δ' χείρωνος καλούμενον ἐπύλιον. ἢ τοὺς μὲν ἀμυνομένους ἀπέσφαξαν. τοὺς δὲ λοιποὺς τῶν οἰκετῶν, ἀνσαντες ἢ τὰ κτήνη μετ' αὐτῶν ἀπήγαγον. οἱ δὲ τῶν μεσηνίων ἔφοροι, πάλαι μὲν ἐπί τε τοῖς γνωμένοις τῇ πρεσπαιμίᾳ ἀπήχθοντο

σῆς αὐτασάστως βαβύρτα; ῥηθέντος δὲ τούτου παραυτίκα μὲν ἐξέπληξε τὸν δεξίμαχον τὴν ταχυτάτην συνεχώρησε πάντων ἐπιτροφὴν ποιήσασθαι τῶν γενομένων ἀδικημάτων τοῖς μεσσηνίοις, ἐπανελθὼν δ' εἰς τὴν αἰτωλίαν, οὕτω πικρῶς ἤνεγκε καὶ βαρέως ἐφέρθη, ὡς οὐδεμίαν ἄλλην ἔχειν εὔλογον πρόφασιν φάσκοντι δεῖν τοῖς μεσσηνίοις βοηθεῖν πόλεμον. στρατηγὸς μὲν γὰρ ἦρχε τῶν αἰτωλῶν, ἀείσπορ. οὗτος διά τινας σωματικὰς ἀσθενείας ἀδύνατος ὢν πρὸς πολεμικὴν χρείαν, ἅμα δὲ καὶ συγγενὴς ὑπάρχων δεξιμάχου καὶ σκόπα, φόβον τινὰ παρεκεχωρήκει τοῦτο τοῖς ὅλοις ἄρχουσι. ὁ δὲ δεξίμαχος κατὰ κοινὸν μὲν οὐκ ἐτόλμα παρακαλεῖν τοὺς αἰτωλοὺς εἰς βοήθειαν κατὰ τῶν μεσσηνίων πόλεμον. ἰδίᾳ δὲ μεσσηνίαν ἔχειν ἀξίαν λόγου πρόφασιν. ἀλλ' ὁμολογουμένως ἐκ παρανομίας καὶ σκώμματος γεγενῆσθαι τὴν ὁρμήν. ἀφέμενος δὲ τῆς ἐπινοίας ταύτης, ἰδίᾳ προεχείρισατο βοήθειαν σκόπαν κοινωνῆσαι τῆς ἐπιβολῆς αὐτῷ τῆς κατὰ τῶν μεσσηνίων. ἔτυχε λειπόνων μὲν τὴν ἀπὸ μακεδόνων ἀσφάλειαν ἔχειν τὴν ἡλικίαν τοῦ προεστῶτος, οὐ μὴν εἶχε πολλοῦ ἐτῶν τότε φίλιππος ἐπτακαίδεκα. πεπιθεῖς δὲ τὴν λακεδαιμονίων ἀλογιστίαν πρὸς τοὺς μεσσηνίους. αὐαμιμνήσκων δὲ τῆς ἡλείων πρὸς σφᾶς εὐνοίας καὶ συμμαχίας. ἐξ ὧν ἀσφαλῆ τὴν ἐπιβολὴν τὴν εἰς τὴν μεσσήνην ἐσομένην αὐτοῖς ἀπέφαινε. βοηθεῖν δὲ ἔφη χρῆναι τοὺς αἰτωλικῆς προαιρέσεως, ὑπὸ τὴν ὀφθὲν ἐπιθεῖναι τὰς ἐσομένας ὠφελείας ἐκ τῆς τῶν μεσσηνίων χώρας, οὔσης ἀπροόπτου, μὴ δυναμένους ἀκεραίους μόνους τῶν ἐν πελοποννήσῳ κατὰ βίαν κλεομβρότου πολεμεῖν. ὧν δὲ πάσι τούτοις συνίστανε τὴν ἐξακολουθήσουσαν εὔνοιαν σφίσι παρὰ τοῦ τῶν αἰτωλῶν πλήθους. ἀχαιοὺς δ' ἂν μὲν κωλύσωσι τὴν ὁδόν, οὐκ ἐρεῖν ἐγκλήματα τοῖς ἀμυνομένοις. ἐὰν δὲ ἀγάγωσι τὴν ἡσυχίαν, οὐκ ἐμποδεῖν αὐτοῖς πρὸς τὴν ἐπιβολήν. πρὸς δὲ μεσσηνίους, προφάσεως οὐκ ἀπορήσειν ἔφη. πάλαι γὰρ αὐτοὺς ἀδικεῖν, ἀχαιοῖς καὶ μακεδόσιν ἐπηγγελμένους κοινωνήσειν τῆς συμμαχίας. ταῦτα δ' εἰπὼν καὶ παρακαλέσας τούτοις ἕτερα πρὸς τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν, τοιαύτην ὁρμὴν παρέσχε καὶ σκόπᾳ καὶ τοῖς τούτου φίλοις, ὥστε οὔτε κοινὴν τῶν αἰτωλῶν πρόσοδον ἐξάμηνοι συνόδου, οὔτε τοῖς ἀποκλήτοις συμμεταδόντες, ἰδίᾳ μὲν ἄλλο τῶν καθηκόντων οὐδὲν πράξαντες, κατὰ δὲ τὰς αὐτῶν ὁρμὰς καὶ κρίσεις καταβόντες, ἅμα μεσσηνίοις ἐπειρῶτας. ἀχαιοῖς. ἀκαρνάσι. μακεδόσι πόλεμον ἐξήνεγκαν. καὶ κατὰ μὲν θάλατταν παραχρῆμα πειρατὰς ἐξέπεμψαν. οἱ πλατύποδες πλοίῳ βασιλικῷ τῶν ἐκ μακεδονίας σωθὲν κύθηρα, οὓς τὲ εἰς αἰτωλίαν καταπαίοντες αὐτανδρον, τούς τε ναυκλήρους καὶ τοὺς ἐπιβάτας ζῶντας τούτοις δὲ καὶ ναῦν ἀπέδοντο. τῆς δ' ἠπείρου τὴν παραλίαν ἐπόρθουν. συνεχόμενοι πρὸς τὴν ἀδικίαν, ταῖς τῶν κεφαλήνων ναυσίν. ἐπέβαλον δὲ καὶ τῆς ἀκαρνανίας θύρεον καταλαβέσθαι. ἅμα δὲ τούτοις λάθρα πελοποννήσου τινὰς πέμψαντες ἐν μέσῃ τῇ τῶν μεγαλοπολιτῶν χώρᾳ, κατέχον δὲ καλούμενον ὀχύρωμα κλάσιον. ᾧ λαφυροπλείῳ χρήσάμενοι, ἐνῆγον ἐν τούτῳ πρὸς τὰς ἁρπαγάς. οὐ μὴν, ἀλλὰ καὶ τοῦτο μὲν τιμοξένου ὁ τῶν ἀχαιῶν στρατηγὸς πραλαβὼν ταυρείονα ἐν ὥρᾳ τῶν ἐν πελοποννήσῳ βασιλικῶν πραγμάτων ἐπ' αὐτοῦ κατελελειμμένον ἐξεπολιόρκησε. τελέως ἐν ὀλίγαις ἡμέραις. ὁ γὰρ βασιλεὺς αὐτίγονος κοίνθου μὲν εἶχε κατὰ δὲ τῶν ἀχαιῶν συγχώρημα κατὰ τοὺς κλεομβρότου καιρούς. ὀρχομένου μὲν κατακράτος ἑλὼν οὐκ ἀποκατέστησε τοῖς ἀχαιοῖς. ἀλλὰ σφετεροισάμενος κατεῖχε. βουλόμενος ὥς γ' ἐμοὶ δοκεῖ, μὴ μόνον ἐξ εἰσόδου κυριεύειν τῆς εἰς πελοπόννησον, ἀλλὰ καὶ τὴν μεσόγαιαν αὐτῆς περιφυλάττειν, ἐξ ἧς ἐν ὀρχομενῷ φορᾶς καὶ παρασκευῆς. οἱ δὲ τοῦ δεξιμάχου καὶ σκόπα παρατηρήσαντες ἐν καιρὸν ἐν ᾧ λοιποὺς ἦν τιμοξένου μὲν ὀλίγας ἔτι χρόνος τῆς ἀρχῆς. ἄρατος καθίσαρ μὲν εἰς ἐνιαυτὸν ἐπόντα στρατηγὸς ὑπὸ τῶν ἀχαιῶν, οὔπω δὲ ἔμελλε τὴν ἀρχὴν ἕξειν, συναθροίσαντες πανδημεὶ τοὺς αἰτωλοὺς ὡς ἐρῶν. καὶ περισκυλασάμενοι πρυμνεῖα, καὶ τὰς κεφαλλήνων ἑτοιμάσαντες ναῦς, ἐνεβίβασαν τοὺς ἄνδρας εἰς πελοπόννησον. καὶ προῆγον ὡς τὴν μεσσήνιον. παιούμενοι δὲ τὴν πορείαν ἐξ τε παλαιέων καὶ φαραικέων καὶ ζητανιέων χώρας, ὑπεκείνοντο μὲν, βουλεύσασθαι δὲ ἀδύνατα ἐποίουν εἰς τοὺς ἀχαιούς. οὐ δυναμένου δὲ τοῦ πλήθους ἀπέχεσθαι τῆς χώρας ἐξ τὴν πρὸς τὰς ὠφελείας ἀκρασίαν, καὶ κοπιοῦντες αὐτοὺς καὶ λυμαινόμενοι ἀνέκαμψαν, μέχρι πελαγονίαν εἰς τὴν φυγαλέαν. ποιησάμενοι δὲ

μῶν δὲ τὴν ὁρμὴν ἐντεῦθεν ἀφυλάκτως καὶ θρασέως ἐνέβαλον εἰς τὴν τῶν μεσηνίων χώραν. οὔτε γὰρ ὑπῆρχούσης αὐτῆς ἐκ παλαιῶν χρόνων πρὸς τοὺς μεσηνίους φιλίας καὶ συμμαχίας, οὐδ' ἡντινοῦν ποιησάμενοι πρόνοιαν, οὔτε τῶν κατὰ κοινὸν ὡρισμένων δικαίων παρ' αὐθαίρετος ὄντες. ἅπαντα δ' ἐν ἐλάττονι θέμενοι τὸ σφετέρας πλεονεξίας, ἀσκόπως ἐπορθοῦν. οὐ τολμῶντων ἐπεξιέναι καθόλου τῶν μεσηνίων. οἱ δ' ἀχαιοὶ καθηκούσης ἀμυνῆς ἐκ τῶν νόμων σπουδὴν καὶ τὰ ὑπὲρ καιροῦ τοῦτον, ἦκον εἰς ἄργος. συνελθόντες δ' εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ τῶν τε παλαιέων καὶ φαρικέων ἀπολογιζομένων τὰ γεγονότα πρὸς τὴν χώραν αὐτῶν ἀδικήματα κατὰ τὴν τῶν αἰτωλῶν ὁδόν, τῶν τε μεσηνίων παρόντων κατὰ πρεσβείαν καὶ δεομένων σφίσι βοηθεῖν ἀδικουμένοις καὶ παρασπονδουμένοις, ἀκούσαντες τῶν λεγομένων, καὶ συναγανακτοῦντες μὲν τοῖς παλαιεῦσι καὶ φαρικεῦσι, συμπάσχοντες δὲ ταῖς τῶν μεσηνίων ἀτυχίαις. μάλιστα δὲ νομίζοντες εἶναι λυσιτελὲς, εἰ μήτε συγχωρήσαντες τοῖς αἰτωλοῖς μηδενὸς τὴν ὁδὸν, μὴ δὲ καθάπερ ἐπιβαλόμενοι πεῖσαι τεῖθαι, κατετόλμησαν ἐπιβῆναι στρατοπέδῳ καὶ ἀχαΐας πρὸς τὰς συνθήκας, ὡς πᾶσι τούτοις παροξυνθέντες ἐψηφίσαντο βοηθεῖν τοῖς μεσηνίοις, καὶ συνάγειν στρατηγὸν τὸν ἀχαιοὶς ἐν τοῖς ὅπλοις. ὃν ἂν, τοῖς συνελθοῦσι βουλομένοις δόξη. τοῦτ' ἔστιν κύριον, ὁ μὲν δὴ τιμοξενος ὁ τότε ἐπὶ τῶν ἀρχων στρατηγὸς, ὕστερον λαβὼν ἀρχὰς, ἅμα δὲ τοῖς ἀχαιοῖς ἀπιστῶν. ἀφ' ὧν ῥᾳθύμως αὐτοὺς ἐχομένους κατὰ τὸν παρόντα τότε τὴν ἐν τοῖς ὅπλοις γυμνασίαν, ἀνεδύετο τὴν ἔξοδον καὶ καθόλου τὴν συναγωγὴν τῶν ὅπλων. μετὰ δὲ τὴν κλεομένους τοῦ σπαρτιατῶν βασιλέως ἔκπτωσιν, κάμνοντος μὲν τοῖς προγεγονόσι πολέμοις. πιστεύοντες δὲ τῇ παρούσῃ κατασάσει, πάντες ὠλιγώρησαν πλοσυνόντως τῶν περὶ τὰ πολεμικὰ παρασκευῆς. ὁ δ' ἄρατος χειλιάζων καὶ παροξυνόμενος ὑπὸ τῆ τόλμῃ τῶν αἰτωλῶν, θυμικώτερον ἐχεῖτο τοῖς πράγμασιν, ἅτε καὶ πρὸ παροῦσης χούσης αὐτοῖς ἀλογιότητος ἐκ τῶν ἐπάνω χρόνων. διὸ καὶ συνάγειν ἔσπευδε τὸν ἀχαιοὶς ἐν τοῖς ὅπλοις. καὶ συμβαλεῖν πρόθυμος ἦν τοῖς αἰτωλοῖς. τέλος δὲ τινὰ ἡμέρας πρότερον τοῦ καθήκοντος αὐτῷ χρόνου παραλαβὼν παρὰ τοῦ τιμοξένου τὴν δημοσίαν σφραγῖδα πρός γε τὰς πόλεις ἔγραφε. καὶ συνῆγε δὴ ἐν ταῖς ἡλικίαις μετὰ τῶν ὅπλων εἰς τὴν μεγάλην πόλιν. ὥσπερ οὖν δοκεῖ μοι πρέπον ἔστιν ἐναρχέα προειπεῖν, ὀφ' ἣν ἰδιότητα τ' φύσεως. ἄρατος ἦν τὰ μὲν ἄλλα τέλειος ἀνὴρ εἰ δὲ πρακτικὸν τρόπον. ἡ γὰρ εἰπεῖν καὶ νοηθῆναι καὶ πρᾶξαι δεινὸς ἦν, θυμός. καὶ μὴν ἐνεγκεῖν τὰς πολιτικὰς διαφορὰς πρᾴως, καὶ φίλοις ἐνδηλῶσθαι καὶ συμμάχοις προσλαβεῖν, οὐδενὸς δεύτερος. ἔτι δὲ πρᾶξεις. ἀπίστας. ἐπιβουλὰς συνιδεῖν κατὰ τῶν πολεμίων, καὶ ταύτας ὡς τέλος ἀπαγεῖν ὀφ' ἧς αὐτοῦ κακοπαθείας καὶ τόλμης, λειπότατος. ἐναργῆ δὲ τὰ τούτων μαρτύρια, καὶ πλείω μέν. ἐκφανέστατα δὲ ταῖς ἱστορικοῖς κατὰ μέρος, περί τε τ' σικυωνος καὶ μαντινείας κατάληψεως, καὶ πολὺ τ' αἰτωλῶν ἐκ τ' πελληνέων πόλεως ἐκβολῆς. ὃ δὲ μέγιστον, πολὺ τ' εἰς ἀκροκόρινθον πράξεως. ὁδ' αὖτις ὄνος, ὅτε τῶν ὑπαίθρων αὐτοῖς σκοπὴ βεληθείη, νοηθὸς μὲν ἐν ταῖς ἐπινοίαις. ἄτολμος ἦ ἐν ταῖς ἐπιβολαῖς. ἐν ὀφθείη δ' οὐ μένων δ' λειπόν. διὸ καὶ φιλοποίμην ἔτ' αὖθις βλεπόντων ἐπλήρωσε τὴν πελοποννησον. καὶ τῇ πρὸς τοῖς πολεμίοις ἀεί ποτ' ἦν δύχειρωτος. οὗτος αἱ τῶν ἀνθρώπων φύσεις, οὐ μόνον τοῖς σώμασιν ἔχουσί τι πολυειδὲς, ἔτι δὲ μᾶλλον ταῖς ψυχαῖς. ὥστε δ' αὐτὸν ἄνδρα, μὴ μόνον ἐν τοῖς διαφέρουσι τῶν ἐνδρημάτων, πρὸς ἃ μὲν δύφυσιν ἔχειν, πρὸς ἃ δὲ ἐναντίως. ἀλλὰ περί τινα τῶν ὁμοειδῶν πολλάκις δ' αὐτὸν καὶ σπουδαιότατον ἔστιν καὶ βραδύτατον. ὁμοίως δὲ καὶ τολμηρότατον καὶ δειλότατον. οὐ πάδηλα ταῦτά τε. σπάνια δὲ γνώσιμα τοῖς βουλομένοις σπουδάζειν. τινὲς μὲν γὰρ ἐν ταῖς κινήσεσιν εἰσὶ τολμηροὶ, πρὸς τὰς τῶν θείων συμπτώσεις. οἱ δ' αὐτοὶ πρὸς ὅπλα δ πολεμίους ἀθρόους. καὶ τῆς τε πολεμικῆς χειρὸς, τ' κατ' ἄνδρα μὲν δ καρτερίαν, δύχρηστοι δ πρακτικοί. κοινῇ δὲ καὶ μετὰ πολεμικῆς ἐνίων συντάξεως, ἄριστοι. θεσσαλῶν γοῦν ἱππεῖς, κατ' ἴλην μὲν δ φαλαγγηδὸν, αὐτόσαρι. χωρὶς δὲ πᾶσα τάξεως πρὸς καιρὸν δ τόπον. ἀπ' ἄνδρα κινδυνεύσαι, δύχρηστοι δ βρασεῖς αἰτωλοὶ ἢ τούτων τὰ ναυτικά. κρῆτες δὲ καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν, πρὸς μὲν ἐνέδρας καὶ ληστείας καὶ κλοπὰς

πολεμίων, ἢ νυκτεινὰς ἐπιθέσεις, καὶ πάσας τὰς μετὰ δόλου κατὰ μέρος χρείας αὐτῶ
σατοι, πρὸς δὲ τὴν ἐξ ὁμολόγου καὶ κατὰ πρόσωπον φανερὰν μάχην ἐφοδον, ἀγωνιστὰς καὶ πλάγιοι
τοῖς ψυχαῖς. ἀχαιοὶ δὲ καὶ μακεδόνες τἀναντία τούτων. ταῦτα μὲν εἰρήσθω μοι χάριν τοῦ
μὴ δοκεῖν ἐμὲ ἀγνοοῦντας τοὺς λεγομένους, ἐὰν που δέῃ τῶν αὐτῶν αὐθρώπων ἐναντίας
ἀποφάσεις ποιεῖσθαι δέῃ τὰ πεπραγμένα τῶν ἐπιτηδευμάτων. ἀθροισθέντων δὲ τῶν ἐν τοῖς
ἡλικίαις. μετὰ τῶν ὅπλων εἰς τὴν μεγάλην πόλιν κατὰ δόγμα τῶν ἀχαιῶν, ἀπὸ ἧς τούτων
παρεξέβημεν, καὶ τῶν μεσηνίων ἄνδρες ἐπιφερόντων ὡς ἐπὶ πλῆθος, ἢ δυομένων μὴ δυνατὸν
σφᾶς προφανδὸν ὄντα παρεσπονδημένους, βουλομένων δὲ ἐξ κοινῆς συμμαχίας μετέχειν,
ἢ συνδόντων ὁμοῦ τοῖς ἄλλοις ἐπιγραφῆναι, δέῃ μὴν τ' συμμαχίας ὁ προεστῶτες τ' ἀχαιῶν
ἀπέλεγεν. οὐ φάσκοντες δυνατὸν εἶν, χωρὶς ἑνὸς τινος τῶν συμμάχων οὐδένα προσλαβεῖν.
ἐπὶ δ' ἔνορκος ἔμενε πᾶσιν ἡγεμονικὴ συμμαχία λίαν ἀπίτονος κατὰ δὲ κλεομενικοὺς καιροὺς,
ἀχαιοῖς ἀπειρόταις. φωκεῦσι. μακεδόσι. βοιωτοῖς. ἀρκάσι. θετταλοῖς ἐξελεύσεσθαι δὲ καὶ
βοηθήσειν αὐτοῖς ἔφασαν, ἐὰν ὅμηρα λάβωσιν οἱ παραγενόντες δὲ ἑαυτῶν υἱεῖς, εἰς τὴν τῶν
λακεδαιμονίων πόλιν, χάριν τοῦ μὴ δαλυθῆσθαι πρὸς αὐτοὺς, χωρὶς δὲ τῶν ἀχαιῶν βου
λήσεως. ἐσπευδον δὲ καὶ λακεδαιμόνιοι κατὰ τὴν συμμαχίαν ἐξελυθότος ὡδὶ τοῖς
μεγαλοπολιτῶν ὄεισ ἐφέδρων καὶ θεωρῶν μᾶλλον, ἢ συμμάχων ἐχόντες τάξιν. ἄρατος δὲ ὢν
ζόων τοῦτον τὰ πρὸς μεσηνίους δυσπραξίας, ἔπεμπε πρὸς δὲ αὐτοὺς δυσκρυφῶν τὰ δεδομέ-
να, καὶ παρακελευόμενος ἐπανάγειν ἐκ τ' πόλεων μεσηνίων χώρας, καὶ τ' ἀχαΐας μὴ δαίνειν. εἰ
δὲ μή, δότι χρήσεται δοῖς ἐπιβάνοισι ὡς πολεμίοις. σκόπας δὲ ἡ δεῖμαχος ἀκούσαντες
τὰ λεγόμενα, καὶ γνόντες ἠθροισμένους δὲ ἀχαιοὺς, ἡγοῦντα συμφέρειν σφίσι τότε τίθεσθαι τοῖς
πραγγελλομένοις. παραυτίκα μὲν δὲ ἐξαπέστελλον γραμματοφόρους εἰς τε κυλλήνην καὶ πρὸς
ἀρίστωνα δ' τ' αὐτολῶν στρατηγόν, ἀξιοῦντες κατὰ σπουδὴν αὐτοῖς ἀποστέλλειν τὰ πρόβατα τ'
ἰλάσας εἰς τὴν φλιάσιαν καλουμένην νῆσον. αὐτοὶ δὲ μετὰ δύο ἡμέρας αὐέζευξαν πέμποντες τὰς
λείας. ὁ προῆγεν ὡς ὠδὶ τὴν ἡλείων. ἀεὶ γάρ ποτε τ' τῶν ἡλείων αὐτείχοντο φιλίας αὐτο
λοί. ὁλ' ἄρατος ἐπιμείνας δύο ἡμέρας. ὁ πιστεύσας δυνήσεσθαι ὅτι πεισθήσονται τὴν ἐπάνοδον κα
θάπερ ὑπεδείκνυσαν, δὲ μὲν λοιποὺς ἀχαιοὺς καὶ δὲ λακεδαιμονίους ἀφῆκε πάντας εἰς
τὴν οἰκίαν. τετρακισχιλίους δὲ ἔχων πεζοὺς ἢ διακοσίους ἱππεῖς, ὁ δὲ ἅμα ἕῳ ταυρείωνι στρατο
πεδεύσας, προῆγε τὴν ὡδὶ πάρος. αὐτὶ παράγειν δοῖς αὐτολοῖς προαιρούμενος. οἱ δὲ δοκοῦν δὲ δεί
μαχον πυνθανόμενοι δὲ δοκεῖ δὲν ἄρατον αὐτὶ παράγειν αὐτοῖς, ὁ συμβαίνειν, τὰ μὲν ἀναγω
γιάσαντες μὴ κατὰ τὴν εἰσ τὰς ναῦς ἔμβασιν ἐπιθῶνται σφίσι δοκοσωμένοις, τὰ δὲ σπουδὴ
ζοντες συντόμως δὲν πόλεμον, τὴν μὲν λείαν ἀπέσθλαν ὡδὶ τὰ πλοῖα. συνήκαντες δὲ ἱκανοὺς
ἢ δὲ ἐπιτηδείους πρὸς τὴν ἀκομιδήν. προσεντελλόμενοι δοῖς ἐκπεμπομένοις ταῦτα πρὸς
δὲ ῥᾴδιον ἀπαντᾶν, ὡς ἐντεῦθεν ποιησόμενοι τὴν ἔμβασιν. αὐτοὶ δὲ μὲν πρῶτον ἐφήδρευον τῇ
τ' λείας ἐξαποστολῇ δοκοῦντες. μετὰ δὲ ταῦτα προῆγον ἐκ μεταβολῆς ὡς ἐπ' ὀλυμπίας.
ἀκούοντες δὲ δὲ δοκεῖ δὲν ταυρείωνα μετὰ τοῦ προειρημένου πλήθους δοκεῖ τὴν κλειτορίαν εἶν,
καὶ νομίζοντες οὐδ' ὡς δυνήσεσθαι τὴν ἀπὸ τοῦ ῥᾴου διάβασιν ἄνευ κινδύνου ποιήσασθαι ὁ συμ
πλοκῆς, ἐκείναν συμφέρειν δοῖς σφετέροις πράγμασιν, ὡς τάχιστα συμμίξαι δοῖς δὲν
ἄρατον. ἀκμὴν ὀλίγῃσι οὖσι, καὶ τοῦ μέλλοντος αὐτοῦ νοητοῖς. ὑπολαβόντες ἂν μὲν ἥττον
ται τούτοις προκατασύραντες τὴν χώραν, ἀσφαλῆ ποιήσασθαι τὴν ἀπὸ τοῦ ῥᾴου διάβασιν.
ἐν ᾧ μέλλει καὶ βουλεύεται συναθροίζεσθαι πάλιν δ' τῶν ἀχαιῶν πλῆθος. ἂν δὲ καταπλαγέν
τες φυγομαχῶσι καὶ μὴ βούλωνται συμβάλλειν οἱ δοκεῖ δὲν ἄρατον ἄνευ κινδύνου ποιήσασθαι τὴν
ἀπόλυσιν, ὁπόταν αὐτοῖς δοκῇ συμφέρειν. οὕτοι μὲν δὲ τοιούτοις χρησάμενοι λογισμοῖς, προῆ
γεν καὶ κατεστρατοπέδευσαν δοκεῖ μεθύδριον τ' μεγαλοπολίτιδος. οἱ δὲ τῶν ἀχαιῶν ἡγεμόνες,
συνέντες τὴν παρουσίαν τῶν αὐτολῶν, οὕτω κακῶς ἐχρήσαντο δοῖς πράγμασιν, ὡς ὑπορβο
λὴν αὐοίας μὴ καταλιπεῖν· ἀναζεύξαντες γὰρ ἐκ δὲ κλειτορίας, κατεστρατοπέδευσαν δοκεῖ
καφύας. τῶν δ' αὐτολῶν ποιουμένων τὴν πορείαν ἀπὸ μεθυδρίου παρὰ τὴν τῶν ὀρχομενίων

στόμιν

πόλιν, ἀχάντες δὲ ἀχαιοὶ, ἐν ᾧ τῶν καφυέων πλέω ἦγενέβαλον. πρόβλημα ποιούμενοι ἐν λίμνῃ τοῦ ῥέοντα ποταμόν. οἱ δ' ἀιτωλοὶ, ἅτε δὴ τὰς μεταξὺ δυχωρείας, ἦσαν γὰρ ἐπὶ πλέω τοῦ ποταμοῦ τάφροι οἱ πολέμιοις δύσβατοι, ἐν δὴ τὴν ἐπίβασιν τῆς ἑτοιμότητος τῶν ἀχαιῶν πρὸς τὸν κίνδυνον, τὸ μὲν ἐγχειρεῖν τοῖς ἐναντίοις κατὰ τὴν ἀρχὴν πρόθεσιν ἀπελείλαπτο. μετὰ δὲ πολλῆς βυταξίας ἐποιοῦντο τὴν πορείαν ὡς ἐπὶ τὰς ἐπορβολὰς ἐπὶ τὸν ὀλίγῳ πρὸ αὐτῶν. ἀσμενίζοντες δὲ μή τις αὐτοῖς ἐγχειροίη καὶ βιάζοιτο κινδυνεύειν. οἱ δὲ πολὺ τὸν ἄρατον, τῆς μὲν πρώτης πορείας τῶν ἀιτωλῶν ἤδη προβαινούσης πρὸς τὰς ἐπορβολὰς, τῶν δ' ἱππέων ὑπερβαλόντων ἀφ' τὸ πεδίον, καὶ ἐπεγγιζόντων ἤδη προσαρβομένῳ πρόσω τῆς παρωρείας, ἀκαταπλόοις δὲ ἱππεῖς καὶ δὲ βύζώνοις ἐπὶ σφᾶς ὁρατόν. ἐπισκάντες δὲν ἀκαρνάνα. καὶ συτάξαντες ἀφάπεδθαι τῆς ὑραπίας, καὶ καταπεράζειν τῶν πολεμίων. καί τοιγε εἰ μὴν ἦν κινδυνευτέον, οὐ πρὸς τὴν ὑραπίαν ἐχεῖν συμπλέκεδθαι ἐπινυκότων ἤδη τῶν πολεμίων δὲ ὁμαλοὺς τόπους, πρὸ δὲ τὴν πρώτην πορείαν βύθέως ἐμβαλόντων, ἐπὶ δ' πεδίον. οὕτω γὰ δὲν ἀγῶνα συνέβη γενέδαι δὲν ὅλον ἐν τοῖς ἐπιπέδοις καὶ πεδινοῖς τόποις. οὐ δὲ μὲν ἀιτωλοὶ δυχρηστάτοις ἦν συνέβαινε νάτε δὲν καθόπλισμον καὶ τὴν ὅλω συνταξιν. δὲ δ' ἀχαιοὶ βυχρηστάτοις καὶ δυναμικωτάτοις, ἀφ' τἀναντία τῶν προειρημένων. νῦν δ' ἀφέμβοι τῶν ὁπλείων τόπων καὶ καιρῶν, ἐις τὰ τῶν πολεμίων προτερήματα συγκατέβησαν, τοιγαροῦν, ἀκόλουδον δ' τέλος ἔχειν τοῦ κινδύνου τοῖς ἐπιβολαῖς. ἐξαπομένων γὰ τῶν βυζώνων, τηροῦντες οἱ τῶν ἀιτωλῶν ἱππεῖς τὴν τάξιν, ἀπεχώρουν ἐις τὴν παρώρειαν. ἀπύδοντο δὲ μάλα τοῖς παρ' αὐτῶν πεζοῖς. οἱ δὲ πολὺ δὲν ἄρατον, οὔτε καταδόντες καλῶς δ' γνόμβον, οὐδ' ἐκλογισάμβοι ἐόντως δ' μετὰ ταῦτα συμβησόμβον, ἅμα γὰ δὲ ἱππεῖς ἰδεῖν ἀποχωροῦντας, ἐλπίσαντο δὲ αὐτοὶς φεύγειν, δὲ μὲν ἀπὸ τῶν κεράτων θωρακίτας, ἐξαπέσειλαν. παραγγείλαντες βοηδεῖν καὶ σπάπτειν τοῖς παρ' αὐτῶν βυζώνοις. αὐτοὶ δ' ὠθὶ κέρας κλίναντες τὴν δύναμιν, ἦσαν μετὰ δρόμου ἐπ' ἀουλῆς. οἱ δὲ τῶν ἀιτωλῶν ἱππεῖς πανύσαντες δ' πεδίον, ἅμα γὰ μάλα τοῖς πεζοῖς, αὐτοὶ μὲν ἐπὶ τὴν παρώρειαν ἀποστείλαντες ἑμένον. δὲ δὲ πεζοὶς ἤθροιζον πρὸς τὰ πλάγια καὶ παρεκάλουν ἑτοίμως πρὸς τὴν κραυγὴν ἀναβεχόντων καὶ παραβοηδούντων ἀεὶ τῶν ἐκ τῆς πορείας. ἐπειδ' ἀξιομάχοις ἐπέλαβον ἦν σφᾶς αὐτοὺς καὶ πλῆδος συσπαφέντες, ἐνέβαλον τοῖς προμάχοις τῶν ἀχαϊκῶν ἱππέων καὶ φιλῶν. ὄντες δὲ πολλοὶ καὶ ποιούμβοι τὴν ἔφοδον ἐξυπερδεξίου, πολὺν μὲν χρόνον ἐκινδύνευσαν· τέλω δ' ἐβέβαντο δὲ συμπαθεσῶτας. ἐν δὲ τούτοις ἐγκλίναντας φεύγειν, οἱ παραβοηδοῦντες θωρακίται κατὰ πορείαν ἀτάκτως ἐπιπαραγινόμβοι καὶ σπεύδοντες, οἱ μὲν, ἀπροοῦντες ὠθὶ τοῖς γνομένοις, οἱ δὲ ἐμπίπτοντες αὐτίοις τοῖς φεύγουσι κατὰ τὴν ἀποχώρησιν, ἀναστέφειν ἠναγκάζοντο, ὥ δ' παρατολήσιον ποιεῖν. ἐξ οὗ ἐνέβαινε δὲ μὲν ἐκ τῆς συνταστάσεως ἀπέβηδεν τασμὴ πολεῖοις ἦν πεντακοσίοις, δὲ δὲ φεύγοντας, πολεῖοις δισχιλίοις. τὸ δὲ πράγματος τὸν ἀπὸ τοῦ δράσκοντος δὲ ἀιτωλοὶς ὃ δεῖ ποιεῖν, εἴποντο κατόπιν ἐπὶ πολὺ σκῶς καὶ κατακόρως αὐτοῦ δράσκοντος δὲ ἀιτωλοὶς ὃ δεῖ ποιεῖν, εἴποντο κατόπιν ἐπὶ πολὺ σκῶς καὶ κατακόρως χρώμβοι τῇ κραυγῇ. ποισμένων δὲ τῶν ἀχαϊκῶν τὴν ἀποχώρησιν πρὸς τὰ ταρέα τῶν ὅπλων ὡς μενόντων ἀπὸ τᾶσ ἀσφαλείασ ὠθὶ τ' ἀρχῆς τάξεως, δ' μὲν πρῶτον εὐχίμων ἐγένεθ' ἡ φυγὴ καὶ σωτήριος. ῥυθμισάμβοι δὲ καὶ τούτοις λελοιπότας τὰς τῶν τόπων ἀσφαλείας, καὶ μακροὺς ὄντας ἐν πορείᾳ καὶ δισκελυμμένους, οἱ μὲν αὐτῶν βύθέως δραμόντες, ἀτάκτως ἐπικάντο τὴν ἀναχώρησιν. οἱ δὲ συμπίπτοντες αὐτίοις τοῖς ἐπιφερομένοις φαλαγγίταις, οὐ προσεδέχοντο τῶν πολεμίων. αὐτοὶ δὲ σφᾶς αὐτοὺς ἐκπλήττοντες, ἀνάγκαζον φεύγειν πρὸ προπάλλω, ἐχεῶντο δὲ τῇ φυγῇ κατὰ τὴν ἀποχώρησιν ὡς προείπομβ, ἐς τὰς πόλεις. ὅτε δὲ ὀρχομβὸς ἄπτε κάφυαι συνεγγὺς οὖσαι, πολλοὶ ὠνῆσαν. μὴ γὰ τούτου συμβάντος, ἅπαντες ἂν, ἐκινδύνευσαν δισφθαρῆναι πεζαλόγως. ὁ μὲν δὴ καφυᾶς γενόμβος κίνδυνος, τοῦτον ἀπέβη δὲν τρόπον. οἱ δὲ μεγαλοπολῖται συνέντες δὲ ἀιτωλοὶς δεῖ δ' μεθύδριον ἐσχατοπεύκοτας, ἦκον ἀγὲ σάλπιγγος πανδημεὶ βοηδοῦντες τῇ κατὰ πόδας ἡμέρᾳ ἐπὶ μάχῃ. ᾗ μὴ δ' ὧν ζώντων ἤλπισαν κινδυνεύειν πρὸς δὲ ἐναντίοις τούτοις ἀναγκάζοντο δάπτειν ἀπὸ τῶν

ἐχθρῶν τετελευκότας. ὀρύξαντες δὲ τάφον ἐν τῷ τῶν καφυέων πεδίῳ, καὶ συναθροίσαντες τοὺς νεκροὺς ἐκήδευσαν μετὰ πάσης φιλοτιμίας τοὺς ἡγεκκότας. οἱ δ' αἰτωλοὶ πλαδδέως μὲν τῶν τῶν ἱππέων καὶ τῶν ψιλῶν ποιήσαντες τὸ προτέρημα, τοὺς δὲ λοιποὺς ἤδη μετ' ἀσφαλείας ἐν μέσῃ πελοποννήσου κατέπεραίωσαν. ἐν ᾧ καιρῷ καταπεράσαντες μὲν τὴν πελληνέων πόλεως, κατασυράντες δὲ τὴν σικυωνίων χώραν, τέλος κατὰ τὸν ἰσθμὸν ἐποιήσαντο τὴν ἀποβολήν. τὴν μὲν οὖν αἰτίαν καὶ τὴν ἀφορμὴν ὁ συμμαχικὸς πόλεμος, ἔσχεν ἐκ τούτων. τὴν δ' ἀρχὴν ἐκ τῆς γενομένης διαφορᾶς ἁπάντων μετὰ ταῦτα τῶν συμμάχων. οἱ συνελθόντες εἰς τὴν τῶν κορινθίων πόλιν ἐπεκύρωσαν. διαπρεσβευσάντων δὲ διαβούλιον φιλίππου τοῦ βασιλέως. ὁ δὲ τῶν ἀχαιῶν πλῆθος μετὰ πάσης ἡμέρας ἀθροιζομένη εἰς τὴν καθήκουσαν συνοδον, πικρῶς διέκειτο καὶ κοινῇ καὶ κατ' ἰδίαν πρὸς ὀλέθρον. ὡς τοῦτον ὁμολογουμένως ἅπαντα γεγονότα τὰ προειρημένα συμπτώματα. διὸ καὶ τῶν αὐτοπολιτευομένων καταγροῦντων αὐτοῦ καὶ φερόντων ἀπολογισμοὺς ἐναργεῖς, ἐπιμάλλον ἠναγκάζετο ἡ παρεξύνεσθαι τὸ πλῆθος. ἐδόκει γὰρ πρῶτον ἁμάρτημα προφανὲς εἶναι, τὸ μηδέπω τῆς ἀρχῆς αὐτὸν καθηκούσης, προλαβόντα δὲν ἀλλότριον καιρόν, ἀναδραμεῖν τὰς τοιαύτας πράξεις, ἐν αἷς συμβαίνει πολλάκις αὐτὸν διαφαλμαίνειν. δεύτερον δὲ καὶ μεῖζον τούτου, τὸ διαφεῖναι τοὺς ἀχαιούς, ἀκμὴν ἐν μέσῳ πελοποννήσου τῶν αἰτωλῶν ὑπαρχόντων. ἀλλ' ὥστε καὶ προειληφότα, διότι ἀπυνθάνονται οἱ πολλοὶ δὲν σκοπὸν καὶ δεῖμα χον κινεῖν τὰ καθεστῶτα ἢ συνταράξαι δὲν πόλεμον. τρίτον δὲ συμβαλεῖν τοῖς ὑπεναντίοις οὕτω μετ' ὀλίγων. μισθοφόρους κατεπειγούσης αὐάγκης. διαμάχιμον ἀσφαλῶς εἰς τὰς παρακειμένας πόλεις ἀποχωρῆσαι. καὶ συνεγγεῖν τοὺς ἀχαιούς. καὶ τότε συμβαλεῖν τοῖς πολεμίοις, εἰ πάντως ἤρεῖτο συμφέρειν. τελευταῖον καὶ μέγιστον, δ' προθέμενον καὶ συμβαλεῖν, οὕτως εἰκῇ καὶ ἀσκόπως χρήσασθαι τοῖς πράγμασιν, ὥστε παρέντα τὰ πρία καὶ τὴν τῶν πολιτῶν χρείαν, διὰ αὐτῶν τῶν βιζώνων ταῖς παρωρείαις πρὸς αἰτωλοὺς ποιήσασθαι δὲν κίνδυνον. οἷς οὐδὲν ἦν τούτου πρεσβύτερον, οὐδὲ οἰκειότερον. οὐ μὴν, ἀλλ' ἅμα τῷ προελθόντα δὲν ἄρατον, ἀναμνῆσαι μὲν τῶν προπολιτευομένων καὶ πεπραγμένων πρότερον αὐτῷ, φέρειν δ' ἀπολογισμοὺς τοῦ τῶν ἐγκαλουμένων, ὡς οὐ γεγονὸς ἄπορον τῶν συμβεβηκότων. αἰτεῖσθαι δὲ συγγνώμην, εἰκαί τι παρεώρακε κατὰ δὲν γενόμενον κίνδυνον, οἴεσθαι δεῖν καὶ καθόλου σκοπεῖσθαι τὰ πράγματα, μὴ πικρῶς ἀλλ' ἀνθρωπίνως, οὕτω ταχέως καὶ μεγαλοψύχως μετεμελήθη δ' πλῆθος, ὥστε τοῖς συνεπιθεμένοις αὐτῷ τῶν αὐτοπολιτευομένων, ἐπιπολὺ δυσαρεστῆσαι, καὶ πρὸ τῶν ἄλλων πάντα βουλεύεσθαι κατὰ τὴν ἀράτου γνώμην. ταῦτα μὲν δὴ, εἰς τὴν προτέραν ἔπεσιν ὀλυμπιάδα. τὰ δ' ἑξῆς, εἰς τὴν τεταρακοστὴν ἕκτην τῆς ἑκατόν. ἦν δὲ τὰ δέκαντα τοῖς ἀχαιοῖς ταῦτα. πρεσβεύειν πρὸς ἠπειρώτας. βοιωτούς. φωκέας. ἀκαρνάνας. φίλιππον. καὶ διασαφεῖν, τίνα ποτὲ ἀπολλοὶ παρὰ τὰς συνθήκας μθ' ὅπλων ἤδη δὶς εἰς βεβηκότθ' εἰσῆκαν εἰς τὴν ἀχαΐαν καὶ παρακαλεῖν αὐτοῖς βοηθεῖν κατὰ τὰς ὁμολογίας. προσδέξασθαι δὲ καὶ τοὺς μεσηνίους εἰς τὴν συμμαχίαν. δὲν δὲ στρατηγὸν ἐπιλέξαι τῶν ἀχαιῶν, πεζοὺς μὲν πεντακισχιλίους. ἱππεῖς δὲ πεντακοσίους. καὶ βοηθεῖν τοῖς μεσηνίοις, ἐὰν ἐπιβαίνωσιν αἰτωλοὶ τῆς χώρας αὐτῶν. συντάξασθαι δὲ καὶ πρὸς λακεδαιμονίους καὶ πρὸς μεσηνίους, ὅσοις δύνασθαι παρ ἀμφοῖν ὑπάρχειν ἱππεῖς καὶ πεζοὺς πρὸς τὰς κοινὰς χρείας. δεξάντων δὲ τούτων, οἱ μὲν ἀχαιοὶ φέροντθ' ὑπανάπαυσιν γεγονός, οὔτε τοὺς μεσηνίους ἐγκατέλιπον, οὔτε τὴν αὐτῶν πρόθεσιν. οἱ δὲ πρὸς τοὺς συμμάχους καθεσάμενοι, τὰς πρεσβείας ἐποιοῦντο. ὁ δὲ στρατηγός, τοὺς μὲν ἐκ τῆς ἀχαΐας ἄνδρας, ἐτέλεγε κατὰ δόγμα. πρὸς δὲ τοὺς λακεδαιμονίους καὶ μεσηνίους συνετάττετο. πεζοὺς μὲν παρ' ἑκατέρων ὑπάρχειν δισχιλίους καὶ πεντακοσίους: ἱππεῖς δὲ πεντήκοντα καὶ διακοσίους. ὡς δ' ἦν σύστημα πρὸς τὰς ἐπιγινομένας χρείας, πεζοὺς μὲν μυρίους. ἱππεῖς δὲ χιλίους. οἱ δ' αἰτωλοὶ παραγενομένης αὐτοῖς τῆς καθηκούσης ἐκκλησίας, συνελθόντθ' ἐβουλεύσαντο, πρός τε λακεδαιμονίους καὶ μεσηνίους καὶ τοὺς ἄλλους πάντας εἰρήνην ἄγειν, κακοπραγμονοῦντθ'

καὶ βουλόμενοι

καὶ βοηθοῦντι φθείρειν. καὶ λυμαίνεσθαι τοὺς τῶν ἀχαιῶν συμμάχους. πρὸς αὐτοὺς δὲ τοὺς ἀχαιοὺς ἐὰν μὴ ἀφιστῶνται τῶν μεσηνίων συμμαχίας, ἄγειν ἐφ' ἡφίσαντο τὴν εἰρήνην. εἰ δὲ μή, πολεμεῖν. πρᾶγμα πάντων ἀλογώτατον. ὄντων γὰρ αὐτοῖς συμμάχων καὶ τῶν ἀχαιῶν καὶ τῶν μεσηνίων, εἰ μὲν οὗτοι πρὸς ἀλλήλους φιλίαν ἄγοιεν καὶ συμμαχίαν, ἂν πόλεμον τοῖς ἀχαιοῖς ἐπήγγελλον. εἰ δ' ἕτεραν ἕλοιντο πρὸς τοὺς μεσηνίους, τὴν εἰρήνην αὐτοῖσ ἐποίουν καταμόνας· ὥστε μηδ' ἀπὸ λόγου πίπτειν τὴν ἀδικίαν αὐτῶν. ὑφ' ἃ παρηλλαγμένον αὐτῶν τῶν ἐπιχειρημάτων. οἷσ' ἤπειρῶται καὶ φίλιππος ὁ βασιλεὺς ἀκούσαντες τῶν πρέσβεων. τοὺς μὲν μεσηνίους εἰς τὴν συμμαχίαν προσέλαβον. ὡσπερ τοῖς ἀπὸ τῶν αἰτωλῶν πεπραγμένοις παραυτίκα μὲν ἠγανάκτησαν. οὐ μὴν ἐπιτιμητέον ἐθαύμαζον. ὑφ' ἃ μηδὲν παράδοξον. τῶν εἰθισμένων δίκη πεποιηκέναι τοὺς αἰτωλούς. διότι οὐδ' ὡρήσθησαν ἐπιτιμητέον. ἀλλ' ἐπεὶ ἡφίσαντο τὴν εἰρήνην ἄγειν αὐτούς. οὕτως ἡ συνεχὴς ἀδικία βιαιοτέρα τυγχάνει μᾶλλον ,, φιλανίου καὶ παραδόξου πανηγύρεως. αἰτωλοὶ γὰρ τούτῳ τῷ τρόπῳ χρώμενοι, καὶ λησταῖς ,, συνεχῶς τὴν ἑλλάδα, καὶ πολέμοις ἀπαγγέλτοις φέροντες πολλοῖς, οὐδ' ἀπολογίας ἔτι κατηξίουν τοὺς ἐγκαλοῦντας. ἀλλὰ βροντῇ χειρὶ ἐπεφέροντο, εἴτις αὐτοῖς εἰς δικοδοσίας προκαλεῖτο τοὺς γεγονότας, ἢ καὶ νὴ Δία τῶν μελλόντων. οἱ δὲ λακεδαιμόνιοι προσφάτως μὲν ἀπελυθερώμενοι δι' αὐτῶνου καὶ ὑφ' ἧς τῶν ἀχαιῶν φιλοτιμίας. ὀφείλοντες δὲ μακεδόσι καὶ φιλίππῳ πράττειν, ἀναπεμφάμενοι λάθρα πρὸς τοὺς αἰτωλοὺς, φιλίαν δι' ἀπορρήτων ἔθεντο καὶ συμμαχίαν. ἤδη δ' ἐπιλελεγμένων τῶν ἀχαϊκῶν νεανίσκων καὶ βιοτεταγμένων ὑπὲρ τῆς βοηθείας τῶν λακεδαιμονίων καὶ μεσηνίων, σκορδιλαΐδας ὁμοῦ καὶ δημήτριος ὁ φάριος, ἐπῆλθοσαν ἐκ τῆσ ἰλλυρίδοσ ἐννενήκοντα λέμβοις ἔξω τοῦ λίσσου παρὰ τὰς ῥωμαίων βιθήκας. οἱ δὲ μὴ προσέχοντες τῇ πόλῳ προσμίξαντες καὶ ποιησάμενοι προσβολὰς, ἀπέστησαν. μετὰ ταῦτα δὲ, δημήτριος μὲν ἔχων ὑπὲρ πεντήκοντα τῶν λέμβων, ὥρμησεν ἐπὶ νῆσον. καὶ πολιορκίαν, πύδνα μὲν ἠρυσαλόγει, πύδνα δ' ἐπόρθει τῶν κυκλάδων. σκορδιλαΐδας δὲ ποιούμενος ἐν πλοῦν ὡς ἐπ' οἶκου. προσέσχε πρὸς ναύπακτον μετὰ τετταράκοντα λέμβων, πειθοῖς ἀμύνα δὲ βασιλεῖ τῶν ἀθαμάνων. ὃς ἐτύγχανε κήδεσι ὑπάρχων αὐτοῦ. ποιησάμενοσ δὲ συνθήκας πρὸς αἰτωλοὺς διὰ ἀγελάου διὰ τὸ μεσιτεύειν τῶν λαφύρων, ὑπέσχετο συνεμβαλεῖν ὁμόσε τοῖς αἰτωλοῖς εἰς τὴν ἀχαΐαν. βυθήμιοι δὲ ταῦτα πρὸς ἐν σκορδιλαΐδαν, οἱ διὰ ἐν ἀγέλαον καὶ δορίμαχον καὶ σκόπαν, πραττομένης αὐτοῖς τῆς τῶν σκυθέων πόλεως, συναθροίσαντες παντδημεὶ διὰ αἰτωλοὺς ἐνέβαλον εἰς τὴν ἀχαΐαν μετὰ τῶν ἰλλυριδῶν. ἀρίστων δ' ὁ τῶν αἰτωλῶν στρατηγὸσ, οὐ προσποιούμενοσ οὐδὲν τῶν γινομένων, ἦγε τὴν ἡσυχίαν ὡσπερ τῆς οἰκίας. φάσκων οὐ πολεμεῖν τοῖς ἀχαιοῖς. ἀλλὰ διατηρεῖν τὴν εἰρήνην. ἔνθεν καὶ παλαιὸν πρᾶγμα ποιῶν. λῆλον γὰρ ὡσ δύνηθι καὶ μάταιον εἰκὸς φαίνεσθαι διὰ τοιοῦτον, ὅταν ὑπολαμβάνει τοῖς λόγοις ἐπικρύπτεσθαι τὰσ τῶν πραγμάτων διαιρέσεις. οἱ δὲ διὰ ἐν δορίμαχον ὑφ' ἧς ἀρχαιάτιδοσ ποιησάμενοι τὴν πορείαν, ἦκον ἄφνω πρὸς τὴν κύναιθαν. συνέβαινε δὲ διὰ κωμῳδεῖς ὄντασ ἀρκάδασ ἐκ πολλῶν χρόνων ἐν ἀκαταπαύστοις καὶ μεγάλαισ βοηθεῖν σάσεσι. καὶ πολλὰσ μὲν κατ' ἀλλήλων πεποιῆσθαι σφαγὰς καὶ φυγάς· πρὸσ δὲ τούτοις, ἁρπαγὰς ὑπαρχόντων. ἔτι δὲ γῆς ἀναδασμούς. τέλοσ δ' ἐπικρατήσαντεσ διὰ τὰ τῶν ἀχαιῶν αἱρουμένους. καὶ κατασχεῖν τὴν πόλιν, φυλακὴν ἔχοντας τῶν τειχῶν. καὶ στρατηγὸν τῆσ πόλεωσ ὑφ' ἀχαΐας. τούτων δ' οὕτωσ ἐχόντων, ὀλίγοις ἔμπροσθεν χρόνοις ἡ τῶν αἰτωλῶν παρουσία, διαπεμπομένων τῶν φυγάδων πρὸς τοὺς ἐν τῇ πόλει, καὶ δεομένων διαλυθῆναι πρὸς αὐτούς. καὶ κατάγειν σφᾶς εἰς τὴν οἰκείαν, πειθόντεσ οἱ κατέχοντες τὴν πόλιν, ἐπρέσβευον πρὸς τῶν ἀχαιῶν ἔθνοσ. βουλόμενοι μετὰ τῶν ἐκείνων γνώμησ ποιεῖσθαι τὰσ διαλύσεις τῶν ἀχαιῶν. ἐπιχωρησάντων δ' ἑτοίμωσ ὑφ' ἃ πεπεῖσθαι σφίσιν ἀμφοτέροις βυνοήσειν. ὅτε τῶν μὲν κατεχόντων τὴν πόλιν, ἐν τοῖς ἀχαιοῖς ἐχόντων πάσασ τὰσ ἐλπίδασ. τῶν δὲ καταπορθυομένων μελλόντων τυγχάνειν τῆσ σωτηρίασ ὑφ' ἃ τὴν τῶν ἀχαίων συγκατάθεσιν, οὕτωσ ἀποστείλαντεσ τὴν παραφυλακὴν καὶ ἐν στρατηγὸν ἐκ τῆσ πόλεωσ οἱ

κωμαθεῖς, μελύσαντο καὶ κατήγαγον τὸν φυγάδας. ὄντας σχεδὸν εἰς τριακοσίους. λαβόντες πίστεις τῶν παρ' ἀνθρώποις νομιζομένων τὰς ἰσχυροτάτας. οἱ δὲ κατανοήσαντες, οὐχ' ὡς αἰτίας ἢ προφάσεως ἐπιλογομένης τὸ δοκεῖν ἄλλης διαφορᾶς ἀρχὴν αὐτοῖς τινὰ γενέσθαι. τόθ' ἐναντίον πᾶσαν χρῆμα κατελθόντες, δυθέως ἐπεβούλευον τῇ πατρίδι καὶ τοῖς σώσασι. ἦν μοι δοκοῦσι καθ' ὃν καιρὸν ἐδόθη τῶν σφαγίων τὸν ὅρκους καὶ τὰς πίστεις ἐλάβοσαν ἀλλήλοις, τότε μάλιστα διανοεῖσθαι πείθειν τὸ εἰς δ' θεῖον ἢ τὸν πιστεύσαντας ἀσεβείας. ἅμα δὲ μεταλαβεῖν τῆς πολιτείας, δυθέως ἐπιτιθῶντο τὸν ἀπόλους. ἢ τούτοις ἔπραττον τὴν πόλιν. ἀπύδοντες τὸν σώσαντας ἅμα καὶ τὴν θρέψασαν ἄρδην ἀπολέσαι. τὴν δὲ πράξιν, τίνα δέ ποτε τόλμην ἢ τοιούτῳ τρόπῳ συνεσκέψαντο. πολεμάρχοι τῶν κατελθόντων τινὲς ἐγένοντο. ταύτην δὲ συμβαίνει τὴν ἀρχὴν κλείειν τὰς πύλας, καὶ δ' ἓν μεταξὺ χρόνον, κυκλεύειν τῶν κλειθρῶν. πιεῖσθαι δὲ καὶ δ' καθημέραν τὴν φύλακην τῶν πυλώνων. οἱ μὲν δὴ αἰτωλοὶ διεσκευασμένοι, καὶ τὰς κλίμακας ἑτοίμους ἔχοντες, ἐπετήρουν δὲ καιρόν. οἱ δὲ πολεμαρχοῦντες τῶν φυγάδων, κατασφάξαντες τὸν συνάρχοντας καὶ τὸν πυλῶνος, ἀνέωξαν τὴν πύλην. ὃν συμβάντος, τινὲς μὲν τῶν αἰτωλῶν δὴ ταύτης εἰσέπιπτον. τινὲς δὲ τὰς κλίμακας προστρείσαντες, ἐβιάζοντο δὴ τούτων καὶ κατελάμβανον δ' τεῖχος. οἱ δ' ἐν τῇ πόλει πάντες ἐκπλαγεῖς ὄντες καὶ τοῖς συντελεσμένοις, ἀπόρως καὶ δυχρήστως εἶχον πρὸς δ' συμβαῖνον. οὔτε γὰρ πρὸς τὸν δὲ τὴν πύλην εἰσπίπτοντας οἷοί τ' ἦσαν βοηθεῖν ἀπειωάστως, δὴ τὸν πρὸς τὰ τείχη προσβάλλοντας οὐδὲ μὴν τοῖς τείχεσιν ἐπαμύνειν, δὴ τὸν τῇ πύλῃ βιαζομένοις. διὸ δ' αἰτωλοὶ δὴ πάντας τὰς αἰτίας ταχέως ἐμπρατεῖς γινόμενοι τὴν πόλεως, τῶν ἀδίκων ἔργων, ἓν τοῦτ' ἔπραξαν δικαιότατον. πρώτους δὴ τὸν εἰσαγαγόντας καὶ προδόντας αὐτοῖς τὴν πόλιν κατασφάξαντες, ἀνῄρπασαν τὸν τούτων βίους. ὁμοίως δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις ἐχρήσαντο πᾶσι. πολὺ τελευταῖον ἐπισκηνώσαντες τὴν τὰς οἰκίας ἀρξεσι χωρεῖν ἔσκεψαν μὴν τὸν βίους. ἐσεβέβλωσάν δὲ πολλοὺς τῶν κωμαθεῶν. διὸ ἦλθοσαν ἔχειν κεκρυμμένον ἀνάφορον. ἢ κατασκεύασμα, ἢ ἄλλοτι τῶν τοιούτου ἀξίωμ. τοῦτον δὲ δ' ζόπον λωβησάμενοι τὸν κωμαθεῖς, ἀνεσκαπτόπτεσθαι, ἀπολιτόντες φυλακὴν τῶν τειχῶν. καὶ προῆγον ὡς ἐπὶ λοῦσον. καὶ πλανηθέντες πρὸς δ' ἱερὸν ἀρτέμιδος ἱερὸν, ὃ κεῖται μὴν μεταξὺ κλείτορος καὶ κυνάιθης ἄσυλον δὲ νενόμισται πᾶσι τοῖς ἕλλησιν, ἀνετίνον τὸ ναὸ πάσειν τὰ θρέμματα τῆς θεοῦ, καὶ τἄλλα τὰ τοῦ δ' ναόν. οἱ δὲ λοσιάται νομεχῶς ὄντες τινὰ τῶν κατασκευασμάτων τῆς θεοῦ, παρετήσαντο τὴν τῶν αἰτωλῶν ἀσέβειαν, καὶ τὸ μηδὲν παθεῖν ἀνήκεστον. οἱ δὲ, δεξάμενοι παραχρῆμα ἀναζεύξαντες, προεσκατεσκέψαντο τὴν τῶν κλειτορίων πόλιν. κατὰ δὲ καιροὺς τούτους ὁ τῶν ἀχαιῶν στρατηγὸς ἄρατος, δεξατέσειλε μὴν πρὸς φιλίππον παρακαλῶν βοηθεῖν. σωτὴρ δὲ ἐπλέκετος. μετεπέμψατο δὲ λακεδαιμονίων καὶ μεσσηνίων τὸν διατεταγμένους κατὰ τὰς ὁμολογίας. διὸ δ' αἰτωλοὶ δ' μὴν πρῶτον πρεκάλουν τὸν κλειτορίους ἀποστάντας τῶν ἀχαιῶν, αἱρεῖσθαι τὴν πρὸς αὐτοὺς συμμαχίαν. τῶν δὲ κλειτορίων ἀπλῶς οὐ προσιεμένων τὸν λόγους προβολὰς ἐποιοῦντο. ἢ προστρείδοντες τὰς κλίμακας τοῖς τείχεσι, κατεπείραζον τὴ πόλεως. ἀμυνομένων δ' γὰρ νεανίως ἢ δλμηρῶς τῶν ἔνδον. ἐξαντες δὲ τοῖς πράγμασιν, ἀνεσκαπτόπτεσθαι, καὶ προσαπόντες αὐθις ὡς ἐπὶ τὴν κύναιθαν, ὁμοίως τὰ θρέμματα τῆ θεοῦ σωσιούραντες, ἀπῆγον. καὶ δ' μὴν πρῶτον πρεδίδοσαν τοῖς ἀλείοις τὴν κύναιθαν, οὐ βουλομένων δ' προσδέχεσθαι τῶν ἀλείων, ἔτε βάλοντο μὴν δι' αὐτῶν κατέχειν τὴν πόλιν. στρατηγὸν ἐπισκήσαντες βυζαντίλλιον. μετὰ δὲ ταῦτα πάλιν πλείσαντες ἐκ τῶν προσαγγελλομένων τὴν ἐκ μακεδονίας βοήθειαν, ἐμπρήσαντες τὴν πόλιν ἀπῆλθον. καὶ προσῆγον αὖθις ὡς ἐπὶ δ' ῥίον. ταύτη κεύοντες ποιεῖσθαι τὴν πάβασιν. ὁ δὲ ταυρίων πυνθανόμενος τὴν τῶν αἰτωλῶν εἰσβολὴν καὶ τὰ σωσὶ τὴν κύναιθαν πεπραγμένα, θεωρῶν δὲ δ' δημήτειον δ' φάειον ἀπὸ τῶν νήσων εἰς τὰς κεγχρεὰς καταπλεύσαντα, παρεκάλει τοῦτον βοηθῆσαι τοῖς ἀχαιοῖς. καὶ πλησμήσαντα τὸν λέμβους, ἐπιτίθεσθαι τῇ τῶν αἰτωλῶν πάβασει. ὁ δὲ δημήτειος λυσιτελῆ μὲν, οὐκ εὐχρήμονα δὲ πεποιημένος τὴν ἀπὸ τῶν νήσων ἐπάνοδον δὴ δ' τῶν ῥοδίων ἐπ' αὐτὸν ἀνάπλουν, ἄσμενος ὑπήκουσε τοῦ ταυρίωνι.

παυσίωνι. προσδεξαμένου ἐκείνου, τὴν εἰς τὴν ὑπέρβασιν τῶν λέμβων ἀπάνυ. οὗτος μὲν δὴ ὑπεισελθόντας καὶ δυσὶ καθυστεροῦσι ἡμέραις τῆ τῶν ἀπωλόων ἀναβάσεως, προκατασύρας τινὰς τόποις τῆ παραλίας τῆς τῶν ἀπωλόων, κατήχθη πάλιν εἰς κόρινθον. λακεδαιμόνιοι δὲ μὲν πέμπειν τὰς βοηθείας κατὰ τὴν ἀνάταξιν, ἐνεκάκησαν. βραχεῖς δέ τινας παντελῶς ἱππεῖς καὶ πεζοὺς συλλεγόμενοι τῆ δοκεῖν μόνου, ἀφέπεμψαν. ἄρατος δὲ τοῖς ἀχαιοῖς ἔχειν πολιτικώτερον ἢ στρατηγικώτερον ὑπὲρ τῶν παρόντων, ἐβουλεύσατο. μέχρι μὲν τούτου τὴν ἡσυχίαν ἦγε προσανέχων καὶ μεμνημένος τῆ προγεγενημένης συμφορᾶς, ἕως οὗ πάντα διαπραξάμενοι κατὰ τὰς αὐτῶν προαιρέσεις οἱ θηβαῖοι σὺν σκόπαν καὶ δεῖμαχον ἐπανῆλθον εἰς τὴν οἰκείαν. καίπερ δὲ τόπων πολιούμενοι τὰς πορείας βουλευθέντων καὶ στενῶν. ὁ μονονοὺ σκληρῶν οὖν διομένων. κωλυθεῖσι δὲ μεγάλοις ἀτυχήμασιν ὑπ' ἀπωλῶν ἢ μεγάλας συμφορᾶς θηβαῖοι πεσόντες, ὅμως ἔδοξαν πάντων ἀνθρώπων ἡττυχηκέναι δικαιότατον. ἐπειδὴ δὲ κοινὴ δὲ τῶν ἀρκάδων ἔθνος ἔχει τινὰ παρὰ πᾶσι τοῖς ἕλλησι ἐπ' ἀρετῇ φήμην, οὐ μόνον δι' τὴν ἐν τοῖς ἤθεσι καὶ βίοις φιλοξενίαν καὶ φιλανθρωπίαν, μάλιστα δὲ τὴν εἰς τὸ θεῖον εὐσέβειαν, ἄξιον βραχὺ διαπορῆσαι θηβαῖοι τὴν κωλυθέων ἀγριότητος, πῶς ὄντες ὁμολογουμένως ἀρκάδες, τοσοῦτο κατ' ἐκείνους τοὺς καιροὺς διήνεγκαν τῶν ἄλλων ἑλλήνων ὠμότητι ὁ παρανομία. δοκοῦσί δέ μοι, διότι τὰ καλῶς ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἐπινενοημένα καὶ φυσικῶς εὐτεθεωρημένα θηβαῖοι πάντας τοὺς κατοικοῦντας τὴν ἀρκαδίαν, ταῦτα δὴ πρῶτοι ἢ μόνοι τῶν ἀρκάδων ἐγκατέλιπον. μουσικὴν γάρ, τήν γε ἀληθῶς μουσικήν, πᾶσι μὲν ἀνθρώποις ὄφελος ἀσκεῖν. ἀρκάσι δὲ καὶ ἀναγκαῖον. οὐ γὰρ ἠκτέον μουσικὴν ὡς ἔφορος φησὶν ἐν τῷ προοιμίῳ τῆ ὅλης πραγματείας. ὑπερμόνως ἁρμόζοντα λόγον ἀνθρώπων ῥήτρας, ἐπ' ἀπάτῃ ἠκτέας πεισθῆναι τοῖς ἀνθρώποις. οὐδὲ θηβαῖοι παλαιοὺς κρητῶν καὶ λακεδαιμονίων αὐλὸν καὶ ῥυθμὸν εἰς θ' ὁ πολέμου αὐτὶ σάλπιγγος, εἰκὴ νομίσαντον εἰσάγειν. οὐδὲ θηβαῖοι πρώτους ἀρκάδων εἰς τὴν ὅλων πολιτείαν ἐπιτρεπῶν, ὥστε μὴ μόνου πᾶσιν οὖσιν, ἀλλὰ ὁ νεανίσκοις ἡλικομένοις ἕως ἑβδομήκοντ' ἐτῶν, κατ' ἀνάγκαν σώφρονα ποιεῖν αὐτὴν, τάλλα τοῖς βίοις ὄντας αὐστηροτάτους· ταῦτα γὰρ πᾶσιν δῆλα γένεσθαι καὶ σωφρόνη. διότι σχολὴν παρὰ μόνοις ἀρκάσι, πρῶτον οἱ πᾶσι ἐκ νηπίων ἄλειν ἐθίζονται κατὰ νόμους θηβαῖοι ὕμνοις καὶ παιᾶνας, οἷς ἕκαστοι κατὰ τὰ πάτρια θηβαῖοι ἐπιχωρίους ἥρωας ἢ θεοὺς ὑμνοῦσι. μετὰ δὲ ταῦτα θηβαῖοι φιλοξένου καὶ πυθίου νόμους μανθάνοντες πολλὴ φιλοτιμίᾳ χορεύουσι κατ' ἐνιαυτὸν τοῖς διονυσιακοῖς αὐλοῖς ἐν θηβαῖοις θέατροις. οἱ μὲν παῖδες, θηβαῖοι παιδικοὺς ἀγῶνας, οἱ δὲ νεανίσκοι, θηβαῖοι τῶν ἀνδρῶν λεγομένους. ὁμοίως γε μὴν καὶ παρ' ὅλον θηβαῖοι βίον τὰς ἀγωγὰς τὰς ἐν ταῖς συνουσίαις, οὐχ οὕτω ποιοῦνται ἀπὸ τῶν ἐπεισάκτων ἀκροαμάτων, ὡς ἀπὸ τῶν αὐτὰ μέρος ἄλειν ἀλλήλοις προσάπτοντος. καὶ τῶν μὲν ἄλλων μαθημάτων ἀφυὴν ἢναί τι μὴ γνώσκειν, οὐδὲν αἰσχρὸν ἡγοῦνται, τήν γε μὴν ὠδὴν οὐτ' ἀρνηθῆναι δύνανται, ἀπὸ δὲ κατ' ἀνάγκαν πάντας μανθάνειν, οὐθ' ὁμολογοῦντες, ἀπαιδεύτους εἶναι, ἀπὸ δὲ τῶν αἰσχρῶν παρ' αὐτοῖς νομίζεσθαι δοκεῖν. ὁ μὴν ἐμβατηρίας μετ' αὐλοῦ καὶ τάξεως ἀσκοῦντες, ἐπὶ δ' ὀρχήσεις ἐκπονοῦντες μετὰ κοινῆς ἐπιστροφῆς καὶ ἁρμονίας κατ' ἐνιαυτὸν ἐν τοῖς θεάτροις ἀποδείκνυνται τοῖς αὐτῶν πολίταις οἱ νέοι. ταῦτα δή μοι δοκοῦσιν οἱ πάλαι προσέχειν, οὐ τρυφῆς ὁ εὐδαιμονίας χάριν. ἀλλὰ θεωροῦντες μὴν τὴν ἑκάστων αὐτουργίαν, καὶ συλλήβδην δὲ τῶν βίων ἐπίπονον ὁ σκληρόν. θεωροῦντες δὲ τὴν τῶν ἠθῶν ἀνεπείαν, ἥτις αὐτοῖς παρέπεται διὰ τὴν τοῦ εὐδαίμονος ἀνοχρότητα καὶ * πυκνότητα τὴν κατὰ δὲ πλεῖστον ἐν τοῖς τόποις ὑπάρχουσαν. ὧ συνεξομοιοῦσθαι πέφυκαμεν πάντες ἀνθρώποι κατ' ἀνάγκην. οὐδενὶ ἄλλῳ. διὰ δὲ ταύτην τὴν αἰτίαν κατὰ τὰς ἐθνικὰς ὁ τὰς ὁλοχερεῖς διαστάσεις, πολεῖται σὺν ἀλλήλων διαφέρομεν ἤθεσί τε ὁ μορφῆς ὑπερχόμεθα. ἔτι δὲ τῶν ἐπιτηδευμάτων οἷς πολεῖται βουλόμενοι μάλιστα εἶναι ὁ κίνδυνον δὲ τὴν φύσεως ἀνθρώποις ὁ σκληρὸν, τά τε προειρημένα πάντα πεισθέντας; ὁ πρὸς τούτοις ὠδάς κοινὰς ὑπὲρ θυσίας πολείσας, ὁμοίως ἀνθρώποις ὑπαξὶ κατέθεσαν. ἔτι δὲ χορὸς παρθένων ὁμοῦ ὁ παίδων. ὑπὸ συμβάλλω πᾶν ἐμπεσόντας τὸ ψεύδεσθαι δὲ τὴν ὑπὸ τῆς ἀτέραμνον δι' ἣν τῶν ἐθισμῶν κατασκευῆς ἀξημερουῦν καὶ παύειν.

ὧν κινηθεῖς ὀλιγωρήσαντες εἰς τέλος καὶ ταῦτα πλείστης δυνάμεως τῆς τοιαύτης ἐπικουρίας, ἥκιστα σκληρότατον παραπολὺ ἀρκαδίας ἔχειν ἄρα καὶ τόπον. πρὸς αὐτὰς δὲ τὰς ἐν ἀλλήλοις διατειβὰς καὶ φιλοτιμίας ὁρμήσαντες, τέλος ἀπεθηριώθησαν οὕτως, ὥστε μὴ δ' ἐν ὀπώρᾳ γεγενῆσθαι τῶν ἑλληνίδων πόλεων ἀσεβήματα μείζονα καὶ συνεχέστερα. σημεῖον δὲ τὰ κινηθέντων ἀτυχίας ταῦτ' ἐστὶ καὶ τοῦτ' ἔστι μέρος, καὶ τῶν ἄλλων ἀρκάδων τοῖς τοιούτοις τῶν ἐπιτηδευμάτων δυσαρεστήσεως. καθ' οὓς γὰρ καιροὺς τὴν μεγάλην σφαγὴν ποιήσαντες κινηθεῖς ἐπεξέβησαν πρὸς λακεδαιμονίους, εἰς ἃς πόλεις ποτὲ ἀρκαδικὰς εἰσῆλθον κατὰ τὴν ὁδόν, οἱ μὲν ἄλλοι παραχρῆμα πάντες αὐτοὺς ἐξεκήρυξαν. μαντινεῖς δὲ μετὰ τὴν μεταλλαγὴν αὐτῶν, καὶ καθαρμὸν ἐποιήσαντο. καὶ σφάγια κατενήνεγκαν. τῆς τε πόλεως κύκλῳ. καὶ τῆς χώρας πάσης. ταῦτα μὲν οὖν ἡμῖν ἐρήσθω, χάριν τοῦ μνημεῖαν πόλιν δ' κοινὸν ἦθος ἁπάλλεσθαι τῶν ἀρκάδων. ὁμοίως δὲ καὶ τοῦ νομίσαντας ἐνίους τῶν κατοικούντων τὴν ἀρκαδίαν τὸ εὐουσίας χάριν τὰ κατὰ μουσικὴν ἐπιτήδειον ἀσκεῖσθαι παρ' αὐτοῖς ὀλιγωρεῖν ἐγχειρῆσαι τοῦτου τοῦ μέρους. ἔτι δὲ καὶ κινηθέων ἕνεκα. ἵν' ἄνετοι αὐτοῖς ὁ θεὸς λαοτέντες πρὸς παιδείαν, ἡμερώσειν αὐτοὺς καὶ μάλιστα ταύτης πρὸς μουσικήν. οὕτω γὰρ μόνως ἂν λέξαιεν, ἢ τότε τοῦ αὐτοῖς γενομένης ἀγριότητος. ἡμεῖς δ' ἐπειδὴ τὰ τοῦ κινηθέων ἐπιτήδεια διεληλύθαμεν, ἄνθις ἐπὶ τὴν ἐκβολὴν ἐπάνιμεν. αἰτωλοὶ μὲν οὖν τοιαῦτα διαπραξάμενοι κατὰ τὴν πελοπόννησον, ἦκον εἰς τὴν οἰκείαν ἀσφαλῶς. φίλιππος δὲ μετὰ δυνάμεως βοηθῶν τοῖς ἀχαιοῖς, παρῆν εἰς κόρινθον. ὑστερήσας δὲ τοῦ καιροῦ, ἀπέστειλε βιβλιαφόρους πρὸς πάντας τοὺς συμμάχους. παρακαλῶν πέμπειν ἑκάστους παρ' αὐτὸν εἰς κόρινθον, κατὰ συνήθειαν βουλομένους ἐπὶ τῶν κοινῶν συμφερόντων. αὐτὸς δ' αὐξεύξας ὡς ἐπὶ τεγέας, προῆγε. πυνθανόμενος δὲ λακεδαιμονίους εἰς σφαγὰς καὶ παραχαράς ἐμπεπλωκέναι πρὸς ἀλλήλους. οἱ μὲν λακεδαιμόνιοι συνήθεις ὄντες βασιλεύεσθαι μὴ πάντα τοῖς προέσθαι πειθαρχεῖν, τότε προσφάτως μὲν ἀλυθερώμενοι δι' αὐτῶνος, βασιλέως ἐπάρχοντος δ' αὐτοῖς, ἐσασίαζον πρὸς σφᾶς πάντες ἐπολαμβάνοντες ἴσον αὐτοῖς μετεῖναι τῆς πολιτείας. τὰς μὲν οὖν ἀρχὰς οἱ μὲν δύο τῶν ἐφόρων ἄδηλον εἶχον τὴν γνώμην. οἱ δὲ φεὶς ἐκείνων τοῖς αἰτωλοῖς τῶν πραγμάτων, πεισμένοι δὴ τὴν ἡλικίαν φίλιππον οὐδέπω δυνήσεσθαι βοῖς κατὰ τὴν πελοπόννησον πράγμασιν ἐπαρκεῖν. ἐπεὶ δ' οἱ μὲν αἰτωλοὶ πρὸς τὴν προδοκίαν αὐτῶν ἐκ πελοποννήσου ταχέως ἀνεπήδησαν τὴν ἐπάνοδον, ὁ δὲ φίλιππος ἐκ μακεδονίας ἐπὶ θάτερα τὴν παρουσίαν, ἀπιστοῦντες οἱ ξεῖς ἑνὶ τῶν δυοῖν ἀλειμάντῳ, ὡς δ' ἔφασαν μὲν πάσας τὰς ἐπιβολάς, μὴ λίαν δὲ βεῖς γινομένοις βύδακεῖν, ἡσυχίαν μὴ συνεγείσαντος τοῦ βασιλέως πάντα τὰ πρατόμενα πρὸς φίλιππον ἐξηγήσηται. δι' ἃ δὴ συναλήσαντές τινα τῶν νεῶν, ἐκήρυττον εἰς σ' χαλκιδικὸν τέμενος μετὰ τῶν ὅπλων ἰέναι σὺν ἐν ταῖς ἡλικίαις. ὡς τῶν μακεδόνων ὑπὸ τὴν πόλιν παραγενομένων. ταχὺ δὲ δ' παράδοξον ἀθροισθέντων, δυσαρεστῶν ἀλείμαντος βοῖς γινομένοις, ἐπειρᾶτο προτροπάδην παρακαλεῖν ἢ διάσκειν, πότε πρώην ἔλεγε τὰ κηρύγματα ταῦτα σὺν ἀθροισμοὺς σὺν ἐν βοῖς ὅπλοις παραγγέλλειν, καθ' ὃν καιρὸν σὺν αἰτωλοὺς πολεμίους ὄντας ἀκούομεν τοῖς ὅροις τῆς χώρας ἡμῶν συνεγγίζειν. οὐνῦν ὅτε μακεδόνας σὺν δυδρᾳτας καὶ σωτῆρας πυνθανόμεθα πλησιάζειν μετὰ τοῦ βασιλέως, ἐπ' αὐτοῦ ταῦτ' ἀνακρουομένου, προσπεσόντος οἱ παρακεκλημένοι τῶν νεῶν, τοῦτον τε συνεκένησαν. καὶ μετὰ τούτου θηνέλαον. ἀλκαμένην. θυέστην. εἰωνίσαν ἑτέρους τῶν πολιτῶν καὶ πλείους. οἱ δὲ σὺν πλυφόντιον, καὶ πινδυ ἅμα τούτοις, ἐμφόνως προϊδόμενοι δ' μέλλον, ἀπεχώρησαν πρὸς σ' φίλιππον. ταῦτα δὲ πράξαντες δυθέως ἔπεμπον οἱ προεσώτες ἔφοροι τῶν πραγμάτων, σὺν κατηγορήσοντας πρὸς σ' φίλιππον τῶν ἀνηρημένων. καὶ παρακαλέσοντες αὐτῶν ἐπιχεῖν τὴν παρουσίαν, ἕως ἂν ἐκ τοῦ γεγονότος κινήματος εἰς τὴν ἀποκατάσασιν ἔλθη τὰ κατὰ τὴν πόλιν. γνώσκειν δὲ, ὅτι πρόκειται διατηρεῖν αὐτοῖς, πάντα τὰ δίκαια ἢ φιλάνθρωπα πρὸς μακεδόνας. οἱ καὶ συμμίξαντες ἤδη σὺν δ' παρθένιον ὄρθ' ὄντι καὶ βασιλεῖ, μελέχθησαν ἀκολούθως ταῖς ἐντολαῖς. ὁ δὲ ἀκούσας παρεκάλεσε σὺν ἥκοντας κατὰ συνήθειαν ποιήσασθαι τὴν εἰσ

δικον ἐπάνοδον. καὶ δηλοῦν τοῖς ἐφόροις, ὅτι κατὰ σπουδὴν πορευθεὶς, αὐτὸς μὲν ἐν τεγέᾳ ποιήσεται τὴν στρατοπεδείαν, ἐκείνους δ' οἴεται δεῖν τὴν ταχίστην ἐκπέμπειν ἄνδρας ἀξιοχρέους θᾶσσον κοινολογησομένους πρὸς αὐτὸν ὑπὲρ τῶν ἐνεστώτων. ποιησάντων δὲ πρὸς ταχὺν τῶν ἀπαντησάντων, ἀκούσαντες τὰ παρὰ τοῦ βασιλέως οἱ προεσπόμενοι τῶν λακεδαιμονίων, ἐξέπεμψαν ἄνδρας δέκα πρὸς τὸν φίλιππον. οἱ καὶ πορευθέντες εἰς τὴν τέγεαν, καὶ παρελθόντες εἰς τὸ βασιλέως συνέδριον, ὡμίλουν προεσπόμενοι αὐτῶν, κατηγοροῦντες μὲν τῶν πολεμίων, ἀπολογούμενοι δὲ ὑπὲρ ἀδικημάτων, ὡς αἰτίων γεγενημένων τῆς κινήσεως. πάντα δ' ὑπεχώρουν ποιήσειν ἀνυπερθέτως καὶ φιλίππως τὰ κατὰ τὴν συμμαχίαν. ὁ μηνὸς ἐνεστὼς ἐμηνὶ φανήσεσθαι δεύτερος κατὰ τὴν πρὸς αὐτὸν εὔνοιαν, τῶν δικούντων ἀληθινῶς αὐτῷ φίλων ὑπάρχειν. οἱ μὲν δὴ λακεδαιμόνιοι, ταῦτα καὶ τούτοις παραπλήσια διαλεχθέντες, μετέστησαν· οἱ δὲ μετέχοντες τοῦ συνεδρίου, διεφέροντο πρὸς ἀλλήλους ταῖς γνώμαις. καί τινες μὲν εἰδότες τὴν κακοπραγμοσύνην τῶν ἐν τῇ πάρτῃ, καὶ πεπεισμένοι δεῖν σπουδὴν ἀδιάλειπτον ἀπολωλεκέναι διὰ τὴν πρὸς αὐτοὺς εὔνοιαν, τούς τε λακεδαιμονίους, ἐπικεκλῆσθαι κοινοπραγεῖν τοῖς ἀπωλοῖς, συνεβούλευον καὶ φιλίππῳ, πᾶν ἀλεῖμμα ποιῆσαι δεῖ λακεδαιμονίοις, χρησάμενον αὐτοῖς ἐν αὐτὸν τρόπον, ὃν περ ἀλέξανδρος ἐχρήσατο θηβαίοις εὐθέως παραλαβὼν τὴν ἀρχήν. ἕτεροι δὲ τῶν πρεσβυτέρων τὴν μὲν τοιαύτην ὀργὴν, βαρυτέραν ἀποφαίνουσι τῶν γεγενημένων ἔτι, ἐπιτιμῶσι δὲ σφίσι τοῖς αἰτίοις. καὶ μεταπεμπόμενον τούτους. ἐγχειρῆσαι δὲ πολίτευμα καὶ τὰς ἀρχὰς τοῖς αὐτοῦ φίλοις. ὁ δὲ βασιλεὺς ἐᾶσαι, εἰ χρὴ τοῦ βασιλέως λέγειν τὰς τότε γνώμας· οὐ γὰρ εἰκὸς ἐπὶ πολλὰ καὶ δεινὰ ἔτη ἐᾶσαι δεῖ τηλικούτων διαφθορῶν πραγμάτων διαγενέσθαι. ἀλλ' ἡμῖν καθήκει τοῖς γράφουσι τὰς κυρούσας τὰ βουλεύματα γνώμας ἀναπτεῦσαι τοῖς προεσπόμενοι τῶν ὅλων. δεῖ μέν τοι γε ἀκούοντας αὐτοὺς χρὴ σπουδὴν ποιεῖν. μάλιστα τῶν σπουδῶν καὶ μάλιστα τῶν πολεμίων ἐικὸς δοκεῖν εἶναι τὰς τοιαύτας ὑποθέσεις μὴ παλαίειν. ὧν ἁπάντων τίς ἐπιείκεστ' ἂν, προσάπτοιτο τὴν τότε ῥηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ βασιλέως γνώμην. ὁ γὰρ φίλιππος τὰ μὲν κατηνάγκασε τῶν συμμάχων εἰς αὐτοὺς ἀδικήματα, καθήκειν ἔφησεν αὐτῷ, μέχρι λόγου καὶ γραμμάτων σωφρονίσασθαι. τὰ δὲ πρὸς τὴν κοινὴν αἰτίαν τοῦ συμμαχίαν, ταῦτ' ἐφίμονα δεῖν κοινῇ σπουδῇ φυλάττεσθαι καὶ διορθώσεως τυγχάνειν ὑπὸ πάντων. λακεδαιμονίων δὲ μηδὲν εἶναι τὴν κοινὴν συμμαχίαν ἐκφανεσθαι ἡμαρτηκότων, ἐπαγγελλομένων δὲ πάντα καὶ ποιεῖν τὰ δίκαια πρὸς ἡμᾶς, οὐ καλῶς ἔχον εἶναι, διαβουλεύεσθαι περὶ αὐτῶν ἀπαραίτητον. καὶ γὰρ ἄτοπον, ἂν μὴ πατέρα πολεμίων ὄντων κρατήσαντα, μηδὲν ποιῆσαι λυπηρὸν, αὐτὸν δ' ἐφ' οὕτω μικραῖς αἰτίαις, αὐηκέσιόν τι βουλεύεσθαι περὶ αὐτῶν. ἐπικυρωθείσης δὲ ταύτης τῆς γνώμης, ὅτι δεῖ παυσαμένους γε γενοῦς, εὐθέως ὁ βασιλεὺς πέμπων ἂν αὐτοῦ φίλον, ἅμα τοῖς περὶ ἂν ὡμίαν ἐξαπέστειλε. παρακαλέσοντα δὴ πολλοὺς, αὐτέχεσθαι φιλίππου καὶ μακεδόνας εὐνοίας. ἅμα δὲ λύσοντα καὶ λυπήσοντα δεῖ ὅρκους περὶ συμμαχίας. αὐτὸς δὲ μετὰ τῆς δυνάμεως ἀναζεύξας, προῆγε πάλιν ὡς ἰδίᾳ κοινόν. καλὸν δεῖπνα τῆς ἑαυτῶν προαιρέσεως συμμάχοις ἐκπεθέμενος ἐν τῇ πρὸς λακεδαιμονίους ἀποφάσει. καταλαβὼν δὲ δὴ ἀπὸ τῶν συμμαχίσων παραγενομένους εἰς τὸν κόρινθον, ξυνέβησε καὶ μελλήσαντα μετὰ τούτων τί δεῖ ποιεῖν ἢ πῶς χρὴ σχεθεῖν τοῖς ἀπωλοῖς. ἐγκαλούντων δὲ βοιωτῶν, τῶν μὲν ὅτι συλήσαιεν δ' τ' ἀθηνᾶς τ' ἰτωνίας ἱερὸν εἰρήνης ὑπαρχούσης, φωκέων δὲ, ὅτι στρατεύσαντες ἐπ' ἄμφρυσσον, ἢ φαύλιον ἐπιβάλοιντο καταλαβέσθαι τὰς πόλεις· ἠπειρωτῶν δὲ καθότι πορθήσαιεν αὐτῶν τὴν χώραν. ἀκαρνάνων δὲ παραλειπόντων τινὰ χρόνον συνεσκαμμένοι πράξειν ἰδίᾳ θυεῖον νυκτὸς ἔτι, καὶ προσβαλεῖν τολμήσαιεν τῇ πόλει. πρὸς δὲ τούτοις ἀχαιῶν ἀπολογιζομένων, ὡς καταλάβοιντο μὲν τ' μεγαλοπολίτιδος κάειον, πορθήσαιεν δὲ ἐξιόντες τὴν παγαιέων ἢ φαραιέων χώραν, ἁρπάσαιεν δὲ κύναιθαν, συλήσαιεν δὲ τ' ἐν λουσοῖς ἀρτέμιδος ἱερόν. πολιορκήσαιεν ἢ κλειτορίας, ἐπιβουλεύσαιεν ἢ κατὰ μὴν θάλατταν, πύλον. κατὰ γῆν ἅρπη συνοικίζομένην τῇ μεγαλοπόλει τ' ἀρκαδικῶν, ἀνάστατον αὐτὴν ποιῆσαι, ἀκούσαντες τούτων οἱ τ' συμμάχων σύνεδροι, πάντες ὁμοθυμαδὸν ἐκφέρειν ἐβουλεύσαντο τοῖς ἀπωλοῖς δεῖ πόλεμον. προθέμενοι

λὲ τὰς προειρημένας αἰτίας ἐν τῷ δόγματι, προκατεβάλοντο ψήφισμα. προσναυαφοῦν
τες ὅτι συναντήσουσι τοῖς συμμάχοις, εἰς ἣν ἂν, κατέχουσιν αὐτῶν αἱ πολοὶ χώραν ἢ πόλιν.
ἀφ' ὗ δημήτριος ὁ φιλίππου κατὰ φύσιν πατὴρ μετήλλαξε, πᾶσα πολιτεία τῶν
καιρῶν ἀναγκασμένους, ἀκουσίως μετέχειν τ' αἰτωλῶν συμπολιτείας. ὅτι πάντας τούτους
ἀποκατασήσουσιν εἰς τὰ πατρία πολιτεύματα. χώραν ἔχοντας καὶ πόλεις τὰς αὐτῶν,
ἀφορήτους. ἀφορολογήτους. ἐλευθέρους ὄντας. πολιτείαις τε νόμοις χρωμένους τοῖς πατρί
οις. συναγακομεῖσθαι λὲ μὴ τοῖς ἀμφικτυόσιν ἔγραψαν τοὺς νόμους. ἢ τὴν σὺν ἱερὸν ἄγουσι
αν. ἣν αἰτωλοὶ πέπρηνται νῦν. βουλόμενοι τῶν καλῶν ἱερὸν ἐπικρατεῖν αὐτοί. τούτου λὲ τ' δόγ
ματος κυρωθέντος κατὰ πρῶτον ἔτος φιλίππου ὀλυμπιάδος, ὁ μὲν συμμαχικὸς πρε
σβευόμενος πόλεμος, ἀρχὴν ἐλήφει δικαίαν, πρέσβεις τῶν γεγονότων ἀδικήματων, οἱ λὲ σύ
νεδροι πᾶσαν ἔθεσθαι τὰς ἀφορμὰς ἐπέστειλαν πρὸς τὸ συμμάχους. ἵνα παρ' ἑκάστοις ἀφ' ὧν
πολλῶν ἐπικυρωθέντος τ' δόγματος, ἐκφέρωσι πάντες τοῖς αἰτωλοῖς ὃν ἀπὸ τ' χώρας πο
λεμον. ἔπεμψε λὲ καὶ τοῖς αἰτωλοῖς ἐπιστολὴν ὁ φίλιππος δικαιῶν, ἵν' εἰ τι λέγειν δίκαιον
ἔχοιεν ὑπὲρ τῶν ἐγκαλουμένων ἐπὶ δικαίοις ἐλευθέροις ἀφ' λόγου ποιῶνται τὴν διεξαγωγήν.
εἰλ' ὑπειλήφασι μόνοι χώρας κοινοῦ δόγματος λελαβηκέναι πορθοῦσι πάντας, οὐκ ἀμύνασθαι
δὲ ἀδικουμένους. ἐὰν λ' ἀμύνωνται νομισθήσεσθαι τούτοις καταρχειν τοῦ πολέμου, πάντων
αὐτὸς εὐηθεσάτοις ἐστίν. κομισάμενοι λ' οἱ τῶν αἰτωλῶν ἄρχοντες, τὴν ἐπιστολὴν ταύτην. τὸ
μὲν πρῶτον ἐλπίσαντες οὐχ ἥξειν ὃν φίλιππον, συνέθεντο ῥητὴν ἡμέραν ἐν ᾗ πρὸς βίον ἅπαν
τήσουσι. γενόντες λὲ περαιτέρω, ἀπέστειλαν γραμματοφόρον διασαφοῦντες ὡς οὐ δώσου
σι πρὸς φιλίππου τῶν αἰτωλῶν εἰσόδους λὶ αὐτῶν οὐλὲ ὑπὲρ τῶν ὅλων οἰκονομεῖν. οἱ λ' ἀχαιοὶ συ
νελθόντες εἰς τὴν καθήκουσαν συνόδους, τότε δόγμα πάντες ἐπεκύρωσαν, ἢ δ' λάφυρον ἐποιή
σαντο καὶ τῶν αἰτωλῶν. προελθόντος λὲ τ' βασιλέως πρὸς τὴν βουλὴν ἐν αἰτίᾳ, ἢ διαλαθέν
τος φίλιππον, τὰ λε χθέντα μετ' εὐνοίας ἀποδέξαντο. μὴ τὰ προϋπάρχοντα φιλάνθρω
πα τοῖς προγόνοις ἀνενεώσαντο πρὸς αὐτὸν ὃν φίλιππον. κατὰ λὲ τοὺς αὐτοὺς καιροὺς αἰτωλοὶ
συνάψαντες τ' πρὸς ἀχαιρεσίαν χρόνου, σπονδὴν αὐτῶν ἐποιοῦντο σκόπαν. ὃς ἐγκόπτει πάντων
τῶν προειρημένων ἀδικημάτων αἴτιος. ὥσπερ οὖν οὐκ εἶδα πῶς χρὴ λέγειν. τὸ μὲν κοινῷ μὲν δόγ
ματι πολεμεῖν, παντελῶς λὲ σπατεύοντας ἄγειν καὶ φέρειν τὰ τῶν πέλας, καὶ κολάζειν μὲν
μηδένα τῶν αἰτίων, σπατηλοὺς λ' αἱρεῖσθαι ἢ τιμᾶν τοὺς προεστῶτας τῶν τοιούτων ἔργων, ἐμοὶ
μὲν δοκεῖ, τ' πάσης χέμειν κακοπραγμοσύνης. τίς ἂν, ἄλλο τις τὰς τοιαύτας κακίας ὀνομά
σειε. λῆλον λ' ἔσαι τὸ λεγόμενον. ἐκ τούτων. λακεδαιμόνιοι τὴν καθημείαν φοιβίδου πάρα
σπονδήσαντος, ὃν μὲν ἅπαν ἐξημίωσαν. τὴν λὲ φρουρὰν οὐκ ἠξίωσαν ὥσπερ νομιζόμενος τ' ἀδι
κίας δῆτ' τοῦ πράξαντος βλάβης, παρὸν τἀναντία ποιεῖν, ὅτι γὰ ἀνέφερε τοῖς θηβαίοις. πά
λιν ἐκήρυττον ἀθηναίοις τὰς πόλις ἐλευθέρας καὶ αὐτονόμους, κατὰ τὴν ὑπὸ αὐταλκίδου γε
νομένην εἰρήνην. ὃν λ' ἁρμοστὰς οὐκ ἠξίωσεν ἐκ τῶν πόλεων. μαντινεῖς φίλους ὄντας καὶ συμ
μάχους ἀνασάτους ποιήσαντες, οὐκ ἔφασαν ἀνήκειν. ἐκ μιᾶς πόλεως, εἰς πλείους αὐτοὺς δὲ
οἰκίσαντες. ἄνοια μετὰ κακίας, ὃ δοκεῖν ἐάν τις αὐτὸς ἐπιμύκη, μὴ λὲ τὸν πέλας ὁρᾶν. ἀμ
φοτέροις τοίνυν ὁ ξῆλος οὗτος τ' πολιτείας, αἴτιος κατέστη τῶν μετέπειτα συμπαθημάτων. ὃν οὐ
δαμῶς οὐδαμῆ ζηλωτέον. οὔτε καπήλαν οὔτε κοινὴν ὃν ὀρθῶς βεβουλευμένους. ὁ λὲ βασιλεὺς φι
λίππος χρηματίσας τοῖς ἀχαιοῖς, αὐξήθη μετὰ δυνάμεως εἰς μακεδονίαν. ἀπεσθένησε τὴν
παρασκευὴν τῶν πρὸς ὃν πόλεμον. οὐ μόνον τοῖς συμμάχοις, ἀλλὰ μὴ πᾶσι τοῖς ἔθνεσι δι'
τὸ προειρημένου ψηφίσματος καλὰς ἐλπίδας παρεσκευάσε πραότητος καὶ μεγαλοψυχίας
βασιλικῆς. ταῦτα δ' ἐπράττετο κατὰ τοὺς αὐτοὺς καιροὺς, καθ' οὓς αἰνίας γεγονὼς πόλε
ως τῶν ἐντὸς ἴβηρος ποταμοῦ πάντων, ἐποιεῖτο τὴν ὁρμὴν ὡς τὴν ζακανθαίων πόλιν. εἰ
μὴ δὲ τὰς πρώτας ἐπιβολὰς τὰς αἰνίβου ταῖς ἐθνικαῖς πράξεσιν ἀπ' ἀρχαῖς δυθέως ἐπι
τελείχθαι συνέβαινε, πλέον ὡς ἐν τῇ προτέρᾳ βίβλῳ ποιοῦμεν ἂν ἡμᾶς, ἑνάπαξ ἕλεγε καὶ
κατὰ παράθεσιν τοῖς ἰδικοῖς πιστεῖσθαι τὴν ἀξίωσιν, ἀκολουθοῦντας τοῖς καιροῖς. ἐπὶ

λὲ τάτε

λὲ τὰ τε κατὰ τὴν Ἰταλίαν καὶ κατὰ τὴν Ἑλλάδα ἢ κατὰ τὴν ἀσίαν, τάς τε ἀρχὰς τῶν πολέμων τούτων ἰδίας εἰλήφει, τάσ λὲ σωτελείας κοινὰς, ☾ τὴν ἐξήγησιν ποδὲ αὐτῶν ἐκείναμην ποιήσασθαι κατηνάγκασε, ἕως ἂν, ὡσὶ δ' καιρὸν ἔλθωμεν τοῦτον, ἐν ᾧ συνεπλάκησαν αἱ προειρημέναι πράξεισ ἀλλήλαις, καὶ πρὸσ ἓν τέλος ἤρξαντο ἢ τὴν ἀναφορὰν ἔχειν, οὕτω ἢ ἥτε ποδὲ τὰς ἀρχὰσ ἑκάστων ἔσαι μήνησισ σαφὴσ, ἥτε συμπλοκὴ καταφανήσ. ποδὲ ἧς ἐν ἀρχαῖς ἐνελειξάμεθα. παρασλίξαντεσ πότε καὶ πῶσ ☾ λίασ αἰτίας γέγονε, λοιπὸν ἤδη κοινὸν ποιήσασθαι ποδὲ πάντων τὴν ἱστορίαν. ἐγένετο λὲ ἡ συμπλοκὴ τῶν πράξεων ποδὲ τὴν τοῦ πολέμου συντέλειαν, κατὰ δ' τρίτον ἔτοσ ☉ λ ἑκατοστῆσ ☾ τετ∫αρακοντοστῆσ ὀλυμπάδοσ. λὸ μὴ ταῦτα κοινὴ ταῖσ καιροῖσ ἀκολουθοῦντεσ ἐξηγησόμεθα. τὰ λὲ πρὸ τοῦ κατηνάγκασε, ὡσ ἔπον προσαναμιμνήσκοντεσ, μόνων τῶν κατὰ ποδὲ αὐτοὺσ καιροὺσ, ἐν τῇ προτέρᾳ βίβλῳ ἐδηλωμένων ἵνα μὴ μόνον ὁδὸν παρακολουθήσαντεσ, ἀλλὰ καὶ καταπλητικὴν ἴσχωσι τοῖσ προσέχουσιν ἡ μήνησισ. φίλιπποσ λὲ παρασκευάζων ἐν μακεδονίᾳ, κατέγραφε τὰσ δυνάμεισ πρὸσ τὴν μέλλουσαν χρείαν ἐπιμελῶσ. ἅμα λὲ ταύτοισ ἠσφαλίζετο πρὸσ ποδὸσ τῆσ μακεδονίασ ἐνοικουμένουσ βαρβάρουσ. μετὰ λὲ ταῦτα συνέλθων πρὸσ συμμαλαίδαν, καὶ πολυμηδεσ λὶσ αὐτὸν εἰσ τὰσ χεῖρασ, ἦν λέγετο ποδὲ φιλίασ καὶ συμμαχίασ. ἢ τὰ μὲν, ἐνισχυόμενοσ αὐτῷ συνασκευάσειν τῶν κατὰ τὴν ἰλλυρίδα πραγμάτων, τὰ λέ, κατηγορῶν τῶν αἰτωλῶν, ὄντων ὑκατηγορήτων, ῥᾳδίωσ ἔπεισε συγχωρεῖν τοῖσ παρακαλουμένοισ. μήποτε γὰρ ὀνήσει ἀφέρει τὰ κατηνάγκασε ἀ- ,,
νηκήματα τῶν κοινῶν, ἀλλὰ πλήθει μεγέθει τῶν συμβαινόντων. καὶ γὰ κατηνάγκασε δ' τῶν ῥᾳδίωσ ,,
ουργῶν καὶ κλεπτῶν φῦλον, τούτῳ μάλισα ἐοικὸσ σφάλλεται, δ' μὴ ποιεῖν ἀλλήλοισ ,,
τὰ δίκαια. καὶ συλλήβδην τὰσ εἰσ αὐτοὺσ ἀθεΐασ. ὁ καὶ τότε συνέβη γενέσθαι ποδὲ ὃν αὐτω ,,
λοισ. συνθέμενοι γὰρ ἐοικὸσ συμμαλαίδαι λώσειν μέροσ τι τῆσ λείασ, ἐὰν συνεισβάλῃ μετ' αὐτῶν εἰσ τὴν ἀχαΐαν, πεισθέντοσ καὶ ποιήσαντοσ ταῦτ', ἀναστάντεσ τὴν τῶν κωμαθέων πόλιν, ἢ πολλὰ ποδιελασάμενοι σώματα ἢ θρέμματα, δ' ν συμμαλαίδαν, οὐδενὸσ μεείτιω ἐποίησαν τῶν ἀλόντων. διόπερ ἐνοικουμένησ ἐκ τούτων αὐτῷ ὀργῆσ, βραχέα προσαναμείναντοσ τοῦ φιλίππου, ταχέωσ ἐπήκοοι καὶ συνέθεντο μεθέξειν ἐπὶ κοινῆσ συμμαχίασ. ἐφ' ᾧ λαμβάνειν μὲν εἴκοσι τάλαντα κατ' ἐνιαυτόν. πολεῖν λὲ λέμβουσ τριάκοντα. καὶ πολεμεῖν τοῖσ αἰτωλεῖσ κατὰ θάλατ∫αν. ὁ μὲν δὴ φίλιπποσ ποδὲ ταῦτα διέτριβεν. οἱ δ' ἐξαποστα λέντεσ πρέσβεισ πρὸσ ποδὲ συμμάχουσ, ἀφικόμενοι πρῶτον εἰσ ἀκαρνανίαν, ἐτύγχανον τοῦ τοισ. οἱ δ' ἀκαρνάνεσ, τό τε δόγμα γνησίωσ συνεπεκύρωσαν, καὶ δι' ἀπὸ χώρασ πόλεμον ἐξήνεγκαν τοῖσ αἰτωλοῖσ. καί περ τούτοισ εἰ καί τισιν ἑτέροισ δίκαιον ἦν, συγγνώμην ἔχειν, ἐπορπαθεμένοισ καὶ καταμέλοισι, καὶ καθόλου διὰ τὸ δι' ἀπὸ τῶν ἀσυγειτόνων πόλεμον. καὶ ὀλίγ' δ' παρακεῖσθαι μὴν συντεμονοῦντασ τὴν τῶν αἰτωλῶν χώρα, πολὺ λεμᾶλλον, ὀλίγ' δ' καπηνὰν δυχειρώτουσ ἐπάρχειν. δ' λὲ μέγισον, ἐξ' δ' μικροῖσ ἔμπροσθεν χρόνοις πεῖραν εἰληφέναι τῶν λειποτάτων, ὀλίγ' τὴν πρὸσ αἰτωλοὺσ ἀπέχθειαν. ἀλλά μοι δοκοῦσιν οἱ γνήσιοι τῶν αὐ- ,,
θρώπων, ☾ κοινῇ καὶ καπηνάν, οὐδέποτε ποδὲ πλείονοσ οὐθὲν ποιεῖσθαι τὸ καθήκοντοσ, ὅπερ ,,
ἀκαρνᾶνδι ἐν τοῖσ πλείστοισ καιροῖσ, οὐδενὸσ τῶν ἑλλήνων ἧττον ἐυρίσκονται διατετηρηκότεσ, καίπερ ἀπὸ μικρᾶσ ὁρμώμενοι δυνάμεωσ. ὅσ οὐκ ὀκνητέον κατὰ τὰσ ποδισάσεισ κοινωνεῖν πραγμάτων. ἀσυτέον λὲ μᾶλλον εἰ καί τισιν ἑτέροισ τῶν ἑλλήνων. καὶ γὰ ἰδίᾳ καὶ κοινῇ, σάσιμον ἔχουσί τι καὶ φιλελεύθερον. ἀπειρῶται λὲ ἐκ παραθέσεωσ ἀκούοντοδ τῶν πρέσβεων, δ' μὴ δόγμα παρασληπίωσ ἐπεκύρωσαν. δ' νὲ πόλεμον ἐκφέρειν ἐβουλήθησαν τοῖσ αἰτωλοῖσ, ἐπειλὰν καὶ φίλιπποσ βασιλεὺσ ἐξενέγκῃ. τοῖσ λὲ παρὰ τῶν αἰτωλῶν πρεσβευταῖσ ἀπεκρίθησαν, ὅτι δέδοκται τοῖσ ἀπειρώτασ διατηρεῖν πρὸσ αὐτοὺσ τὴν εἰρήνην. ἀληθῶσ λὲ καὶ ποικίλωσ χρώμενοι τοῖσ πράγμασιν. ἀπεσάλησαν λὲ καὶ πρὸσ βασιλέα πτολεμαῖον πρέσβεισ. οἱ παρακαλέσαντοδ αὐτὸν, μήτε χρήματα πέμπειν τοῖσ αἰτωλοῖσ, μήτ' ἄλλο μηδὲν χορηγεῖν κατὰ φιλίππου καὶ τῶν συμμάχων. μεσήνιοι λὲ, λίδασ ὁ πόλεμοσ τὴν ἀρχὴν ἔλαβε, τοῖσ παραγενομένοισ πρὸσ αὐτοὺσ ἀπεκρίθησαν. ὅτι τῆσ φυ-

μαλίας κειμένης ὑπὸ τοῖς ὄροις αὐτῶν, ἃ τα[μ]νομένης ὑπ' αἰτωλοὺς, οὐκ ἂν, ἐπιθέξαιντο
ὄν πόλεμον, πρὶν ἢ ταύτην ἀφ' αὑτῶν ἀποσπασθῆναι τὴν πόλιν. ὁθὲν δὲ τ' ἀποφάσεως
ταύτης κατίσχυσαν οὐδαμοῦ βιδοκούντων τῶν πολλῶν, αἰτωλῶν ἐφορεύοντες ὁινισ καὶ νέ
κιππος, καὶ τινὲς ἕτεροι τῶν ὀλιγαρχικῶν. ἀγνοοῦντες ἃ πολὺ παραπαίοντες τὸ φρόνημα
» κατά γε τὴν ἐμὴν γνώμην. Ἐγὼ γὰρ φοβερὸν ἐν φημὶ πολεμεῖν. οὐ μὴν οὕτω γε φοβερὸν ἡ
» ὥστε πᾶν ὑπομένειν χάριν τ' μὴ προσέξασθαι πόλεμον. ἐπεὶ τί ἃ θρασύνομαι τὴν ἰσηγορί
» αν καὶ παῤῥησίαν. καὶ δ' τ' ἐλευθερίας ὄνομα πάντες, εἰ μηδὲν ἔσται προυργιαίτερον τ' εἰρήνης:
» οὐ δὲ γὰρ θηβαίοις ἐπαινοῦμεν κατὰ τἀμήνικα, ἀπὸ τῶν ὑπὲρ τ' ἑλλάδος ἀποσάντες κινδύ
» νων τὰ πρὸς ἡμᾶς ἐκινδύνευον, εἵλοντο σχολὴν ὄν φόβον· οὐ δὲ πίνδαρον ὄν συναπφήναμένον αὐτοῖς
» ἄγειν τὴν ἡσυχίαν σχολὴ τῶν δὲ τῶν πραγμάτων. ὁ κοινὸν τίς ἀσῶν ἐνθυμηθείς, ἐρευνάσατο
» μεγαλάνορος ἡσυχίας, ὁ φαυλότερον φάος. ὁδὲ γὰρ παραυτίκα πιθανῶς εἰρηκέναι, μετ' ὀλίγον πο
» λύ, πάντων αἰσχίστην εὑρέθη ἃ βλαβερωτάτην πεπραγμένος ἀποφασιν. εἰρήνη γὰρ μετὰ μὲν τ'
» δικαίου καὶ πρέποντος, κάλλιστόν ὅτι κτῆμα καὶ λυσιτελέστατον. μετὰ δὲ κακίας ἢ δουλείας
» ἐπονειδιστον, πάντων αἴσχιστον καὶ βλαβερώτατον. οἱ δὲ τῶν μεσηνίων προεστῶτες ὀλιγαρχικοὶ,
καὶ συγχαζόμενοι τοῖς παραυτίκα κατιδίαν λυσιτελοῦς, φιλοπμότερον τ' ἀεὶ τοῦτος ἀεὶ ἀνέκειντο
πρὸς τὴν εἰρήνην. διὸ πολλὰς μὲν ἐπιβουλὰσασθαι καιροὺς ἔχοντες, ἐνίοτε δὲ ἃ φόβους καὶ κινδύ
νους, ἀπολιθανον. ἀθροίζετο δὲ κατὰ τὴν προθεσιν ταύτην ἀεὶ ὁ κεφάλαιον αὐτοῖς. ἃ μεγί
σασι ἐποίουν παλαίειν τὴν παῤῥησίαν συμφορᾶς. δοκῶ δ' ἔγωγε τὴν αἰτίαν ἐν ταύτην, ὅτι δυ
σὶ γειτνιῶντες ἔθνεσι ταῖς μεγίστοις τῶν κατὰ πελοπόννησον, μᾶλλον δὲ σχεδὸν ἃ τῶν ἑλληνικῶν
λέγω δὲ τῶτε τῶν ἀρκάδων καὶ τῶν λακώνων, καὶ τ' μὲν, ἐχθρῶς ὢν ἀκαταλλάκτως ἀεί
ποτε πρὸς αὐτοὺς ἔχοντος ἐξ οὗ ὢν κατέχουν τὴν χώραν, τὸ δὲ, φιλικῶς ἃ κηδεμονικῶς,
οὔτε τὴν πρὸς λακεδαιμονίους ἔχθραν ὑγιενῶς ἀνελάμβανον, οὔτε τὴν πρὸς ἀρκάδας φιλί
αν. λοιπὸν, ὅταν μὲν οὖτοι πρὸς ἀλλήλους ἢ πρὸς ἑτέρους πολεμοῦντες ἐν εὐθυμασμοῖς ἦσαν,
ἐγένετο δ' ὄλον αὐτοῖς. ἦγεν γὰρ τὴν εἰρήνην ἀεὶ πρὸ ἡμαζόμενοι, ὁ τὴν τ' τόπου παράπτωσιν.
ὅταν δ' εὐχολοι καὶ δυπεῖσασθαι λακεδαιμόνιοι γενηθέντες, ἐβάπτισαν πρὸς δ' ὁλάπτειν αὐ
τοὺς, οὔτ' αὐτοὶ δι' αὐτῶν αὐτοφθαλμεῖν ἠδύναντο πρὸς δ' βάρος δ' λακεδαιμονίων, οὔτε πρὸ
κατεσκευασμένοι φίλοις ὡς ἀληθινῶς αὐτοῖς πάντα συνυπηρετημένοις, ἢ δουλεύειν ἀναγκά
ζοντο τούτοις ἀφορορῦντες, ἢ φεύγοντες τὴν δουλείαν, αὐανάστασις γίνεσθαι λείποντας τὴν
χώραν μετὰ τέκνων καὶ γυναικῶν. ὅπερ ἤδη πολεονάκις αὐτοῖς συνέβη παθεῖν. οὐ πανυ πολλοῖς
πρότερον χρόνοις. εἰ μὴ ἄν οἱονεὶ συμφῦναι τὴν νῦν ὑπάρχουσαν κατάστασιν πελοποννησίοις,
ἵνα μηδενὸς δέη τῶν λέγεσθαι μελλόντων. ἐὰν δέποτε κίνησιν καὶ μετάστασιν σχῇ ταῦτα, μίαν
ὁρῶ μεσηνίοις ἢ μεγαλοπολίταις ἐλπίδα τ' δυνάσθαι νέμεσθαι τὴν αὐτῶν χώραν ἐν πλείω χρό
νον, ἐὰν συμφονήσαντες κατὰ τὴν ἐπαμινώνδου γνώμην παντὸς καιροῦ ἃ πράγματος ἔλωνται
κοινωνεῖν ἀλλήλοις ἀληθινῶς. ὁ δὲ λόγος οὗτος ἔχει μὲν ἴσως ἃ δὴ τῶν πάλαι γενομένων πίστιν
οἱ μεσηνίοι πρὸς ἄλλοις πολλοῖς. ἃ πρὸ ἐν τ' νὸς τ' λυκίου βωμὸν ἀνέθεσαν σήλην ἐν τοῖς
κατ' ἀειστομένην καιροῖς. καθάπερ ἃ καλλιθένης σφησί. γράψαντες δ' ἐπίγραμμα ὧδε.

πάντως ὁ χρόνος εὗρε δίκην ἀδίκῳ βασιλῆι.
εὗρε δὲ μεσσήνῃ ζῷ δι' ἐν προδότῃ,
ῥηϊδίως, χαλεπὸν δὲ λαθεῖν θεὸν ἄνδρ' ἐπίορκον.
χαῖρε ζεῦ βασιλεῦ, καὶ σάος' ἀρκαδίαν.

Ἐπεὶ δὲ τ' αὐτῶν ἐστρέψησαν οἱονεὶ πολὺ δευτέρας πατρίδος, ὡς γ' ἐμοὶ δοκεῖ τοῖς θεοῖς
εὐχόμενοι σώζειν τὴν ἀρκαδίαν, τοῦτ' ἀνέθεσαν δ' γράμμα. ὢν τοῦτ' εἰκότως ἐποίουν. οὐ γὰρ
μόνον ἀνδὸς ἀρκάδας ὑποδεξάμενοι κατὰ τὴν ἔκπτωσιν τὴν ἐκ τ' ἰδίας ὑπὸ δ' ἀειστομένειον
πόλεμον, ὁμεσίους ἐποίησαντο καὶ πολίτας, ἀλλὰ καὶ τὰς θυγατέρας ἐνέφισαντο τοῖς ἐν ἀλι
κίᾳ δίδυμα τῶν μεσηνίων. πρὸς δὲ τούτοις ἀναζητήσαντες τὴν ἀειστοκράτους τοῦ βασιλέως
προδοσίαν ἐν τῇ μάχῃ τῇ καλουμένῃ πολὺ τάφρου, αὐτόντ' ἀνεῖλον καὶ δ' γένος αὐτοῦ πᾶν ἀφά

νισαν.

νίαν. οὐ μὴν, ἀλλὰ καὶ χωρὶς τῶν πάλαι τὰ τελευταῖα γεγενημένα μετὰ τὴν μεγάλης πόλεως καὶ μεγίστης ξυνοικισμὸν, ἱκανὴν ἂν, πρόφασιν τοῖς ὑφ' ἡμῶν ἐιρημένοις. καθ' οὓς δὴ καιροὺς τῶν πολεμιωτάτην μάχης τῶν Ἑλλήνων ἀμφισβήτητον ἐχούσης τὴν νίκην ἀφ' ὧν ἐπέμιναν οὐ θάνατον, ἐκώλυον Λακεδαιμόνιοι μετέχειν τῶν κοινῶν μεγίστων κινδύνων. ἀκμὴν σφετερίζόμενοι τοῖς ἐλάττοσι τὴν μεσηνίαν, ἐστι τοσοῦτο μέγα ἂν μεγαλόπολις οἱ κοινωνοῦντες ἀρκάδων ἢ αὐτῶν συμμαχίας, ὥστε μεσηνίοις ἐκ τῶν συμμάχων προσέχειν, ἢ μεταχεῖν τῶν ὅρκων καὶ ἀναλύσεως. Λακεδαιμονίοις δὲ μόνοις ἐκ πολλοῦ ἠνέσθαι τῶν Ἑλλήνων. ἃ τίς οὐκ ἂν, τῶν ἐπιγινομένων ἐν νῷ τιθέμενος, νομίσειε καλῶς ἐιρῆσθαι, τὰ μικρῷ πρώτερον ὑφ' ἡμῶν δεδηλωμένα. ταῦτα μὲν δὴ ἐιρήσθω μοι χάριν ἀρκάδων ἢ μεσηνίων. ἵνα μνημονεύοντες τῶν συμβεβηκότων αὐτοῖς παρὰ τὰς πατρίους ἀτυχημάτων ὑπὸ Λακεδαιμονίων, ἀληθινῶς αὐτέχωνται τῆς πρὸς αὐτοὺς εὐνοίας καὶ πίστεως. καὶ μήτε φόβον ὑφορώμενοι, μήτ' ἐιρήνης ἐπιθυμοῦντες, ἐγκαταλίπωσιν ἀλλήλους ἐν ταῖς ὁλοχερέσι ξυμφοραῖσι. Λακεδαιμόνιοι δὲ τῶν ἐθισμένων ἐποίησάν τι δῆτα γε συνεχὲς ἢν τοῖς προειρημένοις. τέλος γὰρ δὴ παρὰ τῶν συμμάχων πρέσβεις ἀναπεμπόντων τοὺς τέμνοντας, οὕτως ἐξηνδρίσθησαν ὑπὸ τῆς ἀλογίας καὶ κακίας ἢ αὐτῶν. καί μοι δοκεῖ τοῦτ' ἀληθὲς εἶναι διότι πολλάκις δὴ τολμᾷ, ξυμβαῖνον εἰς ἄνοιαν, καὶ εἰς δειλίαν καταντᾶν εἰώθεν. οὐ μὴν ἀλλὰ μετὰ ταῦτα κατασταθέντων ἐφόρων ἄλλων, οἱ κινήσαντες ἐξαρχῆς τὰ πράγματα καὶ γενόμενοι τῆς προειρημένης σφαγῆς αἴτιοι, μετέμενον τὸν πρὸς τοὺς αὐτομόλους ἐπιπωμένοι πρέσβυν τήν. τῶν δὲ καὶ μάλα ἀσμένως ξυνακουσάντων, ἧκε μετ' ὀλίγον πρεσβεύων εἰς τὴν Λακεδαίμονα μαχητᾶς. καὶ πρόσφορα ἔπρασσε τοῖς ἐφόροις. διόμνοι δεῖν τῷ τε μαχητᾷ δίδοσθαι τὴν ἔφοδον ἐς τοὺς πολλούς. ἢ βασιλέα καθίσαναι κατὰ τὰ πάτρια. καὶ μὴ ξυνορᾶν ἐν πλείω χρόνον παρὰ τοὺς νόμους καταλελυμένην τὴν τῶν Ἡρακλειδῶν ἀρχήν. οἱ δ' ἔφοροι δυσχερεστύμνοι μὲν τοῖς ὅλοις πράγμασιν οὐ δυνάμενοι δὲ πρὸς τὸν ὀξυμενὴν αὐτοφθαλμεῖν, ἀλλὰ δεδιότες τὴν τῶν νέων συσπορὴν, ξυνεὶ μὲν τῶν βασιλέων ἔφασαν μετὰ ταῦτα βουλεύεσθαι. ξυνεὶ δὲ μαχητᾶς ξυνεχώρησαν δόσιν τὴν ἐκκλησίαν. συναχθέντος δὲ τοῦ πλήθους, παρελθὼν ὁ μαχητᾶς, παρεκάλει ἐξ πλείονων αὐτοὺς αἱρεῖσθαι τὴν πρὸς αὐτομόλοις συμμαχίαν. εἰκῆ μὲν ἢ θρασείας κατηγορῶν μακεδόνων. ἀλόγως δὲ καὶ ἀβουλίας ἐγκωμιάζων τοὺς αὐτομόλους. μετασάντος δὲ βούλου πολλοῖς ἀμφισβητήσεως ἐτύγχανε πρᾶγμα. τινὲς μὲν γὰρ ξυμφόρων εἶς αὐτομόλοις. ἢ ξυντίθεσθαι πρὸς αὐτοὺς παλαίων τὴν συμμαχίαν. ἔνιοι δὲ τούτοις αὐτέλεγον. οὐ μὴν ἀλλὰ ἢ τῶν πρεσβυτέρων τινὲς ἐπισήσαντες δ' πλῆθος, ἐπείτε τὰς αὐτιπόνου καὶ μακεδόνων βύβρησίας, ἐπεί τε τὰς δὴ χρεξεύσεις ἢ τιμαίου ἐλάβασ ὅτε στρατεύσαντες αὐτομόλοι πανδημεί, κατέφθειραν μὲν αὐτῶν τὴν χώραν, ἐξηνδραποδίσαντο δὲ τοὺς πολεμιοίκους, ἐπεβούλθυσαν δὲ τῇ πάρτῃ μετὰ δόλου καὶ βίας τοὺς φυγάδας ἐπαγαγόντες, ἐπ' ἄλλησ ἐγένοντο γνώμης. καὶ τέλος ἐπείσθησαν τηρεῖν τὴν πρὸς φιλίππων καὶ μακεδόνας συμμαχίαν. γενομένων δὲ τούτων, ὁ μὲν μαχητᾶς, ἀπρακτος ἐπανῆκε πάλιν εἰς τὴν οἰκείαν. οἱ δ' ἐξαρχῆς αὐτομοι γενόντες τ' κινήσεως, οὐδαμῶς ἐξαν δυνάμενοι θῖσ πρῶσιν, αὖθις ἐπεβάλον τὸ πρᾶγμα ποιεῖν πάντων ἀσελέστατον. φθείραντες τινὰς τῶν νέων. κατὰ γάρ τινα θυσίαν πάτριον, ἔλει δὴ μὲν ἐν ταῖς ἡλικίαις μετὰ τῶν ὅπλων πομπεύειν, ἵν' ἂν τ' ἀθηνᾶς καὶ χαλκιοίκου νέων. δὴ δ' ἐφόροις συντελεῖν τὰ περὶ τὴν θυσίαν, αὐτοὶ περὶ τέμνος διατείνοντας. ἐν τούτῳ δὲ καιρῷ τῶν πομπευόντων ἐν τοῖς ὅπλοις τινὲς τῶν νεανίσκων ἄφνω προσπεσόντες θύοισι τοῖς ἐφόροις, ἀπέφαξαν αὐτούς. καὶ τοι πᾶσι τοῖς καταφυγοῦσι τὴν ἀσφάλειαν παρεσκεύαζε δ' ἱερόν. κἂν θανάτου τις ἢ κατακεκειμένος. τό τε δὴ τὴν ὠμότητα τῶν τολμώντων εἰς τοῦτ' ἦλτε καταφανέστερος, ὥστε περὶ δὲν βωμὸν καὶ τὴν ἑράπεζαν τῆς θεοῦ, κατασφαγῆναι δὴ ἐφόρους ἅπαντας. ἐξῆς δὲ τούτου τἀκόλουθον τῇ προθέσει ποιοῦντες, αἰεῖλον μὲν δὴ περὶ δὲν γερόντων. ἐφυγάδευσαν δὲ δὴ αὐτεπόντας τοῖς αὐτομόλοις. εἵλοντο δ' ἐξ αὐτῶν ἐφόρους. συνέθεντο δὲ πρὸς δὴ αὐτομόλοις τὴν συμμαχίαν. ἐπίσων δὲ ταῦτα πρός τε τὴν πρὸς ἀχαιοὺς ἀπέχθειαν, καὶ τὴν πρὸς μακεδόνας ἀχαρισίαν.

καὶ καθόλου τὴν πρὸς πάντας ἀλογίαν ὑπερέβαλον. οὐχ ἥκιστα δὲ διὰ Κλεομένην. ὃς τὴν πρὸς
» ἐκείνου εὔνοιαν, ἐλπίζοντες ἀεὶ τὴν προσδοκίαν ἔχοντες τῆς ἐκείνου παρουσίας ἅμα καὶ σωτηρίας. οὗ
» » τως οἱ δυνάμενοι τῶν ἀνθρώπων ἐπιδεξίως ὁμιλεῖν τοῖς συμπεριφερομένοις, οὐ μόνον πρόσ
» » άλλὰ καὶ μακρὰν ἀφεστῶτες, ἐγκαταλείπουσι πολὰ καὶ λίαν ἰσχυρὰ τοῖς πρὸς αὐτοὺς διανοίας ἀθύμη
ματα. οἵ γε χωρὶς τῶν ἄλλων καὶ τότε πολιτευόμενοι κατὰ τὰ πάτρια, σχολὴν ἤδη ζητοῦντες ἐνίοις
τοῖς μετὰ τὴν Κλεομένους ἔκπτωσιν, οὐδ' ἐπενόησεν οὐδέποτε βασιλεῖς κατασῆσαι ἢ τυράν
της. ἅμα δὲ τὸν φθόνον ἀφικέσθαι συνέβη τοῖς Κλεομένει πελοποννησίοις, οὐθὶς ὥρμησεν εἰς βα
σιλεῖ καθίσαναι τότε πολίτης· τῶν δὲ τῶν ἐφόρων ἀρχιῶν. καὶ κατέστησαν οἱ κοινωνοῦντες ἑφορεί
ας αἱρέσεως τοῖς στρατιώταις. οἱ καὶ τὴν πρὸς Ἀχαιοὺς ζυθέμενοι συμμαχίαν, ὥσπερ ἐν ἀρ
χῇ πλόκου ἐποιησάμεν. ἐν μὲν ἕνα νομίμως καὶ κατὰ κόσμον ἀγαγεῖν πολιν. ὄντα μὲν τοῦ τὴν Κ
λικίαν. υἱὸν δὲ ἀγησιπόλιδος τοῦ Κλεομβρότου. ἐν δὲ ζυνέβαινε βεβασιλευκέναι, καθ' οὓς καιρούς
ἐζέπεσε λεωνίδης ἐκ τῆς ἀρχῆς. ὃς δὲ κατὰ γένος ὑπῆρχεν ἐγγυτάτω τῆς οἰκίας ταύτης. ἐπὶ
βοπον δὲ τοῦ παυλόσ ἐιλοντο Κλεομένην. Κλεομβρότου μὲν υἱόν. ἀγησιπόλιδος δὲ ἀδελφόν.
ἀπὸ δὲ θατέρας οἰκίας ὄντων ἐκ τοῦ ἱπομέδοντος θυγατρός. ἀρχιδάμῳ δυοῖν παίδων, ὃς ἦν
υἱὸς εὐδαμίδου. ζῶντος δὲ ἱπομέδοντος ἀκμήν. ὃς ἦν υἱὸς ἀγησιλάου τοῦ εὐδαμίδου. ἢ ἑτέ
ρων δὲ πλειόνων ἀπὸ τῆς οἰκίας ὑπαρχόντων. ἀποτέρω μὲν τῶν προφημένων. προσηκόντων δὲ
κατὰ γένος. τούτους μὲν ἅπαντας ὑπερεῖδον. λυκοῦργον δὲ βασιλέα κατέστησαν, οὐ τῶν πρό
γονων, οὐδενὸς ἐπιτετυχηκότος τῆς προσηγορίας. ὃς δυοὶ ἑκάστῳ τῶν ἐφόρων τάλαντον, ἡρακλέους
» ἀπόγονος ἦν βασιλεὺς ἐγεγόνει τῆς πάρτης. οὕτως εὐνοια παντα χῆ τὰ κακὰ γέγονε. τοιγαροῦν,
» οὐ παῖδες παίδων. ἀλλ' αὐτοὶ πρῶτοι τῆς αὐτοῦ ἀπέστησαν δυναστείας οἱ κατασήσαντες. ὁ δὲ
μαχετὰς πυθόμενος τὰ γεγονότα ἐπὶ τοὺς λακεδαιμονίους, ἦκε πάλιν ὑποστρέψας εἰς τὴν
πάρτην. οὐ παρεκάλει τοὺς ἐφόρους ἢ τὸν βασιλέα ἐξενεγκεῖν τοῖς ἀχαιοῖς τὸν πόλεμον. μό
νως γὰρ ὄντως ἐφῆλπιξαν τὴν τῶν λακεδαιμονίων φιλίαν, τῶν ἐκ παντὸς τρόπου διακωλύόντων
τὴν πρὸς αἰτωλοὺς συμμαχίαν. τῶν τε ἐν αἰτωλίᾳ τὰ παραπλήσια τούτοις πρατ[illegible]όντων.
πειθόντων δὲ τῶν ἐφόρων ἢ τῶν βασιλέων. ὁ μὲν μαχετὰς ἐπανῆλθε σωτετελεσμένος τὴν
πρόθεσιν ἐξ ἧς τὴν ἄνοιαν τῶν συμπρατ[illegible]όντων. ὁ δὲ λυκοῦργος αὐαλαβὼν τοὺς στρατιώτας, καὶ
τινας τῶν πολιτικῶν, ἐνέβαλεν εἰς τὴν ἀρχαίαν, ἀφυλάκτως διακειμένων εἰς τέλος τῶν ἀρ
χαίων ἐξ ἧς τὴν προῦπάρχουσαν κατάστασιν. ἢ πολίχναν μὲν ἢ πρασίας ἢ λεύκας ἢ κύφαντα
πρὸς πεσὼν ἄφνω κατέσχε. πλυμπστεῖ δὲ καὶ ζάρακι πρὸς πεσὼν, ἀπέστασε. βούτου δὲ ταῦτα
πράξαντος, ἐπεκηρυξαν οἱ λακεδαιμόνιοι τ' λάφυρον τῶν ἀχαιῶν ἔπεσθαι δὲ καὶ τοὺς πλείους
οἱ πολὺ τὸν μαχετάν. πραπλήσια λέγοντες, ἅπερ ἢ πρὸς τοὺς λακεδαιμονίους ἐξενεγκεῖν τοῖς
ἀχαιοῖς τὸν πόλεμον. πραδέξως δὲ καὶ κατὰ νοῦν τοῖς αἰτωλοῖς τῶν πραγμάτων προκεχωρη
κότων, οὗτοι μὲν εὐθαρσῶς ἐνέβαλον εἰς τὸν πόλεμον. οἱ δ' ἀχαιοὶ τἀναντία. φίλιππος μὲν
γὰρ ἐφ' ὧ τὰς ἐλπίδας εἶχον, ἀκμὴν ἐπῆγε πολὺ παρασκευήν. ἠπείρωται δ' ἔμελον πολε
μεῖν. μεσήνιοι δ' ἠσυχίαν εἶχον. αἰτωλοὶ δὲ προσπλησιάζοντες τὴν πλείονα μὴ λακεδαιμονίων
ἄγνοιαν, παντα χόθεν πολεμεῖχον αὐτοὺς ἐπὶ πολέμῳ. ἀράτῳ μὲν ὃν συνέβαινε κατὰ τὸν καιρὸν
ἐκεῖνον ἤδη λήγειν τὴν ἀρχήν. ἄρατον δὲ τὸν υἱὸν αὐτὸν καθεστάμενον ὑπὸ τῶν ἀχαιῶν, πλαλαμ
βάνειν τὴν στρατείαν, αἰτωλῶν δὲ στρατηγεῖ σκόπας. ὁ δὲ χρόνος αὐτῷ τῆς ἀρχῆς μάλιστα τό
τε πως ἐπήρτο. τὰς μὲν ἀρχαιρεσίας, αἰτωλοὶ μὲν ἐποίουν μετὰ τὴν φθινοπωρινὴν ἰσημερίαν
θύθεως. ἀχαιοὶ δὲ τότε πολὺ τὴν ἐπὶ πλειάδος ἐπιτολήν. ἤδη δὲ τῆς ἐνιαυτοῦ ἐνισταμένης, ἢ με
τοπωρίνης ἀράτου τοῦ νεωτέρου τὴν στρατηγίαν, ἅμα πάντα πράγματα τὰς ἐπιβολὰς ἐλάμ
βανε καὶ τὰς ἀρχάς. αὐνίβας μὲν ἐπεχείρει κατὰ τοὺς καιροὺς τούτους ζακανθαν πολιορκεῖν·
ρωμαῖοι δὲ, λεύκιον ἀιμίλιον εἰς τὴν ἰλλυρίδα μετὰ τοῦ δυνάμεως ἐξαπέστελλον ὑπατεύοντα
ἐν φάρῳ. ὥσπερ ὠνέν τῇ προτέρᾳ βίβλῳ δεδηλώκαμεν. αὐτίοχος δὲ πολεμαΐδα καὶ τύρον
πραδόντος αὐτῷ θεοδότου τὰς κατὰ κοίλην συρίαν ἐγχειρεῖν ἐπεβάλετο. πολεμαῖος ἢ πρὸς
πασκευὴν ἐπῆρτο πρὸς αὐτίοχον πόλεμον. λυκοῦργος δ' ἀπὸ τῶν ὁμοίων βουλόμενος ἄρχεσθαι

κλεομένους,

καλουμένην, ὃ τῶν μεγαλοπολιτῶν ἀθήναιον ἐπολιόρκει προσερρωγὸς τὸ τεῖχος. ἀχαιοὶ δὲ μισθοφόροις ἱππεῦσι καὶ πεζοῖς ἠθροίζοντο εἰς ὃν ἔδει πολεμῆσαι πόλεμον. φίλιππος δ' ἐκ μακεδονίας ἐκείνῃ μετὰ τῆς δυνάμεως. ἔχων μακεδόνων φαλαγγίτας μὲν μυρίους· πελτας δὲ πεντακισχιλίους. ἅμα τούτοις δὲ, ἱππεῖς ὀκτακοσίους. ταῦτα μὲν δὴ ἅπαντ' ἦν ἐν τοιαύταις ἐπιβολαῖς καὶ παρασκευαῖς. κατὰ δὲ τοὺς αὐτοὺς καιροὺς ἐξήνεγκαν ῥόδιοι βυζαντίοις πόλεμον, διά τινας τοιαύτας αἰτίας. βυζάντιοι κατὰ μὲν θάλατταν εὐκαιρότατον οἰκοῦσι τόπον, ἢ πρὸς ἀσφάλειαν καὶ πρὸς εὐδαιμονίαν, πάντων τῶν ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς οἰκουμένῃ. κατὰ δὲ γῆν πρὸς ἀμφότερα πάντων ἀφυέστατον. κατὰ μὲν γὰρ θάλατταν, οὕτως ἐπίκειται τῷ στόματι τοῦ πόντου τοῦ κυρίως, ὥστε μήτ' εἰσπλεῦσαι δυνατὸν εἶναι τῶν ἐμπόρων τινὰ, χωρὶς ἐκείνων ἐθελήσαντος. ἔχοντες δὲ τὸ τοῦ πόντου, πολλὰ τῶν πρὸς εὐβίοτον εὐχρήστων τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις, πάντων εἰσὶ τούτων κύριοι βυζάντιοι. πρὸς μὲν γὰρ τὰς ἀναγκαίας τοῦ βίου χρείας, τά τε σπέρματα καὶ τῶν εἰς τὰς δουλείας ἀγομένων σωμάτων πλῆθος, οἰκατὰ τὸν πόντον ἡμῖν τόποι παρασκευάζουσι, μάλιστα καὶ χρησιμώτατα ὁμολογουμένως. πρὸς δὲ πολυτέλειαν, μέλι. κηρὸν. τάριχος ἀφθόνως ἡμῖν χορηγοῦσι· ἔχονται γε μὴν τῶν ἐν τοῖς παρ' ἡμῖν τόποις πολυτελουμένων, ἔλαιον καὶ πᾶν οἶνος γένος. σίτῳ δ' ἀμείβονται, πότε μὲν εὐκαίρως διδόντες. πολλὰ δὲ λαμβάνοντες. πάντων δὴ τούτων ὁλοχερῶς, ἢ κωλύεσθαι δέον ἦν τοὺς ἕλληνας, ἢ τελέως ἀλυσιτελῆ γίνεσθαι σφίσι τὴν ἀλλαγὴν αὐτῶν, βυζαντίων ἢ τοι βουλομένων ἐθελοκακεῖν ἢ συνδυάζειν, ποτὲ μὲν χαλάτας, ποτὲ δὲ πλείονα θραξίν, ἢ δι' παρὰ παν μὴ κατοικούντων οὐ τόπους. διά τε τὴν στενότητα τοῦ πόρου ἢ δι' πλακείμενον πλῆθος τῶν βαρβάρων, ἄπλοις ἂν, ἡμῖν ὁμολογουμένως ὁ πόντος. μέγιστα μὲν δὴ ἴσως αὐτοῖς ἐκείνοις συμπίνεται λυσιτελῆ πρὸς τοὺς βίους δὴ τὰς τῶν τόπων ἰδιότητας. ἅπαν δὴ δ' μὲν συμπορευτὸν παρ' αὐτοῖς, χαλεπῶς. δ' λεῖπον, εἰσαγωγῆς ἑτοίμου τυγχάνει ἢ λυσιτελοῦς, ἄνευ πάσης κακοπαθείας καὶ κινδύνου. πολλά γε μὴν καὶ τοῖς ἄλλοις εὐχρηστα λίθεκείνοις ὡς εἰρήκαμεν ἅπαντα. διὸ ἢ κοινοί τινες ὡς εἰπεῖν πάντων ὑπάρχοντες, εἰκότως ἄν, οὐ μόνον χάριτος, ἀλλὰ καὶ ἐπικαιρίας κοινῆς τυγχάνοιεν ὑπὸ δ' ἑλλήνων κατὰ τὰς ὑπὸ τῶν βαρβάρων συμπλοκάς. ἐπειδὴ παρὰ τοῖς πλείστοις ἀγνοεῖσθαι συνέβαινε τὴν ἰδιότητα καὶ τὴν δύναμιν τοῦ τόπου, ὃ δ' μικρὸν ἀπέχειν τῶν ἐπισκοπουμένων μερῶν ἢ οἰκουμένης. βουλόμεθα δὲ πάντας εἰδέναι τὰ τοιαῦτα. ἢ μάλιστα μὲν αὐτόπλους γίνεσθαι τῶν ἐχόντων παραλλαγμένον τι ἢ διαφέρον τόπων. εἰ δὲ μὴ δυνατὸν, ἐννοίας τε καὶ τύπωσιν ἔχειν ἐν αὐτοῖς ὡς ἐγγίστα τῆς ἀληθείας. ῥητέον ἂν, εἰκ, τί δ' συμβαῖνον δεῖ, ἢ τί δ' ποιοῦν τὴν τηλικαύτην ἢ τοιαύτην δύναμιν τῆς προειρημένης πόλεως. ὁ δὴ καλούμενος πόντος ἔχει τὴν μεσόγειον μὲν, ἐγγίστα τῶν δυσμενείων καὶ λυπηρῶν σταδίων. σώματα δὲ αὐτά· κατὰ διάμεσον ἀλλήλοις κείμενα, δ' μὲν ἐκ ἢ προποντίδος. δ' δὲ, ἐκ τῆς μαιώτιδος λίμνης. ἥπερ αὐτὴ καθ' αὑτὴν ὀκτακισχιλίων ἐστὶ σταδίων τὴν περιγραφήν. εἰς δὲ τὰ προειρημένα κοιλώματα· πολλῶν μὲν καὶ μεγάλων ποταμῶν ἐκ τῆς ἀσίας ἐκβαλλόντων, ἐπὶ δὲ μείζόνων ἢ πλειόνων ἐκ τῆς εὐρώπης, συμβαίνει τὴν μὲν μαιώτιν αὐξανομένην ὑπὸ τούτων, ῥεῖν εἰς δὲ πόντου διὰ τοῦ στόματος. δὲ πόντον, εἰς τὴν προποντίδα. καλεῖται δὲ δ' μὲν τῆς μαιώτιδος στόμα, κιμμερικὸς βόσπορος. ὁ δὲ μὲν πλάτος ἔχει περὶ τριάκοντα στάδια. δ' δὲ μῆκος ὀκτὼ καὶ τριάκοντα στάδια. πᾶν δ' ἐστὶν ἀληθινόν. δ' δὲ τοῦ πόντου παραπλησίως ὀνομάζεται μὲν, βόσπορος θρᾴκιος. ἔστι δὲ δ' μὲν μῆκος ἑξ' καὶ τὸν καὶ εἴκοσι στάδια. δ' δὲ πλάτος, οὐ πάντη ταὐτὴ ταὐτόν. ἄρχει δὲ τοῦ στόματος ἀπὸ μὲν τῆς προποντίδος, δ' κατὰ χαλκηδόνα διάστημα καὶ βυζάντιον ὀκτακοσίων ἐστὶ σταδίων· ἀπὸ δὲ τοῦ πόντου, δ' καλούμενον ἱερόν. ἐφ' οὗ τόπου φασὶ κατὰ τὴν ἐκ κόλχων ἀνακομιδὴν, ἱδρύσασθαι πρῶτον τοὺς ἀργοναύτας θεούς. ὁ κεῖται μὲν ἐπὶ τῆς ἀσίας. ἀπέχει δὲ τοῦ εὐρώπης σταδίους σταδίοις πρὸς δ' κατάντικρυ κείμενον στραπεῖον τῆς θρᾴκης. τὸ δὲ ῥεῖν ἔξω κατὰ δ' συνεχὲς, τήν τε μαιώτιν καὶ δ' πόντον, ἐστὶν αὐτοῖς αἰτία. μία μὲν, αὐτόθεν καὶ πᾶσι προφανής. καθ' ἣν πολλῶν εἰσπλόντων ῥευμάτων εἰς περιγραφὴν ἀγγείων ὡρισμένων, πλεῖον

ἀεὶ δ' πλεῖον γίνεται δ' ὑγρόν. ὁ μηνιμιᾶς μὲν ὑπαρχούσης ἐκρύσεως, οἷον ἂν, ἂν ἀεὶ προσαναβαῖνον, μείζω καὶ πλείω τὸ κοιλώματος προλαμβάνειν τόπον. ὑπαρχόσων δ' ἐκρύσεων, ἀνάγκη δ' πρὸς γινόμενον καὶ πλεονάζον ὑπορρεῖν. καὶ φέρεσθαι συνεχῶς, διὰ τῶν ὑπαρχόντων σωμάτων. δευτέρα δέ, καθ' ἣν πολὺν καὶ παντοδαπὸν χοῦν εἰσφερόντων εἰς τὰ προειρημένα κοιλώματα τῶν ποταμῶν κατὰ τὰς τῶν ὄμβρων ἐπιτάσεις ἐκπιεζόμενον δ' ὑγρὸν ὑπὸ τῶν συνισταμένων ἐγχωμάτων, ἀεὶ προσαναβαίνει καὶ φέρεται κατὰ δ' ἀναλόγον διὰ τῶν ὑπαρχουσῶν ἐκρύσεων. τῆς δ' ἐγχώσεως καὶ δι' ἐπιρρύσεως διαπαύσου καὶ συνεχῶς γινομένης ἐκ τῶν ποταμῶν, δ' τὴν ἀπόρρυσιν, ἀδιάπαυστον καὶ συνεχῆ γίνεσθαι διὰ τῶν σωμάτων ἀναγκαῖον. αἱ μὲν δὴ ἀληθεῖς τοιαῦτ' ἔξω δ' ἂν πόντων, ἄπιστ' εἰσίν, οὐκ ἀπὸ ἱστορικῶν ἐχούσας ὑπομνημάτων τὴν πίστιν. ἀλλ' ἐκ τῆς κατὰ φύσιν θεωρίας. ἣν ἀκριβεστέραν εὑρεῖν, οὐ ῥᾴδιον. ὡσθ' δ' ἐπὶ δ' τόπον ἐστέκημεν, οὐδὲν ἀφετέον ἀργόν. οὐδ' ἐν αὐτῇ τῇ φύσει κείμενον. ὅπερ οἱ πλεῖστοι ποιεῖν εἰώθασι τῶν συγγραφέων. ἀπολειπτικῆ, δὲ μᾶλλον τῇ ὑπομνήσει χρηστέον. ἵνα μηδὲν ἄπορον ἀπολείπωμεν τῶν ζητουμένων τοῖς φιλικόοις. οὕτω γὰρ ἥδιόν ἐστι τῶν νῦν καιρῶν. ἐν οἷς πάντων πλωτῶν καὶ πορθητῶν γεγενόντων, οὐκ ἂν ἐπιτρέπων εἴη ποιητῆς μὴ μυθογράφοις χρῆσθαι μάρτυσι περὶ τῶν ἀγνοουμένων. ὅπερ οἱ πρὸ ἡμῶν πεποιήκασι περὶ τῶν πλείστων, ἀπίστοις ἀμφισβητουμένοις παρεχόμενοι βεβαιωτὰς κατὰ δ' ἡδύκλειαν. πειρατέον δὲ λέ αὐτῆς γε ἱστορίας, ἱκανὴν παρασάνας πίστιν τοῖς ἀκούουσι. φαμὲν δὴ χώννυσθαι καὶ πάλαι δ' νῦν δ' τόπων. χρόνῳ γε μὴν ὁλοχερῶς ἐγχωσθῆσθαι. τήν τε μαιῶτιν καὶ πόντον. μενούσης γε δὴ αὐτῆς τάξεως παρὰ τὸ τόπους. καὶ τῶν αἰτίων τῆς ἐγχώσεως ἐνδιδόντων κατὰ δ' συνεχές. ὅταν γὰρ ὁ μὲν χρόνος ἄπειρος ᾖ, τὰ δὲ κοιλώματα πάνυ ἢ πάντως ὡρισμένα, δῆλον ὡς κἂν δ' τυχὸν εἰς φέρηται πλήρωθήσονται διὰ χρόνῳ. συνεχῶς γινόμενον καὶ φθειρόμενον, κἂν κατ' ἐλάχιστον γίνηται. οὕτω γὰρ νοείσθω νῦν ἀνάγκη τελειωθῆναι κατὰ τὴν πρόθεσιν. ὅταν δὲ μὴ δ' τυχὸν, ἀλλὰ καὶ λίαν πολύς τις εἰς φέρηται χοῦς, φανερὸν ὡς οὐδέποτε ταχέως δὲ συμβήσεται γενέσθαι δ' νῦν δὴ λεγόμενον ὑφ' ἡμῶν. ὁ δὴ καὶ φαίνεται γινόμενον. τὴν μὲν δ' μαιῶτιν, ἤδη κεχῶσθαι συμβαίνει. δ' γάρ τοι πλεῖστον αὐτῆς μέρος, ἐν ἑπτὰ καὶ πέντε ὀργυιαῖς ἐστι. διὸ καὶ πλεῖν αὐτὴν οὐκ ἔτι δύανται ναυσὶ μεγάλαις, χωρὶς καθηγεμόνος. δυσάτ' ἄρχησθαλάττης σύρρους διὰ πόντῳ, καθὰ οἱ παλαιοὶ συμφωνοῦσι, νῦν ἐστι μίμνη γλυκεῖα. τῆς μὲν θαλάττης ἐκπεπιεσμένης ὑπὸ τῶν ἐγχωμάτων. τῆς δὲ τῶν ποταμῶν εἰσβολῆς ἐπικρατούσης. ἔσαι δὲ καὶ δι' ὀλίγου πόντον παραπλήσιον καὶ γίνεται νῦν. ἀλλ' οὐ λίαν τοῖς πλοίοις ἐστὶ καταφανές. διὰ δ' μέγεθος τοῦ κοιλώματος. τοῖς μέν τοι βραχέα συνεπισάσασι, καὶ νῦν ἐστι λῆλον δ' γινόμενον. τοῦ δ' ἴσου πλείοσι σώμασιν ἀπὸ τῆς ὑρώσης εἰς δ' πόντον εἰσβάλλοντος, συμβαίνει πρὸς τοῦτον χρόνον ὡσὶ χίλια σάδια διανύσαντα ταινίαν ἡμέρας δρόμον ἀπέχουσαν τῆς γῆς. ὅπερ νῦν συνέβη, ἐκ τῆς τοῖς σώμασιν εἰς φερομένης ἰλύος. ἐφ' ἣν ἔτι πελάσιοι φέροντο δ' οἱ πλέοντες δ' πόντον, λανθάνοντες ἐπικέλλοντες νυκτὸς ὡσὶ δ' τόπους. καλοῦσι δ' αὐτοὺς οἱ ναυτικοὶ σήθη: τοῦ μὲν παρ' αὐτὴν συνίστασθαι τὴν γῆν, ἀλλ' ὡσὶ δ' πολὺ προωθεῖσθαι δ' χοῦν, τοιοῦτον νομιστέον εἶναι τὴν αἰτίαν. ἐφ' ὅσον μὲν δὴ αἱ ῥύσεις τῶν ποταμῶν διὰ τὴν βίαν τῆς φορᾶς ἐπικρατοῦσι θ' πλησιοῦνται τὴν θαλάττης, ἐπιτροῦτο θ' τὴν γῆν, καὶ πάντα τὰ φερόμενα τοῖς ῥεύμασιν, ἀνάγκη προωθεῖσθαι καὶ μὴ λαμβάνειν μονήν. μὴ δὲ σάσιν ἀπλῶς. ὅταν δὲ διὰ δ' βάθος ἤδη καὶ πλῆθος τῆς θαλάττης ἐκλύεται τὰ ῥεύματα, τότ' εἰκὸς ἤδη κατὰ φύσιν φερόμενον κάτω μονὴν καὶ σάσιν λαμβάνειν δ' χοῦν. λίαν ἀπὸ μὴ τῶν μὲν λάβρων καὶ μεγάλων ποταμῶν, τὰ μὲν χώματα μακρὰ συνίσταται. τὰ δὲ πλησίον τὴν χέρσον ἔστι ἐγχωβαθῆ. τῶν δ' ἐλαττόνων θ' πρόσω ῥεόντων, πρὸς αὐτὰς τὰς εἰσβολὰς οἱ θῖνες συνίστανται. μάλιστα δ' ἔκδηλον γίνεται οὕτω κατὰ τὰς τῶν ὄμβρων ἐπιφοράς. θ' τὰ τυχόντα τότε τῶν ῥείθρων ἐπειλὰν ἐπικρατήσασι τοῦ κύματος κατὰ τὴν εἰσβολήν, προωθοῦσι τὸν χοῦν εἰς

θάλατταν

θάλατταν ὡσὶ τοσοῦτον, ὥστε πρὸς λόγον ἑκάστου ῥεύματος τὴν ἀποστάσιν τῆς βίας τῶν ἐμπιπτόντων ῥευμάτων. δεῖ δὲ μεμνῆσθαι τῶν προειρημένων ταινίας καὶ καθόλου δεῖ πλήθει τῶν εἰσφερομένων λίθων καὶ ξύλων καὶ γῆς ἀπὸ τῶν ποταμῶν, οὐδαμῶς ἀπιστέον. εἰωθότες γὰρ θεωροῦντας ἀπὸ τὴν ὁλκὴν ἐν τοῖς χώμασι χειμάρρουν ἐν βραχεῖ χρόνῳ πολλάκις ἐκχαράδρους γινομένους καὶ μακρόπλους τοσούτοις ἡλίκοις τοῖς. φέροντας δὲ πᾶν γένος ὕλης καὶ γῆς καὶ λίθων, ἐπιχώσεις δὲ ποιούμενον τηλικαύτας, ὥστ' ἀλλοιοῦν ἐνίοτε, καὶ μὴ δεῖ γινώσκειν ἐν βραχεῖ χρόνῳ τὸ αὐτὸ τόπους. ἐξ ὧν εἰκὸς θαυμάζειν, πῶς οἱ τηλικοῦτοι καὶ τοιοῦτοι ποταμοὶ συνεχῶς ῥέοντες, ἀπορεῖ ζουταί τι τῶν προειρημένων. καὶ τέλος ἐκπληροῦσι δι' χρόνου. οὐ γὰρ εἰκός, ἀλλ' ἀναγκαῖον γενέσθαι. τοῦτό γε προφαίνεται κατὰ δι' ὀρθὸν λόγον, σημεῖον δὲ τοῦ μέλλοντος. ὅσῳ γὰρ δεῖ νῦν ἡμαιωτὸς γλυκυτέρα τῆς πουτικῆς θαλάττης οὕτω θεωρεῖται διαφέρουσα προφανῶς ἡ πουτικὴ τὴ κατ' ἡμᾶς. ἐξ ὧν δῆλον, ὡς ὅταν ὁ χρόνος εἰς ὃν πεπληρῶσθαι συμβαίνει τὴν μαιωτὴν τοῦτον λάβῃ δι' λόγου πρὸς δι' χρόνον ὃν ἔχει δ' μέγεθος τοῦ κοιλώματος πρὸς δ' κοίλωμα, τότε συμβήσεται καὶ δι' πόντου τεναγώδης καὶ γλυκὺν ἢ λιμνώδη γενέσθαι, παραπλησίως τῇ μαιώτιδι λίμνῃ. καὶ θᾶττον δὲ τοῦτον συμπλήρου. ὅσῳ μείζους καὶ πλείους εἰσὶν αἱ ῥύσεις τῶν εἰς τοῦτον ἐκπιπτόντων ποταμῶν. ταῦτα μὲν δι' ἡμῖν εἰρήσθω πρὸς τὸ ἀπίστως διακειμένους εἰ μὴ χώννυσθαι, καὶ νῦν, καὶ χωσθήσεσθαί ποτε συμβήσεσθαι δι' πόντου. καὶ λίμνη δὲ τεναγίζουσαν δ' τηλικοῦτον πέλαγος. ἔτι δὲ μᾶλλον εἰρήσθω καὶ τῆς τῶν πολιτευομένων ἁδυπλοίας καὶ περατείας χάριν. ἵνα μὴ παντὶ δεῖ λεγομένῳ προσκεχυνέναι παρακούς ἀναγκαζώμεθα δι' τὴν ἀπειρίαν. ἔχοντες δ' ἰσχυρὰ δι' ἀληθείας ὡσὶ ποσὸν, ἐξ αὐτῶν ἐπικρίνειν δυνάμεθα δ' λεγόμενον ποτέρως ἀληθῶς ἢ τοὐναντίον. ὡσὶ δὲ δ' συνεχὲς τῆς βύκαιρίας δι' βυζαντίων ἐπάνιμμι. τοῦ δὴ σώματος τοῦ δι' πόντου καὶ τὴν προποντίδα συνάπτοντος, ὃν τος ἑκατὸν εἰκοσι σταδίων δ' μῆκος καθάπερ ἄρτίως εἴπομεν, καὶ τοῦ μὲν ἱεροῦ δ' πρὸς δι' πόντον πέρασ ὁρίζοντος, τοῦ δὲ κατὰ βυζάντιον διασήματος δ' πρὸς τὴν προποντίδα μεταξὺ δύ των ἔστιν ἔρμαιον δι' βυρώπης. ὡσὶ προσχῆς τινος ἀκρωρειαζούσης ἐν δεῖ σώματι κείμενον. ὃ τῆς μὲν ἀσίας ἀπέχει σχεδὸν πέντε σάδια. κατὰ δι' στενώτατον δὲ τόπον ἔχει τοῦ πάντος σώματος. ἢ γὰρ ἀκρεῖον ζεύξαι φασὶ δι' πόρον, καθ' ὃν χρόνον ἐπιεῖτο τὴν ἐπὶ σκύθας διάβασιν. κατὰ μὲν δὴ δι' ἄλλον τόπον ἀπὸ τοῦ πόντου, παραπλήσιός ἐστιν ἡ φορὰ τ' ῥεύματος δι' τὴν ὁμοιότητα τῶν πρὸς ἑκάτερον δ' μέρος δεῖ σώματι παρικόντων τόπων. ἐὰν δὲ τ' βυρώπης ἔρμαῖον, ἢ στενότατον ἔφαμεν εἶναι φερόμενον ἐκ τ' πόντου καὶ συμπλεόμενος ὁ ῥοῦς βίᾳ προσπίπτει, τότε δὴ ἁπλοῦς ὥσπερ ἀπὸ πληγῆς, ἐμπίπτει δίς αὐτικρὺ τ' ἀσίας τόποις. ἐκεῖθεν δὲ πάλιν ὀπίσω δι' ἀποστροφῆς τὴν αὐτὰ πόδοσιν ποιεῖται πρὸς τὰ πρὸ τὰς ἑσίας ἄκρα καλούμενα τ' βυρώπης. ὅθεν ἄυθις ὁρμᾶται, προσπίπτει πρὸς τὴν βοῦν καλυμένην. ὃς ἔστι δι' ἀσίας τόπος. ἐφ' ὃν ἐπιεῖναι φασι πρῶτον οἱ μῦθοι τὴν ἰὼ πεπαυθέσαν. πλὴν ὅ γε ῥοῦς δ' τελευταῖον ὁρμᾶται ἀπὸ τ' κοιλ, ἐπ' αὐτὸ φέρεται δ' βυζάντιον. πρόσχυθεὶς δὲ πρὸ τὴν πόλιν, βραχὺ μὲν ἐστὶ δι' κόλπον αὐτοῦ ποιεῖται δ' καλούμενον κέρας. δ' δὲ πλεῖον πάλιν ἀπονεύει. διὸ τανεῖν μὲν δι' οὐκ ἐπιδύεται πρὸς τὴν αὐτιπέρας χώραν, ἐφ' ἧς ἔστι καλχηδών. πλεονάκις δὴ τὴν αὐτὰ πόδοσιν ποιούμενος, καὶ τοῦ πόρου πλάτος ἔχοντος, ἤδη πρὸ τοῦτον δι' τόπον ἐκλυόμενος ῥοῦς, οὐκ ἔτι βραχείας. πρὸς ὀξεῖαν δὲ γωνίαν ποιεῖται τὰς ἀνακλάσεις ὡσὶ τὴν περαίαν, ἀλλὰ μᾶλλον πρὸς ἀμβλεῖαν. ὑπὸ περ ἀπολιπὼν τὴν τῶν καλχηδονίων πόλιν, φέρεται ἀφ' πόρου. καὶ δ' ποιοῦν τὴν μὲν τῶν βυζαντίων πόλιν βύκαιροτάτην, τὴν δὲ τῶν καλχηδονίων, τἀναντία, τοῦτ' ἔστι δ' νῦν ὑφ' ἡμῶν εἰρημένον. καί περ ἀπὸ δι' ὅλους, ὁμοίας ἀμφοτέρως δοκούσης εἶναι τ' θέσεως πρὸς τὴν βύκαιρίαν. ἀλλ' ὅμως εἰς τὴν μὲν, βαλπθέντα κατα πλεῦσαι, οὐ ῥᾴδιον. πρὸς ἣν δὲ κἂν μὴ βούλει, φέρει κατ' ἀνάγκην ῥοῦς, καθάπερ ἄρτίως εἴπομεν. σημεῖον δὲ τούτου, ἐκ καλχηδόνος γὰρ οἱ βουλόμενοι πλεῖσθαι εἰς βυζάντιον, οὐ δύνανται πλεῖν κατ' εὐθεῖαν δι' ἐν μεταξὺ ῥοῦν. ἀλλὰ παρασκευάζονται ἐπί τε τὴν βοῦν, καὶ τὴν καλπμένην χρυσόπολιν. ἣν ἀθηναῖοι τό τε κατασχόντες ἀλκιβιάδου γνώμῃ περιφλίζειν ἐπεβάλοντο

πρῶτον τὸν εἰς τὸν Πόντον πλοῦν, ἃ δὴ ἔμπροσθεν ἀφίασι καταῤῥῶ. ᾧ φέρονται κατ' αὐάγκιν πρὸς τὸ Βυζάντιον. ὅμοια δὲ τούτοις κατὰ τὸν ἕτερον πλοῦν ἔστι τὰ Βυζαντίων πόλεως. ἄντε γὰρ ἀφ' Ἑλλησπόντου τις ἔχῃ τοῖς νότοις, αὐτ' ἰὼν τὸν Ἑλλήσποντον ἐκ τοῦ Πόντου τοῖς ἐτησίοις, πλὰ μὲν τὴν Θρᾴκην ἐκ τῶν Βυζαντίων πόλεως, ὀρθὸς ἅμα δ' ὑπαρακόμισός ἐστιν ὁ πλοῦς, ἰὼν τὰ δὴ πρὸ τοῦ τῆδε σεινὰ κατ' ἄβυσσον καὶ σκόλον. κἀκεῖθεν ὡσαύτως πάλιν ἰὼν ὁ Βυζάντιον. ἀπὸ δὲ καλχηδόνος παράγειν ἀεὶ τἀναντία τούτοις, ὀλίγ' ὁ κολπώδη ὄν παράπλουν ὑπάρχειν, μὴ προτείνειν πολὺ τὴν τῶν κυζικηνῶν χώραν. ἀφ' Ἑλλησπόντου γὰρ φέρομον εἰς καλχηδόνα χρήσασθαι δεῖ παρὰ τὴν θυρώπλω πλοῦν. κἄπειτα σωενγίζοντα τοῖς κατὰ Βυζάντιον τόποις, κάμπτειν καὶ πρὸς ζέφυρον πρὸς τὴν καλχηδόνα. ἀφ' ὧν ῥοῦν καὶ τὰ προειρημένα, δύσερές. ὁμοίως δὲ πάλιν ἐκ πλέοντα πάλιν, πρὸς ζέφυρον θύθεως τῇ θρᾴκῃ, τελέως ἀδύνατον μά τε ὄν μεταξὺ ῥοῦν, μὴ δὲ δὸ ἀνέμοις ἑκατέροις αὐτοπλεῖν πρὸς ἀμφοτέρας τὰς ἐπιβολάς. ἐπειδήπερ εἰσάγει μὲν εἰς τὸν Πόντον, νότος. ἐξάγει δὲ βορέας. καὶ τούτοις αὐάγκη χρῆσθαι πρὸς ἑκάτερον τὸν δρόμον τοῖς ἀνέμοις. τὰ μὲν δὴ τὴν κατὰ θάλατταν θύκαιρίαν ποιοῦντα βυζαντίοις, ταυτά ἐστι. τὰ δὲ τὴν κατὰ γῆν ἀκαιρίαν, τὰ μέλλοντα ῥηθήσεσθαι. ἔστι δὲ θρᾴκης κύκλῳ πολλαχούσης αὐτῶν τὴν χώραν ὄντως, ὡς ἐκ θαλάττης εἰς θάλατταν καθήκειν, αἰδίους ἔχοις πόλεμον καὶ δυσχερῆ πρὸς τούτοις. οὔτε γὰρ παρασκευασάμενοι καὶ κρατήσαντες αὐτῶν εἰσάπαξ. ἀποξενῶσαι δὲ πόλεμον οἷοί τε εἰσὶ δὲ πλῆθος τῶν ὁπλιτῶν καὶ τῶν ἱππασίμων, ἐάν τε γὰρ ἔνδος πολεμήσωνται, φεῖς ἐπιβαίνουσιν ἰὼν τὴν τούτων χώραν ἄλλοι καρυτεροι ἱππάσαι. καὶ μὴν οὐλ' εἰξαντῶν καὶ συγκαταβάντες εἰς φόρους καὶ συνθήκας οὐλοὺς ποιοῦσι πλέον. ἂν γὰρ ἑνὶ προῶνται τι, πεντα πλασίοις λίαν τὸ τοῦ πολέμου εὐπορίσκουσι. διόπερ ἀδύνατον συνέχονται τὸ δυσερεῖ πολέμῳ. τί γὰρ ἐστι σφαλέστερον ἀσυμπτώτου, φαύλου, καὶ βαρβάρου πολέμου τί μεῖζον; οὐ μὴν ἅμα δὲ παράπαν κακοῖς παλαίοντες κατὰ γῆς χωρὶς τῶν ἄλλων παρεσκευασμένων δεῖ πολέμῳ κακῶν, ἐκπορισμένουσί τινα καὶ τιμωρίαν ταντάλειον κατὰ δὴ τοιαύτην. ἔχοντες γὰρ χώραν μεγαλοπρεπῆ, ὅταν μὲν ἀπογνῶσι ταύτῃ, καὶ γένηται δὲ τῶν καρπῶν πλῆθος δεῖ κάλλει διαφέρον, κἄπειτα παραγενηθέντες οἱ βάρβαροι, δὲ μὲν καταφθείρουσι. δὲ δὲ, σωαθροίσαντες ἀποφέρουσι, τὸ τελὲν χωρὶς τῶν ἔργων καὶ τῆς δαπάνης, καὶ τὴν καταφθορὰν θεώμενοι δὲ δ' κάλλος τῶν καρπῶν, ὀχεθλιάζουσι καὶ βαρέως φέρουσι δὲ συμβαῖνον. ἀλλ' ὅμως δὲν μὲν ἀπὸ τῶν θρακῶν πόλεμον κατὰ τὴν σωήθειαν φέροντες, ἔμμονον δὲ τῶν ἀρχῆς δικαίων πρὸς δὲ Ἕλληνας. προσπεπλωμένων δὲ θαλατῶν αὐτοῖς πολὺ κομψότερον, εἰς πᾶν ἦλθον πολυσάσιος. ὅτοι δ' ἐκίνησαν μὲν ἀχαμοῖς πολὺ βρέννον ἐκ τῆς οἰκείας. διαφυγόντες δὲ ἐν πολὺ δλφοὺς κίνδυνον καὶ παραγενόμενοι πρὸς δὲ Ἑλλήσποντον, εἰς μὲν τὴν ἀσίαν οὐκ ἐπεραιώθησαν. αὐτοὶ δὲ κατέμειναν ἀφ' ὧν φιλοχρήσασι τοῖς πολὺ δ' Βυζάντιον τόποις. οἱ καὶ κρατήσαντες τῶν θρακῶν, καὶ κατασκευασάμενοι βασίλειον τὴν τύλλιν, εἰσ ὁλοχερῆ κίνδυνον ἦλθον δὲ Βυζαντίοις. κατὰ μὲν δὴ τὰς ἀρχὰς ἐν ταῖς ἐφόδοις αὐτῶν, ταῖς κατὰ κομοντόριον δὲ πρῶτον βασιλεύσαντα, λῶρα μετέλλον οἱ Βυζάντιοι φόδοντες, ἀνὰ τετραχιλίσκις καὶ πεντακισχιλίους. ὥστε δὲ καὶ μυρίους χρυσοῦς. ἐφ' ᾧ μὴ καταφθείρειν τὴν χώραν αὐτῶν. τέλος δ' ἠναγκάσθησαν ὀγδήκοντα τάλαντα συγχωρῆσαι φόρον τελεῖν κατ' ἐνιαυτὸν, ἕως εἰς κλύαρον. ἐφ' οὗ κατελύθη μὲν ἡ βασιλεία. δὲ γένος αὐτῶν ἠξεφθάρη πᾶν ὑπὸ θρακῶν ἐκ μεταβολῆς ἐπικρατηθέν. ἐν οἷς καιροῖς ὑπὸ τῶν φόρων πιεζόμενοι, δὲ μὲν πρῶτον ἐπρέσβευον πρὸς δὲ Ἕλληνας δεόμενοι σφίσι βοηθεῖν ἢ συγχωρεῖν εἰς δὲ πιεσεσῶτας καιρούς. τῶν δὲ, πλεῖστον παρολιγωρούντων, ἐνεχείρησαν ἐπαναγκαθέντες παραχωρίζειν δὲ εἰς τὸν πόντον πλέοντας. μεγάλης δὲ γενομένης τῆς ἀλυσιτελείας καὶ δυσχρησίας πᾶσιν ἐκ τοῦ τέλος πρᾶξαι δὲ βυζαντίοις τῶν ἠχθημένων ἐκ τοῦ πόντου, λειπὸν ἦσθοντο, καὶ πάντῃ ἐνεκάλουν οἱ πλοιζόμενοι τοῖς ῥοδίοις δὲ δικεῖν. τούτοις προεσᾶναι τῶν κατὰ θάλατταν. ἠξ οὗ συμβῆναι φῦναι τὸν πόλεμον, ὥσπερ οὖν νῦν ἡμεῖς ἱστορεῖν μέλλομεν. οἱ γὰρ ῥόδιοι συνεξεγερθέντες μὲν ἅμα δὲ τὴν σφετέραν βλάβῃ, ἅμα δὲ καὶ δὲ τὴν τῶν πελασ

τῶν πέλας ἐλάττωσιν, ὅ μὴν πρῶτον πᾶσι παλαιοῦντες τοῖς συμμάχοις, ἐπρέσβευον πρὸς τοὺς βυζαντίους ἀξιοῦντες καταλύσειν αὐτοὺς ὃ πάγωμον. οὐκ ἐνδεπομένων δὲ τῶν ὅλων, ἀλλὰ πεπεισμένων δίκαια λέγειν ἐκ τ' αὐτικα τάσεως ἦν γνομένης πρ' αὐτοῖς τῶν τοὺς ὅ ἐκατὸν τόσδωρον ὁ ὁλυμποσδωρον πρὸς τοὺς τῶν ῥοδίων πρεσβευτὰς, οὗτοι μὲν τότε προέκησαν τοῦ τῶν βυζαντίων πολιτεύματος, τότε μὴν ἀπηλλάγησαν οἱ ῥόδιοι περάναντες οὐδέν. ἐπαιελθόντες δὲ ὃν πόλεμον ἐψηφίσαντο τοῖς βυζαντίοις, ἀφ' τὰς προειρημένας αἰτίας. ἦ πάλαι τικα πρεσβευτὰς ἀφαπέστειλον πρὸς πρασίαν πάραιβόμενον ἐκ τινῶν πρὸς τοὺς βυζαντίους. ὅ δὲ πάλιν ἐποίουν ἦ βυζάντιοι. πρός τε ἦν ἄτ[αλον ἦ πρὸς ἀχαιόν ἐπεμπον πρέσβεις παρόμοι σφίσι βοηθεῖν. ὁ μὴν ἦν ἄτ[αλος ἦν πρόθυμος. εἶχε δὲ βαρεῖαν τότε ῥοπὴν, ὡς ἂν ὑπ' ἀχαιοῦ βιαιοπαθούσης εἰς τὴν παρῶαν ἀρχήν. ὁ δὲ ἀχαιὸς κρατῶν μὴν ἦ τά δε τοῦ ταύρου, βασιλέα δὲ προσφάτως αὐτὸν ἀναδείξας, ἐβοήγει βοηθήσειν. ὑπῆρχον δ' ὧδε ταύτης τ' προαιρέσεως, οἷς μὴν βυζαντίοις. μεγάλως ἐλπίδα πάρεσκεύαζε. τοῖς δὲ ῥόδιοις ἦ πρασία, τἀναντία κατάπληξιν. ἀχαιὸς μὴν γὰ ἦν αὐτόχθων συγγενὴς τ' πειλαφότος τὴν ἐν συρίᾳ βασιλείαν. ἐγκρατὴς δ' ἐγένετ' προειρημένης δυναστείας, ἀνάπνας τοιαύτας αἰτίας. στελεύκου μεταλλάξαντος ὃν βίον, ὃς ἦν αὐτόχου τ' προειρημένης πατρὸς. ἀναδεξαμένου δ' τὴν βασιλείαν στελεύκου πρεσβυτάτου τῶν υἱῶν, ἅμα τούτῳ δὲ τὴν οἰκειότητα, σωυπρέβαλε ὃν ταῦρον, δυσὶ μάλιστα ὠφελήσεσθαι πρότερον τῶν νῦν λεγομένων καιρῶν. στέλευκος μὲν ὁ νέος, ὡς θᾶττον πρέλαβε τὴν βασιλείαν, πυνθανόμενος ἄτ[αλον πᾶσαν κρατῆσαι τὴν ὑπὸ τά δε τ' ταύρου δυναστείαν ὑφ' αὐτὸν ποιήσεσθαι, πρωρμήθη βοηθεῖν τοῖς σφετέροις πράγμασιν. ὑπόρ βάλλων δὲ μεγάλη δυνάμει ὃν ταῦρον, ᾗ δολοφονηθεὶς ὑπότε ἀπὸ τοῦ ἐλάττου ἡ νιάκνορος, μετήλλαξε ὃν βίον. ἀχαιὸς δὲ κατὰ τὴν * ἀναγκαίαν ὃν φόνον αὐτοῦ μετῆλθε παραχρῆμα, οὐδὲ ὃν νικάνορα καὶ ὃν ἀπατούειον ἀπεκτόνας. τῶν δὲ δυνάμεων ᾗ τῶν ὅλων πραγμάτων, φονίμως ᾗ μεταλοφύχως προέκη. τῶν γὰ καιρῶν πρόντων ἀνῶφελ', ᾗ δὲ τῶν ὁλων ὁρμῶς σωζεχούσης εἰς ὃ διάδημα ποιήσεσθαι, οὐκ μὴν οὐ προείλετο ποιήσαι. τηρῶν δὲ τὴν βασιλείαν αὐτόχῳ ὄφελ νεωτέρῳ τῶν υἱῶν, ἐνεργῶς ἐπιπορευόμενος, αἱρεῖται τὸν ὠφελ τὰ τάδε τ' ταύρου πᾶσαν. τῶν δὲ πραγμάτων αὐτῷ πρασδόξως βυροούντων, ἐπεὶ ὃν μὴν ἄτ[αλον εἰς αὐτὸ ὃ πέρασμον συνέκλεισε, τῶν δὲ λοιπῶν πάντων ἦν ἐγκρατὴς, ἐπαρθεὶς τοῖς δύτυχήμασι, πρασπόδας ἀφώκειλε. ᾗ διάδημα ποιησάμενος ᾗ βασιλέα προσαγορεύσας αὐτὸν, ἦν ᾗ φοβερώτατος, τῶν δὲ τά δε τοῦ ταύρου βασιλέων ἦ δυνασδν. ᾧ ἦ μάλιστα τότε βυζάντιοι πιστεύσαντες, αὐεσίξαντο ὃν πρὸς τοὺς ῥοδίους ᾗ πρασίαν πόλεμον. ὁ δὲ πρασίας, ἐνεκάλει μὴν πρότερον τοῖς βυζαντίοις ὅτι ᾐκισαμένων τινὰς εἰκόνας αὐτοῦ ταύτας οὐκ αὐτίθεσαν, ἀλλ' εἰς ἐπισυρμὸν ᾗ λήθλω ἄγοιεν. δυσηρέσει δ' αὐτοῖς καὶ ὠφελ πᾶσαν προσευγκαθαιρεῖν φιλονικίαν, εἰσὶ δὲ ἀναλῦσαι τὴν ἀχαιοῦ πρὸς ἄτ[αλον ἑχθραν ᾗ ὃν πόλεμον. νομίξων κατὰ πολλοὺς τρόπους ἀλυσιτελῆ τοῖς αὐτοῦ πράγμασιν ὑπάρχειν τὴν ἐκείνων φιλίαν. ἠρέθιζε δ' αὐτὸν ᾗ δ' ἐδόκειν βυζαντίους πρὸς μὴν ἄτ[αλον εἰσὶ τοὺς τ' ἀθηνᾶς ἀγῶνας συνθύσιν τας ἑκατομβαιῶνα. πρὸς αὐτὸν δ' εἰς τὰ σωτήρια, μνησίνα πεπομφέναι. διότερ ἐκ πάντων θύ των ὑποικουρουμένης πρ' αὐτῷ τ' ὀργῆς, ἀσμένως ἐπελάβετο τ' τῶν ῥοδίων προφάσεως. καὶ συμπαθήμενος τοῖς πρεσβευταῖς, ἐκείνης μὴν ὑπῆν κατὰ θάλατ[αν πολεμεῖν. αὐτὸς δὲ κατὰ γῆν οὐκ ἐλάττω βλάψειν ἔδοξε τοὺς ὑπεναντίους. ὁ μὴν ὃν ῥόδιοι πρὸς βυζαντίους πόλεμος, ἀφ' ταῦτα μὴ τοιαύτῳ ἐλαβε τὴν ἀρχήν. οἱ δὲ βυζάντιοι δ' μὴν πρῶτον. ἐρχομένους ἐπολέμουν πεπεισμένοι δ' μὴν ἀχαιὸν σφίσι βοηθεῖν. αὐτοὶ δὲ δ' πιβίτῳ ἐκ τ' μακεδονίας ἐπαγαγόντες, αὐτοδυσήσειν ὠφελ πρασίᾳ φόβος ᾗ κινδυνος. ὃς κατὰ τὴν προειρημένην ὁρμὴν πολεμῶν, πρείλετο μὴν αὐτῶν δ' καλούμενον ᾗ τ' σώματος ἱερὸν ὁ βιζάντιοι μικροῖς αὐῶτε ρον χρόνοις μεγάλων ὠνησάμενοι χρημάτων ἐσφετερίσαντο ἀφ' τὴν δικαιότητα τοῦ τόπου. ἐκλό μενοι μηδεμίαν ἀφορμὴν μηδενὶ καταλιπεῖν, μήτε τῶν κατὰ δ' ἐις πόντον πλεόντων ἐμπό ρων, μήτε τοὺς τοὺς δούλους, ᾗ τὰς ἀφ' αὐτῆς τ' θαλάττης ἐργασίας. πρείλετο δὲ ἦ τὴν ἐκ τ'

* Legitur quoq; ἀναγ καιότητα.

ἀσίας χώραν ἣν κατεῖχον βυζάντιοι Φιλιππος, πολλοὺς ἤδη χρόνους. οἱ δὲ ῥόδιοι πληρώσαντες ναῦς ἕξ, ἅμα δὲ ταύταις παρὰ τῶν συμμάχων προσλαβόντες τέτταρας, καὶ ναύαρχον προχειρισάμενοι ξενοφάντην, ἔπλεον ἐφ' Ἑλλησπόντου δίκα ναυσί. καὶ τοῖς μὲν λοιποῖς ὀφθῆναι μὲν ἔδοξαν, ἐκώλυον δὲ πλέοντας εἰς ἐν πόντον. μιᾷ δ' ἐκπλεύσας ὁ ναύαρχος, κατεπείραζε τῶν βυζαντίων, εἴ πως ἤδη μεταμελοῖντο κατὰ τὸν πόλεμον. τῶν δ' οὐ προσεχόντων, ἀπέπλευσε. καὶ παραλαβὼν τοὺς λοιποὺς ναῦς, ἀπῆρε πᾶσαις εἰς τὴν ῥόδον. οἱ δὲ βυζάντιοι πρός τε τὸν ἀχαιὸν ἔσπευδον ἀξιοῦντες βοηθεῖν, ἐπί τε τὸν βίθυνα ἔστελλον τοὺς ἄξοντας αὐτὸν ἐκ τῆς μακεδονίας. ἐδόκει γὰρ οὐχ ἧττον ἡ βιθυνῶν ἀρχὴ πιθήκη καθήκειν ἢ προυσία. ὀργὴ δὲ παῖδος ἀδελφὸν αὐτὸν ἐπάγειν τῇ προυσίᾳ. οἱ δὲ ῥόδιοι θεωροῦντες τὴν τῶν βυζαντίων ἐπόρασιν, πραγματικῶς διενοήθησαν περὶ τοῦ καθικέσθαι τῆς προθέσεως. ὁρῶντες γὰρ τὸ μὲν σπεύχον τοῖς βυζαντίοις τῆς ἐπομονῆς τοῦ πολέμου κείμενον ἐν ταῖς κατὰ τὸν ἀχαιὸν ἐλπίσι, θεωροῦντες δὲ τὸν πατέρα τοῦ ἀχαιοῦ κατεχόμενον ἐν ἀλεξανδρείᾳ, τὸν δ' ἀχαιὸν τοῦτ' ἐλπίσιν ποιούμενον τὴν τοῦ παῖδος σωτηρίαν, ἐπιβάλοντο πρεσβεύειν πρὸς τὸν πολεμαῖον, καὶ παρακαλεῖσθαι τὸν αὐθρόμαχον. ἢ πρότερον μὲν ἐκ παρέργου τοῦτ' ἐποιοῦντο. τότε δὲ ἀληθινῶς σπεύδοντες ἐπὶ τοῦ πράγματος. ἵνα προσενεγκάμενοι πρὸς τὸν ἀχαιὸν τὴν χάριν ταύτην, ὑπόχρεων αὐτὸν ποιήσωνται πρὸς πᾶν δ' ἂν παρακαλούμενον, ὁ δὲ πολεμαῖος παραγενομένων τῶν πρέσβεων, ἐβουλεύσατο μὲν ἀνακαλέσασθαι τὸν αὐθρόμαχον. ἐλπίζων αὐτῷ χρήσεσθαι πρὸς καιρόν. ὤκνει δὲ τό τε πρὸς τὸν αὐτόχειρα ἀκριτα μενεῖν αὐτῷ, ἢ τοῦ δ' ἂν ἀχαιὸν ἀναπλεύσαντα προσφάτως αὐτὸν βασιλέα, πραγμάτων εἶναι κύριον ἱκανῶν τινῶν. ἦν δ' αὐθρόμαχος, ἀχαιοῦ μὲν πατήρ. ἀδελφὸς δὲ λαοδίκης τῆς σελεύκου γυναικός. ὑπομένειν μὲν οὖν πρὸς κλίνων τοῖς ῥοδίοις ὁ πολεμαῖος κατὰ τὴν ὅλην αἵρεσιν, καὶ πάντα ποιήσων χαρίζεσθαι, ὅτε χώρησε καὶ παρέδωκε τὸν αὐθρόμαχον αὐτοῖς ἀποκομίζειν ὡς τὸν υἱόν. ὅταν δ' ἐπιτελέσαντας τοῦτ', ἃ προσεπιμερήσαντες τοῖς τοῦ τὸν ἀχαιὸν τιμὰς τινὰς, πλείονα τὴν ὁλοχερεσάτην ἐλπίδα τῶν βυζαντίων. σημεκύρησε δέπι ἕτερον τοῖς βυζαντίοις ἄτοπον. ὁ γὰρ πιθίτης καταπόμπος ἐκ τῆς μακεδονίας, ἐσφηλε τὰς ἐπιβολὰς αὐτῶν μεταλλάξας τὸν βίον. οὐ συμβάντος, οἱ μὲν βυζάντιοι ταῖς ὁρμαῖς ἀνέπεσον. ὁ δὲ προυσίας ἐπιρρωσθεὶς ταῖς πρὸς τὸν πόλεμον ἐλπίσιν. ἅμα μὲν αὐτὸς ἀπὸ τῶν κατ' ἀσίαν μερῶν ἐπολέμει καὶ προέκειτο τοῖς πράγμασιν ἐνεργῶς. ἅμα δὲ τοὺς θρᾴκας μισθωσάμενος, οὐκ εἴα τὰς πύλας ἐξιέναι τοὺς βυζαντίους, ἀπὸ τῶν κατὰ τὴν θρᾴκων μερῶν. οἱ δὲ βυζάντιοι τῶν σφετέρων ἐλπίσιν ἐναυσμενοι, τοῦ πολέμου πονοῦντες παντα χόθεν, ἐλαφρὰν τοῦτ' ἔβλεπον θυσκίμονα τὰ πραγμάτων. καὶ ἀρχὴ τῶν ἁλατῶν βασιλέως πραγνομένη πρὸς βυζάντιον, ἃ συνεδάζοντο ἀναλῦσαι τὸν πόλεμον, μὴ ἐνέχοντος τὰς χεῖρας φιλοτίμως συνεχώρησάν τοῖς παρακαλουμένοις, ὅτε προυσίας οἵτε βυζάντιοι. πυθόμενοι δὲ ῥόδιοι τὴν τε τῶν καιρῶν συμπλοκὴν, ἃ τὴν ἐνδοξοτάτην τῆς προυσίας, συνεδάζοντες δὲ καὶ τὴν αὐτῶν προθεσιν εἰς τέλος ἀγαγεῖν, πρεσβευτὴν μὲν ἀπεστείλαντο πρὸς τὸν βυζαντίους. πολεμοκλῆν δὲ τρεῖς ἔχοντα χιλίους ὁμοῦ συναπέστειλαν. βουλόμενοι δὲ καὶ λέπτ-
μον, ἅμα καὶ δόρυ καὶ κηρύκειον πέμπειν πρὸς τοὺς βυζαντίους. ἐπιφανέντων δὲ τούτων, ἐγένοντο καλύσεις εἰς κόθωνος τῆς καλλιστέφανος, ἱερομνημονοῦντος ἐν τῷ βυζαντίῳ. πρὸς μὲν ῥόδιους ἀπελθὼν βυζαντίους μὲν, μηδένα πράττειν ἀναγώγιον τῶν εἰς τὸν πόντον πλεόντων. ῥοδίους δὲ καὶ τοὺς συμμάχους τούτου γενομένου, τὴν εἰρήνην ἄγειν πρὸς βυζαντίους, πρὸς δὲ προυσίαν τοιαῦτά τινα. εἶναι προυσίᾳ καὶ βυζαντίοις εἰρήνην καὶ φιλίαν εἰς ἐν ἅπαντα χρόνον. μὴ στρατεύειν δὲ μήτε βυζαντίους ἐπὶ προυσίαν βρόσῳ μηδενὶ, μήτε προυσίαν ἐπὶ βυζαντίους. ἀποδοῦναι δὲ προυσίαν βυζαντίοις, τάς τε χώρας καὶ τὰ φρούρια καὶ τοὺς λαούς. καὶ τὰ πολεμικὰ σώματα χωρὶς λύτρων. πρὸς δὲ τούτοις τὰ πλοῖα τὰ καταρχὰς ληφθέντα τοῦ πολέμου. καὶ τὰ βέλη τὰ καταληφθέντα τοῖς ἐρύμασιν. ὁμοίως δὲ καὶ τὰ ξύλα. καὶ τὴν αὐθύναν. καὶ ἐν κέραμον ἐν ἐκ τοῦ ἱεροῦ χωρίου. ὁ γὰρ προυσίας ἀγωνιῶν τὴν τοῦ πιθίτου κάθοδον, πάντα καθίλε τὰ δοκοῦντα τῶν φρουρίων δικαίως πρός τι κεῖσθαι. ἐπαναγκάσας δὲ προυσίαν καὶ ὅσας τινὲς τῶν βιθυνῶν εἶχον ἐκ

τῆς μυσίας

τὴν μυσίας χώρας τὴν ὑπὸ βυζαντίοις τατ]ομένης ἀποδοῦναι τοῖς γεωργοῖς. ὁ μὲν δὴ ῥοδίοις καὶ πρασία πρὸς βυζαντίους συστὰς πόλεμος, διαυτὰς ἔλαβε τὰς ἀρχάς· ἐν τέλος. κατὰ δὲ τὸν καιρὸν τοῦτον οἱ κνώσιοι πρεσβεύσαντες πρὸς ῥοδίους, ἔπεισαν τὰς μετὰ πολεμοκλέους ναῦς ἁλίσκεσθαι τῶν ἀφράκτων προσκατασάντας αὐτοῖς ἀποστεῖλαι. γενομένης δὲ τούτου, ἡ τῶν πολιτῶν ἀφικομένων εἰς τὴν κρήτην, ἡ ἐχόντων ὑποψίαν τῶν ἐλευθεριαίων, ὅτι δὴ πολίτην αὐτῶν τίμαιον οἱ ἀποδὴ δὴ πολεμοκλῆν χειρίζομενοι τοῖς κνωσίοις αὐτρήκασι, δι' μὲν πρῶτον ῥοδία καὶ τήνγειλαν τοῖς ῥοδίοις. μετὰ δὲ ταῦτα πόλεμον ἐξήνεγκαν. ἀποδιέπεσεν δὲ ἡ κλύτοι ἐραχεῖ πρὸς τοῦτον δὴ καιρὸν, αὐτικέσθαι συμφορᾷ. καθόλα γὰρ τὰ κατὰ τὴν σύμπασαν κρήτην ὑπῆρχεν ἐν διαυτῇ τινὶ τότε κατασάσει. κνώσιοι συμφονήσαντες γορτυνίοις, πᾶσαν ἐποίησαν τὴν κρήτην ὑφ' αὐτούς. πλὴν ἦν λυττίων πόλεως. μόνης δὲ ταύτης ἀπειθούσης, ἐπεβάλοντο πολεμεῖν. ἀπεύδοντες αὐτὴν εἰς τέλος ἀνάγκασαν ποιῆσαι. καὶ παραδείγματος ἡ φόβος χάριν τῶν ἄλλων κρηταιέων. δι' μὲν δὴ πρῶτον πάντες οἱ κρηταιεῖς τοῖς λυττίοις. ἐγγενομένης δὲ φιλοτιμίας ἐκ τῶν τυχόντων, ὅθεν ἔθος κρησίν, ἐστασίασαν πρὸς ἀλλήλους, καὶ πολυρρήνιοι μὲν καὶ κερέται καὶ λαμποῖοι πρὸς δὲ τούτοις ὀλοι μετ' ἀρκάδων ὁμοθυμαδὸν ἀπέστησαν τῶν κνωσίων φιλίαν, ἔγνωσαν τοῖς λυττίοις συμμαχεῖν. τῶν δὲ γορτυνίων οἱ μὲν πρεσβύτατοι, τὰ τῶν κνωσίων. οἱ δὲ νεώτεροι τὰ τῶν λυττίων αἱρούμενοι ἐστασίασαν πρὸς ἀλλήλους. οἱ δὲ κνώσιοι παραδόξως γεγενότος αὐτοῖς τοῦ πολέμου κινήματος, ἐπιπωῶνται χιλίοις ἐξ ἀπτωλίας ἄνδρας κατὰ συμμαχίαν. οὓς γενομένης παραυτίκα τῶν γορτυνίων οἱ πρεσβύτεροι καταλαμβανόμενοι τὴν ἄκραν, εἰσάγουσι τούς τε κνωσίους καὶ τοὺς ἀπτωλούς. καὶ τοὺς μὲν, ἐξέβαλον. τοὺς δὲ, ἀπέκτειναν τῶν νέων. τὴν δὲ πόλιν ἐνεχείρησαν τοῖς κνωσίοις. κατὰ δὲ τοὺς αὐτοὺς καιροὺς λυττίων ἐξεπλευκότων παμπληθεὶ εἰς τὴν πολεμίαν, συνοίσαντες οἱ κνώσιοι ἐγένοντο, καταλαμβάνουσι τὴν λύττον. ἔρημον οὖσαν τῶν βοηθησόντων. καὶ τὰ μὲν τέκνα καὶ τὰς γυναῖκας εἰς κνωσὸν ἀπέπεμψαν. τὴν δὲ πόλιν ἐμπρήσαντες καὶ κατασκάψαντες ἀπῆλθον ἀποδόντες τοῖς λυττίοις πολεμίοις οὖσαν. οἱ δὲ λύττιοι πυθόμενοι πρὸς τὴν πόλιν ἀπὸ τῆς ἀρδινίας, καὶ συμπαθήσαντες δὲ συμβεβηκὸς, οὕτω δὴ παθεῖς ἐγένοντο ταῖς ψυχαῖς, ὥστε μηδ' εἰσελθεῖν μηδένα τολμῆσαι τῶν παρόντων εἰς τὴν πατρίδα. πάντες δὲ περιπεσόντες αὐτὴν κύκλῳ, καὶ πολλάκις αἰολιμώξαντες καὶ κατολοφυράμενοι τήν τε τῆς πατρίδος καὶ τὴν αὐτῶν τύχην, ἄνθις ἐξ ἀναχωρήσεως ἐπανῆλθον εἰς τὴν τῶν λατωίων πόλιν. οἱ λανθρώπως ὑπαδὲ ἡ μετὰ πάσης προθυμίας τῶν λατωίων ὑποδεξαμένων, οὗτοι μὲν αὐτὲ πολιτῶν ἀπόλισθες ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ ἡ ξένοι γενόμενοι, ἐπολέμουν πρὸς δὲ κνωσίους ἅμα τοῖς συμμάχοις. λύττος δ' ἦν λακεδαιμονίων μὲν ἄποικος οὖσα καὶ συγγενὴς. ἀρχαιοτάτη δὲ τῶν κατὰ κρήτην πόλεων. ἄνδρας δ' ὁμολογουμένως ἀρίστους ἀεὶ ἔφερε κρηταιέων, οὕτως ἄρδην ἡ πᾶλόγος αὐτὴ πάθη. πολυρρήνιοι δὲ καὶ λατωῖοι, ἡ πάντες οἱ τούτων συμμάχοι, θεωροῦντες δὲ κνωσίους αὐτεχομένους δὴ τῶν ἀπτωλῶν συμμαχίας, δὲ δ' ἀπτωλοὺς ὁρῶντες πολεμίους ὄντας, τῷ τε βασιλεῖ φιλίππῳ καὶ τοῖς ἀχαιοῖς. πέμπουσι πρέσβεις πρός τε δὲ βασιλέα καὶ δὲ ἀχαιούς, δεόμενοι βοηθείας καὶ συμμαχίας. ὁι δ' ἀχαιοὶ καὶ φιλίππου ὄντος τε τὴν κοινὴν συμμαχίαν αὐδὲ προσεδέξαντο, καὶ βοήθειαν ἐξαπέστειλαν. ἱππεῖς μὲν τριακοσίους. ὧν ἦρχε τὸ πλάτος. ἀχαιοὺς δὲ διακοσίους. φωκέας ἑκατόν. οἱ καὶ παραγενόμενοι, μεγάλως ἐποίησαντο ἐπίδοσιν τοῖς πολυρρηνίοις καὶ τοῖς τούτων συμμάχοις. πάνυ γὰρ ἐν ἐραχεῖ χρόνῳ τὴν χώρησιν καταστήσαντες, τούς τ' ἐλευθεριαίους ἡ κυδωνιάτας, ἔτι δὲ δὴ ἀπεραίους, ἠνάγκασαν ἀποστάντας τοῦ κνωσίων συμμαχίας κοινωνῆσαι σφίσι τῆς αὐτῶν ἐλευθερίας. τοῦτο δὴ ἡγουμένων, ἐξαπέστειλαν πολυρρήνιοι μὲν, ἡ μὴ τούτων οἱ συμμάχοι, φιλίππῳ ἡ τοῖς ἀχαιοῖς, πεντακοσίους κρῆτας. κνώσιοι δὲ μικρῷ πρότερον ἐξαπέστελλον χιλίους τοῖς ἀπτωλοῖς. οἱ δὲ ἐπολέμουν ἀμφοτέροις δὲ ἐνέσωτε πόλεμον. κατελάγχοντο δὲ ἡ δὲ λιμένα τῶν φαιασίων, οἱ τῶν γορτυνίων φυγάδες. ὁμοίως δὲ ἡ τῶν αὐτῶν τῶν γορτυνίων λιμένα ἐπεβάλωσ διακατεῖχον ἡ πρὸς πολέμου ἐκ τούτων ὁρμώμενοι τὸ πόλεμον τοῖς ἐν τῇ πόλει. τὰ μὲν δὴ καθ'

τὴν κρήτην, ἐν τούτοις ἦν· τοῦ δὲ καιροὺς τούτους, ὁ μισθοφόρος ἐξενεγκὲ σινωπεῖσι πόλεμον· καί τις οἷον ἀρχὴ τότε ἡ πρόφασις ἐγένετο. ἡ δὲ τέλος ἀχείσης ἀτυχίας σινωπεῦσι· εἰσὶ δὲ ἐν τῷ πόλεμον τοῦτον, πρεσβευσάντων αὐτῶν πρὸς ῥοδίους καὶ παρακαλούντων βοηθεῖν, ἔδοξε τοῖς ῥοδίοις προχειρίζεσθαι ζεῖς ἄνδρας· καὶ δοῦναι τούτοις, δραχμῶν ἑκατέρας μυριάδας. οἱ δὲ λαβόντες παρασκευάσαι τὰ πρὸς τὴν χρείαν ἐπιτήδεια τοῖς σινωπεῦσι. οἱ δὲ κατασταθέντες, ἀπέμασαν οἶνου κεράμια μύρια· τειχοσιέργασμένης, τάλαντα ξιακόσια· νεύρων εἰργασμένων ἑκατὸν τάλαντα· πανοπλίας χιλίας· χρυσοῦς ἐστεφανωμένους ζισχιλίους· ἔτι δὲ λιθοφόρους τέτρρας, καὶ πρὸς τοῖς ἀφέτας τούτοις. ἃ καὶ λαβόντες οἱ τῶν σινωπέων πρέσβεις ἐπανῆλθον· ἦσαν γὰρ οἱ σινωπεῖς ἐν ἀγῶνι, μὴ πολιορκεῖν σφᾶς ὁμιθεσάτης ἐγχειρήσῃ, καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν. διὸ καὶ τὰς παρασκευὰς πρὸς τοῦτ' ἐποιοῦντο πάσας. ἡ δὲ σινώπη, κεῖται μὲν ἐν τοῖς ἀξιοῖς μέρεσι τοῦ πόντου πλησίον εἰσφάσιν πολυμοικεῖται δὲ ὑπὸ τῶν χερρονησιτῶν προτεινούσης εἰς τὸ πέλαγος. ἧς δὲ μὲν ἀυχένα ἐστὶ σταδίων πρὸς τὴν ἀσίαν, ὃς ἔστιν οὐ πλείων δυοῖν σταδίων ἡ πόλις ἐπικειμένη διακλείει κυθίως. τὸ δὲ λοιπὸν τῆς χερρονήσου πρόκειται μὲν εἰς τὸ πέλαγος. ἔστι δ' ἐπίπεδον ὁ πανδοκεφόδουν τὴν πόλιν. κύκλῳ δ' ἐκ θαλάττης ἀπότομον καὶ δυσπρόσορμιστον, ὁ παντελῶς ὀλίγας ἔχον προσβάσεις. διόπερ ἀγωνιῶντες οἱ σινωπεῖς, μήποτε κατὰ τὴν ἀπὸ τῆς ἀσίας πλευρὰν, ὁ μισθοφόρος συσκάμψας ἔρπῃ κατὰ γῆν ἀπέναντι ταύτης ὁμοίως πισκάμψας ἀποβαίνῃ κατὰ θάλατταν εἰς τοὺς ὁμαλοὺς καὶ τοὺς εὐπορκειμένους ἤδη πόλεως τόπους ἐγχειρήσῃ πολιορκεῖν αὐτοὺς, ἐπεβάλοντο τῇ χερρονήσου κύκλῳ σ' νησίζον ὀχυρῶμ. ἀποσκευοῦντες καὶ ποδοκρακοῦντες τὰς ἐκ θαλάττης προσβάσεις. διόπερ ἀγωνιῶντες οἱ σινωπεῖς ὡς εἴρηται, βέλει καὶ σκαπώτας ἐτίθουν τοὺς δυκαίρας τῶν τόπων. ἔστι γὰρ ἁν μέγεθος αὐτῆς οὐ πολύ. τέως δ' δυκατακράτητον καὶ μέγιον. ὁ τὰ μὲν ποδοὶ σινώπης, ἐν τούτοις ἦν. ὁ δὲ βασιλεὺς φίλιππος αἰαζεύξας ἐκ μακεδονίας μετὰ δυνάμεως. ἐν οἷς πούτοις τοῖς ἐπιβολαῖς ἀπελίπομεν ἄρτι ἐν συμμαχικὸν πόλεμον, ὥρμησεν τοὺς θετταλίας καὶ τὴν πειρεβαν παύσασθαι ταύτην ποιήσασθαι τὴν εἰσβολὴν τὴν πρὸς ἀπωλίαν. ἀλέξανδρος δὲ ὁ δολίμαχος κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον ἔχοντες πρᾶξιν, κατὰ δὲ τῶν αἰγειρατῶν πόλεως, ἀθροίσαντες τῶν ἀπωλεῶν ποδοὶ χιλίους καὶ πακοσίους εἰς οἰνάνθειαν τὴν ἀπωλίας, ἣ κεῖται κατανπικρὺ τῆς προειρημένης πόλεως, ὁ παρεμεῖα βύτοις ἑτοιμάσαντες, πλοῦν ἑτέρων πρὸς τὴν ἐπιβολήν. τῶν δὲ ἀντιμολητικόντων τὸς ἐξ ἀπωλίας, καὶ πλείω χρόνον διατεξιφῶς πρὸ τοῖς αἰγυράταις, ὁ συνθεωρητικῶς τοὺς φυλάττοντας ἐν ἀπ' αἰγύου πλῶνα μεθυσκομένους, καὶ ῥᾳθύμως διεξάγοντας ὁ κατὰ τὴν φυλακήμ, πλεονάκις προβαλόμενος καὶ πιαβαίνων πρὸς τοὺς ποδοὶ δολίμαχον, ἐξεκέκλητο πρὸς τὴν πρᾶξιν αὐτοῦ. ἅτε λίαν οἰκείους ὄντας τῶν τοιούτων ἐγχειρημάτων. ἡ δὲ τῶν αἰγυράτων πόλις ἐκτίσθη μὲν ἡ πελοποννήσου κατὰ δὲν κορινθιακὸν κόλπον, μεταξὺ τῆς αἰγιέων καὶ σικυωνίων πόλεως. κεῖται δ' ὑπὸ λόφων ἐρυμνῶν καὶ δυσβάτων. νεύει δὲ τῇ θέσει πρὸς δὲν πασυασόμ, καὶ ταῦτα τὰ μέρη τῆς αὐτίπερα χώρας. ἀπέχει δὲ τῆς θαλάττης ὡς ἑπτὰ σάδια. πλησπσόντος δὲ πλοῦτοῖς ποδοὶ δὲν δολίμαχον αὐτὴν κατεῖχον καὶ καθορμίζονται νυκτὸς ἐπὶ, πρὸς δὲν πρὸ τὴν πόλιν καταῤῥέοντα ποταμόν. οἱ μὲν οὖν ποδοὶ δὲν ἀλέξανδρον καὶ δολίμαχον, ἅμα δὲ τούτοις ἀρχίδαμον δὲν παντα πλέοντος υἱόν, ἔχοντες ποδοὶ αὐτοὺς δ' πλῆθος τῶν αἰτωλῶν. προσέβαινον πρὸς τὴν πόλιν κατὰ τὴν ἀπ' αἰπίου φέρουσαν ὁδόν. ὁ δ' αὐτόμολος ἔχων εἴκοσι τοὺς ἐπιτηδειοτάτους, διανύσας τοῖς αὐλισίαις τοὺς κρημνοὺς θᾶττον τῶν ἄλλων δι' τὴν ἐμπειρίαν, καὶ διαλιπὼν διάπνους ὑδροφορίας, ἐπὶ κοιμωμένοις κατέλαβε τοὺς δι' τῆς πυλῶνος. κατασφάξας δ' αὐτοὺς ἀκμὴν ἐν ταῖς κοίταις ὄντας, καὶ διακόψας τοῖς πελέκεσι τοὺς μοχλοὺς, ἀνέῳξε τοῖς αἰτωλοῖς τὰς πύλας. οἱ δὲ παρεισπεσόντες ἀπροσδοκήτως, λαμπρῶς ἐχρήσαντο τοῖς πράγμασιν. ὁ καὶ παράπαν ἐπέσχε τοῖς μὲν αἰγυράτας, τῆς σωτηρίας. τοῖς δ' αἰτωλοῖς, δι' ἀπωλείας· ποδολαμβάνοντες δι' τέλος ἐν τῷ κατοχεῖν ἀλλοτρίαν πόλιν, ὅ μὴ ἔδει τῶν πυλώνων ἐντὸς, τοῦτον δὲν χρόνον ἐχρῶντο τοῖς πράγμασι. διὸ καὶ βραχὺν παντελῶς χρόνον ἀθροισθέντες ποδοὶ τὴν ἀπω-

ρὰν, λοιπὸν

ρᾶν, λοιπὸν ἐκ παθεῖν ὄντες πρὸς τὰς ὠφελείας μέρεσιν. καὶ πάρεισι πίπτοντες εἰς τὰς οἰκίας μὴ πάζον δὲ βίους ἤδη φωτὸς ὄντες. ὁιλ' ἀγυράτα, τ πράγματος αὐτοῖς αὐελπίστου καὶ παραδόξε τελέως συμβεβηκότος, ὅσι μὲν ἐπέπεσον οἱ πολέμιοι κατὰ τὰς οἰκίας, ἐκπλαγεῖς ἦσαν. καὶ πεφόβοι ἠνόμενοι πάντες; ἐξέπεσον πρὸς φυγὴν ἔξω τ πόλεως. ἤδη βεβαίως αὐτῆς κεκρατημένης ὑπὸ τῶν πολεμίων, ὅσοι δὲ τ κρωγῆς ἀκούοντες ἐξ ἀκεραίων τῶν οἰκιῶν ἐξεβοήθουν. καὶ πάντες εἰς τὴν ἄκραν ξυνέρεχον. οὗτοι μὲν δὴ ἀεὶ πλείοις ἐπίνοντο ἢ θαρραλεώτεροι. ὃ δὲ τῶν αὐπολῶν σύστεμμα, τοὐναντίον ἔλαττον καὶ παραχωρέστερον ἐξ τὰς προειρημένας αἰτίας. οὐ μὴν ἀλλὰ ξυορῶντες οἱ πολῖ δὴ ἐν δεῖμαχον ἤδη ἐν περιεσῶτα κίνδυνον αὐτοῖ, συσπαφέντες ὥρμησαν ἐπὶ τὸ κατέχοντας τὴν ἄκραν. ὑπολαμβάνοντες τῇ θρασύτητι τῶν τόλμη καταπλήττεσθαι τοὺς ἠρημισμένους τὴν βοήθειαν. ὁιλ' ἀγυράτα παρακαλέσαντες σφᾶς αὐτοὺς, ἠμύνοντο καὶ σωεπολέκοντο τοῖς αὐπολοῖς ῥωμαίως. οὐσπς δὲ τ ἄκρας ἀτειχίστου καὶ τῆς συμπλοκῆς ἐκ χειρὸς καὶ κατ' ἄνδρα γινομένης, ὃ μὲν πρῶτον ἦν ἀγὼν ὅιον εἰκός. ἅτε τῶν μὲν ὑπὲρ πατρίδος ἢ τέκνων, τῶν δ' ὑπὲρ σωτηρίας ἀγωνιζομένων. τέλος γε μὴν ἐβράπησαν οἱ πλείς πίπτοντες τῶν αὐπολῶν. ὁιλ' ἀγυράτῃ λαβόντες ἀφορμὴν ἐγκλήματος, ἐνεργῶς ἐπέκειντο καταπλητικῶς τοῖς πολεμίοις. ἐξ οὗ ξυέβη δὴ πλείστους τῶν αὐπολῶν ἀπὸ τὴν πλοίαν, ἀυτοὺς ὑφ' αὐτῶν φεύγοντας ἐν ταῖς πύλαις συμπατηθῆναι. ὁ μὲν δὴ ἀλέξανδρος ἐν χειρῶν νόμῳ κατ' αὐτὸν ἔπεσεν ἐν κινδύνῳ. ὁ δὲ δεῖμαχος ἐν θορύβῳ πολλῷ τὰς πύλας ὠθισμῷ καὶ πνιγμῷ διέφθειρεν. ὃ δὲ λοιπὸν πλῆθος τῶν αὐπολῶν, ὃ μὲν, σωεπατήθη. ὃ δὲ, κατὰ τῶν κεκμηκότων φεύγειν τὰς αὐομίας ἐξεβιάσθη. ὃ δὲ μὴ δυνάμενοι ἀνασωθῆναι ἀυτῶν μέρος πρὸς τὰς ναῦς, ἐρριφότα τὰ ὅπλα πάντ' ἀσχρῶς, ἅμα δ' ἀνελπίστως ἐποίησαντο ὃ ἀποπλουν. ἀγυράτα μὲν δὴ τὴν ὀλιγωρίαν ἀποβαλόντες τὴν πατρίδα, ἀφ' τὴν δυστυχίαν μὴ γένοιτο πάλιν ἔσεσθαι παραδόξως. κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν καιρὸν θυρεπίδας ὃς ἦν ἀπεσταλμένος ὑπὸ τῶν αὐπολῶν σρατηγὸς τοῖς ἡλίοις, καταβραμὼν τὴν δυμαίων ἢ φαραιέων καὶ τειταιέων χώραν καὶ πειρασάμενος λείας πλῆθος ἱκανὸν, ἐποιεῖτο τὴν ἀποχώρησιν ὡς ἐπὶ τὴν ἠλείαν. ὁ δὲ μίκος ὁ δυμᾶνος, ὅς περ ἐτύγχανε κατ' ἐκείνους δὴ καιροὺς ὑποσράτηγος ὢν τῶν ἀχαιῶν, ἐκβοηθήσας παντὶ δήμει τούς τε δυμαίους καὶ φαραιεῖς. ἅμα δὲ ἢ τειταιεῖς ἔχων, προσέκειτο τοῖς πολεμίοις ἀπαλλατομένοις. ἐνδροτέρου δ' ἐμπεσὼν εἰς ἐνέδραν, ἐσφάλη. ὑπ' αὐτοῦ ἀπέβαλε τῶν ἀνδρῶν. τετρακόσιοι μὲν γὰρ ἔπεσον. ἑάλωσαν δὲ δὴ πλείους ἢ τριακοσίους τῶν πεζῶν. ὁ μὲν δὴ θυρεπίδας ποιήσας δὲ τ πρότερον, ἢ μετεωρισθεὶς ὑπὸ θεοῦ γενόμενος μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἄυθις ἐξελθὼν, κατέλαβε παρὰ δὴν ἄρατον φρούριον τῶν δυμαίων εὔκαιρον δὲ καλούμενον τεῖχος. ὃ φασὶν οἱ μῦθοι δὲ παλαιὸν, ἡρακλέα πολεμοῦντα τοῖς ἡλείοις ἐποικοδομῆσαι. ἐβούλοντο ὁρμητηρίῳ τούτῳ χρῆσθαι κατ' αὐτῶν. οἱ δὲ δυμᾶνοι μὴ φαραιεῖς ἢ τειταιεῖς, ἠλαττωμένοι μὲν θεοῦ τὴν βοήθειαν, φιλότητες δὲ μέλλον ἐκ τ τῆ φορείου καταλήψεως, δ' μὲν πρῶτον ἔπεμπον ἀγγέλους πρὸς δὴν σρατηγὸν τῶν ἀχαιῶν, φιλοῦντες τὰ γεγονότα, ἢ δρόμοι σφίσι βοηθεῖν. μετὰ δὲ ταῦτα πρεσβευτὰς ἐξαπέστελλον δὲ θεοῖ τῶν αὐτῶν ἀξιώσοντας. ὁλ' ἄρατος, οὔτε δ' ξενικὸν ἐδύνατο συνάγαγεῖν, ἐξ δ' κατὰ δὴν κλεομβρωτικὸν πολέμου ἐπιλοιπέναι τινὰ τῶν ὁπλωνίων δὲ ἀχαιοῖς. βίᾳ μισθοφόροις. καθόλε δὲ ταῖς ἐπιβολαῖς, ἢ συνήθεσι πᾶσι θεοῖς τ πολέμου πράγμασιν ἀτόλμως ἐχρῆτο ἢ νωθρῶς. ὁπότε ὁ τε λυκοῦργος ἴσε ἐπείσε δ' τῶν μεγαλοπολιτῶν ἀθήναιον, ὅτ' δυεπίδας ἐξῆς θοῖς εἰρημένοις, τότε δὴν δὲ τελφουσίας· ὅτε δυμαῖοι καὶ φαραιεῖς ἢ τειταιεῖς, δυσπλατήσαντες δὲ ταῖς τ σρατηγῶν βοηθείαις, συνέφόνησεν ἀπ' ἀλλήλοις εἰς δ' τὰς μὲν κοινὰς εἰς φορὰς θοῖς ἀχαιοῖς μὴ ξυτελεῖν, ἰδίᾳ δὲ, συνήσασθαι μισθοφόρους. πεζοὺς μὲν διακοσίους. ἱππεῖς δὲ πεντήκοντα, ἢ δὴ τούτων ἀσφαλίσασθαι τὴν χώραν· θεοῖ τ πράξαντες ὑπὲρ μὲν τ καθ' αὐτοὺς πραγμάτων, ἐνδιαχομένως ἔδοξαν βεβουλεῦσθαι. θεοῖ τ κοινῶν, τἀναντία. πονηρᾶς δ' ἐφόδου ἢ προφάσεως θοῖς βουλομένοις δὲ λύειν δ' ἔθνος, ἐδόκουν ἀρχηγοὶ δ καθηγεμόνες γεγονέναι. ταύτης τ πράξεως δ' μὲν πλεῖστον τ αἰτίας ἢ δὴν σρατηγὸν ἂν τις ἀναφέροι δικαίως δ' ὀλιγωροῦντα δ καταμέλλοντα

,, καὶ προϊέμενον ἀεὶ τοὺς λαμβάνοντας. πᾶσα γὰρ ὁ κινδυνεύων ἕως μὲν ἂν τινος ἐλπίδος αὐτέχηται παρὰ τῶν οἰκείων ἢ συμμάχων, προσανέχειν φιλεῖ τούτοις. ὅταν δὲ δυσχρηστῶν ἀπογνῷ, τότε
,, ἤδη βοηθεῖν αὐτῷ κατὰ δύναμιν. διὸ καὶ τελευτῶντες ἢ φαιδρύνουσι καὶ δυναμεύουσιν, ὅπως μὴ ἴδιά σωματοφόρους, καταμέλλοντες τὴν τῶν Ἀχαιῶν ἡγεμόνος, οὐκ ἐγκλητέον. ὅτι δὲ τὰς εἰς τὸ κοινὸν εἰσφορὰς ἀπεῖπον μεμετριοπαθητέον. ἐχρῆν γὰρ τὴν μὲν ἰδίαν χρείαν, μὴ παραλιπεῖν. δικαιοῦντας γε δὴ καὶ δυναμένοις τά γε πρὸς τὴν κοινὴν πολιτείαν δίκαια συντηρεῖν. ἄλλως τε δὴ καὶ κομιδῇ νέους ἀρχοῦσι ἀναπλῶσαι τοὺς κοινοὺς νόμους. τὸ δὲ μέγιστον γεγονότας ἀρχηγοὺς, τῶν Ἀχαιῶν συστήματος. τὰ μὲν οὖν κατὰ Πελοπόννησον ἐν τούτοις ἦν. ὁ δὲ βασιλεὺς Φίλιππος ἐλθὼν τὴν Θετταλίαν, παρῆν εἰς Ἤπειρον. ἀναλαβὼν δὲ τοὺς Ἠπειρώτας ἅμα τοῖς Μακεδόσι παρῆμεν, καὶ τοὺς ἐξ Ἀχαΐας ἀναλαβὼν ὑπομνηματικοὺς ὀφενδονήτας τριακοσίους, ἔτι δὲ τοὺς παρὰ Μεσσηνίων ἀπεσταλμένους κρῆτας τριακοσίους, προῆγε. καὶ ἐλθὼν τὴν Ἤπειρον, παρῆν εἰς τὴν τῶν Ἀμβρακιωτῶν χώραν. εἰ μὲν οὖν ἐξ ἐφόδου κατὰ βραχεῖς ἐνέβαλεν εἰς τὴν μεσόγαιαν τῆς Ἀτωλίας, ἄφνω καὶ παραδόξως ἐπιπεσὼν δυνάμει βαρείᾳ, τοῖς ὅλοις πράγμασιν ἐπιτεθήκοι ἄν, τέλος. νῦν δὲ πεισθεὶς τοῖς Ἠπειρώταις πρῶτον ἐκπολιορκῆσαι τὴν Ἄμβρακον, ἔδωκε τοῖς Αἰτωλοῖς ἀναφορήν, εἰς τὸ καὶ σῶναι καὶ προνοηθῆναι τε καὶ παρεσκευάσθαι πρὸς τὰ μέλλοντα. οἱ γὰρ Ἠπειρῶται τὸ σφέτερον αὐτῶν μᾶλλον ἐποιοῦντο τὴν τῶν συμμάχων, ἢ μεγάλως συνδιαζόντες ὑφ' αὑτοὺς ποιήσασθαι τὴν Ἄμβρακον, ἐσπούδαζον τὸ Φιλίππου ποιήσασθαι πολιορκίαν πρὸ τοῦ χρείαν. ἢ δεῖν πρότερον ἐξελεῖν. πρὸ τοῦ λείσυν ποιούμενοι, τὸ κομίσασθαι τὴν Ἀμβρακίαν παρὰ τῶν Αἰτωλῶν. δεῖν δὲ γενέσθαι μόνως ἂν, ἐλπίζοντες, εἰ τὸ προειρημένου τόπου κυριεύσαντες, ἐπικαθίσειαν τῇ πόλει. ὁ γὰρ Ἄμβρακος ἔστι μὲν χωρίον δυκατασκευασμένον. καὶ προτείχισμασι καὶ τείχει κεῖται δ' ἐν λίμναις. μίαν δὲ τὴν χώρασ στενὴν καὶ χωστὴν ἔχων πρόσοδον. ἐπίκειται δ' δυκαίρως τῇ τε χώρᾳ τῶν Ἀμβρακιωτῶν καὶ τῇ πόλει. φίλιππος μὲν οὖν πειθεὶς Ἠπειρώτας μὴ καταξεστοπεδεύσας πρὸς τὸν Ἄμβρακον, ἐπὶ γε τὸ πρὸς τὴν παρασκευὴν τῶν πρὸς τὴν πολιορκίαν. σκόπας δὲ κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον ἀναλαβὼν τοὺς Αἰτωλοὺς παντελεῖ καὶ ποιησάμενος τὴν πρεῖαν τῆς Θετταλίας, ἐνέβαλεν εἰς Μακεδονίαν, καὶ τὸν τέως ἐπιπορευόμενος τὸν κατὰ πρεῖαν, ἔφθειρε. καὶ λείας πολυβαλόμενος πλῆθος ἐπανῆγε πιεύμενος τὴν πορείαν ὡς ἰδίᾳ πολίτων. ἐκλιπόντων δὲ τῶν κατοικούντων τὴν τόπον, εἰσελθὼν, τὰ τείχη κατέσκαψε καὶ τὰς οἰκίας καὶ τὸ γυμνάσιον. πρὸς δὲ τούτοις ἐνέπρησε τὰς στὰς τὰς πολὺ τέμενος. καὶ τὰ λοιπὰ ἀνέφθειρε τῶν ἀναθημάτων. ὅσπερ κόσμου ἢ χρείαν ὑπῆρχε θεῖς εἰς τὰς παννυχίσεις συμπορευομένοις. ἀνέξεπε δὲ καὶ τὰς εἰκόνας τῶν βασιλέων ἁπάσας. ὄμνυσι μὲν οὖν δίκαιος κατὰ τὴν ἔνστασιν τοῦ πολέμου ἢ τὴν πρώτην πρᾶξιν, οὐ μόνον τοῖς ἀνθρώποις, ἀλλὰ καὶ τοῖς θεοῖς πόλεμον ἀξενικνοχὼς ἐπανήει καὶ παραγενόμενος εἰς Αἰτωλίαν, οὐχ ὡς ἠσεβηκὼς, ἀλλ' ὡς ἀγαθὸς ἀνὴρ εἰς τὰ κοινὰ πράγματα γεγενώς, ἐπιμάτο καὶ πολιεβλέπετο πολλῆς ἐλπίδος καὶ φονήματος λόγῳ πεποιηκὼς τοὺς Αἰτωλούς. ἔχον γὰρ ἐκ τούτων ἀπάλλην, ὡς τοῖς μὲν Αἰτωλοῖς, οὐλ' ἐγγίζειν τολμήσοντος οὐδενός. αὐτοὶ δὲ παθήσοντες ἀδίκως οὐ μόνον τὴν Πελοπόννησον, καθάπερ ἔθος ἦν αὐτοῖς, ἀλλὰ καὶ τὴν Θετταλίαν καὶ τὴν Μακεδονίαν. φίλιππος δὲ τὰ πολὺ τὴν Μακεδονίαν ἀκούσας, ἢ παραχῆμα δὴ Ἠπειρωτῶν ἀγνοίας ἢ φιλονεικίας τὰ πίχηρα κεκομισμένος, ἐπολιόρκει τὸν Ἄμβρακον. χρησάμενος δὲ τοῖς τεχώμασιν ἐνεργῶς ἢ τῇ λοιπῇ παρασκευῇ, ταχέως κατεπλήξατο τοὺς ἐνόντας, καὶ παρέλαβε τὸ χωρίον ἐν ἡμέραις τεταράκοντα τὰς πάσας, ἀφεὶς δὲ τοὺς Αἰτωλοὺς ἀπροφασίστους, ὄντας εἰς πεντακοσίους αἰτωλῶν, τὴν μὲν τῶν Ἠπειρωτῶν ἐπιθυμίαν ἐπλήρωσε παραδοὺς τὸν Ἄμβρακον. αὐτὸς δὲ ἀναλαβὼν τὴν δύναμιν, προῆγε παρὰ χάραδραν. ἀπιδὼν δὲ λαβεῖν τὸν Ἄμβρακικὸν καλούμενον κόλπον. ὡς στενώτατός ἐστι κατὰ τῶν ἀκαρνάνων ἱερόν. καλούμενον αὐτίον. ὁ γὰρ προειρημένος κόλπος, ἐκπίπτει μὲν ἐκ τοῦ σικελικοῦ πελάγους μεταξὺ τῆς Ἠπείρου ἢ τῆς Ἀκαρνανίας, στενῷ παντελῶς σώματι. λείπει γὰρ τῶν πλευρῶν. προβαίνων δ' εἰς τὴν μεσόγαιαν, κατὰ μὲν τὸ πλάτος ἐφ' ἑκατὸν σάδια κεῖται.

κατὰ

κατὰ λὲ θ' μῆκος ἀπὸ τ̃ πλάτους πρὸς πίπτει σχοῖ τριακόσια σάδια. σχοίζει λὲ τὴν ἤπειρον ἡ γὴν ἀκρωνυχίαν. ἔχων τὴν μὲν ἤπειρον ἀπὸ τῶν ἄρκτων. τὴν λ' ἀκρωνυχίαν ἀπὸ μεσημβρίας. περαιώσας λὲ κατὰ θ' προειρημένον σόμα τὴν δύναμιν, καὶ ἀνελθὼν τὴν ἀκαρνανίαν. ἦκε τ̃ ἀπωλίας πρὸς τὴν καλουμένην πόλιν φοιτείας: συμπαρέλαβε ὡς ἀκαρνανῶν μὲν πεζοὺς διχιλίους. ἱππεῖς λὲ διακοσίους. σχοινοσκοπήσας λὲ τὴν προειρημένην πόλιν, καὶ προσβολὰς ἐνδρασὶ καὶ καταπλήξας ὡσὶ δύο ἡμέρας ποιησάμενος, πρέλαβε καθ' ὁμολογίαν ἀφεὶς ἐπὶ σπονδοὺς θὺ ὄντας τῶν ἀπωλῶν. ἡ λ' ἐπιούσης νυκτὸς ὡς ἐπὶ μενούσης ἀναλώτου τῆς πόλεως, ἦκον βοηθοῦντες πεντακόσιοι τῶν ἀπωλῶν. ὧν τὴν παρουσίαν προαισθανόμενος ὁ βασιλεὺς καθεὶς ἐσί τινας τόπους δύκαίρους ἐνέδρας, θὺ μὲν πλείους αὐτῶν ἀπέκτεινε. θὺ λὲ λοιποὺς ἐπιχειρίους ἔλαβε πλὴν τελέως ὀλίγων. μετὰ λὲ ταῦτα σὶ τεμενίσας εἰς τριακοντ' ἡμέρας τὴν δύναμιν ἐκ τῶν ἀποικαταλειφθέντος σίτου, πολὺ γὰ πλῆθος ἐν τᾶς φοιτείας εὑρέθη σωηθροισμένον, προῆγε τὴν δύναμιν, ποιούμενος τὴν πορείαν εἰς τὴν σρατηγικήν. ἀπέχων λὲ τῆς πόλεως ἀπὸ δέκα σάδια, κατεσρατοπέδευσε ἀπὸ θ' ἀχελῶον ποταμόν. ὁρμώμενος λ' ἐντεῦθεν, ἀσφαλῶς ἐπόρθει τὴν χώραν. οὐδενὸς ἐπιξένου τολμῶντος τῶν ἐναντίων. οἱ λ' ἀχαιοὶ κατὰ θὺ καιροὺς τούτους ἀπεζόμαχοι μὲν πολέμῳ, θ' λὲ βασιλέα πυνθανόμενοι σπένδεσθαι, πέμπουσι πρέσβεις ἀξιοῦντες βοηθεῖν. οἱ δ' συμμίξαντες ἔτι πρὸ σρατοπέδου ὄντι φιλίππῳ, τά τε λοιπὰ διελέγοντο κατὰ τὰς ἐντολάς. καὶ τὰς ὠφελείας ἀπολεικνύντες μὲν σρατοπέλῳ τὰς ἐκ τ̃ πολεμίας, ἔπειθον αὐτὸν ἀναβάντα θ' ῥῖον, ἐμβαλεῖν εἰς τὴν ἠλείαν, ὧν ὁ βασιλεὺς ἀκούσας θὺ μὲν πρεσβυτὰς παρακατέχε. φήσας βουλεύσασθαι πρὸς τῶν παρακαλεσμένων, αὐτὸς λ' ἀναζεύξας προῆγε ποιούμενος τὴν πορείαν, ὡς δὴ μητροπόλεως καὶ κωνώπης. οἱ λ' ἀπωλοὶ τὴν μὲν ἄκραν ἡ μητρόπολιν κατεῖχον, τὴν λὲ πόλιν ἀφέλιπον. ὁ λὲ φίλιππος ἐμπρήσας τὴν μητρόπολιν, προείη κατὰ θ' ἑξῆς ἐπὶ τὴν κωνώπιν. τῶν λ' ἀπωλεδν ἱππέων ἀθροισθέντων καὶ τολμησάντων ἀπαντᾶν πρὸς τὴν τ̃ ποταμοῦ διάβασιν, ἡ κεῖται πρὸ τ̃ πόλεως εἴκοσι σάδια ἀπέχουσα, καὶ πεπεισμένων, ἢ κωλύειν τελέως, ἢ κακοποιήσειν πολλὰ θὺ μακεδόνας ἐπὶ τὴν ἔκβασιν, συννοήσας αὐτῶν τὴν ἐπιβολὴν ὁ βασιλεὺς, παρήγγειλε τοῖς πλατασσίοις πρώτοις ἐμβαλεῖν εἰς θ' ποταμοῦ καὶ ποιεῖσθαι τὴν ἔκβασιν ἀθρόοις κατὰ τάγμα συννοσικότας. τῶν λὲ, πειθαρχούντων ἅμα ἐπὶ τὴν πρώτην σπομάδαν, διαχέα ταύτης κατεπειράσαντες οἱ τῶν ἀπωλῶν ἱππεῖς, ἐν ἐπὶ ταύτῃ τε μείναι συναναπίεσαν, καὶ τὴν δευτέραν καὶ τρίτην λαβομένους συμφάτνειν τοῖς ὄπλοις πρὸς τὴν ὑφεσῶσαν, ἀπαγόντες καὶ δυσχρήσως ἀπαλλάτ[τ]οντες, ἀπεχώρουν πρὸς τὴν πόλιν. καὶ λοιπὸν ἤδη θ' μὲν ἀπωλεδν φόνημα συμπεφευγὸς εἰς τὰς πόλεις, ἦγε γὴν ἡσυχίαν. ὁ δ' φίλιππος ἐπιβὰς ἐπὶ θ' ἔκβασιν ἐπὶ σρατεύματι, ἃ παρῆσαν ἀδρόως ἐπὶ τὴν ἐπωλείαν, θὺ δὲ θὶ χωρίον, ὁ κεῖται μὲν ὑπὲ τῆς παρόδου κυρίως ὀχυρότητι δὲ φυσικῇ ἐπὶ χειροποιήτῳ παφέσῃ. συνεγγίζοντος λ' αὐτοῦ κατεπλαγέντες οἱ φυλάττοντες ἐξέλιπον θ' τόπον. ὁ λὲ βασιλεὺς κυρίευσας τοῦ τόπου, εἰς ἔδαφος καθεῖλε. παραπλησίους λὲ καὶ θὺ λοιποὺς πόρρωθεν θὺ κατὰ τὴν χώραν ἐπέταξε τοῖς προνομεύουσι καταφέρειν. ἀνελθὼν λὲ τὰ στενὰ θ' λοιπὸν ἤδη βάλλων ἐπὶ πλείαν ἐποιεῖτο τὴν πορείαν. ἀνασεσοφὴν ἀνδρὶ τῇ δυνάμει πρὸς τὰς ἀπὸ τ̃ χώρας ὠφελείας. χλωμένων δ' ἐπὶ σρατοπέλῳ πάντων τ̃ ἐπιτηδείων, ἦκε πρὸς θὺ ὀρνιάδας ἀχαιούς. κατεσρατοπεδεύσας πρὸς θ' σταδίαν, θὺ πρόσχον ἐξελεῖν ἔκεινε. πρισάμενος δ' προσβολὰς συνεχεῖς, εἷλεν ἀνὲ κατακράτος. πόλιν καλὰ μὲν θ' περίβολον, ὀλίγον μεγάλην. ἐλάττω δ' ἢν ἑπτὰ σαδίων. καλὰ δ' σύμπασαν πεποίηκεν, οἰκιῶν ἡ τείχη πύργων, οὐδ' ὁποίας ἄττω. ταύτης δ' μὲν τεῖχος κατέσκαψε πᾶν εἰς ἔδαφος. ἀπὸ λ' οἰκήσεις διαλύων τὰ ξύλα ἡ θ' κέραμον εἰς χεδίας καθήρμοζε. ἐπὶ σταμῷ μὲν πολλῆς φιλοτιμίας ἐσὶ θὺ οἰνιάδας. διὸ δ' ἀπωλοὶ θ' μὲν πρῶτον ἐπιβάλλοντο διατηρεῖν τὴν ἄκραν τὴν ἐν τοῖς οἰνιάδαις, ἀσφαλισάμενοι τείχεσι καὶ τῇ λοιπῇ κατασκευῇ. συνεγγίζοντος λὲ τ̃ φιλίππου, κατεπλαγέντες, ἐξεχώρησαν. ὁ δ' βασιλεὺς πεπαλαικὼν μὲν ταύτην τὴν πόλιν, ἐξ αὐτ̃ προελθὼν, κατεσρατοπέδευσε τ̃ καλυδωνίας πρὸς πι χωρίον ὀχυρόν.

ὁ καλεῖται μὴν ἔλαιος. ἀσφάλισαι δὲ τείχεσι μὴ ταῖς λοιπαῖς παρασκευαῖς ἀναφερόντως, ἀτ᾽ ἄλλου τὴν τοῦ αὐτοῦ παρασκευὴν αὐξαμένου τοῖς αὐτωλοῖς. γινόμενοι δὲ ὑπὸ τούτου κύριοι κατακράτος οἱ μακεδόνες, ἃ πάλαι κατασύραντες τὴν καλυδωνίαν, ἦκον πάλιν εἰς ὀινιάδας. ὁ δὲ φίλιππος ἐνθυμούμενος τὴν εὐκαιρίαν τοῦ τόπου, πρός τε τἄλλα, καὶ μάλιστα τὰς εἰς πελοπόννησον ἀναβάσεις, ἐπιβάλετο τειχίζειν τὴν πόλιν. ἦν γὰρ ὀινιάδας κεῖσθαι συμβαίνει παρὰ θάλατταν, ἐν τοῖς πέρασι τῆς ἀκαρνανίας, τοῖς πρὸς αὐτωλοὺς ἀνάπλου τὴν ἀρχὴν τοῦ κορινθιακοῦ κόλπου. τὴ δὲ πελοποννήσου τέτακται μὲν ἡ πόλις, καταντικρὺ τῆς παραλίας τῶν ἠλείων. ἔγγιστα δ᾽ αὐτοῖς ἔστι χώρα τῆς κατὰ ἓν ἄκρον τόπος. ἀπέχει γὰρ οὐ πλεῖον ἑκατὸν σταδίων. εἰς ἃ βλέπτας τήν τε ἄκραν καθ᾽ αὑτὴν ἠσφαλίσατο, καὶ τοῖς λιμέσι καὶ τοῖς νεωρίοις ὁμοῦ τεῖχος περιβαλών, ἐνεχείρει σπεύδειν πρὸς τὴν ἄκραν. χρωμένοις εἰς τὴν οἰκονομίαν, τοῖς ἐκ τοῦ παυσανίου πραγμάτων. ἔτι δὲ τοῦ τὰ τοιαῦτα γινομένου τοῦ βασιλέως, ἦλθεν ἐκ μακεδονίας ἄγγελος ἀναφέρων, ὅτι συμβαίνει τοὺς ἀκαρνᾶνας ὑπονενοικότας τὴν εἰς πελοπόννησον αὐτοῦ στρατείαν, ἀθροίζειν δυνάμεις, καὶ πρασκευὴν ποιεῖσθαι μεγάλην, κεκεικότας ἐμβαλεῖν εἰς τὴν μακεδονίαν. ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ νομίσας ἀναγκαῖον εἶναι βοηθεῖν κατὰ τάχος τῇ μακεδονίᾳ, τοὺς μὲν πρὸ τῶν ἀχαιῶν πρέσβεις ἀπέστειλε δοὺς ἀποκρισιν ὅτι τοῖς προηγγελμένοις ἐπαρκέσας, οὐλὸν προθυμότερον ποιήσεται μετὰ ταῦτα, τοῦ βοηθεῖν σφίσι κατὰ δύναμιν. αὐτὸς δ᾽ ἀναζεύξας, μετὰ σπουδῆς ἐποιεῖτο τὴν ἐπάνοδον. ἦν δὲ τὴν παρουσίαν ἐπιποίητο. μέλλοντος δὲ αὐτοῦ ἀναβαίνειν ἐν ἀμβρακικὸν κόλπον ἐξ ἀκαρνανίας εἰς ἤπειρον, παρῆν ἐφ᾽ ἑνὸς λέμβου δημήτριος ὁ φάριος ἐκπεπωκὼς παρὰ ῥωμαίων ἐκ τῆς ἰλλυρίδος. ἐπεὶ ὧν, ἐν οἷς περὶ τούτων ἡμῖν δεδήλωται. τοῦτον μὲν ὁ φίλιππος ἀποδεξάμενος φιλανθρώπως, ἐκέλευσε πλεῖν ὡς ἰδίᾳ κόρινθον. κακεῖθεν ἥκειν ἐξ θετταλίας εἰς μακεδονίαν. αὐτὸς δὲ ἀναβὰς τὴν ἤπειρον, προῆγε κατὰ σπουδὴν εἰς πόθεν. παραγενομένῳ δ᾽ αὐτοῦ εἰς μακεδονίας εἰς πέλλαν, ἀκούσαντες οἱ δαρδάνιοι παρὰ θρακῶν αὐτομόλων τὴν παρουσίαν τοῦ φιλίππου, καταπλαγέντες, πραχθῆναι μὲν οὐδὲν ἐποίησαν τὴν στρατείαν. καίπερ ἤδη σπένδεσθαι ὄντες τῇ μακεδονίᾳ. φίλιππος δὲ πυθόμενος τὴν τῶν δαρδανέων μετάνοιαν, τοῦ μὲν μακεδόνας ἀφῆκε πάντας, ὡς οὐ δι᾽ ὥρας συναγομένους. αὐτὸς δὲ παρελθὼν εἰς θετταλίαν, τὸ λοιπὸν μέρος τοῦ θέρους ἐν λαρίσῃ διῆγε. κατὰ δὲ τὸν καιρὸν τοῦτον ἀμίλιος ἐκ ἰλλυρίδος, εἰσῆλθε λαμπρῶς εἰς τὴν ῥώμην διὰ θεσσαλίας. αἰνίσας δὲ ζακανθον ἡρακλεῶς κατακράτος, διέλυσε τὰς δυνάμεις εἰς παραχειμασίας. ῥωμαῖοι δὲ πρὸς πεσούσης αὐτοῖς τῆς ζακανθαίων ἀλώσεως, πρεσβευτὰς ἔπεμπον αἰτήσοντας αἰνίσαν πρὸς κλεωδαίους. ἅμα δὲ πρὸς τὸν πόλεμον παρεσκευάζοντο, κατασκάπτοντες μὲν τοὺς πόλιον κορνήλιον, καὶ τιβέριον σεμπρώνιον. ὑπὲρ ὧν ἡμεῖς τὰ μὲν κατὰ μέρος, ἐν τῇ προτέρᾳ βίβλῳ δεδηλώκαμεν. νῦν δ᾽ ἀναμνήσεως χάριν αὐτὰ προσλαμβάνομεν, κατὰ τὴν ἀρχῆς ἐπαγγελίαν. ἵνα γινώσκηται τὰ κατάλληλα τῶν πραγμάτων. καὶ τὸν μὲν πρῶτον ἔτος ἔληγε τῆς προκειμένης ὀλυμπιάδος. πρὸς δὲ τοῖς αὐτωλοῖς ἤδη τῆς ἀχαιρεσίων καθηκόντων, στρατηγὸς ἡρέθη δεῖμαχος. ὃς πρωτικὰ τὴν ἀρχὴν παραλαβών, καὶ δὴ αὐτωλοὺς ἀθροίσας μετὰ τῶν ὅπλων, ἐνέβαλε εἰς δὴ ἄνω τόπους τῆς ἠπείρου, καὶ τὴν χώραν ἐδήου. θυμικώτερον χρώμενος τῇ καταφθορᾷ. δι᾽ οὐ πλεῖον οὐδὲν σφετέρας ὠφελείας. ἀλλὰ τῶν ἠπειρωτῶν βλάβης χάριν ἕκαστα συνετέλει. παραλυόμενος δὲ πρὸς δι᾽ ὅλου δωδώνης ἱερὸν, τάς τε στοὰς ἐνέπρησε· καὶ πολλὰ τῶν ἀναθημάτων διέφθειρε. κατέσκαψε δὲ καὶ τὴν ἱερὰν οἰκίαν. ὥστε μήτ᾽ εἰρήνης ὅρον, μήτε πολέμου πρὸς αὐτωλοὺς ὑπάρχειν. ἀλλ᾽ ἐν ἀμφοτέραις ταῖς πεισάσαις δοὺς τὰ κοινὰ τῶν ἀνθρώπων ἔθη καὶ νόμιμα χρῆσθαι ταῖς ἐπιβολαῖς. οὗτος μὲν δὴ ταῦτα καὶ διαπραξάμενος, ἐπανῆγεν αὖθις εἰς τὴν οἰκίαν. τοῦ δὲ χειμῶνος ἔτι προβαίνοντος καὶ πάντων ἀπολιπόντων τὴν πρασίαν τοῦ φιλίππου δι᾽ ὃν καιρὸν, ἀναλαβὼν ὁ βασιλεὺς χαλκᾶς πάσας μὲν τετραχιλίους, πλατὰς δὲ δισχιλίους, καὶ κρᾶτας τετρακοσίους, πρὸς δὲ τούτοις ἱππεῖς δὴ δοὺς τὴν αὐλὴν εἰς τετρακοσίους, προῆγεν ἀπὸ λαρίσης. καὶ διαβιβάσας τούτους ἐκ θετταλίας εἰς εὔβοιαν, κακεῖθεν εἰς κῦνον, ἦκε δι᾽ εὐριπίας ὁ μενεκλείδης

εἰς κόρινθον

εἰς κόρινθον τοὺς ἀχαιοὺς χειμερινάς. ἐνδρᾶσιν μὴ λαθραίαν ποιούμενος τὴν παρασίαν οὕτως, ὥστε μηδένα πελοποννησίων ὑπονοῆσαι δ' γε γνώς. κλείσας δὲ τὰς πύλας ἡ κορίνθου, μὴ διαλαβὼν τὰς ὁδοὺς φυλακῆς, τῇ κατὰ πόδας, ἄρατον μὲν δν πρεσβύτερον ἐκ τ σικυῶνος μετεπέμπετο. γράμματά τε πρὸς δν στρατηγὸν τῶν ἀχαιῶν μὴ πρὸς τὰς πόλεις ἀξαποστεῖλαι. ἐν οἷς διασάφει πότερα τοῦ δεῖ σῶσαι τὰν πάντας ἐν τοῖς ὅπλοις. ταῦτα δὲ οἰκονομήσας, ἀνέζευξε. μὴ προελθὼν κατεστρατοπέδευσε τ φλιασίας πρὸς δ' νοσκούσιον. κατὰ δὲ δν αὐτοὺς καιροὺς δύο πόλεις ἔχων ἀλείων δύο λόχους, μετὰ τῶν πειρατῶν καὶ μισθοφόρων, ὡς ἐπὶν δν πάντας εἰς χιλίους καὶ διακοσίους, ἅμα δὲ καὶ τούτοις ἱππεῖς ἑκατὸν ἐκ φωφίδος ἐποιεῖτο τὴν πορείαν, ἀφ' ἧς φενίκης καὶ συμφαλίας. οὐλτὶ μὲν εἰλὼς τῶν κατὰ δν φίλιππον βολόμενος δὲ κατασῦραι τὴν τῶν σικυωνίων χώραν, τ δὲ νυκτὸς ἡ αὐτῆς ἐν ᾗ συέβαινε στρατοπεδεύειν δν φίλιππον δν, παραλλαχὼς τὴν στρατοπεδείαν τοῦ βασιλέως περὶ τὴν ἐωθινὴν ἐμβάλλειν εἰς τὴν σικυωνίαν, τῶν δὲ παρὰ τοῦ φιλίππου κρατῶν τινὲς ἀπολελοιπότες τὰς τάξεις καὶ μὴ χνεύοντες δν τὰς προνομάς, ἐμπίπτουσιν εἰς δν δν εἰς δν δν ἐπίδαρ. οὓς ἀνακείνας καὶ σωθεὶς τὴν παρουσίαν τῶν μακεδόνων ὁ προειρημένος, οὐδενὶ πω πάσας φανερὸν οὐλτὶ τῶν πρὸς πέλωκότων, ἀναλαβὼν τὴν δύναμιν ἀφ' ὑποροφῆς, ἄνθυσ ἀνέλυε τὴν αὐτὴν ὁλὸν, ἐν ᾗπερ ἦκεν. βολόμενος, ἅμα δὲ καὶ κατελπίζων καταχήσειν δν μακεδόνας ἀνεκβαλὼν τὴν συμφαλίαν. καὶ σωάπας τοὺς ὑποκειμένους δυχωρίας. ὁ δὲ βασιλεὺς οὐλτὶ εἰλὼς τῶν δν δν ὑπεναντίους κατὰ δὲ τὴν αὐτοῦ πρόθεσιν αὐξεύξας τὴν ἐωθινὴν προῆγε. κρίνων ποιεῖσθαι τὴν πορείαν, παρ' αὐτὸν δν σύμφαλον, ὡς ὠθ' τὰς καφύας. ἐνθάδε γὰρ ἐγγράφει τοῖς ἀχαιοῖς συναθροίζεσθαι μετὰ τῶν ὅπλων. ἡ δὲ προωτορείας τῶν μακεδόνων ἐκβαλούσης ὠθ' τὴν ὑποβολὴν τὴν δν δὲ καλούμενον ἀκέραυρον, ἣ προκεῖται ἡ τῶν στεμφυλίων πόλεως δν δέκα στάδια, ἅμα συνεκύρησε καὶ τὴν τῶν ἀλείων προωτορείαν συμπεσεῖν ὠθ' τὴν ὑποβολήν. ὁ μὲν γὰρ δύειρίδας σωνοήσας δ' γε γνὼς ἐκ τῶν προσηγγελμένων, παραλαβὼν μθ' ἑαυτοῦ τινὰς τῶν ἱππέων, ὑ διαβὰς δν ἐνεσῶτα καιρόν, ἐποιεῖτο τὴν ἀναχώρησιν εἰς τὴν φωφίδα τὰς αὐλίας. δ' δὲ λοιπὸν πλῆθος τῶν ἀλείων ἔγκαταλελειμμένον ὑπὸ τοῦ προεσῶτος. ὑ γε γνὼς ἐκπλαγὲς ὠθ' ἡ συμβεβηκότι, κατὰ πορείαν ἔμενε διαπορούμενον τι δεῖ ποιεῖν, καὶ ποῖ τρέπεσθαι. δ' μὲν γὰρ πρῶτον αὐτῶν οἱ προεσῶτες, ὑπελάμβανον τῶν ἀχαιῶν τινὰς αὐτὴ συμβεβοηθηκέναι. καὶ μᾶλις' ἦ πάντων αὐτὸν οἱ χαλκάσπιδες. μεγαλοπολίτας γὰρ ἦσαν τούτοις ἐδόξαζον. ἀφ' ὑποτούτοις ὅπλοις κεχρῆσθαι δν προειρημένοις ἐν ᾗ δν στασίαν, ἐν ᾗ πρὸς κλεομένην κινδύνῳ, καθοπλίσαντος αὐτὸν δν τοῦ βασιλέως, πρὸς τὴν παροῦσαν χρείαν. ὑπόπτερα ἀπεχώρουν τηροῦντες τὰς τάξεις πρός τινας ὑποδρᾶξίους τόπους οὐκ ἀπελπίζοντες τὴν σωτηρίαν. ἅμα δὲ ᾗ προάγοντας αὐτοῖς δν μακεδόνας σύνεγγυς γενέσθαι, λαβόντες ἔννοιαν τοῦ κατ' ἀλήθειαν ὄντος, πάντῃ ὥρμησαν πρὸς φυγὴν ῥίψαντες τὰ ὅπλα. ζωγρεῖα μὲν δν ἐάλωσαν αὐτῶν δν χιλίοις καὶ διακοσίοις. δ' ὑ λοιπὸν ἐφθάρη πλῆθος. δ' μὲν, ὑπὸ τ μακεδόνων. δ' δὲ, ὑπὸ τῶν κρημνῶν. διέφυγον δ' οὐ πλείους τῶν ἑκατόν. ὁ δὲ φίλιππος, τάτε σκύλα καὶ δν αἰχμαλώτους εἰς κόρινθον ἀποπέμψας, εἶχε τῶν προκειμένων. ᾗς δὲ πελοποννησίοις πᾶσι, παράδοξον ἐφάνη δ' γε γνὼς. ἅμα μὲν ἥκιστα τὴν παρασίαν, καὶ τὴν νίκην τοῦ βασιλέως. διανοσάμενος δὲ τὴν πορείαν ἀφ' ἧς ἀρκαδίας, καὶ πολλὰς αὐαδεξάμενος χιόνας ὑ παλαιοπορείας ἐν ταῖς δν λίγυς γὰρ ὑποβολαῖς, τῇ τρίτῃ τῶν ἡμερῶν, κατ' ἦρε νύκτωρ εἰς καφύας, θεραπεύσας δὲ τὴν δύναμιν ὠθ' δύ' ἡμέρας ἐνταῦθα, καὶ προσαναλαβὼν ἄρατον δν νεώτερον, καὶ δν ἅμα τούτοις ἠθροισμένους τῶν ἀχαιῶν, ὡς ἐπὶν τὴν ὅλην δύναμιν εἰς δν μυρίους, προῆγε ἀφ' ἧς κλειτορείας ὡς ὠθ' φωφίδος. συναθροίζων ἐκ τῶν πόλεων ὧν διεπορεύετο βέλη καὶ κλίμακας. ἡ δὲ φωφὶς, ἔτι μὲν ὁμολογούμενον καὶ παλαιὸν ἀρκάδων κτῖσμα τῆς ἀζανίδος. κεῖται δὲ τῆς μὲν συμπάσης πελοποννήσου κατὰ τὴν μεσόγαιαν. αὐτῆς δὲ τῆς ἀρκαδίας, ὠθ' τοῖς πρὸς θυσμιὰς πέρασι. συναπλούσης τοῖς δν τὰς ἑκατέρας κατοικοῦσι τῶν προσεσπερίων ἀχαιῶν

ἐπίκειται δ' ὑφ' ὧν, τὴ τῶν ἠλείων χώρᾳ. μθ' ὃν συνέβαινε τότε πολιτεύεσθαι αὐτήν. πρὸς ἣν φίλιππος ἐκ τῶν καφύων ἀνύσας, κατεσκεύαζε πόλιν ὑπὲρ κειμένης βαθύ. ἀφ' ὧν ἦν κατεπλεύειν τὴν τε πόλιν ὅλως ἀσφαλῶς, καὶ τὸν πειραὶ αὐτῆς τόπον. ἐπιθεωρῶν δὲ τὴν ὀχυρότητα τῆ φιλίππου ὁ βασιλεὺς, ἠπορεῖτο τί χρὴ ποιεῖν, τὴν ἀφ' ἑσπέρας πλησίαν αὐτῆς, καταφέρεται λάβρως χειμάρρους ποταμός. ὃς κατὰ δὴ πλεῖστον μέρος τῆ χειμῶνος, ἄβατός ἐστι. ποιεῖ δὲ ἡ δὲ πᾶσα ἐχυρὰν ἡ ἀνὰ πρόσοδον τὴν πόλιν δὴ δὲ μέγεθος τῆ κοιλώματος. ὁ καταβραχὺ δὴ χρόνῳ κατείργασται. φερόμενος δὲ ὑπορρείων τὸν τόπον. πρὸ δὲ τὴν ἀπ' ἀκρου πλησίαν ἔχειν δὴν ἐρύμανθον, μέγαν καὶ λάβρον ποταμόν. ὑπὲρ οὗ πόλις ἡ πολλῶν πεφύλακται λόγῳ. τῆ δὲ χειμάρρου πρὸς πίπτοντος πρὸς δὴν ἐρύμανθον ὑπὸ δὲ πρὸς μεσημβρίαν μέρος τῆ πόλεως, συμβαίνει τὰς μὲν ζεῖς ἐπιφανείας αὐτῆ. ὑπὸ τῶν πετρῶν δὴ λαμβανομένας, ἀσφαλίζεσθαι δὴν προειρημένον τόπον. τῆ δὲ λοιπῆ τῆ πρὸς ἄρκτον βαθὺς ἐρυμὸς ἐπίκειται τετειχισμένος. ἄκρας δὲ ὑφηλὰς καὶ πραγματικῆς λαμβάνων τάξιν. ἔχειν δὲ καὶ τεῖχη ἀναφέροντα δὴ μετέωρα ἡ τὰς κατασκευάς. πρὸς δὲ τούτοις βοήθειαν συνέβαινε πεπὶ τῶν ἠλείων εἰς πεπλωκέναι. ἡ δὴν δύσιν ἐκ τῆ φυγῆς ἀναστρεφομένων ὑπάρχειν ἐν αὐτῆ. ταῦτ' δὴν πάντα συνορῶν ἡ λογιζόμενος ὁ φίλιππος, τὰ μὲν, ἀφίστατο τοῖς λοιπομοῖς, τοῦ βιάζεσθαι ἢ πολιορκεῖν τὴν πόλιν. τὰ δὲ, προθύμως εἶχε, τὴν δύκαιείαν ὁρῶν τοῦ τόπου. καθόσον γὰ ἐκεῖτο τοῖς ἀχαιοῖς καὶ ζοῖς ἀρκάσι, καὶ πολεμιώτερον ὑπῆρχε τῆς ἠλείας ἀσφαλέστερ, κατὰ τοσοῦτο πάλιν κρατηθὲν, ἔμελλε τῶν μὲν ἀρκάδων προκεῖσθαι, κατὰ δὲ τῶν ἠλείων ὀχυρώτερον ὑπάρξειν τοῖς συμμάχοις εὐκαιρον. διόπερ ὠθεῖ δὴν μέρος ὁρμίζεσθαι τῆ γνώμη πρὸς τοῖς μακεδόσιν ἅμα δὲ φοτὶ πᾶσιν ἀεὶ στοιεῖσθαι. ἢ μεσκευασμένος ἑτοίμως ὑπάρχειν. μετὰ δὲ ταῦτα ἀναβὰς τὴν κατὰ δὴν ἐρύμανθον πέφυραν, ὑσπλῆ ἐμπρλὼν σάντος δὴ δὲ πρόσδεξον τ' ἐπιβολῆς, ἦκε πρὸς αὐτὴν ἣν πόλιν ἐνεργῶς ἢ καταπληκτικῶς. οἱ δὲ κατὰ δὴν δύσιν σίαν, ἢ πάντες. οἱ κατὰ τὴν πόλιν ἀνεώρουν δὴ ζοῖς συμβαίνοντι, τῷ τε πεῖσθαι μηδ' ἂν, δὲ ἐφόδου πολμῆσαι δὴν πολεμίους προσβαλεῖν ἡ βιάζεσθαι πρὸς οὕτως ὀχυρὰν πόλιν, μή τε χρόνιον ἂν, συσκάσαι ἡ πλιορκίαν δὴ τὴν τ' καιρῶν πείσασιν. ἅμα δὲ ταῦτα λογιζόμενοι, ἀνεώρουν ἀλλήλοις σπεύδοντες, μὴ πεᾶξιν ὁ φίλιππος εἰς δὲ τῶν ἐν δὴν συνεσαμένος κατὰ δὴ πόλεως. ἐπεὶ δ' ὑπὸ ἐώρων τοιοῦτον δὲ αὐτῶν γινόμενον, ὥρμησαν οἱ μὲν πολείους δὴ τὰ τείχη βοηθήσοντες. οἱ δὲ μισθοφόροι τ' ἠλείων κατά τινα πύλη ὑπὲρ σέξιον δὲ ἦλθον. ὡς ἐπιθησόμενοι ζοῖς πολεμίοις. ὁ δὲ βασιλεὺς ἀναταξας κατὰ ζεῖς τόπους δὴν προσοίσοντας δὲ τείχη τὰς κλίμακας, ἐπ τούτοις ὁμοίως μεθίστας δὴν ἄλλους μακεδόνας, μὴ ταῦτα δὲ τῶν σκευωμάτων ἀποδοὺς ἑκάστοις δὲ σώθημα, πανταχόθεν ἅμα τὴν προσβολὴν ἐποιεῖτο ζοῖς τείχεσι. δ' μὲν δὴν πρῶτον ἡμύνοντο γενναίως οἱ κατέχοντες τὴν πόλιν. καὶ πολλοὺς δὲ τῶν κλιμάκων ἀπέρριπτον, ἐπεὶ δ' ἥψατο χορηία τῶν ξελῶν ἢ τῶν ἄλλων τῶν πρὸς τὴν χρείαν ἐπιτηδείων ἐνέλιπεν, ὡς ἂν, ἐκ τ' καιρῶν τ' πασκευῆς γεγενημένης, οἵτε μακεδόνες οὐ κατεσκήπτοντο δ' νόμῳ, ἀλλ' ὑπὸ τὴν τ' ῥιφέντες ἀπὸ τῶν κλιμάκων χώραν ὁ καὶ τόπον ἀμελήτως ἐπέβαινε, τέλος οἱ μὲν ἐκ τ' πόλεως ξαπέντες, ἔφθυσεν πάντες πρὸς τὴν ἀκρόπολιν. τ' δὲ πὰ τ' βασιλέως, οἱ μὲν μακεδόνες ἐπέβησαν τ' τείχους. οἱ δὲ κρῆτες πρὸς δὲ κατὰ τὴν ὑπορρείων πύλη ἐξελθόντας τ' μισθοφόρων συμμίξαντες, ἀνάγκασαν αὐτοὺς δυσὶ κόσμῳ ῥίψαντας τὰ ὅπλα φεύγειν. οἵτε ἐπικείμενοι καὶ προσφέροντες χεῖρας ἔφυσεν πεσον ἀφ' ἣ πύλης. ἐξ δὲ ἔφθη πάντα χόθεν ἅμα καταληφθῆναι τὴν πόλιν. οἱ μὲν δὴ ὑφηνοι μὲ τέκνων καὶ γυναικῶν ἀπεχώρησαν εἰς τὴν ἄκραν. ἅμα δὲ τούτοις οἱ πρὸς δὴν δύσιν. ὁμοίως δὲ καὶ λοιπὴν πλῆθος τῶν διασωζομένων. οἱ δὲ μακεδόνες εἰς πεσόντες, τὴν μὲν ἐνδημιαν ἅπασαν ἐκ τ' οἰκιῶν πραγμα διήρπαζον, μὲ δὲ ταῦτα λαὸς οἰκίας ἐπισκηνώσαντες, κατεῖχον λὴν πόλιν. οἱ δὲ συμπεφθυρότες εἰσ λὴν ἀκρόπολιν, ὑπομιᾶς σφίσι πασκευῆς ὑπαρχούσης, προορώμενοι δ' μέλλον, ἐγνωσαν ἐγχειρίζειν σφᾶς αὐτοὺ, πρὸ φιλίππῳ. πέμψαντες δὲ κήρυκα πρὸς δὴν βασιλέα, λαβόντες συγχώρημα πρὶ πρεσβείας, ἐξαπέστελλαν δὲ ἄρχοντας

καὶ μετὰ

ἢ μετὰ τούτων βουλεύσαιμι. οἱ δὲ ποιησάμενοι στρατιὰς, ἔλαβον τὴν ἀσφάλειαν διὰ τῆς συμπεφευγότων ὁμοῦ ξένοις καὶ πολίταις. οὗτοι μὲν δὴ ἀνθ' ὧν ἐπανῆλθον ὅθεν ὥρμησαν. ἔχοντες πρόφασιν μένειν κατὰ χώρας ἕως ἂν, ἡ δύναμις αὐξηθῇ. μή τινες ἀπειθήσαντες τῶν στρατιωτῶν διαρπάσωσιν αὐτούς. ὁ δὲ βασιλεὺς ἐπιγενομένης χίονος, ἀναγκάσθη μεῖναι ἐπὶ τόπου τινὰς ἡμέρας. ἐν αἷς συναγαγὼν τοὺς πρώτους τῶν Ἀχαιῶν, πρῶτον μὲν τὴν ὀχυρότητα καὶ τὴν βύκαιαν ἐπεδείκνυε τῆς πόλεως πρὸς ὃν ἐνεστήκει πόλεμον. ἀπελογήσατο δὲ καὶ τὴν αἵρεσιν καὶ τὴν ἔννοιαν ἣν εἶχε πρὸς τὸ ἔθνος. ὡς δὲ πᾶσιν ἔφη. καὶ νῦν παραχωρεῖν καὶ διδόναι τοῖς Ἀχαιοῖς τὴν πόλιν. προκεῖσθαι γὰρ ἀνάγκη τὰ δυνατὰ χαρίζεσθαι καὶ μηδὲν ἐλλείπειν προθυμίας. ἐφ' οἷς βουλευσόντων ἀνάγκη τῶν τε πολεμίων καὶ τῶν πολλῶν, διαλύσασθαι τὴν ἐκκλησίαν, οἱ μὲν φίλιππος μετὰ καὶ δυνάμεως αὐξήσας, ὡς λασιῶνος ἐπιεῖτο τὴν πορείαν. οἱ δὲ φωκέων καταβάντες ἐκ τῆς ἄκρας, ἐκομίσαντο τὴν πόλιν καὶ τὰς οἰκήσεις ἑκάστοις τὰς αὐτῶν. οἱ δὲ πολλοὶ καὶ βύκαιαν, ἀπῆλθον εἰς τὴν κόρινθον. κακεῖθεν εἰς αὐτολίαν. τῶν δ' ἀχαϊκῶν ἀρχόντων οἱ πρόσοντες εἰς μὲν τὴν ἄκραν ἐπέστησαν μετὰ φυλακῆς ἱκανῆς πρόσλαον σικυώνιον. εἰς δὲ τὴν πόλιν πυθίαν, πελληνέα. καὶ τὰ μὲν πολλὰ φωκίδα, διοῦρον ἀπετελέσθη δὲ ζόπυρον. οἱ δὲ πραφυλάσσοντες δὲ λασιῶνα τὰ ἡλείων, συνέντες τὴν παρουσίαν τῶν μακεδόνων, πεπεισμένοι δὲ καὶ τὰ γεγενημένα πολλὰ τὴν φωκίδα, πραχθὲν τὴν πόλιν ἀξέλιπον. ὁ δὲ βασιλεὺς ὡς θᾶττον ἦκε ταύτῃ μὲν ἀξεφόβησε πρέλαβε. συναύξων δὲ τὴν προθεσμίαν ἣν εἶχε πρὸς τὸ ἔθνος, πρέσβεις δὲ καὶ δὲ λασιῶνα τοῖς ἀχαιοῖς. ὁμοίως δὲ καὶ τὴν στρατὸν ἐκλιπόντων τῶν ἡλείων, ἀπῆκαν τοὺς τελφουσίους. ταῦτα δὲ διαπραξάμενος, ἦκε πομπαῖος εἰς ὀλυμπίαν. θύσας δὲ τῷ θεῷ, καὶ τὸν ἡγεμόνας ἑστιάσας ἅμα δὲ καὶ τὴν λοιπὴν προσανεπαύσατο δυνάμιν ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας, μεθ' ταῦτα πάλιν αὐξήθησε. καὶ προσελθὼν εἰς τὴν ἠλείαν, τὰς μὲν προνομὰς ἐποιήσατο κατὰ τὴν χώρας. αὐτὰς τε κατέστρεψατο πρὸς δὲ καλούμενον ἀρτεμίσιον. προσεξάμενος δ' ἐν ταύτῃ τὴν λείαν, μετέβη πάλιν ἐπὶ δὲ νοσκούσιον. διομένης δὲ τὴν χώρας, πολὺ μὲν ἦν δὲ τῶν ἁλισκομένων πλῆθος. ἔτι δὲ πλέον δὲ συμφεύγειν εἰς τὰς παρακειμένας κώμας καὶ δὲ ἐρυμνοῖς τῶν τόπων. συμβαίνει δὲ τὴν τὰ ἡλείων χώραν, διαφέροντας οἰκεῖσθαι καὶ γέμειν σωμάτων καὶ κατασκευῆς πρὸ τὴν ἄλλην πελοπόννησον. ἔνιοι γὰρ αὐτῶν οὕτω σέργιος δὲ εἰς τῶν ἀγρῶν βίον. ὥστε τινὰς ἐπὶ δύο καὶ ξεῖς γενεὰς ἔχοντας ἱκανὰς οὐσίας, μὴ πραβεβηκέναι τὸ παρὰ πάντ' εἰς ἠλείαν. ὅθεν δὲ γίνεται, δι' δ' μεγάλην ποιεῖσθαι σπουδὴν καὶ πρόνοιαν δὲ πολιτευομένους τῶν εἰς τὰ χώρας κατοικούντων, ἵνα τό τε δίκαιον αὐτοῖς ἐπὶ τόσον διεξάγηται, καὶ τῶν πρὸς βιωτικὰς χρείας μηδὲν ἐλλείπῃ. δοκοῦσι δέ μοι πάντα ταῦτα, καὶ διὸ δ' πλῆθος μὴ τὰ χώρας δ' παλαιὸν ἐπινοῆσαι καὶ νομοθετῆσαι. δ' δὲ πλεῖστον, δι' δ' ὑπάρχοντά ποτε πρὸ' αὐτοῖς ἱερὸν βίον. ὅτε λαβόντες πρὸ τῶν ἑλλήνων συγχώρημα διὰ δ' ἀγῶνα τῶν ὀλυμπίων, ἱερὰν καὶ ἀποθέσθαι τὸν ὅπλον τὴν ἠλείαν, ἄπειροι παντὸς ὄντες πολέμου, καὶ πάσης πολεμικῆς παρασκευῆς. μεθ' δὲ ταῦτα διὰ τὴν ἀρκάδων ἀμφισβήτησιν ποτὲ λασιῶνος καὶ τὴν πατρίδος γῆς ἀναγκασθέντες ἐπαμύνειν τῇ χώρᾳ, καὶ μεταλαβεῖν τὰς ἀγωγὰς τῶν βίων, οὐκ ἐπὶ ποτὲ τὸ πάλιν ἀνακτήσασθαι παρὰ τῶν ἑλλήνων τὴν παλαιὰν καὶ πάτριον ἀσυλίαν, οὐδὲ τὴν τυχοῦσαν ἐπιμέλειαν ἔσχον. ἀλλ' ἐμειναν οὐκ ὀρθῶς κατὰ γένος τὴν ποτὲ τὸ μέλλοντες πιοῦσθαι πρόνοιαν. εἰ γὰρ ἅπαντες βουλόμεθα τοῖς θεοῖς τυχεῖν, καὶ πᾶν ἐποιούμεθ' ἂν ἐπειρώντες αὐτῆς μετέχειν, καὶ μόνον οὐκ τῶν νομιζομένων ἀγαθῶν ἀναμφισβητητότατον ὄντι πᾶσ' ἀνθρώποις, λέγω δὲ τὴν εἰρήνην, ταύτῃ δυνάμενοι τινες μετὰ τοῦ δικαίου καὶ καθήκοντος παρὰ τῶν ἑλλήνων εἰς πάντα δ' χρόνον ἀδήλετον κ[ά]θαι παρολιγωροῦσι, ἢ προυργιαίτερόν τι ποιοῦνται τούτου, ὡς οὐκ ἂν, ὁμολογουμένως ἀγνοεῖν δόξαιμεν. νὴ δι' ἀλλ' ἴσως βουλεύθετοι τοῖς πολεμεῖν καὶ παρασπονδεῖν πεθυμένοις, ἐκ τῆς τοιαύτης ἀγωγῆς γίνονται τῶν βίων. ἀλλ' ἐκεῖνο μὲν ἄδηλον. κἂν ποτε γένηται, δυνάμενοι κοινῆς ἐπὶ τῶν ἑλλήνων τυγχάνειν ἐπικουρίας. πρὸς δὲ τὰς κατὰ μέρη ἀδικίας, ἐπιγενομένης τοῖς βίοις χορηγίας ὅπερ εἰκὸς γίγνεσθαι πάντα χρόνον ἐν εἰρήνῃ διάγειν, λῆλον ὡς οὐκ ἂν, ἀπορήσαιμεν ξένων καὶ μισθοφόρων, τῶν κατὰ

τόπους ἢ καιροὺς προφερομένων. νῦν δὲ σάνιον καὶ παράδοξον φαίνοτες, ἐν σωνέχεσι πο
λέμοις καὶ καταφθοραῖς, τήν τε χώραν ἔχοντες ἡδὺ βίοις. ταῦτα μὲν δὴ ἡμῖν τὰ πλείονα σπο
μνήσεως εἰρήσθω χάριν. ἐπεὶ δὲ τὰ τῶν καιρῶν, οὔτε σοτε πρότερον δύφυες ἔραν ἀπόδεσιν ἔσχη
κε φιλοῦν παρὰ πάντων ὁμολογουμένως κέκριται τὴν ἀσυλίαν. τὴν δὲ χώραν καθάπερ ἐπά
νω προεῖπον ὡσὶ τῆς παλαιᾶς σωνηθείας οἷον ἀθυρμάτων ἐμμενόντων, οἰκοῦσι διαφερόντως
οἱ λαοί, διὸ καὶ κατὰ τὴν Φιλίσσου παρασίαν, ἄσυλετον μὲν ἦν σὺ τῶν ἁλισκομένων σπλῆ
θος. ἔτι δὲ σπλεῖον σὺ τῶν συμπεφυγότων. σπλείσκις δ' ἀποσκευὴ καὶ σπλεῖστος ὄχλος ἤθροί
σθη σωμάτων ἡθρεμμάτων εἰς σὺ χωρίον, ὁ καλοῦσι θαλάμας. ὄρος δ', τήν τε χώραν τὴν σε
ριέχουσι σενὴν ἔχειν καὶ δυσέμβολον. τό τε χωρίον ἀπεργασμάτευτον καὶ δυσπρόσοδον. ἀκούων δ'
ὁ βασιλεὺς σὺ σπλῆθος τῶν συμπεφυγότων εἰς σὺν προφερομένου τόσον. ἡ κρίνας μηδὲν ἀβασάνι
στον μηδ' ἀπείραντον ἀπολιπεῖν, τοῖς μὲν μισθοφόροις προκατελάβετο σὺς σὺ τ' εἰσβολὰς σὺ
φυσσὸς κειμένοις τόποις. αὐτὸς δὲ τὴν ἀποσκευὴν κατελιπὼν ἐν σῷ χάρακι, ἦγε σὺ σπλεῖον μέ
ρος τ' δυνάμεως σὺς πλατάσας ἡ σὺζώνους, προῆγε ἀπὸ τῶν στενῶν. σύνενος δὲ κωλύοντος, ἦκε
πρὸς σὺ χωρίον. κατασπλαέντων δὲ τῶν πφυγότων τὴν ἔφοδον, ἅτε λίαν πρὸς πᾶσαν πολε
μικὴν χρείαν, ἀπείρως ἡ ἀπαρασκεύως διακειμένων, ἅμα δὲ συνδιαμηκότος ὄχλου συμ
φετώδους, ταχέως παρέδοσαν αὐτούς. ἐν οἷς ἦσαν καὶ μισθοφόροι διακόσιοι μιγάδες, οὓς ἦκεν
ἔχων ἀμφιάσματος ὁ στρατηγὸς τῶν ἁλείων. οὗ φίλιππος κυρίευσας ἀποσκευῆς τε πολλῆς καὶ
σωμάτων σπλειόνων ἢ πεντακισχιλίων, πρὸς τούτοις τεθάπτοσα. λείας ἀναρίθμητον ἀγέλα
σμος σπλῆθος, τό τε μὴ ἐπανῆλθε πρὸς χάρακα. μετὰ δὲ ταῦτα τ' δυνάμεως σωρμημού
σης αὐσὺ παντοδαπῆς ὠφελείας, βαρὺς ὢν ἡ δύχρηστος, ἀνεχώρει ἀπὸ ταῦτα καὶ κατέζυξε
πάλιν εἰς τὴν ὀλυμπίαν. ἀπελθὼν δὲ ὅς ἦν μὲν εἰς τῶν σὺν αὐτοῦ πόνῳ καταλειφθέντων ἐσπό
δων τ' σπολὸς, σπλεῖστον δ' ἐτύγχανε τό τε δυνάμενος πρὸ σὺ βασιλεῖ, βαλόμενος δ' τ' ἀχαιῶν
ἔθνος διαπεῖσαι εἰς πρασπλησίαν διάθεσιν τῇ θετταλῶν, ἐπεβάλετο πρᾶγμα ποιεῖν μοχθηρόν.
θετταλοὶ γὰ ἐδόκουν μὲν κατὰ νόμους σπολιτεύειν, καὶ σπολὺ διαφέρειν μακεδόνων. διέφερον
δ' οὐδέν. ἀλλὰ πᾶν ὁμοίως ἔπασχον μακεδόσι. καὶ πᾶν ἐναντίον δ' προστατόμενον τοῖς βασι
λικοῖς. διὸ μὴ πρὸς ταύτῃ ἁρμοζόμενος τὴν σύνθεσιν ὁ προφερμένος, ἐπεβάλετο καταπειρά
ζειν τῶν συστρατευομένων. ὑ μὲν δὴ πρῶτον ἐπέτρεπε τοῖς μακεδόσιν ἐκβάλλειν ἐκ τῶν σταθμῶν
ἀεὶ, σὺς προκατέχοντας τῶν ἀχαιῶν καταλύσεις. ὁμοίως δὲ κ' τὴν λείαν ἀφερεῖσθαι. μετὰ δ'
ταῦτα τὰς χεῖρας προσέφερε δὴ τῶν σωηρετῶν σὺ τὰς τυχούσας αὐτίας. σὺς δ' συναγανακ
τοῦντας ἢ προσβοηθοῦντας θῖς μαστιγουμένοις, πρὸς ὀργὴν αὐτὸς εἰς τὴν ἄλυσιν ἀπῆγε πεπεσμένους
ἀπὸ τοῦ τοιούτου τρόπου. ὑ κατὰ βραχύ, λήσειν εἰς συνήθειαν ἀναγαγὼν, τοῦ μηδένα μηδὲ
ἡγεῖσθαι λοιπὸν ὁ ὅταν πάσχῃ τις σπὸ τ' βασιλέως. κ' ταῦτα μικροῖς χρόνοις ὕστερον μετ' αὐτὸ
νου συνεστρατευμένους ἡδέως σὺς ἀχαιούς, ὅτι παντὸς λοιποῦ λαβεῖν πεῖραν σπέμε
ναν, ἐφ' ᾧ μὴ ποιεῖν κλεομενίδι δ' προστατόμενον. οὐ μὴν ἀλλὰ συστραφέντων τινῶν ἀχαϊκῶν
νεανίσκων. κ' προστιθέντων θῖς σπολὺ δ' ἄρατον κ' διασκεφούντων τὴν ἀπελλοῦ βούλησιν,
ἦκον σὺ δ' φίλιππον, οἱ σπολὺ δ' ἄρατον, κρίναντες ἐν ἀρχῇ σπολὺ τῶν τοιούτων ἐνίστασθαι ἡ
μὴ καταμέλλειν. ἐν τυχόντων δ' αὐτῶν σῷ βασιλεῖ σπολὺ τούτων, διακούσας ὁ φίλιππος τὰ πε
ρὶ σὺ νόητα, σὺς μὲν νεανίσκους πρεκάλει θαρρεῖν, ὡς σύνενος αὐτοῖς ἐπισυμβησόμενα τοιούτου.
σῷ δ' ἀπελλεῖ πρήγγελε, μηδὲν ἐπισπάσθαι τοῖς ἀχαιοῖς, χωρὶς τ' τ' στρατηγῶν γνώμης. φί
λιππος μὲν δὴ κατὰ τὴν ὁμιλίαν τὴν πρὸς σὺς ἐν σπάθροις διαξίβοντας, κ' κατὰ τὴν ἐν τοῖς
πολεμικοῖς πρᾶξιν ἡ τόλμαν, οὐ μόνον πρὸ τοῖς στρατευομένοις, ἀλλὰ κ' πρὸ τοῖς λοιποῖς
πᾶσι πελοποννησίοις σὺδοκίμει. βασιλέα δ' πλείσιν ἀφορμὰς ἐκ φύσεως κεχορηγημένον πρὸς
πραγμάτων κατάληψιν, οὐκ σύμαρες εὑρεῖν. κ' γὰ ἀρχίνοια κ' μνήμη ἡ χάρις ἐσθὴν αὐσὺ δι
αφέρουσα. πρὸς δὲ τούτοις, ἐσίφασις βασιλικὴ κ' δυναμις, σ' δὲ μέγιστον. πράξις ἡ τόλμα
πολεμικὴ. κ' πότ' ἦν σ' ταῦτα πάντα κατηγωνισάμενον κ' ποιῆσαν ἐκ βασιλέως σύφυους,
τύραννον ἄγριον, οὐκ σύχερὲς σὺ βραχέως διηλῶσαι. διὸ κ' περὶ μὲν τούτων σκέπτεσθαι κ' διαφρεῖν

ἄλλος

ἄλλος ἁρμόσει καιρὸς, μᾶλλον τοῦ νῦν ἐνεστῶτος. ὁ δὲ Φίλιππος ἐκ τῆς Ὀλυμπιάδος ἀναζεύξας τὴν ἐπὶ Φαραίαν ἦλθεν εἰς Τέλφουσαν. κἀκεῖθεν εἰς Ἠραίαν. καὶ τὴν μὲν Λείαν ἐλαφυροπώλει. τὴν δὲ Γέφυραν ἐπεσκεύαζε τὴν κατὰ τὸν Ἀλφειόν. βουλόμενος ταύτῃ ποιήσασθαι τὴν εἰς Τριφυλίαν εἰσβολήν. κατὰ δὲ τοὺς αὐτοὺς καιροὺς διεῖμαχος ὁ τῶν Αἰτωλῶν στρατηγὸς, τῶν μὲν Ἠλείων σφίσι βοηθεῖν προθυμουμένοις, ἑξακοσίους δὲ Αἰτωλοὺς καὶ στρατηγὸν φυλίσαν αὐτοῖς ἐξέπεμψεν. οὗ παραγενόμενος εἰς τὴν Ἠλείαν, καὶ παλαιὸν μισθοφόρους τῶν Ἠλείων ὄντας εἰς πεντακοσίους καὶ πολιτικοὺς χιλίους, ἅμα δὲ τούτοις τοὺς παραντίνους, ἦκε βοηθῶν εἰς τὴν Τριφυλίαν. ἦν δὲ μὴ προσηλθείας τέτευχε ταύτης ἀπὸ Τριφύλου τῶν ἀρκάδων πάσων ἑνός. κεῖται δὲ ἡ Πελοποννήσου πρὸς θάλατταν, μεταξὺ τῶν Ἠλείων καὶ Μεσσηνίων χώρας. τέτραπται δὲ εἰς Λιβυκὸν πέλαγος ἑκατέρωσε τὴν ἀκτίαν ὡς πρὸς χειμερινὰς δύσεις. ἔχει δ' ἐν αὐτῇ πόλεις ταύτας. Ἁμικόν. Λέπρεον. Ὑλίναν. Τυμπανίαν. Πύργους. Ἀπύρου. Βῶλακας, Πυλάγγιον. Φύξαν. Ὧν ὀλίγοις χρόνοις πρότερον ἐπικρατήσαντες Ἠλεῖοι, προσπολέβοντο τὴν Ἀλιφειραίων πόλιν οὖσαν Ἀρχῆθεν Ἀρκαδίαν καὶ μεγαλόπολιν. ἀλλιάδου τοῦ μεγαλοπολίτου κατὰ τὴν τυραννίδα πρός τινας ἰδίας πράξεις ἀλλαγὴν δόντες τοῖς Ἠλείοις. πλὴν ὅγε Φυλίσας τοὺς μὲν Ἠλείους εἰς Λέπρεον. τοὺς δὲ μισθοφόρους εἰς Ἀλίφειραν ἀπέστειλας, αὐτὸς δὲ τοὺς Αἰτωλοὺς ἔχων ἐν Τυμπανίαις ἐκαραδόκει σύμβασόμενον. ὁ δὲ Βασιλεὺς ἀποθέμενος τὴν ἀποσκευὴν, καὶ λαβὰς τὰ γεφύρα τὸν Ἀλφειὸν ποταμὸν ὃς ῥεῖ πρὸ αὐτὴν τὴν τῶν Ἠραιέων πόλιν. ἦκε πρὸς Ἀλίφειραν: ἣ κεῖται μὲν ἐπὶ λόφου κριμνώδους πανταχόθεν. ἔχοντος τεῖχος ἢ δέκα σταδίων πρόσβασιν. ἔχει δ' ἄκραν ἐν αὐτῇ τῇ κορυφῇ τοῦ σύμπαντος λόφου. καὶ χαλκοῦν Ἀθηνᾶς αὐθριάντα, κάλλει καὶ μέτρῳ διαφέροντα. οὗ τὴν μὲν αἰτίαν ἀπὸ ποίας προθέσεως ἢ χορηγίας ἔλαβε τὴν ἀρχὴν τῆς κατασκευῆς, ἀμφισβητεῖσθαι συμβαίνει καὶ παρὰ τοῖς ἐγχωρίοις. οὔτε γὰρ σαθερὸν, οὔτε τισὶν ὁμολογούμενόν ἐστι φανῆναι. τὸ μέντοι γε τῆς τέχνης ἀποτέλεσμα συμφωνεῖται παρὰ πᾶσι. διότι τῶν μεγαλοπρεπεστάτων ἔργων ἐστίν. ἑκατοντόρου καὶ σφραγίδος κατεσκευασμένου. οὐ μὴν, ἀλλ' ἐπιγενομένης ἡμέρας ἀθρόου καὶ λαμπρᾶς ἅπασαι τὰς ἐσθῆτας ἀπὸ τῆς ἑωθινῆς ὁ βασιλεὺς κατὰ τελείους τόπους, τοὺς τε τὰς κλίμακας φέροντας, καὶ τὰς τῶν μισθοφόρων ἐφεδρείας προτάττων, ὡς δὲ τοῖς προειρημένοις τοὺς μακεδόνας ἀνδράσι μεμιγμένοις κατόπιν ἑκάστης ἐπισκήσας, ἅμα τῷ σὺν ἡλίου ἐπιβάλλειν πρὸς σύνοδον. τοιούτῳ δὲ παραγγελθὲν ἐκθύμως καὶ κατασκληκτικῶς τῶν μακεδόνων, συνέβαινε τοὺς ἀλιφειρεῖς πρὸς ταύτοις ὁρμᾶν ἀεὶ καὶ σωζέχειν τοὺς τόπους, οἷς μάλιστα τοὺς μακεδόνας ἑώρων προσπελάζοντας. κατὰ δὲ σὺν καιρὸν τοῦτον αὐτὸν ὁ βασιλεὺς ἔχων τοὺς ἐπιτηδειοτάτους, ἀνάπνοων κρημνῶν ἔλαθε πρὸς σὺν ἄκρας προάστειον ἀναβάς. ἀποτελέντος δὲ τοῦ σωθήματος, πάντες ἅμα προστρείσαντας τὰς κλίμακας, κατεπείραζον τῆς πόλεως. πρῶτος μὲν ὢν ὁ βασιλεὺς κατέσχε σὺν προάστειον τῆς ἄκρας ἔρημον καταλαβών. τούτου δ' ἐμπεπαμένου, προϊόντες μέλλον οἱ τοῖς τείχεσιν ἐπαμύνοντες, καὶ σφόδρα εἷς γε νόμῳ μὴ τῆς ἄκρας προκαταληφθείσης, στρατῶσι καὶ τελευταίας ἐλπίδος, ὥρμησαν ἀπολιπόντες τὰ τείχη φεύγειν πρὸς τὴν ἀκρόπολιν. οἱ δὲ μακεδόνες γενομένου τούτου, πάραχρῆμα καὶ τῶν τειχῶν καὶ τῆς πόλεως ἐκράτησαν. μετὰ δὲ ταῦτα παρεσβαλομένων τῶν ἐκ τῆς ἄκρας πρὸς σὺν Φίλιππον, διὰ τὴν ἀσφάλειαν. παρέλαβε καὶ ταύτην καθ' ὁμολογίαν. σωτελεσθέντων δὲ τούτων καταπλαγεῖς γενόμενοι πάντες οἱ κατὰ τὴν Τριφυλίαν ἐβουλεύοντο σωτηρίων αὐτῶν καὶ τῶν ἰδίων πατρίδων. ὁ δὲ Φιλίππας ἐκλιπὼν τὰς Τυμπανέας, προσκαρπάσας τινὰς τῶν οἰκείων, ἀπεχώρησεν εἰς Δέπρεον. ταῦτα γὰρ ἐπεχείρα τότε τοῖς Αἰτωλῶν ἐπίκουρος συμμάχοις. σὺν μὲν μόνον ἐν τοῖς αὐταναγκαιοτάτοις καιροῖς ἐγκαταλείπεσθαι προφανῶς, ἀλλὰ καὶ διαρπαγέντας ἢ προδοθέντας, τούτοις σωτηρίαν εἶναι ἀπὸ τῶν συμμάχων, ἃ τοῖς κρατηθεῖσιν ἀπὸ τῶν πολεμίων ὀφείλεται πάσχειν. οἱ δὲ Τυμπανεάται παρέδοσαν τῷ Φιλίππῳ τὴν πόλιν. τούτοις δὲ παραπλήσιον ἐποίησαν οἱ τὴν Ὑπαναν κατοικοῦντες. ἅμα δὲ τούτοις Φιλαλεῖς ἀκούοντες τὰ σωτὴν Τριφυλίαν, καὶ δυσαρεστούμενοι τῇ τῶν Αἰτωλῶν συμμαχίᾳ, κατέλαβον μετὰ τῶν ὅπλων, σὺν σωτὴ πόλε-

μάρχειον τόπον. οἱ δὲ τῶν αἰτωλῶν πειραταὶ διαξίβοντες ἐν αὐτῇ τῇ πόλει διὰ τὰς ἐκ τῆς μεσηνίας ὠφελείας, ἐν μὲν πρῶτον οἷοιτ' ἦσαν ἐγχειρεῖν καὶ καταπολεμᾶν τῶν φιαλέων ὀρῶντες δὲ τοὺς πολίτας ὁμοθυμαδὸν ἀθροιζομένους πρὸς τὴν βοήθειαν, ἀπέστησαν τῆς ἐπιβολῆς. ὡρμισάμενοι δὲ καὶ λαβόντες τὰς αὐτῶν ἀποσκευὰς, ἀπῆλθον ἐκ τῆς πόλεως. οἱ δὲ φιαλεῖς διαπεσόμενοι πρὸς ἐν φιλίππου, ἐνεχείρησαν σφᾶς αὐτοὺς τῇ πόλει. ἐπὶ δὲ τούτων πραττομένων οἱ λεπρεάται καταλαβόμενοι τόπον τινὰ τῆς πόλεως, ἦν ἐκ χωρεῖν τῆς ἄκρας καὶ τῆς πόλεως τοὺς ἀλείους, ἦν τοὺς αἰτωλούς. ὁμοίως δὲ καὶ παρὰ λακεδαιμονίων. ἦκε γὰρ καὶ παρ' ἐκείνων αὐτοῖς βοήθεια. ἐν μὲν οὖν πρῶτον οἱ τοὺς ἐν φιλίσαν οὐ προσεῖχον. ἀλλ' ἔμενον ὡς καταπεπληγόμενοι τοὺς ἐν τῇ πόλει. τῆς δὲ βασιλέως εἰσὶ μὲν τὴν φιαλίαν παυείωνα μετὰ στρατιωτῶν ἐξαποστείλαντος. τοῦ δὲ προάγοντος εἰς ἐν λέπρεον ἦν συνεγγίζοντος ἤδη τῇ πόλει, σπεύσαντες οἱ τοὺς ἐν φιλίσαν ἐπαπειλώθησαν. οἱ δὲ λεπρεάται προσπερρώθησαν τὰς ὁρμάς. καλὸν γὰρ ἦν τοὺς λεπρεάται ἔργον πεπρακτῆ, ἐν χιλίων μὲν ἔνδον ὄντων ἀλείων, χιλίων δὲ ἔξω τῆς πειρατῶν αἰτωλῶν πεντακοσίων δὲ μισθοφόρων, διακοσίων δὲ λακεδαιμονίων, πρὸς δὲ τούτοις, τῆς ἄκρας κατεχομένης, ὅμως αὐτοὶ ποιήσαιντῆ ἑαυτῶν παρίδος, καὶ μὴ προέσθαι τὰς σφετέρας ἐλπίδας. οἱ δὲ φιλίσας ὁρῶν τοὺς λεπρεάτας αὐθρωπίνως ὑπομενόντας καὶ τοὺς μακεδόνας ἐγγίζοντας, ἐξεχώρησε τῆς πόλεως, ἅμα τοῖς ἀλείοις καὶ τοῖς παρὰ λακεδαιμονίων. οἱ μὲν οὖν παρὰ τῶν αἰτωλῶν κρῆτες δὴ τῆς μεσηνίας εἰς τὴν οἰκίαν ἐπανῆλθον. οἱ δὲ τοὺς ἐν φιλίσαν ἐποιοῦντο τὴν ἀπόλυσιν ὡς ἐπὶ σαμικόν. ἐν δὲ τῶν λεπρεατῶν πλῆθος ἐμπρατὲς γεγονὸς ἦν πατρίδας, ἐξαποστέλλει πρεσβύτας, ἐγχειρίζον τοῦ φιλίππῳ τὴν πόλιν. ὁ δὲ βασιλεὺς ἀκούσας τὰ γεγονότα, τὴν μὲν λοιπὴν δύναμιν εἰς ἐν λέπρεον ἀπέστειλε. τοὺς δὲ πελταστὰς καὶ τοὺς ξύζωνος αὐαλαβὼν ἦγεῖτο. συμβαλὼν απαντῶν τοῖς τοὺς ἐν φιλίσαν. καταλαβὼν δὲ τὴν μὲν ἀποσκευὴν ἐμπρατῆς ἐπένητο πάσης. οἱ δὲ τοὺς ἐν φιλίσαν κατεπλάγησαν εἰς ἐμμικὸν πλαισιόντες. προσεπιπεσὼν δὲ τοῖς χωρίοις, καὶ τὴν λοιπὴν ἐποιησάμενος ἐκ τῆς λεπρεάτιδος δυνάμιν, ἐμφασιν ἐποίει τοῖς ἔνδον ὡς πολιορκήσων. ὑπὸ χωρίον. οἱ δ' αἰτωλοὶ μετὰ τῶν ἀλείων οὐδὲν ἔχοντες ἕτοιμον πρὸς πολιορκίαν πλὴν χειρῶν, καταπλαγέντες τὴν περίστασιν ἐλάλουν τοῦ ἀσφαλείας πρὸς ἐν φιλίππου. λαβόντες δὲ σύντομον ὁρμὴν μετὰ τῶν ὅπλων ποιήσασθαι τὴν ἀπόλυσιν, οὗτοι μὲν ὥρμησαν εἰς τὴν ἀλείαν. ὁ δὲ βασιλεὺς τοῦ μὲν σαμικοῦ παραυτίκα κύριος ἐγένετο. μετὰ δὲ ταῦτα πλαγιομένων πρὸς ἀνδρηλίδαν τῶν ἄλλων μεθ' ἱκετηρείας, πέλαβε. φίξαν. συλάγγιον. ἐπειόν. βώλακα. πύργον. ἐπιτάλιον. ταῦτα δὲ διαπραξάμενος, ἐπανῆλθε πάλιν εἰς ἐν λέπρεον. ἔασαν ὑφ' ἑαυτὸν ποιησάμενος τὴν ξυφαλίαν, ἐν ἡμέρᾳ ἑξ. παρακαλέσας δὲ τοὺς λεπρεάτας τὰ πρέποντα τοῦ καιροῦ. καὶ φυλακὴν εἰσαγαγὼν εἰς τὴν ἄκραν, ἀνέζευξε μετὰ τῆς δυνάμεως ἐφ' ἡραίας. ἀπολιτῶν ὧν μὲν ἦν ξυφαλίας, λαμπρὸν δὲν ἀκαρνᾶνα. παραγενόμενος δ' εἰς τὴν προειρημένην πόλιν, τὴν μὲν λείαν ἀνέπεμπε πᾶσι. τὴν δ' ἀποσκευὴν αὐαλαβὼν ἐκ τῆς ἡραίας, ἦλθε μέσου χειμῶνος εἰς μεγάλην πόλιν. κατὰ δὲ τοὺς αὐτοὺς καιροὺς φιλίππος ἐπραττε τὰ κατὰ τὴν ξυφαλίαν, καὶ χίλων λακεδαιμόνιος ὑπολαμβάνων αὐτῷ καθήκειν κατὰ γένος τὴν βασιλείαν, καὶ βαρέως φέρων τὴν γεγεννημένην ὑπεροψίαν τοῦ αὐτὸν ἐκ τῶν ἐφόρων ἐν τῇ κατὰ δὲν λυκούργου κείσει τοῦ βασιλείας, κινεῖν ἐπεβάλετο τὰ καθεσῶτα. νομίσας δὲ εἶ τὴν ὅλον τὴν αὐτὴν ἔλθοι κλεομένει ἢ τοῖς πολλοῖς ὑποδείξαι τὴν ἐλπίδα τῆς κληρονχίας ἢ τῶν ἀναδασμῶν, ταχέως ἐπακολουθήσειν αὐτῷ δ' πλῆθος, ὥρμησε πρὸς τὴν πρᾶξιν. συμφονήσας δὲ τοῦ τούτων πρὸς τοὺς φίλους, κοινωνοὺς ἦν τόλμης εἰς διακοσίους δ' πλῆθος ἐπίνετο πρὸς δ' συμπελεῖν τὴν ἐπίνοιαν. θεωρῶν δὲ μέγιστον ἐμπόδιον ὑπάρχειν αὐτῷ πρὸς τὴν ἐπιβολὴν δὲν λυκοῦργον καὶ τοὺς ἐφόρους τοὺς τοῦτο δύνατο ἐκείνῳ τὴν βασιλείαν ὥρμησε πρῶτον ἰδεῖ τούτοις. τοὺς μὲν οὖν ἐφόρους λειπούσας καταλαβὼν, πάντας αὐτοὺς κατέσφαξε. ἦ τύχησ τὴν ἁρμόζουσαν αὐτοῖς ἐπιθήσεις δίκω. καὶ γὰρ ὑφ' οὗ. καὶ ὑπὲρ οὗ ταῦτ' ἔπαθον, δικαίως αὐτοὺς ἄντις φήσειε πεπονθέναι. ὁ δὲ χίλων, τὰ κατὰ τούτους συντελεσάμενος, παρῆν ἰδεῖ τὴν οἰκίαν τοῦ λυκούργου. καὶ κατέλα

δε μὴν ἔνδον. οὐ μὴν ἠμελήθη γ' ἐμμρατὴς αὐτοῦ γενέσθαι. Δῆλα γάρ τινων φίλων καὶ γειτόνων ἐκ κλαυθμοὶς καὶ ἀναβοὰς, ἐλαθὴν αὐτόν. οὗτος μὴν δὴ αὐεχώρησε τοῖς αὐοδίαις, εἰς τὴν ἐν τῇ πόλει προσαγορευομένην πελήνιν. ὁ δὲ χίλων ἀπόφαλμενος τοῦ κυκλωτάρου πρὸς τὴν ἐκβολὴν ἀθύμως ἀνέκειτο. ἃ πράττειν ἀναγκάζετο δ' ἀνεχέσ. ἀλόπρεις τὴν ἀπρὰν εἰσβαλὼν, τοῖς μὴν ἐχθροῖς προσέφερε τὰς χεῖρας. δὺ δ' οἰκείους καὶ φίλους παρεκάλει. τοῖς δὲ λοιποῖς ἀπεδείκνυε τὰς ἄρτι ῥηθείσας ἐλπίδας. ἀυδενὸς δὲ προσέχοντος ἀυδέν, τἀναντία δὲ συσφομένων ἐπ' αὐτὸν τῶν ἀνθρώπων, σωφρόσας δ' ἀνόμενον, ἀπεχώρει λαθραίως. ἃ ἀπελθὼν τὴν χώραν, ἧκε μόνος εἰς τὴν ἀχαΐαν ἐκ πελοποννήσου. οἱ δὲ λακεδαιμόνιοι δείσαντες τὴν τοῦ φιλίππου παρουσίαν, τὰ ἀπὸ θρᾴκης χώρας ἀποσκευάζοντο καὶ δ' τῶν μεπελοποννησίων ἀθήναιον κατασκάψαντες ἀφέλιππον. λακεδαιμόνιοι μὴν δὴ ἀπὸ τ' λυκούργου νομοθεσίας, καλλίστη χρησάμενοι πολιτείᾳ, & μεγίστην ἔχοντες δυνάμιν, ἕως τ' ἐν λεύκτροις μάχης αὐτῆς ἐπὶ τὰναντία γραφείσης αὐτοῖς τῆς τύχης, καὶ τοὐμπαλὶν ἐπὶ δ' χεῖρον ἀεὶ καὶ μᾶλλον ἐξ πολιτείας αὐτῶν προβαινούσης, τέλος πολεῖσιν μὴν πόνων καὶ κάκιστον ἐμφυλίων πεῖραν εἶχον. πολεῖσιν δ' ἐπάλαισαν αὐανδρασμοῖς & φυγαῖς. πεικροτάτης δὲ δουλείας πεῖραν ἔλαβον, ἕως τ' νάβιδος τυραννίδος. οἱ δ' πρὶν ὀρθῶσαι τοὔνομα δυνηθέντες αὐαχέσθαι ῥᾳδίως αὐτῆς. τὰ μὴν δὴ πάλαι & τὰ πολεῖσι πολλὰ λακεδαιμονίων εἰς ἑκάτερον μέρος πολλῶν εἴρηται τὰ δὲ λε. ἐναρμοστέρα δ' ἐστὶν, ἀφ' οὗ κλεομένης ὁλοχερῶς κατέλυσε δ' πάντων πολίτευμα. νῦν δ' ὑφ' ἡμῶν ῥηθήσεται κατὰ τὸν ἁρμόζοντα ἀεὶ καιρούς. ὁ δὲ φίλιππος αὐαζεύξας ἀφ' τ' μεγάλης πόλεως & πορθηθείς ἀφ' τ' τείχους, πλὴν εἰς ἄργος κἀκεῖ δ' λοιπὸν μέρος τοῦ χειμῶνος διέζιβε. κατάπερ τὴν λοιπὴν αὐασφορὰν & κατὰ τὰς πράξεις τεθαυμασμένος ὥσπερ τὴν ἀλκίαν, ἐν τοῖς προφρημένοις στρατείαις. ὁδ' ἀπελλῆς, οὐδ' ὡς ἔλαπτ' ἐπιβολῆς. ἀλλ' ὅλος ἦν ἄγειν ὑπὸ δ' ζυγὸν πολὺ κατὰ βραχὺ δὺ ἀχαιούς. ὁρῶν δὲ τῇ διαύτῃ προθέσει δὺ πολὺ δ' ἄρατον ἐμπολὺν ἰσαμένης, & δ' φίλιππον αὐτοῖς προσέχοντα νῷ μᾶλλον πολὺ πρεσβυτέρῳ, διά τε τὴν πρὸς αὐτίπατρον σύστασιν, νῷ δὴ δ' πλεῖστον ἐν τοῖς ἀχαιοῖς ἰσχύν, νῷ μάλιστα δὴ τὴν ἐπιδεξιότητα & ἀσυνεχείαν τἀνδρός, πολὺ θύρυς ἐπεβάλετο τινὶ, καὶ κακοπραγμονεῖν ποιῶσε τινι ζόῳ. ἐξετάζων δὺ αὐτιπολιτευομένους τοῖς πολὺ δ' ἄρατον τινές εἰσιν. ἑκάστους ἐκ τ' πόλεων ἐπεσπάρ. & λαμβάνων εἰς ἰδίας χεῖρας, ἐψυχαγώγει. ἃ πρεκάλει πρὸς τὴν ἑαυτ' φιλίαν. συνίσανε δ' ἃ πολὺ φιλίππῳ προσεπολεμηκύνων ἀυδὲν πλέκας) ὡς ἐὰν μὴν ἀράτῳ προσέχῃ, χρήσεται τοῖς ἀχαιοῖς κατὰ τὴν ἐγγραφὸν συμμαχίαν. ἐὰν δ' ἀυδὲν πίθηται νῷ διούρυς προσλαμβάνῃ φίλας, χρήσεται πᾶσι πελοποννησίοις κατὰ τὴν ἀπ' βούλησιν. πρεί τε τ' ἀρχαιρεσίων εὐθὺς ἐσπούδαζε. ἐβολόμενος δὺ τ' τινι πρὶ γρῆσαι τὴν στρατηγίαν. δὺ δ' πρὶ δ' ἄρατον, ἐκβαλεῖν ἐκ τ' ἐπιθέσεως δι' ἃ δὴ πίθῃ φίλιππον πλαγονέως πρὸς ἰδίας τ' ἀχαιῶν ἀρχαιρεσίας εἰσάπιον, ὡς εἰς τὴν ἡλείαν ἅμα πολούμενον τὴν πρεῖαν. πειθέντος δ' ἀυδὲν τ' βασιλέως, πλὼν ἀυδ' ὡς τ' καιροῦ, & δὺ μὴν, πλακαλῶν, οὐδ' ἀνατεινόμενοι, μόλις ἤνυσε. κατεκράτησε δ' δν ὅμως τ' ἡνέσθη στρατηγὸν ἐπ' κάρον φαραία. δ' δ' τημόξενον ἐκπεσεῖν δ' ὑπὸ τ' πολὺ δ' ἄρατον εἰσπόμπον. μὴ δ' ταῦτα ἀναζεύξας ὁ βασιλεὺς νῷ ποιησάμενος τὴν πρεῖαν δὴ παρῶν νῷ δύμης, ἧκε πρὸς δ' φούει). ὁ καλεῖται μὴν τεῖχος. πρόκειται δ' τ' δυμαίων χώρας. κατέχον δ' ἀυδ' μικροῖς ἔμπροσθεν χρόνοις καθάπερ αὐώτερον εἶπον οἱ πολὺ δ' βύεια ἴδιαν. αὐτοῦσιν δ' δὺ κατὰ πάντα ζόπον ἀνακομίσασθαι τοῖς δυμαίοις, προεσπατοπέδευσε μὴ πάσης δυνάμεως. καταπλαγέντες δ' οἱ φυλάττοντες τ' ἡλείων, πλέδοσαν δ' φούειον πολὺ φιλίππῳ. χωρίον οὐ μέγα μὴν. ἰσφαλισμένον δ' ἀφεῤῥόντως. ἦν μὴν δ' πλέμεθρον ἐχόν οὐ πολεῖον ἡμισταδίων. δ' δ' ὕψος τ' τείχους, οὐδὲ μὴν διάκοντα πήχεων ἔλαττον. πλησίος δ' πολὺ τοῖς δυμαίοις, ἐπὶ πρεσβῶν ἦν τ' ἡλείων χώραν. φθείρας δ' ταὐτῷ, νῷ πολλὴν πολὺ βαλόμενος λείαν, ἐπανῆλθε μὴ τ' δυνάμεως εἰς τὴν δύμην. δ' δ' ἀπελλῆς δακῶν ἡνυκρίαι τί τ' προθέσεως, δ' δὲ αὐτοῦ κατεσκάφη δ' τῶν ἀχαιῶν στρατηγὸν, ἁυθις ἐνεχείρει τοῖς πολὺ δ' ἄρατον. βολόμενος εἰς τέλος ἀπρωσάφη δ' φίλιππον ἀπὸ τ' πρὸς αὐτὸν φιλίας. ἐπεβάλετο δ' τὴν διαβολὴν πλάττειν δι' τοιαύτης τινὸς ἐπινοίας.

ἀμφίδαμος ὁ τῶν ἠλείων στρατηγὸς ἐν ταῖς θαλάμαις ἅλοις ἅμα τοῖς συμπροθύμοις, καθάπερ αὐτόπτου ἡμῖν ἐρρήθη τοῦ τούτων, ὡς ἥκει μετὰ τῶν ἄλλων ἀχμαλώτων ἀπόμβος εἰς ὀλυμπίαν, ἔφυσε δέ πινων εἰς λόγους ἐλθεῖν τοῦ βασιλεῖ. τυχὸν δὲ τοῦτον διελέγετο φάσκων ἔξεῖναι δυνατὸς ἐπαγάγεσθαι τοὺς ἠλείους εἰς τὴν πρὸς αὐτὸν φιλίαν ἢ συμμαχίαν. ὁ δὲ φίλιππος πεισθεὶς ἀφῆκε τοῦτον ἐπὶ τῷ ἀμφίδαμον χωρὶς λύτρων. κελεύσας ἐπαγγέλλεσθαι τοῖς ἠλείοις. ἐὰν ἕλωνται τὴν πρὸς αὐτὸν φιλίαν, ὅτι τὰ μὲν ἀχμάλωτα πάντα χωρὶς λύτρων ἀποδώσει. τῇ δὲ χώραν τὴν ἀσφάλειαν αὐτὸς ἀπὸ πάντων τῶν ἐκτὸς παρασκευάσει. πρὸς δὲ τούτοις αὐτοὺς, ἐλευθέρους. ἀφορολογήτους. ἀφρουρήτους. χρωμένους τοῖς ἰδίοις πράγμασι διατηρήσει. οἱ μὲν οὖν ἠλεῖοι διακούσαντες τούτων, οὐδὲν προσέχον καίπερ ἐπιτασικῶν ἢ μεγάλων διακούντων εἶναι τῶν προτεινομένων. ὅλ' ἁπλῶς ἐκ τούτου τὸ πράγματος πλάττας τὴν διαβολὴν, προσήκεμε τοῦ φιλίππου. φάσκων οὐδὲ δεῖν ἄρατον, οὐκ ἐλλιπεῖν τὴν φιλίαν ἄγειν πρὸς μακεδόνας. οὐδ' ἀληθῶς διανοεῖσθαι αὐτοῦ. ἡ γὰρ νῦν τῶν ἠλείων ἀλλοτριότητος, τούτοις αἴτιοι γεγενῆσθαι. καθ' ὃν δὴ καιρὸν ἀμφίδαμον ἐξ ὀλυμπίας εἰς ἦλιν ἀπέστειλε, τούτους ἐφ' ἁρπαγὴν λαβόντας ἐπιβῆναι δεῖν ἀνθρώπου μὴ λέγω, ὅτι κατ' οὐδένα τρόπον συμφέρει τοῖς πελοποννησίοις δι' γενέσθαι φίλιππον ἠλείων κύριον. μὴ δὴ ταύτην τὴν αἰτίαν, πάνθ' ὁρῶντας τὰ προτεινόμενα τοῖς ἠλείοις. διατηρεῖν μὲν τὴν πρὸς αἰτωλοὺς φιλίαν ὑπομένειν δὲ πρὸς μακεδόνας πόλεμον. δι' μὲν δὴ πρῶτον φίλιππος ἐξάμβους τοὺς λόγους καλεῖν ἐκέλευε τοὺς τότε δι' ἄρατον, μὴ λέγειν ἐναντίον ἐκείνων ταῦτα δι' ἀπλῆν. τῶν δὲ παραγινομένων, ἔλεγε τὰ προειρημένα πολυπραγμόνως μὴ κατὰ πολιτικῶς ὁ ἀπλῆς. καὶ τι προσιτεῖ τε τοιοῦτον ἐπὶ σωτῶντος τοῦ βασιλέως. ἐπὶ ὅπερ οὕτως ἀχρείστους ὑμᾶς ὁ βασιλεὺς ἄρατε, καὶ λίαν ἀτιμώμονας εὑρίσκει, κενεῖ βιαναγῶν τοὺς ἀχαιούς. καὶ τοῦτ' τούτων ἀπολογισμοὺς ποιησάμενοι, ἀπαλλάττεσθαι πάλιν εἰς μακεδονίαν. ὁ δὲ πρεσβύτερος ἄρατος σωλαβὼν, καθόλου μὴν ἠξίου δι' φίλιππον, μηδενὶ τῶν λεγομένων ὀξέως μηδ' ἀκρίτως μηδέποτε πιστεύειν. ὅταν δέ κατά τινος τῶν φίλων μὴ συμμάχων πρὸς πίστιν τὰς αὐτοῦ λόγους, δι' ἀκριβέστερον ἐλέγχου ποιεῖσθαι, πρὶν ἢ δίξασθαι τὴν διαβολήν. μὴ γὰρ βασιλικὸν ἔργον δ' τοιοῦτο, μὴ πρὸς πᾶν συμφέρον. διὸ μὴ νῦν ἠξίου τοῦ τῶν σὺν' ἀπελλοῦ λεγομένων, καλεῖν τοὺς ἀκηκόοτας. ἄγειν εἰς μέσον δι' ἐγκότα πρὸς αὐτόν. μηδὲ παραλιπεῖν τῶν δυνατῶν εἰς γνῶναι τὴν ἀλήθειαν, πρὶν ἢ πρὸς τοὺς ἀχαιοὺς ἀνακαλύψειν τί τούτων. ἢ δὲ βασιλέως διαρεσκήσαντος τοῖς λεγομένοις, μὴ φάσκοντος οὐκ ὀλιγωρήσειν, ἀλλ' ἐξετάσειν, τότε μὲν διελύθησαν. ἐν δὲ ταῖς ἑξῆς ἡμέραις ὁ μὲν ἀπελλῆς, οὐδεμίαν ἀποδόλειξιν προσῆπε τοῖς εἰρημένοις. τοῖς δὲ τοῦ δι' ἄρατον ἐγένετό τι συγκύρημα τοιοῦτον. οἱ ἠλεῖοι καθ' ὃν καιρὸν ὁ φίλιππος αὐτῶν ἐπορθῆ τὴν χώραν, σπουδεύοντες δι' ἀμφίδαμον, ἐπεβάλοντο συλλαβεῖν μὴ δήσαντες εἰς τὴν αἰτωλίαν ἐκπέμπειν. ὁ δὲ προσαγόμενος αὐτῶν τὴν ἐπίνοιαν, ἀπεχώρησε. τὰς μὲν ἀρχὰς εἰς ὀλυμπίαν. μετὰ δὲ ταῦτα πανδαμόμενος δι' φίλιππον ἐν τῇ δύμῃ τοῦ τὴν τῶν λαφύραν οἰκονομίαν διατείνειν, ἔφυσε πρὸς τοῦτον διαπεσεῖν. ὅθεν οἱ τοῦ δι' ἄρατον ἀκούσαντες δι' ἀμφίδαμον ἐκ τῆς ἤλιδος ἐκπεπλωκότα πλεῖναι. ῥιζόμενοι τοῦ χρεῖς δὲ μηδὲν αὐτοῖς σωτείνειν, προστιθέντες ὤοντο δεῖν δι' βασιλέα καλεῖν δι' ἀμφίδαμον. ἢ δι' εἶναι τοῦ τῶν κατηγορημένων ἐκεῖνον βέλτιστα. πρὸς ὃν ἐρρήθη, μὴ δηλώσειν τὴν ἀλήθειαν. φθονοῦντα μὲν δι' οἶκον δι' φίλιππον. τὰς δ' ἐλπίδας ἔχοντα τῆς σωτηρίας κατὰ δὲ πλὴν ἐν ἐκείνῳ. πεισθεὶς δὲ τοῖς λεγομένοις ὁ βασιλεὺς ἢ μεταπεμψάμενος δι' ἀμφίδαμον, εὗρε τὴν διαβολὴν οὖσαν ψευδῆ. διὸ δι' μὲν ἄρατον ἀπὸ ταύτης δὴ ἡμέρας, ἀεὶ καὶ μᾶλλον ἀπεδέχετο καὶ κατηξίου. πρὸς δὲ δι' ἀπελλῆν, λοξώτερον εἶχε. τῇ μὲν ὁλοχερεῖ προκατεχόμενος ἀποδοχῇ, πολλὰ παρορᾶν ἀναγκάζετο τῶν σὺν' αὐτοῦ γινομένων. ὅλ' ἁπλῶς οὐδαμῶς ἀφίστατο δὴ προθέσεως. ἀλλ' ἅμα μὲν ταυείονα δι' ὠδὴ τῶν ἐν πελοποννήσῳ τεταγμένων διέβαλλεν. οὐ ψέγω. ἀλλ' ἐπαινῶν μὴ φάσκων ἐπιτήδειον αὐτὸν εἶναι μετὰ τοῦ βασιλέως ἐν τοῖς σπουδαίοις σωδιατείβειν. βουλόμενος ἕτερον ἐπισπάσθαι δι' αὐτοῦ ἐν τοῖς ἐν πελοποννήσῳ πράγμασι. καινὸς γὰρ δή τις οὗτος εὑρητὴς ζόφος διαβολῆς.

δι' μὲ

δ' μὴ φέροντας ἀλλ' ἐπαινοῦντας λομαίνεσθαι τὸν πόλεμον. εὕρηται δὲ μάλιστα ἡ πρῶτον τοῖς αὐτῆ κακοήθεια ἡ βασκανία ἡ δόλος, ἐκ τῶν τοὺς τὰς αὐλὰς διαζιβόντων, ἡ φθόνων πρὸς ἀλλήλους ζηλοτυπίας ἡ πλεονεξίας. ὁμοίως δὲ ἡ τὸν θεραπείας πεταγμένον ἀλέξανδρον, ὅτε λάβοι καιρὸν ἐπέβακνε. βουλόμενος ἡ τὴν τοῦ σῶμα φυλακὴν τοῦ βασιλέως λιὰ αὐτοῦ γενέσθαι. ἡ καθόλου κινῆσαι τὴν ὑπ' αὐτοῦ καταλειφθεῖσαν διάταξιν. αὐτίπατρος μὲν καὶ λῶσιμος ζῶν προέστησαν τῆς τε βασιλείας ἡ τοῦ παιδὸς αὐτοῦ. καλῶς δὲ ὁ βίος μεταλλάττων, προενοήθη πρὸς τὸ μέλλον, τοῦ πάντων τῶν πραγμάτων, ἀπολιπὼν ἡ διαθήκας, ἐγγράφους μακεδόσιν ὑπὲρ τῶν διωκημένων. ὁμοίως ἡ τοῦ τὸ μέλλοντος διέταξε, ὥστε μὴ πάνυ τινῶν ἐκκατασκήπτειν χειρίζεσθαι. βουλόμενος μηδεμίαν ἀφορμὴν καταλιπεῖν τοῖς τοῦ τὴν αὐλὴν πρὸς ἀλλήλους φιλοτιμίας ἡ στάσεως. ἐν οἷς τῶν τό τε συνεργαθυομένων αὐτὸς μὲν ἀπελλῆς ἐν τοῖς ἐπιφανεστάτοις ἀπελέλειπτο, λεόντιος δὲ τῶν ὑπασπιστῶν. μεγαλέας δ' ὢν τῶν γραμματέων. ταυρίων δ' ὢν τῶν κατὰ πελοπόννησον. ἀλέξανδρος δὲ τῶν θεραπείας. ὁ μὲν οὖν λεόντιον ἡ μεγαλέα, ὑφ' αὐτὸν εἶχεν ὁλοχερῶς. ὁ δ' ἀλέξανδρον ἡ ταυρίωνα μετασκάμψας ἀπὸ τῆς χειρός, ἔσπευδε ἡ ταῦτα ἡ τἄλλα πάντα λιὰ αὐτοῦ ποιεῖν. ὁ δ' ἰλίνων φίλων χειρίζειν. ὁ δὴ καὶ μάλιστα ἂν ἐπετέλεσε μὴ πρασκευάσας αὐταγωνιστὴν ἄρατον αὐτῷ. νῦν δὲ τὰ χέως πεῖραν ἔλαβε τοῦ σφετέρας ἀφοσιώσης ἡ πλεονεξίας. ὁ γὰρ αὐτὸς ἐπιβάλλων πράξαι κατὰ τῶν πέλας, τοῦτ' ἔπασθε ἡ λίαν ἐν πάνυ βραχεῖ χρόνῳ. ὥστε μέν τινι τρόπῳ δεῖν συμβῆναι γενέσθαι, κατὰ μὲν τὸν παρόντα ἀσφαλισόμεθα ἡ κατασκευάσομεν τὴν βίβλον τάυτην. ἐν δὲ τοῖς ἑξῆς, πειρασόμεθα σαφῶς ὑπὲρ ἑκάστων ἐξαγγέλλειν. φίλιππος δὲ τὰ προῃρημένα διαταξάμενος, ἐπανῆλθεν εἰς ἄργος. κἀν ταῦτα τὴν παρασκευασίαν ἐποιεῖτο τῶν φίλων. τὰς δὲ δυνάμεις ἀπέλυσεν εἰς μακεδονίαν.

ΠΟΛΥΒΙΟΥ

ΜΕΓΑΛΟΠΟΛΙΤΟΥ,

ΙΣΤΟΡΙΩΝ ΠΕΜΠΤΗ.

Ο μὲν οὖν κατὰ τὴν ἀράτου τοῦ νεωτέρου στρατηγίαν ἔτος ἐτύγχανε μεληλυθὸς τοῖς τὴν τῶν πλειάδων ἐπιτολήν. οὕτω δὲ ἡ καὶ χρόνοις δ' τῶν ἀχαιῶν ἔθνος. ὅπερ οὖν τότε μὲν ἀπέθετο τὴν ἀρχήν. ἐπεκράτησε δὲ πελαμβάνετο τὴν τῶν ἀχαιῶν ἡγεμονίαν. αὐτόλων δὲ δολίμαχος ἐστρατήγει. κατὰ δὲ τοὺς αὐτοὺς καιροὺς ἀσχομένης τῆς θερείας, αὐνίβας μὲν ἐκφανῶς ἤδη ἦν πρὸς ῥωμαίους πόλεμον αἰειλημφώς, ὁρμήσας ἐκ καινῆς πόλεως καὶ διαβὰς ἦν ἴβηρα ποταμόν, ἐνῆρχε τοῦ ἐπιβολῆς καὶ πορείας τῆς εἰς ἰταλίαν. ῥωμαῖοι δὲ, πιβέριον μὲν σιμπρώνιον εἰς λιβύην μετὰ δυνάμεως. πόπλιον δὲ κορνήλιον, εἰς ἰβηρίαν ἀπεστάλκεσαν. αὐτίοχος δὲ καὶ πτολεμαῖος ἀπεγνωκότες τὰς πρεσβείας καὶ τοὺς λόγους διεξάγειν τὰς ὑπὲρ κοίλης συρίας ἀμφισβήτησιν, ἐνῆρχον τὸ πολεμεῖν ἀλλήλοις. ὁ δὲ βασιλεὺς φίλιππος ἐνδεὴς ὢν σίτου καὶ χρημάτων εἰς τὰς δυνάμεις, συνῆγε τοὺς ἀχαιοὺς διὰ τῶν ἀρχόντων εἰς ἐκκλησίαν. ἀθροισθέντος δὲ τοῦ πλήθους εἰς ἄκυρον κατὰ τοὺς νόμους, ὁρῶν τοὺς μὲν τοὺς δ' ἄρατον ἐθελοκακοῦντας διὰ τὴν τοῦ τὰς ἀρχαιρεσίας γεγενημένην εἰς αὐτοὺς τῶν τοῦ δ' ἀπελλῆν κακοπραγμοσύνην. δ' ἐπεκράτουν ἄπρακτον ὄντα φύσει, καὶ καταγνωσκόμενον ὑπὸ πάντων, συλλογισάμενος ἐκ τῶν προειρημένων τὴν ἄγνοιαν τῶν τοῦ δ' ἀπελλῆν ἡ λεόντιον, ἐκείνην αὐθις αὐτέχεσθαι τῶν τοῦ δ' ἄρατον. πείσας δὲ τοὺς ἄρχοντας μεταπεῖν τὴν ἐκκλησίαν εἰς σικυῶνα, λαβὼν δ' πρεσβύτερον ἡ δ' νεώτερον ἄρατον εἰς τὰς χεῖρας.

τῶν πάντων τῶν γενομένων αἰτίαν ὃν ἀπελλῆν, παρεκάλει μένειν αὐτοὺς ἐπὶ τῆς ἀρχῆς αἱρέσεως. τῶν δὲ, συγκαταθεμένων, ἐτοίμως εἰσελθὼν εἰς τοὺς ἀχαιοὺς, καὶ χρησάμενος συνεργοῖς τοῖς προειρημένοις, πάντα κατέπραξε τὰ πρὸς τὴν ἐπιβολήν. ὥστε νικῶντα μὲν ἔδοξε τάλαντα τοῖς ἀχαιοῖς εἰς τὴν πρώτην ἀναζυγὴν αὐτοῖς δοῦναι πεντακόσια· μισθοδοτῆσαι δὲ τὴν δύναμιν. μὴ εἶναι τοῦ προθεῖναι μυριάδα. ὁ δὲ λοιπὸν ἕως ἂν, παρῶν ἐν Πελοποννήσῳ συμπολεμῇ, τάλαντα λαμβάνειν ἑκάστου μηνὸς παρὰ τῶν ἀχαιῶν ἑπτακαίδεκα. δεξάντων δὲ τούτων, οἱ μὲν ἀχαιοὶ μετέλυθον εἰς τὰς πόλεις. ὁ δὲ βασιλεὺς ἐξελθὼν μετὰ τῶν φίλων, ἐπεὶ δὲ συνῆλθον αἱ δυνάμεις ἐκ τῆς πεζικῆς παρασκευῆς, ἔδοξε χρῆσθαι κατὰ θάλατταν τῷ πολέμῳ. οὕτω γὰρ ἐφαίνετο μόνος αὐτὸς μὲν δυνήσεσθαι τὰ χέρσα πάντα κύριον ἐπιφανεῖν τοῖς συμμαχομένοις. τοῖς δ' ἐναντίοις οὐκ ἂν δύνασθαι παραβοηθεῖν ἀλλήλοις, ἅτε διεσπασμένοις μὲν τὰς χώρας, διηνεκῶς δ' ἑκάστοις τοῖς σφετέροις δῃουμένοις τὴν ἀσφάλειαν· ἔτι δὲ τάχος τὰ κατὰ θάλατταν πράξασθαι τῶν πολεμίων. πρὸς γὰρ αἰτωλοὺς καὶ λακεδαιμονίους ἐπὶ πλεῖστον ἦν ὁ πόλεμος αὐτῷ. κατιδὼν δὲ τούτων ἠθροίζετο τὰς τῶν ἀχαιῶν ναῦς καὶ τὰς σφετέρας εἰς δὲ λέχαιον. καὶ συνεχῶς προυτρέπετο αὐτοὺς ἀναπείρασ, ἐγύμναζε δὲ φαλαγίτας, καὶ συνεθίζε τοῖς εἰρεσίαις. προθύμως αὐτοῖς πρὸς δὲ παραγγελλόμενον ὑπακουόντων τῶν μακεδόνων. πρός τε δὲ ἐν γῇ κινδύνους ἐκ παρατάξεως δοκιμώτατοί τε καὶ γενναιότατοι, πρός τε τὰς κατὰ θάλατταν ἐκ τοῦ καιροῦ χρείας ἑτοιμότατοι. λειτουργίαι γε μὴν τοῖς ταφείας καὶ χρακοποιΐας, καὶ πᾶσαν τὴν τοιαύτην παλαιπωρίαν φιλοπονώτατοί τινες. ὅθεν ἀσίοδος παρεισάγει δὲ ἀκίνδυνος, πολέμῳ κεχαρκότας, ἤγε λαοί. ὁ μὲν δὴ βασιλεὺς ἢ δὲ τῶν μακεδόνων ὅλον ἦθος ἐν τῇ κοιλίνθῳ διέτριβε, τοῖς τὴν κατὰ θάλατταν ἄσκησιν καὶ παρασκευὴν γινόμενος. ὁ δ' ἀπελλῆς, ὅστ' ἐπικρατεῖν τοῦ φιλίππου δυνάμενος, οὔτε φέρειν τὴν ἐλάττωσιν παρορώμενος, ποιεῖται σπουδὴν πρὸς δὲ τοῖς λέοντον καὶ μεταλέαν. ὡς ἐκείνους μὲν συμπαρόντας ἐν αὐτῶν τῶν καιρῶν, ἐθελοκακεῖν καὶ λυμαίνεσθαι τὰς τοῦ βασιλέως χρείας, αὐτὸς δὲ χειροτεθεὶς εἰς χαλκίδα φροντίζειν, ἵνα μηδαμόθεν αὐτοῖς χορηγία γίγνηται πρὸς τὰς ἐπιβολάς. οὗτος μὲν δὴ τοιαῦτα σπουδάζων καὶ κακοξυνετῶν πρὸς δὲ προειρημένους, ἀπῆρεν εἰς τὴν χαλκίδα. σκήψεις τινὰς ἀλόγους πρὸς δὲν βασιλέα πεισάμενος. κακεῖ διατρίβων, οὔτε βεβαίως ἐτήρει τὰ κατὰ δὲ ὅρκους, πάντων αὐτοῖς πειθαρχούντων κατὰ τὴν προγεγενημένην πίστιν, ὥστε δ' τέλος τοῦτον αὐξηθῆναι δὲν βασιλέα λίαν ἀπρεπῆ ἐνέχυρα τιθέντα τῶν πρὸς τὴν χρείαν ἀργυρωμάτων, ἀπὸ τούτων ποιεῖσθαι τὴν διαχρήσιν. ἠθροισμένων δὲ τῶν πολιτῶν, καὶ τῶν μακεδόνων ἤδη τὰς εἰρεσίας κατησκημένων, στασιάζοντας καὶ μισθοδοτοῦντας ὁ βασιλεὺς τὴν δύναμιν, αὐτὴν ἔθη. καὶ κατῆρε δευτεραῖος εἰς πάτρας. ἔχων μακεδόνας μὲν ἑξακισχιλίους. μισθοφόρους δὲ χιλίους καὶ διακοσίους. κατὰ δὲ δὴ αὐτοὺς καιροὺς δοξίμαχος ὁ τῶν αἰτωλῶν στρατηγὸς, ἀγέλαον ἢ σκόπαν ἑξακισχιλίους ἔπεμψε τοῖς ἠλείοις μὲν νεοκρήτων πεντακοσίων· ὁ δ' ἠλείοι δὲ διότι μὴ τὴν κυλλήνιον ὁ φίλιππος ἐπιβάλλεται πολιορκεῖν, στρατιώτας τε μισθοφόρους συνήθροιζον καὶ δὴ πολιτικοὺς ἐτοίμαζον, ὠχυροῦντο δὲ καὶ τὴν κυλλήνιον ἐπιμελῶς. εἰσὶ δ' ἃ βλέπων ὁ φίλιππος, τούς τε τῶν ἀχαιῶν μισθοφόρους, ἢ τῶν περὶ αὐτὸν κρητῶν, καὶ τῶν γαλατικῶν ἱππέων τινὰς, ἃ δὲ τούτοις τῶν ἐξ ἀχαΐας ἐπιλέκτων εἰς δισχιλίους πεζοὺς ἀθροίσας, ἐν τῇ τῶν δυμαίων πόλει κατέλιπεν. ἅμα μὲν ἐφεδρείας ἔχοντας. ἅμα δὲ φυλακῆς τάξιν πρὸς δὲν ἀπὸ τῆς ἠλείας φόβον. αὐτὸς δ' ἐπὶ πρότερον γεγραφὼς τοῖς μεσσηνίοις καὶ τοῖς ἠπειρώταις ἐπὶ δὲ τοῖς ἀκράναι καὶ σκορδιλαΐλαι πληροῦν ἑκάστοις τὰ παρ' αὐτοῖς πλοῖα καὶ πλεῖν εἰς κεφαλληνίαν, αὐξηθεὶς ἐκ τῶν παρῶν κατὰ τὴν σύταξιν, ἔπλει. καὶ προσέσχε τὴν κεφαλληνίας κατὰ πρόνους. ὁρῶν δὲ τὸ τε πολισμάτιον δὲ πρόνους δυσπολιόρκητον ὄν, καὶ τὴν χώραν στενήν, παρέπλει δὴ σόλφ, καὶ καθορμίζεται πρὸς τὴν τῶν παλαιέων πόλιν. πλησίον δὲ ταύτης τὴν χώραν χίμασσεν οὖσαν εὔφορον στρατόπεδον, τὴν μὲν δύναμιν ἐκβιβάσας προσέστρατοπέδευσε τῇ πόλει· τὰς δὲ ναῦς, συνορμίσας τάφῳ καὶ χάρακι προσέβαλε. δὲ δὲ μακεδόνας ἐφῆκε στολογεῖν. αὐτὸς δὲ προσῆλθε τὴν πόλιν ἐπισκοπῶν, πῶς δυνατὸν εἴη, προσάγειν ἔργα

γεινέργα ζωῆ τείχει καὶ μηχαναῖς. βαλόμενος ἅμα μὲν προσλέξασθαι τοὺς συμμάχους, ἅμα δὲ τὴν πόλιν ἀξελεῖν. ἵνα πρῶτον μὲν ἀπωλῶν παρέλκηται τὴν αὐαγκαιοτάτην ἐπιμηρεσίαν. ταῖς γὰρ τῶν κεφαλήνων ναυσὶ χρώμενος, τάς τ' εἰς πλοτάννησον ἐποιοῦντο ἀναβάσεις. καὶ τὰς ἠπειρωτῶν. ἔπι δ' ἀκρανάνων ἐπόρθουν παραλίας, δεύτερον δ' ἵνα παρασκευάσῃ αὐτοῖς, παρασκευάσῃ δὲ τοῖς συμμάχοις, ὁρμητήριον διάφυσιν κατὰ μὲν τῶν πολεμίων χώρας. ἡ γὰρ κεφαλληνία, κεῖται μὲν κατὰ δυσμὰς κολπωδῶς εἰς δ' σκελικὸν ἀνατείνουσα πέλαγος. ἐοίκεται δὲ τῆς μὲν πελοποννήσου, τοῖς πρὸς ἄρκτον καὶ πρὸς ἑσπέραν μέρεσι κεκλιμένοις. καὶ μάλιστα τῇ τῶν ἠλείων χώρᾳ, ᾗ δ' ἠπείρου καὶ τῆς ἀκαρνανίας, τοῖς πρὸς μεσημβρίαν καὶ πρὸς τὰς δύσεις μέρεσιν ἐσγραμμένοις. διὸ καὶ πρός τε τὴν σωαγωγὴν τῶν συμμάχων εὐφυῶς ἐχούσης. καὶ κατὰ μὲν τῶν πολεμίων καὶ πρὸς τῆς τῶν φίλων χώρας εὐκαίρως κειμένης, ἐπευδὴ χειροσάμενος, ὑφ' αὑτὸν ποιήσασθαι τὴν νῆσον. σωθεωρῶν δὲ τὰ μὲν ἄλλα πάντα μέρη τῆς πόλεως, τὰ μὲν θαλάττῃ, τὰ δὲ, κρημνοῖς ἀπολειπόμενα, βραχὺν δέ τινα τόπον ἐπίπεδον αὐτοῖς ἐπάγοντα, ὃν πρὸς τὴν ξάκυνθον ἐσγραμμένον, τῇ δὲ ἀνοικοδομεῖτο προσάγειν ἔργα. ἐν τῇ δὴ τὴν ὅλως σωίσασθαι πολιορκίαν. ὁμοῦ δὲ βασιλεὺς ἀπολλὶ ταῦτα καὶ πρὸς τούτοις ἦν. κατὰ δὲ ἐνιαυτὸν τοῦτον, πέντε καίδεκα μὲν ἦκον λέμβοι παρὰ σκοδραλαίδου. ἀπὸ γὰρ ἀπολλωνίας ἐκωλύθη τιμωρεῖν. ἀφ' ἑτέρας γενομένας ἐπιβολάς καὶ παραχὰς ἀπολλὶ ἀπὸ κατὰ τὴν ἰλλυρίδα τόπους διωάστας. ἦκον δὲ ἐν παρ' ἠπειρωτῶν, καὶ παρ' ἀκαρνανῶν, ἔπι δὲ μεσηνίων οἱ διαταχέντες συμμάχοι. τῆς γὰρ τῶν φυγαλαίων πόλεως ἀξαιρεθείσης ἀπροφασίστως, ἐν λοιπὸν ἤδη κατεῖχον μεσήνιοι ἐκ πολέμου. τῶν δὲ πρὸς τὴν πολιορκίαν ἀπειμασμένων διαθεὶς τὰ βέλη καὶ ἐν πετροβόλοις κατὰ ἀρμόζοντας τόπους πρὸς ἐκωλύειν ἀμυνομένους, παρακαλέσας ἀπὸ μακεδόνας ὁ βασιλεὺς, προῆγε τὰς μηχανὰς τοῖς τείχεσι, καὶ ἀφ' τούτων τοῖς ὀρύγμασιν ἐνεχείρει. ταχὺ δὲ τοῦ τείχους ὠθεῖ δύο πλέθρα κρημαθέντος, ἀφ' ἑνὸς τοῖς ἔργοις προθυμίαν τῶν μακεδόνων, ἐγγίσας τοῖς τείχεσιν ὁ βασιλεὺς, παρήνει τοῖς ἐν τῇ πόλει, τίθεσθαι πρὸς αὐτὸν τὴν εἰρήνην. τῶν δὲ, παρακουόντων, ἐμβαλὼν πῦρ τοῖς ἐρείσμασιν, ὁμοῦ πᾶν ἀνεσυλλωμένον κατέβαλε τεῖχος. οὗ γενομένου, πρώτους ἐφῆκε τοὺς πελτασὰς τοὺς ἀπολεόντιον τεταγμένους. πειρηλὸν τάξας καὶ παραγγείλας διάζεσθαι ἀφ' τοῦ πλώματος. ὁ δὲ πολὶ ἐν λεόντιον, πηροῦντες τὰ πρὸς ἐν ἀπελλῆν σημεῖμμα ξεῖς ἀξῆσ νεανίσκους ἀπορβάντας ζωῆ πλώματι. ἀνέξεσαν τοῦ μὴ τελεσιουργῆσαι τὴν κατάληψιν τῆς πόλεως. προαναφθαρκότες μὲν τοὺς κατὰ μέρος ἐπιφανεστάτους τῶν ἡγεμόνων. ἐθελοκακοῦντες δὲ καὶ παρ' ἕκαστον ἀπολειλιδότες αὐτοὶ, τέλος ἀξέπεσον ἐκ τῆς πόλεως, πολλὰς πληγὰς λαβόντες. καίπερ δικαίρως δυνάμενοι κρατῆσαι τῶν πολεμίων. ὁ δὲ βασιλεὺς ὁρῶν ἀπολειλιῶντας μὲν τοὺς ἡγεμόνας, θαυμάσιος δὲ καὶ πλείους γεγονότας τῶν μακεδόνων, τὴν μὲν πολιορκίας ἀπέστη. πολὶ δὲ τῶν ἀξῆς ἐβουλεύετο μετὰ τῶν φίλων. καὶ ἅμα δὲ τοὺς αὐτοῖς καιροὺς, λυκοῦργος μὲν εἰς τὴν μεσηνίαν ἀξεστρατεύκει. δεῖμαχος δὲ τοὺς ἡμίσεις ἔχων ἀπωλῶν, εἰς θεταλίαν ἐποιήσατο τὴν ὁρμήν. ἀμφότεροι πεπεισμένοι ἐν φίλιππον ἀποστάσειν τῆς τῶν παλαιῶν πολιορκίας. ἐπεὶς ὧν ἦκον πρέσβεις πρὸς ἐν βασιλέα, παράτε ἀκαρνάνων καὶ μεσηνίων. οἱ μὲν παρὰ τῶν ἀκαρνάνων παρακαλοῦντες αὐτὸν ἐμβαλεῖν εἰς τὴν τῶν ἀπωλῶν χώραν. καὶ τοῦτε δεῖμαχον ἀποστᾶσαι τῆς εἰς μακεδονίαν ὁρμῆς, καὶ τὴν χώραν τῶν ἀπωλῶν ἐπελθεῖν καὶ πορθῆσαι πᾶσαν ἀλεῶς. οἱ δὲ παρὰ τῶν μεσηνίων δρόμοι σφίσι βοηθεῖν, καὶ δοκοῦντες ὅτι τῶν ἐτησίων ἤδη σάσιν ἐχόντων δυνατὸν ἔσται τὴν παρακομιδὴν ἐκ τῆς κεφαλληνίας εἰς τὴν μεσσήνην ἐν ἡμέρᾳ ποιήσασθαι μιᾷ. διὸ ὧν οἱ πολὶ πόρρω ἐν μεσσήνιον, ἀσφαλὲς καὶ πραγματικὴν ἐσομένην σωίσαιν τὴν ὠθεῖ ἐν λυκοῦργον ἐπίθεσιν. οἱ δὲ πολὶ ἐμ λεόντιον τηροῦντες τὴν ἀπὸ τῶν ἐπόθεσιν σωήρτων ἔοις πολὶ ἐν πόρτον. ἐκτενῶς θεωροῦντες ὅτι συμβήσεται τὴν θερείαν εἰς τέλος, ἄπρακτον γενέσθαι ζωῆ φιλίππῳ. πλεῦσαι μὲν γὰρ εἰς τὴν μεσσηνίαν ῥᾴδιον ἦν. ἀναπλεῦσαι δ' ἐκεῖθεν τῶν ἐτησίων ἐπεχόντων, ἀδύνατον. ἀξ οὗ δὴλον ἦν

ὡς ὁμὲν φίλιππος ἐν τῇ μεσογείᾳ μετὰ τ δυνάμεως συγκλειθεὶς ἀναγκαθήσεται δ λοιπὴν μέρος τ θέρους ἄπρακτος μενεῖν. οἱ δ' αἰτωλοὶ τὴν θετταλίαν κ τὴν ἤπειρον ἐπιπορευόμενοι, κατασύρουσι πᾶσαν ἀδεῶς. οὗτοι μὲν οὖν λυμαινόμενοι, ταῦτα τὰ τοιαῦτα συνεβούλευον. οἱ δὲ σοῦν δ' ἄρατον συμπαρόντες, τ ἐναντίας προέσχον γνώμης. ἔλεγον γὰρ ἔφασαν εἰς τὴν αἰτωλίαν στρατεύεσθαι δ' νῦν πλοῦν. καὶ τούτων ἔχεσθαι τῶν πραγμάτων. ἀξιοπιστευκότων τ τῶν αἰτωλῶν μετὰ δεημάχου, κάλλιστον εἶναι καιρὸν ἐπελθεῖν, καὶ στρατῆσαι τὴν αἰτωλίαν. ὁ δὲ βασιλεὺς, ἃ μὲν, ἀπιστῶν ἤδη τοῖς σοῦν δ' λεόντιον ἐκ τ σοῦν τὴν πολιορκίαν ἐθελοκακήσειν, σωσαίαν ἀνόμενος δὲ κ ἐκ τ σοῦν δ' παλοῦντα διαβολίου αὐτῶν τὴν κακοπραγμοσύνην, ἔκεινε χρῆσθαι τοῖς πράγμασι κατὰ τὴν ἀράτου γνώμην. διότι ἐπράττομεν μὲν ἔργα τε σοῦν τῶν ἀχαιῶν στρατηγῶ, βοηθεῖν τοῖς μεσογείοις αὐαλαβόντι σοῦν ἀχαιούς. ἀνέστ δ' αὐαχεῖσι ἐκ φ κεφαλληνίας, πρὶν δευτεραῖος εἰς λευκάδα μετὰ τ σόλα, νυκτός. διέξασαμένος δὲ τὰ σοῦν δ' δρύκτον καὶ ταύτη διακομίσας τὰς ναῦς, ἐπιεῖτο δ' ἀπόπλουν κατὰ δ' ἀμβρακικὸν καλούμενον κόλπον. ὁ δὲ προειρημένος κόλπος ἐπιπολὺ προτείνων ἐκ τ σικελικοῦ πελάγους εἰς σοῦν μεσογαίους αὐήκει τόποις τ αἰτωλίας, καθάπερ καὶ πρότερον ἡμῖν εἴρηται. διανύσας δὲ καὶ καθορμισθεὶς βραχὺ πρὸ ἡμέρας πρὸς τῇ καλυμενῇ λιμναίᾳ, θεῖς μὲν στρατιώτας ἀεὶ σωσαιεῖσθαι πρὸ ἤγγειλε. καὶ δ' πολὺ τ ἀποσκοπῆς ἀποθημένοις, διζώνοις σφᾶς παρασκευάζειν πρὸς αὐαζυγήν. αὐτὸς δὲ σοῦν ὁδηγοὺς ἀθροίσας, τότε περὶ σοῦν τόπους καὶ τὰς παρακειμένας πόλεις ἐπυνθάνετο κ διηρέννα. κατὰ δὲ δ' καιρὸν τοῦτον, ἦκεν ἔχων ἀεισόφαντος ὁ στρατηγὸς παυδημεὶ σοῦν ἀκαρνάνας. σολλὰ γὰρ κ' λεινὰ σεπονθότες ἐν θοῖς αὐώτερον χρόνοις ὑσὸ τ αἰτωλῶν, ἐκθύμως εἶχον πρὸς δ' κατὰ πάντα τρόπον ἀμύνασθαι κ βλάπτειν σοῦν αἰτωλούς. διόπερ ἀσμενέστατος ἐσιλαβόμενοι τότε τ μακεδόνων ἐπαρχίας, ἦκον ἐν θοῖς ὅπλοις, οὐ μόνον ὅσοις ὁ νόμος ἐστέτατο στρατεύειν, ἀλλὰ καὶ τῶν πρεσβυτέρων τινές. οὐκ ἐλάττω δὲ τούτων ὁρμὴν εἶχον ἤπειρῶται δ' τὰς πλησίον αἰτίας. ἡγεῖτο δὲ μέγιστος τ χώρας, κ δ' τ παρασίας αὐφνίδου τ φιλίππου, καθυστέρων τῇ συναγωγῇ τῶν καιρῶν. τῶν δ' αἰτωλῶν σοῦν μὲν ἡμίσεις ἔχων δεῖμαχος καθάπερ εἴρηται, σοῦν δ' ἡμίσεις ἀπολελείπει. νομίζων ἀξιόχρεων πρὸς τὰ πεπραγμένα ταύτῃ τὴν ἐφεδρείαν ὑπάρχειν τῶν τε πόλεων κ τ χώρας. ὁ δὲ βασιλεὺς ἀπολιπὼν φυλακὴν ἱκανὴν τ ἀποσκοπῆς, τότε μὲν αὐαζεύξας ἐκ τ λιμναίας δείλης, κ προελθὼν ὡς ἑξήκοντα σταδίους κατεστρατοπέδευσε. δειπνοποιησάμενος δὲ βραχὺ διαναπαύσας τὴν δυνάμιν. αὖθις ὥρμα κ διηνεκῶς νυκτὸς καὶ ἡμέρας, ἦκε πρὸς σοῦν δ' ἀχελῶον ποταμὸν, ἄρτι τ ἡμέρας ἐπιφαινούσης, μεταξὺ κωμῶν τινων κ στράτου. αὐτοῦσιν ἄφνω κ πεδάδοξος. οἱ δ' ἐν τοῖς θερμοῖς τόποις ἐπιβαλεῖν. οἱ δὲ περὶ σοῦν λεόντιον κατὰ δύο τρόπους ὁρῶντες, σοῦν μὲν φίλιππον κατεξόμενον τ προθέσεως, σοῦν δὲ αἰτωλοὺς ἀδυνατήσοντας τοῖς παροῦσι, καθ' ἕνα μὲν, ἢ ταχίαι κ πεδάδοξοι τῶν μακεδόνων ἐγένοντο πλησίον, καθ' ἕτερον δὲ, ἢ πρός γε σοῦν ἐν τοῖς θέρμοις τόπον, οὐδέποτ' ἄν, ὑπολαβόντες αἰτωλοὶ τολμῆσαι σοῦν φίλιππον, οὕτω προχείρως αὐτὸν δύναι διὰ τὰς ὀχυρότητας τ τόπων, ἔμελλον ἀπρονοήτως κ παντελῶς ἀπαρασκεύοις λαφθήσεσθαι πρὸς σύμβαλον. εἰσὶ δὲ βλέποντες, κ τηροῦντες τὴν ἑαυτ προθεσμίαν, ὑπῆρχον δὲ τοῖς σοῦν φίλιππον περὶ σοῦν ἀχελῶον στρατοπεδεύσαντα, προσέναι παῦσαι τὴν δυνάμιν ἐκ τ νυκτοπορείας. παυσάζοντες βραχεῖαν γε θοῖς αἰτωλοῖς αὐασφορὰν δοῦναι πρὸς τὴν βοήθειαν. οἱ δὲ περὶ σοῦν ἄρατον θεωροῦντες σοῦν μὲν καιρὸν ὀξὺν ὄντα τ ἐπιβολῆς, σοῦν δὲ περὶ σοῦν λεόντιον προθύμως ἐμπορίζοντας, σπεύδοντα σοῦν φίλιππον μὴ πλείονα σοῦν καιρὸν, μὴ δὲ καταμέλλειν. ὅσα κ πειθὴς ὁ βασιλεὺς, κ προσκόπτων ἤδη θοῖς περὶ σοῦν λεόντιον, ἐποιεῖτο τὴν πορείαν κατὰ σ συνεχές. διαβὰς γὰρ σοῦν ἀχελῶον ποταμὸν, προῆγε σωτόνως σοῦ θέρμου. ἅμα δὲ προάγων, ἐδήου κ κατέφθειρε τὴν χώραν, παρῆν δὲ ἐκ μὲν θυωνόμων ἀπολιπὼν στράτου. ἀγρέϊνιον. θεσιεῖς. ἐκ δεξιῶν, κωνώπιον. λυσμαχίαν. τειχώνιον. φοίτεον. ἀφικόμενος δὲ πρὸς πόλιν τὴν καλυμενὴν μετὰ παν, ἣ κεῖται μὲν ἐπ' αὐτῆς τ τειχωνίδος λίμνης, κ τῶν πεδὰ ταύτῃ στενῶν. ἀπεῖχε δὲ σχεδὸν ἑξήκοντα σταδίους τ προσκαρσουμένου θέρμου. ταύτην μὲν ἐκλιπόντων τῶν αἰτωλῶν, εἰσπορευόμενος δὲ

γὼν πενταπο-

γῶν πεντακοσίους σταδίους κατεῖχε. ἐκαλόμενος ἐφεδρείας χάριν ἔσεσθαι πρός τε τὴν εἴσοδον τὴν καὶ τὴν ἔξοδον τὴν ἐκ τῶν στενῶν. ἔστι δὲ πᾶσα ἡ πρὸς τὴν λίμνην τόπος ὀρεινὸς καὶ βραχὺ ὑπερηρμένος τῶν ὕλαις. διὸ καὶ παντελῶς στενὴν καὶ δυσέξοδον ἔχει τὴν πάροδον. μετὰ δὲ ταῦτα δὴ μισθοφόροις προθέμενος πάσης τῆς πορείας. ὡς δὲ τούτοις δὴ ἱππεῖοις. ἑξακοσίους δὲ πελτασὰς καὶ φαλαγγίτας ἔχων, προῆγε διὰ τῶν στενῶν. ἀπυραμβούντων μὲν αὐτὸν τῶν κρητῶν. δεξιὸν δὲ πρὸς τὰ λόφια τῶν θρακῶν, καὶ ψιλὸν αὐτοπορευομένων τῶν χώρας. τὴν μὲν δὴ ἐκ τῶν δενδρύμων ἐπιφάνειαν τῆς πορείας ἀσφαλίσθη λίμνη χιλίων ὡς τετρακοσίων σταδίων. αὐσάσης δὲ τοῦ προειρημένους τόπους καὶ παραλυόμενος πρὸς τὴν καλουμένην κώμην παμφίαν, ὁμοίως καὶ ταύτην ἀσφαλισάμενος φρουρᾷ, προέβαινε πρὸς θέρμον. ὅλον, οὐ μόνον ἀναντῆ καὶ βραχεῖαν διαφέροντος, ἀλλὰ καὶ κρημνοὺς δὲ ἑκατέρου τοῦ μέρους ἔχουσαν βαθεῖς. ὥστε καὶ λίαν ἐπισφαλῆ καὶ στενὴν τὴν πάροδον εἶναι κατ' ἐνίους τόπους. ἦν πάσης ἀναβάσεως οὔσης χιλίων διακοσίων σταδίων. διανύσας δὲ καὶ ταύτην ἐν βραχεῖ χρόνῳ, ἀφῖκε θέρμον. ὅπου μακεδόνας ἐνόρκους ποιεῖσθαι τὴν πορείαν, ἦκε πολλοῖς ὕστερον ἢ θέρμον, καὶ κατασκευασάμενος, ἀφῖκε τὴν δύναμιν τάς τε πόλεις οἰκίσας κώμας πορθεῖν καὶ τῶν θερμίων πεδίον ἐπιτρέχειν. ὁμοίως δὲ καὶ τὰς οἰκείας τῶν ἐν αὐτῷ δὴ θέρμῳ διαφθείρειν. οὐσῶν πολλῶν οὐ μόνον σίτου καὶ τοιαύτης χορηγίας, ἀλλὰ καὶ κατασκευῆς διαφερούσης τῶν παρ' αὐτοῖς. καθ' ἕκαστον δὲ ἔτος ἀγοράς τε καὶ πανηγύρεις ἐπιφανεστάτας. ἐπὶ ἧς καὶ τὰς τῶν ἀρχαιρεσίων κατασκευὰς ἐν τούτῳ δὴ τόπῳ συντελούντων, ἕκαστοι πρὸς τὰς ὁδοιπορίας καὶ τὰς εἰς ταῦτα παρασκευὰς τὰ πολυτελέστατα τῶν ἐν τοῖς βίοις ὑπαρχόντων, εἰς τοῦτον ἀπετίθεντο δὴ τόπον. χωρὶς δὲ τῆς χρείας, καὶ τὴν ἀσφάλειαν ἠλπιζον ἐνταυθοῖ βεβαιοτάτην αὐτοῖς ὑπάρχειν. διὰ δὲ μήτε πολέμιον τε τολμῆσαι μισθὸν ὑπομεῖναι ἐς τόπους τοιούτους ἐμβαλεῖν, εἶναί τε τῇ φύσει τοιούτους, ὥστε τῆς συμπάσης αὐτοῖς ἀκροπόλεως ἔχειν τάξιν. διότι περιηνδυομένης ἐκ παλαιοῦ τῆς χώρας, πλήρεις ἦσαν ἀγαθῶν πολλῶν, ἅτε πόλεις δὴ ἱδρυμένοι οἰκίαι, καὶ πάντες οἱ πρὶν ἐξ τόπους. ἐκείνῳ μὲν δὴ τὴν νύκτα παντοδαπῆς ἡμοῦντες ὠφελείας, αὖθ' κατωκίσθησαν, τῇ δ' ἐπαύριον τῆς μὲν κατασκευῆς τὰ πολυτελέστατα καὶ τὰ διαπρεπῆ κομίζεσθαι ἐκέλευον. τὰ δὲ λοιπὰ σωρεύοντες πρὸς τῶν σκηνῶν. ἐνεπίμπρασαν. ὁμοίως δὲ καὶ τῶν ὅπλων τῶν ἐν ταῖς σκαῖς ἀνακειμένων. τὰ μὲν πολυτελῆ καθαιροῦντες ἀπεκόμιζον, τινὰ δ' ὑπέλαττον. τὰ δὲ λοιπὰ συναθροίσαντες, πῦρ ἐνέβαλον. ἦν δὲ ταῦτα, πλείω τῶν μυρίων καὶ πεντακισχιλίων. ἕως μὲν τούτου πάντα κατὰ δὴ τὸν πολέμου νόμους, καλῶς καὶ δικαίως ἐπράττετο. τὰ δὲ μετὰ ταῦτα πῶς χρὴ λέγειν οὐκ οἶδα. λαβόντες γὰρ ἔννοιαν τῶν ἐν Νάξῳ σωθέντων πεπραγμένων τοῖς ἀπωλοῖς, τάς τε σκαὶ ἐνεπίμπρασαν. καὶ τὰ λοιπὰ τῶν ἀναθημάτων ἀνέφθειρον. ὅπου πολυτελῆ τῶν κατασκευῶν, ἢ πολλῆς ἐπιμελείας ἔνια τετευχότα καὶ λαπάνης. οὐ μόνον δὲ τοῦ πυρὶ κατελυμήναντο τὰς ὀροφάς, ἀλλὰ καὶ κατέσκαπτον εἰς ἔδαφος. ἀνέτρεπον δὲ καὶ τοὺς ἀνδριάντας οὐκ ἐλάττους δισχιλίων ὄντας. πολλοὺς δὲ μὴ ἀνέφθειραν πλὴν ὅσοι θεῶν ἐπιγραφὰς ἢ τύπους εἶχον, τῶν δὴ τοιούτων ἀπέχοντο. κατέγραφον δ' εἰς τοὺς τοίχους, καὶ ἂν πολυφερόμενον σίχον. ἡδὺ τό τε τῆς ἐπιξιότητος καὶ τοῦ σάμου φυομένης. ὃς ἦν ὑιὸς μὲν χρυσογόνου. σώτροφος δὲ τοῦ βασιλέως, ὁ δὲ σίχος ἦν.

ὁρᾶς δ' ἅιον οὖν βέλος ἀνέπλατο;

καὶ μείζω δὲ παράσασιν ὡς τούτοις εἶχε τόν τε βασιλέα καὶ τοὺς πολὺ αὐτὸν φίλους, ὡς δὴ καίπερ ταῦτα πράττοντας καθηκόντας. ἀμωμομένους τοῖς ὁμοίοις τὴν τῶν ἀπωλῶν πολὺ δ' ἅιον ἀσέβειαν. ἐμοὶ δὲ τἀναντία δοκεῖ τούτων. εἰδ' ὀρθὸς ὁ λόγος, σκοτεῖν ἐν μέσῳ πάρεστι· χρωμένοις οὐχ ἑτέροις πίσι. ἀλλ' ἐξ αὐτῆς τοῖς τ' οἰκίας ταύτης παρασκίμασιν. αὐτίχρηνος ἐκ παρατάξεως μάχης κλεομένην φυτευθύσας δ' ἐν βασιλέα, τῶν λακεδαιμονίων ἐγκρατὴς ἐπένθου καὶ δὴ σπάρτης. αὐτός τε ὢν κύριος ὁ βούλοιτο χρῆσθαι ἢ τῇ πόλει καὶ τοῖς ἐμπολιτευομένοις, τοσοῦτον ἀπεῖχε τοῦ κακῶς ποιεῖν δὲ γε γνώτας σποχειρίους, ὡς ἐκ τῶν ἐναντίων, ἀπαθὴς δ' πάσχειν πολίτευμα καὶ τὴν ἐλευθερίαν. καὶ τῶν μεγίστων ἀπαθὴς αὐτὸς

γενόμενος, καὶ κοινὴν ἡγεμονίαν λακεδαιμονίοις, οὕτως εἰς τὴν οἰκίαν ἀπηλλάγη. τοιγαροῦν
οὐ μόνον ἐκεῖθεν παρ' αὐτὸν ἂν καιρὸν ὑβρίζετο, ἀλλὰ καὶ μεταλλάξας σωτὴρ. οὐδὲ παρὰ
μόνοις λακεδαιμονίοις, ἀλλὰ πρὸς πᾶσι τοῖς ἕλλησι, ἀθανάτου τέτευχε τιμῆς καὶ δόξης ἴσης
τοῖς πρωτοκτίσταις. καὶ μὲν ὁ πρῶτος αὐτῶν αὐξῆσαι τὴν βασιλείαν, καὶ γενόμενος ἀρχηγὸς
τοῦ προχήματος τὴν οἰκίας φιλοτιμοτέρους νικήσας ἀθηναίους τὴν ἐν χαιρωνείᾳ μάχην, οὐ τοσοῦτον
ἤνυσε δι' ὧν ἔπραξεν, ὅσον δι' ὧν εἰς τὴν εὐσεβείας καὶ φιλανθρωπίας τῶν λόγων. ὥστε μὴ μόνον
μοναῖς καὶ τοῖς ὅλοις, αὐτῶν μόνον ἀποδεκτέον. ἡ κύειος κατέσχε τῶν αὐτοπραγουμένων. τὴν
δυσνομοσύνην καὶ μετεωρότητα, πάντας ἀθηναίους, ἅμα καὶ τὴν πόλιν αὐτῶν ἔσχεν ἐπιχείρημα.
οὐκ ἐπιμεξῶν δι' θυμῷ τοῖς πραττομένοις. ἀλλὰ μέχρι τούτου πολεμῶν καὶ φιλονεικῶν,
ἕως τοῦ λαβεῖν ἀφορμὰς πρὸς ἀπόλειξιν τῆς αὐτοῦ πραότητος καὶ καλοκαγαθίας. τοιγαροῦν μὴ
χωρὶς λυπῶν ἀποστίλας δι' αἰχμαλώτους, καὶ κηλύσας ἀθηναίων δι' τετελδικότας, ἐπὶ
δὲ σωθεὶς αὖ πάλιν τὰ τούτων ὅπλα, καὶ τῶν ἀπαλλατομένων δι' πλείστους, ἀμφιέσας
μικρᾷ σφαγὴ δι' τὴν ἀγχίνοιαν τὴν μείζω πρᾶξιν κατειργάσατο. ὁ δὲ ἀθηναίων φόνημα
καταπληξάμενος τῇ μεγαλοψυχίᾳ, πρὸς πᾶν ἑτοίμους αὐτὸν ἔσχε συναγωνίσασθαι πολεμί
ῳ. τί δ' ἀλέξανδρος, ἐκεῖνος δὴ ὢν τοσοῦτον ἐξορμητὴς βαθαίοις, ὥστε καὶ δι' μὴ οἰκήτορας
ἐξανδραποδίσασθαι, τὴν δὲ πόλιν εἰς ἔδαφος καταβάλλαι, τῆς γε πρὸς δι' θεοὺς δυσεβείας,
οὐκ ὀλιγώρησε δοῦναι τὴν κατάληψιν τῆς πόλεως. ἀλλὰ πλείστην ἐποιήσατο πρόνοιαν, ὥσ ἐρ
τοῦ μηδ' ἀκούσιον ἁμάρτημα γενέσθαι δοῦναι τὰ ἱερὰ μὴ καθόλου τὰ τεμένη. καὶ μήν τε ἀναβὰς
εἰς τὴν ἀσίαν μετεπορεύετο τὴν περσῶν ἀσέβειαν εἰς δι' ἕλληνας, παρὰ μὲν τῶν αὐθρώπων
ἐπειράθη λαβεῖν δίκην ἀξίαν τῶν σφίσι πεπραγμένων. τῶν δὲ τοῖς θεοῖς καταπεφημισμέ-
νων πάντων ἀπέσχετο. καί περ τῶν περσῶν μάλιστα δοῦναι δι' μέρος ἁμαρτόντων ἐν τοῖς
κατὰ τὴν ἑλλάδα τόποις. ταῦτ' δὴ ἐχρῆν καὶ τότε φιλοτιμοῦν ἐν νῷ λαμβάνοντα σωτή
χως, μὴ οὕτω φιλάρχως, ὡς τῆς προαιρέσεως καὶ τῆς μεγαλοψυχίας ἀνάξιον αὐτὸν αἰῶνα
λειπούσας καὶ κληρονόμον τῶν προειρημένων αὐθρώπων. ὁ δὲ, ἵνα μὴ καὶ συγγενὴς ἀλεξάνδρου καὶ
φιλίππου φαίνηται, μεγάλως ἐποιεῖτο παρ' ὅλον δι' βίου σπουδήν. ἵνα δὲ ζηλωτὴς, οὐδὲ
δι' ἐλάχιστον ἔσχε λόγον. τοιγαροῦν τἀναντία τοῖς προειρημένοις αὐθράσιν ἐπιτηδεύων, τῆς
ἐναντίας ἔτυχε παρὰ πᾶσι δόξης, προβαίνων κατὰ τὴν ἡλικίαν. ὧν ἦν ἐν καὶ τότε δι' πεπα-
χθέν. τοῖς δὴ ἀπωλῶν ἀσεβήμασι συνεξαμαρτάνων δὴ δι' θυμὸν, καὶ κακῷ κακὸν ἰώ
μενος, οὐλως ὤετο ποιεῖν ἄτοπον. καὶ σκόπει μὴ καὶ δειμάχῳ παρ' ἕκαστον εἰς ἀσέλγειαν
καὶ παρανομίαν ὠνείδιζε. τὴν ἐν ὀλυμπίᾳ καὶ νῦν προφερόμενος ἀσέβειαν εἰς δι' θεῖον. αὐτὸς
δὲ παραπλήσια ποιῶν οὐκ ὤετο τῆς ὁμοίας ἐκείνοις τεύξεσθαι δόξης παρὰ τοῖς ἀκούουσι.
δι' μὴ δὴ παραιρεῖσθαι τῶν πολεμίων καὶ καταφθείρειν φούσια. λιμένας πόλεις. ἀνδρα-
ναῦς. καρποὺς. τἄλλα τὰ τούτοις παραπλήσια λίαν δι' μὴ ἀναντίους ἀθενεστέρους ἂν,
ποιῆσαι. τὰ δὲ σφέτερα πράγματα καὶ τὰς ἐπιβολὰς, δυναμικωτέρας. ταῦτα μὲν ἀναγ
κάζουσιν οἱ τοῦ πολέμου νόμοι καὶ τὰ τούτου δίκαια δρᾶν. τὰ δὲ μήτε τοῖς ἰδίοις πράγμασιν
ἐπικαιρίαν μέλλοντα μὴ λ' ἥντινοῦν πρασκευάζειν, μήτε δοῦναι ἐχθροῖς ἐλάττωσιν πρός γε δι'
ἐνεστῶτα πόλεμον, ἐκ δοκοῦντος καὶ ναούς. ἅμα δὲ τούτοις αὐθριάντας καὶ πᾶσαν μὴ τὴν δι' αὐτὴν
κατασκευὴν λυμαίνεσθαι, πῶς οὐκ ἂν, εἴποι τις εἶναι τρόπου μὴ θυμοῦ λυπούντος ἔργον. οὐ γὰρ
ἕως ἀπωλείας δεῖ καὶ ἀφανισμῷ δοῖς ἀγνώμοσι πολεμεῖν δι' ἀγαθοὺς ἄνδρας, ἀλλ' ἕως διορθώσεως
καὶ μεταθέσεως τῆς ἡμετέρας γνώμης. οὐδὲ βραναιρεῖν τὰ μηδὲν ἀδικοῦντα δοῖς ἠδικηκόσι. μὴ συνεξα
ρεῖσθαι δοῖς ἐναντίοις δι' δοκοῦντας ἀδικεῖν. τυράννου μὲν ἔργον δεῖ, δ', κακῶς ποιοῦντα δὲ φό
βῳ πεισθέντα ἀκουσίως. μισυμένου καὶ μισοῦντα δι' ὑποπτευόμενον. βασιλέως δ', πάντας οὓς
ποιοῦντα, δὴ τὴν δυσρίπσιαν καὶ φιλανθρωπίαν ἀγαπώμενον, εἰκότων ἡγεῖσθαι μὴ προσήκειν. μά
λιστα δ' ἄντις καταμάθοι τὴν ἀμφοτέραν τὸ τε φιλίππου, λαβὼν πρὸ ὀφθαλμῶν, τινὰ ἀνά
ληψιν εἰκὸς ἦν αὐτοῖς ἔχειν, εἰ τἀναντία δοῖς εἰρημένοις ἔπραξε. μὴ μήτε τὰς στάς, μήτε δι'
αὐθριάντας διέφθειρε, μηδ' ἄλλο μηδὲν ἡκίσθη τῶν ἀναθημάτων· ἐγὼ μὲν δὴ τὴν βελτίστην ἂν,

καὶ φιλάν-

καὶ φιλανθρωποτάτῳ. ἐμοὶ δὲ πᾶσι μὲν αὐτοῖς τὰ σοφῶς λίαν ἀσωτίᾳ πεπραγμένα. ἐφ' ὧς 55
δὲ γινώσκοντας, ὅθ' ὁ φίλιππος τότε μὲν πρᾶξαι κύριος ἦν ὁ ἐβουλήθη, καὶ πράξας τὰ δεινό ,,
τατα, δικαίως ἂν, ἐδόκει δοῦναι πεποιηκέναι, τό γε κατ' ἐκείνους μέρος. ἀφ' δὲ τὴν αὐτ' πρακ ,,
τητα καὶ μεγαλοψυχίαν, οὐδεὶς ἔλαθε τῶν ὁμοίων ἐκείνοις ἐπιτηδεύειν. δῆλον γὰρ ἐκ τούτων ,,
ὡς εἰκὸς ἦν, αὐτῶν μὲν καταγινώσκειν, ὃν δὲ φίλιππον ἀποδέχεσθαι καὶ θαυμάζειν, ὡς βασι ,,
λικῶς καὶ μεγαλοψύχως αὐτοῦ χρωμένου, τῇ τε πρὸς θεοὺς εὐσεβείᾳ καὶ τῇ πρὸς αὐτοὺς ὀργῇ. ,,
ὃ μὲν γε δὴ νικήσας τοὺς πολέμους καλοκαγαθίᾳ καὶ τοῖς δικαίοις οὐκ ἐλάττω. μείζω δὲ πα ,,
ρέχεται χρεία τῶν ἐν τοῖς ὅπλοις καθορθωμάτων. ἴσις μὲν γὰρ δὴ λίαν ἀνάγκη. οἷς δὲ κατὰ ,,
προαίρεσιν εἰκουσιν οἱ ληφθέντες. ὃ τὰ μὲν μετὰ μεγάλων ἐλαττωμάτων τὴν διόρθωσιν, τὰ ,,
δὲ, χωρὶς ἐλάβησ πρὸς τὸ βέλτιον μεταθέσθαι τοὺς ἁμαρτάνοντας. τὸ δὲ μέγιστον ἐν οἷς μὲν τὸ ,,
πλεῖστον ἐπὶ τῇ πράξεως τῶν ἐπιτελουμένων. ἐν οἷς δ' αὐτοτελὴς ἡ νίκη γίνεται τῶν ἠθῶν ,,
νων. ἴσως μὲν οὖν οὐκ ἄν τις αὐτῷ τῷ φιλίππῳ τῶν τότε γενομένων πᾶσαν ἐπιφέροι τὴν αἰτί ,,
αν ἀφ' τὴν ἡλικίαν. τὸ πλεῖον δὲ δοῖς σωοῦσι καὶ συμπράττουσι τῶν φίλων. ὧν ἦν ἄρατος καὶ
δημήτριος ὁ φάριος. ἐπεὶ ὧν οὐ δυσχερὲς ἀποφήνασθαι καὶ μὴ παρόντα τότε θατέρου, τὴν δὲ
αὐτῷ εἰκὸς εἶναι συμβουλίαν. χωρὶς γὰρ τὸ κατὰ δὲν ὅλον βίον προαιρέσεως, ἐν ᾗ σοφῶς μὲν ἄρα
τον οὐλοὺ ἂν, εὐρεθείη προπετὲς οὐδὲ ἄκεητον. σοφῶς δὲ δημητρίου τἀναντία: καὶ δεῖγμα τῆς
προαιρέσεως ἑκατέρων. ἐν οἷς παραλήψεσθε ὁμολογούμενον ἔχομεν. ἐπεὶ οὖν λαβόντες δὲν
οἰκεῖον καιρὸν, ποιησόμεθα τὴν ἁρμόζουσαν μνήμην. ὁ δὲ φίλιππος ἀπὸ γὰρ τούτων παρεξέβαινε
ὅσα δυνατὸν ἦν ἄγειν καὶ φέρειν, ἀναλαβὼν ἐκ τοῦ θέρμου προῆγε ποιούμενος τὴν αὐτὸν ἐπάνοδον
ἣ καὶ παρεγένετο. προβαλόμενος μὲν τὴν λείαν εἰς τοὔμπροσθεν. τὰ δαρεῖα τῶν ὅπλων. ὠθῶν
δὲ τῆς ὑραπίας ἀπολιπὼν σοὺς ἀκαρνᾶνας καὶ σοὺς μισθοφόρους. ἀπεύδων ὡς τάχιστα ἀνυῦσαι
τὰς δυσχωρίας. ἅμα δ' προσδοκᾶν σοὺς αἰτωλοὺς ἐξάπτεσθαι τῆς ὑραπίας, πιστεύοντας τοῖς ὀχυ
ρώμασι τῶν τόπων. ὃ καὶ συμέβη γενέσθαι παραπόλλυς. οἱ γὰρ αἰτωλοὶ προσβεβοηθηκότες καὶ συ
νηθροισμένοι σχεδὸν εἰς τετρακισχιλίους, ἕως μὲν ὁ φίλιππος ἦν ἐπὶ τῶν μετεώρων, οὐκ ἤγγιζον.
ἀλλ' ἔμενον ἔν τισι τόποις ἀδήλοις. ἀλεξάνδρου τοῦ τειχονέως προεσώσαντος αὐτῶν. ἅμα δὲ
κινῆσαι τὴν ὑραπίαν, ἐπέβαλον θύρσεως εἰς θέρμον καὶ προσέκειντο τοῖς ἐχάτοις. γινομέ-
νησ δὲ παραχῆς σοὶ τὴν ὑραπίαν, ἐπιμᾶλλον ἐκθύμως οἱ παρὰ τῶν αἰτωλῶν ἐπέκειντο καὶ
προσέφερον τὰς χεῖρας πιστεύοντες τοῖς τόποις. ὁ δὲ φίλιππος προεῖλῶσ δ' μέλλον, ἐπὶ
τινα λόφον ἐπεκάλει σοὺς ἰλλυρίους ἐν τῇ καταβάσει καὶ τῶν πελτασῶν σοὺς ἐπιτηδειοτά
τους. οὓς ἀναβάντων ἐπὶ σοὺς ἐπικειμένους καὶ προσπεπτωκότας τῶν ἐπεναντίων, σοὺς μὲν λοι
ποὺς τῶν αἰτωλῶν αὐοδίᾳ καὶ προθυμίᾳ σωθῆναι φυγεῖν. ἑκατὸν δὲ καὶ τεσσαράκοντα πεσεῖν.
ἁλῶναι δὲ, οὐ πολὺ τούτων ἐλάττους. γινομένου δὲ τοῦ προτερήματος τούτου, ταχέως ὁ
σοὺς τὴν ὑραπίαν ἐμπρήσαντος σ' πάμμολον, καὶ μετ' ἀσφαλείας ἐλθόντες τὰ σεναὶ, συ
νέμιξαν τοῖς μακεδόσιν. ὁ δὲ φίλιππος ἐσεραπεπευκὼς σοὺς τὴν μετάπαν ἐνταυθοῖ προσα
νελάχετο σοὺς ἀπὸ τῆς ὑραπίας. εἰσὶ δὲ τὴν ὑστεραίαν κατασκάψας τὴν μετάπαν προῆκε καὶ
παρενέβαλε σοὺς τὴν καλαμῶνα πόλιν, ἄκρας. τῇ δ' ὑστεραίᾳ ἅμα προάγων, ἐπόρθει τὴν χώ
ραν. καὶ καταστρατοπεδεύσας σοὺς κωνώπιον ἐπέμεινε τὴν ἐχομένην ἡμέραν. τῇ δ' ἑπομέ
νῃ πάλιν ἀναζεύξας, ἐπορεῖτο τὴν πορείαν παρὰ δὲν ἀχελῶον ἕως ἦλθε δὲν σράτον. λαβὰς
δὲ δὲν ταμίαν, ἐπέστησε τὴν δύναμιν ἐκτὸς βέλους. ἀποπειρώμενος τῶν ἔνδον. ἐπυνθάνε
σθαι γὰρ εἰσὶ δὲν σράτον σωληφθέναι τῶν αἰτωλῶν, πελτοὶ μὲν εἰσὶ τετρακισχίλιοι. ἱππεῖς δὲ
τετρακόσιοι, κρῆτας δ' εἰσὶ πεντακόσιοι. οὐδενὸς δ' ἐπεξιέναι τολμῶντος ἄνθρ ἀρξάμε-
νος ἐκίνει σοὺς πρώτους. ποιούμενος τὴν πορείαν, ὡς ἐλῶν τὴν λιμναίαν καὶ τὰς ναῦς. ἅμα δὲ
γὰρ τὴν ὑραπίαν παραλλάξαι τὴν πόλιν δ' μὲν πρῶτον ὀλίγοι τῶν αἰτωλῶν ἱππέων ἐξελθόν
τες, κατετείραζον τῶν ἐχάτων ἐπεὶ δὲ τό, τε τῶν κρητῶν πλῆθος ἐκ τῆς πόλεως, καί τινες
τῶν αἰτωλικῶν σωπᾶν τοῖς αὐτῶν ἱππεῦσι, γινομένης ὁλοχερεσέρας συμπλοκῆς, ἀναγκά
σθησαν ἐκ μεταβολῆς οἱ σοὺς τὴν ὑραπίαν κινδυνεύειν. δ' μὲν δὴ πρῶτον ἀμφοτέρων ἐφάμιλ

λος ἦν ὁ κίνδυνος. προσβοηθησάντων δὲ τῶν παρὰ τοῦ Φιλίππου μισθοφόροις τῶν Ἰλλυριῶν, ἐνέκλιναν καὶ παρέλιπον ἔφυγον οἱ τῶν Ἀτωλῶν ἱππεῖς καὶ μισθοφόροι. καὶ τὸ μὲν πολὺ μέρος αὐτῶν, ἕως εἰς τὰς πύλας καὶ πρὸς τὰ τείχη συνεδίωξαν οἱ παρὰ τοῦ βασιλέως. κατέβαλον δ' εἰς ἑκατόν. ἀπὸ δὲ ταύτης τῆς χειρὸς λοιπὸν, οἱ μὲν ἐκ τῆς πόλεως, τὴν ἡσυχίαν ἦγον. οἱ δ' ἀπὸ τῆς ὑραπίας, ἀσφαλῶς σωθῆναι πρὸς τὸ στρατόπεδον καὶ τὰς ναῦς. ὁ δὲ Φίλιππος καταστρατηγήσας ἐν ὥρᾳ, τοῖς θεοῖς ἔθυεν ὑπὲρ εὐημερίας τῆς γενομένης καὶ τὴν ἐπιβολὴν ὑρίας. ἅμα δὲ καὶ τοὺς ἡγεμόνας ἐκάλει βουλόμενος ἑστιᾶσαι πάντας. ἐδόκει γὰρ εἰς τοσοῦτος αὐτὸν εὐδοκίμησις παραβόλοις. καὶ τοιούτοις, εἰς οὓς οὐδεὶς ἐτόλμησε πρότερον στρατηγὸς παρεμβαλεῖν. ὁ δὲ οὐ μόνον ἐνέβαλε μετὰ τῆς δυνάμεως, ἀλλὰ καὶ πᾶν ὁ προέθετο συνετελεσάμενος, ἀσφαλῶς ἐποιήσατο τὴν ἐπάνοδον. διὰ δὲ ταῦτα χαρὰς ὢν, οὗτος μὲν ἐπήνετο παρὰ τὴν τῶν ἡγεμόνων ὑποδοχήν. οἱ δὲ παρὰ Βν μεγακλέαν καὶ λεόντιον, δυσχερῶς ἔφερον τὴν γενομένην ἐπιτυχίαν τοῦ βασιλέως. ὥσ ἂν, διατεταιμένοι μὲν πρὸς τὸ ἀπελθεῖν, πάσας μὲν ἐμποδίειν τὰς ἐπιβολὰς αὐτοῦ, μὴ δυνάμενοι δὲ τοῦτο ποιεῖν. ἀλλὰ τῶν πραγμάτων αὐτοῖς κατὰ τοὐναντίον προχωρούντων. ἀθυμοῦντες μὲν. ἀλλ' ἥκουσε πρὸς δ' λίπον. ἦσαν μὲν δὴ θύθεως ἐν ὑποψίᾳ παρὰ τε βασιλεῖ καὶ τοῖς ἄλλοις. οὐχ' ὁμοίως τοῖς λοιποῖς χαίροντες ὠφ' τοῖς γεγονόσι. προβαίνοντος δὲ τοῦ χρόνου, κἄπειτα γινομένης ἀκαιρίας καὶ τρυφῆς, ἀναγκαθέντες συμπεριφέρεσθαι, ταχέως ἐξεθράτεισαν αὐτούς. ἀφθείσης δὲ τῆς σπουδῆς ὑπότε δὲ μέθης καὶ τῆς ἀλογισίας ἐλαυνόμενοι, παρεμέσαν ζητοῦντες Βν ἄρατον. συμμίξαντες δὲ κατὰ τὴν ἐπάνοδον αὐτῷ, Β μὲν πρῶτον ἐλοιδόρουν. μετὰ δὲ, βάλλειν ἐνεχείρησαν τοῖς λίθοις. προσβοηθούντων δὲ πλειόνων ἀμφοτέροις, θόρυβος ἦν καὶ κίνημα κατὰ τὴν παρεμβολήν. ὁ δὲ βασιλεὺς ἀκούων τῆς κραυγῆς, ἐξαπέστειλε τοὺς ἐπιτηδείους, καὶ διαλύσοντας τὴν ταραχήν. ὁ μὲν δὴ ἄρατος παραγενομένων τούτων, εἰπὼν τὰ γεγονότα, καὶ μάρτυρας παραχόμενος τοὺς σύμπαντας, ἀπηλλάττετο τῆς κακοχίας, ὡς τὴν αὐτοῦ σκηνήν. ὁ δὲ λεόντιος, ἀλόγως πως κατὰ Βν θόρυβον ἀπέρρυσε. Βν δὲ μεγακλέα καὶ κείνωνα μεταπεμψάμενος ὁ βασιλεὺς, ἐπεὶ σωῆκε Β γεγονὸς, ἐπετίμα πικρῶς. οἱ δ' οὐχ' οἷον ἀντεβάλοντο. ἀλλ' ἐπιμέξησαν φάσκοντες, οὐδὲ λήξειν τῆς προθέσεως, ἕως ἂν, Βν μισθὸν ἐπιθῶσι τοῖς τοὺς Βν ἄρατον. ὁ δὲ βασιλεὺς ὀργισθεὶς ὡς τοὺς ῥηθέντι, παραχρῆμα πρὸς εἴκοσι τάλαντα κατεγγυήσας, ἐκέλευσεν αὐτοὺς εἰς φυλακὴν ἀπαγαγεῖν. τῇ δ' ἐπαύριον ἀνακαλεσάμενος Βν ἄρατον, παρεκάλει θαρρεῖν, ὅτι ποιήσεται τὴν ἐνδεχομένην ἐπιστροφὴν τοῦ πράγματος. ὁ δὲ λεόντιος, σωεὶς τὰ τοὺς Βν μεγακλέαν, ἦκε πρὸς τὴν σκηνὴν μετὰ τινων τελτασῶν. πεπεισμένος καταπλήξεσθαι τοὺς τὴν ἡλικίαν. καὶ ταχέως εἰς μετάνοιαν ἄξειν Βν βασιλέα. συντυχὼν δ' αὐτῷ προσεπυνθάνετο, τίς ἐτόλμησεν ἐπιβαλεῖν τὰς χεῖρας μεγακλέᾳ. καὶ τίς εἰς τὴν φυλακὴν ἀπαγαγεῖν. τοῦ δὲ βασιλέως ὑποστατικῶς αὐτοῦ φήσαντος σωτεταχέναι, καταπλαγεὶς ὁ λεόντιος, καί τι προσανοιμώξας, ἀπῆει τεθυμωμένος. ὁ δὲ βασιλεὺς ἀναχθεὶς παντὶ τοῦ σόλῳ, καὶ διάρας Βν κόλπον ὡς θᾶττον εἰς τὴν λευκάδα καθορμίσθη, τοῖς μὲν ὠφ' τῆς τῶν λαφύρων οἰκονομίας τεταμένοις, τοὺς ταῦτα συνέταξε γινομένοις μὴ καθυστερεῖν. αὐτὸς δὲ συναγαγὼν τοὺς φίλους, ἀπέδωκε κρίσιν τοῖς τοὺς Βν μεγακλέαν. τοῦ δ' ἄρατου κατηγορήσαντος αὐτὸς καθ' ὑπερβολὴν τε πραγματικὰ τοῖς τοὺς Βν λεόντιον, καὶ διελθόντος τὴν γενομένην ὑπ' αὐτῶν ἐναργῆ σφαγήν, ἣν ἐποιήσαντο μετὰ Βν αὐτιγόνου χρεισμόν, καὶ τὰς πρὸς ἀπελλῆν συνθήκας, ἔτι δὲ Βν τοὺς παλαιεῖς ἐμποδισμὸν, καὶ πάντα ταῦτα μετ' ἀποδείξεως ἐνδεικνυμένου καὶ μαρτύρων, οὐ δυνάμενοι πρὸς οὐδὲν αὐτιλέγειν ὁ τοὺς Βν μεγακλέαν, κατεκρίθησαν ὁμοθυμαδὸν ὑπὸ τῶν φίλων. ἃ κείνων μὲν ἔμεινεν ἐν τῇ φυλακῇ. Βν δὲ μεγακλέαν λεόντιος ἀνεδήξατο τῶν χρημάτων. ἃ μὲν δὴ τοὺς Βν ἀπελλῆ ἃ Βν λεόντιον πράξεις ἐν τούτοις ἦν. παλίντροπον λαμβάνει τὴν προκοπὴν τὰ ἀρχῆς αὐτῶν ἐλαττοῦσθαι. ἐδόξαν μὲν γὰρ κατανενικηκέναι ἄρατον, ἃ μονωθέντες Βν φιλίππου, συνιδεῖν ὅτι ἄν αὐτοῖς δοκῇ συμφέρειν. ἀπέβη δὲ τούτων τἀναντία. κατὰ

δὲ τοὺς

μὲ τοὺς προειρημένοις καιροὺς, λύκου ῥηγος ἐκ μὴν φ μεσηνίας ὅλως ἄξιον λόγου πράξας, ἐπανῆλθε, μετὰ ταῦτα πάλιν ὁρμηθεὶς ἐκ λακεδαίμονος, κατελάβετο τὴν τῶν ἐλεατῶν πόλιν. τῶν μὲ σωμάτων ἀποχωρησάντων εἰς τὴν ἀκραν, ἐπεβάλετο πολιορκεῖν ταύτην. δυναμεὺς μὲ δυνάμενος αὐτοὺς ὅλως, ἄνθις ἀνεχώρησεν εἰς τὴν φάρτον. οἱ δ' ἐκ φ ἠλιδος καταβαίνοντες τὴν δυναίαν, ἐ τοὺς βοηθήσοντας τῶν ἱππέων εἰς ἐνέδραν ἐπαγαγόμενοι, ῥᾳδίως ἐχρέωντο. ἐ τῶν μὲν γαλατικῶν οὐκ ὀλίγους κατέβαλον. τῶν δὲ πολιτικῶν, αἰχμαλώτους ἔλαβον. πολυμηχανᾶται τε δὴ αἰχέα. ἡ δυναίους, ἀνοίξοντας πύλην ἡ μετακλέα. δείμαχος δὲ τὴν μὲν πρώτην ἔξοδον ἐποιήσατο μετὰ τῶν αὐτομόλων. πεπεισμένος καθάπερ ἐπάνω προεῖπον, αὐτὸν μὲν ἀσφαλῶς κατασύρειν τὴν θετταλίαν. δύναται δὲ φίλιππον ἀνασώσεσθαι ἀπὸ τ παρὰ τοὺς παλαιεῖς πολιορκίας. εὑρὼν δὲ τοὺς δύο χρυσόγονον καὶ παῖδα ἑτοίμους ἐν θετταλίᾳ πρὸς δὲ ἀκινδυνεύειν. εἰς μὲν πέλλαν οὐκ ἐθάρρει καταβαίνειν. ἐν δὲ ταῖς παρωρείαις προσανέχων, ἦγε. πρὸς πευτύσσας δ' αὖθις φ τῶν μακεδόνων εἰς τὴν αὐτολίαν ἐισβολῆς, ἀφέμενος τῶν κατὰ θετταλίαν, ἐβοήθει τούτοις κατὰ πουλήν. καταλαβὼν δ' ἀπηλλαγμένους ἐκ τ αὐτολίας τοὺς μακεδόνας, οὕτως μὲν ὑπελείπετο ἡ καθυσέρει πάντων. ὁ δὲ βασιλεὺς ἀναχωρήσας ἐκ τ λυκάδος, ἡ παρθήσας ἐν πλάτωλῳ τὴν τῶν ὑανθέων χώραν, κατῆρε μετὰ τ σόλα παντὸς εἰς κόρινθον. ὁρμήσας δὲ τὰς ναῦς ἐν ζῳ λεχαίῳ, τήν τε δυναμιν ἐξεβίβαζε ἐ τοὺς γραμματοφόρους διαστέλλεται πρὸς τοὺς ἐν πελοποννήσῳ συμμαχίδας πόλεις. φιλον τὴν ἡμέραν ἐν ᾗ δηλήσει πάντας μετὰ τῶν ὅπλων κοιταίους ἐν τῇ τῶν πελαγῶν πίνεσθαι πόλῃ. ταῦτα δὲ διαταξάμενος ἡ μείνας οὐδένα χρόνον ἐν τῇ κορίνθῳ, παρήγγελε τοῖς μακεδόσιν αὐξάνειν. ποιησάμενος δὲ τὴν πορείαν διὰ ἄργους, ἦκε δευτεραῖος εἰς τέγεαν. προσαναλαβὼν δὲ τοὺς ἠθροισμένους τῶν ἀχαιῶν. προῆγε δι' τ ὀρεινῶν πουσάζων λαθεῖν τοὺς λακεδαιμονίους ἐμβαλὼν εἰς τὴν χώραν. πολυελθὼν δὲ ταῖς ἐρημίαις τεταρταῖος, ἐπέβαλε τοῖς καταντικρὺ φ πόλεως λόφοις. ἡ πληθει δεξιὸν ἔχων δ' μενελάϊον ἐπ' αὐτὰς τὰς ἀμύκλας. οἱ δὲ λακεδαιμόνιοι θεωροῦντες ἐκ τ πόλεως τὴν παράγουσαν δύναμιν, ἐκπλαγεῖς ἐγένοντο ἡ πεῖφοβοι. θαυμάζοντες δ' συμβαῖνον. ἀκμὴν γὰ ταῖς διανοίαις ἦσαν μετέωροι ἐκ τῶν πρὸς πλόντων ὑπὸ τοῦ φιλίππου περὶ τὴν καταφθορὰν τ θέρμου ἡ καθόλου ταῖς ἐν αὐτολίᾳ πράξεσι. καί τισ ἐνεπεπλώκει θρους παρ' αὐτοῖς ὑπὲρ τοῦ δ' λυκοῦργον ἐκπέμπειν βοηθήσοντα τοῖς αὐτολοῖς, ὑπὲρ δὲ τ δ' λεινὸν ἦξειν ὡσὶ σφᾶς οὕτως ὀξέως ἐκ τηλικούτου διαστήματος, οὐ δὲ μενοεῖ τό τε πλάπαν αὐτῶν οὐσείσ. ἅτε ἡ τ ἡλικίας ἐχούσης ἀκμὴν οὐ καταφόγητόν τι τ βασιλέως. διὸ ἡ πλὰ δόξαν αὐτοῖς τῶν πραγμάτων συμμυρούντων, εἰκότως ἦσαν ἐκπλαγεῖς. ὁ γὰ φίλιππος τολμηρότερον ἡ πρακτικώτερον ἢ κατὰ τὴν ἡλικίαν χρώμενος τοῖς ἐπιβολαῖς, εἰς ἀπορίαν ἢ δυχρησίαν ἅπαντας ἦπε τοὺς πλεμίους. αὐτὰ χθὲς ἐκ μέσης αὐτολίας καθάπερ ἐπάνω προεῖπον. ἢ διανύσας ἐν νυκτὶ δι' ἀμβρακικὸν κόλπον, εἰσ λυκάδα κατῆρε. δύο δὲ μείνας ἡμέρας ἐνταῦθα, τῇ τείτῃ ποιησάμενος ὑπὸ τὴν ἑωθινὴν δι' αὐλῶνος, δευτεραῖος παρῆκτο ἅμα τὴν τῶν αὐτολῶν πλαλίαν, καθορμίσθη, ἐν λεχαίῳ. μετὰ δὲ ταῦτα κατὰ δ' σωεχὲς ποιούμενος τὰς πορείας, ἑβδομαῖος ἐπέβαλε τοῖς ὑπὲρ τὴν πόλιν κειμένοις, παρα δὲ μὲν ἐλαίον λόφον. ὥστε δὲ πλείστους ὁρῶντας δ' γεγονὸς, μὴ πιστεύειν τοῖς συμβαίνουσιν. οἱ μὲν δὴ λακεδαιμόνιοι παραπεῖσ γεγονότες ἀπ' δ' πλάδοξον, ἀπόρως ἡ δυχρήστως διέκειντο πρὸς δ' παρόν. ὁ δὲ φίλιππος, τῇ μὲν πρώτῃ κατεσκεπάσθησι παρὰ τὰς ἀμύκλας. αἱ δ' ἀμύκλαι καλοῦνται, τόπος ἱερὸς τ λακωνικῆς χώρας καλλιφρενδρότατος καὶ καλλικαρπότατος. ἀπέχει δὲ τ λακεδαίμονος, ὡς εἴκοσι σάδια. ὑπάρχει δὲ ἡ τέμενος ἀπόλλωνος αὐτοῦ σχεδὸν ἐπιφανέστατον τῶν κατὰ τὴν λακωνικὴν ἱερῶν. κεῖται δὲ τ πόλεως, ἐν τοῖς πρὸς θάλατταν κεκλιμένοις μέρεσι. τῇ δ' ἐπιούσῃ πορθῶν ἅμα τὴν χώραν, εἰς δὴν σύρρου καλούμενον κατέβη χάρακα: δύο δὲ τὰς ἑξῆς ἡμέρας διώσας δι' σωενγγὺς τόπους, κατεσκατοπέδευσε πολὺ δ' κάρνιον. ὅθεν ὁρμήσας, ἦγε πρὸς ἀσίνην. ἡ ποιησάμενος προσβολὰς, οὐδεν τε τῶν προύρτων περαίνων, ἀνέζυξε. ἡ δ' λοιπὸν ἐπιπορευόμενος ἔφθειρε τὴν χώραν πᾶσαν, τὴν δ' κρη

πικὸν πέλαγος τεθαμμένην ἕως ταινάρου. μεταβαλόμενος δ' ἄνθισ, ἐπιεῖτο τὴν πορείαν παρὰ δυ ναύσταθμον τῶν λακεδαιμονίων. ὁ καλεῖται μὲν γύθιον. ἔχει δ' ἀσφαλῆ λιμένα. τῆ δὲ πόλεως ἀπέχει τειάκοντα σάδια. ὅθεν δ' ἀπολιπὼν κατὰ πορείαν δεξιὸν, κατεσκεύασε τοὺς πόδας τὴν ἐλίαν. ἥτις ἐστὶν ὡς πρὸς μέρος θεωρουμένη, πλείστη καὶ καλλίστη χώρα τῆς λακωνικῆς. ὅθεν ἀφεὶς τὰς προνομὰς, αὐτόν τε δυ τόπον τοῦτον πάντα κατέπυρωσε, καὶ διέφθειρε τοὺς ἐν αὐτοῖς καρποὺς. ἀφικνεῖτο δὲ ταῖς προνομαῖς, καὶ πρὸς ἀκείας καὶ λεύκας. ἔτι δὲ καὶ τὴν τῶν βοίων χώραν. οἱ δὲ μεσήνιοι κομισάμενοι τὰ γεράματα τὰ παρὰ τοῦ φιλίππου τὰ πρὸς τὴν στρατείας, τῇ μὲν ὁρμῇ τῶν ἄλλων οὐκ ἐλείποντο συμμάχων. ἄλλα τὴν ἔξοδον ἐποιήσαντο μετὰ σπουδῆς. καὶ τοὺς ἀκμαιοτάτους ἀνδρας ἐξέπεμψαν. πεζοὺς μὲν χιλίους. ἱππεῖς δὲ διακοσίους. οἱ δὲ μήκει τῆς ὁδοῦ καθυστερήσαντες τὴν εἰς τέγεαν παρουσίας τοῦ φιλίππου, τὸ μὲν πρῶτον ἀπόρουν, τί δέον εἴη ποιεῖν. ἀγωνιῶντες δὲ μὴ δόξωσιν ἐθελοκακεῖν δι' τὰς προγεγενημένας πρὸς αὐτῶν ὑποψίας, ὥρμησαν διὰ τῆς ἀρπείας εἰς τὴν λακωνικήν. βουλόμενοι συνάπτειν τοῖς πρὸς τὴν μεσήνιον. παραγενόμενοι δὲ πρὸς λυμπεῖς χωρίον, ὃ κεῖται πρὸς ὄροις τῆς ἀργείας καὶ λακωνικῆς, πρὸς οὓς κατεσκεύασαν ἅπασσα ἅμα καὶ ῥᾳθύμως. οὔτε γὰρ τάφρον οὔτε χάρακα τῇ παρεμβολῇ πρὸ ἔβαλον. οὔτε τόπον δυφυᾶ πεφυλάκεσαν. ἀλλὰ τῇ τῶν κατοικούντων δ' χωρίον δυνατὰ πιστεύοντες, ἀκάκως πρὸ τοῦ τείχους αὐτοῦ παρενέβαλον. ὁ δὲ λυκοῦργος προσαγγελθείσης αὐτῷ τῆς τῶν μεσηνίων παρουσίας, ἀναλαβὼν δυ μισθοφόρους, καί τινας τῶν λακεδαιμονίων, προῆγε. καὶ συνάπτας τοῖς τόποις ὑπὸ τὴν ἑωθινὴν, ἐπέθετο τῇ στρατοπεδείᾳ τολμηρῶς. οἱ δὲ μεσήνιοι, τἆλλα πάντα κακῶς βεβουλευμένοι, καὶ μάλιστα προελθεῖν ἐκ τῆς τέγεας, μὴ κατὰ δ' πλῆθος ἀξιόχρεοι ὑπάρχοντες, μήτε πιστεύοντες ἐμπείροις, παρ' αὐτόν γε δ' κίνδυνον κατὰ τὴν ἐπίθεσιν, ὅμως δ' δυνατὸν ἐκ τῶν πραγμάτων ἔλαβον πρὸς τὴν ἑαυτῶν σωτηρίαν. ἅμα γὰρ βιάζεσθαι ἐπιφανομένοις δυ πολεμίους, ἀφέμενοι πάντων, σπουδῇ πρὸς δ' χωρίον προσέφυγον. ὁ μὲν λυκοῦργος τῶν μὲν ἵππων ἐγκρατὴς ἐγένετο τῶν πλείστων, καὶ τῶν ἀποσκευῶν. τῶν δ' ἀνδρῶν, ζωγρεῖα μὲν οὐδένα ἐκύριευσε. τῶν δ' ἱππέων, ὀκτὼ μόνον ἀπέκτεινε. μεσήνιοι μὲν δὴ τοιαύτην συμπτεῖαν κεκομίσαντο. πάλιν δ' ἀργυσείους τὴν οἰκείαν ἀπεκομίσθησαν. ὁ δὲ λυκοῦργος μετεωρισθεὶς ὡς δὴ γεγονὼς πελαγομένους εἰς τὴν λακεδαίμονα συνεσκεύαζεν ἐπίθεσιν. καὶ συνήρθε μετὰ τῶν φίλων ὡς οὐκ ἐάσων δυ φιλίππου ἐπανελθεῖν τὴν χώρας, ἄνευ κινδύνου καὶ συμπλοκῆς. ὁ δὲ βασιλεὺς ἐκ τῆς ἐλίας ἀναζεύξας, προῆγε πορθῶν ἅμα τὴν χώραν. ἡ τε παρταῖος ἄνθισ εἰς τὰς ἀμύκλας κατῆρε παντὶ δὴ στρατεύματι σπουδῇ μέσον ἡμέρας. λυκοῦργος δὲ διαταξάμενος σπουδῇ τὸ μέλλοντος κινδύνου τοῖς ἡγεμόσι καὶ τοῖς φίλοις, ἀνεβόησε μὲν ἐξελθὼν ἐκ τῆς πόλεως, κατελάβετο δυ σπουδῇ δ' μενελάϊον τόπους. ἔχων δυ πάντας οὐκ ἐλάττους χιλίων. οἷς δ' ἐν τῇ πόλει συνέβαινε προσέχειν δ' νοῦν ἵν' ὅταν αὐτοῖς ἄρα δ' σύνθημα, σπουδῇ κατὰ πλείους τόπους ἐξαγαγόντες πρὸ τῆς πόλεως, τὴν δύναμιν ἐκτάττωσι. ἐλέσπευδον καὶ τὰ δ' δύρώταν. καθ' ὃν ἐλάχιστον τόπον ἀπέχει δὴ πόλεως ὁ σπαμός. τὰ μὲν δὴ σπουδῇ δ' λυκοῦργον ἡ δυ λακεδαιμονίσα, ἐν τούτοις ἦν. ἵνα δὲ μὴ τῶν τόπων ἀγνοουμένων αὐλείκτα καὶ κωφὰ γίγνηται τὰ λεγόμενα, συνεπλεικτέον ἦν, εἰκὸς τὴν φύσιν καὶ τάξιν αὐτῶν, ὁ δὴ καὶ πρὸ ὀλίγου τὴν πραγματείαν πειρώμεθα ποιεῖν. διὰ πάντος δὲ συνοικειοῦντες ἀεὶ δυ ἀγνοουμένους τῶν τόπων. τοῖς γνωσιζομένοις δὲ παραβαλλόμενοι. ἐπεὶ δ' τῶν κατὰ πόλεμον κινδύνων δυ πλείους καὶ κατὰ γῆν καὶ διὰ θάλατταν σφάλασιν αἱ τῶν τόπων διαφοραὶ, βουλόμεθα ἢ πάντας, οὐχ οὕτω δ' γε γνῶς. ὡς δ' πᾶσ' ἐπίδοξοι γινώσκειν, οὐ παραλειπτέον δ' τῶν τόπων ὑπογραφῆς. ἐν οὐδ' ὁποία μὲν δ' πράξεως. ἥκιστα δ' ἐν ταῖς πολεμικαῖς. οὐδ' ὀκνητέον, ποτὲ μὲν λιμένος παλάγεσι νήσοις συγχρῶνται σημείοις, ποτὲ δὲ πάλιν, ἱεροῖς. ὄρεσι. χώραις ἐπωνύμοις. δ' ἢ τελευταῖον, τοῖς ἐκ δ' πολέχοντος διαφοραῖς. ἐπεὶ καὶ κοινότατοι πᾶσιν ἀνθρώποις εἰσὶν ἔν ται. μόνως γε οὕτω δυνατὸν εἰς ἔννοιαν ἀναγαπεῖν τῶν ἀγνοουμένων δυ ἀκούοντας, καθάπερ καὶ πρότερον εἰρήκαμεν. ἔστι δ' ἡ τῶν τόπων φύσις τοιαύτη, ὥσπερ ὧν νῦν δὴ ὁ λόγος. δ' γὰρ πρὸς δὴ

τῆς δὲ μὴ καθόλου σχήματι συμφέρουσι, μὴ κειμένης ἐν τόποις ἐπιπέδοις, καὶ τὰ μέρος μὲ συμπεχούσης ἐν αὐτῇ αὐτομάλοις ἢ βαθώδεσι τόποις, τὸ δὲ ποταμοῦ πεδαρρέοντος ἐκ τῶν πρὸς ἀνατολὰς αὐτῆς μερῶν, ὃς καλεῖται μὴν θύρωτας, γίνεται δὲ ἐν πλείω χρόνον ἄβατος δι' μέγεθος, συμβαίνει τὸν βασιλέα ἐφ' ὧν ἐμενελάϊον ὄντι, πέραν μὴ εἶναι τοῦ ποταμοῦ. κεῖται δὲ τῆς πόλεως κατὰ χειμερινὰς ἀνατολὰς. ὄντας δὲ χειρὶς μὴ δυσβάτοις μὴ διαφερόντως ὑψηλούς. ἐπικεῖσθαι δὲ τὴν πρὸς τὴν πόλιν τοῦ ποταμοῦ διασύματι κυρίως. διὸ οὐ φέρεται μὴν ὁ προφρασμένος ποταμὸς πρὸς αὐτὴν τὴν λόφου ῥίζαν. ἔστι δ' οὐ πλεῖον δὲ πᾶν διάστημα, ξυῶν ἡμισταδίων. διὸ οὐ τὴν ἀνακομιδὴν ἔλει ποιεῖσθαι κατ' ἀνάγκην δὲν φίλιππον. ἐκ μὲν θυωνύμων ἔχοντα τὴν πόλιν ἢ τὸν λακεδαιμονίους, ἑτοίμους ἢ πρατεταιμένους. ἐκ δεξιῶν δὲ, τόν τε ποταμὸν ἢ τὸν πολὺ δὲν λυκοῦργον ὠθῆ τῶν λόφων ἐφεσῶτας. ἐμεμηχάνηντο δὲ πρὸς τοῖς ἐπάρχοις, ἢ τοιοῦτόν τι οἱ λακεδαιμόνιοι. φάξαντες δὲ δὲν ποταμὸν ἄνωθεν δὲ ἐν μεταξὺ τόπον τῆ πόλεως, καὶ τὸ τόπου διαβρόχως γινηθέντος, οὐχ ὅιον τὸν ἵπποις, ἀλλ' οὐδ' ἂν, τὸν πεζοῖς διωατὸν ἦν ἐμβαίνειν. διόπερ ἀπελείποντο πρὸς αὐτὴν τὴν πρόφρειαν ἐπὸ τὸν λόφους τὴν δυάμιν ἄγοντας, δυσπαραβοήθητους μὴ μακροῖς αὐτοῖς ἐν πορείᾳ πεδαδέναι τοῖς πολεμίοις. εἰς ἃ βλέπων ὁ φίλιππος μὴ βαλυσάμενος μετὰ τῶν ἄλλων ἡγεμόνων, ἀναγκαότατον ἔκεινε τῶν παρόντων, δ' ξέταθαι πρώτους τὸν πολὺ δὲν λυκοῦργον, ἀπὸ τῶν κατὰ μενελάϊον τόπων. ἀναλαβὼν δὴ τοὺς τεμισθοφόρους καὶ τὸν πελτασάς, ὠθῆ δὲ τούτοις μὴ τὸν ἱππεῖς, προῆγε διαβὰς δὲν ποταμὸν ὡς δὲ τὸν λόφους. ὁ δὲ λυκοῦργος σωθρωσῶν τὴν ἐπίνοιαν τοῦ φιλίππου, τὸν μὲν μθ' ἑαυτοῦ σκαπτώτας, ἡτοίμαζε ἢ πρεκάλει πρὸς δὲν κίνδυνον. ὃς δὲ ἐν τῇ πόλει σημεῖον ἀνέφηνεν. οὐ γενομένου παρασκευὴ τὸν πολιτικοὺς, ὅσοι ἐπιμελεῖς ἦν, ἐξῆγε κατὰ δ' συντεταιμένου πρὸ τοῦ τείχους. ποιοῦντος δὲ τὸ δεξιοῦ κέρατος τὸν ἱππεῖς, ὁ δὲ φίλιππος ἐγπίσας τοῖς πολὺ δὲν λυκοῦργον, δ' μὲν πρῶτον αὐτοῖς ἐφῆκε τὸν μισθοφόρους. ἐξ οὐ μὴ ξυνέβη τὰς ἀρχὰς, ἐπικυλέρους ἀγωνίζεσθαι τοὺς πρὸ τῶν λακεδαιμονίων. ἅτε δὴ τοῦ καθοπλισμοῦ καὶ τῶν τόπων ἀυρῖσι οὐμικρὰ συμβαλλομένων. ἐπὶ δὲ τοὺς μὲν πελτασὰς ὁ φίλιππος ἀπέβαλε τοῖς ἀγωνιζομένοις, ἐφεδρείας ἔχοντας τάξιν τοῖς δ' ἱππεῦσι προβάρας ἐκ πλαπίων ἐποιεῖτο τὴν ἔφοδον, τό τε δὴ συνέβη τοὺς μὲν πρὸ τῆ φιλίππου μισθοφόρους ἐπιπεσόντας τῇ τῶν ἱππευῶν ἢ πελτασῶν ἐφεδρείᾳ, πολλαπλασίως ἐπιρρωσθῆναι πρὸς δὲν κίνδυνον. τοὺς δὲ πρὸ τοῦ λυκοῦργου καταπλαγέντας τὴν τῶν βοέων ὅπλων ἔφοδον ἐκκλίναντας, φυγεῖν. ἔπεσον μὲν δὲν αὐτῶν εἰς ἑκατόν. ἐάλωσαν δὲ μικρῷ πλείους. οἱ δὲ λοιποὶ δέφυγον εἰς τὴν πόλιν. ὁ δὲ λυκοῦργος αὐτὸς τοῖς αὐοδίαις ὁρμήσας νύκτωρ μετ' ὀλίγων ἐποιήσατο τὴν εἰς πόλιν πάροδον. φίλιππος δὲ τοὺς μὲν λόφους, τοῖς ἱππευσὶ κατελάβετο. τοὺς δ' ὀζόνας ἔχων ἢ πελτασὰς, ἐπανῆει πρὸς τὴν δυάμιν. ἅραρε δὲ κατὰ δὲν καιρὸν θῦρν ἀγῶνες τὴν φάλαγγα. σύνεγγυς ἦν ἤδη τῆ πόλεως. ὁ μὲν δὲ βασιλεὺς διαβὰς δὲν ποταμὸν, ἐφήρδευε τοῖς ὀζόνοις καὶ πελτασαῖς. δὲ δὲ τοῖς ἱππεῦσι τὰ βαρέα τῶν ὅπλων ἀπ' αὐτοὺς τοὺς βασιλεῖς ἀσφαλῶς διῆκε τὰς δυχωρείας, τὸ δ' ἐκ τῆ πόλεως ἐμβαλλομένων ἐγχειρεῖν τοῖς ἐφεδρεύουσι τῶν ἱππέων, μὴ γενομένης συμπλοκῆς ὁλοχερεσέρας, ἢ τῶν πελτασῶν θύτυχος ἀγωνισαμένων, ἢ τοῦ τὸν καιρὸν φιλίππου ὁμολογούμενον προτέρημα ποιήσας, καὶ σωθρώξας τοὺς τῶν λακεδαιμονίων ἱππεῖς εἰς τὰς πύλας, μετὰ ταῦτα διαβὰς ἀσφαλῶς δὲν ῥύρωταν, ἀπυράγει τοῖς αὐτῆ φαλαγγίταις. ἤδη δὲ τὸ ὥρας ἐνεστώσης ἅπαντας ἀναγκαζόμενος αὐτοὺς σκαπτεύειν τοῦ τὴν ἐκ τῶν στενῶν ἔξοδον, ἐχάραττε σκατοπεδεία, κατὰ σύμπτωμα ἡγουμένων τοῦ βαλλομένων τοιοῦτον τόπον, ὅιον οὐκ ἂν ἄλλον τις εὕροι βαλόμενος εἰς τὴν χώραν ἢ λακωνικῆς παρ' αὐτὴν τὴν πόλιν ποιεῖσθαι τὴν εἰσβολήν. ἔστι δὲ τῆς ἀρχῆς τῶν προειρημένων στενῶν, ὅταν ἀποβῆ τις τείχους, ἢ καθόλου τῆς μεσογαίου παειμένομένη ἐγγίζη πως τῇ λακεδαίμονι, τόπος. ἀπέχων μὲν τῆς πόλεως, δύο μάλιστα σταδίοις. ἐπ' αὐτοῦ δὲ κείμενος τοῦ ποταμοῦ. τούτου δὲ συμβαίνει τὴν μὲν τὴν πόλιν καὶ δὲν ποταμὸν βλέπουσαν πλουρὰν, πολυέχεσθαι πᾶσαν, ἀνόλφομεγάλη καὶ παντελῶς ἀπροσίτῳ. τὸ δὲ τοῖς κρυμνοῖς τούτοις χωρίοις,

ἐπὶ πεδὸν ἔξω καὶ κωλύσωσι καθυβρον. ἅμα δὲ καὶ πρὸς τὰς εἰσαγωγὰς τῶν ὁπλιτῶν. ὥστε ἂν στρατοπεδεύσαντα ἐν αὐτῷ καταχόντα ἂν ἀπορεῖσθαι λόφον δακεῖν ἐν ἀσφαλεῖ στρατοπεδεύειν, ἀλλὰ τὴν πρόθεσιν τῆς πόλεως. στρατοπεδεύειν δὲ ἐν καλλίστῳ. κρατοῦντα τῶν ἐισόδων καὶ τῆς ὁδοῦ στενῆς. πλὴν ὅγε φίλιππος καταστρατοπεδεύσας ἐν τούτῳ μετ' ἀσφαλείας, τῇ κατὰ πόδας ἡμέρᾳ τὴν μὲν ἀποσκευὴν προαπέστειλε. τὴν δὲ δύναμιν ἀξιέταξεν ἐν τοῖς ἐπιπέδοις, διανύσιμον τοῖς ἐκ τῆς πόλεως. χρόνον μὲν ἔν τινα βραχὺν ἐμεινε. μετὰ δὲ ταῦτα κλίνας εἰς κέρας, ἦγε πλαγίους τὴν πορείαν ὡς ἐπὶ τέγεαν. σωφρονίσας δὲ τοῖς τόποις ἐν οἷς αὐτὸς ἦγεν ὁ κλεομένης ἐφυλάσσοντο ἂν κίνδυνον, αὐτὸς κατεστρατοπέδευσε. τῇ δ' ἑξῆς θαρσήσαντος ἤδη τοὺς τόπους, καὶ θύσας τοῖς θεοῖς ἐφ' ἑκατέρου τῶν λόφων, ὧν ὁ μὲν, ὄλυμπος, ὁ δ' ἕτερος καλεῖτο, μετὰ ταῦτα προῆγε στρατοπεδεύσας τὴν ὑπαίθριον. ἀφικόμενος δ' εἰς τέγεαν καὶ λαφυροπωλήσας πᾶσαν τὴν λείαν, ἦν μετὰ ταῦτα ποιησάμενος δὲ ἀρχὴν τῆς πορείας, ἦκε μετὰ τῆς δυνάμεως εἰς κόρινθον. παρόντων δὲ πρεσβευτῶν παρά τε ῥοδίων καὶ χίων περὶ διαλύσεως τοῦ πολέμου, χρηματίσας τούτοις, καὶ συμπεισθεὶς, καὶ φήσας ἕτοιμος εἶναι διαλύεσθαι καὶ νῦν ἢ πάλαι πρὸς ἀμφοτέρους, τούτοις μὲν ἐξέπεμψε διαλέγεσθαι κελεύσας ἢ τοῖς ἀμφοτέροις περὶ διαλύσεως. αὐτὸς δὲ καταβὰς εἰς δὲ λέχαιον, ἐπύθετο περὶ πλοῦν ἔχουσας πράξεις ὁλοσχερεστέρας ἐν τοῖς περὶ φωκίδα τόποις. κατὰ δὲ δὴ καιρὸν τοῦτον, οἱ περὶ δὲ λεόντιον καὶ μεγαλέαν καὶ πολεμαῖον ἐπιπεπεισμένοι καταπλήξεσθαι δὲ φίλιππον, καὶ λύειν τοιούτῳ τρόπῳ τὰς προγεγενημένας ἁμαρτίας, ἐνέβαλον λόγους, εἰς τε δὲ πέλτας, ἢ δὲ ἐκ τῆς λευκομένης πηλᾶ τοῖς μακεδόσιν ἀπλατος, ὅπ κινδυνεύουσι μὲν ὥσπερ πάντων, γίνεται δ' αὐτοῖς ὀυδὲν τῶν δικαίων. ὀυδὲ κομίζονται τὰς λείας τὰς γινομένας αὐτοῖς ἐκ τῶν ἐθισμῶν. διὸ ὧν παρώξυναν δὲ νεανίσκους συστραφέντας, ἐγχειρῆσαι διαρπάζειν μὲν τὰς τῶν ἐπιφανεστάτων φίλων καταλύσεις. ἐκβάλλειν δὲ τὰς θύρας καὶ κατακόπτειν δὲ κέραμον τῆς βασιλέως αὐλῆς. τούτων δὲ συμβαινόντων καὶ τῆς πόλεως ὅλης ἐν θορύβῳ καὶ παραχῇ καθεστώσης, ἀκούσας ὁ φίλιππος, ἦκε μετὰ σπουδῆς ἐκ τῆς λεχέου, θέων εἰς τὴν πόλιν. καὶ σπαραγὼν εἰς δὲ θάλασσαν δὲ μακεδόνας, τὰ μὲν πρεκάλει, τὰ δ' ἐπέπληττε φάσιν οἷς τοῖς πεπραγμένοις. θορύβου δ' ὄντος καὶ πολλῆς ἀκεβείας, καὶ τῶν μὲν, ὁιομένων δεῖν ἀγεῖν καὶ βάλλειν δὲ αὐτούς, τῶν δὲ, διαλύεσθαι ἢ μηδενὶ μνησικακεῖν, τότε μὲν ἀποκειθεὶς, ὡς πεπεισμένος καὶ πρακαλέσασθαι πάντας, ἐπανῆλθε, σκέφων μὲν εἰδὼς δὲ ἀρχηγοὺς τῆς κινήσεως γεγονότας. πρὸς παιθεῖς δὲ δὴ δὲ καιρόν. μετὰ δὲ τὴν παραχὴν ταύτην, αἱ μὲν ἐν τῇ φωκίδι προφανεῖς πράξεις, ἐμπολισμοὶ τινὰς εἶχον. οἱ δὲ περὶ δὲ λεόντιον ἀπεγνωκότες τὰς ἐν αὐτοῖς ἐλπίδας, δὴ δ' μηλὼ σφίσι προχωρεῖν τῶν ἐπινοουμένων, κατέφυγον εἰς δὲ ἀπελλῆν. ἢ διαπεμπόμενοι διεκῶς, ἐκάλουν αὐτὸν ἐκ τῆς χαλκίδος ἀπολογιζόμενοι τὴν περὶ σφᾶς ἀπειρίαν καὶ δυσχερασίαν ἐκ τῆς πρὸς δὲ βασιλέα διαφορᾶς. σπεύδαινε δὲ δὲ ἀπελλῆν πεπιθέσθαι ἐν χαλκίδι διατριβήν, ἀξιοπιστότερον τὴ καθήκοντος αὐτῷ. δὲ μὲν τὸ βασιλέα νέον ἔτι καὶ δὲ πλεῖον ἐπ' αὐτὸν ὄντα, ἢ μηδενὸς κύριον ἀπολείκυε. δὲ δὲ τῶν πραγμάτων χειρισμὸν, καὶ τὴν τῶν ὅλων ἀξιοσίαν, εἰς ἑαυτὸν ἐπανῆκε. διότερ ὅτε ἀπὸ μακεδονίας ἢ θετταλίας ἐπιστάται καὶ χειρισταὶ τὴν αὐαφορὰν ἐποιοῦντο πρὸς ἐκεῖνον. ἄτε κατὰ τὴν ἑλλάδα πόλεις ἐν τοῖς ψηφίσμασιν ἢ τιμαῖς καὶ δωρεαῖς, εἰς βραχὺ μὲν ἐμνημόνευον τοῦ βασιλέως. δὲ δ' ὅλον αὐτοῖς ἦν ἢ δὲ πᾶν ἀπελλῆς. ἐφ' ὅσι ὁ φίλιππος πυνθανόμενος, πάλαι μὲν ἐχθαίρειν καὶ δυσχερῶς ἔφερε δὲ γινόμενον, ἅτε ἢ πρὸ πολυβίαν ὄντος ἀράτου, καὶ πραγματικῶς ἐργαζομένου τὴν πόθεσιν, ἀλλ' ἐκαρτέρει. καὶ πᾶσιν ἄδηλος ἦν, εἰς τί φέρεται, καὶ εἰς ποίας πάρχει γνώμης. ὁ δ' ἀπελλῆς ἀγνοῶν τὰ κατ' αὐτὸν, πεπεισμένος δὲ ἂν εἰς ὁμιν ἐλθεῖν δὲ φιλίππῳ, πάντα κατὰ τὴν ἑαυτοῦ γνώμην οἰκήσειν, ὥρμησε τοῖς περὶ δὲ λεόντιον ἐπικαρήσαν ἐκ τῆς χαλκίδος. πραθυμουμένου δὲ εἰς κόρινθον αὐτῷ, μεγάλην σπουδὴν ἐποιοῦντο πρεσβεύσαν δὲ νέοις εἰς τὴν ἀπάντησιν, οἱ περὶ δὲ λεόντιον ἢ πολεμαῖον καὶ μεπαλέαν, ὄντες ἡγεμόνες τῶν τε πελτασσῶν τῶν ἄλλων τῶν ἐπιφανεστάτων συστημάτων. γινομένης δὲ τῆς εἰσόδου βαρυκῆς δὴ δ' πλῆθος τῶν ἀπαντησάντων

ἡγεμόνων

ἡγεμόνων καὶ στρατιωτῶν, ἧκε πρὸς τὴν αὐλὴν ὁ προειρημένος βυθέως ἐκ παρείας. βαλομένου δ' αὐτοῦ κατὰ τὴν προγεγενημένην συνήθειαν εἰσιέναι, παρακατέσχε τὶς τῶν ῥαβδούχων κατὰ βραχυτεταμένον, φήσας οὐκ εὔκαιρος ἔχειν βν βασιλέα. ξενισθεὶς δὲ ὁ ἀναπρήσας ὠθῆ πολὺν χρόνον σχεδὸν παράδοξον, ὁμῶ ἀπειλῆς ἐπανῆκε διατεθαμμένος. οἱ δὲ λοιποὶ παραχρῆμα πάντες ἀπέρρεον ἀπ' αὐτοῦ προφανῶς. ὥστε βὶ τελευταῖον μόνον μετὰ τῶν ἰδίων παίδων εἰσελθεῖν εἰς τὴν αὐτοῦ κατάλυσιν. βραχεῖς γὰ μὴ πάνυ καιροί. πάντας μὲν αὖθρώπους ,,
ὡς ἐπίπαν ὑφοῦσι καὶ πάλιν ταπεινοῦσι. μάλιστα δὲ βὲν τοῖς βασιλείοις. ὄντως γὰρ εἰσιν ,,
οὗτοι παραπλήσιοι ταῖς ὠθῆ τῶν ἀβακίων ψήφοις. ἐκεῖνοι τε γὰρ κατὰ τὴν τοῦ ψηφίζοντος ,,
βούλησιν, ἄρτι χαλκοῦν καὶ παραυτίκα τάλαντον ἴσχουσιν, ὅτε μὲν εἰς τὰς αὐλὰς κατάβ' ,,
βασιλέως νεῦμα μακάριοι καὶ παραπόδας ἐλεεινοὶ γίνονται. ὁ δὲ μεγαλέας ὀρῶν παράδοξαν ,,
ἐκβαίνουσαν αὐτοῖς τὴν ἐπικρεμαμένην τὴν κατὰ βν ἀπελλῆν φόβου πλῆρης ἦν. ὁ δὲ θρασμὸν ἐγένετο. ὁ δ' ἀπελλῆς ὠθῆ μὲν τὰς σωτηρίας καὶ τοιαῦτα τῶν τιμῶν παρελαμβάνετο. τῶν δὲ ἀναβουλίων καὶ τῆς μθ' ἡμέραν συμφοβοφορᾶς, οὐ μετεῖχε. τῶς δ' ἑξῆς ἡμέραις ὁ βασιλεὺς ὠθῆ τὰς κατὰ τὴν φωκίδα πράξεις πάλιν ἐκ τοῦ λεχέους ποιούμενος βν πλοῦν, ἐπεισάσατο βν ἀπελλῆν. ἀναπεισθεὶς δ' αὖθις τῆς ἐπιβολῆς, ὄντος μὲν αὐτοῦ ἐξ ἐλατείας αὐέσρεφε κατὰ δὲ βν καιρὸν τοῦτον ὁ μεγαλέας εἰς τὰς ἀθήνας αὐεχώρησε. καταλιπὼν βν λεόντιον * ἕνα τῶν εἴκοσι ταλάντων. τῶν δ' ἐν ταῖς ἀθήναις στρατηγῶν οὐ προσεξαμένων αὐτὸν, μετῆλθε πάλιν εἰς τὰς θήβας. ὁ δὲ βασιλεὺς αὐαχθεὶς ἐκ τῶν κατὰ κίρραν τόπων, καὶ πέπλευσε μετὰ τῶν ναυαισσῶν εἰς βν τῶν σικυωνίων λιμένα. κακεῖθεν αἰαβὰς εἰς τὴν πόλιν, τοὺς μὲν ἄρχοντας πέμπτησατο. βν δὲ ἄρατον κατάλυσιν, μετὰ τοῦτο τὴν πᾶσαν ἐποιεῖτο διαφθοράν. ὠθῆ δ' ἀπελλῆ σωτέταξε πλεῖν εἰς κόρινθον. περιπεσόντων δὲ τῶν κατὰ βν μεγαλέαν αὐτῷ, τοὺς μὲν πλατασὰς ὧν ἦγεῖτο λεόντιος, εἰς τὴν τειφαλίαν βγαπέσειλε μετὰ ταυρίωνος ὡς τινας χρείας κατεπειγούσης. τούτων δὲ ἀφορμησάντων ἀπαγαγεῖν ἐκέλευσε βν λεόντιον πρὸς τὴν αὐοδοχήν. βυέντος δ' οἱ πλατασὰ βγεγονὸς, διαπιμπαμένου τινὰ πρὸς αὐτοὺς τοῦ λεοντίου, πρεσβευτὰς βγαπέσειλε πρὸς βν βασιλέα, παρακαλοῦντες, εἰ μὴ πρὸς ἄλλοτι ποιήσεται τὴν ἐπαγωγὴν τοῦ λεοντίου, μὴ χωρὶς αὐτῶν ποιήσασθαι τὴν ὠνὶς τῶν ἐγκαλουμένων κρίσιν. εἰ δὲ μή, ὅτι νομιοῦσι μεπαλείως παρολιγωρεῖσθαι καὶ καταγινώσκεσθαι πάντως. ἔχουσι γὰ ἀεὶ τὴν τοιαύτην ἰσηγορίαν μακεδόνες πρὸς τοὺς βασιλεῖς. εἰ δὲ πρὸς τὴν ἐγγύην τοῦ μεγαλέου, ὅτι τὰ χρήματα κατὰ κοινὸν εἰσενέγκαντες, ἐκ τίνος εἰσὶν αὐτοί. βν μὲν δὴ λεόντιον ὁ βασιλεὺς παροξυνθεὶς θάτερον ἢ προέσετο σχεδὸν τὴν τῶν πλατασῶν φιλοτιμίαν ἐπανείλετο. οἱ δὲ παρὰ τῶν ῥοδίων καὶ χίων πρέσβεις, ἐπανῆκον ἐκ τῆς αὐτωλίας. αὐτοχάς τε πεποιημένοι τειακονθημέρους, καὶ πρὸς τὰς διαλύσεις, ἐτίμους φάσκοντες εἶναι τοὺς αὐτωλούς. καὶ τεταγμένοι ἐπὶ τὴν ἡμέραν, εἰς ἣν ἦξιον βν φίλιππον ἀπαντῆσαι πρὸς βοῖον. ὑποιχνούμενοι πάντα ποιήσειν τοὺς αὐτωλοὺς ἐφ' ᾧ σωθέσθαι τὴν εἰρήνην. ὁ δὲ φίλιππος δεξάμενος τὰς αὐοχάς, τοῖς μὲν συμμάχοις ἔγραφε διασαφῶν πέμπειν εἰς πάχας τοὺς συνεροῦντας, καὶ βουλευσομένους ὑπὲρ τῆς πρὸς αὐτωλοὺς διαλύσεως. αὐτὸς δ' ἐκ τοῦ λεχέος κατέπαυσε διὰ τεταρτοῦ εἰς τὰς πάχας. κατὰ δὲ βν καιρὸν τοῦτον ἐπιστολαί τινες αὐεπέμφθησαν πρὸς αὐτὸν ἐκ τῶν κατὰ τὴν φωκίδα τόπων παρὰ τοῦ μεγαλέα διαπιστούμεναι πρὸς τοὺς αὐτωλούς· ἐν αἷς ἦν παράκλησίς τε τῶν αὐτωλῶν θαρρεῖν καὶ μένειν ἐν τῷ πολέμῳ. δι' ὃ τὰ κατὰ βν φίλιππον ἔξω τελέως ἦν τῆς χορηγίας. πρὸς δὲ τούτοις καταπεία τενὲς τοῦ βασιλέως καὶ λοιδορία φιλαπεχθεῖσα ἦν. αὐαγνοὺς δὲ ταῦτα, ὁ νομίσας πάντων τῶν κακῶν ἀρχηγὸν εἶναι βν ἀπελλῆν, τοῦτον μὲν βυθέως φυλακὴν ποιησάμενος ἐξαπέσειλε μετὰ σπουδῆς εἰς τὴν κόρινθον. ἅμα δὲ καὶ βν υἱὸν αὐτοῦ καὶ βν ἑρώμενον. ὠθῆ δὲ βν μεπαλέαν εἰς τὰς θήβας ἀλέξανδρον ἐπεμψε. προστάξας ἄγειν αὐτὸν ὠθῆ τὰς ἀρχὰς πρὸς τὴν ἐγγύην. τοῦ δ' ἀλεξάνδρου βὲ πρὸς τὰ χθὲς ποιήσαντος, οὐκ ἐμεινε τὴν πρᾶξιν μεπαλέας. ἀλλ' αὐτὸς προσήνεγκε τὰς χεῖρας. ποιεῖ δὲ τὰς αὐτὰς ἡμέρας συνέβη καὶ βν ἀπελλῆ μεταλλάξαι βν βίον.

* Fortaſſe legendum ἑγγυήτην.

ἅμα δὲ καὶ τὸν υἱὸν ἢ τὸν ἐρώμενον, οὗτοι μὲν οὖν ἁρμοζούσης τυχόντες καταστροφῆς, ἐξέλιπον τὸν βίον. ἡ μάλιστα ἀφ' ἧς εἰς ἄρατον γινομένης ἐξ αὐτῶν ἀσέλγειαν. οἱ δ' Ἀπολλωνιᾶται τὰ μὲν ἔπαυσαν ποιήσασθαι τὴν εἰρήνην πρεσβευόμενοι παρὰ Φιλίππου, ἡ παρέδοξεν ἀνθρώποις προχωρούντων τῶν πραγμάτων. ἐλπίσαντες δὲ ὡς ῥᾳδίως νικήσειν παρὰ Φιλίππου, πάντα τὴν ἀλλοτρίαν ἡ τὴν ἀπειρίαν, τὸν μὲν φίλιππον ἔνδοξα ἡ κατὰ τὰς ἐπιβολὰς καὶ κατὰ τὰς πράξεις. αὐτοὶ δὲ ἐφάνησαν δύσκαταφόρητοι. ἡ παιδαριώδεις, ἔν τε τοῖς κατὰ μέρος καὶ τοῖς καθόλου πράγμασιν, ἅμα δὲ προσπεσούσης αὐτοῖς τῆς τε τοῦ πελτασικοῦ γινομένης παραχῆς, καὶ τῶν τοῦ Ἀπελλοῦ Ἀπολλωνιατῶν ἀπωλείας, ἐλπίσαντες μεγάλην ἡ δυσχερῆ κίνημα τοῦ τὴν αὐλὴν ἔσεσθαι, πρεῖλκον ὑποπτεύοντες, τὴν δὲ ῥᾴιον παρεῖσαν ἡμέραν. ὁ δὲ Φίλιππος ἀσμενίσας ἐπιλαβόμενος τῆς προφάσεως ταύτης ἀφ' ἧς θαρρεῖν ἐοικὼς καὶ πολεμῶν καὶ μελλήσων ἀποτείχεσθαι τὰς Ἀλύσεις, τό τε παρακαλέσας τοὺς ἀπανταχόθεν τῶν συμμάχων, οὐ τὰ πρὸς Ἀλύσειν εἰς πράσειν, ἀλλὰ τὰ πρὸς τὸν πόλεμον, ἀναχθεὶς ἄνθρωπος ἀπέπλευσεν εἰς τὴν Κόρινθον. καὶ τοὺς μὲν Μακεδόνας ἀπέλυσε πάντας εἰς τὴν οἰκείαν παραχειμάσοντας. αὐτὸς δ' ἀναχθεὶς ἐκ Κεχρεῶν, καὶ παρὰ τὴν Ἀττικὴν κομισθεὶς διὰ Βοιωτίας, κατέπλευσεν εἰς Δημητριάδα· κἀκεῖ παρελαμβάνετο, ὃς ἦν ἔτι λοιπὸς τῶν τοῦ τὸν Λεόντιον ἑταιρείας κεῖνας ἐν τοῖς Μακεδόσιν ἀπεκτεινε. κατὰ δὲ τοὺς καιροὺς τούτους αἰνίβας μὲν εἰς Ἰταλίαν ἐμβεβληκὼς αὐτεσκευάκει τὰς τῶν Ῥωμαίων δυνάμεις, τὸν δὲ πάδον καλούμενον ποταμὸν αὐτοχος δὲ τὰ πλεῖστα μέρη κοίλης συρίας κατεσκαμμένος ἄνθρωπος εἰς παραχειμασίαν ἀνέλυσε. Λυκοῦργος ὁ βασιλεὺς τῶν Λακεδαιμονίων εἰς ἀπωλίαν ἔφυγε καταπλαγεὶς τὸν ἐφόρους. οἱ δὲ ἔφοροι προσπεσούσης αὐτοῖς ἀπορδοὺς μεγάλης ὡς μέλλοντος αὐτοῦ νεωτερίζειν, ἀθροίσαντες τὸν νυκτὸς, ἦλθον ἐπὶ τὴν οἰκίαν. ὁ δὲ προαισθόμενος, ἐξεχώρησε μετὰ τῶν ἰδίων οἰκετῶν· τοῦ δὲ χειμῶνος ἐπιγενομένου, καὶ Φιλίππου μὲν τὸ βασιλέως εἰς Μακεδονίαν ἀπαλλαγμένου, τὸ δ' ἐπιφράτου τὸ στρατηγοῦ τῶν Ἀχαιῶν, καταπεφρονημένου ὑπὸ τῶν πολιτικῶν νεανίσκων, καταγνωσμένου δὲ τελέως ὑπὸ τῶν μισθοφόρων, οὔτ' ἐπιθάρχει τοῖς παραγγελλομένοις ὑπηρεσίαις, οὔτ' ἦν ἔτοιμον ὑπηρεσίαν πρὸς τὴν τῆς χώρας βοήθειαν. εἰς ἃ βλέψας πυρία ὁ παρὰ τῶν Ἀπωλῶν ἀπεσταλμένος στρατηγὸς τοῖς ἠλείοις, ἔχων Ἀπωλῶν εἰς χιλίους καὶ τετρακοσίους. καὶ τῶν ἠλείων μισθοφόρους. ἅμα δὲ τούτοις πολιτικοὺς πεζοὺς μὲν εἰς χιλίους. ἱππεῖς δὲ πεντακοσίους. ὥστ' εἶναι τὸν πάντας εἰς τετρακισχιλίους, οὐ μόνον τὴν τῶν ὑμαιέων καὶ Φαραιέων σωτηρίαν ἐποιήσατο χώραν, ἀλλὰ καὶ τὴν τῶν παλαιέων δὲ λεγομένων δὲ παναχαϊκὸν ὄρος καλούμενον στρατεύσας, δ' κείμενον ὑπὲρ τῶν παλαιέων πόλεως, ἐφ' οὗ πᾶσαν τὴν ἀπὸ δ' ῥίον καὶ τὴν ἀπὸ ἄγριον κεκλιμένην χώραν. λοιπὸν αἱ μὲν πόλεις κακοπαθοῦσαι καὶ μὴ τυγχάνουσαι βοηθείας δυσχερῶς προσῆγον τὰς εἰσφοράς. οἱ δὲ στρατιῶται τῶν ἀχαϊκῶν παραγγελλομένων καθυστερούντων, δ' παρατηρήσιον ἐποίουν ἀπὸ τὰς βοηθείας. ἐξ ἀμφοῖν δὲ τῶν τοιαύτης αὐταποδόσεως γινομένης, ἀπὸ δ' χείρων προύβαινε τὰ πράγματα. καὶ τέλος ἐμελήθη δ' ξενικόν· πάντα δὲ ταῦτα συνέβαινε γίνεσθαι διὰ τὴν τοῦ προεστῶτος ἀδυναμίαν. ἐν τοιαύτῃ δ' ὄντων ἀναθέσει τῶν κατὰ τὸν Ἀχαιοὺς, καὶ τῶν χρόνων ἤδη καθηκόντων, ἐπήρατος μὲν ἀπετίθετο τὴν ἀρχήν. οἱ δ' Ἀχαιοὶ τὸ θερείας ἐναρχομένης, στρατηγὸν αὐτῶν ἄρατον κατέστησαν δ' πρέσβυτερον. καὶ τὰ μὲν κατὰ τὴν διρόδωλον, ἐν τούτοις ἦν. ἡμεῖς δὲ ἐπειδὴ κατά τε τὴν τοῦ χρόνου ἀναίρεσιν, καὶ κατὰ τὴν τῶν πράξεων συνεγραφήν, ἁρμόζοντα τόπον εἰλήφαμεν. μεταβάντες ἐπὶ τὰς κατὰ τὴν Ἀσίαν πράξεις. τὰς κατὰ τὴν αὐτὴν ὀλυμπιάδα τοῖς προειρημένοις ἐπιτελεσθείσας, αὖθις ὑπὲρ ἐκείνων ποιησόμεθα τὴν ἐξήγησιν. καὶ πρῶτον ἐπιχειρήσομεν διηλοῦν, κατὰ τὴν ἐξαρχῆς πρόθεσιν, δ' ὑπὲρ κοίλης συρίας αὐτόχου πολεμαίου συστήσαντα πόλεμον. ἐφ' ὧν μὲν γινώσκοντες ὅτι κατὰ δ' καιρὸν τοῦτον εἰς ὃν ἐλήφαμεν τῶν ἑλληνικῶν, οὕτω κεῖνέσθαι συνέβαινε πεῖρας λαμβάνειν αὐτόν. αἱρούμενοι δὲ τὴν τοιαύτην ἐπίστασιν καὶ διαίρεσιν τῶν ἐνεστώσης διηγήσεως. δ' μὲν οὖν μὴ τῶν κατὰ μέρος καιρῶν ἀκριβείας διαμαρτάνειν δὲ ἀκούοντας, ἱκανὴν τοῖς φιλομαθοῦσι παρασκευάζειν ἐμπειρίαν, ἐκ τῶν ἑκάστων

τὰς ἑκάστων ἀρχὰς μὴ συντελείας παρυπομνήσκειν, καθ' οὓς ἕκαστοι τοὺς καιροὺς τῶν πραγμάτων ἐμνήσθημεν, καὶ τῶν Ἑλληνικῶν πράξεων. Δεῖ δὲ παρακολουθητὸν καὶ σαφῆ γενέσθαι τὴν διήγησιν, οὐκ ἀναγκαιότερον ὡς τούτου τοῦ ὀλυμπιάδος ἡγούμεθα εἶναι, τὸ μὴ συμπλέκειν ἀλλήλαις τὰς πράξεις, ἀλλὰ χωρίζειν καὶ διαιρεῖν αὐτὰς καθόσον δυνατὸν, μέχρις ἂν, ὡς τὰς ἀρχῆς ὀλυμπιάδας ἐλθόντες, κατ' ἔτος ἀρξώμεθα γράφειν, τὰς κατὰ μέρος πράξεις. ἐπεὶ γοῦν τινὰ τὰ μὲν πρὸ τῶν γενόμενα γράφειν προηρήμεθα. μὴ χείρων ὡς εἰπεῖν μερίδα τῶν προγεγονότων ἐπιβολῆς κεχειρήμεθα τῆς ἱστορίας, καθάπερ καὶ πρότερόν που δεδηλώκαμεν, ἀλλ' ἂν, εἰ μερίδα ἡμᾶς ποιεῖσθαι προνοίας, καὶ τῆς χειρισμοῦ καὶ τῆς οἰκονομίας. ἵνα μὴ κατὰ μέρος καὶ καθόλου σαφὲς ᾖ σύνταγμα γένηται τῆς πραγματείας. διὸ καὶ νῦν βραχὺ προαναβαλούμεθα περὶ τῆς αὐτοκράτορος καὶ Πτολεμαίου βασιλείας, πειρασόμεθα λαμβάνειν ἀρχὰς ὁμολογουμένας καὶ γνωριζομένας, περὶ ὧν λέγεσθαι μέλλόντων, ὅπερ δεῖ πάντων ἀναγκαιότατον. οἱ μὲν γὰρ ἀρχαῖοι, τὴν ἀρχὴν ἥμισυ τοῦ παντὸς εἶναι φάσκοντες, μείζονα ποιεῖσθαι σπουδὴν ἐν ἑκάστοις ὑπὲρ τοῦ καλῶς ἄρξασθαι. δικοῦντες δὲ λέγειν ὑποβολικῶς, ἐλλειπέστερόν μοι φαίνονται τῆς ἀληθείας εἰρηκέναι. διαρρῶν γὰρ ἂν τις εἴποι, οὐχ ἥμισυ τὴν ἀρχὴν εἶναι τοῦ παντὸς, ἀλλὰ καὶ πλέον διατείνειν ποῦ γὰρ ἄρξασθαι τινὸς καλῶς οἷόν τε, μὴ προσαναλαβόντα τοῦ νῦν τὴν ἐντελείαν καὶ ἐπιβολῆς. μὴ δὲ γινώσκοντα, ποῦ ἢ πρὸς τί, μὴ τίνος χάριν ἐπιβάλλεται δεῖ ποιεῖν. πῶς δὲ πάλιν οἷόν τε συγκεφαλαιώσασθαι πράγματα δόντως, μὴ συναναφέροντα τὴν ἀρχὴν, πόθεν ἢ πῶς καὶ διατί πρὸς τὰς ἐνεστώσας ἀφῖκται πράξεις. διό περ οὐχ ὡς ἔσω τοῦ μέσου νομίζονται διατείνειν τὰς ἀρχὰς, ἀλλ' ἕως τέλους, πλείστην σπουδὴν ταύτας ποιητέον σπουδήν, μὴ δὲ λέγοντας μὴ δὲ ἀκούοντας περὶ τῶν ὅλων. ὃ δὴ μὴ νῦν ἡμεῖς πειρασόμεθα ποιεῖν. καί τοι οὐκ ἄπωθεν, διό τι καὶ πλείστοις ἕτεροι τῶν συγγραφέων, τὴν αὐτὴν ἐμοὶ προεῖνται φωνὴν, φάσκοντες τὰ καθόλου γράφειν, καὶ μείζονα τῶν προγεγονότων ἐπιβεβλῆσθαι πραγματείαν. περὶ ὧν ἐγὼ παραιτησάμενος ἔφορον ὃν πρῶτον καὶ μόνον ἐπιβεβλημένον τὰ καθόλου γράφειν. Δ' μὴ πλείω λέγειν ἢ μνημονεύειν τινὸς τῶν ἄλλων ἐπ' ὀνόματος παρήσω. μέχρι δ' τούτου μεμνησόμεθα, διό τι τῶν καθ' ἡμᾶς τινὲς γραφόντων ἱστορίαν, ἐν τεσσὶν ἢ τέτταρσι σελίσιν ἡμῖν ἐξηγησάμενοι τῶν ῥωμαίων καὶ καρχηδονίων πόλεμον φασὶ τὰ καθόλου γράφειν, καί τοι διό τι πλείσας μ' μείσας τό τε τῶν Γαλατῶν καὶ Λιβύων, ἔτι τὴν σικελίαν καὶ Ἰταλίαν ἐπετελέσαντο πράξεις. ἐπιφανέστατος καὶ πολιχρονιώτατος ὁ κατ' Ἀννίβαν πόλεμος γέγονε, πλὴν τοῦ περὶ σικελίαν. πάντες δὲ ἀναγκάζομεν πρὸς αὐτὸν ἀποβλέπειν δεῖ δ' μέχθος. δεδιότες τὴν συντέλειαν τῶν ἀποβησομένων οὐ τις οὕτως ἔστιν ἀδαὴς ὅστις οὐκ οἶδεν. ἀλλ' ἔνιοι τῶν πραγματευομένων, οὐδὲ ἐφόσον οἱ τὰ κατὰ καιροὺς ἐν ταῖς χρονικαῖς γραφίαις ὑπομνήματι ζόμενοι πολιτικῶς εἰσὶ τοῖχοις, οὐδ' ὡς τοσοῦτον μνηθέντες, πάσας φασὶ τὰς κατὰ τὴν ἑλλάδα καὶ βάρβαρον πράξεις ἀληφέναι πράξεις. τούτου δ' ἔστιν αἴτιον ὅτι δ' μὲν δεῖ λόγῳ τῶν μείζονων ἔργων αὐτοποιήσασθαι, τελείως ἔστι ῥᾴδιον, δ' δὲ τοῖς πράγμασιν ἐπικεῖσθαί τινος τῶν καλῶν, οὐκ εὐμαρές. διὸ καὶ δ' μὲν, ἐν μέσῳ κεῖται, καὶ πᾶσι κοινὸν ὡς ἔπος εἰπεῖν τοῖς μόνον τολμᾶν δυναμένοις ὑπάρχει. δ' δὲ καὶ λίαν ἔστι σπάνιον, καὶ σπανίοις συνεξέδραμε κατὰ δ' βίον. ταῦτα μὲν δὴ προκόχλιον εἰπεῖν, χάριν τῆς ἀλογονείας τῶν ὑπορρᾳθυμούντων ἑαυτοῖς τὰς ἰδίας πραγματείας. ὡς δὲ τὴν ἀρχὴν ἐπάνειμι τῆς ἐμαυτοῦ προθέσεως. ὡς γὰρ θᾶττον πτολεμαῖος ὁ κληθεὶς φιλοπάτωρ μεταλλάξαντος τοῦ πατρὸς, ἐπανελόμενον δ' ἀδελφὸν μάταν καὶ δὲ τούτῳ συνορμῶντας παρέλαβε τὴν τῆς αὐξήσεως δυναστείαν, νομίσας τῶν μὲν οἰκείων φόβων ἀπολελῦσθαι λίαν αὐτοῦ καὶ ἀφ' τῆς προειρημένης πράξεως, τῶν δ' ἐκτὸς κινδύνων ἀπηλλάχθαι ἀφ' τὴν τύχην, αὐτόπτης μὲν καὶ συλεύκου μετηλλαχότων. αὐτόπτης δὲ καὶ φιλίππου τῶν διαδεξαμένων τὰς ἀρχὰς, παντάπασι νέων, καὶ μονονοὺ παίδων ὑπαρχόντων, καταπιστεύσας ἀφ' αὑτῶν τοῖς παροῦσι καιροῖς, πανηγυρικώτερον ἢ πρὸ τὰ κατὰ τὴν ἀρχήν. ἀνεπίστατον μὲν ἦν δυσέντευκτον αὐτὸν παρασκευάζων τοῖς περὶ τὴν αὐλὴν, ἢ τοῖς ἄλλοις τοῖς κατὰ τὴν αὐτοκράτορα

χειρίζεσθαι. ὀλίγου δεῖν δὲ καὶ ῥᾴδιον ἦν συνεπικυρῶσαι, τοῖς ὑπὸ τῶν ἔξω πραγμάτων διατεταμένοις. ὥσπερ οὖν οἱ πρότεροι, οὐκ ἐλάττω. μείζω δὲ ποιοῦντο σπουδὴν, ἢ περὶ τὴν αὐτὴν τὴν ἀγωνίσασθαι διωκτείας. τοιαῦτα οὖν ἐπεκύρουν μὲν τοῖς τὴν εὐθείας βασιλεῦσι κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν, κοίλης συρίας καὶ κύπρου βασιλεύουσι. παρέκειντο δὲ τοῖς κατὰ τὴν ἀσίαν διώκουσι. ὁμοίως δὲ καὶ ταῖς νήσοις διασώζοντες τῶν ἐπιφανεστάτων πόλεων ἢ τόπων καὶ λιμένων κατὰ πᾶσαν τὴν παραλίαν, ἀπὸ παμφυλίας ἕως ἐλαιοῦντος, ἢ τῶν κατὰ λυκίαν μάχιμον τόπων. ἐφήδρευον δὲ τοῖς ἐν τῇ θράκῃ ἢ περὶ μακεδονίαν πράγμασι, τῶν κατ' ἄνιον ἢ μαρώνειαν. ἢ σπερχότερον ἐπὶ πόλεων κυβερνῶντες. ἢ περὶ τοιούτῳ τρόπῳ, μακρὰν ἐκτεταμένοις τὰς χεῖρας καὶ προβεβλημένοις πρὸ αὐτῶν ἐκ πολλοῦ τὰς διωκτείας, οὐδέποτε πρὸς τὸ κατ' ἄγωνιστον ἡγεμονίαν ἀρχῆς. μᾶλλον τὴν σπουδὴν εἰκότως μεγάλην ἐποιοῦντο πρὸς τῶν ἔξω πραγμάτων. ὁ δὲ προειρημένος βασιλεὺς, ὀλιγώρως ἔκαστα τούτων χειρίζων ἀφ' ὧν ἀπρεπεῖς ἔρωτας, καὶ τὰς ἀλόγους καὶ συνεχεῖς μέθας, εἰκότως ἐν πάνυ βραχεῖ χρόνῳ ἢ φυχῆς ἅμα καὶ τ' ἀρχῆς ἐπιβούλους εὗρηκε πλείους, ὧν ἐγένετο πρῶτος κλεομένης ὁ σπαρτιάτης. οὗτος γὰρ ἕως μὲν ὁ προσαγορευόμενος εὐεργέτης ἦν, πρὸς ὃν ἐποιήσατο τὴν κοινωνίαν τῶν πραγμάτων καὶ τὰς πίστεις ἧκε τὴν ἰσχύν. πεπεισμένος ἀεὶ δι' ἐκείνου τεύξεσθαι τῆς καθηκούσης ἐπικουρείας, εἰς δὲ τὴν παρεῶσαν ἀνακτήσασθαι βασιλείαν. ἐπεὶ δ' ἐκεῖνος μὲν μετήλλαξε προῆκε δ' ὁ χρόνος. οἱ δὲ κατὰ τὴν ἑλλάδα καιροὶ, μονονοὺ καὶ ἐπ' ὀνόματος ἑκάλουν σὺν κλεομένην, μετηλλοχότος μὲν αὐτιγόνου, πολεμουμένων δὲ τῶν ἀχαιῶν, κοινωνούντων δὲ τῶν λακεδαιμονίων αὐτωλοῖς τῆς πρὸς ἀχαιοὺς καὶ μακεδόνας ἀπεχθείας, κατὰ τὴν ἀρχὴν ἐπιβολὴν καὶ πρόθεσιν τοῦ κλεομένους, τό τε μὴ μᾶλλον ἀναμάζεσθαι αὐτὸν καὶ φιλοτιμεῖσθαι περὶ τῆς ἀλεξανδρείας ἀπαλλαγῆς. διότερ δὲ μὲν πρῶτον ἐντεύξεισ ἐποιεῖτο, παρακαλῶν μετὰ χορηγίας ἢ καθηκούσης καὶ δυνάμεως αὐτὸν ἐκπέμψαι. μετὰ δὲ ταῦτα παρακουόμενος ἠξίου μετὰ δήπου. μόνον αὐτὸν ἀπολῦσαι μετὰ τῶν ἰδίων οἰκετῶν. ὃν γὰρ καιροὺς ἱκανὰς ποιήσειν ἀφορμὰς αὐτὸς πρὸς δὲ καθικέσθαι τῆς πατρῴας ἀρχῆς. ὁ μὲν δὴ βασιλεὺς ὅντ' ἐνισάνων ἐν οὐδενὶ τῶν τοιούτων, οὔτε προνοούμενος τὸ μέλλον τοσοῦτος ἢ τὰς προειρημένας αἰτίας, ἐνήθως καὶ ἀλόγως ἀεὶ παρήκουε τοῦ κλεομένους. οἱ δὲ περὶ σωσίβιον, οὗτος γὰρ μάλιστα τότε προεστάτει τῶν πραγμάτων, συνευρεύσαντες τοιαύτας τινὰς ἐποιήσαντο πρὸς αὐτὸν διαλήψεις. μετὰ μὲν γὰρ σόλου καὶ χορηγίας, ἐκπέμπειν αὐτὸν οὐκ ἐκεῖνον. καταφρονοῦντες τῶν ἔξω πραγμάτων, δι' ὃ μετηλλαχέναι σὺν αὐτιγόνου, καὶ νομίζειν μάταιον αὐτοῖς ἔσεσθαι τὴν εἰς ταῦτα δαπάνην. πρὸς δὲ τούτοις ἡγεμονίαν, μὴ ποτε μετηλλαχότος μὲν αὐτιγόνου, τῶν δὲ λοιπῶν μηδενὸς ὑπάρχοντος αὐτοπάλου, τὰ χέως ἀκονιτὶ τὰ κατὰ τὴν ἑλλάδα ποιησάμενος ἐφ' αὑτόν, βαρὺς καὶ φοβερὸς ὁ κλεομένης αὐταγωνιστὴς σφίσι γένηται, τεθαμυνὸς μὲν ἐφ' αὑτοῖς τὰ πράγματα, κατεγνωκὼς δὲ τοῦ βασιλέως. θεωροῦν δὲ πολλὰ τὰ παρακρεμάμενα μέρη καὶ μακρὰν ἀπεστασμένα τῆς βασιλείας, καὶ πολλὰς ἀφορμὰς ἔχοντα πρὸς πραγμάτων λόγου. καὶ δὴ νῦν δὲ ἐν τοῖς κατὰ σάμον τόποις ἦσαν οὐκ ὀλίγαι. καὶ σεραπιωτῶν πλῆθος ἐν τοῖς κατ' ἔφεσον. ὧν δὲ ταύτων μὲν δὴ τὴν ἐπιβολὴν ὡς ἐκπέμπειν αὐτὸν μετὰ χορηγίας, ἀπεδοκίμαζον δὲ τὰς προειρημένας αἰτίας. τό γε μὴν ὀλιγωρήσαντας ἄνδρα τοιοῦτον ἀπιστεῖλαι πρόδηλον ἐχρὸν μὴ πολέμιον, οὐδαμῶς ἠξίουν σφίσι συμφέρειν. λοιπὸν ἦν ἄκοντα κατέχειν. ὅθεν δ' αὐτόθεν
» καὶ χωρὶς λόγου πάντες μὲν ἀπεδοκίμαζον. οὐκ ἀσφαλὲς νομίζοντες εἶναι λέοντι καὶ προβάτοις ὁμοῦ ποιεῖσθαι τὴν ἔπαυλιν. μάλιστα δὲ θεὸς δ' μέρος ὁ σωσίβιος ὑφεωρᾶτο, διά τινα τοιαύτην αἰτίαν. καθ' ὃν γὰρ καιρὸν ἐπίνοντο περὶ τὴν αἵρεσιν τοῦ μάτα καὶ τῆς βερονίκης, ἀγωνιῶντες μὴ διασφαλῶσι σφίσι ἐπιβολῆς, καὶ μάλιστα δὲ τὴν βερονίκης τόλμαν, ἀναμάζοντα πάντας ἐκκαλεῖν θεὸς περὶ τὴν αὐλήν. καὶ πᾶσιν ὑπογράφειν ἑλπίσας, ἐὰν κατὰ λόγον ἀπαντῶσι χορήσῃ τὰ πράγματα. τότε δὴ κατανοῶν ὁ σωσίβιος δὲ κλεομένην δεόμενον μὲν σφίσι ἐκ τῶν βασιλέων ἐπικουρείας, ἔχοντα δὲ γνώμην καὶ πραγμάτων ἀληθινὴν ἔννοιαν ὑπογράφων

αὐτοῖς

ἀνδρὸς μεγάλας ἐλπίδας, ἅμα συμμετέσχε καὶ ἐπιβολῆς. θεωρῶν δὲ αὐτὸν ὁ κλεομένης ἀξιοπρεπέστερον, καὶ μᾶλιστα δὲ πρὸς τοὺς ξένους καὶ μισθοφόρους θαρρεῖν παρεκάλει. τοὺς γὰρ μισθοφόρους, βλάπτειν μὲν αὐτὸν οὐδέν. ὠφελήσειν δ' ὑπώπτευε. μᾶλλον δ' αὐτοῦ θαυμάζων τοσοῦτον τὴν ἐπαγγελίαν, οὐχ ὁρᾶς ἔφη, πρὸ τί χρόνου εἰσὶ τετρακισχίλιοι εἰσὶν ἀπὸ τῆς Πελοποννήσου ξένοι, καὶ κρῆτες εἰσὶ χίλιοι, οἷς ἐὰν νεύσωμεν ἡμεῖς μόνον, ἕτοιμοι παρέσονται πάντες. τούτων δὲ συναφέντων, πηνὰς ἀγωνίας. ἢ πλέον ἔφη τοῦτ' ἀπὸ συνείας ἢ καλείας σκοπῶν. τότε μὲν οὖν ἡσύχως ὁ σωσίβιος ἀκούσας ταῦτα, ἀπελάσιος ἐπερρώσθη πρὸς τὴν κατὰ δὴ βορεινήσου πρᾶξιν. μετὰ δὲ ταῦτα θεωρῶν τὴν τοῦ βασιλέως ῥᾳθυμίαν, ἀεὶ ὢν λόγῳ ἀνενεοῦτο. ἦν πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν τε τῶν κλεομένους τόλμαν ἐλάμβανε, καὶ τὴν τῶν ξένων πρὸς αὐτὸν εὔνοιαν. διὸ καὶ τό τε μάλιστα παρέσκευε τῷ τε βασιλεῖ καὶ τοῖς φίλοις ὁρμὴν οὕτως εἰς τὸ προκαταλαβέσθαι καὶ συγκλεῖσαι τὸν κλεομένην. πρὸς δὲ τὴν ἐπίνοιαν ταύτην, ἐχρήσατο συνθήματι τοιούτῳ τινί. νικατόρας τις ἦν μεσήνιος. οὗτος ἔτυχε παρὼν ξένος, ἀρχιδάμου τοῦ λακεδαιμονίων βασιλέως. τὸν μὲν οὖν πρότερον χρόνον, βραχεῖα τις ἦν τοῖς προειρημένοις ἐπιπλοκὴ πρὸς ἀλλήλους. καθ' ὃν δὲ καιρὸν ἀρχίδαμος ἐκ τῆς σπάρτης ἔφυγε δείσας τὸν κλεομένην, καὶ παρεγένετ' εἰς μεσήνιαν, οὐ μόνον οἰκίᾳ καὶ τοῖς ἄλλοις ἀναγκαίοις ὁ νικατόρας αὐτὸν ἐδέξατο προθύμως, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἀξίωσιν συμπεριφορὰν ἐγένετό τις αὐτοῖς ὁλοχερὴς εὐνοια καὶ θάρσος πρὸς ἀλλήλους, διὸ καὶ μετὰ ταῦτα καὶ κλεομένους ἐπιλιπόντος ἐλπὶς καὶ θάρσος καὶ παλύσεως πρὸς τὸν ἀρχίδαμον, ἔδωκεν αὐτὸν ὁ νικατόρας εἰς τὰς διαπιστολὰς, καὶ τὰς ὑπὲρ τῶν πίστεων ἀρθήκας, ὧν κυρωθέντων, ὁ μὲν ἀρχίδαμος εἰς τὴν σπάρτην κατῆλθε πιστεύσας ταῖς ἀφὰ τοῦ νικατόρους γεγενημέναις σωθήκαις. ὁ δὲ κλεομένης ἀπαντήσας, τὸν μὲν ἀρχίδαμον ἐπανείλετο. τοῦ δὲ νικατόρου καὶ τῶν ἄλλων τῶν σωθέντων ἐφείσατο. πρὸς μὲν δὴ τὸν ἐκτὸς ὁ νικατόρας ὑπεκρίνετο χάριν ὀφείλειν τῷ κλεομένει διὰ τὴν αὐτοῦ σωτηρίαν. ἑαυτῷ γε μὴν βαρέως ἔφερε δ' συμβεβηκὸς, δοκῶν ἀπιστος γεγενῆσθαι τῷ βασιλεῖ τῆς ἀπωλείας. οὗτος ὁ νικατόρας ἴππους ἄγων κατέπλευσε βραχεῖ χρόνῳ πρότερον εἰς τὴν ἀλεξανδρείαν. ἀποβαίνων δ' ἐκ τῆς νεὼς, καταλαμβάνει τόν τε κλεομένην καὶ δν παντέα, καὶ μετ' αὐτῶν ἱππίταν ἐν τῷ λιμένι παρὰ τὴν κρηπίδα πρῶτα πατοῦντα. ἰδὼν δὲ ὁ κλεομένης αὐτὸν ἡσυμίξας, ἀπάζετο φιλοφρόνως καὶ προσεπύθετο τι παρείη. τοῦ δ' εἰπόντος ὅτι παραπέπονεν ἵππους ἄγων, ἐβούλετο ἄνσι ἔφη, καὶ δίαν αὐτὶ τῶν ἵππων κινάδους ἄγειν καὶ σάμβυκας. τούτων γὰρ ὁ νῦν βασιλεὺς κατεπείληται. τότε μὲν οὖν ἐπιγελάσας ὁ νικατόρας, ἐσιώπησε. μετὰ δέ τινας ἡμέρας ἐπιπλοῦν ἐλθὼν εἰς τὰς χεῖρας τῷ σωσιβίῳ ἀφ' ὧν ἵππους, εἶπε κατὰ τὸ κλεομένους δὴ ἄρτι ῥηθέντα λόγον. θεωρῶν δὲ ὁ σωσίβιος ἡσέως ἀκούοντα, πᾶσαν ἀφῆκε τὴν προϋπάρχουσαν ἀνδρὸς πρὸς δν κλεομένην διαφοράν. ὃν ὁ σωσίβιος ἐπιγνοὺς ἀλλοίως πρὸς δν κλεομένην διακείμενον, τὰ μὲν παραχρῆμα δοὺς, ἃ δὲ εἰς τὸ μέλλον ἐπαγγελάμενος, σωέπεισε χαλάσαντα κατὰ τὸ κλεομένους ἐπιστολὴν, ἀπολιτεῖν ἐσφραγισμένην. ἵν' ἐπειδὰν ὁ νικατόρας ἐκπλεύσῃ μετ' ὀλίγας ἡμέρας, ὁ πᾶς ἀνενέγκῃ τὴν ἐπιστολὴν πρὸς αὐτὸν ὡς ἀπὸ τοῦ νικατόρου πεμφθεῖσαν. σωθρήσαντος δὲ τοῦ νικατόρου τὰ προειρημένα, καὶ τῆς ἐπιστολῆς ἀνενεχθείσης ἀπὸ τοῦ πλοὸς πρὸς δν σωσίβιον, μετὰ δν ἐκπλοῦν νικατόρους παραπόλας, ἅμα δν οἰκέτῃ καὶ τὴν ἐπιστολὴν ἥκε ἔχων πρὸς δν βασιλέα. τοῦ μὲν πλοὸς φάσκοντος νικατόραν ἀπολιπεῖν τὴν ἐπιστολήν. ἐντελάμενον ἀποδοῦναι σωσιβίῳ. τῆς δ' ἐπιστολῆς ἀνασκοφούσης ὅτι μέλλει κλεομένης ἐὰν μὴ ποιῶνται τὴν ἀξιοπιστολὴν αὐτοῦ, μετὰ τῆς ἁρμοζούσης παρασκευῆς καὶ χορηγίας, ἐπανίστασθαι τοῖς τοῦ βασιλέως πράγμασιν, οὕτως ὁ σωσίβιος λαβόμενος τῆς ἀφορμῆς ταύτης, παρώξυνε δν βασιλέα καὶ δν ἄλλους φίλους, πρὸς δ' μὴ μέλλειν ἀλλὰ φυλάξασθαι καὶ συγκλεῖσαι δν κλεομένην. γινομένου δὲ τούτου, καί τινος ἀποδειπνίσαντος οἰκέτου αὐτοῦ παμμεγέθους, ἐποιεῖτο τὴν διατειχὴν ἐν ταύτῃ φυλακτόμενος. τούτῳ διαφέρων τῶν ἄλλων τῶν ἀπεσταλμένων εἰς τὰς φυλακάς. ὥστε ποιεῖσθαι τὴν διαίταν ἐν μείζονι διαμονητηρίῳ. εἰς ἃ βλέπων ὁ κλεομένης καὶ μοχθηρὰς ἐλπίδας ἔχων ἐπὶ τῷ

τῶν μέλλοντος, πανδοκεύματος ἐκεῖνε πεῖραν λαμβάνειν. οὐχ οὕτω πεπεισμένος κατακρατήσειν τῶν προθέσεως. οὐλως δ' εἶχε τῶν βύλόμενον πρὸς τὴν ἐπιβολήν. ὅ τ' πλεῖον βύθανατῆσαι σπουδάζων, ἢ μηλὼ ἀνάξιον ποιεῖναι δι' ὃν αὐτὸν προειρημένης τόλμης. ἅμα δ' ἦν λαμβάνων ἐν νῷ ὅ τι οὗ γνῶσεσθαι μοι δοκεῖ ὁ πατήρ, ὅπερ εἰωθὲ συμβαίνειν πρὸς τοὺς μεταλλοφόνους

μὴ μὰν ἀσπουδήγε καὶ ἀκλεῶς ἀπολοίμην. (τῶν αὐθρῶν,

ἀλλὰ μέτα ῥεξάς τι καὶ ἐσομένοισι πυθέσθαι.

παρατηρήσας δ' ἔξοδον τοῦ βασιλέως εἰς κάνωβον, μέλλοντα τοῖς φυλάττουσι ἀυδὴν φήμην, ὡς ἀφίεσθαι μέλλων ὑπὸ τοῦ βασιλέως, ὃ δὴ τοιαύτην τὴν αἰτίαν, αὐτός τε δι' αὐτοῦ θεράποντας εἰσία, καὶ τοῖς φυλάττουσιν ἱερεῖα ὃ στέφανους, ἅμα δὲ τούτοις οἶνον βαπότειλε. τῶν δὲ χωμένων τούτοις αὐτονοήτως, ἢ μεθυσθέντων, πλαβὼν δι' σιωπῶντας φίλους, ὃ δι' δυοῖν ἀυδὴν πᾶσαν, δυοῖν μέσον ἡμέρας λαθὼν δι' φύλακας ἐξῆλθε μετ' ἐγχειριδίων. προάγοντες δὲ καὶ σιωπηχόντες κατὰ τὴν πλατεῖαν πολεμαίῳ δὴ τότε ὠθὶ ὃ πόλεως ἀπολελειμμένῳ, καταπληξάμενοι δὴ παραβόλῳ δι' σιωπῶντας αὐδὴ, τοῦτον μὲν κατασφάξαντες ἀπὸ τ' τεθρίππου, παρέκλασαν. τὰ δὲ πλήθη παρεκάλουν ὠθὶ τὴν ἐλευθερίαν. οὐδενὸς δὲ προσέχοντος αὐτοῖς, οὐ δὲ σιωπηξαμένου δι' παράδοξον ὃ ἐπιβολῆς, ἐπισχέθαντες, ὥρμησαν πρὸς τὴν ἄκραν. ὡς ἀνασπάσαντες ταύτησι τὰς πυλίδας. ὃ συγχεσόμενοι τοῖς εἰς φυλακὴν ἀπειμένοις τῶν αὐλῆδων. ἀποσφαλέντες δὲ καὶ ταύτησ τ' ἐπιβολῆς, δι' δι' ὃν ἐφεσῶ τας προαισθομένους δ' μέλλον ἀσφαλίζεσθαι τὴν πύλην, προσπίπτειν αὐτοῖς τὰς χεῖρας, βύθύμως πάνυ καὶ λακωνικῶς. κλεομένης μὲν δὴ οὕτω μετήλλαξε δ' ἐν βίον αὐτὸν γενόμενος καὶ πρὸς τὰς ὁμιλίας ἀειδέξιος, ἢ πρὸς πραγμάτων οἰκονομίαν βύφυὴς, ὃ συλλήβδην, ἡγεμονικὸς ὃ βασιλικὸς τὴν φύσιν. μετὰ δὲ τοῦτον θεόδοτος, ὁ τεταιμένος τὴν κοίλης συρίας. ὧν δ' ἑνὸς αὐτολὸς, τὰ μὲν, καταφονήσας τ' βασιλέως δι' τὴν ἀσέλγειαν τ' βίου ὃ τ' ὅλης αἱρέσεως, τὰ δὲ, ἀναπείσας δι' ὃν δυοῖν τὴν αὐλὴν δι' μικροῖς ἔμπροσθεν χρόνοις, ἀξιολόγοις πλαχόμενος χειρὸς δι' βασιλεῖ, περί τε τἄλλα ἢ δυοῖν τὴν πρώτην ἐπιβολὴν αὐτόχρα τοῖς κατὰ κοίλην συρίαν πράγμασιν, μὴ δίον ὠθὶ τούτοις τυχεῖν πνὸς χάριτος, ἀλλὰ τοὐναντίον ἀναπλησθεὶς εἰς τὴν ἀλεξανδρείαν, πολίτην κινδυνεύσας δι' βίῳ. δι' ταύτας τὰς αἰτίας ἐπιβάλλετό τε λαλεῖν αὐτόχρα, ἢ τὰς κατὰ κοίλην συρίαν πόλεις ἐγχειρίζειν. τοῦ δ' ἀσμένως δεξαμένου τὴν ἐλπίδα, ταχεῖαν ἐλάμβανε δ' πρᾶγμα τὴν οἰκονομίαν, ἵνα δ' ἢ δι' ταύτησ τ' οἰκίας δ' πλαπλήσιον ποιήσωμεν, ἀναβαμόντες δ' τὴν πλάλητιν τ' αὐτόχρα διαστείλας, ἀπὸ τούτων δ' καιρῶν ποιησόμεθα κεφαλαιώδη τὴν ἔφοδον, ὠθὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ μέλλοντες λέγεσθαι πολέμου. αὐτόχρα γὰρ μὲν υἱὸς νεώτερος σελεύκου τοῦ καλλινίκου προσαγορευθέντος. μεταλλάξαντος δὲ τοῦ πατρὸς καὶ ἀναπλεξαμένου τὰδελφοῦ σελεύκου τὴν βασιλείαν ἀφ' ἡλικίαν, δ' μὲν πρῶτον ἐν δυοῖν ἄνω τόποις μθεισάμενος ἐποιεῖτο τὴν ἀναπειθήν. ἐπεὶ δὲ σέλευκος μετὰ δυνάμεως ἐπορβαλὼν δι' ταῦρον ἐδολοφονήθη καθάπερ καὶ πρότερον εἰρήκαμεν, μεταλαβὼν τὴν ἀρχὴν αὐτὸς ἐβασίλευσε. ἀναπιστεύων τὴν μὲν ὠθὶ τὰ δι' τοῦ ταύρου δυναστείαν, ἀχαιῷ. τὰ δ' ἄνω μέρη τ' βασιλείας ἐγκεχειρηκὼς μόλωνι ὃ τἀδελφῷ. τοῦ μόλωνος ἀλεξάνδρου. μόλωνος μὲν μηδίας ἐπάρχοντος σατράπου: τἀδελφοῦ δὲ τ' περσίδος: οἱ καταφονήσαντες μὲν αὐτοῦ δι' τὴν ἡλικίαν, ἐλπίσαντες δ' ἂν ἀχαιὸν ἑστάναι κοινωνὸν σφίσι δι' ἐπιβολῆς, μάλιστα δὲ φοβούμενοι τὴν ὠμότητα ὃ κακοπραγμοσύνην τὴν ἑρμείου, τοῦ τότε προεστῶτος τῶν ὅλων πραγμάτων, ἀσφίσασθαι καὶ διαχρέφειν ἐνεχείρησαν τὰς ἄνω σατραπείας. ὁ δ' ἑρμείας, ἦν μὲν ἀπὸ καρίας. ἐπέστη δὲ τὰ πράγματα σελεύκου τἀδελφοῦ ταύτην αὐτὸν τὴν πίστιν ἐγχειρήσαντος, καθ' ὃν καιροὺς ἐποιεῖτο τὴν ὠθὶ δ' ταῦρον στρατείαν. τοιχὼν δ' ταύτης τ' ὑπουσίας, πᾶσι μὲν ἐφθόνει τοῖς ἐν ἀνδροχαῖσ οὖσι τῶν δυοῖν τὴν ὅλην. φύσει ὠμὸς ὢν, δι' μὲν, τ' ἀγνοίας ὠθὶ δ' χείρον ἐνδιαχόμενος ἐκόλαζε. δι' δὲ, χειροποιητοὺς καὶ λεοντῆς ἐπιφέρων, ἀπτῆτας ἦν καὶ πικρὸς δικαστής. μάλιστα δ' ἑαυτὸν ἡ δυοῖν παντὸς ἐποιεῖτο βουλόμενος ἐπανελέσθαι δ' ἀποκομίσοντα τὰς διαμεῖς σελεύκῳ σωτηθούσας ἐπιστολάς.

ἀφ' δ'

δεῖ δ' θεωρεῖν δν ἄνδρα καὶ λέγειν καὶ πράττειν δυνάμενον, καὶ μεγάλης ἀποδοχῆς ἀξιούμενον παρὰ τοῖς δυναμένοις. ὧν λὲ ταύτης δι προθέσεως, ἐπειχειρῶ βουλόμενος ἀεί τινος ὑμῶν ἐπιλαβέσθαι, καὶ προφάσεως κατὰ τὸ προειρέμενον. ἀθροισθέντες λὲ τοῦ συνεδρίου τοῦ τῆς τ' μόλωνος ἀποστάσεως, ἡ κελεύσαντος τ' βασιλέως λέγειν ἕκαστον δ' φαινόμενον. τοῦ τ' ποδὸς δεῖ χρῆσθαι τοῦς κατὰ τοῦς ἀποστάτας πράγμασι, ἡ πρώτου συμβουλεύοντος ἐπιγένοις, λότι οὐ δεῖ μέλλειν ἀλλ' ἐκ χειρὸς ἔχεσθαι τῶν προκειμένων, ὁ πρῶτον καὶ μάλιστα δν βασιλέα σωάττειν τοῖς τόποις, καὶ παρ' αὐτοὺς εἶναι τοὺς καιρούς. οὕτω γὰρ ἢ δ' παράπαν οὐ τολμήσειν ἀλλὸ τειο πράττειν τοῦ τοῦ δν μόλωνα τοῦ βασιλέως παρόντος ἐν ὄψει καὶ τοῖς ποιοῖς γενομένου μετὰ συμμέτρου δυνάμεως, ἢ κἂν ὅλως τολμήσωσι καὶ μείνωσιν ἐπὶ τῆς προθέσεως, τάχέως αὐτοὺς σωὶ παθόντας ὑπὸ τῶν ὄχλων, ὑποχειρίους πεσεῖσθαι τοῦ βασιλεῖ. ταῦτα λέγοντος, ἐπὶ τοῦ προειρημένου, μορμηθεὶς ἑρμείας, τολὺν ἔφησεν αὐτὸν χρόνον ἐπιβουλον ὄντα καὶ προδότην τῆς βασιλείας διαλελῆσθαι. νῦν λὲ καλῶς ποιοῦντα φανερὸν ἐκ δι συμβουλῆς γεγενῆσθαι ποιοῦλάζοντα μετ' ὀλίγων ἐγχειρῆσαι δ' τοῦ βασιλέως σῶμα τοῖς ἀποστάταις. τό τε μὲν δν ἴδιον ὑποτύφας τὴν διαβολήν, παρῆκε δν ἐπιγένεσθαι. πικείαν ἄκαιρον μᾶλλον ἢ δυσμένειαν ἐπιφήνας, αὐτὸς λὲ κατὰ τὴν αὐτοῦ γνώμην, τὴν μὲν ἐπὶ δν μόλωνα στρατείαν, κατάφοβος ὢν δν κίνδυνον ἐξέκλινε δι τὴν ἀπειρίαν τῶν πολεμικῶν. ἐπὶ λὲ δν πολεμᾶσθαι ἐπούλαζε στρατεύειν ἀσφαλῆ τοῦτον εἶναι πεπεισμένῳ δν πόλεμον δι' τὴν τοῦ προειρημένου βασιλέως ῥᾳθυμίαν. τό τε μὲν δν κατατολεξάμενος δὲ ἐν τοῦ συνεδρίῳ πάντας, ἐπὶ μὲν δν μόλωνα στρατηγοὺς ἐξέπεμπε τῆς δυνάμεως, ξένωνα καὶ θεόδοτον δν ἡμιόλιον. δν λ' αὐτόχον παρώξυνε συνεχῶς ὁμόσαι εἶναι ἐπιβάλλειν τὰς χεῖρας, τοῖς κατὰ κοίλων συρίαν πράγμασι. μόνος ὅστως ὑπολαμβάνων, εἰ παντάχοθεν πολεμοῖτο τοῦ νεανίσκῳ πόλεμος. οὔτε τῶν πρότερον ἡμαρτημένων ὑφέξειν δίκας, οὔτε δι παρούσης ἐξουσίας κωλυθήσεσθαι δι' τὰς χρείας, καὶ δεῖ ἀεὶ πολιτευομένους ἀγῶνας τοῦ βασιλεῖ κινδύνους. διὸ καὶ τελευταῖον ἐπιστολὴν πλάσας ὡς παρ' ἀχαιοῦ διαπεσταλμένην, προσήνεγκε τοῦ βασιλεῖ διαφθεῖραι, ὅτι πολεμᾶιος αὐτὸν παρακαλεῖ, πραγμάτων αὐτὴ ποιήσασθαι. καὶ φησὶ ναυσὶ καὶ χρήμασι χορηγήσειν πρὸς πάσας τὰς ἐπιβολάς. ἐὰν ἀναλάβῃ διάβημα καὶ φανερὸν γένηται πᾶσιν αὐτὴ ποιούμενος δι' ἀρχῆς. ἦν τοῖς πράγμασιν ἔχειν αὐτὸν καὶ νῦν. τ' λὲ ἐπιγραφῆς ἀγνοοῦντα, δν ὑπὸ τῆς τύχης διδόμενον ἀποτείβεσθαι σέφανον. ὁ μὲν δν βασιλεὺς πιστεύσας τοῖς γραφομένοις, ἔτοιμος ἦν καὶ μετέωρος στρατεύειν ἐπὶ κοίλων συρίαν. ὄντος λὲ αὐτοῦ κατὰ τοῦτους τοῦς στελεύκειαν τὴν ἐπὶ τοῦ ξενήματος, παρῆν διόγνητος ὁ ναύαρχος ἐκ καππαδοκίας τ' ποδὶ δν ἔυξεινον. ἄγων λαοδίκην τὴν μιθριδάτου τ' βασιλέως θυγατέρα. παρθένον οὖσαν γαμετὴν τοῦ βασιλεῖ κατονομασμένην. ὁ λὲ μιθριδάτης ἔυχετο μὲν ἀπόγονος εἶναι τῶν ἑπτὰ περσῶν ἑνὸς τῶν ἀνελομένων δν μάγον· διατετηρήκει λὲ τὴν δυναστείαν ἀπὸ προγόνων τὴν δ' ἀρχῆς αὐτοῖς διαδεδεγμένην ὑπὸ δαρείου παρὰ δν ἔυξεινον πόντον. αὐτόχος λὲ προσέξάμενος τὴν παρθένον μετὰ τ' ἁρμοζούσης ἀπαντήσεως καὶ προσαγωγῆς, δι' θέως ἐπετέλει τοὺς γάμους μεγαλοπρεπῶς ἡ βασιλικῶς χορηγούμενος τοῖς παρασκευαῖς. μετὰ λὲ τὴν συντέλειαν τῶν γάμων καταβαίνει τὴν αὐτόχειαν, βασίλισσαν ἀποδείξας τὴν λαοδίκην, λοιπὴν ἐπίνετο τοῦ τὴν τ' πολέμου παρασκευήν. κατὰ λὲ τοὺς καιροὺς θύοις μόλωνι ἑτοίμοις παρασκευάκως πρὸς πᾶν τοὺς ἐκ δι ἰδίας σατραπείας ὄχους, διά τε τὰς ἐλπίδας, ἐκ τῶν ὠφελειῶν, καὶ τοὺς φόβους οὓς ἐνειργάσατο τοῖς ἡγεμόσιν, αὐτανικάσ καὶ ὑδυσεῖς εἰσφέρων ἐπιστολὰς παρὰ τοῦ βασιλέως, ἕτοιμον λὲ σωαγωνιστὴν ἔχων δν ἀδελφὸν ἀλέξανδρον, ἀσφαλισμένῳ λὲ ἦ τὰ κατὰ τὰς παρακειμένας σατραπείας δι' δι τῶν πρὸ ἑσώτων δυνοίας καὶ σωφροδοκίας, ἐξεστράτευσε μετὰ μεγάλης, ὡσὶ τοῦ τ' βασιλέως στρατηγούς. οἱ λὲ τοῦ δν ἐξένωνα καὶ θεόδοτον καταπλαγέντες τὴν ἔφοδον, αὐτὲ χώρησαν εἰς τὰς πόλεις. ὁ λὲ μόλων κύριος γενόμενος δι ἀπολλωνιάτιδος χώρας, δυπορεῖτο ταῖς χορηγίαις ὑπερβαλόντως. ἦν λὲ φοβερὸς μὲν καὶ πρότοῦ διὰ δ' μέγεθος τῆς δυναστείας. τά τε γὰ ἱππορβία πάντα τὰ βασιλικὰ, μήδοις

ἐμπειρίαν. σίτου τε καὶ θρεμμάτων πλῆθος ἀναρίθμητον παρ' αὐτοῖς ἔστι. πείθεται τῆς ὀχυρότητος, καὶ τοῦ μεγέθους τῆς χώρας, οὐκ ἄν, εἰ πᾶν δύναιτ' ἀξίως οὐδείς. ἡ μὲν γὰρ μήλεια κεῖται μὲν πρὸς μέσην τὴν ἀσίαν. ἀναφέρει δὲ καὶ κατὰ μὲν μῆκος ⟨ κατὰ δ' ὕψος. αὐάπασιν πάντων τῶν κατὰ τὴν ἀσίαν τόπων ὡς πρὸς μέρος θεωρουμένη. καὶ μὴν ἐπίκειται τοῖς ἀλκιμωτάτοις καὶ μεγίστοις ἔθνεσι. πρόκειται γὰρ αὐτῆς παρὰ μὲν τὴν ἕω καὶ τὰ πρὸς ἀνατολὰς μέρη, τὰ κατὰ τὴν ἔρημον πεδία, τὴν μεταξὺ κειμένην τῆς περσίδος ⟨ καὶ παρασίας. ἐπίκειται δὲ καὶ κρατεῖ, τῶν καλουμένων κασπίων πυλῶν. σφάττει δὲ τοῖς τανάγρων ὄρεσιν. ἃ δὴ τῆς ὑρκανίας θαλάττης οὐ πολὺ ἀπέσηκε. τοῖς δὲ πρὸς μεσημβρίαν κλίμασι καθήκει πρός τε τὴν μεσοποταμίαν καὶ τὴν ἀπωλωνιάτην χώραν. παράκειται δὲ τῇ περσίδι προβεβλημένη, ὀξάγρον ὄρος. ὃ τὴν μὲν ἀνάβασιν ἔχει πρὸς ἑκατὸν σάδια. διαφορὰς δὲ καὶ συγκλείσεις πλείους ἔχων ἐν αὐτῷ, διέζευκται κοιλάσι· κατὰ δέ τινας τόπους, ἀυλῶσιν, οἷς κατοικοῦσι κοσσαῖοι ⟨ κορδυῆναι. καὶ κάρχοι. καὶ πλείω γένη βαρβάρων ἕτερα διαφέρειν δοκοῦντα πρὸς τὰς πολεμικὰς χρείας. τοῖς δὲ πρὸς τὰς δύσεις μέρεσι κειμένοις, συνάπτει τοῖς σαραπείοις καλουμένοις. τούτοις συμβαίνει μὴ πολὺ διέχειν τῶν ἐθνῶν, τῶν ὑπὸ σφ' ἕξεινον καθηκόντων πόντον. τὰ δ' ὑπὸ τὰς ἄρκτους αὐτῆς τεταγμένα μέρη, πολιέχεται μὲν ἐλυμαίοις καὶ τοῖς ἀσιαράκαις. ἔτι δὲ καλλουσίοις καὶ μαυσιανοῖς. ὑπέρκειται δὲ τῶν σπαπείρων πρὸς τὴν μαιῶτιν τοῦ πόντου μερῶν. αὕτη δὲ ἡ μήλεια διέζευκται πλείοσιν ὄρεσιν ἀπὸ τῆς νισαίας πρὸς τὰς δύσεις. ὧν μεταξὺ κεῖται πεδία πολυθούντα πόλεσι καὶ κώμαις κοιλεύων δὲ ταύτης τῆς χώρας βασιλικὴν ἐχούσης πεῖσαν. καὶ πάλαι μὲν φοβερὸς ἦν ὡς πρότερον εἶπον ⟨ τὴν ὑποροχὴν δυναστείας. τότε δὲ ⟨ τῶν βασιλέως στρατηγῶν δοκούντων παρακεχωρηκέναι τῶν ὑπαίθρων αὐτῷ. ἀπὸ δὲ μικρὰ κατὰ λόγον σφίσι προχωρεῖν τὰς πρώτας ἐλπίδας, τελέως ἐδόκει φοβερὸς εἶναι ⟨ αὐτοπόστασ, πᾶσι τοῖς κατὰ τὴν ἀσίαν κατοικοῦσι. πρὸ δὲ μὲν πρώτου ἐπεβάλετο διαβὰς. εἰς πίγρην, πολιορκεῖν τὴν σελεύκειαν. κωλυθείσης δὲ τ' διαβάσεως ὑπὸ ξευξίδος, ἀφ' ὧν καταλαβέσθαι τὰ ποτάμια πλοῖα τοῦ τοῦ εἰς τόπον αὐαχωρήσασ εἰς τὴν ἐν τῇ κτησιφῶντι λεγομένην στρατοπεδείαν, πρεσκεύαζε ταῖς δυνάμεσι τὰ πρὸς τὴν παραχείμασίαν. ὁ δὲ βασιλεὺς ἀκούσας, τήν τε τ' μόλωνος ἐφοδον, καὶ τὴν τῶν ἰδίων στρατηγῶν αὐαχώρησιν, αὐθις μὲν ἦν ἕτοιμος πάλιν εἰς εἰν μόλωνα στρατεύειν. ἀποστὰς δὲ ὧν ἐπολεμαῖον ὁρμῆσ, καὶ μὴ προϊέσθαι τὸν καιρούς. ἑρμείασ δὲ πρῶν τὴν ἀρχῆς πρόθεσιν, ὧν μὲν εἰν μόλωνα ξένοι παν εἰν ἀχαιὸν ἐξέπεμψε, στρατηγὸν αὐτοκράτορα μετὰ δυνάμεως. φήσας δεῖν πρὸς μὲν τὸν ἀποστάτας στρατηγεῖσ πολεμεῖν. πρὸς δὲ τὸν βασιλεῖσ ἀρξειν ποιεῖσθαι εἰν βασιλέα καὶ τὰς ἐπιβολὰς ⟨ τὸν ὑπερ τῶν ὅλων ἀγῶνας. αὐτὸς δὲ τὴν ἀλικίαν ὑποχείριον ἔχων εἰν νεανίσκον, προῆγε καὶ συνήθροιζε τὰς δυνάμεις εἰς ἀπάμειαν, ἐντεῦθεν δ' ἀναζεύξας, ἦκε πρὸς τὴν λαοδίκειαν. ἀφ' ἧσ πρισάμενος τὴν ὁρμὴν ὁ βασιλεὺς μετὰ πάσησ τ' στρατιᾶσ καὶ μελθὼν τὴν ἔρημον, ἐνέβαλεν εἰσ εἰν ἀυλῶνα εἰν προσηρρυόμενον μαρσύαν. ὃς κεῖται μὲν μεταξὺ ⟨ κατὰ εἰν λίβανον καὶ εἰν αὐτιλίβανον παρωρείας. συνάγεται δ' εἰς στενὸν ὑπὸ τῶν προειρημένων ὀρῶν. συμβαίνει δὲ καὶ τοῦτον τὸν αὐτὸν εἰν τόπον ἡ στενότατόσ ἐστι. διείργεσθαι τενάγεσι καὶ λίμναισ, ἐξ ὧν ὁ μυρσινικὸς κίεται κάλαμος. ἐπίκειται δὲ τοῖς στενοῖς ἐκ μὲν θατέρου μέρους, βρόχοι προσηρρυόμενον τ χωρίον. ἐκ δὲ θατέρου γέρρα. στενὴν ἀπολείποντα πάροδον. ποιησάμενοσ δὲ ἀφ' τοῦ προειρημένου τὴν πορείαν ἀυλῶνος ἐπὶ πλείουσ ἡμέρασ, ⟨ προσχαράκωσε τὰς παρακειμένασ πόλεις, παρῆν πρὸς τὰ γέρρα. καταλαβὼν δὲ εἰν θεόδοτον εἰν αὐτολὸν προκατειληφότα τὰ γέρρα καὶ τοὺς βρόχους, τὰ δὲ πρὸ τὴν λίμνην στενὰ διωχυρωμένα τάφροις ⟨ χάραξι, καὶ διειληφότα φυλακαῖς δυκαίροις, εἰ μὲν πρῶτον ἐπιβάλοι βιάζεσθαι, πλείω ἢ πάχων ἢ πλοίων κακὰ δὴ τὴν ὀχυρότητα τ' τόπων, ⟨ δὲ μένειν ἔτι εἰν θεόδοτον ἀκέραιον, ἀπέσχε τ' ἐπιβολῆς. διὸ καὶ τοιαύτης οὔσης τ' πρὸς τοὺς τόπους δυχρησίας, προσποιοῦντας αὐτοὺς ξένοι παν ἐπωκέναι τοῖς ὅλοις, ⟨ εἰν μόλωνα πάντων τ' ἄνω τόπων ἐπικρατεῖν, ἀφέμενοσ τούτων, ὥρμησε τοῖς οἰκείοις πράγμασι βοηθήσων. ὁ γὰρ ξενοίτας

ὁ στρατηγὸς

ὁ στρατηγὸς ἀποστελεῖς αὐτοκράτως καθάπερ ἐπάνω προεῖπον, ἢ μείζονος ἀξίας ἢ κατὰ τὴν προσδοκίαν τυχών, σωφρονικώτερον μὲν ἐχρῆτο τοῖς αὑτοῦ φίλοις. θρασύτερον δὲ τοῖς πρὸς τοὺς ἐχθροὺς ἐπιβολαῖς. οὐ μὴν ἀλλὰ καταζεύξας εἰς τὴν στελεύκειαν. καὶ μεταπεμψάμενος Ἀριστένην τὸν συσπανῆς ἔπαρχον, ᾐτιᾶτο θαλάττης, ἀξίαν τὰς δυνάμεις. ᾐ λαβὼν πρόβλημα τὴν πύγιν ποταμὸν, αὐτὸς ἐστρατοπέδευσε τοῖς πολεμίοις. πλειόνων δὲ ἀκολουθούντων πρὸς αὐτὸν ἀπὸ τοῦ μόλωνος στρατοπεδείας, καὶ ἀπαλούντων ὡς ἐὰν διαβῇ τὸν ποταμὸν, ἅπαν ἀπονεύσει πρὸς αὐτὸν ὁ τοῦ μόλωνος στρατόπεδον. ὁ μὲν δὴ μόλων ἐφθόνει, ὁ δὲ βασιλεὺς ὁ πλῆθος ἔννουν ἐπάρχειν διαφέροντως, ἐπαρθεὶς τούτοις ὁ ξενοίτας, ἐπελάβετο διαβαίνειν τὴν πύγιν. ἐπορεύξας δὲ πρόπεμπε ζευγνύναι τὸν ποταμὸν κατά τινα νησίζοντα τόπον, τῶν μὲν πρὸς ἕω μέρος ἐστρατηδείων, ὑλῶδη ὄντα. πρὸ ᾗ σωθῆναι καταφθάσαι τοὺς ἐπὶ τὸν μόλωνα τῶν ἐπολεμουμένοις ἐπιβολῆς. τὰ δὲ πλοῖα ζυνήθροιζε ᾗ κατῆγε, ᾗ πολλὴν ἐπιμέλειαν ἐποιεῖτο περὶ τούτων. ἐπελέξας δ' ἐκ παντὸς τοῦ στρατεύματος τοὺς εὐρώστους ἱππεῖς ἢ πεζοὺς, οὓς τῶν παρεμβολῆς ἀπολιπὼν ζεῦξιν ᾗ πυθάδην, παρῆλθε νυκτὸς ὡς ὀγδήκοντα σάδια ἀπὸ κάτω τοῦ μόλωνος στρατοπεδείας, ᾗ διακομίσας τοῖς πλοίοις τὴν δύναμιν ἀσφαλῶς, νυκτὸς ἐπικατεστρατοπέδευσε λαβὼν εὐφυῆ τόπον. ὡς σωέβαινε κατὰ μὲν εὐπορον ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ προελθεῖν. εὐλαβὲς δὲ λοιπὸν ἐλέσθαι ἀσφαλείᾳ ᾗ τέλμασιν. ὁ δὲ μόλων σωεὶς ἀγχίνους, ἀξιοπίστως εἶχε πρὸς ἱππεῖς, ὡς κωλύσων πρὸς ἐπιβαίνοντας ῥᾳδίως. ᾗ σωβιάσων πρὸς ἤδη διαβεβηκότας. οἱ δὲ σωεγγίσαντες τοῖς πολεμίοις ἐν ξενοίταν δὴ τὴν ἄγνοιαν τῶν τόπων, οὐ προσεδέοντο τῶν πολεμίων. αὐτοὶ δ' ἀπ' αὐτῶν βαπτιζόμενοι ᾗ καταδυόντες τοῖς τέλμασιν, ἄχρηστοι μὲν ἦσαν ἅπαντες. πολλοὶ δὲ διεφθάρησαν αὐτῶν. ὁ δὲ ξενοίτας πεπεισμένος ἐὰν πλησιάσῃ, μεταβαλεῖσθαι τὰς τοῦ μόλωνος πρὸς αὐτὸν διαθέσεις, προσελθὼν πρὸς ἐν ποταμὸν ᾗ σωεγγίσας, πρὸς στρατοπεδεύσει τοῖς ἀπεναντίοις. κατὰ δὲ ἐν καιρὸν τοῦτον ὁ μόλων, εἴτε καὶ στρατηγήματος χάριν, εἴτε ἢ διαπιστήσας τὰς διαθέσεις μὴ πρὸς ἐμβᾷ τῶν ἀπὸ τοῦ ξενοίτα προσδοκωμένων, ἀπολιπὼν ἐν τῷ χάρακι τὸν ἀποσκευὴν, ἀνέζευξε νυκτὸς ᾗ προῆκε. σιωπὴν ποιούμενος τὴν πορείαν ὡς ἰωμηδείας. ὁ δὲ ξενοίτας ἀπολαβὼν πεφευγέναι ἐν μόλωνα κατὰ πολὺ λελειμμένον τὴν ἔφοδον αὐτῷ, καὶ διαπιστεῦν τὰ τοῖς ἰδίοις αὐτοῦ διαθέσεσι, ἐπ' μὲν πρῶτον ἐπιστρατοπεδεύσας κατελάβετο τὴν τῶν πολεμίων παρεμβολήν. ᾗ διεπεράου πρὸς αὐτὸν τοῖς ἰδίοις ἱππεῖς Ⓒ τὰς τούτων ἀποσκευὰς ἐκ τῶν ζευξίδων παρεμβολῆς. μετὰ δὲ ταῦτα σωαθροίσας παρεκάλει τοὺς πολλοὺς θαρρεῖν, ᾗ καλὰς ἔχειν ὑπὲρ τῶν ὅλων ἐλπίδας ὡς πεφευγότος τοῦ μόλωνος. ταῦτα δ' ἐπαινῶν, ἐπιμελεῖσθαι παρήγγειλε ᾗ θεραπεύειν ἀνθ' ὧν ἅπασιν, ὡς ἐκ πολὺς ἀκολουθήσων πρωὶ τοῖς ὑπεναντίοις. οἱ δὲ πολλοὶ κατατεθαρρηκότες ᾗ παντοδαπῶς ἐπειλημμένοι χορηγίας, ὥρμησαν πρὸς ἀπόλαυσιν καὶ μέθην. Ⓒ τὴν τῶν τοιαύτας ὁρμῶν παρεπομένην ῥᾳθυμίαν. ὁ δὲ μόλων διανύσας ἱκανόν τινα τόπον καὶ λειποστρατησάμενος, παρῆν ἀποσκευῆς. καὶ καταλαβὼν ἐρριμμένοις ᾗ μεθύουσι προσέβαλε θᾶττον χάρακι τῶν πολεμίων ἀπὸ τὴν ἑῴαν. οἱ δὲ πολλοὶ ἐν ξενοίταν ἐκ πλαγέντες ὑπὸ τοῖς συμβαίνουσι, ἀπ' ἐδέξαντο, ἀδυνατοῦντες δὲ τοὺς πολλοὺς ἐγείρειν ἀπὸ τὴν κατέχουσαν αὐτοὺς μέθην, αὐτοὶ μὲν ἀλόγως ὁρμήσαντες εἰς τοὺς πολεμίους ἀνεφθάρησαν. τῶν δὲ κοιμωμένων, οἱ μὲν πλείοις ἐν αὐτῶν τοῖς σιβάσι κατεκόπησαν. οἱ δὲ λοιποὶ ῥιπτοῦντες ἑαυτοὺς εἰς ἐν ποταμὸν ἐπειρῶντο διαβαίνειν πρὸς τὴν αὐτίπεραν στρατοπεδείαν. οὐ μὴν ἀλλ' οἱ πλείους ἢ τούτων ἀπώλοντο. καθόλου δὲ ποικίλη τις ἦν ἀκεισία τοῦ τὰ στρατόπεδα Ⓒ κοσμικός. πάντου γὰρ ἐκπλαγεῖς καὶ ταραχθεῖς ἦσαν. ἅμα δὲ καὶ τοῦ ἀντίπερα παρεμβολῆς ἀπὸ τὴν ὄψιν οὖσης, ἐν πάνυ βραχεῖ διασήματι τῆς μὲν τοῦ ποταμοῦ βίας καὶ δυχρησίας ἐξελανθάνοντο ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν τὴν πρὸς σώζεσθαι. κατὰ δὲ τὴν παράσασιν καὶ τὴν ὁρμὴν τὴν πρὸς σωτηρίαν, ἐρρίπτουν ἑαυτοὺς εἰς ἐν ποταμόν, ἐνίεσαν ἢ τὰ ἀποζύγια ᾗ τὰς ἀποσκευὰς, ὡς τοῦ ποταμοῦ κατά τινα πρόνοιαν αὐτοῖς σωοργήσαντος, καὶ διακομιοῦντος ἀσφαλῶς, πρὸς τὴν αὐτίπερα κειμένην στρατοπεδείαν. ἐξ ὧν σωέ

βαινε βαρυτικὴν καὶ παρηλλαγμένην φαίνεσθαι τοῦ ῥεύματος τὴν φαντασίαν, ὡσ ἂν, ὁμοῦ τοῖς
νηχομένοισ φερομένων ἵππων. ὑποζυγίων. ὅπλων. νεκρῶν. ἀποσκευῶν παντοδαπῶν. μό
λων δὲ κυβεύσασ ἐπὶ τοῦ ξενοίτου παρεμβολῆσ, καὶ μετὰ ταῦτα διαβὰς ὀλίγον ποταμὸν ἀσφα
λῶσ, ἅτε μηδενὸσ κωλύοντοσ, ἐπὶ δὲ φυγεῖν τὴν ἔφοδον αὐτοῦ μὴ δυναμένου διὰ ζεῦξιν, ἐγκρατὴσ
γίνεται καὶ τῆσ αὐτοῦ στρατοπεδείασ. συντελεσάμενοσ δὲ τὰ προειρημένα παρῆν μετὰ τοῦ στρα
τοπέδου πρὸσ τὴν σελεύκειαν. παραλαβὼν δὲ μὴ ταύτῃ μὲν ἐφόδου δ' ὀφθυγέναι διὰ ζεῦξιν, ἅμα δὲ τούτοισ διὰ μοιμέδοντα διὰ ἐπισάτου τῆσ σελευκείασ, λοιπὸν ἤδη προάγων ἀκο
νισὶ κατεσκέφετο τὰσ ἄνω διαβάσεισ. ὑπόμνοσ δὲ κύειοσ τῆσ τε βαβυλωνίασ καὶ διὰ τοῦ
τὴν ἐρυθρὰν θάλατταν, ἦκε πρὸσ σοῦσα. τὴν μὲν διὰ πόλιν ἐξ ἐφόδου ὑπ' αὐτὴν κατέσχε. τῇ δ'
ὑστεραίᾳ προσβολὰσ ποιούμενοσ, οὐδὲν ἤνυε. διὰ φθάσαι δοκήσαντα διὰ τὸν στρατηγὸν εἰσ αὐτὴν παρει
σπεσόντα. διὸ καὶ ταύτῃσ μὲν τῆσ ἐπιβολῆσ ἀπέστη. καταλιπὼν δὲ τοὺσ πολιορκήσοντασ αὐτὴν,
καταστὸσ συνέζευξε μὲ κατὰ πρεμετὰ τὴν δυνάμεωσ εἰσ σελεύκειαν πάλιν τὴν ἐπὶ τίγριδι. πολλὴν
δὲ ποιησάμενοσ τὴν ἐπιμέλειαν ἐν ταύθα τοῦ στρατοπέδου, καὶ παρακαλέσασ διὰ πολὺ σοσ. ὥρμη
σε πρὸσ τὰσ ἐξῆσ πράξεισ. καὶ τὴν μὲν παραποταμίαν μέχρι πόλεωσ βύρσου κατέσχε. τὴν
δὲ μεσοποταμίαν ἕωσ δούρων. αὐτίοχοσ δὲ τούτων αὐτοῦ προσπεσόντων ὡσ ἐπάνω προεῖπον,
ἀπορουσὶ τὰσ κατὰ κοίλην συρίαν ἐλπίδασ, ὥρμησε πρὸσ ταύτασ τὰσ ἐπιβολάσ. ἐν ᾧ καὶ
ῥᾳ πάλιν ἀθροισθέντοσ τοῦ συνεδρίου, καὶ κελεύσαντοσ λέγειν τοῦ βασιλέωσ ὑπὲρ τοῦ πῶσ δεῖ
χθῆναι τὰσ ὑπὸ διὰ μόλωνα παρασκευὰσ, ἄνθρ τοῦ ἐπιγένουσ καταξιωμένου καὶ λέξαντοσ
πολὺ τῶν ἐνεσώτων ὡσ ἔδει μὲν πάλαι μὴ μέλλειν κατὰ τὴν αὐτοῦ συμβουλίαν, πρὸ τοῦ τηλι
καῦτα προτερήματα λαβεῖν διὰ ἐχθροὺσ, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ νῦν ἔτι φάσκοντοσ δεῖν ἔχεσθαι τῶν
πραγμάτων, πάλιν ἐρμείασ ἀκριτωσ καὶ προπετῶσ ὁρμηθεὶσ, ἤρξατο λοιδρεῖν διὰ εἰρημέ
νον. ἅμα δὲ φορτικῶσ μὲν αὐδὰν ἐγκωμιάζων. ἀσόχουσ τε καὶ δυσκόλουσ ποιούμενοσ κατηπειάσ
ἐπήνουσ. μαρτυρόμενοσ δὲ διὰ βασιλέα μὴ πεῖσθαι οὕτωσ ἀλόγωσ, μηδ' ἀποσπᾶσθαι τῶν πολὺ
κοίλησ συρίασ ἐλπίδων, προσέκοπτε μὲν τοῖσ πολλοῖσ. ἐλύπει δὲ καὶ διὰ αὐτίοχον. μόλισ δ'
κατέπαυσε τὴν ἀφιμαχίαν, πολλὴν ποιησαμένου τοῦ βασιλέωσ σπουδὴν, εἰσ διὰ λύειν αὐ
τούσ. δόξαντεσ δὲ τοῖσ πολλοῖσ ἐπιγένεσ αὐαγκαιότερα καὶ συμφορώτερα λέγειν, ἐκυρώθη διὰ
λαβούλιον στρατεύειν ὑπὲρ διὰ μόλωνα. μὴ τούτων ἔχεσθαι τῶν πράξεων. ταχὺ δὲ συνυποκεί
θεισ καὶ μεταπεσὼν ἐσμείασ, μὴ φήσασ δεῖν ἅπαντασ διὰ κειθὼ ἀποφασίσωσ ποιεῖν, ἔτιμοσ
ἦν μὴ πολὺσ πρὸσ τὰσ παρασκευάσ. ἀθροισθεισῶν δὲ τῶν δυνάμεων εἰσ ἀπάμειαν, καί τινοσ
ἐγκινομένησ πάσεωσ τοῖσ πολλοῖσ ὑπὲρ τῶν προσοφειλομένων ὀψωνίων, λαβὼν ἐπίσημον
διὰ βασιλέα, καὶ διὰ πότα διὰ γεγονὸσ κίνημα ἀφ' διὰ καιρὸν, ἐπαγγείλατο λύσειν πᾶσι τὰσ σ
ταρχίασ, ἐὰν αὐτοῦ συγχωρήσῃ, μὴ στρατεύειν μετ' αὐτῶν διὰ ἐπιγένου. οὐ γὰρ οἷόντ' εἶναι τῶν
κατὰ λόγον οὐδὲν πράττεσθαι κατὰ τὴν στρατείαν, τηλικαύτησ ἐν αὐτοῖσ ὀργῆσ διὰ πάσεωσ
ἐγκεχυμένησ. ὁ δὲ βασιλεὺσ δυσχερῶσ μὲν ἤκουσε, διὰ πάντασ ἐπιεῖτο σπουδάζων διὰ τὴν
ἐμπειρίαν τῶν πολεμικῶν, συστρατεύειν αὐτοῦ διὰ ἐπήνου. πολὺ χόμενοσ δὲ μὴ προκατειλημ
μένοσ οἰκονομίασ, καὶ φυλακὰσ καὶ θρασείασ ὑπὸ τὸ ἑρμείου κακοηθείασ, οὐκ ἦν αὐτοῦ κύ
ριοσ. διὸ καὶ τοῖσ παροῦσιν εἴκων, ἀνεχώρησε τοῖσ ἀξιουμένοισ. τοῦ δ' ἐπήνου κατὰ πρὸσ
ταχὺ αὐαχωρήσαντοσ εἰσ ἰμάτιον, οἱ μὲν ἐν τοῦ συνεδρίῳ κατεπλάγησαν διὰ φόβον. οἱ δὲ
δυνάμεισ τυχοῦσαι τῶν ἀξιουμένων, ἐκ μεταβολῆσ δυνοϊκῶσ ἐνέκειντο πρὸσ διὰ αὐτὸν τῆσ
τῶν ὀψωνίων διορθώσεωσ. πλὴν τῶν κυρηναίων. οὗτοι δ' ἐπασίαζον καὶ χελὸν εἰσ δραχιλίουσ
οὖσ διὰ διὰ μὸν ἀπέκτειναν. ἃ πολλὰσ δή τινασ ἀνῆγε τῆσ χρόνον ἱκανὸν παρέχον. τέλοσ
δὲ μάχησ κρατηθέντεσ ὑπό τινοσ τῶν τοῦ βασιλέωσ στρατηγῶν οἱ μὲν πλεῖστοι διεφθάρησαν, οἱ
δὲ πολλοὶ διαφθέντεσ, παρέδοσαν ἑαυτοὺσ εἰσ τὴν τοῦ βασιλέωσ πίστιν. ὁ δ' ἐρμείασ τοὺσ μὲν φί
λουσ τοῦ βασιλέωσ ἀφ' διὰ φόβου, τὰσ δὲ δυνάμεισ ἀπ' τὴν δυσχρησίαν ὑφ' ἑαυτὸν ποιησάμενοσ,
αὐαζεύξασ προῆγε μετὰ τοῦ βασιλέωσ. πολὺ δὲ διὰ ἐπήνου πράξει συνεσκήσατο τοιαύτῃ:
λαβὼν συνοργὸν διὰ ἀκροφύλακα τῆσ ἀπαμείασ ἄλεξιν, γράψασ ἀφ' ὡσ παρὰ μόλωνοσ ἀπε

σταλμένου

σαλμενὴν ἐπιστολὴν πρὸς σὺν ἐπιγένῃ, πείθει τινὰ τῶν ἐκείνου παίδων ἐλπίσι μεγάλαις ψυχὴν ἐξαπατήσας εἰσενέγκαντα πρὸς σὺν ἐπιένῃ, καταμίξας τὴν ἐπιστολὴν τοῖς ἐκείνου γράμμασιν. οὗ γενομένου παρῆν δύθεως ἄλεξις καὶ ἀνηρώτα σὺν ἐπιγένῃ, μή τινας ἐπιστολὰς κεκόμισται παρὰ τοῦ μόλωνος. τοῦ δὲ, ἅπερ ἔμενον, σμικρῶς ἐραννὰν εἶπεν, ταχὺ δὲ παρεισελθὼν εὗρε τὴν ἐπιστολήν. ἡ χρησάμενος ἀφορμῇ, παραχρῆμα σὺν ἐπιένῃ ἀπέκτεινε. οὗ συμβάντος, ὁ μὲν βασιλεὺς ἐπείθη δικαίως ἀπολωλέναι σὺν ἐπιένῃ. οἱ δὲ περὶ τὴν αὐλὴν, ὑπώπτευον μὲν γενόμενον. ἦγον δὲ τὴν ἡσυχίαν ἀφ' σὺν φόβου. αὐτόχειρ δὲ παραγενόμενος ὑπὸ σὺν δύφάτου. καὶ προσαναλαβὼν τὴν δύναμιν, ἄνθησ' ὁρμήσας. καὶ ἀνύσας εἰς αὐτόχειραν τὴν ἐν μυγδονίᾳ περὶ ξοπὰς χειμερινὰς ἐπέμεινε, θέλων ἀποδέξασθαι τὴν ἐποφορὰν τὴν ἀκμὴν τοῦ χειμῶνος. μείνας δὲ περὶ τετταράκοντα ἡμέρας, προῆγεν εἰς λίβαν. ἀποδαθέντος δ' ἐκεῖσε διαβολίου, ποῖᾳ δεῖ προαγειν ὁδῷ ὑπὸ σὺν μόλωνα καὶ πόσ καὶ πόθεν κεχρῆσθαι τοῖς εἰς τὰς πορείας χορηγίαις. ἐτύγχανε γὰρ ὁ μόλων ἐν τοῖς περὶ βαβυλῶνα τόποις ὑπάρχων, ἐρμείᾳ μὲν ἐδόκει παρὰ σὺν πύγιν ποιεῖσθαι τὴν πορείαν. περβαλλόμενος τοῦτον τε καὶ σὺν λύκον ποταμὸν καὶ σὺν κάπρον. ζεύξεις δὲ λαμβάνων περὶ ὀφθαλμῶν τὴν ἀπώλειαν τὴν τ' ἐπιένοις, τὰ μὲν, ἠρνία λέγειν δ' φανόμενον, τὰ δὲ, περιήλου γὰρ ἀγνοίας οὔσης τῆς κατὰ σὺν ἐρμείαν, μόλισ' ἐθάρρησε συμβαλεύειν, ὅτι διαβατέον εἴη σὺν πύγιν. ἀπολοιπόμενος τὴν τε λοιπὴν δυναμέρειαν τ' παρὰ σὺν ποταμὸν πορείας, καὶ διό τι δέοι διανύσαντας ἱκανοὺς τόπους, μετὰ ταῦτα διελθόντας ὁλὸν ἔρημον ἡμερῶν ἓξ, παραγενέσθαι πρὸς τὴν βασιλικὴν διώρυχα καλουμένην, ἧς προκαταληφθείσης ὑπὸ τῶν πολεμίων, ἀδύνατον μὲν γενέσθαι τὴν διάβασιν αὐτῆς. ἐπισφαλῆ δὲ προφανῶς ἀφ' τὴν ὑπὸ τ' ἐρήμου. πάλιν ἀποχώρησιν. ὑπὸ μάλισ' δ' τὴν ἐσομένην ἐνδειαν τῶν ἐπιτηδείων. ἐκ δὲ τ' διαβῆναι σὺν πύγιν, περόδηλον μὲν ἀπεδείκνυε τὴν μετάνοιαν καὶ πρόσκλησιν τοῦ βασιλεῖ, τῶν κατὰ τὴν ἀπολλωνιάτιν χώραν ὄχλων, ἀφ' ὧν καὶ νῦν αὐτοῖς μὴ κατὰ προαίρεσιν, ἀνάγκη δὲ φόβῳ ποιεῖν μόλωνι δ' προς πατρόμενον, περόδηλον δὲ τὴν διαφθορὰν τῶν ἐπιτηδείων, ἀφ' τὴν ἀρετὴν τῆς χώρας. δ' δὲ μέγιστον ἀπέφαινε διακλειθησόμενον σὺν μόλωνα ὑπὸ εἰς τὴν μάλειαν ἐπανόδου, ἧς π' ἀφ' ἐκείνων τῶν τόπων ἐπαρκείας. ἀφ' ὧν ἀναγκαθήσεσθαι διακινδυνεύειν αὐτόν. ἢ μὴ θέλοντος αὐτ' ποιεῖν ἐκείνου, μεταβαλέσθαι τὰς δυνάμεις ταχέως πρὸς τὰς τ' βασιλέως ἐλπίδας. κειθείσης δὲ τ' τοῦ ζεύξιδος γνώμης, παραυτίκα διελόντες τὰς δυνάμεις εἰς τρία μέρη κατὰ τρίτους τόπους τ' ποταμοῦ, διεπεράσων δ' πλῆθος τὰς ἀποσκευάς. μετὰ δὲ ταῦτα ποιησάμενοι τὴν πορείαν ὡς ἂν δύρων, ταύτης μὲν τ' πόλεως ἔλυσαν ἀφ' ἐφόδου τὴν πολιορκίαν. ἐτύγχανε γὰρ ὑπό τινος τῶν τ' μόλωνος ἡγεμόνων πολιορκουμένη. χρησάμενοι δὲ κατὰ δ' συνεχὲς ἐντεῦθεν τὰς αὐλακίζυγας, ὀγδοάτοι δ' καλούμενον ὀρεικὸν ὑπορέβαλον. ἢ κατῆραν εἰς ἀπολλωνίαν. μόλων δὲ κατὰ σὺν αὐτὸν καιρὸν πυθόμενος τὴν τ' βασιλέως παρουσίαν, ἡ διαπεσὼν τοῖς περὶ τὴν σουσιανὴν ἢ βαβυλωνίαν ὄχλοις, δ' δ' προσφάτως ἡ παραδόξως αὐτῶν ἐγγρατὴς γενόμενος. φοβούμενος δὲ καὶ ἐπὶ εἰς μάλειαν ἐπανόδου μὴ διακλειθῇ, σπεύδων ζυγνύειν σὺν πύγιν καὶ διαβιβάζειν τὰς δυνάμεις. ἀπεύσων εἰ δύναιτο, προκαταλαβέσθαι τὴν ζαχεῖαν τ' ἀπολλωνιάτιδος. ἀφ' ὃ πιστεύειν δεῖ πλῆθει τῶν σφενδυνητῶν τῶν προσχρησομένων κυρτίων. πεζὰς δὲ κειθεὶς, ταχεῖαν ἐποιεῖτο καὶ σπουδὴν τὴν πορείαν. ἅμα δὲ, τοῦ τε μόλωνος σπεύσαντος τοῖς περὶ ξημένοις τόποις, ἡ τ βασιλέως ἐκ τ' ἀπολλωνίας ὁρμήσαντος μετὰ πάσης δυνάμεως, συνέβη σὺν ὑπὸ ἀμφοτέρων προσαποσαλέντας βύζώνοις ἅμα συμπεσεῖν ἐπί τινας ὑπορβολάς. οἱ δ' μὲν πρῶτον βυπαλέκοντο ἡ κατεπείραζον ἀλλήλων. ἔνθε δὲ βυάλαι τὰς πᾶ' ἀμφοῖν δυνάμεις ἀπέσκαρ. καὶ τότε μὲν ἀναχωρήσαντες εἰς τὰς ἰδίας παρεμβολὰς, ἐσχατοπέδευσαν τετταράκοντα σταδίους ἀπ' ἀλλήλων διεσῶντες. ἐπὶ δὲ νυκτὸς ἐπιγενομένης, συλλοχισάμενος ὁ μόλων ὡς ἐπισφαλὴς πίνεται καὶ δύχρηστος τοῖς ἀποσάταις πρὸς σὺν βασιλεῖς ὁ μεθημέραν καὶ κατὰ πρόσωπον κίνδυνος, ἐπιβάλλοι νυκτὸς ἐγχειρεῖν τοῖς περὶ σὺν αὐτόχορον. ἐπιλέξας δὲ σὺν ἐπιτηδειοτάτους καὶ σὺν ἀκμοιοτάτους ἐκ παντὸς τοῦ σχατοπέδου ποιεῖσθαι

κατά τινας τόπους θέλων ἐπιφανεστέρα ποιήσασθαι τὴν ἐπίθεσιν. τοὺς μὲν κατὰ τὴν πορείαν δὲ καὶ νεανίσκους ἀθρόους ἀποκεχωρηκότας πρὸς ἑαυτὸν ἀπέχον. ταύτης μὲν τῆς ἐπινοίας ἀπέστη. τὰ χιλιάδας ἐκ μεταβολῆς ποιησάμενος τὴν ἀναχώρησιν, καὶ παραλυόμενος εἰς ἑαυτὸν ἐφάρμοσε τὴν ἐφοδιαγωγίαν, πᾶν δ' ἐρατόπεδον ἐνέπλησε θορύβου καὶ ταραχῆς. οἱ γὰρ ἐκ τῶν ὑπτίων οἱ κατὰ τὸν χάραξ ἀφ' ἑαυτῶν μικροῦ δεῖν ἐξέπεσον ἐκ τῆς παρεμβολῆς. μόλων μὲν οὖν καθόσον ἐδύνατο κατεπράϋνε τὴν γεγενημένην ἐν αὐτοῖς ταραχήν. ὁ δὲ βασιλεὺς ἕτοιμος ὢν πρὸς πᾶν κίνδυνον, ἅμα τῇ φωτὶ τὴν δύναμιν ἐκίνει πᾶσαν ἐκ τοῦ χάρακος. ἦν μὲν οὖν τὸ δεξιοῦ κέρως, ἔταξε πρώτους ξυνοφόρους ἱππεῖς. ἐπισκέψας ἄρδην κεκειμένον ἄνδρα τοῦτο τὰς πολεμικὰς πράξεις. τούτοις μὲν παρέθηκε θυμμαχικοὺς κρῆτας. ὧν εἶχοντο πάλται ῥιπτάσταις. παρὰ δὲ τούτοις ἔθηκε θυρεοφόρους. οἷς ἐφόρουν παρὲ νέβαλε θ' τὸ φάλαγγος σύστημα. θ' δ' εὐώνυμον κέρας, ἀπέδωκε τοῖς ἑταίροις προσαγορευομένοις ὄνοις ἱππεῦσι. τὰ δὲ θηρία πρὸ τῆς δυνάμεως ἐν διαστήματι κατέστησε δέκα θ' ἀριθμὸν ὄντα. τὰ δ' ἐπιτάγματα τῆς παρόδου τῶν ἱππέων εἰς τὰ κέρατα μερίσας, κυκλοῦν παρήγγειλε θυρεοφόροις τοῖς λεμίοις, ἐπειδὰν συμβάλωσι. μεθ' ἃ δὲ ταῦτα παρεκάλει τοὺς δυνάμεις ἐπιπορευόμενος διαβραχέων τὰ πρέποντα τοῖς καιροῖς. ἦν δ' μὲν εὐώνυμον κέρας, ἑρμείας ἦν ξενίδης παρέδωκε. θ' δὲ δεξιόν, αὐτὸς εἶχε. μόλωνι δὲ χρηστὸν μὲν ἐπῳήσατο τὴν διαφυγήν. παραχώρησιν δὲ ἦν ἔκταξιν, διὰ τὴν ἐν τῇ νυκτὶ προγεγενημένην ἀλοπίαν. οὐ μὴν ἀλλὰ θυμὸν εἶπεν. ἐφ' ἑκάτερον ἐμερίσατο κέρας. τοὺς ἐξόμνυσι τῶν ἐναντίων παράταξεως. θυρεαφόρους δὲ σφενδονίτας, ἐπισυνέβαλλε θ' τοιούτου γένους, ἐκτὸς θ' ἱππέων παρὰ τὰ κέρατα παρενέβαλε. τὰ δὲ διαπανηφόρα τῶν ἁρμάτων, προεβάλετο τῆς δυνάμεως ἐν διαστάσει. ἦν δ' μὲν εὐώνυμον κέρας νεολαίᾳ παρέδωκε ταξιλφῷ. τῷ δὲ δεξιὸν αὐτὸς εἶχε. μετὰ δὲ ταῦτα ποιησαμένων τὴν διαβάσεων τὴν ἐπαγωγήν, θ' μὲν δεξιὸν κέρας τῆς μόλωνος, διετήρησε τὴν πίστιν ἦ συνέβαλε τοῖς τοῦ θ' ξενίξιν ἐρρωμενέστατα, θ' δ' εὐώνυμον ἅμα τῷ συνιδεῖν εἰς ὃ τι ἐλθεῖν τῷ βασιλεῖ, μετεβάλετο πρὸς τοὺς πολεμίους, οὐ γενομένης σωτηρίας τοῦ μὲν τοῦ μόλωνα διαβαθῆναι, τοῦ δὲ τὸν βασιλέως ἐπιρροηθῆναι διαβασίως. ὁ δὲ μόλων συνοικίσας θ' γένος ἦ πάντα χόθεν ἤδη κύκλου μένος, λαβὼν πρὸ ὀφθαλμῶν τὰς ἐσομένας τοῦ ἀνθ' ἀνάγκας, ἐὰν ζωγρεῖα ληφθῇ, προσηνέγκατο τὰς χεῖρας ἑαυτῷ. παραπλησίως δὲ ἦ πάντες οἱ κοινωνήσαντες τῆς ἐπιβολῆς, φοβούμενοι εἰς τοὺς οἰκείους ἕκαστοι τόπους, τὴν αὐτὴν ἐποιήσαντο τοῦ βίου κατασκοφήν. ὁ δὲ νεώλας ἀποφυγὼν ἐκ τῆς μάχης ἦ παραλυόμενος εἰς τὴν περσίδα πρὸς ἀλέξανδρον θ' τὸν μόλωνος ἀδελφόν, τὴν μὲν μητέρα καὶ τὰ τοῦ μόλωνος τέκνα κατέσφαξε. μετὰ δὲ θ' τούτων θάνατον, ἐπικατέσφαξεν αὐτόν. πείσας δὲ παραπλήσιον ποιῆσαι ἦ θ' ἀλέξανδρον. ὁ δὲ βασιλεὺς διαρπάσας τὴν παρεμβολὴν τῶν πολεμίων, θ' μὲν σῶμα τοῦ μόλωνος αὐασταυρῶσαι προσέταξε κατὰ θ' ἐφανέντα θ' τόπων τῆς μηδίας. ὁ ἦ παραχῆμα συνετέλεσαν, οἱ πρὸς τοῦτοις τεταγμένοι. διακομίσαντες γὰρ εἰς τὴν καλλονίτην, πρὸς αὐτῷ αὐεσταύρωσαν τὰς εἰς θ' ζάγρον αὐαβολάς. μετὰ δὲ ταῦτα ταῖς δυνάμεσι ἐπιπηδήσας ὀξέως πλείονας. καὶ διὰ σπουδαίας, συνέστησε θ' ἀποκομιοῦντας αὐτῷ εἰς μίλησιαν, ἦ κατασκηνουμένοις τὰ κατὰ τὴν χώραν, αὐτὸς δὲ καταβὰς εἰς στλεύκειαν, καθίστατο τὰ κατὰ τὰς πύλας παραπίας ἡμέρως χρώμενος πᾶσι ἦ συνεχῶς. ἑρμείας δὲ τηρῶν τὴν αὐτοῦ προαίρεσιν, ἐπέφερε μὲν αἰτίας τοῖς ἐν τῇ στλευκείᾳ. καὶ χιλίοις ἐζημίου τὴν πόλιν. ἐφυγάδευε δὲ θ' καλαμένους λεηγάνας. ἀκροθιγιάζων δὲ καὶ φωνεύων ἦ σφενδόνων πολλοὺς ἀνέφθειρε τῶν στλευκέων. ἁ μόλις βασιλεὺς. τὰ μὲν, πίθων θ' ἑρμείαν, ἁ δὲ ἦ κατὰ τὴν αὐτοῦ γνώμην χειρίζων, τέλος ἐπεβάλετο καὶ κατέστησε τὴν πόλιν. ἑκατὸν ἦ πεντήκοντα τάλαντα μόνον αὐτοῖς πραξάμενος τοῦ ἀργυρίου ταῦτα δὲ ἀποικήσας, ἀποπέμπει μὲν σφετερίζον ἀπέλιπε μηδίας. ἀπολλώδωρον δὲ τοῦ σουσιανῶν. τύχωνα δ' θ' ἀρχιγραμματέα τοῦ δυνάμεως σφετερίζον, θ' δὲ κατὰ τὴν ἐρυθρᾶν τόπους διαπέμπει. τὰ μὲν θ' κατὰ τὴν μόλωνος ἀπόστασιν. ἦ δ' δὴ ταῦτα γενόμενον κίνημα τοῦ ἀπὸ ἄνω ἐξαπίας, διαπύησε τύχη διορθώσεως ἦ κατασάσεως. ὁ δὲ βασιλεὺς ἐπαρθεὶς τῷ γενό-

νότι πρὸ

νότι προτερήματι, ἢ βαλόμενος * αὐαταθῆναι ἢ καταπλήξαθαι τοὺς ἐπορκημένους ταῖς * Legitur
ἑαυτῶν σκηναῖς καὶ βροροῦντας διώκας τῶν βαρβάρων, ἵνα μήτε συγχορηγεῖν, μήτε πολε quoq; aua
μεῖν τολμῶσι τοῖς ἀποσκήναις αὐτῶν χνομένοις, ἐπεβάλετο στρατεύειν ἐπ' αὐτούς. ἢ πρῶτον τεθεῖναι.
ἐωθὸς ἦν ἀρταβαζάνης. ὡς ἐδόκει βαρύτατος εἶναι ἢ πρακτικώτατος τῶν διωκῶν. ἐπῴκουν δὲ
καὶ τῶν ἀφεστηκότων καλουμένων, καὶ τῶν τούτοις συντερμονούντων ἐθνῶν. ἐρημίας δὲ κατὰ
τοὺς καιροὺς τούτους, ἐδόκει μὴν τὴν εἰς τὸ ἄνω τόπους στρατείαν δὴ ἂν κίνδυνον. ὡρέγετο δὲ κα
τὰ τὴν ἀρχὴν πρόθεσιν, τοῦ ἐωθὸς ἦν πολεμάου στρατείας. οὐ μὴν, ἀλλὰ πρὸς τὸν τόκον υἱὸν γε γε
νέναι τοῦ βασιλεῖ, νομίσας ἢ παθεῖν ἄν τι δεινὸν αὐτίοχον ἐν τοῖς ἄνω τόποις ὑπὸ τῶν βαρβάρων,
ἢ πρὸς δοῦναι καιροὺς αὐτοῦ πρὸς ἐπανάρεσιν, συνεκτέθετο τῇ στρατείᾳ. πεπεισμένος ἐὰν ἐπα
νέλθῃ δεινὸν αὐτίοχον ἐπιβουλεύοντα τοῦ πατρίου, κύριος ἔσεσθαι τῆς ἀρχῆς αὐτός. κειθέντων δὲ τού
των, ὑπερβαλόντες δεινὰ ζάγρον, ἐνέβαλον εἰς τὴν ἀρταβαζάνου χώραν. ἣ παράκειται μὲν τῇ
μηδίᾳ. περιγράφουσι αὐτὴν δὲ αὐὰ μέσον κειμένης ὀρεινῆς. ὑπέρκειται δ' αὐτῆς τινὰ μέρη τοῦ
πόντου, κατὰ δὲ ὑπὲρ δεινὰ φασὶν τόποις. σωράπεις δὲ πρὸς τὴν ὑρκανίαν θάλατταν. ἔχει δὲ
πλῆθος ἀνδρῶν ἀλκίμων, ἢ μᾶλλον ἱππέων. ἀνταρκὴς ἢ ἢ τοῖς λοιποῖς ὅσι τοῖς πρὸς δεινὰ πό
λεμον ἄσκουσιν. ταύτῃ δὲ συμβαίνει τὴν ἀρχὴν ἀπὸ περσῶν ἐπὶ διατηρεῖσθαι. προαθείσης
αὐτοῦ ἐν τοῖς κατ' ἀλέξανδρον καιροῖς. ὁ δ' ἀρταβαζάνης, καταπλαγεὶς τὴν ἔφοδον τοῦ βασιλέ
ως, ἢ μάλιστα δὴ τὴν ἡλικίαν, τελέως ἤδη γηραιὸς ἦν, ἔτεσι ὀκτὼ καὶ ἑβδομήκοντα γεγονώς,
καὶ ὅλως ἀσκημένος αὐτίοχῳ τούτων δὲ κυρωθέντων, ἀπολλοφάνης ὁ ἰατρὸς ἀπεπέμπετο ὑπὸ τοῦ
βασιλέως διαφέροντος, θεωρῶν δεινὰ ἐρημείαν οὐκ ἐπιφέροντα κατὰ χῆμα τὴν ὑγρασίαν, ἢ ὑγιεί
μὲν ἢ σωτὴρ τοῦ βασιλέως. δεῖ δὲ πλεῖον ὑπῆλθεν ἢ κατάφοβος ἦν ὑπὲρ τοῦ καθ' ἑαυτόν. διὸ λα
βὼν καιρὸν προσφέρει τοῦ βασιλεῖ λόγον. παρακαλῶν μὲν ῥᾴθυμεῖν, μὴ δ' αὐυπονόητον εἶναι τὴν ἐρ
μείαν τόλμης. μὴ δ' ἕως ὑπερβαλεῖναι, μέχρις ἂν, οὐ τοῖς ὁμοίοις τὰ δίλφῳ παλαίειν συμ
πλώμασιν. ἀπέχειν δ' ὀλίγον μακρὰν αὐδεν ἔφη τοῦ κινδύνου. διὸ προσέχειν ἀξίως ἢ βοηθεῖν κατὰ τὸν
δυνὰν αὐτοῦ τε ἢ τοῖς φίλοις. τοῦ δ' αὐτίοχον πρὸς αὐδεν αὐθομολογησάμενον, διό τι ἢ δυσερεστεῖ
ἢ φοβεῖτῃ δεινὰ ἐρημείαν, ἐκείνῳ δὲ μεπαίλιω χάειν ἔχειν φήσαντος. ἵνα τοῦ κινδυνικῶς τετολμη
κέναι ποιεῖ τοῦτ' εἰπεῖν πρὸς αὐδεν, ὁ μὲν ἀπολλοφάνης δύθαρσὴς ἐγένετο, τοῦ δόκειν μὴ διεψεῦ
σθῃ τοῦ αἱρέσεως ἢ παλήψεως τοῦ βασιλέως. ὁ δ' αὐτίοχος ἀξίου δεινὰ ἀπολλοφάνην, συνεπιλαβέ
σθαι μὴ μόνον τοῖς λόγοις, ἀλλὰ ἢ τοῖς ἔργοις τοῦ αὐτοῦ τῶν φίλων σωτηρίας. τοιαῦτα, πρὸς
πᾶν ἑτοίμως ἔχειν φήσαντες: συμφονήσαντες μὴ ταῦτα ἢ προβαλόμενοι σκῆψιν, ὡς σκοτω
μάτων τινῶν ἐπιπεπλωκότων τοῦ βασιλεῖ, τὴν μὲν θεραπείαν ἀπέλυσαν ἐπί τινας ἡμέρας, ἢ
δὲ εἰθισμένους πλῦναι κτεῖν. πρὸς δὲ φίλους ἔλαβον δύναμιν, ὅσι βούλοιντο κατὰ δύναν
χρηματίζειν, δὴ τὴν τοῦ ἐπισκέψεως πρόφασιν. ἐν ᾧ καιρῷ κατασκευασάμενοι δεινὰ ἐπιτηδείοις
πρὸς τὴν πρᾶξιν, πάντων ἑτοίμως αὐρεῖσθαι δυναμένων δὴ δ' πρὸς δεινὰ ἐρημείαν μίσος, ἐπίνοιαν
πρὸς δ' συντελεῖν τὴν ἐπιβολήν. φασκόντων δὲ δεῖν τοῦ ἰατροῦ, ἅμα δεῖ φωτὶ χρηεῖσθῃ δεινὰ
πόρις ὑπὸ δ' τύχος δεινὰ αὐτίοχον, ὁ μὲν ἐρημείας ἦκε πρὸς δεινὰ καθέντα καιρόν. ἅμα δὲ τούτῳ,
ἢ τοῦ φίλων οἱ συνειδότες τὴν πρᾶξιν. οἱ δὲ λοιποὶ καθυστέρουν, δὴ δ' πολὺ πλανᾶσθαι τὴν
ἔξοδον τοῦ βασιλέως πρὸς δεινὰ εἰθισμένον καιρόν. διόπερ ἀποκαθάσαντες αὐδεν ἀπὸ τοῦ στρατοπεδεί
ας εἰς τινα τόπον ἔρημον, κἄπειτα μικρὸν ἀπενεγκόντος τοῦ βασιλέως ὡς ἐπί τι τοῦ αὐαγκαίου.
ἐξεκέντησαν. ἐρημείας μὲν δεῖν, τούτῳ δεῖ δόπῳ μετήλλαξε δεινὰ βίον. οὐσεμίαν ἀποχῶν τιμωρέ
αν, ἀξίαν τοῦ αὐτοῦ πεπραγμένων: ὁ δὲ βασιλεὺς ἀπελυθεὶς φόβου ἢ δυχρησίας πάλης, ἐπανῆκε
πρὸς ἀνούμενος τὴν πρεῖαν ὡς ἐπ' οἰκου. πάντα τε καὶ τὴν χώραν ἀπερχομένους, τάς τε πράξεις αὐτοῦ ἢ
τὰς ἐπιβολὰς ἢ μάλιστα καὶ τὴν ὁδὸν ἐποιημαινομένους, τὴν ἐρημείαν μετάστασιν, ἐν ᾧ καιρῷ ἢ
καὶ τὴν ἀπάμφαν, αἱ μὲν γυναῖκες, τὴν γυναῖκα τοῦ ἐρημείου κατέλευσαν, οἱ δὲ παῖδες δεινὰ υἱεῖς. αὐτὴ
οχος δὲ πραπενόμενος εἰς τὴν οἰκείαν, ἢ ἀφεὶς τὰς δυνάμεις εἰς πραχίμασίαν, ἀπεπέμπετο πρὸς
δεινὰ ἀχεῖον, ἐγκαλῶν ἢ ἀναμενυρόμενος, πρῶτον μὲν τῷ τερλιμικέναι διάδημα πρὶθέσθῃ ἢ βα
σιλέα χρηματίζειν. δεύτερον δὲ προάγειν, ὡς ὀλιγανθρώπου κοινοπραγῶν πολέμου, ἢ καθόλου πλείω

τοῦ λοιποῦ κινούμενος. ὁ γὰρ ἀχαιὸς καθ' ὃν καιρὸν ἐν Ἀρταβαζάνῃ ὁ βασιλεὺς ἐξετέθη, πεισθεὶς καὶ παθεῖν ἄν τι δεινὸν αὐτὸς, καὶ μὴ παθόντος ἐλπίσας δι' μῆκος τῆς ἀποστάσεως φθάσειν ἐμβαλὼν εἰς συρίαν. καὶ συνορμήσας χρησάμενος κυρηναίοις τοῖς ἀποστάταις γεγονόσι τοῦ βασιλέως, ταχέως ἂν κρατῆσαι τῶν κατὰ τὴν βασιλείαν πραγμάτων, ὥρμησε μετὰ πάσης δυνάμεως ἐκ λυδίας. παραγενόμενος δ' εἰς λαοδικείαν τὴν ἐν φοινίκῃ, διάδημά τε ἐθετο, καὶ βασιλεὺς τότε πρῶτον ἐτόλμησε χρηματίζειν καὶ γράφειν πρὸς τὰς πόλεις. σωσίβιος δὲ αὐτὸν τοῦ φυγάδος, εἰς ὃν δι' μέρος μάλιστα προσεφέρομεν. προάγοντος δὲ κατὰ σωσίβιον αὐτὸν, ἡγεμὼν ἦδη τοῦ λυκαονίαν ὄντος, αἱ δυνάμεις ἐσασίασαν δυαρεστούμεναι. τοῦ δοκεῖν γὰρ εἶναι τὴν στρατείαν ὑπὲρ ἐν κατὰ φύσιν αὐτῶν ἀρχῆς ὑπάρχοντα βασιλέα. διόπερ ἀχαιὸς σωσίβιος ἀφ' ἑαυτοῦ τὴν ἐν αὐτοῖς παρουσίαν, τῷ μὴ προκειμένης ἐπιβολῆς ἀτέλη. βουλόμενος δὲ πείθειν τὰς δυνάμεις, ὡς οὐκ ἀρχῆς ἐπιβάλετο στρατεύειν εἰς συρίαν, ἐπισκέψασθαι τὴν ἐπισκοπήν. καὶ πολλὰς ὠφελείας παρασκευάσας τοῖς στρατιώταις, πάντας εὐνοεῖς αὐτοῦ καὶ πιστικοὺς ἔχων ἐπανῆλθε πάλιν εἰς τὴν οἰκίαν. ὁ δὲ βασιλεὺς εὐφυῶς ἔκαστα τούτων ἐπεγνωκὼς, πρὸς μὲν ἀχαιὸν μετέπιπτε συνεχῶς. αὐξανόμενος καθάπερ ἐπάνω προεῖπον. πρὸς δὲ ταῖς ὑπ' ἐν πολεμαῖον παρασκευαῖς, ὅλος ἦν πᾶς ἦν. διὸ καὶ συναθροίσας εἰς ἀπάμειαν τὰς δυνάμεις ἐπὶ τὴν ἐκείνην ὥραν, ἐνέσωκε τοῖς φίλοις διαβούλιον, πῶς χρηστέον ἔδοξε ταῖς εἰς κοίλην συρίαν εἰσβολαῖς. πολλῶν δ' εἰσηγουμένων μέρος ῥηθέντων, ἃ μὲν τῶν τόπων καὶ μὲν παρασκευῆς, ἃ μὲν κατὰ τὴν ναυτικὴν δύναμιν συμφορίας, ἀπολλοφάνης ὑπερ ὃν πρότερον εἰρήκαμεν, ὑπέλαβε μὴ συμφέρειν πάσας τὰς προειρημένας γνώμας. ἔφη γὰρ ἔνθεν δεῖν, ὑπὲρ κοίλης μὲν συρίας ἐπιθυμεῖν, καὶ στρατεύειν διὰ ταύτης, στρεύκειαν δὲ μὲν πολεμαίου κρατουμένην, ἀρχὴν τὴν οὖσαν, ἃ σχεδὸν ὡς εἰπεῖν ἐστὶν ὑπάρχουσαν τῶν ἀντιόχου δυναστείας. ἣν χωρὶς τῆς αἰχύνης ἣν μέλλουσι νῦν τῇ βασιλείᾳ φέρειν ὑπὸ τὴν ἐν αἰγύπτῳ βασιλέως, καὶ πρὸς πραγμάτων λόγον, μέγιστας ἔχειν καὶ καλλίστας ἀφορμάς. κρατουμένην μὲν γὰρ ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν μέγιστον ἐμπόδιον εἶναι πρὸς πάσας αὐτοῖς τὰς ἐπιβολάς. ὃν γὰρ ἀεὶ προβαίνειν ἂν, ἐπὶ νοήσωσιν, οὐκ ἐλάττονος δεῖσθαι προνοίας καὶ φυλακῆς αὐτοῖς τοὺς οἰκείους τόπους, ἢ ἐν ἀρχῇ ταύτης φόβου, τοῦ δὲ τὸ πολεμαίου πρασκευῆς. κρατηθεῖσαν γε μὴν. οὐ μόνον ἔφη δύνασθαι βεβαίως τηρεῖν τὴν οἰκίαν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰς ἄλλας ἐπινοίας καὶ προθέσεις, καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν, μεγάλα δύνασθαι συμφορεῖν ἢ τὴν εὐκαιρίαν τοῦ τόπου. πεισθέντων δὲ πάντων τῶν λεγομένων, ἔδοξε ταύτῃ πρῶτον ἀναιρεῖν τὴν πόλιν. συνέβαινε δὲ στρεύκειαν ἐπὶ τότε κατέχεσθαι φρουραῖς ὑπὸ τοῦ ἀιγύπτου βασιλέως, ἐκ τοῦ κατὰ συρίαν πολέμου ἐγκληθέντα πολεμαῖον καιρῶν, ἐν οἷς ἐκεῖνος δὲ τὰ βερενίκης συμπώματα καὶ τὴν ὑπὲρ ἐκείνης ὀργὴν στρατεύσας εἰς τοὺς κατὰ συρίαν τόπους, ἐγκρατὴς ἐπέμεν ταύτης τῆς πόλεως. οὐ μὴν ἀλλ' αὐτοχοσ κειθέντων τούτων. λογισμῷ μὲν τοῦ ναυάρχου πεπύσθαι ἔλεγε δεῖν ὡς ἢ τῆς στρεύκειας, αὐδὲ δ' ἐκ τῆς ἀπαμείας ὁρμᾶσθαι μὲν τοῦ στρατοῦ, ἃ δεῖ πέντε σταδίους ἀπεχούσης τῆς πόλεως, προσεστρατοπεδεῦσθαι κατὰ τὸν ἱππόδρομον. διόδοτον δὲ τὸν ἡμιόλιον ὀνομαζόμενον μὲν τῆς ἁρμοζούσης δυνάμεως ἢ δὲ κατὰ κοίλην συρίαν τόπους. καταληπτόμενον τὰ στενὰ καὶ προκαθησόμενον ἅμα τοῦ αὐτοῦ πραγμάτων. τὴν δὲ τῆς στρεύκειας θέσιν, καὶ τὴν τῶν τείχεων τόνων ἰσότητα, τοιαύτην ἔχειν τὴν φύσιν συμβαίνει. κειμένης γὰρ αὐτῆς ὑπὲρ θαλάττης μεταξὺ κιλικίας καὶ φοινίκης, ὄρος ὑπόκειται παμμεγέθες. ὃ καλοῦσι κορυφαῖον. ὧ πρὸς μὲν τὴν ἀφεωτέρας πλευρὰν, προσκλύζει δὲ καταλήγων τοῦ πλάτους τοῦ μεταξὺ κειμένης κύπρου καὶ φοινίκης. τοῖς δ' ἀπὸ τοῦ νοτου μέρεσιν, ὑπέκειται δι' αὐτοχέων καὶ στρεύκεων χώρας. ἐν δὲ τοῖς πρὸς μεσημβρίαν αὐτοῦ κλίμασι, τὴν στρεύκειαν συμβαίνει κεῖσθαι ἀνεζευγμένην φάραγγι κοίλῃ καὶ δυσβάτῳ. καθήκουσαν μὲν καὶ ἀπὸ κλωμένην ὡς ἐπὶ θάλατταν. κατὰ δὲ τὰ πλεῖστα μέρη, κρημνοῖς καὶ πέτραις ἀπορρῶξιν ἀπολελειγμένην. ὑπὸ δὲ τὴν ἐπὶ θάλατταν ἀνδρεῖαν πλεύραν ἐν τοῖς ἐπιπέδοις, τάτ' ἐμπορεῖα καὶ δ' προάστειον κεῖται διαφερόντως τετειχισμένον. πέφυκε δὲ καὶ ἡ δ' σύμπαν τῆς πόλεως κῆτος. τείχεσι τελειοτέροις ἀσφάλισται. κεκόσμηται δὲ καὶ ναοῖς καὶ ταῖς τῶν οἰκοδομημάτων κατασκευαῖς

σκηναῖς ἐκ πετρῶν. πρόσβασιν δὲ μίαν ἔχει κατὰ τὴν ἀπὸ θαλάττης πλευρὰν κλιμακώτην ἡ χειροποίητον. ἐν κλίμασι γὰρ σκαλώμασι πυκνοῖς ⟨ὁ⟩ συνεχέσι διειλημμένην. ὁ δὲ καλοῦμενος ὀρόντης ποταμὸς, οὐ μακρὰν αὐτῆς ποιεῖται τὰς ἐκβολάς. ὃς τὴν ἀρχὴν τοῦ ῥεύματος λαμβάνων ἀπὸ τῶν κατὰ Βν λίβανον καὶ Βν αὐτιλίβανον τόπων, καὶ ἀναύσας δὲ καλούμενον ἀμύκης πεδίον, ἐπ' αὐτὴν ἱκνεῖται τὴν αὐτόχειαν. λίμνας φερόμενος ἡ πάσας ⟨ποδ⟩ηχόμενος τὰς ἀνθρωπείας λύμας δὴ Β πλῆθος τοῦ ῥεύματος, τέλος οὐ μακρὰν τῆς στενότητος ποιεῖται τὴν ἐκβολήν, εἰσὶ δὲ προῃρημένον πέλαγος. αὐτόχος ἦ δὲ μὴν πρῶτον ἀνεπέμπετο πρὸς τὸν ἐπισάτας τῆς πόλεως. προτείνων χρήματα ἡ πλῆθος ἐλπίζων. ἐφ' ᾧ πρᾶλαβεῖν ἄνδρα κινδυνώδους τὴν στενότητα. ἀδυνατῶν δὲ πεῖσαι τὸν ὄλεον ἐφεστῶτας, ἔφθειρε τινὰς τῶν κατὰ μέρος ἡγεμόνων. οἷς πιστεύσας, ἐπῃμάζετο τὴν δυνάμιν. ὡς κατὰ μὲν Βν ἀπὸ θαλάττης τόπων, τοῖς ἀπὸ τῆς ναυτικοῦ ποιησόμενος τὰς προσβολάς. κατὰ δὲ Βν ἀπὸ τῆς ἠπείρου, τοῖς ἐκ τῆς στρατοπέδου. μελετῶν δὴ εἰς ξία μέρη τὴν δυνάμιν, ἃ πρακαλέσας τὰ πρέποντα τῷ καιρῷ, ἡ δωρεὰς μεγάλας ἡ στεφάνους ἐπ' ἀνδραγαθίᾳ ἡ τοῖς ἰδιώταις ἃ τοῖς ἡγεμόσι προκηρύξας, ζεύξιν μὲν καὶ τοῖς μετ' αὐτὸν, πρέσβεις δὲ κατὰ τὴν ἐπ' αὐτόχειαν φέρεσθαν πύλαι τόποις, ἑρμοπένει δὲ, δὲ κατὰ Βν μοσκούριον. ἄρδυϊ δὲ ἡ νεογνήτῳ, τὰς κατὰ Βν νεώσειον ἡ Βν προάστειον ἐπέζευξε προσβολάς, ᾗ δὲ πρὸς δὲ ἔνδοθεν αὖθις, διαύτας πύλας γεγενέσθαι σωθήκας. ὡς ἐὰν κρατήσει τοῦ προαστείου μετὰ βίας, οὕτως ἐγχειρισθησομένης αὖθις καὶ τῆς πόλεως. ἀποδοθέντος δὲ τοῦ σωθήματος, πάντες ἅμα καὶ πανταχόθεν, ἐνόρκιον ἐποιοῦντο καὶ βίαιον τὴν προσβολήν. τολμηρότατα μὲν τοι προσέβαλον οἱ πρὸς Βν ἄρδυν καὶ μόγιστον. ᾗ δὲ δὲ μὴν ἄλλας τόπους, εἰ μὴ τεθραυσθητί τόπων τινὰ πρὸς πλεκόμενοι βιάξοιντο. τὴν γε δὴ τῶν κλιμάκων προσβολὴν, μὴ προσίεσθαι πρᾶπαν. τὰ δὲ νεώσεια ἃ Β προάστειον ἐπισχεθῆ τὴν προσφορὰν ἡ σάσιν ἃ πρόθεσιν τῶν κλιμάτων ἀσφαλῶς. μὸ τῶν μὲν ἀπὸ τοῦ ναυτικοῦ, τοῖς νεωρύοις. τῶν δὲ πρὸς Βν ἄρδυν τοῖς προαστίοις προσῃρεικότων τὰς κλίμακας καὶ διαζομένων δι' ῥώσεως, τῶν δ' ἐκ τῆς πόλεως οὐ δυναμένων τούτοις βοηθεῖν, δὴ δὲ κατὰ πάντα τρόπον πολεμεσαῖναι δὲ λειπόν, τάχιστα δὲ προάστειον ⟨ποχείριον⟩ γενέσθαι τοῖς πρὸς Βν ἄρδυν. οὐ κρατηθέντος, διὰθέως οἱ περιφανέστατοι τῶν κατὰ μέρος ἡγεμόνων, προσδέχοντος πρὸς Βν λεόντιον Βν δὲ τῶν ὅλων, ἐκπέμπειν ὤοντο δεῖν, ἡ πίθεσθαι τὰ πρὸς αὐτόχον, πρίγκα κατακράτος ἁλῶναι τὴν πόλιν. ὁ δὲ λεόντιος ἀγνοῶν μὲν τὴν ναφθορὰν τῶν ἡγεμόνων, καταπεπλημμένος τὴν ναζοσύνην αὐτῶν, ἀπέπεμπε, ἀπέπεμπε δὲ θησομένους τὰς πίστεις ⟨ὑπὲρ⟩ τοῦ ἐν τῇ πόλει πάντων ἀσφαλείας πρὸς Βν αὐτόχον. ὁ δὲ βασιλεὺς ἀξάμβους τὴν ἐντευξιν συνεχώρησε δώσειν τοῖς ἐλευθέροις τὴν ἀσφάλειαν. οὗτοι δ' ἦσαν εἰς ἀπακισχιλίους πραλαβὼν τὴν πόλιν οὐ μόνον ἐφείσατο τοῦ ἐλευθέρων, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀφθονώτατα τοῦ στρατηγικῶν καταγαγὼν, τήν τε πολιτείαν αὐτοῖς ἐπέδωκε καὶ τὰς οὐσίας, ἀσφαλίσατο δὲ φυλακαῖς τόν τε λιμένα καὶ τὴν ἄκραν. ἐπὶ δὲ τοῖς ναῦς τε ναζίβοντας αὐτοῦ, πρὸς πεσόντων πρὰ θεοδότου γραμμάτων, ἐν οἷς Βν ἐκάλει κατὰ σπουδὴν, ἐγχειρίζων τὰ κατὰ κοίλην συρίαν, πολλῆς ἀπορίας καὶ δυσχρησίας ἦν πλήρης, ὑπὲρ τοῦ τί πρακτέον, καὶ πῶς χρηστέον δὴ τοῖς προαγγελομένοις. ὁ δὲ θεόδοτος ὢν Β γένους αὐτόπολος, ἃ μεγάλας πρεχημένος τῇ πολεμαίου βασιλείᾳ χρείας, καθάπερ ἐπάνω προεῖπον, ᾗ δὲ τούτοις, οὐχ οἷον χάριτος ἠξιώμενος, ἀλλὰ μὴ δὴ δίῳ κεκινδυνωδηκὼς καθ' οὓς καιροὺς αὐτὸ ὄχος * ἐποῖτο τὴν ᾗ μόλωνα στρατείαν, τό τε κατεγνωκὼς τοῦ βασιλέως, καὶ μνησικακῶν τοῖς πρὸς τὴν αὐλὴν, καταλαβόμενος δὲ μὴν αὐτῆ πολεμαΐδα, ἀφ' ἧ παναυπόλου τύραν, ἐκόλει Βν αὐτόχον μετὰ σπουδῆς. ὁ δὲ βασιλεὺς τὰς ᾗ Βν ἀχαιὸν ἐπιβολὰς ⟨ὑπο⟩πτεύσας, καὶ τἄλλα πάντα πάρδηλα ποιησάμενος, αὐέζευξε μετὰ δι δυνάμεως. ποιούμενος τὴν πορείαν ἧ καὶ πρόσθεν, μελεθὼν δὲ Βν ἐπικαλούμενον αὐλῶνα μαρσύαν, κατεστρατοπέδευσε πρὸς τὰ στενὰ τὰ κατὰ γέρσα, πρὸς τῇ μεταξὺ λίμνῃ. πυνθανόμενος δὲ νικόλαον Βν παρὰ πολεμαίου στρατηγὸν πρὸς καθῆσθαι τῇ πολεμαΐδι πολιορκοῦντα Βν θεόδοτον, τὰ μὲν βασέα τῶν ὅπλων ἀπέλιπε. πρὸς τάξεσι τοῖς ἡγουμένοις πολιορκεῖν δὲ βρόχθος, Β κείμενον ᾗ τῆ

* Alias ἐπῆτο.

λίμνης καὶ παρόδου χωρίον. αὐτὸς μὲν οὖν βυζώνιος ἀναλαβὼν, προῆγε. βουλόμενος λῦσαι τὴν πολιορκίαν. ὁ μὲν νικόλαος πρότερον ἤδη πεπεισμένος τὴν τοῦ βασιλέως παρουσίαν, οὐ τόσ μὲν ἀνεχώρησε. τοῦς μὲν σοῦλι λαπύραν ἐν κρήτα καὶ δρυμενήν ἐν αἰτωλὸν βιαίως ἐλε προκαταλημφομένοις τὰ στενὰ τὰ σοῦλι ἐκρυτόν. οἷς προσβαλὼν ὁ βασιλεὺς ἐξ ἐφόδου καὶ βεβιασμένος, ἐπεσε κατὰ πέδους τοῖς στενοῖς. προσδεξάμενος μὲν καὶ τὴν λοιπὴν δύναμιν ἐνταῦθα, καὶ παρακαλέσας τὰ πρέποντα τοῖς προκειμένοις ἐπιβολαῖς, μετὰ ταῦτα προῆγε μετὰ πάσης τῆς δυνάμεως εὐθαρσῶς καὶ μετέωρος ὤν, πρὸς τὰς συγγραφομένας ἐλπίσας. ἅπαν τησάντων μὲν τῶν σοῦλι ἐν θεόδοτον καὶ παναιτωλόν ἀσπὶς, καὶ τῶν ἅμα τούτοις φίλων, ἀποδεξάμενος τούτους φιλανθρώπως, παρέλαβε τήν τε τύρον καὶ πτολεμαΐδα. καὶ τὰς ἐν ταύταις παρασκευάς. ἐν αἷς ἦν καὶ πολοῖα τετρακόσια. τούτων κατάφακτα μὲν εἴκοσι διαφέροντα ταῖς κατασκευαῖς. τὰ μὲν λοιπὰ ζιάρεισ καὶ ἄκροπα καὶ κέλητες, ταῦτα μὲν οὖν μογιόκτω πρέσωκε σοὶ ναυάρχω. πρὸς μετσόντας δ' αὐσὶ ἐν μὲν πτολεμαῖον εἰσ μέμφιν ἐξελκυθῆναι, τὰς μὲν δυνάμεισ ἀθροῖσθαι πάσας εἰς σπλούσιον, καὶ τάς τε νώτιπασ αὐασπμοῦν, καὶ τὰ σώπιμα τῶν ὑπάρχων ἐμφάτειν, τὰ μὲν εἰς σπλούσιον ἐπιβολῆς ἀπέσκ. τὰς μὲν πόλεισ ἐπιπορευόμενος ἐπειρᾶτο, τὰσ μὲν, βίᾳ. τὰσ δὲ, πειθοῖ πρὸς αὐτὸν ἐπάγεσθαι. τῶν δὲ πόλεων αἱ μὲν ἐλαφαὶ καταπεπληγμέναι τὴν ἔφοδον αὐτῷ προσετίθεντο. αἱ δὲ πιστεύσασαι τοῖς πρασκευαῖς καὶ ταῖς ὀχυρότησι τῶν τόπων, ἀπέμενον. ἃσ ἠναγκάζετο προσκαθεζόμενος πολιορκεῖν καὶ κατεύδειν σὺν χρόνοις. οἱ μὲν σοῦλι ἐν πτολεμαῖον, τοῖ μὲν ἐκ χειρὸς βοηθεῖν τοῖς σφετέροις πράγμασιν, ὥσπερ ἦν καθῆκον. οὕτω παρεσπονδημένοι προφανῶσ, οὐδ' ἐπιβολὴν εἶχον οὐδὲ τὴν δυναμίαν. ἐπιτσοῦτον γὰρ αὐτῆσ ὠλιγωρεῖτο πάντα κατὰ τὰσ πολεμικὰσ πρασκευάσ. λοιπὸν δὲ σπουδεύσαντες οἱ σοῦλι ἐν ἀσφάλειαν καὶ σωτήριον; οἱ τότε προεστῶτες τῆσ βασιλείας, ἐκ τῶν ἐνδεχομένων ἐν δυνατὸν ἔλαβον πρὸς ἐν πρὸν ἐβουλεύσαντο γὰρ πτολεμαῖοι μὲν σοῦλι τὴν τοῦ πολέμου πρασκευήν. ἐν δὲ θοῦ μεταξὺ διαπεσβευόμενοι, κατακλύειν ἐν αὐτίοχον. ὑπερβαίνοντεσ κατὰ τὴν ἔμφασιν, τῇ προϊὼν παρχούσῃ αὐτὸν ὑπὲρ τοῦ πτολεμαίου διαλήθει. ἄυτη δ' ἦν, ὡσ πολεμεῖν μὲν, οὐκ αὐτολμήσαντοσ. ἀφ' λόγου δὲ καὶ τῶν φίλων διαδεξάντος καὶ πεῖσον τοσ αὐτὸν ἀποσῆναι τῶν κατὰ κοίλω συρίαν τόπων. κειθέντων δὲ οὕτων, οἱ σοῦλι ἐν ἀσφάλειαν καὶ σωτήριον ἢ ὅλων ἐν μέρος τα χέντεσ, ἐξέπεμπον ἐπιμελῶσ τὰσ πρεσβείασ πρὸς αὐτίοχον. ἅμα δὲ διατεμνάμενοι πρός τε ῥοδίους καὶ βυζαντίουσ, καὶ κυζικηνούσ, ἔτι δὲ τούτοισ αἰτωλοῖσ, ἐπειρῶσαντο πρεσβείασ ἰῶσθαι τὰσ διαλύσεισ. αἱ καὶ πρᾳοτερούμενοι, μεγάλασ αὐτοῖσ ἔδοσαν ἀφορμὰσ διαπρεσβευόμενοι πρὸσ ἀμφοτέρουσ σοὶ βασιλεῖσ, εἰσ δὲ λαβεῖν ἀναστοφὴν καὶ χρόνον εἰσ τὰσ τοῦ πολέμου πρασκευάσ. ταύτασ τε λὴ κατὰ σπουδὴν ἐχεμάτιζον ἐν τῇ μέμφει προσκαθήμενοι. πρατθησόμενοι δὲ τὰσ πρὸ σοῦ αὐτίοχον ἀπεσέχοντο, φιλανθρώπωσ ποιούμενοι τὰσ ἀπαντήσεισ. αὐτεκαλοῦντο δὲ καὶ σωνήθροιζον εἰσ τὴν ἀλεξάνδρειαν σοὶ μισθοφόρουσ σοὶ ἐν ταῖς ἔξω πόλεσιν ὑπ' αὐτῶν μισθοδοτουμένους. ἐξαπέστελλον δ' καὶ ξενολόγουσ. καὶ πρεσκεύαζον θοῖσ προϊοῦσι παρχοισ καὶ τοῖσ πρατγνομένοισ τὰσ σιτάρχιασ. ὡσαύτωσ δὲ καὶ σοῦλι τὴν λοιπὴν ἐπίνοντο πρασκευήν, αὐξάμενοι καὶ συνεχῶσ διαδέχοντεσ εἰσ τὴν ἀλεξάνδρειαν, ἵνα μηδὲν ἐλλίπῃ τῶν χορηγιῶν, πρὸσ τὰσ προκειμένας ἐπιβολάσ. τὴν δὲ σοῦλι τὰ ὅπλα κατασκευὴν, καὶ τὴν τῶν αἱρέσεων ἐκλογὴν καὶ διαίρεσιν, ἐχεκράτει θεόφιλος ὁ θετταλὸς, καὶ φωξίλας θεόφιλος μεσσηνεῖ πρέδοσαν. ἅμα δὲ τούτοις βύρυλόχω θεόφιλος μάγνητι. καὶ σακράτει θεόφιλος βοιωτίῳ. ἐφ' οἷς ἦν καὶ κυνωπίας ὁ λοφείτης. δικαιότατον γὰρ δὴ τούτων ἐπελάβοντο τῶν αἱρέσεων, οἵ τινεσ ἔτι σὺν μητρίῳ καὶ αὐτιόχῳ συσρατευόμενοι, κατὰ ποσὸν ἔννοιαν εἶχον τῆσ ἀληθείας, καὶ καθόλου τ' ἐν τοῖς σπαίθροις χρείασ. οὕτοι δὴ προλαβόντες, αὐξηθέντεσ ἑκάστοις σοὶ ἐπιτηδείοις καθοπλισμούσ. ὁλιγωρήσαντεσ τῶν πρότερον αὐτοῖσ ὑπαρχόντων, μετὰ δὴ ταῦτα σωτάξαν οἰκείωσ πρὸσ τὴν παροῦσαν χρείαν, λύσαντεσ τὰ συνήματα καὶ τὰσ ἐκ τῶν πρότερον ὁμωμοσιῶν καταγραφάσ. ἐξῆσ δὲ τούτοις ἐγύμναζον σωνηθεῖσ ἑκάστοις ποιοῦντεσ. οὐ μόνον τοῖσ πρατγέλμασι, ἀλλὰ καὶ τὰσ οἰκείασ τῶν καθοπλισμῶν κινήσεισ. ἐποιοῦντο δὲ καὶ συναγωγὰσ ἢ τοῦ ὅλου ἢ πρακλή-

σεισ. ἐν

μισ'. ἐν αἷς μετ' ἐκεῖνον τὴν χειμῶνα, αὐθρόμαχος ἀσπένδιος, καὶ πολυκράτης ἀργεῖος. πρὸς φάτους μὲν ἐκ τῆς ἑλλάδος ἀναβεβηκότες. σωληθεῖς δὲ ἀκμὴν ὄντες ταῖς ἑλληνικαῖς ὁρμαῖς, καὶ ταῖς ἑκάστων ἐπινοίαις. πρὸς δὲ τούτοις, ἐπιφανεῖς ὑπάρχοντες ταῖς τε παρασκευαῖς καὶ βίοις, πολυκράτης μᾶλλον ἀπάντων τὴν οἰκίαν ἀρχαιότητα, καὶ δι' ἣν μνασιάδου τοῦ παρόσου δόξαν ἐκ τῶν ἀθλήσεως. οἱ μὲν καταφανῶς καὶ κοινῇ πρὸς καλοῦντες, ὁρμὴν καὶ προθυμίαν ἐνεργάσαντο τοῖς ἀνθρώποις πρὸς ὃν μέλλοντα κίνδυνον. εἶχον δὲ καὶ τὰς ἡγεμονίας ἑκάστοι τῶν προφερομένων ἀνδρῶν οἰκείας ἰδίας ἐμπειρίας. εὑρύλοχος μὲν ὁ μάγνης, ἦγεῖτο σχεδὸν ἀνδρῶν χιλίων, τοὺς καλουμένους πρὸς τοῖς βασιλεῦσιν, ἀγήματος· σωκράτης δὲ ὁ βοιώτιος, τεταγὰς ὑφ' ἑαυτὸν εἶχε χιλίους. ὁ δ' ἀχαιὸς φοξίδας, καὶ πολεμαῖος ὁ θρασέου, ᾧ δὲ τούτοις ἀνδρόμαχος ἀσπένδιος, συνυγύμναζον μὲν ἀμφοτέρους ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ, τὴν φάλαγγα δὲ μισθοφόροις ἑλλήνασι. ἦρχον δὲ τῆς μὲν φάλαγγος, ἀνδρόμαχος καὶ πολεμαῖος. τῶν δὲ μισθοφόρων φοξίδας. οὗσης τῆς μὲν φάλαγγος εἰς δισμυρίους καὶ πεντακισχιλίους. τῶν δὲ μισθοφόρων εἰς ὀκτακισχιλίους. ὧν δ' ἱππεῖς ὧν μὲν ἀμφὶ τὴν αὐλὴν ὄντας εἶσι ἑπτακοσίους, καὶ ἀμφὶ πολυκράτης περὶ σκευάζει καὶ ὧν ἀπολιβύης. ἔτι δὲ καὶ ἀμφὶ ἐγχωρίους, καὶ τούτων αὐτὸς ἦγεῖτο πάντων, ἀμφὶ χιλίους ὄντων ὧν ἀριθμόν. τούς γε μὴν ἀπὸ τῆς ἑλλάδος καὶ πάντων τῶν μισθοφόρων ἱππέων, ἐχεκράτης ὁ θετταλος, διαφερόντως ἀσκήσας, ὄντας δ' ἀμφὶ ἑξακοσίους εἶσι διχιλίους, μείζονα ἐπ' αὐτοῖς κινδύνου πρέσβεις χειρα. οὐσενὸς δ' ἦττον ἐπιστρατεύσει ἀμφὶ ὧν ἐπ' αὐτὸν παρομένους. κνωπίας ἀλαειώτης, ἔχων ὧν μὲν πάντας κρῆτας εἶσι χιλίους, αὐτῶν δὲ τούτων χιλίους νεοκρῆτας. ἐφ' ὧν ἐτεταχει φίλωνα ὃν κνώσιον. καθὼ ἐβουλήσαντο δὲ καὶ λίβυας χιλίους εἰς ὃν μακεδονικὸν χρόπον. ἐφ' ὧν ἦν ἀμμώνιος ὁ ἀμπρακιώτης. ὃ δὲ τῶν ἀγραύλων ἀμφὶ ἦν μὲν εἰς δισμυρίους φαλαγγίτας. ἐπεστάτησε δὲ σωσιβίῳ. ἀμφὶ ἔχων δὲ καὶ θρακῶν καὶ γαλατῶν ἀμφὶ ἐκ μὲν τῶν κατοίκων ἐπὶ τῶν ἐπιπόνων εἰς πεζακισχιλίους. οἱ δὲ προσφάτως ἐπισωαχθέντες, ἦσαν εἰς δισχιλίους. ὧν ἦγεῖτο δισνύσιος ὁ θρᾷξ, ᾧ μὲν ὧν πολεμαίῳ πρασκευαζομένῳ δυνάμει, ὡς τε ἀμφὶ θει καὶ τοῖς διαφοραῖς τοσούτῳ καὶ τοιούτῳ τινὶ ἦν. αὐτὸς δὲ σωεσταμένος πολιορκέαν, ἐπὶ τὴν καλουμένην ἀμφὶ λιν δύρα καὶ περαίνειν ὅλῃ δυνάμενος, διά τε τὴν ὀχυρότητα τοῦ τόπου καὶ τὰς τῶν ἐπὶ νικόλαον παραβοηθείας, ᾗ ἅπαντος ἤδη τοῦ χειμῶνος, σωεχώρησε τοῖς παρὰ τοῦ πολεμαίου πρεσβείαις, αὐοχάς τε ποιήσασθαι πεζαμένους καὶ ἐπὶ τῶν ὅλων εἰς πάντα συγκαταβήσεσθαι τὰ ἀνθρώπινα. ταῦτα δ' ἔπραττε, ἀμφὶ εἰσὸν μὲν ἀπέχων τῆς ἀληθείας. ἀπεύδων δὲ, μὴ ἀμφὶ λύν χρόνον ἀπολαῦσαι τῶν οἰκείων τόπων. ἀλλ' ἐν τῇ στελεκείᾳ ποιήσασθαι τὴν τῶν δυνάμεων παρασκευασίαν. ἅμα δὲ προφανῶς ὃν ἀχαιὸν ἐπιβελεύειν μὲν τοῖς σφετέροις πράγμασι, ἀνορρεῖν δὲ τοῖς ἐπὶ πολεμαῖον ὁμολογουμένως. τούτων δὲ συγχωρηθέντων, αὐτόχορος ὃν μὲν πρέσβεις ἐξέπεμψε, παραγγείλας διασαφεῖν αὐτοῖς τὴν ταχίστην τὰ δόξαντα τοῖς ἐπὶ πολεμαῖον, καὶ σπεύδειν εἰς στελεύκειαν. ἀπολιπὼν δὲ φυλακὰς τὰς ἁρμοζούσας ἐν τοῖς τόποις, καὶ παραδοὺς θεοδότῳ τὴν τῶν ὅλων ἐπιμέλειαν, ἐπανῆλθε, καὶ παγενόμενος εἰς τὴν στελεύκειαν, διαφῆκε τὰς δυνάμεις εἰς παρασκευασίαν. καὶ λοιπὸν ἤδη τοῦ μὲν γυμνάζειν ὃν ὄχλοις ὠλιγώρει. πεπεισμένος οὐ προσδεήσεσθαι τὰ πράγματα μάχης. ἀφ' ὧν τινῶν μὲν μερῶν ἦν κοίλης συρίας καὶ φοινίκης ἤδη κυριεύειν. ὃν δὲ λοιποὺς ἐλπίζειν ἀφ' ἑκόντων καὶ δι' λόγου παραλήψεσθαι. μὴ τολμῶντων δ' ἅπαντα τῶν ἐπὶ ὃν πολεμαῖον, εἰς ὃν ἐπὶ τῶν ὅλων συγκαταβαίνειν κίνδυνον. ταύτῃ μὲν σωέβαινε τὴν διάληψιν καὶ ὃν πρέσβεις ἔχειν, ἀφ' ὧν τὰς ἐντεύξεις αὐτοῖς ὃν σασίβιον ἐν τῇ μέμφει προκαθήμενον φιλανθρώπως ποιεῖσθαι. τῶν δὲ κατὰ τὴν ἀλεξάνδρειαν παρασκευῶν μηδέποτε ὃν διαπεμπομένους πρὸς ὃν αὐτόχορον ἐὰν αὐτόπασι γένεσθαι. πλὴν καὶ τό γε τῶν πρέσβεων ἀφικομένων, οἱ μὲν ἐπὶ ὃν σασίβιον, ἕτοιμοι πρὸς πᾶν. ὁ δ' αὐτόχορος μείζονα ἐποιεῖτο τὸ σωυλλὴν εἶσι δ' καθάπερ καὶ τοῖς ὅλοις καὶ τῶν ἐντεύξεων καταμελεῖναι τῶν ἐκ τῆς ἀλεξανδρείας. καὶ μὴ παραγενομένων τῶν πρεσβευτῶν εἶσι τὴν στελεύκειαν, καὶ συγκαταβαινόντων εἰς ὃν κατὰ μέρος ὑπὲρ ἧς διαλύσεως λόγους, κατὰ τὰς ὑπὸ τῶν ἐπὶ τῶν σασίβιον ἐντε-

λάς, ὁ μὲν βασιλεὺς ἐν μὲν ἄρτι γεγονὸς ἀτύχημα καὶ προφανὲς ἀνίκημα τοῖς περὶ ἐνεσῶσης καταλήψεως τῶν τοῖς κοίλῳ συρίαν τόπων, οὐ μεῖον ἐνόμιζε κατὰ τὰς δικαιολογίας, ἐν δὲ πλεῖστον, οὐδ' ἐν ἀνικήματι καταθαρρεῖ τὸ τὴν πρᾶξιν, ὡς καθηκόντων αὐτῷ τινων αὐτῶν ποιημένος. τὴν δὲ πρώτην αὐτῶν τὸν μονοφθάλμου κατάληψιν, καὶ τὴν Σελεύκου δυναστείαν τῶν τόπων τούτων, ἐκείνας ἔφη κυριωτάτας εἶναι τῆς δικαιότατας κτήσεις. καθ' ἃς αὐτῆς οὐ πολεμαίῳ καθήκειν, τὰ κατὰ κοίλην συρίαν. καὶ γὰρ πολεμαῖον διαπολεμῆσαι πρὸς αὐτίγονον, οὐκ ἀνεῖναι. Σελεύκῳ δὲ συγκατασκευάζοντα τὴν ἀρχὴν τῶν τόπων τούτων. μάλιστα δὲ κοινὸν ἐκπέσειν πάντων τῶν βασιλέων συγχώρημα. καθ' οὓς καιροὺς αὐτίγονον νικήσαντες καὶ βουλόμενοι κατὰ προαίρεσιν ὁμόσε πάντες κατέναντες. λυσίμαχος, Σελεύκῳ. ἐκείναν Σελεύκου τὴν ὅλην συρίαν ἐπάρχειν. οἱ δὲ παρὰ πολεμαίου, τἀναντία τούτων ἐπειρῶντο συνιέναι. τό τε γὰρ παρὸν ἦν ἀνίκημα. καὶ μεῖον ἐπίονον δ' ἐγένοντο εἰς παρασκευὴν δημα τὴν θεοδότου προδοσίαν καὶ τὴν ἔφοδον ἀνάγοντες τὴν αὐτόχου. προσφέροντο δὲ τὰς ἐπὶ πολεμαίου τοῦ λάγου κτήσεις. φάσκοντες ἐπὶ τούτῳ συμπολεμῆσαι Σελεύκῳ πολεμαῖον, ἐφ' ᾧ, τὴν μὲν ὅλην Σασίας ἀρχὴν, Σελεύκῳ ἀποδιδῶναι. τὰ δὲ κατὰ κοίλην συρίαν ἀνέκκλητα κατασκήπτεσθαι καὶ φοινίκην. ἐλέγετο μὲν δὴ ταῦτα καὶ παρακαλοῦντα θύτοις πολεμαίοις ἐπ' ἀμφοτέρων, κατὰ τὰς διαπρεσβείας καὶ τὰς ἐντεύξεις. ἐπετελεῖτο δὲ τοπαράπαν οὐδέν. ἅτε τῶν δικαιολογίας γινομένης ἀφ' ὧν κινδύνων φίλων. μεταξὺ δὲ μηδένος ἐπάρχοντος τοῦ διωκομένου παρατάσσειν, καὶ κωλύσαι τὴν τοῦ δικοῦντος ἀνήκειν ὁρμήν. μάλιστα δὲ παρεῖχε δυχρησίαν ἀμφοτέροις τὰ πολεμαῖος μὲν γὰρ ἐπεύδαζε πειλαβεῖν ταῖς συνθήκαις αὐτόν. αὐτίοχος δὲ καθάπαξ, οὐδὲ λόγῳ ἠνείχετο πολεμαίου τούτων. διόπερ ἐπεὶ πρεσβεύοντες μὲν ἄλλοις εἶχον ἀμφότεροι, πέρας δ' οὐδὲν ἐγίνετο πολεμαίου τὰς συνθήκας, ἐνῆγε δὲ ἡ ἐαρινὴ ὥρα, αὐτίοχος μὲν, συνῆγε τὰς δυνάμεις, ὡς εἰσβαλῶν καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν. ὁ καταστρεφόμενος τὰ καταλειπόμενα μέρη τῶν ἐν κοίλῃ συρίᾳ πραγμάτων. οἱ δὲ πολεμαίου ὁλοχερέστερον ἐπισχέθαντες τῷ νικολάῳ, χορηγίας τε παρεῖχον εἰς τὸ κατασκευάζειν τόποις παλιλείοις. καὶ δυνάμεις ἐξέπεμπον πεζικὰς καὶ ναυτικάς. ὧν προσγενομένων, θάρσος ὁ νικόλαος εἰς τὸν πόλεμον ἀνέβαινε, πρὸς πᾶν δ' παραγγελλόμενον. ἑτοίμως ἀπήντων ὁρμοῦντες τοὺς πεμπομένους τοῦ ναυάρχου. τοῦτον γὰρ ἐπὶ τῶν ναυτικῶν δυνάμεων ἐξητάσειλαν οἱ πολεμαίου. ἔχοντα καταφράκτους μὲν ναῦς ἑπτακοντα. φορτηγοὺς δὲ πλείους τῶν τετρακοσίων. νικόλαος δὲ μὲν γένος ἦν ἀπωλλωνιάτης. ἐν δὲ τῇ τόλμαν ἐν τοῖς πολεμικοῖς, οὐδενὸς εἶχεν ἐλάττω τῶν περὶ πολεμαίῳ στρατευομένων. προκαταλαβόμενος δὲ μέρει μὲν τινι τὰ κατὰ πλάτανον στενά. τῇ δὲ λοιπῇ δυνάμει μᾶλλον ἢ ἦν αὐτὸς τὰ πρὸς πορφυρεῶνα πόλιν. ταύτῃ παραφύλαττε τὴν εἰσβολὴν τοῦ βασιλέως. ὁμοῦ ὁρμούσης αὐτῷ καὶ τῆς ναυτικῆς δυνάμεως. αὐτίοχος δὲ παρελθὼν εἰς μάραθον, καὶ παραλυομένων πρὸς αὐτὸν ἀπὸ καλῶν ἐπὶ συμμαχίας, οὐ μόνον προσεδέξατο τὴν συμμαχίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν διαφορὰν τὴν προϋπάρχουσαν αὐτοῖς πρὸς ἀλλήλους κατέπαυσε. διαλύσας δὲ ἐν τῇ νύσῃ πρὸς τὸν ἤπειρον κατοικοῦντας τῶν ἀρκαδίων. μετὰ δὲ ταῦτα συναράμενος τὴν εἰσβολὴν κατὰ καλούμενον θεοῦ πρόσωπον, ἦκε πρὸς κρητόν. βόρρω μὲν ἐν τῇ παράλῳ καταλαβόμενος, τειχίον δὲ κάλαμον ἐμπρήσας. ἐντεῦθεν δὲ, νίκαρχον μὲν καὶ θεόδοτον προαπέστειλε. συντάξας καταλαβέσθαι τὰς δυσχωρίας τοῖς περὶ λύκον καλούμενον ποταμόν. αὐτὸς δὲ τὴν δυνάμιν ἀναλαβὼν, προῆλθε κατέστρατοπέδευσε τοῖς περὶ δαμοῦραν ποταμόν. συμπαραπλέοντος ἅμα καὶ διογένους τοῦ ναυάρχου. παραλαβὼν δὲ πάλιν ἐντεῦθεν, τούς τε περὶ θεόδοτον καὶ νίκαρχον ἐξ τὴν δυνάμεως βιαζομένους, ὥρμησε κατασκευάζόμενος τὰς προκατεχομένας ὑπὸ τῶν περὶ νικόλαον δυσχωρείας. θεωρήσας δὲ τὰς τῶν τόπων ἰδιότητας, τό τε μὲν ἀπεχώρησε πρὸς τὴν περίβολήν. κατὰ τὴν ἐπιοῦσαν ἡμέραν, καταλιπὼν ἀπὸ τὰ βαρέα τῶν ὅπλων, ἡνίκαρχον ἐξ θύτων, προῆγε μετὰ τῆς λοιπῆς δυνάμεως ἐπὶ τὴν προκειμένην χειᾶν. ἡ δὲ κατὰ τὸν λίβανον παρωρείας, κατὰ τὸν τόπον τοῦτον

συμπλεούσης

συμπλεούσης τὴν παραλίαν εἰς στενὸν καὶ βραχύν τόπον, συμβαίνει καὶ τοῦτον αὐτὸν, βραχεῖ δυσβάτῳ καὶ βραχεῖ περιζῶσθαι. στενὴν δὲ ὑπερῆ παρ' αὐτὴν τὴν θάλατταν ἀπολιπούσης πόρον. ἐφ' ᾧ τὸ τενικόλαος παρεμβεβληκὼς, καὶ τοῦ μὴ, ὡς τῶν ἀνδρῶν πλήθει προκατειλημμένων τόπους, τοῖς χειροπλήτοις κατασκευαῖς ἀσφαλισμένος, ῥᾳδίως ἐπέσχε κωλύσειν τ' εἴσοδον ἐν αὐτοῖς χωρίοις. ὁ δὲ βασιλεὺς περιελὼν εἰς τρία μέρη τὴν δύναμιν, τὸ μὲν ἓν θατέρῳ παρέδωκε. προστάξας συμπλέκεσθαι καὶ διάζεσθαι παρ' αὐτὴν τὴν παρωρείαν τῷ λιβάνῳ. τὸ δὲ ἕτερον μερος ἐδήμῳ. ᾗ πλείονων ἐντειλάμενος κατὰ μέσην πειράζειν τὴν ῥαχίν. τὸ δὲ τρίτον, πρὸς θάλατταν ἀπένευμε, δυοκλέα δὲ σρατηγὸν τῷ πέμπτα ταμίας ἡμῶνα συνάσας. αὐτὸς δὲ μετὰ τῆς θεραπείας εἶχε τὸ μέσον τόπων. πάντα βουλόμενος ἐπιτελεύειν καὶ παντὶ τρόπῳ σπεύδοντι παραβοηθεῖν. ἅμα δὲ τούτοις ἐξῆς τύμπανοι παρενέβαλον εἰς ναυμαχίαν, οἱ πρὸς τὸ δυόγνυτον καὶ πρόπυργον, ἐκβαίνοντες κατὰ τὸ δυνατὸν τῆς γῆς, ἣν πειρώμενοι πλεῖν ὡσανεὶ μίαν ἐπιφάνειαν ἐπὶ πέζομαχίας ἢ ναυμαχίας. πάντων δὲ ποιησαμένων ἀφ' ἑνὸς σημείου καὶ παραγγέλματος ἑνὸς τὰς προσβολάς, ἡ μὲν ναυμαχία πάσιν εἶχε τὸν κίνδυνον. ἀλλὰ καὶ τοῦ πλήθει καὶ τοῖς παρασκευαῖς, παραπλήσιον ἦν τὸ παρ' ἀμφοῖν ναυτικόν. τῶν δὲ πεζῶν, τὸ μὲν πρῶτον ἐπεκράτουν οἱ τ' νικολάου, συνεχώρουν τοῖς τῶν τόξων ὀχυρότησι. ταχὺ δὲ τῶν πρώτων ἐν θορύβῳ τὸν ἐκβιασαμένων τοὺς ἐν τῇ παρωρείᾳ, κἄπειτα ποιουμένων ἀπὸ εὐωνύμου φαλαγγίτας τὴν ἔφοδον οἱ πρῶτοι νικολάου, ἔφθασαν προβοηθήσαντες ἅπαντες. κατὰ δὲ τὴν φυγὴν, ἔπεσον μὲν αὐτῶν εἰς μυρίους. ζωγρεῖα δ' ἐάλωσαν οὐκ ἐλάττους τούτων. οἱ δὲ λοιποὶ πάντες ἀνεχώρησαν ἐπὶ σπλῶνα. ὁ δὲ πρωτεύων ἐπικυδέστερος ὢν ταῖς ἐλπίσι κατὰ τὴν ναυμαχίαν, σωθεὶς ἀπέκλεισε τὸ μέρος. ἐπὶ δὲ τοῖς ἐλάττοσι καὶ παλαιοῖς, ἀσφαλῶς ἐποιήσατο τὴν ἀναχώρησιν εἰς τοὺς αὐτοὺς τόπους. αὐτὸς δὲ τὴν δύναμιν αὖ ἀναλαβὼν, ἦκε καὶ κατέσρατο πρὸς τῷ σπλῶνι. τὸ μὲν οὖν καταπειράζειν ἢ πόλεως ἀπέγνω. ἀλλὰ τὴν προὐπάρχουσαν αὐτόθι ἀφίλειαν ἢ χορηγίας, ἡ δὲ πλήθει τῶν ἐνοικούντων καὶ συμπροθυμουμένων αὐτῷ. αὖθις λαβὼν δὲ τὴν δύναμιν αὐτὸς μὲν ἐπορεύετο τὴν πορείαν ὡς ἐπὶ φιλοτεχίας. διογνήτῳ δὲ συνέταξε τοῦ ναυάρχῳ πάλιν ἔχοντι τὰς ναῦς, ἀποπλεῖν εἰς τύρον. οἱ δὲ φιλοτεχία κεῖται πρὸ αὐτὴν τὴν λίμνην. εἰσὶν ὃν ὁ καλούμενος ἰορδάνης ποταμὸς ἐκβάλλων, ἐξίησι πάλιν εἰς τὰ πεδία, τὰ πρὸ τὴν σκυθῶν πόλιν προσαγορευομένην. νενόμικασι δὲ καθ' ὁμολογίαν ἐγκρατῆς ἀμφοτέρων τῶν προειρημένων πόλεων, εὐθαρσῶς ἔχειν πρὸς τὰς μελλούσας ἐπιβολάς. ᾗ δὲ τὴν ὑποτεταγμένην χώραν ταῖς πόλεσι ταύταις, ῥᾳδίως δυνάσθαι παντὶ τρόπῳ σρατοπέδῳ χορηγεῖν. καὶ ἀσφαλῆ παρασκευάζειν τὰ κατεπείγοντα πρὸς τὴν χρείαν. ἀσφαλισάμενος δὲ φουρᾶις ταύτας, ὑπερέβαλε τὴν ὀρεινὴν, καὶ παρῆν ὡς ἐπὶ ἀταβύριον. ὀκεῖται μὲν ὑπὲρ λόφου μασσιθοῦς. τὴν δὲ πρόσβασιν ἔχει πλεῖον ἢ πεντεκαίδεκα σαδίων. χρησάμενος δὲ κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον ἐνέδρᾳ καὶ σρατηγήματι, κατέσχε τὴν πόλιν. προσκαλεσάμενος δὲ εἰς ἀκροβολισμοὺς τοὺς ἀπὸ τῆς πόλεως, ὑπεκπολὺ δὴ προκινδυνεύοντας, κἄπειτα πάλιν ἐκμεταβολῆς τῶν φευγόντων, ἐπὶ λίαν ἀνασάσεως τῶν ἐνεδρευομένων συμβαλόντων, πολλοὺς μὲν ἀπέκτεινε. τέλος δ' ἐπακολουθήσας καὶ προκαταπλήξαμενος, ἐξ ἐφόδου παρέλαβε καὶ ταύτην τὴν πόλιν, κατὰ δὲ τὸν καιρὸν τοῦτον, κεράσας, εἰς τῶν ἀπὸ πολεμαίου τεταγμένων ἀρχόντων, ἀπέσπασε πρὸς αὐτόν. ᾧ χρησάμενος μεγαλοπρεπῶς, πολλοῖς ἐμετέωσε τῶν πρὸ τοῖς ἐναντίοις ἡγεμόνων. ἱππόλοχος γοῦν ὁ θετταλὸς, οὐ μετὰ πολὺ τετρακοσίοις ἱππεῖς ἦκεν ἔχων πρὸς αὐτὸν τῶν ἀπὸ πολεμαίου τεταγμένων. ἀσφαλισάμενος δὲ καὶ τοῦτον, αὐέζυξε. καὶ προῆγεν. παρέλαβε πέλλαν. καὶ καμοῦν καὶ γεφοῦν. τοιαύτης δὲ γενομένης ἢ βύρσιας, οἱ τὴν παρακειμένην ἀραβίαν κατοικοῦντες, παρακαλέσαντες σφᾶς αὐτοὺς ὁμοθυμαδὸν αὐτῷ προσέθεντο πάντες. προσλαβὼν δὲ καὶ τὴν παρὰ τούτων ἐλπίδα καὶ χορηγίαν, προῆγε. καὶ καταχὼν εἰς τὴν γαλάτιν, γίνεται ἀβίλων τῶν εἰς αὐτὸ παραβεβοηθηκότων. ὧν ἧπτε τὸ νικίας, ἀναγκαίως ὢν, καὶ συγγενὴς μενέδ. καταλειπομένων δ' ἐπὶ τῶν παλαίων, ἃ δοκεῖ τῶν κατ' ἐκείνους τοὺς τόπους ὀχυρότητι διαφέρειν, προσέσρατοπεδεύσας ἀνδρῶσι καὶ

συστησάμενος ἐρᾳ, ταχέως κατεπλήξατο καὶ παρέλαβε τὴν πόλιν: μετὰ δὲ ταῦτα πυνθανόμενος εἰσ παράβασιν μάσανα ἡ ἀρραβίας πλείους ἠθροισμένους τῶν πολεμίων, πορθεῖν καὶ καταξέχειν τὴν τῶν προσκεχωρηκότων ἀρράβων αὐτῷ χώραν πάντ' ἐνέλαττον θέμενος, ὥρμησε καὶ προσεσκαπέδευσε τοῖς βασνοῖς, ἐφ' οἷς κεῖσθαι συμβαίνει τὴν πόλιν. προσελθὼν δὲ καὶ σωθιασάμενος ἦν λόφον, κατὰ δύο τόπους μόνον ἔχοντα πρόσοδον, ταύτῃ προσέβαινε καὶ κατὰ τούτοις σωίστατο αὐτὸς τόπους, τὰς τῶν μηχανημάτων κατασκευάς. ἀποδοὺς δὲ τὴν ἐπιμέλειαν τῶν ἔργων τῶν μὲν, νικάρχῳ, τῶν δὲ θεοδότῳ, ἕ λοιπὸν αὐτὸς ἦδη κοινὸν ἀυτῶν παρεσκεύαζε κατὰ τὴν ἐπιμέλειαν καὶ τὴν ἐπίσκεψιν ἡ ἑκατέρου τούτων φιλοτιμίας. πολλὴν δὲ ποιουμένων σπουδὴν τῶν περὶ ἕν θεόδοτον καὶ νίκαρχον καὶ σωεχῶς ἁμιλλομένων πρὸς ἀλλήλους περὶ τοῦ πότερος αὐτῶν φθάσει καταβαλὼν ἕ προκείμενον τῶν ἔργων τεῖχος, ταχέως σωέβη καὶ παρὰ τὴν προσδοκίαν ἑκάτερον πεσεῖν ἕ μέρος. οὐ συμβάντος, ἐποιοῦντο νύκτωρ καθημέραν προσβολάς. καὶ πᾶσαν προσφέρουσαν βίαν, οὐδένα παραλιπόντες καιρόν. σωεχῶς δὲ καὶ πειράζοντες ἡ πόλεως, οὐ μὴν ἥνυον τῆς ἐπιβολῆς οὐδέν, ἀφ' ἕ πλῆθος τῶν εἰσ τὴν πόλιν σωνδεδραμηκότων ἀνδρῶν. ἕως οὗ τῶν ἀχαλότων τινὸς δίξαντος ἕν ὑπόνομον, δι' οὗ κατέβαινον ἐπὶ τὴν ὑγρείαν οἱ πολιορκούμενοι, τοῦτον αὐαιρήξαντες, ἐνέφαξαν ὕλῃ καὶ λίθοις καὶ παντὶ τοιούτῳ γένει. τότε δὲ σωείξαντες οἱ κατὰ τὴν πόλιν ἀφ' τὴν αὐυδρίαν, παρέδοσαν αὐτούς. οὗ γενομένου, κυριεύσας τῶν ῥᾳδιαταμάνων τούτων, ἀπέλιπε νίκαρχον μετὰ φυλακῆς ἡ ἁρμοξούσας. ἱππόλοχον δὲ καὶ κρκαίαν αὐτὸν ἀπασάντας, μετὰ πεζῶν πεντακισχιλίων ἀφαποστίλας μὴν αὐτὸς κατὰ σαμάρειαν τόπους ἐσωτάξας προκαθῆσθαι καὶ πᾶσι τὴν ἀσφάλειαν προκατασκευάζειν τοῖς ὑπ' αὐτὸν τατταμένοις, αὐέζων ξε μετὰ τ' δυνάμεως ὡς ἰωὴ πολεμαίδας. ἐκεῖ ποιεῖσθαι μεγνωκὼς τὴν παραχειμασίαν. κατὰ δὲ τὴν αὐτὴν θρείαν πλησιάσεῖσ πολιορκούμενοι ἡ κινδυνεύοντες ὑπὸ σελγέων, μετέμηναντο αὐτοὺς βοηθίας πρὸς ἀχαιούς. τοῦ δ' ἀσμένως ὑπακούσαντος, ὕστοι μὴν σὺν βαρσως ὑπέμενον τὴν πολιορκίαν, προσανέχοντες ταῖς ἐλπίσι τῆσ βοηθίας. ὁ δ' ἀχαιὸς προχειρισάμενος χαρσύνειν μετὰ πεζῶν ἀφακισχιλίων. ἱππέων δὲ πεντακοσίων, ἀφαπέσελε πρὸς τοὺς παραβοηθήσοντα τοῖς πελιναιεῦσιν. οἱ δὲ σελγεῖς σωέντες τὴν παρουσίαν τῆς βοηθείας, προκατελάβοντα τὰ στενὰ τὰ φέροντα τὴν καλουμένην κλίμακα, ἐφ' πλείονι μέρει τῆς ἑαυτῶν δυνάμεως. καὶ τὴν μὲν ἐπιβολὴν τὴν ἐπὶ σάπορδα κατεῖχον· τὰς δὲ ὁδοὺς καὶ παραβάσεισ πάσας ἔφθειρον. ὁ δὲ χαρσύνεις ἐμβαλὼν εἰς τὴν μιλυάδα ἕ καταστρατοπεδεύσας φέρει τὴν καλουμένην κρητῶν πόλιν, ἐπεὶ σωήθετο προκατεχομένων τῶν τόπων ἀδύνατον ὄντα τὴν εἰς τὸν μπροσθεν πορείαν, ἐπινοεῖ τινα ὅλον τοιοῦτον. ἀναζεύξας, ἦγε πάλιν εἰς τὰ ὀπίσω τὴν πορείαν, ὡσ ἀπεγνωκὼς τὴν βοήθειαν, ἀφ' προκατέχεσθαι τοὺς τόπους. οἱ δὲ σελγεῖς πρόχειρως πιστεύσαντες, ὡσ ἀπεγνωκότας βοηθεῖν χαρσύνειδας, οἱ μὲν εἰς σ' στρατόπεδον ἀνεχώρησαν, οἱ δ' εἰσ τὴν πόλιν, ἀφ' σ' κατεπίγειν τὴν τοσίτου κομιδήν. ὁ δὲ παρσύνεις ἀφ' ἑσπέρας φῶσ ἔνδρυον ποιησάμενος τὴν πρεῖαν ἦκε πρὸς τὰσ ὑπερβολάς. καταλαβὼν ἢ ἐρήμους, ταύτασ μὲν ἀσφαλίσατο φυλακαῖς, φαύλου ὠθ' πάντων κατασκάσας, αὐθις δὲ μετὰ τ' στρατιᾶς εἰσ πέρην κατάρασ, ἐντεῦθεν ἐποιεῖτο τὰς ἀναπαύσεισ, πρός τε τοὺς ἄλλους τοὺς τὴν ποσιδικὴν κατοικοῦντασ, ἢ πρὸς τὴν παμφυλίαν. ὑπολειπόμενον μὲν δ' τῶν σελγέων βάρος, ἀπεκαλῶν δὲ πάντασ πρὸς τὴν ἀχαιοῦ συμμαχίαν, ἢ πρὸς τὴν βοήθειαν τοῖς πελιναιεῦσιν. οἱ δ' σελγεῖς κατὰ δὴν καιρὸν τοῦτον στρατηγὸν ἀφαποστίλαντες μετὰ δυνάμεως, ἦλθον κατὰ πλήθος τοῖς τ' τόπων ἐμπειρίαισ, ἐκβαλεῖν δὲν φαύλον ἐκ τ' ὀχυρωμάτ'. οὐ καθικόμενοι δὲ τ' προθέσεως', ἀλλὰ πολλοὺς ἀποβαλόντες τ' στρατιωτῶν ἐν ταῖς προσβολαῖς, ταύτησ μὲν τ' ἐλπίδος ἀπέσκον. τῇ δὲ πολιορκίᾳ καὶ τοῖς ἔργοισ, οὐχ ἧττον. ἀλλὰ μᾶλλον ἢ πρὸ τ' προσεκάτεργον. τοῖς δὲ τοὺς παρσύνειν, ἐτεννεῖσ μὲν οἱ τ' ποσιδικῆς τὴν ὑπερκειμένης ὀρεινὴν καρικοῦντες, ὀκτακισχιλίους ὁπλίτας ἐπεμπον. ἀποστέλλοντι δὲ τοὺς ἡμίσεις. σπάνει δὲ, σχολάζομεν τ' πρὸς αὐτοχειρίαν βοήθειας. ἐπὶ δὲ πλεῖον δὲ πρὸς ἀποστέλλοντες μίσους, οὐ μετέχει τ' βοηθείας. ὁ δὲ παρσύνεις ἀναλαβὼν τὰς τε τ'

δεβοη θη-

βεβοηθηκότων καὶ ἅπασι δυνάμεις, ἦκε πρὸς τὴν Μυτιλήνην. πεπεισμένος δὲ ἐφόδου λύσειν τὴν πολιορκίαν. οὐ καταπλησσομένων δὲ τῶν στρατιωτῶν, λαβὼν σύμμεξον ἀπόσπασμα κατέσχε τὸ τεῖχος. τῶν δὲ Μυτιληναίων ἐπιζομένων ὑπὸ τῆς ἐνδείας, οἱ μὲν σῖτον ἀπὸ τῶν δυνατῶν, ἀργυρίου ἑκατὸν ταλάντων, καὶ δούλοις ἑκάστῳ μέδιμνον πυροῦ, νυκτὸς εἰς τὴν Μυτιληναίων εἰσέπεμπε. τῶν δὲ στρατιωτῶν σωμένων δ' ἀνόμενον, ἐπὶ βοηθησάντων σωέβη τῶν μὲν ἀνδρῶν τῶν εἰς φερόντων κατακοπῆναι ὑπὸ τῶν πολεμίων. τὸ δὲ σῖτον παντὸς κυρεῦσαι ὑπὸ στρατιᾶς. οἷς ἐπαρθέντες ἐνεχείρησαν, οὐ μόνον τὴν πόλιν, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ σοῦ δ' ἀργυρίου πολιορκεῖν. ἔχοντι γὰρ δῆτα τολμηρὸν ἀεὶ καὶ πρόβολον ἐν τοῖς πολεμίοις οἱ στρατιῶται. διὰ ὃ τότε καταλιπόντες φυλακὴν τὴν ἀναγκαίαν τοῦ χάρακος, τοῖς λοιποῖς σοῦ σάντες κατὰ πολεί ους τόσους, ἅμα προσέβαλλον δύθαρσῶς, τῇ τῶν ὑπεναντίων ἐμβολῇ. παντα χόθεν δὲ τ' κιν δύνου προδόξως σοῦ ρεσῶτας, κατά δέ τινας τόπους, ἃ τ' χάρακος ἤδη θαυασωμένου, θεωρῶν ὁ ἀργυρίους δ' συμβαῖνον, καὶ μοχθηρὰς ἐλπίδας ἔχων ὑπὲρ τῶν ὅλων, ἐξέπεμπε σοῦ ἱππεῖς κατά τινα τόπον ἀφύλακτον μόνον. οἷς νομίζαντες οἱ στρατιῶται κατα πεπλημμένοις ἃ σῶσαι σώτας δ' μέλλον ἀποχωρήσειν, οὐ προσέχον ἀλλ' ἀπλῶς ὡλιγώρησαν. οἱ δὲ, σοῦ ιπαιτεύσαντες καὶ γενόμενοι κατὰ νώτου τοῖς πολεμίοις, ἐνέβαλον καὶ προσέφερον τὰς χεῖρας ἐργωμένοις. οὐ συμβαίνοντος αὐαθαρρήσαντες οἱ τ' αργυρίου σοῦ πλοὶ, καίπερ ἤδη τεθαμμένοι, πάλιν ἐκ μετα βολῆς ἠμύνοντο σοῦ εἰς πίπτοντας. ἐξ οὗ σοῦ ἐχόμενοι παντα χόθεν οἱ στρατιῶται, τέλος εἰς φυγὴν ὥρμησαν. ἅμα δ' τούτοις οἱ Μυτιληναῖοι ἐπιθέμενοι σοῦ ἐν τῷ χάρακι σοῦ λειφθέντας ἐξέβαλον. γενομένης δ' φυγῆς ἐπὶ πολὺν τόπον, ἔπεσον μὲν οὐκ ἐλάττους μυρίων. τῶν δὲ λοιπῶν οἱ μὲν σύμμαχοι πάντες εἰς τὴν οἰκείαν, οἱ δὲ στρατιῶται δ' τ' ὀρεινὰς εἰς τὴν αὐτῶν παρίσαν κατέφυγον ὁ δὲ ἀργυρίους ἀναζεύξας, ἐκ πολὺς εἵπετο τοῖς φεύγουσι ἀπὸ σοῦ Μυτιλήνην τὰς δυ χωρίας, ἡ ῥωγνύσας τῇ πόλει, πρὶν ἢ σῆναι ἢ βουλεύσασθαί τι σοῦ ἐπφθάνοντας ὑπὲρ τ' ἀπὸ τοῦ πρασίας. ὅτε μὲν οὖν ἦκε μετὰ τ' δυνάμεως πρὸς τὴν πόλιν, οἱ μὲν στρατιῶται, δυστλωτοῦν τες μὲν ὠσὶ τοῖς συμμάχοις δ' τὴν κοινὴν σοῦ ωτείαν, ἐκ πεπλημμένοι δὲ τὰς ψυχὰς ἀπ' γενομένου ἀτύχημα, πεί φοβοι τελέως ἦσαν, καὶ σοῦ σφῶν αὐτῶν καὶ σοῦ θ' πατρίδος. νυ κτὸς ἐλθόντες εἰς ἐκκλησίαν, ἐβουλεύσαντο πρεσβευτὴν ἐκπέμπειν ἕνα τῶν πολιτῶν λόγου σιν. ὡς ἐγένετο μὲν ἐπὶ πολὺ σωφρόνως καὶ ξένος αὐτόχρημα τοῦ μεταλλάξαντος ἀπ' βίον ὠσὶ θρᾴ κης. δοθείσης δ' ἐν πρακαταθήκης καὶ λακωνίκης ἀνδρὸς τ' ἀχαιοῦ γενομένης γυναικὸς, ἑτερό φρει παύτῳ ὡς θυγατέρα. ἡ δὲ ναφερόντως ἐπεθυμοσορρίκει τὴν παρθένον. διὰ ὃ νομίζοντες οἱ στρατιῶται δύφυέστατον ἔχειν πρεσβευτὴν πρὸς τὰ σοῦ λεσόμενα, τοῦτον ἐξαπέστειλαν. ὃς τοιησάμε νος ἰδίᾳ τὴν ἔντευξιν πρὸς ἀργυρίου, ὅσον τοῦ κατὰ τὴν προαίρεσιν ἀπέχοντ' βοηθεῖν τῇ πατρίδι κατὰ δ' λόγον, ὥστε τἀναντία παρεκάλει θ' ἀργυρίου, σωυλῇ πέμπειν σῦ θ' ἀχαιόν, αὐαδεχό μενος ἐγχειρεῖν αὐτοῖς τὴν πόλιν. ὁ μὲν θ' ἀργυρίου ἐξάμηνος ἐτίμησε τὴν ἐλπίδα πρὸς μὲν θ' ἀχαιὸν ἐξέπεμπε σοῦ ἐπισασομένους καὶ ναφανίσοντας σοῦ τῶν ἐνεστώτων. πρὸς δὲ σοῦ στρατιῶτας αὐοχάς τοιησάμενος, εἶπε θ' χρόνον τῶν σωθησκῶν ἀεί. ὑπὲρ τῶν κατὰ μέρος, αὐπλοΐας καὶ σκήψεις εἰς φερόμενος, χάριν τοῦ προσδέξασθαι μὲν θ' ἀχαιὸν, δοῦναι δὲ αὐτὰ σφοῖν θοῦ λογβάσει, πρὸς τὰς ἐντεύξεις καὶ παρασκευὰς τῆς ἐπιβολῆς. κατὰ δὲ θ' καιρὸν τοῦτον πλεονάκις συμπερδομένων πρὸς ἀλλήλους εἰς σύλογον, ἐπίνετό τις ῥυθεία τῶν ἐκ τοῦ θεατωτέδου, παρεισόντων πρὸς τὰς σιταρχίας εἰς τὴν πόλιν. ὃ δὴ καὶ πολλοῖς πολλά κισ ἤδη παράπτον γέγονε τῆς ἀπωλείας. ὦ μοι δοκεῖ πάντων τῶν ζώων, ἐν παραλογισότα τον ὑπάρχειν, ἄνθρωπος, δοκοῦν ἔμ πανουργότατον. πόσαι μὲν γὰρ παρεμβολαὶ καὶ φούεια; πόσαι δὲ καὶ πολίκαι πόλεις, τούτῳ θοῦ τρόπῳ παρεσπόνδηνται, καὶ τούτων ὅστις σωέχως καὶ προφανῶς πολλοῖς ἤδη συμβεβηκότων, οὐκ οἶδ' ὅπως, καινοί τινες ἀεὶ καὶ νέοι πρὸς τὰς θυ αὐτὰς ἁπάτας πεφύκαμεν. τούτου δ' αἴτιόν ἐστιν, ὅτι τὰς τῶν πρότερον ἐπακοότων ἐν ἑκά στοις σοῦ ωτείας, οὐ πιούμεθα προχείρους. ἀλλὰ σί τοῦ μὲν καὶ χρημάτων πλῆθος, ἔτι δὲ τει χῶν καὶ βελῶν κατασκευὰς, μετὰ πολλῆς παλαιπωρείας καὶ δαπάνης ἑτοιμαζόμενα, πρὸς τὰ

παράδοξα τῶν συμβαινόντων. ὁ δ' ὅμως ῥᾴδιον μὲν τῶν ὄντων, μέγιστα δὲ πρόσκειται τὰς χείρας
ἐν ταῖς ἐπισφαλέσι καιροῖς, τοῦτο πάντες καταλιγωροῦμεν. καὶ ταῦτα διαμένοι μετ' ὀλίγης
μόνος ἀναπαύσεως ἅμα καὶ ἀναψυχῆς ἐκ τῆς ἰσοδείας καὶ πολυπραγμοσύνης ποιεῖσθαι τὴν τοι
αὐτην ἐμπειρίαν. πλὴν ὁ μὲν Ἀχαιὸς ἦκε πρὸς ὃν καιρόν. οἱ δὲ Σελγεῖς, συμμίξαντες αὐτοῖς,
μεγάλας εἶχον ἐλπίδας, ὡς ὁλοχερεῖ τινος τευξόμενοι Φιλανθρωπίας. ὁ δὲ Λόγβασις ἐν
τούτῳ τῷ καιρῷ καταβραχὺ σωματικῶς εἰς τὴν ἰδίαν οἰκίαν ἐκ τῆς παροικίδου πρῳσιόντων
στρατιωτῶν, βουλόμενος τοῖς πολίταις μὴ πρεῖναι δι' καιρόν, ἀλλὰ πρόσοψιν βλέποντας εἰς
τὴν ὑπολειπομένην Φιλανθρωπίαν ὑπ' Ἀχαιοῦ, ἧς τέλος ἐπιθεῖναι τοῖς σωματικοῖς παυδη
μεὶ βαλόμενος ὑπὲρ τῶν ἐνεστώτων. ταχὺ δὲ συναθροισθείσης τῆς ἐκκλησίας, οὗτοι μὲν ἐβου
λεύοντο καλέσαντες μὲν δι' ἀγορᾶς ἀπὸ τῆς φυλακείου ἅπαντας, ὡς τέλος ἐπιθήσοντας τοῖς προκειμέ
νοις. ὁ δὲ Λόγβασις ἀπορρὶς δ' σώθημα τοῦ καιροῦ τοῖς ὑπεναντίοις, ἡτοίμαζε δι' ἀθροισμέ
νος κατὰ τὴν οἰκίαν. ἀνεσκεύαζε δὲ μὲν καθωπλίζετο μετὰ τῶν υἱῶν αὐτοῦ ἅμα πρὸς ὃν κίνδυ
νον. τῶν δὲ πολεμίων ὁ μὲν Ἀχαιὸς δι' μὲν ἡμίσεως ἔχων, προέβαινε πρὸς αὐτὴν τὴν πόλιν. ὁ δὲ
Ταρσύκειος δι' ὑπολειπομένης ἀναλαβὼν προῆγεν ὡς δ' κεφάλαιον καλούμενον. ἔστι δ' ὄρος
μὲν λόφος ἱερὸν. κεῖται δ' ὑπτίως κατὰ τὴν πόλεως. ἄκρας δὲ λαμβάνει διάθεσιν. σωματοφύλακες
νος δέ τινος κατὰ τύχην αὐτόθι δ' συμβαίνον, καὶ προσαγγείλαντος πρὸς τὴν ἐκκλησίαν, οἱ
μὲν δ' κεφάλαιον ὥρμων μετὰ σπουδῆς, οἱ δ' τὰ φυλακεῖα. δ' ἦν πλῆθος ὑπὸ τῶν θυμῶν,
ὥστε τὴν οἰκίαν τοῦ Λογβάσιος. καταφανοῦς δὲ τῆς πράξεως γενομένης, οἱ μὲν αὐτῶν δ' σέλγες
ἀναβάντες, οἱ δὲ, τὰς αὐλείοις βιασάμενοι, τόν τε Λόγβασιν καὶ τοὺς υἱοὺς, ἅμα δὲ καὶ τοὺς ἄλ
λους πάντας αὐτοῦ κατεφόνευσαν. μετὰ δὲ ταῦτα κηρύξαντες τοῖς δούλοις ἐλευθερίαν, καὶ πα
ελόντες σφᾶς αὐτοὺς, ἐβοήθουν δι' τοὺς δικαίοις τῶν τόπων. ὁ μὲν δὴ παρσύκειος ἱλεὼν προκατεχό
μενον δ' κεφάλαιον, ἀπέστη προθέσεως. τοῦ δ' Ἀχαιοῦ διαζομένου πρὸς αὐτὰς πύλας, ἐξελ
θόντες οἱ σελγεῖς, ἐπακοσίοις μὲν κατέβαλον τῶν μισθῶν. τοὺς δὲ λοιποὺς ἀπέστησαν τῆς ὁρμῆς, μὴ
δὲ ταύτῃ τὴν πρᾶξιν ὁ μὲν Ἀχαιὸς καὶ Ταρσύκειος, ἀνεχώρησαν εἰς τὴν αὐτῶν παρεμβολήν. οἱ δὲ
σελγεῖς, δεδότες μὲν τὰς ἐν αὐτοῖς σάσεις. δεδότες δὲ μὴ τὴν τῶν πολεμίων ἐπισκεπτικήν
αν, ἐξέπεμψαν μεθ' ἑκατέρων τοὺς πρεσβυτέρους καὶ φυλὰς ποιησάμενοι, ἐπολέμουν τὸ
λεμον δι' τούτοις. ἐφ' ᾧ πεζικὸν μὲν δοῦναι τετρακόσια τάλαντα. ἃ δὲ τῶν πελτικιστέων
ἀριθμὸν. μετὰ δέ τινα χρόνον, ἕτερα προσθεῖναι τριακόσια. σελεῖς μὲν δὴ δι' τὴν λογ
βάσιος ἀσέβειαν τῇ πατρίδι κινδυνεύσαντες, δὴ τὴν σφετέραν αὐτονομίαν, τήν τε πατρίδα
μετήρκεσαν, καὶ τὴν ἐλευθερίαν οὐ κατήκοον. καὶ τὴν ὑπάρχουσαν αὐτοῖς πρὸς λακεδαιμονί
ους εὐγένειαν. ἀχαιὸς δὲ πολεμούμενος ὑφ' ἑαυτὸν τὴν μιλυάδα καὶ τὰ πλεῖστα μέρη τῆς παμφυ
λίας αὐξήσας. ἃ πεζικὸν ὅμως εἰς σάρισας, ἐπολέμει μὲν ἀτάλῳ σπουδαίως. αὐτεπάγετο δὲ
πρασσία. πᾶσι δ' ἦν φοβερὸς καὶ βαρὺς, τοῖς ὠμὸς τὰ δὲ τοῦ παύρου κατοικοῦσι. κατὰ δὲ τὸν καιρὸν καθ' ὃν ἀχαιὸς ἐποιεῖτο τὴν δι' τοὺς σελγεῖς στρατείαν, ἄτταλος ἔχων τοὺς αὐτομολήσαντας γαλά
τας, ἐπεστρατεύετο τὰς κατὰ τὴν ἀιολίδα πόλεις, καὶ τὰς συνεχεῖς ταύταις, ὅσαι πρότερον
ἀχαιῷ προσκεχωρήκεισαν διὰ δὲ φόβον. ὧν αἱ μὲν πλείους, ἑκουσίως αὐτοῖς προσέθεσαν καὶ με
τὰ χάριτος. ὀλίγαι δέ τινες τῇ βίᾳ προσεδέήθησαν. ἦσαν δὲ δὴ τό τε μεταθέμενοι πρὸς αὐ
τὸν, πρῶτον μὲν, κύμη, δὴ σμύρνα, καὶ φώκαια. μετὰ δὲ ταύτας, αἰγαιεῖς δὴ λαμψάκηνοι πρὸ
σεχώρησαν καταπλαγέντες τὴν ἔφοδον. ἦκον δὲ δὴ πρὸ τηΐων καὶ κολοφωνίων πρέσβεις. ἐγ
χειρίζοντες σφᾶς αὐτοὺς δὴ τὰς πόλεις. προσεξάμενος δὲ καὶ τούτοις δι' τοὺς σωθήκας, οἷς
δ' πρότερον, δὴ λαβὼν ὁμήρους, ἐχειμάτισε τοῖς παρὰ τὴν σμυρναίων προσβολὴν τοῖς Φιλανθρώ
ποις. ᾗ δ' μάλιστα τούτοις τετηρηκέναι τὴν πρὸς αὐτὸν πίστιν. προελθὼν δὲ κατὰ δ' συνε-
χὲς καὶ ἀναβὰς δι' λύκου ποταμὸν, προῆλθε δι' τὰς τῶν μυσῶν κατοικίας. ἀπὸ δὲ τούτων γε
νόμενος, ἦκε πρὸς καρσέας, καταπλεξάμενος δὲ τούτοις, ὁμοίως τε δὴ τὰ δίδυμα τείχη
φυλάττοντας, παρέλαβε δι' ταῦτα τὰ χωρία. θεμιστοκλέους αὐτὰ παραδόντος. ὃς ἐτύγχανε
στρατηγὸς ὑπ' ἀχαιοῦ καταλελυμμένος τῶν τόπων τούτων. ὁρμήσας δὲ ἐντεῦθεν ἀπὸ κατασύ

ρας δ'

ρας δ' ἀπίας πλέον, ὑπερέβαλε δ' καλούμενος ὄρος πελεκάντα. καὶ κατέζευξε ποδὶ δ' μέσον ποταμόν. οὐ γενομένης ἐκλείψεως σελήνης, πάλαι δυσχερῶς φέροντες οἱ γαλάται τὰς ἐν ταῖς πορείαις κακοπαθείας, ἅτε ποιούμενοι τὴν στρατιὰν μετὰ γυναικῶν καὶ τέκνων ἐπομένων αὐτοῖς τούτων ἐν ταῖς ἡμάξαις, τότε σημειωσάμενοι δ' γεγονός, οὐκ ἂν, ἔφασαν ἔτι προελθεῖν εἰς δ' πρόσθεν. ὁ δὲ βασιλεὺς ἄτταλος, χρείαν μὴ ἀπ' αὐτῶν οὐδεμίαν ὁλοχερῆ κομιζόμενος, θεωρῶν δ' ἀπωτωτομένους ἐν ταῖς πορείαις καὶ καθ' ἑαυτοὺς * στρατεύοντας, καὶ δ' ὅλον ἀπειθοῦντας καὶ πεφονηματισμένους, εἰς ἀμηχανίαν ἐνέπεσεν οὐ τὴν τυχοῦσαν. γενδὴ στρατεύμα μὴ γυμνήσιον μὴ πρὸς δ' ἀχαιὸν ἀπονεύσαντες σωτηρίαν τοῖς αὐτοῦ πράγμασιν. τὸ πρόσθεν ἄμα δ' ὑφορᾶτο τὴν ἀκολουθοῦσαν αὐτοῖς φάλαγγα, ἐὰν ποθεν κλῶσι τοὺς στρατιώτας διαφθείρας. ρη πάντας δὲ δοκοῦντας, μὴ τῆς ἰδίας πίστεως πεπειῆσθαι τὴν εἰς τὴν ἀσίαν διάβασιν. διὸ τῆς προειρημένης ἀφορμῆς λαβόμενος, ἐπηγείλατο κατὰ μὲν πρῶτον, ἀποκατάστασιν αὐτοῖς πρὸς τὴν διάβασιν. ὅπου δώσειν δύφυεῖ πρὸς κατοικίαν. μετὰ δὲ ταῦτα συμπράξειν, εἰς ὁπόσα ἂν, παρακαλοῦσι τῶν δυνατῶν αὐτὸν καὶ καλοῦσ ἐχόντων. ἄτταλος μὲν δ' ἀποκατασήσας τοὺς ἀγοράσας εἰς δ' ἐλλήσποντον, καὶ χρήματίσας φιλανθρώπως λαμβάνουσι ἀλεξανδρεῦσιν. ἰλιεῦσι, δὲ δ' τετηρηκόσι τούτους τὴν πρὸς αὐτὸν πίστιν, ἀνεχώρησε μετὰ τῆς δυνάμεως εἰς πέργαμον. αὐτίοχος δὲ ὁ πολεμαῖος τῆς ἑωθινῆς ὥρας ἐνισταμένης, ἑτοίμας ἔχοντες τὰς παρασκευάς, ἐπίνοντο πρὸς δ' μάχης κίνησιν τὴν ἔφοδον. οἱ μὲν δὴ ποδὶ δ' πολεμαῖον ὥρμησαν ἐκ τῆς ἀλεξανδρείας. ἔχοντες πεζῶν μὲν εἰς ἑπτὰ μυριάδας. ἱππεῖς δὲ πεντακισχιλίους. ἐλέφαντας ἑβδομήκοντα δρεῖς. αὐτίοχος δὲ γνοὺς τὴν ἔφοδον αὐτῶν. σωπᾷ τὰς δυνάμεις. ἦσαν δ' αὐτοῦ, λᾶαι μὲν καὶ καρμάνιοι καὶ κίλικες, εἰς δ' τῶν ὑζώνων χρόπον καθωπλισμένοι ποδὶ πεντακισχίλιοι. τούτων δ' ἅμα τὴν ἐπιμέλειαν εἶχε καὶ τὴν ἡγεμονίαν, βύτταλος ὁ μακεδών. ἐπὶ δὲ θεόδοτον δ' αἰτωλὸν δ' πισταμένου τὴν προδοσίαν, ἦσαν ἐκ πάσης ἐκλελεγμένοι τῆς βασιλείας, καθωπλισμένοι δ' εἰς δ' μακεδονικὸν χρόπον, ἀνδρῶν μύριοι. τούτων οἱ πλείονες ἀργυράσπιδες. δ' δὲ τῆς φάλαγγος πλῆθος, ἦν εἰς δυσμυρίους. ἧς ἦγεῖτο νίκαρχος ὁ θεόδοτος ὁ καλούμενος ἡμιόλιος. πρὸς δὲ τούτοις ἀγριάνδων καὶ πέρσαι τοξόται καὶ σφενδονῆται δισχίλιοι. μετὰ δὲ τούτων, χίλιοι θράκες· ὧν ἦγεῖτο μενέδημος ὁ λαβανεύς. ἐπῆρχον δὲ καὶ μήδων, καὶ κισίων καὶ καλλουσίων καὶ καρμανῶν, οἱ πάντες εἰς πεντακισχιλίους, οἷς ἀκούειν ἀπασιανοῦ προστέτακτο τοῦ μήδου. ἄραβες δὲ καί τινες τῶν τούτοις προσχώρων, ἦσαν μὲν εἰς μυρίοις. ἐπετάττοντο δὲ ζαβδιβήλῳ. τῶν ἀπὸ τῆς ἑλλάδος μισθοφόρων, ἦγεῖτο μὲν ἰππόλοχος θετταλός. ἐπῆρχον δὲ δ' ἀσπιδῶν πεντακισχίλιοι. κρῆτας δὲ, χιλίους καὶ πεντακοσίους εἶχε δὲ μετ' βύρυλόχα. χιλίους δὲ νεοκρήτας δὲ ἐπὶ ζέλιν δ' γορτύνιον τεταγμένους. οἷς ἅμα ἕπονται καλυδὶ πεντακόσιοι. καὶ κάρπακοι οἱ μετὰ λυσιμάχου τοῦ γαλάτου χίλιοι. τῶν δ' ἱππέων ἦν δ' πᾶν πλῆθος εἰς δισχιλίους. εἶχε δὲ τῶν μὲν τεθρακισχιλίων τὴν ἡγεμονίαν. αὐτὸς πάρος ὁ τοῦ βασιλέως ἀδελφιδοῦς. ἦν δὲ τῶν λοιπῶν ἑτέτακτο θεμίστων. ἡ τ' μὲν αὐτοῦ χου δυνάμεως δ' πλῆθος ἦν, πεζοὶ μὲν δισχιλισμύριοι ἡ δισχίλιοι. ἱππεῖς δὲ τούτοις ἰππεῖς δισχιλίοι. θηρία δὲ δυσὶ πλείω τῶν ἑκατόν. πολεμαῖος δὲ ποιησάμενος τὴν πορείαν διὰ λουσίου, δ' μὲν πρῶτον ἐν ταύτῃ τῇ πόλει κατέζευξε. προσαναλαβὼν δὲ ἐφελκομένους, ὑπερεξήσας τὴν δύναμιν, ἐκείνει καὶ προῆγε ποιούμενος τὴν πορείαν, παρὰ δ' κάσιον καὶ τὰ βάθρα καλούμενα δι' ἀνύδρου. πλανώμενος δὲ εἰς γάζαν, ἣν προσαναλαβὼν αὐτοῦ τὴν δύναμιν; ἄνυδις προκείμενον βάθρα. διανύσας δὲ ἰὼν δ' προκείμενον, πεμπαῖος κατεσκάπτευσε πεντήκοντα σταδίους ἀποχὼν ῥαφίας. ἣ κεῖται μετὰ ῥινοκόρουρα, πρώτη τῶν κατὰ κοίλην συρίαν πόλεων ὡς πρὸς τὴν αἴγυπτον. κατὰ δὲ δὴ αὐτοὺς καιροὺς αὐτίοχος ἦκε τὴν δύναμιν ἔχων, καὶ παραλλάξας τὴν προειρημένην πόλιν, κατεσκάπτευσε νύκτος. ἀποχὼν τῶν ὑπεναντίων ὡς δέκα σταδίους. δ' μὲν δὴ πρῶτον ἐν τούτῳ τῷ διαστήματι ἐπονήσας.

αὐτεξάστατε πέλευον ἀλλήλοις. μετὰ δέ τινας ἡμέρας αὐτίοχος ἅμα τὸν βυλόμενος θᾶφυέστερον μεταλαβεῖν, ἢ ταῖς δυνάμεσιν ἐμπαίσαι θάρσος, προσεξαστατεύετο τοῖς περὶ τὸν πολεμαῖον. ὥστε μὴ πλεῖον τῶν πέντε σταδίων θὲ χάρακας ἀπέχειν ἀλλήλων. ἐν ᾧ καιρῷ περί τε τὰς ὑδρείας καὶ προνομὰς ἐπίνοντο συμπλοκαὶ πλείους. ὁμοίως δὲ καὶ μεταξὺ τῶν στρατοπέδων, ἀκροβολισμοὶ συνίσταντο, ποτὲ μὲν ἱππέων, ποτὲ δὲ καὶ πεζῶν, κατὰ δὲ τὸν καιρὸν τοῦτον, θεόδοτος, αἰτωλικῆ μὲν, οὐκ ἀνάνδρῳ δὲ ἐπεβάλετο τόλμῃ πράξει. συνειλὼς γὰρ ἐκ τῆς προγεγυμνασμένης συμβιώσεως τὴν τοῦ βασιλέως αἵρεσιν καὶ δίαιταν οἵαπερ ἦν, εἰσπορεύεται ζέ τας γυμνόμενος ὑπὸ τὴν ἑωθινὴν εἰς τῶν πολεμίων χάρακα. κατὰ μὲν οὖν τὴν ὄψιν, ἄγνωστος ἦν διὰ τὸ σκότος. κατὰ δὲ τὴν ἐσθῆτα καὶ τὴν ἄλλην παρασκευήν, ἀνεπισκέπτως. ὑπῆρχε γὰρ κατ' ἐκείνων τὴν ἐνδυμενίαν. ἐστοχασμένος δ' ἐν ταῖς πρότερον ἡμέραις τὴν τοῦ βασιλέως σκηνῆς, ὡς ἐπ' αὐτὴν ἐπὶ τοὺς πάντας ἀγελθὼν ἔλαθε. παραπεσὼν δ' εἰς τὴν σκηνὴν, ἐν ᾗ κατέκειτο βασιλεύειν ἐώθει καὶ λειπνεῖν ὁ βασιλεὺς, πάντα τόπον ἐρευνήσας, τὸν μὲν βασιλέως οὐκ ἐπέτυχε. ἀπὸ δὲ τῶν πολεμαῖον ἐκτὸς τὴν ἐπιφανοῦς καὶ κατασκευῆς σκηνῆς ποιεῖσθαι τὴν ἀνάπαυσιν. δύο δέ τινας τῶν αὐτοῦ κοιμωμένων διαπείσας, καὶ τῶν ἰατρὸν τοῦ βασιλέως αὐθρέαν ἀποκτείνας, ἀνεχώρησε μετ' ἀσφαλείας, εἰς τὴν ἑαυτοῦ παρεμβολήν. ἔρρωται δὲ θορυβηθεὶς ἤδη πολὺ τὴν τοῦ χάρακος ἔκπληξιν. τῇ μὲν τοι τόλμῃ συντετελεκὼς τὴν πρόθεσιν, τῇ δὲ προνοίᾳ μεσφαλμένοις, διὰ δὲ μὴ καλῶς ἠσκηκέναι τοῦ τὴν ἀνάπαυσιν ὁ πολεμαῖος εἰώθει ποιεῖσθαι. οἱ μὲν βασιλεῖς πενθ' ἡμέρας αὐτισεξαστατεύσαντες ἀλλήλοις, ἔγνωσαν ἀμφότεροι διὰ μάχης κρίνειν τὰ πράγματα. καταρχομένων δὲ τῶν περὶ τὸν πολεμαῖον κινεῖν τὴν δυναμιν ἐκ τοῦ χάρακος, βυθέως οἱ περὶ τὸν αὐτίοχον αὐτεξῆγον· καὶ τὰς μὲν φάλαγγας ἀμφότεροι ἐπὶ τοὺς ἐπιλέκτους τοὺς εἰς τὴν μακεδονικὸν ζόπον καθωπλισμένους, κατὰ πρόσωπον ἀλλήλων ἔταξαν. τὰ δὲ κέρατα πολεμαίφ. μὲν ἑκάτερα, τοῦτον μὲν ἐβούλοντο τὸν ζόπον ποιεῖν· ἐπὶ μὲν γὰρ τὸ ἀριστερὸν τῶν ὑφ' ἑαυτὸν ἱππέων, τὸ λαιὸν κέρας, τοῦτον δὲ καὶ τὴν φάλαγγος μεταξὺ, κρῆτες ἦσαν πρὸ αὐτοὺς τοὺς ἱππεῖς. ἐξῆς δὲ τούτοις, τὸ βασιλικὸν ἄγημα. μετὰ δὲ τούτους, οἱ μετὰ τοκράτους πελτασταί. συνάπτοντες τοῖς λίβυσι τοῖς εἰς τὸν μακεδονικὸν ζόπον καθωπλισμένοις. τὸ δὲ τὴν δεξιοῦ κέρως, ἐχε κράτησε μὲν ὁ θετταλὸς ἔχων τοὺς ὑπ' αὐτὸν ἱππεῖς. πρὸ δὲ τούτου ἐκ τῶν βυωνύμων ἦσαν γαλάται καὶ θρᾷκες. ἐξῆς δὲ τούτοις, φοξίδας εἶχε τοὺς ἀπὸ τὴν ἑλλάδος μισθοφόρους. συνάπτοντα τοῖς τῶν ἀγημάτων φαλαγγίταις. τῶν δὲ θηρίων τὰ μὲν τεσσαράκοντα, κατὰ δὲ λαιὸν ἦν. ἐφ' οὗ πολεμαίοις ἔμελλε ποιεῖσθαι τὸν κίνδυνον. τὰ δὲ τριάκοντα καὶ ἕξ, πρὸ τὴν δεξιοῦ κέρατος ἐτέτακτο. κατ' αὐτοὺς τοὺς μισθοφόρους ἱππεῖς. αὐτίοχος δὲ τοὺς μὲν ἑξήκοντα τῶν ἑλεφάντων, ἐφ' ὧν ἦν φίλιππος ὁ σύνζοφος αὐτῶν, πρὸ τὴν δεξιοῦ κέρατος προέκτει. καθὸ ποιεῖσθαι τὸν κίνδυνον αὐτὸς ἔμελλε πρὸς τοὺς περὶ τὸν πολεμαῖον. τούτων δὲ κατόπιν δισχιλίους μὲν ἱππεῖς τοὺς ὑπ' αὐτὸν παζον τεταγμένους ἐπέστησε. δισχιλίους δὲ ἐν ἐπικάμπῳ παρενέβαλε. πρὸ δὲ τοὺς ἱππεῖς ἐν μετώπῳ τοὺς κρῆτας ἔστησε. τούτοις δ' ἐξῆς ἔταξε τοὺς ἀπὸ τὴν ἑλλάδος μισθοφόρους. μετὰ δὲ τούτων καὶ τῶν εἰς τὸν μακεδονικὸν ζόπον καθωπλισμένων, τοὺς μετὰ βυτάκου τὸν μακέδονος ὄντας πυτακιχιλίους παρενέβαλε. τὴν δ' εὐωνύμου τάξεως, ἐπ' αὐτοῦ μὲν κέρας ἔθηκε δισχιλίους ἱππεῖς. ὧν ἡγεῖτο θεμίσων, πρὸ δὲ τούτους, καρδακας καὶ λύδους ἀκοντιστάς. ἐξῆς δὲ τούτοις, τοὺς ὑπομενεδήμου βυζαντίους ὄντας εἰς διχιλίους. μετὰ δὲ τούτους, κισσίους καὶ μήδους καὶ κρομανίους. πρὸ δὲ τούτους ἄραβας ἅμα τοῖς προσχώροις συνάπτοντας τῇ φάλαγγι· τὰ δὲ καταλοιπα τῶν θηρίων τὸ βασιλικοῦ κέρατος προεβάλετο τὸ λαιοῦ, τῶν βασιλικῶν τινὰ γεγονότα παίδων ἐπισήσας, μυίσκον' ὄνομα. τοῦτον δὲ ἐν ζόπον τῶν δυναμένων ἐκ τεταγμένων, ἔστι πρὸ μὲν σαν οἱ βασιλεῖς ἀμφότεροι κατὰ πρόσωπον, τὰς αὐτῶν τάξεις παρακαλοῦντες ἅμα τοῖς ἡγεμόσι καὶ φίλοις, μέμπασα δ' ἐν τοῖς φαλαγγίτας ἐλπίδας ἔχοντες ἀμφότεροι πλείστην καὶ σπουδὴν καὶ παράκλησιν ἐποιοῦντο περὶ ταύτας τὰς τάξεις. πολεμαῖος μὲν αὐθρομάχε καὶ σωσβίου καὶ τὴν ἀδελφῆς ἀρσινόης, θεὸ δ' αὐτίοχος, θεοδότου καὶ νικάρχου

συμπαρα

συμπαρακαλούντων. ὁ δὲ παρ' ἑκατέρων τούτοις ἔχειν τὰς τῶν Φαλαγγιτῶν ἡγεμονίας. ἦν δὲ παραπλήσιος ὁ νοῦς τῶν ὑπὸ ἑκατέρου παρακαλουμένων. ἴδιον μὲν οὖν ἔργον ἐπιφανὲς καὶ κατηξιωμένον προφέρεσθαι τοῖς παρακαλουμένοις, οὐδέτερος αὐτῶν εἶχε, διὰ δὲ πρεσφάτως παρειληφέναι τὰς ἀρχάς. τῶν δὲ τῶν προτέρων δόξης, καὶ τῶν ἐκείνοις τε πραγμένων αὐτὰ μιμνήσκοντες, φόνημα καὶ θάρσος τοῖς Φαλαγγίταις ἐπειρῶντο παρεισάγειν. μάλιστα δὲ τὰς ἐξ αὐτῶν εἰς δ' μέλλον ἐλπίσας ἐπλεκνύοντες, καὶ καταφανῆ τοῖς ἡγεμόσι, καὶ κοινὴ πάντας τοῖς ἀγωνίζεσθαι μέλλοντας, ἀξίων ἢ πρὸ καλῶν αὐθρεσλῶς καὶ γενναίως χρήσασθαι τοῖς παρόντι κινδύνῳ. ταῦτα δὲ καὶ τούτοις παραπλήσια λέγοντες, τὰ μὲν, ἀπ' αὐτῶν, τὰ δὲ, ἢ ἐξ τῶν ἑρμηνέων παρίπτυον. ἐπὶ δὲ παρῶν ἦκε μετὰ τῆς ἀδελφῆς. Πτολεμαῖος μὲν οὖν δ' πάσης τῆς παρατάξεως οὐδένυμον ἦν σφετέρας, αὐτὸς δὲ μετὰ τῆς βασιλικῆς ἴλης ὠθεῖ δ' δεξιόν, σημήναντες δ' πολεμικὸν, προσέβαλον πρῶτον τοῖς θηρίοις. ὀλίγα μὲν οὖν τῶν πρὸ Πτολεμαίου σωήρεισε τοῖς ἐναντίοις. ἐφ' ὧν ἐπίδοιμ ἀγῶνα καλὸν οἱ πυρίμαχοῦντες, ἐκ χειρὸς τοῖς χερσὶ διαδραπιζόμενοι ἢ τύπτοντες ἀλλήλους. ἐπὶ δὲ καλῶ τὰ θηρία, διαιομαχοῦντα ἐν συμπλοκῇ ὄντα, κατὰ πρόσωπον αὐτοῖς. ἔστι δ' ἡ τῶν ζώων μάχη διαύτη τις. συμπλέξαντα καὶ περιβαλόντα οὖν ὀδόντας * ἀλλήλοις ὠθεῖν τῇ βίᾳ μερισθέντα δοῦναι χώρας, ἕως ἂν, κατακρατήσαν τῇ δυνάμει θάτερον, παρῶσι τὴν θατέρου προνομήν. ὅταν δ' ἅπαξ ἐγ ἐις ἀλλήλιναν πλάγιον λάβη, πρώσκλοις ὀδοῦσι, καθάπερ οἱ ταῦροι τοῖς κέρασι, τὰ πλεῖστα τῶν τοῦ Πτολεμαίου θηρίων, ἀπελειλία τὴν μάχην. ὅπερ ἔθος οὐκ ἐποίει τοῖς λιβυκοῖς ἐλέφασι. τὴν γὰρ ὁρμὴν οὐ φωνὴν οὐ μένουσιν. ἀλλὰ μὴ καταπεπληγμένοι δ' μέγεθος μὴ τὴν δύναμιν. ὥστε μοι δοκεῖ, φεύγουσιν οὐθέως ἀξαπροσήματος οὐδ' ἰνδικοὺς ἐλέφαντας. ὃ καὶ τότε συμβῆναι γενέσθαι. τούτων δὲ διαταραχέντων, μὴ τὰς πρὸ αὐτῶν τάξεις ζυνοθυνομένων, δ' μὲν ἄρχμα δ' τοῦ Πολεμαίου ἐπιξόμενον ὑπὸ τῶν θηρίων, ἔκλινε. τοῖς δὲ οὐδὲν δ' ἦν πολυκράτην, καὶ οἷς ὑπὸ τούτων ἐπεσεῦσι διατεταγμένοις, οἵ τε οὐδὲν δ' αὐτίοχον ὑπὲρ τὰ θηρία οὐδικερῶντες μὴ προσπίπτοντες, ἐνέβαλον. ἅμα δ' τούτοις τῶν ἐλεφάντων ἐνδὺς, οἱ οὐδὲ τὴν φάλαγγα τῶν ἑλλήνων μισθοφόροι προσπίπτοντες, οὐδ' ὁ Πτολεμαῖος πελτασὰς ἀξέωσαν. προσυγκεχικότων ἤδη μὴ τὰς τούτων τάξεις τῶν θηρίων. δ' μὲν οὖν οὐδύνυμον τοῦ Πτολεμαίου τοῦτον δ' ἦν τρόπον πιεζόμενον ἐνέκλινε πᾶν. ἐχεκράτησ δ' ὁ δ' δεξιὸν κέρας ἔχων, δ' μὲν πρῶτον ἐκαραδόκει τὴν τῶν προφρημενῶν κεράτων σύμπλωσιν. ἐπεὶ δὲ δ' μὲν κονιορτὸν ἑώρα κατὰ τῶν ἰδίων φερόμενον, τὰ δὲ πρ' αὐτοῖς θηρία δ' παράπαν οὐδὲ προσίσχειν τολμῶντα τοῖς ὑπεναντίοις, οὐδ' μὲν φοξέλας παρήγγειλε, οὐδ' ἀπὸ ἡ ἑλάδος ἔχοντι μισθοφόροις, συμβαλεῖν τοῖς κατὰ πρόσωπον αὐτιταγμένοις, ἀυδ' σ' ἀγαγὼν κατὰ κέρας οὐδ' ἰππεῖσι μὴ οὐδ' ὑπὸ τὰ θηρία τεταγμένοις, ἡ μὲν ἐφόδου τῶν θηρίων ἐκ δ' σ' ἐγένετο. οὐδὲ τῶν τολεμίων ἱππεῖς, οἳς μὲν ὑπεράρων, οἷς δὲ κατὰ κέρας ἐμβάλλων, ταχέως ἐξέλαστο. δ' δὲ παραπλήσιον ὅ, τε φοξίλας, ἡ πάντες οἱ οὐδὲ αὐδ' ἐπολίσθη, πρὸς πεσόντες γὰρ τοῖς ἄραντι μὴ μάδιοι, ἀνάγκασαν ἀπεραφέντας φεύγειν προτροπάδην. δ' μὲν οὖν δεξιὸν τῶν περὶ δ' αὐτίοχον ἐνίκα. τὸ δ' οὐδύνυμον ἦρτο. δ' δὲ προειρημένον τρόπον αἱ φάλαγγες ἀμφοτέρων τῶν κεράτων αὐτῶς ἐψιλωμένων, ἔμενον ἀκέραιοι κατὰ μέσον δ' πεζόν. ἀμφιείσους ἔχουσα τὰς ὑπὲρ τῶν μέλλοντας ἐλπίδας. κατὰ ἢ δ' ν καιρὸν τοῦτον, αὐτίοχος μὲν ἠγωνίζετο οὐδ' κατὰ δ' δεξιὸν κέρας προτερήματι. Πτολεμαῖος δὲ τὴν ἀποχώρησιν ὑπὸ τὴν φάλαγγα πεποιημένος, τότε προσελθὼν εἰς μέσον μὴ φανεὶς τοῖς δυνάμεσι, οὐδ' μὲν ὑπεναντίοις κατεπλήξατο. τοῖς δὲ παρ' αὐτῶ, μεγάλως ὁρμὴν ἐνεργάσατο καὶ προθυμίαν. διὸ μὴ καταβαλόντες παραχρῆμα τὰς σαρίσας οἱ περὶ δ' ν αὐδρόμαχον καὶ σωσίβιον ἐπῆγεν. οἱ μὲν οὖν ἐπίλεκτοι τῶν σειρακῶν, βραχύν τινα χρόνον αὐτέσχησαν, οἵ τε μετὰ τοῦ νικάρχου ταχέως ἐγκλίναντες ὑπεχώρουν. ὁ δ' αὐτίοχος, ὡς ἂν ἄπειρος καὶ νέος, ὑπολαμβάνων ἐκ τοῦ καθ' ἑαυτὸν μέρους, ὅτι τὰ λοιπὰ παραπλήσια αὐδὲν πάντα νικᾶν, ἐπέκειτο τοῖς φεύγουσι. ὀλίγα δέ ποτε τῶν πρεσβυτέρων τινὸς, ἐπισήσαντος αὐδὲν καὶ δείξαντος φερόμενον δ' ν κονιορτὸν ἀπὸ τῆς φάλαγγος, ὡς τὴν ἑαυτῶν παρεμβολὴν, τότε σωνοήσας δ'

γινόμενον, ἀναζέχειν ἐπειρᾶτο, μετὰ τὴν βασιλικῆς ὠθὴν ὃν ἡ παράταξις τόπον σημαίας καταλαβὼν λέγω τὰς πρὸ αὐτοῦ πάντας πεφυγότας, οὕτως ἐποιεῖτο τὴν ἀποχώρησιν εἰς τὴν ῥᾳφίαν. ὁ μὴν καθ' ἑαυτὸν μέρος πεπεισμένος νικᾶν. ἡγεῖτο γὰρ τῶν ἄλλων ἀπήνειαν καὶ λειλίαν, ἐσφάλθαι νομίζων τοῖς ὅλοις. Πτολεμαῖος δὲ ἡγεῖτο μὴν τὴν φάλαγγος τὰ ὅλα μακείνας, ἡγεῖτο δὲ τὴν ἀπὸ τοῦ ξιφίου κέρατος ἱππέων καὶ μισθοφόρων, πολλοὺς ἀποκτείνας κατὰ σύστημα τῶν ἐναντίων, τότε μὲν ἀναχωρήσας, ὡς τὴν ἐπαρχούσης ἡνιόχης πρεμβολῆς. τῇ γὰρ ἑπαύριον, ὡς μὲν ἰδίοις νεκροῖς ἀνελόμενος καὶ θάψας. ὡς δὲ τῶν ἐναντίων σκυλεύσας. αὐξήσας, καὶ προῆγε πρὸς τὴν ῥᾳφίαν. ὁ δ' ἀντίοχος ἐκ τῆς φυγῆς, ἐβούλετο μὲν εὐθέως ἔξω στρατοπεδεύειν, σωματροφίας ὡς ἐν τοῖς συστήμασι πεφυγότας, τῶν δὲ πλείστων εἰς τὴν πόλιν ἐπεπεμμένων τὴν ἀποχώρησιν, ἀναγκάσθη καὶ αὐτὸς εἰσελθεῖν. οὗτος μὲν ὃν ἐπὶ τὴν ἐφοδιηγὴν ἠγαγεν. ὁ δὲ σκηνὸν μέρος τῆς δυνάμεως, μετεπέμπετο πρὸς γάζαν. κακεῖ καταστρατοπεδεύσας καὶ ἀναπαυόμενος ἐπὶ τῶν νεκρῶν ἀναιρέσεως, ἐκάλυπτε ὡς τεθνεῶτας ἐπισπόνδους. ἦσαν δ' οἱ τελευτήσαντες τῶν περὶ αὐτόχου, πεζοὶ μὲν οὐ πολὺ λείποντες μυρίων. ἱππεῖς δὲ, πλείους ἑξακοσίων, ζωγρεῖα δ' ἐάλωσαν ὑπὲρ ὡς τετρακισχιλίους, ἐλέφαντες δὲ, ἑπτὰ μὲν ἀπαχθέντες. δύο δ' ἐκ τῶν ἁλισκομένων ἀπέθανον. ἡρέθησαν δ' αὐτῶν οἱ πλείους. ἡ μὲν οὖν πρὸς ῥᾳφίαν μάχη γενομένη τοῖς βασιλεῦσι ποιὰ κοίλης συρίας, τοιοῦτον ἀπετελέσθη ὑπὸ φόβου. μετὰ δὲ τὴν τῶν νεκρῶν ἀναίρεσιν, αὐτίοχος μὲν ἐποιεῖτο τὴν ἀποχώρησιν εἰς τὴν οἰκείαν μετὰ τῆς δυνάμεως. Πτολεμαῖος δὲ τὴν τε ῥᾳφίαν καὶ τὰς ἄλλας πόλεις ἀβλαβῶς ἐπανήγαγε. πάντων τῶν πολιτευμάτων ἀμιλλωμένων ὑπὲρ τοῦ φθάσαι ποιῆσαι τέλος ποιεῖ τὴν ἀποκατάστασιν καὶ μετάθεσιν τὴν πρὸς αὐτόν. ἴσως μὲν ἂν εἰώθασι πάντες ποιεῖ ποιεῖν τοιούτοις καιροῖς, ἁρμόζεσθαί πως ἀεὶ πρὸς τὸ παρόν. μάλιστα δὲ κατ' ἐκείνους τοὺς τόπους γένος τῶν ἀνθρώπων δύσφυες καὶ πρόχειρον πρὸς τὰς ἐκ τοῦ καιροῦ χάριτας. τότε δὲ τῆς δυνάμεως προκαθηγουμένης πρὸς τοῦ μὲν τῆς ἀλεξανδρείας βασιλεῖς, εἰκότως ἂν συνέβαινε γίνεσθαι. τῇ γὰρ οἰκίᾳ ταύτῃ μᾶλλον ἀεὶ πᾶσι οἱ κατὰ κοίλην συρίαν ὄχλοι προσκυνοῦσι. διόπερ οὐκ ἀπέλιπον ὑποβολὴν ἀρεσκείας, στεφάνοις καὶ θυσίαις καὶ βωμοῖς, καὶ παντὶ τοιούτῳ φόβῳ τιμῶντες τὸν Πτολεμαῖον. αὐτίοχος δὲ παραγενόμενος εἰς τὴν ἐπώνυμον αὐτοῦ πόλιν, εὐθέως ἐξέπεμψε τοὺς ποιεῖ τὸν αὐτίπατρον, τὸν ἀπολλωνιάδην καὶ θεόδοτον τὸν ἡμίολιον πρεσβεύσαντας πρὸς τὸν Πτολεμαῖον, ὑπὲρ εἰρήνης καὶ πολυσίτους ἀγωνίαν τῶν ὑπεναντίων ἐφοδίων. ἐπίστευε μὲν γὰρ τοῖς ὄχλοις ἀεὶ δ' ἡγεμονικὸν ἐλάττωμα ποιεῖ αὐτόν. ἐφοβεῖτο δὲ τὸν ἀχαιὸν, μὴ σωφρονίσθηται τοῖς καιροῖς Πτολεμαῖος δὲ τούτων ὅλων συλλογιζόμενος, ἀλλ' ἀσμενίζων ὠήθη ποιεῖ ἡγεμονικὸν πρόσφορον ἀεὶ δὲ παράδοξον, καὶ συλλήβδην ὠήθη ποιεῖ κοίλην συρίαν κεκτῆσθαι παραδόξως, οὐκ ὀλιγόριος ἦν ἡ ἡσυχίας, ἀλλ' ὑπὲρ δέον οἰκείως ἐλκόμενος, ὑπὸ τῶν σωμάτων ἐν ποιεῖ βίῳ ῥᾳθυμίας καὶ καχεξίας. πλὴν παραγενομένων τῶν ποιεῖ τὸν αὐτίπατρον, βραχέα προσκατεθεὶς καὶ καταμεμψάμενος ὠήθη τοῖς πεπραγμένοις τὸν αὐτίοχον, συνεχώρησε στρατιὰς ἐνιαυσίους. καὶ τούτοις μὲν ἐπικυρώσαντα τὰς διαλύσεις ἠξιοπίστησε σωσίβιον. αὐτὸς δὲ διαζίμας ὠήθη ζεῖσ μῆνας ἐν τοῖς κατὰ συρίαν καὶ φοινίκῃ τόποις, καὶ καταστησάμενος τὰς πόλεις, μετὰ ταῦτα καταλιπὼν τὸν αὐθρόμαχον τὸν ἀπὸ ξένιον στρατηγὸν ὡς πάντων τῶν προειρημένων τόπων ἀνέζευξε μετὰ τῆς ἀδελφῆς καὶ τῶν φίλων εἰς ἀλεξανδρείας. πρόδηλον τοῖς ἐν τῇ βασιλείᾳ πρὸς τὴν τοῦ λοιποῦ βίου προαίρεσιν τέλος ἐπιτεθεικὼς ποιεῖ πολέμῳ. αὐτίοχος δὲ τὰ ποιεῖ τὰς στρατιὰς ἀσφαλισάμενος πρὸς τὸν σωσίβιον, ἐπῆνετο κατὰ τὴν ἀρχῆς πρόθεσιν, ποιεῖ τὴν ὠήθη τὸν ἀχαιὸν πρᾶσσειν. τὰ μὲν οὖν κατὰ τὴν ἀσίαν, ἐν τούτοις ἦν. ῥόδιοι δὲ κατὰ τὸν προειρημένους καιροὺς ἐπειλημμένοι τῆς ἀφορμῆς ἣν κατὰ τὸν σεισμὸν τὸν γενόμενον πρὸ αὐτοῖς βραχεῖ χρόνῳ πρότερον, ἐν ᾧ συνέβη τόν τε κολοσσὸν τὸν μέγαν πεσεῖν καὶ τὰ πλεῖστα τῶν τειχῶν καὶ τῶν νεωρίων, οὕτως ἐχρήσαντο γοναικῶς καὶ πραγματικῶς τῇ γενόσει, ὡς μηβλάβης. μορθώσαντο δὲ μᾶλλον
" αὐτοῖς ἄπονον καὶ ἀνεύθυνον τὸ σύμπτωμα. τοσοῦτον ἄγνοια καὶ ῥᾳθυμία διαφέρει πρὸς ἀνθρώπους ἐπι
" μελείας καὶ φρονήσεως, περί τε βίου καὶ πράξεις καὶ τὰς κοινὰς πολιτείας, ὥστε τοῖς μὲν καὶ τὰς ἐπι-

τὰς ἐπὶ τὴν χίας βλάβην ἐπιφέρειν, οἷς λέ, ⊖ τὰς τοιαύτας ἐπανορθώσεις γίνεσθαι πρᾶγμα πάσας. οἱ γοῦν ῥόδιοι τό τε παρὰ βυζαντίων χειρωσάμενοι, ὃ μοι σύμπτωμα τοιοῦντες μέγα καὶ λεινὸν, αὐτοὶ λὲ σεμνῶς καὶ προσηκόντως κατὰ τὰς πρεσβείας χρώμενοι ταῖς ἐντεύξεσι μὴ ταῖς κατὰ μέρος ὁμιλίαις, εἰς τοῦτ' ἦγαγον τὰς πόλεις ⊖ μάλιστα τοὺς βασιλεῖς, ὥστε μὴ μόνον λαμβάνειν δωρεὰς ὑπερβαλλούσας, ἀλλὰ ⊖ χάριν προσοφείλειν αὐτοῖς τοὺς λιδόντας· ἱέρων γοῦ ⊖ γέλωνος, ὃν μόνον ἔσωκαν ἑβδομήκοντα μὴ πέντε ἀργυρίου τάλαντα, πρὸς τὴν εἰς ἔλαιον τοῖς ἐν τῷ γυμνασίῳ χορηγίαν, τὰ μὲν, πρᾶγμα, τὰ δ' ἐν χρόνῳ βραχεῖ παντελῶς, ἀλλὰ μὴ λέβητας ἀργυροῦς. μὴ βάσεις τούτων. καί τινας ὑδρίας ἀνέθεσαν. πρὸς λὲ τούτοις εἰς τὰς θυσίας ἑκατὸν τάλαντα. μὴ τὴν ἐπαυξιν τῶν πολιτῶν ἄλλα ἑκατὸν τάλαντα. χάριν τοίνυν τὴν πᾶσαν εἰς ἑκατὸν τάλαντα γενέσθαι δωρεάν. μὴ μὴν ἀτέλειαν τοῖς πρὸς αὐτοὺς πλοϊζομένοις ἔδοσαν. μὴ πεντήκοντα καπηλεῖα δισχίλιαι. μὴ τελωνεῖον τοσοῦτον διδόντες ὡς προσοφείλοντες χάριν, ἔσχον ἀνδριάντας ἐν τῷ τῶν ῥοδίων διείματι, στεφανούμενον ὑπὸ δήμου τῶν ῥοδίων, ὑπὸ δὲ δήμου τῶν συρακοσίων. ἐπηγγείλατο λὲ μὴ πολεμαῖος αὐτοῖς ἀργυρίου τάλαντα διακόσια, ⊖ σίτου μυριάδας ἀρταβῶν ἑκατόν. ξύλα λὲ ναυπηγήσιμα, μὴ πεντήρων μὴ δεκαζίκρων πεντήκοντα τετραγώνων πήχεις ἐμμέτρους τετρακισμυρίους, ἢ χαλκοῦ νομίσματος τάλαντα χίλια. συωνίου διχίλια. ὀθονίων ἰσοὺς διχιλίους. εἰς τὴν τοῦ κολόσσου κατασκευὴν, τάλαντα τριακόσια. οἰκοδόμους ἑκατόν. ὑποζυγίους διακοσίους καὶ πεντήκοντα. καὶ τούτοις καθ' ἕκαστον ἔτος εἰς ὀψώνιον, τάλαντα δεκατέτταρα. πρὸς λὲ τούτοις, εἰς τοὺς ἀγῶνας καὶ τὰς θυσίας ἀρτάβας σίτου μυριάδας διχιλίας. καὶ μὴν εἰς σιτομετρείαν δέκα τριήρων, ἀρτάβας δισμυρίας. καὶ τούτων ἔδωκε τὰ μὲν πλεῖστα παραχρῆμα. τοῦ δ' ἀργυρίου πάντος ὁ τρίτον μέρος. πρᾶγμα δισχίλιοι αὐτίχρηστος ξύλα ἀπὸ ἑκκαίδεκα πήχεως ἕως ὀκτὼ πήχεις εἰς φοινίκινα λόγχην μυρίας. σφῦρας ἑπτακοσίους. σίδηρον τάλαντα διχίλια. πίτυος τάλαντα χίλια. ἄλυκος ὑμᾶς, μεριτὰς χιλίους. ἀργυρίου πρὸς τούτοις ἑκατὸν ἐπηγγείλατο τάλαντα. χρυσοῦς δ' ἀνὴρ δέκα μὲν σίτου μυριάδας. τριχίλια λὲ μολίβδου τάλαντα, σέλευκος δ' ὁ πατὴρ αὐτιόχου, χωρὶς μὲν ἀτέλειαν τοῖς εἰς τὴν αὐτοῦ βασιλείαν πλοϊζομένοις. χωρὶς λὲ πεντήρεις μὲν δέκα κατῆς πεσμένας. σίτου δ' εἴκοσι μυριάδας. ⊖ μὲν ξύλων μὴ ῥητίνης μὴ βύσσου, μυριάδας πέντε. καὶ τάλαντων χιλιάδας. πρᾶγμα λὲ τοῦτο, πρεσβείας καὶ μισθοδότης. ἔτι δ' οἱ κατὰ τὴν ἀσίαν ὄντες δυνάσται τό τε, λέγω λὴ λιβύην. ὁλύμπιον. λιμναῖον. τάσ γε μὴν πόλεις τὰς ἐπὶ λαμβανομένας ἀνῃρῆσθαι κατὰ δύναμιν. οὐδ' ἂν, βλασθημήσαιτο ῥᾴδιος οὐδείς. ὥσθ' ὅταν μὲν τις εἰς τὸν χρόνον ἐμβλέψῃ ⊖ τὴν ἀρχὴν, ἀφ' οὗ συμβαίνει τὴν πόλιν αὐτῶν σωζεσθαι, καὶ λίαν θαυμάζειν, ὡς βραχεῖ χρόνῳ μεγάλως ἐπίδοσιν εἴληφε, περί τε τὴν κατασκευὴν βίους ⊖ τὰ κοινὰ τῆς πόλεως. ὅταν δ' εἰς τὴν δικαιοσύνην τοῦ τόπου ⊖ τὴν ἐξωθεν ἐπιφοράν καὶ συμπλήρωσιν τῆς εὐλαιμονίας, μηκέτι θαυμάζειν. μικροῦ δ' ἐλλείπειν δοκεῖν τοῖς καθήκουσι. ταῦτα μὲν ἂν εἰρήσθω μοι χάριν πρῶτον μὲν τῆς ῥοδίων πρὸς τὰ κοινὰ προσασίας. ἐπαίνου γάρ εἰσιν ἄξιοι καὶ ζήλου. δεύτερον λὲ τῆς τῶν νῦν βασιλέων μικροδοσίας, καὶ τῆς τῶν ἐθνῶν ⊖ πόλεων μικροψυχίας. ἵνα μεθ' οἱ βασιλεῖς τέτταρα καὶ πέντε προιέμενοι τάλαντα δοκῶσι τι ποιεῖν μέγα καὶ ξητῶσι τὴν αὐτὴν ὑπάρχειν αὐτοῖς εὐνοιαν καὶ τιμὴν παρὰ τῶν ἑλλήνων, ἣν οἱ πρότερον βασιλεῖς εἶχον. ἅτε πόλεις λαμβάνουσαι πρὸ ὀφθαλμῶν τὸ μέγεθος τῶν πρότερον δωρεῶν, μὴ λανθάνουσιν ἑαυτὰς μικροῖς καὶ τοῖς τυχοῦσι νῦν, τὰς μεγίστας ⊖ καλλίστας προϊέναι τιμάς. ἀλλὰ πειρῶνται δ' κατ' ἀξίαν ἑκάστοις τηρεῖν ὡς πλεῖστον διαφέρουσιν ἕλληνες τῶν ἄλλων ἀνθρώπων. ἅρπ λὲ τ' θεινῆς ὥρας ἐνισταμένης, ⊖ σρατηγοῦντος, ἀγόντας μὲν τ' αὐτῶν, ἀράτου λὲ πρειληφότος τὴν τῶν ἀχαιῶν σρατηγίαν. ἀφ' οὗ τούτων ἐπιτιθέμενοι τ' συμμαχικοῦ πολέμου τὴν ἐκβοπὴν, λυκοῦργος μὲν ὁ παρπάτης ἐπανῆκε πάλιν ἐξ αὐτολίας. οἱ λ' ἔφοροι φθονήσαντα τὴν διαβολὴν εὑρόντες λί ἣν ἔφυγε, μετεπέμποντο μὴ μετεκάλουν· ἀνθις δ' ὑπὸ λυκοῦργον. οὗτος μὲν τ' ἐτάττετο πρὸς πυθέαν δ' αὐτῶν. ὃς ἐτύγχανε τότε παρὰ τοῖς ἠλείοις σρατηγῶν, πρὸς τὰς εἰς μεσσηνίαν εἰσβολάς. ἄρατος λὲ παρειλήφει

τό,τε ξενικὸν δ' τῶν ἀχαιῶν καπεφθαρμένον. τάς τε πόλεις ὀλιγωρῶς διακειμένας πρὸς τὰς εἰσφοράς. ἀλλ' ἦν πρὸ αὐτῆς στρατηγὸν ἑωκέκατον, ὡς ἔπάνω προεῖπον κακῶς καὶ ῥαθύμως κεχρῆσθαι τοῖς κοινοῖς πράγμασιν. οὐ μὴν ἀλλὰ πρακαλέσας οὗς ἀχαιοὺς ἦ λαβὼν δίημα πρὸς τούτων, ἐνεργὸς ἐγίνετο πρὸς τὴν τοῦ πολέμου παρασκευήν. ἦν δὲ τὰ δέοντα τοῖς ἀχαιοῖς, ταῦτα. πεζοὺς μὲν δεῖν μισθοφόρους, ὀκτακισχιλίους ἱππεῖς δὲ πεντακοσίους. τῶν δ' ἀχαϊκῶν ἐπιλέκτους, πεζοὺς μὲν χιλίους. ἱππεῖς δὲ διακοσίους. εἶναι δὲ τούτων μεγαλοπολίτας μὲν χαλκάσπιδας, πεζοὺς μὲν πεντακοσίους. ἱππεῖς ἢ πεντήκοντα. ἦ οὓς ἴσους ἀρπεῖον. ἔδοξε δὲ ναῦς πλεῖν, δεῖς μὲν πρὸς τὴν ἀρκτὴν ἢ ὃν ἀρμενικὸν κόλπον. δεῖς δὲ κατὰ πάτραν καὶ δύμην καὶ τὴν ταύτῃ θάλατταν. ἄρατος μὲν οὖν ταῦτ' ἔπραττε, ἢ ταύτας ἔχειν τὰς παρασκευάς. ὁ δὲ λυκοῦργος καὶ πυθέας διατιμάμενοι πρὸς ἀλλήλους, ἵνα ταῖς αὐταῖς ἡμέραις ποιήσωνται τὴν ἔξοδον, πλεῦσαν εἰς τὴν μεσσηνίαν. ὁ δὲ στρατηγὸς τῶν ἀχαιῶν σωθεὶς τὴν ἐπιβολὴν αὐτῶν. ἦκεν ἔχων οὓς μισθοφόρους, καὶ τινας τῶν ἐπιλέκτων εἰς τὴν μεσσήνιον πόλιν παραβοηθήσων τοῖς μεσσηνίοις, λυκοῦργος δ' ὁρμήσας τὰς μὲν καλάμας χωρίον τι τῶν μεσσηνίων προδοσίᾳ κατέσχε. μετὰ δὲ ταῦτα προῆγε ποιούμενος συμμίξεις τοῖς αὐτωλοῖς. ὁ δὲ πυθέας παντελῶς ἐλαφρὸς ἐξελθὼν ἐκ τῆς ἡλιδος, καὶ κατὰ τὴν εἰσβολὴν τὴν εἰς μεσσηνίαν, δυσὶν ὥσι κωλυθεὶς ὑπὸ τῶν κορινθίων, ἀνέσχε. μόνος ὁ λυκοῦργος οὔτε συμμίξαι δυνάμενος τοῖς περὶ πυθέαν, οὔτ' αὐτὸς ἀξιόχρεως ὑπάρχων ἐπιβραχὺ προσβολὰς ποιησάμενος πρὸς τὴν ἔνλειαν, ἄπρακτος ἀνεχώρησε εἰς τὴν ὑπαρτὴν ἀπηλλάγη. ἄρατος δὲ διαπυθόμενος τοῖς πολεμίοις τὰ ἐπιβολὰς, ὅ καὶ λόγον ποιῶν ἡ προνοούμενος τὰ μέλλοντα συνετάξατο πρός τε παρασκευὴν πρασκευάζειν ἱππεῖς πεντήκοντα, ἢ πεζοὺς πεντακοσίους. ἢ πρὸς μεσσηνίους, ἵνα ὦσι ἴσοι θύρσις ἱππεῖς διαστείλωσι ἢ πεζοὺς. βαλόμενος τύρις μὲν τοῖς αὐθράσι προφυλάττειν τὴν τε τῶν μεσσηνίων χώραν καὶ μεγαλοπολιτῶν. ἢ πελληνῶν. ἔτι δὲ τῶν ἀρπείων. αὗται γὰρ αἱ χῶραι συντερμονοῦσαι τῇ λακωνικῇ, πρόκειντ' τῶν ἄλλων πελοποννησίων, πρὸς δὲ ἀπὸ λακεδαιμονίων πόλεμον. τοῖς δ' ἀχαϊκοῖς ἐπιλέκτοις ἢ μισθοφόροις, τὰ πρὸς τὴν ἡλείαν καὶ τὴν αἰτωλίαν ἐσκαμμένα μέρη τοῖς ἀχαΐας τηρεῖν· ταῦτα δ' ἀεμοσάμενος, ἤθελε δὲ μεγαλοπολίτας πρὸς αὐτὸν κατὰ δὲ τῶν ἀχαιῶν δίημα. ῥοιβαινε γὰρ οὗτοις προσφάτως ἀπὸ κλεομένους ἐπηκολουθηκότας τῇ παξίᾳ, ὃ δ' ἡλεῖος ὁμόνον ἐκ θεμελίων ἐσφαλμένους, πολλῶν μὲν ἐπιτυχεῖν, πάντων δὲ στανίζειν. τοῖς μὲν γὰρ φονήμασιν ἔμενον. ταῖς δὲ χορηγίαις κοινῇ ἢ κατ' ἰδίαν, πρὸς πᾶν ἀδυνάτως εἶχον. μόνον ἦν ἀμφισβητήσιος. φιλοτιμίας. ὀργῆς τ' ἐν ἀλλήλοις. πάντα πλήρη. οὐ γὰρ ἦν φιλεῖ πίπτειν, ἢ δοῦναι κοινὰ πράγματα, ἢ δοῦναι οὐ κατ' ἰδίαν βίους, ὅταν ἕλλειπωσιν αἱ χορηγίαι τὰς ἑκάστων ἐπιβολάς. πρῶτον μὲν οὖν ἀμφισβήτων ἐγγὺς τ' τειχισμοῦ τ' πόλεως. φάσκοντες οἱ μὲν, ῥυάζειν αὐτὴν δεῖν ἢ ποιεῖν τηλικαύτῃ, ἡλίκῃ ἢ τειχίζειν ἐπιβαλλόμενοι καθήκονται. ἢ φυλάττειν καιροῦ ποθήσαντος διωκήσονται, ἢ γὰ νῦν πρὸ δ' μέγεθος αὐτῆς ἢ τὴν ἐρημίαν ἐσφάλθαι. πρὸς δὲ τούτοις, εἰσφέρειν ὤοντο δεῖν οἰκητικοὺς δ' ξίτον μέρος τ' γῆς, εἰς τὴν τ' προσλαμβανομένων οἱ κυρίων αὐξανομένων. οἱ δ' οὔτε τὴν πόλιν ἐλάττω ποιεῖν ἐπέμενον, οὔτε δ' ξίτον τῶν κτήσεων δύσκολον εἰσφέρειν μέρος. μάλιστα τ' νόμων ἐπὶ πεντάκις γεγραμμένων, πρὸς ἀλλήλους ἐφιλονείκουν. οὐ ἔσωκε μὲν αὐτοῖς νομοθέτου αὐτήμενος· ἦν δὲ τῶν ἐπιφανῶν ἀνδρῶν ἐκ τ' ποδιπάτου, ἢ ταύτης τ' αἱρέσεως. τοιαύτης δ' οὔσης τ' ἀμφισβητήσεως, ποιησάμενος ἄρατος τὴν ἐνδεχομένην ἐπιφοφήν, κατέπαυσε τὴν φιλονικίαν αὐτῶν. ἐφ' οἷς δ' ἔλεξαν τ' πρὸς ἀλλήλους διαφορᾶς, γράψαντες εἰς σήλω, ἀνέθ'κε μὲν ἦκε πρὸς τὴν τῶν ἀχαιῶν σώοδον. οὐ δὲ μισθοφόρους σωέστησε λευκῷ δὲ φαραιεῖ, ὀλίγῳ δ' τοῦτον ἐπιφορᾶτην εἶν τότε τ' ἐντελείας τ' παξικῆς. οἱ δ' ἡλεῖοι δυσαρεστούμενοι δὲ πυθέᾳ, πάλιν ἐπεισάσαντο στρατηγὸν πρὸ τῶν αὐτωλῶν, θυεπίσαν. ὃς τηρήσας τὴν τῶν ἀχαιῶν σώοδον, ἢ πρὸ λαβὼν ἱππεῖς μὲν ἑξήκοντα, πεζοὺς δὲ μυρίους, ὀλιγώρησε ἢ ἐλθὼν δι' τ' φαραϊκῆς, κατέβραμε τὴν χώραν, ἕως τ' αἰγιάλου. ἐπολεμάσαμος δὲ λείαν ἱκανήν. ἐποιεῖτο τὴν ἀποχώρησιν ὡς ἐπὶ λεόντιον. οἱ δὲ δεῖν λύκον σωέντες δ' γεγονὸς,

ἐβοήθουν

ἐβοήθουν κατὰ κράτος. συμβάντες δὲ τοῖς πολεμίοις, ἢ συμμίξαντες ἀλλήλοις ἐφόδου, κατέβαλον μὲν αὐτῶν εἰς τετρακοσίους. ζωγρείᾳ δ' ἐλάβοντο εἰς πλείους. ἐν οἷσι ἦσαν ἐπιφανεῖς ἄνδρες, φοινίκαρχος. αὐτάνωρ. κλέαρχος. βύκανος Ἀρκάς. ἀρισταίνετος. νικόστρατος. ἀσπάσιος. τῶν δ' ἄλλων μὲν τοὺς ἀποσκιδνῶντας ἐκυρίευσαν πάντας. κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν καιρὸν ὁ τῶν Ἀχαιῶν ναύαρχος, ἀλλοδαπὸς ἐὼν γένος, ἧκεν ἔχων οὐ πολὺ λείποντα τῶν ἑκατὸν σκαφῶν. ἀνθορμίσας ἐπὶ τὸν Ἀσωπὸν ποταμόν, ἐπλευσε πρὸς Χαλκίδα. τῶν δ' ἐβοηθησάντων, ἐκυρίευσε δύο μακρῶν πλοίων αὐτάνδρων. ἔλαβε δὲ καὶ κέλητα σὺν ὀλίγοις ἀπόλιτον, ὁμοῦ σὺν πληρώμασι. συμφαμένων δὲ τῶν τε κατὰ γῆν καὶ τῶν κατὰ θάλατταν λαφύρων σὺν τῷ αὐτῷ καιρῷ, καὶ σωμαχείσης ἀπὸ τούτων προσόδου καὶ χορηγίας ἱκανῆς ἐτύγχανε τοῖς τε στρατιώταις θάρσος ἐπὶ τῶν ὀφωνίων κομιδῆς. τοῖς τε πόλεσιν ἐλπὶς ἐπὶ τὸ μὴ βαρυνθήσεσθαι ταῖς εἰσφοραῖς. ἅμα δὲ τοῖς προειρημένοις σκηνὰς λαΐδας νομίζων ἐπὶ τὸ βασιλέως ἀνήκειν, δι' ἃ τινὰ τῶν χρημάτων ἐλλείπειν αὐτὸν τῶν κατὰ τὰς συντάξεις ὁμολογηθέντων, ἃς ἐποιήσατο πρὸς Φίλιππον, ἐξαπέστειλε λέμβους πεντεκαίδεκα, μετὰ δύο τριήρους τὴν ἐπιβολὴν τῆς κομιδῆς τῶν χρημάτων· οἱ καὶ κατέπλευσαν εἰς Δευκάδα· πάντων αὐτῷ ὡς φίλοις προσδεχομένων, διὰ τὴν γενομένην κοινοπραξίαν. ἄλλο μὲν οὐκ ἔφθασαν οὐδὲν ἐργάσασθαι κακόν, οὐδ' ἐδυνήθησαν. ἀγαθύνῳ δὲ καὶ κασάνδρῳ τοῖς κοινθίοις ἐπιπλέουσι ταῖς ταυρίωνος ναυσὶ, καὶ συγκαθορμισθεῖσιν ὡς φίλοις μετὰ τεττάρων πλοίων, παραπονήσαντες ἐπέθεντο. καὶ συλλαβόντες αὐτούς τε καὶ τὰ πλοῖα, πρὸς σκηνὰς λαΐδας ἀπέπεμψαν. μετὰ ταῦτα ποιησάμενοι τὴν ἀναχώρησιν ἐκ Δευκάδος, καὶ πλεύσαντες ὡς ἐπὶ μαλέαν, ἐλπίζοντο καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν ἐμπόρους. ἤδη δὲ μειουμένου σιταπλοῦντος, καὶ τοῦ αὐτοῦ ταυρίωνα κατολιγωρούντων τῶν ἄρτι ῥηθεισῶν πόλεων πρὸ φυλακῆς, ἄρατος μὲν ἔχων τοὺς ἐπιλέκτους, ἐφώρμησε τῇ τοῦ σίτου κομιδῇ τοῦ τὴν ἀρχαίαν· δυσπορίας δὲ τοῖς ἀπόλοις ἔχων, ἐξώκελλε βουλόμενος κατασύρας τὴν τῶν τειταίων χώραν· οἱ δὲ τοῦ λύκου καὶ δημοδόκου τῶν Ἀχαιῶν ἱππάρχων, συνέντες τὴν ἐκ τῆς ἁλιάδος τῶν ἀπόλων ἔξοδον, ἐπισυναγαγόντες τοὺς δημότους καὶ τοὺς παραιβεῖς καὶ φαρκιεῖς, ᾗ δὲ τούτοις ἔχοντες τοὺς μισθοφόρους, ἐνέβαλον εἰς τὴν ἁλείαν. παραγενόμενοι δ' ἐπὶ φύξιον καλούμενον, τοὺς μὲν δυζώνους καὶ τοὺς ἱππεῖς, ἀφῆκαν εἰς τὴν καταδρομήν. τὰ δὲ βαρέα τῶν ὅπλων, ἔκρυπτον τοῦ αὐτοῦ προειρημένου τόπου. ἐκβοηθησάντων δὲ παυσημεὶ τῶν ἁλείων ἐπὶ τοὺς καταβεβηκότας καὶ προσκεκειμένους τοῖς ἀποχωροῦσιν, ἐξαναστάντες οἱ τοῦ αὐτοῦ λύκου, ἐπέθεντο τοῖς προσπεπωκόσι. τῶν δ' ἁλείων οὐ μεμενόντων τὴν ὁρμήν, ἀλλ' ἐξ ἐπιφανείας καταπέντων, ἀπέκτειναν μὲν αὐτῶν εἰς πλακοσίους. ζωγρείᾳ δ' ἔλαβον ὀγδήκοντα. ἐκομίσαντο δὲ καὶ τὴν τοῦ αὐτοῦ λαθεῖσαν λείαν ἀσφαλῶς. ἅμα δὲ τούτοις ὁ ναύαρχος τῶν Ἀχαιῶν ποιησάμενος ἀναβάσεις πολυνακίς εἰς τε τὴν καλυδωνίαν καὶ ναυπακτείαν, τήν τε χώραν κατέσυρε, καὶ τὴν βοήθειαν ἀπέκρυπτε. ἔλαβε δὲ καὶ κλεόνικον τὸν ναυπάκτιον. ὃς δὲ πρόξενος ὑπῆρχεν τῶν Ἀχαιῶν, πολλὰ μὲν οὐκ ἐπράθη, μετά τινα χρόνον, ἀφείθη χωρὶς λύτρων. κατὰ δὲ τοὺς αὐτοὺς χρόνους ἀγήτας ὁ τῶν αἰτωλῶν στρατηγὸς, συναγαγὼν παυσημεὶ τοὺς αἰτωλοὺς, ἐλεκλάτησε μὲν τὴν τῶν ἀκαρνάνων χώραν ἐπιπορευθεὶς πορθῶν πᾶσαν ἀλλὰ τὴν ἤπειρον. οὗτος μὲν τοῦ ταῦτα πράξας, ἐπανελθὼν διαφῆκε τοὺς αἰτωλοὺς εἰς τὰς πόλεις. οἱ δ' ἀκαρνᾶνες ἀντεμβαλόντες εἰς τὴν στρατιὰν, καὶ νικῶ τοῦτο ποιοῦντες, αἰχρῶς μὲν ἀπελαβῶς τε μὴν ἐπανῆλθον. οὐ βουλομένων αὐτοὺς ἐπιδέξασθαι τῆς στράτου, δι' ὃ νομίζων ἐνέδρας ἕνεκα ποιεῖσθαι τὴν ἀποχώρησιν. ἐπένθει δὲ καὶ τοῦτο φανοτεῖς πάλιν προδοσίᾳ, θιὸν δὲ βόρρᾳ. ἀλέξανδρος ὁ τεταγμένος ὑπὸ τοῦ φωκίδος ὑπὸ Φιλίππου, συνέβησατο πρᾶξιν τοῖς αἰτωλοῖς ἀπάτυνος ἰάσιος ὅσα ἐτύγχανεν ἐπ' αὐτῷ τεταγμένος ὑπὸ τοῦ φανοτέων πόλεως. ὃς ἀπεμπόμενος πρὸς ἅπαντα τὸν τῶν αἰτωλῶν στρατηγὸν, ὡμολόγησε τὴν ἄκραν αὐτοῖς παραδώσειν τὴν ἐν τοῖς φανοτεῦσι. καὶ τοῦτο ὅρκους ἐποιήσατο καὶ συνθήκας. παραγινομένης δὲ τῆς ταχείσης ἡμέρας, ὁ μὲν ἀπάτας ἧκεν ἔχων τοὺς αἰτωλοὺς νυκτὸς πρὸς τοὺς φανοτεῖς· οἱ τοὺς μὲν λοιποὺς ἐν ἀποκρύφοις κρύψας, ἔμεινε. τοὺς δ' ἐπιτηδείους τριάκοντα τοὺς ἑκατὸν ἐπιλέξας, ἀνέστειλε πρὸς τὴν ἄκραν. ὁ δ' ἐλέξανδρον ἑτοίμου

εἶχε μετὰ στρατιωτῶν ἐν τῇ πόλει. οἱ δὲ νεανίσκους παραλαβὼν κατὰ τοὺς ὅρκους, εἰσῆγε πάντας εἰς τὴν ἀκρόπολιν. τῶν δὲ πολλοὶ μὲν ἀλέξανδρον οὐθέως ἐπεισπεσόντων, οἱ μὲν ἐπίλεκτοι τῶν ἀπωλοῦν ἐάλωσαν. ὁ δ' ἀγήτας, ἐπιγνωμένης ἡμέρας, ἐξεισ ἀγγέλους, ἄνθρωπος ἐπανῆγε τὴν δύναμιν. οὐκ ἀνοικείως πράγματι πολυπλοκώτατος. τοῖς πολλάκις ὑφ' ἑαυτοῦ πρατ[ομένοις. κατὰ δὲ τοὺς αὐτοὺς καιροὺς, φίλιππος ὁ βασιλεὺς κατέλαβε βυλάζωρα μετὰ τὴν οὐσίαν πόλιν ἐν πελαγονίᾳ. ὡς λίαν εὐκαίρως κειμένην πρὸς τὰς εἰσβολὰς τὰς ἀπὸ θεσσαλονίκης εἰς μακεδονίαν, ὥστε διὰ τὴν πράξεως ταύτης ὀχλον ἀπολελῦσθαι τὸν φόβον τοῦ κατὰ θεσσαλονίκους. οὐ γὰρ ἔπ[αδ]ιον ἦν αὐτοῖς ἐμβαλεῖν εἰς μακεδονίαν. κρατοῦντος φιλίππου τῶν εἰσόδων διὰ τῆς προειρημένης πόλεως. ἀσφαλισάμενος δὲ ταύτην, χρυσόγονον μὲν ἐξαπέστειλε κατὰ πολλήν, ἐπισυνάξοντα τοὺς ἄνω μακεδόνας, αὐτὸς δὲ παραλαβὼν τοὺς ἐκ θετ[τ]αλίας καὶ τὴν ἀμφαξίτιδος, ἦκεν ἔχων εἰς ἔδεσσαν. προσδεξάμενος δ' ἐνταῦθα τοὺς μετὰ χρυσογόνου μακεδόνας, ἐξώρμησε μετὰ πάσης δυνάμεως. καὶ παρῆν ἐκ ταῖος εἰς λάρισαν. κατὰ δὲ ὀλιγὸν ἐνδρῶν, νυκτοπορίᾳ χρησάμενος, ὑπὸ τὴν ἑωθινὴν, ἦκε πρὸς μελίτειαν. ὡς προσθεὶς τὰς κλιμακίδας τοῖς τείχεσι, κατεπείραζε τῆς πόλεως. ὡς μὲν οὖν αὐτίκα καὶ παραδόξως κατεπλήξατο τοὺς μελιτωεῖς, ὥστε ῥᾳδίως ἂν, κρατῆσαι δὲ πόλεως. ὡς δὲ παραπολὺ γενέσθαι τὰς κλίμακας ἐλάττους δὲ χειρὸς, διεψεύσθη τ' πράξεως. ἐνῷ δὴ γε μάλιστ' ἂν τις ἐπιτιμήσειε τοῖς ἡγουμένοις. εἴτε γάρ τινος μνησικίαν προγόναν πεποιημένοι, μὴ δ' ἐκμεθησάμενοι τείχη. κρημνοὺς. ἕτερα τῶν τοιούτων, λίαν ἐπιβάλλονται ποιεῖσθαι τὴν εἴσοδον, αὐτόθεν ἀσκέπτως παραπίπτουσαν πόλιν καταληφόμενοι, τίς οὐκ ἂν, τοῖς τοιούτοις ἐπιτιμήσειεν. εἶτ' ἐκμεθησάμενοι δ' καθ' ἑαυτοὺς, κἄπειτα τὴν κατασκευὴν τῶν κλιμάκων καὶ καθόλου τῶν τοιούτων ὀργάνων ἃ μικρὰν ἐχόντων τὴν ἀχολίαν, ἐν μεγάλῳ πίστωσι τὴν αὐτῶν πεῖραν, εἰκῆ. ὡς τοῖς τυχοῦσιν ἀνθρώποις ἐγχειρίζοιεν, ὡς οὐκ ἄξιον ἐγκαλεῖν. οὐ γὰρ ἔστιν ὡσὶ τῶν τοιούτων πράξεων, ἢ μὴ ποιῆσαί τι τῶν δεόντων, ἢ μηδὲν παθεῖν λεινόν. ἀλλ' ἅμα τοῖς ἀποτυχίαις ἕπεται βλάβη. κατὰ πολλοὺς χρόνους αὐτὸν ἓν τὸ πράττειν καιρὸν, κίνδυνος πολὺ δὲ ἀείστους τῶν αὐθρώπων. ἐπὶ δὲ μᾶλλον κατὰ τὰς ἀπολύσεις ὅταν ἅπαξ καταφρονηθῶσι. πολλὰ δὲ καὶ λίαν τῶν τοιούτων ἔστι παραδείγματα. πλείοις γὰρ ἂν εὕροι τις τῶν ἀποτυχόντων ἐν ταῖς τοιαύταις ἐπιβολαῖς. τοὺς μὲν, ἀπολωλότας. τοὺς δ' εἰς ἓν ἔχατον παραγεγονότας κίνδυνον, τῶν ἁλαβῶς ἀπολελυμένων. πρός γε μὴν τὸ μέλλον ὁμολογουμένως, ἀπιστίας καὶ μῖσος ἐξοράζονται κατ' αὐτῶν. ἐπὶ δὲ φυλακὴν παραγγέλοισι πᾶσιν. οὐ γὰρ μόνον τοῖς παροῦσιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ὑστέροις δ' γενοῖς, χρόνον τινὰ παράγγελμα δίδοται προσέχειν αὐτοῖς καὶ φυλάττεσθαι. διότερ οὐδέποτε τὰς τοιαύτας ἐπινοίας εἰκῆ χρηστέον, οὐ τὰ πραγμάτων τατ[ομένοις. ὁ δὲ χρόνος τῆς ἐκμεθήσεως καὶ κατασκευῆς τῶν τοιούτων, οὐχερὴς καὶ ἀνάπλεως, ἐὰν λαμβάνηται μεθοδικῶς. νῦν μὲν οὖν δ' συνεχὲς τῆς μνήσεως ἀποδοτέον. πολὺ δὲ τοιούτου γένους πάλιν μεταλαβόντες ἁρμόζοντα καιρὸν καὶ τόπον κατὰ τὴν πραγματείαν, πειρασόμεθα ῥηθυμολογεῖσθαι, πῶς ἄν τις ἥκιστα πολὺ τὰς τοιαύτας ἐπιβολὰς ἁμαρτάνοι· ὁ δὲ φίλιππος μεταβουλευθεὶς δὲ πράξεως καὶ κατασρατοπεδεύσας πολὺ δ' ἐνιαυτὸν παταμὸν, σωπῶ τὰς παρασκευὰς ἐκτετῆς λαρίσης καὶ τῶν ἄλλων πόλεων. ἃς ἐποιήσατο κατὰ χειμῶνα πρὸς τὴν πολιορκίαν· ἡ δὲ ὅλη προθέσις ἦν αὐτοῦ δὲ πράτειας. ἐξελεῖν τὰς φθιώτιδας καλουμένας θήβας. ἡ δὲ πόλις αὐτὴ κεῖται μὲν οὐ μακρὰν ἀπὸ τ' θαλάττης. ἀπέχουσα λαρίσης ὡς τεσσαράκοντα σταδίους. ἐπέκειται δὲ εὐκαίρως τῇ τε μαγνησίᾳ καὶ τῇ θετταλίᾳ· καὶ μάλιστα δὲ μὲν μαγνησίας, τὴν τῶν δημητριέων χώραν. τ' δὲ θετταλίας, τὴν τῶν φαρσαλίων καὶ φερέων. ἐξῆς δὲ τό τε κατεχόντων αὐτὴν τῶν ἀπωλῶν, δ συνεχῶς ποιουμένων τὰς ἐπιβολὰς, μεγάλα συνέβαινε βλάπτεσθαι, τούς τε δημητριεῖς καὶ τοὺς φαρσαλίους. ἔτι δὲ λαρισαίους. πολλάκις γὰρ ἐποιοῦντο τὰς καταβολὰς, ὡς ὠσὶ δ' καλούμενον ἀμυκλικὸν πεδίον. διότερ ὁ φίλιππος οὐκ ἐν μικρῷ τιθέμενος, μεγάλην ἐποιεῖτο σπουδὴν, ὥστε τ' κατακράτος ἐξελεῖν αὐτήν. σωπῶ δὲ τῶν κατα-

πλῶν

πελτῶν μὲν ἑκατὸν πεντήκοντα, πεζοβολικῶν δὲ ὀργάνων πέντε καὶ εἴκοσι, προσῆλθε ταῖς
Θήβαις. καὶ ἀνελὼν σφετέρου πεδίον εἰς τρία μέρη, ἀπέλαβε τὸ μὲν ἐξ τούτου τῆ πόλεως· καὶ
ᾧκησε μὲν ἐνί, τοῦτο δὲ σκόπιον ἔστρατοπέδευσε. τὸ δ' ἄλλο τοῦτο δὲ καλούμενον Ἱλιοδόπιον. τὸ
δὲ τρίτον εἶχε κατὰ τὸ τῆς πόλεως ἐπορκείμενον ὄρος. τὰ μὲν μεταξὺ τῶν στρατοπέδων τάφρῳ
καὶ παλῷ χάρακι παλαβὼν, ὠχυρώσατο. πρὸς δὲ τὰς πύργους ξυλίναις ἀσφαλίσατο, καὶ
τὰ πλέθρον ἑκάστας ἀπὸ μετὰ φυλακῆς τῆ ἀρκούσης. ἐξῆς δὲ τούτοις τὰς πέντε σκηνὰς ἀθροί-
ας ὁμοῦ πάσας, ἤρξατο προάγειν τὰ μηχανήματα πρὸς τὴν ἄκραν. ἐπὶ μὲν δὴ ἡμέρας ἑξῆς
τὰς πρώτας, οὐδὲν ἠδύνατο προβιβάζειν τῶν ἔργων, δι' ὀχυρότητα· ἐπεὶ δὲ γενναίως ἡ πειθαρχία ἀμύνεσθαι τοὺς
ἐκ τῆ πόλεως. ἐπειδὴ δὲ τὴν σωρείχειαν ἐν ἀκροβολισμῶν καὶ ὀλίγοις τῶν βελῶν οἱ προ
κινδυνεύοντες τῶν ἐκ τῆ πόλεως, οἱ μὲν, ἔπεσον, οἱ δὲ, κατέξαναπαύσαντο, τό τε βραχεί-
ας ἐνδόσεως γινομένης, ἤρξαντο τῶν ὀρυγμάτων οἱ μακεδόνες. τῇ δὲ σωρείχεια, καίπερ αὐτὴ
βαίνοντος τῆ χωρίς, μόλις ἐννατοῖοι πρὸς δ' τεῖχος ἐξίκοντο. μὴν δὲ ταῦτα ποιούμενοι τὴν ἐρ
πασίαν ἐκ παλοχῆς. ὡς τε μηδ' ἡμέρας, μήτε νυκτὸς παλείπειν, ἐν τρισὶν ἡμέραις, δύο πλέ
θρα τῆ τείχους ἔπωρυξαν ἡ μετασύλαξαν. τῶν δ' ἐρυσμάτων οὐ δυναμενῶν ἐπιφέρειν τὸ βάρος,
ἀλλ' ἐνδόντων πρὸς τὸ σωέχειν δὲ τεῖχος, πρὸς τῆ πῦρ βαλεῖν τοὺς μακεδόνας. ἐνεργὸν δὲ ποιησαμέ
νων τὴν αὐτὰ κάθαρσιν τῆ πλώματος ἡ παρασκευασαμένων πρὸς τὴν εἴσοδον. ἤμελλόν τε ἤδη
διάζεσθαι, καταπλαίοντες παρέδοσαν οἱ θηβαῖοι τὴν πόλιν. ὁ δὲ φίλιππος ἀφ' τῆ πράξεως
ταύτης ἀσφαλισάμενος τὰ κατὰ τὴν μαγνησίαν ἡσυχίαν, ἀφείλετο τοὺς μεγάλους ὠ-
φελείας τῆ αὐτολῶν. ἀπεδείξατο δὲ ἡ τοῖς αὐτῆ δυνάμεσιν, ὅτι δικαίως ἐπαινέθη τοῦτο πρὸ
τὸν λεόντιον ἐθελοκακήσαντας πρότερον, ἐν τῇ πρὸ τοῦτο παλαιᾷ πολιορκίᾳ. γενόμενος δὲ
κύριος τῶν θηβῶν, τοὺς μὲν ἀρχοντας οἰκήτορας ἀπεδείξατο. μακεδόνας δ' εἰσοικί
ας, φιλίππα τὴν πόλιν αὐτὶ θηβῶν κατωνόμασεν· ἤδη δ' αὐτῷ συντετελεσμένα τὰ κατὰ
τὰς θήβας, πάλιν ἦκον ἐπὶ τῶν δαλύσεων, πρὸς τε χίωνα καὶ σόλωνα καὶ βυζαντίους πρέσβεις,
καὶ πρὸς πολεμαίδα τῆ βασιλέως. ὅτι πρὸ πολλοστοῦ ἀποκρίσεις δοὺς τοῖς πρότερον, καὶ φήσας
οὐκ ἀλλότριον εἶναι δαλύσεως, ἔπεμψε κελεύσας ἀθρόους πίρανα λαμβάνειν καὶ τῶν αὐτολῶν·
αὐτὸς δὲ φίλιππος δαλύσεως ὠλιγώρει. τὸ δὲ πράττειν τῶν ὀξέως αὐτέχετο. διόπερ ἀκούων θρᾴ
σκων δαλαίδου λέμβοις πολλοῖς μαλέαν λιμένος, καὶ πᾶσι τοῖς ἐμπορίοις ὡς πολεμίοις χρῆσθαι.
πρεσβευσαμένων δὲ τῶν ἰόνων τινὰ πολοίων ἐν λθυκάδι σωσωσμένων, καταρτίσας δώδε
κα μὲν καταφράκτους ναῦς, ὀκτὼ δ' ἀφράκτους. ξιάκοντα δ' ἡμιόλους, ἔπλει λιβύσσου. ὡς ἐν
δὲν μὲν καταλαβεῖν ἢ τοὺς ἰλλυρίους. καθόλου δὲ μετέωρος ὢν τοὺς ἐπιβολοὺς, ἦν δὲ καὶ τῆ
αὐτολῶν πόλεμον. δι' ὃ μηδὲν πω συνιέναι τῆ ἐν ἰταλίᾳ γενομένων. ξυνέβαινε ἢ καθ' ὃν καιροὺς
ἐπολιόρκει τὰς θήβας φίλιππος, ἢ τῆ ῥωμαίους ὑπὸ αὐνίβα τῇ πρὸ τυρρηνίαν μάχη. τὴν
ἢ φήμην ὑπὲρ τῆ περὶ τῶν; μηδέπω πρὸς πεπωκέναι δοῖς ἕλλησιν. ὁ ἢ φίλιππος τῆ λέμβων ὑ-
στερήσας, ἡ καθορμισθεὶς πρὸς κέγχρεαις, τὰς μὲν καταφράκτους ναῦς ἐξαπέστειλε, συντάξας
περὶ μαλέαν πρεῖσθαι δὲν πλοῦν, ὡς ἐπ' αὐτὸν ἢ παξῶν. τὰ ἢ λοιπὰ τῆ πλοίων ὑπερεισθμίζας
ἐν λεχαίῳ. πρὸ ἡγήσατο πᾶσιν ὁρμεῖν. αὐτὸς ἢ καὶ σπουδὴν ἦκε μὲν φίλων, ἢ δὲν τῆ νεμέων παν
ήγυριν εἰς ἄργος. ἄρτι δ' αὐτῆ θεωμένῳ δὲν ἀγῶνα δὲν γυμνικὸν, πλὴν ἐκ μακεδονίας γραμματοφό
ρος. ἀπήγγελε

πρὸς δὲ τούτοις ἐξ οἰκίας ὁρμώμενον τοιαύτης, ἣ μάλιστα πάντα τὸν ἀεὶ τῶν ὅλων ἐλπίδας ἐφίεται. πλὴν ὅτε Φίλιππος ὡς εἶπον, τότε μὲν αὐτῷ τῷ δημοσίᾳ τὰ προσπεπτωκότα δι' ἐπισολῆς ἐδήλωσε. μὴ ἢ ταῦτα σιωπᾶν δὲ φίλους, ἢ παρούλιον ἐνεδίδου, τοῦ τε πρὸς Ἀπολλοὺς διαλύσεως. ὄντων δὲ μὴ τῶν τοῦ δὲν ἄρα νῦν δοκεῖ ἀλλοτρίων διεξαγωγῆς, τῷ δοκεῖν ὑποδεξίους ὄντας τῷ πολέμῳ ποιεῖσθαι τὴν διάλυσιν, οὕτως ὁ βασιλεὺς οὐδὲ δὲ προσθυτὰς ἐπὶ προσδεξάμενος, δὲ κοινῇ πράττοντας τὰ τοῦ τὰς διαλύσεις πλαχοῦμα κλεόνικον μὲν δὲν ναυπάκτιον πρὸς δὲ Ἀπολλοὺς διεπέμψατο· κατέλαβε δὲ ἐπὶ τοῦτον ἐκ δὲ Ἀχαιολωσίας ἐπιμένοντα τὴν τῶν Ἀχαιῶν σύνοδον. αὐδὲς δὲ πλαλαβὼν ἐκ κορίνθου τὰς ναῦς μὴ τὴν πεζὴν δύναμιν, ἦκεν ἔχων εἰς Ἄκριον. μὴ προσελθὼν δὲ λασιώνα, μὴ δὲν ἐν τοῖς τοῦ τοιούτοις πύργον πλαλαβὼν. μὴ θυὸ πικεισθεὶς ὡς ἐμβαλὼν εἰς τὴν ἀλείαν, τῷ μὴ δοκεῖν λίαν ἕτοιμος εἶναι πρὸς τὴν τῷ πολέμῳ καὶ πάλυσιν. μὴ δὲ ταῦτα δὲ λὶς ἢ ξὶς αὐακάμψαντος τῷ κλεονίκου, δομενίων τῶν Ἀπολλώνων εἰς λόγους σφίσι συνελθεῖν ἐπώκουσε. ἢ παντ' ἀφεὶς τὰ τῷ πολέμῳ, πρὸς μὲν τὰς συμμαχίδας πόλεις γραμματοφόρους ἐξαπέστειλε. πλακαλῶν τε μπειν δὲ συνεδρεύσοντας ἢ μηδέξοντας θυ ὥσπερ τῶν διαλύσεων κοινολογίας. αὐδὲς δὲ λαβὰς μὲν τῷ δυνάμεως, μὴ κατασρατοπεδεύσας τοῦ πάνορμον, ὃς δὲ ἐστὶ τῷ πελοποννήσου λιμὴν κεῖται δὲ κατανπικρὺ τῷ τῶν ναυπακτίων πόλεως, αὐέμενε δὲ τῶν συμμάχων συνέδροις. κατὰ ἢ δὲν καιρὸν οὗτον καθ' ὃν ἔδει συναθροίζεσθαι δὲ προφημένους, πλεύσας εἰς ζάκυνθον, λὶ αὐτῷ κατεσκάφη τὰ κατὰ τὴν νῆσον. μὴ πεζὴν αὖθις αὐαπλέων. ἤδη δὲ μὴ τῶν συνέδρων ἠθροισμένων ἐξέπεμψε πρὸς δὲ Ἀπολλοὺς, ἄρατον καὶ ταυρίωνα. καί τινας τῶν ἡκόντων ἅμα τούτοις, οἱ μὴ συμμίξαντες τοῖς Ἀπολλοῖς παυδημεὶ συνηθροισμένοις ἐν ναυπάκτῳ, ὁραχέα διαλεχθέντες, μὴ θεωροῦντες αὐτῶν τὴν ὁρμὴν τὴν πρὸς τὰς διαλύσεις, ἐπλέον δὲ πρὸς φιλιππον, χάειν τῷ διαφθῆσαι πολὺ τούτων. οἱ δ' Ἀπολλοὶ πευσθέντες διαλύσασθαι δὲν πόλεμον, ἐξαπέστειλον ἅμα τούτοις πρέσβεις πρὸς δὲν φίλιππον, ἀξιοῦντες πλαληφέναι μὲν τῷ δυνάμεως πρὸς σφᾶς. ἵνα τῷ κοινολογίας ἐκχειρὸς γένωνται, τύχη τὰ πράγματα, τῷ ἁρμοζούσης διεξαγωγῆς. ὁ δὲ βασιλεὺς ὁρμηθεὶς τοῖς πλακαλεσμένοις, διέπλευσε μὲν τῷ δυνάμεως, πρὸς τὰ λεπτόμενα κοῖλα τῷ ναυπακτίας. ἀπὸ πόλεως, εἰκοσι μάλιστα σταδίους ἀφέστηκε. σρατοπεδεύσας ἢ ἀναλαβὼν χάρακι τὰς νῆσας μὴ τὴν πλέμβολὴν, ἔμενε προσενέχων δὲν καιρὸν τῷ ἐντεύξεως. δὲ δ' Ἀπολλοὶ χωρὶς τῷ ὅλων ἦκον παν δημεί. ἢ διαχόντες ὡς δύο σάδια τῷ φιλίππου πλεμβολῆς, διεπέμποντο μὴ διελέγοντο πολὺ τῷ ἐνεσώτων. δ' μὲν δὴ πρῶτον ὁ βασιλεὺς, πάντας ἐξέπεμψε δὲ ἥκοντας πλὰ τῶν συμμάχων· κελεύσας δὲ τούτοις προτείνειν τὴν εἰρήνην τοῖς Ἀπολλοῖς, ὡς ἔχειν ἀμφοτέρους ἃ νῦν ἔχουσι. διεξαμένων δὲ τῶν Ἀπολλῶν ἐτοίμως, δ' λοιπὸν ἤδη πολὺ τῶν κατὰ μέρος συνεχῆς ἐπίνοντο διαπορεῖν πρὸς ἀλλήλους, ὧν τὰς μὲν πλείστας πλήσομεν, δὲ δ' μικρὸν ἔχειν ἄξιον μνήμης. τῷ δ' ἀγελάου τῷ ναυπακτίου πλανέστατος ποιησόμεθα μνείαν, ἢ κατὰ τὴν πρώτην ἔντευξιν ἐχρήσατο, πρός τε δὲν βασιλέα δὲ δὲ πλόντας συμμάχους. ὃς ἔφη δεῖν, μάλιστα μὲν, μηδέποτε πολεμεῖν δὲ ἕλληνας ἀλλήλοις. ἀλλὰ μεγάλων χάειν ἔχειν δοῖς θεοῖς, εἰ λέγοντες ἓν δὲ ταυδὲ πάντες, δὲ συμπολέκοντες τὰς χεῖρας, καθάπερ οἱ δὲ ποταμοὶς διαβαίνοντες, δυώαντο τὰς τῶν βαρβάρων ἐφόδους ἀποβιβόμενοι, συασώζειν σφᾶς αὐδὲ δὲ τὰς πόλεις. οὐ μὴν, ἀλλ' εἰ δὲ πλάπαν οὔπω μὴ δυνατὸν, κατά γε δὲ πλὸν, ἀξίου συμφονεῖν δὲ φυλάττεσθαι, προειδομένους δὲ βάρος τῷ σρατοπέδων ἢ δὲ μέγεθος τῷ συνεσῶτος πρὸς τοὺς δυνάμεσι πολέμους. πλῆθος δὲ ἐστὶ παντὶ δοῦ δὲ μεχρίους πολὺ τὰ κοινὰ πανυπάρχοντι ἢ νῦν, ὡς ἐάν τε κελτογαλάτοι ρωμαίων, ἐάν τε ρωμαῖοι κελτογαλατῶν γενόμενοι δοῦ πολέμῳ, δι' τι κατ' οὐσίαν εἰκὸς ἐστὶ δὲ κρατήσαντας, τοὺς τὰς ἴππους λιωτῶν ἢ σκελιωτῶν μεῖναι δυνατείαις. ἔξειν ἢ πλατύνειν τὰς ἐπιβολὰς δὲ δυνάμις αὐτῶν, ὥσπερ τῷ δόντας. διόπερ ἀξίου, πάντας μὲν φυλάξασθαι δὲν καιρὸν· μάλιστα δὲ φίλιππον. ἔστι ἢ φυλακὴν, ἐὰν ἀφέμενος τῷ καταφθείρειν δὲ ἕλληνας δὲ ποιεῖν δυχερώτερον τοῖς ἐπιβαλλομένοις. κατὰ τοὐναντίον ὡς ὥσπερ ἰδίου σώματος βουλεύεσθαι. καὶ καθόλου πάντων τῷ ἑλλάδος μερῶν, ὡς οἰκείων ἢ προσηκόντων αὐδοῦ ποιεῖσθαι πρόνοιαν. τοῦτον δὲ δὲν τρόπον χρωμένου τοῖς πράγμασι, δὲ μὲν ἕλληνας εὔνους ὑπάρχειν αὐδοῦ καὶ βεβαίως συναγωνιεῖσθαι πρὸς τὰς ἐπιβο-

λάς.

λάς. τὸν δ' ἔξωθεν, ἥττον ἐπιβουλεύσειν αὐτῷ τῇ δυναστείᾳ. καταπεπλημμένους τὴν τῶν Ἑλλήνων πρὸς αὐτὸν πίστιν. εἰ δὲ πραγμάτων ὀρέγεται, πρὸς τὰς δύσεις βλέπειν αὐτὸν ἄξιον, ἢ τοῖς ἐν Ἰταλίᾳ ξυνεσῶσι πολέμοις προσέχειν τὸν νοῦν. ἵνα γενόμενος ἐφεδρος ἑμφων, πειραθῇ καὶ ῥᾳδίως τῶν ὅλων αὐτοκρατὴς δυναστείας. ἢν δὲ ἐν ἐνεστῶτα καιρὸν, οὐκ ἀλλόφιον τὴν ἐλπίδος ταύτης. τὰς δὲ πρὸς τοὺς Ἕλληνας διαφορὰς ἢ τοὺς πολέμους, εἰς τὰς αὐτὰ παύσεις αὐτὸν ὥσπερ τίθεσθαι προσκαλεῖται. ἢ μάλιστα ποιοῦσάζειν δοκεῖ τοῦτο τὸ μέρος, ἵν' ἔχῃ τὴν ἀρχὴν ὅταν βούληται, καὶ διαλύεσθαι καὶ πολεμεῖν πρὸς αὐτούς. ὡς ἐὰν ἅπαξ τὰ προφαινόμενα νῦν ἀπὸ τῆς ἑσπέρας νέφη πρὸς δέξηται τοῖς κατὰ τὴν ἑλλάδα τόποις, ἐπισῆναι μὴ λίαν ἀφανιὰν ἔφη, μὴ τὰς αὐτοχαλκὰς καὶ τοὺς πολέμους, ἢ καθόλου τὰς διαφορὰς ἃς νῦν ἔχομεν πρὸς ἀλλήλους ἐκκοπῆναι συμβῇ πάντων ἡμῶν οὕτω τοσοῦτον, ὥστε κἂν ἐξαθεῖν τοῖς θεοῖς τὴν ἀρχὴν ταύτην ἡμῖν ὑπάρχειν. ἢ πολεμεῖν ὅταν βουλώμεθα, καὶ διαλύεσθαι πρὸς ἀλλήλους, ἢ καθόλου κυρίους εἶναι τῶν ἐν αὐτοῖς ἁμαρτημάτων. ὁ μὲν οὖν ἀπέλαυσε, θαυμαστὰ διαλεχθεὶς, πάντας μὲν παρώρμησε τοὺς συμμάχους πρὸς τὰς διαλύσεις. μάλιστα δὲ ὁ Φίλιππος. οἰκείοις χρησάμενος λόγοις πρὸς τὴν ὁρμὴν αὐτοῦ, τὴν ἤδη προκατασκευασμένην ὑπὸ τῶν τοῦ δημηγορεῖν παινέσεων. ὁπότε αὐθομολογησάμενοι πρὸς σφᾶς ὑπὲς τῶν κατὰ μέρος ἢ κυρώσαντες τὰς διαλύσεις, ἐχωρίσθησαν. κατάγοντες εἰς τὰς οἰκείας ἕκαστοι παρίσας. εἰρήνην αὖτε πολέμου. ταῦτα ἢ πάντα σωθέν γενέσθαι κατὰ δὲ βίτον ἐνιαυτὸν, τοῦ ἑκατοστοῦ καὶ τετταρακοστοῦ ὀλυμπιάδος. λέγω δὴ τὴν τῶν ῥωμαίων πρὸς τυρρηνίαν μάχην, καὶ τὴν αὐτόχου πρὸς κοίλην συρίαν. ἐπὶ δὲ τὰς ἀχαιῶν ἢ Φιλίππου πρὸς αὐτοὺς διαλύσεις. τὰς μὲν δὴ ἑλληνικὰς καὶ τὰς ἰταλικὰς ἐπὶ δὲ τὰς λιβυκὰς πράξεις, οὗτος ὁ καιρὸς ἢ δεῖ δὲ διαβούλιον σωθέν πρῶτον. οὐ γὰρ ἐπὶ Φιλίππου. οὐδ' οἱ τῶν ἑλλήνων προεστῶτες ἄρχοντες, πρὸς τὰς κατὰ τὴν ἑλλάδα πράξεις ποιούμενοι τὰς ἀναφορὰς, οὔτε πρὸς τοὺς πολέμους, οὔτε τὰς διαλύσεις ἐποιοῦντο πρὸς ἀλλήλους. ἀλλ' ἤδη πάντες πρὸς τοὺς ἐν ἰταλίᾳ σκοποὺς ἀπέβλεπον. ταχέως δὲ καὶ πρὸς τοὺς νησιώτας ἢ πρὸς τὴν ἀσίαν κατοικοῦντας, ὑπὲρ πλησίον ξυνέβη γενέσθαι. ἢ γὰρ οἱ Φιλίππου δυσχεραίνοντες, καί τινες τῶν ἀτάλῳ διαφερομένων, οὐκ ἔτι πρὸς αὐτόχου ἢ πολεμαῖον, οὐδὲ πρὸς μεσημβρίαν ἢ τὰς αὐτὰς ὁλὰς ἔνδυον. ἀλλ' εἰς τὴν ἑσπέραν ἀπὸ τούτων τῶν καιρῶν ἔβλεπον. καί τινες μὲν πρὸς καρχηδονίους. οἱ δὲ πρὸς ῥωμαίους ἐπρέσβευον. ὁμοίως δὲ ἢ ῥωμαῖοι πρὸς τοὺς ἕλληνας ἐνόησαν τὴν τοῦ Φιλίππου τόλμαν, ἢ προορώμενοι μὲν ξυνέβησθαι, τοῖς τότε πολεμοῦσι αὐτοῖς καιροῖς. ἡμεῖς δ' ἐπειδὴ κατὰ τὴν ἀρχὴς ὑπέσχεσθε, σαφῶς ὑμᾶς διδάξομεν, πότε τ' πῶς ἢ διὰ αἰτίας αἱ κατὰ τὴν ἑλλάδα πράξεις συνεπλάκησαν τοῖς ἰταλικοῖς ἢ λιβυκαῖς, λοιπὸν καθ' εἱρμὸν ποιησάμενοι τὴν διήγησιν ὑπὲρ τῶν ἑλληνικῶν, ἕως εἰς τοὺς καιροὺς ἐν οἷς ῥωμαῖοι τὴν πρὸς κάνναν μάχην ἠτήσαντο. ἐφ' ἣν ἰταλικῶν πράξεων τὴν κατάσταφὴν ἐποιησάμεθα, καὶ ταύτην τὴν βίβλον ἀφορισθοῦμεν ἀρξάμενοι τοῖς προῃρημένοις καιροῖς. ἀχαιοὶ μὲν οὖν ὡς θᾶττον ἀπέθεντο τὸν πόλεμον, σρατηγὸν αὐτῶν ἑλόμενοι τιμόξενον, ἀνακομισάντες εἰς τὰ σφέτερα νόμιμα ἢ τὰς διαφοράς. ὁμοίως δὲ ἢ αἱ λοιπαὶ πόλεις κατὰ πελοπόννησον, ἀνεκτῶν τὸ μὲν πρὸς ἡσυχίους. ἐθεράπευον δὲ τὴν χώραν. ἀνένευον δὲ τὰς παρίσας θυσίας καὶ πανηγύρεις. καὶ τἆλλα τὰ πρὸς τοὺς θεοὺς ἅπ' ἑκάστοις ὑπάρχοντα νόμιμα. σχεδὸν γὰρ ὡσανεὶ λήθῃ σωθέντα γεγενῆσθαι ἀπὸ τῶν πολεμίων διὰ τὰ τοιαῦτα, διὰ τὴν συνέχειαν τῶν προγεγενημένων πολέμων. εὐδοκίμησε δὲ ὅσα ἀεί ποτε πελοποννήσιοι τῶν ἄλλων ἀνθρώπων οἰκειότατα πρὸς ἓν ἦθος καὶ ἓν ἀνθρώπινον βίον, ἥκιστα πάντων ἀπολελαύκασιν αὐτὸ. κατά τε τοὺς ἀνώτερον χρόνους. μᾶλλον δέ πως κατὰ τὴν ὑπερβολήν, ἢ ἂν ἀεὶ πολυσημοχθοί τινες, καὶ οὐ ποτε ἥσυχοι δοκοῦσι δέμοι δοκοῦσιν παρεῖναι εἰκότως. ἅπαντες γὰρ ἡγεμονικοὶ καὶ φιλελεύθεροι ταῖς φύσεσιν ὄντες, μάχονται συνεχῶς πρὸς ἀλλήλας, ἀπαραχώρητος διακείμενοι τοῦ πρωτείου. ἀθηναῖοι δὲ ἐν μακεδονίας φόβου ἀπεδείδυτο. καὶ τὴν ἐλευθερίαν ἔχειν ἐδόκουν ἤδη βεβαίως. χρώμενοι δὲ προστάταις ὑρυκλείλα ἢ μικύωνι, τῶν μὲν ἄλλων ἑλληνικῶν πράξεων, οὐδ' ὁπίας μετεῖχον. ἀκολουθοῦντες δὲ τῇ τῶν προεστώτων αἱρέσει ἢ ταῖς τούτων ὁρμαῖς, εἰς πάντας τοὺς βασιλεῖς διεκέχυτο. καὶ μάλιστα τούτων εἰς πολεμαῖον. ἢ σὰν γένος ὑπέμενον ἡνίοις

μάτων καὶ κηρύγμάτων. βραχύν τινα λόγον ποιούμενοι τῶν καθήκοντος, ἀφ' τὴν τῶν προεσώτων ἀκεισίαν. πολεμαίῳ γε μὴν δύθεως ἀπὸ τούτων τῶν καιρῶν συνέβαινε γίνεσθαι δὺ πρὸς δὺ ἀγωνίσιος πόλεμον. ὁ γὺ προειρημένος βασιλεὺς καθοπλίζας δὺ ἀγωνίσιους, ὡσὶ δὺ πρὸς αὐτοχον πόλεμον, πρὸς μὴν δ' παρὸν, ἐνδεχομένως ἐβουλεύσατο. τοῦ δὲ μέλλοντος ἠσύχησε. φρονήματα πολέντες γὺ ἐκ τοῦ σοδὺ ῥᾴφιαν προτερέματος, οὐκ ἔτι δ' προστατόμενον οἱοίτ' ἦσαν ὑπομένειν ἀλλ' ἐζήτουν ἡγεμόνα καὶ πρόσωπον. ὡς ἱκανοὶ βοηθεῖν ὄντες αὐτοῖς. ὁ καὶ τέλος ἐποίησαν. οὐ μετὰ πολὺν χρόνον. αὐτόχος δὲ μεγάλη παρασκευῇ χρησάμενος ἐν τῷ χειμῶνι, μετὰ ταῦτα φθειρείας ἐπιλυομένης, ὑπερέβαλε δὺ ταῦρον. καὶ συνθέμενος πρὸς ἅτταλον δὺ βασιλέα κοινοπραγίαν, ἐνίστατο δὺ πρὸς ἀχαιὸν πόλεμον. αὐτολοὶ δὲ πάντα μὴν δύσκοῦντες τῇ γενομένῃ διαλύσει πρὸς δὺ ἀχαιούς, ὡς ἂν μὴ κατὰ γνώμην αὐτοῖς τοῦ πολέμου προκεχωρηκότος. διὸ καὶ στρατηγὸν ἀγέλαον εἵλοντο δὺ ναυπάκτιον. δοκοῦντα πλεῖστα συμβεβληῶθαι πρὸς τὰς διαλύσεις. οὐδένα δὲ χρόνον διατρίβοντες δυσπρέστων κατεμέμφοντο δὺ ἀπέλαον, ὡς ὑποτεταμένον πάσας αὐτῶν τὰς ἐξωθὲν ὠφελείας. ἡ τὰς εἰς δ' μέλλον ἐλπίδας. διὸ δ' μὴ πρός τινας. πρὸς πάντας δὲ δὺ ἕλληνας πεποιεῖσθαι τὴν εἰρήνην. ὁ δὲ προειρημένος αὐτὴρ ὑποφέρων τὴν προειρημένην θιαυτοῦ ἀλοιάν κ μένδιν, παρατείχε τὰς ὁρμὰς αὐτῶν. διὸ καρτερεῖν οὖτοι μὴν ἠναγκάζοντο πρὸς φύσιν. ὁ δὲ βασιλεὺς φίλιππος αὖα κομισθεὶς κατὰ θάλατταν ἀπὸ τῶν διαλύσεων εἰς μακεδονίαν, ἡ καταλαβὼν δὺ σκοδιλαῖ δαν ὠδὶ τῇ προφάσει τῶν προσοφλομένων χρημάτων, πρὸς ἃ ἦν τὰ σοδὺ τὴν λυκάδα πλοῖα πρεσβόνδησε. τό τε μὴν πελαγονίας πόλισμα μηρακόταν δ' προσαγορδόμενον σιδοῦν, τὸ δὲ σαρκήδος προσημένον πόλεις, τὰς μὴν φοιβάτιδας ἐπαγγελίας. αὐτιπάτριαν. χρυσὸν μίνα. γερτοῦντα πολλὴν δὲ καὶ τὸ σωφορούσης τούτοις μακεδονίας ἐπιστρατηγικότα, παρωτίκα μὴν ὥρμησε μετὰ τὸ δυνάμεως. ὡς ἀνακτίζεσθαι πορθμίζων τὰς ἀφεστηκυίας πόλεις. καθόλου δ' ἐκείνῃ πολεμεῖν πρὸς δὺ σκοδιλαῖδαν. νομίζων ἀναγκαιότατον εἶναι παρυπτερίσασθαι τὰ κατὰ τὴν ἰλλυρίδα, πρός τε τὰς ἄλλας ἐπιβολάς, καὶ μάλιστα πρὸς τὴν ἰταλίαν διάβασιν. ὁ γὺ δημήτριος οὕτως ἐξέκαιε τὴν ἐλπίδα καὶ τὴν ἐπιβολὴν τοῦ βασιλεῖ ταυτὴν συνεχῶς ὥστε κατὰ δὺ ὕπνους δ' φιλίππου ταῦτ' ὀνειροπολεῖν, καὶ σοδὺ ταύτας εἶναι τὰς πράξεις. ἐποίει δὲ ταῦτα δημήτριος, οὐ φιλίππου χάριν. τούτῳ μὴν γὺ τρίτῳ ἴσως ἐν τοὺ τοις ἐνεμεμερίδα. μᾶλλον δὲ πρὸς ῥωμαίους δυσμενείας. δ' δὲ, πλεῖστον, ἕνεκεν αὐτοῦ καὶ τῶν ἰδίων ἐλπίδων. μόνος γὺ οὗτος ἐπείσθη τὴν ἐν τῷ φάρῳ διναστείαν κατακτίσθαι πάλιν. πλὴν ὅγε φίλιππος στρατεύσας, ἀνεκτίσατο μὴν τὰς προειρημένας πόλεις, κατελάβε το δὲ τῆς μὴν δασαρήτιδος, κρεώνιον καὶ γερῦντα. τῶν δὲ σοδὺ τὴν λυχνιδίαν λίμνην, ἐγχελάνας. κέρακα. σατίωνα. βοιούς. τῆς δὲ καλλικοίνων χώρας, καντίαν. ἐπὶ δὲ τῶν καλουμένων παναντίνων, ὄργυιαν. ἐπιτελεσάμενος δὲ ταῦτα, διαφῆκε τὰς δυνάμεις εἰς παραχειμασίαν. ἦν ὁ χειμὼν οὗτος, καθ' ὃν αὐνίβας παρῆκεν δὺ ἐπιφανεστάτους τόπους τῆς ἰταλίας, ἐμελλε σοδὺ δ' γαλώνιον τὸ δαυνίας ποιεῖσθαι τὴν παραχειμασίαν. ῥωμαῖοι δὲ τότε κατέστησαν στρατηγοὺς, παῦλον τερέντιον καὶ λεύκιον αἰμίλιον. φίλιππος δὲ κατὰ τὴν παραχειμασίαν ἀναλογιζόμενος ὅτι πρὸς τὰς ἐπιβολὰς αὐτοῦ χρεία πλοίων ὑπῆν, καὶ τὸ κατὰ θάλατταν ὑπεροχῆς, καὶ ταύτης οὐχ ὡς πρὸς ναυμαχίαν, οὐ μὴν γὺ οὐδ' ἂν, ἤλπισε δυνατὸς ἐν ῥωμαίοις ναυμαχεῖν, ἀλλὰ μᾶλλον ἕως τοῦ παρακομίζειν στρατιώτας, καὶ θᾶττον ἀνιρεῖν δὺ πρόθοιτο, καὶ παραδόξως ἐπιφαίνοιτο τοῖς πολεμίοις· διότερ ὑπολαβὼν ἀεὶ δεῖν ἐν πρὸς ταῦτα τὴν τῶν ἰλλυριῶν ναυπηγίαν, ἑκατὸν ἐπιβάλετο λέμβους κατασκευάζειν, σχεδὸν πρῶτος τῶν ἐν μακεδονίᾳ βασιλέων. καταρτίσας δὲ τούτους, ἐχρῆτο τὰς δυνάμεις ἀρχομένης θερείας. καὶ βραχέα προσασκήσας δὺ μακεδόνας ἐν ταῖς εἰρεσίαις, αὐήχθη. κατὰ δὲ δὺ αὐτὸν καιρὸν, αὐτόχος μὴν ὑπερέβαλετο δὺ ταῦρον. φίλιππος δὲ ποιησάμενος δὺ πλοῦν λιβύρνου καὶ τοῦ σοδὺ μαλέαν, ἦκε πρὸς δὺ σοδὺ κεφαλληνίαν καὶ λευκάδα τόπους, ἐν οἷς καθορμισθεὶς, ἐκδαδόκει. πολυπραγμονῶν δὺ τῶν ῥωμαίων σόλον. πυνθανόμενος δὲ σοδὺ δ' λιλύβαιον αὐτοὺς ὁρμεῖν, θαρρήσας, αὐήχθη. καὶ προῆγε ποιούμενος δὺ πλοῦν ὡς

ἐπ'

ἐπ' ἀπολλωνίας. ἤδη δὲ συνεγγίζοντες αὐτοῖς τοῖς σοδὶ ὂν λώϊον ποταμὸν τόϖις. ὃς ῥεῖ πα
ρὰ τὴν τῶν ἀπολλωνιατῶν πόλιν. ἐμϖίπλη πανικὸν, παραπλήσιον τοῖς γινομένοις ὠϐὶ τῶν
ϖεζικῶν στρατοπέδων. τῶν γὰϐὶ τὸ οὐρανίας πολεόντων πυὸς λέμβοι καθορμισθέντες εἰς τὴν
νῆσον, ἣ καλεῖται μῶϐ σάσων, κεῖται δὲ κατὰ τὴν εἰσβολὴν τὴν εἰς ὂν ἰόνιον πόρον, ἦκον ἀπὸ
νυκτὰ πρὸς ὂν φίλιππον φάσκοντες συνορμικέναι τινὰς αὐτοῖς πλέοντας ἀπὸ πορθμοῦ. τού
τους δ' ἀπαγγέλλειν, ὅτι κατάλιποιεν ἐν ῥηγίῳ πεντήρεις ῥωμαϊκὰς πλέουσας ἐπ' ἀπολλωνί
ας ἢ πρὸς σκόρδιλαΐδαν. ὁ δὲ φίλιππος ὑπολαϐὼν ὅσον οὔπω ὂν σόλον ἐπ' αὐτὸν παρεῖναι,
περίφοβος γενόμενος καὶ ταχέως ἀναπάσας τὰς ἀγύρας, ἀνθορίσεις τοὺϖίσω παρήγγειλε
πλεῖν. ὑπνὶ δὲ κόσμῳ ϖοιησάμενος τὴν ἀναζυγὴν ἐν ὂν ἀνάπλοων, δευτεραῖος εἰς κεφαλλη
νίαν κατῆρε. συνεχῶς ἡμέραν καὶ νύκτα ὂν πλοῦν ϖοιούμενος. βραχὺ δέ τι θαρρήσας, ἐνταῦ
θα κατέμεινε. ποιοῦν ἔμφασιν, ὡς ἐπί τινας τῶν ἐν πελοϖοννήσῳ πράξεων ἐπεξοφῶς. συνέβη
δὲ ψευδῶς γενέσθαι ὂν ὅλον φόϐον σοδὶ αὐτόν. ὁ γὰϐ σκόρδιλαΐδας ἀκούων κατὰ χειμῶνα
λέμβοις ναυτικεῖσθαι ὂν φίλιππον πλείοις, καὶ προσδοκῶν αὐτὸν τὴν κατὰ θαλάτ[τ]αν παρου
σίαν, ἀνεπέμπετο πρὸς ὃν ῥωμαίους, παραφῶν ταῦτα, καὶ παρακαλῶν βοηθεῖν. οἱ δὲ ῥω
μαῖοι δέκα ναῦας ἀϖὸ τοῦ σοδὶ ὂ λιλύϐαιον ἐξαπέστειλαν σόλου, ταύτῃ τὴν σοδὶ ῥῆγιον ὀφθεῖ
σαν. ἦν φίλιϖϖος εἰ μὴ ϖροθεὶς ἀλόγως ἔφυγε, τῶν σοδὶ τὴν ἰλλυρίδα πράξεων, μάλις'
ἂν, τότε καθήκῳ, ἀφ' ὃν ῥωμαίοις πάσας τὰς ἐπινοίας κῆ παρασκευάς, σοδὶ ὂν αὐνέ
βαν καὶ τὴν σοδὶ κάνναν μάχην γενέσθαι. τῶν τε πολίων καταλόγῳ, ἐγκρατὴς ἂν, ἐγένετο.
νῦν δὲ καταραχθεὶς ὑϖὸ φῆ προσαγγελίας, ἀϐλαϐῆ μῶϐ, οὐκ ὀϐχήμονα δ' ἐποιήσατο τὴν
ἀναχώρησιν εἰς μακεδονίαν. ἐπράχθη δέ τι κατὰ τούτους θοὺς χρόνους καὶ πρεσϐία μνήμης ἄξι
ον. τῶν γὰϐ γαλατῶν, οἳς ἀνεϐίϐασας ἐκ τῆς ϐυρώσης ὁ ϐασιλεὺς ἀτ[τ]αλος εἰς ὂν πρὸς ἀχαιοὺς
πόλεμον, ἀφ' τὴν ἐπ' αὐθρείαν ὁδὸν, τούτων χωρισθέντων τοῦ προειρημένου ϐασιλέως, ὑφ' τὰς
ἄρτι ῥηθείσας ὑϖοφίας, καὶ ϖορθούντων μετὰ πολλῆς ἀσελγείας ϖ ϐίας τὰς ἐφ' ἑλλησπόν
τῳ πόλεις, ὑ δὲ τελευταίων κῆ πολιορκεῖν τοὺς ἰλιεῖς ἐπιϐαλλομένων, ἐτύγχανε μέν πως οὐκ
ἀγεννὴς σοδὶ ταῦτα πρᾶξις, ἢ ὑϖὸ τῶν σοδὶ τὴν ϛωάσδα κατοικούντων ἀλεξάνδρειαν. θεμίστην
γὰϐ ἀϛαστείλαντες μετ' αὐθρῶν τετρακισχιλίων, ἔλυσαν μῶϐ τὴν ἰλιέων πολιορκίαν. ἐξέϐα
λον δ' ἐκ πάσης τ' ϛωάσδος θοὺς γαλάτας. ἐμπολίζοντες τὰς χορηίας, κῆ ϖαλυμαινόμενοι
τὰς ἐπιϐολὰς αὐτῶν. οἱ δὲ γαλάται καταχόντες τὴν ἀείσβαν καλουμένην ἐν τῇ τῶν ἀϐυδη
νῶν χώρᾳ, λοιϖὸν ἐπεϐάλευόντο καὶ προσεπολέμουν τοῖς σοδὶ τούτους θοὺς τόϖους ἐκ[τ]ισμέ
νοις πόλεσιν. ἐφ' οἷς στρατεύσας μετὰ δυνάμεως πρεσϐίας καὶ παρατάξάμενος, τοὺς μῶϐ ἄν
δρας κατ' αὐτὸν ὂν κίνδυνον, ἐν χειρῶν νόμῳ ἀνέφθειρε. τὰ δὲ τέκνα σχεδὸν ἅπαντα καὶ
τὰς γυναῖκας αὐτῶν ἐν τῇ παρεμϐολῇ κατέσφαξε. τὴν δ' ἀποσκευὴν, ἐφῆκε διαρπάσαι θοῖς
ἡγησαμένοις. πράξας δὲ ταῦτα, μεγάλου μῶϐ ἀπέλυσε φόϐου καὶ κινδύνου, τὰς ἐφ' ἑλλησπόν
τῳ πόλεις. καλὸν δὲ παράλειμμα τοῖς ἐπιγινομένοις ἀπέλιπε, τὸ μὴ ῥᾴδιαν ποιεῖσθαι τοὺς
ἐκ φῆ ϐυρώπης ϐαρϐάρους, τὴν εἰς τὴν ἀσίαν διάϐασιν. ἃ μῶϐ ὖν σοδὶ τὴν ἑλλάδα κῆ τὴν ἀσίαν,
ἐν τούτοις ἦν. τὰ δὲ κατὰ τὴν ἰταλίαν, φῆ σοδὶ κάνναν μάχης ἐπιτελεθείσης, τὰ πλεῖστα
μετέϐαλε πρὸς θοὺς καρχηδονίους, καθάπερ ἐν τοῖς πρὸ τούτων ἡμῖν δεδήλωται. ἡμεῖς δὲ νῦν
μῶϐ ὠϐὶ τούτων τῶν καιρῶν φῆ μνήμης λήξαμεν. ἑξῆς δὲ μελησόμεθα ἃ σοδὶ ἔσχε τῶν τε κα
τὰ τὴν ἀσίαν, καὶ τῶν ἑλληνικῶν πράξεων, ἀ τετ[τ]αράκοντα τὴν τῶν ὀλυμπιάδων πρὸς ταῖς
ἑκατόν. ἐν τε τῇ μετὰ ταῦτα ϐίϐλῳ βραχέα προσαναμνήσαντες τῆς ἐν
ταύτῃ τῇ ϐίϐλῳ προκατασκευῆς, ὠϐὶ ὂν σοδὶ τῆς ῥωμαίων
πολιτείας λόγον ἐπάνιμεν κατὰ τὴν ἐν ἀρ
χαῖς ὑϖόσχεσιν.

Haganoæ, per Iohannem Secerium,
Anno M. D. XXX.
Mense Martio.

plans · relus ꝯre [illegible] sidui d'portanda.

Excepti[illegible] q[illegible] ꝯsti [illegible] ꝯsentiꝫ pbat. ubi ei ipm sibi pmitti [illegible] qđ dic ut plene. no. j. d'nudis adlibanda. Si qꝫ uti ꝑpositi extra religiosi dubitauerint qi hđ pmissam debeant hꝫ sol dicti sclares. Sz id' est. t de plans regłaribz ut hic dic. nā tal' tales equipant. s. de festis requisitu. ff. si. Quand ꝙ dereligiosis siplicibz nō uꝝ qđ hec uotū possint emittere. ñ d'ostia ab batis. ar. xij. q. i. nolo nō dicatis nec enī in hac uoto ipos inuicē pniciosos mihi forsan nōue officij pdicatōis. ut no. s. c. t. ff. d'decimis. t de hac. no. s. e. sc̄pture. t j. ff. si. sup dotē illa. ubo. t. ff. f. sup ubo te nemi. t uisuma. e. t. ff. siquis uouerit ut monachus. ecclaz nō dicat pbendas cū regłaribz nō liceat hꝫ pbendas. d. n. Et hꝫ ē qre. h. qu dic monachū posse si canonicū i ecclā sclari. qđ dic ut no. s. d'nutu. t ho. cli. ds qui. sc̄or uite. q. ps. enormit. tua nō Di nulte pfi. ecclāsticas ledi enormit. t ut ꝯsidū tre. ar. s. de decis suggestū. t d'ā. si. quid pnonat. nā t si nō pot alā subuēi ri qi t alt' ledit. ꝯmodi ē neuī nuiare ꝯsuetudo ꝯ

ꝯ ꝑpositi ut t no. s. luratū. t ꝯ nēiens. Ista ē hic epla. q admit tor. dicto ꝙ religiosus sit ꝑ emissionē uoti sulmanū. ut t no. s. e. c. q. i. uicesimā. t misch. glo. uicesiā. h. ff. no. dignū. qđ ꝑpositus siū plans ecclaꝝ ris tus nō solū papit uicesimā ꝑtis reddi tum ipm ogens sz integrā uicesimā tocī ecclē. ff. d. n. Esto t qđ religiosus sit ut t no. impice. glo. Ad ar. qđ hec uicesima nulla deductōe fiat decimis reddit̄ t pue tis ecclē integre ē soluenda. Sic t d'cā ut lex t no. s. d' decis tua nob'. t. c. cū hoies t. c. tua nob'. ff. t cū d'cūctis. t adde q no. d' hac matia. j. de nudis adlibandi ecclī pbn. d'alioris. Ad tu uō qđ hic dz militigas qui ꝑ latus hꝫ admissuōez omīm q ueniunt in cōi. ad ei edeꝫ si tota ecclī ꝑ pbendas di uisa. Ad ii si ꝑ plata sua hꝫ reddit̄ sep aros. nam tunc d'illis tm q admanu sua as uenit̄ hanc uicesiaz soluē tenet. ar. s. d' ꝙpē. ecclī. De stat. monachor. t canō

Theodosius. t. j. pē. tor. regłarū. ꝙ. dulgentiā. t Hec militige cū monachi ipm nō h[illegible] q[illegible] nec solā discipli

De stat. monachor. t regłarū